יעקב בנאי (מזל)

מפקד התטיבה הלוחמת של לח"י

חיילים אלמונים

ספר מבצעי לח"י

יאיר – אברהם שטרן

יעקב בנאי – מזל

יצחק שמיר – מיכאל

נתן ילין־מור – גרא

ד"ר ישראל שייב – אלדד

בית יאיר

חיילים אלמונים / יעקב בנאי (מזל)

חיילים אלמונים

ספר מבצעי לח"י

מאת

יעקב בנאי (מזל)
(מפקד ההטיבה הלוחמת של לח"י)

בעריכת ד"ר ישראל אלדד

הוצאת „יאיר" ע"ש אברהם שטרן

©
כל הזכויות שמורות למחבר
מהדורה שלישית, 1989
נדפס מאמהות בתשמ"ט, בדפוס יחיעם, תל-אביב

דפוס חדקל בע"מ, 2003

מוקדש

לרעיתי חנה

באהבה ובהוקרה

לזכר הימים ההם

עם קריאת הספר...

למר יעקב בנאי — שלום וברכה.

...עשית שרות חשוב להיסטוריה של ימינו בספרך...

...שמעתי בשנים האלה גדולות על אישיותו של שטרן ז"ל, וחבל שלא מצאתי בספרך קצת יותר על דמות זו...

...תבין מעצמך, שביחס לעבר יש לי הערכה אחרת מאשר לך, אבל אין זה גורע מהשתאותי לגבורה של אנשיכם; וטוב שאתה מספר על מעשי לח"י — כי בימינו אלה, בשאנו עם ריבוני, וויכוחי העבר אין להם עוד שום ערך אקטואלי, טוב שהנוער שלנו ידע מה קרה לפני הקמת המדינה.

ד. בן-גוריון

...מכובדי היקר! ברגש וזיעה בהרגשה של קדושה קבלתי ספרו הנכבד „חיילים אלמונים". חבקתיו בדמעות וגיל מציאה בהיסח הדעת.

קרובים ויקרים היו לי אחינו הקדושים הי"ד אשר רוחם מרחפת עוד נגד עיני ולפעמים נדמה לי שעודם חיים ביננו בפרט לאבי התעודה הקדוש זכרונו לברכה הי"ד, אשר זכרונם חרות על לוח לבבות טהורות אלפי ישראל אשר מצפונם נקי.

להרגיש עדר אחינו הקדושים אשר הקריבו דמם וחלבם בעד עמינו וארצינו הק' דמעות של גיל שנמצאו גואלים להקים להם יד ושם לזכרון עולם...

...אין די מילין בלשון עמי להביע רב תודה וברכה אשר לבי רוחש לכבודו שיחי'.

...בתשואות חן אני מוכן לשלם הוצאת הכריכה לכה"פ, כי עצם הספר אין ערוך לערכו...

הרב אריה לוין (רבם של האסירים)

...אתה יודע: הרי ראיתי את כתב היד לפני פרסומו, אבל רק לאחר שקראתי את הספר בשלמותו הרגשתי את גדלותו של מ ב צ ע ך זה.

קודם כל פרעת במקצת את התוב הגדול שאנו חייבים כולנו לטובים ולמובחרים מחברינו שנפלו בדרך. (תמיד נופלים הטובים ביותר)... העלית זכרם ובמשטות התיאור העיובדתי של מעשיהם וחייהם הצלחת להחיותם במלוא יפיים וזיוים.

ולנשארים בחיים ה ז כ ר ת את ההוד והשגב את ה א ו ש ר ה א י ש י בחיים של שרות לכלל, של התמכרות ללא שיור למשהו גדול יותר ונעלה יותר מרדיפת נוחיות ושררה...

מעשה גדול עשית.

וברכתי: מי יתן ותעורר קנאה אשר תרבה ספרים כספרך.

מיכאל (חבר מרכז לח"י)

...כל עמוד מזכיר לי משהו ואני מתחיל להרגיש כאלו הייתי במקום, ואפילו עובר קיר בבטן, אותו הקור המסורס. לפעמים, אחרי כמה משפטים אני מתחיל לחלום ופתאום רואה שהפסקתי לקרוא...

...הספר בנוי יפה בסדר ובהגיון. נקודה חשובה מאד בו: גם איש זר, שלא היה מחוגי המתחרת באותה התקופה ואשר אינו מתמצא בפרטי הפרטים — מקבל כאן תמונה פשוטה וברורה של השתלשלות העניינים...

אין לי צורך לומר לך שאצלך הבחורים נראים כמו שהיו, והם היו טובים. ומי שקורא את „חיילים אלמונים" אינו יכול שלא להתפעל מהחומר האנושי...

...עד כמה שהדבר נוגע לאי דיוקים — הריני להבטיחך שאין להם כל חשיבות בתמונה הכללית.

עלי (ממפקדי לח"י)

אברהם סלמן

אַשְׁרֵי [illegible]

חַיֵּי אָדָם
סִפּוּר קָצָר
הִנֵּה הַחֵל
וּכְבָר נִגְמַר

אַשְׁרֵי הָאִישׁ
אוֹבֵד חַיָּיו
בִּנְתִיב־חָזוֹן
אֲשֶׁר חָצַב.

אַשְׁרֵי הָעָם
לֵילוֹ הֵאִיר
לַפִּיד־אָדָם
וּשְׁמוֹ־יָאִיר.

אַשְׁרֵי הַלֵּב
אֲשֶׁר יָרוֹן
עֲדֵי פִּרְפּוּר
הָאַחֲרוֹן.

חַיֵּי אָדָם
סִפּוּר קָצָר
הִנֵּה הַחֵל
וּכְבָר נִגְמַר.

אַשְׁרֵי מִזְמוֹר
מֵרְנִין הַדָּם
פּוֹלֵס שְׁבִיל־דְּרוֹר
לִפְנֵי הָעָם.

אַשְׁרֵי הָאִישׁ
אוֹבֵד חַיָּיו
בִּנְתִיב־חָזוֹן
אֲשֶׁר חָצַב.

דברי תודה

אני מביע בזאת את תודתי לכל אלה אשר סייעו בידי לחיבורו והוצאתו של הספר.

בראש וראשונה לחברי מרכז לח"י לשעבר, גרא (נתן ילין-מור) ומיכאל (יצחק טומיר), על קריאת כתב-היד ועל הערותיהם והשלמותיהם שהגשירו והעמידו על דיוקו את הספר מבחינת העובדות.

תודתי לעמכון לח"י ע"ש יאיר, לארכיון לח"י, שהעמידו לרשותי חומר ולהוצאת שלח, על חלק מהתמונות.

תודתי לכל אלה אשר השתמשתי בעדויותיהם ובספוריהם

על העזרה הרבה בהוצאת הספר יבואו על הברכה ידידי אנשל שפי למן ואליהו אלוני.

תוכן הענינים

		עמוד
1.	מבוא	11
2.	חיילים אלמונים (יאיר)	14
3.	מוקם צבא שחרור עברי תאים ביזמה עצמית — מתאים לריקמה — מריקמה לנוף — חיל גדול מאד מאד — זופיובקה — גם נוסחה היא נשק — הכשרת צבא שחרור	15
4.	רמז בין הזרבות התנצלות — בחיל מכבי האש — ממות למאסר עולם — ההתפכחות — אור מירושלים דליטא — „מרגלם של צ׳רצ׳יל ורוזבלט״ — בזכות תפילין של סבא — „לאבא דיאנאס״	30
5.	במדינה הזמנית וילנה 1940 — הלם בערפל — לומדים גיאוגרפיה — תרבות הגוף — מ„פיסקולטורניק״ לבחור־ישיבה — „המשטר הסובייטי ביטל את הגורל	41
6.	בדרך למולדת היי דרומה ! — יהודי בשם שמעון ברוד — מרסין — ביום ראשון ללח״י	52
7.	בגלל מה נתפלג הארגון הצבאי הלאומי ? העליה — פקודה ראשונה : להתפזר — שמוני נוטר בין הכרמים — שתי פעולות ראשונות שלי	58
8.	„מסביבנו אימה וצלמוות״ חבלי פילוג — המשבר במפקדה — בחזית ההסברה — „צורר ואויב״ — ימי ה„שוד״ — בסימן התוכניות — בסימן הכשלונות — הנסיון ולקחי	68
9.	איך נפל יאיר משה סבוראי כותב — ודברי בעלי — בצל הסוף — שעותיו האחרונות מפי חיסיה — וזה סיפורה של טובה סבוראי — ממאמריו	88
10.	בין השמשות להבות הבהוב אחרונות — סניף לח״י... בעמק	112
11.	בימי „הפרדסים״ מי ומי ההולכים	117

עמ'

12. מיכאל 127
השניים ממזרע — אני מתגייס לצבא — לחסל את בתי־הסוהר — הקורס המזורז לזירוז — פעולה שלא יצאה לפועל — כפשע מהפשע, בגלוי לב — הארפתקן — חיסולו של שאול — סניף חיפה מתארגן — בחזית ההסברה — מתח משונה — הסנונית בשם „אדם"

13. המנהרה הנוהרת 160
הצעת שביתת נשק — 20 ברחו ממחנה הריכוז בלאטרון — שכון ופיזור האוכלוסיה — פרשיות בסניף חיפה — בזכות חג המולד — פילאטוס הבריטי — האצ"ל יוצא לאור — גאולת־דם שלא בכוונה תחילה — קצת הווי

14. הלוחמים הנופלים — ביופיים 181
אלישע — מתוך „מחשבות של מהפכן" — לא ישלטו ברחובותינו — צום ומלחמה — מותם של כרוך, ציון ואליעזר — אותו „פנסיון" ואותו ציון — ועוד מבחן עצבים אחד — הנופלים חיים

15. משפטים לא ידעם בארץ 204
משפטם והצהרתם של: צבי תבורי — דוד המאירי — חיסיה שפירא — אנשל שפילמן — מחתיהו שמואלביץ — בצל התליה

16. אנו תוקפים בירושלים 243
„מתלבשים" על הנציב העליון — אכזבה מוסיקלית — כשלון מוצלח או הצלחה כושלת — איך חוסל וילקין — משתפי פעולה פרטיים — מאסרו של יהושע כהן

17. לורד מוין 261
פגיעה בעצבי האימפריה — חכים ובית צורי — הרקע של הפעולה ובצועה — התליה בקאהיר — ההדים — בצל מלחמת אחים

18. המבנה הארגוני של לח"י 317
מהפכה במחלקת הפעולות — הקורס בגדרה — מיבנה החטיבה הלוחמת — סכימה של פעולה בביצוע — מחלקת הידיעות

19. נתפוצצה בועת ה„ליבור" 336
שיתוף פעולה עם אצ"ל — הכושי עשה את שלו — מותו של טוכן — בפעולות כספיות 2:1 לטובתנו — בנק דיסקונט

20. ימי תנועת המרי 345
מזל טוב, אחדות לוחמת — הפעולה המשותפת עם אצ"ל בלוד — סופו של משה"לה ברי־ציורא — המעש וההד המתגלגל — ריהביליטציה של דב — שתי הקלות רציניות — תחנת השידור נפלה — רצח שבויים — קרב על בית־הכלא בירושלים — שלוש פרשיות לחי — פעולת רכישה בחולון — שדה תעופה בכפר־סירקין — נסיבה ונסים — דני „הזקן" גמר את ה„קאריירה" — המלחמה המתמדת — ברכת יהודים ב„כרם־התימנים" — הברחתו של אלדד

21. פעזלת בתי־המלאכה 412
„ולא חזרנו לבסיס"

עמוד

22. המאבק מגיע לקיצו 423
האחדות הלוחמת ללא יסוד מוסרי — בשיא הריתחה הישובית — בין דוד ל"דייוידס" — מאסרו של מיכאל — גרא לא זוהה — החשבון עם מרטין — מלחמה ולא מאבק

23. המלחמה נמשכת 487
עוצר מטעם המחתרת — גנרל ברקר והבובה — הלל הזקן בצל ההשגחה העליונה — דצמבר שני של דב — מטעניו של גואל — האצ"ל מלקה וחוטף — לח"י במצב הצבאי — כשלון המצב הצבאי — מארב בפרדס חנה — החיפוי האזרחי — דם ונפט במפרץ חיפה

24. השלטון הבריטי מתמוטט 523
כיצד מתקיימת נבואה — ולא היה גרדום בירושלים — על גרדום בעכו כל דרך, טובה לך, חרות — בית־הסוהר לנשים כבית־לחם — בך מפוצצים את שרונה — נפרצו חומות — אלכסנדר רובוביץ, מדביק הכרוזים — פרשת שמשון — קורספונדנציה מפוצצת — מלחמת התמד — מעשה בחשמלאי, בקילי ובעשרים שנות מאסר — ההתנקשות בקונקויסט — שליפות תחבולה — הבריחות האהרונות — בריחתו של אנשל שפילמן — עזרת שוטר בית הכלא — וכך ברח עוזי הגי'נג'י — המנהרה מבית־הסוהר המרכזי בירושלים

25. בימי מבצע „תוחו ובוהו" 600
פעולת רכישה ברחובות — מעשה בתזמורת ג'ז ירושלמית — ההסכם עם סינדיקט יהלומים — בנק כרקליס או „בנק לח"י" — שחרור הבנות

26. לח"י בחזית המלחמה בערבים 613
נסיון לפוצץ את נמל יפו — פעולת הסאראיה ביפו — אלישע אייזוב בדרך לשכם — פרשת חייה זיידנברג

27. בחזית ירושלים 631
מאיר (יהושע זטלר) בראש סניף ירושלים — הקרב על ירושלים — קרבנות אחרונים בירושלים

28. בין מחתרת לצבא 645
מפגה ביחסי פנים — שלב מעבר, שייך מוניס — מיפקד החטיבה הלוחמת לפני צאתה למחנה צבא — לח"י כמסגרת צבא הגנה לישראל

29. סיום 666

א. הבריחות של אנשי לח"י מבתי־הסוהר, או מחנות־הסגר

ב. פעולות לח"י משנת תש"ז

ג. רשימת חללי לח"י

רשימת התמונות

	עמוד (בשער הספר)
יאיר	
"החזית"	149
אלישע בחדר המדרגות ברחוב מזאה 33	183
אליהו חכים ואליהו כית צורי בתא	
הגאשמים בביה"ד בקהיר	286
המבנה הארגוני של לח"י	335
"המעש"	360
שדור ב"קול המחתרת העברית"	368
נשק בריטי במחסן המחתרת	405
לאחר קום המדינה: על קברי האחד עשרה	
מ"בתי־המלאכה"	424
חצר בית הסוהר בעכו	430
בנות לח"י מיכלות למשפט	444
פגיעות ברכבות	459
מבצרי האויב מתמוטטים	464
פצוץ בנין האינטליג'נס ביפו	486
על תורבותיו של מבצר בריטי	489
מפקדת מחנה סרפנד ההריסה	502
פצוץ בנין מפקדה המשטרה בחיפה	505
הפעולות נמשכות	510
רכבת נפט ע"י קלקילית	511
הנפט הבריטי בוער, ענני עשן בשמי	
חיפה	521
מיכלי הנפט עולים באש	522
הגרדום במבצר עכו	552
הודעות המחתרת	565
תודיעה המחתרת על קונקויסט	587
הרוצח פאראן על קברו של אחיו	588
אסירי לח"י לשעבר בשער בלא ירושלים	
הפרוץ	591
הרכבת המופצצת ליד רחובות	601
מודעות אבל	602
הדגל הבריטי מורד...	610
אחרוני הבריטים עוזבים	612
המון ערבי מסת פותח במהומות	
בירושלים	613
התחלת המהומות ביפו	614
דב ואנשיו עם ה"שוורצלוזה" ע"י קאקון	
הערבית	614
סכנה... מיפו	615
בנין הסאראיה ובדקלים בנק הערבי ביפו—	
הרוסים	617
מפקדי הכנופיות מנשקים את ידי מנהיגם	
המופתי חג' אמין	620
מפקדי כנופיות וביניהם קציגים בריטים	621
קאוקג'י סוקר את חייליו	622
מפקדי כנופיות ערבים ואנגלים	622
המכונית עם חומר הנפץ בדרכה לשכם	624
אלישע איבזוב בתלבושת ערבית לפני	
צאתו לשכם	624
מסדר של יחידת הלגיון	631
הג'יפ הראשון של לח"י ב"דרך בורמה"	632
הג'יפים עולים לירושלים	632
אנשי פלמ"ח מעבירים חבילות מזון	
לירושלים הנצורה	633
אריאלה בפעולה	634
חטיבת לח"י הממונעת בדרכה לפעולה	634
ה"גבורים" הערבים, מתעללים בגופות	
חללינו	635
מפת הפעולות של חטיבת לח"י	
בירושלים	637
בימי ההפוגה	644
"רמת־יאיר" — מחנה לח"י בשייך מונים	653
אנשי לח"י מגלים והותם לקראת גיוסם	
לצ.ה.ל.	655
המפקד בשייך מונים	657
בכניסה לקלט	660
בדרך לקלט	661
ביחידות של צ.ה.ל	661
יצחק שדה ו"גבור ישראל" גאנה סימן־טוב	
ב"נוה־יאיר"	662
באימונים בצ.ה.ל.	662
בפעולות קרביות	663
בתוך המחנה	663
בדרך ליעד	664
רשימת חללי לח"י	

מבוא

שנת העשור למדינת ישראל תהיה שנה לא רק לסיכום התפתחותה של המדינה בתקופה זו, כי אם גם שנת הנסיונות הראשונים לקביעת הדרך ההיסטורית שהביאה לתחנה זאת של תנועת הגאולה של העם היהודי, תחנת הקרויה מדינת־ישראל.

נסיונות ראשונים — מכיון שעדיין אנו קרובים מדי בזמן ועדיין נמשכת המחלוקת החריפה בין הגופים המיצגים כוחות מדיניים, צבאיים וכלכליים, שהשתתפו, מי בכה ומי בכה, במהלך הלאומי הגדול של עשרות השנים האחרונות.

לפי שעה נמשך, יחד עם זרם הויכוח החריף, גם זרם העלאת חומר היסטורי, אם בפרסום מקורות ואם בפרסום זכרונות.

בזרם זה כמעט ואין נשמע קולה של תנועה אחת: תנועת ל ו ח מ י ת ר ו ת י ש ר א ל, מיסודו של יאיר (אברהם שטרן).

בימים הראשונים לאחר היציאה מן המחתרת הופיעו שני ספרים, שיש בהם ביטוי חלקי — חלקי בזמן וחלקי בתוכן — לתולדות לח"י והם: „בימים אדומים" למתתיהו שמואלביץ ו„מעשר ראשון" לאלדד.

הופיעו גם קובץ שירי יאיר וחוברת מוקדשת לדב (יעקב גרנק). בספרו של אברהם ורד „סנה בוער באש" מסופר על חלקם של אנשי לח"י בקרבות נגד הפלישה הערבית.

הופיעה חוברת בהוצאת „אלישע" בשם „על גרדום בנכר" על חכים וביתי צורי. בספר „תולדות מלחמת השחרור" בהוצאת פרידמן ישנו פרק על תולדות לח"י כתוב בידי עמנואל כץ. לעולי הגרדום הוקדש הספר של יוסף נדבה „ספר עולי הגרדום".

בראש וראשונה יש לציין בצער, שלא נעשה עדיין מאמץ רציני לא לאיסוף כל החומר מתקופת המחתרת ולא לפרסום המקורות: העתונות, החוברות וכו', ומי יודע כמה מהדברים ההם אבד במשך הזמן.

שנית, וגם זאת אני מציין בצער, לא נעשה עד כה נסיון לכתוב את תולדות לח"י. גם ההיסטוריון האובייקטיבי ביותר לא ימצא לפניו במיטב רצונו, חומר לשם קביעת מקומה של תנועה זאת במלחמת־השחרור.

במצב זה החלטתי למלא, ולו רק באורח חלקי, את החלל הריק כמעט ולהעלות על ספר פרקים מתולדות אלה, בעיקר פרקים שהיה לי עמם מגע אישי ושהיו בתחום הפעולות המלחמתיות של לח"י.

זכרונותי הראשונים יש להם חשיבות במידה שהם נוגעים להיווצרות התאים הראשונים בפולין, תאים שמהם הורכב בעיקר לח"י לאחר הפילוג ולאחר מות יאיר. נראה לי, שיש בזה גם תרומה לתולדות היווצרות הארגון הצבאי הלאומי ואחר כך לח"י מתוך הגוף של בית"ר.

החלק השני מבוסס על זכרונותי כאיש מחלקת הפעולות של לח"י וכעבור זמן גם ראש מחלקה זו. במידה שעליתי בדרגה הפקודית ובמידת שרבו והתרחבו הפעולות, לא יכולתי עוד להיות כמובן עד־ראיה לכולן, גם אם כמעט כולן עברו תחת פיקוחי מבחינת התוכנית והביצוע, על כן שילבתי בזכרונותי אלה עדויות מפי מבצעים ואחראים והבאתי אותן בשם אומרם.

כמו כן אשתמש בחומר שבכתב, שהוסיע בזמנו, אך נשכח או לא נודע כלל לרבים מהקוראים שבימינו, כגון התוברת המצויינת של אלימלך ז"ל, על ההתקפה על בתי־המלאכה בחיפה והמשפט שבא בעקבותיה. כן אפרסם את הפירוט המלא של משפטי לח"י, שהיה פתיחה ליחס חדש לבתי־הדין הבריטיים, זעזוע בשעתו את דעת הקהל ושימשו מורה דרך לאחרים שבאו אחרינו.

גם אם מסרתו העיקרית של הספר היא העלאת הפעולות המלחמתיות של לח"י, אי אפשר להבין דבר וחצי־דבר מהן, ללא הרקע הפוליטי, ללא קשר עם ההתרחשויות הכלליות וללא יסודות אידיאולוגיים ופוליטיים שהנחו אותי ואת חברי למלחמה, ולחי מחתרת. לשם הסברת דברים אלה יובאו כאן מבחר דבריו של יאיר, מחולל לח"י, עיקרי התזיה שלו, קטעים ממאמריו ולאחר מכן חומר מתוך "החזית" ומתוך "המעש" או מתוך חוברות הסברה ותעמולה אחרות.

ידוע לי, וידוע למרבית הקוראים של ספר זה, כי עם היציאה מן המחתרת חל פילוג בלח"י על דרכי התנועה להבא ובעקבות זאת ואולי גם בשורש זה, על תפישת יעודו של לח"י בעבר.

אין בדעתי בספר זה להכנס לפולמוס זה. הדברים הנוגעים בהכרח בבעיות אידיאולוגיה והסברה מדינית, מובאים כאן כמיטב הבנתי, באותה תפישה שתפשנו אותה בעת ההתרחשות, בעת התגייסותנו לשורות מתחרת זאת ובעת עמידתנו בה, בקרב, בסבל, בפני בתי־המשפט ובפני העם.

השתדלתי להיות, במיטב יכולתי, נאמן לרגשות ולמחשבות שהרגשתי וחשבתים אז.

מבחינת החומר ודאי שלא אומר שהוא שלם. אין צורך לאמר, שאינני מתיימר לכתוב תולדות לח"י. הרי הפעולות המלחמתיות לא היו אלא חלק מחייה ופעילותה של המחתרת. מרשימת המחלקות השונות יראה הקורא מה רב החסר בספר זה, והלואי וישמש דרבן לאחרים לבוא ולהשלים את החסר, אם בסיפור ותיאור מעשי מחלקות שונות ואם — וזה כמובן

מרצוי ביותר — בהעלאת ההיסטוריה של לח"י כשלמותה לאחר אוסף החומר מאנשי כל המחלקות.

לפני כחמש שנים החל מכון לח"י אוסף חומר על הנופלים. השתתפתי בפעולה זו. לא הכל נעשה והעבודה נפסקה באמצע. השתמשתי גם בחלק מחומר זה. לעזרה לסידור כרונולוגי נכון של הפעולות היו לי הספר „דברי הימים למלחמת השחרור" בהוצאת של"ח וכרוזי המתחרת שבארכיון.

ואחרון אחרון: ראוי לציון איש לח"י אחד, אשר אלמלא הוא, לא היה נשאר כמעט זכר לחומר של לח"י: אברהם ליברמן הנודע בכינויו „גדעון".

הודות לו נשתמר רובו של החומר, אף כי רב עוד החסר.

ודאי ימצאו בספרי אי דיוקים בפרטים. לא באתי בספר זה להעריך, כי אם לספר. ועל כן, אל יחפשו בו פגיעות. אודה לכל מי שיעירני על אי-דיוקים בסיפור העובדות. אני מברך מראש את אלה שיבואו אחרי להשלים **ולגבי עיגיהם האמת בלבד.**

חַיָּלִים אַלְמוֹנִים

חַיָּלִים אַלְמוֹנִים הִנָּנוּ, בְּלִי מַדִּים,
וּסְבִיבֵנוּ אֵימָה וְצַלְמָוֶת.
כֻּלָּנוּ גַּיְסְנוּ לְכָל הַחַיִּים:
מְשׂוּרָה מְשֻׁחֶרֶר רַק הַמָּוֶת.

וּמִכָּל עֲבָרִים רַבָּבוֹת מִכְשׁוֹלִים
שָׁם גּוֹרָל אַכְזָרִי עַל דַּרְכֵּנוּ;
אַךְ אוֹיְבִים, מְרַגְּלִים וּבָתֵּי־אֲסוּרִים
לֹא יוּכְלוּ לַעֲצֹר בְּעַדֵנוּ.

בְּיָמִים אֲדֻמִּים שֶׁל פְּרָעוֹת וְדָמִים,
בַּלֵּילוֹת הַשְּׁחוֹרִים שֶׁל יֵאוּשׁ.
בָּעֲרִים, בַּכְּפָרִים אֶת דִּגְלֵנוּ נָרִים,
וְעָלָיו: הַגָּנָה וְכִבּוּשׁ!

וְאִם אֲנַחְנוּ נֹפֶל בָּרְחוֹבוֹת, בַּשָּׂדוֹת
וְיִקְבְּרוּנוּ בַּלַּיְלָה בַּלָּאט,
בְּמָקוֹמֵנוּ יָבוֹאוּ אַלְפֵי אֲחֵרִים
לְהָגֵן וְלִשְׁמֹר עֲדֵי עַד.

לֹא גַּיְסְנוּ בַּשּׁוֹט כַּהֲמוֹן עֲבָדִים,
כְּדֵי לִשְׁפֹּךְ בַּנֶּכָר אֶת דָּמֵנוּ.
רְצוֹנֵנוּ: לִהְיוֹת לְעוֹלָם בְּנֵי־חוֹרִין!
חֲלוֹמֵנוּ: לָמוּת בְּעַד עַמֵּנוּ!

בְּדִמְעַת־אִמָּהוֹת שַׁכְלוֹת מִבָּנִים,
וּבְדַם תִּינוֹקוֹת טְהוֹרִים,
כְּמוֹ בְּמֶלַח נַדְבִּיק הַגּוּפוֹת־לֻבָּנִים
וּבְנֵין הַמּוֹלֶדֶת נָקִים!

בְּיָמִים אֲדֻמִּים שֶׁל פְּרָעוֹת וְדָמִים,
בַּלֵּילוֹת הַשְּׁחוֹרִים שֶׁל יֵאוּשׁ,
בָּעֲרִים, בַּכְּפָרִים אֶת דִּגְלֵנוּ נָרִים,
וְעָלָיו: הַגָּנָה וְכִבּוּשׁ!

מוקם צבא שחרור עברי

תאים ביומה עצמית

ברנוביץ 1937:

בשביל אלה, שאינם יודעים מה זה ברנוביץ: עיר פולנית־יהודית בגבול פולין־רוסיה שלפני מלחמת העולם השנית.

ובשביל אלה, שאינם יודעים מה זה ברנוביץ 1937, בשביל יהודים בכלל ונוער יהודי בפרט, עומדים עם הגב אל חומת הברזל או חומת הקרח הסובייטית, עם כל אשר מאחוריה, ועם הפנים — אל מול פני רוהות־פרא הבאים, וגוברים ובאים מן המערב, מגרמניה הנאצית, דרך כל פולין, אשר שנאת היהודים המושרשת בה, שואבת כוחות נוספים מתורות גרמניה הנאצית.

ברנוביץ 1937, שנתיים לפני הרעש, העתיד להחריב אותה עם כל בית־ישראל בפולין.

בברנוביץ 1937 אין לך כמעט צעיר יהודי, אשר לא יהיה מאורגן באחת מתנועות הנוער. כלומר, כל אחד מנסה בדרך זו או אחרת לצאת ולהוציא אחרים מבין המצרים האלה, אשר בין חומת־קרח מן הגב וסערת האש הקרבה מן המערב. בערים גדולות כוורשה יש עוד חיים אחרים, יש חיי „עולם הזה", יש „נוער זהב", העוצם עיניים, אוטם אזניים ונחיריים, שלא לראות, לשמוע ולהריח את ריח הגאזים הקרבים, להשתכר בחיי־שעה. בברנוביץ — ועמה ברוב רובן של הערים והעיירות היהודיות בשטחי ליטא, וחלין ורוסיה הלבנה אין „שכרות" כזאת.

לא מעטות התנועות מן השמאל עד לימין, מן השמאל הקיצוני, הקומוניסטי, מעט מאד. אך אין זה מונע בעד התפשטות רעל ההסתה האנטישמית־פולנית הטוענת: היהודים הם קומוניסטים. „זשידו־קומונה" קראו לזה. והרי אף „השומר הצעיר" באותן השנים ובאותם המקומות שם את הדגש על העליה לארץ־ישראל ועל חינוך עברי, ולא נחשב כתנועה קיצונית שמאלית. אבל קודם קיימת השנאה ליהודים ורק לאחר מכן בא התירוץ.

והנה דוגמה שניה לשנאה הגוברת: בגימנסיה הפולנית הממלכתית שאני לומד בה, מודיע באחד הימים המנהל, שמעתה ולהבא חייבים גם התלמידים

היהודים לכתוב בשבתות. דבר שהיינו פטורים ממנו עד עתה. ולא הועילו לא מחאות ולא שביתות שארגננו. הדבר היה ממש אולטימטום: לעזוב את הגימנסיה או להכנע לגזירה המשפילה.

לבושתנו — נכנענו.

הוכחה לכך, שאין דרך־הפשרה בחיי הגולה אלא דמיון־שוא, הזיית־שעה. אם החילות לנפול, לבקר בבית־ספר בשבת, נפול תפול — תחוייב גם לכתוב.

ברנוביץ 1937.

דרכי הפשרה נסתיימו.

ואני בביתי"ר, זו תנועת הנוער אשר חרתה על דגלה: אין פשרה בין גולה וציון, אין פשרה בין שעבוד ועצמאות. וראוי לציין, שליד הגורמים שפעלו על חינוכי ועל חינוך רבים שכמותי מבפנים, מן הבית היהודי, מן המציאות החיצונית המרה, פעלו גם ביודעין או בלא־יודעין, דברי ימי פולין, שחרורה וספרותה, השירה של מיצקיביץ וסליבאצקי, הסיפור של סנקיביץ, תולדות המרידות הפולניות, הדמות של פילסודסקי והלגיון הפולני לא עשו אותנו לפטריוטים פולנים כי אם לפטריוטים יהודים. אנחנו תרגמנו לעצמנו את מה שלמדנו אצל הפולנים ליהודית ועברית חדשה. אדנות־עם על אדמתו. זקיפת ראש למלחמת חרות וחיי כבוד.

בביתי"ר, ולא בשום תנועת נוער אחרת, חונכנו על מושגים פשוטים אלה של מדינה, גבורה, וכבוד יהודי; דברים שהיום הם נראים פשוטים בתכלית. אבל באותן השנים נטוש עליהם מאבק רעיוני וארגוני אף בין תנועות נוער ציוניות. ושני סימני ההיכר העיקריים של בית"ר היו, שאיפה למדינה וצבאיות יהודית בארץ־ישראל. ואת שני אלה שללו כל תנועות הנוער הציוניות האחרות. הייאמן היום הדבר?

בברנוביץ 1937 קמו באורח עצמאי, ללא הוראה מגבוה, תאים חשאיים להגשמת החזון: מלחמה לשחרור ארץ־ישראל בשביל עם־ישראל.

אלה שיכתבו את תולדות מלחמת־השחרור, תולדות בית"ר ותולדות הארגון הצבאי הלאומי, ודאי ינתחו נתח היטב. משום מה לא הפכה בית"ר עצמה לארגון לוחם. משום מה קמו מתוכה תאים נפרדים והשאיים? אנחנו למטה הרגשנו אי־סיפוק, חוסר סבלנות, האדמה בעיר מתחת לרגלינו. בארץ־ישראל למעלה משנה נשפך דם יהודים מידי ערבים, ובכן, פרעות גם בארץ־ישראל — והבלגה. בביתי"ר אנו לומדים את התורה של מדינה וצבאיות, אך את המעש אין אנו רואים.

נמאס...

אם בדרך ההגיון, אם בדרך האינסטינקט התחלנו, רובנו מבית"ר או גם מקרב נוער אחר, מתארגנים בתאים חשאיים. עדיין אין תוכנית ברורה, כיצד נתרחב, כיצד נפעל, לפי שעה רק דחיפה פנימית עצומה.

יש להתחיל בדרכים חדשות.

עצם ההשאיות יש בה כדי להשל אופי, משמעה של לשון, נכונות להקרבה. אנו מטילים על עצמנו תפקידי הכשרה לחישול האופי: אתה צולל במים ואינך עולה, עד אשר לא אמרת בלבך מילה במילה את השיר של אורי צבי גרינברג „אמת אחת ולא שתים... ארץ נכבשת בדם". אתה נוטל על עצמך בדיוק פעם בשלש שעות — ותהיה באשר תהיה — לקום ולגשת לאיזה מקום קבוע מראש. באמצע שעור או באמצע הצגה, בלי אומר ובלי דברים. בחשאיות זו גם מתהשל האימון בחבר. הרגשת השייכות לגוף קדוש אחד המקודש ברעיון אחד.

כך התחלנו, בברנוביץ 1937.

מתאים לרקמה

לקראת חופש הקיץ 1937 אורגן קורס ארצי מרכזי למדריכי בית"ר, בעיר לודז'. ההלטתי לצאת לקורס, כדי לגשש בחוגי טובי הנוער היהודי בפולין, האין בהם הרגשה זאת שהתעוררה בנו? היש אפשרות להרחיב את רשת התאים?

ומה טוב היה להווכח, שמה שהתרחש בברנוביץ לא היה אלא ביטוי לרגשות ומחשבות שרחשו־לחשו מתחת לפני האדמה בבית"ר כולה, בלבבות רבים וכן טובים. ובמוני כן נמצאו גם אחרים, אשר באו לקורס זה של בית"ר כדי לחרוג ממנה או כדי להעמיק בתוכה.

באחד הערבים הוזמנתי לפגישה שלא במסגרת הקורס. הפגישה נקבעה בקפה „רומבה", וראש הדוברים בה אחד בשם אברהם אמפר.

ומה שדובר שם לא היה אלא מיצוי מעשי ומסקנות אחרונות מכל מה שספגנו מכל המקורות האחרים:

מעתה אין לנו עוד חיים פרטיים. אנו מגוייסים. עלינו לנטוש את הכל ולהיכון לעלות לארץ־ישראל במטרה ברורה: להלחם שם נגד השלטון הבריטי הזר להקמת אדנות עברית בה. זאת כל התורה על רגל אחת, בלי נטל מיותר של מלחמת המפלגות הציוניות למיניהן.

ומבחינה ארגונית: כל אחד מאתנו יקים את התאים בעירו ובסביבה. כל תא מורכב מחמשה חברים, ראשי תאים מהווים תא נפרד. יש אחראי לעיר. אין חברי תא אחד מכירים ואינם יודעים דבר על חברי התאים האחרים. ערים

מאוגדות לאזור ואזורים למחוזות. בראש עומדת המפקדה. מקום מושבה בלודמיר (וולודזימיזש־וולינסקי). בראש המפקדה — אברהם אמפר.

אני שב מהקורס עשיר וחזק משהייתי בצאתי אליו. ולא הודות מה שלמדתי בקורס עצמו. את זאת אפילו אינני זוכר. שבתי לברנוביץ והרגשתי כי לא עוד תא בודד אני, כי אם חלק מגוף המתרקם במעמקים. מעתה אני יודע, שמה שאני עושה בברנוביץ עושים עשרות ומאות, שאיני מכירם, אך כולנו מאוחדים ברעיון ובדם. בדם הזה, שאנו מוכנים לשפכו כדי להקים את דבר החזון.

ושניים הדברים שאנו עושים לפי שעה:

א. חינוך רעיוני וקונספירטיבי.

ב. לימוד השימוש בנשק ממש.

ותוך כדי כך: חישול הפלדה שבאופי. לתרגילים שמניתי לעיל מתווספים חדשים; הפעם לפי הוראות מפורשות מהמפקדה. תרגילים פסיכוטכניים לגיבוש איש המחתרת.

מרקמה לגוף

באחד הימים ארע מקרה משונה:

הופיע בברנוביץ שליח רשמי מטעם הצה"ר. שמו נתן פרידמן. אך במקום לעסוק בעניני הצה"ר, הזמין אליו אחדים מטובי הבית"רים בעיר והחל מסביר את הצורך בהקמת... ארגון חשאי.

מה מתרחש פה?

שמא ארגון למטרות אחרות? לא! אותם הדברים הפשוטים והברורים, אותו ניסוח ואותה מסקנה. ובכן, מה יש פה?

כמובן שהסכמנו לכל מה שאמר. העמדנו פנים של מופתעים מההצעה הארגונית, שהרי לא נגלה לאיש, שאין אנו יודעים מיהו ולא הודיעו לנו עליו דבר, שהוא מתפרץ לדלת פתוחה, או ליתר דיוק, לגבי תאים חשאיים: שהוא רוצה לסגור דלת נעולה.

לסיום ולציון הקשר מסרנו לו כתובת אחד החברים, כמובן לא זו של האחראי לארגון הקיים כבר בעירנו. וכאחראי לארגון הקיים מהרתי מיד לאחר שיחה זאת להודיע לאברהם אמפר על הביקור וההצעה.

התשובה היתה: לא לעמוד בקשר עם נתן פרידמן. הענין יסודר בדרך מרכזית.

עתה היה ברור: לא רק אצלנו, בשטחי פולין המזרחיים תססה ביתי"ר

והולידה מסקנה חדשה. הרשת שלנו, עם המרכז הלודמירי, היתה פרושה בעיקר על ערים ועיירות אלו, שברנוביץ לא היתה אלא דוגמה אחת מהן. כאן התרחשי הדברים מלמטה, מן השורות, מן הלבבות. אבל גם שם, בערי המרכז, במרכזי המפלגות והפוליטיקה החלו „זזים העניינים", כפי שאומרים בלשון צברים. וכשהתחילו באים ה„ראשים", הם מצאו לא רק לבבות מוכנים, כי אם גם גופים מאורגנים.

כי בינתיים הופיעו בורשה שליחי הארגון הצבאי הלאומי מארץ ישראל ובראשם הלב והמוח: יאיר.

ובשעה שארגננו את התא החשאי בברנוביץ, לא ידענו על מלאכת הארגון המתפשטת מלמעלה.

אותה שעה ישב כבר בורשה יאיר. הוא בא בשליחות מדינית, שכן גם בארץ לא עסק בצד הארגוני. בורשה נפגש עם שמואל מרלין המזכיר הראשי של הצ"ח בפולין ועם נתן פרידמן־ילין. הוחלט לגשת למימושה הארגוני של התסיסה הקיימת בבית"ר בפולין. על נתן פרידמן הוטל לעבור בקנגי בית"ר ולארגן תאים חשאיים. ושבועות אחדים נמשך מסעו זה וכמעט בכל מקום אשר ביקר, קם תא. במקום אחד בלבד בא במאוחר...

בברנוביץ. כאן הוא „עלה" על תא קיים, הקשור עם אברהם אמפר.

כשנמסר הדו"ח מהנסיעה וממקרה ברנוביץ, הוזמן אמפר לורשה. התא הברנוביצ'אי העצמאי שובץ בארגון הארצי ועל אמפר הוטל ריכוזם של כל התאים אשר הוקמו במסעו של נתן פרידמן־ילין.

חיל גדול מאד מאד

לא את הכל ידענו כמובן, אך הרגש הרגשנו איך נקרם העור על הבשר ואיך הרוח מקימה את הגוף להיות חיל השחרור העברי.

למטה כמובן התאים ממשיכים להיות חשאיים, ואף על פי כן יש גם גלויים חיצוניים לגוף הלוחם, בראש וראשונה הבטאון „די טאט" בורשה בעריכתו של מרלין ופרידמן־ילין.

תחילה הופיע בטאון זה של הארגון לעתים בלתי קבועות. כשהגיע יאיר שוב לורשה, התלהב לצורה המונית וגלויה זו של ההסברה. הבטיח שאם יהיה צורך בכך — לתמוך בעתון תמיכה כספית מכספי הארגון. עתה בא השלב השני: „די טאט" מופיע בקביעות פעמיים בשבוע. לשני עורכיו וכותביו הנ"ל מצטרפים הביולטינים של האצ"ל מהארץ.

ובמאי 1939, ארבעה חדשים לפני הרעש, הופצו בחוצות פולין והוצתו

לבבות יהודי פולין בעתון הערב „די טאט". ערב־ערב מחכים היו המוני היהודים אשר בפולין, בעריה ועיירותיה, לאותו עתון מיוחד במינו, המופיע בורשה העיר, אך כל כולו ארץ ישראל, כל כולו להט מלחמת השחרור. עתה נוספים לעתון שני כוחות „חדשים". חדשים לעתון ותיקים ותיקים, ראשונים לאקטיביזם ציוני לוחם: ד"ר אבא אחימאיר היושב בורשה וד"ר י. ח. ייבין החותם בשבעים ושבעה שמות על כתבותיו הבוערות מהחזית, מארץ ישראל. זה מגדיל את הכיסופים ואת התשוקה להיות שם... להיות עם הלוחמים.

ומה שלא עשינו אף פעם בשביל העתונות המפלגתית והבית"רית אנו עושים עתה בלהט העתון של הארגון הצבאי הלאומי: להביאו לכל בית יהודי, להצית בו דם ולבבות וגאווה לאומית.

יש בטאון עצמי.

ויש גם צרכים כספיים עצמיים, ואשר לא היה תורם לקרן ציונית, תורם לפתע פתאום למען הדבר החדש והמופלא הזה הקרוי: כוח צבא יהודי לוחם על ארץ־ישראל. כך למשל כבש את לבות יהודי ברנוביץ שליח „הארגון" מאיר אלדובי, במילים פשוטות על מהות הכוח הצבאי העולה.

אך יתר על כן: בעקיפין או במישרין, מלחישות ומתוצאות אנו למדים לדעת:

יש גם מדיניות ופעולה מדינית עצמאית.

דמותו של יאיר, הופעתו והגיונו פתחו פתחים בפולין, שעד כה לא עלה בדעת איש לפנות אליהם. חוגי הקצונה הצבאית הפולנית, שהיתה למעשה השלטת בארץ.

גם מתוך אהדה טבעית ללוחמי חרות וגם מתוך אינטרס פולני עצמי במדיניות היהודית הפנימית, הפכו להיות, בהשפעתו של יאיר, לבעלי ברית נאמנים לארגון הצבאי הלאומי, ברית שהתבטאה בשני דברים בעיקר:

הדרכה צבאית ואספקת נשק.

ואף על פי שבתאים ובמחוזות לא ידענו כמובן את המתרחש בחגישות ומתן בין ראשי הארגון הצבאי הלאומי וראשי השלטון הפולני, הורגשה התנופה בכל.

בארגון, בתעמולה, בהעפלה, בהדרכה.

כבמטה קסמים צמח וגדל גוף שלא נודע כמותו בתולדות העם היהודי **אולי מימי דוד אלרואי המלאי והמסתורי. גוף צבאי יהודי לשחרור ארץ־ישראל.**

„זופיובקה"

זופיובקה הוא שם עיירה וואלינאית קטנה, שבה התקיים הקורס הראשון למפקדי הארגון הצבאי הלאומי. ולמה נבחרה עיירה זאת דוקא, התברר לי בבואי לשם.

עיירה על טהרת יהודים, כמעט „גויים־ריין", כלומר בלי גויים. ואם אני אומר „כמעט בלי גויים", הרי ניתן להגדיר זאת בדיוק מתימאטי: 4 — ארבעה גויים פולנים והם:

מנהל בית־הספר, מפקח המשטרה, פקיד הדואר, ואחרון אחרון: „הגוי של שבת".

כמובן, שארבעה אלה היו בטלים לא בששים כי אם ב„שש מאות ששים ושש". היהודים חיו שם את חייהם ממש כמו במלכות שלהם. שם נתקלתי לראשונה ביהודים עובדי־אדמה. ואני חושב, שכדאי להזכיר זאת כי לא בצדק נצטיירה תמונה לא רק בלב הגוים כי אם גם בלב רבים מבין הנוער שלנו בארץ־ישראל, שהיהודים בגולה היו עם של סוחרים או קבצנים, כל חייהם דמע ותלאות. ודאי שאחוז גדול באורח יחסי של העם חי בערים. אילם הוא היה החלק הבולט והתוסס, אך היה היו חיים שקטים וטהורים של יהודים בחיק הטבע נוסף לחיי עמל של יהודים פועלים ובעלי־מלאכה ויצרנים בערים ובעיירות. כדאי שידע הנוער שלנו פה, שהדיבורים על חיי־„טפילים" של היהודים הם עלילות שוא של שונאי ישראל.

בזופיובקה ראיתי יהודים הולכים אחר מחרשתם ויהודי מוציא פרותיו לשדה ובהגיע עת התפילה הוא עומד שם בשדהו ומתפלל לאלהיו. כאילו עמד בבית־כנסת. תמונה זו נחרתה עמוק בנפשי וזה טעם ראשון שטעמתי ממה שדימינו בנפשותינו על חיי יהודי בארצו. ואחר כך ראיתי שם ילדים, לא נוער של ארגונים, כי אם ממש ילדים קטנים רוקדים בשדה ובפיהם שירים עבריים.

איזו עיירת פלאים זו זופיובקה!...

ועל רקע זה של חיי שלווה וטוהר, של יהודים עמלים ומתפללים על האדמה, על רקע זה עברה עלי התווייה העמוקה של הקורס הצבאי בהדרכת מפקדים מארץ־ישראל. שהרי — אותו שקט של יהודי זופיובקה, שקט על גבי הר־געש היה. ואותה אדמה — לא אדמתו היתה, לא אדמת אבות אבותיו. ועל כן גם לא אדמת בני בניו. מי יודע אם נותר בחיים ילד אחד מאותם ילדי־חן יהודים, השרים שירים עבריים על אדמת גויים.

ארבעת הגויים ההם כוחם גדול היה מכוחם של אלפי היהודים. גורל דמים של עיירה יהודית על אדמת גויים.

ומתוך ידיעת גורל זו ישבו עשרים וארבעה בחורים יהודים בעיירה זו ולמדו מפיהם וידיהם של דב (אהרון חייכמן) ויוסף סטבסקי, שני שליחי הארגון מן הארץ — את תורת מלחמת השחרור.

מפקד הקורס היה דב (הוא אהרון חייכמן) וקשה לבטא מה עמוק היה היה הרושם שעשה בנו איש הארגון הארצישראלי הזה.

אנחנו מכבים דלקות שלהם

אנשל שפילמן מספר על הקורס ומפקדו:

„הרושם וההשפעה של מפקד הקורס — היה כביר. התנהגותו והופעתו החיצונית עשתה רושם עמוק בכל יהודי העיירה וכן בקרב הגויים בסביבה — הן הפולנים והן האוקראינים. היחס אליו היה יחס כבוד והערצה. בידעם שהוא קצין יהודי מארץ־ישראל, המאמן חיילים בשביל הצבא העברי הלוחם בארץ ישראל נגד הערבים והמתמרד באנגלים. האמונים בנשק חם היו סוד לכל האכרים אך סוד גלוי, גם המשטרה ידעה על זאת למרות שלא קבלנו רשיון לקורס כזה — ואף לא ביקשנו.

הקורס היה חשאי בתכלית. החניכים לא הכירו אחד את משנהו — ולא הופיעו בשמותיהם הנכונים, וכן לא ידע איש על מוצא חברו. המשטרה לא הפריעה אף פעם ולא נשאלו שאלות בקשר לירויות שנשמעו בסביבה — וכן על הרעש באישון לילה שנגרמו על־ידי תרגילי א״ש לילה.

פעם האזנתי לשיחת איכרים ביער, שעה שחברי הקורס קיימו מטווח: האכרים הסתתרו מאחורי העצים במרחק מה מהמקום. שמעתי אחד לוחש „צריך להודיע למשטרה שהיהודים נושאים נשק ויורים״.

והשני משיב לו: „אל תהיה טפש. הם חיילים מפלשתינה ומתאמנים על מנת שיחזרו וילחמו שמה נגד האנגלים והערבים הפראים המתנפלים עליהם.״

חוזר הראשון ושואל: „או למה הם באו דוקא לכאן, אם הם מפלשתינה?״

והשני חוזר ומסביר: „למה אינך מבין? הם כמו הלגיונרים הפולנים עם דומברובסקי שהתאמנו בחוץ־לארץ״.

מקרה מענין קרה שם לדב המפקד:

בסתיו, לאחר שהאכרים אספו את התבואות לגרנים, היו פורצות שרפות הצתות הדדיות של האכרים עקב שנאה או ריב־שכנים. דלקות כאלת עם כבשרים שונים בסביבה והיו מאירות את כל האופק.

בפרוץ דלקה כזאת, שאימה על כפר שלם מאחר והבתים היו מכוסים קש. היתה האש בנקל מתפשטת מבית לבית ומגורן לגורן ומבקתה לבקתה אנשי הסביבה היו עוזרים בכבוי הדלקות.

באחת הדלקות בכפר הסמוך יצאו מכבי־האש של זופיובקה על עגלות רתומות לסוסים לעזרת הכפר.

דב, בראותו זאת, קפץ על עגלה והגיע לכפר — ולתמהונו הגדול מצא כל אחד מאכרי הכפר עומד על גג בקתתו עם דלי מים ונשי הכפר עומדות בפתח בתיהם ומנפנפות עם תמונות קדושות ותרפים לכוון האש — כסגולה שהאש תשנה את כוונה לעבר השכן...

דב עבר מבקתה לבקתה והוריד בכוח את האכרים מהגגות ובקללות עסיסיות, ברוסית ובפולנית ארגן את כולם לכבוי האש. פעולתו נשאה פרי. כולם נשמעו לו בלי אומר ודברים — למרות מסורת של שנים ואמונות תפלות — נחלצו לפעולת איתור האש. ה„פלשתינצ'יק" זכה להערכה והערצה מצד כולם. גם השוטרים הודו לו על העבודה היפה שעשה והצליח בזה, מה שהם לא הצליחו, למרות הפחד שהיו מטילים על האיכרים וגאוות האדונים ששררה בם כלפי האכרים האוקראינים."

ודאי שלמדנו ממנו הרבה בשימוש בנשק, אך עכשיו ראינו שמה שעשינו בשטח זה לפני כן, ביוזמתנו וכוחות עצמנו, לא היה אלא משחק ילדים. עכשיו למדנו תורת חבלה, וגם „אלף בית" בטקטיקה של גרילה וקרבות רחוב. אולם כל זה הכשיר את הגוף ואת הידים, חשוב מזה מה שהכשיר את הרוח, את הנפש.

גם כאן נוכחנו לדעת, שמה שנראה לנו כשיא החשאיות במסגרת „תאי החמישה" איננו אלא „אלף בית" לגבי הבעיות המחתרתיות באמת הצפויות לנו בעתיד. כאן הרגשנו שעלה אלינו אדם ממחתרת ממש, מחיי מחתרת ממש. והוא מכניס אותנו לרוח החיים ההם על כל יופיים הרומנטי ועל כל חומרתם המעשית.

הרצאותיו על מהותו של איש הארגון, על אופיו, ממש עיצבו אותנו עיצוב מחש. הנה הוא מעביר לנגד עינינו את סכנת הפרובוקטורים, הסוכנים של הבולשת, החודרים לתא מחתרתי והוא מלמדנו איך לטפל בהם. הוא מרחיק לכת: הוא כבר מכניסנו למצב של נתפסים, של כלואים, ומלמדנו כיצד להתנהג במקרה מאסר, כיצד לשתוק, כיצד „לשבת"... בקורס הראשון שבעיירה זופיובקה שבווהלין, קיבלנו שיעורים.

אתה זוכר, אנשל שפילמן, איש זופיובקה? האם שיעוריו אלו של אהרונצ'יק

חייכמן בשדות עיירתך פעלו בך גם באותם ימים ולילות בהם עמדת בפני חוקרים ושופטים בריטיים וייצגת בגאון וגבורה את לח"י?

ועוד חידוש מצאנו בדמות ארצישראלית זאת של מפקד ארגוני.

באחד הערבים ערך דב מסיבה צנועה לכבוד יום ההולדת החמישה של בנו גיורא — בארץ.

והיה גם בזה כוח חינוכי רב; הן היינו כולנו בנים לאבות יהודים, יהודים עמלים וטרודים וטרוחים כל הימים בדאגות פרנסה לכלכל ביתם וילדיהם. והנה ראה זה תרש:

אב יהודי עוזב את בנו הקטן בארץ ויוצא לעיירה נידחת בירכתי פולין כדי ללמד בני יהודים קשת של המאה העשרים. כדי להדריכם למלחמה בארץ.

לא, אבות שכאלה לא ראינו בעריה ועיירותיה של פולין.

לא רק גיורא, זה הצבר, הוא פרי חדש של העם העברי. גם אביו, היוצא להקים לוחמים עברים, גם הוא עברי חדש.

כך יצאנו מקורס זופיובקה כאלו נולדנו מחדש רוחות חדשות בנו ונוחות חדשים.

עשרים ושניים בדרגות "סגנים" דרגות עבריות ראשונות ושניים — אברהם אמפר ובן־ציון זוברמן בדרגות "ראשי קבוצות": מפקדים ראשונים של גלות פולין לארגון הצבאי הלאומי.

ולבסוף: מצבת זכרון צנועה לזכר משפחת שוורץ שבזופיובקה, אשר העמידה לרשות הקורס הראשון של האצ"ל בפולין את ביתה ואת שדותיה. בורסקאי היה שוורץ, ביתו בקצה העיירה ומתוך להט יהודי בלבד, שלא הלילה על מנת לקבל פרס, מסר את דירתו ואדמותיו סביב — לאימונינו. ואשתו היתה המבשלת לנו ובכמה שמחה ואהבה עשתה זאת...

לא זכו לראות נחת מאותם בחורים יהודים אשר התאמנו בביתם לקראת מלחמת הקודש.

אל יישכח זכרם של יהודים אלה.

גם נוסחה היא נשק

מן הקצה אל הקצה.

מאוירת קורס צבאי חשאי בחיק זופיובקה השקטה, לאוירה סוערת של באומים וויכוחים בתוככי ורשה הסואנת. אני אמן "סגן" בארגון הצבאי הלאומי ומפקד בתאים החשאיים בברנוביץ' ובתפקידי זה אני מעביר את כל מה שלמדתי במיטב יכולתי לאהראים לתאים, למען יעבירו הם לחברי־התאים.

אך יחד עם זאת, על פני השטח, אני עדיין בית"רי ומטעם בית"ר אני ציר בכינוס הבית"רי העולמי בורשה 1938.

עולמות אחרים, שונים ומגוונים ומלוכדים באהבת ראש בית"ר זאב ז'בוטינסקי ובמטרה הסופית הקדושה — ומסיכסכים במזג, בדרכים, בעקרונות שבהשקפת־עולם, בטון.

הנה אנשי הפלוגות הבית"ריות בארץ ומצדדי ההתישבות הבית"רית והנה מתנגדיהם האקטיביסטים, בראשות אבא אחימאיר ועקיבא ברון, הצועקים עליהם, „ישוביזם" „וויצמניזם" והוויכוח נטוש על כך, אם פלוגות הגיוס כגון זו בראש־פנה, טובות לאימון צבאי או שהן רעות, מכיון שהן משמשות כתובת גלויה.

והנה ירמיהו הלפרין במדי הימאי העברי, כולו הדר ויופי וזקיפות, מביא את בשורת בית־הספר הימי העברי הראשון שבצ'ויוויטווקיה האיטלקית, ושוב רואה אתה כיצד עולה מחיק תנועה זו טיפוס חדש, איש־הים, איש־הצי העברי תכלת־לבן. והנה נציגי הצה"ר, זה הגוש האזרחי, והנה קציני השלטון, נציגי בית"ר מארבע כנפות הארץ, מסן־פרנציסקו במערב ועד תאראבין במזרח, מאסטוניה בצפון ועד יוהנסבורג בדרום.

וזה הגוש הגדול, שעיני כל ולבות כל יקוקים בו, צירי ארץ־ישראל, שבחלקם לא את בית"ר הם מייצגים, כי אם את הארגון הצבאי הלאומי.

ומעל כולם וראש לכולם הוא, זאב ז'בוטינסקי, ראש בית"ר. ואף על פי כן, למרות מלוא ההערצה אליו, נשמעים הדים ראשונים, תת־קרקעיים למרד בנים נגד אבות, להתקוממות תלמידים נגד רבם, ומה שהתרחש בקנני בית"ר בכל אתר מן ההכרח שיבוא לידי ביטוי כאן. אבל איך? הרי המדובר בקביעת יחסים בין גוף חוקי כבית"ר לבין מתחרת לוחמת כארגון צבאי לאומי?

אתה מרגיש, שמאחורי הדברים הנאמרים מעל הבמה הולמים לבבות, פועלים מוחות, נעשים מעשים חשובים יותר.

והנה זכיתי להכנס במקצת אל מאחורי הקלעים של במה היסטורית זאת. קבלתי הוראה להופיע באחד החדרים לפגישה.

ואני מוצא שם, כמובן, את אברהם אמפר, אבל גם את נתן פרידמן־ילין וישראל אפשטיין ועוד ועוד. הדובר הוא יאיר, שהפך להיות מעין אגדה בתאים.

והוא מדבר בשקט עמוק, אך דבריו בהירים מאד ומוחלטים מאד. אין היסוסים ואין ספיקות — הדרך ברורה. כל חברי הארגון הם גוף מלוכד, גם אם בלתי רשמי, לכאורה נפרדים בכנוס, המאבק הוא עם החלק הבלתי ארגוני שבבית"ר, עם המתנגדים לדרכיו של הארגון מטעמים שנוים; המאבק מוצא את

ביטויו בדיון על הנדר הבית"רי. שם כתוב: „אשא זרועי להגנת עמי ולא אשא אלא להגנה" מנחם בגין מציע לכנוס בית"ר את שנוי הסעיף הזה (הנדר נוסח על־ידי ז'בוטינסקי), ולנסחו כך: „אשא זרועי להגנת עמי ולכבוש מולדתי".

אמנם הגוף הוא במחתרת, אך דגלו יינשא בגלוי. ודגלו „כבוש המולדת" על דגל זה כתוב שהאנגלי הוא שליט זר וכו'.

הדברים ברורים, ההוראות ברורות.

וכך התחולל המאבק:

מנחם בגין נואם את נאומו המרדני; הוא מצביע על גורלה של צ'כוסלובקיה; הוא אינו מאמין במצפון העולם. העולם נכנע רק לכוח. מלחמתנו צריכה להיות „בלתי תלויה במצפון הזר". דמותו של גריבלדי מופת לנו, והוא מסיים בהצעת שנוי נוסח הנדר.

רושם נאומו הוא חזק מדי. מחיאות הכפיים באות באמת מן הלבבות, מכל הלבבות, אך ראש בית"ר סבור שהרושם הוא חזק יתר על המידה. הוא מפסיק את שורת המתווכחים ונוטל מיד את רשות הדבור כדי לצנן את הרוחות. ואכן הוא מנסה לצנן אותן, בעזרת מי הוויסלה, הנהר הסמוך. מי שאינו מאמין במצפון העולם — יש לו רק דרך אחת עוד: להטביע עצמו בוויסלה. ז'בוטינסקי מצייר באצבעו בחלל האויר מפת הים התיכון ומפות אירופה ושואל את מנחם בגין — לאחר שהחמיא לו מחמאות רבות, ואף ניבא שהעם עוד יתברך בו, כיצד יגיעו חייליו לארץ־ישראל בלי עזרת „ואנקה" הגוי. כל הדרכים בידי „ואנקה". האניות והנשק, בלי קשרים עם ואנקה הגוי לא נעשה דבר, על כן אין מה לדבר על מלחמה בלתי תלויה במצפון הזר ומשל גריבלדי אינו דומה לנמשל. גריבלדי ישב בתוך עמו ובארצו. אנחנו פזורים בין הגויים ועלינו לקבץ את העם, ואת זאת לא נעשה בלי עזרת הגוי. ועל כן נאומו של בגין והצעתו הם מיותרים. צורמים את האוזן כחריקת דלת...

הלבבות נקרעו. אתה כמעט יכול לקרוא בפניהם של הצירים את הקרעים. בזה אחר זה עולים נואמים, מי לכאן ומי לכאן, הנה עולה גם אחד, והוא חדש בציבור זה, ד"ר ישראל שייב, ששמו נודע רק מן הכתיבה, והוא מגן בחריפות על הצעת בגין. ז'בוטינסקי בתחילה מוחא כף להברקותיו, אך לאחר מכן קם ויוצא בטרם גמר הנואם.

והרי שייב לא היה באותה פגישה, שהזכרתי לעיל. ובכן אין הוא איש הארגון ובדין שלא פעל לפי הוראה? כלומר שישנה תזוזה במחשבות ובהרגשה גם מעבר לתחומים ארגוניים. ואכן הדבר נתן את אותותיו, בהצבעה נצחה הרוח החדשה.

אותו כינוס, שכעבור יום יבחר פה אחד ובהתלהבות עצומה וכנה בזאב דבוטינסקי כראש בית"ר, אותו כינוס מחליט ברוב גדול לשנות את נוסח הנדר לפי הצעתו של מנחם בגין.

הכשרת צבא שחרור

נוסחה זה דבר חשוב, אך לא פחות מזה חשובה השאלה, לידי מי נמסר ביצועה. הנצחון של האגף הקיצוני, הוא אגף הארגון הצבאי הלאומי, בכינוס בית"ר, לא הביא לשינויים בעבודת בית"ר פולין. מכיון שנציבות בית"ר נשארה בידי המתונים. אולם מכיון שהנוער בדרך ההגיון ובדרך הטבע ובלחץ המציאות ובלהט בשורות הפעולות של הארגון בארץ זהה לארגון, נשתררה מבוכה בבית"ר.

בקנגים כברנוביץ, שמפקדי בית"ר היו גם מפקדים בתאים לא היו כל חיכוכים, מי שנראה בעינינו ראוי וטוב מן הבית"רים, העברנו אותו לתא ארגוני. אולם בקנגים רבים נותרו כמפקדים בבית"ר אנשים שלא אורגנו בתאים, וכאן רבו הסכסוכים. הם התחילו מרגישים שרבים חברי בית"ר, הם בית"רים למראית עין, אך למעשה הם סרים למשמעת אחרת. נציבות בית"ר ראתה צורך לערוך "מסע נגדי". נערכו כנוסים איזוריים נגד התותרים מבפנים. טענתם העיקרית היתה לא רעיונית כי אם משמעתית־ארגונית. קיום ארגון בתוך ארגון סופו פילוג. אין בגולה כל צורך בארגון צבאי ותאים חשאיים. הנוער הלאומי יקבל את תינוכו הרעיוני בגולה, יעלה ארצה ושם יצורף לארגון המתחרתי שאיננו אלא אחת הזרועות של התנועה הלאומית. כנוס מסוג זה התקיים גם בברנוביץ. הרשינו לשליחים לדבר. מיטב האנשים אצלנו היו כבר חברי הארגון!

כך ניסו לשחות נגד הזרם, ללא הצלחה כמובן. הנהייה לארגון נעשתה המונית. קנני בית"ר עוד היו מקום הדרכה טוב לצעירים לגמרי, וגם אלה כבר ידעו וכבר היכו לרגע בו ירשה להם גילם להכנס לתאים. אז החלה נציבות בית"ר פולין נוקטת צעדים משמעתיים. ואברהם אמפר ונתן פרידמן־ילין הוצאו באורח רשמי מבית"ר.

המאבק נסתיים בהדחת הנציבות. לנציב בית"ר נתמנה תוך הסכם בין שלטון בית"ר והארגון — מנחם בגין.

הסכם ארגוני בין בגין ובין מרכז הארגון בפולין הסדיר את כל הבעיות של עניני המשמעת, הקורסים וכד'. אם נתעקש איזה מפקד קן, שלא ידע בדיוק מה מתרחש שם למעלה, להעמיד למשפט איזה בחור שהתנהג לפי דעתו לא "בסדר" הועבר הענין לנציבות ורשה, והוא כבר קבל את ההוראה המתאימה.

פסקו החיכוכים המיותרים והעבודה התפתחה במלוא המרץ.

התכנית אמנם לא היתה ידועה לנו, אך ברור היה שהפעולה מוקדמת לקראת דברים גדולים, אף גדולים מאד. לאחר כך נודע הדבר:

התכנית היתה להכשיר תוך זמן קצר ככל האפשר, לכל היותר בשנתיים 40000 (ארבעים אלף) צעירים להיותם לוחמים בנשק ביד; להכין את ה"כלים", כלומר את הנשק עצמו; להכין את אמצעי התחבורה, ממש צי אשר יקלוט בנמלים שונים ומפוזרים את החיל הזה ויסיע אותו לחופי הארץ. הכוח הזה ישתלט על הארץ, ויכריז על מדינה עברית.

בקיץ 1938 התקיים אי־שם בהרי הקרפטים קורס מרכזי לקצינים בהדרכת קצינים מהמטה הצבאי הפולני. זה היה פרי עבודתו המדינית הברוכה של יאיר. בקורס השתתפו רק שליחי הארגון מארץ־ישראל. אין צורך לאמר שהפעולה כולה, יציאת האנשים מן הארץ, שהייתם על אדמת פולין, והקורס עצמו היו בסודיות גמורה, מכיוון שלא ממשלת פולין ולא מפקדת הארגון היו מעוניניב בפרסום הדבר.

עם תום הקורס הזה חזרו כל המשתתפים בו לחזית בארץ, פרט לשניים: שלמה בן־שלמה ויעקב פולני. עליהם הוטל להמשיך בהדרכה בפולין. אורגנו שני קורסים, האחד בפינסק — בהדרכת שלמה בן שלמה; השני בזופיובקה בהדרכת יעקב פולני, אני הוזמנתי לשמש עוזר למפקד הקורס בזופיובקה.

את הקורס סיימתי בדרגה של „ראש קבוצה". עתה נתמניתי כמפקד מחוז מזרח פולין, שגבולותיו היו ווילנה בצפון ולוצק בדרום. פולין כולה חולקה לחמישה מחוזות, בראש הארגון בפולין הועמד שליח מארץ־ישראל, והוא מרדכי סטרליץ, כנויו „זאכס".

בד בבד עם ההכנות לפלישה החד־פעמית התנהלה בלי הרף פעולת ההעפלה. פעולה זו התנהלה יחד עם הגופים האחרים של התנועה הלאומית. העליה החפשית או עלית „אף על פי" כללה צה"רים, בית"רים וגם סתם יהודים בלתי מפלגתיים, שהעיזו לצאת בדרך מסוכנת זאת.

באותו זמן, קיץ 1938, גמרתי את למודי התיכוניים ונתקבלתי באוניברסיטה בווילנה, לפקולטת המשפטים. יחד עם זאת התחלתי לומד מקצוע טכני בטכניון בווילנה, ששפת הוראתו היתה יידיש.

אולם לא לאורך ימים נמשכה השתלמותי ההשכלתית. כעבור זמן קצר נתקבלה פקודה ממפקדת הארגון בפולין, שעלי לחזור לברנוביץ', לעבוד בתאיב ולארגן את עליית האנשים המתאימים מכל המחוז.

הורי לא עיכלו בנקל את הפסקת הלמודים הפתאומית.

תמה שנת 1938. אנו מתקרבים למחצית שנת 1939. העבודה מעל לראש

ודבות ממנה התכניות. מתרבים התאים, לחץ גדול של מועמדים להעפלה. השתלמות צבאית עצמית. גליונות „די טאט" בוערים ומבעירים את הידים ואת הלבבות. הימים והלילות נשרפים ממש.

אנו צוללים בכל נימי הנפש והתודעה בעולם זה של פעילות יוקדת. מה לנו עולם, מי לנו עולם. כל הכוחות מרוכזים במשימה האחת הקדושה: להכין את צבא השחרור העברי. מהר, מהר, מהר...

וכך נופל עליבו האיום שבימים: אחד בספטמבר 1939.

רמץ בין חורבות

התנדלות

אם בפרק זה ינותק אותו חוט סיפורי על גידולו של הכוח הצבאי העברי שהיתה לי הזכות להיות מחייליו ומפקדיו, וידובר על גלגוליו וטלטוליו של בחור יהודי בין גבולות ושדות מוקשים ובריחות וחקירות, עד אשר ישוב וישתזר במהלך הלאומי הלוחם שהוחל בו מחדש, הרי זה מכיוון שהיה הניתוק איום ומוחלט, ונתערבבו כל העולמות בתוהו־ובוהו מחריד ונשתבשו כל החשבונות וכל ההגיונות, ואדם, פעל לפעמים לפי אינסטינקט, לפעמים לפי צרכי שעה ולפעמים לפי חישובים מוטעים, ולפעמים ללא כל חישובים — עד אשר שוב הוצבו גבולות של האפשר והבלתי־אפשרי, משל למה הדבר דומה? לאותן שעות קשות שלאחר הפצצה כבדה, כשאדם יוצא ומתחיל לברר מה נחרב, מה נותר. ועל כן לא אבוא לספר כאן בתולדות המלחמה ועקבותיה בסביבתי, כי אם במעט ההכרחי להמשך הסיפור הגדול, שהוא עיקר לי בספר זה.

בחיל... מכביי־אש

המהירות שבה התחולל פרק ראשון זה של מלחמת העולם, פרק נפילת פולין, לא היתה שווה בכל מקום. בברנוביץ', שהיא כאמור עיר בגבול המזרח, סך הכל 36 ק"מ מגבול רוסיה (בממדי ישראל זה הרבה, זה לפעמים יותר מרוחבה של המדינה; אך בממדי פולין זה היה כמעט על הגבול) — לא היתה הרגשת „בליץ" כמו בשטחי המערב של המדינה. ואף כי ברור היה, שהחזית מתפוררת והולכת, ואף כי נודע מפה לאוזן שראשי המדינה כבר נמצאים בחוץ־לארץ, או עומדים ברגל אחת על כבש המטוס המוכן, עדיין ניסה ראדיו ורשה להחזיק מעמד ולספר על „נצחונות" ביחוד מתוך תקוה לעזרתם של בעלי הברית: אנגליה וצרפת. המלחמה ממש הורגשה בברנוביץ תחילה רק על פי הנדידה הגדולה מן המערב, פליטים ופצועים מהפצצות ערים ושתי הפצצות על ברנוביץ' עצמה.

לאחר ההפצצה החלה גם יציאת ברנוביץ' עצמה: אם מזרחה, אם ליערות. אבי החליט לא לצאת את העיר. חשבונו פשוט: הפצצה זה ענין של שעות; חי פליט ביערות או בדרכים — הם חי אימה וסבל בלתי פוסקים.

לא נזוז — אמר ועשה.

לא גויסתי לצבא פולין, כי בתור בוגר גימנסיה חייב הייתי ללכת לבית־ספר לקצינים, אך הפולנים לא נחפזו לקבל יהודים לבית־ספר זה, ועל כן נדחה גיוסי. מכיון שבימים ההם לא ידע עוד איש באיזו מהירות תסתיים מלחמת גרמניה־פולין זו, לא קלה היתה ההרגשה של בחור כמוני שנשאר בעורף, גם בגלל עצם העלבון הלאומי, שאין מקבלים אותך לסגל קצונה על היותך יהודי, וגם בגלל הידיעה, שהמלחמה היא בהיטלר האוייב המשותף, וגם בגלל הרצון העז ללמוד עד כמה שאפשר יותר את תורת המלחמה למען המטרה הגדולה, המלהמה על מולדתי האמיתית, זו שבלב.

כמובן שמפרספקטיבה של היום נראות כל ה„דאגות" האלו שכרסמו אותי באותם ימים מגוחכות. ובאין גיוס לצבא גויסתי... למכבי האש.

„כוחות הבטחון" שבעורף הברנוביצ'אי היו המשטרה ומכבי־האש. ואם המשטרה היתה כמובן על טהרת הגויים, כמעט שאפשר לאמר שמכבי־האש היו על טהרת היהודים גם בימי שלום, ואבי ואחי היו מתנדבים קבועים במכבי־אש. ועל כן גויסתי גם אני למשמר אזרחי זה.

למען האמת שימש באמת גוף זה מעין משמר אזרחי כמעט יהודי־לאומי נגד פורעים למיניהם. היתה זאת מעין „הגנה יהודית" בלתי רשמית.

אחרי ההפצצה השנייה נעלמה מהעיר... המשטרה, ואנחנו נשארנו היחידים לפינוי הריסות, לעזרה ראשונה. ורק כאשר הגיעה הידיעה, כי הגרמנים נמצאים על יד סלונים, מרחק 54 ק"ל מברנוביץ', החלטנו גם אנו, יחידת מכבי האש עם כלי הרכב שלנו ועם האמבולנס „לסגת". לאן? כמובן מזרחה, לעבר הגבול הסובייטי, מרחק 36 ק"מ. כך המשכנו ב„נסיגה": חמש מכוניות לכבוי אש ואמבולנס אחד. אך הגענו לקלצק ונכנסו ישר... לשבי הסובייטי.

„ממות למאסר עולם"

כאשר לפתע החלו נכנסים לערי פולין המזרחית טורי טנקים סובייטיים ענקים, היתה ההרגשה הראשונה — תדהמה. ברגע הראשון לא הבין איש מה מתרחש פה. כמובן שלא ידעו, שהדבר הוא פרי הסכם בין היטלר וסטאלין על חלוקת פולין. וכאשר תפסו את הדבר וכאשר יצאו מהטנקים הכבדים טאנקיסטים אי טנקיסטיות (אף זה מהפלאים היה) ואמרו: „אל תפחדו, חברים, באנו לשחרר אתכם" — היתה התגובה השניה — שמחה עד לטירוף החושים. אני מתכוון כעיקר ליהודים. גם אם לא שיער עוד איש, מה פרושה של השמדה נאצית, ברור היה, שרוסיה — ולו גם הקומוניסטית — טובה מגרמניה הנאצית. וכמו כן ברור

היה, שאין עוד סכנת חזית ופצצות. ומכאן אותה שמחה פראית ממש, שתקפה את כל היהודים באזורים ההם כפי שראינו אותה בקלצק זו שנתקענו לתוכה בשעת הכניסה הסובייטית. ומכאן אין פלא, שכולנו נסחפנו במעגל השמחים והרוקדים. ומכאן שנכנסו אמנם לאוזן אך לא ללב דבריו של יהודי זקן אחד: „המוות הוחלף לנו במאסר עולם".

אולם מהר הוברר לי ולחברי במכבי־אש, שאין אנו בגדר משוחררים, כי אם „שבויים". אנו איננו לא רק „חברים" כי אם גם לא „אזרחים". אנו „במעט" חיילים. ואף במדים, ועל כן דיננו כדין שבויים. בהזדמנות הראשונה התחמקתי, פשטתי את המדים, התערבתי בהמון הצוהל והסתלקתי. מצאתי בית"רי שהכרתיו בכינוס, ובביתו שהיתי יומיים. לאחר מכן חזרתי לברנוביץ, שאף היא נפלה בחלקה של רוסיה.

לאחר מכן נודע לי, שכל חברי ממכבי־אש הועברו לרוסיה פנימה כשבויי־מלחמה ממש...

ההתפכחות

ההרגשה בברנוביץ היתה כזאת כמו בקלצק: שמחת השחרור מאימת המלחמה ומאימת הכיבוש הנאצי.

כל היתר בא אחר כך שלבים־שלבים.

שלב ראשון: מבול של תעמולה ותשבחת עצמית מפי המשחררים, עתה יפתחו לפניכם חיים חדשים, חיים אשר לא ידעתם בשלטון הפאשיסטים והקפיטליסטים הפולנים. עתה פתוחות לפניכם כל הדלתות בלי הבדל עם, גזע ודת. ואכן באמת הופתענו לראות יהודים בכל דרגות הפקידות והקצונה. יהודים קומוניסטים — הורגלנו לראות גם בפולין — אך קצינים גבוהים וטייסים וטנקיסטים דוברי יידיש, זה היה חדש, חדש ומפתה. אמנם, יהדותם של כל אלה, דלה במקצת, מצטמצמת ביידיש או שרידי יידיש שבפיהם, אמנם קצין יהודי שנזדמן לביתנו שואל, למראה נרות ש ב ת אם מת מישהו אצלנו... כי על נרות שבת אין לו מושג כלבר.

ואף על פי כן, ההרגשה הראשונה היא באמת של תופש, מכל מקום, אישי, מקצועי.

השלב השני, שהיה משונה ועורר כבר הרהורים, היתה זו ההתנפלות של קנייה. כבר סופר רבות על קניית ה„טשאסיקי", השעונים, אך גם נעליים וגם צעצועים לילדים שלא ראו כמותם. החיילים הסובייטים גם קיבלו כסף רב לשם כך. אך העיקר: הזלוטי הוכרז כשווה ערך לרובל, משמע שברובל יכול היה

החייל לקנות חפץ ששויו אצלם היה מאות. החנויות התרוקנו מהר ובידי החטונים היהודים נשארו רובלים.

ולאט לאט, נולדת תופעה חדשה, שלא ידענוה בפולין הקפיטליסטית — התור; — ולאו דוקא לדברי מותרות. תור אפילו ללחם. ובשלב השלישי באו צוי גרושין. פשוטו כמשמעו. משפחות אלו ואלו, שאינן כשרות מבחינה מעמדית, בעלי תעשיה, סוחרים, פקידים גבוהים לשעבר, וכו' תוך 24 שעות יעזבו את בו נוביץ' לעיירה או כפר פלוני אלמוני.

ואחרי הסלקציה המעמדית החל המבחן הפוליטי. בדיקת חברי תנועות פוליטיות לשעבר...

וישנה עוד סיבה להרגשת החנק, סיבה פסיכולוגית. מעולם לא שערתי מדה עצומה כזאת של חינוך פטריוטי כפי שראיתי אותו ושמעתי אותו במשטר החדש. ודאי שאין פוסקים מלהסביר לך מה רב השוויון ומה רבות האפשרויות בשבילך, אם רוצה אתה ללמוד. ואכן — אמת נכון הדבר, חינוך חינם מדרגה נמוכה ביותר ועד לאוניברסיטה וחינוך מקצועי טכני כאוות נפשך וכשרונך. אך כל זה בליווי פיאור לאין־קץ לאבי האומות, לשמש העולם, לסטאלין, ובלווי קנאות עמוקה למולדת הרוסית.

ואם הדבר הראשון, זה פולחן סטאלין מעורר בנו ממש בחילה, הרי הדבר השני מעורר רגשות אחרים. אם אכן כה יקרה אדמת מולדת, משום מה דוקא מולדת זאת לנו? משום מה לא מולדתנו אנו?

ואם לקנאה הזאת שנתקנאנו באהבת המולדת העזה ובגלוי הכוח הצבאי נתלוו ראשית פעולות הבולשת, זה הצבא הפוליטי השולט למעשה ברוסיה. זו נ.ק.ו.ד. שבכל מקום, כאילו בבת־אחת, פוצחה בהלצה מרה: „ניא־זנאיעש קוגדא וירנושסיה דומוי" כלומר, „אינך יודע מתי תחזור הביתה".

אכן, כיצד זה התפכחנו מהר־מהר משכרות הימים הראשונים, מאותה שמחה שלילית של ניצולים ממוות, והתחלנו רוקמים, בחזרה, תחילה רגשות, אחר כך מחשבות ובסוף מגעים ממש, לשם הידוש הדרך שנותקה.

אור מירושלים דליטא

הכל ירד עלינו באפתעה כזאת ובאימה כזאת שנתבלבלו כל החושים. דק לאט־לאט, כמו בחשיכה עמוקה, התלו מסתמנים הקוים של המציאות החדשה, מכל מקום — בשטחים שלנו.

על הנעשה בשטחים הכבושים בידי הגרמנים הידיעות עדיין קלושות. מה שברור גם שם וגם כאן הוא, שהבנין העצום של חיי עם יהודי מאורגן

ואדיר בפולין התמוטט לתורבות. מה שברור גם שם וגם כאן הוא, שהתמוטט גם אותו בנין פלאים, שהתהלנו בונים, אותה ספינת ישועה, אותו צי עברי, המוביל רבבות צעירים יהודים כמהי־מעש ונכוני הקרבה על מזבח מולדתם העברית.

מה נותר? ליתר דיוק: מי נותר?

אני מתחיל שוב לגשש, הפעם בין החורבות. ההרגשה הראשונה היא: בגידה כללית. הרבה דברים במשטר החדש אינם ידועים לנו, אך שנאתו לציונות וללאומיות היהודית ידועה לנו יפה. הרי ציונות זאת „קונטריבולוציה", „משרתת האימפריאליזם", „פאשיזם" וכדומה, מהמילון שלהם.

ומכיון שהמשטר הזה נותן „לחיות", ומכיון שלרבים נראה שמה שהתרחש, זאת קביעה לתקופה ארוכה עד מאד — מתחיל תהליך ההסתגלות. איך אמר אותו יהודי דתי ברגע רקוד השכרות של ההמונים? „ממוות למאסר עולם". אך הרי גם בבית־סוהר האדם מסתגל למציאות.

הנה אתה נתקל בתופעה חדשה: רבים, וביחוד מבין הנוער, ואף הנוער הלאומי, מנסה בכל כוחותיו להינתק מכל העבר. לא יברכוך עוד ברחוב ב„שלום" העברי הגאה; אין צורך לאמר, שלא יעברו עוד את סף מועדון בית"ר לשעבר. יש עוד מי שאוסף את מדי בית"ר שלו, ואת הדגלים אשר אצלו, והאותות וכל שאר אביזרי השתייכותו לתנועה ציונית כלשהי, וטומן אותם אי־שם באדמה. אך יש גם מי ששורף ומשמיד אותם כליל. אני מגשש בזהירות. קודם כל בקרב אנשי התאים של הארגון, ומה טוב להווכח, שהאש אשר הוצתה בלבבות אלה לא כובתה.

וגם החינוך למחתרת נותן את פריו. ודאי שאין בכוונתנו לחיות במחתרת בברית־המועצות. ודאי אין לזה אפשרות. המטרה היא עתה אחת ויחידה: לצאת. לאט לאט ובזהירות הקמתי את הקשרים עם הנותרים לפליטה בעיר ובסביבה הקרובה, ואנו מרכזים את כל הגיגנו לבעיה הזאת: לצאת — אך באיזו דרך?

וכאן רצוני לספר על אפיזודה קטנה, שדילגתי עליה לעיל:

זמן קצר לאחר כניסת הרוסים לברנוביץ' הגיעה הידיעה שבוילנה, שגם היא נכבשה על ידיהם, נפתחה מחדש האוניברסיטה. בלבי גומלת החלטה, לעבור לווילנה על מנת ללמוד. אם יהיה הכרח להסתגל לעתיד החדש, יש למצוא מעמד בחיים. והנה אני חסר מקצוע. לפי שעה אני עובד ככבאי מקצועי בשכר.

אך הדברים מתגלגלים שוב במהירות מפתיעה. תוך שבועות מספר מתחוללת תמורה מדינית חדשה: הרוסים מוסרים את וילנה למדינת ליטא. הליטאים רואים מאוה בשנים את וילנה כעיר בירתם, שהפולנים גזלוה.

עתה הוכיחה ברית המועצות את אופיה «המשחרר», את ידה הרחבה, וכל הליטאים צהלו ושמחו: וילניוס הוחזרה להם. במשך שלושים שנות קיומה של הרפובליקה הליטאית כתוב היה בחוקה שלה בסעיף הראשון: בירת ליטא היא וילנה. סוף סוף הפך הסעיף למציאות. וזאת תמורת מחיר «זעום»: הרשות לרוסים לקיים בה בסיסים צבאיים. דבר של מה בכך...

ואכן חיש מהר נולדה המימרה (אני מוכן כמעט להישבע שהיהודים הם שהולידוה): «וילניוס מוסר־ליטובה רוסו»; תרגום מילים ליטאיות אלה הוא: וילנה שלנו — ליטא של הרוסים...

לא חלפה שנה ומימרה זו הוכחה כאמת. אך לפי שעה היתה בין הליטאים צהלה ושמחה: ווילנה חזרה לליטא. ווילנה הוצאה מתחום ברית־המועצות.

מאותה שעה אני שרוי בה בווילנה ומתכונן לחדש למודי. ואותה שעה אני שוקל אם כדאי עוד להשאר בתנאים המדיניים החדשים, או כדאי — לשוב הביתה. ואני טועה בשקולי. אני מחליט לשוב לברנוביץ, לבית הורי. ועכשיו אני יושב בברנוביץ, ובלבי מכרסמת החרטה. ברכבת האחרונה ממש באתי משם, ועתה אני כבר יושב ומתכנן תכניות עם שרידי התאים בעירי כיצד להבריח את הגבול תוך סכנת נפשות, כדי להגיע לעיר זו, שנתגלתה לפתע כצוהר בתיבה, שהחל בוקע ממנה אור התארגנות הכותות מחדש, ואור התקווה של היציאה אל מעבר למסך הברזל, אל ארץ־ישראל.

כי הנה נתבדו התקוות, שהיה להן חלק בהחלטתי לחזור לברנוביץ; אפשרות לצאת מתחום רוסיה דרך רומניה החופשית עדיין.

והנה החלו מגיעות ידיעות על בואם לווילנה של רוב מפקדי בית"ר פולין ומפקדי האצ"ל ובראשם נתן פרידמן־ילין, אברהם אמפר, ועמם גם השליחים הארצישראלים של הארגון אשר נתקעו בפולין.

והנה גם מגיע שליח ישיר משם העובר בכל ערי ווהליניה עם הוראה מפורשת לכל חברי התאים החשאיים לעבור לתחום ליטא, כל אחד על אחריותו ובכוחות עצמו, ובמהירות האפשרית.

עצם הופעתו של השליח בביתי, הופעה קצרה, מכיוון שעוד הלילה ימשיך בדרכו לחזור אל מעבר לגבול, — היתה לה השפעה עצומה:

ובכן, חי וקיים גוף מרכזי, והוא פועל ושליחיו, בחירוף נפש עוברים גבולות של היטלר וסטאלין על מנת ללכד שרידים, ללבות גחלים לוחשות. ובכן, חי וקיים צבא המתתרת העברית — למרות הכל!

זו נחמה גדולה.

אין מקום להרהורים רבים, רק הצער הגדול הזה בלב על השיקול מועטה, וההחלטה הברורה והמהירה:

לווילנה לירושלים דליטא, הוא פתח לדרך לירושלים שלנו.

• מרגלם של צרציל ורוזבלט •

פגישה עם אנשי התא. אני מודיע להם על ההוראה. ההחלטה: אני יוצא ראשון. הם יבואו אחרי.

הפרידה מהבית בו נולדתי, גדלתי, בביתי, צחקתי, צמחתי, אהבתי, נאהבתי תשע־עשרה שנה.

אם ואחות טובלות בדמעות. אב ואחים שקטים מבחוץ. סבא שותק. שם ידיו על ראשי ומברך ונותן זוג תפילין לדרך.

תרמיל קטן מלא ככל האפשר, כסף לא מעט. אמא רוצה גם לתת את טבעת הקידושין שלה מזהב...

שלא לעורר חשדות אני יוצא לבדי מהבית. את התרמיל מביא חבר לתחנת הרכבת המובילה לעיירה שליד הגבול. אין מכשול. אין מכר. אני ברכבת. אני יורד בתחנה קטנה ומוצא את היהודי שמקצועו בהברחה. אחר כך מתברר שבעצם הוא ה„קבלן" הראשי ויש לו פועלים גויים העושים את המלאכה.

בעגלת־חורף הוא מעביר אותנו אל ה„גוי" שלו. הימים ימי חורף 1939, מהקשים ביותר מחרפי עשרות השנים האחרונות. הקור איום. ואף־על־פי־כן חם לי. חם לי מאד. זה חום הבא מן הנפש. אולי כבר כוחו של חום ארץ ישראל שבשבילה אני יושב פה בעגלה זו ליד היהודי המבריח.

בשעת לילה מאוחרת בבית הגוי, ושם מצויים כבר אנשים מספר, כמוני. הגבול סמוך. אור עששית על הרצפה. מדברים בלחישה, ובלחישה שוקלים על יד היהודי את הכסף. יש לשלם מראש. אין אחריות.

וגם הגוי לא יוליכנו, כי אם אשתו.

ההוראות: עלינו ללכת במרחק־מה ממנה ולעקוב בדיוק אחריה, לצעוד אחריה, לשכב אם היא תשכב.

הולכים...

קור איום, אך אני כבר מכוסה זיעה; אם מכוסית „סמהונקה", (וודקה תוצרת־בית) ששתינו לפני היציאה, אם מההליכה בשלג הגבוה, אם מפחד. מדוע נדמה לך שמאחורי כל שיח אורב חייל רוסי?

סערה...

טערת־שלג בארץ־ישראל מי יודע? אין יודע. הכל מתערבל, מתערפל

בלובן. אין שמים, אין אויר, אין ארץ. אין שביל, הרוח מכה בפנים וחותכת ופתאום:

„היא אינה" — לוחש זה שצועד לפני.

הגויה נעלמה. לצעוק ולקרוא לה אי אפשר, הרי אנו ממש על הגבול. וכאילו נדברנו, עובר בלב כל אחד אותו חשד: לאחר שקיבלו את הכסף מראש, מעדיפים המבריחים לא לסכן את עצמם, מביאים אותנו עד לגבול ומסתלקים. אנחנו מופקרים. ללא כיוון, ללא דעת איך להמשיך.

עד שנשמעה נביחת כלב. ובעקבות הכלב צעדי אנשים. והאנשים — חיילים רוסים.

אנו נתפשים ומובלים — לאן?

לא ייאמן כי יסופר: במקצת הוקל על הלב. ה פ ח ד נעלם. עכשיו כבר לא יתפשו אותנו...

עתה החל המצעד הקטן, כחצי שעה עד תחנת האיסוף: יחד כבר שלושים איש. ומכאן המצעד הגדול: עשרים וחמישה קילומטרים. את ההליכה הזאת קשה לשכוח. ההוראות הן פשוטות בהחלט: אסור לדבר, אסור לנטות הצידה. עבירה קלה ביותר — יריה בלי שהיות.

עשרים וחמישה קילומטרים בקור ובשלג.

לדבר אמנם אסור, אך לשיר? לא שאלתי והתחלתי שר שירי לכת רוסיים. וראה זה פלא: כולם שרים עמי, ואף החיילים הרוסיים המוליכים אותנו. עוברים כפרים, עוברים עיירה. בעיירה מביטים בנו יהודים בעיניים עצובות כל־כך. כנראה מראה רגיל.

מתעייפים משירה. חריקת רגליים בשלג. היא אות לקצב. הקצב והגורל מחברים אותנו לידידים, מבלי שנדע דבר איש על רעהו.

לפנות ערב הגענו לחווה גדולה, ארמון בעל־אחוזה פולני בעבר, מקום מטה צבאי רוסי היום. הוכנסנו לרפת גדולה, שכבר גדושה היתה אנשים רבים. בקושי נדחקתי למצוא לי קרש להניח עליו את העצמות הקפואות. העיקר לשכב.

במשך הלילה מוצאים מפעם לפעם אנשים לחקירה. רובם אינם חוזרים.

קוראים בשמי. קר לי מאד. אם מפני שישנתי בבגדים, ואם מחרדת הצפוי לי. וכל מיני דברים ואפשרויות צצים בדמיוני ממה שצפוי לי, ורק לא מה שהתרחש באמת. בחקירה באולם מפואר, שקירותיו מראות מן הרצפה עד לתקרה, נתכבדתי כמובן בכל תארי־הכבוד, אשר „כלב פאשיסטי" הוא המעודן ביותר. אולם המפתיע ביותר היה שנחשבתי לבן בעל־אחוזות עשיר. רק לאחר מכן עלה בדעתי שאשם בכך... מעיל הפרווה היפה אשר עלי. כל טענותי לא

הועילו. לבסוף הועליתי לדרגה של „שפיון צ׳רצ׳ילא אי רוזוועלטא״ (מרגלם של צ׳רצ׳יל ורוזבלט) והוחזרתי לרפת. ואולם עדיין לא תמה שורת האפתעות.

לאחר המים הרתוחים לארוחת הבוקר, הוצאתי עם עוד אחדים והובלנו במכונית לעיר לידה. — ושם... פלאי פלאים — שוחררתי!...

רק הזהר מזהירים אותי — המרגל של צ׳רצ׳יל ורוזבלט — שאם עוד פעם אנסה לעבור את הגבול, יעמידו אותי בפני בית־דין צבאי.

ביזות תפילין של סבא?

השיקול הוא פשוט. לשוב לברנוביץ׳ — אסור, שם בלי ספק נתגלה דבר בריחתי ויאסרוני. הברירה רק אחת: לנסות שוב מצד אחר.

בלידה אני מוצא כתובת ושם — כאילו לפי הזמנה — אמו של אחד הבחורים, שצריך היה לצאת אחרי.

הרבה זמן — אין. אינני יכול להתגבר על יצרי וחוזר ללילה נוסף לבית הודי, על מנת לצאת משם ברכבת לעיירה אושמיאני שבסמוך לגבול ליטא ולנסות בשנייה. אך במולודצ׳נו עלי לעבור מרכבת לרכבת. הרכבת לאושמיאני תצא רק מחר בבוקר, ומה עושים בלילה?

תחנת הרכבת גדושה חיילים שמעבירים אותם לחזית פינלאנד. מוטב הרחק מהם. ארד העירה ואלון במלון. הנה. ממש מול תחנת הרכבת שלט: „חדרים מרוהטים״. אני נכנס. הגברת, בעלת החדרים כנראה, אדיבה ביותר ומצביעה על חדר מול. אני נכנס... ישר למשרדי נ.ק.וו.ד.

אני מנסה לסגת: „סליחה טעות״ לא, כלל לא טעות. חייל חוסם את הדרך, פח טמון. כנראה שהכל אבוד ומהחדר המרוהט הזה יוליכוני לתא מאד מאוד בלתי מרוהט.

החוקר — הפעם יהודי.

אני מוצא תרוץ, יש לי שם חבר באותה עיר מולודצ׳נו, שמו טרצ׳יצקי. אולם החפצים בחבילה שלי אינם מעידים, לדעת החוקר, היהודי, שבאתי לשם ביקור. דעתו ברורה: מטרתי לגבול.

הוא איננו מסתפק בחקירתו אותי. משום מה הוא מחליט לחקור גם את התפילין. נוטל סכין ומתחיל לחתוך. וכאילו חתך בידיו של סבי שנתן לי ברעדה. אינני מבליג. בקול תקיף דרשתי שלא יחלל את הקדושה הדתית, שהיא מתנת סבי.

משום מה נרתע. אם מפני תקיפותי, אם מפני הזכרת המלה סבא... משהו נתרעד בו והרפה מן התפילין, ולמרבית תמיהתי — גם ממני.

פסק־הדין:

אזהרה — אם אנסה להתקרב שוב אל הגבול, בית־דין צבאי וכו'.

הפעם עלי לשוב מיד לברנוביץ'. פקודה היא פקודה. ואני מפר אותה ויוצא ברכבת בכיוון ההפוך. עדיין איני בטוח אם אין עיקוב אחרי.

לא — אין — יש להם כנראה דאגות אחרות.

„לאבא דיאנס"

באושמיאני יש לי כתובת של יהודי בשם נלקין. ולנלקין זה יש שוב גוי העושה את המלאכה השחורה. ואני למוד נסיון. אלא שהפעם שונים העוסקים בכך. ודאי שגם הם מקבלים שכרם, אך אין הם מבקשים מראש. וגם בלי זאת אינני יכול להשתחרר מהרושם, שיש בעבודתם גם צד של מצווה. הגוי — כפי שמסביר לי נלקין — הוא נוצרי אדוק בדתו והוא שונא המשטר הקומוניסטי.

שני ימים אני נח בביתו של נלקין. את הגבול נעבור בליל הסילבסטר, ליל השנה החדשה הנוצרית. ברגע האחרון עוד תקלה: מגיעה משפחה עשירה ורוצה לעבור בלילה ההוא. והם ממש מציפים את היהודי והגוי בהצעה כספית. שאיני יכול להתחרות בה. אך אני עומד על זכותי: הגעתי ראשון, וגם זאת הוכתה ליושרם של המבריחים. לא נכנעו ליתרון הכספי.

אני יוצא עם הגוי, והפעם הרגשתי שאני נמצא בידים נאמנות. הוא מלמדני יפה את הדרך. שלב ראשון: הגבול הרוסי, השמירה מעולה, גם פרשים הוכנסו לאחרונה. לאחר כך נגיע לביתו, וביתו — משוגה ביותר — בשטח ההפקר. והשלב האחרון: הגבול הליטאי, שם המלאכה קלה יותר.

לדרך...

שוב ליל הליכה בקור ובשלג. צעידה ושכיבה ועצירת נשימה. פעם עבר משמר פרשים ממש מטרים אחדים ממני. ואני עם המבריח קפאנו בכריעה מאחורי שיחים במשך 50 דקה. לא הבחינו בנו. וכשעברו, פתחנו בריצה. הוא זקן כמעט, אך רץ טוב ממני. אני רק בקושי עוד נסחב אחריו. הוא אמר לי: ריצה של שני קילומטרים, אך זה נראה לי בלי סוף. ולפתע נעצר. הצביע על מקל תקוע בשלג: זהו!

זה הגבול.

ומאחורי הגבול, הבקתה ה„נייטראלית" שלו. ושם תה מהביל. ושם מיטה ושעתיים של מנוחה נפלאה.

את הגבול הליטאי מוטב לחצות דוקא בשעות הבוקר המוקדמות. השומרים

הליטאים עיפים, נכנסים למסעדה יהודית שבעיירת הגבול לשתות כוס חמים, ועלי להיכנס אליהם...

כך קובע הגוי המבריח. דוקא כך. הוא יקח את התרמיל שלי ויכניסו לאוטובוס היוצא בשש בבוקר ישר לווילנה. ואני אכנס בביטחה גמורה למסעדה ואגיד לחיילי־הספר „לאבא דיענאס" — זה „בוקר טוב" בליטאית — ואבקש משהם ואחר כך אצא בשקט ואכנס לאוטובוס... דברים כאלה לא למדתי אפילו בקורס בזופיובקה. רק לאחר הנסיון הזה ולאחר נסיונות דומים, בלוע האריהבריטי בארץ, נוכחתי לדעת מה רב כוחם של בטחון עצמי וחוצפה.

והכל עבר בהתאם לתכנית, פרט לשתי תקריות:

האחת: הנהג לא הצליח להתניע את המכונית. ואני ירדתי לעזור לו וגם חיילי המשמר נחלצו לעזרה ויחד דחפנו ודחפנו...

השנייה: אותה שעה עברה יחידת משמר אחרת והובילה שלושה צעירים שנתפשו בעת עברם את הגבול...

כעבור שעתיים זז האוטובוס מהעיירה מיאדניקי.

עוד שעתיים ואני בווילנה.

במדינה הזמנית

וילנה 1940...

ההרגשה כבתחנת רכבת. אמנם, אין איש יודע בדיוק מתי יוצאות הרכבות ולאן הן יוצאות ואם תצאנה בכלל, ואף על פי כן וילנה מלאה וצפופת אנשים, ורובם יהודים, שעיקר הצטופפותם כאן היא התקוה לזוז הלאה.

לא לכולם ברור לאן הלאה, ולא לכולם איכפת לאן, העיקר — הרחק הרחק מגבולות גרמנים ורוסים גם יחד.

אפילו בחורי הישיבות שנתאספו כאן לאלפים, וממשיכים כאן „בישיבות" בלמודיהם, מחכים לפינוי מכאן, מירושלים דליטא ולו — יהלואי — לאמריקה שמעבר לאוקינוס.

כי אין איש אשר לא ירגיש, שמדינת ליטא זו, שנלחצה בין שני האדירים המזוינים, גרמניה של היטלר ורוסיה של סטאלין, אין לה זכות קיום עצמאי לאורך ימים.

ומכאן ההרגשה של תחנת הרכבת. גוש אחד מלוכד כאן ברצונו הברור והמוחלט לא רק בנקודת היציאה, כי אם גם במטרת ההגעה.

כחמש מאות בית"רים ואנשי התנועה הז'בוטינסקאית הגיעו הנה. הבית"רים ברובם מרוכזים בפנימיה, מיעוטם בבתים פרטיים. מתוכם כמאה חברי הארגון הצבאי הלאומי. והם מתארגנים מהר בראשותו של אברהם אמפר — לגונדה ג'.

מאה מתוך אלפים, מאה מתוך חיל התקוה הגדולה.

ואף על פי כן, ואולי דוקא משום כך: במרץ־מישנה לעבודה. הקומץ הזה חייב עתה למלא את מקום האלפים. והעבודה היא בכל השטחים:

קורסים להדרכה צבאית. שעורים רעיוניים. הדרכה בקונספירציה.

ושני תפקידים נוספים: המשך הקשר עם הנותרים מעבר לגבול. גישושים לדרכי יציאה. ובשני השטחים — כשלונות. שליחים אחדים נאסרו על־ידי הבולשת הרוסית שרשתה פרושה להפליא. מרדכי אורינגל שנשלח לברר אפשרות יציאה דרך הים הבלטי — נעלם ושנים רבות נחשב כאבוד, עד אשר הופיע בשנת 1956 בארץ. כחמש־עשרה שנה בילה בסיביר ובמחנות עבודה באוראל.

אך בינתיים מתארגנים. ישנן גם בעיות מעמד רשמי בליטא. נוצר מעמד של „פליטים פוליטיים", רובם יהודים כמובן, אך ישנם גם פולנים מעט. מנגנון העזרה היהודית העולמית פועל להפליא. הג'וינט שולח כספים לקיום פנימיות ומטבחים וגם סיוע הלבשה וכסף במזומנים. מצבם של הפליטים היהודים טוב מזה של הפולנים וישנה קנאה. אכן, הסולידריות היהודית הבינלאומית איננה אגדה. אין עוד עם בעולם אשר יחוש לעזרת אחיו בני עמו בשעת הדחק כעם היהודי. גם מבחינה פוליטית מצבנו טוב מזה של הפולנים. הליטאים נוקמים את נקמתם בכובשי ווילנה השנואים. בעיני ראיתי קצין פולני מבליג ונכנע בחרפה, כאשר פקידון ליטאי נמוך מזדעק עליו: „תוריד את התרגולת הפולנית הזאת". וכוונתו לנשר הפולני, סמל הגאווה הפולנית בכובעו של חייל. והרי בפולין הוקדש כל כך הרבה זמן ומקום לחינוך „הכבוד"...

ואף על פי כן נזדמן לי להיות לחבר... המחתרת הפולנית.

באחד הימים נתקלתי בקצין משטרה פולני מעיר מולדתי. תחילה ניסה לחמוק, אך כשקראתיו בשמו לא התנכר עוד. וראה זה פלא: הוא מציע את עזרתו לי לצאת ממיצר ליטא. הוא יקח אותי עמו לקרקוב, ומשם אוכל להמשיך דרכי דרומה או מערבה. לאט לאט הוא מכניסני לסוד המחתרת הפולנית, מוסר לי כתובת וסיסמה. בעזרת מחתרת זאת אוכל להשיג תעודת זהות של גוי פולני שנולד בווילנה וגר בה לפני כיבושה על ידי פולין וזה מעניק זכויות מלאות. שהרי החשש העיקרי היה פן ישתלטו למחר הרוסים על העיר בחזרה ואזי נחרץ גורלם של כל הפליטים הפוליטיים. למרבית תמהוני נשלחתי על ידי אנשי מחתרת זו (מבית מלאכה לארונות מתים) לקבל את תעודת הזהות שלי על שם יוזף קוזלובסקי... ישר ממשרד המשטרה.

שוב פח...?

לא. ארגון מעולה. במשרד המשטרה ישבו שלשה ליטאים ורוסי אחד, קראו בשמי, — שמי הגויי כמובן — וללא חקירות ובדיקות מסרו לידי את התעודה.

רציתי לנצל קשר זה בשביל הארגון וחבריו. מסרתי על הענין לנתן פרידמן־ילין, אך הוא לא החשיבו. כעבור זמן, כאשר החמיר המצב והוא עצמו ואחרים עמדו בסכנת מאסרים על ידי הרוסים, ביקשני להתקשר עם הקצין הפולני, אך אחרנו את המועד.

והתעודה על שם יוזף קוזלובסקי נדדה לאחר מכן מידי לידיו של יוסף גלאזמאן ז"ל, ממפקדי גיטו ווילנה וראשי לוחמיה, ורבות סייעה בידו בעבודתו במחתרת להצילו מידי הנ.ק.ו.ד.

והנה מעשה אשר יעיד כ־4000 עדים, מה חמור היה המחנק ומעטים הסיכויים לצאת ממנו. ועוד יותר: מה קלושה היתה הבטת המציאות, מה מעטה התחושה לגבי העומד להתרחש באירופה ולעם היהודי הגדול היושב בה.

בכל ערי פולין הכבושה על ידי הרוסים פורסמו כרוזים גדולים, שכל מי שרוצה לחזור לשטחי פולין שבידי הגרמנים — יירשם. ויהודים רצים להרשם... ובלילה אוספים הסובייטים 4000 משפחות רשומות ומעבירים אותן לסיביר... לא הכירו היהודים לא את פני הגרמנים ולא את פני הרוסים. העם, מהמנוסים ביותר בעולם, מהעתיקים ביותר וכל כך חסר־נסיון.

רק מביתי מטלפנים לי (מה רבה היתה השמחה עם היווצר הקשר הטלפוני): „לא צריך להחליף את הדירה. בעל הבית רמאי..." מלשון הסתרים בימים ההם...

הלם בערפל

הערפל מתעבה. מצבה של ליטא מהמיר מיום ליום. אין יודעים מה ילד יום. בערפל הזה ישנו רק אור אחד. פעולתנו הארגונית. פועלות שתי גונדות חשאיות. האחת מבין אלה שהגיעו לווילנה מהשטחים האחרים. האחרת — של תאי וילנה. אני מפקד הגונדה הווילנאית.

הפעילות היא מתמדת וקדחתנית, אף כי אין אנו יודעים כיצד נכון את מיטב הנוער הזה, שאת טיבם יחוש כעבור זמן השלטון הבריטי, לארץ־ישראל.

ולפתע פתאום — הלם...

נתן פרידמן־ילין ואברהם אמפר מחליטים על פיזור הגונדות. אם בעקבות השמועה מהארץ על הפילוג בארגון הצבאי הלאומי, אם בעקבות השמועות על הכבוש הסובייטי הקרב.

אני מתנגד לפיזור. אין להפקיר אנשים לגורלם האישי ללא הכוונה. קעונש על התנגדותי, אין מוסרים לי את הסיסמה שנקבעה לשעת הצורך בקשר מחודש.

מעתה כל אחד נתון לגורלו ולהחלטתו. מעתה רק השיקול האישי והמקרה יקבעו מי יחיה ומי ימות, מי יצא ומי יתקע ללא־שוב־עוד.

מחיתי נגד החלטה זו. ואף בהגיענו ארצה, סך הכל שלושים איש מבין מאת חברי הארגון הצבאי הלאומי שהתרכזו בווילנה, אני מנסה לתבוע ברור על פשר ההחלטה. אך אין השעה פנויה לכך. יאיר במצור.

ושלושים הניצלים יניפו את נס המרד ומלחמת השחרור.

וכפל כפליים ידאב אז הלב על המאות אשר פוזרו.

כי הנה אשר ציפו לו, אשר היה הגיוני והכרחי, וטוב כי יירשם הדבר וטוב כי ייזכר יפה יפה, כי מי ידע מה צפון בעתיד: הבסיסים הצבאיים „הידידותיים" של ברית המועצות בלעו את הריפובליקה הליטאית...

וזה הסברו של נתן פרידמן־ילין לפיזורן של הגונדות:

„ליטא עמדה להיות מטופחת לברית־המועצות. היה ידוע לנו, שבחור אחד מלידה, נחום וצפיצקי, שהסתובב בחוגי „די טאט" ותאי הארגון בורשה, מסר לנ.ק.ו.ד. פרטים מלאים על הארגון ופעולתו. היה ברור שעם כניסת הסובייטים, הוא יופיע גם בווילנה. על כן החלטנו לנקוט אמצעי־זהירות נוספים: לפזר את הגונדות ולארגנן מחדש לאחר בדיקה קפדנית ויסודית, לאחר הסתכלות בוחנת בהתנהגותו של כל אחד בימי השלטון הסובייטי. הפעילות לא נפסקה אף ליום. באותה תקופה דוקא, נשלח מרדכי אורינגל לתור אחר אפשרות לחצות את הים הבלטי לשבדיה. נכון שהיו היסוסים לגבי מול, כיוון שהוא נרשם כסטודנט לאוניברסיטה, וזה עורר חששות".

לומדים גיאוגרפיה

בימי המעבר בין השלטון הליטאי והסובייטי ואף בשבועות הראשונים של השלטון הסובייטי נפתחו לפתע פתחי תקווה.

הקונסוליות של מדינות המערב, לפני היסגרן הראי, כנראה לפי רמזים ממקומות גבוהים, רוחב לב ביחוד גילתה הקונסוליה ההולנדית ידידות רבה. היא הוציאה אישורים ובהם נאמר כי למושבה פלונית אלמונית של הולאנד... לא צריך אשרה. אך לגבי הרוסים זה היה מסופק. שמותיהם של איים הולנדיים אלה היו זרים ומוזרים ומעולם לא שמענו שמעם. ישבו יהודים על גבי מפות ועל גבי ספרים ולמדו פרקים בגיאוגרפיה. שהרי חייב אדם — כאשר יישאל על ידי פקיד קומוניסטי שבידיו הופקדו חיינו להיתר יציאה או להיתר כניסה... לסיביר — לדעת היטן הוא אותו גן־עדן, שאליו הוא רוצה להגר. אולם עיקר הסגולה של אשרות הולנדיות אלו היתה בכך, שהן איפשרו קבלת אשרת המעבר דרך יפן. פתאום נאמנו כולם בקרש הצלה זה. ודאי נזכרו בדעת הרווחת בין יפנים מסויימים, שהם צאצאי... עשרת השבטים. ואם כך, הרי ממש בני דודים אנו. וגעגועים עצומים תקפו אותנו לבני־הדודים האלה...

ואלפי יהודים צבאו על פתחי הקונסוליות ההולנדית והיפנית בקובנה, כדי לזכות בקרן אור אחת של תקווה.

שהרי שתי האשרות האלו גם יחד עדיין לא היה פירושן יציאה. הן היו

רק תנאי ראשון והכרחי להגשת בקשה להיתר־יציאה, כלומר — בקשה מאת השטן שיתן לך את נפשך במתנה.

והבהלה והמתח של הימים ההם לא יתוארו, ועדיין אין איש יודע כיצד ישיג את הוצאות הדרך המרובים, והרי אף לקבלת האשרה ההולנדית והיפנית עבדתי קשה ככותב בקשות ברוסית למאות יהודים שלא ידעו רוסית ולא יכלו למלא את השאלונים. כי בינתיים פוזרו גם כל מוסדות הצדקה, הג'וינט הפגימיות, והמטבחים וכו'.

ועלתה בעיית „מה נאכל" — פשוטה כמשמעה, עד אשר נזכה לראות אור של ארץ־ישראל או של... סיביר. ויש גם להכין מלבושים, קלים בשביל ארץ־ישראל וחמים בשביל ארץ הדובים הלבנים — מי יודע...

תרבות הגוף

רוסיה הסובייטית היא ארץ האפשרויות הבלתי־מוגבלות, ועל כן הרי יתכן שבין שתי האפשרויות, האחת הנסית, הבלתי־טבעית שיתנו לנו לצאת והשניה הטבעית וההגיונית, שישלחו אותנו, את כל הפליטים בכלל, את המבקשים לצאת בפרט, ואת הבית"רים שבתוכנו בפרט ובפרט, לסיביר — ייתכן שבין שתי האפשרויות האלה תבחר — השלישית — לא יגעו בנו ולא לכאן ולא לכאן, לא לארץ הצבי ולא לארץ הדב.

כאמור, ארץ האפשרויות הבלתי־מוגבלות.

ואם כן, מן החובה להתכונן גם לאפשרות זאת. מי שרץ להרשם ללשכת עבודה, זכה מהר לעבודה ביער או בהרחבת פסי־הרכבת. חלק גדול של האנשים שלח ידו ברוכלות. לאחר שהחנויות הגדולות הולאמו, כלומר גם הן התרוקנו, היה מקום לאותה רוכלות זעירה, שאמנם איננה בגדר מקצוע פרולטרי אך גם לא אולטרה־קפיטליסטי. ואתה רואה ברחובות ווילנה את הבחורים מוכרים מכל הבא ליד: מסדקית, כפתור ועד שרוך נעל.

נוכחתי חיש מהר לדעת שאני מצטיין בחוטר כשרון מזהיר בשטח זה. יתכן שיש בזה פגם מבחינת המורשת הלאומית של עם־סוחרים, ואם כן, אולי אנכה בקיצוץ של „הידיים ידי עשו"?

אני מחליט לנטות מזלי ולהמשיך בלימודים באוניברסיטה. יש בזה סכנה לבוא ולהרשם שם. יש אומרים שחוצפה לא פחות מסכנה. אני רשום במשרדי נ.ק.ו.ד. אחדים על נסיון לגנוב גבול. אני רשום כמי שמשתדל לקבל היתר יציאה, ואין ספק שאני גם רשום כבית"רי. ובאוניברסיטה בוחנים בשבע עיניים את ה„כשרות", ואף על פי כן אני מעז.

וכאן מתגלה אחת התולשות של המשטר הטוטאליטארי והצנטראליסטי ביותר בעולם. מצד אחד, ריכוז בל־ייאמן, מיליוני עיניים של בולשת המציצה אל מעבר כל קיר ויודעת הכל, ומצד שני, ממש מתמיה, כיצד אין משרד שברחוב אחד יודע את הנעשה במשרד שכן, ברחוב שני. כן יכול היה לקרות שאדם, שמחפשים אותו בנורות — לא בנרות — בווילנה, מקבל היתר־יציאה על ידי אותה הבולשת בקובנה, מרחק כמה עשרות קילומטר. בעיר אחת מחפשים אדם כפושע ומרגל, ובעיר שניה הוא פקיד ממשלתי. ייתכן, שזה היה אמנם רק בשטחים הכבושים שטרם התבססו בם השלטון. אך בינתיים נהנינו מזה.

ונהניתי גם אני. לאחר חקירות ושאלות בועדת הקבלה נתבשרתי כי נתקבלתי. ובחרתי דוקא במחלקה, שמעטים מאוד היהודים שנרשמו בה, והיא אף בלתי ידועה באירופה: „פיסקולטורה", כלומר: תרבות הגוף.

מבין 400 המועמדים מבין הפליטים נתקבלו רק 12. בועדה המקבלת ישבו נציגי המפלגה הקומוניסטית והבולשת. בפני הועדה נאמתי נאום פטריוטי למשטר החדש. לאחר שנתקבלתי הוטל עלי מיד להשתתף עם סטודנטים אחרים בפעולות הלאמת החנויות. תפקידי היה רישום סחורות. מילא. רשמתי, הלאמתי, זכיתי במעמד של בלתי חשוד בהחלט.

בלתי חשוד? לא לגמרי. מי שזכה פתאום להיות בלתי חשוד בנ.ק.ו.ד.„ ממילא מובן שנעשה חשוד מאד בעיני חבריו מאתמול. והטוב שבחברי, יוסף רוזנבוים (הוא ברוך, נפל בחיפה כאיש לח"י, כאשר יסופר להלן) מחליט כנראה סופית — „יעקב בגד".

ואני אינני יכול לעשות דבר. אני רק מכפיל בבת אחת את מאמצי — להשיג היתר יציאה. דייני במה שאני שלם עם מצפוני.

אני אמנם לומד את תורת הידיים ידי עשו, אבל בכל היתר — הכל יעקב..

מ„פיסקולטורניק" לבחור־ישיבה

האם נדע פעם איך קרה הדבר, שנתנו במשך חדשים אחדים לצאת מתחומי ליטא הכבושה, כמעט לכל מי שהביא עמו תותמות כלשהן ולו גם „חתולים" כפי שכינו אז את החותמות הבריטיות המזויפות?

הגירסה המקובלת ביותר שהיתה בימים ההם ועדיין שרירה וקיימת, שהסובייטים היו זקוקים באורח דחוף לדולארים, והגזינט שילם תמורת כל יוצא מאה או מאתיים דולר.

ייתכן..

מכל מקום, אותה שעה דימינו בנפשנו, שאנו „מסדרים" את הבולשת

הסובייטית. היא אינה יודעת מי אנו. היא אינה יודעת לאן פניהן מועדות. היא אינה יודעת כי ניירות רבים מזויפים... בקיצור: „מסדרים את הנ.ק.ו.ד. המהוללת".

כאשר הגיעה שעתי להגיש בקשה להיתר יציאה, היתה השאלה הנכבדה ביותר מה לכתוב ב„תולדות חיי". אם אני סטודנט באוניברסיטת ווילנה, אם אני יליד ברנוביץ' — אין כל סיכויים. אין דיני כדין פליט משטחי המערב, ואין לי אף זכות לבקש היתר־יציאה. לא נותר אלא לסמוך על אי־הסדרים אצלם, או על ניסים.

ואני מסדר לעצמי ביוגרפיה מעין זו: אני יליד ורשה. אבי היה שמש בית כנסת. אמי עסקנית־צדקה. סבי — רבי, דודי — גבאי, אני עצמי — בחור ישיבה ומשתכר ממכירת עתונים.

וכשצריך הייתי להתיצב בפני הועדה לא התגלחתי שבוע ימים. התנהגתי במלוא הבטלנות שאפשר היה במבנה גופי האיתן, גמגמתי פולנית משובשת, בקצור: „ארטיסט", בכל זאת יש ו„הקול קול יעקב" עדיף מהידיים „ידי עשו", הצלחתי „לסדר אותם".

הפקיד אמר: „נאם טאקיך ניע נאדא" (אין אנו זקוקים לשכאלה), וכעבור ימים אחדים פורסם שמי בין מקבלי היתר יציאה.

עתה עוד נשאר דבר „בעוט": הוצאות הדרך. אנשל שפילמן שולח מברק בשמי ובשם בית"רים אחדים נוספים לאהרן פרופס, מי שהיה נציב בית"ר בפולין שנמצא זאתה שעה בניו־יורק. עליו להכניס שם בעזרת הג'וינט על חשבון הבנק הרוסי 200 דולאר לבן אדם דמי נסיעה מווילנה לוולאדיוואסטוק. הרי אני נוסע דרך יפן ל... ל... איך קוראים לאי הארור הזה? קיראסו! עתה אני מתקשר עם ביתי; אמי ואחי יבואו להפרד ממני. גם פרופס נענה מהר, והברת הנסיעות הסובייטית מכינה את הכרטיס.

„המשטר הסובייטי ביטל את הגורל"

יום הנסיעה — יום ב' בשבוע. במוצאי שבת תבוא אמי עם אחי להפרד. ובשבת אחר הצהרים בשלוש — צלצול בדלת.

בחור יהודי אומר לי ביידיש ליטאית „גוט שבת", „שבת שלום". שואל לשמי, אם לא טעה. לא. לא טעה. אני חושב, שזה איזה שליח מקובנה בעניני הנסיעה.

„אני מהמיליציה", הוא אומר. ולפי בקשתי אף מזהה עצמו על ידי תעודה מנ.ק.ו.ד.

„מה קרה?"

„לא כלום. אתה עומד לנסוע לחוץ לארץ. אתה צריך עוד לחתום על מסמך אחד. על כן תרד בבקשה אתי למשרד מסויים".

אני מראה לו שכל הנירות כבר בידי.

הוא מסתכל ואומר ממש בחיבה:

„אה! אם כך אז תגש בבקשה למשרד שני לשם סדור פורמליות אתרונה", ומוסר לי את הכתובת.

„האם זה דחוף? רק הרגע באתי. אני רוצה לאכול משהו".

„לא. זה לא דחוף. אתה יכול לבוא לשם בשמונה בערב". ויצא.

הדבר רחוק מלמצוא חן בעיני. אך מאידך, הרי הנ.ק.ו.ד. נותן היתרי יציאה ואילו רצו לאסור אותי. היו לוקחים אותי מיד ולא מתנהגים בצורה אדיבה ואזרחית כל כך...

ואף על פי כן, מי יודע דרביהם? בערב אלך, כמובן. על התחמקות אין מה לחשוב. מי יודע מתי אשוב — אם אשוב. בינתיים אמי תגיע, והרי הם באים מעבר לגבול ובלי רשיון, ובבית ודאי יערכו חיפוש.

אני „מבער חמץ" באורח יסודי, ובשעה שמונה אני מופיע במקום. מובילים. תחילה רק היהודי ההוא. אחר כך בלווי ארבעה זקיפים. מכניסים לבנין הראשי של הבולשת. פרוזדורים, זקיפים, זקיפים, פרוזדורים. בחדר יושבים שלושה: רוסי, ליטאי והיהודי. כל אחד ליד שולחן נפרד. ניירות גדולות מרוכזות בפני.

ו„העסק" מתחיל. החוקר הראשי הוא הרוסי.

„דוקומנטים!"

אני מושיט את כל אוצרי ומבליט את האשרות ואת היתר היציאה.

„לאן אתה נוסע?"

„לדוד, לאמריקה הדרומית".

„ולמה אינך נוסע לפלשתינה, לכבוש את מדינת היהודים משני עברי הירדן?"

כך. הפצצה נפלה. ומפיו של רוסי גוי, בבקיאות כזאת. הכל אבוד. אני מוכה תדהמה, ועל כן אני חוזר באורח אוטומאטי:

„אני נוסע לדודי לאמריקה הדרומית".

חיוך ציני על שפתיו ואני נזכר איך שמחתי על שהצלחתי ל„סדר" את נ.ק.ו.ד. במשחק בחור הישיבה.

„לאיזו אורגניזציה השתייכת?" הוא שואל.

„אני, טובארישץ, בעזפארטייני". כלומר: חבר, אני בלתי מפלגתי.

„כן. זו באמת לא פארטיה. אך אני שואל על אורגניזציה? מה עשית לפני שבאת לווילנה?"

„הייתי בחור ישיבה ומכרתי עתונים".

„תפסיק לשקר! אנו יודעים הכל!"

אני כבר יודע, שהוא יודע, ואף־על־פי־כן, מה אני יכול לאמר פרט ל...

„חבר, אינני משקר, זאת אמת".

„אתה כלב פאשיסטי, למדו אותך לשקר? וביתי"ר? צ'טו טקויה?" („ביתי"ר מה זה?).

את הפצצה הזאת הטיל בכעס. מכל מקום העמיד פני כועס. אחר כך הוברר לי, שגם כעס אינו אלא משחק.

„ביתי"ר זאת תנועת נוער עברי השואפת לעלות לארץ־ישראל, המולדת של העם היהודי".

„רוסית אתה קורא?"

„קצת".

והוא מגיש לי תיק עבה. פותח בדף 20 ומצביע: קרא:

ושם כתוב כי אני מפקד קן ביתי"ר ברנוביץ'. וביום זה וזה ניסיתי לעבור את הגבול וגו' וגו'.

אני נסוג במקצת ומודה שהייתי בביתי"ר בתפקיד גזבר. ושוב שאלות על מבנה ביתי"ר ועל העתונים שלה, ופתאום.

„בגינא זנאיש?" (את בגין אתה מכיר?).

„כן" (אין טעם להכחיש, הוא היה נציב ביתי"ר).

„אנרגיצ'ני פארין, נו אי אנרגיצ'נו סיאדיט" (ברנש בעל מרץ, ובמרץ הפסקה קצרה.

„פרידמנא זנאיש?" (את פרידמן אתה מכיר?).

לא. ברגע זה החלטתי, הכל על ביתי"ר — לא כלום על ה„ארגון".

„אטו סובקה, נו אוספיאל אודראט?" (זה כלב, אך הספיק לחמוק!).

עכשיו ידעתי, שעלה בידי נתן פרידמן־ילין, ודאי גם בידי אברהם אמפר להגיע לטורקיה.

ואף על פי כן, קשה לי עד היום להאמין, שאכן הצליחו „לחמוק" ומשרדי נ.ק.ו.ד. לא ידעו על כך.

הוא חוזר לשאלות על ביתי"ר ולפתע קם, ניגש אלי, תופס בסנטרי בצביטה ומטיל פצצתו:

„ארגון צבאי לאומי — צ'טו אטו טאקויה?" (ארגון צבאי לאומי — מה זה?).

עכשיו היה ברור: לא רק הבנין הרוס, גם המרתף שמתחתיו. הזרקור הגדול נעוץ בי ועמו שש עינים.

אני מנסה להגדיר את האצ"ל כארגון נוער עברי בארץ ישראל, הנלחם נגד האימפריאליזם הבריטי.

אבל הוא אינו נותן לחמוק.

„רק בארץ־ישראל?"

אני שותק.

„באיזה קורס היית?"

שתיקה.

„מה היה מספרך? מה הנשק שלימדוך? אילו כללי קונספירציה?"

אני רואה עכשיו לנגד עיני את דב (חיכמן). אני שומע אותו מדבר על קונספירציה, על פרובוקטורים, על מלשינים. ומי המלשין, מנין להם כל הפרטים? ואף על פי כן אני מחליט: עד כאן. לא יוציאו ממני דבר. אף כי ברור לי, שהכל ידוע להם. אני מנסה לאמר עוד פעם דבר:

„טובריש'ץ'. אין לי מושג על כל הדברים האלה. מה שידעתי אמרתי. כנראה שזהו גורלי, להאסר ברגע האחרון, לאחר שהכל כבר מוכן אצלי.

הפעם נצטעק בצעקה ממש, כאלו פגעו בי פגיעה חמורה:

„מה גורל? מה אתה מאמין בשטויות שכאלה? המשטר הסובייטי ביטל את כל האמונות הטפלות בגורל ובדומה לזה!

ואחרי הצהרה אידיאולוגית זאת הוא חוזר לשאלותיו:

„כמה תאים ישנם כאן? מנין הכסף? איפה המחסנים? היכן נפגשים?"

אני שותק.

„מה אתה יושב כמו נפוליאון, ואינך מדבר? בקורסים לימדו אותך לשתוק, אבל אנחנו נשבור אותך!"

אבל אני נמצא כבר לאחר יאוש. ממילא יהיה עמי מה שהחליטו. אין כל חשיבות לדברים שאגיד. ואני מחריש.

הוא מרים את השפופרת, מתקשר עם בית הסוהר בצורה שיהיה לי הדבר ברור, ומזמין מכונית. בשמודיעים לו על בוא המכונית, מורידים אותי, מדליקים את המנוע ושוב מכבים אותו ומחזירים אותי לחדר.

„אתה רואה, אנחנו יכולים מיד לאסור אותך".

„אף פעם לא פקפקתי בכך", עניתי, „ולא רק לאסור".

בזאת גמר הרוסי את חקירתו. עכשיו ניגש אלי הליטאי ומעביר אותי בצותו חדר עצמו למקום אחר ולישיבה משונה.

היו שם שני תנורים סמוכים זה לזה ובולטים פנימה לחדר. הוא העמיד את הכסא בין שני התנורים, הושיבני עם הפנים לקיר, ברכים צמודות, הראש מורד לחזה והידים צמודות לגוף.

„לא לנוע". ואני מחכה למכות.

שום דבר, רק החום המכה משני הצדדים ללא רחם.

אין מכים, אין מדברים. עכשיו אני פנוי קצת למחשבה. מה על אמי ואחי? אולי היה מארב בחדר ונאסרו? ושוב — מי הבוגד? ושוב: לא יועיל להם דבר. על הארגון לא אוציא הגה מפי. ודאי יביאו עוד מעט את האחרים.

לא הרגשתי שנרדמתי. מישהו נגע בי, התעוררתי. השעה שתיים אחר הצות.

„על מה אתה חושב?"

„על ארוחת ערב", עניתי.

הוא פתח בגידופים עסיסיים וסיים בפנותו לבחור היהודי,

„פושליי יהו קצ'ורטו" (שלח אותו לשד).

לא נותר לי אלא לחכות ולראות פני שד זה. מחזירים אותי לשולחן. שני הגויים יוצאים, והיהודי פותח בשידולים שאדבר. ואני בשלי: איני יודע דבר. הכל סיפרתי. הוא מחמיא לי מחמאות. מבטיח שאוכל לנסוע אם אדבר. ואני בשלי.

כעבור שעה הוא מגיש לי נייר ומצוה לבתוב התחייבות, שאני, פלוני בן פלוני מתחייב לא לספר דבר על כל החקירה.

„עכשיו יכול אתה ללכת".

אינני מאמין. גם זה ודאי משתק. ואני שואל, אם אני רשאי להמשיך להתכונן לנסיעה.

„כן. אם תהיה דרוש לנו, נמצא אותך אפילו בוולאדיווסטוק.

ואני מקבל פתק יציאה מהשער. ואני רץ כמטורף ברחובות הלילה המשולגים של ווילנה, וטס במדרגות ונופל לזרועות אמי הבוכה ואיני מספר לה דבר על כל אשר עבר עלי, כדי לא להבהילה. (רק לאחי הקטן סיפרתי).

והיום האחרון, ולא ידעתי כמובן שזו גם פגישתנו האחרונה, כי לא ידעתי שהם כולם יושמדו בידי הנאצים, פרט לאחי הקטן שניצל.

ואמא דואגת לדרכי. לאן אגיע; היא עתה מדברת על ארץ־ישראל; היא יודעת שזו מטרת לבי. ואני מרגיעה: אבוא אמי, אגיע אפילו דרך ניו־יורק. ואנו קובעים דרך התכתבות, לבל יסבלו הם בגלל קשרים עמי.

ולמחרת צאת אמי ואחי לברנוביץ' אני עולה לרכבת הנוסעת למוסקבה.

בדרך למולדת

הי ירושה!

לפני כן עוד מזיחה. תחילה הכוונה היתה עד קצה גבול המזרח הרוסי, וולאדיווסטוק. אך במוסקבה התרחש גס נוסף. כפרי פעולתם של חברי הארגון שנותרו בווילנה ובקובנה קיבלתי וקיבלו מספר חברים אשר עמי במוסקבה „מכתבים" כביכול מהקונטול הבריטי בשטוקהולם ובמכתבים אישור שבטורקיה מחכה לו לבעל המכתב אשרה לארץ־ישראל. אין צורך לאמר שה„מכתבים" היו מזויפים. אך כוחם היה יפה לקבל אצל הקונסול הטורקי במוסקבה אשרת־מעבר דרך ארצו. ומי שהתכוון לא רק לצאת מרוסיה, כי אם גם להגיע לארץ־ישראל כמונו, יבין מה רב היה היתרון שבמפנה זה. במקום להיטלטל לוולאדיווסטוק ומשם ליפן ומשם מי יודע לאן ועד מתי, הרי טורקיה קרובה ביותר לארץ.

קיבלתי לא רק את אשרת המעבר דרך טורקיה, כי אם גם מ„אינטוריסט". זו חברת הנסיעות הסובייטית, את העודף המגיע לי כהפרש מחיר־נסיעה עד אודיסה, שהוא קטן כמובן בחצי ממחיר הנסיעה לוולאדיווסטוק.

אולם אדיבות זו של חברת הנסיעות איננה אלא פרק אחד מכל אותה פרשה מפליאה שעברה עלינו מאז רדתנו מהרכבת במוסקבה. מעולם לא פיללנו כי נזכה לטיפול כזה, כאילו היינו תיירים אמריקנים או אנגלים. אכן כל יום שהות במוסקבה עלה כ־10 דולר, ומכיון ששולם עבורנו במטבע זה, איש לא שם לב להתמילינו הדלים וקבלונו במיטב המלון והשרות, בארוחות מפוארות בלווי תזמורת ולהקות אמנותיות. מה נאמר ומה נדבר, אנו בחורי ברנוביץ' וזופיובקה ודאי שלא ראינו מימינו מלון בינלאומי מפואר שכזה, ופחות מכל קווינו שנזכה לכך מידי הנ.ק.ו.ד.

למרות מלבושינו הפשוטים עוררנו תשומת לב בכל מקום שהופענו. כי זה הדבר הראשון, אשר קלטה עינינו: מצד אחד כרך עגק, רחב ויפה. ומצד שני התושבים למיליונים לבושים כאכרים אצלנו בפולין.

עשרה ימים התהלכנו בה במוסקבה. הוקסמנו מהרכבת התחתית המפוארת, נהנינו מהתיאטרון, למדנו פרקים בתולדות הריבולוציה במוזיאון ההיסטורי. בו הראו לנו אפילו את הקלע שפגע בלנין בעת ההתנקשות בו. ואין צריך

לאמר שראינו את המאוזוליאון עם לנין התנוט. כיום מרובים באורח יחסי הסיורים מחוץ־לארץ במוסקבה. אך באותה תקופה היה זה מן הדברים הנדירים, ואף מתיאורים לא ידענוה.

ואף על פי כן, עם כל ההנאה הזאת, מה טוב היה לשבת ברכבת ולזוז דרומה. היי דרומה! איך אמר אותו איש נ.ק.ו.ד.? "אם תהיה דרוש לנו, נמצא אותך". מי יודע, אולי פתאום אהיה דרוש להם?

אודיסה. אנו שואלים בזהירות אצל יהודי זקן על הרחוב בו גר ז'בוטינסקי. הוא יודע, הוא מסביר לנו ועיניו זולגות דמעות. אך לא ילך עמנו. מפחד הוא.

באניה "סוואנציה", "הטריטוריה" הרוסית האחרונה שלנו. הים השחור סוער. אך בנמל וורנה של בולגריה, הלב שלנו נסער יותר. אנו מבחינים באניה כבוית אורות גדושה אנשים. שם האניה "פנמה". משום מה הרגשתנו הראשונה היא: מעפילים!

לילה. על הסיפון עומדים חמישה בחורים ומתחילים לשיר: "אנו עולים ארצה" ומיד שומעים קולות מ"פנמה". אין היא עומדת בנמל, אלא אי שם בצד, אך אנו יוצאים מן הנמל, עוברים על פניה והשירה נשמעת. עוד מעט והחברה שלנו, 150 איש, פורצים כולם לסיפון. גם שם הסיפון מלא. ולפתע בוקעת משם שירת התקוה. ואנו שרים עמם בלב ים. בשחור הליל. לנו זו התקוה הראשונה לאחר זמן ארוך:

"להתראות בארץ ישראל!"

"סוואנציה" מתרחקת. אך עוד מהדהד עמוק בים ועמוק בלילה ועמוק בנפש פנימה "עוד לא אבדה תקותנו".

יהודי בשם שמעון ברוך

בנמל קושטא. אתה מושיט את היד והיא כבר בחוץ־לארץ. אך כל עוד אתה באניה, אתה בתחום סובייטי.

על החוף מצטופפים חברים שהקדימו אותנו בדרך הזאת. קריאות, נפנוף ידים. עוד מעט ונרד.

אך אהה! ברגע האחרון — תמוטה. המון שוטרים עולים ותוסמים את המעברים. אין ירידה. במהירות הבזק פושטת הידיעה: הלשינו בפני הטורקים שהאשרות האנגליות אשר בידינו הן מזויפות. מבני 150 איש, זאת יודעים אנו, רק שלושה הם בעלי סרטיפיקטים באמת. עוד מעט באים גם אנגלים ומאשרים את הזיוף. מה יהיה? הטורקים לא יורידונו.

רב החובל של האניה אין לו חשק רב להסיענו בחזרה. אך אם לא ירשו

לנו לרדת, לא תהיה ברירה בידו, ואז גורלנו נחרץ. ו"ימינו את האנגלים, רימינו את הטורקים, ועל הכל: רימינו את שלטונות ברית המועצות.

מלת הזוועה: סיביר שוב מהלכת עלינו אימים. מה יהיה? הרי ישנם נציגי הסוכנות היהודית בקושטא. הרי ברלס יושב שם ועמו פקידים רבים. היכן הם? אם לא להוצאת יהודים מן הגולה, ומגולה אשר כזאת, לשם מה הם יושבים שם?

אין רואים אחד מהם, אל מי נפנה? לילה. למחרת האניה חוזרת. אנו מחליטים: לא נחזור. מתארגנת פעולת פריצת השרשרות, קפיצה לים ועליה לחוף, ולו גם ישר לבית כלא טורקי. מוטב שם ובלבד לא לחזור. כל אחד מכין לו מתוך חפציו את הדברים הנחוצים ביותר שיוכל לקחת עמו אם ניאלץ לקפוץ.

ובלילה בא הגואל. בדמות יהודי קטן־קומה, לבוש במיניסטר, עלה על הספון בלווי קציני משטרה טורקים גבוהים ונותן להם הוראות, כאילו היה מפקחם הראשי. אתנו הוא מדבר גרמנית.

הוא קורא בשמו של כל אחד ונותן לו את הדרכון ומצווה לזכור את ש "מודה" או "הידיביאל פלאס".

סיים, ירד בביטחה ובגאוה, והקציניב הטורקים יורדים אחריו ביראת כבוד. עתה מתחילים אנחנו לרדת. כמעט ואין בודקים במכס. מעבר לבנין המכס שורה של מוניות ונהגים קוראים מי "מודה" ומי "הידיביאל פלאס" וכו'. אנחנו נכנסים ארבעה למונית ומביאים אותנו למלון. שם כבר מוכנים חדרים בשבילנו מקלחות חמות ושולחן ערוך...

כל זה התרחש ממש כמו בחלום. ממש פחד שמא תתעורר...

מי הוא אדם זה? מפי חברים מתברר מיד. יהודי, יליד אוסטריה, תושב טורקיה. שמו שמעון ברוד. כל חרושת הטכסטיל בטורקיה בידו. אך לא בתעשיה ומסחר דאגתו. מאז פרוץ המלחמה כולו קודש להצלת יהודים. כל הדלתות הטורקיות נפתחות בפניו. באיזה רוח? אל תשאל.

אך לא הטורקיות בלבד. הוא עצמו מופיע אצלנו במלון ומסביר לנו: הוא התחייב בפני הקונסול הבריטי, שלאחר שנרד בחוף טורקיה נתגייס לצבא הבריטי. על סמך זה התחייב הקונסול הבריטי בפני השלטונות הטורקיים, שנמשיך בדרכנו לארץ ישראל ומצרים. שם מתרכז הכוח הבריטי במזרח התיכון. ובאורח בלתי רשמי, מוסיף ברוד, כדבר יהודי עם יהודי: אני התחייבתי, אבל ברגע שתגיעו לארץ ישראל אתם חפשיים לעשות כאוות נפשכם, ואל תדאגו להתחייבויותי. ברמז ברור.

אנו מוקסמים מיהודי זה. כיצד קראו לכזה בהיסטוריה היהודית? „שתדלן"? והיו מעקמים את הפה בבוז. איה מקומו ואיה כבודו של פודה שבויים נפלא זה? נוסף למלון וזמזון אנו מקבלים גם דמי כיס; ימים אחדים אנו עושים בקושטא וסופגים לרוייה מפלאי עיר זו שחציה באירופה והציה באסיה. אחר כך מעבירים אותנו ברכבת החוצה את טורקיה לכל האורך עד מרסין, עיר נמל קטנה. הדרך מן היפות שראיתי ושיערתי בדמיוני. הרי פרא, מנהרות ארוכות.

גם במרסין מחכה לנו נציגו של שמעון ברוד. הוא מחלק אותנו בין בתי המלון ובתים פרטיים. זאת התחנה האחרונה לפני ארץ ישראל.

מרסין

מרסין היא נמל טירקי קטן לחוף ים־התיכון, בפינתו הצפונית־מזרחית. נמל זה שימש בימי מלחמת העולם מקום מעבר לאלפי אנשים, רובם צעירים, מארצות אירופה שונות, שביצלו את הנייטרליות של טורקיה כדי לפרוץ דרכה את ההסגר הגרמני ולהגיע למצרים, על מנת להתגייס שם לצבאות בעלות הברית. לכאורה נעשה הדבר בסודיות. שהרי היה זה מעין הפרת הנייטראליות. אולם אין להניח שהגרמנים לא ידעו על כך. במרסין עצמה ישב קונסול גרמני ולא ייתכן שנעלמו מעיניו האניות, שהיו באות לעיתים קרובות ונוטלות עמן צעירים רבים כל כך. אדרבא, מסתבר שמרגל לא אחד לטובת גרמניה עבר דרך שם.

שמעון ברוד ניצל אף הוא תחנת מעבר זו, כדי לאפשר לנו את המשך הדרך לארץ ישראל. באורח רשמי קיבלנו רשיון לשהות שבועיים בטורקיה. אולם מכיון שהאניות שהיו מגיעות לא הספיקו, נשארנו במרסין, מחוסר תחבורה. ובינתיים עשו ארגונים וידידים בארץ ישראל מאמצים להשיג סרטיפיקטים בעבורנו.

עלייתנו נשתהתה מכיון שהשלטונות האנגליים בארץ־ישראל הכבידו ביותר לגבי מי שבא משטחי הכיבוש של בריה"מ. אף על פי כן החלו האנשים זזים. קבוצות קבוצות או אחד אחד, לרוב בדרך היבשה, ברכבת, דרך סוריה. כך למשל יצא גם „דב" הוא יעקב גראנק, והוא אז ילד כמעט, אבל כבר גבוה וודאי בלונדיני...

בינתיים פסקה גם ה„תגבורת" מרוסיה. הרומים מחליטים פתאום „לגלות", שהמכתבים הבריטיים או מסמכים אחרים הם מזויפים, והפסיקו את מתן היתרי־היציאה. בינתיים מתחשרים יותר השמיים המדיניים־צבאיים שבאיזור. האי כרתים שביוון, נכבש בידי הגרמנים. בסוריה מתנהלים קרבות ומשתלטים עליה כוחות

וישי הצרפתים. הדרכים נסתמות. גם הבטלה — וישיבתי במרסין נמשכת שמונה חדשים — אינה מוסיפה לעדוד הרוחות. אנו מקבלים אמנם ממ"ים אחדים, מאלה שז'בוטינסקי דבר עליהם ביסודות החברה: מעון, מזון, גם מורים. יושב עמנו זמן מה ד"ר שייב, שאף הוא עושה את דרכו דרך מרסין. והוא מטבע כרייתו אינו יכול להימנע מהרצאות והרבצת תורה. אף כי יש והוא מתאונן ששנים רבות מדי למד, והיום דרושים אגרופים ומרפקים. וישנו גב שלמה סקולסקי, מורה ומשורר. ואף על פי כן, צעירים אנו מדי, ורב מדי המרץ שנצטבר בנו, וחזקים מדי הכסופים להיות בארץ החלומות ולהגשים את חלום המלחמה לשחרורה, עליה חונכנו, אליה שאפנו. כבר למדנו גם קצת טורקית. אני גר בדירה פרטית וזה מחייב מגע עם תושבי מרסין. אני נעזר בצרפתית שלי לשוחח עמהם. יש גם קהילה יהודית שם וזה לנו המגע הראשון עם אחינו הספרדים. גם פסח אנו חוגגים כאן. "ולשנה הבאה בירושלים" מהדהד כאן חזק מאוד ומשכנע מאוד. ומסיבה עמנו עליזה בגין, אשתו של מנחם בגין, אשר נאסר בווילנה ונדון על ידי בית־דין סובייטי לשמונה שנות מאסר על פעילות "פאשיסטית־אימפריאליסטית־רביזיוניסטית" ובכלל ציונית. אנו שותים גם לחייו. יש במרסין בית "פולני", שם מרוכזים פולנים נוצרים. הם רוצים להחלץ מהמיצר ועומדים לצאת להודו. אנו, כאורחים פולנים, יכולים להצטרף, אך מעטים קופצים על המציאה. ובמיוחד לא מקרב הנוער הציוני. וודאי וודאי לא מתוך שלשים אנשי תאי הארגון מפולין, שנשארו לפליטה מהמחנה הלוחם הגדול שהוקם בשנה האחרונה, לפני התמוטטות שמים וארץ של יהדות אירופה.

לא. אנו נחכה.

גיוס ראשון ללחיי

באחד הימים הגיעה לחוף סירת־סתר מנועית קטנה מארץ־ישראל. רב חובלה הוא בחור בשם אברהם בלאס. רב החובל הוא באמת, אך סוחר לאו דוקא. מתברר שהוא השתמש בדרך זו, כדי לבוא עמנו במגע. הוא נשלח על ידי יאיר. דרך אגב הוא יחליף כאן שטרות בסף מהלידות שהוחרמו באפ"ק ובארץ מספריהם פורסמו.

רק עתה נודע לנו באורח מוסמך על הפילוג בארגון הצבאי הלאומי. נתן פרידמן־ילין ואברהם אמפר כבר ידעו על כך בווילנה. ידעו גם מספר אנשים בצמרת בית"ר. בשיחות שניהל ד"ד שייב במרסין כוונו הרעיונות לקראת הקו של יאיר. ואף על פי כן — ידיעה ממש על מה שהתרחש בארץ לא קבלנו אלא מפי אברהם בלאס. ותוגה כבדה ירדה עלינו. הנה אנו פה שלשה מנינים

של בחורים שרידי צבא שחרור אדיר, בנפש ובגוף אך כל התקוה היא שאנו קרבים ובאים ארצה ומצטרפים לצבא השתחרור שם. — ולפתע פתאום גם כאן מפולת.

רק אחר כך נשמע את הניסוח של יאיר: בראשית היה הפילוג. רק אחר כך נלמד לדעת שמוטב הפילוג מאשר הטשטוש באפס המעשה. ורק אחר כך ייאלצו גם אחרים להודות שאיתו פילוג, אשר ככל פילוג יש בו הרס ויש בו טרגדיה, איפשר את פריצת המצור הרעיוני והנפשי אשר ירד על הישוב העברי ואף על החלק הלאומי, עם פרוץ מלחמת העולם.

רק אחר כך הובהר, שהקומץ הקטן שנשאר עם יאיר, ואשר מטעמים שעוד יוסברו היה מורכב בעיקר מאותם שלושת המנינים שישבו במרסין באפס מעשה. — גילגל אבנים גדולות בהיסטוריה העברית, אבנים שהניעו כוחות אחרים ורבים יותר, עד אשר טחנו עד דוק את השלטון הבריטי בארץ.

אך לפי שעה השפיעה עלינו הידיעה השפעה עגומה. ביחוד ששמענו שהפילוג היה מלווה השמצות אישיות, גילוי מחסנים, שנאה ושטנה ויש אומרים גם הלשנות. לאחר ששמענו מפי שליח מיוחד על גורמי הפילוג ועל קוי היסוד של יאיר כפי שהוסברו לנו מתוך י"ח עיקרי התהיה שבלאס הביאם עמו והקריאם לנו, מצאנו כולנו, כל אנשי הארגון מפולין שישבנו במרסין, שדרכו של יאיר היא הנכונה. ומה שכינינו בשם "הגונדה המרסינאית" הצטרפה עוד במרסין ל"ארגון הצבאי הלאומי בישראל", כפי שנקרא בזמן הראשון הגוף החדש, הוא "לוחמי חרות ישראל" לאחר מכן.

בגלל מה נתפלג הארגון הצבאי הלאומי?

הפילוג בשורות הארגון הצבאי הלאומי בארץ ישראל חל לאחר צאת חברי המפקדה האחרונים ממחנה המעצר במזרע, בי"ב בסיון ת"ש (18.6.40). למחרת היום, התפטר דוד רזיאל מתפקידו כראש המפקדה, ויאיר נבחר במקומו.

בכ' בסיון ת"ש פורסמה הודעת המפקדה מס' 112.

יאיר הקים את הארגון החדש, שנקרא תחילה „הארגון הצבאי הלאומי בישראל" ואחר־כך לוחמי חרות ישראל.

בערב ראש השנה תש"א פרסם יאיר את הודעת המפקדה מס' 1 של הארגון החדש.

האנשים שהיו קרובים למעשה ולשעת המעשה, נוטים בדרך כלל לערבב דברים שהם בעלי חשיבות היסטורית עם דברים טפלים ומקריים. על כן יש מחפשים את סיבות הפילוג בחיכוכים אישיים בין דוד רזיאל, שהיה מפקדו של הארגון הצבאי הלאומי, ובין יאיר, שהיה הרוח המדינית שבו. יש ותולים את הפילוג בתככים מצד רביזיוניסטים מסויימים, שחששו שהארגון יתעצם וייהפך לגורם מדיני ולא עוד זרוע מבצעת של הצ"ח והצה"ר, ועל כן הסיתו על ידי אינפורמציה מסולפת את ז'בוטינסקי, שהיה באורח אישי מצביא עליון של הארגון והוא פקד במברק על יאיר להכנע לדוד רזיאל. אלה יכולים להיות גורמים מסייעים לפילוג ולהסביר צדדים חשובים בו, אך לא ימצאו את מהותו, שהיתה לא אישית ולא מקרית.

בפרקים הקודמים סופר על הקמת התאים החשאיים בפולין. עצם הדבר שדרוש היה הסכם בין הארגון ובין המוסדות העליונים של הצה"ר ובית"ר גם זה מוכיח, שהיה היתה פירצה עמוקה מאד בתנועה הלאומית, פירצה שרמזים לה אפשר למצוא עוד לפני ימי הארגון, עוד בימי ברית הבריונים והסיעת המכסימאליסטית מיסודם של ד"ר אבא אחימאיר, ד"ר י. ה. ייבין, אויי צבי גרינברג והנלווים אליהם. אמנם תחילה נדמה היה שפירצה זו היא רק ענין של מזג והדגשה. אולם לאט לאט התברר שהיה כאן יותר מזה, שהיו כאן תפישות יסוד שונות, תפישת מושגים שונה.

קודם כל בתפישת האויב. הרותות האקטיביסטיים ראו תחילה בערבים הפורעים את האויב ובהבלגה את האסון, ועל כן ב„תגובה" ובמעשי נקם את הדרך. פעולות הארגון הצבאי הלאומי בראשיתו היו בכיוון זה. ועצומה חשיבותן גם להגברת ההכרה העצמית, הגאווה הלאומית, הכבוד שהושפל, גם לחינוך

האנשים למעש ולכלא ואף לגרדום כדוגמת הפלא של שלמה בן־יוסף. אולם מבחינה מדינית התברר יותר ויותר שלא הערבים הם אויב מספר א׳ של תנועת השחרור העברית, כי אם השלטון הבריטי כשלטון זר בארץ. ובעוד ז׳בוטינסקי נאבק בכל להטו והגיונו על שינוי הקו המדיני של המנדטור הבריטי, הגיעו הכוחות הרוחניים שפעלו בארגון ובראשם יאיר למסקנה הברורה האחת: מלחמת שחרור פירושה מלחמה לחיסול השלטון הבריטי ולהקמת אדנות עברית על הארץ. היו רגעים בו התקרבו שני הקוים. אך עם פרוץ מלחמת העולם השניה נפערה תהום ביניהם. הכיחות הציוניים, שמבטם היה מרוכז ביהדות העולם, ראו צורך ראשון להצטרף למלחמה נגד הצורר הגרמני. בן־גוריון הכריז, כי „נלחם בהיטלר כאילו לא קיים הספר הלבן". (משנת 1939 שסתם את הגולל על העלייה לארץ ובא להנציח את מצב היהודים בה כמיעוט) ו„נלחם בספר הלבן כאילו לא קיים היטלר" כפי שהתברר מיד, לא היתה זאת אלא נוסחה נמלצת ריקה. הישוב חי את חייו בימי מלחמת העולם אף במצב של פרוספריטי יוצא מגדר הרגיל תודות לצבאות בעלי הברית שחנו בארץ ובסביבתה ותודות לכוחו הכלכלי ככוח המספקה לכוחות הבריטיים. מזמן לזמן נערכו הפגנות־אבל על קרבנות היטלר ונישאו כרזות לפתוח שערים. החלק הטוב שבנוער, שלא יכול היה לשאת מצב זה התגייס ליחידות הפלשתינאיות; ז׳בוטינסקי, כדרכו במאבקו המדיני כל השנים, היה ברור יותר ומדיני יותר, אך נשאר בתחום הקו שלו: מאבק על השתתפות עם ישראל במלחמה תחת דגל עברי, כדי לזכות אחר כך, בעת הנצחון, לשבת כצד לוחם ולתבוע את חלקו. דעתו של יאיר, הוא המוח המדיני הבהיר ביותר, אם לא לאמר היחיד בצמרת הארגון הצבאי הלאומי, היתה — שמבחינה עקרונית יש להמשיך ולראות בשלטון הבריטי בארץ שלטון זר ואף שלטון אוייב, ביחוד לאור המשך המדיניות של שערים סגורים. ומבחינה איסטרטגית זוהי דוקא שעת כושר להופיע כגורם עצמאי ולא להצטרף למלחמת העולם תחת דגל בריטי או פלשתינאי, ללא הסכם מדיני מוקדם.

תחילת נטו רוב חברי הארגון הצבאי הלאומי לקו מדיני זה, שהיה המשך ישיר של כל ההתפתחות המדינית של הארגון עד כה. דוד רזיאל היה צנוע למדי על מנת שלא להודות בעליונות המחשבה המדינית של יאיר, נוסף על אהבת הנפש האישית שהיתה ביניהם. יאיר דגל בגישה מדינית ממלכתית ולימד הפרדה בין אידיאולוגיות ובין מדיניות חוץ. בעל בריית יכול להיות כל מי שמוכן, מתוך אינטרסים שלו, לעזור לי. גם ז׳בוטינסקי הבין עקרון מדיני זה, אך הוא היה מוכן לפי שעה לנצל רק את עזרתן של המדינות שהיו מעוניינות

ביציאת יהודיהן, כגון פולין, רומניה. עדיין לא מוכן היה לבוא במגע עם גירמיט היצוניים בינלאומיים, שהיו נגד בריטניה מטעמים שלהם, וביחוד לא היה מוכן לבוא במגע עם שום שלטון טוטאליטארי, לא בנוסח מוסוליני ולא בנוסח סטאלין. שהרי הוא היה באמת ליבראל ודימוקרט בכל נימי נפשו היפה.

מתוך גישה עקרונית ומדינית זאת לא גרס יאיר „שביתת־נשק" בימי המלחמה, ביחוד שהמונח „שביתת־נשק" חל בתנאי ששני הצדדים מקבלים אותו. אנגליה לא פסקה ממדיניות הספר הלבן והגבירה את השמירה על חופי הארץ ועל חופי היציאה ויכלה לפקח עליהם נגד זרם ההעפלה.

אם כן, איזו שביתת־נשק היא זאת כשצד אחד ממשיך במדיניותו הזעויינת? זאת היא כניעה, ולא שביתת־נשק. כאשר ארבע שנים לאחר מכן, ביום ז' בשבט תש"ד, יכריז מנחם בגין כמפקדו החדש של הארגון הצבאי הלאומי ש„שביתת־נשק" אשר הוכרזה בראשית המלחמה הופרה על ידי השלטון הבריטי — לא יהיה זה מדויק. השלטון הבריטי מעולם לא הסכים לשום שביתת נשק ועל כן לא הפר אותה. כאשר הגיעה לווילנה הידיעה על הכרת שביתת־נשק על ידי הארגון הצבאי הלאומי, ראה בזה בגין מעשה בגידה. אותה שעה עוד לא ידע, כי בגלל הברזה זו פילג יאיר את הארגון. מה קרה, אם כן? קרה מה שהיה צפוי מזמן. עוד בימי הכינוס הבית"רי האחרון בוורשה ראה יאיר שבסופו של דבר יהול פילוג, מכיוון שנפער פער בין שני הקוים המדיניים, קו הלחץ על השלטון הבריטי וקו המלחמה בו. אולם חלק ניכר מאנשי הארגון עוד חלו תקוות שבהנהגה החדשה של בית"ר ותוך הגברת ההשפעה מבפנים אפשר יהיה לכוון את התנועה הלאומית כולה לקו המלחמה המלאה — מלחמת העולם, וביחוד כשהצד האנטי־בריטי היה גרמניה הנאצית, היתה לה השפעה מחלישה על כוח השיפוט המדיני הקר והאכזר. גם השפעתו האישית של ז'בוטינסקי היתה חזקה. הזיקה הסנטימנטלית לתנועה, ואחר־כך המברק של ז'בוטינסקי: „לכו עם דוד", היו משקל כבד נגד יאיר. דוד רזיאל היה חייל ולא מדינאי. עסקנים ריביזיוניסטים אשר כל הזמן חששו שעם התגברות הארגון ירד משקלם, מצאו את השעה נוחה לחסל את הגוף הלוחם ולהטיל עליו מרות מפלגה, בעוד שההסכם בפאריס העמיד את הארגון כבלתי תלוי במפלגה ומוסדותיה. ואמנם, לאחר שיאיר פילג את הארגון, חדל הגוף הזה להתקיים כמעט קיום עצמי, גם לאחר מות ז'בוטינסקי. וכשבגין הוציא אותו כעבור שנים מאפס המעשה והניוון, הוא פעל שוב שלא על דעת וגם נגד הדעת של הצ"ח והצה"ר.

יאיר מעולם לא היה איש המפלגה. כל הכבוד שרחש לז'בוטינסקי וכל

האהבה שהיתה בו לרזיאל, לא העבירו אותו על דעתו המדינית הבהירה והעקיבה. הוא לא היה אופורטוניסט. הוא ידע יפה, מה מאוד פופולארית היא הסיסמה לשכוח את כל החשבונות ולהצטרף למלחמה נגד היטלר. אך הוא גם ידע, שההצטרפות הזאת לא על בסיס של הסכם מדיני־צבאי כבעל ברית שמציג תנאים ובראש וראשונה פתיחת השערים — פירושה הצטרפות לתכנית ההשמדה של היטלר, כי זאת היא הצטרפות לסגירת השערים.

חדשים נמשך המאבק המר בתוך השורות בעיר, במושבה ובפלוגות הגיוס. מיטב האנשים מבחינה איכותית, המפקדים בעלי הדרגות הגבוהות ביותר, הצטרפו אל יאיר. אולם הרוב נרתע ונכנע לקו הפסקת הפעולות נגד השלטון הבריטי. אולם זמן רב אי־אפשר היה גם להתמיד באפס מעשה. בארגון קמה מחלקה לבילוש נגד הקימוניסטים מה שחייב ממילא מגע עם המשטרה והבולשת הבריטית. הארגון שלה חלק מאנשיו להתגייס ליחידות הפלשתינאיות. ודוד רזיאל עצמו התנדב לצאת לפעולה בעיראק, לפי הסברם של אנשי אצ"ל יצא דוד רזיאל לשם כדי לפגוע במפקדת המרד של ראשיד עלי, להוציא מכלל שימוש את שדה התעופה חבנייה ולחסל את המופתי הירושלמי חג' אמין אל חוסייני.

לא נותר עוד בשעה זו אלא גוף אחד, שהדגל העברי הוא בלבד נישא בידו. זה היה הגוף, שהתרכז סביב לאברהם שטרן — יאיר.

יאיר / עיקרי־התחיה

א. **העם** עם ישראל הוא עם סגולה; יוצר דת היחוד; מחוקק מוסר הנביאים; נושא תרבות עולם; גדול במסורת ומסירות הנפש; ברצון החיים וכוח הסבל; באור רוחו, בבטחונו בגאולה.

ב. **המכורה** המכורה היא ארץ ישראל בתחומיה המפורשים בתורה (לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת, בראשית ט"ו יח), היא ארץ החיים, בה ישכן לבטח העם העברי כולו.

ג. **העם ומכורתו** את ארץ ישראל כבש ישראל בחרב. בה היה לעם ובה בלבד ישוב לתחיה. לפיכך יש לישראל ורק לו זכות הבעלות על ארץ־ישראל. זכות זו היא מוחלטת: היא לא פקעה ולא תוכל לפקוע לעולם.

ד. **חיעוד** 1. גאולת הארץ. 2. תקומת המלכות. 3. תחית האומה: אין תקומת המלכות בלא גאולת הארץ, ואין תחיית האומה בלא תקומת המלכות.

ואלה תפקידי הארגון בתור המלחמה והכיבוש:

ת. **חינוך** חינוך העם לאהבת החרות וטפות נאמנות קנאית לקניניו הנצחיים. השרשת הרעיון כי גורל העם נתון בידיו הוא. חדוש ההכרה „הסיף והספר ניתנו מכורכין מן השמים" (ויקרא רבה, ל"ה, ח').

ו. **אחדות** איחוד העם כולו סביב דגלה של תנועת החרות העברית. שמוש בגאוניותם, מעמדם ומאודם של יחידים — וכיוון מרצם, מסירותם ולהטם המהפכני של ההמונים למלחמת השחרור.

ז. **בריתות** כריתת בריתות עם כל המעונינים במלחמת הארגון המיכנים לסייע לו במישרים.

ח. **כח** חשול הכח הלוחם והאדרתו במכורה ובתפוצות. במחתרת ובקסרקטין, להיותו צבא־גאולה עברי על דגלו, נשקו ומפקדיו.

ט. **מלחמה** מלחמת תמיד בכל העומדים לשטן לקיום היעוד.

י. **כיבוש** כיבוש המכורה בחיל מידי זרים לאחוזת עולם.

ואלה תפקידי התנועה בתור האדנות והגאולה:

יא. **אדנות** חידוש האדנות העברית על הארץ הגאולה.

יב. **משטר הצדק** הקמת משטר חברותי ברוח מוסר ישראל והצדק הנבואי. במשטר זה לא יהיה רעב ומובטל. בו יחיו חיי אחוה, כבוד ורעות כל בני האומה באשר הם בניה, אות ומופת לגויים.

יג. **החיאת השממות** בנין החרבות והחיאת השממות לעליית המיליונים, פרייתם ורבייתם.

יד. **משפט הזרים** פתרון בעיית הזרים על ידי חלופי האוכלוסים.

טו. **קבוץ גלויות** קבוץ גלויות שלם במלכות ישראל.

טז. **שלטון** האדרת העם העברי להיותו גורם צבאי, מדיני תרבותי וכלכלי ראשון במעלה במזרח ובחופי הים התיכון.

יז. **תחיה** החיאת הלשון העברית בפי כל העם, חידוש עצמותו ההיסטורית והרוחנית של ישראל. צרוף האופי הלאומי בכור התחיה.

יח. **חבית** בנין הבית השלישי כסמל לתור הגאולה השלמה.

(נוסח בשנת תש"א)

ה ע ל י ת

אברהם בלאס נסע. המשפחה הצטמקה עוד יותר ועם ההצטמקות בכמות, גברה הדבקות, וגברו גם הנעגועים להיות בארץ.

באחד הימים הודיעו לנו, כי סוף סוף סודרו סרטיפיקאטים בשבילנו. פרורים אחרונים משולחן החסד הבריטי, עשרות במקום מליונים זועקים מדם.

אך עתה לא די עוד בסרטיפיקאטים. עתה דרושה גם דרך.

נעשה נסיון להפליג ממרסין לארץ ישראל בסירת מנוע. יש בה מקום ל־15 איש. רק שנים מאנשינו זכו למקומות בה. יוסף רוזנבאום (ברוך) ואני. אולם כעבור ימים אחדים עלו גם האחרים על ספינת חברת „עתיד" ונפגשנו בעתלית.

הנסיעה בסירה היתה קשה ביותר. בסביבות קפריסין נקלענו גם לאש הפצצה גרמנית. עמנו היה גם יוסף מילט, מחבר המגגינה של „מני דן ועד באר שבע". לא צעיר לימים היה וסבלו בישיבה הצפופה בסירה היה גדול מאוד. כשהיתה מתקרבת להקת מפציצים גרמנים בדרכם לסוריה, לכרתים, או להפך, היינו משתטחים. רב החובל פרש עלינו ברזנט והניף דגל טורקי, אף על פי שהסירה כלל לא היתה טורקית. מה לעשות? כל כך הרבה דגלים זרים התנופפו מעל ראשינו בימי חיינו, יהי גם דגל טורקי בשלב האחרון לפני אדמת המולדת. וכשעברה אימת רעש המנועים הגרמניים, קפץ עלינו רוגזו של המנוע שלנו, מנוע הסירה. נשתתק. ואז הפכנו להיות סירת מפרשים.

בלילה האחרון מארבעת הלילות שעשינו על הים לא עצמנו עין למרות העייפות (כמעט שלא אכלנו כל הדרך). ההתרגשות עברה על הכל. עוד מעט ונראה את הארץ. עם שחר מתגלה לנו ארץ־ישראל. אורות הכרמל. עינינו זולגות דמעות ובפינו שירת התקוה. שכמותה שרתי רק עוד פעם, רק בפגישה בים השחור עם ספינת המעפילים.

לפני רדתנו מהסירה ניתן אות אזעקה. העיר ירדה למקלטים. לא אגיד שהיה לי חשק רב לאחר כל הגלגולים והניסים שארעו עמי, ליהרג דוקא כאן, במבוא הארץ הנכספת, על סף הבית.

המגע הראשון שלנו בנמל היה עם נכרים, עם אנגלים וערבים. צריבה ראשונה בלב. הוקל קצת כשנתקלנו בסבלים יהודים.

למרות היותנו עולים כחוק, בעלי סרטיפיקאטים, הועברנו לעתלית. כנראה „הכשרה שכזאת".

ולעתלית גם בא אלינו אברהם אמפר ויצר את הקשר הארגוני המחודש עמנו.

פקודה ראשונה: להתפזר

בבית העולים שבבת־גלים ישבנו יומים. רק עתה קבלנו מפי אמפר תמונה מדוייקת וקשה עד מאוד על המצב. עם הפילוג כמעט ולא נותר אדם אשר לא היתה ידועה השתייכותו. מכיוון שהארגון שנשאר עם ב"ח, הוא כנויו של רזיאל, לא פעל עוד, נתרופפה ממילא המשמעת המחתרתית. בדרך זו או אחרת לא קשה היה עוד לבולשת הבריטית לדעת מי ומי ההולכים עם יאיר. חלק מהאנשים נאסר מיד. אחר אחרים התחקו. הופצו שמועות זדוניות, שהטילו אימה על כל יהודי מלבוא במגעם עם אנשי יאיר; נוספה לכך השנאה, שבאה בעקבות כל פילוג ובמידה שקרובים יותר, עמוק יותר הכאב ועמוקה הטינה, והמצפון הרע הלוחש האשמות. המאבק הראשון נטוש על מחסני הנשק. אין כסף. ובאין כסף אין הסברה. ובאין הסברה אין הבנה.

ומשום כך — מסביר לנו אמפר — אין ערוך לקביעתנו זו שהגיעה. אין מכירים אותנו. וזה נכס יקר. ביחוד אל לנו לחדש קשרים עם בית"ר, מכיון ששם הכל בפיקוח וגלוי. מוטב ככל האפשר להתפזר. הוא, אברהם אמפר, יהיה המקשר שלנו.

באותו זמן נזדמן לי עיד לפגוש בחיפה את מי ששמש אז מרכז קן בית"ר שם. חיים לנדוי ואת ירחמיאל אהרונסון (אלישע). זוכר אני ומזכיר אנכי פגישות אלו, שכן עתיד אני עוד להיפגש עמם בתנאים שונים במקצת.

אך לפני שארד ל„מחתרת" זאת, כלומר, לפני שאכנס כאיש מן הישוב לתוך הישוב, לחיים יומיומיים, עוד נכונה לי פגישה חמה בתל־אביב.

אני יורד לתל־אביב עם ידידי אנשל שפילמן. יש לו דוד. שם הוא ינסה להסתדר. לי אין כל משפחה. אני מהלך ברחובות ומחפש פנים מוכרות. לפחות מבני עירי, ברנוביץ'. כתובת אין בידי. ואכן נתמזל מזלי.

ממדרגות קולנוע „שדרות" יורדת איזו דמות מודעת. אינני טועה. בת עירי, חברה לבית הספר העממי. נקודת אחיזה ראשונה. מכל מקום — קורת גג לימים ראשונים.

ופגישה שניה רבת תוצאות יותר: ידיד בית שלנו, חברו של אחי שלא ראיתיו זה חמש עשרה שנה. וגם בו הבחנתי ברחוב במקרה. והוא אחראי מטעם המשטרה על יחידת הנוטרים של משטרת הישובים העברים. הוא מציע לי להתגייס כנוטר בטבריה. הוא מוכן לעזור לי. טבריה רחוקה. אינני יכול להחליט על כך על דעת עצמי. אני מוסר על ההצעה לאמפר. הדבר דוקא מוצא חן בעיניו. יכי יש לד הסוואה והכשר טובים מזה? משטרת הישובים העברים היא למעשה זרוע ה„הגנה". שם אעלם באמת וכל חשד לא יפול עלי.

ולפני צאתי להיות נוטר פלשתינאי, ובעקיפין חבר ב„הגנה", קובע לי אמפר פגישה עם מכר ותיק, עם מי שהיה מפקד הקורס השני בזופיובקה, עם יעקב פולני, שהצטרף עם רוב המפקדים הגבוהים אל יאיר. פגישה ראשונה במהתרת. עלי לחכות לא הרחק מבית „הבימה" ליד רחוב מרמורק, אחזיק ביד עתון ואחבוט בו את יד שמאל. יגש אלי אדם ויאמר לי חלק ראשון של הסיסמה. אני אסיים אותה.

אולם במקום אדם אחד נגשו אלי שניים. יעקב פולני ו.. וגם את השני אני מכיר.

יאיר..

ואני אומר לו מיד שראיתיו באותו חדר בורשה בימי הכינוס הבית"רי, שם קבע לנו את עמדתנו בויכוח ובהצבעה בכינוס. הוא משבח את טביעת עיני החדה. אני מסתובב ימן קצר עם שני אנשים שהמשטרה כבר מחפשת אחריהם. פולני זה מקרוב ברח ממעצר.

רטט מחתרתי ראשון בלבי, וגאוה.

שמוני נוטר בין הכרמים

וכרמי שלי אמנם לא נטשתי, אך גם לא נטרתי.

שנה תמימה עשיתי בנוטר. נדדתי ממקום למקום.

מגע היה לי עם הארגון, אך ללא פעילות. מעין חייל בחיל־מלואים. והימים דוקא החמורים ביותר בכל תולדות לח"י.

תחילה הייתי בקורס לנוטרים בטבריה. האימונים לא היו בשבילי לא חדשים ולא קשים. אך החום הטברייני אינו קל לעולה חדש מאירופה בכלל ומאזורי הצפון בפרט.

אך למדתי פרקים רבים בחיי הארץ. הכרתי לראשונה מקרוב טיפוס של קצין בריטי, הרואה בנו „נייטיבס", ילידים הקיימים כדי לשרותו. אני אף סירבתי בתקיפות למלא אחר דברו של סמל־נוטרים, שביקשני לקנות מספר בקבוקי בירה ולהגישם לאחר הצדעה נאה לקצין ההוא. אני מעדיף, אמרתי להענש בשני ימי אימונים רצופים. הסמל ואף חברי הנוטרים האחרים נדהמו במקצת ממשחק זה בכבוד. אך לא התקשו כלל למצוא אחר במקומי, שיעשה את המלאכה ואף יתפאר בכך, שהגוי כיבד גם אותו בכוס בירה.

ומן הקצה אל הקצה — מן הקורס הועברתי לסג'רה. כאן נפגשתי לראשונה עם אכרים יהודים מושרשים באדמתם. הכרתי לדעת את הגליל התחתון, את מושבות פיק"א, את טיפוס המתיישב במושבות אלו, על נאמנותו.

דאגותיו, דלותו, נחרתו עמוק בנפשי משפחות יקרות. הנה משפחת רוגצ'בסקי, הנה טפליצקי, הנה אכרים יהודים על אדמתם.

וטוב לי שנפל בחלקי לעשות כאן את ראשית ימי בארץ, ולא על מדרכות תל־אביב. אבל שם, על מדרכות תל־אביב זו ובחצרות בתיה ובסימטותיה מתחולל מאבק איום בין כל כוחות השטן ועוזריו ובין הגרעין המרדני האחרון.

שם נאבק קשות יאיר על הקמת הארגון החדש, להיותו גוף לוחם ולמען הבטחת האדנות העברית על הארץ הזאת.

אני נודד מסג'רה לכדורי, מכדורי לכפר־תבור כשומר לילה. משם לכפר־ילדים. מבחינה ארגונית זאת היא העברה מגדוד הירדן לגדוד יזרעאל.

סיורים, אימונים, אימונים, סיורים. תחרויות ספורט וקליעה שבשיך אבריק, במקום ראשון ברכיבה זוכה גב' זייד, אשתו של אלכסנדר זייד.

אדמות הגליל התחתון. אכרים יהודים עמלים ושלוים — פרט לימי פרעות ולילות של גניבות, ואשת חיל ממש כלפיד אש על סוס דוהר.

מכפר הילדים הועברתי לתחנת הנוטרים האחרונה שלי: משק הפועלות בעפולה. טוב ויפה ונעים וחם. אך לא כאן יוכרע גורלה של הארץ הזאת.

בתל־אביב ובסביבתה מתנהל במחשכים מאבק הרה־דמים בין השלטון הבריטי ובין הנבט של המחתרת העברית הלוחמת לשחרור.

שתי פעולות ראשונות שלי

ורק שתי פעולות בשליחות הארגון עשיתי באותה תקופה ממושכת ששמוני ברזורבה, לנוטר כרמים אחרים:

פעם הדבקתי בעפולה כרוזים של המחתרת. כמובן שהמשטרה במקום והיהודים עמם, כלל לא חשבו שזה מעשה אדם מקומי. ודאי באו אנשים מחיפה, הדביקו והסתלקו.

והפעולה השנייה: «סחבתי» חותמות משטרת הישובים העבריים בעפולה, וכן טפסים של תעודות. אחת התעודות ההן שימשה, למשל, זמן רב כתעודת זהות בידיו של יהושע טהן, בשעה שפרס הוכרז על ראשו מטעם משטרת פלשתין. הוא הסתובב במדי נוטר וענד דרגות סרג'נט. אמנם ישנן, כמובן, פעולות בעלות משקל היסטורי רב יותר, ואני עצמי עוד עתיד להתגאות על מעשים חשובים מזה, אך התרגשותי — ואם רוצים אתם, פחדי — לא היתה קטנה. המשרד היה תמיד מלא אנשים, הקציין הבריטי ועוזריו. בחרתי ביום תשלום המשכורות, כשכל הנוטרים ניגשים בתור לקבל את הכסף ולהחתים את הפנקס.

ניצלתי שעה זו, כשגם נוטרים נעשים לבני אדם ודואגים לכיסם יחדלים להיות נוטרים — מכל מקום, אינם נוטרים את המשרד, ואני תוחב לכיסי שתי חותמות מהשולחן הצדדי. כמעט שהייתי בטוח, שמישהו הבחין בכך וכדי שלא לעורר חשדות לא מיהרתי להסתלק והסתובבתי עוד זמן מה בחצר, בטרם שובי למשק.

וכשבערב הגיעה מכונית עם נוטרים ובראשם הסרג'נט שלנו, כבר לא היה ספק בלבי שהנה באו לקחת אותי...

פחד שוא היה זה. אני מודיע לאלישע שישלח מישהו לקחת את החבילה. משום מה הוא סבור שזה נשק ושלח את עלי (דוד סובול) שהביא אתו שק גדול.

„מסביבנו אימה וצלמוות"

שלש מילים אלו כתובות בראשית השיר של יאיר „חיילים אלמונים". שהפך להיות המנון הארגון הצבאי הלאומי לפני הפילוג, והיה לאחר מכן המנון של לח"י. השיר נכתב בשנת תרצ"ב, עשר שנים לפני שיאיר נרצח, עשר שנים לפני המאורעות השחורים והאדומים, אשר יתוארו בפרק זה. והרי שנת תרצ"ב רחוקה היתה מימי „אימה וצלמוות". אם היה זה מתוך הגיון ברזל ואינטואיציה עמוקה כאחת להבין ולהרגיש את העתיד־לבוא עם קום המחתרת הלוחמת שנים ל פ נ י קום מחתרת בכלל. תקופה זו שבין הפילוג לבין נפילת יאיר, שנדמה היה כי הגיע הקץ ונסתם הגולל על המלחמה לשחרור הארץ מהשלטון הבריטי, הסוף לכל מחתרת עברית — תקופה זו איני יכול לספר עליה בגוף ראשון, שהיא דרך סיפור עדות עיקרית בספר זה, מכיוון שלא הייתי בחזית, כי אם בעורף שנשלחתי לשם. רק אחר כך התברר לנו, מה רבה היתה הברכה בכך, שמרבית האנשים שהגיעו ארצה בזמן הזה והצטרפו ליאיר פוזרו ולא הובנסו למלחמה ממש. היו מחסלים גם אותנו. אך בעמדנו מן הצד נשתמר גרעין, שיכול היה אחר כך להסתובב ברחובות, בניגוד לשרידים האחרים שנכלאו או ברחו מבתי־הכלא אך היו ידועים לרבים, והיו מוגבלים בתנועותיהם ועל כן יסופרו בספר זה דברי הימים ההם על פי מקורות שבידי ועל פי עדויות אנשים, שהיו בתוך הזעזועים בגופם.

ח ב ל י פ י ל ו ג

תדשים רבים נמשך המאבק הרעיוני־מדיני בצמרת ואף בין כתלי בית הסוהר ובמחנה העצורים, שהרי המפקדה כולה, כולל יאיר ורזיאל, נעצרה. המאבק נסתיים בהסכם בין דוד רזיאל והמפקדה הצבאית הבריטית על הפסקת פעילות הארגון הצבאי הלאומי מצד אחד, ובפילוג בין יאיר ורזיאל מצד שני.

אולם הפילוג על רקע רעיוני־מדיני, הוליד תוצאות ארגוניות איומות. הקרע בגוף שתת דם ומוגלה. המאבק על האנשים לא היה חמור כל־כך. סוף סוף ידעו רוב האנשים במה מדובר, שהרי הוויכוח לא היה חדש ומפתיע בתנועה

הלאומית. זה היה מעין המשך הוויכוח עם ז'בוטינסקי, אם להאבק על שינוי הקו בלונדון, או על שינוי השלטון בירושלים. ודאי שהמטרה הסופית היתה אחת לכולנו: אדנות יהודית במולדת השלמה. אך הבעיה היתה: איך ומתי. יאיר ראה את שעת מלחמת העולם ככשרה למלחמה בגלל חולשתה של האימפריה הבריטית. רבים מבין אלה שהלכו עם רזיאל עשו זאת נגד הכרתם המדינית הטובה, אך מתוך סנטימנטים עמוקים לתנועה הז'בוטינסקאית, שהרי רובם היו יוצאי בית"ר. על יאיר ודאי הוקל מעשה הפילוג מכיוון שמעודו לא היה חבר בבית"ר או בהצה"ר. רבים נשארו באצ"ל מתוך שמרנות מטבע, המתעטפת באיצטלה של נאמנות למסגרת. אין ספק שהשפעה רבה בכל זאת היתה לעובדה, שבריטניה נלחמה בהיטלר, גדול צוררי ישראל. וגם זאת: מאחורי האצ"ל עמדה מפלגה גדולה, עורף אזרחי וגם כספים. רבים חששו מפני הבידוד; והמציאות הוכיחה חיש מהר, שאכן היה מה לחשוש.

איומה יותר היתה המלחמה על מחסני־הנשק, אותם אי אפשר היה ל„שכנע", אותם צריך היה לקחת. לנו דרוש היה הנשק לפעולות ממש. לאצ"ל, שלא התכונן לפי שעה לפעולות, דרוש היה הנשק לעתיד לבוא. אך גם השפיע הרצון למנוע נשק מאנשי יאיר. שהרי פעולותיהם עלולות היו להשפיע גם על אנשי אצ"ל, שלא היו שלמים עם מצפונם בהפסקת הפעולות. על רקע זה פרצו תגרות המורות מאוד, עד כדי חטיפות. ישראל תבואה (עזרא), שהשתלט בירושלים על מחסן קטן והעבירו מהקסטל, (שם עבדו אנשינו במחצבה) — לעיר, נחטף על ידי אנשי אצ"ל, הוחזק זמן ממושך קשור בידיו וברגליו, ואחר כך נזרק לתעלה בסביבה ערבית ובנס ניצל. מעשים מעין אלה הולידו תגובות. היה מאבק מר על כל אקדח.

מאידך הופעלה במלוא כוחה מחלקת הידיעות של אצ"ל. מחלקה זו, שבהתאם להסכם עם הבריטים הופעלה תחילה נגד הקומוניסטים כגייס חמישי ושותפיו של היטלר, — החלה עוקבת אחר כל איש, שהיה חשוד בהשתייכות לארגונו החדש של יאיר. ומכיוון שכל האנשים ידועים היו, לא היה הדבר קשה, שנאת קרובים הנקרעים אין לשערה.

בפי אנשי האצ"ל נקראנו פלג'ניקים, כי אנו גרמנו לפילוג. אנשי אצ"ל נקראו בפינו בת"ניקים, בעקבות הכינוי ב"ת של רזיאל, אולם לא השם חשוב, כי אם הבוז והשנאה שנכללו בהם.

היו כאלה, אשר לא יכלו להכריע במאבק הפנימי ופרשו לגמרי לצדדים אי ברור ללשכת הגיוס הפלשתינאית.

דוד רזיאל הוציא את המסקנות האחרונות והעקיבות מצידו אם

מתוך מבוכה מדינית, באין ז'בוטינסקי מעל לו, ויאיר לצידו; ואם מתוך רצון לשמש דוגמה ולא להשאר אורח, כשרוב אנשיו התגייסו לצבא — החליט לצאת בגופו לפעולה בעירק. הוא נפל מפצצה גרמנית, אך היו גם שמועות, שיד האינטליג'נס הבריטי היתה בו.

מהמכה הארגונית והמוסרית הזאת לא התאושש האצ"ל במהרה; השתררו בו מבוכה וירידת־מתח וממילא גם שכחה מלחמתו בנו.

אולם הקרע נשאר והשנאה והסכנה והבידוד, — ואלה שגלגלו את המאורעות הפנימיים בארגון החדש.

המשבר במפקדה

נדמה היה שעם הפילוג השיג יאיר את היתרון של הבהירות והאחידות המדינית־הרעיונית שהרי למענן הקריב את שלמות הגוף הגדול.

וכאן קרה האסון הראשון.

הפרשה ידועה בשם „השניים". הכוונה לחברי המפקדה שלאחר הפילוג — חנוך סטרליץ ובנימין זרעוני (אבנר). הראשון איש הרוח, השני מתכנן מוכשר בעל אֶמצאות פנטסטיות. שני אלה היו עמודי־התווך לצדו של יאיר, ושני אלה הצטרפו ליאיר עם הפילוג על מנת... למנעו מהליכה בדרך שלמענה נטש את רזיאל ואת הארגון הגדול. לאחר זמן מה ראו שני אלה את השעה כשרה לאיחוד הקרע. הם אמנם התנגדו בתוקף לכל שיתוף פעולה עם הבריטים, אם זה המדיני של ז'בוטינסקי ואם זה הצבאי או „האינפורמטיבי" בארץ. אולם גם הם סבורים היו, שאין לפתוח במלחמה נגד השלטון הבריטי, כל עוד נמשכת מלחמת העולם. ניכר היה שהשניים התיאשו. הם דרשו — לשוב לאצ"ל או להתפרק.

ולאחר שיאיר דחה את הצעותיהם, החלו חותרים מבפנים והפכו כל ישיבת מפקדה למערכת וויכוחים ממושכים ומרים. יאיר הסכים אמנם לכך, שבמצב הארגוני הקיים אין לפתוח בפעולות, אך לא מטעמים עקרוניים, כי אם על מנת להתארגן, לגייס ולאמן אנשים, להקים מחסנים, וליזום קשרים פוליטיים.

יהושע זטלר מספר:

„ישיבת האחראים התקיימה בביתו של ברושי. השתתפו בה: יאיר, חנוך, אבנר (זרעוני), שמעון (צלניק), „הפלח" (יהושע זטלר), משה סבוראי, ישקה לבשטיין, מיכאל סטרליץ. חנוך תבע פיזור. יאיר — לדבריו — מוליך את הגוף לסכנות. „אתם צעירים ותמימים".

הוצע שכל חבר המחתרת אינו רשאי לעזוב אותה. חנוך התנגד לכך

בתוקף. יהושע זטלר התקיף אותו על כך, ואז קם חנוך ויצא. והוא הרי בלתי־ליגאלי, המשטרה מחפשת אותו והשעות שעות יום בהיר.

לאחר מכן התקיימה פגישה נוספת בביתו של מסרי. אותו הרכב המשתתפים בתוספת מרדכי סטרליץ. ישבנו חמשה ימים רצופים על המדוכה הארגונית לאור התנהגותם של חנוך ואבנר. כתוצאה מכך הוצאו השניים".

חלוקי דעות אלה בתוך המפקדה לאחר הפילוג, לא היה בהם כדי לחזק את הארגון החדש, ששמו נקרא אז „הארגון הצבאי הלאומי ב י ש ר א ל" בניגוד לקודם — „הארגון הצבאי הלאומי ב א ר ץ־ישראל".

יחד עם זאת החלה גם תסיסה מלמטה. בשורות, שבהן הבינו את הפילוג, בפשטות, בהבדל בין אלה הרוצים לפעול לאלה שאינם רוצים לפעול, החל להץ כלפי מעלה: לפעול. באין פעולות יתנוון הגוף, האנשים יתפזרו. נמאסו הוויכוחים הרעיוניים של חדשים ושנים. אם נתפלגנו מהרביזיוניסטים — לשם מה עוד לחכות? יאיר ניצב בין שני אלה: בין אנשי הצמרת ובין אנשי השורה. תפישתם של הראשונים היתה רחבה יותר, אך עמוד השדרה המוסרי שלהם רפה. ואלה מלמטה חיילים נאמנים ללא שייר. דרכם של הראשונים נוחה וסופה ניוון. דרכם של האחרונים מסוכנת.

כאשר „השניים" עברו בפעולות החתירה לפסים אישיים ולפגיעות גסות, שלא איש הדר אמיתי ביאיר יכול היה לענות להם באותה מטבע, החליט על הצעד המכאיב הבא: הוא גרש אותם מהמפקדה וכינס את האחראים אשר ניתרו, להקמת מפקדה חדשה וחלוקת תפקידים. כאשר אחרי הפעולות הראשונות פורסמו התמונות של המבוקשים על ידי המשטרה הבריטית וביניהן גם אלו של חנוך סטרליץ ובנימין זרעוני, אף כי הם פרשו מזמן מהארגון, הם נגשו לתחנת המשטרה הקרובה והסגירו עצמם.

כחזית ההסברה

המאבק הפנימי עם אנשי אצ"ל מצד אחד ועם ה„שניים" מצד שני גזלו הרבה זמן ומרץ. ואף על פי כן צריך היה להשמיע גם דברים כלפי חוץ, כדי שהמלחמה בשלטון הבריטי אשר יוחל בה, תהיה מובנת.

האמצעים לכך היו דלים מאד. צריך היה „לסחוב" מכונות הכפלה, מכיוון שלא היה כסף לקנותן. צריך היה „לסחוב" נייר, מכיוון שלא היה כסף לקנותו. כל זה צימצם את אפשרויות התעמולה החיצונית. אך עדיין היה בידי הארגון המכשיר רב הכוח מבחינה פסיכולוגית: המשדר החשאי.

ובו היה יאיר משדר את דבריו, שהיו כה הגיוניים עד ש... לא הובנו

על ידי ההמונים. ההמונים רחוקים מלתפוש מושגים מדיניים וניתוח פוליטי עקיב. בשביל ההמונים, שמעולם לא חונכו גם על המושג של „הבריטים הם שלטון זר", היתה זאת לשון חדשה, שלא הורגלו בה. פשוט לא הבינו את פירוש המילים.

בשעה זו, בשנים ת"ש־תש"ב, עמד הישוב בסימן תעמולת המוסדות הישוביים לגיוס לצבא הבריטי, או ליחידות „הפלשתינאיות", שהרי הבריטים התנגדו בתוקף להקמת יחידות עבריות, לבל יחייב אותם הדבר מבחינה מדינית.

לנושא זה הקדיש יאיר את אחד משידוריו, שתמציתו אני מביא בזאת מפיו של משה סבוראי:

צורר ואויב

יש להבדיל בין צורר ואויב. צוררים קמו לישראל בכל הדורות ובכל הקופות גלותנו, החל מהמן וכלה בהיטלר. הם ניסו להשמידנו בצורה פיסית ורוחנית. וכל עוד נשב בגלויות, תימשכנה הרדיפות. מקור כל האסונות היא ישיבתנו בגלות, והעדר המולדת והממלכתיות. ועל כן האויב שלנו הוא הזר, השליט בארצנו, המונע את שיבת העם אליה. האויב הוא הבריטי, שכבש את הארץ בעזרתנו ויושב כאן ברשותנו, ובגד בנו, והפקיר את אחינו באירופה בידי הצורר. המיליונים באירופה שיוועו לעליה ולהיאחזות בקרקע המולדת, והכובש הזר לא נתנם לבוא הנה ומנע את הצלתם, אף שידע על איומי היטלר בהשמדה המונית. על כן אסור לערבב את התחומים. הגיוס לצבא הבריטי הוא פשע, מפני שהוא מסייע לשלטון הזר. בראש וראשונה עלינו להילחם באויב, בגוזל עצמאותנו ומונע תקומתנו. איך נלחם בצוררנו בעולם? מי מעמי אירופה אינו צורר ישראל? מי מעמי העולם לא היה, או איננו, בין רודפינו? על כן הגיוס הוא פשע. אסור להוציא את הנוער מן הארץ, כי: א) הוא דרוש למלחמה בשלטון הזר; ב) הוא דרוש לשמירה על אחינו כאן, בפני הפורעים הערביים, המחכים לנצחון היטלר, ואף בפני הצורר עצמו, אם יפלוש לארץ וייהפך לשלטון זר ומדכא.

ימי ה„שוד"

המצוקה הכספית של הימים ההם — קשה לתארה. והימים ימי „פרוספריטי" בישוב. מעולם לא טבע הישוב בכל כך הרבה כסף, כמו באותם הימים האיומים של חיסול היהדות באירופה. צבאות הבריטים השונים שחנו במצרים או

בארץ, וההזמנות הצבאיות, הכניסו לארץ זהב רב. במקום שישנם חייבים רבים — מתרבים בתי־מרזח ובתי־בושת, נוסף לזנות הפרטית. מתרבים „הקבלנים" לבניה צבאית ולאספקה צבאית.

גם מצב כלכלי זה כמובן שלא הוסיף פופולריות לקבוצת „מטורפים", הרוצים להילחם בשלטון הבריטי, שכוחו הצבאי האדיר בולט כל כך ונותן ערנסה רבה כל כך. הימים הראשונים היו ימי „מלאכות בזויות", כפי שהן נקראו בפי הבחורים, שעשו אותן במר־לב, אך עשו — כי ידעו שברירה אין. חוליות חוליות התארגנו אמנם ל„קומונות" קטנות, שהאחד או השניים השיגו איזו עבודה ופירנסו את החוליה כולה, כי לארגון זה לא היה תקציב לכלכלם. התחילה נעשו מעשי שוד קטנים: 500 לא"י פה, 500 לא"י שם, אשר תשומת לב הצבור לא הופנתה אליהם. האופי המדיני־המחתרתי של פעולות ה„שוד" הובלט רק בשתי פעולות גדולות. הראשונה על בנק אפ"ק בתל־אביב — פעולה שהצליחה והכניסה אלפי לירות לקופה, אך בעקבותיה נאסר יהושע זטלר וגידון בעזרת זיוף טביעות האצבעות שלו ל־15 שנות מאסר.

ימים אחדים לפני מאסרו של „הפלח", הוא יהושע זטלר, באה ג'ולי אל מיכאל והביאה ידיעה מפיו של ד"ר יוניצ'מן על כך, שהבולשת גילתה את חדרו של „הפלח". מיכאל רץ מיד אל ברושי (יוסף כהן) ומצא אצלו את יאיר. צלניק ואת „הפלח", מסר את הידיעה. הוחלט, שזטלר לא ישוב לביתו ויבדקו את נכונות הידיעה. מחוסר חדרים רזרביים הלך „הפלח" לישון אצל מיכאל. עברו יומים. איש לא הופיע בחדרו של „הפלח" ואף לא הורגש כל עיקוב. „הידיעה כנראה אינה נכונה", אמרו, והוא חזר לחדרו, ובאותו לילה ממש — נאסר.

הפעולה הכספית הבאה היתה כעבור שנה (כ' בתמוז תש"א) — פעולה מתוכננת להפליא וכושלת להפליא ופלא — על הבנק העותומני בירושלים. וזה תיאורה המכורט מפי ישראל תבואה (עזרא):

„הבנק הערבי הלאומי" בירושלים שכן בקומתו השניה של בנין, שנצב בסמוך לשער יפו. מנהלו התגורר בשכונה הערבית שיך־ג'ארח. התכנית בקויה הכלליים היתה: כניסה בעיצומו של לילה של חוליה אחת שלנו, מחופשת כנציגת השלטון הבריטי לדירת המנהל, בטענת חיפוש אחרי מטבע חוץ, החוקת משפחתו במעצר בדירתו, נסיעת יתר האנשים עמו לבנק, והשתלטות, בעזרת חוליה שניה שלנו, שתמתין בקרבת מקום. לאחר שיפתח המנהל את הקופה — יריקה.

הדגש היה בשכנוע המנהל, כי אמנם „נציגי שלטון" כשרים ומוסמכים דוברים עמו. ידענו, שהבנק ניהל עסקות בלתי חוקיות דרך סוריה עם מדינת „הציר", ושמנהלו יחשוש משום־כך ל„גלות את קלפיו". היה דרוש, איפוא,

צוות אנשים רב סמכות, שיעורר במנהל יראת־כבוד ותחושה, שאכן נודעו כל צפונותיו, ושאין לו ברירה אלא להרכין ראש בפני החוק ולהתרפס לפניו. לצורך זה הורכבה החוליה הראשונה ממספר דמויות, שיש בהן כדי לעורר את הרושם הדרוש.

„מסמר" החוליה היה „קצין בריטי" במלוא תפארת מדיו. תפקיד זה הוטל על אליהו קשאק (עמיקם), שלמד פילולוגיה ולשונו רחמה בכל ניבי השפה האנגלית, כלשון בן „אנגליה" ממש. הוא הצטיין כל כך במשחקו, וגלגל לשונו באנגלית „אנגלית" כל־כך, שמנהל הבנק הערבי סירב להאמין אחרי התערבות המשטרה האמיתית במהלך־הפעולה, כי רומה, ושאל את מציליו, מה עשה, בחברת השודדים. קצין בריטי אמיתי.

יתר אנשי החוליה היו „נציג מטעם הנציב העליון", לבוש פראק וחבוש „צילינדר", שני „סרג'נטים בריטים", „שוטר ערבי" ומספר „בלשים" בחליפות־אזרחים אופיניות לאנשי הבולשת הבריטים. בעלי המדים חגרו אקדחיהם בגלוי, וה„בלשים" נשאים מתחת למעיליהם. החוליה היתה מצוידת בתעודת־חיפוש רשמית אמיתית.

החוליה השניה היתה מורכבת כולה מ„בלשים" בחליפות אזרחים. תפקידה היה להשתלט על מונית, לנסוע בה עד לקרבת הבנק, לצאת מתוכה ולהסתתר באחת מכניסות הבניינים ולהצטרף לחוליה הראשונה, בבואה עם מנהל הבנק. התכנית נתבססה על העמדת־פנים מוצלחת וביצוע שקט בכל מחיר. תנועה בלתי־זהירה ומעוררת חשד אחת היתה עלולה להפוך את המנהל האדיב והמתרפס לפרד עקשן, שיסרב לגלות את סיסמת המנעול על אף האיום להמיתו. ונסיון לפרוץ את הבנק ואת הקופה בכח היה עלול להפעיל מנגנוני אזעקה הקשורים במשטרה. היה על כל אחד מאתנו, המשתתפים בפעולה, לשנן אלף פעם ופעם את תפקידו ואת מקומו ב„סצנות" השונות של ה„מחזה". החזרה הכללית נערכה בביתו של אחד הבחורים. דומני שבשום ערב של הצגת בכורה בתיאטרון לא היו שקדנות המשחקים ומתיחותם גדולות כשלנו. ידענו, כי אם ניכשל, עלולים מרבית אנשי סניף התנועה בירושלים ליפול בקרב או בשבי הבריטים, וכי אם נצליח, תפתר לתקופה ארוכה הבעיה הכספית המעיקה והמלחמה בכובש תתלקח בעצמה שלא נודעה עד כה בארץ הזאת. עם זאת היינו בוטחים בטחון מלא ביכולתנו. היום נראה בטחון זה נערותי מאד, אך אז האמנו, והדבר מצא לו בטוי תמידי בשיחותינו ובהלך רוחנו, כי אין דבר נבצר מאתנו. בצבאות מכנים הלך־רוח כזה „רוח היחידה", לנו היתה, איפוא, „רוח תנועה" רמה מאד.

ב„יום האפס", מספר דקות אחר חצות־הלילה החלה הפעולה. החוליה הראשונה דפקה בדלתו של מנהל הבנק, בשכונת שיך ג'ארח. מנהל הבנק נתבהל למראה החבורה הכבודה שנצבה לפניו, ולמקרא תעודת החיפוש הרשמית, אף גילה נכונות מלאה לעשות את כל הדרוש ממנו. „הקצין הבריטי" פקד ברישול האפייני למעלת החברה, לערוך חיפוש בדירה. החיפוש העלה יהלום גדול ומספר נירות־ערך, שה„קצין" הואיל בטובו הרב להשאירם ברשותו של המנהל, ברכשו בזאת את אמונו המלא.

בינתיים נתקו מבחוץ שני „בלשים" (אחד מהם — פקיד ממשלה שעבר ברשת הטלפונים) את קו הטלפון של הדירה. „הקצין" פקד על בני המשפחה להשאר בדירה בחסותם של סרג'נט ושני בלשים, ועל המנהל — לבוא עמו אל הבנק.

בו בזמן „שאלה" החוליה השניה, שעליה נמניתי אני, מכונית פרטית ממקום חניתה, והפליגה בה לעבר הבנק. בקרבת הבנק תפסה החוליה עמדת המתנה במסדרון כניסה של בית, בטווח ראיה מדלת־הברזל של הבנק. ראינו את מכונית החוליה הראשונה עוצרת ליד הבנק, ואת חברינו שבמדים ושלא במדים יוצאים מתוכה ועמם המנהל. יצאנו ממחבואנו ונספחנו אליה ברגע ששומר הבנק נשמע לקול המנהל ופתח את דלתו. פרקנו מעל השומר את אקדחו והעלינו אותו עמנו לקומה השניה, שבה היו משרדי הבנק. הכנסנוהו לחדר והעמדנו עליו משמר. כל הפעולות האלה נשאו אופי של צעדי־בטחון חוקיים ומובנים מאליהם, והן לא עוררו חשדות לא בלב השומר ולא בלב המנהל, ולא בלב הערבים הרבים שהיו נוהגים להקדים את השחר ולבא עם מרכולתם ועגלות־הירקות שלהם לשוק של שער יפו. רק שומר־חנויות ערבי, שלא חשד במאומה, כפי שנודע אחר־כך, אלא רצה להפגין את ערנותו בלבד, הטריח עצמו וטלפן לתחנת־משטרה, כי ראה יחידת שוטרים ובלשים נכנסת עם מנהל הבנק לבנק.

מנהל הבנק פתח לפני ה„קצין" ואנשיו מספר מגירות חסרות־ערך. משפקד עליו הקצין לפתוח את הקופה, נתגלה „חור" עצום בתכנית, שנתבצעה עד כה להפליא. המנהל היה נכון לפתוח את הקופה, אולם הקופה היתה עשויה להפתח על ידי שני מפתחות שונים זה מזה, אשר אחד מהם נמצא בידו, והשני — בידי גזבר הבנק. דבר זה לא היה ידוע לנו, אך ה„קצין" לא אבד את עשתונותיו. הוא פקד לשחרר את שומר הבנק, והורה למנהל, שישלח אותו לבית הגזבר, להביא את המפתח השני. המנהל עשה כדבריו ו„סרג'נט בריטי" ו„השוטר הערבי" ירדו עם השומר למטה, לנסוע במכונית שלנו לבית הגזבר.

יצאתי אל מרפסת הבנק, לראות אם נסעה המכונית. כאשר קרבתי למעקה, נורה לעברי כדור. המשטרה קבלה את הודעת שומר־החנויות, כי שוטרים ובלשים נכנסו לבנק, וידעה, כפי שנודע לנו אחר־כך, כי שום יחידת משטרה או בולשת לא נשלחה למשימה כזאת. חשדם של הבריטים נתעורר, והם הגיעו לבנק ברגע צאת המכונית לדרכה.

נסוגותי מן המרפסת והודעתי להבריה, כי משטרה ברחוב. מנהל הבנק פנה אל ה„קצין" ושאל מה קרה. „הקצין" ענהו: „אוסקוט!". מפקד הפעולה — יוסף ברושי־כהן, שהיה מתופש כאחד הבלשים, פקד לסגה דרך הפתח האחורי של הבנק. חיש נתברר לנו, שלמרות הידיעות המפורטות שקיבלנו על מיבנה הבנק, אין בו פתח אחורי. החלונות היו מסורגים סורגי ברזל עבים. הפתח שהוליך לרחוב היה בידי הבריטים. היינו כעכברים במלכודת. לאחר שיקול של דקות אחדות, פקד מפקד־הפעולה לפרוץ דרך כניסת־הרחוב, החוצה.

פעמים רבות אחר־כך נוכחתי, שדוקא המעשה המסוכן ביותר מחלץ אדם או יחידה ממצב מייאש. אולם הפעם ההיא נראית לי כיום כמופת קלסי לכך. פנינו לחדר המדרגות. הבריטים קדמונו באש. דלתות־הברזל של הכניסה היו פתוחות לרווחה, ואש הבריטים נורתה מאקדחים, שבצבצו משני עברי הכניסה, בלי שיראו היורים. ענינו באש, והתקדמנו בסערה אל הפתח. מפקד הפעולה וינק אל דלת־ברזל אחת וסגרה, בהסותו מאחוריה פתח באש על הבריטים שמשני עברי הכניסה והבריחם. פרצנו דרך השער, כשפנינו מועדות אל השטח הפתוח, המוליך אל מלון „המלך דוד". בחצותנו את הכביש תפסתי בצדו „עמדת־חיפוי" ויריתי מספר כדורים לעבר הבריטים וכדור אחד, שבמתכוין נורה לגובה, לעבר הרוכלים הערביים, למען לא ייחלצו לרדיפה.

רצנו בשטח הפתוח רדופי כדורים, וכל עוד רוחנו בנו הגענו לקרבת מלון „המלך־דוד". משם פנינו לרחביה, כששאול ואני צועדים במאסף וזורעים על עקבותינו פלפל, שהוכן מראש לשיבוש נסיונות לרדוף אחרינו באמצעות כלבי־גישוש. דרך שערי־חסד ונחלת־אחים הגענו ל„בסיסינו". מכל החבורה הגדולה, שנמצאה בבנק המוקף, נעדר חבר אחד בלבד, — „הקצין הבריטי". הוא נשתהה בבנק ואיחר לפרוץ הרחובה. הבריטים, שחששו להכנס לבנק, שמו מארבים סביב הבנין, ולכדו את הבחור כשיצא מן הפתח. הוא נידון לחמש שנות מאסר.

אותו לילה היו בקופת־הבנק ששים אלף לירות. דבר זה נודע לנו מן העתונות, שהיתה מלאת תיאורים דרמטיים של נסיון השוד הגדול ביותר בארץ. דומני שאילו העתונים היו מודיעים, כי נמצא בקופה רבע הסכום הזה, או

שליש הסכום, לא היה שברנו גדול כל־כך. אך ככל שנראה לנו הסכום שנגבה עצום, כן נתעצמה בנו תחושת המפלה והאכזבה. התהלכנו קדורנית".

במבצע „הבנק הערבי הלאומי" היה מעין הסתערות אחרונה גדולה על חומת המציקה הכספית שהקיפה אותנו ומנעה מאתנו יציאה למרחב־הפעולה.

כשלון זה הביא בעקיפין לידי פעולה כספית אחרת נואשת, שהגדילה את המבוכה בפנים ואת השנאה מבחוץ. בטבת תש"ב נעשה נסיון להוציא מידי קופאי של המשביר המרכזי בתל־אביב בלכתו בשעות הצהרים ברחוב אחד העם, תיק שהכיל 1000 לא"י. בחלופי היריות עם המשטרה שנזדמנה, נהרגו שני יהודים עוברי־אורח, ושני אנשי לח"י — ניסים ראובן ויהושע בקר — נתפשו.

למרבית הטרגיות, כל הפעולה הזאת יצאה לפועל רק בגלל מאסרם של יהושע זטלר, ברושי ומיכאל — אשר החליטו לא לבצעה. אולם האנשים שנשארי בחוץ לא ידעו על החלטת הביטול.

נסיון התכניות

בכסלו תש"ב עושה יאיר נסיון אחרון לארגן את הכוחות מחדש. הלהט שבנפשו עצום, הקשיים מבחוץ עצומים עוד יותר.

על חדשים אחרונים אלה מעיד עדות אישית משה סבוראי, שברח בימים ההם ממחנה העצורים במזרע:

„ב־7 בדצמבר הגיעו האחראים מחיפה וירושלים תל־אביב ומהם יחד עמו ועמדי הורכבה המפקדה הזמנית. הכרח היה בדבר כדי להחל בארגון מחדש, — האנשים היו פחות מנוסים או חסרי נסיון לגמרי בתפקידים אחראיים במקומות שונים. האנשים היססו לקבל את התפקיד והאחריות, ויאיר היה מעודדם. הפגישה עם יאיר היתה מעשית, וויכוחי הסרק שהיו כה אפייניים לתקופה הקודמת — נעלמו כליל. האנשים היו מועטים, ובעלי נסיון ארגוני ומעשי היו עוד יותר מועטים מהם ואין ספק שהאחריות שהוטלה עליהם היתה כבדה והם הכירו בזאת. אך המרירות שהצטברה בלבם והבטלה שהיתה עד כה, יחד עם רצונו והכרתו של יאיר בהכרח בפעולות נגד האויב — דחפה את כולם לעבודה מאומצת וקדחתנית. הוחלט על חדוש פעולת המשדר. יאיר יכין את החומר לכך. נקבעה התכנית של הבריחה ממזרע בקויה הכלליים והוטלו על שמעון (צלניק) ההכנות הראשונות בביוון זה. הוצאת מספר אנשים ממזרע היה צורך חיוני. במזרע היו כבר אז קרוב ל־40 איש, ממיטב האנשים, ויאיר ככולנו ראה בהם את היסוד לעבודת הארגון לעתיד. זו היתה צריכה להיות אחת מן הפעולות הראשונות שחשיבותן היתה מרובה; הוקצב לכך תקציב מיוחד

שלא נגעו בו לשום פעולה אחרת. לבסוף הוחלט גם על שורת פעולות פגיעה באויב. לפי תכנית זו של פעולות נגד האויב היו צריכות להיות מספר פגיעות נגד ראשי השלטון, מבצעי המדיניות האנטי־ציונית בארץ ובמזרח התיכון, מספר פגיעות בראשי הבולשת והמשטרה וביניהם גם מספר יהודים כאוהרה לאחרים. מלבד העבודות בשטח התעמולה, שיאיר הטיל על עצמו, הוא הציע לקבל על עצמו גם פגישות עם אנשים שונים בקורסים שהוחל בארגונם ואפילו עם קבוצות רגילות. הוא רצה להחדיר באורח אישי את ההכרה בלב האנשים, את העבודה הזאת — החדרת ההכרה ולימוד התורה לאנשינו — החשיב מאד ולא רצה בזה לסמוך על אחרים. אחרים גם לא היו מוכשרים ופנויים לעבודות מסוג זה. אך גם בעבודה המעשית התעניין במידה שלא ידענו עליה מקודם. אנו הכרנוהו כאיש האידיאולוגיה והמדיניות, אנו הכרנוהו כמניח היסודות לתורת השחרור שלנו וכמגשימה למעשה בפעולות מדיניות שונות. אך לא ראינוהו כאיש המעשה בשטח הארגוני. וכעת החל מתגלה לפנינו באור חדש של איש המעשה. באחד ה„טיולים" שלנו הוא נגע גם בשאלת זו, במליב אלו בערך: עד כה לא התערבתי אף פעם בשאלות הארגוניות המעשיות. סמכתי בעיקר על חנוך ועל אבנר. ראינו את אשר נעשה עד כה על ידיהם — ועתה הם אינם. עבודת הבחורים קשה והם גם חסרי נסיון. על כן החלטתי להתעניין בזה להבא."

התפקיד הארגוני המרכזי הוטל על שמעון. הוא לא רצה להצר בצעדיו, אבל לדעת על כל פעולותיו ולהשגיח עליהן. לשם זה היה נוהג לשאול הסברה ולהעיר הערות, שבהן היה מעיר על הנקודות החלשות פה ושם. הוא לא רצה להכביד הרבה בנידון זה, כי רצה ששמעון יעמוד במהרה על רגליו ויהא עצמאי, אבל הראה התעניינות מרובה שבשבילנו היתה דבר חדש. אין ספק שזה עודדנו מאד.

שבוע לפני חנוכה תש"ב.

הקשר עם מזרע חזק. נשלח אליהם כל החימר שנתפרסם בחוץ והשידורים ששודרו. יאיר היה כותב אליהם כמעט בכל דואר. מהאנשים במזרע קיווה יאיר לגדולות עם הוצאת התכנית הבריחה לפועל. למזרע הועברו עוד קודם לכן מספר כלים קטנים, שהיו צריכים לשמש להם עזר בבריחה. וממזרע הגיע דואר שבוע לפני חנוכה. בדואר נתקבלה גם חנוכיה מעשה עץ־זית, עבודת הבחורים משם. זוכרני שבעבודה הזו החלו עוד בהיותי שם. ואת הדחיפה לכך נתנו מכתבם של „השניים" מלא העלילות והתבוסנות; ומכתב של יאיר שהגיע אחר כך. והחנוכיה והמכתב הקטן שצורף אליה היתה תשובת הבחורים משם. זו היתה

התשובה השניה לנעשה בחוץ כי בתשובה הראשונה הודיעו בחורים משם, שהם עומדים לצד הרעיון שיאיר מיצגו והם מוכנים לכל מה שידרש מהם כדי לקחת בהקדם חלק פעיל בעבודה. הפעם היתה תשובת החנוכיה ליאיר בצרוף המכתב הקצר שהכיל את המשפט: „לחשמונאי שבימינו מחייליו בשבי" — הבעת רגשות הבחורים כלפיו. יאיר ידע להעריך את רגשות הבחורים ממזרע, וביניהם כאלה שעליהם עברו המשברים מאז גדעון ואח"כ ב"ח ועכשיו פעולות החתירה של „השניים". והם הרי נמצאים בשבי...

המתנה הסמלית הזו וההקדשה — נגעו מאד ללבנו. אור שפע מפניו בהחזיקו את המתנה ובקראו את השורה בכתב, המצורפת אליה. מתנה זו ונאמנות האנשים שהובעה בהקדשה — היו אחד מהאורות המעטים בתקופת הסבל רבת הצרות שעברה עליו בסוף ימיו. הוא הרגיש את אשר רחשו כלפיו תלמידיו וחיילי הרעיון, שאיתו הוא ניסה להחדיר בלב האנשים. ועוד באותו מעמד ביקש מאשתו שתקנה חנוכיה לבחורים והוא עצמו ישב לכתוב להם מכתב. חושבני שזהו אחד מן המכתבים מלאי ההתרגשות המרובה ביותר שיאיר כתב. הוא כתב להם על חנוכה ועל סמלי חנוכה ועל הנעשה בחוץ. הוא סיפר להם בגלוי מה מעטים אנו ומה רבים האויבים בארץ והצוררים בגולה והרודפים ומענים את ישראל. וההכרה והמצפון דורשים: מלחמה! האם נוכל? האם נצליח? כמו כן רמז להם במכתב על ההכנות הראשונות שנעשו בקשר לבריחה וסיים בתקוה, שבקרוב עוד ניפגש בעבודה למען הרעיון בחוץ: זה היה בסוף כסליו תש"ב, כעבור הדשיים, בכ"ה בשבט הוא כבר לא היה בחיים.

בפגישה שבה הוחלט על הפעולות באויב, הבהיר יאיר את עמדתי לשאלה נגד מי עלינו לפעול בראשונה. בתנאים בהם נמצאנו אז, היו שטענו שרדיפות המשטרה נגדנו ורדיפות היהודים מימין ומשמאל ותעמולת הזוועה שהם מנהלים, מחייבים פעולה ותעמולה שכנגד. רבים ראו בפעולות נקם נגד הבוגדים ופגיעות במשטרה, את העיקר. יאיר התנגד לכך בתוקף. את הפעולות צריך לנהל מתוך נקודת מבט פוליטית גרידא. אין לדבר על פעולות נקם כלל. על כן צריך בראש וראשונה לפעול נגד מיצגי השלטון ומבצעי הפוליטיקה האנטי־ציונית בארץ ובמזרח התיכון. בארץ היה אז מק־מיכל ובקהיר ישב הלורד ליטלטון, מי שהניח את היסודות לליגה הערבית ולכל מה שנעשה אחר כך במדיניות של הבריטים במזרח התיכון. המטרה צריכה להיות ברורה — מכות באויב בכל מקום שהוא נמצא. וככל שנרבה להפיל בו קרבנות, באותה מידה נגבר ונלך ובאותה מידה נחליש את מעמדו כאן. האסון לא היה במלשיגות לסוגיה וברדיפות המשטרה. הם רדפונו מפני שהיינו חלשים, ומפני

שישבנו בחבוק ידים וקוו שיחסלונו. הם פעלו במיוחד נגדנו, מפני שאנו הכרנום בלי כל מסוה וידענו שהם אויבינו. על כן ראו בנו המסוכן שבאויביהם. אין זאת אומרת, שאין לעשות מאומה נגד המשטרה, הבולשת ומשרתיה. אך את הפעולות נגדם נעשה בין יתר הפעולות ולא כעיקר. בפעולות ההתקפה נגד האויב צריך להשתדל להפיל מספר גדול של קרבנות ממנו, ועד כמה שאפשר פחות לפגוע ביהודים ואפילו הם משרתיו. דם האויב קודם לכל, אפילו לדם בוגדים יהודים. לפעולות צריך שיהיה ערך פוליטי ולא מעשי נקם. על העקרון הזה הוא חוזר מספר פעמים".

בסימן הכשלונות

ההגיון המדיני לחוד והמציאות הארורה לחוד. נוצר מעגל קסמים: הפעולות הגדולות מצריכות אמצעים; ליצירת אמצעים דרושות פעולות. ביד הבולשת רשימות של כל האנשים ואף תיאורם המדוייק. יותר מדי יהודים "מתנדבים". יש ראשי בולשת, שהתמחו בארגונים היהודים בכלל ובארגון לח"י בפרט. חיסולם יכניס ערבוביה בבולשת וגם יטיל אימה. ועל כן ההחלטה הגורלית.

הפעולה ברחוב יעל 8, ב' בשבט תש"ב.

מטרת הפעולה: משיכת ראשי הבולשת בתל-אביב וחיסולם בעזרת מלכודת.

ואלה ההכנות:

ברחוב יעל 8 היה חדר שלנו. החדר על הגג, ממש אידיאלי. כניסה עצמאית ללא שכנות. גם החלון יוצא לגג. מול החלון הועמד ארון מלא מכשירים וצנצנות חימיים, כך שיהיה ברור למי שיציץ לתוך-החדר, שזאת מעבדה טירוריסטית.

נשחטו תרנגולות ודמן נשפך בשפע על הרצפה. גם זה יבהיר מיד למוזעקים: כאן התפוצץ מוקש בידי טירוריסט, והנה דמו...

בתוך הארון הותקן מוקש חשמלי. החוטים חוברו ל.אנטנה' והיא נמשכה לגג הבית השני מעבר לחצר. בית שני זה, חזיתו היתה לרחוב זמנהוף. על גגו יעמוד מפעיל המוקש שבחדר.

ועוד מוקש שני, ואף חזק יותר, הוטמן בתוך האדמה בכניסה לבית ברחוב יעל 8. גם חוטיו של מוקש זה הוסוו כאנטנה והובלו לגג בית אחר, הפונה לעבר שלמה המלך. שם יעמוד המפעיל השני, לבוש חוליה כחולה "כשרה".

וזו התוכנית: תישמע התפוצצות קלה, שאין בה כדי להמ"ק, אך דייה כדי

להזעיק שכנים. הם ודאי ימהרו להודיע למשטרה. לכשזו תגיע ותציץ מבעד לחלון, לא יהיה ספק עוד בעיניה, שכאן נתגלתה מעבדה טירוריסטית, שארע בה אסון. עתה ינסו לחדור פנימה. ואז יופעל המוקש הראשון, שבארון.

עתה אין ספק שתגיע תגבורת קצינים גבוהים. במקרים כאלה מסלקים הצידה אורחים. ברגע שהקצינים הגבוהים יעמדו להיכנס לבית פנימה, יופעל המוקש השני. הכניסה גלויה לעינו של העומד על גג הבית, הפונה לעבר שלמה המלך. הוא ישקול באיזה רגע כדאי להפעיל את המוקש.

הכוונה היתה בעיקר לחסל את ווילקינס ומורטון. אלה, שני הקצינים המסוכנים ביותר והפעילים ביותר מכל אנשי הבולשת במחוז.

זו התוכנית — וכך התפתחו הדברים למעשה:

הפצצה הקטנה הופעלה. השכנים ניסו לעמוד על פשר הפיצוץ. אך המפעיל שעמד על הגג סילק אותם בתירוץ שזהו תרגיל הג"א. אך בינתיים הזעיק מישהו גם משטרה. הקצינים הגיעו. ניגשו לחלון, אחר כך לדלת והנה הם נכנסים.

אז הופעל המוקש. המפעיל לחץ על הכפתור שהיה מחובר לשתי בטריות. הארון התפוצץ וריסק את שלשת הקצינים שנכנסו.

המפעיל ירד בשקט במדרגות הבית והסתלק דרך רחוב זמנהוף.

עתה מהכה המפעיל השני להמשך. תפקידו לא קל, עליו לחכות זמן רב עד שתגיע התגבורת. בינתיים הרחוב סואן. המון התקהל סביב. נודע על קצינים יהודים שנפגעו. הזעם עולה מן הרחוב. שני הקצינים ידועים בעיר: שיף וגולדמן.

וילקינס ומורטון ודאי יגיעו עתה. בינתיים עומד הקהל ממש על המוקש הטמון באדמה, אלא שזה אינו מסוכן כלל, כי לא יופעל אלא באופן חשמלי.

הם הם — הנה הגיעו גם אלה, שנגדם כוונה כל התוכנית. אך בניגוד למצופה ולהגיוני ולרגיל, אין הם ממהרים כלל, אין הם מפזרים את הקהל. אדרבא, הקהל גובר והולך.

ואז החליט „האיש בחולצה הכחולה" לוותר על הפצלת המוקש הגדול, שבלי ספק היה עושה הרג רב בקרב היהודים.

ברדתו הוא רואה כי ממשיכים אזרחים יהודים לנהור אל עבר הבית. הוא ירד, כמובן, בכיוון ההפוך. מישהו נועץ בו מבט חשדני, אך הוא מצליח להעלם מן האופק.

זאת וכזאת היתה הפעולה הראשונה, שהיתה פרי לחץ חיצוני ופנימי.

מעתה נידרדרו המאורעות כבסיוט. שבוע אחר כך הונחתה המכה הקשה ביותר על הגוף המתארגן:

ביום ט' בשבט תש"ב פרצו שוטרים ובלשים בראשות מורטון ווילקינס לדירה ברחוב דיזנגוף 30, ירו באברהם אמפר וזליג ז'ק, פצעו קשה ואסרו את יעקב לבשטיין ומשה סבוראי, שהיו אותה שעה במקום.

והרי פרטי המעשה מתוך החוברת „איך נפלו לוחמי החרות".

זה היה ביום ג' בשבוע, ט' בשבט תש"ב (27.1.1942) ברחוב דיזנגוף 30 קומה ג', בדירת משפחת מסר. בחדר שנשכר על ידי זליג ז'ק. מלבד בעל החדר ישבו עוד שלושה: אברהם אמפר, משה סבוראי ויעקב לבשטיין.

זליג ז'ק היה לו מה לספר למסובים עמו. שבוע לפני כן עוד היה בידי השונא, בידי המשטרה הבריטית. אולם נמלט מידיהם. וכן היה הדבר: מספר אכירים הועברו מבית הכלא ביפו למחנה ההסגר במזרע. בלוד צריכים היו לעבור מרכבת לרכבת. את רגע המעבר ניצל זליג והתחמק. ברח ממש מידי השוטרים לפרדסים ושם הסתתר זמן מה. אחר כך הצליח גם להתחמק מתוך שרשרת השוטרים, שהקיפו את התחנה והפרדס בחפושיהם אחריו. הרבה שעות הלך בזהירות, כדי לא ליפול בידי השוטרים. אולם לא רק מפני שוטרים צריך היה להזהר. היתה גם סכנה לפגוש יהודי, כי היה היו הימים ימי ההלשנה המחפירה, ברדוף יהודים את אחיהם, למען מסור אותם לידי המשטרה הבריטית.

סוף סוף הגיע לרחובות. ומשם התגנב לתל־אביב. כה ישבו ושוחחו על גורלם של חיילים אלמונים, לוחמי החופש של העם העברי בציון, בגלות בריטניה.

לאברהם אמפר היה יותר לספר. רק שנה היה בארץ. הוא הגיע אחרי ארפתקות וזוועות מאירופה. ראה בעיניו את הגיהנום עוד בראשיתו בפולין הנאצית. אחר כך טעם מ„גן העדן" ברוסיה הסובייטית. מעשה בגניבת־גבול פעם, פעמיים, שלוש. מעשה בגסטאפו, בג.פ.או. מכות כאן, פיתויים כאן. אולם אלה לא יכלו לרוח הרצון שבער בו, לצאת מסכנות אלה של אש היטלר וכפור סיביר של סטאלין, כמובן לא כדי להציל את חייו, — כי במה נחשבים אלה מול אסון־האנושות, — כי אם כדי להצטרף לשורות לוחמים עבריים, היודעים סוף סוף לשם מה נלחמים, היודעים כי אם גם נפל נפלו, כדאי וכדאי ליפול בחזית עברית בארץ־ישראל, ולא אי שם בוורשה או באירקוטסק, ללא טעם וללא תועלת. קרה הנס והוא הצליח לצאת ולהגיע.

השעה היתה קרוב לארבע. יעקב עזב את החדר ונכנס לבית הכסא.

פתאום נשמע צלצול חזק וממושך, אחריו שני רפה ומהסס יותר. בעלת־הבית פתחה את הדלת. יעקב שמע צעדים מתפרצים ופונים שמאלה — אל חדר ז'ק.

מה התהוה אחר כך בחדר? זליג ז'ק שכב על מיטה מתקפלת ימינה מהדלת. אברהם אמפר ישב על כסא מול הכניסה ועיין אותו רגע בספר. משה סבוראי שכב על מטה ליד החלון וגם הוא ספר בידו. כשהם שמעו את הדלת נפתחת, לא שמו לב ברגע הראשון, בחשבם כי חברם הוא החוזר, אולם מיד קפצו כל אחד ממקומותיהם, בפתח עמדו שלשה פריצי־חיות. בראש צעד מורטון, לימינו סרג'נט וודוד, לשמאלו סרג'נט בריטי אחר. שלשתם — אקדחיהם שלופים. מופתעים בצורה כזו עמדו הבחורים והרימו את ידיהם.

מורטון נכנס, צמד באמצע ההדר, פניו פני רוצח. עיניו מתרוצצות הנה ושוב. פתאום כיוון את אקדוחו מול אברהם אמפר וירה אל בטנו שלש יריות. מיד אחר כך הפנה אקדוחו וירה שלש יריות אל זליג ז'ק. הסתובב עוד פעם וירה שתי יריות במשה סבוראי. לאחר שסבוראי כבר נפל, נגש אליו מורטון וממרחק של מטר אחד כיוון את אקדוחו אל רקתו וירה עוד יריה. לאחר שהיה בטוח ששלשתם „גמורים" טען את אקדוחו שנית, פרץ לעבר בית הכסא וירה 6—5 יריות בדלת הנעולה.

מיד אחר זה התפרצו החדרה עדת בלשים בריטים, בראשותו של ווילקין (המכונה ווילקינס). הם כעטו בפצועים הנאנחים, הפכו אותם מצד אל צד, ירקו בפניהם וצחקו בקול. נשמעו גם קללות „לאומיות" על השכובים ועל עמם יחד.

ווילקינס התחיל מפקד על החיפוש. אחד הבלשים הביא לו איזה חפץ עטוף בנייר. ווילקינס הניחו על יד אחד המעילים. בשעת החיפוש הפכו את הפצועים מצד אל צד וטחבום על הרצפה. בתוצאת החיפוש נמצאו שני רמוני סרק ואקדח, שהוכנס במתכוון על ידי הבלשים (כגראה אותה החבילה שהגיש הבלש). צריך היה ל„נמק" את הרצח.

מה אירע עם יעקב? כשנשמעו היריות, הבין את הנעשה. טיפס דרך האשנב, נאחז בחוץ בצינור צר והתחיל יורד מקומה ג'. הוא נעזר בצמח מטפס, שלפת את הצינור. מלמטה ניתך עליו מטר יריות, אף־על־פי שברור היה, כי אין לו דרך להימלט ומוכרח הוא להגיע לידי הבלשים והשוטרים המקיפים את הבית. כדור אחד חדר לגופו בחלקו התחתון. למרות הכאב לא הרפה מהצינור עד הגיעו למרצפת. מכאן לקחוהו והעבירוהו מעבר לבית ושם, באין רואים התנפלו עליו כשהוא שותת דם בעטו ברגליהם, הכו בידיהם, תפשו בשערות ראשו והשליכוהו אל אבני המרצפת. מספר פעמים הגישו את אקדוחיהם לרקתו וסיננו מבין שיניים חורקות: „כאן נהרגך, יהודי נבזה".

יעקב שתק בראשונה. אך פתאום התפרץ: „ג׳נטלמנים אנגלים, אינ־בושים להתעלל בפצוע!"

ההכאות פסקו ורק שטף קללות „לאומיות" ניתך עוד.

כחצי שעה לאחר זאת הגיעו קציני משטרה גבוהים להשביע את עיניהם ב„נצחון". ביניהם ג׳יילס, המפקד הראשי של הבולשת, מאיור הרינגטון, מאיור הקט (הידוע ממשפט חולדה). הם עמדו על הפצועים וכלל לא כיסו על הנאתם.

עברה עוד חצי שעה. הגיע האמבולנס של „מגן דוד אדום" החובשים חבשו את הפצעים החיצוניים. הם דרשו בתוקף להעביר את ז׳ק ואת אמפר ל„הדסה", מחמת פצעיהם האנושים. אילם הקצינים הגבוהים ענו בלעג: „לא... לא..."

בקשתם של החובשים היהודים להזריק לשני הפצועים קשה מזרפיום, כדי להקל על מכאוביהם, נתקלו בסירוב ואיסור מוחלט מפיו של וילקינס: „אין דבר, היהודים הנבזים הללו ראויים לכך".

הערב כבר ירד. בינתיים עברו כבר שעתיים — עד שהובאו ט נ ד ר י ם של המשטרה. על הטנדרים האלה הטעינו את הפצועים, טלטלום בגסות, כמטען סחורות, וזרקום אל הטנדרים פנימה.

הם הובאו לבית החולים הממשלתי ביפו. כאן מצאו, כי פצעיהם של יעקב ומשה קלים יותר וחבשום. אולם מצבם של אמפר וז׳ק היה מסוכן. הם נפצעו בקיבה ובכבד. נוסף על כך: שעתיים על מרצפת אבנים, ללא עזרה, הדם שטף ומילא את אבריהם הפנימיים.

הניחו אותם על שולחן הניתוח. בשמונה נותח ז׳ק. בתשע — אמפר. שניהם לאחר יאוש. כשהקיצו מהנרקוזה — החלו יסוריהם. בטניהם תפה. מעיניהם העמוקות מאוד כבר הציץ מלאך־המוות. נשימותיהם נעצרו לעתים קרובות לגמרי. מזמן לזמן היה הכרח להזריק להם זריקות מורפיום. ההשפעה היתה קצרה. יעקב ומשה התחננו בפני הרופאים ומנהלת בית החולים להזמין מיד את ד״ר מרכוס לשם ערוי דם. לשוא. הורגש הצער שהללו אינם אנושים כחבריהם השנים.

יסוריהם של אלה השנים, ז׳ק ואמפר, הלכו ועצמו. האכילו אותך באורח מלאכותי. טיפות טיפות היה האוכל המימי נוטף אל קיבותיהם המרוסקות ומיד אחר זאת — היו מקיאים אותו.

עם כל היסורים האלה — לא סרה הכרתם מהם. והדברים שנשמעו מפיהם ברגעים כאלה שהוקל להם, בין כאבים לכאבים, בין עינויים לעינויים, הדברים האלה לא יימחו לא מזכרונם ולא מנשמתם של שומעיהם. צוואה קדושה:

„טוב למות כשיודעים שיש טעם לזה".

„טוב לסבול, כשיודעים שהסבל הזה ייגמר".

„הלא תמיד ידענו שביום אחד זה יבוא, זה מוכרח כך להיות".

„אולי יבוא גם היום, שהיישוב ידע, כי אנו חיילי הינו, לא רק של יאיר, לא רק של הארגון — כי אם חיילי האלמונים, הנאמנים הראשונים של היישוב, של העם".

„הלא גם אתם תבואו, תבואו, שרק תביאו לנו לשם ידיעות טובות, שכאן ממשיכים, נלחמים לחרות, שיודעים את השונא".

קשה היה לעמוד בנוכחות יהודים, אבל עוד יותר קשה היה לעמוד במחיצת הטוהר הזה שבדברים אלה, בשעת יסורים כאלה. זה לא יתואר. זה לא יישכח.

מפעם לפעם היו קציני משטרה גבוהים נכנסים אל חדר הפצועים. מורטון היה מתרוצץ סביבם כאדם המתפעל במעשה גבורתו ונצחונו. הרצח לא סר מפניו. תכונת המשמרות לא פסקה. שוטרים ובלשים לעשרות מילאו את בית החולים ואת ההדר. חצר בית החולים דמה לקסרקטין צבאי במצב הכן. בימים הראשונים אף אסרו על אחיות לעזוב את בית החולים.

כך עברו ארבעה ימים של ענויי מוות. ביום הראשון בשבוע, י"ד בשבט תש"ב (1 בפברואר), לפנות בוקר נרדמו שניהם לשעה קלה. נדמה היה, כי הוקל להם קצת. אולם בהקיצם גברו יסוריהם פי כמה. כוחותיהם עזבו אותם. כמעט שניטל מהם כושר הדבור. בפניהם — אף טיפת דם.

בשעות הצהרים עצם זליג את עיניו לנצח. כשעה אחריו — אברהם אמפר.

טהורים וקדושים נרצחו בידי רוצחים בריטים בשם ה. מ. הנציב, בשם ה. מ. ראש הממשלה, בשם ה. מ. המלך הבריטי, המושל בארצנו.

יזכור עם ישראל, יזכרו לוחמי החרות!

הנסיון ולקחו

„צדק בריטי" — היש צירוף מלים פאראדוכסלי יותר מצירופן של שתי מלים אלו!

„צדק בריטי" — שני הפכים בנושא אחד. כי צדק אינו יכול להיות בריטי, והבריטי אינו יכול להיות נושא הצדק. מושג־צירוף זה הוא אחד ממושגי־הכוב של האימפריאליזם האנגלי, המדכא עמים וארצות.

כי מה בין האנגלי לבן־דודו הגרמני? הגרמני איננו נזקק לשקר. הוא

העלה את הכוח הגס לדרגת פילוסופיה שלטת במחשבתו הלאומית. הוא מדכא ומשעבד בהתאם לתורתו העיונית, כי זו „זכותו" — על כי חזק הנהו. הוא מכריז את אשר הוא מתכוון לעשות ועושה בהתאם להכרזתו. מדבר ומקיים. הוא אנוכי, הוא רוצח ומשמיד ללא מוסר־כליות ואין הוא מעלים את מעשיו. אין הוא מכסה עליהם בשקרים.

לא כן האנגלי. הוא מדכא ומשעבד, בדברו על קידמה ואנושיות. הוא רוצח ומשמיד במסתרים. הוא מכסה על פשעיו במליצות על צדק ויושר. בשם הדימוקרטיה והחופש הוא רודה בעריצות במאות מיליונים זרים. הוא מוצץ את דם התמצית ומדבר על חינוך העמים הקולוניאליים לקראת חיי־עצמאות. הוא כופר בתורת־הגזע ולמעשה — כל אדם שאיננו אנגלי, הוא נחות־דרגה בעיניו. האמונה בכוח הגס רחוקה ממנו והלאה; אולם הוא משתמש בו להנאתו בשם המוסר, את הצדק והמוסר ש־עבד הבריטי לצרכיו האנוכיים.

הגרמני מכריז על שנאתו ליהודים ומשמידם לעיני כל.

הבריטי מעלים את שנאתו אלינו, עומד על הדם השפוך וסוגר את שערי המולדת בפני הניצלים ובפני אלה שיכלו להינצל.

וכשבאים עברים ודורשים את הזכות להיות בני חורין במולדתם, — למען הציל את האומה משואת־הכלייה — **רוצחם הבריטי** ודן אותם למאסר־עולם — בשם ה„צדק הבריטי"...

„יגודו על נפש צדיק ודם נקי ירשיעו"

(תהלים צ"ד, כ"א)

ידענו את תעלולי־בריטניה באירלנד. ידענו על רציחותיה ההמוניות בהודו, רצח אנשים חסרי־מגן־ונשק. קראנו על שיטות הדיכוי של בריטניה באפריקה הדרומית, בקנדה, בקפריסין, — בכל מקום אשר מתנוסס עליו הדגל הבריטי.

ידענו כל זאת **להלכה**, אך לא **נתנסינו באלה**. בשבט תש"ב רכשנו את הנסיון המר. הופתענו ושילמנו מחיר יקר.

בט' בשבט, עת עמדו פתאום אנשינו חסרי־נשק בפני האויב המזוין, העולה עליהם במספרו — **הם הרימו את ידיהם** לאות כניעה, כנהוג במלחמה, לפי החוקים המקובלים במלחמה. הם לא הגנו על עצמם, כי אותה שעה לא היו להם כלי נשק להגנתם. הם הרימו את ידיהם — ואף על פי כן תקע הרוצח הבריטי את כדוריו בגופותיהם — מתוך כוונה לרצוח את כולם, את כל הארבעת

וכששכבו כבר פצועים, שותתים דם, נאנחים מעוצמת הכאבים, עוד בעטו בהם הרוצחים, רמסום ברגליהם, חרפו וגידפו — אותם ואת עמם, פצעיהם לא נחבשו, רופא לא נקרא לנתחם. הרוצחים התרחצו בדם קרבנותיהם. הם לעגו לבקשה שיביאו סמים להשתקת הכאבים. מרוצים עמדו הרוצחים והקשיבו לאנקות, הסתכלו בבטן הצבה והמתנפחת משטף דם פנימי. נעמה להם מנגינת־האנקות; הם רוו נחת למראה הכרסים הנפוחות.

הם הצטערו צער רב על כי שנים בלבד מהפצועים מתו. הם הצטערו על השנים שנשארו בחיים. אולם לרצחם שנית, בעזרת כדורים, לא יכלו. על כן החליטו לרצחם על ידי מאסר־עולם.

שופטים ושוטרים — כולם עצרת רוצחים ונוכלים המה. השופט ממלא אחרי השוטר־הרוצח. זה באקדח וזה — בסעיפי החוק. שניהם מכוונים למטרה אחת: לדכא את שוחרי החרות, לחסלם. מאחורי דלתיים סגורות שפטו לא את הרוצחים, אלא את קרבנות הרצח. פסק־הדין היה מוכן מראש. כי ה„צדק הבריטי" הוא יצור האימפריה הבריטית, הוא מחטל בשם ה„חוק" את כל מי שמסכן את שלמותה של האימפריה.

ספק אם ישנן בהיסטוריה של כל המקומות, בכל הזמנים, דוגמות רבות לשיפלות ולעיוות־הדין כזה, כפי שנתגלה במשפט השנים מדיזנגוף 30 בפני בית הדין הצבאי הבריטי בירושלים. משפט הצתת הרייכסטאג בגרמניה הנאצית היה משפט צדק לעומת זה. ההוכחות היו ברורות: רצח מצד המשטרה והכנסת נשק לכיסי הנאשמים — כדי לחפות על מעשה הפשע. הוכחות חותכות — נגד הרוצחים מן הבולשת והמשטרה. ובכל זאת מצאו השופטים עוז בנפשם להוציא פסק דין: מאסר עולם לשנים שנורו וניצלו בנס.

השופטים והבלשים — בעצה אחת היו. ואתם כל המשטר המדכא, עד הנציב, עד משרד המושבות והממשלה בלונדון.

אחרי הרצח הגופני — בא הרצח המשפטי.

„צדק בריטי"...

(עד כאן החוברת).

עתה נותר הוא עצמו — יאיר — באימה השתוממה. תמונותיו מתנוססות מעל כל קיר ומעל כל עתון. בעיני רבים אין הוא אלא ראש כנופית שודדים. הבריטים מוסיפים לכך את התואר „גייס חמישי", הקשור עם הנאצים.

בכ"ה בשבט תש"ב נרצח יאיר, כשהוא כבול. הוא גורה מגבו.

איך נפל יאיר

משה סבוראי כותב:

ב־27 לנובמבר ברחתי ממזרע. בהיותי בחיפה, לטיפול אצל רופא שניים. ברחתי, למרות שידעתי את המצב העגום ששרר בחוץ. באותו יום הפגישה אותי טובה עם יוסף כהן, בזמן שהייתי אצל רופא השיניים. הוא סיפר לי מה קשה המצב בחוץ, חסרות דירות, חסר כסף ומבחינה ארגונית עוד אין כל הכנות לקליטת אנשים שיברחו ממזרע. הוא הציע שאחכה לסדורים. אולם באותו יום התכוננתי לבריחה והיתה אפשרות נוחה לכך. שעה לאחר שנפרדנו, ברחתי מידי השוטרים במסעדה שברחוב הרצל בחיפה. כמה ימים שהיתי בחיפה ולאחר מכן הגעתי יחד עם טובה לתל־אביב. בביתו של יוסף כהן (ברושי) בתל־אביב. נגשתי את אשתו, רחל „שבשרתני" לראשונה, על מאסר החמשה, וביניהם בעלה, ביום קודם. זו היתה קבלת הפנים. למחרת נפגשתי עם יאיר. הוא קבלני בשמחה גלויה ושוחח אתי שעות ארוכות ברחובות הירקון ובן־יהודה בצפון. הוא סיפר לי על כל המצב, על חנוך ואבנר, על מצב רוחם של האנשים. על מאסר החמשה ועל העתיד. למרות הכל, היה מלא תקוות ואמונה. זו האמונה הגדולה שנסך בכל אלה שבאו עמו במגע. וכך חזרתי לחיי המחתרת, לעבודה ארגונית, לפגישות עם אנשים וכו'. התגלגלנו מבית לבית ומחדר לחדר מחוסר שיכון מתאים, עד שזליג ז'ק מצא לנו את הדירה במזרחי ב' 8 על הגג. המקום נראה לי כמתאים. הסביבה של פועלים וקשי־יום, אינם מחטטים בנעשה סביבם, כל אחד עסוק בעניניו, סביבה אשורה. גם הדירה על הגג, בלי כל מגע עם השכנים, עם אפשרות במקרה צורך לעבור לגג בית מס' 6 ולצאת משם לחדר מדרגות אחר. מצאה חן בעינינו. כך שאני יכולתי כל היום להיות בשקט בבית ובערבים לעבוד עם אנשים. יאיר היה נפגש עם קבוצות קטנות וגדולות ומסביר להם את דעותיו. ביחוד עמד על הצורך להמשיך בפעולות נגד השלטון הזר גם בתקופת המלחמה. בנגוד לדעה ששררה בין אנשי ב"ח — רזיאל, על הפסקת הפעולות ועל שיתוף פעולה עם הבריטים. את דעותיו אלו היה מסביר בהגיון קר ובפשטות ששכנעה כל שומע. יאיר היה מכין גם את השידורים במשדר שלנו. זליג

וסירקיס היו מתקינים את המשדר על גגות מתאימים ואני הייתי משדרם. אני הספקתי לשדר פעמיים, אחד ברחוב שמשון, בחדרה של נלי על הגג, ואחר ברחוב עמק יזרעאל גם הוא על הגג. בחדר זה כמעט שנתפשנו עם גמר השדור שהתקיים לאחר מותו של פנחס רוטנברג. וגם יאיר שרצה להיות בסביבה, כמעט שנתפש אף הוא. בימים היה עוסק בכתיבה ונמצא בבתים. בלילות היה עסוק בשיחות, בפגישות ובעבודה. בדצמבר 1941 ובינואר 1942 עסק בעיקר בכתיבת החוברת הפרוגרמטית של הארגון שכבר קודם לכן רצה להעלותה על הנייר. מלבד זה היה עסוק בהכנת חומר לשידורים ולכרוזים וכן בכתיבת החוברות הפנימיות. פעמים, בחזרו מן הפגישות בשעת ערב מאוחרת, היה יושב וממשיך בכתיבה. גם בשירים עסק והרבה יצר גם בשטח זה. עוד בזמנו הכין מספר פרקים מן החוברת הפרוגרמטית, שבה ניסה להניח את יסודות תורתו, וחלק גדול משיריו נערכו על־ידיו מחדש כדי שנדפיסם. הרבה מן החומר אבד, כנראה, וחלק צריך להימצא בארכיונים, אבל חומר רב שעסק בו נתפס והוחרם בזמן מאסרו.

בנדודיו בשטח תל־אביב והמושבות הקרובות היתה נודדת עמו בכל מקום מיטה מתקפלת קטנה ומזוודה, שהכילה תנ"ך, מילון עברי גדול וסידור תפילות. אפשר לרבים לא ידוע הדבר, שיאיר היה דתי והיה מאמין בעיקרי הדת שלנו. הוא נזהר מלחלל את השבת ונזהר במאכלות כשרים. מזמן לזמן היה מתפלל וקורא לעתים קרובות בתנ"ך. בתנ"ך הוא עסק גם לשם מטרות מדעיות ופעם התאונן באזני, שאילו היו זמניו אחרים, היה מעלה בכתב, מחקר מדעי בשטח זה, שהחומר לכך מוכן עמו.

את הפגישות עם אנשים שונים לא היה יאיר מקיים בבתים, כי אם ברחוב, או בפינות נידחות או בגינות קטנות. הדבר כנראה נודע למשטרה ועוריה היהודים ומאז החל הצייד גם ברחובות עם ערוב היום ובשעות הראשונות של הערב. באחת מפעולות הציד האלו כמעט שנפל יאיר לידיהם. זה היה כחודש לפני שהוא נפל. בליל שבת אחד כשיאיר נפגש עם אחד מן המשוחררים ממזרע (שלמה פוזנר), הפגישה נתקיימה באחד מן הרחובות הקטנים היוצאים מרחוב יהודה הלוי ובאים לשדרות רוטשילד. רגעים מספר לאחר שיאיר נפגש עם האיש המבוקש הופיעה מונית מצד יהודה הלוי ולעומתה מכונית אחרת מצד השדרה, ואנחנו, שעמדנו על המדרכה, הופתענו גם מאורה של המונית וגם מן הקול שנשמע ממנו בעברית במבטא אנגלי: «שמעו בחורים, בואו הנה». ראינו מיד את הנעשה כאן ונמלטנו לצד השדרות שהמו מאנשים כשמטר כדורים ניתך עלינו מאחת המכוניות, שנוסעיהם לא הספיקו לצאת מתוכן. אלה היו היריות הראשונות על אנשינו ברחובות תל־אביב.

כעבור רגעים מספר, כאשר נפגשנו ברחוב אחר, ונשמנו לרווחה. אמר יאיר: „מה לעשות? עלינו לעבוד גם בתנאים הקשים, והתנאים ילכו ויקשו יותר ויותר".

ב־1 לינואר נכנסנו לדירה ברחוב מזרחי ב' מס' 8. יומים אחרי־כן נפגשתי עם יאיר שהופיע בפני קבוצת אנשים, ראיתיו עם מזוודתו הקטנה והמיטה המתקפלת בצורת מזודה כמעט. לשאלתי ענה לי שהוא נאלץ לעזוב את מקום מקלטו ועוד אינו יודע היכן ילון. מיד הצעתי לו את דירתי עד שימצא מקום יותר מתאים. ובתום הפגישה הזאת ופגישות אחרות שקיים באותו ערב, הבאתיו לדירתי.

וביקורו הארעי אצלנו נמשך עד יומו האחרון.

זליג לא הפסיק לחפש דירה עבור יאיר. גם אחרים חיפשו. התכנית היתה למצוא דירה על הגג, בה אשה תטפל בו בהכנת ארוחות והוא יופיע שם כסטודנט או חוקר העסוק בעבודת מחקר.

כשבוע לפני מאסרי הוחלט כי אברהם אמפר ואני נעבור קורס מזורז לנשק קל על מנת שנוכל להדריך את האנשים האחרים. הקורס התקיים תחילה בביתה של פוצי, אשת יהושע זטלר ונמשך לאחר מכן ברחוב דיזנגוף 30.

בינתיים נמצאה דירה בשביל יאיר ונקבע שביום 29 לחדש או ב־1 לפברואר, לכל המאוחר, הוא יעבור לשם. נתברר לי אז שהעכוב חל מפני שלא מצאו את האשה שתטפל בו. יאיר שמח כשהודיע לנו על־כך וגם אנו ראינו בזה פתרון טוב עבורו.

ב־27 לינואר נפצענו ונאסרנו ברחוב דיזנגוף 30. אחרי שעות של סבל וענויים עקב הפצועים הובאנו לבית־החולים הממשלתי ביפו ושם נותחנו. זליג ואמפר היו פצועים קשה בקיבה ובכבד וסבלו עינויים נוראים. אחרי 5 ימי סבל הלכו לעולמם כמעט באותה שעה. אנו היינו מדוכאים מאד ומבודדים מכל הנעשה בחוץ, תחת שמירה מבפנים ומבחוץ. קשה לתאר את ההרגשה הנוראה בה נמצאנו בראותנו את חברינו גוססים לעינינו, נאנחים ונאנקים מבלי שתהא כל אפשרות בידינו לבוא לעזרתם. מרירותנו שהצטברה הגיעה לשיאה כאשר רגעים מספר לפני הוצאת הגויות מן החדר, הופיע הרוצח מורטון, כשבת צחוק שטנית נסוכה על פניו וצעק לעברנו, „יו בלאדי לאקי!"

האחראי על המשמר בחדר בית־החולים היה סמל בריטי אדמדם. אתו התלפנו דברים וממנו דרשנו מברשות שניים, משחת שניים וספרים. הבענו לפניו התמרמרותנו שהעם האנגלי ה„אציל", הרוצח אנשים כשידיהם מורמות,

אינו מבין שאדם בן־תרבות זקוק למברשת שניים. הוא הציע לישקה להתקשר עם אמי, על מנת להביא לנו דברים אלמנטריים אלו. הוא אמר שהוא עצמו יגש לאמו ויביא לנו את הדברים. ישקה כתב מכתב לאמו ובסופו ביקש שיתנו לסמל „בונבונירה". גם אני כתבתי פתק קצר, בעברית כמובן, לטובה. האמנתי שטובה נמצאת בקשר עם אמו. דאגתי מאד לבריאותה של טובה, שהרגישה רע בימים האחרונים. היא סבלה בצידה הימני, לאחר שנותחה בכיס המרה. בפתק הבעתי דאגתי להורי ולמשפחה. הודעתי שאין כל סכנה לחיי ופצעי קלים. זה היה כבר לאחר מותם של זליג ואמפר ז״ל. בימים ההם כבר היו מוציאים אותנו לטיול קצר כל יום אחר־הצהריים ברחבת בית־החולים, כששוטר היה כבול לידינו. לא היינו אף לרגע לבדנו ונזהרנו בדבריגו, כי לא ידענו אילו שפות מבין השוטר הערבי שלוגו.

לא יכולתי להעלות על הדעת שיאיר עודנו מסתתר בדירתנו. מתוך ידיעתי, עוד מזמן היותי בחוץ, האמנתי שיאיר כבר נמצא בדירתו החדשה. לא ידענו על החוץ דבר. לא ידענו כמובן על פרסום התמונות בעתונים ולא ידענו שפרסומן של אלו הפריע ליאיר מלעבור לדירתו החדשה.

ב־12 לפברואר, כ״ה שבט, בשעה 10 לערך, הופיעה אמו של ישקה על־יד חלון בית־החולים. ישקה החליף אתה דברים וברכות. אני שכבתי קרוב לחלון וישקה שתי מיטות רחוק ממני. לאחר שישקה גמר לדבר אתה שאלתיה לשלום אשתי ואם מסרה לה את הפתק. היא ענתה לי שכתבתה אינה ידועה לה ולא ראתה אותה כלל. האמנתי שבטובה החולה לא יגעו לרעה, ומסרתי לה את כתבתנו.

כעבור שעות מספר, בשעה אחת, או אפילו מאוחר יותר, הביאונו אחד, אחד לחדר המתים והרוצח מורטון הראה לנו את גויתו של יאיר המכוסה סדין. הרוצח גילה את פניו ושאל: האם מכיר אתה אדם זה? הרגתיו בדירתך! לא עניתיו דבר. עמדתי מזועזע ומאובן. כתם דם זעיר היה ברקתו השמאלית של יאיר וכתם נוסף היה מתחת לחזהו. אפו היה חוור יותר מחלקי פניו האחרים ונחיריו כאילו עוד זעו.

כשעה לאחר מכן העבירונו במשורין לבית־הסוהר בירושלים.

אני האשמתי עצמי. לבית־הסוהר הגעתי הרוס מבחינה נפשית וגופנית כאחת. אמנם ברור היה לי, שלפי התכניות, צריך היה יאיר להמצא במקום מבטחים יומים לאחר מאסרנו. איש לא האשימני. ואיש לא אמר לי דבר. אולם עובדה זו לא מנעה ממני את יסורי נפשי. קשר עם החוץ לא היה, וכאשר, כעבור זמן רב נוצר הקשר, לא היה איש שיטפל בבעיה שלי, שלא נתנה מנוח.

כעבור זמן רב, כאשר ברחתי מבית־הסוהר הירושלמי — בפברואר 1948 — ונפגשתי עם אלדד בתל־אביב, העליתי את הדרישה לקיים ברור ולאסוף פרטים על הפרשה. ביום בואי אליו שוחחנו ארוכות על הנעשה בחוץ, על לח"י ועל הנעשה בארץ. למחרת אמר לי אלדד להעלות את הפרשה בכתב ואת עשיתי. המרכז לא מצא לנחוץ לקיים ברור בפרשה טרגית זו. המרכז ראה ענין זה כגמור ולאחר תקופת נופש קצרה הוזרתי לעבודת המחתרת.

ואף על־פי־כן לא ירדה המועקה מלבי אלא לאחר שנפגשתי עם טיבה והתחלתי לצרף פרט לפרט, לחקור שכנים וחברי לח"י, מכיוון שמרכז לח"י לא ערך את הבירור, ערכתיו אני עצמי. לאחר הבירור הוקלה המעמסה שרבצה על לבי כל השנים: למרות סמיכות הזמנים שבין השיחה בבית־החולים ובין החיפוש בדירתי, לא שיחה זו הביאה לגילוי מחבואו של יאיר. והנה חלק מהעדויות:

שכנה הניה צ'לצ'ינסקי מספרת:

„בימים ההם גרנו ברחוב מזרחי ב' מס' 7 והיתה לנו חנות לכלי בית ובית מלאכה לשרברבות באותו רחוב במספר 10, בית שני ממספר 8. הייתי עובדת עם בעלי בחנות. בעלי היה עושה תיקונים בבתים שבסביבה ואני הייתי המיד בחנות. יום אחד לפני רצח יאיר ז"ל נקרא בעלי לתקון בדירה שעל הגג בבית מספר 8. בהיותי גרה זמן רב בסביבה הכרנו את כל תושבי הרחוב ואת השכנים בבית מספר 8. הופתענו על־כן שלא הכרנו את דיירי הדירה שעל הגג. בעלי התפלא על־כך. בעלי הבית אמרו לבעלי שגרה שם אשה שבעלה נמצא לרוב מחוץ־לבית.

יום לפני הרצח הבחנתי בשוטר מסתובב על גג הבית מספר 11 באותו רחוב. סופר בין השכנים שעל גג אותו בית מצויה אשה שאינה שפויה בדעתה וכאילו השוטר שומר עליה שהיא לא תאבד עצמה לדעת. הכרנו את האשה והיא היתה נורמלית, אלא שספרו שהקימה צעקות בעזרה סוציאלית. השוטר היה מסתובב על הגג בקרבת הרחוב, בזמן שדירת האשה היתה על הגג מן הצד השני. זה היה מוזר בעיני כל דיירי הסביבה. מפליא שאלו שהסתתרו בדירה ברחוב מזרחי 8 לא השגיחו בזה.

ביום הרצח פתחנו את החנות כרגיל בשעה 7.30 בערך. זמן קצר לאחר מכן, בערך ב ש ע ה 8, הבחנו במספר שוטרים בריטיים בלבוש אזרחי המסתובבים ברחוב. הם התזיקו אקדחים בכיס מכנסיהם, שבחלקם בלטו החוצה. השוטרים היו

מסתובבים בפינות הרחוב ובכניסה לחצרות הבתים, מבלי דבר דבר. הרגשנו מיד שצריך לקרות משהו בסביבה. לא ידענו מה. זה היה בימי מלחמה, ומפעם לפעם שמענו על מאסרים. לא ידענו מה עומד לקרות. בשעה 9.30 הגיעה לרחוב מכונית משא וקפצו ממנה שוטרים נוספים והם התפזרו בכל הרחובות הסמוכים ובתוך החצרות. נכנסו גם לחצר בית מספר 8 ואחד או שניים עמדו ליד צנורות הביוב. גם ברחוב התחנה שמאחורי מזרחי ב' היו שוטרים. חלק מהם עלה במדרגות לבית מספר 8. חשבנו שהם הולכים לדירת הגברת גולדברג, שבוודאי היה מפקד חשוב בהגנה. לאחר מכן התברר לאן הם הלכו.

כ־10 דקות לפני שנשמעו היריות הגיעו במכונית שני שוטרים שהביאו אתם כבלי אסירים. וגם הם עלו לבית מספר 8. חשבנו שאוסרים מישהו. זמן קצר קצר אחרי זה ירדה אשה, שבעלי הכיר אותה כדיירת שגרה בדירת הגג של מספר 8, בליווי שוטרים בריטיים. היא הוכנסה במכונית הקטנה, שבה הביאו את הכבלים. ואז נשמעו היריות מן הבית למעלה. האשה צעקה: „הורגים את שטרן, רוצחים את שטרן", והמכונית זזה מן המקום. כל הרחוב המה מאנשים וזמן קצר מאד אחרי זה הורידו את שטרן בשמיכה צבאית כשכמה שוטרים גוררים אותו. רגליו נעולות נעלים שחורות מצוחצחות נגררות על הרצפה. זה היה בערך בשעה 11.00.

המאורע הזה זעזע אותנו במידה כזאת, שכל פרט נחקק בזכרוננו ולכן גם זכורים לנו היטב הפרטים שקדמו לאותו יום, הסתובבותו של השוטר על גג בית מספר 11, מגג בית זה אפשר לראות את הנעשה ברחוב וכן על גגות הבתים 6, 10,8 . בית מספר 11 הוא בדיוק מול בית מספר 8.

השכן פרץ צ'לצ'ינסקי מוסיף:

„יום לפני המקרה המזעזע הזה נקראתי על־ידי בעל־הבית לתקן את ה„ניאגרה" בבית השמוש בדירה שעל הגג. שאלתי את בעל־הבית מי הם השכנים והוא אמר לי שהוא רואה רק את האשה, בעלה נמצא מחוץ לבית. עליתי לדירת הגג וראיתי מהו התיקון. המים נזלו מה„ניאגרה" וירדו גם לחדר המדרגות. שהיתי בדירה כ־20—25 דקות ותיקנתי את ה„ניאגרה". בדירה מצאתי אשה חיוורת — חולנית כנראה, שכמעט לא דיברה אתי. אחר־כך נודע לנו שבדירה זו נרצח יאיר.

יום לפני כן הבחנו בשוטר שהסתובב על גג בית מספר 11. דרי הסביבה התפלאו על־כך וסופר שהוא שומר על חולת־רוח. אחרי הרצח נתברר הדבר. השוטרים ביום הרצח היו מפוזרים בכל הסביבה ובחצרות".

השכן שטרוסברג מספר:

„באותם הימים גרתי ברחוב מזרחי ב' 7 בשכנות עם מר צ'לצ'ינסקי. ביום הרצח יאיר הגעתי מתל־אביב בשעה 9.30 בערך וכשרציתי להכנס לביתי, ראיתי שוטר בריטי בלבוש אזרחי עומד בחדר המדרגות. כשאקדח בכיס מכנסיו. עסקתי אז במסחר שהיה אסור בזמן המלחמה וחששתי שבאו לאסרני ועל־כן התקדמתי לעבר דירת אחי, שגר בבית שני; אך גם שם ראיתי שוטר בחדר המדרגות ועל־כן הלכתי לבית חותני, שגר בסביבה. ראיתי שבכל הסביבה מסתובבים שוטרים בריטיים בלבוש אזרחי. בצהרים נודע לי שבבית מספר 8 נרצח יאיר ז"ל".

ודברי ג'ולי:

„כשמדברים על נפילת יאיר חסר הנשק, עולה מיד בזכרוני שאלה, ששאל ביום נפילת שני חבריו ופציעתם של שנים אחרים בבית, שברחוב דיזנגוף 30. יאיר שאלני אז, אם הם היו מזויינים ואם הפעילו את נשקם.

היינו מהלכים אותה שעה, שהיתה שעת ערב מאוחרת, ברחובות תל־אביב ועמנו עוד נערה משלנו, ומחפשים מקום לינה בשביל יאיר. הבשורה הרעה על אסון דיזנגוף 30 הגיעה אלי מפי חבר שלנו, שבא בערב לחדרי. הוא הודיע, שיש למצוא ליאיר מקום לינה, מכיון שעד כה לן בחדרו של משה סבוראי בבית שברחוב מזרחי, וחדר זה עלול מעתה להתגלות לבולשת, המענה את אנשינו, הנופלים בידה חיים. עד אשר יימצא מקום הלינה, אמר, עלי ועל חברתי לפגוש את יאיר ולטייל עמו ברחובות, למען לא יעורר שיטוטו זה בלילה חשדות.

יצאתי עם חברתי לפגוש את יאיר. המחשבה, שהוא, האחראי על התנועה, מסתובב ברחובות ללא קורת גג לראשו, זיעזעה אותי. לא העליתי על דעתי, על אף מצבנו החמור באשר למקומות דיור, כי אלו הם פני הדברים. אמנם, לפני־כן עסקתי זמן־מה בנסיונות לשכור חדר בשביל יאיר, אלא שדימיתי כי אין חדר זה נחוץ עד מאד, וכי יאיר נמצא תמיד במקום מבטחים.

אותם נסיונות לשכירת חדר היו כרוכים בקשיים ניכרים. האזרחים היו מלאי חשדות, ובכל מקום נשאלתי לשמי, למקצועי, למקום עבודתי. למכרי, ולעתים — להשקפותי. מובן שלא אמרתי שהנני באת־כוחו של אדם אחר. ביקשתי לשכור חדר בעל כניסה נפרדת, אשר יאיר יוכל לצאת ולבוא בו ללא ידיעת השכנים. מאחר ששמי וכתובתי היו ידועים לש"י, וכן מגימוקי בטחון

כלליים. מסרתי תמיד שם בדוי, וחברתי, שהיתה מלוה אותי בשליחויות אלה, עשתה אף היא כן. ארע ששכחנו בשעת המשא והמתן את שמותינו הבדויים, שהומצאו על רגל אחת. כל נסיונותינו אלו, לשכירת חדר, נכשלו, אם בגלל חשדנותם של המשכירים ואם בגלל החדר, שהיה חסר כניסה, המתאימה לצרכינו.

בעיצומה של תקופת חיפושי החדרים בא בלילה לחדרי אוהד שלנו והודיעני, כי בבוקר המחרת יופיעו בעתונות תמונות כל אנשי הצמרת של התנועה. נחפזתי לחדרו של אחד המשגיח ליאיר ועוררתיו משנתו. משמע את החדשה, משך בכתפיו, באין ברירה. „לכי לישון", אמר לי. „אין טעם להעיר את יאיר ואת האחרים משנתם ולהוציאם מחדריהם — אין לנו שום מקום אחר לישון בו". אולת־היד הזאת הדהימה והרגיזה אותי, ועד שבא אסון דיזנגוף 30 ונקראתי להילוות אל יאיר בשיטוטו ברחובות, עד אשר „הומצא" לו חדר, לא הכרתי את מצבנו כמות־שהוא. צעדתי לידו מזועזעת קשות.

שוטטנו ברחובות עד חצות, ואז החליפוני שתי בנות אחרות. כעבור שעתיים באו יאיר וסגנו ללון בחדרה של חברתי, שטיילה עמנו בתחילת הערב. שום מקום אחר לא נמצא לו. למחרתו ראה אותם בעל־הבית שלה והחל שואל שאלות חטטניות. יאיר וסגנו עזבו את חדרה והוסיפו לנדוד. בסופו של דבר חזר יאיר, מחוסר ברירה, לחדרו של משה סבוראי, שנפצע ונפל בידי הבריטים. חודש ימים לאחר־מכן פרצה הבולשת לאותו חדר ורצחה אותו.

בצל הסוף

(מתוך התוברת „יאיר").

נכנסתי לחדר. הוא ישב רכון על גבי עתון, שקוע. אי אפשר היה להחליט, אם שקוע במאמר או בתוך עצמו.

עברו דקות מספר עד שהבחין שמישהו יושב לידו. הרים את ראשו במבוכה קלה, על שלא הרגיש בבואי.

כולו אומר — יגון. פניו עייפים. עייפים מאד. היגון התרכז ביחוד מסביב לשפתיו. העיניים העמיקו מאד והתעקשו מאוד. וזה היה עשרה ימים לפני הסוף.

היו דברים קרובים, קרובים מאוד ללב, לרגע, דברים של חיים ומוות. אולם הוא, כדרכו, התגבר ועבר לענין שעליו היינו צריכים לדון. אף כי הוא היה רחוק מדאגותיו הקשות, קשות מאוד בשעה זו, דובר על איזו חוברת אידיאולוגית, שעובדה על פי הצעתו ואשר הוגשה לו. הוא כבר קרא את

מרביתה. היא טובה, אף כי הוא תאר לעצמו אותה יותר מנתחת, קרה. וזו שהוגשה לו עשויה מקשה אחת, מקשה אש, רגש, אמונה, בטחון; אך, כמובן שגם זה טוב. זהו עניין של אופי, טמפרמנט, זהו גם עניין של קהל קוראים מיוחד. רוב הפרקים סוף־סוף ניתנים לעיבוד כזה. אולם הפרק על בעלי־ברית פוליטיים דורש מעשיות יותר מפאתים.

כך דיבר. עבר בקשר עם זה אל תכניותיו הרחבות להקמת הוצאת ספרים לאומית בהיקף גדול, עם חבר משתתפים ממיטב הוגי הדעות ובעלי הביטוי. דרוש לנו חנוך לאומי מאלף־בית. אין בכלל דבר כזה. ישנן ברושורות ואף הן שטחיות מאוד. אין היסטוריה עברית מבחינה לאומית, אין ספור עברי לאומי וישנם הכוחות לבצוע. יש רק לצאת למרחב מבחינת היכולת הכספית...

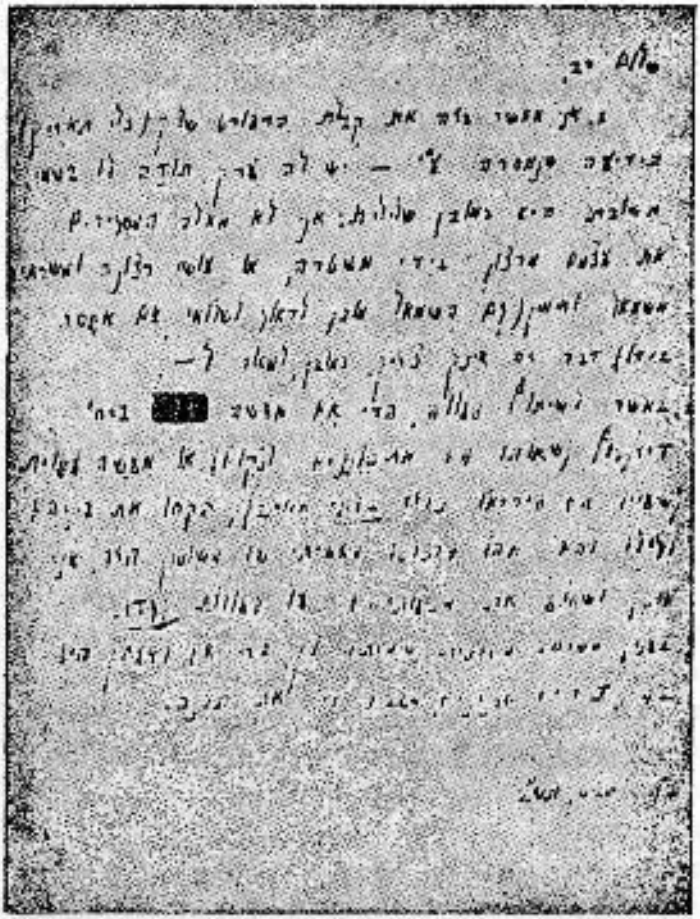
כך דבר. וקשה היה מאוד להכיר איזה מאמץ עצום דרוש היה לשיחה מעין זו בשעה זו, כשתמונתו מודבקת על כל בית ובית בכל עתון ועתון. כשכלבים על ארבע ועל שתים מתרוצצים ומחטטים בכל פינה ופינה. כשרבבות עיניים בולשות מכל עבר ומחפשות אותו, את ראשו ואת הפרס, שהוכרז על ראשו.

השיחה נסבה על החוברת הפנימית לחודש שבט. החומר הוקרא, סודר. קמנו. עתה יש לרדת. יש לצאת לרחוב, והרחוב — אימים. ברוכים העבים שכיסו במקצת את הירח הבהיר במלואו. והאנשים הרי ממש הולכים ומאירים לך בפנסיהם בפנים. זוועה. אין פחד, יש רק חרפה, חרפה שכזו. לרגל משהו נסבה השיחה על אמו. כן אמו... הוא שמח מאוד שהיא הסתדרה בעבודה. שם, היא קברה את בעלה, את אביו, היא נסעה הנה... ומה מרגישה אם יהודיה שכזו בראותה את תמונת בנה מעל כל חומות העיר, ופרס על ראשו. מה מרגישה היא, האם? על כן טוב שקבלה עבודה, זה יעסיק אותה מעט, אף כי מאחורי כל עבודה ועבודה הולם לב אם יהודיה בפחד איום, איום. בנה בכורה מורדף ככלב; היא גנבה גבול וברחה בליל חורף קשה מידי נאצים. היא הצליחה לצאת מידי בולשביקים. ובנה בכורה — פה בארץ...

שאלתי על מצב הבטחון. לא טוב, ענה. הציבור יצא מדעתו, באמת יצא מדעתו, וכיצד אין הוא מבין דבר פשוט כזה, שעל עצמו גוזר הוא פסק דין? כיצד אין הוא רואה את האוייב? וזו העתונות „הלאומית" כביכול...

התקרבנו יותר ויותר למאורעות הימים האחרונים.

כן — ודאי שנפלו קרבנות, ודאי שהם לא היו הכרחיים. אולם, מה לעשות? כשחוטבים עצים, ניתזים שבבים...

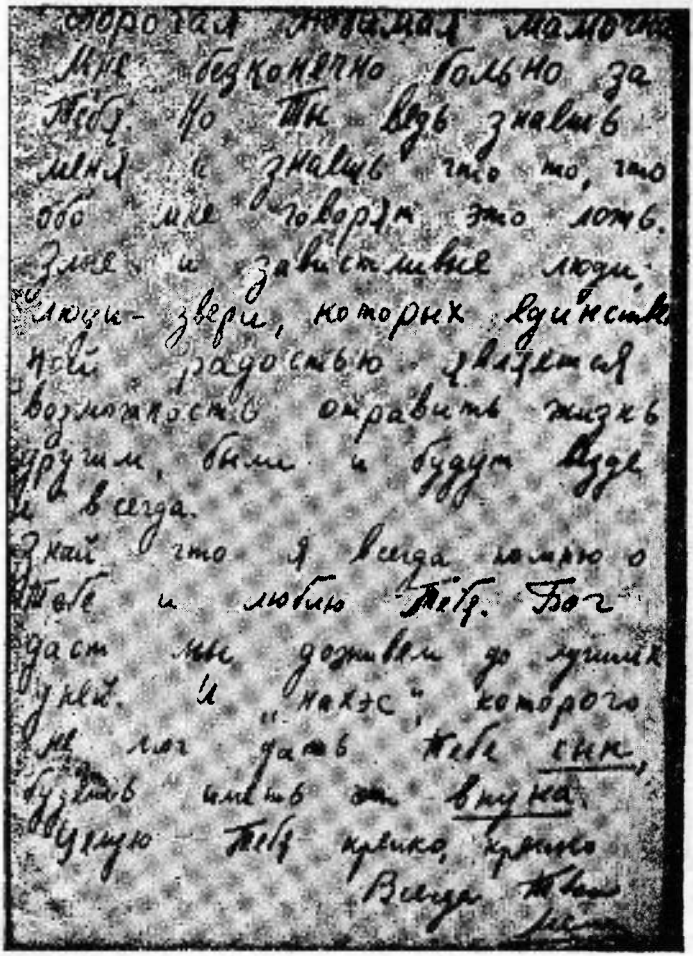
מכתבו האחרון של יאיר

א. אני מאשר בזה את קבלת הרפורט שלך (בלי תאריך) הידיעה שנמסרה ע"י — יש לה ערך. תודה לו בשמי. תשובתי היא כמובן שלילית: אני לא מאלה המסגירים את עצמם מרצון בידי משטרה, או עושי רצונה ומשרתיה משמאל ומימין (גם השמאל מוכן לדאוג לשלומי אם אמסר בידו). דבר זה אינך צריך כמובן למסור ל —.

ב. באשר לשיתוף פעולה, הרי אם המעשה ברח' דיזנגוף (שאותו הם מתכוננים לנקום) או מעשה עטלית (שעליו הם פרסמו כרוז בלתי מחייב), פקחו את עיניהם וגילו להם מהו פרצופו האמיתי של השלטון הזר; אני מוכן לשמוע את הצעותיהם על פעולות נגדו.

ג. בענין השיחה הסרטית שהיתה לך, הרי אם לדעתך היו בה דברים מעניינים, העבר לי את תכנה.

כ"ה שבט תש"ב

מכתבו האחרון של יאיר לאמו (תרגום מרוסית):

אמא יקרה וחביבה, כאבי עליך גדול לאין סוף. את הרי מכירה אותי ויודעת, שכל מה שטופלים עלי זהו שקר. אנשים קנאים, אנשים חיות, מטרתם היחידה — הרעלת חיי הזולת היו ויהיו תמיד ובכל מקום.

דעי! אני תמיד זוכרך ואוהבך. יתן האל, ונגיע לזמנים טובים יותר. "חנחת", שלא יכול היה בנך לתת, יהיה לך מהנכד.

המנשקך חזק

ממה

העזתי לשאול: ואם לא רק שביבים? ואם תפול גם דליקה בארזים, ואם יפלו גם עצים גדולים?

הוא לא ענה דבר. ענן גדול ומבורך צף וכיסה את השמים. היה כל כך חושך.

הגענו לרחוב ריק, ממרחק עמד מישהו. נעמדנו. נפרדנו. לחיצת יד חזקה וקצרה. שלום. להתראות...

מאחורי שמעתי: הלה שניגש אליו אמר בקול רועד: איחרת קצת, כבר הייתי מודאג מאוד...

הרחוב היה ריק מאוד, היה חושך מאוד. שמעתי עוד רק את קול צעדי יאת הלמות לבי.

היתה עלטה, היה עצוב מאוד בליל זה, ברחובות תל־אביב.

ועל שעותיו האחרונות מספרת חסיה:

„באתי לשם ביום כ"ה בשבט תש"ב, בשעה שש בבוקר, ועמי הדואר. בחדר היו שתי מיטות, ועל אחת מהן ישנה טובה, אשתו של משה סבוראי, שנאסר זה מכבר. יאיר העיר, שאין זה רצוי כי אצא מיד מן החדר לדרכי, מכיון שתנועה יתרה בשעה כה מוקדמת תעורר חשדות בלב השכנים. הוא הציע שאנצל את שהותי בחדר לחטיפת תנומה קלה. קיבלתי את הצעתו ברצון, ונכנסתי למיטתה של חברתנו. שכבנו בצותא ואני סיפרתי לה על מאורעות הימים האחרונים, ועל בחורים שלנו שנאסרו על ידי המשטרה. דיברתי בלחישה, לבל אפריע את יאיר, השוכב על המיטה הסמוכה ומעיין בדואר. אבל דברי על המאסרים הגיעו לאזניו ועוררו את תשומת לבו. הוא ביקש ממני שאספר לו מי נאסר. סיפרתי. יאיר הוסיף לשאול לחדשות האחרונות. סיפרתי לו, בין השאר, כי בחוגי האויב, והן ביישוב מתהלכות שמועות, שהוא בחוץ לארץ.

הדברים הסבו לו קורת רוח. הוא אמר בעליזות, כי אני, המקשרת שלו, חיה, איפוא, חיים מלאי ענין: מדי יום הריני ב„חוץ־לארץ", — כלומר, בחדרו. צחקנו, בשמונה, כשהתעתדתי ללכת, נפרד ממני יאיר בלחיצת יד, ושוב נחה עליו רוח ההלצה. הוא אמר: „מסרי לחברים דרישת שלום מחוץ־לארץ, ממני". הלכתי.

כעבור שעתיים, במכונית ציבורית, שמעתי אנשים מספרים זה לזה כי נהרג שטרן. כל אשר עלה בדעתי אותו רגע היה, כי נהרג אחיו של יאיר, דויד שטרן, שעל קיומו ידעתי. בכל מלחמה נופלים אנשים. הרהרתי. הצחוק

העליז של יאיר עדיין הדהד באזני, וחשתי בצער, שיצטער על נפילת אחיו.

לא עברה שעה קלה ושמעתי כי אותו שטרן נהרג ברחוב מזרחי ב', אחזה בי היסטריה, שלא יכולתי להתגבר עליה. בכיתי וצעקתי, והנוסעים הביטו בי בתמהון".

וזה ספורה של טובה סבוראי:

ב־27 בנובמבר 1941, ברח משה ממזרע, אחרי ששהינו שלושה ימים בחיפה, אצל ידידים (אני עזבתי את הבית והצטרפתי אליו), המשכנו בדרכנו לתל־אביב. כאן, קבלת־הפנים היתה הידיעה שלפני ימים אחדים נאסרו מספר אנשים חשובים.

התחלנו את חיי נדודינו, מבית מכר אחד לשני; לעתים היינו להוד ולעתים יחד.

לא הרגשנו עצמנו בטוב כמעט בשום מקום. היינו במצב של נסבלים בלבד, אם מתוך פחד או מתוך אי הזדהות עם מעשי המחתרת באותה תקופה. יוצא מכלל זה היה חדר קטן בעלית גג, שגרה בו נלי, חברת המחתרת. הכרתיה מעט, מתוך פגישה בביקור שערכה במחנה המעצר במזרע.

לאחר ששה שבועות של נידודים אלה הגענו לפינתנו. זליג ז'ק חיפש ומצא דירה נוחה עבורנו. הוא הציג את עצמו בתור אחי הדואג לי, אני חולה (זה לא היה שקר) ובעלי עסוק מאוד (גם זה היה אמת!), נקבעה פגישה; הופענו, משה ואני בפני בעל־הבית, עשינו רושם טוב ונעשו כל הסידורים על מנת להכנס באחד בינואר 1942 לדירה.

שמחנו מאוד שלבסוף הגענו למקום מנוחה מסויים וקוינו להביא גם את הרות, בתנו הקטנה אלינו. בעצם לא היינו יחד מאז מאסרו האחרון של משה, ב־22 במאי 1941.

הרהיטים הועברו אלינו על ידי אחי דוד, למחרת בערב. משה כמובן יצא כבר ל„עסקים" שלו ואני הייתי לבדי בבית. עסקתי בסידורו. בעל־הבית, ברוב אדיבותו, בא לבקרני ושאל מה חסר והתפלא מאוד, שדוקא בזמן שהכל הפוך, בעלי איננו. הסברתי לו שמשה עובד באוטו משא ולא תמיד הוא חוזר הביתה לליבה. שמחתי מאד כאשר לבסוף נסגרה הדלת אחריו ושאלותיו פסקו. יש זמנים, שאפילו אנשים חביבים ואדיבים מיותרים עליך.

משה חזר אחרי שעה שתים־עשרה, מאוחר מזה לא היה רצוי להסתובב ברחוב, בגלל משמרות השוטרים. למחרת שהה משה כל היום בבית, ובבוא הערב, בשעת האפלה, יצא לדרכו.

בערב חזר עם עוד אדם, אשר נשאר עומד בפרחדור. משה פנה אלי ואמר, «טובה, הבאתי את יאיר לדירתנו. יאיר מחוסר גג זה מספר שבועות. הוא מסתובב עם מזוודה ועם מיטה מתקפלת מבית מכר אחד לבית מכר שני. הדבר היה מובן מאליו — ביתנו הוא ביתו. ביתנו — בית לכל אנשי המחתרת הזקוקים לבית.

וככה התחילו חיינו המשותפים. הדירה היתה קטנה, מורכבת מחדר אחד, פרוזדור קטן (אשר הספיק לקלוט שולחן וכסאות), ומטבח עם בית שימוש. הוצאנו את החלק התחתון של ספתנו, העברנו אותה לפינה, וככה נשארה הספה גם במשך היום, על־מנת שיאיר, המכונה עזריה בלילות ההם, יוכל לנוח גם ביום. אני עסקתי קצת בעניני הבית וקצת בשכיבה ויאיר ומשה עבדו יחדיו, במשך כל היום. יאיר הכתיב למשה או קרא לפניו ושוחחו. בשעות הארוחה היתה השיחה קלה יותר, וגם אני השתתפתי בה. כמובן קשה היה להמנע מלשוחח על המצב בו אנו נתונים, ועל מצב של יהדות מזרח־אירופה. כעבור זמן קצר ששהיתי עם יאיר ומשה, ראיתי כבר בעיני דמיוני את האנגלים בורחים מן הארץ.

הרי זה דבר אבסורדי, ורק אנשים «מטורפים» יכלו לחשוב ככה בהתחלת שנת 1942, בזמן שהארץ שלחה מתוך אהבה את בניה להצטרף לצבא בעלות־הברית, מצילה כביכול של יהדות אירופה המזרחית.

אבל לו אחר תחתי, ואפילו אפיקורס, גם הוא היה נדבק מאותה אמונה ששפעה מיאיר ומשה.

כאשר יאיר דיבר על מלכות ישראל ועל גירוש הפולש הזר נראה הדבר כל כך ברור ומובן מאליו, שלא יכולת להטיל ספק בדבריו. גם משה וגם אמפר ז"ל היו מלאים אותה אמונה, אשר שאבו, אלהים יודע, מאיזה מקור. מצב המחתרת היה קשה ביותר. מספר אנשים חשובים נאסרו. זה היה אחרי הקרע של חנוך ואבנר והפצעים עוד לא הגלידו ובינתיים נמשכת הרדיפה היום־יומית מצד הישוב. אבל אותו קומץ קטן של אנשים, אשר נשארו בחוץ, היה מהמופלאים באמונתם ובאמנותם.

עם אחד האנשים האלה באנו בקשר יום־יומי. ימים ספורים אחרי שעברתי לדירה, שלחו לנו קשרת, את חסיה. את שמה שמעתי כבר מזמן. לפני מלחמת העולם שהה משה בפולין, עבר במספר קנני בית"ר, וארגן את תאי הארגון הצבאי הלאומי. בחזרו סיפר לי על פגישותיו עם הבית"רים בפולין. הוא התרשם מרגש הלאומיות שפעם בהם, בפרט הירבה לספר לי על

נערה מוכשרת בגיל 14, בעלת רגשות לאומיים עמוקים. משה גם המשיך לבוא אתה ועם עוד מספר אנשים בקשר מכתבים. בשנת 1941, כאשר משה ישב כמזרע, הופיעה בביתי אותה חסיה, שכה הרבה שמעתי אודותיה, למחרת היא הצטרפה אלי לביקור במזרע והחזיקה את חרות בתי על ברכה בדרך. מאז לא ראיתיה ולא שמעתי אודותיה. היא הגיעה ארצה זמן קצר אחרי הפילוג יאיר— רזיאל, בפתק שמשה כתב לה נאמר: אם נשארת באמונתך תמצאי לבדך את הדרך הנכונה.

והנה, הנערה הזאת הופיעה לביתי בתור קשרת שלנו ו„עוזרת" שלי. היא סידרה את הקניות עבורי וככה יצא שאני הפסקתי לרדת מהבית. נקשרו בינינו יחסי ידידות והזדמן לי להכירה באמונתה הגדולה לרעיון חרות ישראל ולנכונותה הרבה. וכך, אף כי לא השתייכתי באורח רשמי לשורות לח"י, חייתי את חיי המחתרת ברמ"ח אברי והאמנתי ברעיונותיה. חסיה זאת היתה לנו למקור ידיעות על הנעשה בחוץ, על הרוח בקרב האנשים. היא לא היתה עדיין ידועה ויכלה להסתובב באורח חפשי.

יאיר־עזריה הפך לאט־לאט לחלק ממשפחתנו הקטנה ושמחנו כאשר הוא הרגיש את עצמו נוח בביתנו. למרות כמיהתי לחיי משפחה פרטיים ושמחתי לדירתנו הקטנה, ניטשטשו והלכו רגשות אלה. בנוכחותו של יאיר חדל להיות לדבר הזה ערך. היה ערך רק למעשים המוטלים על המחתרת. והיה ערך רק להרגשה שבדירה הזאת אנו בטוחים מפני הכובשים, וניתנת האפשרות לרקום את תכניות המהפכה מבית זה.

מאישיותו של יאיר שפעה כל־כך הרבה אצילות, ששמחת לתת לו לפחות מידה קטנה של הרגשת בית המתבטאת, כידוע, דוקא בענינים פעוטים לכאורה.

תוך ששת השבועות ששהינו עם יאיר בדירה אחת, לא הרגשנו אותו בתור מעמסה; הוא היה עדין ואציל בהליכותיו. בכל זאת לא היה לו נעים. הוא הצטער מאוד על כך שאנו, בני הזוג סבוראי, אשר כה מעט הספקנו לחיות יחד, מאז נישואינו, גם כיום ניטלת מאתנו פינת הפרטיות הברוכה. והרי גם הוא התגעגע לא מעט להיות עם אשתו רני. כעבור שבועיים הבאנו אל דירתנו את בתנו הקטנה, חרות, בת השנתיים. משה התגעגע אליה במיוחד אחרי ניתוק של שמונה חדשים. הביקורים דרך גדר התיל במחנה שבמזרע אינו נכנס לגדר ראיה. קוינו גם שנוכל בקרוב להעבירה לגמרי אלינו. לפי שעה הבאנו אותה לשבוע ימים. זליג ז"ל הביא אותה מחיפה. היא היתה מאושרת מאוד ונרמה לנו אושר רב. היו לה שני מעריצים קבועים, אשר הפכו לדובים ולכל מיני

חיות־בית ויער, לפי רצונה. יאיר הרבה לשחק אתה, ולה בלבד ניתנה הזכות לקרוא לו בשם אברהם. זו היתה בקשתו.

ימי ינואר 1942 היו קרים מאוד והקטנה שלנו חלתה. נסינו לעזור לה בעצמנו. „ד"ר סבוראי", כפי שנקרא משה במשפחתנו, עשה הכל וללא הצלחה. הילדה קיבלה חום גבוה. נאלצנו לקרוא לרופא. הייתי לבדי בחדר. הגברים נכנסו למטבח. התגובה הראשונה של הרופאה היתה: „כמה קר כאן, מדוע אין חימום פה, אצל ילדה חולה?"

וכי יכולתי לספר לה שאנו שמחים כאשר יש כסף מספיק למזון ואין אנו חולמים בכלל על מותרות כאלה כגון חימום? הילדה זכתה לשפע חום ואהבה לא רק ממני כי אם מכולם, ולמרות מחלתה היתה טובה ורגועה. כאשר הבריאה החזרנוה הביתה, לסבתא. זה לא היה מקום מתאים לילדה, המצב בחוץ התריף והלך. ולא היתה אפשרות לטייל אתה ולהביאה בין ילדים.

החזים בבית נמשכו כרגיל. יאיר ומשה עסקו בשלהם בחדר הקטן (בפרוזדור), מקום בו עמד השולחן ואיפשר למשה לכתוב את כתבי יאיר. היו הכנות קדחתניות לקראת הפעולה שברחוב יעל 8. לא ידעתי מה עומד להעשות, מעולם לא שאלתי ולא אמרו לי. הרגשתי רק שהאווירה מתוחה בבית, ומנסיונותי הקודמים בחיי המחתרת הבינותי שמשהו רציני עומד להתרחש. בוקר־בוקר הסתכלתי בעתונים על מנת לדעת מהי התכנית שתיכננו בבית.

לבסוף הודיעו העתונים על פעולת רחוב יעל. אמנם היא לא השיגה בדיוק את המבוקשים, אך היה זה אות לחיי המחתרת הלוחמת ואות אזהרה לאויב. אך קודם לכך באה פעולה שזעזעה את האנשים ואת יאיר במיוחד: ההתנגלות על פקיד הבנק, על מנת להוציא מידיו את תיק הכסף.

באותו יום הופיע אמפר וכעבור מספר רגעים נכנס משה, נרגש ביותר וביקש שאביא כוס מים. הבאתי את כוס המים וראיתי את יאיר יושב על כסא הוור מאוד.

ידענו שהבחורים היתרו בקהל לא לסייע בידי השוטרים הבריטים, ידענו שהיו יריות משני הצדדים ואין כל ודאות שהקרבנות נפלו מידי הבחורים שלנו, ואף־על־פי־כן דואב לבו של יאיר על שני יהודים חפים מפשע שנפלו. יבוא יום — אמר — שהיהודים יבינו, אם לא לסייע בידי המתתרת, גם לא להתערב נגדה, לעזרת הבריטים. צערו פינה את מקומו לדאגה לגורלם של שני הבחורים הצעירים אשר נתפסו, כתוצאה מרדיפת הקהל.

כעבור ימים ספורים נודע לנו על מאסרו של זליג זיק. אותו זליג אשר מילא תפקיד של אחי, מצא למשה ולי את הדירה ושכר אותה. קשה לומר

שמצב הרוח היה מרומם. אבל זה לא שינה מאומה מהנכונות. הרי האמונה אינה תלויה בכמות האנשים.

ערב אחד, בשעה מוקדמת, כאשר יאיר ומשה כבר עזבו את הבית, ראיתי והנה מעטפה מחליקה מתחת לדלת ביתנו (זהו סימן מוסכם). פתחתי מיד. מולי עמד זליג. הכנסתיו במהירות וחבקתיו בשמחה גדולה בזרועותיו. לא מצאתי מלים בפי. מפיו נודע לי שהוא הצליח להנתק מכבלי הברזל, שאליהם היה מחובר עם ערבי אסור. בזמן שעברו מרכבת אחת לשניה, הוא הצליח לברוח לרחובות ושם, אצל איכר אחד, אשר בזמנו עבד אצלו בתור פועל, הוא התרחץ והחליף בגדים.

כאשר חזרו „צפרי הלילה" שלי — כפי שכיניתי את יאיר ומשה, השהיתי אותם לרגע בפרוזדור, רמזתי להם באצבע שאסור לדבר, והכנסתים בזהירות רבה לחדר.

שניהם הסתכלו תמהים בפני ואחר כך איש בפני רעהו ולבסוף „העיזו" גם להסתכל באפתעה שהכיניתי להם.

נו, נו, איזו פגישה ?. חיבוקים, נישיקות, צחוק ושמחה. בריחתו של זליג הפיחה רוח חיים באנשים, בפרט ביאיר. ליאיר התברר פעם נוספת שאבן האנשים עשויים מחומר חזק וטוב. גם העזרה שזליג קיבל מאחד האזרחים עוררה את אמונתו שאכן לא פסו יהודים טובים בינינו והצלה נצליח, במוקדם או במאוחר. ככה חלפו הימים, כל יום כשנה למתח. הזמן היה קצר. האנשים מועטים ובחוץ שררה רוח איבה לאנשי המחתרת. בפרט אחרי מקרה רחוב יעל 8, ב־20 בחודש בערב, הוחלט שמשה, זליג ואמפר ילמדו להשתמש בכלי נשק שונים על־ידי ישקה, על־מנת שיוכלו ליצור אחר כך קורסים נרחבים יותר. באותו יום התחיל משה יוצא בוקר־בוקר לפני שהאיר היום ולחזור בשעות הלילה המאוחרות. בחזרו, כמובן, הוא לא שכב, כי אם ישב עם יאיר לעבוד. הכיתי ליום שמשה כבר יחזור הביתה מ„הלימודים".

יאיר הרבה לכתוב בזמן הזה. לידו תנ"ך, עתונים וספרים. פעם אחת הזדמן לידי יאיר ספר של זנגביל. יאיר קרא בו בעניין רב, ואמר לי, שזו הפעם הראשונה שהוא קורא את כתביו ונהנה מהם. לבסוף הגיע לקטע שבו אמר זנגביל, שלו היו הגויים מוכנים לקלוט את היהודים לתוכם, היתה בזה נפתרת הבעיה היהודית. עניתי מתוך מצב נפשי מתוח, באיתו רגע, מבלי לחשוב הרבה, שאולי זה היה הפתרון הטוב ביותר. ואז — זו הפעם הראשונה — ראיתי את יאיר מתרגז. הוא אמר לי: „אני מתפלא מאוד עליך טובה. לעולם לא הייתי מיכן לוותר על יהדותי. יותר מדי גאה אני ביהדות, יותר מדי אני מעריך

את עמנו בתור עם, כדי שאהיה מוכן לוותר עליו ולהצטרף לגויים. זהו הסוד מדוע שהרצל וז'בוטינסקי, למרות אהבת עמם וגאוניותם לא הצליחו. הם באו אלינו מהחוץ; הם באו על מנת לפתור את בעיית העם היהודי אשר לא ניתנה לפתרון בדרכים אחרות. אנחנו נצליח, אנחנו מוכרחים להצליח, מפני שאנו לא רוצים לפתור את בעיית היהודים בלבד, אנו רוצים פשוט לחזור לארצנו, לפתח אותה ולהתפתח בה".

בהזדמנות אחרת אמר יאיר, שבקום המדינה העברית נצטרך ליצור שרות לאומי, אשר יחייב כל נער ונערה בארצנו להקדיש שנתיים למען פיתוח הארץ, למען פיתוח אוצרות טבעיים שבארצנו, בפרט הוא הרבה לדבר על האוצרות הטבעיים שבעבר הירדן.

מדי פעם בפעם היו לנו שיחות ארוכות באותם הימים, בהם משה נעדר מהבית לרגל הקורס. יאיר הביע פעם את דעתו השלילית לחלוטין על פלוגות בית"ר. היו אלה שנתיים ימים אשר הלכו לאבוד. חומר טוב ומסור, במקום להתכונן למלחמת החרות, להחיש אותה, התנוון בחיי יום־יום אפורים.

בערב אחד, המשכנו לשבת אחרי ארוחת ערב ולשוחח. מצב רוחו של יאיר היה רגשי. הוא נטה לשוחח גם על חייו הפרטיים.

לבו בכה בקרבו על אמו, אשר לא מזמן הגיעה ארצה ואשר עמדה אין אונים מול ההשמצות והרדיפות על בנה. ורני, אותה רני, אשר סבלה אתו היא בהריון, איך יתייחסו אליה בבית־החולים, אל אשתו של יאיר, שטרן ה"רוצח". הוא שמח שרני בהריון, אבל דאג מאוד להשתלשלות העניינים במצבה.

הוא הדגיש שהוא הגיע כבר לגיל שלושים ושלש והספיק כבר לעשות הרבה, אפילו אם הוא יעזוב את העולם (או "ילך", כפי שכינה זאת), אין דבר; הוא משאיר אחריו מפעל ואנשים, אנשים טובים, נאמנים וחזקים, אנשי מזרע, אשר עליהם סמך ובהם התברך. כאשר משה ברח ממזרע ממילא מזרע התקרבה אליו יותר ויותר, הן בקשר המכתבים שהתהדק והן על־ידי הדברים שבעל־פה, מפי משה, על האנשים שמה ועל הרוח במחנה. יאיר אמר פעם: "את יודעת, טובה, אני הכרתי את משה מקודם, אבל רק עתה גיליתיו". בסכמו ברפרוף את חייו בתוך חיי הארגון נזכר באלה, אשר הלכו אתו יד ביד, ובאלה אשר נסוגו. הזכיר את גדעון ורזיאל. רזיאל גרם לו הרבה כאב. הוא אמר: "עד היום אינני מבין מה דחף את רזיאל ללכת לעיראק, בשום פנים אינני מבין". צער רב הצטער על יחסה הקר של אם רזיאל אליו. היו ימים ובית רזיאל נחשב לו כביתו והנה אחרי נפילתו של דוד, בפגשה אותו ברחוב, הפנתה את ראשה כאשר ראתה אותו, כאילו שהוא אשם במותו. הדבר ציער אותו מאוד.

גם על אבנר וחנוך דיבר בכאב, לא פחות מזה, והקללה שחנוך קיללי הדהדה עדיין באזניו וגרמה לו להתרגשות רבה, אפילו כשהיה מעלה אותה על שפתיו באזני. הוא החויר ונחירי אפו רעדו מהתרגשות ובסוף אמר: „ככה זה, אנו מתחילים עכשיו, אנו רק בחיתולים".

למרות האמונה שדירתנו בטוחה, נמשכו החיפושים אחרי דירה בשביל יאיר. לבסוף נמצאה דירה מתאימה. יאיר עמד לעבור לשם ב־29 בינואר והיה עליו להופיע כאיש־מדע העובד עבודה מחקרית ועליו לשהות הרבה בין כתלי הבית, לפי התכנית ולפי חלומו של יאיר, צריכה היתה רני לבלות עם יאיר שבועיים ימים. מצב רוחו השתפר בגלל זה ומדי פעם בפעם אמר לי: „עוד מעט, טובה, תשארו לבדכם ולא אפריע עוד".

התקרב היום שבו משה צריך היה להפסיק את „לימודיו". ב־27.1.42 חיכיתי לו מהבוקר בציפיה. ידעתי שהחל מעתה משה ישהה שוב במשך היום בבית ויתכן שיהיה גם פחות עסוק, מפני שיאיר כבר עזב בעוד ימים ספורים את הדירה. הגיע הלילה וחכיתי כרגיל לסריטה בדלת, והנה שעה שתים עשרה חלפה ועדיין לא נשמעה שריטה. הדבר הדאיג אותי כמובן. לבסוף פתחתי את הדלת לקול שריטה ועל ידי עמדה חסיה, המסכנה, מוטל היה עליה לבשר לי בשורה לא משמחת. בפרט שהיא לא ידעה עדיין מה מצב הפצועים.

הידיעה היתה קשה למדי בשבילי. בקושי „שהינו" יחד חדשיים והנה נלקח משה ממני שוב. אבל דאגתי אז היתה לשלומו. העיקר שישאר בריא ושלם. אין חושבים על דברים „קטנים" כגון מאסר ואפילו ארוך, כשחיי אדם בסכנה. עזריה לא חזר באותו ערב הביתה. למחרת פגשנו ברחוב רק על מנת להראות לי שאינני בודדה, שיש מי שסובל יחד אתי בסבלי.

יומיים אחרי המקרה חזר יאיר לדירתנו. למרות החשש באלץ יאיר לחזור. עוד יום, עוד יומיים, יאיר יעזוב את דירתנו ויעבור לביתו החדש, הבטוח יותר. התכוננתי כבר הכנה נפשית לחזור לאמי ולבתי הקטנה, זמן רב מדי נשארה בלעדי. כל התכניות שנוכל לחיות יחד, חיי משפחה נהרסו.

ביקרו של השלשים בחודש הגיעו העתונים ומה נדהמנו לראות את תמונתו של יאיר מתנוססת עליהם.

בא הקץ לכל התכניות על הדירה הנפרדת של יאיר. יאיר נשאר תקוע בדירה שברחוב מזרחי ב' 8, בלי יכולת לזוז. העתונים הביאו גם את הספור על מאסר הארבעה ברחוב דיזנגוף 30.

המשטרה תארה את מעשה הנבלה שלה בפרטי פרטים. היא טענה

שהבחורים קיבלו את פניהם ביריות, וכתוצאה מכך „נאלצו" הם להשיב באש.

לא היה שום קשר עם הפצועים, לא להם עם החוץ ולא לנו אתם; אפילו מה מצבם ומי פצוע קל או קשה, גם כן לא ידענו.

סחור סחור, עברתי מרחקים עצומים על מנת להגיע למספר אנשי אצ"ל. על ידיהם קבלתי אי־אלה פרטים. התברר אחר־כך שהפרטים לא היו נכונים. לפי דבריהם משה היה פצוע קשה בבטן והיתר קל. נשלחתי לפרופסור מרכוס. שמענו שהוא היה בבית־החולים, אבל גם ממנו חזרתי כלעומת שבאתי. מצב הפצועים היה סוד כמוס. עולמנו היה סגור בפניהם ועולמם בפנינו. שום ידיעה לא הסתננה משם.

כעבור מספר ימים נודע לנו מהעתונות שז'ק ואמפר מתו.

ירדה אוירה כבדה על הבית. יאיר לא יכול היה להסתיר את עצבונו. הוא הוגה הדעות, כאב כאב אנושי כל־כך על כל מקרה סבל יחיד, הנופל, הפצוע, וסבל הנותרים הקרובים.

באותם הימים התחיל צלניק מבקר בדירתנו לעתים תכופות ולשעות רבות, גם בשעות היום, והתיחד עם יאיר. והנה לא הספיקו הצרות ובאה לנו תקלה חדשה. חיסיה, יד ימיננו, הופיעה מספר ימים אחרי פרסום התמונות ואמרה שעליה להפסיק לבקר בביתנו. חיסיה הרכיבה משקפיים והיתה קצרת ראיה ולא בנקל נתנה אמונה במראה עיניה. אבל לפי דבריה הוברר לה לבטח שעוקבים אחריה. היא ניסתה להעצר, להסתתר בתוך שקע קיר כעין כיוך ותמיד אותה הדמות הלכה אחריה. אף־על־פי שהדבר לא היה קל בשבילי, נאלצתי לרדת בעצמי לחנות. עשיתי זאת בערב. בעלת החנות, אשה נעימה מאד, הסכימה להביא לי את המצרכים, בהתחשב עם זה שאני אשה חולה והעוזרת שלי לא תבוא במשך מספר ימים. מלבד החנות, נאלצתי לרדת לתבת הדואר לקבל את העתונים, דבר שלא היה רצוי, אבל נשארנו מנותקים מהעולם.

מאז הופיעו התמונות בעתונות, הוחלט שכאשר מישהו ידפוק בדלת יסתתר יאיר בארון, כאשר החנוונית הופיעה עם המצרכים נכנס יאיר לארון ושהה שמה זמן רב למדי. החנוונית נשארה אצלי קרוב לשעה ושוחחנו. בפעם אחרת דפקו ויאיר הסתתר שוב בארון והיה זה בעל הבית. הטיולים לתוך הארון עוררו אצלנו צחוק, בפרט היציאה. לא היה כל כך נעים לשהות בארון מלא בגדים זמן ארוך. כל זה נראה היה כזמני. בחוץ נרקמו כל מיני תכניות על העברתו של יאיר מדירתנו. ברור היה שיאיר לא יכול ולא צריך להשאר בבית זמן רב מדי. על תכנית אחת ידעתי והיא התחפשות לאשה, התכנית לא היתה משכנעת ביותר וירדה מן הפרק.

יום אחד נאלצתי להזמין את השרברב הביתה. בית הקבול התקלקל. כמובן שיאיר נכנס לארון וחיכה בסבלנות עד אשר נסגרה הדלת אחרי השרברב. בימים האחרונים לפני הסוף, המצב בחוץ נהיה חמור יותר ויותר. נודע לנו כאיזו מידה הישוב משתדל לעזור לשלטון הזר למצוא את "הרוצח" שטרן. מכל צד מגיעים טלפונים וידיעות על אדם הדומה ליאיר, שנראה במקום זה וזה.

הוחלט שצלניק יפסיק לעלות הביתה. הוטל עלי התפקיד לרדת ערב־ערב לפינת אחד הרחובות שבסביבה ולהביאו. אם לא אבוא, סימן שמשהו קרה בדירה ומוטב לא לעלות.

בכ"ב בשבט, כאשר ירדתי לפגוש את צלניק, נראה היה לי שעבר מולי ביעף בלש יהודי המוכר לי היטב.

אותו בלש בא לדירתנו שברחוב שדרות קרן־הקיימת ב־22.5.41 יחד עם עוד בלשים אנגלים ויהודי נוסף. הם שהו בבית למעלה משעה, ערכו חיפוש ואסרו את משה, את יהושע זטלר, יעקב פולני, יעקב אורנשטיין ואשתו. גם למחרת, כאשר יהושע זטלר ויעקב פולני ברחו, בא הבלש הזה בליווי בלש אנגלי לדירתי באקדחים שלופים, על־מנת לחפש אחריהם. פרצופו נחרת בזכרוני היטב. גבוה, שחור שיער, פנים מאורכים, שחומים. בעברי באותו ערב לפגוש את צלניק נראה היה לי שראיתיו. סיפרתי זאת לעוריה ומיד הטלתי בעצמי ספק בדברי, מפני שהיה חושך (לילות האיפול המלחמתי), אמנם זה היה ליד חנות ירקות ולוקס בער בחנות, ובכל זאת אין אדם יכול לסמוך על עצמו.

על הפגישה הזאת חשבתי הרבה במשך השנים אחרי הרצחו של יאיר. ראיתי בלש זה, ימים מספר לפני הרצחו של יאיר, בדירתנו.

בכ"ה בשבט, בשעה מוקדמת מאד היה עדיין חושך גמור, נשמעה שריטה בדלת. חסיה באה אלינו, אחרי הפסקה של ימים מספר, הביאה ליאיר מכתבים וסיפרה כל מיני חדשות. הכנסתיה על־ידי למיטה.

חסיה עזבה אותנו בערך ב־7.30. כאשר יצאה ראינו ששכחה את משקפיה. התפללנו לאלהים שלא תחזור אלינו. זמן קצר אחרי שחסיה יצאה נצמד פתאום יאיר לדלת הפנימית, המפרידה בין החדר והפרוזדור ואמר לי: "טובה, מסתכלים אלינו דרך התריסים". ניגשתי לחלון והגפתי מיד את השלבים. התריסים היו תמיד מוגפים והשלבים לאו דוקא. חלונות דירתנו פנו לגג פנימי אשר המפתח אליו היה נתון בידי בעל הבית. דירתנו היתה על הגג. מחדר המדרגות יצאו לגג אשר היה פתוח לכל השכנים. לעומת זאת הגג אשר חלונות דירתנו פנו אליו, היה נעול כרגיל ועל פי רוב בעל הבית השתמש בו.

קרה כבר שמספר פעמים לפני כן שמענו עולים על הגג. אבל אז הצעדים היו ברורים. באותו זמן שיאיר העיר את תשומת לבי על כך שהולכים על הגג לא הגיעו לאזני שום צעדים. ואינני מבינה עד היום משום מה לא הצצתי החוצה. יתכן שעוד היה באפשרותנו להציל מה שהוא. אף כי אלהים יודע איך.

יאיר הסתובב כל הזמן בנעלי־בית אשר לא השמיעו שום רעש.

בשעה תשע וחצי בערך נשמעה דפיקה בדלת. דפיקה עדינה למדי, אשר לא התאימה כלל לדפיקת המשטרה. יאיר, כרגיל, נכנס לארון ורק אז פתחתי את הדלת.

בפתח עמד מיודעי "הטוב" הבלש וילקינס, ואחריו עוד שניים. וילקינס תמיד היה אדיב מדי, נופת־צופים; גם הפעם דיבר באדיבות. הוא שאל אותי מדוע לא באתי לבקר אצל משה וכי איך זה אינני דואגת לו. כמובן עניתי לו שלו באתי לבית־החולים מיד היו אוסרים אותי. התחילו בחיפוש איטי למדי, בדקו בקפדנות כל נייר וכל ספר. כעבור רגעים מספר הביאו שתי שכנות מלמטה על־מנת שתהיינה נוכחות בחיפוש. אחרי שחיפשו בספות ובכל הפינות, ניגשו לארון. עמדתי באותו רגע ליד הספה, מול דלת הארון. אנגלי גבוה פתח את הארון. דמותו של יאיר לא נראתה. האנגלי דחף את ידיו והתחיל בודק, ואז נתקל בגופו של יאיר והתחיל מוציא אותו. באותו רגע שם את ידו הימנית על כיסי מכנסיו האחוריים ותפש באקדחו. מיד קפצתי ממקומי ועמדתי בין יאיר ובין האנגלי ואמרתי "לא לירות או שתירה בי". וילקינס ניגש לאנגלי הוריד "ברוך" את ידו מהאקדח ואמר לו משהו. לתומי האמנתי שהצלתי את חיי יאיר. חשבתי שרק ברגע של התרגשות עלולים היו לירות ביאיר בלי משפט.

הוי, כמה טעיתי.

הושיבותו על הספה שלו, שעמדה בצד ימין ליד דלת הכניסה. מולו ישב הבלש עם אקדח מכוון לפניו, ליד הדלת באלכסון עמד סרג'נט די (הכרתיו מהחיפוש בדירתי שבשדרות קרן־קיימת) עם אקדח מכוון אליו. כעבור מספר רגעים הופיעו בלשים עם כבלים וכבלו את ידי יאיר. במשך הזמן הזה עסקו הבלשים בבדיקת הלבנים והשמלות והוסיפו כל מיני הערות "נאות". וילקינס ניסה לשכנע את השכנות הגב' ויזל והגב' גולדברג, שהוזמנו על־ידי המשטרה כעדות לחיפוש, שמולן יושב רוצח והראה להן את תמונותיו של יאיר שבעתון. אבל התמונות היו כהות, תמונות המשטרה עם זקן מגודל והמציאות היתה שונה. פני אדם אציל ניבטו אליהן. זאת גם אמרתי לנשים שתדענה בפני מי הן עומדות ושלא דברי הבריטים הם הנכונים.

רגעים מספר אחרי שגילו את יאיר התמלא הבית בלשים אנגלים גבוהים

וחזקים. והנה הופיעה דמות, דמות זרה לחלוטין בין כל הדמויות. אדם גבה קומה ושחור, בעל פנים מאורכים. נכנס להדר. הסתכל ביאיר וסביבו ולא כיתר האנשים, הוא שתק, ואחרי מספר דקות יצא. עד היום הנני רואה את דמותו של הבלש הזה לנגד עיני. הכרתי בו את הבלש משדרות קרן־קימת וראיתי בו אותה הדמות אשר נראתה לי ימים מספר לפני כן בקרבת הבית. אמרו לי להתלבש ולרדת. כאשר יצאתי את הבית התפלאתי לראות שדוחפים את הנשים בגסות מן הבית.

נכנסתי למכונית קטנה אשר עמדה ליד הכניסה. ממול עמדה מכונית משא. הקצין שירד אתי מהדירה לא נכנס לתוך המכונית כי אם עמד על ידה והסתכל למעלה. חשבתי לתומי שגם הוא מחכה כמוני לראות את יאיר המובא למכונית המשא.

פתאום פילחו את האויר שלוש יריות. שלוש יריות...

ועל הצוואה מעידה ג׳ולי:

בכ״ה בשבט לאחר שנודע לי האסון, קראתי את מכתב התשובה של יאיר על הצעת מקלט, שהוצעה לו מטעם המוסדות הרביזיוניסטים. הוטל עלי להעביר את התשובה הזאת לד״ר שמשון יוניצ׳מן, וזאת התשובה:

„קודם כל נברר יחסכם לשלטון הזר״.

דומני שצוואה טובה מזאת לא יכול היה להשאיר לנו, שכן באותם ימים של רדיפות על צוואר, היה המקלט הבטוח בראש מחשבות הסתר שלנו, מקלט מפני העוקבים למיניהם, מפני רוצחי הבולשת, מפני החוטפים והמענים, מפני הרעב והנדודים. יאיר נפרד מאתנו באומר:

וותרו על המקלט, בראש וראשונה הלחמו בשלטון הזר!

מ מ א מ ר י ו

חרות — פירושה: שלטון עברי

מה נשתנה הארגון שלנו מכל גוף ארגוני הקיים כיום ביישוב, בציונות, ביהדות כולה? ראשית — מקום הולדתו ומוצאו. ארגוננו — מולדתו ומיצאו מן המכורה; השאר כולם בגולה נולדו. רבים נשארו בה עד עצם היום הזה. ומקצתם הגיעו בחלקם הלום ומתמידים לעתים קרובות, מרצונם או בעל כרחם. ביודעים או בלא יודעים, בחיי גלות ומנהגיהם.

תסביך הנחיתות, תאוות הפיוס, הערכת השתדלנות, עבודה זרה, כל אלה אשר מתוך בוז ובחילה קראנו להם „גלותיות" לא משו מקרב המנהיגים למיניהם. גופם במזרח ולבם בסוף מערב.

הגוף היחידי ששגא במעוז זכרון יעקב, בשומרון הצחיחה, הבריק והזרית, בישר הרבה וקיים הרבה — ניל"י שמו — וגם הוא היה שונה בתכלית מכולם זולתו — עבר מן העולם. כיום הננו הגוף היחידי אשר מכורתו היא מכורתנו ההיסטורית, ולנו יש הזכות ההיסטורית להגות ברעיונות גדולים, רעיונות החרות העברית בארץ־ישראל. והאדנות העברית בה. עלינו מוטלת החובה ההיסטורית בעבור חרות ישראל ואדנותי ללחום לשלטון עברי, אשר הוא ורק הוא נועד להגשים את חלום ששים הדורות על גאולה שלמה, על קיבוץ גלויות ותקומת המלכות. הוא ורק הוא יזכה לקיים את היעוד העברי במלואו.

וההבדל הזה שבמוצא קבע במידה מסויימת גם את יחסנו לגולה ולגלות. בו בזמן שהציונות ראתה כמושכל ראשון שלה את שיבת ציון, אנו נושאים את נפשנו קודם כל לשלטון העברי. מניחים אנו כי: תנאי בל יעבור לקיבוץ־גלויות שלם במכורה אין בו משום השגת המטרה, שהיא חרות ישראל ופירושה היסודי, השלם של חרות אינו אלא שלטון, היינו: היכולת להחליט בכל בהתאם לרצונו האמיתי של העם ונ"ק בהתאם לרצונו.

אם תפרוץ מלחמה

הארגון חי ולוחם להקמתה של מלכות ישראל בארץ־ישראל. ארץ־ישראל איננה מדינת פיל ואינה שטח המנדט ואיננה מדינה עברית משתי גדות הירקון. ארץ־ישראל היא כברת ארץ, אשר עליה ישב עם ישראל כולו בזמן מן הזמנים. את גבולותיה של הארץ יציב הוא בעצמו בחרב הכיבוש, כשיקים את מלכות ישראל. ולשם הקמת המלכות יש ליצור כוח עצמאי מזויין, עברי על נשקו, קציניו וחייליו. חיילי ישראל ששפכו את דמם בשבעים חזיתות; נוער עברי שגדל במחתרת בציון ולהם על החרות בירושלים ובחיפה — כולם ידעו במלחמה הבאה כי אחד הוא העם ואחת היא הארץ ואחת היא החזית: חזית הכיבוש בארץ־ישראל למען עם ישראל.

ובבוא היום לא ילך יהודי לצבאות זרים ולא יהיה לבשר תותחים לשום אומה ולשון, אשר תהלל את קברות חייליה היהודים ותמחה את זכר מלחמתם למענה מתחת לשמים. ולא רק למען עמים זרים לא נלחם. גם למעננו לא נלחם בגדוד זר. כי תולדות גדודי הזרים בכל הצבאות חזרו ונשנו: צבא שכירים

(ולוא היו אלה שכירי רעיון החרות) ששפך את דמו ונשלח כלעומת שבא בתום המלחמה, לאחר פירוק נשקו, אלה היו גם תולדותיו של הגדוד העברי. ועל כן לא נתגייס לגדודי זרים, לא נקבל נשק זר, לא נסור לפקודת הקצינים הזרים. אנו ניצור בציון שבט בן חורין, שבט לוחמים כובשים, ארגון צבאי לאומי, אשר יכבוש מידי זרים את ירושלים ויגאל את הארץ לעולם ועד.

בפרוץ המלחמה שתבוא, יבואו נא אלינו מדינאים וקצינים זרים, כלורנס בשעתו לשבטי הבדואים, ויתאמצו נא למשוך אותנו לצדם ואנו נלחם לצדה של מעצמה אשר תכיר כי עם ישראל הוא בעליה היחידי החוקי של הארץ הזאת והוא יקים בה את מלכותו.

בתום המלחמה לא יפזרונו קצינים זרים ולא יפרקו מעלינו חיילים זרים את נשקנו. כי לעולם ועד ישאר הצבא הלאומי, צבא הכיבוש ויהיה צבא המלכות, כערובת ברזל לקיומה של הבטחה, כערובת ברזל לחייו וחרותו של העם.

(מתוך "עקרונות ומסקנות", מאמר ב"אומר לעם", הופיע ביום 29 ביולי 1939, כחודש לפני פרוץ המלחמה).

• • •

אלדד, בסכמו את עדותם של משה וטובה סבוראי ועדותם של השכנים, סבור:

"מתברר מהן מעל לכל ספק, שהבית עמד בפיקוח, זמן רב לפני שהכתובת נמסרה בשעה 10 על־ידי משה לאמו של ישקה. אם אמנם הסתגנה שיחה זו שאוזני הבלש, נודע לו לכל היותר מי גר בכתובת חשודה זאת. התכונה סביב לבית לפני כן ואף בימים האחרונים לפני כ"ה בשבט, מעידה שהחיפוש היה מתוכנן קודם לכן. גם עדותה של חיסיה, שהפסיקה לבוא במשך ימים אחדים ורק בלית ברירה חזרה ובאה לשם, מוכיחה שקיים היה עיקוב לפני־כן.

גורלו של יאיר נחתך על־ידי המצור והמצוד שנערכו עליו בשבועות האחרונים מאז הפעולה ברחוב יעל. הכשלון של הפעולה הכספית ופרסום התמונות יצרו איבה ואימה בקרב הישוב היהודי. התנגדותו העקרונית של יאיר לקבל מקלט אצל משתפי־הפעולה, סגרה את הדרך האחרונה. שרידי האנשים של המחתרת היו כבמלכודת, כמעט גלויים לעיני המנגנון המשטרתי והבולשתי ועוזריו היהודים. יאיר עצמו חש בקץ הקרב. זה שראש הרוצחים, מורטון, מנצל

את השיחה בבית־החולים כדי להטיל את גילוי הכתובת על שכמו של איש לח"י, איננו מפליא כמובן. זה המשך לאותה בעיטה סדיסטית שבעט וילקינס ידידו, בגופו הפצוע של סבוראי באמרו: „רצית חרות? הנה חרות"... מורטון, שקיבל הלם עצבים מפחדי יום ולילה, ודאי טרם נשתחרר עד היום הזה מאימת יד שטרניסט נוקמת, והוא מנסה להעביר את רגשותיהם של אנשי לח"י לכיוון אחר. אילו נערך הבירור מטעם המרכז בעבר, ייתכן שאפשר היה עוד להגיע גם לזהותו של אותו בלש מסתורי. כיום העדויות מספיקות עוד אך ורק כדי לקבוע: הבית ברחוב מזרחי ב' 8 לכוד היה ימים אחדים בטרם נערך בו החיפוש. רק הנסיון מרחוב יעל מנע מהבולשת לפרוץ לתוכו מיד עם התגלותו. פתה היו זהירים יותר.

השתלשלות הדברים היתה טרגית בהכרחיות שלה ובהגיון האיום של בידודו של יאיר.

נספח לנושא

במרוצת השנים נוספו עדויות של יודעי דבר, כולל גורמים משטרתיים, אשר קבעו מפורשות שהבית ברחוב מזרחי־ב' 8 היה במעקב. עדים מבין תושבי השכונה ראו בלשים בסביבת הבית כבר בשעות המוקדמות של אותו יום בו נרצח יאיר.

המרדף אחרי אנשי המחתרת היה כה נרחב, עד שלא נמצא אף מקום אחד בו ניתן היה למצוא מסתור בטוח. תמונותיהם של „מבוקשים" התנוססו בעתונים ועל לוחות המודעות.

בלית ברירה נאלץ יאיר להתגורר זמנית בדירתו של משה סבוראי, אשר נפצע ונאסר בפשיטת המשטרה על הבית ברחוב דיזנגוף 30. אילוצים אלה גררו אחריהם אירועים הרי־אסון. אין לי צל של ספק, כי בבואם לדירת סבוראי לא ידעו הבריטים ששם ימצאו את יאיר; שאם לא כן, היתה היערכותם בבואם למקום שונה לחלוטין.

נסיונו של מורטון לנצל את השיחה בבית־החולים כדי להדביק את עובדת גילוי מקום הדירה ברחוב מזרחי־ב' על משה סבוראי — אינו אלא נסיון שטני לזרוע פירוד והחשדה בין הלוחמים. אין לי ספק כי גילוי מחבואו של יאיר, והרצח שבעקבותיו, הוא תוצאה של מצב מיוחד בו נמצאה המחתרת באותם ימים של ראשית הלחימה בשלטון הזר. על כן אין להטיל אפילו צל של חשד כי מישהו אשם, במזיד או בשוגג, במותו של יאיר.

בין השמשות

להבות הבהוב אחרונות

שמשו של יאיר שקעה באודם דם רב, ועלטה כבדה ירדה על הלבבות ועל המוחות. נדמה היה שניצוץ המרד שהוצת, כבה.

עוד בחדשים הראשונים לאחר נפול יאיר פרצו להבות מעט, אך התברר שלא היתה זאת ראשית, כי אם לשונות מתוך הרמץ הלוהט. כי להטה בנפשות השנאה ובער הצורך בנקם.

והשרידים הבודדים הגו בנקם, ואף עשו נסיונות מספר.

באורח אוטומטי הועמד בראש הארגון יצחק צלניק, שהיה סגנו של יאיר, ורק בידיו היו החוטים המקשרים אל המעטים שנותרו. מיד הוחל בתכניות פעולות נקם נרחבות.

עידוד להכנות אלה שימשה פרשת הזוועה של „סטרומה". כאילו בתור שכר לישוב היהודי „הלויאלי", אשר סייע בעמדתו העויינת במישרין לבידודו של יאיר ולנפילתו — הגיש השלטון הבריטי את „סטרומה".

שבועיים לאחר רצח יאיר בזדעזוע העם היהודי כולו לשמע טיבועה של אנית המעפילים בשם „סטרומה" בים השחור על 675 נוסעיה. האניה הוחזרה ממימי ארץ־ישראל לפי פקודת הנציב העליון והמיניסטר לעניני המזרח התיכון בקהיר.

לא היה צל של ספק, שהיה כאן מעשה חבלה מכוון. האוירה בישוב היתה דחוסת זעם. ודאי שזעם רגשני זה רחוק עדיין מלפתח את המחשבה המדינית הבהירה של מלחמת חרות בשלטון הזר כניסוחו של יאיר. מכל מקום, היה בו ודאי כדי להקהות את השנאה לגוף לוחם נגד שלטון הרשע.

ואילו הצליחו פעולות הנקם שתוכננו, לא היו מעוררות באותה שעה רוגז ואי־הבנה. ברגעי הריתחה לאחר „סטרומה" לא אחד אמר בלבו וגם בשפתיו: יאיר צדק...

נעשה נסיון להתנקש ברוצחו־במישרין של יאיר. בשביל שהוביל לשרונה, ואשר דרכו היה מגיע מורטון לעבודתו, הוטמן מוקש שהופעל על ידי זוג טהתעלס, כביכול, באהבים בצידי הדרך. המכונית הועפה אך הרוצח לא נהרג.

אך את עיקר הפעולה מכינים בירושלים.

לתכנית שני שלבים: התנקשות במפקד המשטרה בירושלים מק־קונל. המוקש הותקן במכונית שלו בשעות הלילה. לכשיכנס ב־8 בבוקר לתוכה — יוצף. אין ספק שלקצין גבוה כזה תיערך הלוויה רבת־משתתפים מראשי הצבא והמשטרה והשלטון האזרחי. ולכבודם נערכה התכנית הבאה:

בכניסה לבית־הקברות האנגליקני בהר ציון, הוטמנו אחד עשר מוקשים, שכוח הנפץ שלהם היה מרסק את הפמליה כולה. חוטים הוטמנו ונמתחו למרחק שאפשר יהיה לשבת שם מבלי לעורר חשד ולהפעיל את המנגנון. אכן תכנית זאת ראויה היתה לשמש הן כפעולת נקם על רצח יאיר והן כפעולה נגד צמרת השלטון כולו. מכיוון שהיה חשש שבהלוויה ישתתף גם הרב הראשי, חיפשו דרכים למנוע ברגע האחרון את השתתפותו. אך מעולם לא הספיקו בפעולות המתחרת לא תכנון גאוני ולא כושר טכני. כל איש מחתרת יודע מה רב חלקו של הגורל בכל פעולה.

באותו בוקר לא היה מק־קונל ראשון להיכנס למכונית שלו. משום מת, ניגש ראשון, שוטר ערבי ופתח את הדלת. המוקש הופעל, השוטר התרסק, והבריטי ניצל. כעבור ימים אחדים, (ביום ז' באייר תש"ב), נתגלו גם החוטים והמוקשים בכניסה לבית הקברות. הם לא פורקו, כי בינתיים חל תהליך פירוק נוסף בחיפה נאסרו בחדר אחד, בבת אחת, שבעה אנשים.

ואיזו ידיעה קטנה בעתון מודיעה על מאסר אדם בשם נתן פרידמן בסוריה. שמעון (יצחק־צלניק) לא החזיק מעמד במלחמת עצבים איומה זו של החדשים האחרונים, נכנע, עזב את הפיקוד והסגיר עצמו לידי המשטרה.

כעבור ימים אחדים, נאסרו בירושלים, תוך כדי התנגשות עם המשטרה, שנים מהאנשים הפעילים ביותר בסניף: ישראל תבואה (עזרא) ומשה בר־גיורא.

בעתונות פורסמו שוב תמונות, עם פרסים על ראשים, מהם ראשים שמזמן כבר לא היו "ראשים" כלל, מזמן לא היו פעילים כלל. אך גם על שנים שניסו להמשיך ולמשוך בעול האיום: צבי פרונין (הישיש) ויהושע כהן (שפסל). האחרונים מכל השכבה הפעילה הותיקה.

אשר נפל — נפל; אשר נאסר — נאסר; ואשר כשל וערק — אבד, כאילו בא הקץ.

סניף לח"י... בעמק

ועתה יעשה עמי הקורא קפיצה קלה מאוירה דחוסה זו של דם ואש ל...אידיליה כפרית.

בכל המאורעות הגורליים ההם הייתי, כאמור, שרוי כאילו בחיל מילואים, הרחק מהחזית. אין אני צריך וגם איני מסוגל לאמר, מה היתה בשבילי באורח מיוחד האבדה של אברהם אמפר, שעמו, כמסופר, ממש התחלתי בהקמת התאים בפולין, והוא שהביא אותי ואת כל גל פליטי וילנה לשורות יאיר.

איך יבוא המשך? היבוא?

לפי שעה אני תקוע בעמק יזרעאל, זה הכשר מכל כשר בעיני השלטון הבריטי, זה הירוק והשלוו והעובד עבודה שקטה. מה מאוד התלהבו האנגלים השמרנים לקבוצים הסוציאליסטיים שלנו, מה מאוד אהבו גם הם את העמק האידיאלי! מכאן — הם ידעו זאת יפה — לא תצא לעולם, הרעה לשלמונם.

לאחר ההתנגשות במורטון, הופיע אצלי, במשק הפועלות בעפולה, בחור גבה קומה, שלא הכרתיו, הציג עצמו, מסר את הסיסמה וביקש מקלט. זה היה שמעון לוקשין, שבועיים התארח אצלי, כשהוא מבוקש על ידי המשטרה. אמנם, הוא בא, כפי שידעו מסביב, לנוח בכפר מחום העיר. אף על פי כן לא התעצל ולא התפנק, כי אם עבד, בעיקר בעקירת קוצים בשדה, ובזה קנה את לב האנשים.

לאט לאט נוצר קשר עם אנשינו, שהיו מפוזרים בישובי העמק ובגליל. הרחק ככל האפשר מתל־אביב וחיפה. שם נשרפו כל העמדות, נפסלו כל הבתים, נתגלו כל הכתובות.

ה„עמק" הפך להיות מקום מקלט למסתתרים. זאת היתה תרומתו ש ל א מ ד ע ת למלחמת השחרור...

רק תקלה אחת ארעה, שבדרך נס לא הסגירה אותי.

באחד הימים הופיעה אצלי נלי פישר. היא באה לזמן ממושך יותר, מכיוון שגם אותה חיפשה המשטרה. כאן לא הספיק סיפור על „חבר שבא לנוח". צריך היה להמציא משהו רציני יותר, ואף עבודה.

סידרתי אותה במושב מרחביה, אצל משפחת גבאי, בעבודת משק בית. משק בית מלא, כולל כביסה גדולה, דבר שודאי לא היתה רגילה לו; ואף על פי כן עמדה גם במבחן מים זה, כאשר עמדה במבחן האש.

שמה הבדוי היה, אסתר ברגר, „בעלה" היה מנויס לצבא, ובאין עבודה בעיר, באה לעפולה. הייתי מבקר אצלה מעת לעת ומודיע לה על הנעשה.

באחד הימים מגיעים אלי סיומקה (מרקוביץ) ודרורה (יונה רזניצקי־בן־עמי). הבתור נשאר ללון אצלי ודרורה הלכה אל נלי. בחדרי כתב סיומקה מכתב ארוך המיועד למזרע, זה מחנה העצורים, שכלואים היו בו מיטב אנשינו. את המכתב תעביר נלי בשעת הביקור אצל ידידה אליהו.

ולמחרת יוצאים השלושה: סיומקה, גלי ולוקשין. לדרורה שיחק המזל הפעם, כאשר שיחק לה עד סוף המחתרת, ולא יצאה עמם לחיפה.

והנה עושה השלישיה את השגיאה הפטלית והבלתי נסלחת, נגד כל חוקי הקונספירציה, ודאי שלא נותרו, כאמור, מקומות „בטוחים" בחיפה. אף על פי כן מוטב היה לא ללון בכלל בשום מקום, מאשר להיכנס בסך כזה לחדר אחד, והוא חדרו של נחמיה טורנברג. לא די בכך. אליהם הצטרף גם עמנואל הנגבי. יחד, שבעה אנשי לח"י.

ולפנות בוקר — בכל זאת ג'נטלמנים, נתנו להם לישון — דפיקות מהסוג הידוע.

הבית מוקף משמרות כבדים. לחדר פורצים בלשים, בראשות וילקין, למראה חולצתו הכחולה של הנגבי, שאל אותו, משום מה הוא לובש חולצה כחולה, שהיתה כידוע, לבוש הנוער העובד. הנגבי השיב שהוא חבר... השומר הצעיר. כתשובה לכך זכה איש לח"י, לסטירת לחי מידי וילקין.

וכשם שלא הועילה החולצה הכחולה לנגבי, כן לא הועיל לגלי הסיפור, ששמה אסתר ברגר והיא פועלת כשרה בעמק, במרחביה, ולחיזוק דבריה, מוסרת בדיוק את הכתובת...

המשטרה פעלה במהירות. משטרת עפולה קיבלה מיד הוראה לערוך חיפוש בבית גבאי, דבר החיפוש נודע לדרורה והיא הגיעה אלי עם הבשורה על המאסר והחיפוש. הדבר הראשון שעשינו, היה להרחיק אותה מן המקום. היא קיבלה ממני חצי לירה להוצאות הדרך, ישר לתל־אביב.

ואני... כאשר אבדתי — אבדתי. הרי ברור. שמשפחת גבאי תודיע שאני הבאתי את „אסתר ברגר" זו אליהם.

לא חלפו דקות רבות לאחר צאת דרורה, והנה מגיע אלי, דוהר על סוס, יצחק גוטמן, איש מרחביה, ומספר לי על החיפוש. כמובן שהייתי „מופתע" ובמוחי כבר צמח סיפור רומנטי „על אשת חברי" וכו'.

אך לא ניתנה לי הזדמנות לבגוד אף בחברי הדמיוני. לא הופיעו אצלי ולא נזקרתי כלל. ורק שתי אבידות סבלתי. אבדה לי ידידות של משפחת גבאי, ובאחת הפגישות המקריות בקולנוע זכיתי למבט בוז וכעס מעיני הגברת גבאי (אולי במשך הזמן פגו גם הבוז, גם הכעס?) וגרוע מזה ליתר בטחון, הורדתי מהעט הנובע שלי, טבעת כסף, שקיבלתי מחניכי הקודם בזופיובקה, ובה חרותו הקדשה: לראש קבוצת יוסף". למה לי צרות מיותרות ושאלות וחקירות על טיב ה„קבוצה" הזאת? הטמנתי את הטבעת מתחת לעץ אחד במשק הפועלות בעפולה.

ואם לא נעקר העץ, ודאי טמונה שם עד היום הזה, כעדות נצח לפעילות לח"י ב„עמק".

לכשנוכחתי לדעת שיצאתי בנס מכל הפרשה ולא נפל עלי חשד, יצאתי לתל־אביב, וכאן נפגשתי עם פני המציאות החדשה של המתרת, רקמות חדשות המוקמות מתאים אחרונים שנותרו לפליטת.

איש „הקשר" שלי, והוא הקרוב ביותר לי, אנשל שפילמן, מפגיש אותי עם מי שריכז את החומים האחרונים בידו, צבי פרוגין, המכונה „הישיש". הנ"ל מסר לי הוראות על עתידי הקרוב.

בימי „הפרדסים"

גסי אנשל

„סיומקה הפגיש אותי בתל־אביב עם שתי קבוצות בחורים והודיע לי, שאצטרך לרכז את סניף תל־אביב. כעבור מספר ימים קרא לפגישה בחיפה. בה השתתפו כל האחראים והפעילים.

בפגישה זאת הקריא כרוזים מוכנים לפירסום והכריז על ארגונה מחדש של המחתרת. ישנתי באותו לילה בחדרו של יולק, במיטתו של נחמיה טורנברג. למחרת חזרתי לתל־אביב. אחרי מספר ימים נאסרו בחדר זה 7 מאנשינו וסיומקה בראשם... מאסר זה חיסל את כל התכניות, שעובדו בפגישה הנ"ל, על מחבריהם ונושאם.

יהושע כהן וצבי פרונין, שגם צילומיהם פורסמו בעתונים ופרסי כסף הובטחו למי שיביא לתפישתם, חיים או מתים, היו היחידים שהחזיקו מעמד ולא התמסרו. הם היו היחידים מהוותיקים שנשארו לפליטה. להם חיכינו, שיבואו ויקבלו את הנהלת המחתרת וארגונה מחדש, כי הנותרים היו צעירים מדי, והמבוגרים מבינינו היו חדשים בארץ. הכשלונות לא הפחידונו, נכונותנו להמשיך היתה ללא רתיעה. אבל בשנים אלה זה לא מספיק היה. חיפשנו מנהיגים. והם ישבו בבתי הסוהר.

חיפשתי קשר לשני אנשים אלה, שלא הכרתים לפני כן. באחד הימים באה נחה (שרה) אל חיסיה, שהיתה פעילה עוד בחייו של יאיר, והיתה הקשרת שלו עד יומו האחרון. היא השתתפה אחר כך בהתנקשויות במפקדי המשטרה — שנכשלו. היא היתה מוכרת לרוב אנשינו, ולא לחינם היוותה את מרכז הקשר בתקופה ההיא.

חיסיה קראה לי, ונסעתי עם שרה לפגוש את יהושע כהן בסביבות כפר־סבא—רעננה. נחה, נערה צעירה זריזה וחיננית, עזבה את בית הוריה בכפר־סבא והצטרפה ליהושע בימים קשים ומסוכנים אלה. בהם נע ונד יהושע בפרדסים ובחורשות בשולי מושבות השרון — נרדף על צוואר על ידי מבקשי נפשו, אנגלים ויהודים. היא היתה הקשרת שלו, סיפקה לו ידיעות מהנעשה בסביבתו, והביאה לו אוכל בחשכת הלילות, אם השיגה את האמצעים לכך

אי־אפשר לתאר את קיומו של יהושע כהן בתקופה ההיא, מבחינה פיסית, בלי עזרתה ופעילותה של נחה. וקשה להעריך את מלוא יעילותה בתקופה ההיא ולאחריה, בעבודה הקשה האחראית של המחתרת, עד אשר נאסרה ונכלאה בבית־לחם.

כדאי להזכיר גם את עזרתו של אליהו קורב ליהושע. הוא גם שימש תקופת מה בתור מחסנאי ראשי של הנשק המועט שנשאר לפליטה, עד אשר לא עמד יותר במתח הנפשי והפיסי הקשה, חלה, נשבר והתמסר לידי המשטרה.

מעניין לציין שהשוטרים היהודים בנתניה לא האמינו למשמע אוניהם, לא האמינו לסיפורו ולא רצו לקבלו למאסר, התיחסו אל זה כאל הלצה — מכיוון שאז כבר ידוע היה בארץ ש„אנשי שטרן" אינם מתמסרים למשטרה וישהדעה שרווחה אז, כי אין מקום סתר בארץ הקטנה שלנו, שלא יגלוה הבלשים, הופרכה לחלוטין.

המשטרה הבריטית, על כל שוטריה, בלשיה האנגלים והיהודים כאחד, וכלבי הגישוש לא גילו ולא תפסו את יהושע כהן ואת צבי פרונין, ולא אסרו עוד אף אחד מאנשינו, אשר הדריכו כל כך את מנוחתם. אמנם לא עשינו עדיין שום פעולה ראויה לשמה, אבל התכוננו לכך והם ידעו שזה יבוא. הם פחדו מן הנקמה שתבוא, כי היא נתבקשה מאליה אחרי כל אשר עוללו לנו בדיזנגוף 30, עם רצח יאיר, עם המאסרים, העינויים ועוד...

נכנסנו לפרדס, מסביב חושך היה, נחה התקדמה הראשונה ואני אחריה, מפלס לעצמי דרך בסבך הענפים. היא התקדמה במהירות, ללא קשיים, מתוך הרגל כנראה, או מתוך ידיעת המקום — ואני מתאמץ להמשיך אחריה ולא לפגר, כדי לא לאבד את עקבותיה בחושך.

לא מצאנוהו במקום המיועד, ונחה היתה מודאגת. היא עזבתו בליל אמש ומאז — מי יודע מה קרה לו. אני נחרדתי למחשבה זאת. אם גם הוא נפל — מה יהיה כעת. הן יהושע סימל את אי־הכניעה לאוייב והיה מקור ההתמרדות. המחודשת. אסור לצעוק ולקרוא בקול, נחה מחליטה בכל זאת לשרוק שריקה מסויימת קבועה ביניהם, דומני שזה היה קטע מהמרסיליזה. ואכן, ענתה שריקה לעומתנו. הוקל לי, ונחה חייכה והיתה שבעת רצון. התקדמנו לכיוון השריקה. כעבור מספר דקות הופיע יהושע בין העצים והפליט בקולו הצרוד והחנוק: „אני חושש שהרגישו בי בעלי־הפרדס. בואו ונסתלק מכאן". זזנו במהירות מהמקום. הוא הוליך ואנו התקדמנו בעקבותיו. התרחקנו מהמקום, עברנו לחורשת סמוכה ונעצרנו...

אז ראיתיו בפעם הראשונה.

מגודל זקן, לבוש בגדים בלים ורטובים מטל, יחף ונעלים קרועות בידיו. עיניו השחורות נוצצות בחושך כגחלים. קול דיבורו שקט וחנוק מתוך זהירות.

אחרי שמסרה לו כריכים שהביאה אתה מתל־אביב, הסתלקה נחה מן המקום, כנראה כדי להכין מקום לינה ואולי מתוך זהירות, לא להקשיב לשיחה בעניינים חשאיים.

שוחחנו על הכל. הוא שאל פרטים על האנשים שנותרו והעומדים לרשותנו, על נכונותם להקרבה ולהמשכת הדרך. סיפר לי על אליעזר בן־עמי, בחור צעיר ומוכשר מבחינה טכנית, הגר ברחובות, שיש להעבירו לתל־אביב, על אחיו הצעיר נפתלי ועל טדי פלאי בכפר־סבא, שאפשר יהיה להכניסם לעבודה במשך הזמן. הוא סיפר איך השניים לקחו מאמותיהם — האחד את טבעת הקידושין והשני שרשרת־זהב — והעבירו אותם אליו, על מנת שישתמש בשווים בצר לו. הוא היה בטוח שישנם נערים ובוגרים, שהיו רוצים לעזור לנו אבל אין להם כתובת לפנות אליה או שהם מפחדים. אותם צריך במשך הזמן ללקט ולנצל לטובת המחתרת.

יהושע היה בטוח שאפשר להחזיק מעמד, להקים כוח ולהגבירו על־ידי הוצאת אנשים ממחנות המעצר במזרע, שם יושבים ממיטב המפקדים ואנשי המחתרת המנוסים. קבענו שנכין מקום והוא יעבור לתל־אביב בזמן הקרוב ביותר.

עזבתי את יהושע חדור הרגשת בטחון, שאמנם נעשה ונצליח, מושפע ומוקסם מאיש מחתרת אגדי זה.

באחד הלילות הגיע יהושע לתל־אביב, דומני רכוב על אופנים. לבוש היה בגדי נוטר: כובע אוסטראלי רחב שוליים לראשו, מעיל גשם האקי, כשפניו מכוסות במטפחת, באילו שיניו כואבות, למען לא יכירוהו. כי קל מאד היה להכירו לפי התמונות שנתפרסמו בעתונות והתנוססו על הקירות בכל עיר וכפר. בנקל אפשר היה להבחין בטיפוס מיוחד זה, בהילוכי המתנדנד ונוטה במקצת הצדה, במבנה גופו הצנום, הגבוה והשביר, בפניו ועיניו. מי שראה פנים ועיניים אלה פעם אחת, לא ישכחם במהרה. היה בו דמיון רב לדמותו של אבשלום פיינברג, גבור ניל"י.

יהושע היה חולם, תמים, ובעל אינטואיציה טבעית מפותחת. לא פעם הציל אותו חוש זה מנפילה בידי שליחי האוייב מבקשי נפשו, ששרצו ב"יישוב" בכל פינה.

הבריטים הורו להפשו חי או מת. ויהושע נשא עמו נשק, שלא מש

מידיו. הנשק הצילו לא פעם מנפילה בפח, ומאז נעשה האקדוח מלווה הקבוע והיעיל של כל פעילי המחתרת.

היו מקרים שאנשים הכירוהו ופחדו להסתכן ולמסרו, כבמקרה עם אותו שוטר, שניסה לעצרו ותחת איום באקדוח עזבו לנפשו. אחר כך, כשנודע לו בדיוק מי היה האיש, התפטר השוטר מהמשטרה, והשתדל שצעדו זה יגיע לאזני יהושע.

אכן, היו אלה ימים קשים ומרים מאד: לא קורת גג ולא אמצעי קיום, לא בגדים ולא אוכל, פשוטו כמשמעו. וכל זה בזמן שה„יישוב", על כל שדרותיו חי חיי רווחה, עשה כספים ועסקים פורחים עם צבאות הברית, שמילאו את הארץ ועברוה לאורכה ולרוחבה.

ה„יישוב" היה שבע ושבע רצון, שאנן ומאושר. מאד חרה להם על כל „הטרדה" ועל אותו יוצא דופן בצורת מחתרת של „שטרניסטים"...

רק הקומץ הקטן הזה של בחורים ובנות צעירים, בלתי מנוסים, בלי עבר עשיר של חיי מחתרת קשים, ניסו „לשחות נגד הזרם". בלי נשק כמעט, בלי מכשירים, בלי בסיסים, בלי עורף ציבורי, ובלי אמצעי קיום מינימליים, אבל חדורי הכרה היו בצדקת דרכם — דרכו של יאיר: המלחמה בשלטון הזר עד מיגורו וסילוקו, עד שחרור המולדת למען העם העברי, בעלי הארץ הזאת.

דעות אלה ואמונה זאת, חישלו את השרידים מאנשי יאיר ונתנה בהם את כוח הסבל, כח ההתאפקות וההתנזרות מכל תענוגות החיים, מחיי הנוער הקלים והעליזים של הימים ההם.

צבי פרונין התאכסן אצל משפחת מכירים באחת המושבות ובאותם הימים הופיע לתל־אביב. נפגשתי אתו והוא הסביר לי, שלפי דרגתו ותפקידו שמילא בארגון, הרי שהוא יתפוס את מקומו של צלניק, שהתמסר למשטרה, בתור ראש הארגון.

הוא חזר למושבה, גידל זקן ואחרי מספר שבועות חזר לתל־אביב, שכר חדר בשדרות רוטשילד, בשחנה פרידמן משמשת לו כקשרת.

פרונין חשב, שאין בינתיים אפשרות של פעולה ארגונית ואין אפשרות של גיוס אנשים והרחבת השורות, אחרי כל הכשלונות שמצאו אותנו. הוא התנגד להצעתי לארגן צעירים במסגרת נפרדת, מסגרת נוער למען המחתרת, שממנה נקבל גם מילואים למחתרת עצמה. דעתו היתה, שרק אנשים מבוגרים ומחונכים, בעלי הכרה, יכולים להתקבל לתנועה ובינתיים יש להכין ולבצע פעולות נקם חזקות ומקיפות ואחר־כך לחכות עד יעבור זעם...

פרונין הוא אדם שקט, המסתפק במועט, בעל הליכות עדינות, ונימוס

יצא מהכלל, ושמח בחלקו. יחד עם זאת היתה נחושה החלטתו, לא להתמסר, למרות הקשיים ולהתחיל הכל מחדש בבוא הזמן.

בית קרובי, בצפון תל־אביב, אצלם גרתי, שימש לא פעם מקום מיפגש לאנשינו. הם אמנם לא ידעו בדיוק מי הם הנפגשים ובמה המדובר, הם גם לא היו ממתנגדי המחתרת, אבל לא שאלו שאלות ולא הביעו התנגדות לכך. באהדה ובכבוד הם קיבלו כל אחד שבא בצל קורתם. בבית זה הפגשתי את ד"ר שייב עם פרונין. הם ישבו בחדר השני ושוחחו, כשאלישע ואני יושבים בחדר הראשון ו"מעבדים" כרוז, שחיבר ה"דוקטור" נגד הגיוס. אנו מקצרים ומשנים. הכרוז נראה היה לנו ארוך מדי ומליצי מדי. זה היה הכרוז השני. הראשון היה קצר ובו הודענו על קיום המחתרת ועל המלחמה בבריטים אשר תתחדש, ובוא תבוא בקרוב...

אחרי הפגישה אמר לי הדוקטור: "תמיד אותו הדבר: ההתחרות על המנהיגות. מי יודע, אם יצא מזה משהו".

הרגעתיו והבטחתיו שהפעם הכל יהיה בסדר.

אחר כך הפגשתיו עם יהושע כהן בחורשה של שכונת מונטיפיורי, יהושע דיבר על הצורך במציאת קשר עם ההודים בעלי בריתנו הטבעיים...

הדוקטור התרשם מיהושע. הוא לא ראה ולא פגש מעודו טיפוס כזה. אז כתב עבורנו מאמרים בשביל ב"מחתרת" את "חורבן בית שלישי" ואת ה"וידוי".

יהושע כתב את שירו המפורסם בתקופה ההיא "מאופל מחתרת", שגם מנגינה מתאימה נמצאה לו. שיר זה הפך כמעט להמנון הימים ההם. וזה השיר:

מֵאֹפֶל מַחְתֶּרֶת, בֵּין כְּבָלִים וְסוֹרֵג,
בּוֹקֵעַת שִׁירַת הַמֶּרְדוּת,
זֶה שִׁיר הַתּוֹחֶלֶת, מַנְגִּינַת הָעוֹרֵג
לְיוֹם הַשִּׁחְרוּר, יוֹם הַפְּרוּת.

הַיּוֹם בּוֹ נִשְׁבַּעְנוּ לַנּוֹפְלִים בְּדַרְכָּם:
יָדֵנוּ תָּפְשָׁה לֹא תִשּׁוֹשׁ;
הַחֶרֶב הוּנְפָה — הָשֵׁב לֹא נָרָפָה,
עַד אֶרֶץ זוֹ לָנוּ נִכְבֹּשׁ.

לֹא, בְּלִי גֵּו וּפַח לְחֶם,
אַף זְרוֹן חֲמָדַת בָּצַע.
אוֹ אָח בְּיוֹם רַע כִּי יִבָּגֵד,
שׁוֹט נוֹגֵשׂ אֶת בַּעֲלָא
אוֹ בְּדוֹר אֵץ לָרָצַח
לֹא יַעְצְרוּ הַשְׁלָהֶבֶת מִיקֵד.

הַיּוֹם בּוֹ נִשְׁבַּעְנוּ לַנּוֹפְלִים בַּדָּרֶךְ:
פַּלְמָחְמֶת שְׁחִרוּר וְהַדְּרוֹר
עוֹד נִשְׁפַּךְ דָּם אוֹיֵב
וְנִבְנֶה שׁוֹק עַל יָרֵךְ,
עַד יָבוֹא לְצִיּוֹן יוֹם הָאוֹר.

מי ומי ההולכים?

בין הבחורים באותם ימים שחורים ואומללים היו אברהם רוזנפלד (שלה) דוד לוקשין, פנחס גינוסר (אמנון), יצחק חסון (לבן) ו„חיימקה" (גולברג). יתר אנשי הקבוצות נחטפו ונאסרו.

אברהם והמאירי גרו יחד בחדר־מקלט ברחוב גאולה, סמוך לשפת הים. הדרם שימש כמקום לקורס בנשק, בית דפוס להכפלות של כרוזים וחוברות „במחתרת", שהוצאנו בימים ההם. יותר מאוחר הדפסנו שם גם את „החזית". כשהכתבניות היו חיסיה ודרורה. היינו טובלים בזיעה ומתעלפים ממש מרוב חולשה, מחמת האויר המחניק ששרר במקום, כשהכל סגור ומסוגר, ומפני שהיינו רעבים ממש ללחם.

גם מזל, שהיה בא לביקור לתל־אביב, עזר בהכפלת החומר, שנעשה במכונת־יד קטנה, מכיוון שזה היה המכשיר „השקט" ביותר למטרה זאת. ברשותנו גם לא היה מכשיר יותר טוב. מזל היה עובד ומתנשף. הוא לא היה רגיל למחנק כזה. מזל בא מן האוויר החופשי של שדות העמק והגליל, בהם היה משוטט כנוטר. אבל הוא היה שבע רצון, כי הרגיש ש„עשה משהו". נוסף לאלה נשארו לפליטה קבוצת בנות.

אחרי מאסרה של גילי, היתה אלישבע אחראית על קבוצת הבנות, ביניהן חיה (קלרה הבנשטרט), שחדרה ברחוב נחמני, על גג אחד הבתים, שימש מקום אימונים לבנות ומקום לינה לכל מהוסרי הגג, שברחו ממקומות מגוריהם כשהם נרדפים על־ידי הבולשת הבריטית ומשרתיהם, הבלשים היתודים, ששרצו בכל פינה. היו גם עדינה, חנה פרידמן, קלרק, שריקה, רחל ורות, אחותו של חיימקה, פסח שחורי ויורם.

וכמובן, היתה הקבוצה ה„פולנית", שהגיעה ארצה יחד אתי בשנת 1941, ושהיו בלתי מוכרים ולא חשודים במשטרה, ויכלו להסתובב באופן חפשי ולמלא כל שליחות ופעולה שהוטלה עליהם. כולם כאחד בחורים טובים ורציניים, חדורי הכרה בצדקת רעיוננו ולהוטים למעש. מוכנים להקריב את עצמם בקרב נגד השלטון הזר במולדתנו. ביניהם היו: אברהם שטיינברג, אברהם ליברמן, בוקי

איינבינדר, דב בן־טוב, דוד המאירי־בגין, טוביה דרורי, יעקב פינקלשטיין, צבי פיגלביץ, צבי תבורי, שהגיעו ממוסקבה, בתור מגוייסים לצבא הפולני ואחרי אשר ישבו תקופת־מה במחנה עתלית עזבו את הפולנים והצטרפו, כולם כאחד ובשמחה, בחזרה למחתרת — לשמה באו ארצה. כן הגיע עם הצבא הפולני יעקב בניס (קולחוזניק), שנאסר ברוסיה בזמן שניסה לעבור את הגבול לרומניה בשליחותנו, עוד בהיותנו ברוסיה.

עם הקבוצה ה"פולנית" הגיעו ארצה מספר בית"רים צעירים והם: יחיאל קרופציק, יעקב גרנק (דב), שהתפרסם אחר כך בפעולותיו הנועזות ביותר בשם "הבלונדיני הגבוה", וחברו ברוך קוטליצקי, שהיה פעיל יחד אתם במחתרת. שלשתם היו בפלוגת הגיוס בראש־פינה, שהיה מקום בטוח. הם רצו להצטרף מיד לעבודת המחתרת, אבל עצרתי בעדם והוריתי שיחכו עד שייקראו. אבל אחרי ביקורו של אבא אחימאיר בראש־פינה, שם הרצה על הצורך בהפסקת המלחמה נגד הבריטים בזמן המלחמה בגרמנים, עזבו כולם את הפלוגה וחזרו לתל־אביב.

צעירים אלה ודוד בגין הצטרפו אחר־כך לקבוצתו של טוביה, אשר קיימה מסגרת נפרדת, והפסיקו לתקופת־מה כל קשר אתנו, מתוך פחד של פרובוקטורים, הנמצאים כביכול בשורות. פחד זה בא בגלל המכות והכשלונות שנחלנו אז. הם חשבו גם ש"מסוכן לפעול כי יחסלו את כולנו" הם התנגדו לדרישתו של צבי פרוגין — על פעולות נקם ו"תמות נפשי עם פלשתים". הוציאו חומר פנימי כשם "לאש" וחינכו את אנשיהם ברוח דתית לאומית צרופה. בצורה זאת בודדו את עצמם והסתלקו הצידה, על מנת שיוכלו להישאר לפליטה ולקצור את פירות פעולותינו, אחרי שאנו בטח "נושמד", ואז רק אז הם יהיו מוכנים להמשיך במלחמה, כשהם מאומנים היטב ומחתרתם עמוקה וחזקה.

קבוצה זו, עם טוביה ואסתר בראשם, חזרו לפעילות מיד אחרי בריחתו של מיכאל. כדאי להזכיר גם את אנשי הקבוצה הזאת שהצטייגו אחר־כך בפעולות המחתרת והם אלימלך ושרה, עדית, משה רייזמן צוקרמן (שנפל בבתי המלאכה), דוד אריישר, האחים רשלבך, צהובי.

בגבעת רמב"ם וברמת־גן היו נחמיה, אריה רוזנזון ויחזקאל אורינגל.

בירושלים נשאר אדם אחד בשם וולק (דוד). אותו לא הכרתי אלא לפי התיאור שתיארו לי אחד האנשים. עם תיאור זה נסעתי לירושלים, ניצבתי בפתח בית־החרושת פרידמן בשעת גמר העבודה, כשכל הפועלים עוזבים בעשרותיהם את המפעל, והסתכלתי בפני כל אחד. דוד יצא בין האחרונים. הוא

בודאי חשד, שאני איש בולשת וכנראה שהחויר במקצת למראה הסתכלותי בו. וזה שימש לי הוכחה, שאכן זהו דוד. עקבתי אחריו כברת דרך, הוא מיהר לדרכו, תוך כדי הסתכלות אחורנית מדי פעם בפעם. קראתי בשמו. הוא נעצר והחויר. מסרתי לו ד"ש מאדם שהוא מכיר וכשתי את אמונו. באותו ערב ערכנו תצפית במקום מסוים והדבקנו שנינו כרוזים בירושלים. ההדבקה נמשכה כמעט עד אור הבוקר. פעמיים התחמקנו משוטרים בריטים שהרגישו בנו. לא הפסקנו, עברנו ב"קפיצות" מאזור לאזור וסיימנו את המלאכה. את הדבק הכינה לנו אשתו של טילמן, שהיה עצור במזרע.

בחיפה היה סניף קטן אבל כמעט מסודר. בראשו עמד אלישע ואתו דוד בלאו (דן) שמעון שימנסקי, האחים סובול (צפוני ועלי) ואליהו חכים. יותר מאוחר התוספו עליהם ברוך, ציון ואליעזר מיבניאל. שלשתם נפלו בקרב עם הבריטים ועמדו בו בגבורה עילאית עד נשימתם האחרונה.

עם צבא אנדרס הגיעו חיים ליטוין ולנדוור (שנפל בבתי המלאכה).

התאמנו בנשק, הדבקנו כרוזים. ה"קולחוזניק" (בנטוב) ובן־עמי עבדו על "פטנטים" של מוקשים ומשתיקי־קול לאקדחים, שלא פעם הוו ל"מגבירי־קול". קורב, הג'ינג'י וברל העבירו סליקים והכינו סליקים חדשים.

התקיימנו על פרי הדר ועגבניות מהשדות, ישקה העביר "מגבית כספית" בבית הסוהר בירושלים ושלח את "הכסף" החוצה. המשכורות הדלות של חלק מאנשינו שעבדו הוכנסו ל"קומונה".

לא עסקנו בפעולות החרמה, כל זמן שלא התחלנו בפעולות מלחמתיות. החלטנו שלא להחרים דבר מאיש רק בגלל זה שאנו רעבים. ומי זה מפחד מרעב בכלל? ומה זה בכלל רעב, לעומת הרעיון הגדול, הממלא את כל חדרי הלב באש לוהטת ויוקדת, אשר תפרוץ במשך הזמן ותהיה ללהבה גדולה, שלא יכבוה עוד, עד הנצחון...

בינתיים נחלש הגוף מתנאים איומים אלה ויהושע כורע ומתעלף מרוב חולשה בדרך לחולות אשר בחולון, מקום אמונינו המרכזי ו"ביתנו" הבטוח ביותר. שם יש לנו כדים באדמה. אנו ממלאים אותם מים בערבים. כל התנועה שלנו לשם ובחזרה נעשית בלילות והאמונים באקדחים, רימונים "תתים" ופיצוץ, מתקיימים לאור היום. אין ההדים מגיעים ליישוב. וגם אם נשמע הד של פיצוץ, חושבים תושבי חולון, שאלה הם אנשי ה"הגנה". שגם הם מתאמנים בחולות אלה (בשבתות).

שטחי חולות אלה שייכים לנו ופה אנו מרגישים יותר בטחון מכל מקום אחר.

אמנון ודוד נשלחו כמדריכים למכבי הצעיר וגייסו צעירים. מהם באו לנו הבחורים עוזי דרור, שנפל בירושלים, וגיל, שנהרג בעבודה פרטית, אחרי שעבר את כל תקופת המחתרת ומלחמת השחרור. מהשומר הצעיר בא עוזי הג"ינג'י", שנפל בעין־כרם. מביתי"ר – צבי פרנק, יעקב בקמן, רבקה תיק (קרני), אורי ופתחיה (שנפלו בבתי־המלאכה) ועוד בחורים נהדרים אחרים.

כמובן שחלומנו היה, בריתת אנשינו ממזרע, שם ישבו במעצר נתן צרידמן־ילין, יצחק שמיר ועוד אנשי מחתרת ותיקים ומפקדים חשובים. על בריחה מבתי הסוהר בירושלים או מעכו לא העזנו לחשוב. וכי מי יוכל לברוח מהמבצרים האלה? אבל ממזרע? מחנה מעצר, הרי אפשרי הדבר. ואכן קיבלנו ידיעה ש־5 מחברינו מתכוננים לברוח ומבקשים את עזרתנו מבחוץ.

נשלחתי לחיפה על מנת לפקח על ההכנות לקראת קבלת הבורחים. מצאתי את אלישע בהדרו, כשלפניו קופצים דום דוד, ואחריו עלי, שיוצאים בשליחות דחופה (אצלם עוד נהגו לקפוץ דום בפני המפקד, אצלנו בתל־אביב ביטלנו כבר את כל גינוני הצבאיות החיצוניים). אלישע מספר, שהם רוצים לבצע פעולה כספית הלילה; אני מתנגד ומסביר לו שזה עלול לגרום צרות ולהפריע לבריחה. הוא משתכנע ומקבל דעתי.

חיסיה ודוד נשלחו ביום מסוים לעבר גדרות מזרע, כדי לקבל משם את הסימנים הקבועים. אנשינו עומדים על יד הגדר, מרימים ידיהם, מאותתים, כמעט וקוראים אחד לשני.

שמעון שימנסקי ואני מסתובבים על־יד הגדרות ובסביבה, לקבוע דרך נסיגה לכל מקרה ומקרה. ה"קולחוזניק" בא ובדירתו הפנויה של אחיו של אליהו חכים, שנסע לחוץ לארץ, פתח מעבדה: הרכיב מוקשים לפצוץ עמודי טלפון וחשמל שלפני המחנה, במקרה והבריחה תתגלה ולא תעבור בשקט, כפי שתוכננה על־ידי אנשינו מבפנים. בני, עלי, ואני, עוזרים לו בעבודה קדחתנית זו.

ה"קולחוזניק" כמעט ומתעלף מהרעלה על־ידי חומר הנפץ, שנגרם לו, תוך לישת הז'ליגנייט בידים, על מנת להצמידו לפחים (כמו לוחות המספרים של מכוניות) שימשו מוקש לפיצוץ עמודי חשמל או טלפון. גם אני חש בראשי ובחילה איומה תוקפת אותי בגלל אותה סיבה, ואולי גם בגלל הרעב המציק.

אי־אפשר להסתובב בחוץ, אי־אפשר לפתוח חלונות לאויר הצח. בחוץ איפול ואזעקות. צריך לעבוד ולהספיק, והעיקר — בשקט, שאף אחד מהשכנים לא ירגיש כלל מה נעשה בדירה סגורה זו.

בהצות יוצא אלישע ודוד עם אקדוחים עבור 5 בורחים, נוסף על נשק אישי שלהם. הם נושאים אתם גם זוגות נעלים בשביל הבורחים שיצאו בודאי יחפים. הם יושבים כל הלילה ע"י הגדרות. עם הופעת מכוניות צבאיות הנכנסות למחנה ויוצאות ממנו, נצמדים הם לאדמה, כדי שלא ירגישו בהם. מתוחים ודרוכים לכל רשרוש קל, רובצים הם ומצפים לרגע הגדול. אך לשוא. הם לא יצאו בלילה זה. גם לא למחרת. התאכזבנו קשה. חזרתי לתל־אביב למסור ליהושע, המצפה בכליון עינים ל„אורחים", אני מצרף לפתק שנשלח אליהם את המשפט הבא. „אנו זוחלים ככלבים מסביב לגדרות ואתם ישנים".

כעבור מספר ימים ואפרים מביא ידיעה, שהובאה על־ידי נתן מקרית־מוצקין: מיכאל ואליהו ברחו ממזרע בלי כל עזרה ונמצאים בחיפה. נסעתי עם נחה להביאם, והבאנום... השמחה היתה גדולה מאד. „זו הפעם ראשונה באה שמחה אל מעוננו". אכן, הגיע האדם שיקח לידיו את העניינים. האדם שהיה כל כך דרוש לנו. האדם הנכון — במקום הנכון — בזמן הנכון.

מיכאל

השניים ממזרע

עוד בחייו של יאיר הפכו בית הסוהר ומחנה־העצורים לנקודת מוקד של המחתרת. עוד מעט ורב היה מספר הכלואים ממספר החפשים. ולצד הכמות, גם האיכות. היו מבין הכלואים, אשר לא עמדו במבחן אפס־הפעולה ולאחר הכלאם, נשברו מיאוש. אליהם נצטרפו אלה, שנשברו בחוץ והסגירו עצמם. אך עדיין נותרו אנשי ברזל, אשר ראו עצמם כלוחמים, גם מאחורי סורג גדר תיל. עמם קויים קשר מתמיד. הם נזדעזעו למקרא שלש מילים אנושיות של יאיר בימי החתירה של סטרליץ וזרעוני: "הבוח אבנים כוחי?". הם נתחזקו חיזוק במחשבה המדינית עם מאסרם של נפתלי לובינצ'יק ונתן פרידמן־ילין. כשהראשון, בהופעתו החיצונית היפה, הפך להיות לסמל מלכותי ממש, בתא הכלא.

אך מה בצע בעמידה הגאה והאיתנה, למרות הפיתויים הרבים, אם אדם בכל זאת כלוא? ועל כן פועלת מחשבת הכלואים ומחשבת חבריהם בחוץ, בלי־הרף, בכיוון הבריחה.

במיוחד גברה הדחיפות של הוצאת אנשים מבתי־הסיהר, לאחר המכות שהינחתו על המחתרת בחדשי טבת—אייר תש"ב, כשבחוץ לא נותר כמעט דבר.

מעתה פותחים אנשי לח"י בשורת פעולות בריחה מבתי־הסוהר ומחנות־עצורים, שיכולות למלא ספרים שלמים ולשמש סיפורי־עלילה לסרטים מפליאים. יש מהן שתוארו במפורט ויש שאינן ידיעות כלל, או נשתכחו.

ופתח מכריע לבריחות ההן היא בריחתם של מיכאל (יצחק יזרניצקי) ושאול (אליהו גלעדי) ממחנה העצורים במזרע. והנה סיפורו של מיכאל על הבריחה:

בריחה ממזרע — כניסה למחתרת

כעל גבי גחלים ישבתי במחנה הריכוז במזרע בשנת תש"ב. מכות קשות ניתכו על המחתרת בזו אחר זו: הרצח בדיזנגוף 30, רצח יאיר, חטיפות, עינויים מאסרים בלי סוף. ללא נשוא היה הסבל של ישיבה מאחורי התיל, באפס מעשה

יום יום היינו נוטלים את העתון בידים רועדות והעינים היו מחפשות, אינסטינקטיבית, ידיעות על אסונות הדשים. ושידיעות אלה היו באות, היו נקפצים האגרופים, היה מתרתח הדם ואחרי יום־יומיים היה חוזר הכל לשיווי־המשקל של חיי־מחנה משעממים ואפורים. זה היה זעם אין־אונים.

וידענו: המוצא היחידי מהזעם למעשה — היא הבריחה. זהו תנאי קודם לחידוש הפעולה. לתחיית המחתרת.

פקודת־צוואה של יאיר

על הדרך הזאת הצביע יאיר ימים ספורים לפני הרצחו. במכתבו האחרון אלינו במזרע. מכתב אשר בו, באה לידי ביטוי מתריד, הרגשת הקץ המתקרב. הוא כתב, שעניבת החנק סביבו הולכת ומתהדקת, ואת כל תקוותו הוא שם בחברים הצעירים והנאמנים, העומדים איתנים בסערת הרדיפות, אך חברים אלה הם בלתי מנוסים וללא כוחות מדריכים ומפקדים — הם לא יחזיקו מעמד. על כן הכרחי הוא, שמספר חברים ותיקים ומנוסים יברחו ממזרע, כדי להצטרף למחתרת ולהגביר את כוחה בשעת משבר זו. הוא קרא במספר שמות וביניהם היה גם שמי.

זו היתה פקודה, שהפכה אחרי ימים אחדים צוואה.

אך כיצד מקיימים את הצוו?

אז לא היתה עדיין „שיגרה" של בריחות, כפי שהיתה בשנים שלאחר־כך. צריך היה להתחיל, וכל התחלה היא קשה ומלווה היסוסים וספקות.

נוסף על הקשיים שביציאה מהמחנה, שנשמר שמירה מעולה באותם הימים, לא ידענו לאן נבוא לאחר שנהיה מחוץ לגדר. המחתרת נחרבה כמעט כליל, כל הכתובות שידענו לא היה בהן ממש. כולן נתגלו לבולשת. ה„יישוב" הלשין והסגיר. ידידים מאתמול היו אחוזים פחד והתחמקו מכל מגע. עצורים חדשים שבאו חזו עתה מהחוץ, פסקו הלכה: אי־אפשר להסתתר בארץ. תחזיק מעמד שבוע, שבועיים, אולי חודש, אך לא יותר".

לא רצינו להשלים עם חוסר־המוצא. לא יכולנו להסכים לעובדה, שנסתם הגולל על המחתרת הלוחמת, בטרם הספיקה אף להנחית את מכותיה הראשונות על ראש האויב.

כואבים וזועמים היינו מסתובבים מסביב לצריפים ומנתחים בפעם המאה ואחת את מאורעות החדשים האחרונים. תוך העברת ביקורת אכזרית על עצמנו, על כל אחד מאתנו, על כל מעשה שעשינו ולא עשינו והמסקנה היתה אחת: המלחמה באויב הבריטי היא הכרת. האויב ניצח בקרבות הראשונים בגלל חוסר

נסיונו ושגיאותיו; יש ללמוד מהכשלונות ולהכין קרבות חדשים והתקפות חדשות.

אין ערובה שבנסיבות הבאות נצליח יותר, אך אין דרך אחרת. שבע ניפול ושבעתיים נקום — זוהי דרך המלחמה של מעטים נגד רבים. כוחנו בהתמדה ובעקשנות, צריך על כן להמשיך. משמע: לברוח.

התכנית וקשייה

כאשר אסיר מחליט לברוח, אין דבר אשר ימנע זאת ממנו, מלבד — שינוי בהחלטתו.

כל החוטים רוכזו במטרה אחת ויחידה... לברוח. הימים והלילות שחלו קודם עד כדי יציאת הנשמה עברו עתה מהר בהכנות, תיכנון תכניות ותצפיות. תכניות רבות הועלו, ואף נעשו נסיונות שלא הצליחו. עד שנולדה התכנית, שבוצעה בהצלחה.

במוחו של מי צצה לראשונה התכנית הזאת — קשה לקבוע. אחדים מבינינו תבעו לעצמם את ה„קופירייט" עליה ואיש לא יכול היה לפסוק, למי באמת מגיעה זכות זו. כנראה שהיא היתה יצירה קולקטיבית של החוג המצומצם של אנשי־האמונים, שעסקו בתיכנון הבריחה.

התכנית היתה פשוטה מאוד והגיונית מאוד. שלוש גדרות הקיפו את המחנה שלנו. שתים פנימיות ואחת חיצונית. הפנימיות נשמרו היטב וכמעט מן הנמנע היה להמוק בעדן, מבלי שהשומרים ירגישו. צריך היה, איפוא, לצאת ברשות מהגדרות הפנימיות, להסתתר בתחום המחנה שביניהן לבין הגדר החיצונית, ובלילה לעבור את הגדר החיצונית ולחמוק אל החופש.

בין הגדר הפנימית והחיצונית היו משרדי המחנה, תחנות השמירה והמחסנים. במשך היום היו אנשים אחדים מאתנו יוצאים לשם, לסידורים במשרד וקניות מצרכים בקנטינה. המקום היחידי שבא בחשבון, לשמש מקום־מחבוא במשך היום, היה מחסן קטן של מיטות ושמיכות, שהיו מבקרים בו לעתים רחוקות.

כדי להגשים את התכנית, היה צורך להתגבר על מספר קשיים והם:

א. כיצד לצאת מתחום הגדרות הפנימיות ולא לחזור אחר־כך, כי השוטרים הערבים היו רושמים תמיד את מספר האנשים היוצאים והחוזרים.

ב. כיצד להיכנס למחסן אשר היה תמיד נעול ונמצא בקרבת הקנטינה ומקומות מגוריהם של השוטרים?

ג. איך לסדר את מיפקד הלילה, מבלי שירגישו בהעדרנו. כי אם ירגישו, יחפשו בכל המחנה וימצאונו.

ד. איך להבטיח, שלא יעלה בדעתו של הממונה על המחסן להיכנס פתאים למחסן ולשים לאל את תכניתנו.

לאחר שיקולים רבים ובדיקות שונות מצאנו פתרון לכל הבעיות האלה. את סידור המיפקד לקחו על עצמם החברים שהשתתפו בהכנת הענין, ואילו את סתימת יתר החורים נטל עליו „שמואל'קה" הוא שמואל קפלן „כל יכול" במחנה.

הודות לכשרונו המיוחד של שמואל'קה להתידד עם אנשים מכל הסוגים ולרכוש במהירות את אמונם, רכש לו בזמן קצר חופש־תנועה גמור בשטה המחנה. העצורים היו מתלוצצים, שהוא — ולא המפקד הבריטי — מנהל את המחנה. לא היה חור במחנה, שהוא לא תחב בו את אפו. ולא היה מקום, שלא היה יוצא ונכנס בו.

את יכולתו זאת שלא תסולא בפז, בתנאים של מחנה־הסגר, העמיד שמואל'קה לרשות הבורחים. ואין לתאר את הצלחת הבריחה בלי עזרתו. כשם שמן הנמנע היה לאחר שנה להוציא לפועל את בריחת העשרים מלאטרון, בלי קשריו ושרותיו המיוחדים במינם.

שמואל'קה היה ממונה על הקניות בקאנטינה מטעם מחנה העצורים העברים ובתפקיד זה היה יוצא יום־יום עמוס סלים לסידור הקניות. יום אחד הפכתי ל„נושא כליו" הקבוע ועזרתי לו בסחיבת המצרכים למחנה. לשאלות תמהון של חברים־למעצר שלא היו רגילים לראותני בתפקיד כזה, עניתי שאני עושה זאת לשם הפגת השעמום. ומי לא יאמין לעצור, כי משתעמם הוא? השוטרים והעצורים הורגלו כך לראותני יוצא ונכנס במחנה. שמואל מצא הזדמנות להיכנס למחסן יחד עם המחסנאי ולפתוח מבפנים את החלון מבלי שהלה ירגיש בכך. כך, שלשם כניסה למחסן הייתי צריך רק לדחוף דחיפה קלה את החלון ולהכנס דרכו בקפיצה פנימה. החלון היה בתחום ראייתם של השומרים על שני מגדלי השמירה, שהיו בקצות המחנה. על כן צריך היה לבחור ברגע, שבו שני השומרים מפנים את ראשם לכיוון אחר ואז לקפוץ פנימה, כהרף־עין. לאחר הכניסה למחסן, היה צריך שמואל'יק להישאר בחוץ ולהשתמש בכל דרכי השפעתו כדי למנוע את המחסנאים מלהכנס למחסן, אם הדבר יעלה בדעתם. נדברנו, שאם לא יועיל מאומה, והמחסנאי יתעקש — יסתכן שמואל'קה ויציע לו „מתת־יד".

לאחר שיצאנו מספר פעמים ותרנו את כל האפשרויות, נקבע יום לביצוע

— היה זה ג' באלול. יצאנו לבושים כרגיל, מצוידים בצבת ובמספר לירות, שאספנו בין הבחורים וחכינו לשעת־כושר. הכל הלך למישרים. הסתובבנו קצת על־יד הקנטינה ואחר רגעים אחדים כבר שכבנו במחסן, מכוסים במזרונים ובשמיכות. היה זה בערך בשתים־עשרה בצהרים והיינו צריכים לשכב כך עד חשכה. כל שעה שחלפה ללא תקלה גוללה אבן מהלב. בשעות אחרי־הצהרים היינו מתוחים, כי היתה זו שעה שבה נשקפה הסכנה של ביקור מחסנאי. הרגעים זחלו והמחוגים התקדמו עד שבשעה ארבע, בערך, שמענו את קולו העבה של שמואל'קה, שעבר על יד החלון ודיבר באילו אל עצמו. „אצלי, הכל בסדר, עכשיו הכל תלוי בכם" והלך לו. בקושי התאפקתי מלהביע בקול את שמחתי, ידענו שסכנת המחסנאי חלפה.

עתה התחלנו מצפים במתיחות לתפקיד הערב. בשעה 7 בערב נשמעה הצפירה, הקוראת את העצורים להכנס לצריפים ולחכות למיפקד. עצרנו נשימתנו וחיכינו. שמענו את דפיקות הלב והשעון וליווינו בדמיוננו את השוטרים, העוברים מצריף לצריף ופוקדים את החברים. „הנה הם בצריף מספר 1, צריפו של שמואל'קה המתלוצץ ודאי עם השוטרים, כדי להעלים את מתיחותו. והנה הם עוברים לצריף מספר 2, צריפו של נתן, החרד לגורלנו, עתה הם כבר בצריף מספר 3, בו כמעט כולם הם משלנו, הם נכנסים לצריף מספר 4, לצריפנו. החברים ודאי נרגשים קצת ופניהם חוורות. אך לא זה החשוב: ההספיקו החברים מהצריפים שכבר נפקדו לקפוץ דרך החלון לצריפנו ולמלא כך את המספר הרגיל? זאת השאלה הגורלית ברגע זה.

שקט בכל המחנה. כפי הנראה הכל בסדר. כי אחרת, אילו היו מרגישים בהעדרנו, היו נותנים אות־אזעקה וכל המחנה היה רועש... עוברת חצי שעה ומגיע אלינו קול שירה מצריפי החברים. סימן הוא, שהמיפקד עבר בסדר. עלינו רק לעבור את הגדר, שבינה לבין חלון המחסן בו אנו שוכבים, מפרידים 50 מטרים בלבד.

מכשולים בלתי צפויים

אנו ממתינים לשעה תשע, עת נפסקת התנועה במחנה והחשכה היא גמורה. אני מתקרב בזהירות לחלון, פותח אותו בשקט ומציץ החוצה. לכל השדים! שוב קושי, והפעם — בלתי צפוי לגמרי. איזה שוטר ערבי לא יכל היה להרדם בתוך הבית בגלל החום, הוציא לו את מיטתו החוצה, והעמידה בדיוק על־יד חלון המחסן. מקום אחר לא יכול היה לבחור לו! אנו מקללים חרש. מה לעשות? אנו מתקרבים שוב בזהירות לחלון ומציצים החוצה. הערבי שוכב לו,

אך קשה לקבוע אם הוא ישן או עֵר. למזלנו אין הוא רגיל כנראה לנחור. כך חיכינו עד שעה אחת־עשרה. יותר לא יכולנו לחכות. היינו צריכים עוד ללכת ברגל דרך ארוכה למדי ואם נתמהמה, עלולים אנו להיכשל. התחלנו גולשים מהחלון. כשאך הרחקנו בזחילה מספר מטרים, התרומם לפתע פתאום הערבי ממשכבו ונשאר במצב ישיבה. חשבנו שהכל אבוד. אך מתוך חוסר רצון להשלים עם הכשלון נצמדנו אל הקרקע, ונשארנו שוכבים דוממים, מבלי להניע אבר. אינני יודע כמה זמן חלף במצב זה. אך פתאום שכב הערבי שוב והפך את גבו אלינו. נשמנו לרווחה והמשכנו לזחול. שמענו על ידנו את שיחותיהם של השומרים וסיסמות־השמירה, אך לא תששנו מפניהם, כי כל תשומת לבם היתה מרוכזת בשמירה על הגדרות הפנימיות. ואילו אנחנו היינו מספר מטרים מאחורי גבם, מבלי שהם בכלל יתארו לעצמם כזאת. מפעם לפעם היו פוקדות אותנו קרני הזרקור, אך ידענו שסכנתן אינה מרובה ביותר.

מחוץ לגדר

את התיל לא קל היה לחתוך. יתכן שהצבת לא היתה מהמשובחות, ויתכן שהתרגשותנו הפריעה. עודנו מזיעים על־יד הגדר ופתאום הואר כל השטח באור פנסי מכוניות שהתקרבו למקום שבו היינו שכובים. לאורך הגדר היתה דרך עפר, שבה היו עוברות לפעמים מכוניות צבאיות בדרכן למחנה צבא סמוך. שוב חשבנו שהכל אבוד, אך מחוסר ברירה נשארנו שוכבים במקומותינו. אירע גם, המכונית עברה מבלי להתעכב. לא השגיחו בנו. לאחר זאת החלטנו לא להתעכב יותר במקום מסוכן זה. לא לסמוך על הצבת ולעבור בכל מחיר דרך תיטי התיל. עברנו. קצת שריטות בידים וברגלים, מספר קרעים בחולצה ובמכנסים. אך מה זה חשוב? אנחנו מחוץ לגדר.

רק בורח מהכלא יודע את הרגשת האושר הנפלא ברגע הראשון של החופש. הרגשה, המשכיחה אפילו את הסכנות שעודן מרובות, כל עוד נמצא הבורח בקרבת כלאו. זר לא יבין זאת.

פגישה ראשונה עם ידיד

מאושרים ועייפים המשכנו בדרכנו לחיפה. עקפנו את עכו, ירדנו מהכביש, כדי להימנע מפגישות בלתי נעימות. הלכנו לאורך הקישון. כאשר הגענו לסביבת כפר מסריק, החלטנו ללון בשדה ולחכות לאור הבוקר. חשבוננו היה פשוט: אם בריחתנו לא נתגלתה עד עתה, היא לא תתגלה ודאי עד הבוקר. ועל כן מוטב לנו לחכות ולהכנס לקריות באור היום. השתרענו על האדמה וניסינו לישון. היינו

צמאים ולא יכולנו להרדם, ניסינו לשתות ממי הנהר, אך זה לא הועיל לנו. רועדים מקור ומחוסר סבלנות חיכינו לעלות השחר, ועם סימני היום הראשונים, עלינו על הכביש וצעדנו לעבר קרית־מוצקין.

במקום זה היתה לי כתובת של ידיד מחו"ל. בארץ טרם ראיתיו, אך ידעתי שבפולין הוא השתייך לתאי האצ"ל. בטחתי, אף אם לא ירצה לעזור, לפחות לא יסגיר. חששתי רק שלא יכירני, כי לא ראיתיו למעלה מעשר שנים. והפעם שיחק לנו המזל. בהתקרבנו לביתו, הוא יצא בדרכו לעבודה. הכרתיו מיד ועצרתי אותו. חלופי ברכות: „מה אתה עושה פה, מנין אתה בא בשעה כזאת?" „ממזרע". „הא? מתי שחררו אותך?" „שחררתי את עצמי". והראיתי לו את הצבת, כדי לחסוך בדיבורים. הוא הבין ולחיצת יד נוספת הוכיחה, שנתקלתי בידיד. לביתו לא הכנים אותנו, כי נשוי היה ולא כל הנשים הן כבעליהן. הוא נסע אתנו באוטובוס לחיפה.

בחיפה היתה לי כתובתו של אלישע (שנפל כעבור שנתיים ברחוב מוא"ה בת"א), אך לא מצאנו אותו בביתו. הוא הלך לעבודה והיה צריך לחזור רק בערב. היות ולא ידעתי את אפשרויותיו של אלישע וחבל היה על כל רגע, ביקשתי מהידיד מקרית־מוצקין לנסוע לת"א ולהתקשר עם חבר ותיק, שאמנם לא ידעתי אם הוא נשאר נאמן, אך היות וקשרו אותנו עבודה משותפת וסיכון משותף של שנים, סמכתי עליו והייתי בטוח בעזרתו. גם בו לא טעיתי. הוא היה אחד המעטים, שנשארו נאמנים ושלמים לאחר סופת שבט תש"ב. הידיד נסע לת"א ואנו הסתובבנו כל היום בחוצות חיפה. בערב מצאנו את אלישע, ששמח מאד לבואנו וממש רקד משמחה. מקום לינה סידר לנו אליהו חכים (שנתלה אחר כך בקהיר, לאחר ההתנקשות בלורד מוין), בדירת אחיו, שהיה אז בחו"ל ולא ידע כמובן, לאילו צרכים משמשת דירתו.

באותו לילה, זוכרני, פקדו אוירונים איטלקיים את חיפה וצפירת־האזעקה העירה אותנו משנתנו. למקלט לא ירדנו, כי לא ידוע במי אפשר להיתקל במקלט זה ומשתי הסכנות היתה נראית לנו סכנת ההפצצה קטנה יותר. המשכנו למחרת היום הגיעו מתל־אביב, כתוצאה מנסיעת הידיד מקרית מוצקין, אנשל ונחה. הם באו להעבירנו לתל־אביב. בואם עודדני. את הוא, כי קיים ארגון ויש במה להתחיל ועל מי לבנות.

במדי קצין פולני

אנשל ונחה הביאו אתם מדים של נוטר ושל קצין פולני, וכמובן 2 אקדוחים בשבילנו. לבשנו את המדים ויצאנו לדרך. היות ובחוף חיאט היו

בודקים בימים ההם תעודות זהות ותעודות כאלה לא היו לנו. החלטנו לעבור במקום זה ברגל ובאותו זמן יתעכב אנשל בעיר, ישכור מונית ובדרך ישגיח בנו כאילו במקרה ויאסוף אותנו למכונית.

צעדתי בכביש חיפה־ת"א במדי קצין פולני. שקוע במחשבות על הדרכים הטובות ביותר להתחלת עבודתי, ולפתע באה מולי קבוצת פועלים החוזרים מעבודתם במחנה צבאי וביניהם — בחור שהיה שוטר במזרע ושוחרר מתפקידו אך לפני שבועות מספר. מיהרתי להפנות את פני לבל ישגיח בי, אך איחרתי: הוא הכירני ומיד ניגש אלי: „א, אתה, מה שלומך? מתי שוחררת?" ותוך כדי דיבור הבחין במדי הפולניים והסתכל בי שוב בתמיהה: „אתה בצבא הפולני? כיצד זה?" לא היתה לי ברירה. שמתי בו מבט זועם, הפלטתי קללה פולנית חריפה, פקדתי עליו בפולנית, שיסתלק מיד ולא יבלבל את המוח, והמשכתי בדרכי. הוא נשאר עומד נדהם, התחיל מגמגם „הביטו, כבר לא נאה לו לדבר אתי". והמשיך ללכת, כנראה מתוך ספק, אם לא טעה בזהותי.

עודני הולך, נרגז בגלל הפגישה המיותרת בהחלט, ומעוצבן על שהמכונית מאחרת לבוא והנה — עוד פגישה „נעימה": למולי באה מכונית פרטית ומוכרת ונהג בה — מי? גראנט, מפקד בית הסוהר בעכו, שמחנה הריכוז במזרע היה נתון לפיקוחו, והוא הכירני היטב. היתה זו הרגשה בלתי נעימה. הפניתי פני הצדה והוא עבר על ידי מבלי להרגיש בי. אילו היה מרגיש בי, היה זה „עסק בישׁ", אמנם היינו יכולים לדפוק בו ולחסלו, אך במקום זה לא היתה כל דרך נסיגה והכביש המה אותה שעה ממכוניות צבא בריטי.

„בינתיים משחק המזל", חשבתי לי אותה שעה. „נראה, מה יביא המחר".

„מלכותו" של יהושע כהן

בינתיים הגיעה מאחורינו המכונית ו„אספה" אותנו. לנהג לא היה כל מושג את מי הוא מוביל. רוחנו היתה טובה עלינו ונתנו את קולנו בשיר. נסענו לתל־אביב, אך לא הגענו אליה. בתל־אביב רבתי לא היה לנו באותו זמן אף חדר, שבו אפשר היה להתגורר בביטחה. על כן ירדנו על יד מקום „המטה הראשי" של לח"י בימים ההם: החורשה על־יד רעננה. החורשה הזאת והפרדסים סביבה היוו אז את „מדינתו" של יהושע כהן, שהיה עוד נער ובכל זאת הוכרז על ראשו פרס של 1000 לירות. בין הפרדסים והחורשות האלה הוא הרגיש את עצמו „כמו בביתו". חדשים ארוכים הוא בילה כאן, נרדף על ידי השלטון הבריטי

ה„ישוב", ניזון מתפוחי־זהב ולחם, שהיתה מביאה לו חברתו הנאמנה והזריזה. מי שהיו מפקדיו לא עמדו במבחן והסגירו את עצמם, אך הוא החליט לשמור על הגחלת ולא להאסר ויהיה מה! האקדוח לא מש מידו והוא ששמר עליו בימי התהפוכות ההם. בין העצים האלה הוא הסתובב, אכול זעם, אחרי רצח יאיר־את זעמו ובאבו ביטא בשיר מפורסם של המחתרת: „מאופל מחתרת".

עשינו את הלילה בחורשה. למחרת היום הופיע יהושע. מגודל זקן־פרא, שחום, רזה. הוא העלה בדמיוני תמונה של קנאי עברי קדמון, המסתתר במערות יהודה מחמת הרומאים ובעלי בריתם הבוגדים.

מובן הדבר, שלא עסקנו אז בדמיונות ובדברי שירה. התחלתי מיד מברר את אפשרויות הפעולה בימים הקרובים. התיעצנו כיצד ליצור את התנאים המוקדמים ההכרחיים לפעולה של המחתרת. החלטנו לכנס בחורשה ישיבה של „המפקדה הזמנית", כדי לקבוע את סדרי העבודה בעתיד הקרוב.

לישיבה, שהתקיימה כעבור יומיים, באו חמשה חברים, צבי פרוגין, יהושע כהן, אלישע, אנשל ונחה. אחוז ניכר ממספר החברים הכללי באותה התקופה. כמעט כל החמשה היו בלתי מנוסים בעבודת־מחתרת, אך מתח כזה, התלהבות כזאת ונכונות כזאת לא ראיתי אף פעם בשורותינו לפני מאסרי. ידעתי אז, בחורשה, שאין זה המשך בלבד של מה שהיה. זוהי התחלה של תקופה חדשה ושל תנועה חדשה.

פגישה ראשונה בתל־אביב

לאחר הישיבה התפזרו כולם, יאילו אני שוב ניסיתי את מזלי וישלחתי את נחה העירה, לבקש מקלט בשבילי אצל ידיד ותיק, שאמנם לא היה פעיל באותו זמן, אך קשרי ידידות אמיצים קשרו אותנו מזמן עבודתנו באצ"ל לפני הפילוג ואחריו. בקשתיה לקבוע לי פגישה אתו בעיר, אם יסכים לאכסן אותי בדירתו לזמן מה. גם במקרה זה ידעתי, שאם לא יסכים, לא יסגיר. בימים ההם, הכרחי היה לעשות חשבון זה בכל מקרה ומקרה.

נחה חזרה ובפיה תשובה חיובית. ופגישה קבעה לי בקרן הרחובות אחד־העם—הלבנון. עזבנו את החורשה ויצאנו ברגל לתל־אביב. מבחינת הבטחון היה זה „אמצעי תחבורה" הטוב ביותר. הלכנו דרך אדמות אבו־קישק, שיך מוניס, עברנו את הירקון ובהתחלת הערב נכנסנו לרחוב דיזנגוף בתל־אביב.

לא הייתי רגיל כבר להמולת העיר והלכתי בשיכור ברחובותיה. מיהרתי לפגישה בקרן הרחובות אחד־העם—הלבנון. כשהתקרבתי למקום הפגישה, האטתי

צעדי, „מי יודע?" חלף רעיון במוחי, „אחרי שבט חייבים לנהוג בזהירות", ואחרי הכל, זו לי פגישת־מחתרת ראשונה ברחובות תל־אביב. אחרי רגע הוסיף הידיד. לחיצת ידים, נשיקות, לב פתוח, בית פתוח.

התחילו חיי במחתרת".

(עד כאן דברי מיכאל)

אני מתגייס לצבא

שני האנשים שיצאו ממזרע על מנת לארגן מחדש את המחתרת רחוקים היו מכל אשליות. המרץ הארגוני וההגיון החלו פועלים.

מיכאל פתח במיפקד כוח האדם, הבא בחשבון לפעילות המחתרת. בראש וראשונה חיפש את אלה, אשר מהם יורכב המנגנון הקבוע, אנשים אשר יוצאו מכל התעסקות פרטית וכל שעות יומם וליל יהיו קודש למחתרת.

ואז הגיעה גם שעתה של אותה „ריזרבה" של אנשי פולין, אשר באו כבר בימי המלחמה מרוסיה ואשר פרצופיהם היו פחות ידועים ברחובות העיר. ואני אחד מהם, בבואי לתל־אביב לפגישה עם „הישיש", הוא הציע לי לעבור מן הנוטרות למשטרה ולהשתדל לחדור לתפקיד שוטר בבתי־הסוהר. היה הגיון בהצעה ואף עשיתי את הצעדים הדרושים והצלחתי. אולם בעיני מיכאל היתה זו דרך ארוכה מדי. הוא החליט שאעזוב בכלל את הנוטרות ואעבור למנגנון הקבוע של המחתרת.

מהפכה בחיי הפרטיים. בינתיים כבר קשרתי קשר אישי למי שעתידה להיות אשתי ולשאת בכל סבל החיים ההם, חנה קרוגר, שהכרתיה במשק הפועלות. ללא היסוסים היא מסכימה לעזוב את המשק ועוברת לבית־החלוצות בתל־אביב. אני השתחררתי מהנוטרות, לאחר ששכנעתי את מפקד הנפה של הנוטרים, משה מונטאג, שמצפוני אינו מרשה לי לשבת בעורף בשעה כה המורה לעם, ואני רוצה להתגייס לצבא.

כמובן שנימוק זה נתקבל ללא קושי. אף זכיתי לחודש חופש בתשלום ויכולתי להסתובב עוד במדים וליהנות עוד חודש מתקציב ממשלת פלשתינה, לפני שזכיתי ליהנות מחוסר־התקציב־המוחלט של המחתרת הלוחמת.

ולמעשה גם לא רימיתי אותו, את מפקד הנפה, שאכן התגייסתי לצבא. אמנם לא לאותו צבא שהוא חשב, היחידות הפלשתינאיות, כי אם לצבא שעתיד להפוך את פלשתינה או לפחות חלק ממנה לארץ־ישראל. ואני מקוה שאותו מפקד נפה סלח לי עד היום, את האונאה הקטנה הזאת.

לחסל את בתי הסוהר

סיסמה חדשה נולדה מהמצב, שבו מרבית האנשים היו עצורים ומהעובדה שאנשים נרצחו גם כשלא התנגדו בנשק. כברחוב דיזנגוף 30 ובפרשת יאיר. היא גם נולדה לאור התמוטטותם של אנשים בבתי הסוהר ומחנות העצורים. הסיסמה היתה „לחסל את בתי הסוהר". שפירושו היה: לחתור בכל הדרכים להשתחרר בכוחות עצמיים, ובחוץ, להתנגד לכל נסיון מעצר. פירושו למעשה: להתהלך תמיד מזוין ולשלוף אקדח או רימון בכל שעת סכנה.

המסקנה הוצאה ומצאה את ביטויה בחומר הפנימי, במאמרו של גרא (נתן פרידמן־ילין). מאמר חשוב זה תרם הרבה לשוות דמות מיוחדת לאיש לח"י.

ה מ א מ ר

תנועת החרות העברית שואפת לקעקע את יסודות השלטון הזר במכורה ולהמליך על אדמת ישראל את העם העברי כשליט סובר‌ני ובן־חורין. כיום הזה אין בכל שטח הצבוריות היהודית גורם שני, שידמה לנו בניסוח הבהיר של המטרה ובסימון דרך־המלך האחת והיחידה, המוליכה לקראת ההגשמה. המפלגות והסיעות, הארגונים והבריתות, הקיבוצים והמחנות, כולם מתקוטטים ומתדיינים, ניצים ומתנצחים ביניהם לבין עצמם על צל של השפעה בפנים, אולם כלפי חוץ מאוחדים כולם — בלי יוצא מהכלל — בהשלמה עם הקיים, בקבלת עול השלטון הזר באהבה, בויתוריהם על שאיפת החרות ובשנאתם אל לוחמי החרות.

עובדה זו ידועה יפה־יפה לכובש. בפנקסי חשבונותיו הסמויים מעין ההמונים היהודים נרשם כל סכום הניתן בעין יפה לראשי העדה היהודית למפלגותיה בתורת מתנה או בתורת תמיכה. יודע הוא, האויב, את כוחו של השוחד והוא בטוח — בצדק — כי המקבל תמיכה — בצורה זו או אחרת — מן השלטון, אינו מסוגל עוד לחשוב על מלחמה עקבית בשלטון הזה. עד עתה עמדה לו זכות זו. עתה נתקל האויב בפעם הראשונה בגורם עברי, אשר דחה בשאט נפש את ה„עזרה" שהוצעה לו ואת ה„השפעה" על הישוב שהובטחה לו „כדוגמת נחאס פחה במצרים"... השלטון הזר עומד בפעם הראשונה בנסיונו הקולוניאלי בארץ הזאת בפני גורם, המשיב על הצעת שוחד בהכרזה:

„כל השלטון לעם העברי!"

ללא פשרות.

*

לוחמי חרות ישראל הנם תקוותה של האומה, משגב עוזה הנאמן, ויחד עם זה: היריב היחיד של השלטון הזר. אין הם שואפים להשפעה ב„ישוב" במסגרת המצב הקיים של „אוטונומיה לאומית" בארץ המכורה. ולפיכך לא

יתפייסו עם השלטון הזר, כל עוד לא יעזוב זה את הארץ לצמיתות. זאת ידוע לאוייב. והוא מסיק מעובדה זאת את מסקנותיו: מלחמה עד חרמה בלוחמי החרות, השמדתם הפיסית של החזקים ושבירת רוחם של החלשים.

זאת היא המטרה שהציב לעצמו האוייב עם הופעתה של תנועת החרות ואת זו השתדל להשיג באמצעים שונים. מאורעות שבט תש"ב הוכיחו מה גדול הפחד שהטילה הופעתו של הגורם הבלתי־משוחד באומה העברית על פקידות הכובש, למן היושב בארמון־נציבים ועד לאחרון קלגסיה.

רציחות ויריות, עינויים ורדיפות לא שברו את רוחם של לוחמי החרות. היא נשארה איתנה כשהיתה, החלטתה ברזל ורצונה מחושל. אולם יש נשק אחר, שהופנה נגד הלוחמים והוא מסוכן ומכאיב, הורס ומפרך: המאסר.

עשרות רבות הוצאו במשך השנתיים האחרונות מתוך השורות והוכנסו לתוך תאי־הסוהר וצריפי־המחנות, רובם — ללא פסק־דין של בית־משפט וללא תאריך קבוע לשחרורם. עם גמר שנת מאסרם הראשונה מודיעים להם על הארכת מועד מאסרם לשנה נוספת וכשזו נגמרת — לשנה שלישית.

האנשים יודעים את יום היכנסם לבית־הסוהר, אך יום שחרורם — מי ישורנו?

*

בית־הסוהר הוא תופעה שלילית ומזקת לתנועת־החרות ועתידה. הניגוד הגמור שבין מטרת התנועה וחוק־השליט מחייב את לוחמי האומה לנקוט שיטת המחתרת לשם פעולתם. מן המחתרת הם יכולים להנחית את מכותיהם על ראש האוייב, בתוכה הם יכולים לאמן את צעירי האומה להיותם לוחמי־חרות; היא המסגרת הארגונית עד בוא היום, בו יגיחו לוחמים מן ה"מרתף" לקרב האחרון והמכריע, כשהמוני העם מוצתים בהתלהבותם וצועדים לפי פקודתם.

המאסר הוא אוייב המחתרת. הלוחם, שנאסר ועבר דרך משרדי־הבולשת, כשגופו נמדד ונשקל, קלסתר פניו "הונצח" על סרטי המצלמה וסימני אצבעותיו הוטבעו ל"זכרון" — ערכו של לוחם זה בשביל המחתרת פחת לאין ערוך. אף כשיזכה להשתחרר, יכולה תמונתו להתפרסם בכל רגע ויקשה עליו למצוא מקום סתר, שבו יהא בטוח, מצד אחד, ומועיל למחתרת ולמלחמתה — מצד אחר.

אולם זו הקלה בתקלות. האחרות חמורות יותר: האסיר מועבר על־פי־רוב בכוח של עינויים נוראים, שתפקידם לפתוח את פיו ולדובב את שפתיו. הלוחם חייב להכין את נפשו לשתוק, אף אם יעבירוהו בכבשן האש ויסרקו בשרו במסרקות ברזל. אולם הנסיון הוכיח — והדבר צריך להיות ברור לכולנו — כי

לא כל הלוחמים עמדו בנסיון. היו שרוחם נשברה ופיהם נפתח, וכתוצאה: מאסרים חדשים, גילוי כלי־מלחמה — החלשת הכוח הלוחם, נסיגה אחורנית בדרך למטרה.

אך גם אלה שעמדו בנסיון, לא ניצלו עדיין ואין המחתרת יכולה להביאם בוודאיות בחשבון לוחמיה בעתיד. עם הגיעם לבית־הסוהר או למחנה מתחילה התפתחות שאך מעטים יודעים לנתחה לעצמם.

יש והלוחם האסיר משתוקק בכל נפשו לשוב ולהצטרף לאחיו הנמצאים במחתרת, נדמה לו, שאם במשך תקופה ידועה לא תראה המחתרת כל סימני חיים בלפי־חוץ, תשחררו הבולשת, לשעה־קלה — והכל על מקומו יבוא בשלום. אולם למחתרת יש הגיון משלה, והיא מכוונת מעשיה לא מנקודת ראותם של הבריה השבויים, אלא מתוך המבט הרחב של תנועת חרות לאומית, והנדרש ממנה ברגע זה או אחר. בלבם של אחדים נולד רגש של נחיתות, כי «שם אין מתחשבים בשאיפתם להיות גם הם בין הלוחמים, ועושים מעשים, בשעה שאפשר היה להמתין עוד זמן מה»...

כך נוצרת המרירות הראשונה, ואף במקרים שהיא נובעת מתוך רגשות אידיאליסטיים — הרצון להשתתף בפיעל במלחמת החרות — נשכחת קמעה־קמעה המטרה, שלשמה שאפו לצאת לתופש, ונשארת — הכמיהה להשתחרר בלבד, ללא רקע אידיאליסטי, שאיפה אישית בלבד.

אולה, אשר עינויים וצינוק לא שברו את רוחם ואף הישיבה הממושכת בבית־הסוהר לא העבירתם על דעתם — לשמחתנו הם רוב האסירים — אלה אשר עצביהם לא בגדו בהם ואמונתם בנצחון לא נתערערה אף כמלוא הנימה — הם רחוקים מתזית המלחמה, והמחתרת שוב אינה יכולה להפיק מהם את התועלת הדרושה.

«מתים חיים» בשביל המחתרת.

*

החשבון הוא פאסיבי לכל סעיפיו, ויש לסלקו אחת ולתמיד מחיינו. יש להרוס את בתי־הסוהר בשביל המחתרת. אותם ואת כל הכרוך בהם. שאם לא כן — אם נהיה נתונים תמיד לסכנתו, ללחצו ולתווי המיוחד שלו — הוא יהרוס את המחתרת, את תקוות החרות היחידה.

דרכים רבות להגשמת החלטה זו:

העמקת המחתרת — משמע: החמרת החוקים בכל השטחים, ארגון אפקטיבי.

השמדת נגע המלשינות — משמע: הענשת המלשינים בכל תומר הדין.

ועל כולם — הצו החינוכי: „יהרג ולא יאסר", שיש לעשותו הלכה למעשה. צו זה פירושו: אין לוחם החרות מרים ידיו למעלה, כשהוא נדרש לעשות זאת על־ידי „שומרי החוק". תחת זאת הוא שם ידו על כליו ומגן על החופש שלו, אף אם השואפים לצודו כוחותיהם עצומים לעומת כוחותיו. הוא יודע: כל עוד נפשו בקרבו, הוא לא יתמסר לאוייב. הוא ילחם באוייב זה מלחמת דמים, יציל את חיו על־ידי שיניס את האוייב, או יפול בקרב — אם הלה יתגבר עליו.

מקרים אלה — ישנו וישולשו, אם עשרה מאתנו יפלו ויפילו עשרה מן האוייב, ירחיקו את מארת הסוהר מחיינו. כי אם ידעו „שומרי החוק", שברצותם לאסור אחד מלוחמי החרות הם עלולים לקפח את חייהם, אין ספק שיוותרו על ה„עונג" להיפגש פנים־אל־פנים אתו ועם קנה־כליו. כי הם — חייהם יקרים להם. אין להם כלום בעולם, מלבד חייהם העלובים. הם רוצים לחיות ולא לסכן את גופם. הם מוכנים לזכות בתואר „גיבור", כשאין הם מסכנים כלום ונשקפת להם העלאה בדרגה. אולם וותר יוותרו על הדרגה ועל התואר, אם ידעו ברור, שעליהם להתייצב מול לוחם אשר אחת החלטתו:

„להרוג, ליהרג ולא להיאסר".

יש למחוק מחיינו את ה„אמתות" המוסכמות, את האסימונים השחוקים, ששאלנו ממקורות זרים. אחת מאלה: „בית־הסוהר הוא בית־ספר למהפכנים".

לא בית־ספר הוא לנו בית־הסוהר, אלא שטן בדרך מלחמתנו. עלינו להסירו ולחסלו. בשטח זה — כבכל השטחים האחרים — אין פשרה בשביל תנועת החרות העברית:

המחתרת תהרוס את בית־הסוהר, או —
בית־הסוהר יהרוס את המחתרת.
אפשרות שלישית — אין.

הקורס הכזורז לזירוז

ההוראה החדשה הזאת, להלך תמיד עם נשק אישי ולהשתמש בו עם כל התקרבות אויב, יההכנות לפעולה כספית שיסופר עליה בסעיף הבא, הצריכו זריזות מובהקת בשליפת כלי או רימון. כי במקרים מעין אלה — החיים והמוות בידי המהירות. והנה נוכחנו לדעת, מה מאוד מפגרים היו אנשינו בדבר זה. לא די כמחסור האיום בנשק, לאחר שבתדשים האחרונים חוסלו מחסנים משובחים; לא די בכמות הקטנה של אקדחים ישנים וחלודים ורימוני שיפשוף פולניים מקולקלים; כיושנם של הכלים, כן צעירותם וחוסר נסיונם של הלוחמים.

אליעזר — בן עמי (יחזקאל) מדריך בחיפה כמיטב יכולתו. אך אין סיפק בידו. הפעולה עמדה להתבצע בקרוב. באחד הימים קיבלתי הוראה להופיע בתל־אביב, ואני או כבר בחיפה בגיוס מלא ובהכנות לפעולה הכספית. באמצעותו של אנשל שפילמן נקבעה לי פגישה בחולון עם איש במדי קורפורל של נוטרים. ודאי שנעם לי לפגוש את יהושע כהן, שבידו תעודת נוטר בחותמתי, והוא אחד המבוקשים על ידי המשטרה, שנעזרה בתמונותיו שהופיעו בעתונות וברחובות. הוא מוליכני עמוק בחולות. שם מחכה קבוצה נוספת של בחורים. המדובר הוא בקורס של יום אחד, המטרה: שליפת בוק, יריה אינסטינקטיבית. שימוש ברימונים שפתיליהם 2 סנטימטרים במקום 4, המקובלים; כלומר: התפוצצות כעבור שתי שניות.

אז הכרנו את דמותו של איש הפרדסים יהושע כהן. הוא כמובן, לא הציג עצמו באורח רשמי, אך כולנו ידענו כי זה הוא. וטעמנו גם משהו מסגנונו האישי. למשל: שלוף! רצח בעינים!! וזה השפיע...

ואת אשר למדתי בשיטה אינטנסיבית כל כך על חולות חולון, אני שב ומנסה להקנות לחניכים בחיפה לקראת הפעולה הממשית.

פעולה שלא יצאה לפועל

לא, אינני מתכוון חלילה לספר בספר זה על כל הפעולות שלא יצאו לפועל. לשם כך לא יכפיקו ח"י כרכים. אך הרבה דברים למדתי בפעולה זאת, שלא הופעלה.

קודם כל, למדתי להכיר רבים מבין טובי הלוחמים לעתיד. שנית, נוכחנו לדעת, מה רבים הדברים האלמנטריים שעוד עלינו ללמוד.

שלישית, למדתי לראשונה פרק בתכנון פעולה רבת משתתפים.

ורביעית, הכרתי את — שאול, כי שאול היה מפקד הפעולה כולה. אלא שטרם סיפרתי לכם על הפעולה.

הבעיה הנצחית: כסף. אמנם, מיכאל טוען לעומת שאול, שאפשר וצריך לגשת לשתי הפעולות העיקריות: שחרור מספר גדול של עצורים ופעולת הסברה מתמדת, גם בלי הכספים הרבים. אך שאול באחת: תחילה ליצור אמצעי זה. והוא מתכנן פעולה להחרמת כסף ב־O.P.L. משרד התשלומים הצבאי בחיפה.

עוד בטרם יצאתי ממדי הנוטרות נוצלתי לעריכת תצפיות במקום. שכן, אדם שלא במדים, היה מעורר מיד חשדות. יום לפני התשלום למחנות העבודה בסביבות חיפה, היו מביאים את הכסף למשרד זה, שברחוב שדרות הכרמל. על המשרד שמרו חיילים כושים.

תוכניתנו היתה להופיע במדי משטרה צבאית, בחיפוש מדומה אחרי אסיר מדומה, שברח כביכול הנה. לאחר שנצליח לחדור פנימה, בתכסיס זה, נשתלט על החיילים הכושים ונשתיקם על ידי הרדמה, ו"סבלים" שלנו יורידו את הכספת הכבדה למכונית מיוחדת. עד שלא תיעלם המכונית עם הכספת, נשלוט במקום גם אם יפרוץ קרב.

כאמור, היה שאול מפקד הפעולה; יעוזרו הראשי אלישע (ירחמיאל אהרונסון), שותפו צפוני (סובול) אליעזר בן־עמי וצעירים אחדים מהתא החיפני. כשני לי בתפקיד סמל משטרה צבאית, ישמש יעקובי. הפעם נזדמן לי גם להיפגש שוב עם אברהם ליברמן הוא גדעון ה"פוכר", מהדמויות הפופולאריות בלח"י. הוא הביא מתל־אביב מזוודה מלאה מדים ונשק, חזר לתל־אביב, והביא מזוודה שניה.

בליל הפעולה עצמה כמעט הרגנו איש את רעהו. מדי פעם נתקלים האנשים בלובשי מדים ברי־טים, ועד שהם מצליחים להכיר את חבריהם מלח"י, הם הופשים בכלי או ברימון, בהתאם להוראות החדשות...

הכל מוכן. על דן (דוד בלאו) הוטל להביא מכונית צבאית. וכאן קרה לדעתי, הנס הגדול. הוא עלה על מכונית, במגרש חנייה, אך לא הצליח להתניע אותה. התחיל עובר ממכונית למכונית, עד שהבחין בו זקיף בריטי של ממש. הוציאו מהמכונית וכבר הוא מוליכו לחדר המשמר. דן החל משחק בתפקיד „שיכור". על כל צרה שלא תבוא, אם לא יצליח בתכסיס, הוא ליפת את האקדח בכיס ומוכן לשלפו על פתח החדר. לא להיאסר — היא הפקודה!

אך הזקיף שוכנע כנראה, שלפניו שיכור שחיפש לו מקום לינה במכונית, ואולי נזכר באחד מלילות שיכרותו, מי יודע? בין כה ובין כה, סיים את הדבר בבעיטה במקום הידוע ודן נחלץ.

אך לא הוא בלבד נחלץ. לדעתי — ועל כן כתבתי „נס" — נחלצנו כולנו. הפעולה נדחתה, וכעבור שבועיים שוב הפרעה דומה: לא הושגה מכונית והתכנית בוטלה כליל. נחלצנו כולנו...

כי אין ספק אצלי, שפרט להעזה שבטרוף לא היה בכל התכנית שום דבר בעל סיכוי־הצלחה. ספק אם היה אחד מאתנו יוצא משם חי או חפשי.

כי על כן, מכל מה שרגילים היו לאמר בו, באליהו גלעדי, הוא שאול, דבר אחד היה אמת למעלה מכל: נועז עד כדי טירוף. וחיי אדם כאפס בעיניו.

כאמור: בראשית פעולתי או בחיפה, נזדמן לי להכיר את האיש, אשר עוד מעט והיה ממיט אסון על לח"י, בראשית ההתחדשות.

כפשע מהפשע (גלוי לב)

הדברים אשר יסופרו בפרק זה בשם „כפשע מהפשע", ידועים אך מעט לציבור הקוראים. כי מעולם לא שימשו כותרות לעתונות. גם רבים מאנשי המחתרת עצמה לא שמעו עליהם מעט או ברמז. אך החלטתי להעלותם על הכתב, למען האמת ולמען לא יסולפו על ידי מזידים. היו בעיות ופרשיות במחתרת אשר היו עד כה בבחינת „טאבי". אך דומני, שהגיע הזמן לדבר ולספר גם בהן בגילוי לב.

גוף הפועל במהתרת, ונוסף לכך במחתרת כואת כמו לח"י, ללא כל עורף ציבורי רחב, בעית ההיא במצב של אי־הבנה מסביב, של הסתה מתמדת, ללא מכשירי הסברה רחבים, ולאחר פילוגים פנימיים, גוף כזה — מן ההכרח שיועמד בפני בעיות ארגוניות ומוסריות חמורות ביותר, בפני מבחנים קשים, אשר כפשע בהם בין הידרדרות ובין העפלה, בין קדושה עליונה לתהום אפלה.

אין מן הצורך לאמר, שאותו קומץ אנשים, שנטל על עצמו, לאחר רצח יאיר, להקים מחדש את המהתרת הלוחמת לחרות ישראל, עמד במבחנים אלה. אין מן הצורך להצביע על כוחם וטוהרם המוסרי של אלה שהקריבו את דמם וכל חייהם על מזבח העם והארץ והעלו את הכבוד הלאומי לשיאים. ודוקא משום כך ראוי לספר על אותם ימים קשים ומבחנים קשים.

הארסנקן

כל מלחמת פארטיזנים ומחתרות רציפה ארפתקות, וזה אחד הסימנים המבדילים אותה מפעולה סדירה וגלויה. אף כי, כידוע, גם במלחמה צבאית רגילה, לא מעטות הארפתקות. ומכיוון שבמחתרת של מעטים, עוז הרוח הוא תכונת יסוד הנדרשת. אין פלא שיש ונמשכים אליה אנשים, שיסוד הארפתקה טבוע עמוק באפים וחזק יותר מהתוכן, שלמענה נדרשים עוז־הרוח והגבורה. קשה במחתרת להימנע מהצטרפותם של אנשים מסוג זה, ולפעמים עובר זמן רב עד שמתגלה אפים האמיתי. ולפעמים עולה הדבר בקרבנות. ולא ענין רע אחד קורה במלחמת מחתרת, שחייבים לחפות עליו בגלל קדושת המלחמה עצמה. ואשרי המחתרת, אשר מצליחה בעוז רוח לגבור גם על סכנות פנימיות שבפנימיות אלה.

הרוח החיה של תכנית הבריחה ממזרע וביצועה, היה ללא ספק שאול. אך הוא היה חסר כל בלמים מוסריים, זה נס, שעמו ברח מיכאל.

וכך נתגלה לי שאול, באפיו המסוכן.

בשעת ההכנות לפעולה הכספית, בצריף שבו התגורר שאול, ישבנו, אלישע ואני. שאול, לבוש גופיה בלבד, שוכב על המיטה. הוא שואל את אלישע בקולו הבוטח והקר, אם מסר לברוך את אשר נצטווה למסור. אלישע, כנראה לא הצליח עדיין לראות את ברוך ולמסור את אשר נצטווה, וענה בשלילה. אז התרחש דבר מחריד, שלא ימוש מנגד עיני. שאול יורד ממיטתו בשקט ובשלווה, ניגש לאלישע, קרוב קרוב, שופך מפיו — וגם זה בשקט — שורה של גידופים מהמנבלים ביותר ומוריד סטירת לחי חזקה על פניו של אלישע — המודהם. ולא די בזה: הוא שולף אקדח „קולט", מכוון אותו ללבו של עוזרו הראשי, ואומר: „אני אדפוק אותך כמו כלב".

אלישע ניסה לאמר לו דברים אחדים וביקש שירגע. אך זה הדבר: שאול לא היה מורתח כלל, אלא רוגע לחלוטין והוא אינו מרפה. לא עצרתי עוד כוח. לפתע ראיתי כיצד פני לוחם הופכים להיות פני רוצח פשוט, שלחיצה על ההדק אינה מוכתבת אצלו כצו עליון והכרה קדוש דוקא. קפצתי ממקומי והתיצבתי כשפני, לשאול: „דפוק אותי!" אמרתי.

הפרשה נסתיימה. אך כל אותו יום התהלכתי המום. ורק כאשר החלו ממשיכות ומגיעות, תחילה בלחישה ואחר כך בקול רם יותר, תלונות נוספות על אורחותיו של שאול, הבנתי שלא התפרצות חד־פעמית היתה כאן, כי אם אלמנט מסוכן ביותר.

חיסולו של שאול

לאחר כשלון התכנית הכספית הגדולה עבר שאול לפעולות קטנות, ואת הוא אחד הפרקים העגומים בזכרוני.

הוא ארגן פעולות פריצה לחנויות ובתים פרטיים, ללא כל סייג. האנשים חרקו שיניים, אך המשמעת חייבה. אם נסחבו ממחסנים בלונים של נייר — מילא, זה דרוש במישרין לחומר ההסברה. אם נתרוקן מחסן בדים, מילא: הסוחר מבוטח. אך לפרוץ דלתות, בבתים פרטיים ולהוציא תכשיטים — לא הרגשנו שאי־שם ישנו גבול, שכפשוש בינו לביע פשע פלילי.

בפעולה אחת כזאת בחיפה שותפתי גם אני. הומצא פאטנט לפתוח מנעול „ייל". שאול אימן אותי בפטנט זה בחדרו. (כבר עמדתי לתאר פה את פרטי הפאטנט, אך לפתע נזכרתי שבביתי אין אמנם תכשיטים, אך יש מנעול „ייל", ולמה לי ללמד גנבים מקצועיים דרך לפתוח אותו?).

ושוב ארע נס ואני אודה ולא אבוש: כאשר הפאטנט שלנו משום־מה לא פעל, נגולה אבן מלבי. ממש בשמחה הסתלקתי מהמקום.

באחת מפעולות "הסחיבה" הגדולות יותר, נתפש בתל־אביב, חברי לחדר, אליעזר בן־עמי, נאסר ונדון לשנות מאסר רבות, בעקבות הכלי שנמצא אצלו וניסה להשתמש בו.

בינתיים החריפו היחסים בין מיכאל ושאול. אף כי שאול רכש לו מספר חסידים נלהבים ביותר בקרב האנשים שהעריצוהו על תכונות המנהיגות המוחלטת שבו, ועל עוז רוחו, גברו הטרוניות על גסות רוחו ועל איומיו המתמידים. נוספו סיפורי זוועה על יחסו לבנות עד אשר ארץ, ואחד האנשים הפעילים שלנו, שחורי, שהיה מקשרו האישי, לא יכול היה לעמוד עוד באזירת אימה זו ואיבד עצמו לדעת. הוא השאיר אחריו פתק בזו הלשון: "בתנועה כמו שהיא כיום, אין לי מקום, ובלי התנועה אין ערך לחיי".

ואז החליט מיכאל החלטה גורלית: הוא הבין, שאדם זה מסכן את כל עתיד המחתרת וקיומה. באחד הימים אסף 13 איש מהאחראים בסניפים או במחלקות. ישבנו בחולות בת־ים, בפני קבוצה זו מסר מיכאל על השתלשלות העניינים, על התפרצויותיו המסוכנות של שאול, על ההרס שהיה צפוי לארגון.

שאול התנגד לכל פעולה נגד השלטון. התנגד לפעולות הסברה. כל מעייניו ותביעותיו היו נתונים ל"טיהורים פנימיים". הוא דרש לחסל אחדים מראשי המפלגות והארגונים היריבים, וודאי כבר התכונן לבצע את המעשים.

אך מיכאל הקדימו.

הוא הודיע לגרא, שישב במעצר, על הסכנה שבהתנהגותו של שאול ועל ההחלטה לחסלו, אך אי אפשר היה לחכות לתשובה זמן רב, המצב החמיר. במכתב שני הודיע מיכאל לגרא על ביצוע פסק־הדין. שני המכתבים נתקבלו יחד. ובפגישה על החולות הקריא מיכאל גם את תשובתו של גרא: אישור המעשה ועידוד לממשיכים.

ביצוע פסק הדין לא קל היה, כי שאול היה נזהר. ואף על פי כן הוא בוצע.

מיכאל מסר את הדברים בכל כובד־הראש והרגשת האחריות. בסיום אמר, שהוא מוכן לתת את הדין על ההחלטה, אם יידרש, ובו במקום.

ההחלטה והביצוע אושרו פה אחד.

סניף חיפה מתארגן

היתה זו מכה קשה בלי ספק ועוד יותר נכון לאמר: מבחן קשה. הקשה ביותר ודאי בשביל מיכאל עצמו, שאינו אדם נחפז להחליט ולא אכזר מטבעו. רק הוא עצמו יודע, כמה לילות נדודים ושעות חמורות עברו עליו עד

אשר החליט על מעשה זה. וגם לנו היה זה לקח חשוב בתורת דרכה של מהפכה. אף מאלה שהיו חסידיו הנלהבים של שאול לא נשמעה בגלוי תלונה. בכאב רב ודאי קבלו את הדין, אך קבלוהו.

עתה כאילו ירד עול מכתפיו של מיכאל. הוא הרכיב מרכז חדש, הפנים באורח רשמי למרכז את אלדד, שעד כה היה בחזקת מסייע ומיעץ, אך לא שותף להחלטות, ואת שלמה פוזנר (איקס) כממונה על המחלקה הכספית. כדבר המובן מאליו היה, שחבר מרכז להלכה הוא נתן פרידמן־ילין, שלפי שעה עוד היה כלוא במחנה עצורים.

עתה ניגש מיכאל גם לארגון שיטתי ויסודי של עבודת הסניפים. אני מקבל את האחריות לסניף חיפה. עד כה היה האחראי אלישע. מיכאל זקוק לו בתל־אביב.

עכשיו שמי מאיר פרידמן, ואני עולה, מקרית־חיים, שגרתי בה עד כה. ל„חדר", לרח' בר גיורא 18, לא היה זה חדר מפואר: ללא חלונות, דלה למדפסת משותפת, אשנב קטן מהחדר מכוסה דיקט מוביל לחדר שכנים. בלי אוויר. בגדי התלויים בפינת החדר מתכסים עובש. הסיבה: רצפת החדר נמצאת מעל לבור מים. הכינוי שלי בימי חיפה: אופל, תרגום של שמי הלועזי: טונקל.

אני עוסק בארגון תאים חדשים. חותיקים, כמובן, מכירים כבר איש את רעהו. התיאוריה של הקונספירציה, שלפיה לא יכירו זה את זה יותר מ־3 עד 5 אנשים, היא טובה, אך למעשה דבר זה אינו אפשרי, אלא בשלבים ראשוניים. יש פעולות, שמן ההכרח לצרף יותר אנשים, יש נסיבות, בהן הכרח להעביר אנשים ממקום למקום. כיצד אפשר לשמור זמן ממושך על האים קטנים סגורים? אך לזמן הראשון, עד שהאנשים מאומנים די צרכם ועד שמכירים אותם, לדעת על מידת האימון שאפשר לרחוש להם, השיטה נשארת בתקפה. אנו קובעים גם שיטות מפגש חדשות. קובעים שמות לרחובות, כגון: רח' בלפור — „פתח תקוה", תחנת אגד „צפת", רחוב פבזנר — „פרופסור" וכו'.

גם שעת הפגישה והיום נקבעים בצורה מטעה. את היום אנו מקדימים ביומים, ואת השעה בשעתיים. לדוגמה: אם קבלת פתק ועליו כתוב „נפגש ביום ה' בשעה שמונה בצפת", הרי טרחתה של הבולשת, אשר הפיתקה תיפול לידיה, תהיה לשוא. כי הפגישה מתקיימת ביום ג' בשעה 6, בתחנת אגד...

הדבר אמור לא רק בפתקים, שאנו משתדלים למעט בשימושם ככל האפשר, כי אם גם בשיחה בעל־פה. סיגלנו לעצמנו כ־20 שמות בדויים ל־20 מקומות מפגש ואנו משתמשים בהם בהידברות.

אנו משכללים גם את צורת הפגישה עצמה. לא לעמוד עוד במקום אחד, כי אם ללכת ולהקיף את המרובע של הרחובות מפינה לפינה וכן יעשה גם השני, בכיוון הפוך. כשאנו עוברים מבלי להצטרף, וכך מקבלת הפגישה צורה של מקריות.

אני מארגן בעיר מחלקת אוהדים, ובראש וראשונה, נזכרים כאן לברכה, גב' ד"ר רפופורט, אמו של אליהו ז"ל, הלוחם הוותיק, ועמה משפחת הוכגליק (מזלי) אמה ואחיה של טובה סבוראי. ויש כבר קשר עם רופאים, מורים ואזרחים נכבדים אחרים, שעזרתם בעורף שקולה לא פעם כנגד הלהימה בחזית. בין היתר גייסתי אז גם את המורה גזונדהייט (בית הלחמי), שעתיד למלא תפקידים חשובים.

על המחסנים בחיפה מיניתי את ברוך (יוסף רוזנבוים). המחסנים הם בעיקר תת־קרקעיים. לרוב משמש מחסן כזה, כלומר ההדר שעל גבו, גם חדר מגורים לאחד האנשים. יש לנו מחסנים בהר הכרמל, בחורשות, קבורים בכדי חלב. המחסן העיקרי הוא ברחוב טבריה. המחסן ערבי — מוסך ששימש פעם בית מלאכה. הוא בנוי אבן וסגולתו העיקרית: הוא עצמאי, ללא שכנים מסביב, כפי ששכיח בחיפה. הוא עומד על גבעה במשופע, כך שכניסה ישירה ישנה רק מצד אחד. בעצם אין אף דלת כניסה, כי אם תריס מתקפל עשוי פח. ליתר בטחון אנחנו מתקינים מוקש מלכודת. שכן הצו החדש שאנו חיים על פיו — לא להאסר בלי קרב — נוגע גם למחסנים: אם יפול מחסן, ישלם האויב בדמו. לדלת הולחמה פחית, שהיתה מחוברת למוקש. מי שפתח את התריס, ללא ידיעת ה"פטנט", היה מביא לידי מגע חשמלי בין הפחית והמוקש וגורם להתפוצצות. יודעי הסוד ידעו בעזרת מקל דרך, לפתוח את התריס, ללא הפעלת המוקש.

מאנשי, הפעילים ביותר בחיפה באותו זמן היו: עלי (דוד סובול), ציון (שבתאי דרוקר), עמי (דוד הוליאנסקי), גיורא (עזריאל וייס), ברוך (יוסף רוזנבוים), עמרם קהתי, אליהו חכים (בני), רב'לה (משה הוך).

התקציב שלרשותי: אפס כפול שמונה. הפירוש למעשה — רעב.

בחזית ההסברה

באחת החוברות הפנימיות, שהופיעו סמוך לרצח יאיר נותחו הסיבות של המפלות. כאחת הסיבות צוינה העובדה, שלמעשה לא קדמה כל הסברה ראויה לשמה, — לפעולות. היתה תחנת השידור, שכוחה רב בהשפעה פסיכולוגית מאשר בשכנוע לוגי. היא טובה כאמצעי נוסף להסברה. הימים היו ימי מלחמת

בהיטלר, שבדרך הטבע, תפשה את מרכז הענין והאימוציה. לא קל היה לאיש מן הרחוב לתפוש, מה רוצים בחורים אלה בעצם ימי מלחמת עולם נגד אויב כהיטלר. גם הכשלונות בפעולות הכספיות, כשנפלו קורבנות חפים מפשע, לא הרבו הבנה אלינו.

את המחסור הזה צריך היה למלא. צירופו של אלדד למרכז, והוא איש העט והמחשבה האידיאולוגית, פתחה כאן אפשרויות חדשות. מיכאל גיגש להקמת הבמה האידיאולוגית המרכזית: „החזית".

זאת היתה תופעה חדשה בארץ, שלא נודעה כמותה גם בימי הפריחה של הארגון הצבאי הלאומי לפני מלחמת העולם. לא עוד כרוזים נלהבים או סיסמות על הקיר, כי אם במה רעיונית מעמיקה. ניתוחים היסטוריוסופיים יסודיים, קביעת מושגים חדשה למערכת העם העברי. זה שימש כאילו קפיצה מן הקצה אל הקצה. מאותה תמונה, שנצטיירה בעיני רבים, על קבוצת ארפתקנים ועד לבמה אידיאולוגית על רמה בלתי־רגילה בכלל, בעתונות העברית. לא פחות חשובים מזה היו ההדים בפנים. היו עד אז חוברות פנימיות „במחתרת", שהופיעו מפעם לפעם, היו כרוזים.

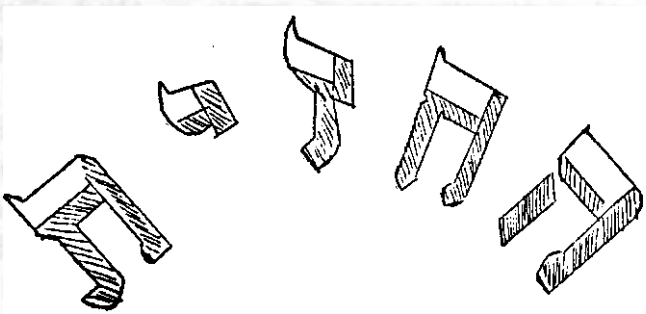
אולם הימים היו ימי ערפל ארגוני כבד, עמוסי ויכוחי־סרק ונטישות. רק עתה, במידה שעמקה המחתרת, נתפזרו הערפילים הרבים יעם היציבות הארגונית, התחילה גם מתרקמת יציבות הסברתית, רעיונית, שיטתית. עורכו של הביטאון הוא אלדד, משתתפים בו גרא (נתן פרידמן־ילין) מלטרון ומיכאל (יצחק יזרניצקי).

מתוך „החזית", גליון א' — תמוז תש"ג

חזית המלחמה של העם העברי — מהי ואיפה היא? מה הגורמים הקובעים חזית זו, מי האוייב, מה המטרה?

מיום שיצאו אבותינו מהגיטו, מאיתה חומה רוחנית בצורה ונשגבה, מיום שמאויי המשיח, מלכות דוד כמיועד, חדלו להוות את ערך החיים בנפש העם — מיום זה אבדה פשטות ההבנה ופשטות הרצון. ערפל וטשטוש, הפשטה ופיצול אינדיבידואליזציה וסקולריזציה שדדו את מערכות האומה עד שהגענו עד בוש. חמשים שנות הציונות לא רפאו את הקרעים אף הם. ראות: „הלסינגפורס" אשר דיבוקה עדיין שולט היום ובטויה: החזית נגד היטלר.

יהודים נלחמים באמריקה בעד האמריקנים, ברוסיה בעד הרוסים, ובפלשתין בעד האנגלים. ואין זו שאלה של „צבא־עברי" בלבד. אף „צבא־עברי" בתכניות אלו המוצעות מימי ז'בוטינסקי ועד בן־גוריון אינן אלא

צתון לוחמי חרות ישראל

גליון א' תשרי תש"ג במחתרת בציון

בתוכן:

א/ חזית.

ב/ מדבריו של הפשקד אברהם שטרן - יאיר הי"ד.

ג/ האדם בעלית הגג.

ד/ בן-יוסף

ה/ אבני יסוד.

ו/ ארבעה אבות נזיקין בדמות "עצומת חיסובי".

ז/ הצד השני של המטבע.

תעבר סיד ליד!

הגשמה צבאית של הלסינגפורס. מלחמה לשווי זכויות בנוסח חדש בארצות הגולה. יכול להיות טעם לצבא כזה רק בשתי אפשרויות: א) כצבא בריטי היוצא ממרכזו הסוברני להלחם באויבו, או ב) — כצבא פולני, צרפתי חפשי הבא מבחוץ לשחרר את מולדתו. ה„צבא־העברי" הזה לא ימלא אף אחד מתנאים אלה. חזית זו, של יהודים נלחמים אפשר לתארה: מלחמת נקם, מלחמת זכויות — אך דבר אחד איננה חזית זו: מלחמת שחרור כפי שהיא לפולנים, ליוונים, לצרפתים. ועל־כן אין זו החזית של לוחמי חרות ישראל.

וכאן בארץ, כאן שלכאורה נוצרו כל התנאים למלחמת שחרור זו, התנאים החיוביים והשליליים (חיוביים — יש נוער בריא, יש יסוד כלכלי. שליליים — השולט הזר אינו מכסה כלל את פרצופו) כאן — עסוק הנוער בהמון חזיתות אחרות. חזית מלחמת מעמדות. חזית מלחמה ב„דגל האדום". חזית מלחמה בלעז היישוב. חזיתות מדומות, אויבים מדומים.

אנחנו, לוחמי חרות ישראל, תלמידיו של המפקד המנוח אברהם שטרן הי"ד, למדנו להביט בעינים בהירות לתוך האמת ההיסטורית. והאמת ההיסטורית הגורלית הזו היא: אין לא טעם ולא צורך במלחמת סרק זו. היטלר הוא רק ראש אכזרי אחד מכל ראשי ההידרה האיומה. ואם הוא יפול יצמחו לה ראשים חדשים. באנגליה, אמריקה ואף ברוסיה נראים כבר ראשוני סימניהם. החזית לזכויות בגולה — א) אין בה צורך, ב) אין לה סיכויים; החזית אבודה למפרע ואוילות ופשע הוא לאבד כוחות בה. תפקידנו הוא לפתוח חזית שניה שהיא אך ורק עברית ואשר לה מטרה ברורה: כבוש המולדת העברית מידי השליט הזר והאכזר. חזית זו קודמת לכל האחרות. הנצחון בחזית זו פירושו: פתיחת שערי הארץ — ארצנו.

כמו כן דוחה חזית זו את כל המלחמות והאויבים המדומים ברגע זה לקרן־זוית. לא העתון האידישאי והגרמני, לא הבורגני ולא הדגל האדום — לא הם אוביקט מתאים למלחמת שחרור. ואף לא הערבי. מה הוא הערבי אם לא כלי שרת בידי המסיתים הבריטים מתרפ"ט ועד תש"ג? ומה יהיה ערכו של גורם מניפה ואפסי זה בהיות השלטון העברי בידינו? כל הבעיות האלה: בעיית השפה ובעיית המעמד: בעיית הספסרים ובעיית הקומוניסטים, בעיית שביתות בבת"ס ועד בעיית הסכנה הערבית, כל הבעיות האלה הן בדיוק כבעיית השערים הסגורים — בעיית השלטון פה בארץ. ולא רק מפני ששלטון בריטי זה הוא רע. אלא מפני שהוא זר. אין אנו נלחמים בספר הלבן כי אם בתנאים המאפשרים אותו; אין אנו נלחמים בגזירות כי אם בגזרים. וטעות היתה בידי הציונים כל השנים בהעמידם את הסוברניות

בארץ כמטרה ואת ההתישבות, העליה, התרבות העברית, העמדות הכלכליות וכו' כאמצעים, ההפך מזה הוא האמת, כפי שהראה הנסיון והכשלון הציוני. בלי שלטון אין עליה ואין תרבות, אין אפילו עמדות כלכליות (האחים סטיל).

האמת הקולוניזטורית והאמת של השחרור בכל הדורות היא: שלטון הוא אמצעי להגשמת הרעיון. כל זמן שהשלטון נמצא בידי זר, אין ערך כמעט למפעל. ומכאן מסקנת לוחמי חרות ישראל, מסקנה פשוטה: אויבנו הוא השולט הזר פה, אוייב אפריורי, כמו שהגרמני הוא אוייב לדני בדניה ואף אם אינו מכביד את עולו, ועל אחת כמה וכמה השליט הרשע, האנטישמי והאנטי־ציוני.

לא חזית גולה ולא חזית מלחמת אחים. החזית היא בנקודה המרכזית של הציונות. חזית השלטון בארץ ישראל.

והחזית קשה, הרבה עוד יפלו ויותר עוד יוספו, כי זוהי חזית יחידה שיש בה טעם.

*

ודאי שדברים אלה אינם קלים וגם אינם מוגשים לעיכול להמונים. אמנם ישנם גם ב„החזית" מאמרים פוליטיים אקטואליים, קלים, אך עדיין זה רחוק מלשמש חומר תעמולה נרחב. מזמן לזמן מופיעים כרוזים ברחובות. ובאחד הימים — אורו העינים — אף בדפוס, שהרי עד כה (וגם „החזית" כל זמן קיומו) ההדפסה היא במכונת־הכפלה. אמנם, יש רומנטיקה רבה בימי הסטנסיל, רומנטיקה בהתקנת העתון או הכרוז בתנאים פרימיטיביים. אולם יש גם הרבה כאב עיניים וקושי בקריאה. נוסף לכך ההופעה בדפוס מוכיחה כוח גובר, וזה היה דרוש מאוד לאחר שרווחה הדעה ש„פלג", כפי שקראו לנו, ביחוד בחוגי הרביזיוניסטים, לא יקום עוד לתחייה, אחר המכות שספג אחר מות יאיר, שהאשימוהו בטעמים אישיים לפילוג.

„החזית" הוכיחה, שלפילוג היו שרשים רעיוניים ופוליטיים עמוקים, שאינם תלויים באדם פלוני או אלמוני, ויהי גדול ומחולל כיאיר. ב„החזית" הורגש לראשונה, שלא מדובר כאן באנשים המחוללים רעיונות, כי אם באמיתות ואידיאלים המפעילים אנשים.

הפצת „החזית" היתה אחת הפעולות החשובות בשעה זו. חילקנו אותה במועדוני נוער, אולם, בעיקר, על פי כתובות, אם בדרך הדואר הרגיל ואם בת־כתובות שבבתים. אינני נמנע גם משליחת חוברות לאנשים מסוימים בעמק ובגליל, אשר לפי הרגשתי ימצאו עניין בדברים ולבם יהא פתוח להם. ודאי לא פעטה היתה תמיהתם על כך — מי זה יכול היה לשלוח להם חומר מחתרתי כזה.

מתח משונה

שנת תש"ג, שנפתחה בבריחתו של מיכאל ממזרע, בחודש תשרי, היא שנת עליה ארגונית, התבצרות לחזית, שנת הכנה למעש.

והיא שנת הבריחה המרכזית הגדולה של העשרים מלטרון. וגם אם עצם הבריחה בוצעה בכסלו תש"ד, הרי בריחה זו היא פרי עמל ועצבים של שנה תמימה. ולמעשה אפשר לדבר על "מתח" קל בין היושבים בחוץ ו"היושבים" בפנים. מתח משונה במקצת.

אנו בחוץ חיים בסכנת חיים מתמדת, במיוחד מאותו יום בו נצטווינו להרוג וליהרג — ולא להאסר. חיינו גם חיי רעב, אך אלה הם חיי מלחמה.

לעומת זאת, אלה, שמאחרי סוגר וברית וגדר תיל — חייהם בהשוואה אליו הם חיי אידיליה: אכלם ניתן בעיתו, שומרים, שוטרים, חיילים, גדר מחושמלת וכלבים, דואגים לבטחון חייהם. ישנם גם כאלה, שהשלטון הבריטי הנאור דואג לפרנסת נשותיהם, כגון נתן פרידמן־ילין, יהושע זטלר ומשה סבוראי, שנשותיהם נאסרו והושמו בבית הכלא בבית־לחם, משמע, שיכולים האנשים לחיות בשקט ובשלווה. ואכן, כך בערך יושבים רבים מאלה "שנשברו", שהסגירו עצמם, שפרשו (קצת מאוחר יותר).

ולא כן אנשי לח"י.

הללו מסתובבים בין חומות עכו, בין חומות המרכזיה בירושלים ובית־הסוהר לנשים בבית־לחם ובמחנה העצורים בלטרון, שהחליף את מזרע, כאריות בכלובים; מסתובבים — פשוטו כמשמעו: הולכים סחור סחור בתא הצר ומחפשים סדקים, הולכים סחור סחור במחנה ומחפשים פרצות... ועוד יותר: מחשבותיהם וכל הגיגיהם הולכים סחור סחור בנקודה אחת: כיצד לברוח, כיצד להצטרף לשורות הלוחמים בחוץ. כיצד להיפטר מתענוג זה של "בטחון חיים ולחם" בחסדי הכולא הבריטי.

מין גזע שכזה.

אם כן, מה המתח? וכי אין הם דרושים בחוץ? וכי אין מיכאל, שהוא עצמו אך זה ברח, מבין לנפשותיהם?

כבר הזכרתי לעיל את אחת התכונות של מיכאל: אל חיפזון! היה מקום ללמוד גם מהנסיון של חדשי טבת־שבט תש"ב, חשב עשרים פעם, לשקול ולבדוק כל פרט ופרט. זוהי תכונת יסוד בו.

לא הכל מסתיים עם בריחה. לא פחות מזה חשוב לדאוג לאנשים לאחר צאתם, לבל יאסרו שנית. זה לא ענין של ספורט, זה ענין של חיים ומוות ויעילות ופרסטיג'ה.

על כל אדם בלתי ליגלי, כלומר שאין הוא יכול להסתובב באורה חפשי ברחובות או לעבוד, דרושים לפחות שניים ליגליים. ודרושה דירה ודרוש גם מינימום כספי לכלכלתו. כל זה מצריך מנגנון בטחוני ומשקי.

ועתה מתחיל המיקוח, כמה יברחו? שם בפנים רוצים כולם, כמובן, לצאת. והבעיה העומדת בפני מיכאל היא: כות הקליטה לילנו בחוץ. והמיקוח השני: הזמן. מיכאל עסוק בהכנת מנגנון הקליטה. ומשם לוחצים, כי בינתיים — בינתיים סיימו בלטרון את אחת המלאכות המופארות ביותר של המחתרת: סיימו את המנהרה באורך 70 מטר...

הסנונית בשם „אדם"

„אדם", הוא עמנואל הנגבי.

כבר סיפרתי כיצד נאסר הנגבי בחיפה באותו חדר אומלל בקבוצת השבעה.

ועכשיו נמסור לו את רשות הדבור לסיפור בריחתו האינדיבידואלית מלטרון. בריחה הקשורה בבריחת העשרים, אך נפרדת ממנה.

ברחתי ממחנה הסגר בלטרון

הייתי מבין אלה שחפרו את המנהרה המפורסמת ממחנה הסגר בלטרון לכוון החופש — לחזית. כל רגב אדמה משטח המנהרה עבר את ידי. עמלתי רבות ביחד עם חברי בשבי האויב.

אולם גרם מזלי שאקדים את חברי ואקח לי את החופש במו ידי, יחיד.

חפירת המנהרה הגיעה לסיומה והצו מבחוץ להתקדמות לכוון ה„גאולה" בושש לבוא. טרם סולקו מספר מכשולים טכניים, שדרשו פתרון, וע"י כך נעכב „שחרורנו".

למרות שכל שעה וכל רגע היה יקר לנו מזמן סיום המנהרה, היינו בכל זאת „ממושמעים" וחיכינו לפקודה ההיסטורית שתבוא מן החוץ נמנענו לזוז על דעת עצמנו, פן נכשיל את המפעל הנהדר, שהכננו בעמל וביזע לאין שעור.

ביום בהיר אחד הגיעה הודעה מן החוץ ובה דחייה לחודש ימים, כלומר הארכה של עוד חודש מאסר במחנה הארור הזה. „הארכה של מאסר מן המחתרת". זה היה נראה לנו מוזר קצת, היינו רגילים מדי פעם בפעם לקבל הארכות מהבולשת אולם לא הבנו את היחס של המחתרת ללוחמיה

אשר בשבי האויב, אך צייתנו באהבה רבה, כי הרי הן פקודות המרכז של התנועה והיא בוודאי מיטיבה לדעת את חשבונותיה. לא היתה אם כן ברירה אלא לשבת במנוחה ולצפות לפקודה נוספת שתגיע.

אולם אלהים ברך אותי ב"חסרון" שאינני יכול לשבת "סתם ככה" במנוחה. כל מיני חששות עברו במוחי, נסיתי לנחש ולתרץ את טעם הפקודה של המחתרת בחוץ. קשה היה לי להשלים עם הגזירה של אחי, לאור העובדה שעונת הגשמים הולכת ומתקרבת ויש חשש שמפעלנו הכביר יתפורר, אם לא נזוז במהרה. התייצבתי לפני מפקדי במקום ודברתי אתו ארוכות על המצב שנוצר. מתוך שיחה זו הובהרו לעיני הרבה מכשולים שקודם לכן לא ידעתי אותם והתעלמתי מהם. לאחר שיחה זו עזבתי את מפקדי שמח ומלא תקוה שהמחתרת בעזרת האל תקבל אותנו במהרה בזרועות פתוחות בתופש.

ומאותו רגע התחלתי "עורך תכניות" איך מבלים כאן את החודש האחרון שנשאר לנו לשהות כאן. כפי שציינתי לעיל קשה היתה עלי הישיבה סתם ככה; לכן עלה במוחי רעיון להתראות עם חברי אשר בכלא ירושלים. אולם איך עושים זאת? הרי אני כלוא בלטרון וחברי בעיר הקודש? חקרתי ודרשתי שממול בית הסוהר נמצא בית החולים הממשלתי אשר לשם מביאים אסירים ועצירים לצורך טיפול רציני ומשכיבים אותם בחדר מיוחד מסורג כדבעי יהנקרא "חדר האסירים". לפי מיטב האינפורמציות שאספתי, ידעתי שאוכל לעבור לבית חולים זה אם אצליח "לחלות" באורח רציני, וכשאימצא כבר במקום הזה אוכל בנקל לבוא בדברים עם חברי אשר רק מספר מטרים (חצר) מפריד בינינו.

ע"י כך הנחתי שחברי אשר יקבל את קשרי — גם כן יצליח "לחלות" באורח רציני ולעבור לחדר האסירים ופגישתנו תהיה עובדה משמחת.

החלטתי אם כן להוציא לפועל את "מזימתי" ו"לחלות".

עוד באותו יום "חליתי" באורח רציני ביותר ולקחוני בעזרת אלונקת ל"מוסטשפה" הוא "חדר החולים" אשר במחנה.

היה זה השלב הראשון בתכנית. מהרגע שהשכיבוני ב"מוסטשפה" הקפדתי לשחק את משחק החולה בכל הרצינות. ידעתי שאם אכשל כאן, הרי מיד יחזירוני למחנה שלי וכל התכנית שלי תתנדף. שומה עלי לקיים, אם כן, את רצינות המחלה בעיות פנים של חולה מיסכן אשר סכנה נשקפת לחייו.

ואכן הדבר עלה בידי. הייתי כמעט בלי הכרה, אך לא עד כדי כך

שלא להרגיש שמעבירים אותי באמבולנס לבית החולים הממשלתי ובעוד שעות מספר אמצא כבר במקום אשר לשם שאפתי להגיע. כל זה קלטתי מתוך שיחת הרופא בטלפון בזמן ששכבתי על „ערש דוי". רציתי לחייך קצת על הצלחתי בזמן ששמעתי באיזו רצינות הרופא מזעיק את האמבולנס, כדי להעבירני, אולם התאפקתי תוך נשיכת שפתים והבעת פנים של „כאב עמוק".

הסאניטרים אשר ב.מוסטשפה' החלו מתרוצצים מסביבי, הלוך ושוב, זה עם קרח וזה עם זריקות מורפיום, זה השתדל להרגיעני בלטיפות וזה במטליות רטיבות. כמעט שהתחלתי מאמין בעצמי, שאמנם הנני נוטה למות.

והנה, בשכבי ככה ומתהפך מצד לצד מרוב „כאב" מופיע אלי לפתע רץ ממפקדת המחתרת בשבי עם פקודה ביד ותוכנה: ברח — אם תוכל. ברגע זה הרגשתי את עצמי כאדם מאושר ביותר בעולם. כי מעתה יוצא אני בתפקיד של המחתרת. הוטלה עלי משימה חשובה ועלי לבצעה בכל מחיר — כי צו המחתרת זה, הספקתי לענות למקשר „בסדר — אשתדל". אולם בלבי אה"כ דגזתי על עצמי על התשובה הדלה שלי; מאד כאב לי שלא עניתי „אברח לבטח — הפקודה תתמלא". כי הרי זה לא יתכן אחרת, מה פירוש — „אשתדל"? הרי הטילו עלי תפקיד ועלי למלאו בכל מחיר ואפילו במחיר חיי.

בהרגשה בטוחה זאת, שעוד בימים אלה אברח חזרה לאחי במחתרת, העבירוני באמבולנס של הצלב האדום כשרגלי כבולות בשרשרות לאלונקה ושני שוטרים בריטים מזויינים בטומיגנים משגיחים עלי ואינם גורעים עין ממני.

כעבור שעתיים נסיעה בערך העלוני עם האלונקה ישר על מצעי כשאני לבוש בגדים אזרחיים שלי. יש לציין שהאחיות בבית החולים הראו מומחיות רבה בהשכיבן אותי לפי כל חוקי המדע בטפול בחולים מסוכנים. „בקושי" פקחתי את עיני, והנה אני שוכב בחדר אסירים ביחד עם עוד 60 אסירים חולים, ערבים ויהודים, מבתי סוהר שונים. החדר צר וקטן מהכיל כל כך הרבה אנשים, אבל כנראה שזה במיוחד... למען הבריאות של האסיר, החדר כולו מסורג בסריגי ברזל וע"י דלת יציאה קבועה משמרת תמידית של סרג'נט בריטי, שוטר בריטי ושוטר ערבי, כולם מזויינים ומחומשים.

מיד כשעזבוני לנפשי סבבוני כל האסירים, אשר מותר היה להם לרדת ממטתם וכל אחד הציג את „התואר" שלו ואת הוותק שלו בבית הסוהר וקיוו גם... להכיר אותי. בקושי עניתי להם באדיבות „עציר לפי חוקי חרום".

ידידי — אנשים פושעים פליליים אשר ריצו את עונם בעד רצח וגניבות הציעו את עצמם לשרתני בכל, אולם הודיתי להם באדיבות רבה בעד

נכונותם הכנה, והבעתי את דעתי ש...רופאי המחלקה יעשו זאת בודאי יותר טוב.

בקדחתנות רבה רקמתי במוחי תכניות מתכניות שונות, איך להשהות גם כאן את מחלתי ולא לתת להרגיש אף "לשכנים הידידותיים" שיש לי כוונות: "כאבי" לא הרפו ממני אף לרגע, לא רק גופי הזיע אלא גם המוח שלי.

הרגעתי את עצמי ואמרתי ללבי: "רק קצת סבלנות והכל ילך כשורה, אל פזיזות ואל חששות!" — רק שיקול דעת מקסימלי יחלצני מן המיצר.

ובגישה זאת התחלתי עורך את התצפיות כדי לתכנן היטב את הבריחה שהוטלה עלי.

אחרי יומיים ששכבתי בלי לנוע וניזון אך ורק בנוזלים, קיבלתי את הרשות לרדת מהמטה שלי.

לאחר היתר זה הוליכוני האחיות בזהירות רבה ל...בית הכסא, אשר נמצא במרחק של 10 מטרים מהמקום. בכל כוחותי התאמצתי לצעוד לכל הפחות מטר אחד ברגע — כשאני כפוף כושל. זכורני, שכמעט הוצאתי את האחיות מכליהן, כי כל רגע נעצרתי באנחות מתוך עייפות חזקה ש"השתלטה" עלי. לשמחתי הרבה הבחין גם השוטר האנגלי בהליכתי וחזר לשלחנו שעל יד החדר. למצב זה שאפתי מאד. כי רציתי לזרוע בלבם של השומרים אמונה כזאת, שחולה מסוכן כמוני לא כדאי ללוות עד חדר האמבטיה או חדר אחר — כי בין כה וכה לא מסוגל לברוח מחמת מחלתו.

בהליכתי זו הכפופה ובבגדי בית חולים התמדתי מספר ימים בלוית האחיות, עד ש...עמדתי על רגלי בכוחותי אני. על כל שאלותיהם של האחיות והרופאים מה שלומי, נהגתי לתת תשובה חיובית בניגוד לכל יתר ה"סימולנטים", המשתדלים להוכיח לרופאים ולאחיות שאמנם הם חולים. תמיד עניתי בחיוב, שאני מרגיש יותר טוב, אולם הייתי נוהג לענות כן ב"קול דממה דקה" וענות חלושה, כדי להוכיח להם לא במלים, כי אם במבעת פנים גרידא... ואמנם, כל אותם הימים לא הסתפקו הרופאים בתשובותי החיוביות והציפו אותי בכל מיני תרופות של נוזלים וגבישים, אשר נאלצתי לקבלם ב...אהבה.

כדי להשלים את הביצוע נשאר לי רק לקבוע את הזמן המתאים, ואיך ללבוש את בגדי האזרחיים אשר למזלי הגדול נשארו בארוני ע"י המטה. כי הביאוני בבגדי במצב מסוכן ולא לקחו אותם.

לכן החלטתי שיש לבדוק את המצב בלילה, מספר לילות ברציפות ולהווכח לדעת מי מהשומרים בלילה יותר אחוז תנומה ומי יותר ער.

באתי אם כן לכלל מסקנה, שיש להתחיל לסבול מ...נדודי שינה

ו„סבלתי". אחרי מספר לילות של תצפיות בכל מיני שעות הלילה ולפנות בוקר בחרתי לי את „הקרבן", אחד מהאנגלים, וותיק עם אותות הצטיינות על חזהו, שהבחנתי בו שהוא למרות הכל מאוד אוהב להרדם וכשאני דופק בדלת המסורגת שיפתחו לי אותה — הוא מצוה לשוטר הערבי לעשות זאת ושוקע שוב בשינה מתוקה. ועוד פרט לא קטן אילצני לקבוע לי את זמן הבריחה בשעת השמירה שלו — כי כשהיה תורו היה האחראי לשמירה, אחד בדרגת סרג'נט, מסתובב ועוזב את המקום לעתים קרובות מאד.

באחד הלילות, לאחר תצפית כזאת, חזרתי לחדרי שמח בנפשי שעוד באותו בוקר השכם אפרד ללא אמירת ‚שלום' למארחי היקרים.

מרגע שחזרתי לחדרי שכבתי במטתי ובזהירות מקסימלית הוצאתי מתחת הצמוד למטתי את חולצתי ומכנסי. נזהרתי בכל תנועה שלי, כי בחושך הרי לא ראיתי מי משכני ישן ומי ער. רק ידי הימנית היתה בתנועה ואני כולי שכבתי ישר מבלי לנוע. הצלחתי להוציא את בגדי ולהסתירם מתחת לשמיכות שלי, שוב צפיתי מסביבי, כדי להווכח פעם נוספת שאמנם כולם ישנים ובשביעת רצון נוכחתי שאמנם כולם שקועים בשינה מתוקה — שנת ישרים של פושעים.

התחלתי באמצע הלילה מתהפך מתוך כאבים מצד אל צד, כדי לאפשר לי להתלבש. ברוב עמל נמצאתי לבוש בגדים אזרחיים. קיפלתי את המכנסיים מעל ברכי כי מכנסי בית החולים קצרים היו („בנטלון" ערביים, רחבים מאד וקצרים) ועל זה לבשתי שוב את הפיז'מה. היתה זו עבודה לא קלה לאחר שאני משך שבוע ימים חי על נוזלים בלבד.

תנה בבוקר השכם, בשמחה עזה בלב, ברגש חגיגי, ובדאגה עמוקה לאור העובדה שאם אכשל כאן — הרי אפסיד את יציאתי דרך המנהרה שהכננו, כי ישלחוני בתור עונש לבית הסוהר בירושלים ועד שאחזור למחנה בודאי חברי כבר יהיו בחופש — הכנתי את עצמי לצעד המכריע לדרך הגאולה, לכוון התנועה אשר רק היא היא תכלית חיי.

ובזחילה ובצעדי צב שרכתי את עצמי לדלת ובקול ענות חלושה בקשתי באנגלית הרצוצה שלי שיפתחו לי כי ברצוני לצאת...

בדיוק אותו זמן התאים לשעה הקבועה שלי, כי בפרוזדור הסתובבו, עלו וירדו כל מיני אנשים בבגדים אזרחיים, פקידים, שליחים ומבקרי חולים. הייתי בטוח שעוד מעט ואני אהיה „מבקר חולה" שחוזר מבקור הביתה.

הדלת נפתחה ואני עם מגבת וסבון ביד, פרוע ו„ברגלים כושלות" פונה לי באטיות מרגיזה לכוון האמבטיה (אשר סמוך לבית הכסא) והנה

לצערי אני מבחין שהשומר הבריטי זוחל הפעם אחרי באותה האטיות ונכנס אחרי לחדר האמבטיה. אמרתיו באדיבות רבה ש..ש..שאני לא מעוניין כלל שימדוד את גופי בזמן שאתפשט מבגדי. כי... אירופי אנוכי. כתשובה על כך הוא ניגש לחלון אשר בחדר, בדק את הסריגים והסתלק לו.

במהירות רבה עברתי מחדר זה לחדר של בית הכסא. הסתכלתי דרך נקב המנעול והנה, מצוין! אין אדם בטווח הראיה. במהירות הבזק פשטתי מעלי את הפיז'מה הארורה הערבית. הזדקפתי (מאד קשה היה עלי להזדקף לאחר שאנוכי הייתי כפוף למעלה משבוע ברציפות) וברגע האחרון, לפני שאני מושיט את ידי לידית הדלת, אני בודק שגית בנקב המנעול, והנה — רע לי על הלב. הבריטי בדיוק מול הדלת שלי. הייתי קצת אובד עצות אך לא נתיאשתי. חשבתי שמא הוא יתרחק קמעה ואז אסתכן. שהיתי קצת בפנים (שגם זה דבר רגיל אצל חולה) והנה, במקום שיתרחק, אני מבחין שהוא מדבר עם אחת האחיות ומראה על מקום המצאי. הבנתי מיד, שנסיון זה הוא אבוד ויש לקפל מיד את המכנסים ולהעלות עלי שוב את הפיז'מה. עוד לא הספקתי לשוב להיות 'חולה' כלומר ללבוש את הפיז'מה, והנה האחות הופקת על דלת בית הכסא ובקול של חרדה גדולה לגורלי היא שואלת לשלומי. מיד הרגעתי אותה מאחורי הדלת בקול רפה ביותר שלא קרני דבר — רק קצת — שלשול.

ובעבור דקה פתחתי שוב את הדלת, שוב כולי כפוף כתמול שלשום, ושוב חולה מסוכן, העומד בקושי על רגליו עם המגבת ביד עם פיז'מה מוכתמת קצת.. ברפש. (זה עקב התנאים הסאניטריים הממשלתיים, היה זה פגם בתכניתי שלא לקחתי בחשבון שאני עלול ללבוש את הפיז'מה שנית כשזרקתיה ארצה...)

מתקדם אני באטיות ובקצת עצב בלב, לאור הכשלון של נסיוני הראשון לכוון חדר האסירים. השוטר הערבי המוויין ברובה פותח לי את הדלת והנה כבר כולם ערים בחדר, מה שלא נעם לי כלל וכלל, כי הרי עלי במהירות האפשרית לפשוט את הבגדים אשר מתחת לפיז'מה, כי ידעתי מסדר היום, שבעוד שעה קלה יבקרני הרופא הראשי ובודאי עלול לבדוק גם אותי בדיקה מעולה, יש איפוא להתאמץ ולהכשיר את עצמי לבקור הרופא. כי אם לא אספיק להוריד את בגדי, יגלה זאת הרופא. בלי שמץ של יאוש ואכזבה נכנסתי למטתי והתחלתי סובל „כאבים הריפים", ניטלטלתי מצד לצד מתוך כאבים חריפים וכתוצאה מזה... הורדתי חליפה, והסתרתיה שוב במקומה.

נחתי קצת במשך היום מרוב התאמצות.

ביקרה אותי האחות הראשית. היום במקום הרופא. ואמנם כפי שלקחתי בחשבון גם בדקה אותי מכל צד והבטיחה לי שמחר אקבל כבר נוסף לנוזלים גם... ביצה. הודיתי לה יפה, אך בכל לבי קיויתי שמחר אקח לי בעצמי איכל. בעצמי אערוך לי את תפריטי בכל מחיר. רעב הייתי כמו... כלב מנודה. אף דבר במשך תשעת הימים לא בא לפי, והנה האחות מבטיחה לי ממחר ביצה נוסף לנוזלים. בצפיה מתוחה חכיתי למחרת השכם בבוקר, כדי לנסות שנית, אולי הפעם המזל יאיר לי פנים.

שוב התקרב הלילה היקר שלי, שוב אני מלובש בגדים אזרחיים מתחת לפיז'מה. שוב האיר הבוקר ושוב אני במגבת ביד דופק על הדלת המסורגת.

בצעדים זהירים התקרבתי לבית הכסא — פשטתי מעלי א.ו. הפיז'מה והפעם הנחתיה בזהירות בפינה אחת נקיה במקרה, שמא... שמא... אהיה זקוק בה שנית.

שוב עמדתי מלובש, זקוף קומה עמדתי הכן, כדי לקבל את פני החופש. בדקתי את נקב המנעול... אין שוטר בקרבת מקום. אמרתי לעצמי חבל על כל רגע יקר. זה הרגע של שחרורי. פתחתי את הדלת. יצאתי לפרוזדור בצעדים בטוחים; פניתי שמאלה למדרגות כדי לרדת מספר קומות.

והנה בקומה יותר נמוכה מתקדם מולי הסרג'נט האחראי על השמירה. העולה לכוון חדר האסירים. התכוננתי יפה כדי לתקן את הנעל. באותה דקה הוא עבר על פני וחלף מבלי להכירני.

ירדתי לחצר של מגרש הרוסים, שאפתי מלא ראותי את האויר החפשי. הרגשתי חופש מהו.

למחרת נמצאתי כבר בחברת אנשי המחתרת ודנתי עמם על גורל הפלוגה, המתקרבת אלינו דרך המנהרה לחופש, למלחמה בשלטון הזר במולדתנו.

(עד כאן סיפורו של "אדם").

ובאמצע היום ממש בשעת הצהרים ואני נמצא בתל־אביב, בסביבת בית החלוצות, אני רואה פני אדם והוא מתבונן בי ורומז אלי — ואני בחברת חנה אשתי. אני מסתכל יפה וקשה להאמין: מיהו אדם זה?

הנגבי.

רק אתמול ברח והיום הוא מסתובב בתוככי תל־אביב בצהרי היום ומחפש קשר כלשהו. והנה הקשר לפניו.

ואני מביא אותו לחדרה של חיסיה.

המנהרה הנוהרת

לפני שאגש לפרשת בריחת העשרים מלטרון, אספר על הזדמנות אחרת שנתנה לעצירים שלנו להשתחרר. סיפור זה יש בו כדי לתת תמונה נאמנת לאופיו של לח"י.

הימים היו מהקשים ביותר בכל תולדות לח"י. בתקופה בין רצח יאיר לבין בריחתו של מיכאל ממזרע, ולאחר הכשלונות בפעולות נקם.

אף־על־פי שהפעולות נכשלו, לא סר הפחד מלבות ראשי השלטון הבריטי, גם אם ידעו שלא נותר בחוץ אלא קומץ קטן של קנאי יאיר. על כן מצא השלטון הבריטי האדיר דוקא זמן זה שלאחר הכשלונות האיומים את השעה כשרה לבוא אל אנשי לח"י במעצר בהצעת שביתת נשק.

וזו הפרשה כפי שהיא סופרה מעל דפי "המעש" בחשון תש"ז, והיא סופרה אז לרגל נסיגת הנהלת הסוכנות והחלטתה להפסיק פעולת המרי, כדי לאפשר את שחרורם של ראשי הסוכנות — ומשה שרתוק בראש — מן המעצר.

וכך סופר ב"המעש": (גליון כ"ד, חשון תש"ז):

ביום קיץ לוהט אחד הופיע מפקד מחנה העצורים ב מ ז ר ע, צוה לכל העצורים להתאסף בצריף. כי באו אורחים חשובים. הצטופפו מאה איש בצריף והם לאו דוקא בסמוקינגים. חצי ערומים, כפי שהסתובבו בשממון הלהט הקיצי, כך ציפו לאורחים. והאורחים באמת היו חשובים. בראשונה הופיע מפקד המחנה בלווי שני קציני הבולשת. אחריהם מפקד הבולשת (היום סגן מפקד המשטרה בארץ) ג'יילס ואתו גנרל מקושט מדליות רבות, קצין הממטה הראשי של האינטליג'נס במזרח התיכון, שנשלח ארצה באופן מיוחד לשם משא ומתן זה.

האורחים עמדו במרחק מה מה"מסוכנים". כמתרגם שימש העצור ד"ר צ.

וכך בערך אמר הגנרל:

זו הפעם הראשונה שאני מבקר בארץ זו ועל כן ודאי יותר קל יהיה לנו להבין איש את רעהו. יתכן שאתם גרמתם הרבה צרות למר ג'יילס

ולשלטונות בארץ. יתכן שגם הם לא נ.גנו אתכם במתינות יתרה. באתי לדבר אתכם בשפה אנושית. יש לכם חביעות פוליטיות. למה לא תגידו? למה תשתמשו בפצצות ואקדחים? אתם הורגים את אנשי הבטחון. הם הורגים אתכם. זה ימשך בלי סוף. למה לשפוך דם? יתכן שיש כאן אנשים שבטעות נמצאים כאן. אך אני מדבר אל ה"שטרניסטים". אני מבטיח שכל מי שידבר בשמם, לא יאונה לו כל רע. נכון, מיסטר ג'יילס?

מיסטר ג'יילס מבטיח בחגיגיות.

הגנרל מאריך בנאומו, תאר את זוועת הטירור, את הגוף המרוסק של שוטר (מתוך צבור העצורים נזרקה המלה "סטרומה" אך כנראה ששמיעתו של הגנרל היתה לקויה במקצת). ואחר עבר לאיומים וסיפר על מה שביכלתו של השלטון לעשות אתם, עם העצורים. השלטון עלול להוציא אותם מן הארץ ולא יוסיפו עוד לראותה. וכך סיים את נאומו: "כדי לאפשר לכם לבוא בדברים עם חבריכם בחוץ אנו מוכנים לשחרר שני אנשים שיבטיחו בהן צדקם, שיחזרו כעבור שבוע. אנו מצדנו מבטיחים. שאיש לא יעקוב אחריהם. הם יהיו חפשים ללכת לאן שירצו. אם יצליחו להשפיע על יהושע כהן שיפסיק את פעולותיו הטרוריסטיות עד גמר המלחמה, תשוחררו כולכם!... קצין אינטליג'נס אחר, פיקח יותר, דיבר גם על הבטחות פוליטיות. מדינה עברית אחרי המלחמה...

כאמור, המחנה לא היה אחיד. בחלקו מורכב היה מאנשים שרוחם נשברה. הגנרל כנראה הרגיש בתכונה ובהתעוררות בקרב חלק מהעצורים והוסיף:

"...והממשלה תתיחס אליכם בכבוד. אנו נעזור לכם בחוץ ולא נתחשב בעברכם. משרות ממשלתיות תהיינה פתוחות לפניכם"!

את כל המשחק הבינונו. לעצם הענין לא היו לנו ספקות. היתה אפשרות לנצל את ההזדמנות ולהוציא שני אנשים החוצה על מנת שלא יחזרו. אך אפשרות זו נדחתה מטעמי מוסר־לוחמים. אולם רצינו לנצל את הענין לדברים אחרים ולהרויח זמן לשם ביצוע תכניות בריחה. הצגנו כמה דרישות פורמליות להמשך המשא ומתן ובעיקר: עלינו להתיעץ עם החברים העצורים בעכו.

כל התנאים נתקבלו. תכנית בריחה היתה מוכנה. אך לא יצאה לפועל כי לילה לפני התאריך שבו קבענו היה נסיון בריחה של ערבים באותה דרך. מפח נפש. לילא, נחפש דרך אחרת. בינתיים הובאו שבעה חברים עצורים מעכו, מפקד בית הסוהר גראנט בא אתם ורצה להשאר (הם הובאו ליום אחד כלבד) אך אנו סרבנו לדון בנוכחותו. טלפונים למפקדת. באה הוראה. גראנט

יצא בבושת פנים. שמהנו על הפגישה עם חברינו המעונים בעכו. על עצם העניו כמובן לא היתה דעתם שונה מדעתנו. בעדב — לוקחו למבצר.

עוברים ימים. מהאינטליג'נס לוחצים. רוצים תשובה ואנו איננו ממהרים. מתכנים תכניות בריחה. החלק ה"בלתי שטרניסטי" כמובן מתרגש. יושבים על סיכות. אך הרי לא הם המכריעים. לא הם היכולים להבטיח את השקט הדרוש לצבא הוד מלכותו. ואנו דורשים ההיעצות עם השפוטים הפוליטיים. המשטרה מתנגדת. בפרינציפ אין שפוטים פוליטיים. או עציר או שפוט פלילי. דיונים. מיקוחים. טלפונים. סוף סוף קבעו לנו תאריך בו עלינו להגיש את התשובה.

וזה היה ניסוח תשובתנו:

א). אנו מוכנים לקבל את ההבטחות הפוליטיות ולהאמין לבריטניה שכוונותיה כנות הן אך ורק אם יחולו השנויים והשלטון יעבור לידי העם העברי.

ב). בהתחשב במלחמה עם הנאצים תורשה בריטניה להחזיק בארץ את צבאותיה עד גמר המלחמה.

ג). המוסד הראשון שצריך תיכף ומיד לעבור לידי העם העברי הוא הפיקוח על העליה ועל בריטניה להעמיד לרשותנו כלי שיט והובלה לעליה זו.

ד). במשא ומתן צריך לשתף את "הסוכנות היהודית".

ה). אין להאריך את המשא ומתן יותר מאשר חודש אחד. למשך חודש זה אנו מבטיחים לשמור על השקט.

ו). במקרה של התקדמות הגרמנים ונסיגת הצבא הבריטי, עליו למסור לציבור העברי את כל מחסני הנשק שלו. אנו נלחם בפולש ובכל שליט זר בארץ הזו.

*

איש לא יחשוד שהיו לנו אשליות בנוגע ליחסם לתנאים אלה. אם היו אשליות, הרי היו להם. הם טרם הכירו את טיבו של עברי לוחם ממין זה.

את התשובה מסרנו בתאריך שנדרש. אחרי ימים מספר הועברו שני האנשים שדברו בשמנו למבצר עכו, כמיטב המסורת הבריטית הג'נטלמנית.

ובזה נסתיימה פרשת שחרור השטרניסטים?

בזה נסתיימה פרשת שחרורם מידי הבריטים אך לא שחרורם בידי עצמם. הבריחות בוצעו ממזרע. ואחר כך מלטרון, ואף שחרור העם לא יבוא מידיהם... ואכן בוצע השחרור בידי עצמם.

ראשי פרקים בפרשת המנהרה אנו מוצאים בתיאורו של גרא ב„החזית" גליון ה', חשון תש"ד.

„20 ברחו ממחנה הריכוז בלאטרון"

בית־הסוהר מלוה כל תנועה לוחמת בדרך מלחמתה. השלטון המדכא שואף להשמיד את הלוחמים השמדה פיסית או להוציאם מן המערכה על ידי כלאו אותם מאחורי סורג ובריח.

הלוחם, אשר רוחו לא נשברה ואמונתו לא נתערערה, מבקש דרכים להחזיר לעצמו את כושר־הפעולה המלחמתי ולהצטרף מחדש אל חבריו העומדים במערכה. הוא משתדל לברוח מבית־הסוהר.

בריחות רבות זכו לפירסום. הסוציאליסטים־המהפכנים ברחו מבתי הסוהר של הצאר, מסיביר. אחת המפורסמות היא בריחת עשרת הלוחמים הפולנים מן „פאויאק", בריחה שהוסרטה אחר כך בסרט בפולין החופשית.

יהודים היו לא מעט בין הבורחים. מן הידועות ביותר היתה בריחתו של גרשוני, חבר ס"ר, בחבית של כרוב כבוש, מבית הסוהר מסיביר. אך כולם לא נלחמו כיהודים, לא למען מטרה יהודית ולא ברחו כיהודים.

לוחמי חרות ישראל, התנועה הלוחמת הראשונה והיחידה בעם העברי הקם לתחיה, כתבה בשנות קיומה המעטות כמה דפים מזהירים, וביניהם — הבריחות מבתי הסוהר של ממשלת פלשתינה „הנאורה". בסתיו תש"א ברח חבר אחד. באלול תש"ב — שנים. באלול תש"ג — אחד. ואור ליום ג' בחשון ש"ז עשרים.

בבוא היום, כשייכתב הסיפור המלא והמפורסם של ההכנות לבריחת העשרים ושל הבריחה עצמה, יהא זה אחד הסיפורים המרתקים והמעניינים ביותר בספרות העברית החדשה, הרודפת אחרי נושאים ואינה מוצאת אותם. סיפור דראמטי ומושך את הלב.

היום חזה יבוא. אך לפי שעה אין אפשרות לספר בפרוטרוט. הבולשת של האוייב וודאי עומדת בפני חידות רבות בקשר לבריחה ואין ברצוננו לעזור לה בפתרונן.

רק בקצרה נספר, דברים שאינם בגדר סודות מלחמתיים ונרמוז על הקשיים, שהיה צורך להתגבר עליהם.

בעברך בכביש הראשי מתל־אביב, בדרכך ירושלימה, לפני הגיעך לאותה גבעה מוריקה שבראשה תקוע „מנזר השתקנים" — הפנה ראשך ימינה, לדרום. מעבר לכביש עזה ייתקל מבטך בצריפי עץ מרובים, שגגות הפח החומים המקומרים משרים מרה־שחורה במסתכל. זהו לאטרון — „מחנה הריכוז מספר 1" בפלשתינה.

לא תראה הרבה מכביש תל־אביב — ירושלים. מוטב. איפוא, שתעלה על כביש עזה ותסתכל: על ידי הכביש — גדר אחת של תיל דוקרני. מאחוריה מגרש ריק, ואחר המגרש: גדר שניה של תיל דוקרני. גדר זו היא מחושמלת. כל נגיעה קלה בגדר מפעילה את צפירת האזעקה, ובהשמע קול הצפירה מגיחים מאה שוטרים, אנגלים וערבים, מזויינים ברובים ורובי צייד, מוכנים לירות בכל מי שהתקרב לגדר. ואחרי הגדר המחושמלת, במרחק של מטרים אחדים — עוד גדר אחת של תיל דוקרני, גדר שלישית, פנימית, מאחורי הגדר הזאת נמצאים הצריפים, שבהם יושבים האסירים.

העבר עיניך מסביב. לאורך הגדר המחושמלת תראה מגדלים של עץ, על כל מגדל כזה יושב שוטר בריטי ובידו רובה. בלילה מחזיקים הם זרקורים בידיהם ושופכים אור על כל הסביבה. הם בולשים ושומרים. וכל הלילה מתהלכים שוטרים ערבים לאורך הגדרות ואף הם מזויינים ברובים.

נדמה: „קו־מאג׳ינו". אין אפשרות לפרוץ אותו. אין אפשרות להסתלק ממחנה הריכוז בלאטרון.

ואף־על־פי־כן: הסתלקו. לא אחד ולא שניים, — עשרים בבת אחת!

ארבע מחנות בלאטרון. מס׳ 1 — נתיני האוייב — גרמנים ואיטלקים, שסרבו לחתום על הצהרת־התנגדות לאידיאולוגיה הנאצית. מס׳ 2 — ערב־רב של עשרים אומות, רובם, מבעלות־הברית, התשודים בקשרים כל שהם עם האוייב. מס׳ 3 — ערבים מחסידי המופתי הירושלמי, השמחים לכל נצחון גרמניה והדואבים למפלותיה. ולבסוף — מס׳ 4 — המחנה של האסירים היהודים, בצרך מאה מספרם.

הפיקוח החמור ביותר נהוג ביחס לאסירים היהודים. כל שאר האסירים, ביניהם נתיני־האוייב, מתהלכים בתחום הגדר הפנימית בלי שמירה, וכשיוצאים מתוכה מלוה אותם שוטר ערבי. היהודים הם „מיוחסים". להם אסור לצאת מתחום המחנה המצומצם. כל תנועה שלהם מלווה פיקוח של שוטרים בריטים.

הבולשת ממטירה אזהרות על ראשי הנהלת המחנה. מדי פעם מרצים קציני־הבולשת בפני השוטרים הבריטים במקום על ה„סכנה שביהודים ממחנה מס׳ 4", שיש לשמור עליהם בשבע עינים.

הסיבה: „בין האסירים היהודים יש אנשי־שטרן ואלה — כידוע — מסוגלים לכל"...

בבוא שוטר בריטי חדש למקום, מצביע שוטר בריטי וותיק על „מחנה 4" ולוחש לו: „שים עין עליהם. אנשים אלה יש להם אופי"...

מחנה האסירים היהודים נמצא בנקודה האיסטרטגית הקשה ביותר לבריחה. כל מטר מרובע של המחנה נמצא תחת פיקוח מעולה של המשטרה — ביום ובלילה.

נדמה היה לאנשי הבולשת, שהם יכולים לישון במנוחה וללא דאגה. „אנשי שטרן" נמצאים במקום „בטוח". „קו־מאג'ינו". בצורת גדר מחושמלת, שומר עליהם, שוטרים בריטים לעשרות ועדבים למאות שומרים עליהם.

ובכל זאת — נתאכזבה תקוותם של אנשי הבולשת ושנתם נדדה מעיניהם: עשרים ברחו בבת אחת.

*

כשאין אפשרות לפרוץ את קו ההגנה של האויב, יש לעקוף אותו.

הגדר היתה סגורה מסביב. אין בה פרץ. לעקוף אותה אפשר אך בדרך האויר — מעל לגדר — או במעבה האדמה — מתחת לגדר. „צפלין" אויר לא היה לאסירים ולא היו להם חמרים לבנותו. היה להם: כוח רצון — לצאת! — וכוחות גוף, שהיו מוכנים לגצלם עד עצם גבול היכולת. בעובדה זו צריכה היתה להתחשב התכנית. והיא חוברה:

תכנית של מנהרה

וזו היתה התכנית מבחינה טכנית־מעשית:

בצריף הקרוב לגדר, באחת הפינות, ייפתח פתח ברצפה. יחפרו בור בעומק של שני מטרים וממנו יתקדמו במנהרה בצורת ביצה, מתחת לגדר הפנימית, מתחת לגדר המחושמלת, עד שיגיעו לתעלה המלאכותית במגרש הריק, המובילה את מי־הגשמים מן המחנה אל הואדי הקרוב. בתעלה זו יזחלו הבורחים, בליל חושך, שרויים בצל התעלה עצמה, עד מעבר לגדר ושם — החופש למען המלחמה. משם — המלחמה למען החופש.

*

לפי החשבון הפרוביזורי מצאו, שהמנהרה תהיה למעלה מארבעים מטר בארכה.

למעלה מארבעים מטר! — היספיקו הכוחות? לא זאת היתה השאלה העיקרית. בעיות חמורות יותר נערמו אחת על גבי השניה.

ראשית: העבודה מן ההכרח שתיעשה בסודיות מוחלטת. יש להזהר מפני כל שוטר. אך לא זו בלבד: יש להזהר שהדבר לא ייודע במחנה גופו. כי זו שיטת הבולשת: בכל מקום היא מחפשת לה אינפורמטורים. יש והיא מכניסה אותם במתכוון. ויש שהיא קונה אותם מבין החלשים, בהבטחות. גם ב„מחנה 4" היו אנשים, שאילו נודע להם הדבר, היו ממהרים להודיע על כך לשלטונות, כדי לזכות חמורת ההלשנה בחופש האישי.

על כן: זהירות! כל תנועה בלתי זריזה עלולה היתה להכשיל את התכנית ולחסל את התקווה לברוח.

במשך חדשים התהלכו האנשים כעל גבי חבל, המתוח על פני תהום. מצד אחד — להזהר, בדבור ובתנועה. ומצד שני — לא ליצור רושם כאילו הם נושאים סוד בלבם. מסכה של טבעיות, בשעה שכל עצב וכל שריר דרוכים לקראת המטרה האחת: הבריחה. לא דבר קל הוא. אך בעלי הסוד שיחקו את הפקידם באמנות רבה. הסוד נשמר.

*

כלים לעבודה — מאין יילקחו?

מעדר לא יצלח וטוריה אין בה תועלת. העובד מוכרח לעבוד בשכבו, יד אחת בלבד. היה צורך להמציא כלים מיוחדים למטרה זו, למצוא את החומר לכלים ולעשותם.

היו קשיים. הבוז לקשיים! יש כלים לעבודה!

*

להיכן יסולק העפר, המוצא מן המנהרה?

ראשית יש להשתדל שהכמות תהיה מינימלית ככל האפשר. כל סנטימטר מעוקב מיותר מגדיל את סכנת הכשלון. לכן: המנהרה אסור שתהיה רחבה יותר מדי.. אדם צריך שיוכל לזחול בה בקושי. לא יותר!

אך בכל זאת: 40 מטר אורך לפי החשבון הפרוביזורי! כמה מטרים מעוקבים עפר יוצא משם! עשרות טונות! איך להפטר ממנו לבל ייראה לאיש?.

ועוד צרה: צבע האדמה בעומק של שני מטרים, אחר הוא מצבע האדמה למעלה. אם יישפך ללא תכנית — מיד ירגישו בו.

הבי תכניות לסילוק העפר! — גם זו נמצאה...

*

המטרים הראשונים. ההתחלה. רגבי־עפר נופלים מלמעלה. ישנה סכנה של התמוטטות. יתכן, שגוש גדול יפול על ראש החופר ויכסה אותו. סכנת־חנק לחופר וסכנת חיסול לתכנית הבריחה.

המוצא: יש לבנות "תקרה" במנהרה ולתמכה ע"י עמודים. נחוץ חומר. מאין ייקח? — מצאו גם חומר.

*

חושך ואפלה במנהרה, ובחושך אי־אפשר לעבוד. נרות או מנורת־שמן לא יצלחו כמקור אור. הם צורכים חמצן רב וכבים מיד. נחוץ מקור אור שאינו צורך חמצן. בלילה יש חשמל ואפשר להעביר קו חשאי למנהרה. הקו הועבר. אך ביום? יש הכרח לעבוד גם ביום. 24 שעות ביממה. פתרון מוכרח להמצא.

"יהי אור!" — ויהי...

*

הושלמו מטרים אחדים. המנהרה קורמת עור וגידים. ההתקדמות משביעה רצון... מצב רוח מרומם... חישובים: בעוד כך וכך שבועות נגמור. ופתאום — קושי חדש. אשר חששו מפניו מראש: האדמה החומה, הרכה, נעלמה ובמקומה באה אבן, סלע...

סלע! מי יודע, אם עוד מעט ייעלם ותחזור הקרקע הרכה או שנמשך הוא מטרים רבים. דבר אחד ברור: לא יתכן שהסלע ימשך עד הסוף, כי — ראה! — התעלה שאליה שואפים להגיע, אין סימן של אבן בה. ובכן — לחצוב בסלע! אף אם יצטרכו לחצוב עשרות מטרים. אל דפיון ידים! כלים חדשים נחוצים. כלים חדשים הושלמו: לחציבה בסלע...

החציבה לא תיעשה בלי דפיקה. האדמה מעבירה את קול הדפיקות. קולות עמומים, ממרחק רב. אולם הקול יכול להגיע עד אוזן השוטר, המתהלך הנה ושוב מעל לראשו של החוצב בעומק. שומרים את צעדי השוטר. ובהגיעו עד טווח־השמיעה — ינתן סימן־אזהרה: הפסקה — שקט... נדמו הדפיקות... ובהתרחק השוטר — סימן שני: הסכנה עברה. המהלומות חוזרות לקצבן הרגיל.

מנהרה נחצבת בסלע, לוחמים עברים יימלטו בה, משבי־האויב ישובו לחזית העברית.

למעלה מעשרה מטרים נחצבו בסלע — בדם...

*

העבודה במלוא הקצב: 18 מטר, 20 מטר, 22 מטר... אופטימיות: מתקדמים. מתקדמים... הכל בסדר. מי ששוכב בפתח המנהרה לא יתפוש כבר בעין את הסוף, מי שנמצא בסוף — מעבר לגדר המחושמלת הוא...

שוב חשבונות: מתי לא נהיה כאן עוד? שבועות, שבועות בלבד. לא יותר.

אך סימנים מדאיגים מתגלים: האויר במנהרה נעשה דחוס יותר, מחניק יותר. החמצן נהפך לדו־תחמוצת הפחמן כתוצאה מן הנשימה. גז מרעיל־מחניק — גורם לכאב ראש. העבודה קשה, מפרכת ואויר — אין! בזה אחר זה יורדים החופרים, צוללים במנהרה, מנסים את כוחותיהם. גדולה עקשנותם, אולם המחנק מהמם. הכלי, שבו עובדים, אינו נשמע ליד; היד אינה נשמעת למוח. כאב ראש נורא, הרגשה רעה. עוד מעט — יתעלף! אם מישהו יתעלף, קשה יהיה להוציאו משם. על כן יש הוראה מפורשת: לא להתאמץ למעלה מכוח־הסבל.

כעבור עשרה רגעים הם עולים, פניהם חיוורים כפני המת, כאב הראש אינו עוזב אותם. גם הכדורים, שהם בולעים, אינם מועילים. כך ימים תמימים.

יש למצוא תקנה ויהי מה!

כעבור ימים מספר: יש אויר לנשימה למכביר. לא אויר סתם — ריח ממש מנשבת על פני החופרים. עתה יכולים הם לשכב במנהרה שעות ולעבוד. הם יוצאים רק למפקדים ולארוחה.

ה„קוסמים" מלאטרון!

*

מדידה: מתקרבים לארבעים מטר. שמא כבר הסוף? היכן נמצאים? יש לקבוע שני דברים: א) מה עובי האדמה מעל למנהרה? ב) כמה מרוחקים מהתעלה?

העובי משביע רצון, והמרחק מהתעלה? החישובים הפרוביזוריים היו אופטימיים למדי. עוד רב המרחק.

איך מדדו? מומחי הבולשת ודאי מתחבטים אף הם בשאלה זו. יתחבטו להם. העיקר: מדדו לא פעם אחת. לעיני השוטרים הרבים.

לא 40 מטר היה אורך המנהרה.

קרוב לשבעים מטר.

אילו ידעו מראש, כי זה יהיה המרחק — ההיו מתחילים בעבודה? וודאי שהיו מתחילים, למרות הכל. אך הטעות בחשבון הפרוביזורי לא הזיקה כלל.

*

כמעט כל חדשיים התקיימו חיפושים בכל המחנה. עשרות שוטרים ובלשים פשטו בכל פעם ונברו בכל פינה ובכל חור.

מה חיפשו? — נשק, חמרים, ספרות „בלתי חוקית"...

בעלי־הסוד השתמשו בכל מיני אמצעי־הסוואה, שלא יתגלה הפתח למנהרה באחת הפינות. המנהרה לא נתגלתה.

הימים האחרונים היו ימי ציפיה. נעשו ההכנות הטופיות ליציאה.

בקדחתנות, אך ביסודיות ובשקט. כל פרט־קטן הובא בחשבון, עשו את הכל שהבריחה תצליח, שעמל של חדשים לא ילך לאיבוד.

כלפי חוץ היה שקט מופתי. עד הרגע האחרון מילאו המועמדים לבריחה את תפקידי המחנה הסידוריים. בצריף המנהרה — היתה תכונה, תגועה על קצות האצבעות. מחוץ לצריף — כתמול שלשום.

הכל היה מוכן. ציפו לאות.

*

ביום ב' בחשוון הגיע האות: „מחכים לכם הלילה".

מיד ניתנה תשובה מבפנים: „אנו יוצאים הלילה!"

*

בתשע בערב ערך הסרג'נט הבריטי את המפקד האחרון וסגר את הצריפים. הוא מצא את הכל בסדר. כתמול שלשום...

וכשהאיר השחר, ביום ג' בחשוון היו עשרים הבורחים מלאטרון בעמדות שנקבעו להם — הרחק מגדרות־הסוהר.

*

העשרים ברחו ממחנה הריכוז כדי להצטרף לצבא לוחמי החרות במתתרת. החלטתם היא: לבית הסוהר לא לשוב עוד!

החוק היחיד, שהם מכירים בו וכפופים לו, הוא — חוק המחתרת של לוחמי חרות ישראל.

(עד כאן דברי גרא)

כבר סיפרתי לעיל את הסיבות שאילצו את המרכז בחוץ לדחות את הבריחה עד להשלמת כל ההכנות לקליטה. יציאתו של אדם (עמנואל הנגבי) הביאה את המגע החי עם החופרים. עם התקרב עונת הגשמים גברה הסכנה של התמוטטות המנהרה.

בחוץ לא ידע איש מחוץ למרכז על העניין. מעתה טיפלו מספר מצומצם של אנשים בהכנות לעזרת הבורחים: הנגבי, שפילמן, הג'ינג'י (אברהם שטינברג) ויהושע כהן. ואף כי היה לי מגע הדוק עמם, לא הרחתי דבר מהמתרחש. העקרון היה: תהיה אדם חשוב כאשר תהיה. אם אינך קשור בהכרח בעצם הפעולה, אין צורך שתדע. לא קטן הוא באדם יצר ההתפארות, הדוחף אותו לספר „סודות", זה יצר מקביל לסקרנות לדעת סודות. ולא פעם ארע שפלוני החל ללחוש משהו על אזנו של אלמוני, עד שזה האחרון הפסיק: קצרות: אינני רוצה לדעת. בימי המשבר הקשה בשנים תש"א תש"ב, לא לוחם אחד נשבר בחקירות והחל מפטפט. על כן מוטב לדעת פחות ככל האפשר.

בראשית חשוון באתי לתל־אביב. נגשתי לחדרו של אנשל שפילמן ללון בו, אך לא מצאתי אותו בבית. באתי אל חיסיה שפירא, אך גם כאן אמרו לי שלא אוכל לישון שם הלילה. לא נאמר לי מדוע עלי לדאוג לעצמי.

נגשתי לקרן הרחובות ריינס — קרן־קיימת, והחלטתי ללון על ספסל במקלט. ב־4 לפנות בוקר התעוררתי לקול צעדים. זה היה משק הפועלות והרפתניות יצאו לעבודה. יצאתי והלכתי עם רחוב דיזנגוף—המלך־ג׳ורג׳; בפינת רש״י ראיתי אור במסעדה. נכנסתי וביקשתי כוס חלב חם. ובשבתי כך ונהנה בהשכמת הבוקר הצונן מהמשקה החם, אני רואה מבעד לחלון הראוה שתי דמויות הולכות לאורך רח׳ המלך ג׳ורג׳. האחת מהן מוכרה לי: הרי זה אנשל שפילמן. וכי אפשר לטעות בו? יש לו הליכה מהירה ואופינית מאד. אני מפר את חוקי הקונספירציה ויוצא בעקבות השניים. ליד מצודת זאב חוצה אנשל את הכביש וניגש לקנות סיגריות. בן לוויתו מפנה את פניו בפרופיל... שומו שמים! הרי זה... נתן פרידמן־ילין!!.

מה לי קונספירציה ומי לי קונספירציה!. אני כבר לידו. הוא לוחץ את ידי בכל המרץ שנצטבר אצלו בחדשי המאסר הרבים ואומר ברוסית, כאשר רגילים היינו בלשון זו ביניגו ברגעים מסוימים של שירה או מצב־רוח:

„בויאוּאיה זאדאצ׳ה ויפּילניאנא ויליקאלפנו״. (התפקיד המלחמתי בוצע ללא תקלות). הוא, כמובן, הניח שאני בתוך העניינים, ואולי גם חשב שלא במקרה פגשתי אותו שעות מעטות לאחר בריחתו.

זה היה ביום ג׳ בחשוון תש״ד (1.11.1943).

הנגבי, ודני (צבי פינקלשטיין) חיכו לא רחוק ממחנה העצורים. הבורחים יצאו דרך המנהרה עד לתעלה שמאחורי הגדר, המשיכו לזחול בתעלה עד לכביש ושם עלו למכונית שחיכתה להם. בחשכה אבד אחד האנשים. פנחס אורבוך. הוא הגיע ברגל לאחת המושבות בדרום ומשם לתל־אביב. הבורחים הוסעו באוטובוס של... „דרום יהודה״. חבר ותיק של חברה זו — וייזכר שמו לברכה: משה לסקר ז״ל — התנדב לפעולה והביא עמו את האוטובוס (כמובן ללא נטילת רשות מהחברה).

בבוקר היו סמל בריטי ושוטרים ערבים רגילים להכנס לצריפים ולבדוק אם מספר העצורים מתאים לזה שנרשם בערב הקודם. למרבה הפליאה מצאו השוטרים אותו בוקר את דלת מספר 5 נעולה. הסמל הבריטי נתרתח על הנרדמים ודפק על דלת לשוא. הוא ציוה לפרוץ אותה, והנה נפלה עליו אימה וחשכה: הצריף ריק. בראשונה חשב, שזה אחד התעלולים של הבחורים והתכופף לראות, אם לא התחבאו מתחת למיטות. אך מיד עלה ריח הבור הפתוח באפו.

מומחים הוזעקו מכל הארץ. פחדו להכנס פנימה מחשש מוקשים. כלבים נשלחו לבדוק את המוצא. אך גם בעקבות הכלבים על ארבע לא העזו להכנס הבלשים על שתיים... פתחו את המנהרה מלמעלה... אנשי לח"י יצאו לחופש בלי תנאים...

שיכון ופיזור האוכלוסיה

שתי הדאגות הרציניות במדינת ישראל הן, כידוע, דאגת שיכון לעולים החדשים ופיזור האוכלוסיה. ממש אלה היו גם דאגותינו ביחס לעולים מן המנהרה.

מרחוב דיזנגוף, לאחר פגישה זו שנפגשתי עם ראש הבורחים, הלכנו לחדרו של אנשל — אחר כך נתברר לי "שזרקו" אותי מחדרה של חיסיה מאותה סיבה עצמה: שם ציפו לאורחים חשובים ממני... לחדרו של אנשל הגיע בורח נוסף: אברהם ארנבלט, איש זכרון יעקב.

הסיפור על הבריחה נתפרסם בעתונים בקיצור, אך עשה לו כנפיים בציבור וביחוד בין הנוער. היתה זאת מכת פרסטיז'ה קשה. הוברר לכל, שלח"י — או "שטרניסטים" כפי שרגילים היו לכנותנו אז — לא תמו מן הארץ. ושנית: ברור היה שהללו לא יצאו כדי להתגייס לצבא הבריטי ואף לא כדי לשמש פקידים במוסדות ה"יישוב המאורגן".

על כן נשלחו מיטב הבלשים הבריטים ומשרתיהם היהודים לארוב בכל פינה.

העודות זהות הוכנו לבורחים מראש. עתה החלו משנים את צורותיהם. ...יה השחור לבלונדי, והבלונדי לשחור; וירבו השפמים בארץ, ומחיר המשקפיים עלה, כי רב הביקוש... אף על פי כן אין סומכים על ניסים, ויש לשכן את האנשים ולפזר אותם ככל האפשר.

בפעולת העברה כזאת נפל קרבן ראשון. רק יומיים לאחר הבריחה נפל יצחק סימן טוב, בהתנגשות עם המשטרה ליד רעננה. בסביבה זו היו לנו אוהדים וניסינו לשכן שם אחדים מהבורחים. עם יצחק היו אז אלישע, ה"קילחוזניק" וצבי תבורי תוך חלופי יריות. הם הצליחו להמלט. יצחק נפל בטרם זכה להשתתף במלחמה שלמענה יצא.

עלי הוטל להעביר שנים מהבורחים, את הרצל עמיקם ואת אהרון (שמואל ביאלקה) ליבניאל, לביתו של מנחם לונץ.

וכך נעשתה המלאכה:

נכנסנו לאוטובוס והתישבנו בו מפוזרים. כל אחד מאתנו מזויין באקדח,

ברימון וברימון־רעש. ההוראה היתה ברורה: לא להיאסר. אם ייערך חיפוש — לפתוח באש, להסתלק, או ליפול תוך כדי קרב. השאר — בידי שמיים.

בדרך הצטרף אלי מכר ותיק מעפולה. שוחחנו כל הזמן שיחה „מעניינת" ביותר. בין השאר גם על אותם ארפתקנים „שטרניסטים", שברחו ממחנה העצורים.

בעפולה הקדמתי לרדת, וה„פליטים" אחרי, כדי לעקוף את מרכז עפולה. בעבר השני של המושבה עלינו לאוטובוס, היוצא לטבריה, ומשם ליבניאל. ביבניאל הנידחת שוכנו השניים ולא אכלו לחם חסד. כי בימי שהותם שם עבדו במשק. שהרי בינתיים גמרו בית ספר לחפירה באדמה...

פרשיות בסניף חיפה.

חיפה נחשבה מאז ומתמיד, ואף הוכיחה זאת עד הסוף, כעיר הקשה ביותר בשביל המחתרת הלוחמת, לפעמים לאו דוקא מתוך רצון מכוון נגדנו, אך ודאי שמעטים היו כאן החוגים, שבשם המפורש של המחתרת יכולת להרתיע אותם מלפעול נגדך, יאין צריך לאמר להניע אותם לעזור לך.

לפני הבריחה מלטרון ארעה לנו תקלה כזאת. מ. מספר:

„עם משה הוך (הרב־לה) העברתי מכונת כתיבה מרחוב הס לרחוב בני עקיבא. ברחוב הפועל ניסינו לעבור דרך חצר. לפתע נגשו אליט שני אנשים, שהחפץ הגדול בידי משה החשיד אותו בעיניהם. הם פתחו בצעקות „גנבים". אחד מהם, בעל בשר וחסון החל נאבק עם משה. לשוא נסיתי לשכנעו, שאין אנו גנבים. הוא לא הרפה. שלפתי אקדח — ללא הועיל. יריתי בו ואף פצעתיו (לא התכוונתי להרגו) ואף זה לא הועיל. בינתיים התאספו אנשים, שניסו לתפוש אותי. באיומי יריה פילסתי לעצמי דרך והסתלקתי. בין הרודפים הבחנתי במחלק הקרח שברחוב שלי, שלמחרת הבוקר סיפר לשכנים שלי על הפרשה, אך לא הכיר אותי".

משה הוך נאסר, הועמד למשפט על נסיון לרצח, זוכה בדין ונעצר על ידי הבולשת בצאתו מבית המשפט והובא ללטרון יום לפני הבריחה. אך לטרון שילמה לנו בריבית, כי לסניף החיפני הועברו סיומקה, יהודה ויים ופנחס אורבוך. אמנם נטל מבחינת הבטחון, אך אף־על־פי־כן תגבורת, שהורגשה מיד בעבודת הסניף.

באותם הימים הפגישו אותי עם בחור שבכל הדרכים חיפש לחדש את הקשר אתנו. הוא היה מגוייס, רצה לערוק מהצבא הבריטי ולרדת למחתרת. שמו היה אליהו חכים וכינויו אחר כך: בני.

לפני שהותר לו לערוק מהצבא, עוד יצא למצרים והביא משם מזוודה מלאה נשק ותחמושת. עתה ירד למחתרת ומדיו הועברו גם הם למחסן שלנו. הוא גר עמי בחדר, כשדיירנו השלישי הוא ברוך: אגב, היחיד שניתן לו לעבוד עבודה אזרחית במסגריה ומשכורתו כלכלה את שלשתנו.

על הסניף שלנו הוטל לבצע שורה של פעולות: התנקשות במושל המחוז הבריטי, התנקשות בקצין הנמל, והשלישית—נגד מכונית משטרתית במורד־ההר, שנסעו בה בקביעות שלושה קציני משטרה.

הוכנו מוקשים, והפעולות נכשלו, שלשתן בזו אחר זו.

קצין הנמל עלה במכוניתו על המוקש ונפצע קלות. בלילה שלפני כן הוא היה בטוח היריות של משה־לה וכרמלה, שהתקינו את המוקש ליד ביתו, אך הם לא נצטוו על פעולה כזאת, והיריות במפתיע היו מסכנות את שתי החוליות האחרות שהטמינו שני מוקשים נוספים. גם המוקש במורד ההר הופעל ללא תוצאות. המכונית לא התהפכה, כנראה שהחומר היה ישן ופעולתו חלשה מדי. המוקש השלישי לא הופעל לגמרי, שכן בדיוק ברגע בו עברה מכוניתו של המושל לא היה עמי, שנתמנה על הלחיצה, במקום, ועיני ראו ולבי כאב למראה הכשלון.

אך כשלונות אלה הגבירו את דריכות המשטרה בחיפה...

בזכות חג המולד.

לסניף חיפה נוסף גם משה בר־גיורא והוא אחד משני הבורחים הנוספים. הפעם — מבית הסוהר המרכזי בירושלים. יגיע היום בו יחפרו מנהרה גם משם. אך לעת עתה יש לעבוד יותר במות מאשר בכות. ובלית ברירה מותר להעזר אפילו במושיעם של הנוצרים, במיוחד ביום הלידה שלו, שהרי יהיה סופו אשר היה. כשנולד ודאי שיהודי היה.

וזה המעשה:

יעקב לבשטיין הוא חשמלאי מומחה ואף משה בר גיורא הוא בעל מקצוע. הוא אף עבד זמן קצר לפני מאסרו בהתקנת רשת החשמל בבניני המשטרה הבריטית בשכם. ומפקד בית הסוהר המרכזי בירושלים מתגורר בחצר בית הסוהר, אם גם מאחורי גדר התיל. יעקב לבשטיין מיודד עמו מאוד. הוא מתנהג למופת, אינו בא בשום תביעות, אינו מתגרה כשאר ה„שטרניסטים". באחת השיחות הוא מציע למפקד בית־הסוהר להתקין לו חשמל לאילן של חג המולד, לשמח בו את לב ילדיו. ושניהם, „ישקה" לבשטיין ומשה־לה בר־גיורא, יוצאים יום יום, בליווי שוטר מזוין כמובן, מעבר לגדר ועובדים.

בארבע בדיוק מחזירים אותם לתאיהם. ימות החורף קצרים הם ואף על פי כן — בארבע עדיין אין החושך מלא. אך מכיוון שהיום הוא 24.12.43, ובאותו לילה חל חג המולד ויש בכל מחיר לגמור את התקנת החשמל, מתיר המפקד לשניים להמשיך בעבודה גם אחרי ארבע, באופן יוצא מן הכלל.

ואכן יצאו מן הכלל.

הם מיתחים את החוטים, והשוטר שומר עליהם. אך הנה צריך להעביר את החוטים לעבר השני של הבית. הם מבקשים מהשוטר להחזיק בחוט גבוה גבוה עד התקרה והם ימתחוהו סביב. השוטר אינו מגיע עד התקרה והוא נעזר ברובהו. הוא מחזיק ברובה את החוט ומהדקו לכותל הצריף הירוק, והשניים הולכים עם החוט סביב סביב, והולכים והולכים עד... שהתעייף השוטר המסכן והוא מתחיל לקרוא לשניים... שיקרא.

בשלווה ובנחת הלכו להם מבלי להגיד „שלום". „ישקה" האדיב רק שיגר כעבור זמן מה מכתב למפקד בית הסוהר וביקש סליחה על אי־הנעימות שגרם לו, תוך הסבר שנאלץ ללכת, כי היו לו אילו ענינים לסדר בחוץ.

„ישקה" התיצב לפני המרכז בהגיעו לתל־אביב, אך לאחר זמן קצר נותק הקשר עמו למשך שנה בערך. הוא מצא לו מקלט באחד הקיבוצים.

לא כן משה'לה בר־גיורא. הוא נכנס בשמחה ישר לחזית, אשר נפל בה. ועוד יסופר בו להלן, במשה'לה.

פילאסוס הבריטי

כנראה שאלוהיהם של הנוצרים רצה לכפר על חטאו זה, שבעזרתו ברחו שני מורדים עבריים מידי פילאטוס הבריטי, והוא הציל את הנציב העליון מידי מתנקשים עבריים.

ההתנקשות בנציב העליון נחשבה תמיד בעיני לח"י כפעולה בעלת חשיבות מדינית ממדרגה ראשונה. הוא לא רק סימל את השלטון הזר, כי אם גם ביצע למעשה, ובאכזריות רבה, את מדיניות החנק, ההסגר על הארץ בפני פליטי הטבח באירופה. הוחלט לחרוג פעם ממעגל הקסמים של התנגשויות עם המשטרה. התנקשות בחיי הנציב תהיה פעולה מדינית ראשונה בשלב גבוה.

התכנית היא לפגוע בו, בנציב העליון, בשעת ביקורו בכנסיית סנט. ג'ורג' בירושלים. על סף כנסיה דוקא? כשהאדם הולך לתפילה? מי זה הולך לתפילה? מי שידיו מגואלות בדם טובעי „סטרומה" ובדם עשרות אלפים אחרים שהיו ניצלים מהשמדה אלמלא „אדוק" זה...

ההתנקשות בנציב העליון לא ירדה אף פעם מהפרק בלח"י. הפעם

הוחלט להתנקש בו על סף הכנסיה. אך הוא ניצל בעזרתו של נהג טקסי ערבי, שעבר במקום והבחין בבחורים המטמינים חומים. הוא מיהר להודיע לבולשת והמוקש נתגלה.

האצ"ל יוצא לאור

כשלונות אלה של פעולות בחיפה ובירושלים ודאי שאינם משמחים. ואף על פי כן הם שלבים חיוביים במלחמה בשלטון הזר. הבריחות מבתי הסוהר וההתקפות התכופות, מעבר לתוצאות, הן אות להתגברות הכוח. הכשלונות שלפני שנתיים, בטבת־שבט תש"ב, היו של הידרדרות נואשת. עתה הם צעדים במעלה.

ובאותם ימים ממש, בשבט תש"ד, אירע גם הצטרפות הארגון הצבאי הלאומי למעש המלחמה.

אמנם יש הבדל בניסוח. עדיין מדברים על מלחמה ב„שלטון הדיכוי" ולא בשלטון הזר כניסוח הברור והמוחלט שלנו. וניכרים עוד סייגים מסוימים שעוד נבוא לדון בהם להבא. אך אלה הלכו ונתמעטו במרוצת המלחמה. שיש לה חוקים משלה, שאינם מרשים להיעצר באמצע הדרך.

ארבע שנים עברו מאז הפילוג. בארבע שנים אלו עמדנו בודדים, ללא נסיגה ורתיעה, אף בימים האפלים ביותר מדם ובלילות הבדידות הנוראים ביותר, כגוף בלתי מתפשר ובלתי משלים עם השלטון הבריטי בארץ. ועם מיטב הכוונות והגבורה ישנה עובדה ברורה וחריפה: מפקד אצ"ל נפל במדים בריטיים, ראש לח"י נפל מידי בריטים. עובדה זו מסמלת יותר מכל את מה שהתרחש בשיאן של ארבע השנים ההן.

עלינו עברו שנות דמים. על אצ"ל שנות מבוכה. היו רגעים שהיו כאויבים לנו. בלבות רבים מהם קננה הקנאה. כי רבים מהם לא השלימו עם „שביתת הנשק" החד־צדדית, ורק מתוך נאמנות למסגרת לא פרשו. רבים גם פרשו והתגייסו לחזית האנטי־גרמנית, כדי לא להתנוון באפס־מעש.

בשנים אלו ודאי שקמה תהום ביניהם לביניהם. אך עתה ניצבו כאחים לוחמים באויב העיקרי לחרות ישראל.

איך קרה הדבר?

שלשה גורמים הם:

א. המלחמה בהיטלר עברה את השיא. הנצחון בבר לא היה מוטל בספק ויתד עם זאת היה ברור כבר, מה שצריך היה להיות ברור לפני כן, שלא

יכירו בעם ישראל ולא בישוב היהודי כצד לוחם בין בעלי־הברית, שיש לשלם לו גמול על השתתפות במלחמה. אין הבטחה לתמורה מדינית כל שהיא. אדרבא, פעולות האיבה של השלטון הבריטי גוברות והולכות.

ב. הופעתו של מנחם בגין.

ג. התמדת קיומו של לח"י וראשית פעולתו המחודשת הבהירה בלי ספק לראשי אצ"ל, שאם לא יפתחו גם הם בפעולות נגד השלטון הבריטי, יצטרפו רבים משורותיו לאנשי המעש.

והנה אף היה סימן מבשר לכך.

רק יומים לפני שפורסם כרוז של אצ"ל על חידוש פעולתו נגד השלטון הבריטי ניזקו מכוניות ממשלתיות רבות במוסך החברה הבריטית "האחים־סטיל" ביפו ממוקשים שהוטמנו שם על ידי קבוצת אנשי אצ"ל בראשות איוב אבטליון. נתברר שהקבוצה פעלה על דעת עצמה, ממש כאשר פעל שלמה בן־יוסף בשנת תרצ"ח בלי פקודה מפית"ר או מאצ"ל, כאשר לא יכול לשאת עוד את ההבלגה.

לא שראשית פעולות אצ"ל והכרוז באו בגלל פעולה זו. אין ספק שההחלטה עליהם קדמה לה, אך פעולה זו היתה אות לתסיסה אשר בתוך השורות מלמטה, תסיסה שגברה בעקבות הפעולות שלנו.

אנו חייכנו, כמובן, בקראנו בכרוז הענק של אצ"ל את המלים: "שביתת הנשק אשר הוכרזה בראשית המלחמה הופרה על ידי השלטון הבריטי". חייכנו, כי בחינוך הפוליטי המעמיק שקבלנו אנחנו ידענו שזאת מליצה ריקה, מכיון שהבריטים לא יכלו להפר שביתת נשק, שמעולם לא הסכימו ולא התחייבו עליה לא בכתב ולא על־פה, לא במפורש ולא ברמז. שהרי לא פסקו מלגרש אניות מעפילים, פליטי הטבח.

אך בשביל המוני העם ובשביל המלחמה עצמה לא היתה חשיבות למליצה זאת, שבאה לחפות על השבתת הנשק מחד־צדדית של האצ"ל כל אותן שנים. עתה היתה העובדה המכריעה עצם התרחבותה של המלחמה.

ואכן לא עברו ימים רבים, עוד באותו חודש שבט, והאצ"ל פתח בפיצוץ משרדי העליה הממשלתיים בירושלים, בתל־אביב ובחיפה.

גאולת־דם שלא בכוונה תחילה

מפי א.

למלאות שנתיים לרצח אברהם אמפר וזליג ד"ק ברחי דיזנגוף 30, הוצאה חוברת בסטנסיל על המעשה. ואני מביא עמי מתל־אביב את החבילת עם החוברות להפצה בחיפה.

בליל כ' בשבט תש"ד — ובכן: עשרה ימים לאחר יום השנתיים לרצח השניים וחמישה ימים לפני כ"ה בשבט, יום רצח יאיר — ואני הולך עם ע. בשבידי החבילה, בסביבות קולנוע „ארמון". השעה היא 11 בלילה. הקהל יוצא מההצגה, ואנו פונים לכיוון רחוב בן־יהודה. מזמן לזמן אני מפנה ראשי לראות, אם אין במקרה עיקוב אחרינו. שהרי יש חומר בידי ואני הולך לחדרי ושם נמצאים עוד אנשים.

ליד חורשת הזיתים, שממנה עולים לרחוב מסדה, אנו נעצרים ליד עץ לרגלי איזה ענין פשוט למדי. כשאני מפנה את ראשי, אני מבחין בשני אנשים: האחד גבוה והאחר נמוך. אין הם מוצאים חן בעיני, אולי מפני שהם מחזיקים ידיהם בכיסים. אנו מתקדמים ונעצרים שוב ליד לוח מודעות, שוב כאילו לשם עשיית צרכים. עוד לא הספקתי להפנות ראש, וכבר מישהו מצד שמאל תופש בזרועי ושואל: „וואט איז דאט?" (כלומר: מה זה?)

אני מוסר לו את החבילה ומשיב — „פייפרס".

הוא לוקח את החבילה בשתי ידיו, כדי לבדוק אותה. תהרי זהו בדיוק מה שדרוש לי אותה שעה. כי מוטב שיחזיק את ידו על החבילה מאשר בכיסיו...

אני נסוג צעד אחד אחורנית בעוד שהעוקב השני, הנמוך, נגש עם פנס ביד ומאיר לרעהו, כדי לראות מה טיבם של „הפייפרס". וכך אנו עומדים שניות מעטות ארבעתנו, כשמימיני הגבוה, משמאלי הנמוך, וע. — ממולי. אמנם יודע אני שע. הוא בלי נשק וכאן שני „פושעים", כפי שהיינו מכנים אותם בלשון „חיבה". היתרון הקל שלזכותי הוא שידיהם עסוקות בחבילה ובפנס, אם לא אנצל רגע זה, אני אבוד. אך כל תנועת שליפה תעורר מיד את תגובת השניים בבת אחת. כולי דרוך, אך כלפי חוץ אני שקט. אני מכפתר את מכנסי...

„אי־ליגל פייפרס" — ניירות בלתי־חוקיים, קובע הגבוה בעין של מומחה. ובעקבות זה: „איידנטיטי קארד!" (תעודת זהות).

זה הרגע האחרון והסיכוי האחרון. אני מכניס ידי לכיסי, כאילו להוציא תעודת־זהות שלי, אולם במקום תעודת־זהות מזוייפת אני שולף „נגף" בלתי מזוייף ויורה ישר בגבוה. עתה ההתפתחות מסחררת. החבילה נופלת מידיו והוא צונח בגניחה. הנמוך, לאפתעתי הרבה, פותח במנוסה. אני רודף אחריו צעדים מספר ויורה גם בו. ע. נעלם בינתיים. אני חוזר לגבוה, שהספיק בינתיים לשלוף את אקדחו ואני יורה בו כדור שלישי. אני מחפש בעיני את הנמוך. הוא כורע ליד חנות מכולת. איני יודע אם הוא צונח או קולע. איני חושב הרבה ויורה בו בלי קליעה מדויקת כדור רביעי שב„נגף"; ושוב כדור אחד לעבר

הגבוה, ליתר בטחון. ואחרי כן, במירוץ, לחורשת הזיתים, בכוון רחוב מסדה. בהורשה נפל הכובע מראשי. אני שב להרימו. אני עולה במדרגות. מולי יורד בריצה שוטר ברייטי, שהוזעק על ידי היריות. אילו ניסה לעצרני, אני מוכן לחסל גם אותו בשני הכדורים אשר נותרו באקדח: אך אינו שם לב אלי, וזה טוב יותר. אין צורך לאמר, שזה טוב יותר בשבילו. אך זה גם טוב יותר בשבילי, שהרי לא יצאתי לציד, ועל שני הכדורים מוטב לשמור ברגע זה למקרה של הגנה שבהכרח.

ע. מחכה לי. אנו נפרדים מהר וקובעים פגישה למחרת. אני פורץ לחדרי. נמצאים שם ברוך, בני (תכים), ועמרם קהתי. הם שמעו את היריות וחששו לי. כדי שהדברים לא יגיעו לאזני השכנים אני מוסר להם את מה שקרה בתנועות ידיים.

עתה יש להביא בחשבון אפשרות, שכלבי גישוש יובילו אלי. אין אנו מתפשטים. האקדחים טעונים. יש עמנו 50 רימונים, 4 תת־מקלעים, אקדחים וחומר נפץ.

האחד עומד בשמירה במרפסת הגדולה. אם יתקרב האויב, נפתח באש וברימונים ובחשכת הלילה ננסה להסתלק לכוון ההר.

אנו במתח קרב. שהרי אין זה כבר עניין של פעולת טירור מתוכננת של מוקש ושל פגע־וברח. כאן כבר עולה ריח של מלחמת פרטיזנים, שהתנגשו עם אויבים ודרוכים לקראת אפשרויות של התנגשות נוספת.

ממרחקים מגיעות אלינו נביחות כלבים. כרגיל ודאי לא היינו שומעים אותן כלל. אך הלילה?

בוקר אור. דבר לא אירע. ברוך יוצא לחנות המכולת. הסביבה שקטה. אני עובר לצריף ברחוב בני עקיבא, שם שוכנים שני בורחים: סיומקה ופנחס. משם אני עובר לחדרו של המלח (לויט). בערב עברתי לקרית מוצקין, לביתו של אוהד. אשתו, פוליה, אחוזת היסטריה. היא יודעת, שאני מזויין. היא קראה בעתונים והיא מנחשת דבר מה. במצב זה אני מהליט להקל עליה. אני יוצא בחצות לחורשה שבין קרית־מוצקין וקרית־חיים ולן תחת כיפת השמים. בעתונים הודיעו, ששני ההרוגים הם האינספקטור גרין, האחראי למחלקה היהודית בבולשת חיפה, והשני — הסרג'נט יוהר, הוא שסחב בשערות גופתו הנקובה כדודים של יאיר, כדי להראותה למשה סבוראי השבוי והפצוע בבית החולים הממשלתי ביפו...

לא, זה עדיין לא וילקין. אך קצת מהרגשת גאולת דם. גאולת דמו של יקר נפשי אברהם אמפר היתה בי. חוברות אלו, שנשאתי עמי אותו לילה.

טיפרו על דמו הקדוש ודם זליג ז"ק. ומברך אני על כן שעה זו, שניתן לי בהיסח הדעת לנקום דמם.

קצת הווי

"[illegible] עלי לעזוב את חיפה לזמן־מה. אני מגיע למחרת לתל־אביב, מוסר דו"ח למיכאל. מבין שלושת חברי המרכז הוא שבא במגע ישיר עם רוב האנשים. הוא מחליט שאשאר בתל־אביב. אך בימים הראשונים אין לי שיכון. אין חדר, אין מקום לינה. פשוט — אין. אלא מאי? יש, ברוך השם עיריה בתל־אביב. שהיא תדאג! והיא דואגת ומסדרת לי שיכון. בגן־מאיר מקימים מקלט ציבורי. ומכיוון שאני רואה עצמי כאיש ציבור, אני משתמש במקלט זה ולן בו.

מטרים מעטים מכאן, בבית החלוצות, גרה חנה, מבלי לדעת כמובן דבר על כך. לפנות ערב אני נפגש עמה. אחר כך מתקיימות הפגישות המחתרתיות. ובלילה אני הולך ל"ביתי", רצוני לאמר — למקלט בגן־מאיר. יש לי גם דייר משנה: איזה פולני שיכור בחר לו את הספסל השני במקלט. וכך אני ישן שם על ספסל וידי תמיד על ה"נגן".

לעומת זאת בבוקר אני בוגד במפעלו של ישראל רוקח, איש מעמד הבורגנים בתל־אביב, ובמשכני יעובר לצד־שכנגד, למבצר מעמד הפרולטריון. אני נכנס לבית ברנר וכאחד שהוא בן־בית שם. אני הולך ישר לבית־השימוש. שם יש גם חדר רחצה עם סבון ומגבת ציבוריות, רק מברשת שיניים יש לי משלי.

המרכז דאג גם לתקציב קבוע: לפי שעה 5 גרושים ליום בממוצע. הודות לכך הכרנו את המסעדות הזולות ביותר בעיר, או מסעדות "תנובה" זולות. כן היתה "תנובה" זולה מאד בקרית מאיר. ומה בכך, אם אני נמצא בככר המושבות ובידי רק 5 גרושים? יש לי זמן עד הערב, ואפשר ללכת ברגל. שם אני מקבל תמורת 5 הגרושים סלט ירקות והרבה מאוד צנון, והמנה גדולה יותר מאשר בכל מקום אחר. מספיק כמעט ליומים.

כעבור זמן מה קיבלתי גם מקום לינה בבת־ים, יחד עם "הישיש" (צבי פרונין) בעלת הבית, אשה זקנה, ידעה בערך מי אנחנו. גם קורסים היינו מקיימים שם, בעיקר לחבלה, בהדרכתו של יהושע כהן. גם אלישע נזדמן לשם לישון מזמן לזמן. המזון הקבוע היה: לחם ומים מורתחים, בלי סוכר ובלי תמצית. רק פעם ערכנו סעודה חגיגית, שבזכרי אותה עולה הריר בפי: עברתי בגבול בת־ים בג'בליה, וליד אחד הדוכנים של ירקות לא גברתי על יצרי וסחבתי בצל גדול. מים חמים, לחם וגם בצל — אכן זו סעודה!

מצב הבטחון השתפר. לקח חיפה לא במהרה נשתכח. מעתה לא העיזו עוד שוטרים או בלשים הולכי־רגל לגשת לבחורים חשודים ברחוב. כשהיו יוצאים לציד היו מתחלקים קבוצות־קבוצות, ולפני שנגשו לבדוק מישהו, הציבו מן הצד תגבורת. ואף אנו היינו נוהגים בעת פגישות של אנשים מרכזיים לקבוע שומרי ראש, שהלכו במרחק מה מהאנשים המקיימים „ישיבה" חשובה בהליכה.

בינתיים החלה הבולשת נוקטת אמצעים חדשים. הוכנסה שיטת הניידות: מכוניות מצויידות באלחוט, או סתם טנדר מצוייד בשני זרקורים חזקים מסנוורים. ליד הנהג יושב בלש, הסורק בעינו החדה את האנשים ברחוב. לפי רמז שלו נעצרה המכונית, השוטרים קופצים ממנה ובצעקות פתע „הנדס אפ" (ידים למעלה) משתלטים על קבוצה שלמה לסריקה. מעל גג המכונית מאיים מקלע „ברן". הם כבר התיאשו מבדיקת תעודות זהות. הם מחפשים בכיסים ועל הגוף, והיו גם מקרים של יריות סתם לתוך קהל ברחוב, או באדם שנראה חשוד או דומה למישהו.

מאידך ידענו גם אנו לנצל שיטה זו. על יד קריאות אזעקה טלפוניות הכרנו את דרכי בואם ונסיגתם ואת שיטת פעולתם במקום החשוד.

כאשר החלו שמים מארבים למדביקי הכרוזים בלילות, הוחלט לצרף לכל יחידת מדביקים שומרים מזוינים. המדביקים היו ברובם צעירים מכדי לתת נשק לידיהם, אך לא רצינו גם להפקירם.

כן ניסו שוטרים לעצור מדביק־כרוזים שלנו בז' באדר תש"ד. אנשי הליווי פתחו באש. שוטר נפצע ואנשינו, כולל המדביקים, נסוגו בשלום.

המלחמה התריפה.

הלוחמים הנופלים - ביופיים

א ל י ש ע

באותו חודש אדר תש"ד, ביום כ"ח בו, נפל אחד האנשים הטובים ביותר והיקר שבחברים — ירחמיאל אזרונסון, הוא אלישע.

ואם אני מתעכב כאן בדמות זאת, ואתעכב להלן בדמויות אחרות הרי זה בלי ספק, בגלל האופי המיוחד שבחיי לח"י. ודאי שהיו גם בארגונים אחרים, יחסי חברות ורעות של לוחמים. אך בלח"י היה ליחס זה משנה חשיבות ומשקל. שהרי מעטים היינו. שהרי היתה זו המחתרת העמוקה ביותר והנרדפת והרודפת ביותר. הכמות הקטנה הטילה משקל עצום על כל אחד ואחד וכובד אחריות. ולא לשוא יצא שמם של אנשי לח"י כבעלי אופי. ראשית: רק בעלי אופי חזק הצטרפו למחתרת זאת או המשיכו להיות בה, למרות השעות האיומות. שנית: חישלה עצם המחתרת תכונות אופי.

כן, למשל, איני יודע, אם היתה אי־פעם, באחד הארגונים האחרים אחוות־רעבים שכזאת. כל גרוש וכל פת לחם יבשה חולקו לא לפי צוו, כי אם בכוח האהבה. לא היה איש, ששתי חליפות לו או שני זוגות נעליים.

לאלישע היה רכוש משלו, שמעטים מאתנו יכלו להדמות אליו בזה: מזג טוב ושמחה. בימים הקשים ביותר של דכדוך נפש ושל גבול היאוש, היה מופיע ומשרה מצב רוח טוב, תקווה, בטחון, ויותר משחייך בשפתיו, חייכו עיניו הגדולות, השחורות להפליא.

היה תלמיד בטכניון, ועם זאת בעל נטיה עמוקה לו לדברי ספרות והיה מרבה לכתוב. פרסם דברים בעתון הסטודנטים בטכניון וב"החזית". אהב שירה, ויותר מכל — את אדגר אלן פו. ומאז ימי שבט תש"ב לא מש מפיו "העורב", בתרגומו של ז'בוטינסקי.

שוב ושוב אני רואה אותו לנגד עיני יושב בכורסה ומקריא:

"זכורני ליל עצבת, סופת חורף מיבבת,
אש כיריים נעזבת — גוססה באור חיוור..."

ולעומת זאת שמחת־ילד זו באחד הימים, כשהוא נכנס עם הבילה לחדר בחיפה, שהוא אחראי בה, שב לחדר השני אל היושבים בו וצוחק צחוק מלא שעה

ארוכה. ואחרי הצחוק נוטל את החברים, מכניסם לחדר השני, האפל, ולאט לאט מתיר את החבילה, עד שלנגד העינים מתגלה תת־מקלע „תומפסון" שהובא בשבילנו ממצרים... לא היה מאושר ממנו.

באחד הימים, הייתי עמו יחד בחורשה על הכרמל, מעל למחסן נשק, ולפתע ניתך גשם שוטף. אלישע אינו מהסס אף רגע, מוריד את המעיל ומוריד את החולצה ואני אחריו — כמובן — וכך אנו מכסים את היקר מכל יקר, כלי מלחמת החרות, ועומדים בגשם, ועיניו השחורות צוחקות: לא נרטבו הכלים...

מיכאל מעביר אותו מחיפה לתל־אביב ומעמיד אותו בראש מחלקת האוהדים. האינטליגנציה שלו, קסמו האישי, הרי אלו תכונות מצוינות למגע עם אזרחים, אשר עזרתם נדרשת ואף מוגשת יותר ויותר. בשבט תש"ב מנותקים היינו מרציבור — „כנופיית מטורפים, מוכי שגעון המלכות", ככתוב בשירו של יאיר. עתה נשתנו הזמנים. רבים נדבקו ב„טירוף" שלנו. עתה יש כבר בתים, שאפשר להיכנס לתוכם ולהזכיר את השם במפורש — אנו אנשי לח"י — ללא חשש. מחלקת האוהדים ממלאה את החלל הריק שבעורפנו. ואין כאלישע להגבירה.

ביום כ"ד באדר, (19.3.44), הלך אלישע ברח' מוא"ה מכיוון דרך פתח־תקוה. הוא ירד מהאוטובוס בכביש הראשי ונכנס מרחוב מוא"ה העירה, לפגישה עם אוהד. פתאום עוברת על פניו „ניידת", עברה, אך נעצרה, עשתה סיבוב והחלה נוסעת מאחריו באיטיות. משום מה? הוא לא היה בין המבוקשים. אינסטינקט של בלש? עיניו השחורות?

החליטו לעצור אותו. בכיסו טמון אקדח. עתה אין לו מפלט עוד. בהשמע הפקודה „הולד" הוא מנסה להמוק. הוא נכנס להצר ורוצה לעבור דרך החצרות לרחוב אחר. עשרה שוטרים מזוינים בטומיגנים פותחים בציד, באמצע היום בשעה 11 לפני הצהרים, לעיני עוברים ושבים. הוא פותח באש עד שאולה התחמושת. הם יורים אחריו. הוא נכנס לחדר המדרגות באחד הבתים, מוא"ה 33. כנראה נתכוון לנסות ולהתחמק דרך הגגות. אינו מספיק. לפני פתח הגג פוגעים בו הכדורים. הוא מת במקום. גופתו לא זוהתה וכך נקבר בשם אברהם בן אברהם.

הידיעה פשטה מהר בעיר: המשטרה הרגה בחור יהודי. עמידתו עם נשק ביד היתה גם מעין תעודת־חבר בלח"י. אנשי אצ"ל לא התהלכו עם נשק, במקרים רבים, כאשר סיפרתי לעיל, למשל, ניצלו אנשינו ונפלו אויבים הודות לכך. אך היו גם מקרים — ומקרה אלישע הוא דוגמה — שנשיאת הנשק, אילצה להיכנס לקרב והביא לאבדנו של הלוחם. ואף על פי כן, באותה תקופה, מילא הדבר תפקיד חינוכי עמוק. גם בנו עצמנו וגם בישוב השתרש לאט לאט הרגש של מלחמה באויב של ממש. לא עוד פיצוצים סמליים, מלחמת סיכמות —

א ל י ש ע, נפל בחדר המדרגות,
ברחוב מוא"ה 33, בתל-אביב.

כי אם איבה בנפש. אותן יריות, וליתר דיוק אותם חילופי יריות בבתים, ברחובות — יש להם חלק בהיגמלות הישוב לראות בבריטים שלטון „לא כל כך טוב" ואף על פי כן — שלטון. אלמלא הקרבנות האישיים, שהבריטים נאלצו להקריב ונאלצו למסור עליהם דו"ח לאמהות ואבות אנגלים, שהם, כידוע, אינדיבידואליסטים ע"ז מאוד, מי יודע כמה זמן עוד היתה משתהה החלטת הפינוי. גם האצ"ל, שתחילה היה פוגע רק בבניינים והיה מביע „צער" על אבדן חייו של קצין בריטי באחד הבנייגים המופצצים, נאלץ לאמר „בית" „גימל" — לאחר שאמר „אלף", כי אין מלחמה לחצאין.

רק למחרת, כשערכנו בדיקה בכל מקום אפשרי, ידענו: אלישע נפל.

מתוך „מחשבות של מהפכן", מאת אלישע.

בישוב משתוללת מלחמה על השלטון הפנימי.

דומה המצב לירושלים, ערב מצור רומא. בחוץ האויב שופך סוללות, מתקין מכונות, מצור, מתכונן להרס, ובפנים — אוכלת מפלגה אחת את חברתה, עד

לשפיכת דמים, עד לשריפת מתקנים, עד להדיפה הדדית מעמדות הגנה. הגיעו הדברים לנוכח האויב הגומר את הכנותיו להתקפה רבתי.

האין דמיון רב לימינו אלה?

בהבדל לרעה. כי האויב אינו נמצא מחוץ לחומה אלא בתוך העיר. יש לו יד במריבות ובסכסוכים. הוא המעוררם, כי הם המבטיחים לו את השלטון. היום, הוא תומך בצד אחד, עחר לו להתגבר להשתלט. למחרת מתחבר עם הצד שכנגד ומנצלו למלחמה הפנימית.

האם בלתי נמנעת היא ההתנצחות הפנימית הזאת? נכון, כי קיימים חלוקי דעות, הנובעים מתוך תנאים חברותיים וכלכליים של חלקי הצבור השונים, מהבדלי אופי, תפיסות עולם שונות וכו' וכו'. היאבקות פנימית מציינת כל ציבור, והיא חיובית, כי היא מקנה תסיסה, רעננות, ומצעידה קדימה. אבל בתנאים שלנו, מה ישיג המנצח מהנצחון הפנימי, חוץ מזכות ראשונה לעבדות? איך תגשים כל מפלגה שהיא את תכניתה אף אם תנצח בחזית הפנימית? האין המשעבד הזר עומד כשטן בדרך להגשמת כל שאיפה נעלה בקרב הישוב? האין ראשית לסלק אותו?

אין לוחמי החרות גורסים למפרע, משטר כלשהו. לא המשטר קובע. כל משטר חולף ועובר. נצחיים הם רק העם והמולדת. אין המחתרת לוחמת לשלטון על הישוב. פניה לשלטון עברי על הארץ. לא חשוב בעל איזה כוון חברותי הוא יהיה. העיקר שיהיה ע ב ר י ו ע צ מ א י. מגישה זו נובע גם יחס המחתרת למפלגות ולארגונים הקיימים. הוא מותנה במידת הפרעתם או עזרתם הממשית כיום, או הפוטנציאלית בעתיד למלחמת החרות.

* * *

אין כל ספק שהיא מלאה תפקיד גדול בהכנות למלחמת החרות. היא היתה הבונה הראשית של הנקודות בישוב, אשר באחד הימים מיועדות להיהפך (והתהליך הזה התחיל כבר עתה) לנקודות אסטרטגיות של עם הלוחם לחרותו. הודות לאי־התחשבות של המפלגה הזאת בפיסת הנייר ששמה „הצהרת בלפור", ויצירת עובדות קיימות, היא יצרה כאן ישוב של מאות אלפים, הבסיס להתמודדותו של העם העברי עם מדכאו. לא חשוב אם מפלגה זו עשתה מה שעשתה מתוך חשבון או שלא ביודעים. עובדה כי בעיקר הודות לפעולותיה ישנם היום אמצעים המאפשרים את הגשמת דרכנו בעתיד הקרוב הממשי.

ההיסטוריון בעתיד יחלק את תולדות הישוב העברי בציון במחצית

הראשונה של המאה העשרים, לשתי תקופות: האחת — צבירת האמצעים למלחמת החרות, השניה — המלחמה עצמה.

אין כל ספק כי בתקופה הראשונה מלאה מפא"י תפקיד היסטורי. השאלה היא רק אם מוכנה להכנס לתקופה השניה. השאלה היא אם בדרך הארוכה של עשרות השנים, לא נהפכו האמצעים למטרה. האנשים האלה מסרו את כל חייהם לבנין, עכשיו יש להשתמש בו למלחמה. ז"א — להעמידו בסכנה. האם יהיה להם מספיק כוח לעמוד בנסיון? היוכלו, דוגמת רוסיה, להגשים את העקרון של "האדמה החרוכה" למען חופש המולדת? המוכנים הם להסתכל בקיבוצים ובמושבות כעל נקודות אסטרטגיות?

מתשובה לשאלות אלה תלוי יחסנו למפא"י. אם היא תהיה חיובית, הרי מפא"י רשמה דף יפה בהיסטוריה של העם העברי. אם שלילית תהיה התשובה, תהיה תנועת השחרור נאלצת לפנות לנוער המאורגן בשורותיה מעל לראשי המנהיגים חלשי האופי, שהפכו את האמצעי למטרה, ונשארו תקועים בבוץ בדרך לחרות.

סיעה ב

לכל המדברים גבוהה על מעמד הפועלים: איך אפשר להשלים את השמירה על רמת חיים של הפועל עם דרישה למנדט בינלאומי? הראשון דורש עצמאות, השני מוריד לדרגה של יליד במובן הגדוע ביותר של המלה הזאת.

אין אנו יכולים להתווכח עם טבנקין, מכיון שאנו נמצאים בשכבות שונות וצל כן אין לנו אפילו נקודות משותפות לוויכוח. אבל השאלה בעינה עומדת.

ח. הגנה

בשם זה היא מוכרת בקרב הקהל. על פי הגדרת עצמה כזה ורק כזה תפקידה: להגן. בכל העולם, אצל כל העמים, הגנה כוללת גם התקפה נגדית. אבל כאן אם האויב מתקיף והוא כובש, הרי אין הסתערות נגדית לשם החזרת הנפסד. ה"הגנה נוצרה כדי להגן, כל זמן שיהיה צורך לכך.

אך אם תמשיך בדרכה יש סכנה כי מטרתה תושג בעתיד הקרוב. ואז לא יהיה על מה להגן.

עם השלילה יש לציין את החיוב בפעולות ההגנה:

א. היא אירגנה רשת משוכללת של שמירה מזוינת לישובים העבריים.

ב. היא אימנה בנשק את רוב הנוער בארץ.

ג. היא צברה כמויות גדולות של נשק בארץ.

זאת היא עבודה לאומית בעלת חשיבות ממדרגה ראשונה.

ביחס למבצעיה. אם הם יבינו כי עבודתם זו, עליה לשמש רק התחלה למלחמת השיחרור — תעריך ההיסטוריה את פעולתם. אבל אם הם יהפכוה למטרה בפני עצמה — יועמדו למשפט הדורות הבאים.

הרביזיוניסטים

התיימרו להיות לכח המהפכני בעם. יתכן כי כוונותיהם היו ישרות ואמיתיות. לא אשמתם שהגיעו למצב של היום. השתלטה על תנועתם האינרציה של התנאים ולא ידעו להתגבר עליה. יסודם משותף עם זה של כל המפלגות האחרות ביהדות, ליצור יסודות חדשים לא היתה להם אפשרות וגם כח מספיק. מקור רעיונם בגולה. נקודת מוצאם: הסבל היהודי, הכלכלי והחברותי. חסר היה בדמם הרגש הטבעי למולדת. ודרכם היתה „דרך כל בשר": הוכחה לעולם כי אמנם עם אנו. פניה לרגשות ההומניטריים של „הגאורים", „חסידי אומות העולם". הארץ היתה בשבילם ל„בית יתומות".

ביחד עם כל זה הרגישו כי הזמן מחייב מעשים חד־פעמיים נועזים וגדולים. להתמסר לעבודה מעשית קטנה לא היתה להם הסבלנות.

ב י ת ״ ר

כאן היסודות היו בריאים יותר.

זה היה נוער, ונוער, מסוגל לעבור את המהפכה הפנימית, מיהודי גלותי לעברי בן־חורין.

אבל נעשתה שגיאה פטלית.

בית״ר התקשרה עם המפלגה הרביזיוניסטית. וכאן נחרץ גורלה. את ההדר וגאון של לוחם הפכו לביטויים של מיסדר ותלבושת. „כיבוש בכח" נהפך למלחמה בעד דגל וסמל.

במקום להיות „נושאת את עצמה", נרתמה לעגלת המתפלפלים הצעקנים. שאינם מסוגלים לשום צעד מעשי. וחבל. יש להצטער שבית״ר לא הלכה בדרך הנכונה. יתכן כי היתה מצעידה את מלחמת החרות בהרבה קדימה. רבים שנצטרפו אליה בעבר, מתוך אי־הבנה נצטרפו. חשבוה לתנועת נוער מהפכנית מכיון שנצטרפו, ועבדו בה, קשה להם העזיבה. אליהם מופנית השאלה: האם בגלל הצער על היופי שהכזיב יוותרו על מלחמת חרות? המאה ה־20 יודעת לספר על אותם הגולים. השומרים בארונותיהם את הרובלים של הצאר, ומבכים את הזמן שעבר ואיננו. האם הנוער הבית״רי כיום רוצה להסתפק ב„איכה?" האם לא ימצא מספיק כח להתעורר ולהתחיל במלחמת חרות אמיתית?

הארגון הצבאי הלאומי

זאת היתה צריכה להיות ריאקציה לחוסר הרגש הצבאי בקרב היהדות, היו בו הרבה יסודות בריאים, אבל הם נתעקמו ונעלמו.

אלה שהבינו, כי עם הלוחם לחרותו, צריך מהפכנים ולא צבא, שמשי גרעין לתנועת לוחמי החרות. השאר המשיכו בשיגרה: צבא, דגל, מסדרים. המציאות דרשה אחרת, החיים תבעו את שלהם, נוצרו סתירות על גבי סתירות.

כאילו הערבי הוא האויב מס' א'.

אחרי שהאנגלי מראה את פרצופו עד שאי אפשר להתעלם יותר, מפרידים בין האדמיניסטרציה והממשלה המרכזית.

הנוער — ברובו נוער טוב, והוא דורש מעשים. קשה מאד להענות וללכת בדרך הנכונה. היא מסוכנת. בינתיים הכירה המשטרה את רוב המפקדים, להעלם במחתרת, קשה, ולעשות את הנכון מסוכן. אבל לעשות צריך, הנוער מאיים בעזיבת השורות, הוא דורש פעולות, וצריך לספקו.

רע מאד אם הפעולה באה לשם סיפוק עצמי ולא לשם מטרה. היא הולכת אז בשבילים צדדיים של הורדת דגל אדום, שריפת קיוסקים, פיצוץ דירי קזירים. הסיפוק העצמי אמנם הושג, אך לא יותר. קיים חשש כי היוצא לפעולה, חושב יותר על הגבורה שיראה מאשר על תזירה לקראת המטרה. בדרך למטרה ייעשו הרבה מעשי גבורה, אבל הגבורה אינה מטרה.

*

יש לזכור על כך.

מטיחים נגד המחתרת העברית:

מה אתם ומה כוחכם נגד האימפריה הבריטית האדירה?

שאלת תם, ביחוד כששואלים אותה אלה האחראים לבידודנו הפוליטי.

הרצל הפריז: שאלת היהודים היא שאלה בינלאומית.

ז'בוטינסקי הכריז: נהפוך את שאלת היהודים לקונצרט בינלאומי גדול, לא נשאירה בתור דואט: היהודים־אנגליה. ולא בתור טריו: היהודים־הערבים־האנגלים.

הציונות פתחה, כמעט בכל בירות אירופה ואמריקה, משרדים פוליטיים. והתוצאה? העולם חושב את בעיית ארץ ישראל לשאלה אנגלית פנימית. על כן אין הוא מתערב בענינים אלה, כי כל ממשלה רשאית לדכא את נתיניה. זהו הסכם ג'נטלמני של העמים.

וכל האחראים למצב זה, טוענים נגד לוחמי החרות, על אי אחריותם כהוציאם את העם למלחמה נגד המשעבד האדיר.

לוחמי החרות אמנם מוציאים את העם למלחמה, אך הם לא ישארו בודדים במערכה מול אנגליה. דוקא הם לא ישארו בודדים. נציגיהם בארצות חוץ לא ירוצו אחרי עתונאי ממדרגה שניה ושלישית בתחנונים להדפיס מלים מספר על האידיליה בקיבוץ. העתונאים יחפשו אותם. וגם המדינאים יחפשום, וידידים יימצאו וגם עזרה תוגש, כי אלה יהיו נציגים של מחתרת לוחמת!

האם מובשרת המחתרת העברית למלא את יעודה? ככה שואלים מתוך חרדה, רבים מהידידים והאוהדים, המצפים למעשים ומוכנים לעזרה. לאלה ניתנת תשובה: היא מובשרת, כי צעדיה מוחלטים וקרים. כי חשבונה פשוט והגיוני.

אין להשיג סגולות אלה לפי החלטה. ולא על נקלה היא השיגה אותן. היא עברה תקופת מבחן קשה, רבת דמים וקרבנות. באורח יחסי נתנה המחתרת את מספר הקרבנות הרב ביותר מכל גוף אחר בישוב: אם בלוחמים, אם בלוחמים שנפלו בשבי האויב.

עוד זכורים לנו הימים של ההתקפה המרוכזת מצד השלטון המשעבד והעזרה הפעילה מצד הישוב. דומה היה כי נגמר. כי אלה שיבואו בעתיד (והם היו מוכרחים לבוא אף אם הצליחו השלטונות לחסל את המחתרת הנוכחית) יצטרכו להתחיל מחדש. דומה היה שהדרך היחידה שנשארה, היא: לגמור בכבוד — כיאה ללוחמים. ולמרות כל זה החזיקו מעמד. בצפרניהם ובשניהם החזיקו מעמד. ולא נסחפו ברגשי נקמה. שום מעשה נואש לא נעשה. הורגלנו להעמיד פנים אדישים ושבעי רצון כלפי חוץ, כאשר בפנים סער הלב. תקופת העבודה מתוך רעב ממש, בתוך הפרוספריטי הכללי. אי ההבנה מסביב, ההכרח להזהר גם כלפי חוץ וגם כלפי פנים — האחים מהישוב: זהירות על כל צעד ושעל, ביום ובלילה. זה חינך, זה חישל, זה העמיק את המחתרת; יצר את האופי. זה השלים את הטיפוס של מהפכן עברי וזה נותן את הבטחון לצעדים קרים, מחושבים ומוחלטים גם להבא.

היו רבים שחשבו את הגוף למחוסל. בכל אופן כולם סברו כי נגמר תפקידו. הלוחמים ראו ושמעו את הכל. תגובתם — להתחפר יותר עמוק, להסתגר יותר, לנתק כל חוט היכול לשמש מוביל־דרך למשטרה או לגורם אחר מפריע. להבנות מחדש עמוק עמוק, ולא להסחף לרגשי נקמה. היא תבוא בבוא השעה. אך לא לשמה פועלים. בחוץ לא היה ידוע מאומה מהנעשה בפנים.

אך צריך היה להתחיל בחינוך הישוב, לקראת הבאות; הופיע כרוז־הסברה גם כאן בלי חתימה. עוד לא הגיע הזמן.

עד שהוא הגיע, עד שאפשר היה להגיד בגלוי: אנו קיימים, אנו מתחילים

בעבודה. העתון החל יוצא בחתימה מלאה; כתוצאה לא היו כל מאסרים. הוצא להורג מלשין — הודיעו על כך בחתימה מלאה — המשטרה לא גילתה שום עקבות. שוחררו ממחנה־רכוז 20 שבויים — אין בידי השלטונות שום חוט־מוביל. זה היה הגוף היחיד בישוב שאין לשלטונות הזרים שום דרך אליו. היחידי שמסוגל ומוכשר להתחיל במלחמת חרות.

המלחמה תתנהל בחזון וחשבון, באמונה והגיון.

הכל יועבר תחת שבט המבחן של המחתרת — מדיניות־החוץ, האינטרסים, ידידותם ויחסם לשליט, העכשויות והפוטנציליות, של ארצות אחרות המשוע־בדות לאנגליה והלוחמות לשחרור. הגולה שבאירופה חו שמעבר האוקיאנוס ויחסיה עם הישוב.

הכל יובא בחשבון, הכל ינוצל. לא בודדים נהיה במערכה, כדוגמת הציונים כיום. משולבים בתוך התופעות המסובבות מקרוב ובעולם הרחב, בתור אחד הכוחות הפועלים, בתור גורם בתוך המשחק הכללי; היא תדע להתאים את מהלומותיה לזמן, עצמתן — למסיבות. כדי שהנדנדה הענקית של גורל עמים תקבל את הדחיפה ברגע הנכון.

עינינו צופיות למטרה, אך צעדינו נעשים בקרירות, כי לפנינו המדע המדוייק של טקטיקה מהפכנית והנסיון המלמד של מבחן־הדמים.

המסוגלים אנשי המחתרת להגשים כללים אלה בחיים? המחתרת שונה מאד מכל גוף אחר הקיים בישוב. חסרות אף נקודות־מגע לשם השוואה. היא — העברית — הופיעה בחיי העם אחרי הפסקה ארוכה, ארוכה. זוהי בעצם, תופעה ראשונית בחיי הישוב. אין, אם כן, להתפלא, לקושי של קביעת אמת־מידה לאנשים הפועלים בתוכה.

עם כל האמונה בדרך, הצפיה לנצחון — קיימת בצבור חרדה: מי המה אנשי המחתרת?

ייאמר לתרדים. הרי הם בלתי ירועים, בלתי מוכרים, בלי פרסומת וכתרי־תהילה.

ייאמר לחרדים. דוקא מסיבות אלה חזקה על אנשי המחתרת, כי מסוגלים הם למלוי תפקידם. הם אינם ידועים ליישוב, כי לא מצאו סיפוק בעבודה מילולית. עקב התנאים התחפרו עמוק עמוק מתחת לאדמה.

לפני הציבור יציגו רק את מעשיהם. כוחות חדשים, רעננים, בלתי נגועים ברקבון ואינטריגות הסרק. חזקה עליהם כי יישמעו לקול גורלם: לחרות בידים עבריות את ההיסטוריה העברית בסלעי המולדת.

שבט, תש"ד.

לא ישלטו ברחובותינו

ואז הוחלט לראשונה לצאת לפעולות תגמול. לא עוד נגד קצינים מסוימים, כי אם נגד כל אנגלי נושא נשק, שוטר או חייל, המסתובב פה בתוככי העיר העברית ויורה ומסמל את השלטון הזר. לא עוד יסתובבו ברחובותינו בבטחון כזה.

מותו של אלישע, שימש מבחינה זאת, מפנה בדרכי המלחמה. ואילו נשאל לאחר מכן, היה צוחק בצחוקו הרם ואומר: «כדאי היה».

שפסל (יהושע כהן) נתמנה כאחראי (העדפנו כינוי, על התואר «מפקד»), לפעולות התגמול. יצאנו לרחובות בערבים, חוליות חוליות, מצוידות באקדחים ורימונים. כנראה שהאויב הריח אבק־שריפה באוויר, כי על כן נזהרו מאוד, אף על פי כן לא נוקו. ביום כ"ח באדר, נתקלו אנשינו, המשוטטים ברחובות, בחוליית שוטרים ופתחו עליהם באש. שנים נהרגו ואחד נפצע.

ולא אמרנו די על דמו של אלישע.

ומכיוון שנמאס להסתובב שעות תמימות ברחובות, בחרנו במקום בטוח יותר. ידענו על משמר שוטרים קבוע ליד בנין המשטרה בצפון תל־אביב. בחוליה היו הג'ינג'י (אברהם שטינברג) שעוד נרבה לשמוע עליו, רמי (צבי פייגלביץ) בן־ציון (יצחק אבן־זוהר) ואני. בידי הג'נג'י מאוזר אוטומטי. בידי רמי ובידי, אקדחים רגילים. בידי בן־ציון — הרימונים. היה ברור, שלאחר היריות הראשונות תצא תגבורת מבנין המשטרה. עליה יופעלו הרימונים מחצר בית שממול המשטרה. לפי התכנית היה עלי לגשת למשמר השוטרים ולשאול: מה השעה? ועם השאלה — שליפה ויריה. אחרי יירה הג'ינג'י, רמי יחפה על נסיגתנו.

אך מאימתי מבוצעת פעולה בדיוק לפי התכנית? הג'ינג'י פתח באש בטרם הוצאתי הגה מהפה ואקדח מהכיס. הצרור הראשון לא פגע בהם. ואף על פי כן לא הספיקו להפעיל את רוביהם, ותיקנתי בצרור השני את מה שפגמנו בראשון... באמצע הכביש נראתה פתאום דמות שוטר במצב משונה, כורע על ברכיו. רמי לא היסס הרבה וירה בו, כדי לחפות עלינו. אנו מסתלקים ובעת הריצה שומעים את התפוצצויות הרימונים. בן־ציון פועל. ואחר כך יריות, יריות, יריות...

ברחוב בהלה. אנשים רואים אותנו רצים ואקדחים שלופים בידינו. שואלים, מה קרה? אנו אומרים להם שיכנסו לבתיהם, כי הבריטים רודפים. והנה אפתעה: יש מציעים לנו את בתיהם למחסה.

אכן, נפל דבר חדש בארץ.

כעבור ימים אחדים יושב רמי בחברה ובתוכה שוטר יהודי אחד, המטפר מעשה ניסים שארע לו: הוא נקלע לאותה אש ליד משטרת הצפון, נעצר בכוונה באמצע הכביש וכרע ברך, כדי להפגין על ידי כך, את אי־התערבותו; ליתר בטחון אף הרים את ידיו, שהבחורים היהודים לא יחשבו שהוא יורה בהם. אך כנראה שלא הבינו את הרמז וירו בו ובנס חלף כדור את כובעו...

רמי לוחץ בחום את ידו של השוטר שהוא מכירו יפה ומברכו על הנס שאירע לו, ובלבו הוא מברך את עצמו על הנס שאירע לו עצמו, שהחטיא את המטרה.

עוד לא הספיקו הבריטים להתאושש מלילות אלה, והנה ירדה עליהם אפתעת בוקר.

למחרת אותה התנגשות בצפון תל־אביב, יצאו עמנואל הנגבי ו„הקולחוזניק" (יעקב בנטוב) בלווי שפרינצה (נחמה כהן) להתנקש במפקד משטרת תל־אביב. פורד.

עמנואל מצויד ב„טומי", שהוא נושאו מתחת למעיל חורפי, אף־כי הימים ימי אביב חמים. ליתר בטחון, כדי שלא יבחינו בנשק הבולט, הולכת לפניו שפרינצה, ולתוספת בטחון מוציא יהושע כהן מה„טומי" את ה„מקרן" שבגלל רוחבו, ודאי יבליט את הכלי ואי אפשר יהיה להסתירו. וה„טומי", כנראה מימי מתושלח.

בבוקר, בשעה היעודה, אורבים לו לפורד מתחת לאפה של משטרת „השתר" בהגיע מכוניתו, הנגבי יורה. למרבה הפלא ה„טומי" פועל. אך הכדורים שניפצו את השמשה חולפים ונוקבים את שרוולו של פורד, סנטימטרים מעטים מלבו. לפי התכנית חייב „הקולחוזניק", אם לא יפגע הנגבי, לפרוץ קדימה ולירות בפורד מקרוב, אך לרוע המזל אין הכלי פועל.

באותו ערב עורך פורד מסיבת הילולה וחינגה להצלחתו הפלאית ומנפנף בשרוולי חולצתו הנקובה.

צום ומלחמה

באותם הימים הופעל נשק חדיש על ידי „הישוב המאורגן".

מצד אחד שמועות האימים על ההשמדה המתקרבת לקיצה, כי עוד מעט ולא נותרו עוד יהודים באירופה.

מצד שני, התחרפת המשטר של שערים נעולים בפני פליטי אירופה היהודים.

ובאן, אותם „המטורפים", שמדברים על השלטון המנדטורי כעל שלטון זר ויורים בשוטריו ותיילין ברחובות העיר. איזו חרפה!

האם אפשר לשבת בחיבוק ידים?

לא!

בשלהי אותו חורף תש"ד הוחלט „במוסדות הלאומיים" לצאת להתקפת רבתי, להפציץ את דעת הקהל העולמית ואת המצפון הבריטי, ובאמצעות הארגונים הישוביים והרבנות הראשית, הוכרז על יום כ"ח באדר תש"ד כעל יום צום...

לא פחות ולא יותר.

איך כתוב באותו שיר זעם של ביאליק „בעיר ההריגה":

„הנה כלה הצום, קראו ,ויחל', אמרו ,ענני'

ולמה עוד הציבור מתמהמה? היקראו גם ,איכה'?

לא! הנה דרשן עולה על הבמה... מגמגם ומפיח אמריו".

אולם משהו נתחדש בעם היהודי מאז פרעות קישיניב, שעליהם כתב ביאליק את דברי זעמו נגד תגובות של צום. אותו יום צום של כ"ח באדר תש"ד נסתיים „קצת" אחרת. אנשי לח"י פגעו בחוליות שוטרים בריטים ואנשי אצ"ל ביצעו שלש פעולות פיצוץ בשלוש הערים הראשיות, ירושלים, יפו וחיפה. פוצצו שלשה בניני בולשת, בנינים ואגפים נהרסו. קצינים, שוטרים ובלשים נהרגו ונפצעו. אבידות האצ"ל היו: סמל אבשלום, הוא אשר בנד"ימן, שנפל בירושלים, ושמעון עמרני שנאסר ונידון ל-12 שנות מאסר.

הבריטים הגיבו על הגל החדש בעוצר, במאסרים המוניים ובהטלת עונש מוות על החזקת נשק וחומר נפץ.

וגם „הישוב המאורגן" הגיב.

הועד הלאומי פירסם כרוז נגד „המטורפים" האלה.

הרבנות הראשית יצאה נגד מעשי ה„תועבה", העלולים להמיט שואת.

רבר הבאים באש ובדם

ב„החזית" י"ד נכתב:

ככה תהלכו ברחובות ציון וירושלים, כמו שאתם מתהלכים עתה: משוריינים, ומזויינים, ממוכנים ודרוכים, וחרדה בעיניכם ורעדה בלבבכם. כי לא תהיה לכם מנוחה בארץ הזאת.

לא כאדונים שבעים ושלווים, שאנגים ובוטחים תטיילו ברחובות הערים וכבישי הארץ. דינאמיט מתחת לכפות רגליכם, יומם ולילה. ברחובות ובבתים, בכבישים ובארמונות. לא יהיה לכם כאן ביתכם — מבצרכם.

יסור הצחוק מפרצופכם, והאימה תמלא את כל אבריכם.

אימה מכל פינה אפלה; אימה מכל סיבוב בכביש; אימה מכל נקישה בלילה; אימה מכל בחור עברי; אימה יומם ולילה, יומם ולילה.

כי הנוער העברי הפך להיות דינאמיט עליכם בארץ הזאת.

על גחלים בוערות תהלכו. גופותינו — הגחלים, אהבתנו — האש, שנאתנו — מוקש. ואתם תיכוו ואתם תינקשו. ולא יעמדו לכם ולנציביכם, לקציניכם ולשוטריכם משמרות וטאנקים, קנסות ועוצר, עינויים ותליות, בתי־סוהר ומחנות־מסגר. לא יעמדו ולא יועילו.

כי באו דמים עד נפש.

ילדיכם ייותמו, כאשר ייתמתם את ילדי ישראל.

אמותיכם תשוכלנה, כאשר שיכלתם את אימות ישראל.

על כל זעקת ילד ממכסה אניה שוקעת. על כל יללת אם עבריה, בעלות ילדה על סירה שבורה בלב ים. על כל דמעת יהודי קדוש, פושט זרועותיו ואינו נענה.

באנו באש ונשרפנו. באנו במים וטבענו. ושרידים מהלכים בנחלי דמים. והדמים מגיעים עד צוואר, עד הפה, עד העינים.

ומתוך האש ומתוך המים ומתוך הדמים — זרועות נטויות. זרועות משוועות. זרועות מפרפרות.

מפיות אלה, מעינים אלו, מזרועות אלו ומפרפורי אצבעות אלה מן האש והמים והדם — אנו עולים, אנו באים.

אוי לכם!

כמצוות אבותינו בכתבי־הקודש פתחנו דברנו ב ש ל ו ם.

באנו אליכם ב ממון. בממון קנינו מימינו, עפרנו. בכסף קנינו אדמתנו; בכסף — אוויר לנשימה, ולא עמד לנו הממון.

באנו אליכם ב תפילה. בכל לשונות העולם ובכל לשונות בקשה. בשם הצדק ובשם היושר, בשם החסד ובשם הרחמים התפללנו אליכם. ולא עמדה לנו התפילה.

וזה חוק מלחמתנו: כל עוד ישנה חרדה בלב יהודי בעולם; כל עוד יש גחלים בוערות מתחת רגלי יהודים בעילם; כל עוד יש שוטר זר על שערי המולדת; כל עוד יש אדון זר בארץ הזאת; כל עוד איננו שולט העברי בארץ הזאת — נהיה אנחנו למוקש ולאש בכל הדרכים ובכל הכבישים לכל זר שליט כאן.

והביט בפחד סביבותיו יימם ולילה. ושכב בבגדיו בביתו ולבש שריונו בדרכו והרגיש תמיד, ת מ י ד את עצמו כאוייב בארץ הזאת.

וגיהינום יהיו חייכם כאן, יומם ולילה, יומם ולילה.

כי אנו שבענו קלון וגולה, שיעבוד וחרפה. כי שבענו צפות וחכות, בקשה ותפילה.

כי אנו נשבענו: חרות ישראל.

כי באו דמים עד נפש.

• • •

מותו של אלישע גרר אחריו שרשרת מאורעות בקו חיפה—יבניאל, שהיו מבחן דמים, אחווה וגבורה ללה"י, ועוררו פליאה והערצה בעיני רבים. כיום שומעים אנו לא מעט על גבורת לוחמים עברים בצבא ישראל, על הקרבה עצמית ועל הקרבה למען הצלת אחים לנשק. אולם בימים ההם, ולא בתנאי צבא רב־כמות ואיכות ורב־ציוד, היו אלה פרשיות הוד אישי ומוסר עמוק.

בגלל החיפושים הנרחבים הוחלט, שמודעת אבל על נפילת אלישע לא תודפס במרוכז, כי אם בכל סניף לחוד. הוטל עלי להביא לחיפה את נוסח ההודעה ולמסור אותה שם להדפסה. הגעתי לתדרו של ברוך (יוסף רוזנבוים), מסרתי לו את התפקיד ולמחרת חזרתי לתל־אביב.

מכאן התגלגלו הדברים במהירות ובטרגיות:

ברוך עם עמי (דוד הוליאנסקי — „חוליגאן") הלכו למחסן, בו החזיקו את מכונת ההכפלה, כדי להדפיס את המודעה. מכונת ההכפלה הראשונה שלנו, שלקחנו אותה „בלי רשות", כמובן, בהתאחדות עולי גרמניה, הועברה לתל־אביב ושם נתפשה על ידי המשטרה. השנייה, היתה רכושו של בית ספר ביאליק, ואני משתמש בהזדמנות זאת כדי לבקש סליחה מבית־ספר זה על שגם ממנו לא ביקשנו רשות לקחת את המכונה לצורכי מלחמת־השחרור.

כמחסן שימש לנו מוסך קטן ברחוב טבריה שהיה מוגף בתריס פח כבד. השניים, בכוחות משותפים, הרימו את התריס והגיפוהו שוב. שם ניגש בריך להוציא את הסטנסיל. בחגורתו תקוע היה „ובלי" תופי גדול, מקליבר 11,6. זה כלי טוב, שכמעט אין בו תקלות, וברוך בטח בו כבידיד נאמן.

אך מה אירע לו ל„ידיד"?

ברוך התכופף, כדי להרים את המכונה, ואז נפל הכלי מחגורתו, הפטיש קיבל מכה בריצפה והאקדח הפליט כדור.

הכדור חדר לבטנו של ברוך. היריה היתה חזקה, מכל מקום נדמה היה להם לשניים, שהדה נשמע בכל הסביבה. היום היה יום שבת ושעת בוקר מוקדמת, כשדממה עוד שוררת ברחוב. ממול המחסן התגורר קצין משטרה בריטי.

ברוך מתפתל מכאבים ומצווה על עמי להסתלק מהר ולהציל את נפשו. עמי מחליט להזעיק לעזרה את הבחוריב הגרים ב„פנסיון" על הר־הכרמל. הוא פורץ החוצה ומגיף אחריו את התריס. מטביב דממה. ואז הוא עושה — כפי שהוא מודה אחר־כך, בנתחו את הדברים — משגה ראשון. עתה הרי יכול היה להיווכח, שאיש לא הודיע לשמע קול הנפץ. עתה חייב היה להוציא את הפצוע בכוחות עצמו ולהעבירו לבית־פרטי. לא הרחק משם התגורר גם רופא אוהד. אלא שלא תמיד פועל הניתוח הנכון בשעות כאלו. עמי רץ לבית הוריו של ציון ללוות מהם חצי לירה, שוכר מונית לעלות להר. נדמה לו, שהמונית זוחלת. בהגיעו לפנסיון הוא מבהיל שם את משה בר־ניורא ומקרבת מקום — את ציון.

בהגיעם לרחוב טבריה הם אינם מבחינים בשום דבר מיוחד. ילדים אחדים כבר משחקים במגרש שמאחורי המחסן. התריס מוגף באשר היה. הם מרימים אותו וכאן — התמיהה הגדולה:

ברוך איננו.

מכונת ההכפלה שוב מוסווית יפה, כאשר היתה לפני כן. כתמי הדם כוסו בחול.

המצב ברור: ברוך רצה להציל בראש וראשונה את המקום. כשבטנו מרוטשת, הוא מטמין את מכונת ההכפלה ומכסה את הדם. אולם מניין היו לו הכוחות להרים ולהוריד שוב את התריס הכבד? אין זאת, אלא שכוחות רצון ורוח מסירות שקולים כנגד ליטרות של דם.

מה עתה? צריך לחפש אותו ויהי מה!

הם שואלים את הילדים. אלה משיבים, כי אכן ראו אדם צולע יורד במורד ברחוב טבריה. לא רחוק נמצא בית החולים „עזרא". הם פונים לשם. מודיעים להם, שאמנם לא הובא שום פצוע לשם, אך אחות הוזעקה לרחוב טבריה 20.

הם פורצים לרחוב טבריה כל עוד נשמה באפיהם.

ואכן, מיטל שם על מיטה ברוך ולידו אחות־חובשת. מסביב דיירי הבית. כראותו את חבריו מצטעק ברוך: „חברה! הסתלקו! הם הודיעו למשטרה!"

אך הבחורים אינם רוצים להשאירו. הם מחליטים להביא מונית ולקחת את הפצוע. האחות מתנגדת בתוקף. אסור לטלטלו, עוד ניטוש הויכוח ומישהו מהדיירים מבשר: המשטרה הגיעה.

במדרגות עולים שני קצינים בריטים, בלווית סרג'נט יהודי בשם פולני, משה'לה ועמי קופצים למרפסת. ציון (שבתאי דרוקר) אינו מספיק. שני הקצינים מזנקים עליו ונאבקים עמו להוציא את האקדח מידו. ציון קורא לעזרה.

משה ועמי פותחים באש על האנגלים. שניהם נפגעים ונופלים. ציון מצטרף לבחורים בבריחה החוצה דרך המרפסת. הסרג'נט היהודי שהיה באותם רגעים בחדר שבו שכב ברוך, בשמעו את היריות ובראותו את הבחורים בורחים, קופץ להלון, שולף אקדחו ופותח באש לעבר הבורחים.

ואז התרחש דבר, שאי אפשר היה לצפות לו. ברוך, שנראה היה כגוסס, החל זוחל לעבר פולני: „אתה יהודי, הפסק לירות! אני מבקש ממך שתפסיק!"

אך פולני ממשיך ואף פוגע ברגלו של ציון.

ואז שולף ברוך, בשארית כוחותיו, רימון, שהיה עדיין בכיסו, ומטילו לעבר הסרג'נט היורה אל חבריו הבורחים. הרימון מתפוצץ ומרסק את פולני לגזרים.

ברוך יורד ממיטת גסיסתו, קופץ גם הוא דרך המרפסת החוצה, עומד, שניות מספר ואקדח בידו, מוכן להמשיך בחיפוי על חבריו הבורחים.

עד כאן עמדו לו כוחותיו. עתה הוא מועד. עוד מבט לעבר החברים, והוא מתמוטט.

הוא הועבר לבית חולים רוטשילד. שם יושבים לידו בלשים יומם ולילה כדי לארוב למלים שיוציא מפיו בקדחתו. אך הם לא שמעו ממנו דבר, פרט ל„מים, מים". ורק פעם אחת הוא שואל לשלומו של הסרג'נט היהודי, ומביע צער על שנאלץ לפגוע בו... למחרת, ביום ט' בניסן, נפח ברוך את נשמתו הטהורה.

מיומנו של ברוך

„יום ראשון, 12.3.44

לאט לאט, אני חוזר לעבודה, ונדמה לי שבאתי על תיקוני. אם כי אין לי עוד סיפוק מלא, מזה שחלמתי, בכל אופן, אין יותר חלל. לאט לאט אני מרגיש את קרבתכם, ואני גאה על שנעשיתי שותף לגורלכם. אם אין בידי להושיעכם, לפחות אינני מתחמק מהמערכה. סכנת המוות מרחפת עלי יום־יום, כל רגע, וכל שעה. כל יום שאני נשאר עוד בחיים, היא כמתנת אלוהים, ואני מקבלה. כי נכון אני בכל רגע להפרד מהעולם הזה המגואל, שאין בו מקום בשביל עמי, אחיותי וילדיהן הנקיים מכל עוון. אבל הבדל־מה בכל זאת יש בינינו. אם לכם אין כל אפשרות של בחירה בגורלכם, — הרי אותי זיכה אל, ואני אדון לגורלי כאותו אסיר הנידון למוות, שברגעיו האחרונים יכול לדרוש הכל. ואני בחרתי לי, ואולי גם אוכל להשיג את מבוקשי: — מות שמשון בזעיר אנפין, תמות נפשי עם פלישתים. לא מות קדושים, ולא צאן מובל לטבח. כל עוד ידינו לא אסורות, הן תחזקנה בשלח. ואולי תהיינה לנו לישועה. ואם עינויים —

עינוי חנם הם, אולי במותי אהיה לתועלת לעמי, כי בהכרה ברורה אני צועד לקראתו, כי יודע אני כי בדמי שיישפך, ארוה את אדמת המולדת למענכם, למען הדורות שיבואו. ואם אפול אני, הרי בהכרח יקומו אחרים שימשיכו. ושמח אני, שסוף סוף, הסרתי ממני אותו סיוט של חטא שרדפני כל ימי כאן. חטא של חיי שלוה ומנוחה. לנוכח חיי בלהות וסכנת מוות שהיו מנת חלקכם אתם. עתה אין עוד חיי מנוחה בשבילי גם כאן. ובכל רגע ייתכן שיפסק היומן הזה, ולא יהיה לו המשך, אלא, על שדה קברות, עם לוח עץ, עליו יהיה כתוב איזה שהוא שם לא שלי. ורק בעתונות שלנו, יקראו אנשים שבעים, ובחורים בני גילי, ובחורות שופעות חיים, — על איזה צעיר שנהרג בהתנגשות עם המשטרה, וימשיכו בעסקיהם, בשעשועיהם. זה יהיה גורלי. בכל אופן אותו בחרתי. כי אחר אין למען השיג את המטרה הנכספת. אולם אליך, אם את עוד בחיים, — הידיעה תגיע, — את תחושי את הרגע. אני מאמין בזה, ואת תדעי מי היה אותו אלמוני, שנפל ללא זכר. ודמעתך תלווני אלי קבר".

*

אך עדיין לא נשלם המעגל.

משה"לה, עמי וציון, מנסים למצוא מחסה באחד הבתים. אין דלת נפתחת להם. הם רוחצים את פצעו של ציון, שוכרים מונית, כדי להגיע ליבניאל, לביתו של מנחם לונץ. יבניאל הוא בטוח לכל הדעות, הרחק משאון הערים. אכרים יהודים שלווים ועמלים.

נהג המונית מביא אותם עד כפר חסידים. כאן הוא נעצר. לא, הוא לא יסע הלאה. הוא חושש. יש לו חבר בחיפה. הוא יחזור וישלח את הברו. ההוא ודאי יסכים. עמי נוסע עמו לחיפה. השניים מחכים בחורשת כפר חסידים. המכונית מגיעה. עתה הם מגיעים בשלום לכפר יבניאל. בביתו של מנחם לונץ — ציון בטוח. פצעו גם אינו רציני. עמי ומשה"לה, חוזרים לחיפה בהרגשה שעשו כמיטב יכולתם כדי להציל את ציון. ואכן, ציון החלים מהר, והוא כבר בוער לשוב לחיפה. דמו של ברוך אינו מניח לו לשבת אי־שם בפינה נידחת זאת. ודאי שכאן, ביבניאל זאת, לא צפויה לו סכנה. אז מה?

וביום ג' בניסן, רק חמישה ימים לאחר ההתנקשות בחיפה, נוכחו ציון ומנחם לדעת, שאין מנוס מעין המלשין. מי הוא? הנהג? או אחד מאנשי יבניאל אשר קנא את קנאת הבריטים והריח כי בבית לונץ מסתתר "שטרניסט"? מי יודע?

לפתע פתאום, ירד כוח משטרה בריטי חזק על המושבה והקיפה. יחידה אחרת פנתה ישר לעבר ביתו של לונץ, הקיפה גם אותו ופתחה באש עצומה מטרם דאו איש. ציון ומנחם השיבו אש. הקירות היו מבלוקים והכדורים פילחו אותם

ללא קושי. שניהם כבר נפגעו, אך עדיין הם יורים. הם גם זרקו רימון פולני. אשר משום מה לא נתפוצץ והתגלגל לרגלי קצינים בריטים. עתה מחליטים שני הלוחמים, ציון (שבתאי דרוקר) ואליעזר (מנחם לונץ) לא ליפול בידי האויב. את שני הבדורים האחרונים הם תוקעים לתוך פיהם. יהבריטים לא מצאו אלא שתי גופות של שני גבורי ישראל.

אותו „פנסיון" ואותו ציון

הזכרתי את הפנסיון על ההר. ורק ימים מעטים לפני אותה התנגשות עם ברוך שגרמה למותם של ציון ואליעזר עלול היה להתחולל הקרב בין המשטרה הבריטית ובין מיטב האנשים שלנו בסניף חיפה, בעקבות נכונות־הקרב המתמדת הזאת של ציון ואיבתו הבוערת ל„גויים" — כפי שהיינו מכנים בקביעות את הבריטים. באין ברירה נזקקנו לחדר שכור בפנסיון על הר הכרמל. שכרו אותו כרמלה (קלרה הוליאנסקי — בנדו) ומשה'לה, כביכול כזוג. אך הוא הפך להיות לחדר משותף לכולנו, בניגוד לכל חוקי הקונספירציה.

חיינו בקומונה בכל: במזון, במלבוש, בטיפת המים האחרונה. אך הדיור חייב היה להיות במידת האפשר בנפרד ובמפוזר.

במידת האפשר... אך אם אי אפשר?

ובאחד הימים, כשאנו נמצאים חמישה איש בחדר, ניצב ציון ליד החלון וביצע פרוסות לחם ל„סעודה" ופתאום הוא אומר:

„חברה! גויים!"

אנו מציצים מבעד לחלון: ליד הבית נעצר טנדר מלא שוטרים בריטים. הדבר ברור. גמרנו.

אמנם, משוגה קצת, שרק אחד השוטרים יורד מהטנדר ונכנס לבית. כרגיל, הם קופצים כולם ותופשים עמדות.

ואף על פי כן, מציע ציון לא לחכות ולפתוח עליהם באש וברימונים ולהסתלק תוך קרב.

אני מתנגד לכך. שמא בכל זאת אינם מתכוונים אלינו. ציון בוער. אני פוקד על שליפת כלים והכנת רימונים. ולא לזוז — לפני שאצווה.

אנו עוצרים נשימתנו. השוטר עולה במדרגות. הוא צועד בפרוזדור והנה קול דפיקות על הדלת שלנו. משה מתקרב לדלת ואקדחו שלוף. ציון ניצב ליד החלון ובידו רימון. אך אני עדיין מאותת להם להמתין. הדריכות — אין לתארת. הדפיקות על הדלת מתגברות.

ולפתע —

נפתחת דלת סמוכה וקול אשה, שידענו כי זונה היא, קורא: „הלו ג'וני!"
עתה ברור: השוטר דפק בדלתנו במקום בדלתה.
שיחה קצרה ביניהם. הוא קובע אתה פגישה לערב, מסתלק, עולה לטנדר וכולם נוסעים.
רק ציון לא התחמק מקרב קרוב.

ועוד מבחן עצבים אחד

וגם בהזדמנות אחרת ניצלתי הודות להתאפקות מכסימאלית ושליטה בעצבים.

הימים, כאמור, ימי ציד ברחובות. אנו אורבים ל„גויים" במסווה אזרחים שלווים, המטיילים ברחוב. והם יורדים עלינו לפתע בטנדרים וזרקורים מסנוורים.

לאחר פגישה עם חנה, אני פונה, סמוך לחצות, לכיוון הים, לישון בחדרו של ראוב'קה (ראובן איזיקוביץ־מיסקי). אני עובר בקרן בן־יהודה—שלום־עליכם בשעה שהקהל יוצא מבית־הקולנוע. ולפתע מופיעות שתי ניידות, מטילות אור עצום על הקהל, השוטרים סוגרים בשרשרת את הקטע, מצווים להרים ידים יפותחים בחיפושים בכיסי הקהל אחר נשק אישי.

ואני — כחוק הימים ההם בלח"י — מזוין. אמנם לא ככתוב במליצה „מכף רגל ועד ראש", ובכל זאת: „הגנן" שלי מתחת לבית השחי השמאלית, מותקן בתוך נרתיק בלשים מיוחד; מאחור, בחגורה, אקדח אוטומטי קטן; בכיס השמאלי רימון עשוי מקופסת סיגריות בעל חצי אצבע גליגניט, ורימון רעש עשוי מקופסת גפרורים...

לא מספיק לנהל קרב־נצחון נגד יחידת שוטרים, אך מספיק בהחלט — לפסק דין מוות.

אך המזל, הוא המזל שלי.

הפעם היה מזלי בלבושי. לבוש הייתי כאנגלי. ולא במקרה, כי אם לצורך תצפיות בסביבה של „גויים". צייד אותי במגבעת ירוקה עטורת נוצה בצד, ז'אקט אפור בעל נקודות ירוקות, תפור על פי דרכם של אנגלים, מכנסיים ארוכים, נעלי זאמש על סוליות קרפ, על זרוע שמאל — מעיל גשם לבן, ואחרון אחרון: „צייפ" שראשו השמן בולט מכיס הז'אקט.

אך לא רק הלבוש „עושה" את האיש. יש גם להתאים את ההתנהגות לכך.

כשכל היהודים עומדים בידים מורמות — אני, ה„גוי", מה זה נוגע לי? הרבה להפסיד אין לי. אם לא תצליח חוצפתי השלוח, אספיק לשלוף כלי ברגע האחרון. אולי אפשר בלי זה. גורלו של אלישע לנגד עיני.

ובכן, במקום להרים את ידי, אני מוציא בשקט („בשקט"... קל לאמר ולכתוב. לבי יורד, אני מרגיש, עד לכפות הרגלים ממש) את ה„פיים" ומנסה להדליק אותו. וכרגיל ברגעים כאלה, אין הוא נדלק. ששה גפרורים כבר בזבזתי, ורק בזכות השביעי, הצלחתי.

עתה אני עושה דבר מחוצף שני. אני צועד. סביבי עומדים עשרות בידים מורמות ומהכים. כמעט בתור, לשוטרים הבריטים שיעברו עליהם ויגפפו אותם סביב־סביב ואני צועד לי באמצע, בשלווה ובנחת. אני מגיע לשרשרת, וכאן המבחן האחרון. וראה זה פלא: השוטרים מפנים לי את הדרך בכבוד רב. ואני בחוץ.

למחרת מציעה לי חנה כנוי חדש: מזל. לכנויים הרבים האחרים: בנאי, אופל, שרגא, אורי, יוסף, יוסקה, נוסף „מזל". והוא נשאר כבר עד הסוף.

ועוד דוגמה קטנה למזלי בימים ההם, וגם לקה רציני למחתרת.

לברוך היה חדר בחיפה. בו התגוררתי גם אני עמו. השארתי שם מזוודה עם בגדים. ימים אחדים לפני נפילתו ביקשתי ממנו שיעביר לי את בגדי. הודשיים לאחר מכן באתי לחדר, שלא נתגלה על ידי המשטרה, סיפרתי לבעל הבית שהדייר קיבל עבודה דחופה בצבא הבריטי בנגב ובאתי לקבל את הפציו. בשעת בדיקת הדברים נתגלה לי באחד מכיסי מעילו פתק קטן ובו כתובתי ההדשה: רח' טיומקין 17, ת"א, זו דירתי הראשונה, יחד עם חנה.

אילו נתגלה החדר, היו באים בעקבות הפתק — אלי — ובימים אלה היו אצלי מיכאל וסיומקה — היה קורה אסון והאנשים הנותרים בחיים ובחוץ היו מחפשים את המלשין או ה„פרובוקאטור".

הנופלים חיים

ההתנגשויות הנ"ל היו תוצאה ישירה מההחלטה לשאת תמיד נשק ולא להכנע בלי קרב. אולם לא תמיד היתה התוצאה הצלחה — הסתלקות — או מוות. יש גם אפשרות שלישית והיא: מאסר.

אם נאסר אדם חשוד בטרוריזם, היה שמור לו סעיף 111 המפורסם, שלפיו הוא עצור בלי משפט לזמן בלתי מוגבל. אך אדם הנתפש עם נשק ביד, איננו „חשוד" ואין נוקקים לגביו לסעיפים מיוחדים. הוא נדון בבית דין.

וכך נתחוללו בעקבות הוראת נשיאת הנשק מקרים של מאסרים, שהפכו בסופו של דבר להיות לברכה רבה למחתרת לח"י, ולהלך המחשבות ברחוב היהודי בכלל.

ראשון בשורה זו, נאסר צבי תבורי. הוא נמצא בחדר בבת־ים, בדירת

משה וולפה (דגני), וברשותו אקדח וכדורים, שלא הספיק להשתמש בהם.

זמן מועט בלבד לאחר מאסרם של אנשל וחיסיה, נאסר גם דוד המאירי־בגין, איש מחלקת המודיעין, זו מחלקה ו׳ שלנו. רדפו אחריו בסימטת „לאן". מטר יריות ניתך עליו. הסימטה היא סתומה, ללא מוצא. בראש הרודפים עמד סרג׳נט דיי, ה„מומחה" ללח״י, אחד מרוצחי זק, אמפר ואלישע, רק לאחר שנתפס, נודע לו, לדוד המאירי, גודל מזלו. כדור אחד פגע בו, אך נתקע בניירות שעל חזהו.

בחקירה הושכב על הרצפה, הוכה ועונה. שני בריטים ישבו על ברכיו, אחרים החזיקו ברגליו כמעט עד שבר עצמות. רצו לדעת את כתובתו. לשוא. מצאו אצלו שתי תעודות־זהות: אחת על שם דוד המאירי ואחת על שם בגין. הם שערו שבגין זה שם מזויף וכינוי מחתרתי, וכך גם הודיעו בעת המשפט: דוד המאירי, המכונה בגין.

חדרו לא נתגלה. כל החומר של מחלקת הידיעות שהיה שם, הועבר למקום אחר.

מסובך היה מאסרם של חיסיה שפירא ואנשל שפילמן, שניהם מהעליה „הוילנאית" הידועה ואנשים מרכזיים במחתרת. כוח עבודתו של אנשל היה לפלא ממש. עשרות חוטים ותפקידים היו בידיו, עמוד־תווך במחלקת הארגון.

חיסיה גרה בחדר שבשדרות רוטשילד. באחד הלילות, לאחר סיום כל העניינים, ליווה אנשל את חיסיה לביתה, וברגע האחרון החליט להיכנס עמה פנימה. רק נכנסו. אנשל התיישב בספה והציץ בעתון וחיסיה שמה את ארנקה על השולחן, כשנשמע קול דפיקה קלה על הדלת. חיסיה היתה סבורה שבעל הדירה או בעלת־הבית מבקשים להיכנס וניגשה, ללא כל חשש, לפתוח.

עשרה בלשים עם אקדוחים שלופים פרצו פנימה, ולמודי־נסיון מיהרו להחזיק בשניים, ללא בקשות רבות „הנדס אפ" וכדומה. אנשל גם ספג מהלומות קשות. היה ברור, שזה מקרה הלשנה וחיסיה אף הודיעה, שאין ספק אצלה שזה מעשה בעל־הבית. החלטנו הפעם לשלם לו כגמולו, למען ישמעו ויראו. אם לא ייענשו המלשינים, נהיה מופקרים, ניגשנו לבית, אך לא מצאנו את בעל־הבית. באשה לא רצינו לפגוע. היא ענתה לנו במתק־שפתיים, שבעלה ישוב אחר־הצהרים. ובינתיים — היא הודיעה למשטרה וזו שמה מארבים סביב: בחצר, בשדרות ואף על הגגות. דן (דוד בלאו) הלך ל„פגישה" זו, אך הוא הבחין מבעד מועד במארב, ניסה להסתלק, ואף הצליח תוך חילופי יריות להעלם. אשה שישבה בשדרה נפצעה קל.

החמישי שנאסר בגל זה היה מתתיהו שמואלביץ. מצבו היה חמור יותר, שהרי היה מבורחי המנהרה בלטרון ותמונתו היתה בידי בלשים ושוטרים לרוב.

בלכתו ברחוב החשמונאים לפגישה, נתקלה בו עינו החדה של בליש ניידה. הוא נצטווה לעצור. במקום זה, עשה כמצווה: שלף אקדוחו, פתח באש, והמשיך לרוץ תוך כדי יריות. אך צרור כדורים פגע ברגלו והוא נפל ונאסר.

בתוקף איזה גזרל או חוקיות סמויה עברו ימים אחדים בלבד, וביום כ"ב בניסן נאסר חבר המרכז ד"ר ישראל שייב, שכינויו הרשמי או „סמבטיון", אך בינינו לבין עצמנו, באורח בלתי רשמי, פשוט, הדוקטור.

שלושת חברי המרכז, מיכאל, (יצחק שמיר) גרא (נתן פרידמן־ילין) והאלדד (ד"ר שייב), רק במשך תקופות קצרות ניתן להם לפעול יחד. לרוב היו בחופש רק שניים מהם. לפני בריחתו של גרא מלטרון היו מיכאל ואלדד. כחצי שנה לאחר בריחת גרא, נאסר אלדד ונותרו מיכאל וגרא. לאחר בריחתו של אלדד, הגיע תורו של מיכאל להאסר, ונותרו גרא ואלדד. והרי שלשה אלה משלימים היו אחד את השני בכשרונותיהם ומומחיותם. מה שיש בזה אין בזה.

אך את כשרונו — במחשבה ובכתיבה — יכול אלדד להפעיל גם מאחורי סורג ובריח. על כן היה במאסרו פגיעה קטנה, באורח יחסי ובאותה פרשה שאנו עומדים בה, אף הביאה תועלת רבה.

באמור — צורף אלדד למרכז לאחר יציאתו של מיכאל. עיקר מלאכתו: הכתיבה ועריכת „החזית" עד בריחתו של גרא. לשם כך אין צורך שייכנס למחתרת. הוא ממשיך בחייו האזרחיים, משמש כמורה בבית ספר תיכון בתל־אביב. שבועות אחדים לפני כן מגיעה לאזני מיכאל ידיעה שבסי. איי. די. מדברים על „הדוקטור" כעורך „החזית". מיכאל מזהירו מפני אפשרות של מאסר. אלדד עוזב את ביתו, אך ממשיך לבוא מדי יום לבית הספר. בינתיים ארעו מספר מקרים, שהבולשת לא מצאה אנשים בבתיהם, אך מצאה אותם במקום עבודתם. אלדד קובע לו סימנים עם ביתו, שאם יבואו לחפשו בלילה, יודיעוהו על כך. אך האנגלים אינם באים לביתו, כי אם ישר לבית הספר.

אלדד כנראה מרגיש מוסר־כליות על שלא נשמע להוראות ולא נעלם לגמרי מן האופק, ומחליט לנסות לברוח. כשהבלשים מחכים לו בחדר המנהל הוא יורד מהמדרגות, יוצא לרחוב מאפו ורץ משם לרחוב פרישמן. ריצה זאת היא בעוכריו. אילו היה יוצא בשקט מהבנין והולך לאטו, היה מצליח להעלם. הוא עולה לבית בקרן הרחובות פרישמן־הירקון ונכנס לדירת אחד מתלמידיו, אך בינתיים יצאו הבלשים לרחוב וממפי תלמידי בית־הספר־„תיכון חדש" — נודע להם על אדם שרץ ונכנס לאותו בית.

עתה מלאכתם קלה. הם עוברים מדירה לדירה. כשהם מצלצלים בדירת

בה התחבא אלדד, הוא כבר נמצא „בטראנס" הבריחה ומחליט להמשיך ולעשות מעשה שלא עשאו מעולם ואף לא התאמן בו מעולם: דרך חדר האמבטיה הוא מגסה לרדת בצינור מקומה ג', אם מפני שהצינור כפוף או שבור, ואם מפני שאין הוא, אלדד, יודע לרדת בצינור, הוא נופל לחצר בלי הכרה.

הבלשים מוצאים אותו כאן ונדמה להם שהאיש כבר מת או קרוב למות, ועל כן מביאים אותו ל„הדסה". שם „הדוקטור" פוקח את עיניו. מיד מעמידים עליו שמירה מעולה ליד המיטה. פרופסור מרכוס מטפל בו ומכניס אותו לגבס, שכן נפגע קשה בעמוד השדרה והאגן נסדק ב־25 מקומות.

המרכז מחליט להוציאו מבית החולים. כבר נקשרו הקשרים, כבר תוכננה התכנית. בשעת העברה מחדר־החולים לחדר־הניתוחים יחטפו אותו למרות הליווי של השוטרים. אולם בפקודתו של פורד, מעבירים אותו כעבור יומיים לא לבית־החולים ביפו, כפי שהובטח לד"ר מרכוס, כי אם ישר לבית הסוהר המרכזי בירושלים.

למען הרושם מצווה מפקד בית הסוהר להכניס את הפצוע קשה לצינוק, בו יושב מתי שמואלביץ. אך האלונקה אינה נכנסת לצינוק ומעבירים אותו לחדר בית החולים בבית הסוהר. שם כובלים את האיש המוטל בגבס למיטה.

כעבור יום, „מתחלה" דוד המאירי־בגין ומושכב במיטה סמוכה, ואלדד מכתיב לו מאמר בשביל „החזית" בשם „אכספרסיוניזם ואימפרסיוניזם בספרות ובמדיניות העם היהודי"; סוף סוף המחשבות והכתיבה זה נשקו ואותו הוא שולף בכל מצב כאשר ישלפו לוחמים אקדוחים ורמונים.

חדר לח"י בבית־הסוהר המרכזי בירושלים, חדר י"ח, בו יושבים ותיקים־ותיקים: יהושע זטלר, משה סבוראי, ישראל תבואה, אליעזר בן־עמי, קבל תגבורת רצינית.

ולחדשים הקרובים מהווה בית הסוהר הזה באמצעות בית המשפט, חזית מלחמה מן הסוג החדש, החדש ביותר.

משפטים לא ידעום בארץ

אם חדשי אדר וניסן יירשמו בתולדות מלחמת השחרור כמפנה עם פעולות אצ"ל בפיצוץ בניני השלטון והתנגשויות־קרב ברחובות העיר בין כוחות משטרה ולוחמי לח"י — הרי חדשי סיון ותמוז יצרו תקדים מדיני־משפטי בעל משמעות חינוכית ותעמולתית אדירה.

בימים ההם הופתע השלטון הבריטי, הופתע העולם והופתע אף הישוב העברי בארץ לשמוע בפעם הראשונה מפי נאשמים עבריים את דבר היות השלטון הבריטי בארץ שלטון זר. לא עוד מנדטור שאינו מקיים הבטחות, כי אם שלטון זר, אוקופנט, כובש, שלטון בלתי חוקי. בפעם הראשונה הושמעה בגלוי טענת האדנות והבעלות העברית הבלעדית על הארץ הזאת. בפעם הראשונה נשללה הסמכות מהשלטון הבריטי, מחייליו ושופטיו.

גם בזאת מילא לח"י תפקיד מהפכני־חלוצי בקביעת המושג ובהוצאת המסקנות הממשיות ממנו. לאחר מכן יצאו גם אסירי אצ"ל בעקבות לח"י.

המשפטים פעלו כזעזוע רוחני ונפשי עצום; הדברים נכנסו למוחות וללבות, ולא יצאו עוד משם — עד צאת הבריטים מן הארץ.

המעצרים התכופים של אנשינו, ובתוכם חבר מרכז, הטילו דכאון־מה, אף כי מורגש היה שאין המצב דומה לשבט תש"ב, אולם הפסד האנשים יצא בשכר תעמולתי, שלא פיללנו לו. רעיונות לח"י מצאו לפתע פתאום מכשיר השקול כנגד עשרות עתונים ומאות שידורים וחוברות. כל העתונות הפכה להיות, שלא מרצונה, לשופר תעמולה של לח"י.

שנה לפני כן כתב אלדד מעל דפי „החזית", לרגל משפטי הנשק של ההגנה:

„לא זה העניין, אם עלה יהודי על גרדום, או לא. לא זה העניין, אם יוסגר יהודי לחמש־עשרה שנה, או — לחמש.

העניין הוא הרבה יותר עמוק ומכאיב. עמוק מגרדום ומכאיב מבית־סוהר. מי הוא השופט פה ומי הוא השוטר והתליין פה?

כיצד היו בריטים מארץ רחוקה לשופטים ושוטרים ותליינים של יהודים בציון? מי הם כי ישפטו אותנו!

ומה שאמת בחזית הפוליטית; ומה שאמת בחזית הכלכלית; ומה שאמת בכל חזית — זו גם האמת בחזית המשפט. לא שאלה זו או אחרת, נאום זה או אחר — הוא המעליב. המעליב הוא בעובדה, שייתכן בציון, — לא בפולין או בצרפת, כי אם בציון — שיהודים יועמדו למשפט גויים, יהיו נעלבים, נרמסים, נידונים למאסר וגרדום. ושורש האסון הוא בזה, שאנחנו "בהגנה", שאנחנו "הנאשמים", "הנשפטים".

הגיע הזמן להפוך את הסדר. הגיע הזמן שאנחנו נהיה השופטים, המאשימים.

אנחנו מאשימים אותו, את השלטון הבריטי, באוקופאציה של ארץ לא־לו.

אנחנו מאשימים את השלטון הבריטי ברמאות זדונית ביחס לאומה העברית, בניצול אמונתם התמימה של היהודים לאינטרסים האימפריאליסטיים שלו.

אנחנו מאשימים את השלטון הבריטי בהסתה ובסיוע לפורעים הערבים לרצוח ולענות אלפי יהודים.

אנחנו מאשימים את השלטון הבריטי בסחיטת כספים מהישוב העברי לאוצרו הוא.

אנחנו מאשימים את השלטון הבריטי ברצח פליטי "סטרומה" וברצח כל היהודים שלא הוכנסו לארץ ונספו.

אנחנו מאשימים את השלטון הבריטי בגזילת נשק יהודי מיהודים בציון.

אנחנו מאשימים את השלטון הבריטי ביחס של זלזול ובוז מעליב ומשפיל אל העם העתיק ביותר והתרבותי ביותר בעולם — העם היהודי.

אנחנו המאשימים ואנחנו השופטים. אנחנו הפוסקים ואנחנו שנוציא את פסקי־הדין לפועל. בכל זמן, בכל דרך, ללא רתיעה"...

כאשר אלדד כתב דברים אלה ודאי לא חשב על כך, שכעבור שנה ישכב בגבס בתא אסורים בבית־הסוהר המרכזי בירושלים, וינצח ניצוח רעיוני על מלאכת הניסוח במשפטים המכריעים האלה בתולדות העמידה בפני בתי משפט של שלטון זר בארץ־ישראל.

מפני חשיבותם ההיסטורית של המשפטים ומפני שנשכחו במשך הזמן וטרם פורסמו, אני מביא אותם במלואם על פי החוברת "הנאשמים מאשימים":

משפטו והצהרתו של צבי תבורי

(ביום ב', ד' סיון תש"ד 29.5.1944)

אב בית הדין הקריא את כתב האשמה:

צבי בן שאול תבורי מתל־אביב, נתין ארצישראלי, הובא בפני בית־הדין הצבאי בירושלים כנאשם לפי חוקי ההגנה לשעת חרום משנת 1936, סעיף 8 ב, ג, על החזקת אקדח "ברטה" טעון 8 כדורים קליבר 9, בלי רשות חוקית ובלי הצדקה הגיונית, ב־2 במרץ ש.ז. בבת־ים ע"י יפו.

אחרי הקראת כתב האשמה פנה אב־בית־דין לתבורי בשאלה, אם הוא מודה באשמה או לא. תבורי בקש להרשות לו להצהיר הצהרה קצרה לפני התחלת המשפט, וכשקיבל את הסכמת בית הדין, פתח והצהיר:

"בכתב האשמה נגדי כתוב כי נאשם אני בהחזקת אקדח וכדורים בלי רשות חוקית ובלי הצדקה הגיונית. אני מודה בהחזקת האקדח והכדורים, אני כופר, שהחזקתי אותם בלי רשות חוקית ובלי הצדקה הגיונית. את הרשות להחזיק באקדח קבלתי מהשלטון היחידי, שאני מכיר בו בארץ־ישראל, וזהי תנועת לוחמי החופש העברית, השואפת להחזיר לעם ישראל את מעמדו הראוי לו בין העמים, בצורת מדינה עברית בארץ הזאת".

כאן הפסיק אב־בית־הדין את דברי תבורי ואמר:

"דברים פוליטיים אינם מעניינים אותי; כאן בית־דין צבאי הדן באשמה נגדך בהחזקת נשק. המודה אתה או לא?"

צבי תבורי: "יש לי כל הרשות והזכות להגיד מה שבלבי, היות ואני מופיע בלי עורך־דין".

נשיא ביה"ד: "אני מרשה לך לדבר רק בקשר לאשמה נגדך. היש לך מה להגיד?".

צבי תבורי: "העדות היחידה שברצוני למסור היא רק זאת, שבה התחלתי והפסקתם אותי בהתחלה. עדויות אחרות אינן מעניינות אותי כלל".

נשיא בית־הדין. "הדיבורים האלה הם לא לטובתך. אם נשמע אותם עכשיו, נצטרך להכניסם לתיק המשפט ואז נחמיר בפסק הדין נגדך".

צבי תבורי: "כלל לא איכפת לי, אם תחמירו או לא, אם תכניסו אותם לתיק או לא. אני לא אוותר על זכותי להגיד בגלוי את אשר אני רוצה להגיד".

נשיא ביה"ד: "אין לנו פנאי לשמוע נאומים. בסוף המשפט נרשה לך לדבר".

צבי תבורי: "אינני מתכוון לנאום הרבה. להיפך. אני רוצה להצהיר הצהרה קצרה ודוקא בהתחלת המשפט. כי בהצהרתי זו אני מתכוון לקצר את מהלך המשפט שלכם, היות והמשפט אינו מעניין אותי".

נשיא ביה"ד: "או אני מכניס בתוך התיק, שהודית בהחזקת נשק".

צבי תבורי: "אני מצהיר שכל המשפט אינו מעניין אותי, פסק דינכם אינו מעניין אותי ולא אענה על שום שאלות". (אחרי מלים אלה, יושב תבורי על הכסא).

אב־בית־הדין מודיע על הפסקת הוויכוח ומחליט לשמוע את עדי התביעה. אחרי עדותם של כל עד ועד פונה אב־בית־הדין לתבורי בשאלה, אם ברצונו לחקור את העד. לזה עונה תבורי:

"לא; היות והמשפט הוא בלתי חוקי ואינו מעניין אותי ועדותם של העדים אינה מעניינת אותי".

אחרי שמיעת העדים והפסקה קצרה נותן אב־בית־הדין לתבורי את האפשרות להעיד באחד משלושת האופנים: בשבועה, בלי שבועה, או לגמרי לא להעיד. תבורי ענה, שאין ברצונו להתגונן במשפט זה, אלא להמשיך בהצהרה שהתחיל בה בהתחלת המשפט והשופטים הפסיקוהו בהתחלה. אחרי קבלת הסכמת בית הדין הצהיר תבורי:

"אני מודה בהחזקת האקדח והכדורים. אני כופר שהחזקתי אותם בלי רשות חוקית ובלי הצדקה הגיונית. את הרשות להחזיק באקדח קיבלתי מהשלטון היחידי, שאני מכיר בו בארץ־ישראל ושהי תנועת לוחמי החופש העברית, השואפת להחזיר לעם ישראל את מעמדו הראוי לו בין העמים, בצורת מדינה עברית בארץ הזאת. החוקים, שאתם דנים אותי על פיהם, הוחקו ע"י שלטון, שאין אני מכיר בו. השלטון הזה, שנמסר לידכם על מנת לכונן כאן מדינה עברית, השלטון הזה הפך בידכם לשלטון אוקופאטורי, אימפריאליסטי. החוקים שלכם הם בלתי חוקיים הן לפי המוסר, הן לפי הצדק והן לפי ההתחייבויות הבינלאומיות. על כן אני כופר בזכותכם לדון אותי לפי חוקים בלתי חוקיים אלה. כמו כן אני כופר בטענה, שלא היתה הצדקה הגיונית בהחזקת הנשק. כי במצב, שקצינים ושוטרים בריטים, זה מספר שנים, רוצחים יהודים בבתים וברחובות, אף כשידיהם מורמות למעלה או כבולות; במצב ששוטרים בריטים מגרשים מחופי הארץ את אחי ואחיותי, פליטי הגיהינום הנאצי; במצב שטוכנים בריטים מסיתים בלי הרף את הערבים

לפרוע פרעות ביהודים, במצב כזה סבור אני, שלא בלבד שיש הצדקה הגיונית בהחזקת נשק, כי אם חובתו היא של כל צעיר עברי לאחוז בנשק הזה. כי הנשק, השלטון והמשפט שלכם מתכוונים להחניק את תקוותו האחרונה של העם העברי. פסק הדין שלכם והמשפט שלכם אינו מעניין אותי כלל ולא אענה על שום שאלות. על כל פנים, חובתכם המינימאלית היא לא לדון אותי כפושע פלילי, כי אם כלוחם פוליטי שנפל שבוי בידכם. על כן אני דורש לכל פסק דין שיוצא לשווא לי מעמד וזכות הניתנים לכל שבוי מלחמה".

אב־בית־הדין הודיע שתבורי נמצא אשם וחייב במשפט. כמו־כן הוא מציין שהקטיגוריה לא הביאה שום הוכחות, שיגלו דופי בעברו של תבורי.

אב־בית־הדין פונה לתבורי בשאלה, אם הוא רוצה לבקש משהו.

צבי תבורי: „לא!"

אב־בית־הדין שואל: „האם תבורי רוצה לבקש משהו, שיקל על פסק הדין?

צבי תבורי: „שום דבר!"

לאחר הפסקה קצרה מקריא אב־בית־הדין את פסק הדין, שלפיו נידון תבורי ל־7 שנות מאסר.

משפטו והצחרתו של דוד המאירי

בימים כ"כא' בסיון תש"ד (1944, 6, 13—12).

דוד מאירי־בגין, בן 27 מתל־אביב, הובא בפני בית הדין הצבאי בירושלים כנאשם בהחזקה בלתי חוקית של אקדח. פצצה ו־13 כדורים ב־16 במרץ, ברחוב פייארברג, בתל־אביב.

עם פתיחת הישיבה הודיע עו"ד ת. כהן ממשרדו של עו"ד לויצקי, כי אגודת עורכי הדין, שאליה פנה הנאשם בישיבה קודמת של משפט זה, הטילה עליו ללמד סניגוריה על הנאשם. עו"ד כהן נפגש פעמים אחדות עם הנאשם, אולם הלה סירב לקבל את קוו ההגנה במשפט, שהציע לו הסניגור. ומאחר שלא באו לכלל הסכמה בענין זה, הוא מבקש לשחררו מתפקידו זה, ולא עוד אלא שגם הנאשם אינו מתנגד לכך. משנשאל הנאשם, אם הוא מסכים לכך, השיב בחיוב והודיע, כי הוא מקבל על עצמו את הנהלת המשפט.

נשיא בית הדין הקריא בפניו את כתב האשמה ושאלו אם הוא מודה. על כך השיב הנאשם:

„אני רוצה להגיד משהו יותר רחב מאשר תשובה על שאלה, דברי יכילו בין השאר גם תשובה להאשמות".

נשיא ביה"ד: „אם אתה רוצה לפנות לבית הדין ביחס לסמכויותיו, הרי לא עכשיו, כי אם במהלך המשפט. עתה עליך להשיב רק על השאלה, אם אתה מודה בהאשמות או לא".

הנאשם: „איני יכול להשיב תשובה יבשה. אני אסביר והצהרה שלי תכיל תשובה להאשמות".

אחרי דין ודברים נוסף, הודיע בית הדין, כי ימשיך את הבירור לפי הפרוצדורה הנהוגה ועוד תנתן לנאשם הזדמנות להסביר ולהגיד מה שהוא רוצה להגיד. על כך השיב הנאשם, כי הוא רוצה להקל על בית הדין ושמיותר להביא עדים, כיוון שהוא לא יחקור אותם, שהרי הוא שולל בכלל את סמכויות בית דין זה לדון אותו.

אחרי שהתובע הסביר לנאשם, כי תנתן לו הזכות לקרוא את הצהרתו בלי חקירה נגדית ובלי שבועה, ישב הנאשם והחלה שמיעת עדי הקטיגוריה.

בגמר עדויות הקטיגוריה, העיד הקטיגור, כי אין לו עוד מה להוסיף לדברי התביעה. נשיא בית הדין הסביר לנאשם, כי יש לו שלוש דרכים להגנתו: א) למסור עדות בשבועה ואז תוכל הקטיגוריה לחקור אותו; ב) למסור הצהרה בלי שבועה בלי אפשרות של חקירה נגדית ע"י התביעה; ג) לא להגיד שום דבר. בית הדין יעריך יותר עדות שתימסר בשבועה. על כך השיב הנאשם, כי הוא בוחר בדרך שקבע מראש, למסור הצהרה.

בהצהרה זו נאמר:

במשטר של הטלת אימה

ג'נטלמנים נכבדים! אתם משתוממים וודאי למה הופעתי בבית הדין בלי עורך־דין, למרות שביקשתי תחילה לשלוח לי עורך־דין ובקשתי זו גרמה לדחיית־המשפט. לא רציתי, חלילה וחס, להתל בכם או להרוויח זמן. אין דעתי להתולים וזמני יקר יותר מזמנכם.

והנה הסיבה לדבר: אמנם נשלח אלי עו"ד והוא הסכים לקבל על עצמו את ההגנה ותודתי מובעת לו בזה. אולם כאשר נפגשנו לברר את קוו ההגנה, לא נמצאה שפה משותפת בינינו. אני דרשתי, בהתאם לצווי מצפוני, להעמיד את בית הדין על עמדתי הפוליטית, כחייל של תנועת המחתרת העברית; אולם לצערי הרב סירב העו"ד במקרה זה לקבל על עצמו את ההגנה. איננו רוצה להאשים אותו באורח אישי, אין הוא הראשון

ואין הוא היחידי. רחוק אני מלהאשים את עורכי־הדין העברים בחוסר פאטריוטיות עברית. התנאים שנוצרו ע"י המשטרה והשלטון בארץ הזאת, הנהנית כביכול מכל זכויות הדימוקרטיה האנגלית המהוללת, התנאים האלה יצרו אווירה המסכנת את עורכי־הדין, שירצו להופיע במשפט פוליטי בולט ולהגן על בן אדם הטוען, שנשקו היה מיועד למלחמה באנגלים.

כתנאים של טירור

ידוע לנו למדי אותו לחץ איום מצד השלטונות כלפי המוסדות ודעת הציבור העברי להביע יומם ולילה את התמרמרותם נגד לוחמי החרות. לא רבים הם אלה האנשים, המוכנים להקריב את חייהם על מזבח איזו השקפת־עולם. וודאי וודאי שמעטים הם אלה המוכנים ללכת ללאטרון או לעכו בעד השקפות של אחרים. והרי כדי להטיל אדם למחנה הסגר כזה, לא צריך במשטר ה"דימוקראטי" הזה כל הוכחות נגדו. הלשנה שפלה או סתם חשד, דיים שהמשטרה תגזול את חרותו לשנים.

בתנאים של טירור מוכנים להקרבה רק טירוריסטים ולא אזרחים שקטים. על כן, הודות לאווירה ה"דימוקראטית" האידיאלית, ששוררת בארץ הזאת, מופיע אני בלי עורך־דין.

על כתב־האשמה

ועתה לכתב־האשמה. אני מצטער להודיע, שאיני יכול להקל עליכם. ג'נטלמנים נכבדים, ולהודות בדברים שאתם מאשימים אותי. המשטרה והתובע מעונינים, כמובן, בקלות ובפשטות להושיב יהודי ולדון אותו. על כן מספיק בשבילם, שברחוב אחד נתפס יהודי ובאותו רחוב או ברחוב שני או בגן שלישי נמצאו פצצה ואקדח. זה מספיק, כדי לראות בזה הוכחה, שהאקדח והפצצה הם של היהודי שנתפס. הוכחות אחרות אין. כדורי המחסנית שנמצאו בכיסי, כידוע וכמוכח אינם מתאימים לאקדח. ברור, אין בדעתי להכחיש, שהמחסנית עם הכדורים היו אצלי. אני מדגיש, שלא הייתי מכחיש כלל וכלל, לו היו גם האקדח והפצצה ברשותי. קודם כל הייתי מוכיח זאת בשליפת האקדח ובשימוש בו, ברגע שראיתי את הג'נטלמנים השוטרים מתנפלים עלי ויורים בי.

לא עובדות וצדק קובעים בבית־דין זה

דרכם של הג'נטלמנים השוטרים ידועה לנו. אני מצטער מאד, מפני שלא היה לי אקדח ולא היתה לי פצצה, לא יכולתי להתגונן כראוי ולהימלט

מידי השוטרים. לו היה לי עורך־דין היה בודאי מצליח. ע"י חקירת עדים מתאימה, להוכיח שאין כל ראיות, שהאקדח והפצצה שנמצאו, היו בידי; אולם ההפסד אינו גדול, כי בין כך ובין כך לא עובדות מוכיחות על פסק הדין, כי הן תלוי כולו בטעמים פוליטיים.

אותן העובדות נידונות אחרת, אם הנאשם הוא יהודי או ערבי. ואם זכה במקרה, מי שרצח יהודי, להיות חייל פולני, הרי העובדות הברורות ביותר אינן מספיקות לבית־הדין כדי למצוא אותו חייב.

החוק לשרות השלטון הבלתי־חוקי

לא, רבותי, איני משלה את עצמי, שאני עומד בפני בית משפט הראוי לשמו, ועל כן החלטתי להפסיק את המשחק ביניגו. יותר מדי משחק והעמדת פנים היו ביחסים בין השלטון הבריטי לבין היהודים. השלטון הבריטי העמיד פנים של שומר חוק מובהק, כשומר המנדט שהופקד בידו. בהתאם לזה היו היהודים אזרחים הגונים, שומרי חוק. ביחסים כאלה מופיע בית המשפט כבא־כוח החוק הזה, והאזרחים מחוייבים להתייצב בפניו ביחס של אמון ודרך ארץ, אולם בעיני ובעיני תגועת המחתרת העברית, שאני חבר לה, הוסר הלוט ונתגלה המשחק. לנו ברור כיום שאנגליה לא באה לכאן כדי להגשים את המנדט, אלא יצרה את המנדט כדי להגשים את מטרותיה שלה. ובהתאם לזה אין השלטון שלכם כאן בא־כוחו של החוק, כי כל חוק באיזה לבוש שהוא, הוא כלי שרת בידי השלטון שלכם. כל המוסדות הכלכליים והתרבותיים ואף המסווה האוביקטיבי ביותר אינם אלא אמצעי שלטון זה, ואין בית הדין יוצא מכלל זה. אין הוא משרת כל חוק אוביקטיבי, כל צדק וכל אמת של עובדות, הוא משרת את הצורך של השלטון.

אין אנו מתווכחים אתכם — אנו נלחמים בכם

רק אלה היהודים, שלא הכירו את האמת הזאת, יכולים להופיע בפניכם ולהצטדק, ולהשתדל בכל תוקף להופיע כאזרחים הגונים שומרי חוק. לא כן אנחנו. אין אנו רואים באובייקטיביות של החוק ועל אחת כמה וכמה של שומרי החוק. יש מתווכחים אתכם, אם מקיימים אתם את המנדט או לא. אנו לא נתווכח אתכם על כך. אנו נלחמים בכם על עצם המנדט, שלא נמסר לעם ישראל עצמו.

החיילים העברים במדים זרים

לפני שבוע הריעה עתונות העולם על כיבוש רומא. באחד העתונים העבריים נדפסה קאריקאטורה ובה רואים חיילים עברים עוברים דרך שער

טיטוס. מן השמים נשקף טיטוס ושואל: אם אין אלה שבויים עברים חדשים אולם עונים לו, שאלה הם יהודים, שצועדים בתהלוכת כיבוש רומא. אני מצטער מאד, שאיני יכול להצטרף לשמחת העולם ולשמחת בעל הקאריקאטורה. ראשית כל צועדים היהודים בתמונה זו במדים זרים. ושנית שקר הוא מה שמצוין בקאריקאטורה שעל הדגל כתוב: „ארץ־ישראל". איני יודע את מי רצה לרמות הצייר, אולי את טיטוס בשמים? כי כל היושבים בארץ יודעים, שהשם „ארץ־ישראל" פסול הוא לחיילים היהודים.

מי ישחרר את ירושלים מידי השליט הזר?

בשביל החיילים היהודים ישנה רק „פלשתינה" והדברים האלה אינם ענין של סמל בלבד. הדברים האלה יש להם משמעות. חיילים יהודים משתתפים בכיבוש רומא, חיילים יהודים ישתתפו בכיבוש ברלין, אבל באותה שעה ירושלים שלהם נמצאת בגלות בריטניה, ומי ומתי יכבוש אותה מידי השליט הזר?

כל עוד ירושלים לא נגאלה

שמעתי פעם חיילים יהודים מדברים על הרגע, שיוכלו להרוס את שער טיטוס. יאנו סבורים, שכל זמן שירושלים לא נגאלה, כל זמן שעל חומת ירושלים אינו מתנוסס הדגל העברי צריך שער טיטוס לעמוד, לעמוד לא רק כעד הגלות, כי אם כעד הגבורה העברית, שהשער הזה מעיד עליה.

שער טיטוס והמנדט

לא אכחיש ששער זה, שהנו סמל של המפלה הצבאית העברית במלחמה עם רומא, יקר לי יותר מנייר המנדט שהוא לכאורה נצחון, ולמעשה שיעבוד מ־יר לבריטניה. איזה ערך יש לנייר ולנצחון, אם אני, כיהודי בארץ ישראל, יכול להשפט כאן בפני בית דין צבאי זר. ואיזה ערך לכיבוש רומא והריסת שער טיטוס אם החיילים העברים שיחזרו לארץ ישראל אסור יהיה להם לשיר את ההימנון הלאומי „התקווה" ליד הכותל המערבי, אסור יהיה להם להשמיע את ההימנון הלאומי ברדיו ירושלים. אין אנו משתתפים בשמחת כיבוש רומא, כל עוד ש„יודאה קאפטא" בידי בריטניה, שבשבילי היא רומא

אני שייך לחיילים העברים שאינם רוצים לצעוד בחוצות רומא עם דגל בריטניה, כל זמן שאין הם צועדים בירושלים עם דגל עברי.

חובתו של כל צעיר בישראל

על כן היחסים בינינו גלויים. ללא מסווה, ללא משחק. אני רואה בכם

את נציגיו של שלטון זה ומשטרה זו. אין כלל בדעתי להופיע לפניכם כאזרח הגון שומר החוק. העובדה שאני מודה בה ואין כלל צורך לשקר, היא שהחזקתי מחסנית וכדורים, הואיל וחוקי אינם חוקיכם וחוקיכם אינם חוקי, לפי דעתי לא זו בלבד שזהו חוקי, אלא שזו חובתו של כל צעיר בישראל.

חייל „לוחמי חרות ישראל"

ימשיכו אחרים את המשחק של אזרחות הגונה ובוויכוח על החוקים שלכם. לוחמי חרות ישראל, שאני חייל בשורותיהם, הפסיקו את המשחק. אנו עומדים גלויי פנים אחד מול השני. ואני רוצה מכם, שביתם אלינו, לכל הפחות, תפסיקו גם אתם את העמדת הפנים של אובייקטיביות וחוקיות. נהיה אויבים גלויים עם כל היחסים הנובעים מזה. וראשית כל נובע מזה יחס אלינו לא כאל פושעים פליליים, כי אם יחס מיוחד הניתן לשבוי מלחמה.

נשיא ביה"ד: „הרוצה אתה להגיד עוד משהו?"

מאירי: „לא, זה הכל מה שהיה לי להגיד".

מיד אחרי זה הודיע בית־הדין, כי מאירי־בגין נמצא חייב בכל שלוש האשמות והוסיף, כי מאחר שהקטיגור לא הביא כל עדויות ביחס לאופיו ועברו של הנאשם מניח בית הדין, כי הנאשם הוא בעל אופי ועבר טוב, אולם אף הוא יכול עתה להביא עדויות ביחס לכך. הנאשם הודיע כי הוא מוותר על כך.

יחס של שבויי מלחמה

נשיא ביה"ד: „אתה יכול למסור לבית־הדין על המסיבות המקילות, שבית־הדין יכול להתחשב בהן בשעת חריצת העונש".

מאירי: „אני מבקש רק יחס כאל שבוי מלחמה ולא כאל פושע פלילי".

נשיא ביה"ד: „היש לך עוד משהו להגיד"?

מאירי: „לא".

ביה"ד משיב על האשמות מאירי

אחרי התיעצות חזר בית הדין ונשיא בית הדין אמר:

„בית־הדין שמע בסבלנות את כל מה שהיה לך להגיד. אולם לפני חריצת העונש מבקש ביה"ד להעיר הערות מספר:

זה שנים אחדות נאנקים מיליונים של בני עמך באירופה. אלפים רבים הושמדו. העולם הנאור מסתכל במחזה הזה בחרדה, אבל לא היה באפשרותו להתחיל את פעולת ההצלה יותר מוקדם ולסכן את מרבית צבאותיו, לפני שהגיעה שעת הכושר. רבים מאלה האומללים באירופה היו מקבלים ברצון

ובשמחה את המפלט הניתן ע"י המנדט הבריטי המחייב בארץ הזאת, שאתה העלבת אותו בטעות.

הפשע שאתה אשם בו, הוא תקיעה בגב לאנשים המוכנים לתת את דמם למען הגנתך. אתה חיקית את שיטות הנאצים ועזרת להם ע"י זה שנתת להם נושא לתעמולה אשר הם ישתדלו לסלף אותו באמנות שטנית. הרעיונות שלך יכולים לסלול את הדרך להשמדתכם אתם.

אתה הראית, שיש לך ידיעה בנשק ובחמרים מפוצצים. אתה יכולת להשתמש בידיעתך זו בכבוד ובהצלחה, כפי שעושים זאת הלוחמים האמתיים של עם ישראל, הנלחמים שכם אחד עם צבאות הברית נגד הנאצים. ישאנו מתגאים לקרוא להם אחים לנשק.

מה שלא תהיה מידת העונש שיקבע בית הדין, יהיה לך עונש יותר חמור, עונש מצפונך; מפני שמצפונך יגיד לך, אם לא עכשיו הרי לאחר זמן, כי פעולתך אינה נכונה. לא רק לפי ראות עיני בית הדין הזה, כי אם לפי ראית בני ארצך ולו ידעו על כך, גם שארית הפליטה באירופה, את תקוותיהם הכהדת בלא טעם.

„דוד בן יעקב מאירי, בית־הדין דן אותך ל־12 שנות מאסר, ופסק הדין טעון אישור מפקד הצבא בארץ".

הנאשם ביקש להעיר ביחס לפסק הדין, אולם נשיא בית הדין הכריז, כי המשפט נסתיים.

משפטה והצהרתה של חיסיה שפירא

ביום ב', כ"ח סיון תש"ד (44. 6. 19)

חיסיה שפירא, הנקראת גם מלכה לרנר, הובאה בפני בית הדין הצבאי בירושלים, באשמת החזקה בלתי חוקית של אקדח אוטומטי מסוג „קולט" וטעון 6 כדורים, מהם אחד בקנה ופצצה בתוך קופסת גפרורים. התחמושת נמצאה בארנק נשים על שולחן בחדר, שבו נמצאה הנאשמת, בשדרות רוטשילד 68 בת"א, בליל ה־10 במרץ 1944.

הבירור המשפטי החל בשאלה לנאשמת, מה שמה: חיסיה שפירא או מלכה לרנר? הנאשמת סירבה תחילה להשיב, באמרה, כי לא תתן כל תשובה עד אשר לא יורשה לה למסור את הצהרתה, ורק אחרי שהובטח לה, שתוכל לנאום ולהסביר את עמדתה, מסרה כי קוראים לה בשני השמות.

מותרת על הגנתו של עורך־דין

לשאלה נשיא ביה"ד, אם יש לה סניגור שיגן עליה, השיבה, כי היא תגן על עצמה. הנשיא הזהירה מפני חומרת האשמות והיא השיבה, כי היא אחראית למעשיה והיא עצמה תסביר אותם. גם נשיא בית הדין וגם הקטיגור הציעו לה לדחות את המשפט, כדי לאפשר לה לקבל עו"ד להגנתה. אולם היא דחתה. הקטיגור העיר, שמנקודת השקפה שלו רצוי מאד שיהיה עורך־דין. אולם הנאשמת עמדה על דעתה וטענה, שהיא יכולה להגן על עצמה. כן השיבה בשלילה על הצעת בית הדין שיוזמן מישהו מקרוביה לאולם בית המשפט, היא ענתה: „זה לא חשוב".

„אני מצטערת שנמנעה ממני האפשרות להתגונן"

בתשובה לכתב האשמה שהוקרא בפניה — החזקת אקדח, כדורים ופצצה — אמרה הנאשמת:

„הנני מודה, שהנשק המפורט בכתב האשמה, נמצא בחדרי. אני מצטערת על כך שהמשטרה הוכנסה לחדרי בערמה ועל ידי כך נמנעה ממני האפשרות להתגונן בנשקי זה בפני המשטרה".

„אני כופרת בסמכותו של בית הדין הזה ואיני מכירה בזכותו לחייב אותי בדין בעוון נשיאת נשק, וכי יש חוק בעולם הנותן זכות לצד לוחם אחד למנוע נשיאת נשק מן הצד השני, הלוחם כנגדו? הרי צריך להיות ברור לממשלה הבריטית, שתנועת „לוחמי חרות ישראל", אשר אליה אני משתייכת, עומדת כנגדה כצד לוחם למען שחרור הארץ הזאת משלטונה האימפריאליסטי. אין אנו מכירים בשלטון הבריטי כשליט חוקי בארץ הזאת, ואין החוקים אשר הוא מחוקק לטובת האינטרסים שלו, מחייבים אותנו".

„אני איני מכירה בשלטון, הסוגר את שערי המולדת למליונים של אחים הנטבחים בגולה. מצד אחד אנו מוצאים בעתונות דברי השתתפות בצער מצד הממשלה בגורל האומללים ומצד שני באה הודעת המזכיר הראשי של הממשלה שהכריז בפני העתונאים, כי חוק־העלייה לפי „הספר הלבן" עומד בתקפו. זאת אומרת: סגירת השערים בפני אותם האומללים, שבה משתתפים בצערם".

בית־הדין אינו יכול לדון בעניינים פוליטיים

במקום זה הפסיק הנשיא את הנאום של הנאשמת, בטענו כי אין זה מסמכותו של בית דין זה לדון בעניינים פוליטיים ואין בית הדין יכול להכנס לדיון בשאלות אלה.

הנאשמת השיבה על כך, כי עדיין לא סיימה את הצהרתה, המסבירה את כל הנסיבות לנשיאת הנשק על־ידיה ואם לא יורשה לה לגמור, היא לא תשתתף במהלך המשפט, לא תשאל שאלות ולא תחקור את העדים, כפי שהציע לה נשיא ביה"ד.

נשיא ביה"ד הסביר להלן שוב לנאשמת, כי בית הדין אינו יכול לדון בעניניב פוליטיים. הוא יכול לדון בעניין הנשק בלבד, אולם הנאשמת השיבה על כך, כי הטענה הפוליטית יש בה כדי להצדיק את נשיאת הנשק. כמובן — המשיכה ואמרה — „אתם יכולים לעשות מה שאתם רוצים, אולם אני לא אתערב בכל זה".

נשיא ביה"ד הסביר שוב לנאשמת, כי יתן לה, בגמר עדויות הקטיגוריה, לנאום ככל העולה על לבה והנאשמת הודיעה בתשובה על כך, כי היא לא תשאל ולא תחקור את עדי הקטיגוריה.

תרגמן תירגם בבית־הדין מיכמך צרפתי שנמצא בארנקה של הנאשמת.

אנו בעליה החוקיים של הארץ

בתזכיר זה, נאמר בין השאר: „אנו מתכבדים להגיש לכבודו תמצית מן המטרות של ארגון לוחמי חרות ישראל ואמצעי פעולתו. זהו ארגון סודי, שחבריו מזוינים וממושמעים. הם נפוצים בכל מרכזי הישוב העברי בארץ ישראל. תנועת השחרור העברית שואפת לשחרר לאלתר את העם העברי ולבסס את הסובריניות שלו בכל ארץ־ישראל. שאיפה זו מבוססת על זכויותינו ההיסטוריות כיורשי אבותינו, שגרו בארץ הזאת עד אשר נחרבה מלכותם וחרותם נלקחה על ידי הכוח המזויין של כובשים זרים. אנו, בני הארץ הזאת, תושבים אותה למורשתנו ולנחלתנו בעבר בהווה ובעתיד".

השלטון הזר — הוא האויב

„מסיבה זו, אנו, העברים, שיש לנו הזכות לייצג את הארץ הזאת ולשלוט בה, חושבים כי גוף לא־יהודי המחזיק בארץ הוא אויבנו לחיים ולמוות. איבתנו זו מגומקת בעובדה שהוא נמצא כאן כשליט ואינו תלוי בעמדתו בישוב העברי ובכל כוח השפעתו ישתדל שלטון זה למנוע את גידולו של הישוב העברי הזה. זוהי הסיבה שבגללה נחשבת בריטניה הגדולה כאויבתנו. כל זמן שהיא תחזיק בשלטון בארץ הזאת נילחם בה בכל צורה שהיא, עד אשר תמוגר שליטתה כאן. משום כך קיים מצב מלחמה בינינו לבין בריטניה מהרגע הראשון של לידת תנועתנו. מלחמה זו דורשת כוחות צבאיים עבריים, כדי שנהיה חזקים על מנת להוציא את האויב הבריטי הזר מן הארץ. אמצעי

מלחמתנו גדלים והולכים במידה שכוחנו גדל. האנגלים, בראותם את הסכנה הנשקפת להם מן הגידול של הכוח הזה, רודפים את לוחמי חרות ישראל ואלה הנתפסים על ידיהם נשלחים למחנות הסגר. כשהאנגלים מצליחים להניח יד על מנהיגי תנועתנו, הם הורגים אותם ללא דין ומשפט. אולם אין האנגלים מסתפקים בדספוטיזם, סאדיזם וכו'. הם מדכאים את כל העם העברי בארץ ישראל. הם נוקטים כל האמצעים לשם דיכוי ההתפתחות הכלכלית של האומה וכמו כן את אפשרויות גידולה המסחרי. הם עושים כל אשר ביכולתם כדי לשים קץ לארגונים הצבאיים היהודים".

"בשטח הפוליטי משתדלים הם לבטל את זכותנו על הארץ הזאת על ידי הסתת תנועה לאומית ערבית, שהם יצרו בכל מיני חלקים של האוכלוסיה המוסלמית ע"י תעמולה של פדראציה ערבית בחסותה של אנגליה".

בעלי־ברית במלחמה

"אבל בידענו דוגמות מן ההיסטוריה, הרינו יודעים כיצד להילחם מלחמה ממושכת, כדי לשים קץ לשלטון הבריטי בארץ ישראל. אין לנו כל ספק שבמלחמתנו זו נמצא בעלי ברית פוליטיים, שהאינטרסים שלהם דומים לשלנו. כלומר: אלה המעונינים בהחלשת העוצמה הבריטית בדרך כלל ובמזרח התיכון בפרט; ארצות שכנות שהאינטרס שלהם דומה לשלנו; וכמו כן — שיתוף פעולה עם אותן האומות המשועבדות, המנסות להסיר מעל עצמן את עולה של בריטניה".

הכתבים שנמצאו בארנק הנאשמת

בישיבת אחרי הצהרים הקריא המתרגם העברי של בית־הדין הצבאי את התרגום של כתבי היד העבריים שנמצאו בארנקה של הנאשמת. שנים מהם מאמרים: האחד בשם "ציוני המחאה" והשני בשם — "קץ האידיליה", שבהם מתוארים המאורעות האחרונים בישוב, מדובר על השוטרים הבריטים ה־ מסתובבים בחוצות הערים עם מכונות "טומי" בידיהם.

לאחר שתמה פרשת עדי התביעה, הסביר נשיא בית הדין לנאשמת את שלשת הדרכים, שהיא יכולה להגן על עצמה: על ידי עדות בשבועה, על ידי הצהרה בלי שבועה או ע"י קריאת עדים אחרים. הנאשמת בחרה בהצהרה בלי שבועה.

הצהרת הנאשמת בבית־הדין

בהצהרה זו אמרה:

"התחלתי מסבירה קודם מה נתן לי את הרשות לשאת נשק. אך כל מת

שיכלתי להגיד להגנתי, הוקרא היום בישיבה שלפני הצהרים, במכתב שנמצא בחדרי ותורגם מצרפתית. אני רוצה רק לסכם: הדבר היחידי שנותן לי לא רק רשות חוקית ומוסרית, כי אם מחייב אותי וכל עברי כאן לשאת נשק, היא עובדת השעבוד של העם העברי בארצו הוא ורצונו העז להשתחרר משעבוד זה. ומכיוון שאני רואה את תנועת לוחמי חרות ישראל כתנועה היחידה הלוחמת לשינויו של מצב זה ולמען הקים שלטון עברי עצמאי במולדת, רק הוקיה הם חוקי ורק להם אני נשמעת".

"כל זמן שאנו נמצאים במצב מלחמתי עם הממשלה הבריטית, היא מחוייבת להכיר בכל לוחם עברי, הנופל לידיה, כשבוי מלחמה ולא כפושע פלילי. ואין חוק המעמיד שבויי מלחמה בפני בי"ד צבאי בעוון נשיאת נשק. אבל איך שיהיה פסק הדין, אני דורשת יחס מיוחד הנהוג לגבי שבויי מלחמה".

למחרת היום פסק בית הדין לנאשמת מאסר של 4 שנים, מלין על יחס מיוחד בבית הסוהר.

[illegible]

משפטו והצהרתו של אנשל שפילמן

ביום ג', כ"ט בסיון תש"ד (20.6.1944)

אנשל בן אריאל שפילמן, המכונה גם בשם ישראל קויפמן, בן 27, נאשם בשתי אשמות של נשיאה בלתי חוקית של אקדח "פרבלום" ו־22 כדורים בתל־אביב בבית מספר 68 בשדרות רוטשילד, בליל 10 במרס, 1944.

עם קריאת כתב האשמה הודיע, כי הוא רוצה למסור הצהרה שתכלול תשובה על האשמות. ועוד הודיע, כי אין לו סניגור ואין לו צורך בעורך דין כי הוא יגן על עצמו.

בגמר עדויות הקטיגוריה הקריא הנאשם את ההצהרה דלהלן:

נסלק תחילה את אי־השוויון ביניני

"כבוד השופטים האנגלים! עלי למסור לכם הסברים על האקדח והכדורים שנמצאו אצלי. אולם בטרם אמסור הצהרה על פשר הנשק והמצאו אצלי עלי להסב את תשומת לבכם לעניינים אחרים, המשמשים יסוד להסברה זאת".

"ראשית כל עלי לסלק את אי השוויון, שאתם רוצים לשים ביניני. מצד אחד אתם מופיעים ממולי במדים ורוצים להופיע בפני כנציגי הצדק והמשפט וכנציגי העם הבריטי, לעומת זה אתם רוצים לראות בי אדם מסויים, הנאשם

באשמה מסויימת. אי שוויון זה מוטל עלי לסלק מיד. אם מופיעים אתם כנציגי הצדק מופיע אני כנציג התביעה הצודקת. אם מופיעים אתם כנציגי העם הבריטי — מופיע אני כנציג העם העברי".

„מן הרגע שנצטרפתי לתנועת לוחמי חרות ישראל — נעלם מן האופק האיש אנשל שפילמן, שאותו אתם רוצים לדון היום. במשפט זה אין לי כל ענין ומה שאני אומר לכם היום, לא אנשל שפילמן אומר, כי אם חייל עברי בשורות המחתרת העברית. משום כך כדאי וצריך לברר מי אני ומי אתם, ומשום מה צריך אני, חייל עברי, למסור לכם, שופטים בריטים, דין וחשבון. כדאי וצריך סוף סוף לדעת היכן אנו נמצאים, באיזו נקודה גיאוגרפית ופוליטית בעולם, ומה הם היחסים בינינו בנקודה גיאוגרפית זו? כשזה יהיה ברור — יהיה ברור גם ענין הנשק שנמצא אצלי".

מי אני? — בן לאחד העמים העתיקים

„מי אני? אני יהודי, בן אחד העמים העתיקים בעולם. אבל לא רק באריכות ימים נמדד ערכו של עם. לפי דעתכם, בוודאי היינו צריכים לסיים את תקופת קיומנו עם חורבן בית־המקדש, משיצאה מקרבנו הגדרות לעולם, בדומה לעמים הקדומים והאחרים: בבל, מצרים, רומא ויוון, שנתנו כל אחד נדבך אחד לבניין התרבות ונעלמו מן העולם. אולם, על אפכם ועל חמתכם, לא כן היה. עם ישראל הוסיף להתקיים ומוסיף להתקיים, לא רק כנושא תרבות עתיקה, כי אם גם כשותף ולעתים כצועד בראש במתן ערכי תרבות חדשים. וטוב לי מאוד שאני יהודי, טוב לי בכל תא שבגופי ובכל תא שבנשמתי שיהודי אנכי. טוב לי כי מרגיש אני את עצמי מושרש ביתר עמקות וביתר חסינות לא רק מכל העמים הגדולים, שעברו מן העולם, כי אם גם מהעמים הצעירים שעלו לגדולה במאות השנים האחרונות ושאינם יודעים עוד כמה שנים נותרו להם לגדולה".

זכותם לשפוט — באנגליה

— „ידעתי את ספרד בעלייתה ובירידתה, וכאחד העמים הצעירים האלה רואה אני גם אתכם, הבריטים, הרוצים לשפוט אותי כיום. ואין אני רוצה לשלול מכם בכלל את הזכות לשפוט. מושגי המשפט כיסוד החברה טבועים עמוק בנשמתי. הם היו מאז ומתמיד יסוד להשכלתי ותרבותי. לא יעלה בכלל בדעתי לשלול מכם את הזכות לשפוט אותי, כיהודי, על אדמתכם האנגלית, באנגליה, וכמובן שגם שם חייבים לשפוט משפט צדק ושווה לכל אחד. אבל זכות המשפט ניתנת לכם שם, אך ורק שם, באנגליה. ואני פוסל בהחלט את

זכותם של אנגלים זרים לשפוט על אדמת עם ישראל בארץ ישראל את בנו של העם העברי".

יש הרבה טראגיות וגיחוך בתמונתו של שופט בריטי בירושלים

"אין כל הצדקה, לא מוסרית, לא הגיונית ולא היסטורית לשלב את המושגים צדק ומשפט עם מציאותו של שלטון בריטי בארץ ישראל. יש הרבה טראגיות וגם הרבה גיחוך בתמונה של שופט בריטי הדן בירושלים. אילו נכבשה ארץ ישראל ע"י היאפאנים, וודאי שהייתי צריך לספר להם על ירושלים זו; אולם ארץ ישראל נכבשה על ידי "עם־הביבליה", ולגבו חושש אני, שזה מיותר. מי עוד "כעם הביבליה", משגר ארכיאולוגים ומלומדים לארץ הזאת, החושפים ממעמקי האדמה את השרידים של מלכות אבותי בארץ הזאת, מלכות ותרבות כזאת, שעמדה כבר בשעה שעל לבו של בורא העולם לא עלה עדיין שמו של העם הבריטי. איני יודע באילו יערות או ערבות אסיה שוטט אז אבי אבותיכם, בשעה שבעיר הזאת, ואולי במקום שאנו עומדים כיום, חי ויצר תרבות אבי אבותי, היה סופר ואולי נביא וכהן או מלך. הארכיאולוגים שלכם עובדים בכספיכם בעבודת חישוף קברים זו; אולם ספק גדול הוא, אם הייתם נותנים את כספיכם והשגחתכם, אילו ידעתם כי בקברים האלה יש עצמות יבשות, אבל ממינן של עצמות, שראה יחזקאל הנביא. כשאתם מעיזים לעמוד בירושלים זו, של דוד, וישעיהו והמכבים, ולשפוט אותי, בנם, טוב יהיה לכם להרגיש, שלא על קברים של מתים אתם עומדים, כי מקברים אלה קמים לתחיה בניהם של יהושע, יפתח, שמשון, דוד וכל הגבורים שאתם כה אוהבים לקרוא עליהם כעל מתים, אולם מאד מאד אתם כועסים כשאתם רואים אותם חיים".

עוד תרגישו מה שהרגישו הפלשתים

"על כן, יודעי הביבליה, דעו לכם זאת: מה שמסופר בספר שמואל אינו משום אגדה היסטורית בשבילנו. השם דוד הוא בשבילנו יותר מהיסטוריה — הוא בשבילנו חיים. אם אמנם נוסעים אתם במטוסים, טאנקים ובטנדרים מצויידים במכונות ירייה ומשורינים כגלית, ולועגים אתם לנו לנוכח כל העולם, אנו עונים לכם את אשר ענה דוד לגלית. כשאני עומד על אדמה זו, בעיר זו, שכבשה דוד, אין אני יכול שלא להרגיש שאני דם מדמו ובשר מבשרו של מלכי דוד. בשבילכם זוהי "פלשתין", על שם הפלשתים של גלית. ואני רוצה ומקווה כי תרגישו כאן מה שהרגישו הפלשתים בימי שמשון ודוד. תזכרו,

השופטים האנגלים, כי המקום בו אתם יושבים, הוא בירושלים שלי, ולא בלונדון שלכם".

שיילוק ודישראלי

"לאיזה שלב הגענו ביחסים בינינו ברגע זה? אשתמש לשם הגדרת בשני טיפוסים הידועים לכם יפה, המסמנים את השלבים הקודמים של הציונות. הטיפוס האחד הוא שיילוק, והשני — דישראלי־ביקונספילד. שיילוק הוא הסוחר, החי בגיטו בוונציה, עוסק בעסקי רבית ורוצה להמשיך ביהדותו. כשהוא בא לתבוע את חובו — משתמשים בכל האמצעים להשתמט מפרעונו, פעם ע"י פוגרומים, פעם על ידי גירושים, ופעם בדרך הערמומית והעדינה של שכספיר. "קח את ליטרת הבשר אולם דם אסור לך לשפוך".

מה בין דישראלי לבין סליטים?

"דישראלי, הוא היהודי שעזב את הגיטו ונכנס לחברה התרבותית האירופית, במקרה שלו — לאנגליה, ועבד למענה ולטובתה. מה היה שכרו של יהודי זה בכל העולם, איני צריך לספר לכם. חלקו של דישראלי, אשר חלקו בבניין הענקי של האימפריה הבריטית הוא כה גדול, הוא זה, שלא נמצא מקום לפליטים אומללים. המסיבות ההיסטוריות שללו את זכות קיומם של שני הטיפוסים האלה וכתשובה להם באה הציונות. מאז הצהרת בלפור האמין העם העברי, כי אפשר יהיה למזג את האינטרסים של השאיפה הלאומית היהודית עם האימפריאליזם הבריטי. אולם כעבור זמן קצר באה האכזבה. היהודים נתנו לבריטים שרות ביקונספילדי, מבלי לקבל את השכר. כאשר עמד שיילוק על טעותו והתחיל דורש את חובו עמד ממולו שוב שכספיר ערמומי וטען: אמנם נכון, אמת; אולם דם אסור לך לשפוך. והציונות לא היתה מוכנה לשפוך דם אחרים, כדי להשיג את המגיע לה".

היהודי החדש

"עתה מופיע בפניכם יהודי חדש. עברה כבר תקופת המיזוג הבלתי מוצלח של שני טיפוסים אלה. את שרות ביקונספילד לא ניתן לכם שוב וגם שיטת שיילוק לא ננקוט. ראשית, משום שאין אנו סוחרים בשאלת הגאולה ושחרור הארץ ואין לנו השחרור עניין של משא־ומתן. שנית, אין אנו בווניציה אלא בארץ ישראל, ואנו תובעים לא רבית, אלא את הקרן. לא את שלכם, אלא את שלנו. שום ערמה שכספירית, הנתונה בחוזים ובהצהרות שלכם, לא תועיל הפעם. אנו נקח את המגיע לנו, גם אם נשפוך דם. אחרי מה שקרה ליהדות

שהלכה בדרכי ביקונספילד ואחרי מה שקרה לציונות שהלכה בדרכי הסוחר הוונציאני ירומתה על ידיכם, קם דור חדש, טיפוס חדש של יהודי, המרגיש בדמו את דמי דוד והחשמונאים; נוצר המגע בין הגופות שלנו החיים, ונשמות אבותינו המשוטטים כאן, בין ההרים; נוצר מגע בין הנשמות שלנו, שואפות החרות לבין העצמות היבשות, הקבורות בארץ הזאת. והמגע הזה מוליד ברקים ורעמים. רק אם תבינו את התהליך ההיסטורי הזה, תבינו גם מה שאני וחברי המופיעים בחוצות אחוזי נשק תובעים מכם כאן".

דה־גול הולך עם צבאו לפאריס

„כנראה שאין אתם, הג׳נטלמנים השופטים היושבים כאן, מבינים את זאת, או שאתם מעמידים פנים כלא־מבינים. אחרת אי אפשר היה, ששופט בריטי יטיף מוסר לצעיר עברי, שאין הוא ממלא את חובתו לעמו. אנחנו לא נחכה עד שהבריטי ילמד אותנו מה ואיך עלינו למלא את חובתנו לעמנו. „אחים לנשק" אתם קוראים לנו פתאום. כן, אחים רצויים אנו לכם לשפוך את דמנו. הטרגדיה האיומה ביותר בשבילנו שימשה לכם שאנטאג׳ה נמבזה, כדי להפנות את מרץ העם וזעמו לאוייב שבגולה. יקרים וגבורים הם לנו החיילים היהודים, הלוחמים בכל החזיתות. אולם דה־גול הולך עם צבאו דרך רומא לפאריס; הפולנים הולכים דרך רומא ופאריס לוורשה. אולם לאן הולך החייל היהודי? לאן? הוא הולך לנקום ולשחרר מעונים. אולם הזוהי ההצלה הסופית? האם פסו פאשיסטים כמוסלי מן העולם? אנו רוצים פעם ולתמיד לחסל את האפשרות של חזרת הטרגדיה. ומיהו העומד בדרכנו? אתם! כל העמים, ובתוכם גם אנחנו, שופכים אם דמם במלחמה הזאת. אולם מי הוא זה המחלק נחלות אחרים אחרי המלחמה? כל חייל ישוב לביתו, ולאן ישוב החייל היהודי? לאן? השאנטאג׳ה שלכם לא תצליח. כי סופו של היטלר אין עדיין פירושו גאולת העם העברי. ואל ידברו על תקיעת סכין בגב החייל היהודי אלה, שהכשילו את פעולת הגיוס. האם העניש את הסרג׳נט הבריטי, שהכה באכזריות חייל יהודי על פעולות הגיוס שלו? מהנסיון בארץ אפשר לחכות רק לכך, שהוא יעלה בדרגה. יש אומרים שעתה יש לרכז את כל הכוחות להצלת פליטים. נכון, אין אנו מטפלים בהצלת פליטים. אנו רוצים בפעולה כזאת, שתמנע אחת ולתמיד את חזרת התופעה של פליטי עמנו. ואולם הזכות לבוא אלינו בטענות כאלה ישנה רק לאחינו היהודים ולא לכם, הבריטים".

אתם מועתם הצלת יהודים

„כשמדברים על עניני הפליטים והצלתם, עליכם לא רק לשתוק, אלא להוריד את עיניכם ולהשפילן לארץ מבושה. אמנם פה ושם יש עמים תרבותיים, בייחוד מן הקטנים, שהראו רוחב לב ופתחו את גבולות ארצותיהם לפליטי ישראל. אולם פחות מכל יש לכם, הבריטים, זכות להחשב בין העמים התרבותיים האלה. למי תספרו מעשיות על חוסר אפשרות להציל? לנו, ליהודי ארץ ישראל, אשר אמותיהם, נשיהם וילדיהם טובעו יחד עם „סטרומה", שאתם גרשתם אותם מחופי ארץ־ישראל? האם גורל „סטרומה" לא מנע את הצלתם של אלפים ורבבות יהודים אחרים? אתם, הבריטים, הייתם המונעים היחידים להצלת יהדות הבלקן. אל תסתייעו נגדנו במפלגות הישוב; כולם מאוחדים בדעה, שאתם אחראים למאות אלפי הקרבנות; כולם מאוחדים אתנו בדעה, שאתם מונעים הקמת צבא עברי; כולם מסכימים אתנו, שאתם מפריעים להקמת מדינה עברית בארץ ישראל. בגלל החזקת נשק רצחתם ושפטתם יהודים אחרים זולתנו. ־רככם ידועה; אתם משתמשים באחד מאתנו נגד השני כדי להפיל בסוף את כולנו. אבל להכשיל אותנו לא תצליחו ולא תצליחו להשמידנו, כי אי אפשר לדכא את רצון החופש של האומה. מקום שאנו עומדים כיום, יעמדו מחר אחרים. אנו חדלנו להאמין והחלטנו שלא לדחות עוד. כל זמן שתעמדו בדרך להגשמת החרות היהודית בארץ ישראל תתנגשו בנשק העברי של כל היהודים בארץ, במוקדם או במאוחר. והעיקר — חדלו לכם מהטיף לנו על חובות לאומיות ועל מוסר לאומי".

לא אצטדק כאילו הנשק היה מיועד להגנה

„בענין הנשק, שהיה אתי, לא אקום להכחיש, שהוא היה מיועד נגדכם; ולא אצטדק, כאילו היה מיועד להגנה. רק בתנאי שגם נשקו של טיטו ייקרא נשק להגנה. כמובן, אני מצטער מאד, שכאשר התנפלה עלי המשטרה, לא הצלחתי לשלוף את האקדח ולהרוג או ליהרג, ליפול כשם שנפלו שנים מחברי ביבניאל, ד' ינקום דמם. אינני שיילוק, אינני סוחר, אני לוחם. אינני בוונציה אלא בירושלים. אני לוחם בשורות המחתרת העברית של לוחמי חרות ישראל, כדי להשליט את בני בניו של דוד בירושלים שלו. והפעם שום תביעה לא תעזור לכם, כי אנו נשפוך דם".

„ובסיום דברי אני חוזר ושואל אתכם: אתם השופטים מלונדון, מת מעשיכם כאן בירושלים שלי?"

נשיא בית הדין המאיור רומל לורנס הודיע כי הנאשם נמצא חייב בשתי

האשמות, ולשאלתו אם הנאשם רוצה להוסיף משהו להקלת עונשו, ענה כי הוא דורש לעצמו יחס מיוחד ומעמד של שבוי מלחמה.

פסק הדין: 10 שנות מאסר.

משפטו והצהרתו של מתתיהו שמואלביץ

בימים ב' וג' ה' בתמוז תש"ד (1944, 6, 27—26)

צעיר עברי, שהקטיגוריה קראה לו תחילה בשם רפאל בירנבוים, הובא לדין בפני בית הדין הצבאי בירושלים באשמת יריות על שוטר בריטי ונשיאה בלתי חוקית של אקדח תופי, אקדח אוטומטי מתוצרת "ברטה", פצצת "קופסת גפרורים" י"25 כדורים, ב־5 באפריל 1944, בשעה 5 אחרי הצהרים, ברחוב החשמונאים בתל־אביב.

מודה בסעיפי האשמה

בראשית הבירור המשפטי נשאל הנאשם, אם שמו הוא רפאל בירנבוים. הוא השיב בשלילה, בהוסיפו, כי תשובה על כך יתן בהצהרתו בפני בית הדין.

משהוקרא לפניו כתב האשמה, הודה על כל אחד מהסעיפים ואמר:

"כן, אני יריתי על השוטר הבריטי"; "כן, אני נשאתי אקדח"; "כן, נשאתי פצצה" וכו'.

אולם מצפוני נקי, ומה שעשיתי יש לו הצדקה ואני אוכיח את צדקתי על ידי עדים. שאקרא להעיד ואוכיח גם שאיני אשם".

מבקש להזמין את הנציב העליון ואת בן־גוריון כעדים

נשיא ביה"ד הההירו, כי האשמות חמורות וצפוי לו בעדן עונש מוות ורצוי שיזמין לעזרתו פרקליט. אולם הנאשם סירב ואמר, שיגן על עצמו. הדבר היחידי שהוא מבקש — לקרוא לעדי הסניגוריה, שאת רשימתם הגיש לביה"ד: והם: הנציב העליון בארץ־ישראל, מר דוד בן־גוריון, יו"ר הנהלת הסוכנות והקולונל הרינגטון ממשטרת ארץ־ישראל. התובע העיר על כך, כי יתכן ששני העדים הראשונים לא יוכלו להגיד שום דבר בקשר למשפט זה, ואילו העד השלישי, מטעם המשטרה, הוזמן לבוא והוא משאיר לחוות דעתו של ביה"ד להזמין את שני העדים האלה. הנאשם העיר כי הוא יוכל להוכיח את צדקתו רק ע"י שלושת העדים גם יחד. ואם לא כולם יופיעו, לא יוכל להשיג את מבוקשו.

מה רוצה הנאשם להוכיח על־ידי העדים

נשיא ביה"ד העיר, כי העד הראשון, שאת שמו נקב הנאשם — הנציב העליון — לא יוכל לבוא לבית הדין, מאחר שבשום בי"ד אי אפשר להביא עדים, שאין להם קשר למשפט.

הנאשם: „כל מה שכתוב בכתב האשמה הוא נכון; אולם טענתי היא, שישנן סיבות מצדיקות, שהניעו אותי לפעול כך, ואת זאת אוכית בעזרת עדים אלה, במשפטים אחרים, לפני בי"ד זה, הסבירו הנאשמים את טענותיהם והצדיקו את עצמם, ועל כן רוצה אני ע"י עדויות מוסמכות להוכיח, שהחזקת הנשק על ידי ועל ידי אחי לנשק היתה מוצדקת. ע"י עדותו של הנציב העליון אני רוצה להוכיח, שהוא לא בא למלא את תקוותו האחרונה של העם העברי וכן לא למלא את חובות הממשלה הבריטית בממשלה מנדאטורית. ע"י עדותו של יו"ר הנהלת הסוכנות אני רוצה להוכיח, שכל העם העברי מאשים את בריטניה בשותפות לטבח יהדות אירופה ע"י הגרמנים".

„את הקולונל הרינגטון אני קורא, משום שהמפקח הכללי של המשטרה הוא חדש בארץ והקולונל הרינגטון יוכל למסור לנו יותר פרטים".

במקום זה הופסק הנאשם ונשיא ביה"ד העיר, כי הזמין כבר את הקולונל הרינגטון להעיד ועל־כן מיותרת ההסברה ביחס אליו.

הנאשם: „ואינני מבין משום מה אי אפשר להביא את שני העדים הראשונים".

נשיא ביה"ד השיב על כך, כי כרגע אין שום הוכחה, שיש להם איזה קשר שהוא עם המשפט, ולפי הכלל המשפטי אין קוראים לאדם להעיד במשפט, אלא אם כן יש לו קשר ישר למשפט זה.

ויכוח בין הנאשם ונשיא ביה"ד

אחרי שהנאשם עמד על דעתו, כי יש לשני עדים אלה קשר ישר עם המשפט ושעדותם יכולה להוכיח את צדקתו, הסביר נשיא ביה"ד, כי בנוגע לעד הראשון אין לביה"ד סמכות לקרוא לנציב העליון להעיד. מה שנוגע לעד השני, יו"ר הנהלת הסוכנות, אין ביה"ד רואה כל צורך לקרוא לאדם בעל עמדה צבורית חשובה ולערבב אותו בלי כל צורך במשפט זה.

הנאשם השיב על כך, שאין ביה"ד יכול לשלול ממנו את זכותו להוכיח את צדקתו. נשיא ביה"ד אמר כי אין ביה"ד מתכוון לשלול כל זכות כזו. אך הנאשם טען לעומת זאת, כי ע"י סירוב לקרוא עדי סניגוריה הוא שולל ממנו זכות זו. על כך אמר הנשיא של ביה"ד כי ביה"ד הזמין כבר את העד השלישי,

בנוגע לעד הראשון, אין זה מסמכותו, וביחס לעד השני יחליט ביה"ד אחר־כך.

הנאשם: „באיזו דרך אני יכול לקרוא את העד הראשון?"

נשיא ביה"ד: „נברר זאת אח"כ, לאחר שמיעת עדי הקטיגוריה".

אחרי שהתובע תיאר בקצרה את אשמותיו של הנאשם ופרשת הרדיפה אחריו ועצירתו ברחוב החשמונאים בתל־אביב ב־5 באפריל 1944, נקראו להעיד עדי הקטיגוריה על מנת לאשר את התיאור של התובע.

אחרי עדותו של השוטר הבריטי ג'ון דלה־ברטוש, נשאל הנאשם, אם הוא רוצה לשאול את העד אילו שאלות. הנאשם השיב, כי אין טעם לשאלות, משום שהעד שיקר וכנראה ימשיך בשקריו. הוא רוצה רק להעיר שאין זה נכון, כי הוא היה הראשון שירה, כי אם המשטרה היא שפתחה באש. נשיא ביה"ד ביקש שיערוך הערה זו בצורת שאלה לשוטר והנאשם סירב, בטענה, כי כבר שמע את עדותו של השוטר. וכשנשאל העד ע"י נשיא ביה"ד, אם הוא בטוח, שהנאשם פתח ראשון באש, אמר השוטר כי הוא בטוח בזה. על כך פנה הנאשם לעד ושאל:

„לפי החוק מותר למשטרה לירות באדם בורח, משום מה איפוא משקר העד?"

אולם העד עמד על דעתו, כי הנאשם היה הראשון שפתח באש, ועל כך העיר הנאשם שגם אילו ירה הוא הראשון, היה מצפונו שקט כמו עכשיו. אולם עובדה היא שלא כן היה. נשיא ביה"ד הפסיקו, באמרו, שאין ביה"ד חוקר בשלב זה של המשפט בעניין המצפון של הנאשם. הדבר היחידי, שהוא מעונין בו, הוא בירור העובדות. אח"כ שאל את השוטר דלה־בארטוש אם הנאשם, כששכב על הקרקע היה פצוע. העד השיב בחיוב.

אחרי עדויות נוספות מטעם הקטיגוריה תירגם תרגמן בית־המשפט מיסמך עברי, שנמצא אצל הנאשם והתובע הדגיש שתעודה זו חשובה. וזה תוכן המיסמך:

„יותר קל לאנגלים להכניע סאנקים גרמנים, מאשר את לוחמי החרות העבריים"

„כוח קטן שקשה להשתלט עליו" — אמר אחד המיניסטרים הבריטים בפארלאמנט בדברו עלינו. טוב הוא, שהאנגלים הגיעו כבר לכלל הכרה זו, אולם אין זה עדיין הכל. עלינו להביא אותם לידי ההכרה, שאנו כוח שאין להתגבר עליו בכלל, אם דבר זה הוא מטרתו של כל צבא סדיר בעולם, חשובה מטרה זו פי כמה בשביל צבא פארטיזני או ארגון טירוריסטי, הפועל נגד המשטר הקיים. ארגון שהמשטרה יכולה להשתלט עליו, אין לו כל ערך ממשי, ואילו

כוח לוחם מוכיח בפעולתו, שאין בידי האוייבים החיצוניים והפנימיים, להשתלט עליו. אם נגיע לידי כך, יהיו תכסיסינו מושלמים. ואם ניכשל, יצטרכו אלה שיישארו להתחיל מחדש, תוך לימוד מסיבות הכשלון. אנו מאמינים שעניינו מושלם, התכסיסים טובים והחומר האנושי שלנו מתאים ליעודו".

"עלינו לעשות הכל כדי להוכיח לאנגלים שיותר קל יהיה להם להכריע את הטאנקים הגרמנים, את מכונת המלחמה הנאצית, מאשר את הכוח הקטן שלנו, הנלחם לחירות העם".

להלן מדובר באותו מיסמך על שני דברים, המבדילים את תנועת לוחמי חרות ישראל מכל התנועות האחרות בארץ ואולי גם בכל העולם. בין השאר נאמר:

אנו מוכנים להקריבה יותר מן הסקיד הבריטי

"א. עקרון התגוננות: לדרוש מכל אחד נכונות ליפול בקרב ולא ליפול בידי האוייב. לתנועה מהפכנית אסור ללכת אחרי רגשות ואם אין זו חוליה מתוך תכנית איסטראטגית, אין לקבל את הרגשות הללו. עלינו להוכיח לאויב שאין בכוחו להשתלט עלינו. אחד היתרונות שלנו הוא החשאיות, פעולה תחת מסוה של אזרח שקט. אולם אין זה מספיק, כדי להוכיח את אזלת ידו של השלטון הבריטי. כאן עלינו לנצל את יתרון הנכונות שלנו. אנו מוכנים להקריב יותר מאשר הפקיד הבריטי וזאת עלינו לנצל. קשה לשער, שהפקידים הבריטים יוכלו לעמוד בפנינו ולהקריב כה הרבה קרבנות כמונו. וודאי שיהיו קרבנות מצדנו. מובן שעקרון זה קשור בחינוך ונכונות להקרבה, שתנועת החרות מחנכת לקראתה".

נשק מותאם לצרכים

"ב. בעיות מקצועיות: מה צריך להיות נשק הלוחם להתגוננות? עלינו לשכלל את נשקנו. כיום אין להשתמש באקדח בלבד. אנו מתנגשים עם משמרות של שוטרים רבים, בהיותנו יחידים. סיכויי הנסיגה קטנים. ולפיכך יש לחפש סוגי נשק, שיאפשרו נסיגה בלי גרימת נזק. הנשק הטוב ביותר — רמון יד. יש לייצר סוג חדש של רמון יד שישתק את השוטרים, כדי שלא יוכלו לפעול. הרמון צריך להיות קטן, כדי שאפשר יהיה לשאתו בלי לעורר כל חשד. החזקתו ביד אחת, כדי שהשניה תוכל להיות פנויה לנשק. ערך רב לרמון כזה בחושך, בעת הנסיגה בקרן רחוב, אחר שנכנסים לרחוב שני והשוטרים נוסעים 20-30 מטר אחרי הבורח יש לזרוק את הרמון בלי שירגישו בזריקתו".

המאמר מסתיים בעניינים מקצועיים אחרים.

התובע מבטל אשמת היריות בשוטר רומבלטון

התובע הודיע, שבזאת סיים פרשת עדי התביעה ואינו מאשים את הנאשם ביריות על השוטר הבריטי רומבלטון מאחר שאין הוכחות בנדון זה.

נשיא ביה"ד הסביר לנאשם את הדרכים שבהן הוא יכול להגן על עצמו והודיע, שהוא רשאי לקרוא עדים, אולם עליהם להיות קשורים קשר ישר למשפט ושהחוק מרשה להם להופיע בפני בית הדין.

הנאשם ביקש שוב לקרוא את שלושת העדים, שנקב בשמותיהם בישיבה שלפני הצהרים: הנציב העליון, יו"ר הנהלת הסוכנות ומפקד משטרת מחוז לוד.

אין סמכות לבית־הדין הצבאי להזמין את הנציב העליון

נשיא ביה"ד: "בנוגע לעד הראשון, אין לביה"ד סמכות לקרוא אותו, כי הוא מייצג כאן את המלך ואין המלך יכול להקרא להעיד. אם תגיד לביה"ד מה ברצונך להוכיח ע"י עדות זו, ייתכן שנוכל לעזור לך".

הנאשם: "אמרתי כבר".

הנשיא: "תחזור, אולם נדמה לי שאתה רוצה לדון בשאלה, אם יש לו סמכות למשול כאן".

רוצה להוכיח שהנציב העליון אינו ממלא תקות עם ישראל

הנאשם: "לא. אני רוצה להוכיח, שלא בא הנה למלא את תקוותיו של עם ישראל ושאינו ממלא את המוטל עליו כעל ב"כ המנדט, כדי לעזור לעם העברי לבנות כאן את מולדתו. ע"י חקירת העד הזה אני רוצה להוכיח, כי ממשלת הארץ סוגרת את שערי הארץ בפני המוני העם העברי, אף על פי שאלה נטבחים בגיהנום הנאצי".

הנשיא: "ראשית כל, אין זה אפשרי בהתאם לחוקי הארץ, שלפיהם אסור לנציב העליון להעיד בפני בית דין זה. שנית, אין לזה קשר עם האשמות. אין ביה"ד יכול להכנס לדיונים פוליטיים, שאתה מעוררם. ומה איפוא הסיבה לקרוא את העד השני?"

במשך 25 שנה ניסינו לבנות בדרכי שלום ולא הצלחנו

הנאשם: "אני רוצה, שייקרא תחילה העד הראשון. לא אקרא כל עד אחר, אם לא יובאו שלושת העדים. ביחס לעד השני, שהוא יו"ר הנהלת הסוכנות ומטפל בעניני הפליטים, רוצה אני להוכיח כי בריטניה היא שותפה לטבח של יהודי אירופה. אני רוצה להוכיח, כי במשך 25 שנים נתן העם העברי

אמון בבריטניה הגדולה, רצה לבנות את מולדתו בדרכי שלום ע"י פניה לממשלה הבריטית ולמוסדות הבינלאומיים. אולם כל הנסיונות הללו לא נתנו את התוצאות הדרושות; ואם אמנם הישוב העברי כולו אינו מצדיק את דרכי המלחמה של תנועת המחתרת העברית, הרי הוא מודה שאין לוחמי החרות פושעים פליליים, כפי שרוצים להציג אותם בבית משפט זה. המטרה שלמענה הם נלחמים, היא צודקת והיא משאלתו של העם היהודי כולו".

"טעון כאילו היו העדים מופיעים"

הנשיא: "בנימוקים אלה איני רואה כל קשר לאשמות ואין אני רוצה להכנס דיונים פוליטיים לביה"ד. אתה יכול לטעון לעניינים אלה בהצהרתך ואתה יכול לברר את טענותיהם של העדים, כאילו היו מופיעים, ומה הם הנימוקים להבאת הקולונל הרינגטון?"

הנאשם: "אני מוותר עליו, אם לא יבואו שני העדים הראשונים".

הנשיא: "בכל זאת, הסבר לנו מה רצית בעדות זו?"

המשטרה הבריטית הנהיגה שלטון אימים בארץ

הנאשם: "רציתי ע"י חקירתו של העד הזה להוכיח, כי המשטרה הבריטית הנהיגה בארץ שלטון אימים; רציתי להוכיח, שדרכי התנהגותם של כוחות הבטחון בארץ אינם שונים כלל מדרכי הגיסטאפו הנאצית; רציתי להוכיח שהמשטרה הבריטית ירתה באנשים שהיו כבולים או שעמדו בידים מורמות. בעד מעשיהם אלה קבלו הקציגים הבריטים האחראים לכך העלאות בדרגה. רציתי להוכיח על חקירות של צעירים וצעירות עברים, שעונו בצורה אכזרית והקציגים שניהלו את מעשה העינויים היו מתפארים מזמן לזמן בפני קרבנותיהם, שהם יודעים את המלאכה יותר טוב מאשר הגיסטאפו".

הנשיא: "כל אלה הם עניינים פוליטיים ואין להם קשר עם המשפט הזה. הדן רק בהחזקת הנשק לפי כתב האשמה. אם יש לך עדים בקשר לכתב האשמה, אתה יכול לקראם עד מחר בשעה 9.30".

רשות לנאשם לכתוב לשלושת העדים ולבקשם להופיע

התובע: "אני מבקש שתנתן האפשרות לכתוב לאנשים שנקב בשמותיהם ולבקשם להופיע במשפט ושיינתנו לו כל ההקלות להתקשר עם כל העדים שימצא לנכון".

הנאשם: "אני מבקש העתקה מהתרגום האנגלי של המיסמך שהוקרא בביה"ד. אין לקרוא כל עד ס. פרט לאלה שבקשתי".

נשיא ביה"ד הסכים לכך.

המשך המשפט נקבע למחרת היום ב־9.30.

הצהרת הנאשם

למחרת היום פתח הנאשם את ההצהרה דלהלן:

„כבוד השופטים! אני מודה מקרב לב לקטיגור על רצונו הטוב להביא בשבילי את העדים. אולם לצערי הרב איני יכול לקבל את הדרך של פנייה פרטית מהסיבות דלקמן: א) הזמנתי את העדים האלה לא בענין פרטי. אילו רציתי להביא עדים אלה שיעידו, למשל, שלא אני יריתי הראשון, או שלא היה אצלי נשק, הייתי פונה אליהם באורח פרטי. אולם ברצוני להביא את העדים האלה לעדות פוליטית רחבה, שתסביר את רקע מעשי. ב) אין אני פונה אל העדים האלה כאל אנשים פרטיים, אין אני פונה אל האדון מק־מייכל, כי אם אל הנציב הבריטי בארץ ישראל, שאותו, בתור נציגה של בריטניה בארץ הזאת, הייתי רוצה לחקור כאן בביה"ד. ג) דרישתי זו, שהנציב העליון יופיע כעד, הגיעה אליו בין כה וכה ואם לא הביע את רצונו ונכונותו להופיע בביה"ד הרי כל פנייה אחרת היא ללא הועיל. סו"ס איני חושב שהפחד מונע את הנציב מהופיע כאן. הרי אין כאן סכנה, אחרי שפרקו מעלי את נשקי. רק נשק אחד נשאר לי, אבל אין לי ידיעות שהנציב מפחד מפני נשק זה — זוהי האמת המוסרית של מלחמתנו".

על העדים שלא הוזמנו

„השאלה העיקרית שנשאלת בכל משפט היא „קואי בונו" — לטובת מי? היא באה לברר מה שהניע את הנאשם למעשה זה. סיפור המעשה של האשמה אינו מספיק לבירור שאלה זו. אחרי שהודעתי לביה"ד על רצוני להסתייע בעדותו של הנציב העליון, דרש ביה"ד שאמסור, מה ברצוני להוכיח בעדות זו. ואחרי שהסברתי זאת, הודיע ביה"ד, כי אינו רשאי להזמין את העד הזה. אתם, רבותי השופטים, שמעתם את העדים שמסרו על סיפור המעשה בלבד, אולם סירבתם לשמוע את העדים אשר עדותם יכולה לברר לטובת מי נעשה הדבר. הזמנתי אנשים מוסמכים למסור את העדות הדרושה להגנתי, אולם נמנעתם מלהביא אותם לפני המשפט, באורח המקובל, באותו אורח שהביאו כאן 7 עדי קטיגוריה".

הנשיא: „אין זה הוגן להגיד, שביה"ד סירב לשמוע עדים אלה, שהרי אין זה מסמכותו של ביה"ד זה להכריח את העדים האלה לבוא ולהעיד במשפט, שאין להם כל קשר ישר אליו".

הנאשם: „אינני עורך דין ואין לי כל ידיעה בחוקים שלכם, אולם לפי דעתי ביה"ד שרשאי לדון אדם למוות, רשאי גם להזמין כל אדם לפניו, שהרי כל האנשים שווים בפני החוק".

הנשיא: „ביה"ד יכול להכריח רק אנשים שיש להם קשר ישר למשפט להופיע לפניו. אי אפשר לערבב אנשים חפים מכל פשע במשפט כזה, ורק אנשים בלתי ישרים עושים כזאת".

הנאשם: „לא אעמוד בוויכוח עם ביה"ד על השאלה, אם הנציב העליון הוא אמנם חף מכל פשע... אולם ברצוני להוכיח את גורמי מעשי, ומפליא אותי מאד שלביה"ד ישנה סמכות לדון אדם למוות ואין לו סמכות להביא אדם לפניו על מנת לברר את רקע מעשי. עדותו של הנציב העליון יכולה להוכיח את צדקת או את אי־צדקת מעשי; הרי איש לא יחשוד שהעדים שהזמנתי היו משוחדים על ידי או שפיתיתי אותם".

„וכאן ניתנה האפשרות לנציב להוכיח שההאשמות שאנו מטילים על בריטניה משוללות יסוד. אילו יכול היה הנציב לעשות זאת, היה מוכיח לא רק את אשמתי, כי אם גם היה גורם לידי כך, שמעשים מסוג זה, שעליהם אני נשפט היום, לא היו חוזרים בארץ הזאת. ביה"ד והנציב לא יכלו לעשות זאת".

רק בסיבת המעשים יש לחפש את האמת

„ועוד נקווה שאני חייב להבהיר. רגילים אתם להצהיר, כי המשפט אינו נכנס לבירור עניינים פוליטיים וע"י הצהרה זו אתם רוצים לסתור את טענותינו הצודקות. אילם העולם יודע, שבראשה של עובדה ישנה סיבה. רק בסיבה יש לחפש את האמת. מי שמפחד לנגוע בסיבות — מפני הצדק הוא מפחד".

„בהצטדקי, איני מתכוון להאחז באילו שהן נקודות פורמאליות־משפטיות כל מה שעשיתי, עשיתי בהתאם למצפוני והנני מוכן לגלות את מצפוני, היות שאני נגש למשפט־צדק מתוך הנחה, שאני עומד בפני בי"ד צדק. איני מוכן, כמובן, להשלות את עצמי בנוגע אליכם. אולם עומד אני, סוף סוף, בפני פסק דין, שיכול לגזור עלי את המוות. וטוב היה, לו יכולתי לרגע להשלות את עצמי, כי לפני יושבים כאן נציגי הצבא הלוחם, הנלחם את מלחמת הצדק; כי לפני יושבים כאן נציגי האומה, אשר הדיבורים על חופש, צדק ומוסר אינם משים מפי ראש ממשלתה".

אין תחום בין התובע והשופטים

„מה לעשות אם אתם, רבותי, עשיתם כל מה שאפשר היה, כדי למנוע אשלייה זו. כל המשפטים של השנים האחרונות והימים האחרונים הראו לנו

לדעת יפה, שאין תחום בין ספסל התובע לבין במת השופטים. אתם יושבים על ספסל אחד. אנו כבר יודעים, שכאשר כדאי לכם יודע בי"ד זה להכריז, שיהודים מתגייסים לצבא הבריטי, כדי לגנוב נשק בלבד; אך כשתעמולתכם דורשת את ההיפך מזה, אין אתם מתביישים להגיד: הננו מתגאים לקרוא לחיילים העברים „אחים לנשק". אולם אם בכל זאת בחרתי במשפט זה בעמדת נאשם, הזמנתי עדים והנני מצטדק לפניו, הרי זה מפני שאני יודע מפני מה אני עומד ומה צפוי לי".

יש צדק ומצפון

„ברגע כזה אני רוצה לעמוד בפני בי"ד, ואני מדמה לעצמי, כי אמנם אני עומד בפני בי"ד; כי בטוח אני, שאם לא בחדר זה, הרי ישנם עוד שופטי צדק בעולם. ישנו מצפון בעולם. אם לא בשלושת הממדים, הרי וודאי וודאי קיים הוא בצריף הממד הרביעי — הזמן. לפני משפט זה אני עומד כרגע, בפניו אני מצטדק ולא לגורל גופי אני חושש, כי אם לגורל הרעיון, שלמענו אני מוכן לעמוד כאן כנאשם בפני שופטים, שופטים מדומים, שופטי־אידיאות, שופטי־צדק. לפני בי"ד זה הנני מודה במעשי, ולא זו בלבד, לפני בי"ד זה אני מוכן להודות על עבירות אחרות שעברתי עליהן כלפי החוק הבריטי".

התובע: „על בי"ד להזהירו בקשר לווידוי שהוא ניגש עתה למסור".

הנשיא: „אין אתה מחוייב כלל להודות באשמות אחרות, אלא אם כן אתה רוצה בכך".

מיהו בלתי ליגאלי בארץ הזאת?

הנאשם: „לפי ספר החוקים הבריטי הנני בלתי ליגאלי בארץ הזאת. וחבל מאד שלא הספיקו מאות אלפי יהודים לעבור על החוק הזה כמוני, על חוק איסור העלייה היהודית לארץ ישראל. הם היו ניצלים מן האסון, שבא עליהם ולא היו זקוקים לרחמנותכם. ומר היה גורלי, לו רציתי לשמוע לחוק הבריטי הזה. אולם בהזדמנות זו אני רוצה להזכיר לכם על מישהו, שמעל באמון אלה שהרשו לו לשבת כאן בארץ הזאת. ישנו מישהו, שקיבל סרטיפיקאט מאת 52 מדינות ורשיון לשבת פה, על מנת לכונן אותה כמדינה עברית, וזה שקיבל את הסרטיפיקאט הזה מעל בו, ובגד בתעודה הזאת לעיני כל העולם. לו היה אותו חבר לאומים מוסד צדק בינלאומי, כפי שצריך היה להיות, היה מושיב אתכם על ספסל הנאשמים ומשמיע באזניכם את הטענה: בריטניה, את מעלת באמין שנתנו בך שהרשו לך לשבת בארץ".

הנשיא, בהכריזו על הפסקה, העיר לנאשם, כי עליו להצטמצם יותר, כיוון שאין ביה"ד פלטפורמה לדיונים פוליטיים. על כך השיב הנאשם, כי באשמות הכתובות בכתב האשמה כבר הודה; ברצונו רק להסב את תשומת לבו של ביה"ד לגורמים הפוליטיים.

"שמי מתתיהו שמואלביץ, ברחתי ממחנה ריכוז בריטי"

אחרי הפסקה קצרה המשיך הנאשם בנאומו:

"ועתה החטא השני. הגיע הזמן, שאגלה את שמי. לא משום שיש לזה חשיבות. אני חייל ומשום כך מאבד שמי האזרחי את ערכו. אינני מגלה אותו, כדי להצביע על כשרונותיה המזהירים של משטרת הוד מלכותו, הרוצחת אנשים ואינה יודעת את מי רצחה, האוסרת אנשים ואינה יודעת את מי אסרה ואת מי היא מעמידה לדין. לא מטעמים אלה אני מגלה את שמי, כי אם משום שהוא קשור במאורע חשוב, שאף אותו תצטרכו לצרף לרשימת פשעי".

"שמי הוא מתתיהו שמואלביץ', ואני אחד מבין 20 הלוחמים לחרות ישראל, שברחו ממחנה הסגר בריטי בארץ. הנני אחד מבין 20, ששבועות וחדשים חפרו באדמה יומם ולילה, הבקיעו סלעים מתחת לאדמה, עד שיצאו לחופש. למה עשינו זאת? למה חיינו בעבודת פרך ובמתיחות עצבים? כדי לצאת איש איש לביתו? או שמא לשם ספורט? אנו נטשנו חיי שקט יחסיים במחנה לאטרון ונכנסנו לחיים יותר קשים מאשר חנאי מחנה הסגר; נכנסנו למחתרת הרבה יותר עמוקה מן התעלה אשר חפרנו. אנו יצאנו כדי להמשיך במלחמת השחרור של העם העברי ורק לשם זה יצאנו. תשאל כאן בודאי השאלה הידועה: מה ידוע לתובע על האופי שלי; בבקשה אדוני התובע. אני מגיש לך חומר: באתי לארץ באורח בלתי חוקי, ברחתי מלאטרון. הנה קווים לאופיי — אופי של פושע מובהק, לפי המושגים שלכם".

על שלושה פשעים

"ועתה על פשעי השלישי, הידוע לכם והכתוב בכתב האשמה. ואל תעשו עמדי חסד. אל תגידו כי רק בזה האחרון אתם דנים אותי, כי אי אפשר להפריד בין שלושת הפשעים האלה: שלשתם אחד".

"העובדה, שאני כיהודי, צריך הייתי לבוא לארץ ישראל לא כבוא אנגלי אל אנגליה, כי אם בגניבה, עובדה זו מספיקה, כדי שאדם היודע לכבד את עצמו ואת עמו, האוהב את החופש, היודע מה זה צדק, שאדם כזה יחליט לשים קץ לעובדה מחפירה זו. ואני החלטתי. ומשום כך יצאתי מלאטרון ומשום כך אני מחזיק בנשק".

נשק חוקי ונשק בלתי־חוקי

„איזו רשות מוסרית ישנה לכם להכריע, כי הנשק שלי הוא בלתי חוקי וזה הנמצא בידי השופטים הוא החוקי. כנראה שדעתכם היא, כי הנשק בידי השליט בידי החזק נקרא חוקי; והנשק בידי החלש, השואף לחופש ועצמאות, נקרא „טרור"; אולם אם נדון על הנשק בקנה מידה אחר, בקנה מידה של הצדק — האם לא ייצא ההיפך מזה? האם לא ייצא שהנשק שלכם הוא נשק טרור ושלי הנשק החוקי, משום שהוא נלחם לדבר צדק? היום אתם מוכנים לתת נשק לכבוש את אירופה. אולם היה זמן שנתתם נשק ליהודים, כדי שילכו אתכם לכבוש את ארץ ישראל. ואין ספק אצלי שאילו הייתי אני לא־יהודי, כי אם לבנוני, הייתם נותנים נשק לידי כדי ללחום נגד „שלטון הטרור" של צרפת. אילו היתה ארץ ישראל בידי מאנדטור צרפתי או אחר, בטוח אני, שאתם, האנגלים, הייתם נותנים נשק לידי".

אחרי 25 שנות שותפות

„במשך 25 השנים האחרונות נתן העם העברי אמון בבריטניה הגדולה. האמנו כולנו בצדק וביושר הבריטי. האמנו שבריטניה תעזור לנו לבנות את מולדתנו. קשרנו את גורל עמנו בגורל האימפריה. רק בגלל האמון הרב שתלינו בבריטניה הגדולה לא ראינו את המשחק ששיחקה בנו מן הרגע הראשון; לא ראינו את הבטחותיה הכפולות. לא ראינו את הפרובוקאציות; לא הבינונו משום מה היה צורך להטביע את אהרן אהרונסון בתעלת הבריטית, אחרי ששרת שרות חשוב את האימפריה הבריטית במלחמה הקודמת. אנו לא הבינונו, שבריטניה רואה בנו כלי שרת למטרותיה האימפריאליסטיות".

שוב נתבע לקצר את דבריו

במקום זה הפסיקו נשיא בית הדין והסביר לו, כי עליו לקצר בשים לב לעובדה, שאין לעניינים אלה קשר ישיר למשפט ולכתב האשמה. הנאשם השיב, כי דברים אלה מכבידים את רקע החזקת הנשק על־ידיו. הוא הבטיח לקצר והמשיך:

„נצלתם את השפעת יהודי אמריקה, דם אנשי הגדודים העברים ודם אנשי הריגול העברי שעזר לאנגלים לכבוש את הארץ, ולאחר שנתבסס שלטונכם כאן אפשר היה להסיר את איצטלת „כורש הגואל".

כגלל בגידתה של בריטניה

„אמונתנו בצדק וביושר הבריטי היתה כ"כ חזקה גם במשך כל אותו

זמן שבריטניה הראתה, שאין היא רוצה בשלטון עברי בארץ העברים ושהיא תשתדל למנוע אותו בכל האמצעים. מדינה יהודית בחופי הים החיכון לא סיפקה את תיאבונו של האימפריאליזם הבריטי. בריטניה רוצה לשלוט בארצנו והעיבדה שע"י כך נגזלה מולדת מעם רודף שלום, עם שראוי לשלטון סוברני במולדתו לא פחות משהעם הבריטי ראוי לשלוט באיים הבריטיים, עובדה זו אינה משפיעה על בריטניה לעזוב את ארץ ישראל. בריטניה בגדה בנו, ובגידה זו הביאה למצב שמיטב הנוער העברי שראה את מלחמת בריטניה כמלחמת העם העברי וכן יכול היה עתה לראות את מלחמת האנגלים כמלחמתנו אנו, מוכרח כיום ליטול נשק ביד ולהפנותו נגד השלטון הבריטי".

ד"ר ג'קיל ומיסטר הייד

"ובכן מה קרה? — שואלים רבים. יש אומרים, שמן הרגע הראשון היתה כאן רמאות, עוד לפני 25 שנים. אולם ברצוני להניח לרגע הנחה אחרת; אני מניח שכאן אירע מה שאירע לגבור הספר של ד"ר סטיבנסון — הד"ר ג'קיל. אני מניח שד"ר ג'קיל הג'נטלמן עשה נסיון מעניין. הוא ניסה להופיע בביתו בלונדון ובאולמים היפים של העולם בגופו הוא כג'נטלמן; אולם בפרברי העולם, במושבות, הופיע בדמות אחרת — בדמות מיסטר הייד. ואנחנו נפל בגורלנו להיות שותפים לא לד"ר ג'קיל, כי אם למיסטר הייד. בלונדון ובג'ניבה לא מנעו מאתנו דברים רבים ונאים, כראוי לג'נטלמן. אולם כאן הוא הופיע בפנינו בפרצופו המובהק של מיסטר הייד. כאן ראינו את הג'נטלמן הנכבד מכה במחנה פליטים נשים וילדים בסאדיזם איום, ממש כמיסטר הייד. כאן ראינו אותו מענה בחורים ובחורות עברים בתאי משטרה. עינויים שלא יתוארו מרוב זוועה. שלטונה של בריטניה בארץ־ישראל בכל השנים זוהי פרשת שלטונו של מיסטר הייד. בראשונה לא היתה השניות ברורה. בראשונה ניסו עוד יהודים לרוץ מירושלים ללונדון, להתלונן בפני ג'קיל על הייד, אולם לאט לאט נתגלתה האמת, שרצה לגלותה סטיבנסון הגאוני. אין ג'קיל יכול ליצור מתוכו את הייד, בלי שהייד יהיה טבוע עמוק בתוכו. סו"ס נתברר שגם הממשלה בלונדון יודעת מה עושים השליחים בירושלים והיא מסכימה לכך. בסופו של דבר הולך ד"ר ג'קיל ונעלם, נשארה לנו, למיליונים של העם העברי, רק דמות אחת, נוראה ואיומה, בזויה ומכוערת: של מיסטר הייד. ואנחנו הנוער העברי, החלטנו אחת ולתמיד לחסל את שלטונו של הייד כאן".

„יש עוד יהודים המחפשים את ד"ר ג'קיל. הלוואי וימצאו. אולם כתנאי שיהסלו את הייד. אם גם גופו ובשרו הוא זה".

סטרומה, רבותי, סטרומה!

„אם מישהו מכם אמר כאן לאחי לנשק, שנשפט לפני שבועיים, שיהודים באירופה היו מרגישים את עצמם מאושרים, לו היו כאן, אין חכמה רבה בדברים אלה. אדם הטובע בלב ים, ישמח לעלות על אניית שודדים; אולם יש אניות־שודדים שונות. יש שיצילו את הטובע; אולם יש אניות של שודדי־ים סאדיסטים, שילעגו לאדם על הקרש בים, ולא יגישו לו יד הצלה ומתוך אדישות יסתכלו איך שהוא טובע: סטרומה, רבותי, סטרומה!"

השמטתם את הקרקע מתחת לרגלינו

„משבאתי לבית הסוהר התעניינתי, מטעמים מובנים, בצורת התלייה. והנה תארו לי את הדבר: האדם עומד על הרצפה. שמים מטוה על פניו, קושרים עניבה על צווארו ופתאום נפתחת דלת מתחתיו והוא נופל לבור כששמעתי זאת, ראיתי אתכם, באי כוח השלטון הבריטי בארץ. ראיתי שכך אתם עושים לעם העברי במשך 25 שנה. אנחנו האמנו שתחת פקוחכם נעמוד לבטח על אדמתנו. האמנו שדבריכם היפים אינם מסווה על פנינו. ופתאום השמטתם את הקרקע מתחת רגלינו, העניבה הפכה לחבל מחנק והאדמה לבור".

אילו הייתם במקומנו

„גם אני באתי באניה כ„סטרומה" ויכלתי להיות באניה זו עצמה. ואולי היו שם אחי, ואתם, באי כוח מיסטר הייד, אתם מעיזים לשפוט אותי, על נשק שאני מחזיק בידי".

„כבוד השופטים, ענו נא לעצמכם: מה הייתם אתם עושים לו הייתם אתם בני העם העברי, אילו היה עמכם, העם האנגלי, והמולדת האנגלית נתונים במצב כמו עמי ומולדתי? שערו נא לעצמכם, שהנכם בנים לעם, ששאיפת החופש ורצון החיים ברשות עצמו והאמונה ביום הפדות — הם אשר מהם שואפת האומה את כוחותיה: וכעת שערו נא לעצמכם, שמולדתכם שלכם ולא של עם זר שאליה אתם קשורים ושלמענה אתם לובשים את המדים האלה, נמצאת ביד שליט זר, שליט הסוגר את הארץ בפני בני עמכם ואחיכם נרצחים בגלות, והשלטון מחזיר ללב ים אניות מעפילים שבאים למולדת ומוסרן קרבן למצולות ים. מה הייתם עושים, לו משפחותיכם היו

"רצחות בגלות פולין, בזמן שהשלטון במולדתכם לא הרשה להם להכנס לארץ? כן, רבותי, אני מאשים את השלטון הבריטי בשיתוף בטבח של בני עמי באירופה, ברצח הורי, ברצח אחי. הגידו לי השופטים, אילו היה עמכם ומולדתכם במצב זה, האם לא הייתם מתקוממים עם נשק ביד נגד השלטון הזר? האם לא הייתם מוותרים על נוחיותכם בחיים הפרטיים ובוחרים חיי עוני וסכנה כדי ללחום ולהכריח את השלטון הזר לעזוב את המולדת? אני בטוח, שאילו היה מצב עמכם כמצב עמי הייתם אתם, השופטים, תופשים בנשק ונלחמים מלחמת חרות".

על ספרו של גיון שטיינבק "בלי ירח"

"בספרות האנגלית ובעתונות הולכת ונשנית המלה חרות מיליונים פעמים. בימי מלחמה זו זכה ספר שנכתב באנגלית לתפוצה רבה. זהו הספר "בלי ירח" לג'ון שטיינבק. המחבר מתאר את סבלה של אומה משועבדת וקשי ערפה בימי שבר. בני האומה הזאת אינם נכנעים לשליט הזר ומעדיפים למות, מאשר להשלים עם עבדותם. יש איפוא צורך במשפט צבאי. העריץ החזק זקוק לגושפנקה חוקית בשביל נשקו וגם רוצה, בהסתמכו על החוק, לשכנע את החלש שחייב הוא להיות עבד, וששאיפתו לשנות את המצב הזה היא פשע. בספר "בלי ירח" מצוירת תמונה של משפט: במת הפולמוס בין כוח האלימות וכוח המוסר. הקומדיה הנצחית, בה משחק חייל משחק ותפקיד שופט, שהמלה "צדק" על שפתיו ולצדו הנשק. האדם הצעיר עומד לפני משפטו הצבאי של האיש הזר. הוא היה אדם חפשי, והחייל שהכריז על עצמו כעל שופט, חילל את הרותו. הוא הגיב בנשק. בעוון תגובה זו הובא בפני ביה"ד הצבאי".

במקום זה הקריא הנאשם קטע מדברי גבור הספר הזה במקור האנגלי והצטדק: כי מאחר שאין בבית הסוהר תרגום עברי של ספר זה, לא יכול להביאו בתרגום עברי. בקטע זה פונה גבור הספר אל שופטיו בשאלה: "משום מה הם שופטים אותי? משום מה אין הם יורים בי מיד?"

אין הבדל מי יתלה אותי

הנאשם המשיך: "אין ספק שהדברים לא נאמרו ביחס לאנגלים, כי אם על הגרמנים הברברים, שלא השכילו להסוות את אכזריותם הבהמית במלת הקסם "חרות". קורא הספר "בלי ירח" משוכנע, שהעם האנגלי נלחם ברשע המשפטי המתואר בספר. וגם אתם השופטים נתפעלתם מעמידתו הגאה של הנורבגי, אשר העיז לומר לשופטיו: "אני אדם חפשי", אשר העיז גם למות

על קדושת דבריו אלה. לגבי דידי, בי"ד צבאי נעלה, אין הבדל רב מי יתלה אותי: תליין בכפפות משי, בן תרבות או הוגי ברבורי, שמתוך פראות זרק את הכפפות מאחורי גבו".

אינני מבקש רחמים

"כבוד השופטים, אינני מבקש רחמים. אני רוצה שתראו ותבינו, שהנשק הזה הוא הנשק המוסרי, הליגאלי, כי לבעלי החוקיים הוא שייך, כי בעזרתו נלחם עם על חרותו. הוא בא לתת לעם את החיוני לו. בה בשעה שהנשק של השוטרים הוא בלתי חוקי בארץ הזאת, כי הוא בא לשמור על הגזילה מאדוני הארץ, בא לשמור על מותרות של עם זה".

אילו היה הצדק ממלא את מקום הכוח

"ועל כן, שופטים, אם מסוגלים אתם לצאת מתחום צר של פוליטיקה אוקופאטורית והאינטרסים שלה, ולייצג את הצדק ההיסטורי והמוסרי, הרי עליכם להבין! כי אילו היה הצדק ממלא את מקומו של הכוח, הייתי אני כאן המאשים ונציג השלטון הבריטי היה תופס את מקומי על ספסל הנאשמים. עליכם להבין, כי מעשי הם ביטוי להתנגשות בין רצונו של העם העברי לבין רצונו של האימפריאליזם הבריטי. ואחרי שהמאמצים של 25 השנים נכשלו, נתגבש הניגוד הזה. אין הנוער העברי רואה עכשיו דרך אחרת מאשר לשכנע אתכם עם נשק בידי".

לא חשוב מה שתחליטו לעשות בגופי

"היושר הצבאי דורש להכיר בלוחם שנפל בידי האויב כשבוי מלחמה. לא נשמע כזאת, שלוחם יועמד למשפט של אויב. אולם זאת עליכם לדעת: הואיל ואין אני מופיע כפרט פלוני או אלמוני, הרי בשבילי אין חשיבות רבה לזה, מה שתחליטו לעשות בגופי זה העומד לפניכם. בגופי זה חדרו כבר כדורים שלכם ובמקרה לא הרגוני. מחר יכולים אתם להרוג אותי ואין זה חשוב. חשוב הוא הגוף האחר, שלא פגעתם בו, ושום פסק דין שלכם לא יפגע בו. הגוף הזה לא אישי הוא. זהו הרצון הכביר להקים בירושלים זו שלנו דמותו של דוד שלנו. את הרצון הזה לא תשברו, לא ב"טומיגנים" שלכם ולא בתליות שלכם. זהו רצונה של האומה העברית, והיות ורצון זה יסודו בצדק, על כן אין ספק בנצחונו. והנשק, אשר אתם שופטים אותי עליו היום, ואשר יכול לקפח את חיי — נשק צודק הוא, נשק קדוש".

כל פעולת אמת — על כרה שתתקיים"

"תומאס קרליל, בדברו על קרומוול, אמר: "כל פעולת אמת של אדם, אף אם תתלה את בעליה על כל העצים שבעולם, על כרחה שתתקיים".

"הדבר, שלמענו יצאנו להילחם, אשר למענו באתי ארצה, ברחתי מלאטרון, נטלתי נשק ליד, הדבר הזה הוא דבר אמת. הדבר הזה יתקיים. מלכות ישראל בארצנו קום תקום, אף אם יתלו את לוחמיה על כל העצים".

"הנני לסכם, שתי דרכים לפניכם, כבוד השופטים: או להכיר בצדקת תביעותיו של העם העברי ולשחרר את הנשק הזה מאשמת אי חוקיות ופשע, או לראות בי אוייב לוחם. ואז אני פונה אליכם בשם העם העברי, ובשם המחתרת והנני דורש שתתייחסו אלי ואל כל לוחמי החרות העברים הנופלים בידיכם כאל שבויי מלחמה. אני חוזר על דרישתי זו, למרות שנשמעה לא פעם בבית דין זה. אתם מנסים להציגנו בתור פושעים, למרות שאתם יודעים, שלא פושעים אנחנו. אתם יודעים היטב שלולא הבגידה שבגדה בריטניה בעם ישראל ובתקוותיו היינו אנו, הנוער העברי, הלוחם עתה נגדכם, עסוקים עכשיו בבנין ובלמודים, בייבוש ביצות ובהחיאת שממה. אתם יודעים זאת; העם העברי רוצה להיות חפשי, את הרצון הזה לא תדכאו, לא ברציחות; לא בענויים ולא בתליות".

אני סומך על אלוהי המשפט והצדק

"אלה הם הדברים שרציתי להגיד בפני בית"ד ואלה טענותי שהבאתי להצדקתי. אינני מבקש רחמים עלי. מי האדם, כי אתחנן לפניו, כי אשפיל צלם אלקים אשר בי! אני מתפלל ומתוודה ואני סומך על אלהי המשפט והצדק, אשר ישנו בעולם. אני רוצה לסיים את דברי בדברי מלכנו דוד, הרשומים בספר תהלים פרק קמ"ד".

הנאשם חבש כובע לראשו והקריא את כל הפרק:

"לדוד! ברוך ה', צורי, המלמד ידי לקרב, אצבעותי — למלחמה. חסדי ומצודתי משגבי ומפלטי לי, מגיני ובו חסיתי, הרודד עמים תחתי. ה', מה אדם ותדעהו, בן אנוש ותחשבהו? אדם להבל דמה, ימיו כצל עובר. ה', הט שמיך ותרד, גע בהרים ויעשנו. ברוק ברק ותפיצם, שלח חציך ותהומם. שלח ידיך ממרום, פצני והצילני ממים רבים, מיד בני נכר. אשר פיהם דיבר שוא וימינם ימין שקר. אלוקים, שיר חדש אשירה לך, בנבל עשור אזמרה לך. הנותן תשועה למלכים, הפוצה את דוד עבדו מחרב רעה. פצני והציליני מיד בני נכר, אשר פיהם דיבר שוא וימינם — ימין שקר. אשר בנינו כנטיעים

מגידלים בנעוריהם; בנותינו כזויות מחוטבות תבנית היכל; מזווינו מלאים, מפיקים מזן אל זן; צאננו מאליפות, מרובבות בחוצותינו; אלופינו מסובלים, אין פרץ ואין יוצאת ואין צווחה ברחובותינו. אשרי העם שככה לו, אשרי העם שה' אלהיו".

בסיום קריאת דברים אלה נשק לספר התנ"ך וישב, ונשיא ביה"ד הכריז כי הנאשם חייב בכל האשמות.

פסק הדין

בשעה 5.30 אחה"צ הקריא נשיא ביה"ד את פסק הדין:

"מתתיהו שמואלביץ', המכונה גם רפאל בירנבוים, הגעת לארץ באורח בלתי חוקי בשנת 1938, במקום להשתדל לנצל את היתרונות שקבלת, כדי לנהל חיי שלווה, השתתפת בזדון ובכוונה בפעולות המכוונות נגד שלום הצבור. למרות האזהרה שניתנה ב־24 במרץ בארץ, כי יוטל עונש מוות בעד אשמות של נשיאת נשק, המשכת בהתנהגותך הרעה ונראה לעין שבריחתך מלאטרין היתה לשם מטרה זו".

"9 ימים אחרי ה־24 במרץ נשאת כלי נשק, תחמושת וחומר מפוצץ בלי כל הצדקה באיזור עירוני, במקום שלמעלה ממאה אלף מבני הארץ חיים את חייהם בשלוה, ובלי כל הצדקה מספקת ירית במשטרה ואילצת אותה להשתמש בנשקה להגנתה מפניך. הפצצה של קופסת הגפרורים נזרקה על ידיך בגלוי, לעין כל, במטרה שעליה כתוב במיסמך זה, שנמצא אצלך, והיה ענין של מזל ששתי היריות שירית, לא פגעו במשטרה או באדם אחר. שום דבר שהובא בפני ביה"ד הזה, ובכלל גם ההודעה הארוכה שמסרת, אינו משמש כל הצדקה להאשמות אלה שבגללן הובאת בפני בית־הדין, קשה לתאר מקרה גרוע יותר מהמקרה שלך. ביה"ד עיין ארוכות בשאלת פסק הדין ואינו יכול למצוא שום סיבה מקילה. העונש שלך יהיה שתובא מבית הדין לבית הסוהר ומשם למקום שיוצא פסק הדין נגדך ושיתלוך שם, עד אשר תצא נשמתך ואלוהי הרחמים ירחם על נשמתך".

הנאשם קבל את פסק הדין בשקט גמור ואחרי הקראתו ע"י נשיא ביה"ד שר, כשכל הקהל עומד על רגליו, את ההימנון הלאומי "התקווה".

בשקט יצא מן האולם בקראו במסדרון לעבר העתונאים העברים: "דרישת שלום לישוב העברי".

בזל התליה

מאז שלמה בן־יוסף לא היתה התרגשות עצומה כזאת בארץ לרגלי פסק דין מוות על יהודי. היעיזו האנגלים לתלות איש לח"י זה? אין איש מפקפק בכך. שאם יעיזו, יתחולל פה מרחץ דמים, אשר לא ידעוהו האנגלים עד כה. ילא לשוא משתדלים גם ראשי הישוב והרבנות הראשית להציל את ראשו של מתי.

בינתיים כותב מתי שמואלביץ מתא המוות, כשהוא לבוש בגדים אדומים, אגרת ליהודי שאין שני לו לקדושה בישוב, ולא שני לאהבה שאוהב אותו כל מי שנפגש עמו: ר' אריה לוין, אבי האסירים.

וזו אגרתו:

ב"ה, י"א בתמוז תש"ד.

בקשת ממני שאתן הסכמתי למאמצים שעושים משפחתי וכבוד הרבנות הראשית בעזרת אנשים רבים. אינני מתנגד לזה, כי כוונותיו הטהורות אינן מוטלות אצלי בספק. אבל יש מאמצים ממין אחר לגמרי, שחדרו עד עומק לבי ושימחו אותי עד מאוד. ספרת לי, רבי היקר, שבשעת התפילה בבתי הכנסת, מעלים תפילת „מי שברך" לשלומי. זה עורר בי שמחה רבה. הרגשתי את עצמי פתאום כאילו הרבה יהודים טובים, מאמינים, פרשו איש איש את טליתו עלי, נעשה לי כל כך קל וכל כך טוב תחת לטליתות אלו, כאילו הוכנסתי תחת כנפי השכינה, והנה על ידי תפילות אלו היוצאות מליבות טהורים אלה, נעשיתי לאחד מהם. הידיעה הזאת הקלה מאוד את המוות המתקרב. ומאמצים אלה, בין אם יאושר פסה"ד חלילה, בין אם יבוטל — כבר הצליחו. אם גופי לא יצילו, הרי נשמתי מטוהרת. בזכות תפילות אלו של כנסת ישראל הקדושה אבוא לפני ב"ד של מעלה, ואם רוצה ה' בקרבן גופי, שאעמוד בנסיון בעד הגאולה, הנני מביא אותו ברצון ובלבד שיקובל ברצון.

ודאי מיצר לי מאוד, שעיני לא תראינה בבוא יום נקם ושילם לצרינו ויום הפדות לירושלים. אבל אמונתי — בטוחני שיגיעו ימים אלו, כשאלקי ישראל יגביר את זרוע ישראל — נותן בי את הכוח ללכת לקראת זה שאני הולך, ואם אמות

אינני רוצה שיהיה אבל בישראל. אני רוצה שיתעורר רצון אדיר לגול חרפת תליות בציון.

ה' מנסה אותי, אם אוכל לעמוד בנסיון, אם ראויים בניו לגאולה או עדיין לא, אם מוכנים לתת את נפשם עליה. ואני רוצה בכל לב לעמוד בנסיון; ואני אומר לה' אלקי ישראל במלים פשוטות שלי: הנה גופי זה, קחהו ברצון! ראה ה', לא יחיד אני. רבבות בחורי ישראל מוכנים לתת נפשם בעד הגאולה. את גופותינו הצעירים אנו מוסרים בזה בשביל הגאולה.

אנא אלקי ישראל, היה בעזרנו, כי באו מים עד נפש עמך ישראל — ובהיעלותי לגרדום תהי זו תפילתי האחרונה.

ברכות שלום על כל ישראל ועליך, רבי היקר.

מתתיהו בן צבי חיים שמואלביץ.

אותה שעה פרסמנו בחוץ כרזות איום במרחץ דמים, אם ייתלה שמואלביץ. מפקד הצבא החליף את פסק הדין למאסר עולם.

ובינתיים ניצל יהושע כהן בנס מגורל דומה ומי יודע אם לא גרוע מזה. המשטרה הגיעה קרוב לחדרו בשכונת התקוה. „שפסל" (יהושע) מתחמק לאור היום, אך אשתו „שפרינצה" (נחמה) נאסרה ונידונה לעשר שנות מאסר, לאחר הצהרה קצרה נגד סמכות בית־הדין.

את פני „שפסל" נזדמן לי לראות שעה קצרה אחר בריחתו. הייתי בפגישה ליד גינת גרוזנברג. והנה מופיע „שפסל" ומראהו איום: רגלו פצועה וחבושה במטפחת אדומה מדם, בגדיו מרופטים, פניו לא מגולחים ומכל זה בוערות עיניו השחורות.

חיש מהר סילקנו אותו מהרחוב. הרי זה פסק דין מוות ממש המהלך לו באמצע היום במרכז תל־אביב... משפטים ותעמולה — כל זה טוב ויפה, אך המלחמה במישרין חשובה מהם.

אנו תוקפים בירושלים

מתלבשים על הנציב העליון

נאשמים, שפוטים, נידונים למוות מול הגרדום מכריזים באומץ עברי חדש על השלטון הבריטי כי זר הוא בארצנו. והכרזה זו תמצא את ביטויה המלא, אם המחתרת הלוחמת תפגע במי שמייצג את השלטון הזר: הנציב העליון „לפלשתין". ומה עוד שנציב זה הוא מיוחד במינו, זה הרולד מק־מייכל, זר ואכזר, האיום מכל הנציבים שידע הישוב העברי. ודאי שאנו, אנשי לח"י, למדנו שלא להבחין בין נציב „טוב" ונציב „רע". אנו לימדנו את העם לראות בו נציב זר. ואף על פי כן היתה חשיבות רבה גם בעובדה שמק־מייכל השניא עצמו על הישוב שבדרך כלל לא היה לו חינוך פוליטי בהיר והורגל לעתונות ונאומים על „אנגליה אחרת" ועל „אדמיניסטרציה רעה". הישוב לא ראה; והמנהיגות הציונית בראשות ויצמן כה צמודים היו לשלטון הבריטי ולחוקיות שבתו כאן, שאף את צ'רצ'יל, זה אבי אבות הספרים הלבנים נגד הציונות, זה שקרע את עבר הירדן המזרחי וקבע את שיטת העליה על פי „סרטיפיקאטים", ראו כידיד לציונות. מפלגות השמאל שלנו האשימו את „הימין" האנגלי, את השמרנים, ותלו תקוותיהם בלייבור.

בעינינו היו כל אלה דברי בערות מדינית. אנו ראינו את החישוב הבריטי האימפריאליסטי, שמוכן היה למכור את הישוב ואת כל ההבטחות לעם היהודי.

היום הדברים ברורים למדי. היום אנו יודעים, כי אמת מה שכתב אורי צבי גרינברג עוד ב„ספר הקטרוג והאמונה" שנים לפני מלחמת השחרור של המחתרת. שבריטניה תוצא מהמזרח התיכון.

מק־מייכל סימל גם את הזרות של השלטון הבריטי וגם את אכזריותו. מרכז לח"י החליט לתת ביטוי למלחמת השחרור בהתנגשות בנציבה העליון של הקיסרות הבריטית בארץ ישראל.

באחד הימים, בקיץ תש"ד, קיבלתי הוראה לנסוע לירושלים. השארתי לאשתי תקציב של 20 גרוש ונסעתי. סבור הייתי משום מה, שזה לשלושה ימים. במקום זה היו אלה שלושה שבועות.

שלשה שבועות של מאמצים בלתי פוסקים להתנקש במק־מייכל. וגם אם לא יצאה לפועל אלא פעולה אחת, אספר כאן גם על נסיונות אחרים, מכיון שיש בהם הרבה מאוד לקח לדרכי המלחמה של לח"י ולאופיים של הלוחמים.

בירושלים רוכזו מיטב אנשי הפעולות ומיטב הנשק. בראש וראשונה שפסל, (יהושע כהן) — האחראי לפעולה.

ראשית חכמה היה עלינו לחרות עמוק בזכרוננו את צלם פניו. ליד בנין „גולדשמיד" יש מכון לצילום ובו, בחלון ראוה, פורטרט של „האדון"! לאט־לאט למדנו גם להכיר את כל הפמליה שלו, על מכוניתו, אשתו ובתו. פעם הצלחנו לראות גם אותו עצמו.

דבר שני: צריך היה לברר את תנועותיו, למצוא קביעות שלהן. הדרך היתה ברורה: כל אימת שהוא בא העירה, עליו לרדת מהארמון ולעבור את קטע הכביש שליד תחנת הרכבת. הדבר הקבוע היחיד שנודע לנו היתה נסיעתו מדי יום א' בשבוע לכנסיית סנט' ג'ורג' ברחוב שכם. התפילה נערכת בשעה 10 בבוקר. דקות אחדות לפני כן הוא עובר בקטע הנ"ל כששני רוכבי אופנים לפניו, וטנדר עם ששה שוטרים מזויינים — ולפעמים גם מכונית אדומה של הבולשת — אחריו. השמירה הוגברה ביתוד מאז נתגלתה תוכנית ההתנקשות ליד שער הכנסיה.

כיצד עורכים תצפית?

זוג ראשון לתצפיות היו עלי (דוד סובול) ומתתיהו פלאי. עלי בחר לו עץ ענק ונעשה צייר נלהב. המצייר את הכנסיה הסקוטית מול תחנת הרכבת. בחצר אותה כנסיה אף התאספנו פעם לפעולה ממש. אך לאחר שחזרנו לשם גם למחרת נתעורר חשד בלבות הנזירות והן פתחו עלינו בצעקות.

הפינה הזאת נתקלקלה.

בחרנו בשניה: המגרש הגדול המשתרע בין בית הספר הערבי, הכנסיה היוונית, תחנת הרכבת ובנין „האחים דויד" המפורסם. המגרש הוא חשוף לגמרי, פרט לעצי זית רבים. יש למצוא הסוואה נאותה. ואז הומצאה חמצאת „המודדים", ששרתה מטרה זו עד הסוף.

אני נתמניתי למהנדס מדופלם בשרות מחלקת ההנדסה של ה.מ. כובע פקק על הראש ולגופי ז'אקט חקי ארוך. העוזר הראשי שלי „ערבי", שפסל, גם יתר עוזרי הם „ערבים" בלבוש ערבי, ואלה הם: דב (יעקב גרנק), מי שעתיד להתפרסם כ„בלונדיני (הגבוה") ובני (אליהו חכים, שיכתוב פרשה מפוארת בתולדות מלחמת השחרור העברית ברחובות קהיר ובפני בית־המשפט שם), שניהם, תוקעים יתדות בקצה המגרש ליד תחנת הדלק.

במקום אחר יושב זאב (משה־דוד אייכנבוים) עם סל אוכל למודדים. מתחת לאובל ה„כלים" והרימונים.

קשה יותר להסוות את התת־מקלעים. אי אפשר לפרקם, כי הרי ייתכן שבכל רגע יופיע ה„אדון" וצריך יהיה לפעול. הכנסנו אותם לתיקי עזר ואת הקנה הבולט עטפנו בגליל בריסטול, שהוא יפה להכיל מפות ששום מודד של אמת אינו זז בלעדיהן.

ליד תחנת הרוח העזובה בימין־משה עמד עלי, משם הוא ישקיף על הכביש, ובראותו את השיירה — יאותת לנו. עם היתקן האות תיפסק הצגת המודדים ונתפוש עמדות כלוחמים עם נשק ביד, גלויים ודרוכים.

פעם שאלו אותנו ילדים ערביים מה מעשינו. אמרנו שאנו מודדים פה מגרש כדור־רגל בשביל המשטרה.

שלושה ימים רצופים „מדדנו". לא פעם עברו בכביש מכוניות של משטרה, מבלי להתעורר כלל על „המודדים הממשלתיים" החרוצים והרי עבדנו באמת בחריצות, עשר שעות ביום.

ביום השלישי ארעה תקלה. המכונית, שהיתה מוכנה לנסיגה לאחר הפעולה, נתקלקלה. הבחורים סחבו אי שם מונית. הנהג שלנו באותו מעמד היה „ג'ו" (עזרא פישלזון). הנהגים נזעקו לעזור לחברם שמכוניתו נעלמה והגיעו אלינו. בשלבים המאוחרים של המלחמה, שלוש שנים לאחר מכן, אפשר היה להסתדר אתם, אך לא בשנת תש"ד. אז צריך היה להסתלק מהמקום ומהתוכנית.

פעם נודע לנו, שהנציב יבוא בערב לקולנוע „רקס" להצגת סדט תעמולה בריטי „ספיטפייר".

המקום שנבחר הפעם היה הסיבוב החד ליד בית הקברות ברחוב ממילא. כל מכונית חייבת להאט מהלכה כאן. כאן הוטל עלי ועל הג'ינג'י (אברהם שטינברג) לבצע את ההתנקשות בצורה המחוצפת ביותר: לגשת למכונית, ואם החלונות סגורים לפתוח את הדלת ולהטיל פנימה רימונים כפולים, בעלי פתיל של שני סנטימטרים.

אמנם שנינו בעלי פרצופים של גויים, ואף על פי כן אין זה קל להסתובב זמן רב מדי. כבר ראיתי מאה פעמים את חלונות הראווה וכן גם הג'ינג'י. מכונית הבולשת, שמספרה 616, חלפה פעמים אחדות על ידינו. בפינת הרחוב עומד המאותת. הפעם זה גבור קהיר השני: אליהו בית־צורי, הוא יאותת בפנס.

ופתאום הגיע קשר, המצווה להסתלק מהר מהמקום והמכונית. לפני דקות ספורות נאסר מנחם שיף, שעסק בתצפית על הנציב, למרות הזקן, זוהה

כאחד מבורחי לאטרון, וזה הכלל במתתרת: תקלה כזאת מבטלת את תוכנית הפעולה.

עוד תוכנית בוטלה.

אני מקבל הוראה לחכות ליד "אגד" ולתפוס מקום בראש התור לשוב לתל־אביב. אך לא להכנס לאוטובוס לפני הוראה אחרונה. בתור הנ"ל מחכה גם יורם (אהרוני), לאותה מטרה.

אני מחכה וממולי במדרכה השניה עוברים דב והג'ינג'י, ועיני המנוסה מבחינה שכיסיהם מלאים...

הם יוצאים לפעולה.

ואז הרגשתי שאין זה קל כלל ואולי אף קשה יותר לשבת או לעמוד במקום ולדעת שברגע זה יצאו חבריך לפעולה ואתה מצפה פה במתיחות. קל יותר להיות במתח הפעולה עצמה. ואם אני כך, מה על לבה של אשה המחכה בבית ויודעת בתחושה נשית טבעית, גם כשאין בעלה מספר לה, שהוא יצא לפעולה?

קיבלתי הוראה להשאר בירושלים, הפעולה לא בוצעה.

מה ארע?

שוב נתקבלה ידיעה ש"האדון" עומד לעבור. הפעם בחרו השניים מקום סמוך לבית הדפוס הממשלתי. שם יושב לו בני (חכים) בלבוש ערבי, כפיה לראשו, ולועס לו בלעיסת־נצח פיתה. לידו שוכב דב בדשא הגבוה, בלתי נראה. ליד שניהם תת־מקלעים ורימונים.

לא הרחק מהם רובץ הג'ינג'י, אקדח מתחתיו ורימונים בכיסיו, רובץ וקורא רומן זעיר.

הג'ינג'י יטיל את הרימונים במכונית שתאט פה את מהלכה, השניים יחפו באש על נסיגתו.

כך הם אורבים משבע בבוקר עד אחת בצהריים.

לפתע נעצר טנדר משטרה. הג'ינג'י לא מצא חן בעיניהם. סרג'נט יורד וניגש אליו.

דב ובני דורכים את עצמם לפעולה, לא יפקירו את הג'ינג'י.

הסרג'נט חוטף מידי הג'ינג'י את הספרון:

מה אתה קורא?

הג'ינג'י אינו זז, אם יזוז יתגלה הנשק. אבל לא רק הוא כבד תנועה, לא פחות מזה כבדת תנועה לשונו, אין הוא יודע אנגלית, פרט לשתי מלים שימושית: "איי לאב" על כן הוא מניף את ידו סביב ואומר: "בוי גירל, איי לאב".

הסרג'נט התבונן בו בעין בוחנת והחליט שלפניו מטורף, חזר לטנדר והמשמר הסתלק.

אף־על־פי־כן החליטו הבחורים שאהבת „בוי־גילץ" נעשתה מסוכנת במקצת במקום זה והסתלקו אף הם.

אכזבה מוסיקאלית

יהושע כהן אינגו מרפה: יש החלטה לדפוק את הגוי הגדול. בעברית של היום, זה נקרא, התלבשנו עליו.

פעם הוא פונה אלי ואומר: הפעם תהיה תועלת בפרצוף הגוי שלך. וזו התוכנית החדשה:

הערב מתקיים קונצרט בגינת בית הספר „אוולינה דה רוטשילד". זה קונצרט התזמורת הארץ־ישראלית בחסותה האדיבה של הגברת הנעלה מק־מייכל. יש סיכויים רבים, שגם בעלה הנעלה יתלווה אליה. השגנו כרטיס יקר ביותר, בשורה הראשונה, סמוך מאוד לשתי הכורסות המכובדות.

תנאי ראשון: לבוש מהודר — את העניבה, עניבת משי מפוארת, אני מקבל מידי פאניה רסקין.

וזה כמעט הכל. בגינה יימצא אותה שעה רק עוד איש לח"י אחד, עלי. הוא יימצא במקום אחורי, הוא יתן לי רמז בהגיע הנציב העליון. ולאחר שאני אשיב לו ברמז שזיהיתי אותו הוא יסתלק ואני אשאר במקום, מספר מטרים מהאוביקט המבוקש, וכל הנדרש ממני הוא: לשלוף כלי ו„לדפוק".

שאר הבחורים יימצאו בסביבה. בהשמע קול יריות, יטילו רימוני רעש ועשן, כדי להקים בהלה למען נסיגתי.

מילא, ספק אם בהלה זאת עוד תוכל להציל אותי. אך מעולם לא הרגשתי גאווה כזאת על שנבחרתי לפעולה זאת. גאווה זו לא הפחיתה את חרדתי, כמובן, למה שיתרחש עמי לאחר ההתנקשות. אך הכל בטל ומתבטל לגבי עצם המשימה: אני אדפוק היום את מק־מייכל...

הבסיס שלי הוא חדרה של פאניה רסקין. שם אני מתלבש ומעודד התפעלות אצל פאניה הנפלאה. היא מתלוצצת על חשבון ה„היא", שאני כל כך מתקשט לכבודה הערב.

אני עוד עורך טיהור אזרון של כל הכיסים. שום תעודה, שום פתק, שום כתובת, שום שם. רק פתק אחד אני משאיר, למען האמת: רשמתי לי את המלים של השיר הרוסי שנפוץ בימים ההם בתרגום עברי: „את חכי לי ואחזור"...

בפינה אחת עוד פגישה עם עלי. הוא נותן לי אקדח אבטומטי נוסף. אנו קובעים את הסימנים ונפרדים.

לא הרחק מבית הספר אני רואה את הבחורים שותים גזוז ליד קיוסק. הם מסתכלים בי באותו מבט שאני הסתכלתי בו בדב ובג'ינג'י בלכתם לפעולת „איי לאב".

בסימטות. מסביב לבית הספר, משמרות כבדים ובלשים. סימן טוב. סימן שה„גוי" יהיה. בבת אחת מתגבר בי גם הבטחון, שהפעם אבצע את הפעולה וגם שואת פעולת התאבדות. אותה שעה רק גברו הגעגועים לחנה. היא יושבת שם בתל־אביב ואינה יודעת, שבעוד דקות מספר אהיה מרחף בין החיים והמוות, קרוב יותר למוות.

ועם כל זאת: הגאווה מפעמת את לבי. באיזו אדיבות מוליך אותי הסדרן למקום שלי. הוא ודאי חושב שאני מהפמליה של מעלה...

הקהל: כל השמנת השלטונית.

על הכסא שלי נשענת זרועו של קצין משטרה. הוא מבקש סליחה ומוריד את זרועו. אני מציץ בפרופיל:

ג'יילס, מפקד הבולשת בארץ.

שכני.

ומעבר לכסא שלו — שני מקומות ריקים: האדון והאדונית טרם הגיעו.

הקונצרט מתחיל בדייקנות. אני איננני שומע. קול הלמות לבי מחריש את קול המנגנים.

הגיעה גם ההפסקה. הם לא הגיעו.

מזל של גוי, ואני חשבתי שהפעם יפול הגוי מידי מזל.

כשלון מוצלח או הצלחה כושלת

הוא התחמק, הגוי.

ואף־על־פי־כן לא התחמק.

ביום י"ט באב תש"ד (8.8.1944) בשעה 4.20 אחה"צ בכל זאת בוצעה ההתנקשות בנציב העליון מק־מייכל, ימים ספורים לפני עזבו את הארץ.

וזה תאור המעשה:

נודע שהנציב ישתתף במסיבת פרידה, הנערכת לכבודו בעיריית יפו. יהושע כהן פועל במהירות. המקום הוא ביציאה מירושלים, בקילומטר ה־4 בסיבוב החד מול ליפתא.

נקבעות שלוש עמדות, אני אחראי לעמדה הראשונה, לעזרתי בני (אליהו חכים) וברוך קוטליצקי. זו עמדה הקרובה ביותר לגבעת שאול.

תפקידנו הוא למנוע מהנציב ופמליתו במקרה שירצו ויצליחו לצאת מהאש שתומטר עליהם משתי העמדות הבאות.

בעמדה השניה, המרכזית, עומדים שפסל (יהושע כהן) עצמו, וה„קולחוז־ניק" (יעקב בנטוב). תפקידם להתקיף במישרין את מכונית הנציב באש תת־מקלעים ורימונים.

בעמדה השלישית, הסמוכה ביותר לכביש, הוצבו דב (יעקב גרנק), זאב (משה־דוד אייכנבוים) וגדעון (אברהם ליברמן). על־ידם הוכנו אבנים גדולות, שהם יגלגלון לרוחב הכביש בהינתן האות על בוא הפמליה מכיוון העיר.

תחילה תוכנן גם להפעיל שלושה מוקשים והם גם הוטמנו בסלע מתוך לעמדה השניה, אך נתקלנו בקשיים בהתרת פקעת החוטים והיה מסוכן לעבוד זמן רב מדי עליהם. על כן השארנו אותם שם מבלי להפעילם. אחר כך הם נמצאו על ידי המשטרה.

כהסוואה שוב שימשה לנו מחלקת המדידות הממשלתית.

אנו לבושים בגדי עבודה, מצוידים במפות ובמוטות אדומים.

פתחנו במדידות משבע בבוקר. עמדת־התצפית־והאיתות הראשונה היתה ליד בנין מושב זקנים, בכניסה לירושלים. שם ישב בחור ישיבה ואמר תהלים בכוונה עצומה. איש לא התעורר לחשוד בצעיר מזוקן זה, היושב על גבי אבן גבוהה ומטלטל גופו כל הזמן על גבי ספר תהלים. תופעה לא נדירה בירושלים, ודאי גם קצת לקוי בשכלו, המסכן.

עמדת תצפית ואיתות שניה היתה על הגבעות מעל בית היתומות דיסקין, שם הוצב עלי.

למען האמת נמתחו עצבינו לא מעט בכל אותן השעות הארוכות של היום הקיצי הארוך והחם. השעה כבר היתה קרובה לארבע. איזה שומר ערבי ממונה על הנקיון עבר במקום, הבחין באבנים גדולות שנערמו לצד הכביש, השמיע קללות לאומיות אחדות וגלגל אותן לתהום.

אילו ידענו שעוד דקות אחדות תגיע הפמליה לא היינו מהססים; היינו לוקחים את הערבי ומחזיקים אותו קצת בשבי.

לאחר ביטול תוכנית המוקשים היתה הסרת האבנים סיבה שניה לכשלון הקרוב.

במקום מחסום האבנים — מחליט שפסל — נשתמש ברימוני עשן; למעשה: חבילת פיח בתוספת חצי אצבע ג'ליגניט, נפץ ופתיל.

כעשר דקות אחרי 4 — לאחר תשע שעות של צפיה — אנו רואים את עלי קופץ ומניע כבטרוף ידיו ורגליו. פירושו של דבר: השיירה של הנציב חלפה על פני רוממה. בעוד שתי דקות היא על פנינו.

חסל סדר מודדים, החל סדר מורדים, בריש רבתי, בריש גלי.

יהושע בהן צועק בקול: "לעמדות"! תוך שניות מספר כולנו דרוכים וקפואים במקומותינו. אני בעמדה הראשונה מכיוון העיר. הנה היא עוברת על פני, השיירה. כחלוץ — אופנוע אחד, אחריו מכונית קטנה עם אנשי בולשת, אחריה — מכוניתו הפרטית של הנציב, ובסוף — טנדר עם שוטרים.

בעמדות שלנו דממת מוות. הכל מחושב בחשבון שניות. בהגיע מכונית הנציב לעמדה שלי ניתן האות, ובעמדה האחרונה הוטל המחסום־התחליף, מסך עשן, בכביש הוצת פח בנזין.

רוכב האופנוע נעצר בבת אחת, ושניה אחת שקל מה לעשות. באותה שניה כבר היתה מכונית הנציב ליד העמדה המרכזית, וטנדר הליווי מול פני.

עתה אין עוד פקודות. אנו ממטירים אש מקלעים ורימונים בכל הכוח והמהירות ואף ללא קליעה מדויקת. אנו מכסים את הקטע באש, מתוך חשבון האומדן, שלא ייתכן שיתהמק מהאש הצפופה כל כך. שפסל והק,לחוזניק ממטירים צרורות מהטומי הפיני, כל מחסנית 70 כדורים.

דב, גדעון וזאב מחזיקים באש את רוכב האופנוע ומכונית הבולשת ואנו את מכונית הליווי של המשטרה. השוטרים "שלי" קפצו מהטנדר ותפשו מחסה מתחת לסלעים.

מהמרכז מגיעה קול זעקה של אשה — היא אשתו של מק־מייכל —: "הצילו!!!"

נהג המכונית בדרגת מייג'ד (רב־סרן) עשה את הדבר הנכון ביותר. שיכול היה לעשות: להתקדם לא היה יכול, כי בעשן הסמיך לא נראה הכביש כלל והוא עלול לעלות על מכונית הבולשת. מצד ימין פצורה תהום המורד התלול לליפתא. על כן הוא פונה בתפנית חדה שמאלה, אל צל הסלעים. אמנם רבים הסיכויים שמעוצמת המכה תיהרס המכונית, אך יגדלו הסיכויים להציל את הנוסעים.

ואכן, חישובו היה נכון. המכונית נכנסה לשטח "מת". כדורינו לא הגיעו לשם, הנציב נפגע פגיעה קלה בידו וירכו, השליש נפצע קשה, הנהג נפגע בערפו, אשת הנציב לא נפגעה כלל.

כל זה נודע לנו, כמובן, רק לאחר מכן: אנו לא יכולנו מעמדותינו לדעת דבר.

על פי עוצמת האש בטוחים היינו שכולם נפגעו לפחות קשות.

לפתע נזדקפה קומתו הגבוהה של יהושע כהן וניתנה פקודת הנסיגה.

רצנו ברגל לכיוון גבעת שאול. שם המתינה לנו מכונית. הפעם היה הנהג יוסף ששקיס. נסענו בה 10 דקות. שוב החלו מגיעים אלינו הדי יריות ונכנסנו לירושלים. בהיותנו בגבעת שאול החלו מגיעים אלינו הדי יריות השוטרים שסוף־סוף יצאו ממחסיהם והחלו רודפים אחרינו ולירות יריות סתמיות.

הנשק הכבד הוחזר למחסנים. הנשק האישי, כרגיל, נשאר עמנו. כל אחד חזר לבסיסו.

על פי האבק שעלי הכירה פאניה שאינני חוזר הפעם מקונצרט.

לאחר רחיצה ומנוחה קלה יצאתי לפגישה לקבל הוראות על דרך השיבה לתל־אביב.

אותו ערב זכינו לחופשה לאחר שלושה שבועות של מתח ומאמצים בלתי פוסקים. אחדים מאתנו הלכו למצוא פורקן לעצבים בקולנוע. אני עמדתי במרכז העיר ונהניתי ממלאכתו של מצחצח נעלים שעיבד את נעלי ויהר אותם מאבק גבעת שאול, אותה שעה עברו על פני שיירות כבדות של חיילים שהוצאו להרים לחפש אותנו. הם שהו בשטח קרוב ל־48 שעות.

בינתיים כבר הגעתי בשלום הביתה. חנה חכתה לי וחזרתי, ככתוב בשיר.

והפעולה?

„הצליחה?" „נכשלה?"

לכאורה הרי נכשלה. הגוי יצא כמעט ללא פגע.

ואף־על־פי־כן — הצד הפוליטי שבה לא היה פחות מהתוצאה המעשית. התנקשות כזאת בכבישי הארץ הראשיים בראש השלטון אינה מבשרת טובות לשלטון.

למה היה הדבר דומה?

לאותם נאומים שהשמיעו הבחורים בבתי הדין. לכאורה מה הועילו? והרי נידונו למאסר עולם או למוות או לשנות מאסר רבות. ואף־על־פי־כן הר קולם התגלגל למרחקים ולמעמקים, ובחשבון הסופי גם פגע בלבו של השלטון.

וכן התגלגל גם הד היריות בנציב העליון. בחשבון הסופי, אף היריות ההן של אותו י"ט באב תש"ד יש להן חלק בפגיעות הסופיות בלב לבו של השלטון הבריטי בארץ.

מתוך „החזית" גליון י"ב:

משמעות כפולה היתה להתקפה שבוצעה על־ידי לוחמי חרות ישראל ביום ג', י"ט מנחם־אב.

מכונות־הירייה והרימונים כוונו אל לבו של מק־מייכל ואל לבו של הנציב העליון של שלטון־הכיבוש בארצנו.

מק־מייכל חייב מיתה על פשעיו הפליליים. היישוב כולו רואה אותו כפושע פלילי, וכן הוא בעינינו. ידיו מגואלות בדם עברי. הוא רצח בכוונה תחילה ובדם קר מאות יהודים. למעלה ממאתים מעפילי „פאטריה" רצח מק־מייכל. למעלה משבע־מאות יהודי „סטרומה" רצח הוא. דמם של עשרות יהודים במאוריציוס נשפך על ידיו. ועל חשבונו יש לזקוף את דמם של רבבות, שלא עלו על אניות, שהוזמתו בתאי־גאזים, כי זקיפיו של מק־מייכל סגרו בפניהם את דרך־ההצלה במולדתם.

מק־מייכל הוא רוצח המוני. אך הוא חייב גם על רצח אינדיבידואלי. מידיו נדרש דמו של יאיר, מחוללם ומפקדם של לוחמי־החרות. הוא האחראי לרצח אברהם אמפר וזליג ז'ק, לוחמי־חרות. דמו של שמואל ווליניץ, איש רמת־הכובש, על ראשו חל.

על פשעים אלה נושא מק־מייכל באחריות אישית. על אלה נתחייב בנפשו. ובדמו חייב הוא לשלם על דם קרבנותיו.

עזיבתו את ארצנו, הסתלקותו ממקום־הפשע, אינה משחררת אותו מן האחריות. אין ארץ־מקלט ואין עיר־מקלט לרוצח במזיד, לרוצח בכוונה תחילה ובדם קר. „מעם מזבחי תקחנו למות!"

דמם של מאות ורבבות זועק מן האדמה וממצולות־ים: „דין־צדק לרוצח!"

משפט־מוות לרוצח, דין־צדק הוא! אין חוק, אין מצפון, שלפיהם יוקל בדינו. אין מסיבות מקילות.

וזה היה גזר־דינם של לוחמי־החרות: דם תחת דם!

כאשר עשה כן ייעשה לו. להטילו הימה לא היתה אפשרות. על כן באו אליו באש של מכונות־יריה ורימונים.

על פשעיו הפליליים, על רצח, על שפיכת דמי נקיים.

אך לא מק־מייכל הפושע בלבד היה מטרת ההתקפה. לא לעונש אישי בלבד התכווני לוחמי־החרות. האש היתה מכוונת גם אל חנציב העליון של שלטון הכיבוש ואל המשטר אשר הוא סמלו ובא־כוחו.

משטר האוקופאציה בארצנו אהראי לכל אשר קרה לאומה בשנים האחרונות.

משטר הכיבוש אחראי לרצח של מיליונים יהודים, כי לא ניתן להם לשוב למולדתם.

עתה אין עוד אפשרות ללמד זכות על המשטר הזה. עתה אין עוד למשטר זה אפשרות להסתתר מאחורי היטלר וגרוריו. עתה אין השליטים בלונדון ובקהיר ובירושלים יכולים להתחמק מן האחריות.

לשארית יהודי הונגריה ניתנת הרשות לעזוב את ארץ־מגוריהם. מאות אלפים אפשר להציל, אם ייפתחו בפניהם שערי הארץ. מאות אלפים מהונגריה, מרומניה, מבולגריה.

אך השלטון הזר סוגר בפניהם את שערי המולדת. השלטון הזר סוגר בפניהם את פתח ההצלה. האוקופאנט של מולדתנו דן אותם למיתה. הוא ולא אחר; כל טיפת דם עברי הנשפכת עתה בנכר — על ראש השלטון הזר תחול.

עד עתה היתה בריטניה שותף להיטלר ברצח־יהודים. מעתה היא, ורק היא, אשמה בכליונם.

לונדון מתעלמת מדם יהודים. היא אוטמת את אזניה משמוע זעקת המובלים לטבח. האוקופאנט עומד על הדם.

אנו נמנע מאנגליה את התענוג הזה. אנו נכריח אותה להתעניין, כי לא תהיה לה אפשרות להתעלם מדם אנגלי.

לא תהיה עוד מנוחה לשליט הזר בארצנו.

לא יהיה שקט ואידיליה.

אם דם עברי הפקר הוא, יהא הפקר גם דמו של השליט.

מלחמה לנו במשטר־הדמים ונושאיו.

מלחמה לחרות, לכבוד, למולדת חפשית ועצמאית.

המשעבד אויבנו הוא, אוייב האומה, אויבה בנפש. באויב נלחם בנשק ביד, בכל שעה, בכל הזדמנות, בכל מקום.

ההתקפה על הנציב העליון של שלטון הכיבוש היא אחת מפעולות־המלחמה, מול מכונת־היריה של האויב, של קלגסי־השלטון, העמידו לוחמי־החרות מכונות־יריה שלהם. אש מול אש, נשק מול נשק, כוח מול כוח.

שריונועים אין לנו. טאנקים אין לנו. ואף לא אווירונים. האוייב עולה עלינו במספרו ובציודו. אך לוחמי־החרות מצוידים בנשק נוסף, שאינו נמדד בחומר: בלבם של לוחמי־החרות בוערת אש האהבה למולדת ולאומה; בוערת

השנאה לשיעבוד ולמשעבד. בכוחה של אש זו, שהצטרפה אל כוח האש שבנשק, עמדו מעטים מול רבים. בכוחה גרמו אבידות לאויב, ללא אבידות לעצמם.

אנו חדורי אמונה, כי זו הדרך ואין אחרת. לחמי החרות נכונים להקרבה ולסבל. הם נכונים לכל.

על כן לא תיפסק המלחמה. מנוחה לא נדע ולא ידעה גם האויב.

תאזין האומה ותקשיב המולדת: אנו נלחמים לחרותכם!

תאזין אנגליה, יקשיב המשעבד: בדם תשלמו על גזילת ארצנו, על דם אחינו השפוך ישמע העולם כולו: אל דומי! אנו נדדיך את מנוחתך!

קרבנות יהודים לא זיעזעו את העולם.

„תזעזע אותו המלחמה העברית".

איך חוסל וילקין

המסוכן ביותר בכל המשטרה הבריטית היה ללא ספק בלש זה, ששמו היה וילקין, או כפי שנקרא בפי היהודים: „וילקינס".

מעל לו ישבו קטלינג וג'יילס. אך הוא היה המעורב בכל הישוב: הוא ידע את כל סבך הבעיות הפנימיות בארץ ובסקטור היהודי; הוא התמחה בעניניי הארגונים: הוא עמד במגע אישי עם מאות יהודים.

הוא נשא בזכרונו שמות של מאות „חשודי" מחתרת, והיה כמעט אדון על חרותם של רבים. ברצונו — ייאסר איש, ברצונו — ישוחרר. הוא ה„ספק" הגדול.

ולנו, ללח"י, היה כמובן חשבון מיוחד עם מרצח זה. אנו ידענו את הזוועה הזאת של יריותיו בארבעה בדיזנגוף 30. אנו ידענו שהוא בעט במשה סבוראי המתבוסס בדמו ושאלה בעברית בפיו: „רצית חרות? הנה לך חרות"... ואחרון אחרון, אנו ידענו כי ידיו טבולות בשותפות עם מורטון, בדם יאיר.

היום, כששורות אלו נכתבות, נודע על ספר שכתב מורטון, זה המרצח שהצליח להתחמק, ובו הוא מנסה לספר שהבחורים בדיזנגוף 30 ניסו לירות בו, ושיאיר ניסה לברוח דרך הגג. כל אלה הם כמובן וכפי שהוכח או על ידי בדיקות של רופאים ובחינות נסיבתיות — שקרים גסים.

על כן לא היה כלל ספק בדבר, שאם יש צורך לחסל איזה בריטי חיסול אישי, לא מדיני כחיסולו של מק-מייכל — הרי זה וילקין. אפילו ה„הגנה" לא חיבבה אותו, ואף האצ"ל רצה לסלקו.

והוא עצמו ידע את הדבר עוד יותר טוב. על כן מה קשה היה להגיע אליו.

על הפעולה יודע לספר ש:

מאז שבט תש"ב בער בנו הפצע, פצע דיזנגוף 30, פצע מורחי ב', רצח זיק ואמפר, רצח יאיר וידענו: וילקין הוא אחד הרוצחים.

אנו מבחוץ, ועוד יותר האסירים השפוטים מעבר לחומות בתי הסוהר יקדו: לעשות את החשבון עם וילקין.

אך סוד זה היה ידוע גם לו עצמו ועל כן נזהר שבעתיים.

פעם קבלנו ידיעה ברורה, שהוא עומד לבקר במקום מסוים בתל־אביב, למדוד זוג מכנסיים. אדם וסיומקה ארבו לו.

לא בא.

אך בנראה שאז גם הזהירו אותו והוא עזב את תל־אביב.

קיבלנו ידיעה שהוא עבר לירושלים, אנשי מחלקה ו' שלנו לא ידעו מנוחה. ארבו לו במבואות בניני הבולשת, במגרש הרוסים, בכל בתי הקפה שרגילים היו אנגלים לבקר בהם.

לשוא.

עד אשר ראו אותו פעם כשהוא מגיע במכונית למלון המלך דוד. נכנס למלון כעבור דקות מספר יצא עם קצין שני, שניהם במדים. הוא הרכיב משקפי שמש גדולים בעלי זגוגיות ירוקות.

הם נכנסו למכונית ונסעו.

נמצא חוט ראשון.

לבסוף הגענו לפקעת: ברחוב סנט ג'ורג', בכנסיה הרומנית יש מעון לקציני משטרה. שם הוא גר.

לכתובת זאת הגענו על פי ידיעה מפורשת שנמסרה לנו על ידי קצין משטרה יהודי. הוא אמנם היה בשרות ה"הגנה", אך למען היחסים היה מוסר מזמן לזמן ידיעות גם לנו.

מתתיהו פלאי ("תודיק") החל בודק את הידיעה, התחפש לפועל ערבי מלוכלך, התישב בקרבת מקום על המדרכה, לידו סל ערבי ובו פיתות וזיתים וענבים. אין לך מראה טבעי מזה: פועל ערבי מחכה בבוקר סמוך לשעה שמונה לעבודתו.

וכך ראה את וילקין יוצא בשמונה ממעונו והולך בכיוון בית הסוהר המרכזי.

למחרת בדקו את המשך דרכו בסיבוב סימטת מליסנדה, וגם כאן ראוהו נכנס לשער בית הסוהר מצד סימטה זו.

ועוד בדיקה שלישית ואחרונה: השעה, הדרך, הכל ברור. גם זאת: תמיד בידו השמאלית תיק עור, תמיד ידו הימנית בכיס מכנסיו, מחזיקה כנראה באקדח ליתר בטחון וזהירות.

לתל־אביב הגיע שליח מיוחד מירושלים לקבל אישור סופי מהמרכז, וגם בקשה לשלוח אדם נוסף לפעולה, ומכונית.

אני מקבל ממיכאל פתק דחוף לפגישה דחופה. בערב אנו נפגשים, הוא מסביר לי את התכנית ומטיל עלי את התפקיד. הוא מדגיש: „לא להשתהות יתר על המידה בקליעות מדויקות. להריק, בלי חוכמות, את כל התוף של „הנגן" בשטח החזה שלו".

זהו תפקיד כבוד. דמם של אמפר וז'ק, דמו של יאיר.

לבי מלא תודה למיכאל.

למחרת הבוקר הגעתי ירושלימה. נפגשתי עם ש. הוא עיבד את תכנית הפעולה על כל פרטיה. ערכנו סיור במקום. קבענו את דרך הנסיגה. הפעולה תבוצע על ידי ועל ידי ע.

בפינת מאה שערים ישנה חנות. ליד דלת החנות ישב מ. הוא, בראותו את וילקין יצא משער המעון יזרוק את כובעו למעלה. אנו נטייל על המדרכה במרחק מה ונראה את הסימן.

סמוך לכנסיה הרומנית ישנה תחנת דלק, שם תעמוד המכונית לנסיגה. גם ממנה יראו את הכובע המתעופף. ליאות זה תזוז המכונית, תעבור על פנינו את רחוב סנט ג'ורג' ותכנס לסימטת מליסנדה, שם תחכה בשהמגוע שלה פועל. מספרי המכונית מלוכלכים לבלתי הבחין.

נמצאה חצר שדרכה נוכל לעבור לאחר הפעולה ישר למליסנדה, למקום חניית המכונית.

ה„נגן" שלי בנרתיק ברזנט תלוי מתחת לכתפי השמאלית. המקטורן מכסה על הכלי, אך גוח מאד לשלוף במצב זה. „הנגן" הפולני טעון 7 כדורים ואינו מאכזב. נוסף לכך צוידנו באקדוחים אבטומטיים לצורך הגנה עצמית. בכיסינו גם רימוני רעש בצורת קופסת גפרורים.

ואחרון אחרון: ש. יחפה על נסיגתנו, יטיל פצצת פיח, כדי שלא יראו את כניסתנו למכונית בסימטה.

והפעולה:

יום י"ב בתשרי תש"ה. שמונה פחות רבע. אני וע. מטיילים לאט לאט

על המדרכה, ליד הכנסיה הארמנית, ברח' סנט ג'ורג'. אם עבר שם איזה איש מחתרת, ידאי חשב אותנו לבלשים בריטים. אני זכיתי לכבוד המאורע למגבעת חדשה, חומה, שנתיים לאחר מכן, כשהיינו הולכים ברחובות ירושלים כציידים ודופקים כל גוי בריטי, היו בלי ספק, דופקים אותנו...

בפינת הרחוב עומד שוטר ומכוון את התנועה. התנועה בשעה זו היא חזקה כרגיל. רבים במיוחד טנדרים של המשטרה ומשרדי ממשלה, המובילים פקידים לעבודה.

עינינו תקועות באותה חנות בפינת מאה שערים, אנו דואגים לכובעו של מ. המחכה. מתי יצוף?

והנה —

כובעו של מ. הוף.

עתה —

עתה וילקין צועד מולנו, מול קיצו.

מ. אינו משתהה כדי לראות במחזה, זה מיותר, הוא סיים תפקידו, נכנס לתוך מאה שערים.

באותו רגע זה המכונית מתחנת הדלק, במכונית ש. הרומז לנו בקריצה קלה: זהו.

אני אינני מכיר את וילקין. ע. מכירו, אני שואל אותו:

— זהו?

— זהו.

— אתה בטוח?

— בודאי.

אנו מסתובבים, אחורנית וצועדים לאט, כדי שהוא ישיג אותנו. חישבנו כך, שה"דפיקה" תהיה ליד הכנסיה הארמנית.

עשינו עשרות צעדים, שוב הסתובבנו, עתה הוא נמצא כעשרים מטר מאתנו.

ברגע האחרון אני מבקש מע.: תן לי "לפתוח".

הוא נענה בזכות הותק שלי בפעולות מסוג זה.

אני מבחין בידו הימנית של הגוי, שהיא נעה במכנסיו, כאילו לפתח את הכלי. ההרגיש במשהו, או סתם תנועה?

ליתר בטחון אני מציע לע. שניתן לו לעבור, שמא עלה בו חשד ויקדים אותנו בשליפה.

הגה הוא על ידינו. ואכן ניכר מאמץ חד בעיניו, אך המשיך בשקט.

ואז הסתובבנו מהר, שליפה מהירה, ושנינו בבת אחת — איה הבטחתך, ע...? — יורים בו.

הוא הספיק לעשות חצי סיבוב ואף הספיק לשלוף את האקדח. סימן שהיה דרוך תמיד וסימן שבכל זאת, לא מצאנו חן בעיניו ולפת את הכלי. אלא שאיחר.

הוא נפל בטרם לחץ על ההדק. תיק העור נשאר צמוד לגופו השמן ונשטף דם. הרקנו את שני הנגנים עד תומם. זה נשמע כאילו מתת־המקלע. מ־14 הכדורים פגעו בו 11.

בניגוד לתוכנית המוקדמת לא נכנסנו לחצר הכנסיה הארמנית, כי אם פרצנו ישר לסימטת מליסנדה ולתוך המכונית.

ש. לא הספיק להטיל את פצצת העשן שלו. הפעולה הפתיעה אותו במהירותה. בטרם ניסה לזרוק את הרימון, כבר ראה אותנו רצים. הצטרף אלינו והמכונית זזה. את המספר איש לא יכול היה לראות, גם אם נמצא שם מישהו שרצה לתפוש אותו.

טסנו לאורך הסימטה צפונה, סיבובים בסימטות אחדות, חולפים את כבר אלנבי, כמעט בלוע הארי, דרך רחוב ממילא ועזה לקצה רחביה.

כאן אנו מנקים את הכלים. אני מסיר את המגבעת ואת המקטורן, יורד מהמכונית, עולה לאוטובוס ויורד בתחנת „אגד".

20 דקה לאחר הפעולה כבר ישבתי באוטובוס „אגד". כיצד? פשוט, מישהו תפש כבר בהקדם תור בשבילי והכין כרטיס.

ואף־על־פי־כן כבר הוחל בדרך בחיפושים, חמש פעמים נעצר האוטובוס והנוסעים הורדו. אף פעם לא נתבקשתי אפילו להראות תעודת זהות. ורק כפעם החמישית, למרבית תמהוני וחרדתי, נכנס שוטר פנימה, סקר את הפרצופים וניגש ישר אלי ורק אלי. אולם לאחר שהציץ בתעודת הזהות ביקש סליחה וירד.

משתמי פעולה פרסיים

רבים היו השוטרים היהודים בשורות המשטרה של הארץ. רובם סרים למשמעת ה„הגנה" ואף נשלחו על־ידיה לשרת במשטרה. היו גם שוטרים אוהדי המחתרת. יתר על כן. גם לא כל הבלשים היהודים היו ממילא בלשים נגד המחתרת.

אך היה היו גם כאלה. ונגדם התחלנו לפעול בכל חומר הדין.

באותו קיץ תש"ד הוצאו להורג על ידינו שניים שהיו מסוכנים ביותר והתמחו בכיוון לח"י. האחד גוטוביץ מתל־אביב, השני פלאש מרמת־גן.

לאחר הוצאתם להורג פרסמנו ברחובות העיר רשימה של עשרה בלשים יהודים נוספים, תוך כדי אזהרה חמורה, שאם ימשיכו לפעול נגדנו יהיה סופם כסוף גוטוביץ ופלאש.

אך לא תמיד היו ההוכחות, או שארע, ואפשר היה לנצל אחד כזה ולאלץ אותו לשרת את המחתרת.

בשלהי חורף תש"ד, עם התחלת פעולות האצ"ל נתגלה איש מרכזי באצ"ל, יעקב חיליביץ כפרובוקטור. תמורת כסף ויש אומרים תמורת סכום חד־פעמי של —.5000 לא"י, מסר לבולשת הבריטית רשימה גדולה של אנשי אצ"ל. את הידיעה עליו קיבל גרא מפי אחי הקשרת שלו רות. מפיו נודע על פגישת חיליביץ עם קטלינג, אחד מראשי הבולשת הבריטית. בגין הרכיב בית־דין חוקר, מורכב מיוניצ'מן וצבי סגל. הם חקרו אותו, אך נתנו לו ליהנות מן־הספק. למהרת ההקירה נאסרו שני החוקרים ואף מוסר האינפורמציה. עתה לא היה ספק עוד. אך היה מאוחר מדי. הבריטים הבריחו אותו מן הארץ.

מאסרו של יהושע כהן

באותו פרק זמן החליט המרכז לשנות את ההוראה הקיימת להתהלך תמיד עם נשק אישי.

השיקול להוראה החדשה היה זה: עם החרפת המלחמה וצורתה ההמונית יותר, הרבו הבריטים במעצרים המוניים, כמעט ללא הבחנה. במצב כזה, כשאין פני הבולשת מכוונות אל יחידים מוכרים ודי לה במאות חשודים — הנשק הוא בבחינת תעודת השתייכות למחתרת. לעומת זאת אפשר לחמוק מבעד לרשת הזיהויים ההמוניים, אם אין נשק אישי בכיס, ואין מעוררים חשד בעיני המחפשים. ההחלטה על כך נתקבלה אחרי היסוסים רבים, אך גברו השיקולים נגד נשיאת נשק אישי.

בשביל יהושע כהן, יוצר הסגנון ההוא היה הדבר מעין חידוש חיים „אזרחיים", אך לא נוצל על ידי כך. הוא המשיך לשבת בירושלים (בין היתר הכין פעולה התנקשות במזכיר הראשי שאו, ואף הובאתי לירושלים לבצע אותה, אך משום מה בוטלה התוכנית ברגע האחרון).

פעם נפגש עם עלי ונכנס עמו למסעדה קטנה בסימטה מאחורי בנין הנוצרים הצעירים, ישבו ושתו קפה. פתאום נכנס ברנש בעל גוף, עם חיוך טפשי על שפתיו, וביקש סיגריות. עלי הכיר בו בלש.

התוא צעד הנה וחזור כאילו לתומו. בשעה שבעל החנות חיפש סיגריות. לפתע תפש הבלש את יהושע בכיסים וגיפף בכל גופו. הוא החזיק בו בידיב אתלטיות. מעולם לא חרה לו לעלי כל כך על ההלטת המרכז כבשעה זו. אילו היה כלי בידו היה מחסל את הבלש תוך שניה. עתה חטף בקבוק וניסה להניף אותו לראש האתלט. אך מאחור תפשהו בעל החנות. באותו רגע נכנסו שלושה גאפירים ערביים. עלי קפץ לדלת ואמר: "אני הולך להביא שוטרים אנגליזיים". והם פינו לפניו את הדרך.

עלי נחלץ. ויהושע כהן נאסר.

מלאכה רבה עשה עד כה. עתה ינוח מגותת אונס.

ולאו דוקא באחד מבתי הסוהר שבארץ.

לורד מוין

הגלייה

בתי הסוהר ומחנות העצורים החלו מתמלאים. והם מלאים היו חומר נפץ חי ותוסס. רק אחוז קטן מהנעצרים אפשר היה להעמיד לדין. רובם נעצרו על סמך חוקי־חרום מיוחדים כחשודים ב„טירוריזם": החל מילדים בני 15, שכונו בשם „עתונאים". על כי נתפסו בהדבקת עתונות המחתרת, וכלה באנשים מבוגרים ואף מזדקנים שהיו אוהדיה של המחתרת ונתנו לה את ביתם או כספם. השלטון לא יכול היה לסמוך עוד על שמירת המשטרה. צריך היה להעמיד יחידות חיילים לשמור על מחנות העצירים, שהכילו מאות „טרוריסטים". כמו כן ידע האויב, שאין באפשרותו למנוע מגע מתמיד בין העצורים והחוץ. מאות דרכים שימשו לכך. עוד פחות מזה יכול היה לסמוך על חכמתם של מפקדי בתי הסוהר והמחנות. מוחו של העצור פעל פלאים. חיבל תחבולות אין סוף. וידוע היה הדבר, שהבריטי מעמיד משמר כבד בכל מקום שנתגלתה פירצה. וכשכל מעייניו נתונים לפירצה, עבדו מוחות וידים בכריית פרצות אחרות. כך היה בפעולות בחוץ וכך במחנות־ההסגר.

ואז הוחלט — כפי שנמסר הוחלט על כך בדרג גבוה ביותר, במשרדו של המיניסטר לעניני המזרח־התיכון והמפקדה הצבאית הבריטית למזרח־התיכון — על הוצאת העצורים אל מחוץ לגבולות הארץ.

היתה בכך כוונה כפולה. ראשית — למנוע בריחות. שהרי לא דומה ארץ־ישראל הקטנה, שהמחנות רחוקים מישוב יהודי לא יותר מעשרים— שלושים קילומטר לאיזה מקום נידח במרכז אפריקה, כגון אריתריאה, סודאן או קניה.

שנית — ההשפעה הפסיכולוגית. רבים יירתעו ודאי מלהשתתף במלחמה, שבמקרה הטוב ביותר היא עולה בהגלייה מהארץ לשנים רבות ללא ביקורי משפחה, ללא תחושת קירבת בית ועם.

מה היתה מידת ההצלחה של שני טעמים אלה — ידוע; הבריחות מאריתריאה ומקניה רבו על הבריחות מלטרון. ועל כל לוחם שהוגלה נוספו עשרות אחרים. העם הבריטי, שנחשב משום מה לעם שוקל ומחשב, טעה בשיקולו ובמחשבותיו בפעולה זאת.

אמנם, לא היה זה דבר חדש במדיניות הבריטית. גם בארץ היה תקדים של הגלייה; בימי הפעולות של הערבים או מלחמת־השחרור שלהם, כפי שהם קוראים לזה, הוגלה הועד הערבי העליון בראשות המופתי. ואף בשנים האחרונות הוגלה בידוע הבישוף מאקאריוס מקפריסין. נראה שהבריטים אינם למדים מכשלונות. הם עקיבים. הם פועלים על פי שאבלונה...

וכך אירע, שבליל א׳ בחשוון, תש״ה (18.10.1944) הקיפו כוחות צבא גדולים את מחנה לטרון ובשעות הבוקר המוקדמות הוצאו ממנו 251 עצורים מבין 300. בדרכים הוכרז עוצר. הם הובאו לשדה התעופה בלוד, שם נפגשו עם עצורים נוספים, שנאספו מבתי סוהר. כן, למשל, הובאו מכלא עכו עצורי לח״י ועמם נפתלי לובינצ׳יק, שלמה בן־שלמה, דוד ינאי, משה מולדבסקי, יוסף ברושי (כהן) אריה קוצר, שמנותקים היו כל השנים בעכו, יותר מאשר אחר־כך במרכז אפריקה, והובא יהושע כהן, שהוחזק בצינוק בירושלים. כולם נכלאו והוכנסו למטוס־הובלה והועברו לאריתריאה.

בלטרון נותרו כ־50 איש, רובם כאלה שהיו להם תיקים מיוחדים או מועמדים לשחרור, או כחמשת עצורי ה״הגנה״, או כד״ר ישראל שייב, שנהנה מהגבס שעל גופו והטפול הרפואי הקבוע שהיה מקבל.

היתה כאן בעיה עקרונית; זכותו של כל אזרח, גם אם הוא מפר־חוק, להיות עצור בארצו. הסוכנות היהודית או הועד הלאומי כנציגי היהודים הייבים היו לעמוד על זכות זאת, אף למען ״הבנים החורגים״ מסוג ״הפורשים״. אך כמובן, זהי תביעה מוגזמת. ועל כן אפילו הבטאון של ה״הגנה״ ״אשנב״ מצא לנכון לאמר ״אמן״ למעשה זה והוא כתב:

״הישוב לא היה מקבל שילוח של 251 יהודים מהארץ כפי שקיבל, אילו היה מנסה השלטון לגרש אנשים בעלי זיקה לכלל, שאחריות הכלל חלה עליהם. ידעו נא הפורשים: המוציא עצמו מן הכלל — הכלל איננו אחראי לו״.

במילים פשוטות פירושו של דבר הוא: מילא, פורשים אלה, עשו בהם כרצונכם, אך אנו מזהירים אתכם: אל תעיזו לעשות כך לאנשים שלנו...

פגיעה בעצבי האימפריה

שבועיים וחצי לאחר מכן, ביום כ׳ בחשוון, תש״ה (6.11.44) חלפה ידיעה מזעזעת את הארץ ואת האימפריה הבריטית ואת העולם כולו.

שני בחורים ארצי־ישראלים התנקשו בקהיר בחייו של הלורד מוין, יניסטר לענייני המזרח התיכון. הם חיכו לו ליד ביתו, נגשו למכונית וירו בו. הוא מת כעבור שעות מספר. הבחורים נתפסו ומסרו הודעה, שהם

נשלחו על ידי לוחמי חרות ישראל, שמותיהם: אליהו הכים ואליהו בית צורי.

כבר סיפרתי על השניים בהזדמנות אחרת. בעיקר הכרתי את בני חכים, מכיוון שהיה איש חיפה. אולם כשם שההתנקשות בלורד מוין היא אחד השיאים של פעולות לח"י במשמעותה המדינית, כן הופעת השנים בפעולה, במשפט ומול הגרדום עולה על כל מה שידוע היה לנו עליהם בימי פעולתם במחתרת בארץ.

על פרשת ההתנקשות הזאת והמשפט נכתב כבר בחוברת שלנו „על גרדום בנכר" ובספרו של יוסף נדבה „עולי הגרדום". על כן אביא בזאת חומר שלא נכלל שם ואשר ידוע לי באורח אישי, בתוספת עדויות, שיש בהן כדי להאיר בכלל את דרך הפעולות של לח"י במצרים בקשר לענין זה וגם מעבר לו.

חכים ובית צורי

בראש וראשונה אביא את עדותה של יפה תבואה:

את אליהו חכים פגשתי בקפה „אסטוריה", בקהיר. הייתי או חיילת ותפקידי — נהגת אמבולנס במחנה הצבא בתל־אל־כביר. עד אותה הפגישה הפעילה אותי התנועה בהברחות נשק, בהעברת מכתבים לארץ ובחזרה, ובחלוקת חומר הסברה שלנו בין החיילים העברים. היו לנו אנשי תנועה פה ושם במחנות הצבא שבמצריים, וכולנו הווינו מנגנון קטן, שעסק במרץ רב בכל הפעולות שהזכרתי. האחראי הישיר שלי היה יוסף (סיטנר) ששירת בחיל־האויר המלכותי הבריטי. הייתי נפגשת עמו במועדון היהודי — מקום הבידור של החיילים היהודים בקהיר.

ביום הפגישה עם חכים, המתין לי יוסף בקוצר־רוח במועדון. הוא בישר לי, כי מכינים פעולה חשובה, וכי עלינו לגשת מיד אל סדובסקי.

הכרתי יפה את סדובסקי, הוא היה רביזיוניסט, מעין „אוחד" שלנו, ונעזרנו בו רבות. בתוקף מעמדו כמורה בקהילה היהודית בקהיר, כאזרח־תושב מצריים, כאיש קהיר ותיק ובעל קשרים רבים, עשוי היה לספק לנו ידיעות ואמצעים בשטחי פעולה שונים, אולם שתי חסרונות גדולים היו בו, ובגללם הביא בסיכומו של דבר יותר נזק מאשר תועלת, בפרשת חיסולו של לורד מוין. הוא היה פטפטן. פטפטנותו נבעה במידה רבה מחסרונו השני, — מרדיפת הכבוד שלו. והוא עזר בהתלהבות רבה לאנשי לח"י במצרים, מבלי לדעת פרטים סודיים. לאמיתו של דבר היה פחדן ללא תקנה. דמותו הגוצה,

הדקה, ופניו הרכרוכיים המגוחכים לא עוררו בטחון כאיש שידע לעמוד בשעת מבחן. ואכן, הוא לא עמד בו.

סבורתני, כי בקשתו, ערב ההתנקשות במוין, כי התנועה תשלח לו מכתב תודה וברכה על עזרתו למחתרת — אין טוב ממנה לחשיפת עולם־מושגיו. הנני מספרת את כל הדברים האלה מכיון שהיה לסדובסקי תפקיד־משנה חשוב בפרשת מוין.

בביתו של סדובסקי המתינו לנו הוא עצמו ובחורה שלנו, שכונתה רות. אף היא היתה חיילת בצבא הבריטי, ועמדה בקשר עם יוסף. הבינותי שגם היא גויסה לפעולה. בבית סדובסקי אמר לנו יוסף, כי המרכז פקד לחסל את שר־המדינה הבריטי למזרח התיכון, הלורד מוין, הנמצא בתוקף תפקידו בקהיר. לאחר שהסביר יוסף את מעמדו של מוין באימפריה הבריטית.

מבית סדובסקי הלכנו ארבעתנו לבית־הקפה „אסטוריה" להיפגש עם בחור שנשלח מטעם המרכז מן הארץ לקהיר, להכין את ההתנקשות. בבואנו לקפה התרומם לקראתנו מאצל אחד השולחנות בחור משופם רחב כתפיים, שנראה מצרי לכל דבר. יוסף הציגו לפנינו כיצחק כהן. הכרתיו מיד כחבר „מכבי" בחיפה עירי. הוא נשתייך לגדוד „חשמונאים" ואילו אני נשתייכתי לגדוד בוגר יותר, לגדוד „גלילי". זכרתיו בהיותו עדיין נער והוא מתריצץ בזריזות על מגרש הספורט, ונדהמתי למראה הגבר הבוגר ומיושב־הדעת שניצב לפני בקפה. ידעתי כמובן, כי יצחק כהן, שם בדוי הוא, אך שמו האמיתי לא עלה בזכרוני. וגם אחר־כך, בעשותנו שעות ארוכות יחדיו בהכנות לפעולה ובשוחחנו על ימי המכבי שלנו, לא הצלחתי להזכר בשמו. רק לאחר ההתנקשות במוין נודע לי מן העתונים כי היה זה אליהו חכים.

בכל פגישה עם חבר־תנועה חדש נוצרת חיש הבנה הדדית וחוטים סמויים קושרים מיד את הלבבות — באמת זאת נוכחתי מחדש באותה ישיבה בקפה „אסטוריה", שהפך במרוצת הימים לשם־דבר, הן בפינו והן בפי החוקרים הבריטים שבפניהם עמדתי לאחר ההתנקשות. ישבנו שם וגילגלנו שעה קלה שיחה בנושאים שונים, שלא היה להם שום קשר לענין שלמענו נתאספנו.

חכים נראה לי כבעל־נימוסין וכאיש־חברה נעים. הוא ידע לקשור שיחת־רעים בלא מאמץ ואמר דברים של טעם. ניכר היה בו שהוא חש עצמו בטוב בחברת אנשי־התנועה, המסבים עמו אל שולחן אחד בארץ זרה. בימים שבאו הרבה לספר לי על המשיכה העזה שהוא נמשך אל חברינו.

שחיברתם היתה לו בבחינת „מים לדגי". ואילו אנו, „המקומיים", ראינו בו דרישת־שלום חיה מגוף הפעילים של התנועה בארץ, הוויתו הנמרצה, תנועותיו הבטוחות, דובבו את מה שלא ניתן לספר מטעמי קונספירציה — כי התנועה בארץ מתגבשת, מתפתחת, מתרחבת ומרחיבה את תחומי פעולתה; ועצם מציאותו בקהיר, והמשימה שלשמה בא, שמשו לנו עדות חותכת לכך.

מענין לענין הגענו לענין ההתנקשות. תפקידנו, הבנות, היה לשמש כבנות זוג לגברים בשעת התצפיות. יוסף חילק אותנו לשני צוותים. רוח נשלחה עם חכים לבית מגוריו של מוין, ויוסף עצמו הלך עמי לבנין שבו נמצאו משרדי שר־המדינה של המזרח התיכון, הן מקום מגוריו והן מקום המשרדים נודע לנו מפי סדובסקי, שהכיר את קהיר ככף ידו.

התצפית שערך אתי יוסף על בנין המשרדים גלתה שני זקיפים מזוינים בפתח, ועוד שומרים מזוינים בפנים הבית — כולם בריטים. יוסף בדק את הסביבה, את פרשות הדרכים. שיערתי, כי ההתנקשות באישיות הבריטית רמת המעלה בלב בירת מצרים, לא תבוצע בנקל ותהיה כרוכה בסכנות חמורות למבצעים, אולם התצפית הראשונה הזאת, הצעד המעשי הראשון, הבהירו לי את הקשיים העצומים במלואם, ורק אז נעורה בי חרדה לגורלו של המתנקש.

לאחר אותו יום הפגישני יוסף עם חכים, והייתי יוצאת עמו פעמיים בשבוע לתצפיות על בית המגורים של מוין, כבר החלט, שבית־המשרדים וסביבתו פסולים להתנקשות מחמת השמירה הכבדה במקום. בית־המגורים נצב בפרבר העשירים של קהיר, בסביבה נאה ושקטה, בסמוך לנילוס. שמירה לא היתה עליו, והוא נראה לחכים כמקום טוב לביצוע ההתנקשות. כל תצפיותינו התרכזו, איפוא, עליו ועל סביבתו. בקרבת הבית נמצא גן צבורי ובו גבעת קופי־מערות, ואף אֶקיאריון, שמשכו מבקרים. שוטטנו, איפוא, בלי לעורר חשדות לפני הבית, או ישבנו בגן, והיינו מתאמצים לזהות את מוין ולהכירו.

בידי אליהו חכים היתה תמונה של מוין. היו למוין פני שועל ארוכים, קלים לזיהוי. אולם מזכירו היה דומה לו במקצת, ולעתים קשה היה להבחין בין השנים בבואם במכוניות אל הבית. כן ישבו לפעמים אורחים נוספים במכוניות. בענין שהיה לפנינו אסור היה להניח מקום לטעות, וחכים קבע את זהותו של מוין כמה וכמה פעמים, עד אשר הכירו לבטח. בד בבד עם הזהוי קבענו את מועד צאתו ובואו. בשמונה בבוקר היה נוסע במכונית למשרדיו, היה חוזר ב־12.45 לביתו באותה המכונית, ושב ונוסע בה ב־16.00 למועדון החברה בקהיר. יש והיה יוצא ב־6.00 בבוקר לשחק בטניס, בלוית מזכירו.

כן למד חכים את סביבות הבית, שתחנת משטרה מצרית נמצאת בקרבתו, ותיכן תכניות בסיגה שונות.

פגישותינו נערכו לפי כללי החשאיות. חכים היה ממתין לי כל פעם בבית־קפה אחר. הייתי נכנסת לקפה, יוצאת מיד, כאילו לא מצאתי שם את המבוקש. חכים היה יוצא בעקבותי ומצטרף אלי ברחוב. לאמיתו של דבר לא היינו "זוג" מתאים. הוא נראה כמצרי, ואילו אני, הבלונדינית, שהייתי במדים, הייתי עלולה לעורר בלבתי בצדו את תשומת לבם של החיילים העברים העוברים ושבים ברחובות קהיר. על־כן היינו נשמרים בפני הליכה ברחובות ראשיים, ובלבתנו לסעוד בצותא, ביכרנו את המסעדות הקטנות של הפרברים.

בפגישות אלו, וכן בשעת התצפיות, לא הרבה חכים לדבר על הפעולה. הוא היה שתקן, מחייך. עשיתי לי מנהג לשאול אותו בהפגשנו על מצב־רוחו. הוא ענני פעם, כי קהיר מהלכת עליו שעמום, וכי הוא רוצה לסיים בהקדם את המלאכה. נראה שירד עליו אז הלך רוח מיוחד, כיון שהחל פתאום מספר לי על המחתרת בארץ ועל חבריו הלוחמים. הוא אמר לי, שאין אנשים דגולים יותר מאותם בחורים, שעזב אחריו בארץ. הוא סיפר על יחסי הרעות הנפלאים השוררים ביניהם, על נכונותם שאין לה גבול, ועל עמידתם הנהדרה בעינויים, בבית הסוהר, ובקשי החיים במחתרת. בלי לסגוע בחשאיות, דיבר בכללות על פעולות התנועה בארץ. לבסוף פרץ מפיו הוידוי, שהנו מתגעגע לחבריו הלוחמים ושהריחוק מהם מעיק עליו מאד.

זכורה לי שיחה נוספת עמו. הוא ספר אז על בנות התנועה, והרבה להתפעל מסגולות ההקרבה שלהן. נוכחתי מחדש, שחברת אנשי התנועה ובנותיה חשובה בעיניו יותר מכל האוצרות שבעולם. חשתי עד כמה התמזג הוא בתנועה, באנשיה ובשליחותה. ידעתי שידו לא תרעד, כאשר יפתח באש על שר־המדינה הבריטי למזרח התיכון.

עם שנתחזקה רעותנו במרוצת התצפיות, שאלתיו שאלה שנקרה בי זמן־רב — מה הביאו לתנועה?

בתשובתו ספר לי חכים מקרה שארע לו בנעוריו. שוטר בריטי הצליף בו במגלבו. אולם את התשובה האמיתית לשאלתי קבלתי בשיחה מאוחרת יותר. בלבתנו ברחוב נתגלגלה שיחתנו לענין הכרותנו ב"מכבי". שוב התאמצתי לזכור את שמו, ונכשלתי. חכים היה שמח לאידי, ושב וספר במכרינו המשותפים באותה תנועת ספורט, ובמאורעות ספורט שהיינו שנינו נוכחים בהם. ומטרתי לגרותני כדי שאמשיך לחפש את שמו בגבבי זכרוני. תוך כדי

העלאת זכרונות החל מדבר על חבריו ב„מכבי". הוא חש זרות רבה לחבריו לשעבר. תהום עמוקה מפרידה בינו לביניהם, אמר. הוא תיאר לי את חיי הנוער ללא דאגה שחיו חבריו, את ריקנותם של חיים אלה, שאין תחושת יעוד מפעמת בם. הוא עצמו היה כמותם, ולפתע נוכח, שדרכם אינה קוסמת לו עוד, שקושיות ולבטים מסעירים אותו. הוא נתרחק מהם ובא לתנועה. דרכו אל התנועה היתה קשה מאד, אך עתה בהסתכלו אחורה, הוא רואה בתמהון את האני הקודם שלו. הוא נתחדש כליל. הוא עושה משהו, ואילו חבריו לשעבר מוסיפים לשרך את הוויתם ללא טעם.

לאחר שמצאתי עוז בנפשי לשאול כיצד בא לתנועה, שאלתי שאלה נוספת, שאף היא הטרידתני לא מעט — מדוע נבחר הוא לבצוע ההתנקשות במוין.

חכים ענני בהסתגרות רבה, שאמנם היו גם היו מועמדים אחרים לתפקיד הנכבד, אך הוא זכה בו הודות למראה פניו המזרחי המובהק, ולבקיאותו בשפה הערבית ובעוד דברים הכרוכים בביצוע הפעולה. לא הבינותי אז לאֵילו „דברים" הוא מתכוון, אך כעבור זמן נתחוור לי, שהוא קלע־אמן באקדח, ושמעלתו זאת הכריעה אף־היא בבחירתו כמבצע ההתנקשות.

במו עיני ראיתיו משתמש בנשק. הוא, סדובסקי ואנוכי, יצאנו אל הפירמידות, לבדוק את הכלים שיופעלו בהתנקשות. נטלנו את סדובסקי עמנו, כיון שהוא נראה „אירופי" יותר מחכים, והיה מתאים יותר לשמש לי כבן זוג בנסיעה ההיא. בצל הפירמידות שלף חכים את האקדחים והחל מורה לי ולסדובסקי כיצד משתמשים בהם. היה זה שיעור־בנשק כהלכתו, על כל פרטיו ודקדוקיו. הוא שלף במהירות הבזק, והאקדח נלפת באצבעותיו כבצבת. הוא טען ופרק בלי לעשות איזו תנועה מיותרת שהיא. בשעה ששימש את האקדח לא ניכר בו שמץ של היסוס או חשש.

הוא הרבץ בנו את השיעור הגם שלא היה זה מתפקידו. סבורתני שיותר משרצינו אנו ללמוד, רצה הוא ללמד. לאחר השיעור ניסה את הכלים בירויות. אחד האקדחים לא פעל. חכים פרק אותו לחלקיו בידים אמונות, מצא את הפגם, תיקנו, חזר והרכיב את האקדח וניסהו מחדש. האקדח פעל.

לא היה זה השיעור היחידי שלימדני. תאוותו להדריך־בנשק הניעה אותו פעם אחת, כשישבנו בפינה בגן הסמוך לביתו של מוין, לשלוף את אקדחו ולהסביר לי את אורח פעולתו. הוא קרא בזה אחר זה את שמות החלקים. תיאר בפירוט את תפקידו של כל חלק ואת פעולת המנגנון כולו בעת היריה, הפריקה והטעינה. הוא אהב את נשקו. חשתי זאת בדיבורו, בתנועותיו ובמבט.

כאשר אמרתי בתחילת הדברים, הרבה חכים בשתיקה, עם זאת היתה חברתו מרתקת אותי בלי הרף, כיון שמדי דברו, אמר דברים רבי ענין, דברים שעוררו בי מחשבות ודברים שהיטיבו לקלוע למטרה שלשמה נאמרו. זכורים לי יפה הדברים שאמר לי בהגיבו על תגרת־קופים שהתחוללה באותו גן, בגבעת הקופים. הקופים היו שם במערות הכרויות בגבעה, משפחה משפחה ומערתה. התגרה פרצה בשל נסיון שעשתה משפחת־קופים אחת לכבוש את מערתה של משפחה אחרת. קהל המבקרים שבגן עמד וצפה בהנאה במחזה, שאמנם היה משעשע למדי. חכים גיחך אף הוא, אולם דוק של הרהורים כיסה את גיחוכו. בהצביעו על המשפחה המתגוננת אמר לי: „ראי אפילו הקופים יודעים להגן על עצמם, על ביתם, על זכויותיהם.

מתצפית לתצפית נעשינו מיודעים יותר. יש והיינו סועדים בצותא במסעדה מזרחית, במקום שלא נהגו חיילים עברים לבקר. חכים היה ממעט באכילה. בתום הסעודה היה משלם את דמי שתי הארוחות ומעולם לא הרשה לי לכבדו בארוחה. או לשלם תמורת ארוחתי שלי. בענין זה היה לנו מדי פעם ויכוח חברי. אני טענתי ש„מצבי הכלכלי" כחיילת בצבא הוד מלכותו טוב לאין ערוך ממצבו, ושאין צידוק לכך, שהוא ישלם בכספו המועט בשביל שניינו. אדרבא, אמרתי, שעלי מוטלת חובה זאת, שאני „עשירה" יותר. דומה היה שדיברתי לקיר אטום. חכים עמד על זכותו כגבר, ולא ויתר לי אפילו פעם אחת, הגם שהיה דחוק בכסף, והיה נאלץ, כנראה, לרעוב קצת כדי שיוכל לעמוד באבירותו.

כחברי תנועה מהפכנית היינו חייבים, אולי, לפתור את הבעיה הזאת לפי פתרוני אני: אולם, דומני, שבמעשה האבירות הפעוט הזה היה חכים מעלה כס לאופיו, אותו אופי אביר, שהביאו בנעורותו לתנועה, ושסייע לו אחר־כך ללחוץ בטוחות על הדק האקדח שמותת את מויז, את נציגו של השוטר הבריטי שהכהו במגלבו, ושחייב היה לבוא על ענשו.

חכים היה אביר מושלם, ועמד בהרבה נסיונות שגברים רבים אחרים לא היו עומדים בהם. בתצפיות הלילה, בלכתנו ברחובות השוממים או בשבתנו בודדים בגן... לא „נסה אלי דבר". גם כשנאלצנו להעמיד פני בני־זוג אוהבים, הוא לא „נצל הזדמנויות". חשתי בחברתו בטחון נעים, שחשה אולי אחות אל אחיה הבוגר ממנה.

נקלענו פעם אחת ל„גרופי", בית קפה קהירי, שמבקריו רקדו לצלילי תזמורת. „בהיותך ברומא — נהג כרומאי" — ובכן, קמנו לרקוד. סביבנו רקדו או הסבו אל השולחנות בני אדם, שדומה כי נתנו הנאה שלימה ממציאותם

בבית־הקפה. בשעת הריקוד אמר חכים, כי תפלה בעיניו הנאתם זאת, שהם מוצאים בכרכורי הריקוד ובנעיצת מבטים זה בזה. באשר לו, אמר, אין לו סיפוק אלא בחיי התנועה. חשתי כאילו הוא נלחם בחשק עז שניעור בו — לרקוד, לבלות בנעימים, בחוסר דאגה, בחברת נשים — נלחם וקורא לעזרתו את מוסר־התנועה, את מהפכנותו. ככל שהוסיף לדבר על ההנאה שמפיקים אנחנו, חברי התנועה, מהעבודה המסוכנת למען החזון שלנו — דברים שלא היה נוהג להשמיעם באזני, ושהיו בלתי־רגילים ביותר בשעת הריקוד ההיא— כן הלכה ונתחזקה בי התחושה, שהוא נאבק עם עצמו. ואילו אני, הנני מודה, לא מצאתי כל רע באותו ריקוד שרקדנו לצלילי תזמורת טובה.

חברי החיילים — ובייחוד החיילות — כבר הבחינו באותה תקופה בחברי החדש, והביעו את תמהונם על בחירתי המשונה. הייתי מוכרת מאד בין חיילינו בקהיר ולא בנקל הצלחתי לשכנע את חוג מכרי ומכרותי, כי הנני מקדישה את עיתותי הפנויות לבחור בעל הופעה „מצרית" כל־כך, משום שאני מדברת אתו על כל מחזרי האחרים. חכים ואני נמנענו מלבוא בחברת חיילים, והתחמקנו תמיד מפני צלמי־הרחוב ששרצו ברחובות קהיר. פעם אחת כמעט שנפלנו בפח. נסענו בחשמלית, במטרה לבחון נשק באיזה מקום מרוחק. נכחנו ישב בחור, שנראה כיהודי. החזקתי בידי ספרים עבריים, והבחור היה מעיין בשמותיהם. פתאום ראיתי שמבטו זונח את הספרים ונצמד אל אזורו של חכים. הפניתי ראשי וראיתי בחרדה, כי קת אקדחו של חכים מבצבצת מתחת למעילו. ירדנו מן החשמלית בתחנה הבאה, מלווים במבטו החושד של הבחור, ומיהרנו להסתלק מאותה סביבה.

בינתיים הלכו ונשלמו ההכנות להתנקשות. יוסף, האחראי שלי, בא לקהיר, מצאני ואמר לי, שעלי לנסוע לאלכסנדריה, לקבל שם מידיו תעודות צבא ועוד מסמכים, ולהעבירם לקהיר, לידי חכים. היו אלה תעודות ומסמכים, אשר בעזרתם היה על המתנקשים לצאת ממצרים מחופשים כחיילים ולחזור ארצה — בו ביום שיבצעו את ההתנקשות. ביום שנקבע לכך נסעתי לאלכסנדריה.

נדברתי עם יוסף, שימתין לי ליד תחנת האוטובוסים. חיכיתי שם זמן רב לשוא. דאגה נתגנבה ללבי. עד אז לא ארעו בינינו מקרי העדרות מפגישות. המנגנון הקטן שלנו „דפק" להפליא. לא ידעתי מה לחשוב, וחששתי מפני אסון. החלטתי ללכת אל „המועדון היהודי", שהיה „מרכז העצבים" של חיי החיילים שלנו בכל עיר גדולה, ולהמתין שם. בבואי למועדון הזמנתי ארוחת־צהרים, אף כי שעת הארוחה היתה עדיין רחוקה. המועדון היה כמעט ריק. פתאום נכנסה חבורת חיילים עברים שתפסה מקומות ישיבה בקרבתי.

הם היו נרגשים במקצת. הטיתי אוזן לשיחתם. והמשפט הראשון ששמעתי אישר את הששותי. „מה דעתך על המאסרים?" שאל אחד הבחורים את חברו. הבינותי מיד, שיש קשר בין השאלה ובין העדרו של יוסף מהפגישה. שאלתי את אחד הבחורים מה קרה. „אינני יודע", ענה, „נאסרו מספר בחורים". נזכרתי, שבמחנה חיל־האויר באלכסנדריה נמצאת בחורה, שעמדה אף היא בקשר עם יוסף. שאלתי, איפה „הבחורות?" הבחור ענני, שהבחורות לא נאסרו.

היה עלי לדעת אל נכון מה ארע ליוסף, שאם נאסר, יתכן שמרחפת סכנת מאסר על אנשינו בקהיר, לרבות חכים. הדרך האחת לברר זאת, היתה התקשרות מהירה עם הבחורה שבמחנה חיל־האויר. לא ידעתי באיזה מחנה היא נמצאת אף לא ראיתיה מימי. הפרטים שידעתי עליה היו, ששמה עדה ליבוביץ ושהיא ג'ינג'ית. פרטים אלה נודעו לי מתוך מכתב שכתבה אלי לפני זמן רב.

אסור היה עלי לאבד זמן רב בחיפושים אחריה, שכן הייתי עלולה להחמיץ את הרכבת לקהיר, וכתוצאה מכך — את מועד הפגישה שלי עם חכים. באתי תמיד בקביעות ובדייקנות לכל פגישותינו, תרף הקשיים הניכרים שעמדו בפני כחיילת במחנה צבא, וידעתי שהעדרי מהפגישה של אותו יום ידאיג את חכים, שידע לשם מה נסעתי לאלכסנדריה. כן היה עלי להודיע בהקדם על גורלו של יוסף, כדי שיוכל לנקוט אמצעי בטחון, להגנת עצמו, אם נתגלינו.

אך כיצד אמצא את עדה ליבוביץ בלא שהיות? ראיתי בחור במדי חיל־אויר נכנס למועדון. פניתי אליו בשאלה, אם ידוע לו מקומו של מחנה־צבא של בנות. הבחור הפנה אותי למשרדי־המשטרה הצבאית, שבפינת הרחוב. חזקה על המשטרה הצבאית שתדע לענות על שאלתי, אמר.

קודם שנכנסתי למשרדי המשטרה הצבאית, הבאתי בחישובי את האפשרות, ששם יושבים הבריטים שאסרו את הבחורים שלנו, ושבריטים אלו יודעים אולי על אודותי ועל אודות עדה. אולם הזמן דחק בי ונכנסתי. במתכוון עקפתי את החיילות ופניתי אל הגברים. ההצלחה האירה לי פניה למעלה מששיערתי. שאלתי על אודות מקום הימצאה של חברה טובה שלי, עדה ליבוביץ שמה, המשרתת בחיל־האויר באלכסנדריה. שוטר־צבאי בריטי הראה נכונות רבה לעזור לי. הוא טלפן למחנה חיל־האויר ונענה מיד, כי מצויה שם לא עדה ליבוביץ אחת, אלא שתיים. התשובה עוררה סערת צחוק בין השוטרים, ואילו לבי פירפר ממש: כיצד אדע להבחין בין השתיים? הן

מלה בלתי־זהירה אחת שאפליט, עלולה להפילני בפח. פתאום זכרתי את צבע שערה. „את הג׳ינג׳ית אני מבקשת", נחפזתי לומר. צהלותיהם של השוטרים גברו לשמע הסימן המוסכם שנתתי. בעבר השני של הקו הובאה עדה הג׳ינג׳ית אל הטלפון. שוב עבר עלי רגע קשה — היא ידעה עלי פחות משידעתי אני עליה, ו„חברתי הטובה" עלולה שלא להכירני, ולהעמידני במצב מביך מאד בין השוטרים הצבאיים, שנכונותם לעזור לי תפנה מיד את מקומה לחשדנות. הנס התרחש. אמרתי לה את שמי; והיא זכרה אותו. קבענו פגישה לשעה ארבע אחר־הצהריים, ב„מועדון היהודי" — היא לא יכלה לצאת מן המחנה שלה בשעה מוקדמת יותר. הודיתי לשוטרים ויצאתי מלוע הארי.

בשעה ארבע אחרי־הצהריים הופיעה עדה הג׳ינג׳ית במועדון. יצאנו משם מיד ונכנסנו לבית־קפה סמוך. עדה טיפרה לי, כי יוסף נאסר, וכי נערך אצלו חיפוש, שלא העלה דבר. יותר מזאת לא ידעה.

לקהיר חזרתי רק למחרת אותו יום, שכן החמצתי את הרכבת האחרונה. הלכתי לבית סדובסקי, לחדש דרכו את הקשר עם חכים. ספרתי לסדובסקי מה שארע באלכסנדריה, ונוכחתי מיד, שעשיתי משגה חמור. הפחד השתלט עליו. הרגעתי אותו, וטשטשתי את הרושם הקשה שעשו בו דברי, אך הוא נשאר מזועזע.

סדובסקי אמר לי, שאין ביכלתו להפגישני עם חכים אלא בשעה שש בערב — כיון שעד אותה שעה אין לו פגישה עמו. שוב עברו עלי שעות של חרדה. נראה היה לי, שכל ההכנות המרובות והמדוקדקות להתנקשות הופרו במחי־יד. הרגעים זחלו באיטיות. עד בוא שעת הפגישה, ובראותי את חכים ממתין לי במקום שנקבע, בסמוך לביתו של מוין, כמעט שלא האמנתי למראה עיני. בטוחה הייתי, שגם הפעם תקום איזו מכשלה, ושהוא יעדר מן הפגישה.

סיפרתי לו את פרשת אלכסנדריה. הידיעה על מאסרו של יוסף עוררה בו דאגה מרובה, שניכרה בפניו. בלי שהיות נכנסנו לגן הציבורי, ושם כתב חכים מכתב למרכז התנועה בארץ. במכתב סיפר בפירוט את פרשת המאסרים הפתאומיים בין החיילים העברים במצריים, ואת שאירע ליוסף. עלי הטיל להעביר את המכתב דחוף ארצה.

דבר זה קל היה לאמרו מלעשותו. באין ברירה, נאלצתי לעשות מעשה בלתי מקובל. חזרתי למחנה שלי והתעניינתי בין החיילות חברותי, אם נוסעת אחת מהן לחופשה ארצה. הן הפנו אותי אל חיילת, שהיתה רחוקה תכלית ריחוק מעניני מחתרת. ניגשתי אליה וביקשתי לעשות עמי חסד. יש לי חבר

בתל־אביב, אמרתי, ואני מתעתדת להתחתן אתו בין אם יאפשר לי זאת הוד מלכותו ובין אם לאו.

סחתי לה, שבענין נישואין אלו, הנני משגרת אליו מכתב, ושאל לו למכתב ליפול בידי המשטרה הצבאית, שכן הכתוב בו יביא רעה הן עלי והן על ה„דוור". הזהרתיה בכל לשון של אזהרה, שתשמיד את המכתב מיד, אם יערך ברכבת שלה חפוש של המשטרה הצבאית. היא הבטיחתני לעשות כן, ואמנם בצעה את שליחותה. הכתובת שנתתי לה היתה כתובתו של ספר תל־אביבי, שהיה הקשר שלי עם התנועה בבואי לארץ. בשובה למחנה, בישרה לי כי נמסר המכתב, וכי חתני אינו נראה לה „מוצלת ביותר". „איזה חתן בחרת לך?" שאלה. תיאורו הנאמן של ה„חתן הבלתי מוצלח", שימש לי הוכחה, כי אמנם מסרה את המכתב לתעודתו. עמה הסליחה על אשר סיכנתי אותה.

יוסף שוחרר כשבוע אחרי מאסרו, קודם שהגיעה תשובת המרכז. הוא הודיעני, כי אין למאסרו שום קשר עם ההתנקשות או עם עניני המחתרת. הסתבר, כי הוא נאסר מחמת החשש הדמיוני, שחיילים עברים מתכוננים לפגוע בועידת הליגה הערבית, שהתכנסה באותם הימים במצריים. אך יוסף כבר היה „מוכתם" והצבא העבירו מאלכסנדריה לחיפה.

ידעתי, כי שניים יבצעו את ההתנקשות. חכים בא למצרים כחלוץ, להכין את הפעולה. זמן מה לאחר שהיעבר יוסף לארץ, בא לקהיר בית־צורי.

פגשתיו לראשונה בבית־קפה. חכים הציגנו. הוא עשה בי מיד רושם של אדם עניני, הממעט מאד בדיבור. בלי שהיות ניגש לתיכנון הסופי של הפעולה. הידיעות שסיפק לו חכים היו מפורטות למדי, ולא נשאר להם אלא לקבוע את דרך הנסיגה ואת אופן הנסיגה.

קשה לי לספר על בית־צורי כפי שסיפרתי על חכים, שכן עמו לא נזדמן לי לשוחח ארוכות. לכל פגישה בא וחכים עמו, והשניים היו מרבים להתווכח על תכנון הפעולה ועל הנסיגה, עד כי לא נותר להם פנאי לשיחת חולין עמי. אני הוספתי לשמש להם כבת־זוג לתצפיותיהם, והייתי עדה ללבטים הקשים שנתלבטו בענין הנסיגה. חשתי את בעיתם בכל כובדה. היה עליהם לחסל אישיות רמת־מעלה בעיר זרה, חסרת אוהדים, בלא אמצעים כמעט ובלא מקומות מחבוא. הזמן הנוח לזיהויו של מוין ולחיסולו ביריות היה מועד צאתו מביתו בבוקר ושובו לביתו בצהרים. אולם שעות אור אלה היו רעות ביותר לנסיגה. נסיון לחסלו בפצצת־זמן או בשעות הלילה עלול

להכשל או להשיג תוצאות חלקיות בלבד. היה עליהם לבחור בין בטחון מלא בהשגת מטרה הפעולה ובין בטחון לגופם הם. הם בחרו כידוע, בראשון.

תוך כדי ויכוח, הביא בית־צורי בחישוביו אפשרות, שאני אמתין להם במכוניתי־צבא או באמבולנס־צבא בקרבתו של בית מוין, כדי להסיעם משם אחרי ההתנקשות. הוא שאלני, אם אהיה נכונה לכך. בשאלו רחף חיוך על שפתיו, כאילו רצה לרכך את חומרת השאלה. עניתי, שאני מוכנה ומזומנה. חכים הביע את התנגדותו במילים נמרצות ובית־צורי התווכח עמו. עשיתי לי חוק שלא להקשיב לחילופי הדברים ביניהם, ואינני יודעת מה גרם לביטולה של תכנית הנסיגה הזאת. דומני, שפקודת המרכז, שלא לשתף חיילים בפעולה, כדי שלא להזיק לכל מגוייסי הארץ, המספקים לה נשק למכביר, היא־היא שביטלה אותה.

באשר להברחת נשק לארץ, לא טמנו אף חכים ובית־צורי את ידם בצלחת. הם רכשו נשק ותחמושת ממקורות בלתי ידועים לי, והיו מעבירים אותו אלי. אני הייתי מעבירה את הנשק באמבולנס־הצבא שלי לתחנת הרכבת ומוסרת אותו לידי בחור שלנו, שעבד כאזרח בשירות הרכבות, הנוסעות לארץ.

בהגיע ההכנות לפעולה לשלב הסופי שלהן, נעלם פתאום הלורד מוין, הוא הפליג ליוון בלוית שר־החוץ הבריטי עידן ועמד לחזור כעבור ימים ספורים. השניים קבלו את הידיעה בזעם. הם חתרו לסיום המהיר של הפעולה שהוטלה עליהם והדחיה הנוספת בלמה אותם ממש לפני הביצוע. הם הטילו עלי להעביר דחופות מכתב למרכז, באמצעות הבחור שלנו העובד ברכבת. הודות לג׳נטלמניות של חייל אנגלי, שהסיעני בשעות הלילה מן המחנה שלי לתחנת הרכבת, דרך הכפר המצרי שהשתרע בין המחנה והתחנה — הגיע המכתב לתעודתו. לא נשאר לנו אלא להמתין לשובו של מוין.

חכים ובית־צורי התגוררו בצותא בחדר שהשיג בשבילם סדובסקי בבית יהודי מצרי. סדובסקי היה לעזר רב בהשגת מקומות אכסון ואחסנה. בבית אחר, אצל יהודי זקן, אף הוא ממקורביו של סדובסקי, החזקנו כבר בימי יוסף חבילות כרוזים וחומר הסברה, וכן נשק. הזקן האמין שהחבילות מכילות נשק העתיד להשלח ארצה, ועזר לנו בשמחה.

הרגשתי, כי חכים ובית־צורי לא הכירו זה את זה בארץ. ההתנקשות במוין הפגישה אותם רק שם, בקהיר, והם תהו זה על קנקנו של זה בכל הזדמנות באותה סקרנות המיוחדת לבני אדם הרוחשים ריעות איש לחברו, אלא שריעותם זאת נובעת מהכרת גורלם המשותף, שקיבלו אותו מרצונם, והיא מחפשת לה גם סמוכין אחרים. הדבר ניכר בכל ויכוחיהם, שנשאו אופי של

בירור ראשון של השקפות ונטיות, הן בויכוחיהם על הפעולה והן בויכוחיהם על נושאים מנושאים שונים אחרים.

אותה תקופה בקרנו שלשתנו פעם אחת בקולנוע. הסרט נשכח כליל מזכרוני, אולם זכורתני שהם הרבו להחליף דעות עליו. לרגע חשבתי, כי מוזר ששנים אלה, העומדים לפני הפעולה המכרעת ביותר בדברי ימי התנועה, מקדישים זמן ומחשבה כה רבים לסרט נטול חשיבות. אולם בהארת־פתע נוכחתי, שאין הם שונים ברגע זה מאילו שני מכרים חדשים אחרים, שעברה עליהם חויה כלשהי, והם מיחסים לה חשיבות במידה שהיא מסייעת להם להציג את עצמם ואת דעותיהם זה לפני זה.

כפי שאמרתי, לא הטיתי אוזן לשיחתם שעה שדנו בפעולה. יד הקונספירציה היתה חזקה עלי, וכן לא הראו הם שום נטיה לשתפני בשיחה. יחסם אלי היה כאל זאת הממלאת הוראות בעינים עצומות, ולי היה ניחא בכך. עם זאת הייתי עדה לויכוחיהם. בית־צורי היה המבריק בין השניים. הוא היה שנון, מהיר תפיסה, ודעותיו לבשו חיש מילים ומשפטים מהוקצעים וקולעים למטרה. חכים היה לעומתו כבד יותר, ומעמיק חשוב, מברר כל בעיה ביסודיות שאינה יודעת ליאות.

מוין חזר למצרים. חשתי שהבחורים לא יניחו לו להתחמק מידם שנית. מטעם הצבא קבלתי חופשה של שבוע ימים, והם שלחוני מיד לארץ, ועמי מכתב למרכז. ערב הנסיעה בילינו שלשתנו בצותא. היתה זאת הפעם האחרונה שראיתים. ואותו ערב נשאר חרות בזכרוני בפרטי פרטיו, שכן חזרתי והגיתי בו פעמים רבות. לא אומר, שהיתה לי הרגשה, כי יפעלו בזמן העדרי, אך דרך שחוק אילצתי אותם להבטיחני, כי ימתינו לבואי, כי ידחו את הביצוע עד שובי. השתוקקתי מאד להיות בקרבתם בשעת המעשה, ולסייע להם. השבועות המועטים שעשיתי בחברתם נראו לי כשנים ארוכות, והרגשתי עצמי בודדת מאד בלעדיהם. משהבטיחו לי את מבוקשי — שלא יחסלו את מוין בהעדרי — שכך מעט צער הפרידה שלי. נגשתי ל"נאפ"י" וקניתי להם מתנות פרידה קטנות, מסרק לכל אחד, וסוכריות.

נסעתי ארצה. הגעתי לתל־אביב ומיהרתי אל המקשר הקבוע שלי, הוא "חתני" המדומה, אך לא מצאתיו. לאור דחיפותו של המכתב למרכז השתמשתי בקשר הרזרבי שלי, שיוסף נתן לי את כתובתו בפתקה סגורה, והורני שלא אפתחנה, אלא אם כן יצדיקו זאת נסיבות מיוחדות. בפתקה היו כתובת וסיסמה. היה עלי לשאול על גומי סינטטי. בעזרת הכתובת והסיסמה מצאתי את האדם המבוקש, אך להוותי אמר לי, כי אין כרגע אפשרות להתקשר עם

המרכז. אמרתי לו היכן אני מתגוררת, והלכתי לביתי, להמתין שם עד שיתחדש הקשר עם המרכז. לאחר המתנה מורטת עצבים בא אלי בחור מבחורינו, שנודע לו על דבר בואי. הוא העביר את המכתב למרכז, והביא אלי את מכתב התשובה, בצרוף שני אקדחים ושקיק מלא תמרי־פיצוץ, לשם העברתם מצרימה, לידי חכים ובית־צורי.

אותה תקופה החלו הבריטים מחמירים מאד בשעת החיפושים ברכבות. אמנם כבר העברתי חומר הסברה מן הארץ, ונשק אל הארץ, ורכשתי נסיון רב בהברחות אלו, אך מחמת חשיבותו של המשלוח שהופקד בידי, גמרתי בנפשי שלא אחזור למצרים ברכבת. נתמזל מזלי. פגשתי חיילות שהשתייכו למחלקת נהגות־האמבולנסים שלי, ומפיהן שמעתי, כי הן עומדות לנהוג שיירת מכוניות מחיפה לתל־אביב — מחנה־הצבא שלנו. מיד נצטרפתי לשיירה כנהגת.

והימים ימי גשמים. כל מכוניות השיירה היו „קומנדקרים" חסרי גג, חוץ מאחת. על מכונית זאת העמיסו כל תרמילי הנהגות. הן משום שלא הפצתי כי ירטב ה„משלוח" שבתרמילי, והן משום שחששתי כי תרמיל לצידי יגרה את חשדנות הבריטים. צירפתי את תרמילי לתרמילים שעל המכונית המכוסה.

מכורבלות במעיליהן נהגנו בגשם שוטף את המכוניות חסרות־הגג דרומה. בערוב היום הגענו לביר־עסלוג׳ ועשינו חניה. מטרתנו היתה להמשיך בנסיעה כל הלילה, ואילו זאת עשינו, הייתי מגיעה לקהיר במועד שקבעתי. ברם, פרצה סערת חול חזקה, שמנעה נסיעת לילה. סבורתני שהסערה שקמה בלבי היתה גדולה מן הסערה שבחוץ, אך לא נותר לי אלא לקבל את גזירת השהיה. עבר עלי לילה איום. לעת בוקר המשכנו בדרכנו, עברנו את הצי־האי סיני והגענו לתעלת־סואץ. שם גזר עלי המקרה הרע שהיה נוספת. בהתקרבנו לתעלה, התרומם הגשר שלפנינו כדי לתת מעבר לאניות, ועמד מורם ארבע שעות תמימות שכמעט העבירוני על דעתי מקוצר־רוח.

הגעתי למחנה, והנה אסון. תרמילי לא נמצא בין התרמילים שעל המכונית המכוסה. חיפשתיו ואני כמעט גוועת מחרדה, אך לא מצאתיו. נזכרתי שילדי הערבים נוהגים להתנפל על מכוניות צבא העוצרות בדרכים ולגנוב את החפצים שבהן. שיערתי שתרמילי נמצא בידי אחד הילדים האלו, אי שם בין ביר־עסלוג ותל־אל־כביר. לאחר התקלות המשהות שארעו לי בנסיעה, נראה לי האסון הזה כמהלומה זדונית. שבורה ורצוצה נכנסתי למרפאת המחנה. שם קבלה את פני חיילת מחבריותי ובידה עתון, שכותרתו צעקה: „הלורד מוין נהרג ביריות".

מתחת לכותרת נשקפו אלי פניהם המצולמות של חכים ושל בית־צורי הפצוע — שני המתנקשים. המומה קראתי את הכתבה, שתארה את ההתנקשות שחסלה את מוין ונהגו, את פרשת הרדיפה אחר הנסוגים, שהשתמשו באופנים, את פציעתו של אחד מהם ואת שבייתו ושביית חברו, שחש לעזרתו. בקושי רב הסתרתי את התרגשותי. נגררתי למיטתי אפוסת־כוחות. כל הלילה שכבתי ערה והגיתי בהם. הם לא המתינו לבואי, ביצעו את משימתם ונפלו בידי הבריטים. היתה זאת מחשבה מענה.

ביום המחרת נודעה במחנה זהותם האמיתית של המתנקשים, אנשי הלח"י. רק אותו יום הבינותי אל נכון מה עמוקה התהום הפעורה בינינו ובין יהודי ה"יישוב" וחייליו בצבא הבריטי. הם התהלכו במחנה רדופי פחד, ולא פסקו מלחרף ולגדף את ה"שטרניסטים", העלולים להוריד על ראשם אסונות איומים. הם שמחו לאידם של השניים, שנפלו בשבי. לא היו נקיים מזאת אפילו אנשי ה"אצ"ל" שהייתי מספקת להם חומר הסברה שלנו. שנאה עיוורת פעפעה מסביבי, והאימה המוסתרת בצבצה מאחורי כל גידוף, כל מלה. "טוב להם!" "שידעו להם!" "מצוין שתפסו אותם!" היו המשפטים שרדפו אחרי בכל פינות המחנה.

למראה חרדת האלוקים שנפלה עליהם ולמקרא הצעקה הגדולה שקמה בעתונות הבינותי לאשורם גם את מעמדו וגם את תפקידו של מוין באימפריה הבריטית. עד אז כה שקועה הייתי בקדחת ההכנות להתנקשות, בעבודות השיגרה של התצפיות, שלא נפניתי להרהר בתוצאותיה. והתוצאות הוכיחו לי שהלמנו בבריטים מהלומה כבדה לאין ערוך מזאת ששיערתי.

אלא שלא הייתי מסוגלת לחוש גאווה. הרהרתי ללא הרף בגורלם הרע של השניים. חששתי, שיוציאום להורג, וככל שגברה המולת הגידופים, והתעצמה היראה מפני ידם המענישה של הבריטים, כן הלך ונתחזק החשש הזה. לא יכולתי לעבוד ביום, ולא עצמתי עין בלילה. דיכאון איום אחז בי. החיילים מאנשי אצ"ל, שהכירוני, הרגישו במצב רוחי והיו מתלחשים מאחורי גבי ומנדים אותי.

לא ידעתי אנה אפנה, יתוסר הקשר העיק עלי מאד. חמשה ימי סיוט עברו עלי, ואחר חודש הקשר. למחנה שלי בא חייל מאנשי התנועה שהיה מספק לי נשק להברחות, והברנו האזרח שהיה עובד בשרות הרכבות והיה מעביר את הנשק לארץ. שוחחנו על האסון. היינו כמתאבלים, אף כי לא נחרץ עדיין גזר דינם של חכים ובית־צורי. לבנו ניבא לנו וידע מה ניבא. החייל שלנו, אריה, (שלם) אסר עלי לצאת לקהיר. לא ידענו מה נתגלה לבריטים לאחר

נפילת השניים. אילם היה חשש, שיהודי קהיר, ששיתפו עמם פעולה בידיעה ושלא בידיעה, חרצו לשון או גילו דברים מתוך חוסר זהירות ופטפוט. הוא הזהירני שלא אשוחח על הענין עם איש. מסרתי לו את מכתב התשובה של המרכז וסיפרתי על אבדן תרמילי והנשק שהיה בו.

הפגישה עם אנשינו עודדה אותי מאד. הזמן חלף עלי בהמתנה למשפטם של חכים ובית־צורי. לאחר שפג רושמה של החרדה הראשונה לגורלם, החלה מתעוררת תקוה, שבית־דין מצרי יקל את גזר־דינם, שהרי מצריים נאבקת כמונו לשחרור מעול הבריטים, והיא מחויבת להבין את המניעים להתנקשות. אמנם נשענה תקוה זאת על קנה רצוץ, אך טובה ממנה לא היתה. בינתיים הוספנו אריה, אני והאזרח שבשרות הרכבות להברית נשק לארץ.

לפני תחילת המשפט נפלתי למשכב. הועברתי מן המחנה שלי לבית חולים צבאי בריטי, למחלקת חיילות ארץ־ישראליות. שם שכבתי מרותקת למטתי בששת השבועות שבהם התנהלו המשפט והמאבק לחנינה. משם עקבתי אחר מהלך הענינים בעזרת העתונים, הרדיו ושיחת הסובבים אותי. עמידתם הגאה של חכים ובית־צורי הפליאה את החיילות ששכבו במחלקתי, והמניעים שהניעום להתנקש במוין, כפי שהתגלו בנאומי ההגנה שלהם, הקהו את עוקצה של המתנגדת החריפה ביותר שלנו. אבל היחס העוין נשאר בעינו, ודיכא אותי. האיומה מכל היתה ההמתנה לחנינה. היא היתה לשיחת היום בין החיילות החולות והאחיות האנגליות, והן הראשינות והן האחרונות הביעו את תקותן, ש„הפושעים" יבואו על עונשם. לא אחת נאלצתי לנשוך את שפתי בשיני, לבל אתפרץ לשיחתן של בנות ארץ־ישראליות, שאיחלו את הרע שברע לבני ארצן העומדים בצל התליה בשל מלחמתם לשחרור הארץ. מיום ליום גברה מתיחותי והלך והחמיר המבחן בו עמדו עצבי. וכשהודיע הרמקול יום אחד, כי „שני טרוריסטים ארצי־ישראלים נתלו בקהיר", פרצו הבנות החולות שבמחלקתי בקריאות: „טוב שתלו אותם! צריך לתלות את כולם!" עברתי ממטה למטה, השתוקקתי לשמוע מלת נוחם אחת. איזו הבעה קלה של צער, סימן כל שהוא לאבל. אך מכל צד ועבר ניתכו על חכים ובית־צורי התלויים אש וגפרית. ידעתי שמאחורי ההתפרצות הצדקנית הזאת מסתתרת שאיפה לחפות על חרפתן שלהן, ובזתי להן. אחת מהן ניסתה לשתפני במקהלת הגידופים ושאלתני „מה דעתך שלך על התליה של „שני הטרוריסטים?" לא עצרתי כח ועניתי, שהם אחינו, בני עמנו. היא נבוכה, אולם חולה אחרת חשת לעזרתה בצעקה: „יהודים כאלה צריך להשמיד, להרוג!" שעה ארוכה תוסיפו אותן בנות ארץ־ישראליות להשמיץ את זכרם של שני הטרוריסטים.

הרקע של הפעולה ובצועה

פעולה זו, תפקידה הראשון היה להפגין קבל העולם, שאין כאן עניין של סכסוך בין ממשלה ואזרחיה, כפי שבריטניה היתה רוצה להראותו, כי אם בין אזרחים לשלטון זר.

התפקיד השני היה — להוכיח שהסכסוך הוא בין העם העברי ובין האימפריאליזם הבריטי.

ובאחרונה: להוציא את דבר מלחמת השחרור מתחומי הארץ והיישוב היהודי, ודאי שתפיסת המתנקשים והופעתם במשפט לא היתה מתוכננת, אך עצם הפעולה חייב היה לתפוש מקום נרחב בעתונות הבינלאומית ולהניע מחשבות מדיניות לא־מעט.

אולם גם באורח קונקרטי, אישי כמעט, רשם הלורד מוין פרקים חשובים בתולדות המדיניות האנטי־יהודית של השלטון הבריטי. לא הוא, כמובן, אבי הליגה הערבית, שעד היום יש רק דבר אחד המלכד אותה והיא ההתנגדות לישראל, כי אם צ'רצ'יל ואידן. אך הוא היה מבצעה ומקימה.

הלורד מוין "התמחה" בבעיות ארץ־ישראל ואף בבעית "הגזע" היהודי מבחינה מדעית. כן, למשל, ידע להרצות על הבדלים בין מבנה הגולגולת של היהודי הספרדי וזו של היהודי האשכנזי.

הוא חסיד נלהב של מדיניות "הספר הלבן" הבריטי להקפאת יחס האחוזים היהודים והערבים, ועל כן הוא מתנגד לציונות, לעליה, ואף לגיוס יהודי ארץ־ישראל ליחידות לאומיות שלהם. ועל לחץ פליטי היטלר יש בפי הלורד הצעה חדשה לגמרי: מדגאסקאר!

היום מספר דוד הכהן, מפיו של בנו של לורד מוין, התמה מאד על "הרצח", שאביו בסוף ימיו החל מבין את הציונות ודגל בחלוקת הארץ...

נניח כרגע את טיבה של הבנה זאת ואת טיבה של "הידידות" הצ'רצ'ילית המפורסמת: מליצה ואחרי כל מליצה מעשה חיתוך בגוף הארץ ובגוף ההבטחות הבריטיות ובגוף העם היהודי שותת הדם. לורד מוין היה לא רק מגשימה של מדיניות החנק שעלתה בחיי מיליוני יהודים, ששערי הארץ נסגרו בפניהם. לורד מוין גם נודע כאנטישמי מהסוג הגזעני. ולורד מוין אחרי הכל היה האיש, שפקד על מאסרו של יואל בראנד, שליחה של יהדות הונגריה, שנראו אפשרויות של הצלחה. יואל בראנד נתפתה על־ידי שליחים בקושטא לנסוע לחלב, שם נאסר והובא לקהיר ושם אמר לו לורד מוין בנוכחותו של משה שרתוק:

„מה אני אעשה עם מיליון יהודים? היכן אשים אותם?"

ולורד מוין החזיק את בראנד בקהיר בעוד 12,000 יהודים מובלים יום־יום למות. לכששוחרר בראנד והגיע ארצה הצטרף לשורות לח"י.

מאז היה ברור לאנשי לח"י: המדיניות הבריטית אחראית לגורל יהודי אירופה לא פחות מאשר המרצחים הנאצים. לנו לא היו דרושות הוכחות. ההוכחה הברורה היתה: שלטון בריטי מלא ושערים סגורים וטיבוע אניות וגירוש ניצלים.

אליהו חכים ואליהו בית צורי נבחרו לשליחות נעלה זאת ע"י מיכאל ויצאו לפגוע בשלטון הזר, השותף בשותפות אוביקטיבית בהשמדת היהודים.

תחילה יצא למצרים חכים ואחר כך נשלח לעזרתו בית־צורי, שממש בער לפעולה זאת. מיכאל נתן להם סמכות מלאה לקבוע תכנית ולבצעה, מכיוון שלא קל היה להעביר פרטים לארץ ולבקש אישור.

ביום הפעולה, בשעות הצהרים, ארבו שניהם ללורד מוין, החוזר ממשרדו לביתו. עמו במכונית היו הנהג, השליש, והמזכירה. כשנעצרה המכונית יצא השליש כדי לפתוח את הדלת ללורד. אותו רגע קפצו השניים מן המארב ליד הגדר. חכים ניגש בפשטות, פתח את הדלת ביד שמאל וירה שלש יריות ישר במיניסטר. בית־צורי עמד מאחורי המכונית, לחפות על חכים. הנהג זינק לעבר חכים, אבל בית־צורי פגע בו. כל זה נמשך שניות מספר, השניים עלו על אופניים ופתחו בנסיגה. במקרה נזדמן במקום שוטר־תנועה על אופנוע. לקול זעקותיו של השליש פתח ברדיפה וביריות אחר הבורחים. בית־צורי נפגע בכדור שחדר לצלעותיו ונפל. חכים אינו נוטש אותו וחש לעזרתו. עתה מדביקים אותם על גשר בולאק. מכים בהם ואוסרים אותם.

הנסיגה נכשלה.

תחילה הם מוסרים שמות בדויים, אך כעבור ימים אחדים הם מודיעים בגלוי, כי הם שליחי לח"י. בעתונות, במצרים, ובעולם כולו מתפרסמות תמונותיהם, ואין עוד טעם להכחיש את זהותם.

עמידתם של השניים בפני בית המשפט הפכה להיות לסנסציה העולמית. העולם לא ראה הרבה דמויות גבורה שכאלה. טובי הסניגורים המצרים התנדבו להגן עליהם בניגוד לאותו פרקליט יהודי, שהגיע מארץ־ישראל ובלשונו דברי פיתוי שהושמו בפיו על ידי ראשי הסוכנות. הוא דרש מהם להביע חרטה ולהסתייג משולחיהם. הם דחו אותו בבוז והוא שב כלעומת שבא. לאחר שהודיע בבית־הדין שהוא מסתלק מהגנתם מכיון שאין הסכמה בינו

לביניהם על הקו. מצרפת באו להגן עליהם. אך הם היטיבו להגן על עצמם ולייצג את דברם ודבר שולחיהם ולייצג את העם העברי.

והנה פרטים מפרשת הוד זו, הראויה להיכנס לספר לימוד וחינוך בישראל ובעמים ובכל אתר ואתר בהם לוחמים בני אדם על חרות, על צדק ועל כבוד.

אבידן: מתוך ספר „על גרדום בנכר"

„הוא לא המתין הרבה. מכתב שהזהירו שוב שלא להחפז לא הספיק כבר להגיע אליו. למה ידחה, והן הזמן דוחק ושמא יחמיץ את השעה...

משהתקשה בהשגת כלי רכב טוב יותר, גמר להסתפק באופנים פשוטים; משלא הגיעו עוד כלי נשק משוכללים יותר, החליט להשתמש באקדחים בלבד — :בלבד שלא לדחות, לא להשהות, לא להתמהמה ולבצע מיד, בעוז ובהחלטיות את היעוד שנטל על עצמו.

חברו יצא לפעולה, והוא עומד עליו, מעודדהו ושומרהו. הגיע הרגע. אליהו חכים פועל בקור־רוח, בעוז־נפש, ובדיקנות מפליאה. הלורד הבריטי, השונא המובהק ובא־כח הרודנות האנגלית ועושת־דברה במזרח — כורע, ומזכירתו, היושבת על ידו ממש, אינה נפגעת כלל.

אך הנה שטן: הנהג אינו נשמע לאוהרת האקדח השלוף והוא מסתער על המתנקש אליהו נכנס לפעולה. הוא מכריע את הנהג. מתחילה נסיגה ורדיפה דרמטית. עוד רגע קל יפנו לסימטה — והנצחון השלם יהיה על צדם. אך בו ברגע הדביק כדור שלוח את אליהו, ופלח את צלעותיו. הוא צונח באופניו ונתפס. אף חברו, שחש לעזרתו, נופל כעבור רגעים מספר.

השניים יודעים את הצפוי להם מידי שוביהם והאדונים העומדים על גבם, אך הם אמיצים וגאים ומפתיעים בזאת את הכל.

הם נחקרים ארוכות ומצהירים כי לוחמי חרות עברים המה וכי באו בשליחות תנועתם לפגוע בבא־כוחם ומסמלם של משעבד המולדת.

השנים עשויים ללא חת, אך כבוד מיוחד מעורר בית־צורי, שנלקח לבית חולים. נעשה לו ניתוח. הקלע מוצא מבין צלעותיו והוא שוהה שם כשבועים, עד החלימו מפצעיו.

גדולי החוקרים ואף התובע הכללי מבקרים את הפצוע ואינם יכולים שלא לגמור עליו את ההלל, על הצעיר הגאה, השוקט ובוטח, העונה להם בחיוך ובהכרת ערך עצמו, בערבית שוטפת, שכבר הספיק לסגלה לניב המצרי המיוחד, ומקסימם בתיכותו, בהשכלתו ובאישיותו הנלבבת והמוצקה כאחד.

התובע הכללי עצמו חוקר את בית־צורי בבית החולים. הוא שואלו לפרטים על הארגון שאליו הוא משתייך. בית־צורי עונה באדיבות:

— אדוני רם המעלה, על אף הכבוד הרב שאני רוחש לך, לא אוכל לומר לך מאומה על כך.

משהוסיף הלה ללחוץ עליו אמר:

— אדוני, למה הלהטים האלה? הרי שנינו, אנשים תרבותיים אנו, ולמה נדוש בדברים בטלים? הרי בנדון זה לא אומר דבר...

התובע מנסה את הקלף האחרון:

— ידידי הצעיר, אומר הוא, עמוד התליה מאיים עליך. חייך נתונים בידך, יש לך אתה להצילם...

— אמנם — עונה לו בית־צורי — רוצה אני עוד לחיות ולהיות מאושר, אבל לא במחיר כבודי!

*

הד היריות על גדות הנילוס פולח את העולם כולו. על אף רעמי תותחי הענק, נפץ הפצצות בנות הטונות, טרטור הטנקים והמטוסים, שריקת האניות וצפירות האזעקה המציפים את חלל כל היבשות, הימים והשמים — נוקב הד הנגן והבראונינג מעל גדות היאור מסוף העולם ועד סופו. כותרות ראשיות מעל דפי העתונות העולמית, שדורים על גלי הרדיו בכל הארצות ובכל הלשונות, תאורים דרמטיים, פרטי פרטים.

„אליהו" הפך להיות „בית־צורי". הוא כובש יחד עם חברו את העולם כולו. הם גבורי היום. תצלומים, תאורים וספרטי פרטים, על אישיותו של אליהו בעיקר, מלאים את העתונות החפשית, שאינה מעלימה את אהדתה למעשה המבטא את תביעת החופש העברית, ולעושיו. רב המדכאים והמשעבדים יוצא מכליו. חמתו בוערת בו על מפלת חברו לתכנים ולדבוי: הוא מגלה את פרצופו האמיתי, משתולל בחמת זעם, חורק שן, קומץ אגרוף, נוהם ושואג לנקמת־דם.

חולפים שבועות ארוכים. הכל מצפים למשפט במתיחות רבה, מחרישים לדעת היהא זה משפט ראוי לשמו, או משפט, ביום בריטי ואחיזת עינים? שבועות ארוכים של צפיה. תעלומת אלם אופפת את המתנקשים שסורג, רלתים ובריח הפרידום מעל בית המולדת ומעל העולם החיצון.

רק אי־שם בחשאי מגיע פתק מבית־צורי. הוא מודיע כי שלום לו ומבקש לעודד את קרוביו ולומר להם כי איתן הוא וגאה.

*

סוף סוף, לאחר דחיות והשהיות רבות, ערות ומתיחות רבה בחוץ ותככים ונכלים מאחורי הקלעים, מכריזים כי ביום הרביעי, העשרה בינואר, אלף תשע מאות ארבעים וחמש (כ"ה בטבת תש"ה), בשעה תשע בבוקר יפתח בבית־המשפט „באב אל חלק" בקהיר, משפטם של שני הצעירים העברים שהתנקשו בהוד־לורדיותו.

גועשת וסוערת היתה התכונה סביב פתיחת המשפט. מומחים בריטים ערכו חפוש בבניני בית־הדין, פחד המוקשים נפל עליהם ולא פסחו על אף פינה נידחת מן המסד ועד הטפחות. שרשרת אנשי צבא ברובים מכודנים שמרה סביב לבנין, וכל הסימטות והמבואות המוליכים אליו נחסמו במיתרסים.

כתבי העתונות העולמית כולה קבלו הוראות מאת מערכותיהם לנטוש כל פעולה אחרת ולהקדיש עצמם כליל לעקיבה אחר משפט זה, שזה כמה וכמה לא היה דומה לו באיזו פינה שהיא בארצות העולם.

במתיחות עצומה ממתין קהל העתונאים והמוזמנים שנדחק לתוך אולם בית־הדין ומלאו מפה לפה, להופעת שני הנאשמים. הכל ציפו לראות — כפי שמעיד כתבו של „אימז" הצרפתי — שני פושעים נכאי־רוח, המודים בפשעם ומבקשים רחמים, והנה מופיעים לעיני הקהל הנדהם תוך שרשרת של בלשים גברתנים, שני הצעירים העברים: זקופים, גאים, שוקטים ובוטחים. נוקטים עמדה אמיצה כלפי דייניהם, עמדה אמיצה הגובלת לרגעים עם שחצנות מלגלגת. בעיקר מגביר את הרושם הזה — כפי שממשיך ומתאר סופר ה„אימז" — „הנאשם השני", אשר שבה את לב כל הנוכחים מן הרגע הראשון. זהו אדם צעיר — ממשיך הכתב — בהיר שער, לבוש מדי חקי צנועים, ידיו שלובות כמעט תמיד ומבטו קבוע ונוקשה.

בישיבה הראשונה נמצא באולם, עורך־דין ירושלמי, הוא פרקליט שנשלח לנאשמים על־ידי משפחותיהם, ואשר לא קיבל על עצמו את ההגנה משום שהנאשמים סרבו לוותר על דרך הגנתם שלהם. בשעה שנפטר עורך־הדין מן האולם עם פתיחת הישיבה, ניגש אליו בית־צורי ומבקשו:

— הואילה נא למסור לאבי בארץ, שאל־נא יכעס עלי. אם ידונוני למיתה — אהיה גאה על כך; ואנא, יהא־נא כך אף הוא.

מתחילה חששו העתונאים לגשת אל השניים. הם נראו להם מאחורי סורגם כיצורים שלא מעלמא הדין, כך מעיד אחד הכתבים. אבל הנאשמים משוחחים בלבביות עם שומריהם, מפטפטים בינם לבין עצמם, מעשנים להנאתם, מתבדחים ומתלוצצים. ובראות העתונאים את התנהגותם של אלה ששתור המוות מאיים עליהם, ומלאכו לוטש את החרב המתהפכת מעל ראשם —

נמלאו אט אט אף הם אומץ־רוח ומעט מעט העזו לקרוב אליהם קמעה־קמעה. מתחילה אך להתבונן בהם מקרוב ואחר כך אף לנסות להפליט מלה כל־שהיא. עד שהרהיבה נפשה כתבת אמריקנית צעירה אחת, הגישה את יומנה לבית־צורי ובקשתהו להשאיר לה למזכרת את חתימת־ידו. הוא נענה לבקשה בעין יפה וברוחב לב: לא חתימה בלבד אלא משפט שלם: הוא רושם לה ביומנה באנגלית מדויקת: «את אשר עשינו — בצדק עשינו» ומעניק לה חתימה מסולסלת, דרך פרופיסור כבוד.

«נצחונה» של הכתבת הצעירה סולל את הדרך בפני יתר חבריה העתונאים, ומיד הם מצטופפים סביב הסורג ושוקעים בשיחה שוטפת ולבבית עם הנאשמים.

אך הנה מכריז השמש: «בית־דין!» — והעתונאים נפטרים למקומותיהם בלי חמדה, מצפים בקוצר־רוח להפסקה הבאה, בה יוכלו לשוב ולהזין את עיניהם ואזניהם בשני יצורים נפלאים אלה, המחייכים מאחורי סורג איום זה.

אך עתבים הדיינים את האולם, ושוב עטים העתונאים אל הכלוב, ממטירים אל הנאשמים עשרות שאלות ושותים בצמא את תשובותיהם.

אין קץ להתפעלותם בשמעם כי בית־צורי הוא סטודנט לשעבר למדעי הרוח. כתב צרפתי שואלו מהו חומר הקריאה החביב עליו ביותר? ובית־צורי עונה: אני מבכר את השירה, אין כמוה מזון נאה לנשמה... העתונאים תוהים בפיות פעורים: האלה הם פושעים שיש לדונם בבית־דין לפלילים?

אבל את עולמו קונה לו אליהו בית־צורי בשעה אחת, כשהוא מקבל את רשות הדבור, מתנשא בתאו ונושא את נאום ההגנה שלו. ולא הנאום כשלעצמו בלבד הוא המרתק את הנוכחים, אכן, היה זה בנין ארכיטקטוני מושלם, בנוי בהגיון קר ונוקב, וחדור רגש, אהבת מולדת, משטמה מפעפעת אל המשעבד והמדכא ואמונה כבירה ביעודו, יעוד תנועתו וחרות מולדתו, אבל את הנוכחים מקסימה בעיקר אישיותו של הנואם כשהיא לעצמה:

ידיו השלובות בעמידה «נפוליאונית» גאה, אך טבעית וללא שמץ התנפחות. קילו המוסיקלי, הצלול והערב, בטחונו העצמי והכרת ערך עצמו, כוח זכרונו המופלא ובקיאותו הנפלאה בכל השטחים — יהא זה תורת הקרב ומבנה הנשק, יהא זה מדעים ולשונות, יהא זה ספרות ושירה, היסטוריה או מדיניות. הצופים השומעים מתפעלים מכל משפט היוצא מפיו, וכשהוא אומר למשל: «כשפקד מוחי על אצבעי ללחוץ על ההדק— ——» הרי הם יוצאים מכליהם ממש. סופר ה«אימז'» מצטט פיסקה זו כשיא של אינטלקטואליות. בכיל ידו רב לו, ספרא וסיפא כרוכים יחד:

מקודם עומד הוא על דעתו לדבר עברית בלבד. לשון אמו ולשון מולדתו. אך משנוכח כי אין התרגמנים הרשמיים מביעים את רעיונותיו בדיוק, הוא פותח פתאום בהקדמה ערבית ועובר אחר־כך לאנגלית, על אף שלא היה מוכן לכך כל עיקר.

הוא מעיין בראשי הפרקים הרשומים עברית על פתק שבידו, ומפתחם באנגלית דהוטה, שוטפת ומדוייקת והכתבים האנגלו־סקסים זוקפים אזניהם ופוקחים עיניהם לרווחה. מנין לו לצעיר זה שלא היה מעודו בארץ אנגלית, שלא נתחנך בבתי אולפן אנגליים, מנין לו אנגלית כזאת?

והוא הולך ומוסיף בבהירות ובנחת, כמפתח תאוריה מדעית ומסובכת — כן מציין סופר ה"ג'ואיש־כרוניקל" — בהגיון ובלהט כאחד, ומנתח את המניעים שדחפוהו למעשהו, מעשה שעשה כבן המולדת העברית המשועבדת.

דממת מוות ומתיחות כבירה שוררת בין הנוכחים. האזנים קשובות, הפיות פעורים והעינים פקוחות לרווחה ונטויות כלפי הדובר בנשימה עצורה, שלא להפריעהו, חס ושלום, ושלא לאבד אף הגה היוצא מפיו.

והוא ממשיך והולך בקול צלול ונוקב, קול ערב ושופע, ומוסיף להאשים, לקטרג ולהרשיע — עד — — עד שקשה לו לנשיא בית־הדין לשאת את הרפת אדוניו. הוא מנסה פעמים אחדות להפסיק את הנאום בטענה כי אינו מדבר ל"ענין", מבקשו שלא "לנהל תעמולה" מעל במת בית־דין ולהצטמצם בענין ההתנקשות בלבד.

בית־צורי נרגז. ניכר בו כי דמו רותח, אך הוא כובש את רוחו ועונה בשקט, אך בהחלטיות חותכת: "כל מה שדברתי נוגע במישרין לנמוקים ההכרחיים להגנתי. אינני עורך כל תעמולה, אני פשוט מגן על המעשה שעשיתי בהסבירי את האידיאל שדחפני לפעולה. יש שני מיני אידיאלים: הצודק והבלתי צודק: אם שלי בלתי צודק לדעתכם — תדונוני לכף חובה, אבל אם האידיאל שדחפני למעשה שבגללו יושב אני כאן על ספסל זה כי אכן כך הוא, הרי שאנוסים תהיו להכיר כי חף אני מפשע. עליכם איפוא להרשות לי לדבר אליכם על האידיאל שלי, כדי שאוכל לשכנעכם כי הוא צודק.

לאחר שהשופטים דנים ביניהם לבין עצמם, נאלץ "הנשיא" להודות כי הצדק עם הנאשם, אבל הוא אוסר על העתונאים לרשום את הדברים. ב־ת־צורי ממשיך: טעות היא להשוב כי מייצגים אנו כאן את הציונות; לא היא, אנו בני הארץ העברים, בעליה הטבעיים והחוקיים, גמרנו לרכוש את עצמאות מולדתנו מידי השליטים הנכרים שהשתלטו עליה.

כאן לא יכול עוד הנשיא לשאת את הדברים הנוקבים המוטחים כלפי

שולחיו. הוא מפסיק שוב את בית־צורי ומודיע כי שולל הוא ממנו את רשות הדבור.

בית־צורי משיב בנחת ובחשיבות כי אם מוצא בית־הדין כי הגדיש את הסאה, הריהו מוכן להפסיק... ויושב לו בהרחבה על ספסלו.

הקהל נשאר מהומם. הד הדברים עודנו נוקב בחלל האולם וכל העינים נשואות אל הנואם שהנה זה ישב כשעיניו מביעות בוז ולעג גלוי כלפי העבדים הללו, שהלבישום איצטלות ועשאום לדיינים.

עתונאי ותיק לוחש: במשפטים סנסציוניים רבים הייתי, את גדולי הפרקליטים שמעתי, אך מעודי ועד הנה לא ראיתי סניגור גדול מזה שהשמיע עתה את דבריו... גדול עורכי הדין בעולם...

מיד לאחר הישיבה מתכנסים הכתבים במלון הסמוך. על כל אחד מהם מוטל להעלות כמיטב זכרונו את הנאום ששמעו זה עתה, ושנאסר עליהם לרשמו. הזכרון עודנו טרי; הד הדברים עודו מצלצל באזניהם, ומיד נארג גוף הנאום כאילו נרשם מפי הנואם ממש. עתונאי אמריקני זריז נוטל על עצמו את השליחות. במטוס מיוחד ממריא הוא אל השטח הצרפתי הקרוב ונוסח הנאום טמון עמו. כעבור שעות מעטות נישא נוסח הנאום על כנפי הטלגרף אל מעבר לים.

הכתב האמריקני ידוע־השם, בעשותו בארץ שעות מספר ביקש וחיפש את אבי בית־צורי, ומשלא עלה בידו למצאו בזמן המועט שעמד לרשותו, שלח למסור לו:

„אדוני ומכובדי, צר לי שלא עלה בידי למצאך. בקשתי ללחוץ את ידך ולהביע לך את רגשי הערצתי לך על שאב הנך לבן נפלא כזה...“

דבר אחד עשו השלטונות המצריים כדי להעלים את תלותם ושעבודם, ולהעמיד פנים כאילו הם תרבותיים וליברליים: העמידו פרקליטים מעולים ללמד סניגוריה על הנאשמים. ופרקליטים אלה, מטובי אנשי המשפט של ארץ הנילוס, עשו מלאכתם אמונה; נשאו נאומים גדולים וגמלצים שהשאירו רושם כביר ברמתם הגבוהה. הם עשו זאת בנאמנות ובכנות, וניהלו את ההגנה בתבונה ובכשרון, עמדו על המניעים המדיניים והנפשיים שדחפו את הנאשמים למעשם, עמדו על אי יכולתם להפיק מן המעשה טובת הנאה פרטית כל שהיא, על מסירותם ונאמנותם למולדת, שלמענה בלבד שמו נפשם בכפם ועשו את אשר עשו.

אף על נקודות משפטיות עמדו, וכמעט הצליחו לשים לאל את האפשרות לדון למיתה לפחות את בית־צורי. אך כאן עשה התובע תמרון

מכוער, שאם כי במצרים מותר הוא לפי החוק היבש — הרי אין הוא מקובל בנוהג המשפטי כלל ועיקר. תוך מהלך המשפט לאחר ששמע את טענות ההגנה, שינה התובע את כתב האשמה כלפי בית־צורי, כדי שלא תהיה כל מניעה פורמלית לדונו למיתה אף הוא.

המרצע יצא מן השק. גם לתמימים ולספקנים נעשה ברור כי כל זה הוא ביום ואחיזת עיניים גרידא. פסק הדין — מוכן מראש, והג'נטלמן הנכבד השוכן כבוד בבית הצירות המפואר, מושך בחוטים מאחורי הקלעים בזריזות ובתוקף.

מהלך המשפט מגיע לשלבו האחרון. תוצאותיו כבר נראות לעין, אם כי בהיות „הרצון אבי המחשבה" — פושטות בכל הארץ ערב פרסום פסק־הדין שמועות עקשניות על עונשי מאסר קלים לערך.

אליהו **חכים** ואליהו בית־צורי בתא הנאשמים בביה"ד בקהיר.

פרטים פסק־הדין נקבע ליום ה', ד' בשבט תש"ה, (18.1.45). מבעוד בוקר נתמלא האולם מפה לפה המונים המונים, מתוחים ונסערים צובאים אל

פתח בית־הדין ומצפים בעצבנות לפרסום פסק־הדין. הנאשמים יושבים בתאם מוקפים שומריהם הגברתניים, מעשנים ומשיחים בנחת הן ביניהם לבין עצמם, הן עם שומריהם והן עם ידידיהם החדשים, אנשי העתונות העולמית. בעיקר אמיצים קשרי הידידות בין בית־צורי לבין הכתבים האמריקנים. הללו ממש „מאוהבים" בו ואינם מרפים ממנו אף רגע. הוא מחליף אתם הערות מתובלות הומור והם צוחקים יחד בטוב לב. קשה להאמין כי אנשים אלה, היושבים שקטים ובוטחים, שקועים בשיחה ובהתלוצצות, עומדים כאן בפני הכרעת גורלם, אם לחיים ואם למוות, וקרוב לודאי — למוות.

לאחר צפיה דרוכה של שלש שעות ומעלה, מתחשמל הקהל לקריאה: „בית־הדין!". הכרזתו של קצין משטרה כי אין להעיר כל הערה לאחר הכרזת הפסק, מגבירה עוד יותר את המתיחות השוררת בין הנוכחים. באולם הושלך הס. הקראת פסק־הדין עצמו נמשכת רק כשתי דקות. הנשיא מודיע רק כי „הוחלט להעביר את מיסמכי המשפט אל המופתי הגדול לשם הבעת חוות דעתו".

משמעותה של הודעה זו היא כי הנאשמים נדונו למיתה. רק גזר־דין מוות טעון, לפי האיסלם, שהוא חוק המדינה, אישורו של המופתי. כמעט שאין מקרה שהמופתי לא יאשר גזר־דין כזה.

בית־צורי וחברו שומעים את ההודעה במעומד, בעוד הבלשים מקיפים אותם. לשמע ההודעה עולה חיוך על שפתי בית־צורי, ואילו הכרת פני חברו עונה בו כי לא ירד לסוף הודעתו המסולסלת של אב־בית־הדין. בית־צורי מסביר לו את פירושה, ואז מחייכים שניהם ביתר שאת, תוך לעג מה לאדיבות מסווית זו.

משיצאו השופטים יושבים להם בית־צורי וחברו על ספסלם. הבלשים כובלים את ידיהם ומפנים את האולם מן הקהל. בית־צורי מחליף בתנועת יד ברכת פרידה עם ידידיו אנשי העתונות.

עם צאת הקהל מן האולם נודע דבר גזר־הדין להמונים הצובאים מבחוץ. הם סוערים וגועשים, בקריאות־חימה וזעם מסתערים על הבנין, אבל חזקה מצוותו של הנובל מושך החוטים על עבדיו עושי רצונו: הנדונים מוצאים מפתח אחורי ומוברחים במכונית משא, תחת משמר מחוזק, ופרשים מזוינים, שהוכנו מבעוד מועד, משתערים בחרבות שלופות על ההמון הסועד.

פסק־הדין השרה דכאון בכל השדרות הנאורות במצרים. הדבר הוכיח בעליל כי אין עצמאותה של מצרים אלא למראית עין בלבד, וכי הבריטי כל יכול הוא בתחומיה.

מתחילה סברו רבים כי יוטל על הנאשמים עונש מאסר בלבד; והיו אף שציפו לשחרורם, כיאות ל„משפט צדק של ארץ חפשית ומתקדמת“ — והנה פורסם פסק־הדין ופיזר את האשליות. המציאות העגומה נחשפה בכל מערומיה. בינתים נודע בודאות כי השופטים נבחרו על־ידי הבריטים. פסק הדין נקבע מראש, וכי התובע קיבל הוראות לשנות את כתב האשמה תוך מהלך המשפט, כדי שלא תהיה כל מניעה פורמלית להטלת גזר הדין שהוכן. כל אלה גרמו להתמרמרות עצומה בכל רחבי ארץ הנילוס. התמרמרות שבאה לידי ביטוי אף בהפגנות רחוב שתבעו את שחרור הנדונים ואשר אחת מהן אף פנתה לעבר בית־הכלא. מחשש פריצה אל הבית וחילוץ האסירים פקדו קצינים בריטים על המשטרה המצרית לירות בהמון; מיריות אלו נפל אחד ונפצעו רבים מן המפגינים.

ממשלת מצרים העלובה היתה נתונה בין הפטיש והסדן. ברור היה כי העם המצרי על כל שדרותיו, רוחש לנדונים אהדה עזה ותובע בתוקף את שחרורם. גם דעת הקהל הנאורה בעולם כולו הצטרפה לבקשת החנינה. ופניות אישיות רבות הגיעו מאת אנשי דת, סופרים, אנשי מדע ואמנים מהוללים.

אך מעבר מזה לטש אלביון הנוכל את עיניו הקרות, ולא גרעון אך להרף עין, לבל ישמט חלילה הטרף מבין כפותיו.

אפס, על אף זאת דומה היה כי המאזניים נוטים לכף־הצדק. שבועות חלפו, וכל רמז לאשור פסק־הדין ולהוצאתו הקרובה לפועל — לא נראה.

משפחות הנדונים, שלא הורשו להתראות אתם עד כה, ואף לא להיות נוכחים בעת המשפט, הורשו עתה לרדת מצרימה ולהתראות עם בניהם. ואף על פי שלפי התקנות מותר להתראות עם נדונים למות רק ערב העליה לגרדום, חתם ראש הממשלה, שכשלעצמו היה אדם נאור ומתקדם, על רשיון כניסה — הוא בכבודו ובעצמו.

אחותו הנאמנה של אליהו הופיעה מאחורי הסורג מזה ואחיה הוכנס אל עברו מזה. לשמחת השנים לא היה קץ. על הבגדים שהובאו לו ובעיקר על הספרים ועל נעלי ההתעמלות, שאל קודם־כל לשלום כל בני הבית, לשלום הסבא והאם אין אבא כועס עליו? וכששמע כי אדרבא, גאה הוא בבנו — לא היה קץ לאשרו.

אחר שאל על ידידים שונים, על המתרחש בארץ, וגילה בקיאות נפלאה בכל הנעשה בעולם דשם, מן העבר השני של הדלתיים, הבריח וצץ התלייה...

„מניין לך כל זאת?“

„מבינה את, מעודי ועד הנה לא ידעתי כי יודע אני צרפתית...“ השיב בבת שחוק. „והנה קורא אני בעתונות הצרפתית, קורא וקורא, והדברים כאילו נקראים מאליהם... עשיתי כמיטב יכולתי“. אומר הוא לאחר שתיקת מה. „צר לי על שלא עלה בידי למלא אחר כל ההוראות והדבר נגמר כך. אך מקוה אני — הוא מוסיף — כי סלח ייסלח לי...“

וכך נמשכת השיחה ושוטפת תוך שחוק, שמחה ובדיחות־דעת. יכולים הם לגלגל כך כל הלילה, אך הנה טופח קצין המשמר על שכם העלמה ואומר באדיבות:

„צר לי מאד גברתי, אך העת חלפה!“

„שלום“ ו„להתראות“ חטופים, „שלום, שלום לכולם, לידידים, לתינוקות ולהיא... ההיא שאהבה נפשו, וכבר הם מופרדים זה מזו, האחות לכאן והאח לשם... עוד מבט עין אחד ואליהו בית־צורי שוקע שוב בין התומות הקודרות של בית כלאו.

שוב אין לספר אלא על אשר מסביב לו. הוא עצמו — מי יודע על מה מהרהר הוא שם, כיצד עובר עליו יום י"ב בשבט, יום בו מלאו לו שלש־ועשרים שנה ומה רושם הוא ורושם בחדר כלאו בלי הרף?

אבל האחות מאושרת. זכתה לראותו בכך, והוא אותו אליהו שלה, חביב ונהדר כאחד.

אין קץ לכבוד שרוחשים לו כל סובביו, ובזכותו גם לאחותו הצעירה. ואין זו אדיבות מזרחית גרידא. ניכר בעליל כי כבוד והערצה מנת חלקם של השבויים העברים בארץ הגילוס. כששהתה האחות בלשכת שר בית־הסוהר הוא אומר לה פתאום:

„טוב שנזדמנת לכאן, הנה תהיי לי לעזר. היאילי נא וקראי לי מכתב זה“.

אבל המכתב כתוב יוונית, והעלמה משיבה כי איננה שומעת לשון זו.

„למה תשתי בי? היתכן? את, אחותו של בית־צורי לא תדעי?“

וכך מספרים בני מצרים לעתונאי זר השואל לטיבם של השנים:

„מלך עברי בירושלים תבעו להם העברים; ומשלא ניתן להם — שלחו את שני גבוריהם הגדולים ביותר והרגו ל„אנגלי הגדול“. הם יושבים בתא הנדונים, צפויים לתליה, וצוחקים...

פקיד אנגלי גבוה מגיע מלונדון ומבקש להתראות עם בית־צורי. רוצה הוא לשמוע מפיו על אודות תנועות המחתרת העברית. בית־צורי מסרב לקבלו — מה לו ולזה... שר בית־הסוהר (קצין בדרגת קולונל), שהתיחס

אל בית־צורי בהיבה גלויה, מטריח עצמו אל תאו. הוא מטיל על הכף את כל כבודו האיש ומבקש מבית־צורי שלמענו, למען השר, יואיל נא בטובו להסכים, כדי שלא להשיב את פניו של אדם זה, שגילה לו חיבה רבה, נאות לבסוף לקבל לראיון את הפקיד הבריטי.

הכל מבטיחים לה לאחות כי אחיה יקבל חנינה. אין ספק שיקבל. מצרים הנאורה לא תעשה אחרת. לא יתכן, הן כל כבודה והפגנת עצמאותה תלויים בכך. גם הרב, גם עורך־הדין, גם מנהל בית־הכלא, כולם אומרים כך ומבטיחים כך.

האחות חוזרת לארץ שמחה וטובת לב. הכל מאמינים כי אמנם יקוב הצדק את הדין. בקשות חנינה מוסיפות להגיע מכל קצוי תבל. אישים חדשים ומוסדות נוספים מצטרפים אל ההעתרה. עתון יהודי באנגליה כותב:

„אליהו בית־צורי ואליהו חכים נמצאו אשמים בפשע אשר האחריות עליו אינה רובצת בכללה עליהם, אלא על האנושות המקדישה תשומת לב לקול הדם והברזל בלבד — בעולם שבו הכח הוא הצדק, ואת ההריגה וכן את המיתה מסיבות פטריוטיות משבחים כמעלה לאומית — בעולם כזה לא נחוץ אלא מעט מאד דמיון כדי להעריך את הכוחות שהגיעו את שני הצעירים הללו לבקש חרות למולדתם באמצעים כאלה ———— לא מסיבות אנוכיות ופרטיות עשו את אשר עשו, אלא מסיבות אידיאליסטיות במסירות לענין העברי ואהבה לציון. בעניגם של אליהו בית־צורי ואליהו חכים לא חרצה עדיין ההיסטוריה את דינה ———— הבה נצטרף נא כולנו בפניה אל מלך מצרים וראש וזיריה ונבקש את המתקת הדין".

שוב עוברים שבועות ארוכים. הכרעה אינה נופלת. חנינה אינה מתפרסמת והשמחה שרחפה, והתקוה שפעמה בלבבות לאחר שוב האחות ממצרים — החלו מתקדרות שוב בענני דאגה וחרדה.

ובינתיים בארץ הנילוס — תכונה והתרוצצות. „גדולי העולם" ומועצותיהם מתכנסים בה וטווים את מזימותיהם בקדחנות מסחררת. הוזיר הראשי משתמש בהזדמנות ושואל את אדוניו אם יש לו דרישות לגבי שני הנדונים. הנוכל המרושע מבטיח תשובה מבירתו.

ראש הוזירים נשאל על ידי העתונאים אם יש בדעתו לחון את הנדונים. הוא עונה: „החיים והמות בידי אללה..."

נבואה נורקה מפיו. ניבא ולא ידע מה ניבא. כעבור ימים מספר הולמת כרעם הידיעה על ההתנקשות בו, בערב „הכרות המלחמה" המצרית.

כמדקרת חרב פולחת הידיעה על רצח ראש הממשלה המצרית את לבות

כל אוהביהם של השנים, ולא רק שהיו מצרים על הנרצח שהבטיח כמעט הבטחות מפורשות, אלא הכל חשו כי המתנקש בו, התנקש מבלי דעת גם בשנים. עתה תקל מלאכת הנוכל. חוטים חדשים נקלעים לידו, והוא, ללא ספק, ימשוך בם ויפרוש עליהם כמיטב בקיאותו השטנית.

ביום ההתנקשות בראש הממשלה מגיע מצרימה אבי אליהו. לראות את בנו ירד. אבל בבירה המצרית מבוכה ומהומה. אין נותנים לו רשיון.

הייתכן? הוא, אב לבן שנדון למוות, ששיבה זרקה כבר בשערו המכסיף, חולה וחלוש, טלטל את עצמו מארץ אחרת במיוחד, כדי לראות את בנו — ולא יניחו לו? הוא חוזר על פני המשרדים והלשכות. עורך הדין בלוה אליו. לשוא, לפי התקנות מותר לראות נדונים כאלה רק ערב הוצאת הגזר לפועל. ההוא הרשה? עסקו שלו הוא — אבל התקנות הן תקנות! אין להשיב. והוא חוזר לו כלעומת שבא. הבן והאב לא נפגשו עוד...

התשובה שהובטחה לוזיר המת שנשלחה מבירת אלביון ליורשו. היא ניתנה בנאומו של וינסטון ספנסר צ'רצ'יל מבית הנבחרים הבריטי ביום ה־27 בפברואר, 1945. ואלה היו הדברים:

„אין ספק כי יש להגביר את אמצעי הבטחון במצרים ומעל לכל בכך שבצוע פסק הדין לגבי אנשים אשר נתברר אשמתם ברצח פוליטי — יהיה מהיר וגמופת ו"

לא פחות ולא יותר. הוא, ראש האימפריה הגדולה והאדירה, המדבר מעל בימת הבית החולש על רביעית העולם, בדברו על עניינים העומדים ברומה של תבל ומלואה — לא שכח את השנים הנתונים בסוגר.

הוא חשש שמא ייחלץ הקרבן מבין שניו, ושעת הכושר הנאותה הנה הגיעה והוא הידק את העניבה על צווארי השנים באותו קור הרוח הבריטי המזהיל...

אבל תאוות הנקם והצמאון לדמם של אלה „הילידים" שהרהיבו להרים יד במלך ובבא כוחו — תאווה אפלה זו בצבצה מכל ניד שפתיו ומן הקצף המפעפע עליהם...

*

עוד שבועות חולפים וההכרעה אין. על כל פנים אינה מתפרסמת. הכל אפוף סוד, הלב ניבא רע, התקוות קלושות ביותר. אם הנוכל הרוצח תובע, הרי זה כבר שאלת „כבוד" לגביו, ועל „כבוד" הן יהרג ולא יותר.

כמבויש מתגנב אתה בוקר בוקר עם השכמה, אל תיבת המכתבים שבתיבת המדרגות למטה; להציץ בעתון אתה יורד. אינך רוצה לראות את העתון; רוצה

אתה לשרוף אותו; את עתוני העולם כולו ואת כל סוכנויות הטלגרף רוצה אתה להשמיד ולאבד עד בלתי השאיר להם שריד. ואף־על־פי־כן, למחרת הבוקר שוב אתה מתגנב ושוב מציץ: שבח לאל, על השנים אין מלה, אין רמז. לטובות אינך מעז כבר לקוות, ואז אין ידיעה כלשהי — הרי שעוד יום עבר בשלום... ומי יודע, אולי...

והנה, בבוקר לא עבות אחד, חורקים מבלמיה כל אחת מ"מכוניות הרדיו" המהוללות על יד בית ישן, אי־שם ברחוב שקט בפרבר תל־אביב. בלשיו של ה.מ. גולשים ממנה, גבוהי קומה, זקופי צוארון, בעלי פני בהמה מטומטמים המחייכים לפי פקודה, אבל אינם מצליחים להעלים את הזדון המרושע המבצבץ מתוך פרצופם. הם עולים בנחת אל הדיוטה השניה, מחייכים ומזמינים באדיבות רשמית את בני המשפחה לרדת מצרימה. רשיונות נסיעה? — הם יראגו. דרכונים? עליהם ועל צווארם. רק מהר! אל תתמהמהו! מחר נבוא לקחתכם במכונית הרדיו המהוללת שלנו...

לטוב־לב מה זה עושה? והרי למשפט לא הורשו לנסוע כלל, על אף ההשתדלויות המרובות? ואחר פסק־הדין הן דרושים היו מאמצים ממושכים ומוגיעים כדי להשיג רשיון נסיעה; ומה נשתנה עתה? מה החפזון הזה פתאום?

אכן, ליבא לפומא לא העז לגלות, אבל מעט מאד דמיון היה דרוש כדי לנחש את פשר התידה.

קדרות צורבת ירדה על בית המשפחה ועל הידידים הקרובים. הייתכן? הרע מכל רע עומד להתרחש? והנה נודע כי גם המשפחה השניה קבלה הזמנה אדיבה כזאת... אין כמעט ספק: הגורל הוטל.

ואולי לא לנסוע כלל? למה לסייע בידם בהפקת ה"רשמיות" והתקנות שלה? — אבל כלום ירתעו הללו מכך? ואולי תוחמץ הזדמנות יקרה, הזדמנות שלא תחזור עוד לעולם?... הדם קופא בעורקים. לא, יש לנסוע, ולו כדי לראותם בלבד.

אבל ההורים לא יסעו. לא של אליהו ולא של אליתו. הדבר למעלה מכוחם. כן, בהיותם כאן יוכלו אולי לפעול יותר מאשר שם. יריצו מברקים, יפנו אל נשיאים, ואולי, אולי ברגע האחרון ימנע דבר הנבלה. אולי תסוכל מזימת השטן?

אבל יסעו האחים. האחיות של הזה והאחים של הזה. כהרף עין נחתמות תעודות, ניתנים דרכונים ורשיונות, זריזות בזק, ללא דחיות וללא טקסים. כשהבעל־דבר רוצה — הכל אפשר. בערב יבואו לקחתם במכונית הרדיו, ישר לביה

הנתיבות הראשי, למה יגעו במסע חנם? האחיות מוותרות על „הכבוד", יביאו מעצמן, אין צורך...

*

בתחנת הרכבת העירונית ממתינים קרובים וידידים. נדברו להפגש אתן כאן. הרציף הומה מקהל רב הממתין למסע. אך אין השטח גדול ביותר, הנה יעברו מקצהו עד קצהו וימצאון. אך אינן. לא על הרציף ולא בחדר ההמתנה. בעוד רגעים מספר תגיע הרכבת. הקהל מצויד בכרטיסים. כבר מוכן לפלוש אל תוך הקרונות. הנה צלצול, צפירה ושריקה. השוטר מרחיק את הקהל המצטופף משפת הרציף. ובעוד רגע והנה נשימתו הלוהטת של הקטר וכל הכבודה אחריו. דחק ומהומה. הכל כובשים להם מקומות. זה בכה וזה בכה. עוד רגע והקטר צופר. מיד יצא למסעו — והאחיות אינן. הייתכן כי לא השגיחו בהן בתוך כל ההמון השוקק? לא יתכן, הן לא באו. מה קרה אפוא? האם חזרו בהן ולא נסעו? — אי אפשר. הן נדברו במפורש להיפגש כאן.

ולאט לאט, כמבוישים, חוזרים הם כלעומת שבאו. הם מגיעים אל הבית. אבל גם שם אינן. רק האחות הקטנה לבדה, משמימה וקודרת. המכונית ארבה לאחיות. „מתחת לאדמה" צצה וחסמה בפניהם את הדרך. הן מוזמנות לעלות, מוזמנות באדיבות פסקנית. בלא חמדה עולות הן ויושבות בין בני הלויה האדיבים המלווים הבלתי קרואים בנסיעה האומללה...

ומי יודע מה עשו באחיות, לאן הובילון? הן על אלה אפשר להאמין הכל, אין דבר נבלה שאין הם מסוגלים לו. דאגה נוספת תודרת ללב. יש להווכח אם נסעו או נעצרו.

ומיד קופצים אל המכונית הראשונה המזדמנת. אל תחנת הרכבת במושבה פלונית! המחיר — לא חשוב. רק סע חיש מהר!

באמצע הדרך, מעשה שטן, מתקלקל המנוע. אין המכונה זזה. הם יורדים אל הכביש בלב כבד. הלילה כבר ירד. הימשיכו דרכם? אין טעם, ממילא מאוחר. אך לא! צריך לנסות, אולי. מכונית אחרת מזדמנת במקרה. הנסיעה נמשכת. הם מגיעים לתחנה מספר רגעים לפני בוא המסע, וממתינים על הרציף. מעטים הם נוסעים המצפים בתחנה, ורובם אנשי צבא.

שדים ורוחות! הן זהו אותו בית־נתיבות עצמו, אותו רציף ממש עליו המתין כך לפני חדשים מספר הוא. כאן ממש. מכאן הפליג בנתיב הנעלם אל האבדן ואל תהלת העולמים...

הרכבת מגיעה. חלונותיה מוארים ועל נקלה מגלים הם את האחיות. הנה הן שם בתא, ובחברתן שני האחים, אחיו של ההוא, חסונים ומוצקים כמוהו.

גם אותם חטפה המכונית; אך הנה כולם כאן, ללא בני הלויה האדיבים, שבח לאל. חשש שוא היה הפעם.

האחד ניגש אל האחות הצעירה. הוא פותח כגמגום:

— אה, המ...

— דבר!

— מבינה, את, קשה לי לומר...

— ואף־על־פי־כן?!

— מבינה את... אם... שמא... במקרה... השתדלי להביאו... לפחות אחר־כך... תפני אל הרב, בזאת אולי יוכל לעזור...

ולא יסף, כי המלים נתנקו בגרונו. האחות לא ענתה דבר, ותסר ממנו חנוקת דמע...

*

והמסע הפליג. עוד רגע ונעלם במסילה המתפתלת.

והרכבת חוצה את הגבול. הנה היא בתחום מצרים. האחיות והאחים חשים בתנועה חשודה סביבם, עוברים ושבים מסתובבים ומציצים — ואין גורעים מהם עין. אכן, שומרים את צעדיהם.

ובהגיע המסע אל מחוז חפצו, אל בירת היאור, והם יורדים — והנה שוב מכונית ממתינה. ושוב בכל האדיבות מוזמנים הם לעלות.

— לאן?

— אל מרכז המשטרה.

— הכיצד?! וכי לא מרצוננו הטוב ירדנו?

— כמובן, אבל רק לרגעים מספר.

— האם עצורים אנו? — שואלים הם לבסוף בפירוש, תוך מחאה והתמרמרות.

— חס ושלום! רק לברר מספר דברים.

והם ארבעתם מובלים אל מרכז הבולשת. לפניהם המפקד. זהו "פשה" נכבד אשר בראשו תרבוש אדום. אבל סקירה אחת דיה להוכיח מיהו "פשה" זה. הפונה אליהם באנגלית בריטית טהורה ושואלם באיזו שעה רוצים הם להתראות עם אחיהם?

הם מופתעים עד היסוד. היום? הן זה עתה הגיעו, וקודם־כל רוצים הם להתראות עם הרב ועם הסניגורים.

— עליכם להתראות אתם היום, ולפני שתלכו לכל מקום אחר — פוסק ה"פשה".

האחים מתרתחים. קנוניה זו מה טיבה? אם כך — מוותרים הם על הראיון בכלל.

— רבותי, מזהיר ה„פשה", מטופקני אם תהיה לכם הזדמנות נוספת!..

המלים הסתננו מפיו, וכבצבת איומה נצבטו הלבבות — אמנם, גם קודם שיערו, הבינו, ידעו אל נכון — אבל עתה הם חשים, חשים את העניבה המתהדקת, מתהדקת ואין להשיב.

הם מתדיינים, עומדים על המיקח, תובעים מרה; עד ש„הפשה" מואיל להסכים שילכו תחילה אל הרב — אבל תחת „לווי"...

הם מגיעים אל בית הרבנות. גם עורך־הדין כבר שם.

— הפסה תקוה?!..

— קדוש השם, בני, קדוש השם, אין להשיב.

הם מתפרצים מתוך יאוש, שואגים מכאב ומזעם — הייתכן? התיעשה הנבלה?

— הכל עשיתי, בני, על כל הדלתות התדפקתי, תבעתי, ביקשתי, התחננתי. לשוא, אין להשיב, גזירה היא, קדוש השם, בני, קדוש השם...

והעינים מבקשות מפלט אצל השני, הפרקליט, מה בפיו הוא? אך הוא זועם, קודר וחורק שן:

— הכל היה שקר, תרמית ואחיזת עינים. את הכל הכינו מראש והכל נרמז מגבוה גבוה... שלושת ימים לאחר שנשא רב הנוכלים את דברו שם במטרופולין — כבר היה גזר הדין חתום ויום הגרדום קבוע. אבל הכל נשמר בסודי סודות, בחשאי, מעשה שודדי דרכים, אף לנדונים עצמם לא נמסרה כל הודעה על גזר הדין העומד להבצע... המלך? — נואף ושותה, שיכור חדל־אישים, אין עם מי לדבר; עבדים נרצעים הם כולם. תם ונשלם, יקירי. הכל אבוד...

זיעה קרה עולה במצחים ויאוש שחור אופף את הלבבות. אכן, החששות הכמוסים והדאגה הטמירה, המכרסמים את הנפש זה חדשים ארוכים — הפכו והיו למציאות זוועה, מציאות ממש, מרה, קרה ונוקבת.

קור צורב מקפיא את הדם וחודר אל נבכי העצמות. אך לא! יש להתאושש. הן עוד עליהם להתראות עם אחיהם, וחלילה לגלות בפניהם מורך רוח... המה הגבורים בודאי ילכו לקראת מותם באותה גבורת נפש בה צעדו עד כה, וחלילה לצערם ברפיון לבב...

השומרים דופקים בהם. עוד מעט שעת הביקור ויש עוד לסעוד צהרים.

בלב כבד ופועם, בעינים דומעות ושנים חורקות, נפרדים האחים והאחיות מעם הרב והפרקליט. „קדוש השם" — זוהי הנחמה האחת יודעים הם להשמיע.

השומרים מוליכים אותם לבית אוכל, אך המזון נתקע בגרונם, אינם טועמים מאומה.

והנה מובלים הם לשם... אל לפנים החומות, מוכנסים ללשכתו של שר בית־הסוהר. גם הפעם מקבל הוא את פני המבקרים באדיבות ובסבר פנים, אך אותה חביבות ועליצות שהראה לאחות הצעירה בבקורה הראשון — גזה ואיננה עוד על פניו. הם רציניים וקודרים.

מבקשים אותו למסור להם את חפציהם המיותרים של הנדונים. הנה הבטיח בית־צורי לאחותו את עטו ואת משקפי השמש שלו, האפשר לקבל זאת?

— נשלח לכם הכל אחר־כך, אחרי... החגיגה... מבטא הוא בקול משונה.

בינתים קוראים לאחים. אחיהם כבר ממתין שם מאחורי הסורג. האחיות רואות אותו בעברו, הנהו צועד חסון וזקוף עוד מעט יראו אף הן את אחיהן שלהן.

והנה פמליה שלמה של פחות וסגנים נלוים אליהם. שלל „כוכבים" מזהירים, מדליות וכפתורים נוצצים מבהיקים בעיניהן. באלה אין מקמצים בארץ הנילוס...

הן ממתינות מעבר הסורג מזה, וכעבור רגעים מספר צועד לו שם בפרוזדור אליהו הצהוב שלהן. הוא נראה מגבו ולא הרגיש כי עיני אחיותיו משגיחות בו כבר.

לפני הכנסו הוא מתעכב רגע קל, שומט את זנב הסיגרה, פולט את שארית העשן מריאותיו וממלא חזהו אויר.

הידע את הצפוי לו למחרת הבוקר? בודאי לא ידע, אך כנראה חש בתכונה מיוחדת סביבו, שלל „הכוכבים" ומדליות בישרו לו אל נכון את בשורת הקץ.

ואולי לא ידע ולא חש מאומה, אלא פשוט כך, נרגש קצת להקביל את פני אחיותיו הטובות? אם כך ואם כך, בעוד רגע הנהו לפניהן, עיניו מבריקות משמחה וחיוך רחב על פיו. בקול עליז ומצלצל הוא דורש בשלום האחות הצעירה ופתאום רואות עיניו אף את הבכירה: הצעירה — זו „אורחת ותיקה" היא אצלו, ולא השתומם כל כך לראותה, לא כן הבכירה. פנים חדשות היא כאן.

— ואצלכם חיים טובים כנראה — אומר הוא בשחוק — בכל בי חמי מקבלים חופשות ועורכים טיולים לגדות היאור. הה?

ושוב עתרת שאלות על שלום האב, הסבה, האחות הקטנה ואת הזקונים. מה שלומם? כיצד לימודיהם? ולאחר רגע: ומה שלומה?

„דורשת בשלומך".

„באמת", אומר הוא, מסמיק קמעא, אך מרוצה מאד.

„ופלוני? ופלונית? ומה נולד להם? כך, ומה שם נקרא לו? והפעוטת ההיא מה שלומה? היתה יפהפיה כשנסעתי.

ואצלכם שוב „נציב טוב", הה? ושודדים יהלומים, שמחה וששון!

הכל הוא יודע; כמובן, הן „נתגלה" לו כי יודע הוא צרפתית.

הוא מרוצה שנאם אנגלית. זה היה לטובה.

„ובקרו נא את חסן חוסני פרקליטי; הוא בתור כארז ונפשותינו נקשרו זו בזו" (ולא ידע, לא הוא ולא אחיותיו, כי ידידו זה חבוש אף הוא בבית־האסורים, מדוכן הפרקליט ירד לבית־הבור).

וכך מתגלגלת השיחה והולכת, אך הוא חש בקדרות יתרה על פני אחיותיו, קדרות שנראתה בעין על אף מאמציהן להסתירה.

„מצב רוח, מזופת?" שואל הוא לפתע.

„שלנו?" חס ושלום, שמן זית... — עונות הן תוך בליעת רוק.

אך כנראה שאין הוא מאמין בכך בכל לבו. גם הפמליה המשובצת, הנראית מאחורי כתפי האחיות, אינה מבשרת טובות. הוא מבין כי עליו לומר משהו אף על עצמו כדי לעודדן:

„מסרו נא שלום רב לאבינו. אמרו לו כי שלום לי בכל. על מארחי אין לי כל תלונה. הם חביבים באמת. אני קורא, כותב ומתעמל. הנה החילותי לומד פורטוגזית. פשוט מאד, נזדמן לי טופס פורטוגזי וטופס אנגלי של אותו ירחון אמריקני ידוע, ומלבד זאת — הן פורטוגזית דומה כל כך לספרדית, ומדוע לא אלמד פורטוגזית? הן פנאי יש לי למכביר..."

וכך עומד הוא, הוא שהעניבה כבר כרוכה על צווארו, הוא שבוקר יום המחרת יביא לו את שחור המוות, יביא, בודאות מקפיאה, יביא ואין מציל. וכך עומד לו הוא, נשען על סורגו ומגלגל בחביבות ובבדיחות דעת על הא ועל דא ועל הפורטוגזית שלו. אך הנה חלפו עברו להם עשרים הדקה, עשרים הדקה של סעיף פלוני מספר התקנות, התקנות על זכויותיהם של הלקוחים למוות.

עשרים הדקה חלפו, והראיון מסתיים.

„שלום, שלום אליהו היקר, שלום שלום עד בלי די!

„שלום שלום אחיותי, שלום לכולכם, לכולם, לכולם!... שלום מיוחד לה... אל נא תשכחנה, מיוחד!!

וכבר הוא מובל לנבכי הבנין, לפני ולפנים בית־הכלא, עוד חיוך רחב אחד, עוד ברכת שלום פורחת — ואליהו נעלם במעבה הפרוזדור ואיננו.

האחיות נשארות נטועות על עמדן ועיניהן עודן נעוצות בפתח בו נעלם. אנשי הפמליה במדי השרד פניהם רציניים מאד. אט אט ובאדיבות רבה מזמינים הם את העלמות לעזוב את המקום.

הן אומרות לרוץ שוב אל הרב, אל הפרקליט, לפרוץ שערים, להבקיע שחקים.

„צר לנו מאד, אומר ראש המשמר, צווינו להובילכן לבית המלון, בו תוכלנה לנוח וללון הלילה".

והן מובלות למלון, נסגרות בחדרן בעוד השומרים האדיבים צועדים במסדרון וקול פעמיהם הקצובים נשמע בצעדם אחת הנה ואחת הנה.

*

האמנם לא יוסיפו עוד לראות את אליהו שלהן? האמנם פסה כל תקוה? רק נס עשוי להציל, אבל עתה הן מאמינות בנסים. הן לא יתכן, לא יתכן...

ראשית החודש היה או. אור לח' בניסן תש"ה. הירח שקע לו במערכו, ואפלה אפפה את חדר המלון הצנוע. אכן, אפל מאד היה ליל נדודים זה. פעולם לא היה הלילה אפל כל כך.

ועם הנץ החמה הן פורצות שוב, אל הרב! אל הפרקליט! להאחז בצפרניים.

והן מובלות במכונית, אבל לא אל הרב, אלא אל מועדון הקצינים.

„אל הרב רצונני, אל הרב!"

הרב יבוא לכאן, גבירותי, יבוא לכאן, על דברתי. רק המתינו נא מעט.

והן מוטלות אל תוך כורסות מרופדות ואנשי המשמר עומדים עליהן, ומשתדלים לשעשען....

*

חולפת שעה ושתים.

„איה הרב, איה הרב?"

„מיד יבוא", על דברתי, גבירותי, מיד יבוא.

ושוב שעה, ועוד שתים, וסוף סוף אמנם בא. אך לא הרב הראשי גופו, אחר הוא הבא.

הוא קודר, מכורכם ומדוכדך עד מאד. הכרת פניו ענתה הכל. הוא מניד ראש:

„תם ונשלם, בנותי, תם ונשלם. קדוש השם, קדוש השם..."

„ו... ו... הללויה!

„כבר הובלו לקבורות, בנותי, כבר הובלו..."

„ו... ו... כיצד נהג?... ההיה אמיץ רוח?...

„גבור! בנותי, גבור מהולל. הוא וחברו המה הגבורים אשר מעולם, אנשי השם!"

עד תום

העירוהו בשש בבוקר, הגישו לו פת שחרית, ואמרו לו כי מיד יתראה עם כבוד סגן הרב הראשי.

הוא מוכנס למכונית סגורה, ואת מי רואות עיניו שם? את חכים חברו! מאז המשפט לא התראו, לשמחתם אין קץ. אך, שאול יאבדון, לאן מובלים הם, לפתע פתאום? אך השד יודע!

המכונית נעצרת בחצר בנין קודר ועגום. דגל שחור מתנוסס מעל צריחו. פמליה שלמה ממתינה לבואם ובתוכה אף כבוד הרב. הכל נעשה ברור, ברור מאוד.

כבוד הרב, קודר ונרגש ושולט בעצמו תוך התאמצות יתירה, מתיחד עם כל אחד מהם. אליהו הקביל את פניו בשמחה, כתמיד. אם כי חש במתרחש לבוא, לא ידע כי אמנם השעה האחרונה הגיעה.

„בני", פתח הרב, „עליך להשיב את נפשך לבורא הכל. בעוד שעה קלה אתה מתיצב לפני רבון עולם".

הוא ביקש לקחת פרידה אחרונה מעם חברו. גם ההוא ביקש לראותו שוב; אכן, אותו הלם לשני הלבבות.

קבל על שלא הודיעוהו מקודם:

„מבין אתה, רבי, הכתבים... רציתי לסיימם".

והוא מבקש כי יניחוהו לפחות לכתוב מכתבים אחדים לאביו, למשפחה, לידידיו ולידידתו.

אבל לא ניתן לו. אין פנאי. האדון התליין מחכה. בפקודה נאמר: „בשמונה". בשמונה, ולא יעברו.

גם הוא וגם חברו נהגו באותו אופן ממש, כאילו נדברו ביניהם.

„למה לכם התספורת וכל ההכנות? למה לאסור את הידים? לא אתנגד. למת לכם לקשור את עיני? איני חושש להביט אל המוות בעינים פקוחות. „חוק הוא חביבי, חוק ולא יעבור!"

הם לבושים עוד בגדיהם האזרחיים. אך הנה מלבישים אותם חליפות אדומות. המוות, גם זה חוק.

„זו חליפתי הנאה ביותר שלבשתי מעודי". אומר אליהו חכים.

קוראים בפניהם — בפני כל אחד לחוד — את כתב־האשמה, את פסק־הדין ואת ההחלטה להוציאו לפועל.

הם נראים שקטים לגמרי, עומדים עמידת „נוח", ועיניהם סוקרות אחת הנה ואחת הנה — כאילו אין הדבר נוגע כלל אליהם.

*

אליהו חכים שר את ההמנון בקול עז, אומר דברי תפילה.

התליין מחכה, הוא מסיים, עולה לגרדום, ונתלה...

*

אליהו בית־צורי אינו נוכח בשעת מעשה. הוא משוחח אותה שעה עם הרב, עד שמגיע תורו. גם הוא, בצעדים מאוששים ובקומה זקופה עולה הוא על במת המטבח, הוא ניצב לפני העמוד. פונה אל הנוכחים ואומר להם מלים ספורות. אחר מודה הוא בשמו ובשם חברו, שכבר נתלה, לשר בית־הסוהר על יחסו האדיב אליהם מאז באו לשכון בבית־הסוהר. הוא מבקש למסור את תודתו שנית גם לפרקליטים, שעשו מלאכתם אמונה.

אכן, את האבירות לא שכח גם כאן, על יד הגרדום. את חשבון האדיבות סילק עד תומו בעצמו והשאיר את סילוק החשבון האחר לנותרים בחיים.

כשהוא מסיים, הוא פונה אל התליין:

„ועתה, ידידי, הנני מוכן!"

„פוצח בשירה, שירה אדירה וצלולה.

העניבה נכרכת על הצואר ומתהדקת. המפקד נותן את האות, והתליין מסיע את המנוף, הדלת שלמרגלותיו נפתחת, התהום הנפערת בולעת את הגוף הצונח אליה — — —

התלייה בקהיר — מסי עדי־ראיה

„זורנאל ד' אלכסנדריה" (הוצאת־ערב של „בורס אג'יפסיין" המצרי) פירסם ביום 22 במארס את הדו"ח דלהלן על התלייה בקהיר:

הדגל השחור התנופף היום מעל לבית־הסוהר של בית"ד לערעורים בקהיר. אליהו בית־צורי ואליהו חכים ניתלו, לאחר שהמושל הצבאי הכללי אישר את פסק־דינו של בית"ד הצבאי. רוצחיו של לורד מוין מתו באומץ לב.

חכים נשא תפילה, כאשר שמו את עניבת־החבל על צווארו ובית־צורי קרא „שמע" בשעה שהתליינים השמיטו את הפתח מתחת לרגליו.

על השאלות שהוצגו להם, השיבו הצעירים, שהיו רוצים לראות את הוריהם. לא היו בקשות אחרות.

„היינו רוצים לכתוב מספר מכתבים", הוסיפו. „מדוע לא הודיעו לנו בהקדם?"

*

אמש הוזמנו נציגי העתונות להתאסף בבית המושל, לכל אחד נמסרה מעטפה סודית, הם פתחוה. הודיעו להם, כי פסק־הדין על רוצחי לורד מוין יוצא לפועל בהשכמת הבוקר.

הבוקר בשעה שש, נתאספו במסדרונות בית־המשפט עתונאים, קציני גבוהים ורופאים. בשעה שש וחצי בדיוק הגיעה מכונית סגורה של המשטרה. יצאו מתוכה בית־צורי וחכים לבושים אזרחית. הם נמצא בצוותא רגעים מספר — הזמן הנחוץ כדי לעבור מהמבצר עד כיכר באב אל תאלק.

*

בשעה חמש וחצי העירו את שני הנידונים משנתם, כל אחד בתאו. הם עדיין לא ידעו על הגורל הצפוי להם. כאשר הם הגיעו לבית־הסוהר של ביה"ד לערעורים הם היו שקטים כרגיל ואדישים במקצת. בשעה שבע נפתחו דלתות ביה"ד. הרב נסים אוחנה הגיע קצת מאוחר מכן. בראותם את הרב, הבינו שני הנאשמים את הכל. הם נשארו שקטים, רתוקים במקצת, כשחיוך מרחף על קצות שפתותיהם.

פסק־הדין וההחלטה על הוצאתו לפועל הוקראו לחכים בקול רם וברור, לאחר שהוא ראה את הרב, בעוד שבית־צורי התחזק תחת משמר כחדר הסמוך. חכים היה מוקף שוטרים ושוטרי־תרש. הוא עמד על רגליו במצב „נוח", מזמן לזמן שינה את עמידתו, הסתכל ברצפה, כאילו פסה"ד וההחלטה אל התליה היו נוגעים במישהו אחר זולתו.

— אין לך כלום להגיד? — שאל אותו לבסוף פקיד גבוה.

— הייתי רוצה להתגלח, זקני מגודל...

חכים אמר שהוא לא התגלח מאז עשרה ימים. לאמיתו של דבר היה עורו מכוסה שער קשה; שפמו גדל בצורה בלתי־מסודרת.

— הייתי רוצה גם לראות את אבי ואת אמי...— אמר.

— ראית אותם... בכל אופן ראית את אחיך...

— תודה, אך הייתי רוצה גם לראות את אבי ואת אמי.

מוסרים לו את בגדי הארגמן של הנידונים למיתה. אולם בניגוד לתקנות אין חולצים את נעליו. כאשר שוטרי־החרש רוצים לכבול אותו, הוא מוחה:

—למה לכבול אותי? אין בדעתי להתנגד. אולם אחרי ככלות הכל...

הוא מושיט את ידיו לאחור.

מוליכים אותו אל הגרדום. הוא צועד בשקט, במתינות. התלויינים רוצים לכסות את ראשו ועיניו במטפחת בהתאם לתקנות. חכים עושה תנועה ואומר:

— אין צורך בכך...

ואף על פי כן הוא מרשה שיקשרו לו את המטפחת. פתאום נשא חכים את ראשו לשמים ופתח בשירת תפילה. התלויינים מתרחקים. לאחר שחכים מסיים, הם שמים את עניבת־החבל על צווארו. הגוף מתנודד בכבדות על פני הבור. לאחר ארבע דקות ועשר שניות חדל אליהו חכים מלחיות.

משאירים את הגוויה על החבל במשך חצי שעה. אחר כך מכסים אותה בטלית, כדת משה, ומעבירים אותה לתוך ארון.

חכים ביקש:

„אני רוצה להיקבר בתל־אביב".

בשעה שחכים הועלה לגרדום שוחח בית־צורי עם הרב נסים אוחנה. הקריאו לו את כתב־האשמה. הופעתו היתה שקטה. הוא העיר הערות דומות לשל חכים, בשעה שרצו לכבלו. הוא גם הצטער על שלא ראה את אביו...

הוא אמר, שהוא יודע עתה, שהוא הולך למות והרשה שיובילוהו לגרדום.

— כלום יש לך בקשה לבקש?

— לא, משיב בית־צורי. הייתי רוצה רק לכתוב מכתב אחד או שניים. הייתי רוצה לחבק את אבי...

הוא התפלל (הערת המערכת: בעתונים אחרים בחוץ־לארץ, שסופריהם יהודים, נמסר, כי שני הנידונים שרו את „התקווה" בעמדם לפני הגרדום. עם הרב, שלא נכח בחדר־התליה הם התיחדו מקודם), אחר־כך הרשה שיקשרו לו את המטפחת. לבסוף הוא הושלך לפחת. הדופק שלו הוסיף לדפוק במשך שלש דקות ושניות מספר. אחר־כך הוא כוסה בטלית וגוויתו הושמה בארון.

...ויום אחד, בשחר, הובל נער חיוור פנים, שעינים אפלות בעדו בנולגלתו, אל עמוד התליה. הוא צעד וחייך...

— מטורף... אל מי אתה מחייך?

— שאלו התליין.

והנער קרב והלך אל הגרדום:

— אני מחייך אל הדורות הבאים... — אמר.

"לאור הגרדום" —

המרכז פירסם את החוברת הבאה, פרי עטו של גרא.

המסך לא ירד. תלייתם של אליהו חכים ואליהו בית־צורי איננה פרשת־סיום למחזה־תוגה ולא צליל אחרון בהצגה מילודראמתית. הגרדום בקהיר, שעליו הועלו שני צעירים עברים, הוא אחד הדפים בספר־החיים של האומה, הנאבקת על קיומה. הספר פתוח ועמודיו מלאות אותיות־דם. לא תמיד ברור הטעם של כל הדם הזה. אך שני שמות אלה, שנרשמו ביום ח' בניסן תש"ה, מזהירים בבהירותם. היה טעם לחייהם, ולמותם היה טעם. הם חיו ומתו לפי תוקי־הכבוד של שוחרי החופש משנות דור ודור. הם הקריבו את עצמם במלחמה לעתיד טוב יותר, למען לא יכבה האור של שאיפת־שחרור מלב האומה. את האש שדלקה בנשמתם הם שלחו להצית לבבות נרדמים, לעורר ולהזעיק למלחמת־דרור. אש זו לא תכבה.

לא ירד המסך. בשום מקום בעולם ובשום זמן בעולם לא הצליח משעבד ומדכא לשים קץ למלחמת־החופש בהעלותו לגרדום את הלוחמים. האם לדפדף בפרקי־היסטוריה אנו צריכים, כדי לבקש הוכחות? לנגד עינינו הצליח "גזע אדונים" אחד להשתלט על עמי־תרבות באירופה. טאנקים, מטוסים ומכונות ירויה היו לו למכביר. ללא עמל רב עלה בידו לנצח את הכוח החמרי של מתנגדיו. אך אחת לא הצליח: להשתלט על רוחם ולעקור מלבם את אי־ההשלמה עם השיעבוד. והרוח היא שיצאה להילחם נגד הכוח הגס, המצויד בכלי מלחמה מכף רגלו ועד קדקדו. היטלר "קישט" את אירופה כולה — מן האוקיינוס האטלנטי עד הוולגה ומן הים התיכון עד קרחי הצפון — בתליות לאלפים ולרבבות. הוא סבור היה, כי הגרדום יפחיד את המנוצחים והם יהיו לו למס עובד לתקופת "אלף שנים". אך התוצאות ידועות: ככל שרבו התליות, כן גברה תנועת המרי, כן גברה ההתנגדות, כן רבו המורדים.

כלום שונה אנגליה ביצר־השלטון שלה מן ה"רייך השלישי" של היטלר? אנגליה נלחמת בגרמניה לא מפני שהצדק וחופש־העמים הם נר לרגליה. בריטניה יצאה למלחמה מפני שהיטלר למד לדבא כמוה ובא להתחרות בה באמצעים שלה: במקום שאפשר — בפיתויים ובמרמה (כמו

בהולנד ובדנמרק) ובמקומות אחרים — באש ובחרב (כמו בפולין ובשטחי הכיבוש של רוסיה). והרי כך נוהגת אנגליה מאז דורות. כלפי עמים „שקטים" היא מסתפקת בניצול כלכלי, בשדידת האוצרות הטבעיים של ארצותיהם ובניצול זעתם ועמל כפיהם. אך כלפי עמים „מתמרדים" אין היא יודעת אלא דיכוי־דמים, בתי־כלא ומחנות־ריכוז, אש מכונות־יריה וגרדום.

השלטון האימפריאליסטי של אנגליה הוא פרשה ארוכה של תככים ומרמה, של ניצול, של אש ודם. כמוהו כגרמני אחיו לגזע, חושב את עצמו האנגלי ל„אדם עליון", אשר לו הזכות לשלוט בגזעים ה„נחותים". המושג של „ילידים" נוצר בבית מדרשו של האימפריאליזם האנגלי. יוצר „תורת הגזע" — מן העם האנגלי יצא. וזה מאות בשנים מגשימה אנגליה „תורה" זו הלכה למעשה בכל השטחים הקולוניאליים, שעליהם מתנוסס דגלה, דגל של חמס וגזל.

אומה בת ארבעים מיליון דוזה ומתעמרת בארבע־מאות מיליון הודים. כעלוקה היא מוצצת את דם־תמציתם ומשמינה מלשדם. לאחר שלושים שנות חיים של עוני וניצול חייב האדם ההודי למות, כדי שהאנגלי המנצל יוכל לחיות על השבונו ולהאריך ימים עד זקנה ושיבה. ומשמתקומם ההודי ואינו רוצה עוד להיכנע לגורל שהטיל עליו המשעבד, משבא לתבוע את זכויותיו לחיי עצמאות, עורך לו השליט האנגלי טבח דמים. מכונות־יריה קוצרות קציר־המוות בין מפגינים שקטים. מאות אלפים מושלכים לבתי־הכלא, ורבים מובליב לגרדום.

האם רק בעמים ה„אסיתיים" שולטת אנגליה באמצעים כאלה? עדיין זכורה פרשת אירלנד. הן בימינו היה הדבר. השלטון הבריטי הרעיב את העם האירי, אחד מעמי אירופה, עם נוצרי. השלטון הבריטי עשה את הכל, כדי להכחיד את העם האירי מעל ארצו. רבבות הומתו ברעב ובמגיפה. מאות אלפים נאלצו לעזוב את מולדתם מחמת המציק. ומשיצאו האירים להילחם נגד משעבדיהם, מה האמצעים שהשתמשה בהם אנגליה, כדי להאריך את שלטונה? מכונות־יריה ובתי־כלא. רצח במסווה של „דין צדק" וללא מסווה. מיטב הנוער האירי נרצח על־ידי ה„שחורים והחומים" (קבוצות־פורעים במדים של משטרה בריטית) ורבים הועלו לגרדום.

אלה הם דרכי שלטונה של בריטניה וכך היא רוצה לשלוט גם בארצנו. כי אחרת לא תוכל לשלוט. לא היום ולא מחר. כי למדנו משהו מן השלטון הבריטי אתמול. עמדנו על טיבו.

באיזו זכות שלטת אנגליה במולדתנו? היא פרשה את שלטונה על הארץ הזאת במרמה. היא הבטיחה לעזור לעם העברי לקומם את ביתו. רק למטרה

זו ובתנאי זה נמסרה לאנגליה הממונות על ארץ־ישראל. אך כחשה ושקריה נתגלו מיד. לא למעננו היא באה לדאוג, אלא לאינטרסים האימפריאליסטיים שלה. לא לעזור לנו באה, אלא להפריע, להאט את קצב התקומה, לשים מכשולים בדרכנו.

אשר לא קרה בימי שלטון הטורקים, היה בימי שלטון בריטניה פורעים משוסים התנפלו על יישובים עבריים לפרוע פרעות, לשחוט ולשדוד. נשק בריטי היה בידיהם וזהב בריטי צלצל בכיסיהם. ומפיהם התפרצה הקריאה „הממשלה אתנו". אכן, היא לא היתה אתם, הממשלה הזאת. היא ניצלה אותם למטרותיה, להטביע בדם את תקוותיו של העם העברי.

הפורעים עשו את מלאכתה של בריטניה, שרצתה להוכיח, כי אין להגביר את קצב העליה העברית. היא רצתה גם להוכיח, שהיישוב העברי זקוק להגנתה, כי אלמלא נוכחותה, היו הערבים מחסלים אותו לבלתי השאיר שריד ופליט.

המגינים העברים, שעמדו על נפשם ועל משמר חיי אחיהם ורכושם — נחבשו בבתי־כלא ונידונו למאסר של שנים רבות, כי אסור היה, שהעולם ידע, כי יש בכוחו של הציבור העברי, אף כי קטן הוא, להגן על עצמו. הציבור העברי צריך היה להיות תלוי בחסדו של השלטון הבריטי ובחסותו. מה היה טיבה של „חסות" זו — ידוע. סטורס וגולס, לוק וקאפאראטה — מושלים וסוכנים בריטים מאז הכיבוש — היו יכולים לספר על זאת הרבה. וגם טבוחי חברון, צפת וטבריה, מוצא וחולדה, כל מאות הקרבנות, היו יכולים לספר, אלמלא נסתם עליהם הגולל. הם היו יכולים לספר, כיצד עזבה המשטרה הבריטית את המקומות המוכנים לפורענות לפני הטבח וכיצד אחרו להגיע בפרוץ הפרעות; כיצד הסתכלו קצינים ופקידים בריטים מבעד לחלונות משרדיהם בהישפך דם עברי, מסתכלים ונהנים. וכיצד הופיעה משטרה בריטית בו ברגע שהופיע המגן העברי לגרש את הפורעים ולשלם להם כגמולם. אז הופיעו הבריטים — כדי לפרק את הנשק מעל המגינים ולכלוא אותם בבתי־הסוהר.

אף על פי כן חזרו עברים למולדתם, נגד רצונה של בריטניה. אהבת־המולדת משכה אותם לכאן ושנאת־הגולה דחפתם. באו והניחו יסודות לעצמאות עברית, שממות החיו ותעשייה פיתחו. אך בבד עם עליית כוחנו, גדלה שנאתה של אנגליה, כי היא לא רצתה במחיי־שממות ובמקימי־תעשייה. היא ראתה סכנה במולדת עברית בנוייה ומפותחת. היא שאפה להשאיר את הארץ בשוממותה, ואת אבי־המדבר משוטט בה — בהשגחתו של השליט הבריטי. אנגליה לא רצתה כאן אוכלוסייה תרבותית, לא בתי־ספר, לא בתי־חולים. היא כרתה ברית

עם הבערות, כי איש בער לא יבין את מטרותיה ולא יהין לתבוע את זכותו.

„ועדות חקירה" שלחה בריטניה לארצנו. אך לא להקור את פשעי־האדמיניסטרציה נשלחו. כי השלטון הבריטי בשטחים הקולוניאליים „איננו טעון חקירה" והוא „עומד מעל לכל ביקורת". הועדות נשלחו לכאן במטרה ברורה: להעלות בחקירתם, כי היישוב העברי הוא המקור היחידי של אי־השקט בארץ ואחת העצה היעוצה — לשים קץ להתפתחותו, להפסיק את גידולו, אם אין אפשרות לחסל את קיומו. וכך הוטלו הגזירות וההגבלות, עד אשר בא ה„ספר הלבן" של תרצ"ט ואמר את דברו הסופי של בריטניה: הקץ לתקוות העם העברי.

אנגליה התכחשה לתפקיד שהוטל עליה לא רק למעשה, אלא גם להלכה. מאז אמרה בפירוש, שאין עוד ברצונה לקיים את המטרה, שלשמה נמסרה לה הממונות (לא שלטון!) על הארץ הזאת, מאותו יום אין לה כל יסוד חוקי להישאר במולדתנו. אין שום יסוד להישארותה כאן, לא רק לפי הבנתנו אנו, אלא לפי הבנת כל יודעי חוק בעולם. אך לא זו הפעם הראשונה, שאנגליה מוכיחה, כי לא החוק אלא הכוח הוא יסוד שלטונה. הן רק בכוח היא שלטת בכל רחבי האימפריה שלה, בעמים רבים, הבוחלים בה, השונאים אותה בתכלית.

אנגליה שלטה בכוח בארצנו. זו המסקנה שאליה יגיע כל אדם, אשר יעלה בזכרונו את פרשת שלטונה כאן מאז הכיבוש. היו שנים, שהיא הופיעה במסווה החוקיות של המנדט, שהסתתרה מאחורי פירושים שרירותיים של סעיפי ההצהרות והחוקים. אולם מאז 1939 הסירה את המסווה לחלוטין ונשאר הכוח הגס, הברוטאלי, כ„הצדקה" יחידה להיותה כאן.

ידיעה זו הפקיחה עיני רבים מן העם העברי. ואלה בהם, אשר עתיד המולדת ועתיד האומה יקרים להם מכל יקר בעולם, החליטו לא להירתע מפני הכוח ולצאת למלחמה על זכותנו לחיי חופש ועצמאות. מלחמה ממש, מלחמת קרבנות ודמים, כי נכשלו כל הדרכים האחרות; כי נכזבו התקוות להשגת המטרה בדרכי שלום, באמצעים של משא־ומתן ובקשות ותחנונים. לכוח המדכא יש תשובה אחת בלבד: כוח משחרר. כי כבלי השיעבוד לא ינותקו בלחש־סתרים, אלא בכלי־הברזל, אשר בידים מאומנות, בהתאמצות השרירים.

היש דרך אחרת בפני מי שכוח־רשע עומד עליו לכלותו? כלום יהגונן המותקף על ידי שודד ורוצח בפניות אל מצפונו של הפושע? והן אילו מצפון היה לו, לא היה בוחר בתפקיד של לסטים!

אנגליה אשמה במעשי־רצח, בשפיכת־דמיהם של מיליונים מאחינו, בהשתלט הרגשת־האימים של הצפוי לגולה, בשנות תרצ"ח—תרצ"ט, שמו רבבות

צעירים עבריים את פניהם למולדת. הם פנו עורף לגולה הארורה ועלו על אניות רעועות, למען יובילו אותם אל קרקע המולדת. גלי הים נרגעו מפני תפילת בנים החוזרים לארצם. אולם בריטניה לא שעתה לתפילות, כי ערל לבה. בריטניה גייסה את הצי המלחמתי שלה בחופי ארץ־ישראל, כדי לחסום את הדרך בפני אניות המעפילים. בריטניה שלחה אווירוני־סיור, שיגלו את האניות השטות וימסרו על תנועותיהן. שבועות וחדשים הסתובבו אניות עמוסות צעירים עבריים, ששרפו כל גשר לגולה ואל ארצם לא ניתן להם לבוא. בלי מזון, בלי מים, צפופים ודחוקים. לא אחד מת במגפה וגווייתו הורדה הימה. מאכל לדגי הים התיכון. הצי הבריטי והמטוסים הבריטיים ניהלו מלחמה במעפיל העברי. לפני שידו של היטלר השיגה את המוני היהודים, כרתה להם אנגליה קבר־אחים גדול. מאות האלפים אשר יכלו להגיע, לא הגיעו — כי הצי הבריטי הפריד ביניהם ובין המולדת.

כלום נהגה כך אנגליה רק לפני פרוץ המלחמה, בטרם יוודע ברורות מה גורל צפוי להמוני הגולה? הן כל מה שקרה אחר כך מעיד, כי אנגליה רצחה בכוונה תחילה. השמות „אטלאנטיק", „פאטריה", „סאלוואדור", „סטרומה" עדות חותכת הם לכך. רצח בכוונה תחילה. היא שלחה את המיליונים לתאי־הגאזים. היא העמיסה את גופות אחינו ואחיותינו בקרונות־המוות. כמוה כהיטלר. אלא שזו מעמידה פנים של לוחמת לדימוקראטיה ורוממות החופש בגרונה.

„העולם" היה עסוק במלחמה נגד היטלר. „העולם" לא מצא הזדמנות להתפנות לגורל העם העברי. משני עברי החזית הורד המסך ונגזרה „האפלה" על ענייננו. בתוך הערפל הזה הוקמו מחנות־השמדה וטובעו אניות־מעפילים. נקשר הקשר לאותו עניין מיוחד — להכרית את המוני העם העברי.

כלום לא יפשע איש, אשר יחריש ויידום בראותו את הרעה אשר ימצא את עמו, באבדן מולדתו? כלום ישנה הצדקה כלשהי להתעלם מגורל העם? האם בשם „העולם" המופשט? מה בצע לנו בעולם כזה, אשר לא יימצא בו מקום לעמנו, שלא נוכל לחיות בו כאומה בין אומות, על אדמתנו?

הפרנו את קשר השתיקה. מדם עברי התעלם העולם, התעלמו משעבדי ארצנו. מלים וזעקות לא הגיעו לאזניהם. ואולי היתה להם הזעקה מנגינה נעימה. בפארלאמנטים שלהם ובבתי־הלורדים אישרו ידידי מק־מייכל את שיטות מק־מייכל. הלורד מוין, קרנבורן, סטנליי ביטאו את דעת השלטון הבריטי ולא יוצאי1הדופן. ווג׳וד וסטראבולג׳י. הם הביעו את כוונת השלטון הזה בציניות בלשונם הטמאה: „אין זכויות לעם העברי בארץ־ישראל ואין

להיתפס לסנטימנטאליות לרגלי הסבל של יהודים באירופה"... הם היו שקטים וקרי־מזג כרגיל. אך כולם „נזדעזעו" בשעה שהיד הלוחמת התרוממה על ראשו של מק־מייכל המרושע, בשעה שפגעה בלורד מוין הציניקן ושונא ישראל.

צ׳רצ׳יל נזדעזע. הוא שתק כאשר מיליונים הובלו לטבח. הוא שתק כאשר בשמו טובעו מעפילים בלב־ים, כאשר שליחיו חרשו רעה וזממו מזימות נגדנו. עתה הוא פתח את פיו בחרפות ובגידופים.

מה פרצופו המוסרי של אותו צ׳רצ׳יל? את הקאריירה שלו התחיל בתור כתב של עתון במלחמת־הבורים נגד הבריטים, שבאו לגזול את מולדתם. תפקידו היה להצדיק בעיני העולם את מדיניות החמס של בריטניה נגד עם קטן וחלש. וזו דרכו מאז: להצדיק את מדיניות הגזל הבריטית ובשעה שהיתה לו היכולת — לבצע מדיניות זו במו ידיו. הוא אויבו המושבע של העם ההודי. בהשפעתו דוכאה בדם תנועת המרי האזרחי של הודו בתום המלחמה הקודמת. הוא היה נגד מתן חופש לאירלנד. הוא נגד תנועות החופש בכל מושבות בריטניה. על תביעת־החופש יש לו תשובה אחת: אש ודם. כשיודם המסך מעל הודו בהום המלחמה, ייווכח העולם באילו אמצעים השליט צ׳רצ׳יל את השקט בארץ זו, ייוודע לו על מרחץ־הדמים, שערכו קלגסי־בריטניה באוכלוסיית הודו בשנות 43־1942.

רק מפני שכנותה של גרמניה לאנגליה הטיף צ׳רצ׳יל למלחמה במשטר־היטלר. כי במקומות אחרים תומך ראש הממשלה הבריטית בכל משטר ריאקצ־יוני, נלחם נגד כל גילויי־התקדמות. הוא שלח בשעתו צבא בריטי לעזרת הגנראלים ה„לבנים" ברוסיה. וגם עתה השתיקו הכידונים הבריטיים את התביעות לשינויים ביוון ובבלגיה. בכל מקום שידו של צ׳רצ׳יל מגעת, שם עולים כוחות השחור. ורק במקום שהוא נתקל בגורם, שמובטחת לו עזרתו של כוח אחר, רק שם הוא מוותר, כאילו כפאו שד.

צ׳רצ׳יל הציג את עצמו כ„ידיד הציונות". עד היכן מגעת הידידות שלו, במה נתבטאה? אכן, בשנת 1922, כאשר היה מיניסטר למושבות, קרע את עבר־הירדן המזרחי מעל גוף ארצנו והמליך עליה את אחד הנסיכים „שלו". מאז לא דרכה כף רגל עברית בחלק זה של מולדתנו. זאת עשה לנו צ׳רצ׳יל ברוב „ידידותו". אמנם, הוא יצא בנאום נגד ה„ספר הלבן", בעת הוויכוח בפארלאמנט הבריטי. אך לא מתוך ידידות לעם העברי נאמרו דבריו, אלא בגלל התמרמרותו נגד ממשלת צ׳מברליין, שלא היתה תקיפה די הצורך. כי כיצד יש להסביר על רקע הידידות שלו את התנהגותה של הממשלה הבריטית

כלפי העם העברי מאז עלה צ׳רצ׳יל לשלטון? מק־מייכל עושה דברה של לונדון היה (כמובן, בתוספת נופך משלו של שנאה ובוז).

צ׳רצ׳יל זה הבטיח כבר בהודעתו הראשונה לאחר ההתנקשות בידידו לורד מוין, כי הוא לא ינוח ולא ישקוט עד אם שני הצעירים העברים יבואו על עונשם. ואת הבטחתו קיים. הוא לא נח ולא שקט. הוא נשאל באורח אישי בעת שהותו במצרים, מה לעשות בנידונים. תשובתו היתה, כי ההוראות תבואנה מלונדון. ואמנם, לאחר ימים מספר תבע להוציא לפועל את פסק־הדין. בנאומו על וועידת־קרים ועל עניינים העומדים ברומו של עולם לא שכח צ׳רצ׳יל את שני הצעירים העברים בקהיר.

צ׳רצ׳יל לא שכח הפעם את אשר הבטיח, כשם ששכח את התנגדותו ל״ספר הלבן״, כשם ששכח את הסבל של המוני ישראל. הוא הבטיח וקיים. וודאי היה לו יסוד לשמור את הדבר בזכרונו. וודאי נראה לו הדבר חשוב. ואף אנו לא נשכח.

אליהו חכים ואליהו בית־צורי הוכיחו בהופעתם מה כוחו של הלוחם העברי. הם הוכיחו, כי הנוער העברי יודע את מטרת מלחמתו וממנה לא יסור. במלחמת החרות העברית ילך הלוחם עד הסוף. על החרות יתן את נפשו, יקריב את דמו. וכל מי שיעמוד לשטן בדרכו, לאויב־דמים ייחשב.

זאת צריך לשים אל לבו צ׳רצ׳יל, אם לא טפש לבו כליל, ידע ראש המיניסטרים הבריטי, כי לא יחידים היו השניים בקהיר ולא בודדים. רבים כמוהם נשארו וימשיכו במלחמה, בחרוף נפש ובהקרבה. כל צעיר עברי במולדת היא כאליהו חכים וכאליהו בית־צורי בכוח. ורבים מהם יצאו למלחמה בפועל, נכונים למסור את כל אשר להם.

את חלקו של צ׳רצ׳יל ושל השלטונות הבריטיים בתלייה בקהיר לא נשכח, כשם שלא שכחנו את רצח י א י ר. וכאז כן עתה תגבר השנאה לרוצחים ולתליינים. מדמויות חברינו שנפלו נשאב אנחנו, ישאב כל העם, אומץ ואמונה, רצון לקרב, אהבת החרות ואיבה למשעבד.

חונכנו בסבל ובהקרבה, כי שאת לא נוכל את חרפת מולדתנו המשועבדת לזרים. החלטנו לשים קץ לעבדות, ויודעים אנו מה קשה התפקיד ומה רבים הקרבנות שיידרשו. אך את החלטתנו נקיים. כי אין דרך אחרת. יקרים הקרבנות, אך שמותיהם מזהירים לנו בחשכת השיעבוד. אברהם אמפר וזליג ז׳ק בשנת תש״ב בתל־אביב. יצחק סימן־טוב על אם הדרך בתש״ד. אלישע בתל־אביב. ברוך בחיפה. ציון ואליעזר ביבנאל. עתה נוספו השניים שהועלו לגרדום בקהיר.

הרתיעו הקרבנות את הנשארים בחיים? ההפחידו את המחתרת? לא!

רק נימה בלב הרעידו, נימת הגאון, אשרי הדור, אשר זכה להוליד בנים כאלה. רק את הרצון חישלו: להמשיך ולהמשיך, למען לא יהיו לשיא הקרבנות, לא לשוא הדם השפוך. רק את הבטחון הגבירו: אם אלה לנו, אם זו דמותו של הצעיר העברי — מי יעכב את חרות המולדת!

זה מול אלה עמדו: צ'רצ'יל מול אליהו חכים ואליהו בית־צורי, צ'רצ'יל— השליט באימפריה אדירה — והוא רותח ורוגז, מחרף ומגדף. והשניים — בצל עץ התלייה — והם שקטים ושלווים, קוראים בתנ"ך, אשר ממנו ינשמו את ריח המולדת.

האם במקרה כך התנהגו שני הצדדים? לא במקרה. כי מרגיש ראש ממשלת בריטניה, על אף נצחונותיו הזמניים, שעניינו אבוד, כי תישבר זרוע הרשע הבריטי, כי לא לעולם חוסן, והשניים שהועלו לגרדום הרגישו, גם ידעו, גם האמינו, כי המטרה שלמענה הקדישו את חייהם הצעירים, תושג, כי ארצם שוב חפשית תהיה והעם העברי יצא מעבדות לחרות.

אל הגרדום עלו בשירת "התקווה". וברגעי חייהם האחרונים, בהתהדק עניבת־החנק מעל צווארם, נשאו השניים את עיניהם למולדת. הם מילאו את חובתם כלפיה. הם נתנו לה את הכל. על כן זכאים היו לצוות לבני המולדת: מלחמה עד הנצחון!

ה ה ד י ם

לעומת עמידה נפלאה זו וההערצה מצד כל הגורמים הזרים, תרשם לדראון עולם תגובת אחינו בני ישראל.

בראש וראשונה תגובתו של מי שהציג באורח רשמי את העם היהודי, פרופ' חיים וייצמן. הוא הודיע, שמעשה ההתנקשות בלורד מוין זיעזע אותו יותר מאשר נפילת בנו בחיל־האויר הבריטי... והוסיף: "אני יכול להבטיח, כי יהודי ארץ־ישראל יעשו כמיטב יכולתם כדי לעקור מן השורש את הרע הזה".

ו"דבר" כתב:

"מי שמתנקש במעשיו בתקוות העם, מי שמסכן בידיו את גורל העם אין אחריותו על העם ואין בני העם ערבים לו עוד. הוא את תקוות ישראל הפקיר וישראל מצווה להפקיר אותו".

את "הארץ" מהימים ההם כמובן לא צריך אף לצטט. לעומת זאת כדאי לזכור מה כתב עורך "המשקיף" הרביזיוניסטי:

"ארץ ישראל כמדינה עברית היא רבת תועלת לאינטרסים של הקיסרות.

הגורל קשר את שני העמים לא רק בהערצה לספר התנ"ך כי אם באינטרס משותף. שרות רע נעשה לישראל על ידי מעשה הפשע בקהיר".

ובהודעה רשמית של הסוכנות היהודית, בגילוי דעת ענק, שהודבק בכל הרחובות נאמר:

„יחד עם כל העולם התרבותי נזדעזע הצבור היהודי באשר הוא לשמע הפשע המתיעב של רצח המיניסטר הבריטי.

„הפשע המחריד הזה שבוצע מחוץ לגבולות ארצנו מעלה מחדש את הסכנה הגדלה והולכת של כנופיית הטירוריסטים הקיימת עדיין בארץ. הטירור בארץ עלול להצמית את סיכויי מאבקנו המדיני ולהרוס את שלומנו הפנימי. הישוב נתבע להקיא מתוכו את כל אנשי הכנופייה המחתרתית והמחריבה הזאת, לשלול מהם כל מחסה ומקלט, לא להיכנע לאיומיהם ולהושיט את כל העזרה הדרושה לשלטונות במניעת הטירור ולביעור ארגונו, כי בנפשנו הוא".

כך ירדנו ממרומי הגרדום הפלאי לשפל המדרגה של הנהגת העם.

בצל מלחמת אחים

מי שקרא את המאמרים הראשיים בעתונים — מן הימין ועד השמאל — אשר רק לקט מהם מובא לעיל, ומי שניתח את כרוזו של הוועד הלאומי, הרגיש בסכנה המוחשת: הפעם, כנראה, שוב לא יתן השלטון הבריטי להנהגה הרשמית של ה"ישוב" לצאת ידי חובה בגינוי מילולי בלבד. השלטון יאיים, ילחץ ויתבע שיתוף פעולה מלא של ההנהגה ל„עקירת הרע הזה מן השורש".

באויר הורגש ריח המבשר את הרע מכל: מלחמת אחים. כי זאת היתה החלטתנו: לעולם לא יתזרו עוד חדשי חורף תש"ב, כאשר אנשינו נחטפו, עונו, נחקרו ע"י ה„הגנה" ונמסרו לידי הבולשת הבריטית ללא תגובה מצדנו, כאשר תוך עינויי אנשינו נתגלו מחסנים ונשקם נשדד מאתנו.

החלטתנו זו היתה ידועה למפקדת ה„הגנה". עוד לאחר בריחתו של מיכאל ממזרע ולפני בריחת העשרים מלטרון, ביקש גרא את דן רם, איש ה„הגנה" ממושב חניתא, שהיה עצור בלטרון אף הוא — להעביר הודעה למפקדתו, כי אנו עומדים לחדש את מלחמתנו נגד השלטון הזר, שאין בכוונתנו לפתוח חזית פנימית — על אף כל שעוללו לנו. אולם — אם יחליט מי שיחליט להתיצב לימין השלטון הזר ולשתף אתו פעולה נגדנו — אנו נגן על עצמנו באמצעים הקיצוניים והחמורים ביותר.

גרא אף רמז לדן רם, כי ייתכן שתהיה בקרוב דרך לבריחת מספר אנשים

והציע לו לברוח יחד עם אנשינו, כדי שתהיה לו אפשרות להסביר לממונים עליו את עמדתנו הסבר היטב.

דן רם מסר כעבור זמן־מה לגרא, כי רשות לברוח יחד עם אנשינו לא קיבל וכי הוא הסביר לאנשיו בחוץ את החלטתנו כפי שנתבקש.

עתה ברור היה לשני הצדדים, כי משתבוצע פעולת איבה ראשונה נגדנו, לא תהיה עוד דרך נסיגה: מלחמת אחים תהיה עובדה על כל הנוראות שבה.

אין ספק, שהמרכז שלנו לא שש לקראת אפשרות זו. ברור היה לו, כי אף אם נצא מנצחים ממלחמת אחים; גם אם נפיל מראשי ה„יישוב" ומן האחראים לשיתוף־הפעולה עם האויב; גם אם השאר יירתעו ויפסיקו את מלחמתם בנו; — גם אם כל זה יקרה — המנצח העיקרי יהיה השלטון הזר.

כי גם אגו נסבול אבידות, על אף אמצעי הזהירות החמורים שננקטו במצוות מיכאל.

כי גם כוחנו שקם לתחייה על חרבות תש״ב בכל־כך הרבה מסירות וסבל — ייפגע קשה ויחלש.

כי מחיצת דם תקום בינינו ובין חלק גדול מן העם במולדת, אשר תפריד בין אחים ותכרה תהום אולי לדורות.

כי עם היפסק מלחמה איומה זו נהא אנוסים קודם־כל ללקק את פצעינו ולמלא את דמינו שהוקם בדם חדש.

ובינתיים יידחה המשך המלחמה נגד השלטון הזר לשנים רבות, תינתן לו שהות להתאושש ולקבוע בארץ עובדות חדשות, שאולי תהיינה בבחינת בכייה לדורות.

זאת ועוד שקלנו: בקהיר בוצעה פעולה מלחמתית, שהיא שיא מבחינת משקלה המדיני הבינלאומי, בעיית הבעיות — המלחמה על השלטון בארץ הזאת: הלעם העברי יהיה או לשלטון הבריטי הזר — הטעמדה בפעם הראשונה ברחבי העולם כולו על־ידי ההתנקשות בלורד מוין. שום עתון לא יכול היה להתחמק מן ההכרח להביא את הידיעה בכותרות השמנות ביותר בעמוד הראשון. שום פרשן מדיני לא יכול היה לעבור על הידיעה, מבלי לבקש למצוא את המניעים לפעולה ואת הסברם ופשרם.

אנו כפינו על העולם את ראיית הבעייה באורה המדיני. אנו אילצנו אותו לראות בארץ בעיה, שעליה נאבקים שני כוחות: מצד אחד, שלטון הכיבוש, המבקש להנציח את מימשלו, ולעומתו—העם העברי, הלוחם לשחרור ארצו והמיוצג על־ידי המחתרת הלוחמת.

בעיני דעת־הקהל בעולם לא עוד וייצמן והסוכנות יצגו את העם העברי במולדתו, אלא שני אליהו, חכים וביתי־צורי, שהוחזקו באופל הצינוק המצרי, אך אורם נוגה גם מבעד לכתלים העבים.

היה ברור לנו, כי משפט השניים בקהיר יהיה מערכה שנייה באותו מאבק איתנים בין אימפריה אדירה ומזדקנת מצד אחד ובין הכוח העברי הצעיר, המוכן לתת הכל למען השגת חירות ארצו.

והיה ברור גם, כי מלחמת אחים רק תבטל את האפקט המדיני של הפעולה והמשפט ותעלה על הבמה גורם, שאין אנו מעונ״ינים בפעולתו לצד השלטון הזר — ה״הגנה״.

כך עברו עלינו השבועות הראשונים שלאחר הפעולה בקהיר במתח שלא היה דוגמתו מאז חדשי תורף תש״ב. מכאן — התלטה נחושה להגן על עצמנו עד שפיכת דמים רבים במקרה שיכפו עלינו מלחמת אחים; ומכאן — רצון למנוע את האסון הזה למען המשך המלחמה, שלשמה קמנו והיינו — מלחמה בשלטון הזר.

לא רק מבחינת המתיחות המחרידה הזכירו שבועות אלה את תש״ב. גם הבדידות היתה דומה. כי אף שהתקדמנו מאז הרבה בגיוס אוהדים ובהבטחת עורף אזורי — הרי בימים שכאלה לא כולם עומדים במבחן וקיים גם חשש לנכונות עמידתם של רבים. ועל־הכל: אין שום גוף מאורגן מחוץ לארגוננו, אשר יביע מילת עידוד, לו יהא בסתר, ובודאי לא בגלוי.

הנה, אף מפקדת אצ״ל הודיעה למרכז שלנו, על ניתוק הקשרים המועטים שנקשרו בינינו ועל הפסקת השיחות שהתקיימו בשבועות שקדמו לפעולה בקהיר. אצ״ל אף מצא לנכון להסתייג בפומבי מן ההתנקשות בלורד מוין, שכונתה על־ידיו באחד מכרוזיו „הטרגדיה בקהיר״. קיים היה חשש, כי האצ״ל חוזר ביחסים אתנו לעמדתו שמשנות הפילוג.

על מה התקיימו השיחות עם נציג אצ״ל ומשום מה נותקו הקשרים?

משהצטרף אצ״ל לפעולות נגד השלטון, אף־על־פי שצעדיו הראשונים היו הססניים, היה מובן, שפעילות בלתי־מתואמת של שני גופים עלולים לגרום אסונות לא מעטים. אנו גם צפינו, שהגיון המלחמה יוליכם לסילוק ההסתייגות בשיטות המלחמה ורצינו לזרז תהליך זה.

על רקע זה נפגשו, חברי המרכז שלנו עם חברי מפקדת אצ״ל, כדי לנסות למצוא דרך לתיאום ואולי אף לשיתוף פעולה. הקשיים בקידום השיחות באו בעקבות תביעותיו של אצ״ל ביחס לדרך ההסברה המדינית שלנו. נציגיו העמידו כתנאי לתיאום את ויתורינו על המושג „שלטון זר״ ועל הנימה האנטי־

אימפריאליסטית שבפירסומינו; נציגינו הציעו להכות ביחד, גם אם הדרכים נפרדות; לעשות דבר אחד, גם אם שני הארגונים אומרים דברים שונים.

מובן, שהמרכז שלנו לא ראה כל חובה לעצמו להפסיק כל פעילות בגלל קיום השיחות עם אצ"ל. וכן לא התחייב למסור לאצ"ל על ההכנות שנעשות לפעולה זו או זו, בטרם הושג הסכם כל שהוא. בייחוד לא ראו נציגינו טעם לגלות להם על ההכנות לפעולה בקהיר, כיוון שהיה יסוד לחשש שהם יתנגדו לפעולה ויבקשו למנוע אותה.

כפי שסופר כבר לעיל, ארכו ההכנות לפעולה בקהיר ולמבצעים ניתן היתר לתכננה ולהוציאה לפועל ללא נטילת אישור נוסף מן המרכז. על־כן גם לא היה ידוע למרכז שלנו עד היכן התקדם התכנון ולמתי נקבע תאריך הביצוע. גם לו נודע הדבר מן השידורים ברדיו לונדון, לאחר־מעשה.

מובן, איפוא, שההסתייגות הפומבית של אצ"ל מן הפעולה וניתוק הקשר החשאי, הגבירו בנו את הרגשת הבדידות, ועמה גם את כלי הזהירות החמורים, ועמם גם את חישוב צעדינו.

המתיחות גברה ועמה הרגשת האימה והצלמוות.

והנה הגיעה ידיעה על פעולת־האיבה הראשונה מצד ה"הגנה" נגדנו:

בירושלים נחטף והועלם תודיק (פלאי). אין ספק, שהוא נתון לחקירה בעינויים, העלולה לגרור אחריה חטיפות נוספות וגילוי מחסנים, אבדן אנשים ואבדן נשק.

אם לא נגיב עתה — כי אז אבדנו.

האם התחילה מלחמת האחים?

עוד המרכז שלנו שוקל על דרך התגובה, והנה הגיעה הזמנה מאליהו גולומב לפגישה עם גרא.

אין זו פגישתם הראשונה. בסמוך לבריחתו של גרא מלטרון, בנובמבר 1953 קרה באחד הערבים מקרה, שעלול היה ליהפך להתחלה של מלחמת־אחים כבר אז. אחדים מצעירינו הלכו להפיץ את "החזית" והגיעו למועדון של "השומר הצעיר". הם נתקלו בהתנגדות ובנסיון מצד מדריכי "השומר הצעיר" לעצרם. היה חשש, שאם יעלה הדבר בידיהם, הם ימסרו את הצעירים למשטרה הבריטית. המלווים המזוינים נחלצו להגנת הצעירים ובעת המהומה שקמה נפלט כדור מאקדחו של אחד מאנשינו ופצע את אחד הצעירים מ"השומר הצעיר".

בעת ישיבת המרכז, שדן גם באותו מקרה, הגיעה מאליהו גולומב באמצעות ד"ר יוניצמן הזמנה לפגישה עם נציגנו. עוד באותו ערב נפגש גרא עם גולומב בביתו של ד"ר יעקב וינשל. הנושא היה: דרך למניעת השנות

מקרים דומים. גולומב דרש הפסקתה של הפצת חומר־ההסברה שלנו בין חברי „תנועות הנוער המאורגנות". דרישתו זו נדחתה, אולם הסכימו, שלהבא לא יכנסו אנשינו לתוך המועדונים, אלא יפיצו את החומר בחוץ. ההסכם קויים מאז.

אך לא היתה דומה הפגישה אז לפגישה היום, למתח. אז השתדל גרא להעלים מעיני איש־שיחו את האקדח הטעון שבחגורתו. היום הוא הניח אותו לצידו, על השולחן, לתמיהתו של גולומב. ניתנה לגרא אפשרות להביע בשקט את החלטתנו — להסיק את המסקנות האישיות האחרונות מכל נסיון של פגיעה בנו.

על טענתו של גולומב, כי אין ה„הגנה" בעצם משמשת כלי־שרת בידי השלטון, אלא להיפך — השלטון משמש כלי־שרת בידיה — מכיוון שהיא מעמידה לרשותה את בתי־הסוהר שאין ל„הגנה" — על טענה זו השיב גרא, שמכיוון שלגבינו אין נוחיות זו קיימת; מכיוון שבעינינו כל שיתוף עם השלטון הוא טמא, ומכיוון שאין ברשותינו קבוצים, שבהם אנו יכולים לחקור אנשים תוך עינויים — על־כן פתוחה בפנינו דרך תגובה אחת ויחידה: הוצאתם להורג של כל האחראים לפגיעה בנו. פירושו של דבר: הקזת דם הדדית. ואין ספק שאנו נצליח להקיז יותר מדמם, כיון שהגוף שלהם גדול ומגושם יותר.

כאשר הביע גולומב את חרדתו מן החשש, שאנו עלולים עתה להחליט „לרצוח את צ'רצ'יל" השיב לו גרא, כי תכנית כזאת לא עלתה אצלנו על הפרק מטעמים שונים וכי עתה אנו מעוניינים קודם כל בפעולתו המדינית של משפט השניים, שיתקיים בקהיר.

עם פרידתם היה ברור לאליהו גולומב, ללא צל של ספק, מה תהיה דרך תגובתנו. גרא מצדו יכול היה למסור למיכאל, יחד עם תוכן מלא על השיחה, גם את התרשמותו האישית, כי מפקדת ה„הגנה" תשתוֹל ותחזור ותשקול הרבה פעמים בטרם תחליט לפגוע בנו.

אמנם, אליהו גולומב לא הסיר את האיום, אך הוא גם לא סגר את הדלת בפני דיונים נוספים, על סף היציאה שאל איתו גרא:

„ומה יהא על הבחור שלנו, שנחטף על ידיכם בירושלים? מתי ישוחרר?

תשובתו: „אין אני יכול להתחייב".

גרא: „זה בעצם לא חשוב. זה גם לא ימנע מאתנו להענות להזמנה לפגישה נוספת. אך כדי שנוכל לדון מעמדות שוות, אולי נצטרך אנו להגיב על ההטיפה בדרך שלנו".

גולומב: „הו, מדבריך כבר משתמע איום, ואני תחת איום לא ארצה לעשות דבר".

גרא: „אני מסכים שנבטל את הפסוקים האחרונים ונתחיל מן ההתחלה: האם תוכלו לשחרר את הבחור שלנו, תוך 24 שעות?

גולומב: „זה לא. הענין קצת מסובך בגלל תנאים אובייקטיביים, אך הבחור ישוחרר בקרוב".

לא יצאו ימים מועטים ותודיק היה עמנו וסיפר על המוצאות אותו מאז החטיפה.

אחרת נהג האצ"ל. גם עם נציגיהם קיים אליהו גולומב פגישה. כפי שנמסר הודיע בגין לגולומב — ואחר־כך חזר על הודעתו בפומבי, בפירסומי אצ"ל — שלא תהיה מלחמת אחים, היינו: שהאצ"ל לא מגיב, גם אם אנשיו ייחטפו ויעונו על־ידי ה„הגנה" ויוסגרו על ידיה לבולשת הבריטית. אך הודעה פטריוטית ואבירית זו הביאה את התוצאות ההגיוניות.

אחרי תודיק שלנו נחטפו ועונו אחדים ממפקדי אצ"ל. שמותיהם של אחדים נמסרו לבולשת הבריטית, שניצלה את החומר למאסרים מכוונים.

אצ"ל עמד בדיבורו: הוא לא הגיב. אך המרכז שלנו מצא לנכון להזהיר את ה„הגנה", כי מצב זה לא יימשך זמן רב. אנשי השורה של אצ"ל יתמרדו נגד שיטת־הפקר זו והם יטלו את מידת־הדין לידיהם. בניגוד להוראות. ואז תהיה שפיכות דמים איומה, כי היא תהיה בלתי־מאורגנת.

יש להניח בודאות, כי ניתוח הגיוני זה השפיע לא מעט על הפסקת פעילות האיבה נגד אצ"ל. כמובן, השפיעה גם ההתפתחות המדינית החיצונית.

אנו ניצלנו את התקופה הזאת של המשפט בקהיר ועד עלייתם לגרדום של שני אליהו לשם התארגנות, לאגירת כוח לקראת הנחתת מכות חדשות על ראש האוייב ותרחבת בסיס המלחמה בו.

המבנה הארגוני של לח"י

בתקופת־ביניים זו בין ההתנקשות בלורד מוין ובין חידוש הפעולות הונחו יסודות למבנה ארגוני יציב יותר. תנאי המלחמה והגידול עד כה היו באמת של „קבוצות טירור", אולם עם גידולו של הגוף והתרחבות שטחי הפעולה, היה צורך לגשת לארגון מתוכנן יותר, שאינו עומד עוד כולו על יחידים. תקופת הפוגה זו היתה נוחה לכך. החלוקה והתפקידים, כפי שאפרט אותם בפרק זה, לא ביום אחד קמו. אפשר לאמר שבאותו פרק זמן הונחו היסודות לכך ובהתאם לזה התפתחו אחר כך.

ומכיוון שעיקר פעולתי היתה בתחום הפעולות המלחמתיות, מדרך הטבע שתהיינה לי בשטח זה ובסמוך לו ידיעות מוסמכות יותר. ובזאת אפתח.

מהפכה במחלקת הפעולות

באחד הימים ההם נפגשתי עם מיכאל (יצחק יזרניצקי—שמיר) והוא הודיעני על קורס מרכזי של מחלקת הפעולות, שיתקיים בזמן הקרוב בהדרכתו של יעקב לבשטיין (אביאל).

יחד עם זאת הודיעני, שעלי לעשות מאמץ עליון לקלוט מכסימום חומר בקורס זה, מכיוון שאני המועמד להיות האחראי למחלקת הפעולות.

דבר זה הפתיעני, מכיוון שידעתי שיעקב לבשטיין — „ישקה" — הוא הראוי לעמוד בראש המחלקה, בהיותו בעל ההכשרה הצבאית והטכנית הגבוהה ביותר.

אולם מצבו של „ישקה" בארגון היה משונה. שנה תמימה חלפה מאז ברח מבית הסוהר המרכזי בירושלים, אך כל אותו זמן לא היה — כמסופר—בתוך השורות. הוא מצא מקלט באחד הקיבוצים, אך דוקא לאחר ההתנקשות בקהיר הוקם שוב הקשר עמו.

מיכאל החליט לנצל את ידיעותיו הצבאיות כדי להעלות את רמתה המלחמתית של מחי הפעולות ואחר זה לשלוח אותו לחוץ לארץ.

הקורס המרכזי התקיים בהדר־רמתיים, בצריף ליד הכביש הראשי. השתתפו

בו: משה ברי־גיורא, דב (יעקב גראנק) ה"קולחוזניק" (יעקב בנטוב) ראובן (שלמה יעקובי) ואני.

כוונת הקורס היתה להדריך מפקדים למחלקת הפעולות על בסיס חדש לגמרי: להקים חטיבה לוחמת על יחידות לחימה: חוליות, כיתות ומחלקות. היה ברור, שיצאנו מתקופת "הדפיקות" כפי שכונו אף היו רובן של הפעולות עד כה.

הקורס היה אינטנסיבי ביותר ובתנאי מתח מתמיד. בדריכות לקראת כל אפתעה אפשרית. לא היינו מתפשטים אף לשינה. בחוץ שמירה מתמדת. זוכרני שפעם, בלילה, כשהייתי בשמירה, נעצרה מכונית צבאית שנתקלקלה, והחיילים אף ירדו והחלו מסתובבים בחצר בבקשם מים.

פעם נפלט כדור מאקדחו של משה וחשבנו כי הנה יופיע שוטר, או לפחות שכנים מודאגים.

אך הקורס נסתיים בשלום. מעתה החלה הדרכה אינטנסיבית של יחידות אחרות. בביתו של מנשה בקדימה התקיים קורס שני, בהשגחתו של "ישקה". זמן קצר לאחר מכן עברה החטיבה לפיקודי.

מאז קיימנו קורסים כמעט באורח מתמיד, לכל אורך החוף, מזכרון־יעקב בצפון ועד גדרה שבדרום. בהמשך הזמן גם הוכן סגל של מדריכים ובראשם, המוכשר מכולם — עלי (דוד סובול).

לאחר כל קורס היו החניכים עוברים בחינה, שהיתה מתקיימת בפני ראשי החטיבה שישבו מאחורי שמיכה והציצו מבעד לחורים, כשהחניך אינו רואה אותם.

אין, כמובן, כל דמיון בין קורס צבאי של המחתרת, לח"י או אצ"ל, ובין קורס של ההגנה או הפלמ"ח. הללו נהנו מכל הנוחיות של קיבוץ, ללא דאגת לחם וכמעט אף ללא דאגה ביטחונית, כי הרי בקבוץ אין סוף לאפשרויות ההסוואה במידה שהיא היתה דרושה להם בכלל.

כדוגמה לאורח ניהול של קורס כזה נביא תאור מפיו של אלישע (שרגא גפני):

[illegible]

הקורס בגדרה

[illegible]

הייתי חניכו של בועז בקורס האחרון שהוא ניהל, שנערך בבית הבודד על הגבעה שמדרום לגדרה. היה זה קורס לאחראים.

הבית היה בן קומה אחת וחדריו שלושה. בחדר האחד, הקטן, התגורר

ה"סבא" (צבי פרונין) — הוא כיהן בהפקיד של איזה "איש־רוח", ששכר את הבית המרווח לשם השקט והתבודדות.

את פניו הצעירים עטר זקן שחור, מסולסל ונאה, ולראשו המקריה בצדיו היה שיער מקורזל של משוררים. חושבני, שגופו התמיר והשרירי לא הלם ביותר את "מקצועו", אולם מכל הבחינות האחרות מילא את תפקידו להפליא. לעת בין־הערביים, כשהאור אינו מאפשר להבחין במדויק בתווי הפנים, היה יוצא לשוח, כמנהג ההוגים, בסביבות הבית. הוא היה מחליף ברכות שלום עם בעליו של הבית שניצב מעברה השני של הדרך, ויש והיה מגלגל עמו שיחה לא שיחה של רעים, אלא של שכנים בלבד, שיחה שהיה בה כדי להמציא ידיעות מפורטות על המתרחש במושבה ועל הרכילות האחרונה. בהפסיעו מתונות וידיו שלובות לו מאחורנית היתה דמותו מעוררת כבוד ממש.

בחדר השני, הגדול בחדרים, התגוררנו אנו, חמשה־עשר חניכים וחניכות. ובו גם סעדנו, גם התאמנו, גם ישננו, במשך שלושת השבועות שעשינו בו, לא יצאנו מן הבית אלא בלילה, לעשות את צרכינו במעלה הגבעה, למשכב השתמשנו במחצלות־קש, שנפרשו על רצפת־האבן. ככרים שימשו לנו תרמילינו. הצפיפות היתה גדולה, אך תמיד היינו עליזים ומבודחים. בלילה נסרה בחללו של החדר מקהלת נחרות שונות ומשונות, מלווה שירת הצרצרים.

ב־5.30 לפנות בוקר היה השומר מקיץ אותנו, ובחשכה של בטרם השחר היינו מספיקים לרוץ החוצה ולעשות צרכים ראשוניים של ראשית היום. אחר כך, באו כסדרם רחצת־בוקר, עשית ה"מיטות", ניקוי החדר ושטיפתו התעמלות בוקר בת עשרים דקה, ארוחת־בוקר, מיסדר בוקר ושיעורי האימונים שנמשכו חמישים דקה בין הפסקות בנות עשר דקות. הם החלו בשעה שבע. הפסקת הצהרים היתה בת מחצית השעה, מ־12.30 עד 13.00. אחריה ישבנו להתאמן, וב־16.30 היינו מפסיקים לרבע שעה, וסועדים את לבנו בלחם וריבה ושותים קפה, שיניס את קורי השינה מעינינו. בעזרת הקפה היינו ממשיכים באימון עד 18.30, ובהגיע השעה הזאת היתה ניתנת לנו חופשה לשעה תמימה, לעשות בה ככל העולה על רוחנו.

זאת היתה שעת בהילות גדולה. הכל היו דוחסים לתוכה את ניקוי הנשק, צחצוח הנעלים, כביסת הבגדים, תיקונים — דברים ששהות הבוקר הקצרה לא איפשרה לנו לעשותם. מי שהיו לו ענינים לסדרם מחוץ לקורס היה כותב פתקים, מדביקם ומוסרם לידי הקשרת, שהיתה מופיעה לרוב בשעות אלו.

ב־19.30. סעדנו סעודת הערב. מ־20.00 עד 21.30 שמענו הרצאות באידיאולוגיה. ב־21.30 ניתנה לנו שהות של מחצית השעה ל"הציע" את ה"משכבים",

להציב למראשותינו איש איש את נשקו האישי, ולהשתרע על המחצלות בבגדינו ובנעלינו, שנאסר עלינו להסירם מחשש של אזעקת פתע, שתדרוש קרב מידי או נסיגה מהירה.

בעשר כובו האורות ונצטווינו לישון ולהחליף כוח. סדר היום הותיר לנו שבע שעות ומחצית השעה לשם כך, אך בשעתיים הראשונות שלאחר כיבוי האורות לא עצם איש עין. אלה היו השעות המוקדשות לשיחות רעים, לחילופי בדיחות, להסתודדויות בין מכרים ותיקים, לצ'יזבטים על פעולות ומאורעות אחרים רבי ענין, ולויכוחים נוקבים על דרכה של התנועה במעש ובאידיאולגיה.

מרביתנו לא הכירו זה את זה לפני הקורס. באנו ממחלקות שונות של התנועה, ומערים ומושבות שונות. החשאיות אילצה אותנו ל"צנזר" ללא הרף את שיחותינו ואת הציבאטים שסיפרנו. אולם התעלומה שאפפה כל אחד מאתנו גרתה את הסקרנות ושלהבה את הדימיון, וכוחו של הרמז היה חזק מן האמירה המפורשת. מה שלא נאמר בגלוי הובן מאליו, כי נקל היה לשער הסתום. כולנו היינו ותיקים למדי, ועל כולנו עברו חויות דומות.

החשאיות יצרה מצבים «עדינים». שלוש בנות היו בקרבנו. אך לעיתים נדירות נמצאנו בכפיפה אחת במשך זמן ארוך כל־כך עם חברות תנועה, שיחסינו עמן לא הוכתבו לנו לפי דרישות העבודה השוטפת. בין דרישות אלה היו הסתייגות המורה מענינים שבינו לבינה, שגורמים אחריהם גילוי סודות, והימנעות מפגישות שלא בתפקיד, שהן עלולות לגלות לאיזה בלש או מלשין או איש שיח את בן־הזוג הבלתי מוכר לו על ידי בן־הזוג המוכר. מצד שני לא הקשתה לך החשאיות למצוא לך בת־זוג שאינה חברה בתנועה. זאת היתה «בעיה», ולעיתים בעיה חמורה ביותר.

היתה בקרב הנערות אחת בעלת עינים צוחקות תדיר, גדיה ממש, זריזה וממולחת. בתחילת הדברים לא חשתי כלל שאני הולך ומפתח בי «רגשות עדינים» אליה.

מתחילת הקורס יעד מהציתו הדריך אותנו מדריך ותיק, עלי (דוד סובול) שהכרתיו קודם לכן. הוא הצטייד כמדריך. מקפיד היה על לוח הזמנים, על הנוהג, על החובות ועל הזכויות. ידע לשמור על שיווי משקל בין החניכים האמונים יותר ובין החניכים הטירונים לגמרי, לרסן את המתלהבים ללא חריפות ולדרבן את האדישים ללא התאמצות. ועיקר העיקרים — הוא ידע להפליא את «חומר» הלימוד. נעזר, אמנם, במערכי שיעור, אולם עשה זאת מפאת ההוראה הכתובה ולא מפאת חוסר ידיעה. בהדריכו עשר שעות תמימות חמשה עשר איש בחדר־צינוק, לא ניכרה בו מעולם עייפות או התרגזות. רענן תמיד, ערני, עשה

את מלאכתו חדור הרגשת חובה עמוקה, שנתגלתה בכל אמירה שלו, בכל פעולה.

והוא הצטיין כחבר. בשעות הפנאי בילה בחברתנו, התלוצץ עמנו, שמע ככולנו את הצ'יזבאטים, תרם אף הוא את תרומתו לרוח החבורה. חיבבנו אותו חיבה גדולה. ראיתי בו מהפכן שלם, הראוי לשמש מופת. דומה היה עלי, שהוא טיהר עצמו מכל שאפנות אישית, והתמכר בזהבה לעבודת־תנועה, שבה מתחילים החיים ובה הם מסתיימים.

הוא לן בלילות בחדר השלישי, לא משום שלא רצה בחברתנו אלא משום שכך דרש הנוהג. ובשעת התרוממות הרוח בחדרנו היה פורץ לתוכו מחדרו ומספר בדיחה טובה, שכן לא היה עשוי להרחיק עצמו עד גמירא מחניכיו, כאשר יעשו המדריכים. ביני ובינו שררו יחסי ריעות אמיצים מתמיד, והם נתחשלו עוד יותר במרוצת הדרכתו בקורס.

אך היה תחום ברור בינו ובינינו, החניכים. הוא היה מדריכנו, מפקדנו, חוקה בלתי כתובה של קורסים אסרה עליו להשתוות אלינו בכל, וגם אנו הקפדנו עליה, בלי־משים אולי, ולא ניצלנו את היכרותנו הקודמת עמו או את גישתו החברית, לשם דילוג על הצרמוניות הקטנות שביחסי חניך ומדריך. הוא לא חיזר, כמובן, אחרי הבנות, כמונו, לא נטל חלק בויכוחי־אידיאולוגיה סוערים, שחשמלו את האוירה, ולא עשה דבר מן הדברים שנחשבים לתעלולים, והתביבים מאד על כל החניכים בכל הקורסים.

כרעם ביום בהיר נשמעו באזני דברי אחד החניכים, שהחליט לרסן אותי בטרם אמשיך בדרך עקלקלות. הוא נטל אותי יום אחד הצידה וסח לי, שהנערה בעלת העינים הצוחקות אינה אלא אשתו של מדריכנו. מעולם לא כיבדתי בני אדם יותר משכיבדתי אותו רגע אותה ואת בעלה. ומעולם לא חרפתי וגידפתי כל כך את החשאיות.

בחדר השלישי, המרוחק ביותר מן הכניסה לבית, היה מחסן־הנשק. ניצבה בו תערוכה מגוונת של כלים, שכל צבא פרטיזנים רשאי להתפאר בה. מקלע "ברן" ניצב בצד תת־מקלע פיני בעל דורגל (שכינה בפינו "ואש") ושנשתייך לאותם משלוחי נשק שקיבל יאיר מפולין. למען לא ידעו כי מיועדים הם לארץ־ישראל נכתבה על ארגזי המשלוח המלה "ואשינגטון", ומכאן קיצור־הזיבה "ואש". תת־מקלע תומפסון אמריקני ניצב בחברת תת־מקלע "סטן" בריטי ותת־מקלע "שמייסר" של הצנחנים הגרמנים. אל אחד הקירות נשענו מספר רובים "לי אנפילד" בריטיים מכודנים. והיו שם רימוני "מילס" ורימונים פולניים, רימוני־פחיות מתוצרת־בית ורימוני־הפחדה בדמות קופסות־גפרורים.

כן היו שם חמרי נפץ למיניהו, פתילי בטחון, פתילים רועמים מאיצים ונפצים, ובארגז מיוחד גחו כמנין אקדחים, אוטומטים ותופיים, החל ברבע "פי־בי" וכלה ב"וובלי" 11,68 מ"מ.

יום אחד הביאה הקשרת פתק מסוים, וכתוצאה מהכתוב בו עזבונו שלושה חניכים ועמם תת־המקלעים וה"ברן" שלנו. הם חזרו אלינו למחרתו, ומלבד כלי הנשק שלקחו הביאו עמם שני רובי־צנחנים קנדיים קטנים, בעלי בידונים קצרים, משלל מחנה־החניה הבריטי ברחוב הירקון, שבחיסולו נטלו השלושה חלק פעיל, בזמן העדרם.

החדר השלישי לא היה אלא מרפסת גדולה שסגרוה בחלונות לכל אורכה ורוחבה. החלונות היו מכוסים וילונות של בד מצויר, זקיף חמוש שמר לידם כל שעות היום והלילה, צופה מבעד לתוככי תווילונות על הדרך המוליכה מן המושבה אל הבית. לכל אחד מאתנו היה נשקו האישי, לזה רובה, לזה תת־מקלע, והוא לא נפרד ממנו אלא בשעת האימונים בנשק אחר. את התחמושת נשאנו בכיסנו, גם בשנתנו. הבגות לבשו מכנסיים, ודומני שלא ראינו אותן כלל בשמלות בכל משך הקורס.

בחדר השלישי ישן המדריך שלנו, ולאחר פעולת מחנה־החניה החליף אותו בועז בהדרכה, ואף הוא לן בחדר השלישי.

בחדר השלישי היה פתח למטבח. היתה לנו מבשלת, אמנית במקצועה. היא האכילה אותנו במעט האמצעים שהיו בידה, ותפריטיה המגוונים השביעו גם את הקיבה וגם את החיך. בכבל קורס היו גם ארוחותינו מאורעות גדולים בסדר היום (והחשובה בהן — ארוחת־הארבע של קפה בלחם וריבה). אכלנו אותן בחדר השני. המדריך היה פותח את הסעודה בברכה "בתיאבון", התשובה הכללית היתה "נאכל ברצון", והלסתות היו פותחות בפעולה.

הקורס נפתח בלימוד החבלה, נמשך באימוני הנשק הקל, שכללו תרגול רובה, ותת־מקלע, תפעול חולית המקלע, הטלת רימון (בחדר!), שליפות אקדחים — בצד הכרת־המנגנון היסודית של כל כלי. מאז הקורס הראשון שלי, שנערך לפני שלוש שנים, ושכלל שליפות אקדח ותרגול התנקשות בלבד, עשתה התנועה דרך ארוכה קדימה.

המדריך הראשון אימן אותנו בחבלה. בועז אימן אותנו בנשק־קל. בבואו לקורס גילה מיד "יד חזקה". הוא הקפיד שנפנה אלו בתואר "המפקד". בחיי הווי שלנו לא נטל חלק, ובכלל — שמר על מרחק ידוע בינו ובינינו, מרחק של כבוד. בהיפעתו החיצונית היו בו כל הסממנים הדרושים למפקד — גוף מחוטב ושרירי, כהפיים רחבות, פנים מגולפים בקוים עזים ונאים, עינים

מישירות מבט, חידרות, מצח גבוה ורעמת־שיער נהדרת. אמנם, על כנופיה המחשיבה את עצמה כחבורתנו לא היה בהופעתו זאת כדי לעשות רושם. מי שלא ידע את תורת ההדרכה לא היה מחזיק מעמד בקרבנו, שכן לא נשלחנו לקורס כדי "לשחק מלחמה" אלא כדי שנצא אחריו לפעולות. בועז ידע את תורת ההדרכה על בוריה. הוא היה בוטח בכוחו, ומשפיע מבטחונו על חניכיו. במחיצתו נעשה כל דבר ביסודיות, בכובד־ראש ובמרץ.

לאחר חיסול מחנה־ההניה הבריטי ברחוב הירקון קמה בארץ צעקת המוסדות והעיתונות הרגילה, וכל הסכם "תנועת המרי" כולו הועמד בסימן שאלה. לאחר "ירח הדבש" של אחוה, שבו העמידה ההגנה ב"דום" את חייליה לכבוד חלליהם הנופלים בקרבות עם הבריטים, שבה ובצבצה באופק תקופת "סזון" חדשה. השומרים ביום ובלילה היו חייבים לתת דעתם לא רק לתנועת בריטים בדרך השכנה לבית, אלא גם לתנועת אזרחים עברים.

יום אחד עצר אופנוע ליד הבית, ורוכבו בעל האברקיים עלה על גבעתנו. השומר הזהירנו. חדלנו להתאמן ורבצנו דוממים כעכברים בחוריהם בשעה שהוא וה"סבא" החליפו דברים בחדר הקטן. הבא, שלא היה אלא איש ש"י ידוע, רצה לשכור את הבית מידי בעליו, וביקש לראות את החדרים, ככל שוכר הרוצה לדעת תמורת מה משלם. מזימתו היתה שקופה ביותר. ה"סבא" כעס מאד על שזר בא להדריך את מנוחת־האמן שלו, וסירב ל"שוכר" סירוב מוחלט. הלה הוכיח עקשנות רבה, אבל ה"סבא" עמד בסירובו ונפטר ממנו לבסוף. ידענו, איפוא, שמתעניין בנו הש"י. (עד כאן דברי שרגא גפני)

מבנה החטיבה הלוחמת

ואלה היו מחלקות המשנה של החטיבה הלוחמת:

א. מחלקת כוח האדם,
ב. מחלקת תכנון,
ג. מחלקת הדרכה,
ד. מחסנאות,
ה. מחלקה טכנית,
ו. תחבורה,
ז. מחלקה רפואית.

לכל מחלקה היה אחראי. כל המחלקות היו כפופות למפקד החטיבה הלוחמת הארצית, שקיבל את ההוראות ממרכז לח"י.

כמו כן היו כפופים לו כל מפקדי מחלקת הפעולות בסניפים השונים.

מטה החטיבה הלוחמת היה מורכב ממפקד החטיבה וסגנו, ממפקד מחלקת התכנון, מפקד מחלקת ההדרכה, מפקד המחלקה הטכנית ומפקד מחלקת הידיעות.

ואלה תפקידי המחלקות:

א. מחלקת כוח האדם.

מחלקה זו עסקה בצד האירגוני של חטיבת הפעולות. החטיבה היתה מורכבת מכיתות כיתות, לכל כיתה היה מחסן נשק כיתתי, ובו גם מדים שונים.

בתל־אביב הגענו במשך הזמן לעשר כיתות לוחמות קבועות.

תקן הנשק של כל כיתה היה: חולית מקלע ברן (2 אנשים), נוסף לכך אקדח לכל איש, 4 תת־מקלעים, 3 רובים, ורמן עם 6 רימונים. לכל איש בכיתה רימון מילס.

ב. מחלקת התכנון:

מחלקה זו עבדה באורח מתמיד על הכנת תכניות שונות. מתפקידה היה גם עריכת תצפיות וסיורים, הכנת תרשימים וכו'. במחלקה היו במשך הזמן תיקי פעולה, שהיו נשמרים במחסנים וכתובים בכתב סתר.

ג. מחלקת ההדרכה:

המדובר כאן בהדרכה צבאית, כמובן. הדרכה אידיאולוגית היתה נתונה למחלקת ההסברה המרכזית, ושם הדריכו מדריכי נוער, גייסים שונים, ואף אוהדים קיבלו הרצאות.

במחלקת הפעולות המדובר היה בהדרכה צבאית, שנמשכה שבוע תמים עד שלושה שבועות. על פי רוב היתה ההדרכה בחדרים סגורים, מחוסר מקומות פתוחים בטוחים. גם אחרי ביטול החובה לשאת־נשק אישי, היו הקורסים על יסוד צבאי מתמיד, כלומר: בפקודת התגוננות במקרה של הופעת המשטרה. היתה הדרכה בשני שלבים בלבד לטירונים ולמפקדים. החניכים הדריכו בשימוש בכל הטיפוסים של אקדחים, וכן ברובה, סטן „שמייסר", „תומי" פיני, מקלע־הברן, מרגמה 2 אינטש ורימונים. מקום נכבד תפסה הדרכת חבלנות. שכן החבלנים היוו חלק מרכזי בתקופה הבאה.

ד. מחלק המחסנאות:

המחלקה היתה ארצית ולה מחסנים מרכזיים שאינם קשורים בסניפים הבודדים.

מקומות למחסנים סיפקה מחלקת האוהדים. במחסנים היו, נוסף לנשק, גם מדים צבאיים ומשטרתיים, תעודות ממשלתיות וכו'.

ה. המחלקה הטכנית:

היא היתה ארצית. המיתקנים והמעבדות לא היו קשורים ביניהם בסניפיהם. עיקר המאמץ בתקופה הראשונה היה בייצור חומר נפץ, רימונים והרכבת מוקשים. בתקופה יותר מאוחרת ניגשנו גם לייצור נשק ותיקונו. היתה מעבדה מיוחדת למנגנוני הדלקה (ראש, מצית) ובה הכינו גם פיקות לכדורים. כמו כן נעשו נסיונות לייצור משתיקי קול על אקדחים ורובים.

במחלקה זו גם הורכבה תחנת השידור.

לה היתה גם שייכת הכנת הבונקרים, בשביל נשק ובשביל אנשים. ורבים מאוד היו ה"פאטנטים" אשר הומצאו על ידי מחלקה זו לבונקרים אלה בתוך דירות או בהצרות. בייחוד רבו האמצאות לדרכי כניסה מוסווים, הזזות אם ביד ואם בחשמל.

ולאחרונה ריכזה מחלקה זו גם את הזיופים של מסמכים ותעודות, מספרי מכוניות וגם איפור אנשים. היה קשר עם ספרים מיוחדים אחדים מאוהדי הארגון.

ו. מחלקת תעבורה:

בתל אביב היו לנו שלוש תחנות של מוניות, ובעיקר הצטיינה תחנת "חשמונאים" שכמעט כל נהג היה קשור בנו. רוב המקרים של חטיפת נהג היו מעושים. הם "נחטפו" מרצונם הטוב. אולי צריך לאמר בעברית חדישה: "התחוטפו". כן היו גם בעלי משאיות ואופנועים, שיכולנו להשתמש בהם. מידת הסיכון שהסתכנו הנהגים היתה גדולה מאוד. אנחנו הרי מתפזרים היינו לאחר כל פעולה ויכולים להעלם מן האופק, ועליהם היה לשוב למלאכתם היום־יומית. ויצויינו מספר שמות של נהגינו: מאיר קרנץ, מנשה אדומי, טוביה, יאני פולני, מיעטעק גולומבק, חנן, צבי גוט, שלמה גוט, יעקבי אברהם, פיסקה־פירסטנברג ז"ל. ישראל, פנחס.

ז. מחלקה רפואית:

גם זו מחלקה על בסיס ארצי. בראשה רופא אוהד, כפוף למחלקת הפעולות רק בשרות מיבצעים.

מחלקת האוהדים הכללית ריכזה רופאים ואחיות בתאים מיוחדים. פעילות ביותר במחלקה היו קרני (רבקה ליברמן), תמר הג'ינג'ית, עתידה ויהודית זליבנסקי), צפורה דרורי. היה גם קשר עם מנתחים, שלא היו מאורגנים בתאים.

היו מחסני רפואות מרכזיים, בפיקוחו של משה ברוך.

עם בתי־חולים אחדים ובתי־הבראה היה הסדר לקבלת פצועים ומחלימים, וגם להוצאת אישורים שונים עם תאריכים ושמות מזויפים. היו גם דירות של אוהדים ובהן חדרי ניתוח עם מכשירים ראשונים למקרים דחופים. הקשר עם קופת חולים לאומית, שסיפקה לפי הצורך רפואות או צילומי רנטגן, היה על־ידי אחת הפקידות הותיקות בקופה, יהודית שיקמוני, שהיתה גם חברה פעילה בלח"י.

לכל פעולה היה יוצא רופא ושני חובשים, ועמם לפחות שתי אלונקות. בקרבת מקום הפעולה נקבעו מקומות לנקודת איסוף פצועים.

במרחק מקום קצת, הותקן חדר ניתוח עם מנתח.

סכימה של פעולה בביצועה

לאחר שהוגשה תכנית על ידי מחלקת התכנון והיא אושרה על ידי מפקד החטיבה והיא נבדקה על ידי מיכאל מטעם המרכז — נקבע מפקד לפעולה וסגנו.

בפגישה של מפקד החטיבה ומפקד הפעולה נותחה הפעולה לכל פרטיה. המפקדים ערכו סיור במקום, בדיקת דרכי הגישה והנסיגה. נקבעו מקומות ריכוז, פיזור, איסוף פצועים ואחסון ארעי בקרבת מקום לאחר הפעולה.

יש וגם מפקדי חוליות („עמדות" בלשוננו אז) סיירו במקום.

למרות האירגון בכיתות, נקבעו לרוב־האנשים לפעולה באורח שמי אישי, רק שעות ספורות לפני הפעולה רוכזו האנשים ומאותו רגע לא יכול היה איש לעזוב את המקום.

במקום הוכן שולחן חול גדול, עליו הוסברה התכנית וחולקו התפקידים. מפקדי העמדות המשיכו להסביר את התכנית והתפקיד ללוחמים ביחידותיהם.

סגן מפקד הפעולה דואג לחלוקת הציוד. הנשק חולק על שמיכות. מכל לוחם נלקחו תעודותיו האישיות ולא הוחזרו לו אלא לאחר ככלות הכל.

ממש לפני היציאה נמסרה הסיסמה ללוחמים וגם לכל האחרים הקשורים בפעולה: למחסנאים, לקשרים ולמחלקה הרפואית.

לאחר היציאה לפעולה, נוקה המקום, כמובן, סולקו השולחן וכל האביזרים להסברה שרוכזו.

המסע לפעולה — מובטח, בראש — מפקד הפעולה עם שני רצים. סגן המפקד במאסף.

בפעילות בשטחים פתוחים נתלוו תמיד סיירים. לעתים קרובות קדמה לכל מסע מונית עם זוג „נאהבים" ולהם אותות מוסכמים לאזהרת אלה שאחריהם.

בסיגה לאחר ביצוע הפעולה היתה דאגה ראשונה להיפטר מהנשק במהירות האפשרית. לשם זה נקבעו מחסנים ארעיים. לרוב בפרדס, עשרות מטרים מהגדר בבור או חבית. לשם טשטוש העקבות היו פורשים שמיכות. ליד הגדר היה עומד המחסנאי ומקבל את הנשק מהלוחמים, העוברים בשורה ערפית, כדי שלא ישארו עקבות של ריכוז אנשים רבים במקום.

במרחק קילומטרים אחדים ממקום הפעולה חיכו מכוניות. אך יש והיו מפזרים את האנשים לחוליות ואף לבודדים. לכל אחד נקבעו קשרים אחדים, כדי לוודא אם חזר האיש בשלום.

מחלקת הידיעות

רבות היו המחלקות אשר פותחו בלח"י באותה תקופה של התארגנות. מחלקה כספית, מחלקת אוהדים, מחלקת הסברה, מחלקת גיוס, מחלקת נוער שעסקה גם בהפצת חומר התעמולה. אולם בשביל מחלקת הפעולות, שהייתי אחראי לה, מתש"ה ועד קום המדינה, כלומר: עד התגייסות אנשי לח"י לצה"ל היתה בעלת חשיבות מיוחדת מחלקת הידיעות ועמה עמדתי במגע מתמיד. מרכז המחלקה יוסי, קיים מגע מתמיד עם המרכז ועם מפקד מחלקת הפעולות.

מחלקה זו נקראת בשם מחלקה ו', "ליגה ו'," או בקיצור: "הליגה".

האחראים לשלושת הסניפים, ירושלים, חיפה ותל־אביב, לא היו כפופים למפקדים המקומיים, כי אם לאחראי הארצי.

המחלקה פעלה לפי ענפים. מחמת המחסור באנשים, ריכזו לפעמים אנשים ענפים אחדים.

נסיון רב לא היה לאנשים ועל כן היה צורך לפתח מעין הדרכה עצמית ואף הוצאו חוברות פנימיות, כגון: בעניני עיקוב.

בתל־אביב, למשל, עבדו במחלקה זו בסך הכל 10 אנשים ולרשותם שלושה תאי נוער.

על חלק מעבודת המחלקה מספר יוסי:

רק בפרוס תקופת הל"ט הוא ה"סיזון" הפנה המרכז דעתו לחיזוקה של מחלקת הידיעות. אנשי ה"הגנה" המגוייסים ל"מלחמה בטירור" שרצו ברחובות העיר ועקבו אחרי אנשי המחתרות. מדי פעם נתפסו אנשי אצ"ל, עונו והופקרו לבריטים, שאספו אותם כאסוף ביצים עזובות וכלאום בלטרון. מיום ליום נעכרה האווירה, ומסע ההסתה והנגישות הלך וגבר. בנו לא נגעה יד התוטפים, אך אנשינו שימשו אף הם מטרות לעיקוב, ודרכם יכלו הל"טניקס לגלות את דירותינו ומחסנינו. אנו הזהרנו את ה"הגנה", שנגיב בלי רחם אם נותקף על ידיה.

מסתבר שהאיום עשה את שלו, אך עם־זאת עמד בעינו החשש, ש„ליחמי הטירור" נוהגים בטקטיקה של „הכה את יריבך בנפרד — חסל את האחד, ואחריו את השני". לאפשרות זאת, שמטע המלחמה יופנה נגדנו לאחר שיובס האצ"ל, לא היינו נכונים. מחלקת הידיעות שלנו עמדה בחיתוליה וחסרו לה כה־אדם, מודיעים, ארכיון ושיטות פעולה תכליתיות.

המרכז עשה מיד את הדרוש לתיקון מצב־ביש זה. למחלקה ניתנו בבת־אחת שני בוגרים ושני תאים של צעירים. אחד הבוגרים היה שאול (מאיר פוני), ובין חברי התאים היה מרדכי (מנחם ריבנבך).

מותם בקרב של שאול ושל מוטקה — כך נקרא מרדכי — מאשר אולי את האמונה הרווחת, שמי שקופץ בראש משלם את המחיר היקר ביותר. כבר בימים הראשונים לבואם למחלקה התעלו השניים על חבריהם והוכיחו לי במעשים, שהם הראויים למלא תפקיד מפתח במחלקה.

אשר לשאול, בהופעתו השופעת מרץ והחלטיות ועל־אף גילו הצעיר, ניכר היה בו שקורץ מן החומר שממנו עשויים אנשי מחלקת ידיעות משובחים.

התכונות שעבודת המודיעין דורשת מהעסוקים בה הן רבות וקשות. בראש התכונות עומד אותו חוש ששי נעלם המכונה לעתים אינטואיציה, והמאפשר לבעליו להתמצא חיש בכל בעיה ובכל מצב מתוך היענות והרגשה פנימית. שאין לה הגדרה. בעזרת חוש זה יכול אתה להרגיש בסכנה המתקרבת, בלי שיבוא לידיעתך אף רמז קל עליה. בעזרתו תוכל לעמוד על טיבו של אדם ועל מזימותיו בלי שתכירו היכרות של ממש. הוא מאפשר לך לחוש בעיקוב אחריך בלי שתפנה את ראשך לאחור.

לא פתות מתכונה זאת חשובה לאיש מודיעין הכשירות לעבודת־נמלים. שתי התכונות האלו משלימות למעשה זו את זו, והאחת בלעדי השניה לא תשא לעולם תוצאות שלמות. כי את האינטואיציה יש לאשר בעובדות, ועובדות נאספות במשך תקופות ממושכות. חקירות, עיקובים, תצפיות, שמועות חולפות, הערת־אגב — מצטרפים בסופו של דבר לתמונה שלמה, המראה לך את מבוקשך או מאשרת את מה ששיערת. ויש שהתמונה מכחישה את השערתך.

סגולה חשובה נוספת היא כשרון טבעי להבין את נפש האדם ואת תהפוכותיה. לימודי הפסיכולוגיה והפסיכואנליזה מסייעים בעד כשרון זה, אך אינם עשויים למלא את מקומו. הוא דרוש מאוד למגע עם מודיעים „עדינים", המוסרים את הידיעות שבידם שלא מתוך אהבת מולדת טהורה. ישמעמדם או תועלתם לענין שלך מחייבים גישה מיוחדת אליהם. קל מאוד להכשל בשטח

עבודה של המודיעין, אם אין איש המודיעין יודע לומר מילת עידוד ברגע המתאים לכך, או להשמיע איום כשדורשות זאת הנסיבות.

ועוד תכונה — השתיקה. מבחינה מסויימת הרי תכונה זו החשובה ביותר, וללא ספק היא העושה אנשי מודיעין המצטיינים בתכונות אחרות פסולים לעבודה. כי אין לך דבר קשה יותר מאשר העלמת ענינים רבי חשיבות מאזניהם התאבות לשמוע של זולתך. תאות־הוידוי היא אחת התאוות העזות ביותר האוכלת את האדם, והיא מתפרצת בכות־איתנים, אם עוצרים בה זמן רב; איש מודיעין יודע הרבה, וככל שמתרבות ידיעותיו, כן מתעצמת תאוות־הוידוי שלו. הוא עושה כמיטב יכלתו לדכאה, אך פליטות־פה, או רמזים דקים ובלתי מסוכנים לכאורה מתמלטים מפיו ובטרם יעמוד על־כך כבר גילה סודותיו. אולם אם שתקן הוא מטבעו, יקל לו לשאת במעמסה האיומה הזאת, וסכנת גילוי סודו תפחת. לעבודות מודיעין דרושים שתקנים.

מניתי ארבע תכונות, ועתה אצרף להן ללא הסברים יתרים מספר תכונות ומעלות, שאף הן אינם בשום פנים שניות במעלה. קור־רוח, העזה, כושר־גופני; השכלה, ידיעה, נדרשים אמנם מכל לוחם, אך לאיש מחלקת־הידיעות הם חיוניים ממש.

ואמנה עוד תכונה אחרונה, אך לא בחשיבות; נכונות.

כל מי שעבר אצלנו ועדת־קבלה שמע בודאי קול שיאל אותו מתוך החשכה: "התעזוב את ביתך, את עבודתך, את לימודיך, אם תדרוש זאת ממך התנועה? לא קל היה לענות בחיוב על השאלה הזאת, כיון שבאותו הרגע חש הנשאל בקשיי החיים במחתרת ובמרירותם יותר משחש בכך בכל השאלות שנשאל על נכונותו להשתתף בפעולות או על יכולת לעמוד בעינויים ובמאסר, שעליהם מיהר להשיב ב"כן" בוטח. ועוד יותר קשה לבצע דרישה זאת, שעה שהיא באה, לרוב במפתיע, ומטלטלת אותך הרחק מהרגלי חייך ומחיבותיך למשפחתך. אין לי ספק שמבחן זה קשה יותר ממבחן בקרב הקצר, שבו אינך מרבה לשקול ולחשט.

לאיש מודיעין, שעבודתו היא עבודת נמלים ממושכת, הנכונות היא חיונית.

ידעתי שבלי פעילים, שיעסקו יומם ולילה בעניני המחלקה, לא אוכל לבצע איסוף ידיעות תכלית. נטל העבודה היה כבד, וכובדו הלך ורב ככל שהתגברה פעילות הל"ט. לעומת זאת, לא הוקצב לי סכום כסף נוסף להחזקת פעילים כאלה. פניתי, איפא, אל שני הבוגרים שקבלתי, אל שאול וחברו, ושאלתי כל אחד מהם, אם באפשרותו לחדול מעבודתו הפרטית, למען יתמסר כליל לעניני המחלקה.

האחד לא ראה כל אפשרות לעשות זאת. שאול הביע את נכונותו לעשות זאת מיד. כאשר הערתי לו, שאין לי בינתים תקציב כספי בשבילו, ענה, כי יסתדר בעצמו בכל הנוגע לכלכלתו — הוא יוסיף להתגורר בביתו, יתאים את עבודתו במאפית הוריו לצרכי המחלקה ויעבור בהדרגה לפעילות שלמה. באותו רגע החלטתי לעשותו עמוד־התווך של מחלקת הידיעות. במרוצת העבודה מצאתי בו בזו אחר זו את כל התכונות הדרושות לאיש־המודיעין האידיאלי, שהצטיין בפירוט רב כל כך בתחילת דברי, במטרה לחסוך לעצמי את תיאור אופיו של שאול בהמשך הדברים.

התחלנו מחפשים אחרי העוקבים של ה"הגנה". נאלצנו להתחיל כמעט מאפס, כי היתה בידינו רק כרטיסיה קטנה ישנה ובלתי מדוייקת של אנשי הש"י, שבאה לנו בירושה מימי הארגון הבלתי מפולג. אולם שאול, שהופקד כאחראי על תאו של מוטקה, התחיל יוצר יש מאין.

הוא לא היה זקוק לכרטיסיות כדי לגלות ולזהות את אנשי הש"י ואת אנשי ה"הגנה", שגויסו ל"מלחמה בטרור". במקום כרטיסיה היה לו מוטקה, ומוטקה קרא ברחובות תל־אביב ובפני העוברים ושבים כבספר פתוח. דומני, שלא אפריז, אם אקבע שהכיר אישית כל בית וכל חצר בתל־אביב, וזכר את פניו של כל אדם שני מתושביה. אלא שמוטקה לא התאמץ לזכור כל הבלותה שראה. הוא ניחן בכשרון הנדיר לבחור תמיד את העיקר מתוך הטפל, וחרת בזכרונו רק את מה שהמליצה עליו הרגשתו הפנימית — היא אותו החוש השישי, המציין את איש־המודיעין המעולה.

הוא הביר מיד את הפלמחאים שהתנדבו ללחימה בטרור — לפי לבושם, תנועותיהם, המקומות החביבים עליהם. הוא שלה אותם מבין העוברים והשבים, ולא הניח להם עד שקבע את מקום מגוריהם, עד שגילה את האחראי שלהם, שקיבל מידיהם את הדו"חים על תוצאות עיקוביהם, עד שגילה דרכם את חבריהם למלאכה הזאת, את מכוניותיהם ואת מספרי המכוניות.

בשטח זה היה מתחרה רב־משקל לשאול, שהצטיין במלאכה הזאת אף הוא. שאול עצמו היה אמן העיקוב. בהוכחה הטובה ביותר לכך היא שהש"י לא ידע על אודותיו אף על פי שהוא, שאול, עקב אחרי עשרות אנשי הש"י עד לפתחי משרדיהם.

גם צעירי־התאים האחרים הוכיחו זריזות רבה, וחיש נאסף בידינו חומר רב, שכלל שמות אנשי ש"י ותיאוריהם, כתובות, מקומות מגוריהם ומשרדיהם, תצלומיהם, תיאורי מכוניותיהם ומספריהן, מקומות מיפגש ובתי הקפה החביבים עליהם, דרכי־פעולתם. חומר פנימי שלהם. התילונו מוציאים

עלוני ידיעות לאנשי התנועה וכן — הוראות להזהירות מפני עיקוב ומפני משתפי פעולה. החומר הרב מזין ולבסוף היתה בידינו כרטיסיה עשירה. כבר לא חששנו מפני רדיפות אחרינו. היתה לנו אפשרות לענות ברדיפה מוחצת יותר, ולפגוע באשמים האמיתיים.

אותה תקופה כתב שאול חוברת מקצועית קטנה על מלאכת העיקוב ועל התגוננות מפני עיקוב. החוברת נכתבה בלשון ענינית, והיא מילאה אז את ייעודה בהחדרת הידיעות היסודיות בשטח זה לאנשי התנועה.

עם זאת לא היה שאול איש משרד. הוא היה איש המעשה, ושדה פעולתו היה העיר, רחובותיה, בתיה, אנשיה — בעיקר אנשיה. החומר הוסיף לזרום לארכיון המחלקה, ובין הידיעות על הש"י החלו מופיעות פה ושם ידיעות מסוג אחר — ידיעות על המשטרה והבולשת הבריטית. תוך כדי התמחותם בעיקוב ובשאר מלאכות המודיעין החלו אנשי המחלקה מבחינים בבלשים בריטים בבגדים אזרחיים, בידידיהם ביישוב, במקומות הבידור שלהם, ובמודיעים שלהם. עם שנחה דעת המרכז מפעילות המחלקה בשטח הש"י נתן את אישורו להעברת חלק מאנשיה לענף, שהוזנח עד כה — הבולשת, האינטליגנס והמשטרה.

כאן נפתח שדה־פעולה נרחב לכשרונותיהם של שאול ומוטקה. הם התנפלו ממש על תפקידם החדש, והטילו בביצועם את כל נסיונם העשיר במלחמתם החשאית בש"י. פרטים הצטברו במהירות ולבשו דמות של כרטיסיות מלאות ומסודרות. לאור התרחבות תפקידי המחלקה נעתר המרכז לדרישותי, והוסיף לה מספר אנשים. (עד כאן דברי יוסי)

ואלה הענפים שפותחו:

א. ענף הבולשת:

תפקידו לקשור קשרים עם יהודים, שעבדו בבולשת הבריטית, וכן לחסל או להשתלט על המלשינים והסוכנים של הבולשת. כמו כן היה צורך לפקח על טיפוסים, שהבולשת היתה מנצלת אותם גם נגד המחתרת.

ענף זה קיים פיקוח מתמיד על היהודים, שעמדו בקשרי מסחר עם הבריטים, ושימשו או יכלו לשמש לאויב מקור אינפורמציה, לפעמים שלא מדעת ובשוגג.

שיטת העבודה היתה של איום. מעולם לא ניסינו לקנות „סוכנים" בכסף.

ב. ענף המשטרה:

תפקידו היה למצוא בכל תחנות־המשטרה איש אמון, קשר, כדי שכל ידיעה המגיעה למשטרה תגיע גם ל„ליגה".

רבים מהמודיעים האלה היו גם קשורים ב"הגנה" או באצ"ל או בשניהם. כלומר — בסך הכל בשלושת הארגונים.

כן, לדוגמה ולמופת, ראוי שייזכר פה הבלש היהודי הראשון בארץ, דוד תדהר, ששרת באמונה את כל הארגונים, מבלי להסתבך בסיכסוכים ביניהם.

המגמה היתה כמובן להפוך כל קשר שכזה לאיש לח"י ממש. המאמין בדרכה. על כן ניתנו להם גם שיעורים אידיאולוגיים. ואכן, היו גם תוצאות חיוביות והיו השוטרים לאנשי לח"י ממש, ולא רק עוזרים ואוהדים.

ג. ענף הצבא:

עיקר תפקידו לרכז ידיעות על הצבא בשביל מחלקת הפעולות, שהחלה בשלב זה לתכנן פעולות נגדו. כמו כן דרושות היו ידיעות על מרכזי הקומוניקציה שלו, טלפון, טלגרף וכו' לשם חבלה שיטתית בהם.

כאן שרתו אותנו בעיקר יהודים, שעבדו במחנות הצבא. יהודים אלה מילאו תפקיד חשוב באינפורמציה על מחסני הנשק. היהודים ששרתו בצבא היו מביאים בעצמם נשק. כזכור, נעזרנו רבות בהם בהכנת פעולת לורד מוין. לאחר ההתנקשות נערכו מאסרים בין החיילים היהודים ועשרות מהם הובאו ללטרון.

ד. ענף הדואר:

מתפקידו היה להגיע לפיקוח על מכתבים, מברקים ומשלוחי היהלומים. כמו כן גם הצלחנו לקיים האזנה שיטתית בין מרכזי טלפונים מסוימים ולהשיג אינפורמציה חשובה. גם כאן נעזרנו ביהודים הרבים שעבדו בדואר הממשלתי.

ה. ענף אדמיניסטרציה אזרחית:

נוסף לידיעות, שענף זה היה מלקט, על כל תנועות ראשי השלטון האזרחי ותכונותיהם, היה לו גם תפקיד מיוחד: להשיג מסמכים וטפסים ממשלתיים שונים. מרבית הקשרים של ענף זה היו בירושלים.

ו. ענף הרכבות:

ענף זה פותח במיוחד בתש"ז, כאשר רוכזו התקפות בלתי פוסקות על התחבורה ילמעשה שיתקנו אותה.

ז. ענף הנמלים:

ענף זה עלתה חשיבותו עם החרפת המלחמה הבריטית בהעפלה. כמו כן היה כאן מקום להשגת נשק.

ח. ענף ישובי:

הענף הזה פותח בימי ה"סיזון". בעיקר נאספו ידיעות על השי (שירות ידיעות של ה"הגנה"). כמו כן טיפל ענף זה בכל הנעשה במפלגות השונות, ולא פעם הגיעו ידיעות חשובות ואזהרות מפי ראשי ציבור וראשי מפלגות, שמטעמים שונים רצו לעזור לנו או להזיק לאחרים, כרגיל ביחסי מפלגות.

ט. ענף כספי:

חשיבותו של ענף זה אינה צריכה הדגשה. עליו הוטל ליזום ולהכין פעולות כספיות, החרמות וכיוצא בהן. כאן האינפורמציה המדויקת היתה עיקר, לפעמים 90% של הפעולה.

על פעולות ההחרמות בבנקים עוד ידובר, שהרי ללח"י היה ממש מונופול על ברקליס בנק.

ענף זה גם עבד קשה וזמן רב עבר על נסיונות לזיוף שטרי ליש"ט, ללא הצלחה. לעומת זאת הופצו זמן־מה אגרות חוב מזויפות של ממשלת המנדט.

י. ענף עתונות:

ענף זה הגם שבאורח פורמלי הוא שייך למחלקת הידיעות ותפקידו היה קשר עם עתונאי הארץ ועתונאי חוץ־לארץ — עמד למעשה בפיקוח ישיר של המרכז.

ענף ערבי

ללח"י יצא שם כאהוד על הערבים. יש כמובן גוזמה בכך. אף כי הקיצוניות והעוז הנפשי של אנשי לח"י ודאי עוררו הערצה רבה בקרבם, אף על פי כן, פרט לכפר אבו גוש, לא נמצאו ערבים משתפי פעולה עמנו. לא חסרו הצעות להקים יחידות ערביות שתלחמנה בפיקודנו נגד הבריטים. אך הדברים לא יצאו לפועל. היו קשרים עם ערבים יחידים. ואלה הביאו הועלת רבה בתקופה שלאחר 29 בנובמבר, כשהחלו ההתנגשויות עמם.

במשך הזמן התחילה מחלקה ו' מוציאה שני עלונים של ידיעות. האחד במספר טפסים בשביל המרכז והאחראים, והשני — נרחב יותר.

כמו כן הוצאה על ידיה חוברת קונספירציה.

כ"משרדי עבודה" שימשו דירות של אוהדים רבים.

והנה מספר שמות לדוגמה, של דירות או משרדים, שם קיימנו את עבודתנו היומיומית:

1. משרד "הכוח" של סלוניקאים — כל המשרד עמד לרשותנו לצורך החרמות.

2. בית אליהו פלקון — הבית, המחסן, דירות בניו — שם קיימו אנשי המרכז פגישות.
3. דירת משפחת גרשון שץ — לפגישות ראשי המחלקות עם המרכז.
4. המשרד והבית של מר גרינדלינגר אברהם.
5. דירת קיפניס אביגדור.
6. משרד עו"ד פלדמן.
7. דירת אליעזר ריבק.
8. דירת אריה רודיק.
9. חדרו של יעקב קוטיק.
10. חדרו של שבתאי רוזנצוייג.
11. חדרו של חיים אנג'וריה.
12. בית האזרח ברמת־גן.
13. בית ליכטר — למגורי חברי המרכז.
14. בית אלוני אליהו — למגורי חברי המרכז.
15. משרד של מנהל התחנה המרכזית מר פלדמן, אשר עזר לנו, כשם שעזר ליתר הארגונים, ואף התנגד בתוקף להגיש עזרה, באם מדובר היה על „מלחמה פנימית".
16. דירת גיטה „הגננת".
17. דירת „בת־הרב".
18. ביתו של ד"ר דנון.
19. דירתה של „חסידה".
20. בית ארדיטי.
21. משרד בוקסבוים.

ועוד הרבה מאוד כתובות ושמות של אוהדים שלא הזכרתי כאן, כי לא את כולם הכרתי, אבל לכל אלה, שפעלו מתוך נאמנות וסיכון חייבת המחתרת תודה והוקרה.

אחת הבעיות היה סידור עבודה לבחורינו וכאן יצויין מר ולקר יוסף, אשר ניצל את כל קשריו ועמדתו בסניף הסתדרות העובדים הלאומית, — והגיש את מלוא העזרה לאנשי המחתרת.

נתפוצצה בועת הלייבור

בחדשי קיץ תש"ה החל דועך שיתוף הפעולה בין ה"סוכנות" והשלטון הבריטי נגד אצ"ל. ודאי השפיעה גם אזהרתנו על העלול להתרחש במקרה ששיתוף־הפעולה יימשך. אנו הצלחנו גם להכניס תסיסה בקרב הטובים שבפלמ"ח וב.הגנה' ורבו מקרים של סירוב למלא הוראות על בילוש נגד לוחמים עברים. אך נראה שלא פחות השפיעה ההכרה, שהתעוררה או בלב משתפי־הפעולה, שלא תינתן להם שום תמורה על השירות הבזוי, שהם עושים לאימפריה.

כי הנה כל אותם חדשי־החורף של תש"ה וראשית האביב התהלכו מנהיגי ההסתדרות ומפלגות הפועלים מלאי תקוות לקראת הבחירות באנגליה.

את כל הגזירות הקשות הם זקפו על חשבון הריאקציונרים האלה ממפלגת השמרנים הבריטית, אלה האימפריאליסטים המושבעים. אבל — כך אמרו — הנה קרב יום הנצחון של מפלגת העבודה הבריטית, הלייבור. הלייבור יצא למסע בחירות בהצהרות ציוניות ממש. ועל כן יום נצחון הלייבור היה יום חג בישוב. וכה כתב „דבר":

„נצחון מפלגת העבודה שהרימה את דגל הציונות המלאה בעצם ימי הבחירות, הוא, איפוא, נצחון ברור לדרישת הציונות בקרב דעת הקהל הבריטי. נשקפים סיכויים חדשים ו ש ח ר ח ד ש". (י"ג בסיון תש"ה).

ש ח ר ח ד ש, לא פחות ולא יותר. עתה ייפתחו השערים, כי הרי „שחר" בלשון הציונות הסוכנותית לא היה פירושו מדינה יהודית, ואף לא עלייה חפשית, כי אם יותר סרטיפיקטים, לפחות חיסול מחנות המוות האיומים, שנתגלו על חורבות אירופה.

כי הנה באלה הימים ממש גם נסתיימה מלחמת העולם, ועתה גם ניטל הטעם להשתקת החורבן היהודי ודחיית פיתרון בעיות ארץ ישראל. עד כה היה תירוץ. אנו עסוקים במאמץ המלחמתי, ועל כל העולם המתקדם, וע להיהודים גם כן, להתרכז בנקודה האחת והמכרעת: לחסל את היטלר, אוייב האנושות. ועם חיסולו, הרי שוב יעלה השחר, ואז אפשר יהיה לדון גם על הבעיה המיוחדת.

מלחמת העולם נסתיימה.
מפלגת הלייבור ניצחה.
ולא נראה לא שחר ולא ניצוץ של זריחה בשמי העם היהודי.
מפלגת הלייבור בגדה ממש כשם שבגדה מפלגת השמרנים. לא רק שלא נתגלה הבדל בין הקוו האימפריאליסטי של שתי המפלגות. כי אם אדרבא: הלייבור העלה למשרד התוץ אדם שלא רק בתוכן מדיניותו היה אנטיציוני מובהק, כי אם גם התגלה בגסות צורת דבריו כשונא ישראל ממש: ארנסט בוין.
אין פלא, אם כן, שלאט לאט דעכה ההתלהבות של ה"סיוזן".

שיתוף פעולה עם אצ"ל

נסתיים משפט קהיר ושני אליהו עלו לגרדום. גם פעולת ההתארגנות שלנו נסתיימה. השעה בשלה להמשך פעולת המלחמה. האצ"ל פגע בקווי טלפון וטלגרף ואף בצינור הנפט העיראקי. שוב נקשר הקשר בין המרכז שלנו והמפקדה של אצ"ל.
ואז קיבלתי באחד הימים הוראה להיפגש עם קציני המטה של אצ"ל לשם תיכנון פעולות משותפות.
פגישתי התקיימה באחת הסימטות של שכונת־התקווה — זה מיבצר האצ"ל מאז ומתמיד. בשעה המוסכמת ולפי סיסמה מוסכמת, ניגשו אלי שני אנשים, שלא הכרתים עד כה. האחד איתן (לבני) והשני יהושע (אליהו טמלר).
על "פוליטיקה" גבוהה ודאי דיברו ביניהם נתן פרידמן־ילין ומנחם בגין. אנחנו ניגשנו מיד לעניינים מעשיים.
הפעולה המשותפת הראשונה היתה פיצוץ שני גשרים של מסילת הברזל ליד יבנה בקו קהיר־חיפה.
בפגישה זו נתגלו אי־אלה אי־הבנות כעיקר בשטח הטרמינולוגיה הצבאית. אמנם גם אנו, כמסופר לעיל, התחלנו יוצאים מתקופת האינדיבידואליזם בפעולות, אך עדיין קשה היה לנו לעכל את הלשון המגלגלת מחלקות ואף פלוגות בפעולה.
הדבר היה קשה לנו בעיקר מן הצד העקרוני־פסיכולוגי. מה פירושו של דבר: להוציא פלוגה לפעולה? ומה יהא על הקונספירציה? הרי בבת אחת יכירו זה את זה עשרות אנשים!
קבענו את הקשר הקבוע ביניני ואת הסכרי הפעולה הקרובה. ונפרדנו. הוסכם שהפעולה תהיה בפיקודו של איש אצ"ל, והוא בנימין — מורה ולוחם עז.

הכוח חולק לשני טורים, כל טור לגשר אחד. הטורים נעו בשורות ארוכות בשדות ובפרדסים.

משני הגשרים פוצץ רק אחד, כי ליד השני הוצב משמר בריטי מוגבר שהרגיש כנראה באיזו תנועה חשודה. אנשי אצ"ל עדיין שמרו אותה שעה על העקרון: חבלה במיתקני השלטון ולא פגיעה מכוונת באנשי השלטון, ומכיוון שלא היה בידיהם „לטפל" במשמר, לא בוצעה החבלה.

הגשר השני פוצץ.

דרך הנסיגה אורגנה כהלכה. צעדנו בחזרה במסע מובטח. בדרך נתקלנו בשני ערבים רוכבי גמלים. היה חשש שיגלו את עקבותינו לאנגלים. קשרנו אותם לעצים וכאשר מצאו אותם הבריטים לאחר שעות רבות, לא היה בפיהם דבר לאמרו, כי גם את עיניהם קשרנו. קשה היתה במקצת הרגשתנו לאחר פעולה „המונית" ראשונה זו. כל הצורה הצבאית המובהקת היתה זרה לנו. ואף על פי כן היתה בנו שמחה וגאווה רבה, גם על השותפות הלוחמת, גם על היקף הפעולה, על המסע הלילי, על המשמעת.

למחרת, בטיילי ברחוב בתל־אביב, נתקלתי בארבעה בחורים, שאחד מהם השתתף בפעולה מטעם אצ"ל. הוא הורה עלי ולחש משהו באזני חבריו השלשה. בתנאי מחתרת לח"י, שהיתה עמוקה וקונספירטיבית יותר מכל מה שידעה הארץ הזאת, היה זה כמעט אסון. מה שאינו בגדר הכרח — אל תספר, ויהי אמונך ברעך גדול כאשר יהיה. אבל בסך־הכל — אסון לא קרה והשיתוף היה בלי ספק לברכה. אימון של ממש בצורת לחימה.

הכושי עשה את שלו

במהרת נזדמן לנו לבצע פעולה בקנה־מידה רחב באורח עצמאי.

המדובר בנסיון להחרים מחסן נשק במחנה הצבאי הבריטי תל־ליטוינסקי.

המעבד לפסי מלחמה ביחידות צבאיות, מחריף את בעיית הנשק. האצ"ל ניצל מבחינה זו את תקופת אי פעילותו במשך שנים והצטייד בדרכים שונות— לרוב בעזרת חיילים רבים בשירות הצבאי הבריטי — בנשק טוב. עלינו היה עתה למלא את מחסנינו.

הוטל עלי לפקד על הפעולה בתל־ליטוינסקי. מדים בריטיים כמסגרת לפרצופי הגויי סייעו בידי לערוך סיור במקום הפעולה. בעזרת תעודת חופשה מזויפת הסתובבתי ללא הפרעה במחנה. הנה מה שהעליתי:

המחסן מוקף אהלים של משמר. על המחסן עצמו שומר זקיף כושי. כל

חיל המשמר שבאהלים מורכב מכושים. במחנה סמוך לשטח המחסן המגודר נמצאים ה„כלניות", חיילי הקומנדו המוטס של הדיביזיה השישית, כי מחנה תל־ליטוינסקי עשוי מחנות־מחנות. בדקתי את כל הכבישים, דרכי גישה ונסיגה.

בכניסתי לשער הראשי של המחנה ובצאתי ממנו ראתה — או יכלה לראות אותי — רק עין אחת, והיא של... חבר המרכז שלנו נתן פרידמן־ילין.

והרי מעניין לספר, שהוא גר לא פחות ולא יותר אלא מול המחנה הצבאי הבריטי הזה. בבית אפלבוים. חותנו של אחד האחים ליטוינסקי, מול השער הראשי של המחנה. ומבעד לתריסים המוגפים של חדרו, יכול היה גרא „לפקח" תמיד על תנועות הצבא בצאתו ובבואו. כמובן, שלא לשם כך השתכן שם, כי אם מפני שכלל גדול הוא בכל תנועה מחתרתית לגור קרוב לאויב, אם אפשר, למשל, על גג בנין משטרה — מה טוב..

תוך כדי סיור במחנה ובדרכי משם לפגישה עם „ישקה" (לבשטיין), שהיה אותה עת עוד אחראי למחלקת הפעולות, נצטיירה במוחי התוכנית כולה. אך במקום לתאר את התכנית, מוטב שאתאר את ביצועה, או ליתר דיוק: את אי־ביצועה. שהרי גם מכשלונות צריך ללמוד.

הפעולה היתה במסגרת מחלקה, פעולה ראשונה שלנו בגודל כזה ובצורה כזאת. השתתפו בה 27 איש. מקום היציאה היה חורשת זכרון מאיר. כאן הסברתי את הפעולה למפקדי העמדות (החוליות) והם הסבירו את תפקידי כל עמדה לאנשיה. לאחר ההסבר חולק הנשק והציוד, שהובאו מהמחסן המרכזי (המסגריה ברחוב דיזנגוף).

„דני הזקן" הוא צבי פינקלשטיין, איש לח"י, אך באותה תקופה עדיין נוטר במשטרת היישובים, שהיא עמדה של הסוואה מצויינת לפעולות רבות— מכיר את הסביבה היטב־היטב וישמש לנו מורה דרך באפלת הלילה, בפרדסים ובשדות, דרכם נלך מחורשת בני־ברק לפרדס הגובל עם המחנה הצבאי מצד כפר אז"ר.

דב (יעקב גרנק) הוא סגן מפקד הפעולה ואחראי לחוליה שתפרוץ ראשונה ותשתק את הזקיף ליד המחסן.

תחילה הולך עמנו גם ישקה לבשטיין. אך הוא ישאר הרחק בפרדס ויחכה שם לתוצאות. לפי דרישתו יהיה עמו כל הזמן דני „הזקן".

אנו צועדים. ההתרגשות רבה. לא בגלל הפעולה עצמה — הצועדים פה אין זו להם פעולה ראשונה — כי אם בגלל הצורה החדשה, יחידת שדה שלמה.

אנו צועדים בדומיה, כשהקשר עם מורה הדרך ואנשי ההבטחה הוא באיתות דומם.

תגענו לגבעה, החולשת על קטע זה של המחנה. בינה לבין המחנה עצמו שטח שתות, אך יש בו ואדי שאפשר לנצלו.

לפני כן אנו עוד עוברים טבילת־אור. נוסף לשמירה הקבועה, הנהיגו הבריטים צורה של שמירה ניידת. פטרול סיור נע בכבישי המחנה ומצליף מדי פעם בפעם במטאטא זרקור והנה הוא עובר עתה. אנו נצמדים לאדמה. המטאטא עבר על גבינו ולא הבחין בנו.

דני מתקרב לגדר, חותך אותה, ובזאת נסתיים תפקידו, עתה הוא נסוג כדי לשמש שומר ל„ישקה".

אנו עוברים את הגדר ונמצאים בתוך המחנה. עלינו להתקרב אל הגשר שמעל לוואדי, אך מאחורינו תשאר יחידה אחת של המחנה. עליה אנו מפקידים את צפוני (צפוני שומרון־סובול) עם חוליה, שימנע את פעילותה של יחידה זו, אם תתעורר ותחוש לעזרה. חוליה זו תבטיח גם את נסיגתנו.

דקות אחדות, ואנו מתחת לגשר. עתה עולה חולית הפורצים הראשונה. אורי (משה רדומיסלסקי), פתחיה (חיים ריבנבך) דב ודיל—כולם לבושים במדים בריטיים. הם חיילים, החוזרים לאהליהם וכולם ב„גילופין", מתנודדים בשכרותם. כך ילכו עד הגיעם לזקיף, הם גם שרים שירים אנגליים, הנאים לחיילים שלגמו לגימה.

חוליה שניה בפיקודו של בצלאלי (יצחק בן־משה) עולה מהצד השני, להבטיח את אהלי הכושים של חיל משמר המחסן.

ובמרכז, במעלה הוואדי — אני, עם חוליה רביעית, שתפקידה להוציא, לאחר שיתוק הזקיף, את הנשק מהמחסן.

ההוראה הכללית היתה: עד כמה שאפשר פעולה שקטה, לא להשתמש בנשק חם, שהרי הרעש יקפיץ על רגליו את כל המחנה. והפעם לא באנו „לדפוק גויים", כי אם לסחוב נשק.

השעה אחת וחצי בלילה, הפעולה מתחילה.

הדומיה עמוקה, אפילו שירי השיכורים „האנגליים" אינה מפריעה, היא רק מאפשרת לחוליה להתקרב לזקיף מבלי לעורר את חששותיו.

אנו דרוכים בעמדתנו ומחכים לאות מחוליתו של דב.

ופתאום נקרעה הדומיה בשאגת פרא של אותו כושי.

התפקיד היה לשתף את הזקיף בשמחת השתיה, ובעוד הוא שותה — לשתקו בסכין. אך ענק זה לא „קלט" כמו שצריך את תקיעת הסכין. לא הערכנו את כוחו הפיסי של כושי ענק גוף, היא פתח בשאגות איומות. גם נסיונו של „דיל" לשתק אותו במכות קת הרובה לא הצליח. לבו של הכושי

לא נכנע לסכין, גולגלתו לא נכנעה לקת, ורק שאגותיו גברו והחרידו את הלילה ואת המחנה. הוא רץ לעבר אהלי הכושים ו„דיל" רץ אחריו. לשוא. אני שומע צעדים מהירים מצד דרום, כלומר מאותו צד, בו עליתי עם חוליתי.

ופתאום אני שומע לפני, מצד המחסן, פקודה:

„לסגת"!

מה זאת? מי כאן פוקד לסגת? הרי רק אני רשאי לפקד?

אני מזנק, כדי לעמוד על המצב. אך הקריאות „לסגת" נשנות והאנשים בחוליות האחרות פותחים בנסיגה.

הוברר שזה דב פקד על הנסיגה, מתוך מחשבה שהפעולה אבודה. המחסן לא נפתח על ידי חולייתו, ואנשיו עמו כבר נסוגים. במצב כזה אין אני יכול להפעיל את חוליית הסבלים שלי להוצאת הנשק.

לא נותר לי, אלא להיכנע לפקודה שניתנה על ידי סגן מפקד הפעולה. שהרי כל רגע יעמוד כל המחנה על הרגליים ויחסלו אותנו. גם אני מצווה לסגת.

אנו מצליחים להגיע לוואדי, ומשם לגדר ומשם לפרדס בו יושבים ישקה ודני.

הנסיגה עברה בהצלחה. פיזרנו — כמקובל — פלפל בדרך, כדי להטעות את כלבי הגישוש.

בלי אומר ובלי דברים הגענו כולנו לחורשת בני־ברק וכאן רק אפשר היה לעשות את הסיכום של הכשלון.

דב בקושי הוציא מלים מפיו. כל העת שכב ופניו חבושים בקרקע. לא ידע למסור אף לעצמו דין וחשבון, מה עבר עליו מאותו רגע בו פתח הכושי בזעקות. אכן, זהו המשבר שאין כמעט חייל או מפקד שאינו עובר עליו. והרי הכרנו את דב בעשרות פעולות לאחר מכן, מהן מסוכנות פי כמה, החל מהפעולה הבאה על ניטרת ירושלים במגרש הרוסים, וכלה בפעולתו האחרונה כמפקד פלוגה באש התופת של ניצנה. הפעולה בתל־ליטוינסקי היתה שעת המשבר שלו ממנה יצא בכשלון של שעה ובהתגברות מופלאה, עד הפכו לדמות אגדתית ממש כמפקד ללא־חת. אותה שעה כאב לבנו עליו.

אחרת היתה תגובתנו על דברי הנזיפה של „ישקה". דבריו לא חדרו אל לבנו, כנראה מפני שידוע ידענו, שבעת ביצוע הפעולה הפרידה ביניגו גדר המחנה, כשאנחנו בפנים, והוא — בחוץ.

אך הפעולה עצמה, גם בכשלונה, הכתה שרשים עמוקים, שרשי נסיון ואימון, בלב כל המשתתפים בה.

מותו של סוכן

באותה תקופה — סוף שנת תש"ה כבר התנהל המשא ומתן על הקמת "תנועת המרי" — היא תנועת הפעולות המשותפות של הגנה, אצ"ל ולח"י — נגד זה — לוחמים עברים.

המדובר הוא בדוידסקו, איש זכרון־יעקב. כפי שסופר לעיל, התקשרת מחלקה ו' שלנו, מחלקת שרות הידיעות, עם סוכנים יהודים, ששירתו את האנגלים, כדי לרכוש אותם על ידי שכנוע לשרת אותנו, או כדי למנוע אותם לעבוד נגדנו על ידי־איומים. מכאן נוצרים לעתים קרובות מצבים מסובכים עד למאוד.

ודוידסקו הסתבך עד למאוד. הוא עמד בקשר עם אדם שלנו, יוסף סיטנר, שהיה חייל ואתראי לסניף לח"י במצרים עד להתנקשות בלורד מוין. לאחר פעולה זאת ברח ממצריים, חזר ארצה ועבד במחלקת הידיעות. הוא שבא במגע עם דוידסקו.

יתכן שהאנגלים החלו חושדים בדוידסקו, או שהוא עצמו החליט להשתחרר מ"אדון" אחד, מלח"י, ולקנות את לב אדונו הקבוע — האינטליג'נס הבריטי. הוא הבטיח להסגיר לידיהם "אדם חשוב" מלח"י. התנאי שהתנה היה: להכין לו כל הניירות הדרושים ליציאה לחו"ל, כי ידע מה צפוי לו אם יתגלה הדבר. יאכן צדק, אלא שהספיק למלא רק את מחצית המלאכה: להסגיר — הספיק, לברוח — לא.

הוא קבע פגישה עם סיטנר במקום קבוע ובשעה קבועה. ומיד לאחר שנפרדו זנקו שבעה בלשים בריטים, התגברו על סינטר, שניסה להתנגד ולחמוק, ואסרו אותו.

הדבר הגיע מיד לידיעתנו, ועוד אותו לילה ערכנו ציד עליו בכל בתי המלון בתל־אביב, לשוא.

אך הוא לא התחמק.

על ישראל (משה בר־גיורא), על אלחנן (אברהם יהדאי), על נ. ועל אחת הבנות של לח"י ש., הוטל לחסל את הסוכן בביתו. ביום י"ב באלול תש"ה ישב דוידסקו בחדרו בזכרון־יעקב עם יהודי אחד, וגמר עמו חשבונות שונים. הזוג ניגש לחלון, שניהם פתחו באש מאקדחים והמיתו את דוידסקו במקום, מבלי לפגוע באדם השני.

ארבעת אנשינו נסוגו ברגל לחיפה.

בפעולות כספיות: 2:1 לטובתנו

באותה תקופה — סוף שנת תש"ה כבר התנהל המשא ומתן על הקמת „תנועת המרי" — היא תנועת הפעולות המשותפות של הגנה, אצ"ל ולח"י — נגד השלטון הבריטי. בתקופה זו לא בוצעו פעולות מלחמתיות ישירות נגד השלטון, אך עסקו באימונים, במילוי המחסנים ובנסיונות להצטייד גם בכסף.

בעת אימונים נתפשו 20 אנשי אצ"ל בשוני ליד בנימינה, ובעקבות היוזמה של לח"י סרבו גם הם להכיר בסמכות בית־דין וגידונו לשנות מאסר רבות.

יחידת אצ"ל החרימה ב„אגרובנק" בתל־אביב 3.500 לא"י. נסיון שני של אצ"ל נגד מכונית דואר בריטית, שהובילה כסף לירושלים, נכשל.

באותו פרק זמן עשה לח"י שלש פעולות כספיות, מהן נכשלו שתיים ואחת הצליחה.

הראשונה היתה נגד בנק דיסקונט — ברח' יהודה הלוי בתל־אביב. (ויצויין דרך אגב, שכל הפעולות הכספיות נגד בנקים שנעשו על ידינו או על ידי אצ"ל, וכן הפעולות נגד יהלומנים, בנויות היו על היסוד, שהבנקים וכן היהלומנים מבוטחים בחברות ביטוח אנגליות. כן, שגם אם הכוונה העיקרית היתה לרכוש כסף, נגרם בעקיפין גם נזק כספי לאוצר הבריטי).

נודע לנו, שבתאריכים קבועים, בשעה 8 בערב, מביאים שליחי אגודת הקצבים את כספם לבנק. הוחלט לחכות באחד התאריכים האלה ולאחר שהקצבים יכנסו לבנק — להיכנס לשם במדי שוטרים בריטים ובאמתלת חיפוש להחרים את אשר הביאו הם ואשר נמצא חוץ מזה בקופה.

לאחר תצפיות נערכה הפעולה.

כשוטרים בריטים הופיעו דב, הנגבי, עלי וארנון. כבלשים בריטים: אזרי (משה רדומיסלסקי) וה„קולחוזניק" (יעקב בנטוב).

בחוץ נקבעה חוליית הבטחה, מצוידת ברימוני רעש, חבילות פית עם חצי אצבע ג'ליגנייט, זה מקים רעש איום ואינו גורם שום נזק.

בשדרות רוטשילד חיכתה מכונית, לאחר הפעולה יעברו האנשים עם השלל דרך הצרות לשדרות ויסתלקו במכונית בעלת מספר מזויף.

הקהל ראה 4 שוטרים בריטים בראשות סרג'נט (עלי, „האנגלי" ביותר בלשונו) קרוב לבנק ו„הבינו" שכאן אורבים למישהו.

קרני (רבקה ליברמן) ראתה את השניים מהאגודה נכנסים לבנק, עברה ליד השוטרים, ואמרה בלחש — „בסדר".

כעבור דקה ראיתי שני אנשים יוצאים מהבנק, חששתי לשינוי, אך החלטנו על אף הכל לפעול.

בפנים שלפו האנשים אקדחים וציוו על הנמצאים לשתוק. האפתעה הראשונה היתה, שמצאנו בפנים למעלה מ־30 איש. התברר, שבבנק התקיימה ישיבה של נציגי חקלאים מכל הארץ. המיסכנים נבהלו מאוד, אך נצטוו לעמוד ליד הקיר בידיים מורמות.

שאלנו על הקופאי. הוצאנו מכיסיו צרור מפתחות. אף אחד לא התאים לקופה.

„היכן המפתחות של הקופה?"

„אצל המנהל".

„היכן המנהל?"

„איננו כאן" — ענה אחד הנוכחים.

למחרת נתברר, שהמנהל היה בבנק, הוא היה אותו האיש שענה בשקט שכזה — „איננו כאן".

הפעולה נכשלה. ארגון נתן פקודה לסגת, לאחר שהתרה באנשים לא לזוז, כי ליד הדלתות הותקנו מוקשים...

זה לא היה נכון, כמובן, אך אם חזרנו בלי כסף, צריך לפחות לסגת בלי תקלות.

כעבור שבועות מספר נכשל נסיון שני: להחדיר כסף ממכונית דואר ליד בנין הדואר הראשי. שוטר בריטי הבחין באנשים, ניסה למנוע בעדם. הוא שילם בחייו. אך את הכסף הציל. השלל היחיד היה ה„טומיגן" שלו.

ורק הפעולה השלישית הצליחה.

נודע לנו על ערבי עשיר, הבא לעתים קרובות לבורסת הזהב בתל־אביב, ברח' לילינבלום, ועל שכמו שק עם כסף ותכשיטים.

בא' בחשון תש"ו, לאחר תצפיות, בוצעה הפעולה.

אנשינו נכנסנו לחצר הבורסה, פקדו על כל הנמצאים שם להרים ידיים. ערכו חיפוש בכל הכיסים והחרימו — 5,000 לא"י.

ורק הערבי העשיר הצליח להתחמק אין־שהוא.

מזלו של גוי עשיר.

בניגוד לבנקים וליהלומנים בעלי בתי־חרושת, אין להניח שאנשי הבורסה היו מבוטחים, ועל כן מגיעה להם תודה על „תרומתם" זאת למחתרת.

ימי תנועת המרי

מזל טוב: אחדות לוחמת

ליל כ"ה בחשון, תש"ו (1.11.1945), היה ליל מיפנה. אותה שעה נדמת היה, שזה ליל מיפנה היסטורי. כעבור זמן נתברר שזה ליל מיפנה לתקופה בלבד, ואף על פי כן — בעל חשיבות היסטורית.

באותו לילה יצאו לפעולות נגד השלטון הבריטי כל שלשת הארגונים המזויינים: ההגנה, אצ"ל ולח"י.

והיתה שמחה רבה בלבבות. זה בא באיחור, אך בא. יאיר ידע זאת ראשון: אין מנוס מהתנגשות מזויינת עם השלטון הבריטי. אמנם, עדיין יש הבדל עצום בניסוח המטרה. אמנם, עדיין ראשי הסוכנות ומפקדי ההגנה מכוונים את עיקר זעמם נגד אובייקטים דוממים. בלילה ההוא — נגד פסי רכבת שפוצצו ב־153 נקודות ונגד שלוש סירות משמר חופים בחיפה שטובעו. אמנם, ההוראה היא חמורה ביותר: חס וחלילה לא לפגוע בחיי בריטים.

ואף על פי כן, למרות כל המגבלות האלה, הרי יש לזה משמעות היסטורית. הרי זוכרים אנו, כי גם אנשי אצ"ל יצאו תחילה לפעולות נגד משרדים ובניינים. הרי גם שם רווחת היתה זמן רב התיאוריה של „אמצעי לחץ". כדי שהבריטים ישנו את קו מדיניותם. הרי גם אצלם עדיין מדברים על שלטון הדיכוי ולא על השלטון הזר. הרי ישנה דיאלקטיקה של מלחמה, המחייבת לאמר ב' לאחר שאומרים א'.

אמנם, כעבור שלשת רבעי שנה נתברר לנו, שדיאלקטיקה זאת אינה מחייבת את כולם. התברר, שדי היה בפעולת לחץ נגדי אחת של הבריטים ובניין ה„מרי" של ה„הגנה" התמוטט. אך לפי שעה היה הסיפוק מלא והשמחה רבה. אז, עם הפסקת „המאבק", היינו שואלים „למה אתם מפסיקים", היום נכון יותר לשאול: „למה התחילה ההגנה בפעולה".

והתשובה היא: ראשית היה זה פרי האכזבה האיומה על רקע התקוות הרבות שתלו בנצחון הלייבור ועל רקע גירוש המעפילים. שנית היה ברור, שאם לא יצאו לפעולות יגבר כוח השפעתם של הפורשים, והשיקול בצמרת ה„הגנה" והסוכנות ומפא"י היה, מה עדיף: פעולות הריפות של הפורשים בלבד

על רקע של אהדה עמוקה מצד כל העם והישוב, המאוכזבים והממורמרים בעקבות דברי השגאה והבלע של בווין, או פעולות משותפות בפיקוח עליון של "המוסדות".

היו רבים ב"מוסדות" שהיו נגד "המאבק" הזה ונגד השיתוף עם אצ"ל ולח"י, מתוך טענה, שזה גושפנקה לפורשים, שעד כה היו מנודים ואסורים במגע — פרט למגע של רדיפות, עינויים והסגרות. אך דעת האקטיביסטים, כלומר, דעת אלה שהרגישו יותר את האוירה של הרחוב, ניצחה.

בדיונים המדיניים "הגבוהים", כמובן שלא היה לנו, אנשי החטיבות הלוחמות חלק. קיבלנו הסברים מקיפים על כדאיות השיתוף. שני הארגונים הפורשים קיבלו על עצמם מגבלות מסויימות, רק בשני שטחים השאירו לעצמם חופש פעולה:

רכישת נשק ופעולות כספיות. לעומת זאת אסור היה להם לבצע פעולות מכוונות במישרין נגד השלטון, ללא החלטה משותפת ותיאום.

הפעולה המשותפת עם אצ"ל בלוד

במסגרת זאת של "תנועת המרי" היתה פעולתנו הראשונה, יחד עם אצ"ל, התקפה על צומת מסילת הברזל ותחנת הרכבת בלוד. בתוצאת הפעולה נהרסו קרפיפי המסילה, שלשה קטרים, תחנת מנגנון האיתות ומחסן קטרים. שני חיילים בריטים, ארבעה נוטרים ועובדי רכבת ערבים נהרגו. איש אצ"ל אחד, (יששכר וויגמן) — נפל.

על פרטי ההתקפה מספר עלי (דוד סובול):

פעולת תחנת הרכבת בלוד.

בליל האחד בנובמבר התאספנו בפרדס ע"י בית החולים ביילינסון. משם הוליך אותנו אחד מבחורי אצ"ל לפרדס אחר, מרוחק מאד מפתח תקוה בכוון ללוד. הלכנו כשלשת רבעי שעה.

במקום המיועד חכו כבר מספר בחורים. הובא לשם נשק וכריכים לארוחת הערב. ישבנו במעגל, למעלה משלשים איש, מתחת לסככה של בית אריזה ואיתן (לבני) הסביר את תכנית הפעולה.

דיל התיישב על ערמת חציר ועישן בשקט את מקטרתו. מראהו היה כמראה שודד־ים זקן וכל מי שהציץ אליו לא יכול היה להמנע מחיוך.

מאחר שידעתי את פרטי התכנית בליתי את זמני בסקירת פני הנוכחים. היו כאן בחורים מגילים שונים. אחדים צעירים, אחדים בעלי משפחות. פולנים,

הימנים, ילידי הארץ, ספרדים — בליל של עדות, צבעי פנים שונים, קבוץ גלויות. כל אלה הם בני עם אחד והתאספו כאן למטרה משותפת, הרהרתי.

בפינה ישבו שתי בנות. אחת מהן היתה דבורה, שביקרה לעתים קרובות אצל חנה. לא העליתי על דעתי שהיא חברת אצ"ל ותמהתי מאד לראותה כאן. היא הביטה בי במבט ידידותי. חייכנו זה אל זו. היא שמשה כאחות ותפקידה בפעולה היה הגשת עזרה ראשונה במקרה של פצועים.

יהושע, מפקד הפעולה, חלק את האנשים לקבוצות לפי תפקידיהם והחל בחלוקת הנשק. איתן החליט להשתתף אף הוא בפעולה בתור משקיף צבאי. חולקו קובעי פלדה ותחבושות.

ארנון היה מפקד החבלנים ואני — סגנו. מתפקידנו היה לפוצץ את הקטרים החונים ליד הקרפיפים העצומים של בתי המלאכה. קיבלנו, נוסף על נשקנו, תרמילי צד ובהם מטעני חומר נפץ. כל מטען היה מיועד לקטר אחד. כמו כן, קבלנו את בקבוקי החומצה. הם היו סתומים בפקק רגיל והכנסנום לכיס הימני. אל הכיס השמאלי שמנו את הפקקים עם הצלולויד שאליהם חוברו גם נפצים ממולאים בפוטש וסוכר. נביא אותם לידי מגע רק שם — ובמקום.

כפי שמורי הדרך (שעברו בה פעמים מספר לפני הפעולה) הודיעו — עלינו ללכת שלוש שעות. כל הפעולות היו צריכות לצאת לפועל, בכל רחבי הארץ — בחצות. יצאנו, אם כן, בדיוק בשעה תשע בערב, ערוכים במבנה קרבי: מורי הדרך בתור גששים בראש, אחריהם בשתי שורות היחידות השונות, — במרכז: המפקד והעזרה הראשונה — ומאחור — חולית המאסף.

הלילה היה חשוך מאוד. המיטענים הכבידו מאוד על ההליכה וכעבור שעתיים הרגשתי עייפות — למרות המנוחות הקצרות בסוף כל חמשים דקה של הליכה.

מקץ שלש שעות הליכה נתברר שמורי הדרך טעו והגענו למקום אחר. ניתנה מנוחה. המפקדים החלו מתייעצים. בינתיים חילקו רקיקים ודבורה נתנה לכל אחד טבלית „נובידרין" להגברת המרץ. הורשנו ללגום מים אך ורק לשם בליעת הרפואה.

ושוב יצאנו לדרך.

עברנו בפרדסים, בשדות חרושים חריש עמוק, הרגלים שקעו ברגבי האדמה השחורה עד למעלה מהקרסוליים. ההליכה היתה קשה ומיגעת. מדי פעם בפעם נאלצנו לעבור דרך גדר צברים והפגיונות החלו חוצבים בתוך הקיר החי במקומות אחדים בבת אחת.

סמוך לשעה שלש לפנות בוקר הגענו לקרחת קטנה בקצה הפרדס. ניתנה

מנוחה. כולם היו עייפים וצמאים. מישהו לחש „חברה, מים". כולם הסתערו לכוונו. גם אני ניגשתי. הוא גילה מאחורי בית אריזה רעוע בריכה קטנה מבטון. היא היתה מלאה מים שהעלו ירוקה. שיכבה עבה של לכלוך, אבק, עלים יבשים שטו בתוך הקצף הירוק ומשניגשנו שמענו קירקור צפרדעים בסביבה. אחרי שש שעות הליכה — איש מאתנו לא שם לב לצבע המים. כל אחד נגש. הרחיק את קליפת הלכלוך בידו וטבל את הפרצוף. כך עשיתי גם אני. שתיתי מספר לגימות והוטב לי. כשחזרתי אל היושבים, ראיתי שאחדים מהם מכרסמים משהו. שכני הושיט לי פלח תפוח־זהב. ניסיתי לטעום אותו — הוא היה בוסר. ובכל זאת נראה לי כטעים מאד. השיניים קהו והלשון צרבה. אבל זה היה טוב.

לבסוף הצלחנו להגיע לתעודתנו. השעה היתה ארבע ועשרים בבוקר. התרכזנו בפרדס הנמצא מאחורי בתי המלאכה של הרכבות. המתפרצים הראשונים חתכו פירצה בגדר וחדרו פנימה. אלה היו העמדות הקיצוניות. אחריהם נכנסו המשולטים על הקרפיפים, ותורנו, תור החבלנים היה מיד אחריהם. שכבנו בפרדס. לפתע יריות מכל הצדדים. חושך. אינך יודע מי יורה, מניין יורים ולאיזה כיוון. באורח אינסטינקטיבי תקעתי את ראשי בקרקע — בתוך „צלחת" שמסביב עץ תפוז. תורנו הגיע להתקדם. ארנון רומז לי ואני קורא לאנשי עמדתי. בבת־אחת אנו קמים. כשאני עובר דרך הפרצה — אני שומע יריות תת־מקלעים מכל הצדדים והתפוצצויות רימונים. אני רץ שמאלה, לפי התכנית. אני מציץ אחורנית — הבחורים אחרי. לפנינו עומדות שתי שורות ארוכות של קטרים — גושים שחורים עצומים. אחדים מהם מוסקים ופולטים הום ורעש חזק. אקדחי שלוף בידי הימנית ובשמאל אני מתיר את רצועות ילקוטי. אנו הולכים על פני בית מלאכה גדול. מספר פועלים יוצאים מתוכו לקראתנו. ברגע הראשון נדמה לי שהם רוצים לתפשנו. אני יורה יריה אחת בכיוון לרגליהם ולוחץ עוד פעם על ההדק — האקדח לא יורה. הפועלים מתפזרים לכל עבר ינעלמים בין רגע מן העין. ורק אז אני תופש שהם כלל לא התכוונו אלינו — אלא שהם רצו להמלט על נפשם. אנו עומדים על רציף ארוך שמשני צדדיו ערוכים הקטרים. ארנון אומר לי במהירות: „קח את השורה השמאלית. אני אסדר את הימנית". הוא הולך עם קבוצה ואני עם הנותרים.

„איך מכניסים את הבקבוק?" שואל אותי אחד מהם.

קולו נשמע בין רעש היריות וההתפוצצויות. הוא מרגיז אותי. מה הוא שואל ברגע כזה שאלות תם משונות? לא הסבירו לו קודם לכן כיצד להפעיל מטען? אבל מיד אני מתחרט. הרי כל אחד עלול להתבלבל. ועובדה ששאר הבחורים יודעים את המלאכה.

„אל תעמדו באמצע הרציף, תפשו מחסה. התקדמו ליד הקירות והקטרים!"
פוקד אני על הבחורים. „התחילו מסוף השורה. אני אתקדם מכאן כלפיכם.
כשנפגש — ניסוג. תכניסו את המטענים לתוך הדוודים או בין המסבים" ואני
נעצר עם הבחור המבולבל ומכניס לו בקבוק לתוך המטען. הוא מתחיל בעבודה.
אני מטפס לתוך קטר. המדרגות מפוייחות. קשה לעלות בעזרת יד אחת וידי
השניה עסוקה באקדח. אני משיב את האקדח לחגורה, מוציא בקבוק, מכניס
אותו לתוך המטען וזורק את המטען לתוך דוד הכבוי. אני מרגיש שהכיס בו
נמצאים הבקבוקים אכול כולו על־ידי החומצה. אני עובר לקטר השני. חם נורא
בפנים. בתוך הדוד בוערים יורקי אש גדולים. אני מהסס אם להכניס את המטען
פנימה — אולי יתפוצץ מהחום בטרם אספיק להסתלק או בזמן שהבחורים יעברו
כאן — ועלול לקרות אסון. לא. מוטב לרדת ולהטמינו מאחורי בוכנת מסב
הגלגלים. וכך אני עושה. אחרי הקטר השלישי אני נתקל בבחורים שלי.

„מה, אני שואל, כבר גמרתם?" ומיד אני נזכר שאנחנו ארבעה ועבדנו
משני כוונים, לכל אחד היו ארבעה מטענים והרי לך חמשה עשר קטרים ועוד
מטען מיותר בידי.

„אנחנו מסתלקים. בואו" אומר אני אליהם. הם הולכים אתי. שוב אנו
עוברים על יד המוסך שממנו יצאו לקראתנו הפועלים. אני מציץ פנימה ורואה
משרד, מרכזיה חשמלית ומכשירים שונים. כדאי להכניס הנה את המטען המיותר
שלי. אני מתקרב לפתח ופתאום התפוצצות מעבר לדלפק המשרד. משהו עף
ואני מרגיש צריבה באצבע. זה לא כלום. כנראה שאחד מאנשינו הטיל הנה
רמון רעש דרך החלון ולא ראה אותי. אני מחבר את הבקבוק ומניח את המטען
על־יד המרכזיה החשמלית. אנו רצים בכיוון לגדר. גמרנו את תפקידנו. לפתע
נשמעת התפוצצות אדירה ממרחק כמאה וחמשים מטר. זהו בית האיתות שהתפוצץ.
משה היה אחראי לפצוץ זה. „עבודה יפה" אני חושב לעצמי.

מתחילים להופיע אחד אחד, שנים שנים, — כל מי שגמר את תפקידו.
אחרונים חוזרים הבחורים מהעמדה הקיצונית: בית האיתות. יהושע שואל:
„היכן משה."

אחד מהם עונה: „משה נהרג".

כל הפנים נפנים לכוונו. הוא מוסיף: „הנה ה„טומי" שלו. הבאתי אותו".
מתחילים לסגת.

מספר אנשים נסחבים. כולם מביטים אליהם. „מה קרה שם?" שואלים.
שני בחורים מוליכים את דבורה. היא בוכה.

„מה יש לה" שואל אני את אחד מבחורי עמדתי.

„משה — זה הבחור שלה, אתה מבין?" עונה הוא.

הבנתי. כעת נזכרתי שראיתים פעם ברחוב הרצל. אינני זוכר אם היו שלובי זרוע או לא. ובכן, ככה. היא הולכת לפעולה בתור אחות והארוש שלה נמצא בקרבתה. ומצב רוח שניהם טוב. הם יחד. וכעת היא חוזרת יחידה. והוא מונח שם. מעבר לתעלה. ואולי הוא רק פצוע? לא. הוא נהרג. מחר היא תקרא זאת בעתון ואז יפוג הספק וכל צל של תקוה לראותו אי פעם שוב יעזוב את דבורה.

כשהולכים לקרב, מוכנים לאבדות ובכל זאת — הנסיגה החלה ברוח נדכאה.

ופתאום — התפוצצות אחת ואחריה שניה ושלישית. „חברה, זה פועל" נשמע מכל הצדדים. והנה נישא אל השמים עמוד־אש־ועפן סביך. מיכל דלק התפוצץ. ישוב — התפוצצות אחרי התפוצצות. מצב הרוחות הוטב. מנגנוני ההשהיה פעלו כראוי. הפעולה הצליחה.

שוב עברנו את גדרות הצברים, דרכים בין פרדסים, שדות חרושים. הנסיגה לא היתה מאורגנת כראוי. הפקוד היה רופף. לא הוחזק קשר בין היחידות והאנשים התפזרו על פני עשרות מטרים. אחרי כשעה של הליכה איטית ובלתי מסודרת זו החל עולה השחר. כשהצצתי אחורנית ראיתי שהפיזור הולך וגדל. עתה הסתערה שורת האנשים עד מאה מטר מההולכים בראש ועד המאסף. אחדים נכשלו בהליכה. ארנון (שאול הגלילי) לקח את ילקוטיהם כדי להקל עליהם. בצלאלי (יצחק בן־משה) תמך בבחור שנקע את רגלו. אילו היה מזדמן משקיף מן הצד היה בודאי חושב אותנו לשארית הפליטה של צבא שבור אשר בורח מהמערכה כל עוד נפשו בו. לרגע העליתי על דעתי שניתקל פנים אל פנים עם יחידה מזויינת של האויב. נחרדתי לרעיון זה. אף היחידה הקטנה ביותר היתה מסוגלת להשמידנו אם היתה נערכת במבנה קרבי או אורבת לנו במקום סתר.

למזלנו — לא ידעו הבריטים מהיכן להתחיל. כי, כאמור, הותקפו באותו ערב קטעים רבים של מסילת הברזל במקומות שונים בארץ.

בשעה עשר בבוקר הגענו לפרדס, מהלך כשעה מפתח־תקוה. ניתנה מנוחה ושני בחורים נשלחו להודיע שחזרנו. חכינו לשובם.

כולם היו רצוצים. עכשיו כשישבתי, הרגשתי את עייפות שלוש עשרה שעות ההליכה המאומצת והדריכות בשעת הפעולה. כל גופי כאב. שרירי הרגלים מתוחים. רצון־שינה עז שלא הרגשתי דוגמתו קודם לכן השתלט עלי. אך לא הרשיתי לעצמי לוקסוס זה. עדיין לא הרגשתי עצמי בבטחון. „אולי

הולכים בעקבותינו" חשבתי. קטפתי אשכולית קטנה וירוקה, קשה כאבן, ותקעתי בה את שני. דיל ישב לידי. התחלנו משוחחים. בחורים אחדים נחרו. אחדים חלצו את נעליהם. דבורה התאוששה מצערה האישי והתמסרה להגשת עזרה ראשונה לנזקקים. מי רגליו הועלו בועות, מי פצע את ידו או נכוה בשעת הפעולה ומי סבל מכאב ראש או מיתושים אחרים.

יהושע הציב זקיפים לארבעה כיוונים. כעבור חצי שעה לערך החליפם. דבר זה לא עלה בידו על נקלה. הכל היו עייפים, בחלקם ישנו.

"בוא ניגש שנינו" אמרתי לדיל.

"מסכים" ענה.

קמנו וניגשנו אל יהושע. הוא הפנה אותנו לקצה הפרדס, בקרבת הדרך.

"תשלחו חזרה את הזקיף ששומר שם".

כשהגענו לסוף הדרך, ראינו את ה"זקיף" שוכב על בטנו, פנים לקרקע וישן שנת־ישרים מלווה נחרה אדירה. התביישתי לגשת אליו, בתארי לעצמי את מבוכתו לכשיראנו — והוא שרוי במצב כה מביש. זרקתי בו אבן כדי להעירו. הדבר לא השפיע עליו.

נאלצתי לנערו בחוזקה. הוא קם ואף לא הבין מה רוצים ממנו. הוא הביט בי בפנים מטופשות. עיניו היו אדומות.

"לך חזרה, אמרתי, תמשיך לישון שם".

הוא קם והלך.

לבסוף הגיעה "תגבורת" מהבסיס: מספר בחורים ובחורות. הם הביאו אתם כריכים ושקים, עטפו את הנשק ולקחוהו. השעה היתה שתים עשרה. התחלנו מתפזרים.

וכתוספת הדו"ח של רמי (צבי פייגלביץ):

צורפתי ליחידה שהוטל עליה לפוצץ בניין האיתות בן 2 קומות. מפקד החוליה, איש אצ"ל, משה, נפגע בשעת ההתקפה מכדור הבריטים ועם הנסיגה לא נותר לי אלא לסחבו למקום בטוח כדי שלא יופקר בידי הבריטים. גם אני נפגעתי בשריטות מרסיסים בזמן הפיצוץ. וכשהחלה הנסיגה נשארתי לבדי עם ההרוג. סחבתיו על כתפי כברת דרך כי לא ידעתי שהוא נפח כבר את נשמתו. משנוכחתי בכך הסתרתי אותו בין השיחים וניסיתי להשיג את חברי אך נכשלתי בין קוצי הצברים ונאלצתי להחבא בין השיחים. שכבתי שם במשך כל שעות היום. מעלי חגו אוירונים ובכל רגע עלולים היו אנשי צבא לעבור במקום ולגלות את מחבואי. השעות נמשכו בעצלתיים, הצמאון והרעב

החלו מציקים לי, אך לא היתה לי ברירה. הייתי מוכרח לחכות עד הלילה הבא. עם רדת החשיכה המשכתי בדרכי כשכולי פצע ומלוכלך בדם חברי. הגעתי לחוות הילדים בן־שמן. הואיל וקיים היה אז הסכם עם ההגנה פניתי לאחראי על המקום והסברתי לו את מצבי ואז הוגשה לי עזרה ראשונה. ניתן לי אוכל והנשק הוסתר בכפר. למחרת הועברתי לתל־אביב והובטח לי שהנשק יוחזר בבואי לתל־אביב נודע לי שבמרכז לח"י ראו אותי כנעדר וכאבוד בקרב; כי כל החקירות שנעשו בקשר אלי, אם נפלתי בשבי או שמא נתגלתה הגופה, העלתה חרס. השמחה בין החברים עם שובי היתה גדולה.

סופו של משה"לה ברי־גיורא

באותו לילה של שמחת "האחדות הלוחמת" היה ליל אסונו של משה"לה ברי־גיורא, שברח עם ישקה לבשטיין מבית־הסוהר המרכזי בירושלים, והיה לא רק אחד המוכשרים שבשורות לח"י, כי אם הבחור האהוב ביותר על כולנו, על כן היתה נפילתו פגיעה עמוקה בלב.

ונוסף לכך היה זה כשלון לפעולה; שעלולה היתה להיות החשובה ביותר מכל פעולות אותו לילה: פיצוץ בתי הזיקוק בחיפה, זה אחד ממרכזי העצבים של האינטרסים הכלכליים של בריטניה בארץ. ועם כל הרעש שקם בעולם לרגל פעולות אותו לילה, אין ספק שלהבות בתי הזיקוק הבוערים היו מתמידים זמן רב יותר ומאירים מרחקים רבים יותר מכל הפעולות האחרות.

ההכנות לפעולה זו החלו לפני שבועות מרובים. בזהירות רבה הוחדרו לעבודה בבתי־הזיקוק משה"לה ברי־גיורא ודן (יעקב גרינברג). החדרת חומר־הנפץ למקום גם היא תבעה אורך־רוח ואורך־זמן בגלל החיפושים שכל עובד חייב היה לעבור אותם בהכנסו לתחומי המפעל. במנות קטנות הוחדרו החומר והנפצים ובמתח־עצבים גדול רוכז, הוטמן ונשמר בתוך תחומי המפעל, שכל פינה שבו נמצאה תחת פיקוח עינם הפקוחה של בלשים. בסוף אוקטובר 1945 היו החמרים מוכנים והמבצעים חיכו רק לאות מן המרכז.

עם גמר המו"מ על "תנועת המרי" בימים האחרונים ממש של אוקטובר הציע גרא להכליל פעולה זו במסגרת הפעולות הראשונות של הגוף המתאם. נציגי ההגנה, ובייחוד ישראל גלילי, התנגדו לביצועה בשלב זה, בגלל משקלה המדיני המיוחד. נציגנו גילה אז, שהפעולה מוכנה וכל עיכוב בביצועה עלול לסכן את אנשינו. כן הביע חשש, שאין עוד אפשרות לדחותה מבחינה טכנית. הוא הבטיח שהמרכז יעביר הוראה על דחייה, אבל הזהיר מפני האפשרות שהוראה זו לא תוכל להתמלא.

למשה'לה ברי־גיורא הוסבר המצב החדש שנוצר וביצוע הפעולה או דחייתה — אם הדבר אפשרי — נמסרו לשיקול דעתו, כאחראי במקום־הפעולה. כמעט ודאי הוא, שמצב בלתי־ברור זה מתח עוד יותר את עצביו של משה'לה, שהיו מתוחים גם בלאו־הכי מהליכה על גבי חבל על פני תהום במשך שבועות רבים; וזה גרם לכשלון הפעולה ולאסון שהתרחש בעקבותיו.

הנה תיאור שניתן מפי אחד המשתתפים בה, אלחנן (אברהם יהודאי):

באותו יום נסענו אחר הצהרים לבקור אחרון בסביבה, על מנת לקבוע אם יש אפשרות של נסיגה או לא. בהמשך השיחה עם משה'לה הוא התבטא בצורה שכזו: „עם כל הבטחון בהצלחת הפעולה בכל זאת מפעם לפעם מתגלות בי רגשות משונים אשר משרים בי מצב רוח" והוא הוסיף שיש לו הרגשה שלא יצא משם. אני כמובן הוצאתי אותו מכלל מחשבה שכזו ואמרתי כי כל הסימנים מראים שאנחנו נצליח בהחלט ובזה נפסקה השיחה בכוון זה.

כל אותו הערב היה מאוד מתוח. את זאת הרגשתי מתוך התנהגותו לאחר שנכנסנו וניגשנו לעבודה וחילקנו את התפקידים. לי נמסר אחד ולו אחד. אני עמדתי בשמירה בפתח אחד של המקלט ודן (יעקב גרינברג) בפתח שני. שני הנותרים נגשו להוצאת המטענים והצעצועים שהיו קבורים באדמה. לכל רחש קל ביותר היה מפסיק את העבודה וניגש לשאול לפשר הדבר. אני, כמובן, פיטרתי אותו בתשובה שלילית, כך חזר הדבר מספר פעמים. לאחר שהוציאו את כל המטענים וסידרו אותם במקומות מסויימים, ניתנה הפסקה. השעה היתה 11. משה'לה ביקש אותי להעיר אותם בשעה 12.30. ב־12.15 התעורר משה ארטל והוא מעיר גם את משה'לה כדי שיגשו לעבודה, אך הוא אומר כי יש עוד רבע שעה ואפשר עוד לנוח. כעבור עשר דקות שוב מתעורר משה והפעם תובע בתוקף כי ניגש לעבודה היות וחמש דקות אלה אינן קובעות. אך משה'לה אומר שיעורר אותו ב־12.35 זאת אומרת 5 דקות לאחר הזמן שקבע מקודם. לדעתי הוא ראה את הקץ ורצה למשוך אותו. וכך זה היה ב־12.35. ניגשנו להכנת הבקבוקים. משה'לה הטיל עלי למלא אותם. הוא הגיש לי בקבוק אחד, מילאתי אותו ומסרתי לו בחזרה על מנת שיכניס אותו לכיסו. אך הוא העביר אותו מיד ליד, הכניס והוציא חזרה, ואני יושב ומחכה לבקבוק השני ממנו. ראיתי שהוא בושש להגיש, לקחתי את הבקבוקים בעצמי, מילאתי אותם והגשתי לו בזה אחר זה על כן לא היתה לו שהות להתמהמה. את משה שלח לשמירה ורק את דן קרא אליו.

גם דן החל בהכנסת הצעצועים לכיסו. עתה נשאר להם לקחת 4 מנגנונים

ו־4 מיטענים ולגשת למטרות. הוא פתח את המזוודה והוציא 4 שעונים והשאר רצה להכניס בחזרה. אולם דן מנע בעדו, כי לשם מה יש להכניס חזרה. אולם את המזוודה רצה לסגור חזרה. כרגיל יש שכבה הגונה של נייר מעל לשעונים, אבל הפעם ויתר על זה. מהחוטים של הנפצים נוצר מעין קפיץ אשר העלה את אחד המנגנונים למעלה. לפי דעתי בורג המחוגים היה פתוח וכשלחץ על מכסה המזוודה אזי הוא סובב את הבורג חזרה, זאת אומרת משעה 5 לשעה 3 ששם היה בורג החבור וכך נוצרה ההתפוצצות. אינני חושב שישנה אפשרות אחרת למקרה היות וראיתי כי הלחיצה היתה על גבי השעון. אני באותה שעה ישבתי לימינו ודן עמד מאחוריו. מיד לאחר שנפגעתי, יצאתי החוצה לראות מה התכוונה, אם הרגישו בדבר מה. דם רב נזל לי מהעין. ביחד עם כמות לכלוך ודם זרקתי במו ידי את העין שיצאה ממקומה. כמובן שרק הרגשתי בריר ומיד הבנתי כי אבדתי את עיני. הכרתי לא אבדה למרות שדם רב נזל. הסתתרתי למספר רגעים לראות מה יתרחש. מאחר שנוכחתי כי שקט מסביב, ניגשתי חזרה לפתח המקלט וקראתי בשמות אולם לא ענו לי. ורק התפוצצויות נוספות של נפצים שמעתי ואף נפגעתי באחד מהם ברגל. לא היתה לי ברירה אחרת אלא לשאת את הרגלים ולעזוב את המקום, כי חששתי שמא המטענים יתפוצצו ואז אבוד הכל. חשבתי על הבחורים אך בטחתי בקור־רוחו של משה ארטל שהיה שלם, כי יגיש את העזרה הדרושה ואני לא רציתי להיות למעמסה עליו. שלפתי את האקדח והלכתי בכוון הגדר. לא ראיתי כמעט ולא כלום מלבד שביבי אור עמומים. עברתי גדר אחת ועברתי גם גדר שניה וכך הייתי כבר מחוץ לשטח. הדם לא פסק מלזרום החוצה. בזאת לא התחשבתי כל כך. כל עוד היו לי כוחות להמשיך ללכת חציתי את התעלה ועברתי מתחת למגדל השמירה, משהבחנתי בזאת זחלתי שלא ירגיש בי השומר. עברתי את פסי הרכבת. לפתע האיר עלי הפרוז׳קטור. אני נשכבתי בלי נוע עד שפסק האור. וכך המשכתי את דרכי לכוון האור קרוב ביותר אשר ראיתי בכיוון לקריות. כשלתי מספר פעמים, אך לא התיאשתי עד שהגעתי לאותה נקודה אשר קבעתי. זה היה מפעל של הצנורות ומרצפות של בטון, נכנסתי למפעל אך איש לא היה. דפקתי, צעקתי, אין תשובה. ראיתי כי לא מכאן תצמח לי הישועה על כן עזבתי את המקום בכיוון האור השני הקרוב. אולם משהתקרבתי למקום הבחנתי במפעל צבאי ואף קולות באנגלית שמעתי, לכן התרחקתי משם במהירות, חציתי את הכביש והמשכתי את דרכי. עתה לא ראיתי כל סימן אשר יקבע את הכיוון שלי. על כן פניתי לצד שמאל של הדרך אשר משם נראו לי האורות של העיר. בתחילה לא עלה בדעתי איך אוכל לעבור את

הקישון, אולם רציתי להגיע למקום מים בכל מחיר, כי הכאבים מרגע לרגע עצמו ורציתי לקרר אותם. כך שרכתי את דרכי בשממה. כשלתי ושוב כשלתי. שכבתי לרגעים על החול אבל לבי לא נתן לי להוסיף לשכב. צו עליון וכוחות עליונים צוו עלי להמשיך עד אפיסת הכוחות ולא להכנע ליצר ולא לכאבים. כך נמשכו הדברים עד שהגעתי לנחל. מצד אחד שמחתי כי הגעתי למים, אך מצד שני איך אחצה אותו? כוחות לשחיה לא היו לי. רחצתי את פני בחתיכת בד מן החולצה, ספגתי מים על מנת לנקות את הדם במשך הדרך. עכשיו לא היתה לי ברירה אלא לחזור על עקבי או ללכת בכוון האורות אשר נראו לי בצד ימין. לא ידעתי בדיוק מה שם ואם הכוון היה לשם. ושוב כשלתי עשרות פעמים, את גופי סחבתי כנבלה תוך כאבים עצומים. עד לאחר זמן ממושך שאיני יודע כמה, הגעתי למקום האורות. בדרך עברתי על פני גדרות תיל שלא ידעתי מה הם מסמנים. החלטה אחד ויחידה היתה בנפשי. אם אתקל במישהו אזי אחת דתו למות ואם יהיה גם גורלי כך. למזלי לא נתקלתי באף אדם עד שלפתע נמצאתי בתוך ברכות הנפט של אי.פי.סי. שקלתי בדעתי מה יש לעשות, ובראשית התרחקתי משטח הברכות וכך משכתי את עצמי לאורך גדר התיל שאותה לא יכולתי לעבור מסיבת הצפיפות של החוטים. עברתי על פני גבעות חול ושיחים עד שנכשלתי ולא יכולתי להוסיף קום. ידעתי במובן שאני נמצא בתוך שטח אסור, אולם כוחותי לא עמדו לי הפעם. על כן זחלתי לתוך אחד השיחים להסתתר בפני השומרים ולהתחמם מהקור הנורא אשר תקף אותי. שיני נקשו זו בזו, כל גופי רעד וכוח להמשיך לא היה לי, גם כוון לא ידעתי. החלטתי שאחכה עד שיאיר היום ואז אשים את מבטחי באל שיעזור לי להגיע למקום מבטחים. אך השחר בקע וכבר אני בדרך. ידעתי עכשיו את כוון הרוחות, כי עמוד השחר הראה את הצד המזרחי ולפיו קבעתי את הדרום הצפון והמערב. ידעתי גם כן כי הכוון שלי צריך להיות מזרחית דרומית. המשכתי ללכת לאורך גדר התיל עד שהגעתי לפינה שם נפסקה הגדר הצפופה ובאה במקומה גדר משולשת. את זאת עברתי בקלות כי החוטים לא היו צפופים ביותר. המשכתי בכיוון אשר קבעתי, אזרתי את כוחותי האחרונים ונסחבתי עקב בצד אגודל עד שהגעתי לבתי המלאכה של הרכבת, שם אני יודע את הסביבה היטב. ידעתי כי מצד ימין ישנו מחנה צבא על כן הלכתי בכוון הנגדי. הפעם, לראשונה נתקלתי באדם, זה היה ערבי. הוא ראה את פצעי ורצה להגיש עזרה ז"א להוליך אותי לאיזה שהוא מקום. בטפיחה על גבי הבחנתי בו, הוא דיבר אלי אך לא שמעתי. ולראשונה הרגשתי כי גם חרש אני. הוא הוסיף לדבר בקול

יותר רם. לשאלותי, מי פצע אותי ואם רוצה אני שיעזור לי, אני עניתי בטימנים בידים כי אין צורך בכך. הייתי כבר קרוב לכביש בתי הזקוק, שם ישנה תחנת אוטובוס ומספר יהודים חיכו לאוטו. אני לא ניגשתי לאיש, כי אמרתי, אם הגעתי לכאן אגיע גם לעיר בכוחות עצמיים. חשבתי לראשונה להטמין את האקדח בתוך התחנה אך נמלכתי בדעתי ואמרתי כי יכול אני להתקל במשמר בריטי וממילא יקחו אותי, אזי מוטב שאפיל גם מהם מספר קורבנות. הטמנתי את האקדח בחגורה ובאוטובוס ראשון עליתי לעיר. כמעט ולא יכולתי לראות כלום. העין היתה עצומה. ומפעם לפעם פקחתי אותה וראיתי היכן אני נמצא. עברתי על פני רחובות אשר אולי הייתי נתקל באחד מן החברה אך לשוא, איש לא עבר. המטרה שלי היתה «מגן דוד אדום». בקרבת המקום טמנתי את האקדח ונגשתי לתחנה. משם מיד העבירו אותי לבית חולים. בבית החולים השבעתי את הרופא כי לא יסגיר אותי למשטרה והוא הבטיח לי זאת, אך הוסיף: אם תופיע פתאום, מה יש לעשות? אמרתי לו שלא יתן שום אינפורמציה. גם לזאת הסכים בחדר הנתוחים שכבתי שעות מספר עד שנתחו לי את היד הימנית. שם היה מסמר. הכאבים ברגל אף הם היו עצומים והרופא חשש שאף שם יש רסיסים, כי שברי זכוכית מצאתי בתוך הכיס. לאחר צלום לא נמצא דבר. בעינים, עדיין לא נגשו לטפול מלבד שטיפות קרות. תוך פרק זמן זה נכנס לחדר בחור אשר שאל לשמי, אני כמובן סירבתי לענות לו. הוא הפציר בי שאגיד שם, סימן, מספר, כנוי, כי לעזרתי הוא בא ואף נקב לי בשמות מסוימים אשר שלחו אותו אלי. מאחר שנוכחתי באמיתות דבריו, אמרתי לו את הכנוי. הוא לא הוסיף לשאול פרטים נוספים. הוא יצא והמשטרה באה, כמובן לא לחדר הנתוחים. עובד המשרד נכנס בלוית הרופא ודורשים לשמי. גם כאן סרבתי לענות. הם הפצירו בי שאגיד איזה שם שהוא, כי המשטרה דורשת לדעת. אמרתי מה שאמרתי והרופא הוסיף בפרטיכל, כי חולה־עינים זתו לא. זה היה די לכלבים שיסתלקו. לאחר זה בא אותו בחור בלוית בחור שני ומודיע כי הם לא יודעים על שם שכזה; בכל אופן הוא יבוא לקחת אותי בערב לבית פרטי. זה היה איש ה«הגנה». הודיתי לו על כך, וכך נפסקו הביקורים. בערך בשעות הצהרים רחצו אותי והעבירו אותי לבית החולים. אחר כך עשו לי צלום בקודקוד בשלוש צורות ובשתים הכניסו אותי לחדר הנתוחים שנית על מנת לנתח את העין. לאחר ההצהרה מצד הרופאים ביחס לגורל העין, נתנו לי את זריקת ההרדמה ורק בשעה התשיעית התעוררתי. על יד מטתי היה כבר הבחור שהבטיח לקחת אותי לבית פרטי. הוא אמר שחיכת

שלוש שעות עד שהתעוררתי וכבר רצו להזריק זריקת התעוררות. מכונית חכתה לנו בחוץ. בתמיכת שני בחורים הוכנסתי למכונית אשר הסיעה אותי לבית מסויים. הטיפול היה למופת. במשך הנסיעה נכנסתי לשיחה עם הבחורים, גוללתי לפניהם את הרדיפות שלהם עלינו בעבר ושעל אף הכל נשאנו את נס היעוד והורינו לכל את הדרך למלחמה שהיא הדרך היחידה. הוא אמר לי לאחר זאת, כי דברי והתנהגותי השפיעו עליו מאד מאד, כי נהגתי בגבורה יוצאת מן הכלל ולא התיאשתי גם ברגעים הקשים ביותר. ולמעלה מזאת, הייתי מלא אמונה ורצון להמשיך במלחמה. הוא אגב שאל לאיזו מפקדה עליו להודיע, כי להם אין אבדה שכזו — כמובן שאמרתי שיתקשרו אתנו. הוא הבטיח שעוד הערב ימסור על זאת. בשעה אחת אחר חצות הוא הופיע שוב, מעורר אותי ומבקש שאמסור כתובת שהיא על מנת שיוכל להודיע, כי עומדים עוד באותו לילה לערוך חיפושים בשני מקומות שלפי הכתובת והתעודות שמצאו במקום. אני לא יכולתי לתת לו כל כתובת וגם לא לשלוח אותו לשום מקום. הודיתי לו על הרצון הטוב שלו לעזור, אך בלית ברירה אף אני לא יכול לעזור. הוא התנצל כי את תפקידו מילא וגם הודיע על כך בזמן.

למחרת הבוקר, יום ששי, בישר לי על קורות הלילה שעבר, כמו כן על התפטרותו של הנציב. כמו כן הודיע לי כי עוד הלילה יעבירו אותי למקום אחר מסיבת בטחון. השכנים הרגישו כי נכנסנו לשם, וכבר בבוקר מרננים על כך והיה חשד שמא יגיע הדבר לאזני הכלבים. בערב הוא בא עם המכונית והעביר אותי למקום אחר כשם שהבטיח; אף שם היה הטיפול למופת. דאגו לכל פרט ופרט בנוחיות שלי והאוכל היה טוב ונוסף לזאת זכיתי לטיפול תמידי של הרופא, כי בעל הדירה היה רופא.

בשבת בצהרים, ז"א לאחר 48 שעות מהניתוח, בא הרופא המנתח בלוית הבחור מיודענו לבדיקה ראשונה. הכאבים היו עצומים. גם על זאת התגברתי והרופא לחץ את ידי מתוך חיבה על התנהגותי. לאחר הצהרים התקשרתי עם "הזקן" בטלפון והודעתי לו על מציאותי ומצב בריאותי. הוא הודיע זאת לבוצז והוא התקשר אתי. בערב בא שנית הבחור ומסר לי ד"ש מהחברים. ביום ראשון בבוקר בא עם חבילת בגדים שקנה לי זה עתה והודיע לי כי אם לא יבוא שנית, אזי יכול אני לעזוב את הדירה עם חשכה. הוא הוסיף, כי ביום השני היתה התיעצות של מפקדי המשטרה עם מפקדי הצבא וקיבלו החלטות לנקוט אמצעים מיוחדים כלפי הישוב היהודי ואם יהיה המצב מיוחד במינו הוא יודיעני על כך, הוא לא בא ולעת ערב נפרדתי בלבביות רבה מאנשי הבית שהיו כה

ערוצים לעזור בכל דבר. הם אמרו, כי התפעלו מאד מהתנהגותי היפה ומכוחי הרב הסבול. אח"כ ניגשתי למקום שטמנתי את האקדח. הוצאתיו והלכתי למקום שדן שכב שם ונפגשתי עם החבריה.

אני נמצא בטיפול רפואי של המנתח בלי כל תשלום. יותר מזה, היום הציע לי הקצבה כספית מסוימת. אני הודיתי לו על כך, אך לא לקחתי את זאת.

הוא ביקש את סליחתי אם נפגעתי מעצם הבקשה הזו. לאחרונה אמר שהוא עומד לרשותנו. כל מקרה של עזרה הוא יגיש על הצד הטוב ביותר ובתנאים הגרועים ביותר. הוא בודאי חשב אותי לאיש ההגנה, אך אין זה משנה. את העזרה נקבל אף אם ידע בבירור מי אני ומה אני. אני עתה בריא וחזק, רואה בבירור בעין הנותרת. (עד כאן דברי אלחנן).

ואלחנן? הוא הציל את עצמו בכוחות על־אנוש, כדי להמשיך. והוא המשיך ונפל בגבורים בהתקפה על בתי־המלאכה באותו מפרץ, שנית גרפו נתל קישון ואדמת המפרץ ספגה את דמו הקדוש. הפעם גם את חייו.

המעש והחד המתגלגל

כ־500 פיצוצים פוצצו בלילה ההוא ועצום היה ההד. ההד בלונדון ובירושלים, אך עמוק מזה וחשוב מזה — ההד בלבות היהודים.

הנציב העליון, לורד גורט, הודיע על התפטרותו. מסרו, כי התפטרות זאת באה בעקבות ניגודים בינו לבין משרד החוץ. הוא היה בעד ויתורים קלים ליהודים. נברך אותו, את שר החוץ מר ארנסט בווין, על שלא נכנע להצעותיו של הנציב "הטוב".

שבועיים אחרי ליל "האחדות הלוחמת" נאם בווין נאום. שמאז לא נשמע כמוהו לשנאת ישראל. הוא הודיע, שייתנו 1500 סרטיפקאטים לחודש. וגם זאת רק אם הערבים יסכימו לכך. הוא הכחיש שאי־פעם ניתנה ליהודים הבטחה למדינה משלהם, והוא יעץ ליהודים לא להדחק לראש התור...

באומו של בווין הוציא את העם בארץ לרחובות. לא עוד פעולות מחתרתיות בלילות, כי אם לאור היום, צעדו המונים ונוער והעלו באש בניינים ממשלתיים. היוזע צבא. החיילים השתוללו ברחובות וירו בהמון, לתוך בתים ולמרפסות. שבעה יהודים נהרגו, ועשרות נפצעו.

כיתות צבאיים גדולים הקיפו קיבוצים בעמק חפר. המונים נהרו לעזרת הקיבוצים, אך ההוראה מטעם ההגנה היתה התגוננות פאסיבית. כתוצאה מכך נהרגו תשעה יהודים, כמאה נפצעו, מאות נעצרו.

55 עצורי לטרון הוצאו לאריטריאה. הפעם התליטו העצורים להתנגד להוצאה. היה הסכם בין עצורי שלושת הארגונים. למעשה התגונן רק צריף אחד, בפיקודו של איש לח"י ארנון (שאול הגלילי). התוכנית להעלות באש את כל הצריפים לא בוצעה.

ההתנגדות של הצריף האחד נשברה בכוח, והעצורים הועברו. כעבור ימים מועטים פתחו חיילים כושים מהמשמר באריטריאה באש על העצורים והרגו את ארנון ואת אליהו עזרא, איש אצ"ל.

הישוב העברי כולו רותח בלי הרף. אניות מעפילים מגיעות. מהן מצליחות להוריד את נוסעיהן, מהן נתפשות, ונוסעיהן מועברים לקפריסין.

כוחות ההגנה ערכו התקפה על עמדות־משמר לאורך חופי־הארץ, השומרות את החופים נגד המעפילים.

אנו מחכים לתור של הפעולה שלנו, במסגרת „המרי". בינתיים נכשל נסיון של אצ"ל להחרים חומר נפץ במחנה בית־נבאללה. במחנה זה ערכתי אני סיור ימים אחדים לפני כן, בדיוק למען מטרה זאת. הסתובבתי שם כדרכי, במדים בריטיים, ובצאתי משם עליתי על מכונית של „כלניות", הנוסעת לתל־אביב. אני יושב בתוכם ומתכנן את תוכנית בית־נבאללה. בשכונת התקווה ילדים צועקים עלינו: „גיסטפו"! „נאצים"! אני מודה ל„כלניות" (דברי התודה הן כמעט המלים האנגליות היחידות, שאני יודע) ויורד. נס שלא ערכו בי ילדי שכונת „התקוה" משפט לינץ'...

ובאותם ימים צעד גדול קדימה במכונת התעמולה שלנו: זה חדשים אחדים ש„החזית" אינה מופיעה, כי נתפשה מכונת ההכפלה בשעת העברה. אך ממילא ריתחת הימים והלילות מצריכה מכשיר תעמולה תכוף יותר ואף קל יותר. דרושה תגובה מהירה. עתה יש כבר בית־דפוס מושלם. בתנאי ההתנגדות ההמונית לשלטון, קל יותר להשיג מקומות לאכסנת בית דפוס, וקל יותר להפיץ חומר תעמולתי.

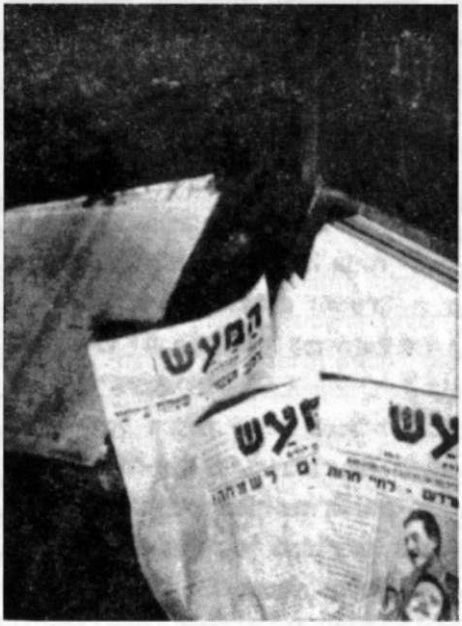
בעריכתו של גרא ובהשתתפותו של אלדד מאחורי גדר התיל מתחיל להופיע העתון „ה מ ע ש", שיוצא מעתה כמעט בקביעות כשר־עון של לח"י.

הגליון השני הוא הראשון לאחר ליל 1 בנובמבר. בגליון זה בעמוד א' שתי מודעות אבל על מות ישראל (משה בר־גיורא) ועל מות משה, איש אצ"ל.

והנה דוגמה לשני מאמרים מגליון זה:

הכוח הזידוני הבריטי לא יפסיק מלחמת האומו לחרותה.

הדיביזיות לא הועילו. חומת־הנידונים הבריטית נפרצה. סוגי־נשק רבים הפעיל הכובש, כדי למנוע את התפרצות ההתנגדות העברית. מקלעים ותת־

מקלעים, רובים, מעוניות־משורינות, סירות מוטור ואף אווירונים. אך כל זה היה לשוא. אור ליום כ״ה בחשון הלם הכוח העברי הלוחם. מהלומה אחידה ומותאמת. מעכו ועד עזה ומחוף־הים ועד הרי־יהודה ועד ירושלים, הבירה העברית הכבושה. דמי־הלילה הוחרד בארץ כולה. קולות הנפץ האדירים מלאו את חלל האוויר, הביאו בשורה לאזני העם, זרעו חרדה בלבות הכובשים.

לא עמד כוח־הנשק של המדכא מול כוח־הנשק של לוחמי־החופש. למדכא היתה העליונות במספרים. בחומר, אך לא זה בלבד המכריע במלחמה. מכריעה הכרת הצדק, שמדריכה את היד האמונה, האוחזת בכלי המלחמה. העליונות ברוח המלווה את הכוח — היא הקובעת. היא שנסכה אומץ בלב לוחמי־החופש להתקדם ולהתקיף תחת מטר של אש קטלנית. וחסרון־הרוח, חוסר ההכרה בצדק, הם שזרעו חרדה ובהלה בלבות המדכאים וגילו אותם בכל מערומי פחדנותם. חיילים ושוטרים בריטים, שהראו לא פעם את „גבורתם" כלפי אנשים בלתי מזויינים, הסתתרו בפינות חבויות, נשארו בקסרקטיניהם, בשעה שנגדם עמדו צעירים עברים במלוא זינם וציודם, החומרי והמוסרי.

קולות־הנפץ והיריות לא רק את הקלגסים כאן הרעידו. הורעדה גם לונדון, נזדעזעו חוגי השליטים בבריטניה. מיניסטר המושבות, ה„לייבוריסט"

הול, חזר על דבריו של השמרן צ'רצ'יל, שנאמרו בהזדמנות אחרת, שוב שמענו על „שימוש זידוני בכוח" ועל „התפרצויות שפלות". כלום ימצא עברי נאמן, אשר לא יראה את השפלות שבדברים אלה של אלביון הנוכל, הרמאי? כיצד מעיזים לדבר על „שימוש זידוני בכוח" אלה אשר כל עושרם ותפארתם באו להם על־ידי דיכוי וניצול! יש שפלות בעולם והבריטים נטלו תשעים ותשעה קבין ממנה. שפלות היא פרשת השלטון הבריטי במולדתנו. הכוח הזידוני הוא הזכות היחידה להמצאותם כאן. שפלות של רוצחים היא עמידת הבריטים על דם אחינו בכל שנות המלחמה. הכוח הזידוני הבריטי הוא שסגר בפניהם את פתח־ההצלה היחיד. שפלות היא כליאת השרידים במחנות גם לאחר ה„שחרור". כוח זידוני בריטי הוא המשוטט ע"י חופי ארצנו, המתרוצץ בכבישים וברחובות. כל דרכי שלטונם של האנגלים סוגות בשפלות ומעשי נבלה, כמירמה ובכחש, בבגידה ובאונאה, ברצח ושפיכת־דמים. כל מקום שמתנוסס עליו הדגל הבריטי יודע שפלות זאת. וביחס לעמנו „הגדילו" הבריטים לעשות, עלו אף על עצמם.

על־כן לא ישפיעו דבריו הטמאים של המיניסטר הבריטי ולא יגרמו הפסקת המלחמה לקיומו של עמנו. לא יוליכו שולל רמזיו על המאמצים לפתרון „הבעיה היהודית". אנו מכירים את המאמצים הללו היטב היטב. מכירים אותם גם אחינו באירופה. קברות המיליונים באירופה הם עדות ל„מאמצים" בריטיים אלו. הבריטים מתגעגעים ל„פתרון סופי" של הבעיה היהודית באותה דרך שסימן היטלר. לא רק באירופה הם ממשיכים במלאכה. הם מנצחים עליה גם במצרים ובעירק, בסוריה ובלבנון. והם היו רוצים כי נשב ונדום עד אשר לא ישאר לנו שריד ופליט; עד אשר תוכל בריטניה להודיע לעולם, כי אין ה„בעיה" קיימת כבר, כי אין עוד „יהודים, המבקשים מקלט".

לורד גורט דורש שקט

לורד גורט הזמין את באי־כוחם של הסוכנות והועד הלאומי ומתוך איומים דרש מהם שיהיה שקט בארץ. לא ידוע לנו לפי שעה מה ענו לו השניים. יש מוסדות, אמנם, שהם מיוצגים על ידי השניים ואשר ודאי ייפו את כוחם לענות לו. אך יש דברים, שהם כה עמוקים וכה רציניים, שבגללם שום מוסד אינו רשאי למלא את בקשתו של הלורד. אפשר להיות אחראי לועד הלאומי ולסוכנות, אפשר אף להבטיח בשמם. אך אין כוח שיוכל ושיעיז להבטיח שקט לאדון הלורד בשם רבבות אחים ואחיות, נשים וטף, המפרפרים

בין חייב ומוות. אין כוח שיוכל ושיעיז להבטיח שקט בשם דמי ישראל שכבר נשפכו, בשם גופות נטבעי „סטרומה", בשם מתי „מאוריציוס", בשם מתי המחנות כבר אחרי „פרוץ" השלום הבריטי. ואין כוח שיוכל ושיעיז להבטיח שקט בשם אותם היהודים מערבות רוסיה, שמתעוררים בה דמי חמילניצקי, עד מרחבי אמריקה שקו־קלוס־קלן מתפשט בה יום־יום יותר. פשע הוא להבטיח שקט בשם כל אותם מיליונים, שהם מועמדים למחנות מוות, הבאים באימה רבה ואד תאריכם אינו ברור לנו.

רוצחים היו הגויים למיניהם בשנות הזוועה באירופה. רוצחים הגויים שמנעו ומונעים הצלה. ורוצח יהיה כל מבטיח שקט בארץ הזו בתנאים האלה.

לא יבטיחו לך שקט, אדוני הלורד.

אתה רוצה שקט. אתה מאד מאד רוצה שקט. טוב לך: בניך ובנותיך אינם גוועים ברעב ובקור. אינם נרצחים היום ואינם עומדים להרצח מחר. אתה עומד על משמר רמת־חיים של אנגליה ורמת־חיים זו מובטחת לה מהודי וזורמת דרך ארץ־ישראל בצינורות נפט ובאזורי בטחון צבאי. אתה עשיר, אדון לורד גורט. אתה שבע ואתה רוצה שקט, כדי להגדיל ולהאדיר את כרס האימפריה.

אך אין מי שיבטיח שקט, אין מי שיש לו זכות להבטיח שקט בשם העם העברי אך יש מי שיוכל להבטיח לך אי־שקט.

כל הלוחמים לחרות־ישראל מבטיחים ונשבעים שבועת קודש טבולה בדם קודש: לא יהיה שקט כאן, אדון לורד, נציב האימפריה.

לא יהיה שקט, כל זמן שאין בטחון־חיים והצלה ליהודי האחרון ברחבי הגולה. את זאת אנחנו מבטיחים. ונקיים".

ריהביליטציה של דב

דב (יעקב גרנק) נושא כנראה עמוק בלבו את צער ובושת פקודת הנסיגה המוקדמת, שנתן בתל־ליטבינסקי, כי על כן הוא בוער ממש בעוז פעולה בהתקפה המשותפת השניה שלנו ושל אצ"ל.

הפעם לא ליל פעולות אחד עם ה„הגנה". הוגשה תוכנית הפעולה נגד בניני הבולשת בארץ. מפקדת תנועת המרי אישרה את הפעולות.

בליל כ"ג בטבת תש"ו (21 בדצמבר 1945), הותקפו בניני משטרה ובולשת מרכזיים בירושלים וביפו על ידי כוחות אצ"ל ולח"י.

על הפעולה בירושלים פקד שרגא אליס, איש אצ"ל, וסגנו — דב.

איש לח"י, על הפעולה ביפו פקד יהושע (אליהו טמלר), איש אצ"ל, וסגנו עמנואל הנגבי, איש לח"י.

על ההכנות לפעולה ועל שמואל שנפל בה, מספרת נורית:

שמואל, דב וחבר תנועה שלישי היוו את חולית החבלנים שפוצצה את בנין הבולשת בירושלים. בפעולה ההיא נפל שמואל, ודב נפצע. על עצם התתקפה יספרו בודאי החברים שהשתתפו בה, אולם על ההכנות שקדמו לה אספר, מכיון שהייתי עדה להן מקרוב.

התצפיות והסיורים נמשכו זמן רב הן בעיר והן בסביבותיה. היינו יוצאים שלושתנו בתורת מטיילים, ויש שהתייגעתי מאד מן ההליכה המרובה. דב הסביר לי, כי הוא מקדיש את כל זמנו לתכנון־פעולות על סמך סיורים סיורים ותצפיות מדוקדקים, מכיון שעם תחילת הפעילות שלנו באזור, יוכרז כנראה עוצר והגבלות בתנועה, אשר ימנעו תכנון מדוקדק כזה. עלינו להקדים רפואה למכה, אמר, ויפה שעה אחת קודם.

את עיקר תשומת לבו של דב משך בנין הבולשת. באשר לבני, זה, יכולתי לשמש לו עזר רב. עבדתי כפקידה בבנין ג'נרלי, הניצב מול בנין הבולשת. ממשרדי הוליך מסדרון ארוך ורב חלונות לבתי השימוש. מחלונות המסדרון ניתן להשקיף על בנין הבולשת ועל החצר שלה. דב היה בא לבקרני במשרדי ובאמתלה שהוא נזקק לבית השימוש היה עובר במסדרון וצופה בביצור הבולשת.

בסופו של דבר נקבעה הבולשת הבריטית בירושלים במטרת התקפתנו הראשונה. האצ"ל עמד להשתתף אתנו בפעולה, ולשם תיאום וקידום ההכנות, נפגשנו, דב ואנוכי, עם מפקד חיל הקרב של האצ"ל. לדעתי, היה אותו מפקד מהברוכים שבמפקדי האצ"ל. היחסים בינו ובין דב היו מצוייניים. נראה היה ששניהם, המפקד מאצ"ל והאחראי מלח"י, רחשו כבוד וחיבה זה לזה הודות לשם שקנה כל אחד מהם כאיש־פעולה אמיץ ומוכשר.

קם צורך דחוף להכשיר את אנשי סניף־ירושלים של התנועה לפעולה הממשמשת ובאה. קורס לנשק נפתח בחדר שלנו ברחביה. בקורס שותפתי גם אני, וחברי ללימודים היה שמואל.

שמואל היה חבר־לשעבר ב„ברית־חשמונאים", גוף ביתי"רי דתי, שעבר בחלקו ללח"י בעת הפילוג מן האצ"ל. הם לא הסיקו את כל המסקנות מהצעד שעשו, ויתכן שחששו לעורם — מכל מקום, תפיסתם באשר לטיבה של התנועה היתה מעורפלת מאד, ודובם נתנדף ממנה ועבר בפרוס תקופת

הפעולות הגדולות ל„הגנה". בטענה ידועה שיש להכניס את ההגנה למלחמה באמצעות השפעה בתוך שורותיה. אני בעצמי גוייסתי לתנועה על ידי אחד מהם.

כחברת הגנה ותיקה וכחברת הש"י לא נשתכנעתי מדבריו, אף כי שאפתי להילחם בבריטים. ביקשתיו, איפוא, שיביא לי חומר הסברה מודפס, והוא מילא את מבוקשי. התוצאה היתה שאני הצטרפתי ללח"י, ואילו הוא עזב אותו והצטרף להגנה.

בין חברים אלה של „ברית חשמונאים" היה שמואל יוצא־דופן. הוא דבק בתנועה, וסרב להספח אל העוזבים. צעירון היה, ובימי הקורס היה עדיין תלמיד בבית־ספר. כן היה עמנו בקורס נער משכונת הבוכרים, בעל השכלה מועטת מאד, אך ניכר היה בו שהוא קשור בתנועה בכל לבו. דב בא לקורס ושוחח מבעד למסך עם החניכים. כדרכו, אמר להם בפשטות את דרישתו מהם — ידיעה יסודית של הנשק ושל הפעלתו, לקראת פעולות העתיד. בהזדמנות זאת הכיר את החברים וקבע לעצמו, „מי ומי יהיו הפורצים", שיחדרו עמו לבנין הבולשת.

הוא שפט אותם בעין מנוסה של מפקד־פעולות היודע מהן התכונות חדרושות לפורץ. השניים שבחר לתפקיד הזה, היו שמואל וחברו הבוכרי. לדעתי אין להם תעודת כבוד גדולה מבחירה מדוקדקת זאת של דב.

הופעתו של דב בקורס, הגם שהוסתר על ידי המסך, השפיעה השפעה כבירה על הצעירים. הבוכרי אף הגיע למסקנה „שהוא דיבר כמו אחד מהאוניברסיטה". הם הרבו לשוחח בו, ודב, משסיפרו את הערתו של הבוכרי, פרץ בצחוק עליו.

הקורס נסתיים בשלום, והחדר נקבע במקום ריכוז של יוצאים לפעולת הבולשת. מקום ריכוז נוסף נקבע מאחורי קולנוע „אוריון". אחת מעמדות החיפוי על הפורצים נקבעה במסדרון שבבנין „ג'ירלי", שבו עבדתי כפקידת־משרד.

בנין ה„ג'ירלי" ניצב אלכסונית לבנין הבולשת ובמקביל לקסרקטין השוטרים. על המחפים מחלונות המסדרון הוטל לרתק באש את הקסרקטין, למען ישותקו השוטרים שבו ולא יפתחו באש על אגף הפורצים. כמקום ריכוז הנשק לחיפוי נקבע המשרד שבו עבדתי. בימים שקדמו לפעולה כבר הספיקו כל המחפים לבקרני ולבדוק את עמדותיהם באמתלה שהם נזקקים לבית־השימוש שבקצה המסדרון.

בערב הפעולה, בשעה 6, יצאתי מהמשרד וניגשתי לרחוב סמוך... שם

קבלתי מזוודה טעונה נשק והעליתיה למשרד. אחר ירדתי לחברתי, פקידה בקומת הקרקע לשם „אליבי", ובאמרי שאני הולכת הביתה, חזרתי למשרדי. בשבע פחות חמש דקות הופיעה אצלי יחידת החיפוי שלנו, נושאת פחי בנזין ובקבוקי מולוטוב. הם „פרצו" את דלת המשרד, לבל יפול עלי חשד, הריקו את הנשק מהמזוודה ומסרוה לי. — יצאתי לרחוב.

הפעולה עמדה להתחיל בשעה שבע. בדרכי הביתה החרידו נפצי יריות ורעמי התפוצצויות את העיר. ידעתי אז, כי התצפיות, הסיורים, התכנון, האימון לא היה לשוא. התוחלת הממושכת שלנו לא נכזבה. אנו הולמים בבריטים. ידיעה זו השרתה בי הרגשה נהדרת.

(עד כאן דברי נורית)

וזה היה מהלך הפעולה עצמה:

בשעה 19.20 הוקמו לפתע מחסומי אש בקרבת מגרש הרוסים, כדי להרחיק מהמקום אזרחים. מול המחנה הצבאי „אלנבי" ומול „שנלר" הוצבו עמדות, כדי למנוע הגשת עזרה מהירה מצד הצבא. כמו כן בודדו מחנה הצבא על הר הצופים ומשטרת מחנה יהודה. כל העמדות האלה נתפשו על ידי כוחות אבטחה, בעוד שההתקפה על הבולשת במגרש הרוסים נמסרה לידי דב וחולייתו.

ההתקפה החלה תחת חיפוי אש ממכונות יריה ותת־מקלעים. התנגדות המשמרות חוסלה, והדרך היתה חפשית לחוליית החבלה של דב. הוא פרץ בראש הקבוצה לחצר הבולשת, כשהוא מטיל ביד שמאל רימונים ויורה ביד ימין מתת־מקלע. אחריו פורצים אנשיו.

שתי העמדות המבוצרות ליד השער שותקו באש זאת. ודב כבר נמצא עם אנשיו ליד הכניסה הראשית לבולשת. דב תולה בידית הדלת חצי קילו חומר נפץ. הוא פוקד להתרחק. כעבור שניות אחדות, התפוצצות ראשונה: הדלת נפרצה. דב עצמו כנראה לא התרחק מספיק, כי מהדף האויר קיבל שטף דם מהפה ומהאף. והנה התלקחו מכנסיו. דב אינו מרבה לחשוב, הוא מוריד את המכנסים. (אחר כך התברר, שנשארה שם תעודת זהות עם שם מזויף, אך מעתה בידי המשטרה תמונה שלו, והוכחה להשתתפותו בפעולה).

עתה דב — כשפניו שותתים דם והוא בתחתונים בליל דצמבר ירושלמי — צועק אל אנשיו:

„אחרי — פנימה"!

מבפנים בא לקראתו קצין משטרה, אך הקדימו אותו והוא נופל מאש

החבלנים הפורצים. עתה בא הרגע העיקרי: החבלנים מפזרים לאורך הפרוזדור את החבילות, מדליקים את הפתילים ונסוגים בכל המהירות. עכשיו פקודת הנסיגה מפי דב היא בזמנה, וכשהוא נמצא בראש קבוצתו בחוץ, מתמוטט בקול נפץ מהריש בנין בן 4 קומות.

לכאורה נדמה היה, שהכל עבר בשלום. אך תקלה ארעה בנסיגה. מן הסימטה פורץ מארב של קצינים ושוטרים בריטים. בחילופי היריות הראשונות נופל שמואל (צבי אהרוני) איש לח"י. דב ממשיך לרוץ עם שאר אנשיו דרך חצרות ופתאום — לא ידע מאין — צץ מול פניו קצין משטרה ויורה בו. דב נפגע, אך בטרם יפול הוא עוד שולח צרור אחד והקצין נהרג במקום.

מביאים את דב למקום איסוף הפצועים. הכדור פגע בריאות, אך הוצא, וחייו ניצלו. לא, לא דצמבר זה יהיה אסונו של דב.

בפעולה הירושלמית נהרגו קצינים וחיילים בריטים ו־14 נפצעו.

אותה שעה בוצעה ההתקפה על בנין הבולשת ביפו. כשיחידת אצ"ל בפיקוד עמיחי פייגלין (גידי) מתקיפה את המחנה הצבאי במגרש התערוכה בתל־אביב. שם הוחרמה כמות נשק, כש־40 חיילים בריטים עמדו בידיים מורמות. בקרב נפל אבנר איש אצ"ל, וחמישה נפצעו. היחידה נסוגה בסירת מוטור דרך הירקון לרמת־גן.

בהתקפה על הבולשת ביפו נפגע בנין בן ארבע קומות. בפעולה זו — גם היא משותפת — הצטיין אורי איש לח"י (משה רדומיסלסקי) ובועז (בן־עמי ילוביץ) שעמד בראש יחידת האבטחה ועצר יחידה ניידת בריטית, שחשה לעזרת הבולשת. הניידת ומספר משוריינים עמה, נעצרו עד לתום הפעולה.

שתי תקלות רציניות

בזה אחר זה ארעו לנו שתי תקלות רציניות. ברחוב דיזנגוף 80 פועלת "המסגריה" שלנו. זה מחסן נשק מרכזי, יחד עם מעבדה כימית. זו נקודת מוקד של המחלקה הטכנית.

בליל כ"ח בטבת מוכנה פעולה כספית שלנו. יוסקה (יצחק גורנשטיין) ויורם (יעקב אהרוני) ניגשים ל"מסגריה" לבדוק את מכשירי ההלחמה, את הבלונים ואת הקרביד.

ואז קרה האסון, שרק בדרך נס נסתיים בלי אבידות בנפש. רק ניסה יוסקה להדליק ולבדוק איך פועל המכשיר — חלה ההתפוצצות. שני אנשים נתפשו בלשונות אש, וכשני לפידים הם פורצים החוצה.

בקושי הם מצליחים לכבות את האש שבבגדיהם. קופצים לתוך מונית שהובילה אותם לבית החולים „פעולן" ברמת־גן, שהציל את חייהם של לוחמים לא מעט.

כשהגיעה הידיעה אלי ואצתי ל„מסגריה", כבר מצאתי שם את הנגבי עם ששה בחורים, המחרפים ממש את חייהם כדי להציל מה שאפשר. האש מתאבכת בפנים ויש סכנה של התלקחות החמרים הכימיים, והבחורים סותמים כל מה שאפשר ומוציאים שקים לשתי המוניות המוכנות.

ואם תגיע משטרה?

ואכן הגיעה. אך רק שוטרים יהודים ממשטרת הצפון. בעיני האנגלים לא היתה התפוצצות חשודה. הודיעו להם על התפוצצות דוד במסגריה. בזאת שיטפלו היהודים.

אמנם, גם השוטרים היהודים מנסים לעצור את הנגבי, אך הוא משדל אותם באקדח בידו להרפות ממנו והם „משתכנעים".

אני מיהרתי לבית־החולים „פעולן". שם גבהלתי ממראה פניהם של יוסקה ויורם: מרחו אותם במשחות נגד הצריבות שנצרבו. אך — ברוך השם: הם מדברים אלי בשקט, ובקולם אני מכיר אותם.

אכן, ניצלו ממוות כמעט ברגע האחרון.

גורל לוחמים. באמת משחקים באש.

מסוג אחר היתה התקלה השניה:

תחנת השידור נפלה.

תחנת השידור נפלה

זה שנה פועלת תחנת השידור שלנו בשם „קול המחתרת העברית", כמעט ללא הפסקה היא משדרת פעמיים בשבוע, ביום שני וביום חמישי, בשעה 7.30 בערב, בגלים קצרים 35—37 מטר.

מבחינה הסברתית העתון הוא מכשיר חשוב יותר, מכיוון שיש בו אפשרות רחבה יותר לנמק רעיונות. אולם לא כן מבחינה נפשית, פסיכולוגית. צינורות הנפש מופעלים ביתר־כוח דרך השמיעה, מאשר דרך ראיה שבקריאה, וביחוד כשמתלווה לכך המסתורין של תחנה סודית, הקול בוקע כאילו מעולם אחר, או ליתר דיוק: הקול בוקע כאילו מעומק נפשו של השומע עצמו. שאין בו העוז להשמיעם לעצמו. וביחוד שביחוד, כאשר זהו קול כקולה של קריינית לח"י גאולה כהן. שכן היו בה בקול שלה עוצמה, כוח ועומק, שהיו מרעידים

שידור ב„קול המחתרת העברית".

לבבות, גם אם הדברים ששודרו היו דברי ניתוח הגיוני קר, כאשר היו על פי רוב השידורים שכתבם גרא.

ועל כן היתה לשידורים שלנו השפעה עצומה, אף כי אותה שעה פעלו גם תחנות השידור של אצ"ל, „קול ציון הלוחמת" ושל ההגנה — „קול ישראל". ועם גבור האכזבה מהמדיניות הבריטית, ועם החרפת ההכרה בהכרח המלחמה — גברה הצפיה לדבר לח"י, שידוע היה כברור ביותר וחסר־פשרות־ואשליות ביותר.

עוד יאיר הבין את חשיבותו של מכשיר זה. ואכן בימים הקודרים ביותר היה ממשיך להשתמש בו. הוא עצמו כתב את השידורים. זו היתה לו מעין עבודת קודש, דיבור במישרין אל העם, ועשרה ימים לאחר מותו, ביום ה' באדר תש"ב נפלה תחנת השידור המיותמת, נתפסה בשדרות ח"ן 8 שבתל־אביב. עזובה, עצובה, יחד עם מחסן נשק קטן. בימי התפוררות אלה לא היה כמעט מי שיכאב עליה, כי עדיין הלב מלא היה דמע ודם על ימי שבט האיומים של תש"ב.

וכמעט בדיוק ארבע שנים לאחר מכן, ביום י"ז באדר א' תש"ו, נפלה — בתנאים חדשים לחלוטין — תחנת השידור השנייה של לח"י.

לפני שהובאה למקום זה שבו נפלה, ברחוב השומר 3, היא היתה משדרת מרמת־גן, יאף שם החליפה מספר פעמים את דירתה. שכן היתה אפשרות טכנית בידי הבריטים לאתר את הסביבה של השידור. כמו כן לא היתה רצויה תגובה

מתמדת של העוסקים בשידור. ומכאן החוק: להחליף מקום. אולם אין הדבר קל לביצוע כלל. כי לשידור דרושים תנאים מיוחדים, שלא תמיד ולא בכל מקום הם מצויים.

הדירה ברחוב השומר 3 טובה דיתה. זה היה חדרם של שפיפון (סובול, אחיו של עלי, לאחר מכן החליף כינויו לצפוני) ו„הישיש", הוא צבי פרונין. לפני כן גר בו דן (דוד בלאו), אך הוא נשלח לבגדד לגייס נוער ואוהדים תורמים. החדר היה על גג ונוח להצבת אנטינה גבוהה. יעקב פלבסקי (יצחקי), האחראי לתחנה מן הצד הטכני, העביר אותה, התקין אותה, המקום נמצא מתאים, וקול התחנה הגיע גם למקומות רחוקים יותר.

הצוות הקבוע כמעט לכל שידור היו: אלכס (יעקב־פלבסקי) הטכנאי, גד (נתן מרפיש) הקריין השני, המכריז בקולו העמוק, עלי נטל על עצמו לזמן מה את שריקת האות, קולות ראשונים של „חיילים אלמונים". ואחרון אחרון — הקריינית אילנה, היא גאולה כהן. כמו כן הועסקו שני שומרים בפינות הרחוב. עליהם היה להזעיק, אם יבחינו בתנועה בלתי־רגילה.

השידור היה נמשך לכל היותר 20 דקה. הבריטים, בניגוד למשטרים טוטאליטריים — לא היו אוסרים על ההאזנה, ועל כן רבים היו הבתים, שמהם היו בוקעים השידורים. ברחוב שינקין אף נמצאה חנות רדיו ידועה, שהיתה קולטת בגלוי את השידור והמונים היו מתקהלים סביבה להאזין לו.

גאולה היתה מקריאה בכל כוחות נפשה הנרגשת, וכפי שמספרים הנוכחים האחרים, מלווה את קולה בתנועות גוף וידיים נמרצות, ליתר שכנוע...

גאולה היתה מופיעה כרגיל חצי שעה לפני התחלת השידור ועוברת על תוכנו. תחלה היתה מקבלת את כתב היד, ומכיוון שעל פי רוב היה זה כתב־ידו של גרא, לא היה קושי בקריאה. שכן למרות האותיות הקטנות, הרי הכתב הוא ברור ויפה ומסודר להפליא. אף על פי כן החל אחר־כך מגיש את השידור מיעתק במכונת כתיבה.

יום לפני נפילת השידור חזר ארצה — דן, ובא כמובן ישר לחדר שלו, ברחוב השומר 3, ישב עם „החברה", וסיפר על הצלחותיו בעיראק ועל מלאכת הגיוס שם, ועל הפסיכולוגיה של יהודי עיראק, עיקר מעשהו — תעמולת לעליה לארץ ישראל לשם שחרורה מידי הבריטים.

באותו ערב נזדמנו לחדר השידור ללא צורך, ובניגוד לכל העקרונות הקונספירטיביים, גם „הישיש", שבדרך כלל היה חוזר להחדרו אחרי השידור, וגם דן, שרצה במו עיניו ל„ראות" את עבודת הקודש של השידור.

אם משום הצפיפות היתרה ואם מטעם אחר החליט למזלו עלי, „השרקו". לא לשבת אותו ערב בחדר. ניסה גם לשכנע את דן שירד עמו — לשוא.

אין לאמר, שהחדר היה לגמרי „בסדר". באחד הימים הבחין מישהו בשני בלשים שעברו והתבוננו באופן מיוחד בבית זה. ואכן, כבר הוכן מקום חדש והוחלט שזהו השידור האחרון מרחוב „השומר 3". ואכן זה היה האחרון.

אלפי מאזינים שמעו לפתע באמצע השידור את קריאת האפתעה של גאולה: „מה קרה?" והקול נדם.

השומר שהוצב על הגג הבחין בכוח המשטרתי, אך במאוחר מדי. הבית הוקף. בטרם הספיקו האנשים להסתלק נשמעו קולות השוטרים העולים כמדרגות. האחד שהצליח לחמוק היה ה„ישיש". הוא הספיק לצאת מהחדר ולהיכנס לדירה של שכן ובפיו סיפור: רצה לבקר מכר בבית, והנה פרצו חיילים. בין אם לא תפשו השכנים את הענין, בין אם העמידו פנים שאינם תופשים, הזמינוהו לשבת ולשחק... שח עם בעל הבית.

הבריטים עברו מדירה לדירה ואפילו לא ביקשו מאותו יהודי לבוש בגד ארוך ועטור זקן שחור להזדהות.

כך ניצל צבי פרונין, שעל ראשו מוטל היה פרס עוד מימי יאיר.

אך התחנה, ועמה הקרייניות, וכן אלכס, גד ודן — נאסרו.

נדם „קול המחתרת העברית".

רצח שבויים

גירוש עצורים לאריתריאה הפך להיות דבר של קבע, כמובן, רק לגבי עצורי אצ"ל ולח"י. גם בתקופת המאבק הקצר של „תנועת המרי", לא הוגלה אף אחד מאנשי ה„הגנה" או הפלמ"ח. זה אמנם שימש מטה איומים בידי השלטון הבריטי, אך מטה זה לא הורד מעולם על ראשם.

לאחר הגירוש הגדול של 251, לא גורשו עוד מאות, כי אם קבוצות קטנות יותר, או יחידים בעלי משקל.

ארנון (שאול הגלילי) היה אחד מבוראי המנהרה. הוא נעצר בחיפה על־פי מקרה. הוא הלך בחיפה ברחוב עם איש אצ"ל, לרגל תכנון פעולה משותפת. איש האצ"ל נראה חשוד בעיני בלש — יש אומרים שהבלש חשבו ל... מנחם בגין. נדמה היה גם, שלארנון כל הסיכויים להשתחרר. בלטרון היה חשש שיוכר על ידי שומרי המחנה על כן נעשו הכנות לבריחתו. אלום טרם הוגשמו עד ליל הגירוש. צריפו של ארנון — כמסופר — היה היחיד שקיים

את חלקו בתוכנית ההתגוננות. לאחר ליל ההתנגדות הוכרע הצריף, — 55 איש הוגלו.

לא עברו ימים רבים והבריטים נקמו את נקמת אותו ליל ההתנגדות בלטרון.

בט"ו בשבט הומטרה אש על המחנה של ה־55, שהופרדו משום מה מהמחנה הכללי. הכושים השומרים חשדו כביכול בנסיון בריחה של אחד השבויים. היה זה אליהו עזרא, איש אצ"ל. הם ירו בו. שאול הגלילי, הוא ארנון, אץ לעזרתו ואז נורה גם הוא. עוד 12 אנשי לח"י ואצ"ל נפגעו. זה היה טבח מתוכנן. אולם רק שניים מהפצועים מתו: עזרא וארנון.

בגליון ד' של „המעש" (שבט תש"ו) פורסם המאמר הבא על הרצח באריתריאה:

לא נחכה לתוצאות ה„חקירה" הבריטית על מסבות ה„מהומות" באריתריאה, שבהן נפלו חלל שני עצורים עבריים ושנים עשר נפצעו. החקירה הבריטית איננה מתכוונת למצוא את האשמים ולהענישם. היא באה רק כדי להצדיק את הפשעים, שבוצעו על ידי קלגסיה. החקירה הבריטית — מטרתה לרחוץ לעיני העולם את הידים המגואלות בדם. לא נחכה לחקירתו ולמשפטו של הפושע הבריטי. את הפושע נשפוט אנחנו, תשפוט המחתרת העברית. אנו לא ניזקק לחקירות ארוכות, כי אין הרבה מה לחקור. העובדות גלויות, הן מעידות כמאה עדים.

באריתריאה ביצעו הבריטים פשע. פשע מתועב, פשע מחריד. הם רצחו בדם קר. הם רצחו בכוונה תחילה. יש מי שנתן הוראה לרצוח; ויש מי שהוציא לפועל את ההוראה. אלה ואלה שותפים לפשע, שותפים לרצח.

באריתריאה נרצחו שבויים אסירים במחנות־ריכוז, נרצחו אנשים חסרי־מגן. נרצחו אנשים משוללי חופש־תנועה. לא היתה להם אפשרות לנסיגה, לא יכלו לחפש מחסה. הם היו בתוך גדר־תיל. ועליהם מופקדת שמירה חזקה. הם נרצחו על־ידי קלגסים מזויינים בנשק חדיש. כך נוהגים הפושעים הבריטים תמיד. את „גבורתם" הם מגלים כלפי מי שחלש מהם; בשעה שהם בטוחים כי קרבנם לא יוכל להתגונן.

באריתריאה נרצחו אנשים חסרי־מגן לפי תכנית מחושבת מראש. זו היתה נקמה שטנית, נקמה של פחדנים מוגי־לב. הבריטים החליטו להתנקם דוקא באלה העצורים, כי הם גילו התנגדות בשעת גירושם מן הארץ לפני שבועות מעטים. הם התנגדו בתוך צריפי המחנה, בשעה שבאו לקחת אותם. הם התנגדו בכל הבא אל היד. רק בכוח גס הם הוצאו ממיטותיהם. הוצאו

מצריפיהם. חמישה קלגסים היו נחוצים, כדי להשתלט על כל אחד מן המיועדים לגירוש. הם לא הפסיקו את ההתנגדות גם בדרך לשדה־התעופה וגם בשדה־התעופה עצמו. רק בכוח גס הצליחו הקלגסים להכניס אותם לתוך המטוסים. על התנגדות זו החליטו הבריטים להתגבר בהם.

חמישים וחמשת העצורים הללו לא הובלו למחנה הכללי של מאות העצורים שגורשו מקודם. הם הוכנסו למחנה מיוחד מבודד. האם לא הספיק המקום במחנה הקודם? האם חששו הבריטים, שמא ימסרו לעצורים הוותיקים ידיעות חשובות מן הארץ? לא! המקום מספיק וגם לא חששו. אולם חמישים וחמשת המגורשים החדשים הושמו במחנה מבודד, כי במשרדי השלטון נקבע, שהם — דווקא הם — צריכים לשמש מטרה לפרעות, לפגיעות, לרצח. כי הרצח היה מתוכנן ומחושב.

ולא זאת בלבד: האחראים לרצח קבעו גם את מי יש לרצוח. היריות לא היו תוצאה של „מהומות". הן היו מכוונות ומודרכות. הקלגסים ידעו נגד מי יש לכוון את המקלעים, במי יש לפגוע. לא במקרה נרצח לוחם־חרות שאול הגלילי. לא במקרה נפצע קשה איש־האצ"ל אריה פשדצקי, שנאסר יחד אתו. הרוצחים נטרו איבה מיוחדת לשאול הגלילי וחרצו את דינו למיתה. כי הוא היה אחד מן העשרים, שברחו בשעתו ממחנה־הריכוז בלטרון. כי לפני בריחתו היה מיצג את עצורי המחנה בפני השלטונות ובאותו זמן עזר להכין את הבריחה. הרוצחים החליטו להתנקם בו דוקא, כדי שלא יצליח לברוח שנית משביו, כדי שלא יסכן עוד את שלומם של השליטים הזרים. האחראים בירושלים נתנו את ההוראה המפורשת והקלגסים באריתריאה הוציאו את ההוראה אל הפועל. אלה ואלה אשמים ברצח בכוונה תחילה.

אלה הן העובדות. הן גלויות וברורות. את העובדות הללו לא תצליח לטשטש שום „חקירה" בריטית. לא יעלים אותן, לא יכסה עליהן שום שקר בריטי. השלטונות הבריטיים אשמים ברצח זידוני, רצח שפל, רצח מתועב, רצח מחריד. אין הבדל ביניהם לבין הנאצים. גם הם רוצחים אסירים של מחנות־ריכוז. הם רק צבועים יותר מן הנאצים ומעיזים ל„חקור" את פשעיהם, כדי לרחוץ כפיהם בנקיון.

הפושעים הבריטים עומדים לדין. הם עומדים לדינה של המחתרת העברית. משפטם לא יהא דומה למשפטים בלונבורג ובנירנברג. להם לא יימצאו סניגורים כמיג'ור וינווד. נדון אותם כמו שלוחמי המחתרת בצרפת, ביוגוסלביה, בפולין דנו אותם. כמו שדנים את הפושעים הנאצים ברוסיה, וכמו שם, גם כאן ניתן תוקף מעשי לדין המחתרת.

על הרצח המתועב ישלמו הבריטים בדם, בדמם. הם ישלמו בחייהם. במחסני המחתרת העברית שמורים כדורי עופרת לכל הפושעים הללו. הם יספגו את הכדורים הללו. הרוצחים המתועבים יבואו על ענשם.

אף טיפת דם עברי לא תהיה הפקר. נדייק ונדקדק בחשבון: ושבעתיים ינקם דמם של הלוחמים העברים.

עד אשר יחליטו הבריטים לכבד חוקי מלחמה מקובלים ולחדול ממעשי רצח עוד בטרם יסתלקו ממולדתנו לנצח.

קרב על בית הכלא בירושלים:

בעוד עצורי אריתריאה שותתים דם ושובתים שביתת רעב, כאות מחאה על מעשה הרצח, ביצעו — אצ"ל ולח"י יחד — נסיון לפרוץ את בית הכלא הירושלמי, שבו כלואים היו עשרות אנשינו, מהם מפקדים בעלי איכות ראשונה. המטרה הראשונה היתה כמובן שחרורם. גם כדי להגביר את שורות הלוחמים וגם כדי להקל על סבלם. אין הכוונה לסבלם הכלאי הפיסי, כי אם לסבלם הנפשי, כי נדמה שמעולם לא ישבו כלואים, שיבערו במידה כזאת באש הקנאה לאחיהם הלוחמים בחוץ. כאריות ונמרים בכלובים התהלכו השפוטים ההם בתאיהם הצרים, מלאי אונים וכיסופים להיות עם הלוחמים בחוץ.

אולם נוסף לכך היה בעצם הפירצה מעשה מלחמתי נגד השלטון.

הפעולה אושרה על־ידי הנהגת „תנועת המרי", אף כי ההגנה עצמה לא רצתה להשתתף בה, ולא לשחרר את אסיריהם.

ההכנות לפעולה היו ממושכות ויסודיות ביותר.

אני נתמניתי כמפקד הפעולה, כסגני שימש איש אצ"ל גדעון (ישראל לוי), שהיה אחר כך מפקדה של פעולת הפיצוץ של מלון המלך דויד.

מהאנשים בפנים קיבלנו פרטים מלאים על מבנה בית הסוהר ועל הנוהג בו.

על הגג הסתובבו בלי הרף שני זקיפים, וכן למטה, בחצר, משמרות קבע של שוטרים בריטים. בפינת הבניין, מצד רח' סנט' פאול, מול צריף מכבי אש, היה מעון המגורים של השוטרים הבריטים והוא קשור עם גג בית הסוהר. בפינה הדרום־מערבית של בנין בית־הסוהר היה מחסן. דלתו החיצונית סגורה, אך ניתנת לפתיחה בלחץ לא חזק ביותר. מהמחסן הובילה דלת שמאלה, למחסן שני, וממנו כניסה לפרוזדור הגדול של בית הסוהר. משני צידי הפרוזדור הארוך היו חדרי האסירים, ובעיקר — שני החדרים

השכנים שעניינו אותנו: חדר 18 של אסירי לח"י, וחדר 19 של אסירי אצ"ל. חדר 23 היה של אסירי ההגנה. אבל באמור, אלה לא היו להוטים כל כך להשתחרר על דרך זאת.

במרכז הפרוזדור היתה מחיצת־ברזל, שתובילה למזכירות, וחדר מפקד בית הסוהר.

בין שני החדרים — 18 ו־19 —— פרצו אסירי לח"י פתח, כדי לצאת החוצה יחד דרך הפרצה מחדר 18. פריצת הקיר החיצונית בחדר 18 ארך חדשים אחדים על ידי עבודה מאומצת ומסוכנת, של חיצוב אבנים וחומה, סלוקו והסוואתו, מדי לילה בלילה. פריצת הפתח בקיר המפריד בין 2 החדרים נעשה בין לילה אחד.

וזאת התוכנית

תבויים שריפה באיזה מקום, כדי להוציא את מכבי האש מבניינם. מתוך תצפיות ידענו, שלאחר כל אזעקת שריפה מגיעה מכונית מפקדים של מכבי האש, ובכן: לאחר צאת מכבי־האש תגיע מכונית שלנו, ובה יהיו כביכול המפקד ועוד 4 "כבאים", שייכנסו לצריף מבלי לעורר את חשדם של שוערי בית־הסוהר.

סמוך לצריף, ועוד יותר סמוך לגדר התיל של בית־הסוהר, היה תא של בית־שימוש. לשם יוכנס אחד מאנשינו המחופשים.

מסביב יתפשו את מקומותיהם אנשי העמדות עם תת־מקלעים, מוקשים, רימונים ובקבוקי־מולוטוב.

עמדה אחרת ממונה על הגג, מתפקידה לשתק את הזקיפים ולמנוע בואם של שוטרים ממעונם.

עיקר הפעולה פותח בשני "שוטרים בריטים, שיכורים במקצת", הניגשים לפתח שבגדר התיל ומבקשים מאת השוטר לתת להם להכנס. תוך כדי שיחה עמו ישלפו אקדוחים ויאלצוהו לשתוק. אותה שעה יגשו שני "מכבי אש" דרך חלון הצריף של מכבי־האש ויעברו את הגדר מצד המחסן המתיאר לעיל, יפרצו את הדלת ושם יקראו "נובאשי", הוא הזקיף המסתובב בפרוזדור. הוא יוכנס למחסן, והם ישתלטו עליו.

אותו רגע מתחילה לפעול חוליה שניה, המתקרבת מתא בית־השימוש לחלונות של חדרים 18 ו־19. היוצאים לחצר, והחלונות נמוכים מאוד. הבחורים מבפנים מוצאים בינתיים את האבנים שהותרו בעבודת נמלים, ויתחילו לזרום

החוצה בכיוון לצריף מכבי האש, משם לרחוב סנט פאול ולחצר של ההוסטל.

בסימטת מליסנדה מצוי טרנספורמטור, הוא יפוצץ עם ראשית הפעולה, והחשכה תקל על הנסיגה.

ועדיין הדרך רחוקה ליציאה למרחב. יהיה צורך לעבור ליד מחנה צבאי בריטי, ובית ספר שבדי, וכנסיה רומנית, ואחריה כנסיה יוונית, ורק לאחר בליל בינלאומי יגיעו ל„מאה שערים" שלנו ומשם דרך בתי הונגרים — החוצה לכביש דרגה ב', בקילומטר הרביעי לכיוון נבי סמואל.

משם עוברת דרך סוג ב' לרמאללה, שם תעמודנה מכוניות לאסוף את הבורחים ולהביאם לשפלה.

תוכנית נאה, לא כן?

אלא שלא תמיד ההוכנית קובעת.

פעמים מספר נדחה ביצועה; ייתכן שזו היתה השגיאה. הורגשה איזו הכונה, כאילו התכוננו הבריטים למשהו גדול. המשמרות שלהם הוגברו שלוש פעמים רוכזו עשרות לוחמים, רוכז נשק ושוב הוחזר. ייתכן ששכנים של מקום הריכוז הרגישו בדבר.

סוף סוף הגיע ליל הפעולה. חלק האנשים לבוש מדים. וכרגיל — כל התעודות האישיות נלקחות, מחלקים את הנשק.

האות להתחלה — שריפה

בגבעת שאול הוצת „צריף" בודד. מטלפנים למכבי־האש. אנו עולים למכוניות, שכנים רבים של אותו בית־ספר, ששימש מקום־יציאה — יוצאים מבתיהם ומסתכלים.

אחד הבחורים מצביע על אחד מהם: זה שוטר. אני שולח אליו בחור ומזהיר אותו, שאם יזוז מהמקום ויבהיל את הבריטים — דמו בראשו.

השיירה הארוכה זזה.

אני לבוש כמפקד מכבי־האש, נוסע בראש השיירה במכונית קטנה.

בסימטה הצפונית, מול מליסנדה — פיזור היחידות לעמדות הקבוצות מראש.

על האנשים בחצר „ההוסטל" אחראי גדעון. צפניה יוצא עם אנשיו מערבה, לכיוון מאה שערים.

בהצטלבות הרחובות — מנורת חשמל דולקת ומאירה את הרחוב. בעיקר היא באה כנראה להפיץ את אורה על אולפן „קול ירושלים". בחצר האולפן מסתובב שוטר בריטי.

אנשי העמדה מצליחים לעבור את הרחוב. מבלי לעורר את נשומת לבו של השוטר.

ובכן, לכאורה הכל בסדר. עוד שניות אחדות נפתח בהתאם לתוכנית ולפתע...

„מה זאת?"

מטר יריות, צרורות־צרורות למאות פולחים את האוויר, ישר לעבר העמדה שתפשו הבחורים.

במקום להפתיע — הופתענו.

הברניסט שלנו, יוסף לונץ, אחיו של מנחם שנפל ביבניאל, אינו מרבה לחשוב. הוא משתטח באמצע הבביש, ופותח באש לעבר הניידת המשוריינת, שהפתיעה אותנו. אך אין הוא מספיק הרבה.

השוטר שבחצר האולפן קולע בו ופוגע.

איך נגיע לצריף מכבי האש? לפי שעה אנו קופצים לחצר הגדולה.

ושוב אפתעה:

הירות פסקו.

אני ניגש בזהירות לפתח החצר ומציץ לרחוב. במרחק כ־40 מטר מהפתח הולכים ברחוב סנט־פאול שני אנגלים, כשהטומיגנים דרוכים בידיהם. פניהם לפינת מליסנדה—סנט־פאול. לסימטה שממנה יצאו אנשי האבטחה שלנו.

הם צועדים בזהירות רבה, ובהיותם קרובים לפינה הם קופצים ותופשים עמדה בה, ורומזים לאנשיהם אחריהם לבוא.

עמדת האבטחה שלנו תפוסה. אין זאת, כי אם ממש חיכו לנו. אולי לא ידעו בדיוק למה הכוונה, אך ברור שידעו את הסביבה בה עומדים לפעול.

ואף על פי כן, מה פשר השתיקה הזאת? היכן אנשי העמדה? למה אין יריות? אולי חיכו אנשינו ש„הגויים" יתקרבו יותר? אך הרי הם כבר עומדים בפינה, למה אין מחסלים אותם?

שמא נסוגים אנשינו? אם כן, למה אין האנגלים רודפים אחריהם? הרי גם הם אינם יורים. המוח עובד בקדחתנות. אני רוצה לתפוס, מה המסתורין הזה אשר מאחורי הפינה ומאחורי השקט. הרי זו עמדת־מפתח, וכאן יצטרכו לעבור הבורחים! והם כששים איש במספר!

ובינתיים, הנה פרצו גם יריות מכיוונים אחרים. העמדה שמפקד עליה פת׳קה, נפתלי כהן, (אחיו של יהושע כהן), כבר פתחה באש לעבר גג בית־הסוהר ושיתקה כנראה את המשמר שעליו. והרי יתכן שברגע זה כבר פועלים הפורצים

מבפנים, עוד מעט ויצאו, ואנו כאן מנותקים מהעמדות הרחוקות, כי נקודת־מפתח זו תפוסה בידי האויב.

יריות והתפוצצויות, ואנ׳ — כמפקד הפעולה — משוחק בחצר ארוכה א. מכשירי קשר אלחוטי עדיין אינם באותה עת בידי לוחם עברי.

אוטקות בכל העיר. עוד מעט והיא תוצף קלגסים ומשוריינים. תוך דקות אחדות חייבים האנשים להיות בתוך. כיצד יתקדמו?

ואותה שעה בא עלי אותו „משבר", שהזכרתי אותו בפרשת פקודת־הנסיגה של דב, בפעולת החרמת־הנשק שנכשלה.

אני פוקד על הנסיגה, ישנן בעיות פרסטיג׳ה. וזוהי פעולה משותפת גדולה שלנו עם האצ״ל בפיקודנו. ישנן בעיות השחרור של האסירים. כל זה נכון, אבל החשבון הקר אומר: הפעולה נכשלה. אם לא ניסוג יפלו קרבנות רבים, ללא ביצוע המשימה.

לסגת!

אולם כיצד להודיע לאנשים על החלטתי? איך מודיעים לדן (יעקב גרינברג), שהשתלט על צריף מכבי־האש ויושב בתוכו עם עוד שלשה לוחמים. איך להודיע לבחורים בבית־הסוהר עצמו, שלא יוציאו את האבן של התא, הפותחת פתח לחצר?

איני יודע, אין דרך.

עלינו לסגת.

עיקר הכוח המרוכז ב„הוסטל" פותח בנסיגה. אנו עוברים גדר קטנה שבצפון החצר. תחילה אנו מעבירים את הפצועים, אחריהם השאר.

החושך עמוק, כי הטרנספורמטור פוצץ.

הבתים שאנו מסתננים דרכם, אין בהם יהודים, אך דממה בהם. מפחדים כנראה להוציא ראש. פתאום אני נתקל במישהו, הרי זה יוסף לונץ, שנפגע ראשון.

„אין לי כוח". אומר יוסף, נפגע בחזהו. הוא נשען עלי, ואני כמעט צריך לסחוב אותו. הוא בחור גברתן, ואם הוא אומר, שאין לו כוח — סימן רע הוא, סימן שדם רב איבד.

אני מעביר אותו לידי אחר ונוטל שוב לידיים את הפיקוד על הנסיגה.

הנה הוא מחנה הטנקים הצבאי. שקט בו, פלא. אנו מצליחים לחמוק ולהגיע לשטח מת, הזקיפים לא הרגישו בנו.

אנו קרובים כבר למאה שערים ושכונת סנהדריה. משם נפנה לקילו־מטר ה־4 של הכביש הראשי.

אך עלינו עוד לחצות את סנט׳ פאול לא רחוק מהצטלבות מאה שערים. מול מקום ההציה — ריכוז בריטי, ובחצר תמיד זקיפים דרוכים.

אני מעמיד שניים בעמדת־אבטחה לכיוון שמאלה, בלומר — לכיוון אותה פינה פאטאלית של מליסנדה, שנתפסה בידי המשמר הבריטי. אני יכול, לנערות החשכה, להבחין בחמשה משוריינים ועשרות חיילים על ידם. בשקט לא נעבור.

אנו מטילים שני רימוני התקפה לחצר, כדי שנעבור את הכביש. שני המחפים יורים לעבר המשוריינים ואנו פורצים בריצת בזק לעבר מאה שערים:

הנה מימין כבר בתי ההונגרים. עוד מעט... עוד שניה...

האש האיומה שנפתחה מהמשוריינים מטילה מהומה בין האנשים. ובניגוד למתוכנן, במקום לפנות ימינה, האנשים מתפזרים בין החצרות והבתים, ודוקא שמאלה.

וכשאנו מגיעים לנקודת הריכוז, שנקבע בכביש הראשי בקילומטר הרביעי — והנה רק 14 איש אנחנו. והרי קיוינו שנשוב והבורחים עמנו. גם מהפורצים נשארו הרוב בעיר ועמם מצוי אי־שם יוסף לונץ הפצוע קשה.

הגענו לנקודה. הנהגים מסתתרים בצל הסלעים. תחילה אינם מכירים אותנו. חלק מאתנו במדים. אנו משמיעים את הסיסמה, הם יוצאים. אנו פושטים את המדים, אני מחליט להשאיר גם את הנשק. מטמינים אותו. רק כעבור שבוע הצלחנו להוציאו.

הדרך לפתח־תקוה עברה בשקט ו...בכאב. רק ברדתי מהמכונית הבחנתי, כי אני צולע קצת, ואז הוברר לי, כי אחד הכדורים, שהומטרו עלינו בעת אותה חצייה איומה של רחוב סנט׳ פאול, שרט גם את רגלי.

ולמה לא הרגשתי כל הדרך? כי איום יותר היה הכאב שבנפש על הכשלון. רק פריצת כלא עכו כיפרה על כשלון זה לפרוץ את חומת בית הכלא ולשחרר לוחמים שבויים.

למחרת היום, י״ז בשבט תש״ו (19.1.1946), הודיעה המחתרת:

„יחידות אצ״ל ולח״י ערכו התקפה על בית הסוהר המרכזי בירושלים, כדי לשחרר את האסירים. הנסיון נכשל״.

מבין המתקיפים נפל אברהם אקוסטו (עמוס) איש אצ״ל. ארבעה אנשים נפצעו. שני קצינים בריטים נהרגו ואחדים נפצעו. על ירגשלים הוטל עוצר.

שלש סריקות לווי

מה התרחש עם יוסף לונץ?

יוסף נשאר בשטח. מצא מקלט בבית־כנסת. אך בשעת הסריקה היסודית, למחרת היום, נתפש. הקלע שבגופו שימש הוכחה מספקת להעמידו לבית דין צבאי.

אנשי חדר 18 העלו את הרעיון, שישתדל ויוציא את הקלע מגופו. הוא לא היחזק עמם יחד, על כן לא יכלו לעזור לו במו ידיהם. השמירה עליו היתה מיוחדת. הבחורים ניסו להגניב אליו סכין גילוח, אך הוא סירב להשתמש בו. במקום זה הוא נובר בידו בתוך פצע החזה. ובאחד הבקרים — הצליח. שתי אצבעותיו הגיעו לקלע. הכאבים לא יתוארו, סמוך לו השוטר. אך הוא שוכב ללא נוע ורק אצבעותיו מוציאות את הקלע.

יצא!

עתה הוא מבקש מהשוטר שיוציאו לרחצה. השוטר מביאו לחדר 18. הוא מקבל מהחברים סבון ומגבת נקיה. אך אסור לו להחליף דברים עמם. הכל מתנהל בדומיה בנוכחות השוטר.

הוא מתרחץ ותוך זאת הוא אומר: הסבון היה טוב מאוד.

החברה הבינו את הרמז, ולאחר שיצא התנפלו על הסבון.

בתוכו היה הקלע.

מעתה אין עוד הוכחה כלשהי להשתתפות יוסף בפעולה.

הוא נלקח לצילום. גם הרנטגן הבריטי אינו מסוגל למצוא דבר שאיננו.

הוא הועבר ללטרון, משם לאריתריאה ומשם לקניה — כדרך כל גולי־ציון.

ועוד אחד נשאר בשטח. דן בצריף מכבי האש. ומכיוון שהוטל עוצר, לא יכול היה לצאת. את הנשק שבידו הטמין בטרם שבו מכבי האש מה„שריפה". ובשובם הודיע להם שישאר במקום עד עבור העיצר ואיים עליהם, כי אם יסגירוהו, לא יינקו מידי לח"י. ואותה שנה כבר לא היתה שנת תש"ב, לא היו עוד קופצים רבים, ל„התעסק" עם לח"י.

בחיפושי הסריקה לא פסחו האנגלים גם על צריף מכבי־האש. הם נכנסו ושאלו את האנשים, אם לא הסתתר כאן „טירוריסט", חס וחלילה.

דן ניצל, בר מזל. גם מבתי הזיקוק ניצל בנס. כשנפל שם משה'לה בר־ניירא.

ופרשת לווי שלישית, משפחתית:

אשתי חנה היתה בימים ההם בהריון, בחדשים אחרונים. באותו מוצאי

שבת באו ידידים, והזמינוה למסיבה. למרות המתח שהיתה שרויה בו עם צאתי לפעולה, נענתה לבקשה, כדי לא לעורר חשדות. ובעת המסיבה מודיע אחד האנשים: רבותי, קרה משהו בירושלים. הרדיו הפסיק את שידורו. וחנה יודעת ש„משהו" זה כרוך בי. באותו רגע אני נמצא באש. כדור יכול לחרוץ גורלי וגורלה. והיא במסיבה משמחת.

רק דוגמה אחת מני אלה — של נשים, אמהות, אבות — שהיו שרויים בבתים ולבם מפרפר. גם הם חלק ממלחמת השחרור והגבורה.

באותו לילה נכשלה גם פעולת ה„הגנה" לפוצץ את הראדאר בחיפה, שבעזרתו היו הבריטים מגלים בהקדם את התקרבות אניות המעפילים.

פעולת רכישה בחולון

מקצת נחמה באה רק עם הצלחת הפעולה במחנה הצבאי בחולון, בה רכשנו נשק טוב.

גם אם ההסכם עם ה„הגנה" במסגרת „תנועת המרי" כבלה את ידי המתחרת במלחמתה. דרוש היה אישור — ובצדק: שהרי כל פעולה גררה אחריה חיפושים, והללו יכלו תמיד לגלות מחסנים או אנשים — היו שלשה שטחים, שעליהם היה מתקבל אישור כמעט ללא קשיים: פעולות כספיות, פעולות רכישת־נשק ופעולות שחרור אסירים.

רק שבוע ימים לאחר הפעולה הירושלמית הצליח האצ"ל לחדור למחנה רא"ף, היא היל האוויר המלכותי הבריטי, בתל־נוף ולהחרים כמות עצומה של נשק: 600 תת־מקלעים, 20 מקלעי ברן, מכונות יריה אחדות ותחמושת בכמות עצומה. אולם הכשלון בא אחר כך: בעת הנסיגה שקעה מכונית המשא בבוץ החורפי — ובגלל הכובד אי אפשר היה להזיזה. המתקיפים, שבעה־עשר במספר, לקחו עמם כל אשר יכלו לשאת ונסוגו. השלל נשאר במקום.

ימים אחדים לאחר מכן השתלטו אנשי אצ"ל לאור היום על מחנה חיל התעופה ברח' ז'בוטינסקי בתל־אביב ולקחו כל אשר מצאו שם מן הנשק. הם חדרו למחנה במדי חיל־התעופה הבריטי.

שלשה ימים לאחר מכן — ביום ה' באדר תש"ו — הגיע התור שלנו לפעולת־רכישה, ובה היתה לי אפשרות לפקד על הפעולה, לאחר „המשבר" בפעולת בית־הסוחר. והרי פרטים של עלי על הכנת הפעולה וביצועה:

ראשו של אילן (הרצל לבשטיין) היה מלא רעיונות, בחלקם דמיוניים ובלתי ניתנים להגשמה אך בחלקם גם ממשיים. שבועות מספר אחרי שהתחיל עובד אתי הופיע אלי מאוחר בלילה. שכבתי במיטתי והתחלתי מנמנם כששמעתי את נקישת

אצבעותיו על הדלת. אותה תקופה גרתי בחדר קטן על גגו של בית רעוע בכרם־התימנים. לפנים שימש חדר זה מטבח קטן, כששכרתיו, השכירהו בעלי בית לחדר מגורים ואף הכניסו לתוכו מנורת חשמל. אורכו הספיק בדיוק להכיל את המיטה המתקפלת שעליה ישנתי, ורוחבו — רוחב המיטה ועוד שולחן מתקפל קטן. נוסף לשני רהיטים אלה היה בחדר כסא־קש ומתחת למיטה מזוודה עם חפצי. ארון אויר, שמצדו החיצוני דפקתי חתיכת פח (סגולה טובה נגד חדירת הגשם) שימש בתור „ארון" ספרים.

מבלי לקום מהמטה הדלקתי את החשמל וסובבתי את המפתח. אילן נכנס. הוא נעל את הדלת, התיישב לידי על המיטה, הדליק שתי סיגריות והכניס אחת מהן לתוך פי (כי החזקתי את שתי ידי מתחת לשמיכה).

„שמע", אמר בהתלהבותו הרגילה, „אחד הקטנים' שלי הסתובב הבוקר בתילון וראה שם את מחנה הכושים. הוא התידד עם כושי אחד והלה סיפר לו שיש להם הרבה נשק. הקטן שאל איפה המחסן והכושי הצביע על בנין גדול בקרבת המחנה. אנחנו יכולים לסחוב בקלות את המחסן הזה. מה אתה אומר?"

התאור הקצר והנמרץ הזה לא סיפק אותי כלל. עדיין לא ידעתי בביטחה שאמנם בבית זה נמצא המחסן, כי אי אפשר לסמוך על דברי הילד ששמע מפי הכושי. הכושי עלול היה לשקר. שנית — מנין לי שהיתה שם באמת כמות נשק העלולה לעניין אותנו? ובכלל — אין בונים תכנית פעולה על סמך משפטים מקוטעים שנקלטו אי שם.

„מיהו הקטן שלך?" שאלתי את אילן.

„אחד הצעירים שבקבוצתי. בחור כבן ארבע־חמש עשרה. הוא בחור פיקח וזריז, אפשר לסמוך עליו".

„ובאיזו שפה דבר עם הכושי?"

„קצת אנגלית, קצת עברית וקצת בידיים".

„שמע", אמרתי, „שלח אותו שוב לשם. שימשיך להתידד עם הכושי או עם כושי אחר ויביא עוד פרטים. חשוב לדעת איזו כמות נשק ואילו סוגים נמצאים שם -- ומה השמירה על המחסן".

אילן סיפר לי שבכל יום שבת בשעה עשר בבוקר נערך שם מסדר. אם הבחור יגש בשבת, יוכל לראות מהו הנשק שמוציאים למסדר ומנין מוציאים אותו. קבענו שבשבת בבוקר תיערך תצפית ואותו צעיר יערוך אותה. אילן הלך. שעות אחדות לא יכולתי להרדם.

במוצאי שבת הביא אילן את תוצאות התצפית: הקטן היה שם שוב. במסדר היו רובים רבים, תת־מקלעים אחדים מסוג טומי, וגם מקלעי־ברן נראו אי־פה

אי־שם. הנשק הוצא מהבנין המוזכר וגם הוחזר אליו. במסדר הופיעו מספר קצינים בריטים. אחד מהם הרכיב מונוקל והחזיק מקל מקושט בידו הימנית: טיפוס מובהק של קצין קולוניאלי בריטי. הקטן חכה עד סוף המיסדר וכשהחיילים התפזרו מצא את „חברו" הכושי. הוא הראה לו תמונה של שחקנית קולנוע ואמר שזו אחותו. הכושי בקש להכיר אותה. הקטן הבטיח להביא אותה בעוד ימים אחדים. לאות תודה נתן לו הכושי קופסת סיגריות צבאיות. הקטן בקש להכנס לתוך הבנין הגדול אך הכושי אמר שזה בלתי אפשרי כיון שיש שמירה ואסור לאזרחים להכנס לשם.

„הקצינים שלכם הם אנשים טובים?" שאל הקטן.

„יש טובים ויש רעים" אמר הכושי.

„אתם גרים יחד אתם?" שאל הקטן שוב.

„לא", אמר הכושי בחרדה רבה. „לא. הקצינים גרים בקומה השניה מעל מחסן הנשק ואנו גרים באהלים, למטה".

„מה, כל הבנין הוא רק בשבילם?"

„לא. בבנין יש גם מטבחים וחדר אוכל גדול ולמעלה יש רק חדרים אחדים של הקצינים". זו היתה תשובתו האחרונה של הכושי כי הוא מיהר לארוחת הצהרים. הם נפרדו כידידים.

מסתבר, איפוא, שהכושים גרים בתוך המחנה, באוהלים, והקצינים גרים מחוץ למחנה — בבנין גדול המשמש גם מחסן נשק ומטבחים. זו היתה כבר נקודת אחיזה להתחלת תכנון הפעולה בהתחשב בעובדה שבמסדר נראה נשק רב. אמנם ברובים לא היינו כל כך מעויינים באותה תקופה, כיוון שרוב פעולותינו היו פעולות טרור או פעולות קומנדו זעירות והנשק העיקרי בהן היה התת־מקלע, האקדח והרימון — אך התת־מקלעים ומקלעים משכו מאוד את לבי.

למחרת נפגשתי עם אביאל. סיפרתי לו כל הידוע לי על המקום והצעתי שנפתיע את המחסן בשעה שכל הכושים יימצאו בחדר האוכל, כשהם בלתי מזויינים. כמובן — אם יתברר בתצפיות הבאות שאמנם כולם אוכלים בחדר האוכל בשעה קבועה.

אביאל שקע בהרהורים. כעבור דקות מספר אמר:

„אתה צריך לראות את המקום במו עיניך. אחרי כן תפגש עם מזל—אז היה כינויו אופל, זכר לשמו האמיתי טונקל — ואתו תמשיך בהכנת התכנית. אינני חושב שהצעתך בדבר ארוחת הצהרים היא טובה כי הנסיגה תהיה קשה לאור היום. אני מצדד דוקא בשעות הערב. תבדקו היטב את כל דרכי הגישה והנסיגה למקום. תקבעו היכן יש כבישים יעילים למכוניות והיכן אפשר ללכת

רק ברגל. כמו כן, תבדוק את קוי הטלפונים והחשמל. חשוב לדעת בדיוק מתי מתחלפות המשמרות, מהו מספר השומרים ובאיזה נשק הם מצויינים. ברור לך?"
„ברור" עניתי.

במרץ רב ניגשתי לעבודה. נסעתי עם אילן לחולון, אילן, שהיה כבר במקום קודם לכן, הסביר לי תוך כדי הליכה איפה נערך המיסדר, איפה גרים הכושים — איזהו הבנין ועוד פרטים שונים. כשחזרתי לחדרי התישבתי וציירתי תרשים מהמקום. מחסן הנשק היה בבנין שנועד לשמש, כנראה, בנין קולנוע או בית חרושת. בחלקו היה בן קומה אחת, בחלקו בן שתי קומות. מצד שמאל היו שלוש דלתות ברזל גדולות. הראשונה — דלת מחסן הנשק ושתי האחרות — לחדרי האוכל והמטבחים, אולם כפי שבררנו אחר כך — לא השתמשו בדלת זו, כי למחסן היתה גם כניסה דרך דלת ברזל שניה. לקומה השניה אפשר היה לעלות בשני אופנים: מחדר המדרגות בפנה השמאלית של הבנין ומכניסת הברזל; אך עדיין לא ידענו מה יש מאחורי דלת זו כי הכושי לא הרשה לקטן להיכנס דרכה. מעבר לרחוב, משמאל, היתה עמדת זקיף, בתוך תא מפח. הזקיף הסתובב מזוין ברובה מכודן, במשך 24 שעות. ליד הזקיף משני עברי הרחוב הפונה שמאלה, הניצב לבנין, עמדו מספר אהלים ובנין לבנים קטן ששמשו מוסכי תקון מכוניות צבאיות. המכוניות חנו לאורך הרחוב כשהן מופנות אל הבנין. מספרן לא היה קבוע. בהמשך הרחוב המקביל לבנין הגדול עמד בית אזרחי בן שלוש קומות ששמש בית חולים צבאי למחנה. בין הרחוב והכניסה שאליה הכושי מגע את הקטן מלהכנס — הפרידו שני בתים אזרחיים. האחד, סמוך לרחוב בן קומה אחת, והשני, הסמוך לדלת הברזל — בן שתי קומות אל הקומה שניה הובילו מדרגות גלויות בצד הבית. בכל הסביבה, עמדו בנינים אזרחיים שונים, מפוזרים בשטח, בית החרשת „ארדי" ומגדל מים גבוה. מעבר לרחוב, מול שני הבתים האזרחיים שעל־יד המחסן — השתערו שטחי מחנה הכושים זרועים באהלים רבים.

עם התצפיות הבאות למדנו פרטים נוספים: הכושים לא אכלו אף פעם בחדר האוכל. המזון הרגיל, בוטנים מבושלים, היה מובא אליהם לתוך המחנה בדוודים גדולים. שם חולק לתוך כלי האוכל שלהם והם בלעו אותו בעמידה. דלת הברזל הגדולה היתה פתוחה, במשך כל היום ונסגרה רק עם חשכה — סמוך לשעה שמונה בערב אך לא בדיוק. לפנות ערב — נערך מיסדר של 12 חיילים ליד תא המשמר. עם מתן הפקודה — התחלקו לשתי קבוצות בנות ששה איש כל אחת. קבוצה אחת נכנסה לתוך פלח הברזל שממול לתא המשמר וקבוצה שניה לתוך דלת הברזל שממול לבית אזרחי בן שתי הקומות. לדלת זו הצליח הקטן להיכנס כעבור ימים מספר בצורה הבאה: הוא ניגש, בשעות לפני הצהרים, אל

הבנין ומבלי אומר ודברים —נכנס דרך הדלת. משפסע פסיעות אחדות פנימה— מיד ניצב לפניו כושי מזויין ברובה ושאלו מה הוא רוצה. הקטן אמר: „דוקטור". הכושי הוציאהו החוצה ללא עדינות יתרה והראה לו לכיוון בנין המרפאה. הצעיר הודה והלך לכוון ההוא. משנעלם מתחום ראיתו של הכושי — הסתלק. השניות המעטות ששהה בפנים הספיקו לו. הוא ראה מצד שמאל מדרגות ברזל לולייניות המוליכות לקומה העליונה. ממול היתה דלת עץ בלתי צבועה (כנראה דלת המחסן) ועל המזרונים, לאורך הקיר — על יד הדלת שכבו כששה כושים. רוביהם היו בחלקם מונחים לידם ובחלקם עומדים נישענים על הקיר.

פרטים אלה היו כמעט מספיקים. רצינו רק לדעת פרטים נוספים על מעונות הקצינים כדי שנוכל להשתלט עליהם בשקט עם התחלת הפעולה.

למטרה זו נשלח חייל (אחד מבחורינו ששרת אז בצבא הבריטי) עם בחורה. החייל השאיר את הבחורה על יד הבנין ועלה דרך המדרגות למעלה— ישר אל מעונות הקצינים. שם ניגש אל הקצינים ושאל אם יוכל לקבל קצת צמר גפן מחיבשת כי הוא מטייל בסביבה עם ארושתו והיא פצעה את רגלה. הקצין נתן לו את מבוקשו באדיבות רבה. ובכן — גם תכנית הקומה העליונה היתה בידנו: היה זה אולם מאורך בעל שתי כניסות. הכניסה האחת מחדר המדרגות והשניה ממדרגות הברזל הלולייניות. באולם היה מזנון, כורסות ורדיו ומשני צדדיו דלתות לחדריהם של הקצינים ולחדרי השימוש והרחצה שלהם.

כמו כן ביררנו שקו הטלפון היוצא מן הבנין הוא הקו היחידי שיש למחנה. קו זה מתחבר אל עמודי הטלפון ברחוב. בחצרנו, שבמקום מסויים, ליד הכביר עוברים החוטים מתחת לקרקע בצורת כבל ועולים שוב על עמוד טלפון — מצדה השני של הכביר. הוחלט שזהו המקום המתאים ביותר לניתוק החוטים.

כל הפרטים היו מוכנים. מזל בחן הכל, בדק הכל, מסר הכל לאביאל והוחלט על תאריך הבצוע.

יום הפעולה הגיע. בחורשת האקליפטוסים שעל יד „זכרון־מאיר" (בקרבת בני־ברק) נערכה ההסברה. למטרה זו באתי למקום שעות אחדות לפני שאר האנשים והכנתי ארגז חול. כלומר, שרטטתי בחול את צורת השטח בו תיערך הפעולה (על פי התרשים שבידי): פסי נייר ארוכים שימשו כבישים, ערמות חול —כגבעות, קוביות וקופסות קרטון שונות — כבנינים. הכל נבנה בזעיר־אנפין בצורה שהמסתכל יבין מיד היכן עליו לפעול — כשיגיע למקום הפעולה. לאט לאט החלו המשתתפים מתאספים. הם באו יחידים או זוגות זוגות ובהבדלי זמן קצרים כדי שתושבי הסביבה לא ירגישו באספתנו זו. מזל הגיע. כולם הסתדרו

מסביב לארגז החול והקשיבו דומם. מזל הסביר את מיבנה השטח בהצביעו בעזרת מקל ארוך על הבנינים השונים, הרחובות, המחנה, מקום הזקיף וכו' ומיד אחרי זה עבר לתכנית הפעולה: חילק את האנשים לקבוצות, לכל קבוצה מינה מפקד (שנקבע עוד קודם לכן) ופירט את תפקידה של כל קבוצה. אחרי שנשאלו שאלות שונות והכל הובן כראוי התחלקו המשתתפים לקבוצותיהם, וכל מפקד, קבוצה (או "עמדה" — כפי שקראנו לה), חילק לאנשיו את התפקידים בעמדתם: מי יהיה הפורץ ומי ישמור על הדלת, מי יקפוץ ראשון מהמכונית ומי ישתלט על הזקיף. מפקדי העמדות קיבלו הסברה זו עוד קודם לכן ואף ביקרו במקום הפעולה יום לפני זה בצורה שיוכלו למסור לאנשיהם הוראות מדוייקות ומפורטות יותר מאלה שמסר מזל — וזו הסברה: מזל, מפקד הפעולה, מסר את הקוים העיקריים הדרושים לשם תאום פעולתן של העמדות השונות בה בשעה שמפקדי העמדות פירטו לאנשיהם את התפקידים שבתוך על עמדה — לחוד. בצורה זו קיבלו כל המשתתפים תמונה ברורה מכלל הפעולה וגם ידעו את פרטי תפקידם באורח אישי.

ההסברה ניתנה לפני הצהרים. לפנות ערב התחלנו מתאספים במקום הריכוז. זה היה בנין בפינת רח' ז'בוטינסקי—שנקר, בחולון, שהשגנוהו בעזרתו של שרוני (יזסקה וילנר), המרחק בין מקום הריכוז ומקום הפעולה היה קטן — מספר דקות בלבד. דפקתי בדלת דפיקה מוסכמת. הדלת נפתחה. אחרי חילופי הסיסמות — הוכנסתי פנימה. במקום כבר נמצאו מספר אנשים. החלונות כוסו בשקים ובפנים שררה אפלולית. עד מהרה נתמלא המקום. דב, שהיה סגן מפקד הפעולה, החל בחלוקת הנשק, התחמושת, התחבושות האישיות והתלבושות (כי לפי התכנית היו חלק מהאנשים בתלבושת צבאית) וכשמזל בא —הכל היה מוכן. הוא בינתיים טיפל בהכנת מקום מיוחד שאליו יובא השלל, השגת מכונית וכו', על מקום זה ידעה רק העמדה שמתפקידה היה להוביל לשם את הנשק.

מזל בודק את כולם. הכל מוכן.

"המכונית עומדת בחוץ", אומר הוא, "תצאו לפי העמדות, שנים שנים, מבלי שירגישו בכם בחוץ. העמדות שקופצות ראשונות — תכנסנה אחרונות — ולהפך. שני החיילים המשתלטים על הזקיף יעמדו על מדרגת תא הנהג—מבחוץ — כדי שיוכלו לקפוץ מיד מהמכונית עוד לפני שתיעצר. לכו".

ישנים שנים מתחילים הלוחמים על תלבושתם ונשקם לצאת בשקט ולהיכנס למכונית המשא הגדולה — המכוסה ברזנט. כולם נכנסו. מזל יושב על יד הנהג. המכונית זזה. כשעוברים על יד הככר — רואים שני בחורים המחכים

כדי לנתק את חוטי הטלפון. בכיסיהם משורי פלדה. לפני שמגיעים אל הבנין רואים זוג, בצד הכביש, הנותנים סימן שפרושו: „הכל בסדר — הדלת עוד פתוחה". — המכונית פנתה שמאלה ומיד ימינה ונעצרה. הראשונים קופצים שני המשתלטים על הזקיף. אורי (משה רדומיסלסקי) ונדב (משה ערמוני); ובו בזמן שתי העמדות מסתערות לשתי הדלתות. האחת לחדר המדרגות בפיקודו של צפוני כדי להשתלט על הקציניים בקומה השניה, והשניה בפיקודו של דב לחדר המדרגות הברזל הלוליניות — כדי להשתלט על המחסן. אחריהם קופץ גם אני עם אנשי עמדתי. תפקידנו להשתלט על אהלי המוסך והמכוניות ולקחת מכונית צבאית (אם תהיה מוכשרת לשימוש). אני מזויין בתת־מקלע פיני (ואש). בקפצי מהמכונית היה חושך מוחלט וברגע הראשון איבני יודע בדיוק היכן אני נמצא. לפי התוכנית היה על המכונית להעצר בדיוק מול תא המשמר אולם הנהג עצר מטרים אחדים לפני כן כדי להקל לעמדות הראשונות לפרוץ לבנין. כשקפצתי מהמכונית — נורו מולי שלש יריות מכוון תא המשמר. אני יורה מיד שני צרורות ונותן פקודה לאנשי העמדה לשכב. אנו משתטחים בחול דרוכים. האצבע על ההדק. אותו רגע נשמעות התפוצצויות רמונים ויריות מכל הצדדים וביחוד מתוך הבנין. ברגע זה רצים אלי מכוון תא המשמר אורי ונדב כשהם צועקים את הסיסמה. שניהם פצועים בצורה קלה: אורי בזרועו ונדב בירך. נדב עובר מיד למכונית טקסי נהוגה בידי מנשה אדומי שמחכה במרחק מה בתור עזרה ראשונה — ובה יושבת נירה (לאה גורן). מיד אחרי כן אנו קמים ומתקדמים אל המוסכים. אני שומע את פקודותיו של מזל באופן ברור מאוד. הוא שולט יפה במצב. כל הכושים מתחילים לברוח. הנהג של עמדתי שמואל בורנשטין ניגש מיד אל אחת המכוניות ומתניע את המנוע. אותו רגע נפתחה עלינו אש מצד ביח"ר „ארדי" כפי הנראה שכושים אחדים מזויינים ברובים, ברחו בכוון ההוא ורצו להתקיפנו משם. אני פותח באש באותו הכוון וגם הרובאי שאתי פותח באש. הכושים כנראה ברחו.

אותה שעה עולה עמדה אחת, למדרגות הבית האזרחי ומחפה מול המחנה הכושי ועמדה שניה בפקודו של ,שפיפוף (צפוני שומרון) לקומת הקציניים ומשתלטת על האולם. הקציניים נסגרים בתוך חדריהם ויורים מבעד הדלתות באקדחיהם. שפיפון מטיל רמון רעש (בקופסת גפרורים) למרכז האולם. מיד משתתקת אש הקציניים. ובכל פעם שניסו שוב לפתוח באש — זרק להם שפיפון רימון נוסף. אחד הקציניים שניסה להתחכם ויצא אליהם קבל צרור כדורים ונהרג במקום.

באותו זמן מגיעה עמדת המתפרצים של דב לדלת הברזל בה שמרו

ששת הכושים. נפתחה מולם אש. הם נסוגים. דב מוציא רימון וזורק אותו פנימה — לתוך חדר המדרגות הלוליניות. מיד לאחריו מטיל אחד הבחורים רימון שני. עם ההתפוצצות — נדם הכל. הם מתפרצים פנימה ומפוצצים את דלת המחסן הפנימית במטען קטן — המחסן בידינו. קבוצת הסבלים מגיחה מבין העצים שליד הבית האזרחי בעל שתי הקומות ומתחילה להוציא את הנשק מהמחסן. המכונית מתמלאת. העבודה ארכה כארבעים דקה ואפשר היה להעמיס עוד ועוד אך לפתע נשמעה פקודה והמכונית נסעה עם אנשיה. נהג בה טוביה. נשארנו במקום עוד חמש דקות כדי לאַבטח את נסיגת מכונית הנשק ורק אז נתקבלה פקודת הנסיגה הכללית. נבנסנו למכונית הצבאית — ישבתי מאחור עם התת־מקלע והייתי מוכן לכל מקרה. בדרך היציאה מחולון לכביש ירושלים־ת״א קיבלנו סימן מאנשי התצפית — ש״הכל בסדר״. ברגע שהגענו לסמטת החול המובילה לשכונת שפירא (בקרבת בית המטבחיים) ראינו שיירת־צבא ומשטרה חולפת על פנינו לכיוון חולון. אחר כך התברר שחוטי הטלפון לא נותקו: המשור נשבר עם תחילת העבודה והוצקה תגבורת. מזלנו היה שמזל חישב היטב את האפשרות הזאת ולא הרשה לשהות במקום יותר מדי זמן. דרך רחוב סלמה נסענו לשכונת התקוה ושם, באחד הפרדסים, ירדנו ופרקנו את הנשק ומסרנוהו למחסנאים. חבשתי את ידו של אורי. הוא צחק וסיפר לי כיצד נפצע ברגע שירה אל הזקיף הכושי שלש יריות מאקדחו. אותו רגע חלף רעיון במוחי: ייתכן מאוד שאני פגעתי בו ובנדב בשעה שיריתי בכיוון שלוש היריות שנורו, כביכול, אלינו. אף פעם לא קיבלתי אישור מדוייק להשערה זו, כי, כפי שאורי טען יותר מאוחר היה בידו קלע מקליבר שונה. ואולי אורי אמר כך כדי לנחם אותי בחשבו שמצפוני מייסר אותי. ובאמת שאלה זו הציקה לי זמן רב. אך שניהם הבריאו במהרה ונרגעתי.

ועוד פצוע אחד היה בפעולה: אמנון (פנחס גנוסר), כשעמד ליד המכונית והטעין לתוכה נשק נורה אליו כדור מצד בית החרושת ״ארדי״. הוא נפצע בזרועו, סמוך לראש. העצם נפגעה וחדשים אחדים היה בגבס.

(עד כאן דברי עלי)

התפתחות המאורעות אחרי נסיגתנו היתה חמורה. המשטרה והצבא ראו שהגיעו למקום באחור זמן ולא נותר בידם מה לעשות. יתר על כן — לא היה להם כל סימן או עקבות שעל פיהם אפשר היה להתחיל לנהל חקירה. הם החליטו, איפוא, להתנקם. אספו את הכושים, הסבירו להם שהיהודים זומנים להשמידם, הסיתום כהוגן, מסרו להם נשק ושלחום לפרוע פרעות בשכונת

חולון. הנזק היה רב בהשתוללותם והיו גם קרבנות מספר מבין האזרחים.

בעת ההטענה הבחין גד (נתן מרפיש), שחל מעצור בתת־המקלע, שהוא מצויד בו. הוא לא חשב הרבה, הטיל אותו למכונית, נטל כמנה את אחד התת־מקלעים החדשים, הכניס לתוכו את המחסנית „הישנה" והנה — ראה זה פלא: הטומי פועל!

אני נשארתי עוד שעה קלה עם קבוצת אנשים במחנה כדי למנוע רדיפה. אחר כך השגנו את המכונית נושאת השלל בשכונת שפירא. אולם לא היה חסר הרבה שדב, שפיקד עליה, „יחסל" אותנו. בחושך הוא לא הבחין מי היא המכונית הצבאית הרודפת אחריו. דיה היתה פליטת אקדח שלנו והוא היה „יורק" עלינו את מלוא אשו.

האסון לא התרחש, אך אותה שעה הרהרתי: יש לדאוג בעתיד לאיתות מדוייק.

את מכונית המשא הצבאית, שלקחנו אותה במחנה הצבאי ואתה נסוגונו, השארנו ליד וילהלמה. הבריטים כמובן סרקו את הסביבה, אך השלל היה „קבור" יפה־יפה אצל ירדני ברעננה. והשלל לא מעט: 4 מרגמות, 8 ברנים 24 תת־מקלעים, 70 רובים.

שמחתנו הועמה, כמובן, בגלל הקרבנות האזרחיים — שלושה הרוגים — שנפלו מכדורי הכושים המשתוללים בחולון, אך „במלחמה — כמו במלחמה", אומר הצרפתי. והעם הצרפתי יודע מהי מלחמה. ואנו הן ראינו במלחמה ענין קדוש ועליון לחרות האומה. אילו היה המעשה בתקופה אחרת, ודאי היה הדבר גורר אחריו הסתה פרועה מבפנים, אך הימים ימי המאבק המשותף, ואף העתונות הרשמית יצאה ידי חובתה בדברי גינוי מעטים, שהרי אף ההגנה לא היתה בפעילותיה מחוסנת בפני פעולות־תגובה כאלה, וכבר היו קרבנות אזרחיים גם בעקבות פעולותיה.

שדה התעופה בכפר־סירקין

במסגרת „תנועת המרי" אושרה תוכנית הלילות האחרונים של אדר א' תש"ד. בכ' באדר א' התקיפה ההגנה את תחנות המשטרה הניידת בשפרעם, בכפר־ויתקין ובשרונה. ההוראה היתה, כרגיל אצלם, לגרום נזק לרכוש ולהימנע מפגיעה באנשים. הפעולה הצליחה בשפרעם ובכפר ויתקין, בשרונה עלתה ההוראה במהיר חייהם של ארבעה אנשי ההגנה!

ובליל כ"ד באדר א' נקבעה הפעולה לאצ"ל ולח"י: התקפת שדות התעופה בקסטינה, בכפר סירקין ובלוד.

בחלקנו נפלה הפעולה נגד שדה התעופה הצבאי בכפר סירקין.

תחילה הביא איתן, קצין המבצעים של אצ"ל, תוכנית פעולה שכבר עובדה אצלם ואושרה על ידי המטה הראשי של „תנועת המרי". אולם אנו החלטנו לעבד אותה מחדש.

למטרה זו יצאתי עם עלי ודני לסיור ראשון בסביבה.

כפר־סירקין

על סיור זה מספר עלי:

„בוא" אמר לי מזל כשנפגשנו בשבת לפני הצהרים ברחוב העלית בתל־אביב, ניסע קצת".

לא שאלתי מאומה והלכתי לצדו כשהסקרנות כבר אוכלת אותי. פגישותינו בשבת היו לרוב קצרות יותר מבשאר ימי השבוע. נהגנו לברר רק את הענינים הדחופים ביותר ולהפרד. באמרו „בוא" הרגשתי שהיום נכונה לי אפתעה. בפינת רחוב פרץ פגשנו בקשרת של מזל, — היא ירדנה.

„איפה המכונית?" שאל אותה מבלי לברכה לשלום. כנראה שכבר נפגשו קודם לכן. היא הלכה להביא מכונית, ומזל — לפגישה אתי — הרהרתי.

„בפינה" הורתה באצבעה הכוון ברחוב צ'לנוב.

צעדנו יחד לכוון המסומן. מעבר לפינה עמדה אחת המכוניות שלנו. ליד הנהג ישב דני הזקן. ניגשנו ומזל פתח את הדלת.

„הכנס" אמר לי ובפנותו אל הקשרת הוסיף בחיוך: „תסעי אתנו — זה יעשה רושם יותר טוב". היא נכנסה.

„סע לפתח תקוה" אמר לנהג.

המכונית זזה.

תוך כדי נסיעה הסביר לנו מזל בקצרה מה מטרת הסיור. עלינו לראות את שדה התעופה ליד כפר סירקין, בקרבת פתח־תקוה, את הסביבה והמבנים בתוכו, הגדר וכל הקשור עם גישה, חדירה ונסיגה. בפעולה זו, שתבוצע כחלק מפגיעות שונות בכל רחבי הארץ על ידי ה„הגנה" ואצ"ל במסגרת „תנועת המרי" — עלינו לפוצץ אירונים ההונים במסלול שדה התעופה. יש סכויים שנמצא במקום קרוב לעשרה ספיטפיירים. אם נצליח לפגוע בכולם — הרי שהפעולה תהיה יוצאת מהכלל. נצטרך לבוא עם כוח רציני בהתחשב בעובדה שהשדה נמצא תחת שמירה מעולה. במחנה חיל־האויר המלכותי שבתחום שדה התעופה, הונים כשלש מאות וחמשים אנשי צבא. בעקבות פעולות „תנועת המרי" — קבלו הוראה לישון עם הנשק האישי. בתוך המחנה על יד

מטלול ההמראה עומדות מספר מכוניות משוריינות במצב „הכן". גם פרוז'קטור מאיר בלילות. לעתים יורים רקטות תאורה. הפעולה תצטרך להיות מהירה מאוד.

עברנו את פתח־תקוה והמשכנו לנסוע בכביש לראש־העין. פנינו ימינה בכביש ללוד ולעינינו נתגלה, מצד שמאל, מסלול המראה גדול בצורת חצי־גורן. פנינו שמאלה לכביש צר המוביל לכפר סירקין. כעבור מאות מטרים אחדות נסענו לאורך גדר המחנה, משמאל. אחרי המחנה — שכונה עברית קטנה בשם שכונת בילינסון. בתוך השכונה נעצרנו לדקות אחדות. הנהג העמיד פנים כבודק את מנוע המכונית.

„כאן", אמר מזל בהראותו בתנועת ראש את גדר המחנה בקצה השכונה „אפשר לחתוך את התיל".

על גג הבית הקיצוני של שכונת בילינסון עמד מבנה קטן בדומה לעמדה מימי המאורעות. מזל הביט עליה ארוכות.

„אפשר לחלוש מנקודה זו על הלק הגון מהמחנה" העיר.

עוד קשת היה, על סמך סיור חטוף זה, לערוך תוכנית כלשהי. אולם ראיתי כיצד מזל מתחיל לצרף את הנקודות הדרושות לו לעריכתה. יצאנו מהשכונה והפעם פנינו לעבר ראש העין כדי להקיף עד כמה שאפשר את שדה התעופה. מרחוק נראו מוסכים גדולים ואוירונים פה ושם ובתי מלאכה בקרבתם.

מאחר שלא יכולנו לחזור על הסיבוב שנית מטעמי בטחון — חזרנו לתל־אביב.

החלה עבודת ההכנה לקראת הפעולה.

עלי הוטל לארגן את התצפיות. על דני הזקן שהכיר את האזור יפה. הוטל לסייר את הסביבה עם דב (שכפי הנראה ינהל את הפעולה) ועם עוד מספר בחורים שמלאו תפקיד של מורי דרך לנסיגה — בבוא היום, ליתר דיוק: בבוא הלילה". (עד כאן דברי עלי)

תאור מפורט של הפעולות המשולבות של אותו לילה ניתן באחת החוברות של „ספרית המרד" „פיצצנו מטוסים בריטיים", שנכתבה בידי אלדד. אני אביא כאן מתוכה את הקטעים הנוגעים לפעולה בכפר סירקין, בצירוף פרטים חסרים.

נקודת היציאה היתה בבית האריזה בפרדס בסגולה. המקום ניתן לנו על ידי אוהד, ששמו מירקין. כמשקיף בפעולה השתתף שלמה פוזנר, והידוע בכינויו „איקס".

הפעולה בשלושת המקומות נקבעה לשעה 8.30 בדיוק. יחידות אצ"ל הקדימו להתרכז ולצאת, כי מטרותיהן רחוקות יותר.

בשעה שש הם יוצאים.

ובשעה שש רק מתחילים אנשי לח"י להתאסף בחורשת בני־ברק.

בבני־ברק, וביחוד חורשה זו, שימשה בסיס מסורתי לפעולות לח"י, למגורי מפקדי לח"י, למחסני לח"י ואף לבית הדפוס של לח"י.

כאן נפגשו יחד 30 אנשי לח"י. מתחילת תקומתה בניה היתה מחתרת לח"י בנין אינדיבידואלי יותר, הן מבחינה ארגונית, הן באופי הפעולות. חמשה אנשים כי נתאספו יחד והיה זה כבר פגם מבחינה מחתרתית. הקפיד על כך ביחוד מיכאל.

ופעולה זו בכפר סירקין היתה צעד נוסף בדרך למלחמה פרטיזנית, אף כי למעשה הלק גדול של שלשים אלה ממילא כבר הכירו איש את רעהו.

דב היא ראשון לפיקוד קומנדי שכזה. והוא צעיר מאוד. שפמו מתחת לחוטמו עולה לו בקושי. לחייו ילדותיות כמעט. הוא לובש חצי־פרווה רוסית.

בועז (בן־עמי ילוביץ) הוא סגן מפקד הפעולה.

דב לוהט כולו. הוא לוהט תמיד לקראת קרב. אך הפעם רץ בו הדם יותר מאשר תמיד.

סוף סוף — משהו רחב יותר, הולם את כוחות ההתפרצות שבו. הוא מחכה לידיעה האחרונה בכפר סירקין. דני וצבי יצאו לשם.

לפי שעה מסבירים מזל ודב את תוכנית הפעולה על גבי שולחן החול.

הסיסמה:

הכו — באוייב.

מישהו ניגש בחשיכה אל דב.

„דב, ראיתי אחד מסתובב פה.... ירד מאופנוע... אני מכיר את הפרצוף הוא קורפורל מחיל הנוטרים — אני חושב שזה מהש"י..."

דב קופץ ממקומו:

„טמבל! כאלה תנו לי עוד, רק הרבה", והוא רץ באפלה לקראת דני.

„דני הזקן", שעדיין הוא במדי נוטר, ולא רק במדים, כי אם נוטר ממש, והוא כשר למהדרין מן המהדרין.

בפרדסי גבעת־שמואל נקבע מקום הריכוז לנסיגה. שם מחכים המחסנאים לקבלת הנשק. שם מחכה עזרה ראשונה.

דב מחלק את הנשק, הוראות אחרונות. וכשחוזר דני ומודיע שהדרך בסדר — יוצאים, לשכונת בילינסון.

בין שכונת בילינסון למחנה הצבאי מרחק של ארבעה עד חמשה מטרים של כביש צר, ושורת הבתים ממש נוגעת בגדר התיל של שדה־התעופה.

לפני הכניסה לכפר, בצד שמאל של הכביש, שער הכניסה למחנה הצבאי הגדול. על יד השער — משמר, כמובן. השעה שמונה — כלומר שעתיים לאחר כניסת העוצר בדרכים לתוקפו. ואף־על־פי־כן אין המשמר עוצר מכונית גדולה מכוסה ברזנט, העוברת ביעף על יד השער, אם מתוך קור ועצלנות, אם מתוך בטחון, שמכונית זו ודאי נוסעת לשדה התעופה, והיא בריטית.

ואכן, לא טעה הזקיף. היא באמת נסעה לשדה התעופה. אלא מה? לא ר.א.פ. הם מתחת לברזנט? מנין לו, למשמר, לדעת זאת? שנית: מה זה איכפת לו? הוא הועמד כאן לשמור על שער המחנה. בזמן האחרון החלו „המטורפים" הללו מתנפלים גם על מחנות צבאיים, אך בעיקר לשם שדידת נשק. מה יש לחשוש לשדות תעופה? מה יעשו שם? ישדדו אוירונים? לא, מכונית זאת שעברה במהירות כזאת ובבטחה כזאת ליד שער המחנה לא עוררה כל תשומת־לב.

עוד שלוש דקות והמכונית מאחורי שדה התעופה. בסימטה מימין ומשמאל בתי שכונת־בילינסון, שקועים באפילה, בפנים אורות. הם נחים, איכרי הכפר, מעבודת היום הטובה שלהם. מי זה יצא מפתח ביתו בשעת חורף כזאת, לקור ולבוץ, וודאי לא עלה על דעתם של איכרים שלווים אלה, שיש מי הרובץ מטרים אחדים מבתיהם ומתכונן לעוט על נשרי הברזל הסמוכים.

ולא רק על לבות אנשי כפר־סירקין ושכונת־בילינסון לא עלה הדבר. הוא גם לא עלה על לבות שומרי שדה־התעופה.

הבחורים זוחלים עד לגדר, שקט.

התצפיות המוקדמות אמש קבעו משמר נע קבוע מסביב לשדה. אך עתה שקט, אפלה ושקט. חבל שאין טייסים בינינו. הרי אפשר היה להיכנס, להתישב ליד ההגה ולהתרומם...

וכמה הם, מטוסים אלה? קשה להבחין בחשיכה. הסיורים העידו על 20—30 בשדה־התעופה מזה ומזה, בצד זה עומדים ודאי 10—12, והם טובים רק לדבר אחד בידינו: להשמדה.

דב פוקד לרדת מהמכונית, היא חוזרת כלעומת שבאה — ריקה.

דב מחלק את האנשים, וכדרכו: במהירות ובתקיפות. קצת מוזר להם, לאי אלה „זקנים" לקבל פקודות מ„צוציק" צעיר זה, אבל הרי זה דב, עוד הגדולות שבפעולותיו לפניו, אבל כבר שמו במחתרת ידוע. גם עמידתו בירושלים בסגן מפקד פעולית פיצוץ הבולשת מקנה לו אוטוריטה.

ארבע עמדות נקבעות.

האחת חוזרת עד לכביש, כדי למנוע עזרה מצד המהנה שעברו עליו. אמנם, ממחנה זה מובילים כבישים פנימיים עד לשדה התעופה. אך משם אין חשש. עד שיגיעו, לא יהיה עוד איש משלנו במקום. העיקר למנוע את בואם מאחור, שלא ירדו על גבינו לפני שניסוג.

עמדה שניה פה בפינה, בנקודת המגע של הכפר עם גדר שדה־התעופה. עומד פה בית בן שתי קומות. לחדר המדרגות של בית זה יעלה עלי, ה„ברניסט" הראשי, כי זו נקודת הכובד של החיפוי. מאחורי המוסכים — בתי המגורים של חיילי ר.א.פ. המתאמנים בשדה־תעופה זה. הצלחת הפעולה כולה תלויה בזה, אם לא יספיקו חיילי ה־ר.א.פ. לפרוץ מחדרי המגורים אל עבר המטוסים, בצריפים 300 חיילים. אתה מבין, עלי? שלוש מאות! ועליך בברן שלך להחזיק אותם. לא את הברן בלבד אתה מחזיק בידך, גורל הפעולה בידך.

ה„לאנגר", כלומר, עלי הארוך, אינו חושש כלל. הוא עולה בשקט לחדר המדרגות, ניצב שם באשנב חלון ומכוון את נשקו. אף עכבר לא יחמוק...

עוד עמדת אבטחה אחת היא בין מקום הפירצה בגדר ובין מחסן הנשק שבפינת המחנה. על יד המחסן ודאי קבועה שמירה. שהרי, כידוע, מגבירים הבריטים לאחר כל פעולה את השמירה על מקום שהותקף... גם המחסן גובל ממש עם בתי־הכפר, מרחק עשרה עד חמשה עשר מטר לכל היותר. כשדב חושב על מה שטמון שם במחסן, מדגדג לבו מאוד. אך לא, הפעם ניתן „חגינה" למחסן. אולי יגיע זמנו. לפי שעה יש לחשוש לאש, שתיפתח מצד המשמר שלידו, לעבר שביל הנסיגה. העמדה שהוצבה מולו לא תפתח באש. אל תעירו ואל תעוררו.

יחידת האבטחה הרביעית פונה ימינה, לאורך גדר התיל, ומתיצבת בין שדה־התעופה לכפר הערבי פג׳ה, החולש מגבעה על שדה התעופה. גם מעבר זה עלולה להגיע עזרה ממונעת. אנשי עמדה זו הם במדים ערביים, על כל צרה שלא תבוא. שלא תבוא...

8.25 :

ברגע זה עומדים ודאי גם אנשי אצ״ל סמוכים למטרות החבלה, הללו בקסטינה, הרחוקה והללו בלוד הקרובה. ודאי גם נשמע את הקונצרט משם.

8.30 :

„לפרוץ!" פוקד דב.

חותכים את הגדרות. גדר ראשונה סבוכה מאוד. המקצצות הערביות חזקות מהן. חותכים וזוחלים.

בפנים.

שקט. אין זכר למשמר. המטוסים מחכים ממש, ההדלקה תיעשה בבת אחת. על כל אוירון, חבלן אחד. מספר החבלנים: תשעה.

„קדימה!" — לוחש דב.

הם זוחלים. רק מטרים מספר. כבר הגיעו, ועדיין אפלה ושקט סביב. הם כבר מתחת לכנפי המטוסים, דממה.

אכן, רגש מוזר הוא לשכב בשעת לילה שכזה בתוך שדה־תעופה בריטי, מתחת למטוס ר.א.פ. מתחת לספיטפייר.

פתחיה מספר אחר כך, שבעת־מעשה חלף במוחו חלום כהרף־עין: כך לשכב בלונדון מתחת לווסטמינסטר הגא ולחכות לקול המשרוקית של דב. שם, בלב לבה של לונדון המרושעת. מה זה כאן? שדה אימונים? גם לנו אין זה אלא מין אימון שכזה לקראת הפעולות בעתיד.

לפי שעה שוכבים מתחת למטוס ר.א.פ. לפי שעה האוייב עוד לוחץ עלינו בכוח הפלדה שלו. עלינו להסיר את כובד הפלדה המרושעת הזאת מעלינו.

מה זה?

עולה קול טרטור... טרטור של משוריין. אה! בכל זאת! המשמר. דב לוחש לחישת אזהרה.

עוצרים את הנשימה.

המשוריין עובר. הזרקור מגשש על פני המטוסים. כנראה הוא סופר אותם. אם האחד לא „עשה כנפיים" ולא נעלם.

ומתחת לכנפיים רובצים תשעה אנשי לח"י. בעמדות סביב — אנשי החיפוי. ובמרכז — „הבלונדיני הגבוה" ובידו משרוקית...

המשוריין עבר בשלווה ובבטחון.

עבר!

בצלאלי, אינו יכול להתאפק ומצחק בלחש:

לא יודעים איפה להאיר, „הטמבלים" האלה!"

עתה ישנה שהות של רבע שעה. רבע שעה נמשך הסיכוב של המשוריין. אך רבע שעה זה יספיק לנו בהחלט. מכל מקום יספיק לצפרי הפלדה האלה „לעוף".

עתה קושרים מהר את החבילות עם חומר הנפץ בפינה, בין הכנף לבין המטוס.

ה„קולחוזניק" עובר את כל השטח לדעת אם כולם הספיקו לקשור.

שריקה קלה של דב: מדליקים את הפתילים ונסוגים אל דב.

עוד שני מטוסים עומדים להם בקצה. עומד אורי „על ראשו" של דב ומתחנן:

„דב", דובי, תן לי את השניים האלה.

אבל דב אינו רוצה לסכן עוד.

מה זה חשוב — תשעה או עשרה. לסגת!

והם חוזרים בדרך הפירצה שבגדר.

האור זוחל שם על גבי הפתילות.

ופתאום:

בו...ם!!

ועוד הפעם:

בו...ם!!

ועוד ועוד ועוד.

אור, ואש, ועשן.

מעבר לחדרי המגורים בוקעות צעקות.

ואז פותח במנגינה ה„ברן" של עלי.

מצריפי המגורים פורצת יריה או שתים. סתם כך, לחלל האויר, שהרי אין להם מושג שם לאן לירות. עוד יריה, וזה הכל. גם את האורות כיבו: שלוש מאות חיילי הוד מלכותו. כאן עולים מטוסי הזיל-האויר הבריטי באש, ושם מצטופפים בחרדה חיילי הקיסרות, אולי גם מתחת למיטות, כי אי-שם בחדר מדרגות יושב לו עלי, ובשקט שלו יורק עליהם במלוא הפה בוז העופרת.

אנשינו עומדים וסופרים את עמודי האש העולים מהמטוסים, ורואים את העוותים אשר מתעוותים נשרי הפלדה. הלב מלא גיל ואושר וגאווה.

יש רצון רב לעמוד ככה עוד ועוד ועוד, וליהנות מהמראה. וליהנות מהדומיה-של-פחד, הנושבת מבתי המגורים.

אך הנה בוקעת שריקתו החדה המנצחת של דב, ותולפת מעמדה לעמדה:

„לסגת"!!!

(עד כאן התחברת)

נסיגה ונסים

שם בוערים שמונה ספיטפיירים, והבחורים שלנו רצים בין שורות הבתים של כפר סירקין, לאט-לאט מתלכדים אנשי העמדות המפוזרות.

אנשי כפר סירקין חבויים בבתיהם, רק אנשי ה„הגנה" מעיזים להציץ

מפתח הבית על המתרחש. הם יודעים, שאין זו פעולה „שלהם". ודאי שמחים הם על המכה הנוספת שהנחתנו באוויב הבריטי. הרי הימים הם ימי המאבק המשותף.

„דני" מבחין לפתע באיש־„הגנה", העומד בפתח ונועץ בו עיניים תמהות. דני „הזקן" רץ עם ה„קולחוזניק" ולוחש לו. „שמע, עכשיו גמרתי. הכיר אותי!"

ואנשינו כבר יוצאים מהכפר, מכונית אינה מחכה להם. יש לסגת ברגל, בחסות הלילה הקודר. הגשם ריכך את השדות. הריצה אינה קלה. חצו את כביש פתח תקוה. דני רוצה להוציא מידי עלי את הברן. לשוא. הוא מחבק אותו באהבה רבה.

כך רצו עשר דקות.

פקודה: לעצור.

מיפקד.

בשעת הריצה נדמה היה, שהכל עבר כשורה. הרי האויב כמעט שלא הספיק לפתוח באש. יש שריטות משיחים ומתיל, אך לכך אין חשיבות. האנשים אפילו אינם מרגישים בהם עדיין.

שני קילומטרים משדה־הפעולה נערך המיפקד.

והנה החרדה.

„חסר אחד"!

מי חסר? קוראים בשמות.

אלחנן! (אברהם יהודאי)

„דממה".

ושמא שכח אלחנן את שמו? פתחיה מנסה לקרוא לו בכינויו הבלתי רשמי:

מאהאראדז'א!

דממה.

„היכן היה המאהאראדז'א?" מבדר דב.

בעמדה הבנויה מעל גג הבית הקיצוני. משתהים, משקיעים עיניים באפלה. שמא רק פיגר בריצה.

„אין קול".

להדליק פנס אסור. מהכביש כבר מגיעה דהרת משוריינים.

והרי בידי כל אחד היתה התוויה מדוייקת של דרך הנסיגה: ישר בריצה עם כיוון הרחוב. פשוט ביותר. מחכים חמש דקות, חמש דקות יקרות. דב מתלחש עם בועז. לא, אי אפשר, אסור לסכן עוד את שאר האנשים. יש

בלב חרדה: שמא לא הספיק לרדת מהעמדה.

והתרדה היא כפולה: הרי זה אלחנן, שיצא בנס מאסון הפיצוץ בבתי־הזיקוק. שם נהרג בר־גיורא, והוא אלחנן נמלט ואיבד עין אחת.

ולא היה חסר הרבה והיה מתרחש אסון אחר.

בשעה 9.30 הגיעו הנסוגים לפרדס אשר בין גת־רמון לפתח־תקוה. ופתאום איזה רחש ממולם; כולם שולפים את הכלים. ודאי שם האוייב מארב. דב קורא לתוך החשכה:

„מי שם?"

והוא מחכה לסיסמה: הכר־באוייב.

דממה.

רק בדרך גס לא פקד דב על פתיחת אש — היתה זו קבוצת אנשי אצ"ל, שחזרה מפעולה בלוד, ליתר דיוק, מחלק של הפעולה: פיצוץ טרנספורמטור ששלט על כל השטח שם, ועתה הם חיכו פה לשוב כל היחידה מלוד.

מגת־רמון הגיעו האנשים לגבעת שמואל.

יחידת העזרה הראשונה — מנתה, אחיות. אין להם במי לטפל. ובזה שחסר — מי יטפל ואיך?

בין המשתתפים בפעולה גם יהודית, היא לאה, אשתו של דב. רק לפני חדשיים היה דב שלה מרחף בין חיים ומוות בפעולת ירושלים, והיום היא משתתפת בפעולה תחת פיקודו.

ואני הייתי שם, את ההתפוצצות מכיוון כפר־סירקין שמענו. משמע: הפעולה בוצעה. אולם מה שלום הבחורים?

והנה הם כאן, והאחד חסר.

דב פתח בשאלה: „המאהאראדי'א פה?"

לא, איננו.

והרי הוא ידע גם על נקודת מפגש זו.

מגבעת שמואל חוזרים לחורשה בבני־ברק, שם נמסר הנשק.

דני „הזקן" מזכיר, שגם בבריחה מהמנהרה בלאטרון נעלם אחד ואחר־כך נמצא.

קרני, אשתו של גדעון (אברהם ליברמן) האוסף את הנשק, דואגת לפיזור אנשים בדירות שונות, שם יחליפו את בגדיהם ויחזרו להיות אורחים שלווים, איש איש יה„אליבי" שלו.

קבוצה אחת — דב, דני, גדעון ואני — חוזרת ברגל לתל־אביב. אין לך עוד כגדעון מורה דרך בכל השטח מתל־אביב עד פתח־תקוה.

השעה שלוש לפנות בוקר. הגענו לשכונת בורוכוב וכאן, אפתעה קטנה: אנו מבחינים באיזו דמות משונה. פועל מקדים לעבודה? לא, איזה פועל! אדם בלי מעיל בלילה שכזה, והוא יחף.

אני מהרהר בלבי: אגש ואשאל אותו — מה השעה?...

כשלפתע פורצת מפי דב צעקה קורעת הלילה:

„מאהאראדז'א"!!

איזה מזל ללוחם זה. או, בליל הזוועה בבתי־הזיקוק תעה כל הלילה עד שיצא ממקום הסכנה. הפעם נתעה שוב, ומשעה תשע עד שלוש הלך בחושך ובגשם. רק לפי הכיוון, איבד את נעליו מעליו. אך הכלי והרימונים עמו. חזק חזק בידו.

דני „הזקן" גמר את ה„קריירה"

ובאותו לילה גמר דני „הזקן" את הקאריירה" שלו כנוטר.

דני, הוא צבי פינקלשטיין, גם היום איננו זקן עדיין, אך כינוי זה, „הזקן", נדבק בו מזמן, בעיקר כדי להבדיל בינו ובין „דני הקטן".

כנוטר במשטרת הישובים אפשר היה לנצל את דני כסייר ממדרגה ראשונה, ובכלל — אפילו בתקופת „תנועת המרי" עדיין יכול היה נוטר יהודי להסתובב בצורה חפשית כמעט לעיני הבריטים.

כבר באחד הסיורים סמוך לכפר סירקין, לפני הפעולה, הטיל בו עין אחד מאנשי ה„הגנה", כי שעת „הטיול" שלו לא היתה רגילה.

שעות מספר לפני הפעולה פגש בו שוטר תנועה יהודי, והנה צבי אינו לבוש כרגיל, כי אם בבגדי חאקי והוא בדרך מתל־ליטוינסקי.

לאן בתלבושת כזאת בגשם כזה, צבי?

„לילדה" השיב דני ולא הסמיק, אך כעבור שעות אחדות הסמיקו השמים מעל לכפר סירקין, ולאור האש הזאת הבחין בו, כאמור, איש „הגנה" אחר.

למחרת שאל אותו שוטר התנועה הלז:

„איך היתה הילדה מכפר־סירקין?"

ואז היה ברור: הם יודעים.

כעבור יום הוזמן דני על ידי אנשי הש"י לחקירה למשרד בשכונת בורוכוב.

„שמענו שאתה משתתף בפעולת לח"י?"

דני רואה שהכל אבוד. אבל עליו להרויח זמן מכיוון שבבית בתל־ליטוינסקי גר נתן פרידמן־ילין.

הוא מכחיש.

החוקרים מודיעים לו, שישנו עד שראה אותו עם אנשי לח"י בפעולה.

„אדרבא, יבוא ויעיד. עלילה שפלה".

באותו רגע נפתחת הדלת ונכנס העד. דגי ממשיך להכחיש: „מה, אתה ראית אותי עם הפושעים האלה?"

העד קצת נתבלבל. ייתכן שטעה. היה חושך...

יש רווח זמן. אפשר להעביר את גרא מתל-ליטוינסק. בינתיים מחליט גם מיכאל, שאין להמשיך במשחק הזה. דני יעבור לירושלים. שם אינו מוכר.

וכך, עם שמונת הספיטפיירים עלתה באש גם „הקאריירה" ה„הגנתית" של דני.

יותר רצינית היתה תוצאת אותו לילה ל... אימפריה הבריטית. כארבעים אווירונים הושמדו. הבסיס האווירי הצבאי הועבר למצריים.

המלחמה המתמדת

התועלת העיקרית שהיתה בשיתוף הפעולה שהושג בין שלושת הארגונים, היתה בכך, שהוא איפשר את שיטת ההתקפות הבלתי פוסקות כמעט. לא צריך היה לבזבז כוחות רבים כדי להיזהר מפני אחים בולשים. אפשר היה לסמוך על כך, שגם אם לא ינתן „חלילה" מקלט לאיש מתחרת באחד הקיבוצים בעת הנסיגה מפעולה, הרי לפחות יש בטחון שלא יוסגר. בקיצור: היה עורף גדול יותר ליוצאים לחזית.

חדשי האביב, בין אדר תש"ו עד תמוז תש"ו היו חדשי האידיליה הישובית הזאת.

אידיליה זאת לא שלמה היתה. היו חריקות חמורות. ביחוד אלה שהיו על חשבון דמי גבורים, כגון: ביום אחד הלויתו של יחיעם וייץ, והלוייתם העירית של 11 נופלי בתי-המלאכה. אך לעצם הפעולות הועיל ההסכם ללא ספק.

עם הפעולה נגד שדות-התעופה הורחב גם היקף הפגיעה — מפגיעה באובייקטים מקומיים לאובייקטים אימפריאליים.

הפגיעה הבאה היתה בעורק החבורה החשוב בין סוריה ומצרים. במסגרת זאת פוצץ האצ"ל חמשה גשרים בדרום ויחידה שלנו בפיקודו של „הקולחוזניק" פיצצה את גשר נעמן בצפון, ליד עכו.

ביום הפעולה הועברו אנשינו בקבוצות קטנות במונית שלנו מחיפה

לחורשה הקרובה לגשר. אותה מונית אחת נסעה הלוך וחזור פעמים מספר. בנסיעה האחרונה העבירה את הציוד.

התוכנית היתה: לפוצץ את הגשר וכן לחבל במסילה לאורך עשרות מטרים אחדים, דרומית לגשר.

על פיצוץ הגשר אחראי ה„קולחוזניק". על החבלה במסילה — נדב (ערמוני). לקבוצת נדב מצורפות גם שתי בנות: שרה (חנה ערמוני) וגילי (חנה מרפיש).

תחילה יפוצץ הגשר, ורק אחריו המסילה.

על הגשר שומר גאפיר ערבי. יגשו אליו שני בחורים, בלבוש ערבי: אורי (משה רדומיסלסקי) ויוסקה דאר. שניהם יתקרבו לגשר לאורך המסילה וידברו ערבית בקול. זה לא יעורר חשד.

לצד „בית המשמר" הוצבה עמדת אבטחה. בתוך הבית מצויים עוד ערבים אחדים.

ואכן, הצליחו שני הבחורים לגשת לגאפיר. באיום האקדח ירד מעמדתו, נלקח ונכבל בידיו ורגליו ועל פיו שמו איספלנית גדולה ותחבושת. הוא כבר לא יפצה פה.

עתה שמו החבלנים את חומר הנפץ וחיכו לאות הפעלתו.

נדב, שרה וגילי פיזרו את החומר לאורך המסילה, ואף הם מחכים. אך פתאום מגיע לאוזניהם קול רכבת מתקרבת. אם היא תעלה על החומר היא תפוצץ אותו והפעולה העיקרית תכשל. הם מחליטים על כך לפרק במהירות את המטענים שעל המסילה. הם עושים זאת בקדחתנות יוצאת מגדר הרגיל, וממש בשניות האחרונות לפני בוא הרכבת הם מנתקים את המוקשים.

הרכבת עברה בשלום, ושלום גם על כל הפועלים. עתה מחברים שוב את המוקשים.

עוד דקות אחדות:

התפוצצות אדירה. הגשר הועף. עתה הגיע הזמן למסילה, היא חובלת בהתאם לתוכנית.

העת לנסיגה. מהבלי המסילה ומחבלי הגשר חוזרים בנפרד. נדברו להיפגש בכפר מסריק. ליד כפר מסריק יש גשר. נדב מחפש את הגשר.

והגשר איננו. הוא מחפש דרך לעבור. נכנס לנחל ומנסה לחצותו. הוא נכנס יותר ויותר. בגדיו עליו. לא, אי אפשר, הוא חוזר, הם משוטטים שוב לאורך הנחל.

עד שמצא את הגשר. הגיעו לאושה. באושה יודעים שקבוצת אנשי לח"י

צלולה להגיע אליהם בלילה. יאכן שם נפגשו שתי הקבוצות ושם גם קיבלו מקלט.

חברי הקיבוץ בדקו בבוקר בטנדר שלהם את הדרך, וכשהוברר שאין חיפושים הועברו אנשי לח"י בטנדר של הקיבוץ לחיפה.

באותו לילה ארעה תקלה גדולה ליחידת אצ"ל שפעלה בדרום. פיצוץ הגשרים הצליח, אך בנסיגה נתקלו האנשים במארב בחולות בת־ים, 31 חיילי אצ"ל ובראשם איתן (לבני), מפקד המבצעים הראשי — נתפסו ונאסרו.

עד כה עורך הייתי את הפגישות המשותפות עמו. מעתה הייתי במגע עם המפקד החדש, גידי (עמיחי פאגלין).

באותה תקופה פעלה ה"הגנה" בתחום הורדת מעפילים. המפורסמה ביותר היתה פעולת „ליל וינגייט". ברעש גדול — השתלטו כוחות ה"הגנה" על רחובות תל־אביב, כפעולת־הסחה להורדת מעפילים מספינת „וינגייט". בתוצאה: נהרגה נערה מן ה"הגנה", ברכה פולד. חברי "הגנה" אחרים נאסרו, הספינה נתפשה והמעפילים לא הורדו.

ב„המעש" מס' ו' מניסן תש"ו פורסמה התגובה הבאה לדרך המאבק ההסגני הזה:

„כל מלחמה — תכליתה להשיג נצחון מחוש. רק לפעמים רחוקות, כאשר כלו כל הקצין, יוצאת אומה להילחם מתוך ידיעה ברורה, כי נצחון ממש איננו בגדר האפשר. זוהי מלחמת־יאוש להצלת הכבוד, לנצחון מוסרי, ההופך לגורם מניע בשביל הדורות הבאים.

מלחמת־חרות יודעת שלבים שונים בהתפתחותה. בשלביה הראשונים זוהי מלחמת מעטים ביחס לרבים, שלמענה היא מתנהלת. המטרה הראשונה היא — להכות באוייב לא רק כדי לגרום לו נזק רב ככל האפשר, אלא גם כדי לעורר את הרבים, את המוני העם, שעדיין לא עמדו על הצורך במלחמה. הלוחמים, בשמשם דוגמה ומופת בהקרבתם ובנכונותם, שואפים לגלות את מעיינות־ההתנדבות באומה. בשלב יותר גבוה, כאשר הכרת השיעבוד חדרה כבר ללבבות, באה מטרה נוספת: להוכיח לציבור, כי אפשר להכות באוייב וגם להצליח. לשכנע אותו, כי ככל שיגדל מספר הלוחמים, כן יגדלו סיכויי ההצלחה.

בשני השלבים הללו עלה כבר הציבור העברי בהמוניו. ההכרה על חרפת השיעבוד ועל חוסר התקווה שבו חדרה עמוק. וגם סיכויי־ההצלחה נתגלו לעיני כל. פעולות המלחמה שבוצעו ותגובתו העצבנית של השלטון הזר — ע" כדי אבדן־עשתונות גמור — הן הוכחה משכנעת. בהזדמנויות שונות גילה

הציבור ליכוד לתפארת וכוח־עמידה לכבוד. מעתה אין עוד לתלות את הקולר של פאסיביות בצוואר ההמונים חסרי־הכתובת. פעילות ואי־פעילות תלויים עכשיו בהנהגה ובמהותה. אם היא תהיה הנהגה לוחמת יהא זכותה להנהיג את הציבור. אם היא „תצטיין" בהסכנות, גם להבא, ישמט ההגה מידיה.

הנהגה לוחמת איננה רשאית גם עתה לערוך את תכניות המלחמה רק כדי שהציבור יבוא על סיפוקו, או כדי להוציא את הרוח ממפרשיהם של „הקופצים בראש", כביכול. הנהגה לוחמת חייבת למלא את התפקיד של אדריכל הנצחון. מתוך חישוב מדוקדק של שימוש יעיל בחומר כדי להשיג מטרה זו בזמן הקצר ביותר.

עתה קובעת שאלת הממדים בהיקף ובזמן. אם אין התנאים מתאימים להתקפה חזיתית בשעה אחת (אשר תוצאותיה: נצחון מהיר במקרה של הצלחה וחורבן גמור במקרה של תבוסה) הרי גם השיטה של „זעיר־פה זעיר־פה מדי־פעם" — איננה מובילה למטרה. את יסודותיו של השלטון הזר אפשר לערער על־ידי מלחמה מקפת, אשר איננה יודעת הפסקות ממושכות. פעולות־מלחמה רצופות, שאינן נותנות לאוייב את האפשרות להתאושש.

מה שנעשה עד כה בשטח המלחמה נעשה מתוך ניצול מינימלי של האפשרות. ההגבלה שהוטלה על ביטוי המרי העברי לא נבעה מחוסר יכולת ואפשר להבינה ולהסבירה (לא לסלוח ולכפר עליה!) על ידי גורמים פסיכולוגיים בלבד.

התכנית שתוכנה להעלאת מעפילי „ויינגייט" ו„תל־חי" — השתלטות על שטח מסויים תוך הפעלת מאות ואלפים צעירים מזויינים — (התכנית ידועה לציבור, אף כי לא זכתה לביצוע) — רומזת על הממדים האפשריים. יש רק להסיר את ההגבלה הכובלת. להשתחרר מסיסמת ה„צמידות". אווירוני האוייב מגלים את ספינות המעפילים בעודן בים. אניות־המשחית שלו צדים אותן. אך לאווירונים — בסיסים במולדתנו. לאניות — בסיסים בחופינו. ולשניהם — מרכז מפקד אחד, היושב בירושלים. וכאלה כן אלה אברים הם של גוף האוייב, של השלטון הזר על כל מנגנונו. בגוף האוייב אפשר וצריך להכות בכל מקום שנתקלים בו. את מנגנונו יש לשתק בכל החוליות, החוליות הניתנות לפגיעה, הן רבות.

בעיית הממדים — בהיקף ובזמן — יהיו מבחן להנהגה. בה תיבחן אם לוחמת היא או הסכנית".

ומשום כך לא לחנם ניתך זעמם של ראשי ה„הגנה" כאשר שבועות מספר לאחר מכן הופגנה לעיני כל דרך פעולה של לח"י ללא היסוסים וללא

מגבלות. כשהעקרון שלה הוא: להרוג ולא ליהרג. קרבנות ה"הגנה" בשרונה וקרבנה של ברכה פולד בערו בלבות בחורי ה"הגנה" וגדולה היתה בקרב רבים מהם הקנאה לדרך המלחמה הבלתי־מתוסבכת ולדרך ההגדרה הבלתי מתוסבכת של לח"י: אוייב הוא אוייב, ומלחמה היא מלחמה.

הכוונה לפעולת הרכישה במגרש החנייה שברח' הירקון בתל־אביב.

ברכת יהודים כ"כרם התימנים"

במגרש חנייה זה שברחוב הירקון שכנו להם ה"כלניות" המפורסמים, ששמעם יצא לרעה באכזריותם וילדי תל־אביב היו רוגמים אותם באבנים.

הפעולה נדחתה פעם בגלל התפוצצות מטען שארעה בחדרו של אלחנן (מאהאראדז'א). חדר זה בכרם התימנים מיועד היה למקום ריכוז של יחידת אבטחה. אמנם, איש לא נפגע והשכנים לא הלשינו, אך הפעולה לא יכלה כבר לצאת לפועל.

היא בוצעה כעבור שמונה ימים, ביום כ"ד בניסן תש"ו.

פעולה זאת כבר היתה על טהרת חלוקה צבאית לביתות ומחלקות.

אני עצמי נטלתי את הפיקוד על פעולה זאת וסגני היה בועז (בן־עמי ילוביץ'). היו בו כשרונות פיקוד צבאי מובהקים, ורצינו להפעילם. הוא היה אחראי לכל ההכנות.

לעומת זאת הוטל על דב הפעם תפקיד כאילו צדדי. התפקיד היה: פיקוד על יחידת אבטחה מול משטרת אפ"ק. משטרה זו היתה בעיקר בידי שוטרים יהודים ואף הם מעטים. זקיף אחד על הגג, ובבנין — יומנאי ושוטרים אחדים. החשש היה, איפוא, לא מפני משטרה זו, כי אם מפני המשוריין הבריטי, שהיה בסיבוב מתמיד בין בנייני המשטרה בעיר.

ומכיוון שלא חששנו מנקודה זו, הועמדו שם צעירים אחדים ורק הפיקוד היה בידי דב.

עצם הפעולה לא תוכננה מלכתחילה כשקטה. לא זחילה והסתתנות, כי אם השתלטות בכוח, מתוך כוונה תחילה ל"דפוק" את הגויים כמה שאפשר. ואכן לא מעט גידופים נשמעו אחר כך על ראשינו מפי "קול ישראל" ה"הגנתי", לפי התכנית ייכנסו "הסבלים" להוציא את הנשק, רק לאחר שנשלוט שלטון מלא במחנה.

במקום משרוקית תשמש לאות נסיגה הפעם — חצוצרה. גם זה חידוש, שריקות עלולות לבוא גם מפי שוטרים שיוזעקו, וזה עלול להטעות.

אילו עוד היינו יכולים לחדש אז דבר טכני נוסף, מכשיר קשר, היתה הפעולה כולה עוברת ללא תקלות. אך למדרגה זו טרם הגענו.

אילו היה בידי דב מכשיר קשר, היה מודיע לנו פשוט, שברגע זה נתעכב ליד משטרת אפ"ק המשוריין המסייר, והיינו מעכבים את ראשית הפעולה לדקות אחדות, עד אשר יעזוב המשוריין הארור את המקום ויעבור לחלק אחר של העיר, אך מכשיר כזה לא היה בידי דב, ולא יכול היה להודיע לנו. ועל כן פתחנו באש ברגע שכוח בלתי מוזמן זה חנה ליד משטרת אפ"ק וסיבך את דב.

כאמור, פרצנו בשעה הקבועה 19.30, באש לתוך המגרש. שם התנהל קרב ממש. למחרת הודיעו העתונים, מתוך שיתוף פעולה מופלא עם משרד המודיעין הבריטי, על "רצח מתועב של חיילים ישנים". זה היה לא רצח מתועב, כי אם שקר מתועב. מאימתי זה "ילדים טובים" אלה ששמם "כלניות" ישנים כבר ב־19.30? למעשה התנהל קרב. ה"כלניות" ניסו להתגונן בכידונים, שכן המרחק היה קרוב מדי כדי להפעיל את נשקם האחר.

כעבור דקות מספר מודיע לי בועז — ואני בחצר אחד הבתים מול המגרש: המגרש בידינו, אני שולח את ה"סבלים".

כשהוציאו כל מה שיכלו, תקפתי בהצוצרה — זכר לימי הגמנסיה שלי, כששמשתי בתזמורת כקורנטיסט — והנסיגה החלה.

אנו פונים מזרחה, כדי להגיע לכרם התימנים, אולם בדרך נתברר, שלא הכל כשורה ליד משטרת אפ"ק. מגג המשטרה הומטרה עלינו אש תופת מכלים אוטומטיים.

לא, זה בשום פנים לא אותו זקיף יהודי בודד, שאין בידו אלא רובה עלוב. נזכרתי מיד באש שעמדנו בה בעת חציית רחוב סנט־פאול בעת הפעולה האחרונה בירושלים.

תוך כדי ריצה פקדתי — על־מקלענים להחזיר אש לעבר הגג. בנס יצאנו משם והגענו לשטח "מת" בלי נפגעים.

אחר־כך התברר:

היריות שלנו נפתחו ברגע בו נמצאו השוטרים הבריטים בתוך הבניין, והמשוריין בחוץ. דב — באין ברירה — פתח באש על המשוריין. הנהג לא היסס הרבה, קפץ על המשוריין והסתלק, כאשר פרצו השוטרים הבריטים מהבניין לשמע היריות, לא מצאו את כלי רכבם. הם עלו על הגג והחלו משם "מכסים" את השטח באש ללא אבחנה, ואנו עלינו על השטח במישרין, שהרי לא פיללנו כלל להיתקל כאן באש.

אך כאמור — ארעו ניסים. איש לא נפגע.

אנו כבר ברחוב מאה שערים. אני מעיף מכאן מבט לאלנבי. שם נעצרה התנועה בפעולת חסימה שלנו בעזרת מוקשים.

מוקשים? קצת גוזמה. קבוצות החטיבה התל־אביבית בפיקודו של „אדם" (עמנואל הנגבי), כולל בנות, זרעו לרוחב הרחוב קופסות קרטון ועליהן שלטים: „מוקשים"!

התגבורת הבריטית שהחלה זורמת נעצרה בדחילו ורחימו לפני „המוקשים" ההם של הנגבי, ולא העזו להמשיך ולפרוץ את המחסום. אחר כך החליטו בכל זאת להתגבר על המכשול הרציני והחלו יורים בקופסות ממרחקים. רק לאחר ש„הרגו" את כל הקופסות, אשר לתמהונם הרב לא התפוצצו — פרצו קדימה, אלא שאחרו את המועד, כמובן, כי בינתיים כבר הספקנו לסגת ממקום ההתקפה. בינתיים כבר היינו בסביבה הבטוחה ביותר לכל לוחם יהודי בכל מרחב תל־אביב. בינתיים הגענו לכרם התימנים.

בפתחי הבתים עמדו תימנים זקנים וכמעט השתחוו לכפות רגלינו והמטירו עלינו ברכות:

„אלהים ישמור עליכם, גבורי ישראל".

במגרש החנייה היו שבעה חיילים בריטים הרוגים. ה„כלניות" השתוללו ברחובות תל־אביב ביריות למרפסות ובתים.

נשק בריטי במחסן המחתרת

מכרם התימנים מתפזרים האנשים איש איש לביתו.

אני בא לדירה פרטית — משפחתו של „איקס" ברחוב מוא"ה, לובש שם חליפה אלגנטית ויוצא כאזרח הגון ושקט ביותר לעיר, עולה במספר חמש, לתחנה המרכזית, ומשם לתולון.

שם, בבית אחי, מחכה לי בפרפור־הלב רעייתי.

יומיים לפני כן מת בשבי באריטריאה אחד מאצילי לח"י ומהמעולים שגידידי יאיר, נפתלי ליובינציק, כלוא היה מאז 1941, הוא מת בגלל הזנחת מחלתו.

ההיו שבעת החיילים הבריטים שנהרגו — נקמה?

לא, לא יצאנו לנקום. יצאנו להלחם באוייב. אך בדיעבד טוב, כי היו שילומים למותו.

הברחתו של אלדד

„הברחה" ולא בריחה, על שום מה?

אלדד עצמו מספר בספרו, „מעשר ראשון" על כך, שפעמים אחדות, כשהיו מביאים אותו לרופא, לבדיקה לירושלים, היתה לו הזדמנות לברוח, כי רק שומר אחד היה עליו, אך לשם כך צריך היה להיות לו כוח רב בידיו, כדי להלום על ראשו של החייל, או — יותר זריז ברגליו, כדי לחמוק ולברוח ולא להיתפש. אך כידוע, אלדד זריז בעטו ובראשו, ועל כן לא ברח בעצמו, כי אם הוברח על ידי קבוצה מובחרת, בפיקודו של דב.

ויש לדעת, שדב עצמו משמש הוכחה ודוגמה ברורה להבדל שבין בריחה והברחה, כי רק שלשה שבועות לפני זה ברח דב מידי שוביו.

ביום י"ז באייר קפצו לפתע שני שוטרים מעל גבי מכונית וניגשו אל דב. תיאורו כבר היה בידי המשטרה, ודמותו הרזה, הגבוהה־הבלונדינית, לא היתה קשה לזיהוי. הם עצרו אותו. בעצם רק שאלו אותו, היכן הוא עובד. ומכיוון שבמקרה לא היתה בידי דב אותה שעה תעודת־עבודה בלח"י, אמר להם בלי שהיות רבות, שהוא עובד בבית החרושת „לודזיה".

למען האמת, הוא עבד שם זמן מה, אולי בזכות זה, שהוא עצמו היה תוצר לודזיאי.

השוטרים רצו להיווכח, אם הוא דובר אמת, והעלו אותו למכונית. תוך כדי נסיעה „ויתר" דב על לודזיה ועל פנסיון חינם אצל הוד מעלתו המלך הבריטי, ביקש „סליחה" משני השוטרים, דחף את שניהם לשני הצדדים עד שהתהפכו, קפץ מהמכונית הנוסעת — והילד איננו.

אבל הוא ישנו כמפקד הפעולה לשחרור אלדד. פעולה, שהוא מתחיל בה ממש למחרת היום, אף כי היא לא בוצעה אלא כעבור שלשה שבועות, כי לא ידוע היה בדיוק התאריך, בו יובא „הדוקטור", (כפי שכינוהו אז במחתרת), ממחנה העצורים בלטרון, לבדיקה אצל רופאו הפרטי, ד"ר טרוי, ברחוב הנביאים בירושלים.

על בריחה זו, ביצד נשתקפה מצד אלדד, מספר הוא עצמו בספרו. אני אוסיף כאן כמה דברים מבחוץ, כפי שנרשמו בידי עלי, אחד המשתתפים בפעולה.

שחרורו של ד"ר שייב

הגעתי לירושלים. הלכתי ישר לחדרה של פניה רסקין. היא שכבה במיטה. לחצנו ידיים. לא התראינו תקופה ארוכה מאוד — מה„חתונה". היא הפעולה נגד הצבא העליון.

„הופתעת כשנכנסתי?" שאלתיה.

„לא". ענתה פניה. „ידעתי שתבוא. ראובן אמר לי שבימים אלה תגיע. מה שלומך? שמעתי שנשאת אשה. הייתי רוצה להכיר אותה. אם היא תזדמן פעם לירושלים — תסתדר כך שתבוא הנה, טוב?"

„בסדר, הבטחתי, בקרוב היא באמת תהיה כאן. היא צריכה לעבור גם כן לירושלים באורח קבוע, כך, שבודאי תכירי אותה. איפה ראובן (שלמה יעקובי) או נפתלי (מנחם כהן)?"

„עוד מעט יבואו, גם דב כאן — אתה יודע?"

„כן, אני צריך לראות גם אותו".

עוד לא סיימתי את דברי והנה נפתלי נכנס. התחבקנו. נפתלי השאיר חבילה עבור ראובן והלך, בהבטיחו לחזור בעוד שעה.

„הוא כל כך מתוק, הבחור הזה, אמרה פניה, צריך להזכיר לו שעליו לאכול, להתרחץ ולמסור את בגדיו לכביסה. בעצמו אינו דואג לדברים אלה. אם לא הייתי מזכירה לו היה מת מרעב או הולך קרוע ומלוכלך".

צחקתי מעומק הלב, וכי לא הכרתי את נפתלי?

כמה זמן את מכירה את נפתלי?" שאלתי את פניה.

„אוהו, כבר חדשים אחדים", ענתה.

„ובכן — להוי ידוע לך שגרתי אתו שנה וחצי בחדר אחד".

„אם כן, אתה ודאי מכיר אותו הרבה יותר טוב ממני. ובכן — מה דעתך עליו?" שאלה פניה.

„טכוס מיוחד במינו. חוץ מעבודת התנועה — אין דבר בעולם העלול לעניין אותו. מתרוצץ כל הימים והלילות — לא כן?"

„בדיוק".

„ואת", שאלתי, „מה שלומך?"

„מאז שהכרנו, בימי ה„חתונה", עוד לא קמתי מהמיטה. הייתי פעם ב„הדסה" בתל־אביב וניתחו אותי עוד פעם, אבל גם זה לא הועיל. כעת אני רוצה לשלוח את התצלומים לבית חולים בארצות הברית — אולי שם יכולים לעשות משהו. בינתיים אני סובלת כאבים. מדי פעם בפעם מקבלת התקפה ואז נפתלי, דב, או ראובן, רצים להביא לי רופא. הוא מזריק לי מורפיום והכאבים חולפים. אני שוכבת כך במיטה ומחכה להתקפה הבאה. מעניין — לא?" היא אמרה דברים אלה בפשטות ובחיוך קל ללא כל צל של התאוננות על גורלה.

פניה סרגה כל היום, והתפרנסה מעבודה זו. כל התעניינותה, כל הטעם בחיים — היתה התנועה. היא בלעה בצמא כל מלה שנשמע מפי אחד מאתנו בקשר לכלים חדשים, מחסן, הדבקה, פעולה או כל דבר אחר מתחומי התנועה. מתחת למיטתה היה מחסן נשק חפור בתוך הרצפה וכשהיינו מזיזים את המיטה — יחד אתה — לאמצע החדר, כדי לפנות את המחסן, היתה מאושרת, על שגם היא עזרת משהו בעבודה בשמירה על הנשק הזה יומם ולילה.

מחלתה היתה רצינית: סיבוכים בעמוד־השידרה שנותח פעמים מספר וחוליה אחת הוצאה מתוכו.

דב בא לקחתני.

„בודאי אין לך היכן לישון, אמרה פניה, תבוא הנה — יש לי מזרון מיותר, ותישן אצלי".

הבטחתי שאחזור ויצאתי עם דב.

„אנחנו צריכים לשחרר את הדוקטור, אני אראה לך את המקום", אמר דב.

„הדוקטור?" התפלאתי, „הרי הוא יושב בלטרון".

„נכון", ענה דב, „אבל חדשיים בערך מביאים אותו הנה לטפול אצל רופא. הוא מובא בטנדר משטרה בלויית שלשה או ארבעה שוטרים. שם הרופא הוא ד"ר טרוי. הוא מקבל חולים ברחוב הנביאים. בוא ואראה לך את המקום". מעבר לרחוב, היתה תנועה קטנה של מצחצחי נעליים. דב המשיך לפרט את תכניתו.

„אתה עם אנשי עמדתך תכנסו לחנות הזאת. אחד מכם ישב לצחצח את הנעליים והאחרים יחכו על יד הדלת. אנחנו נכנס אל הרופא מיד אחרי שיביאו את הדוקטור, נשתלט על השוטרים ונוציא אותו. אתם תשמשו כעמדת חיפוי.

אם השוטרים ינסו להתנגד, או שתבוא תגבורת — תכנסו גם אתם לתוך הענין. לך יהיה תת מקלע ולבחורים שלד כלים, דימונים ורימוני עשן. אתה מבין מה תפקידכם ?"

„כמובן", עניתי.

כמקום ריכוז בחרנו את דירתו של אחד מאנשינו — לא רחוק מרחוב הנביאים. החל מיום המחרת התחלנו מחכים שם. היינו שנים־עשר איש. נפתלי עם שני צעירים — בתור עמדת חיפוי מצד רחוב צ'נסלור — למקרה של רדיפה. נהג המכונית שימש להעברת הדוקטור, ארבעה בחורים לשחרור עצמו, דוב, ועוד שני בחורים אתי, לעמדת החיפוי מול הבית.

שלשה מבין המתפרצים, שהיו מזויינים באקדחים, לבשו חלוקים לבנים, ונראו כסניטרים של בית חולים. לבצלאלי — הרביעי ביניהם — קשרנו תחבושות על רגליו וידיו ועל פניו סדין ושמיכה. ששת הסניטרים היו צריכים לשאתו על ידיהם, כפצוע קשה, ולהכניסו אל הרופא. דבר זה לא היה מעורר כל חשד אצל השוטרים.

בחורה אחת עמדה בתצפית והיתה צריכה להודיענו על בואו של הדוקטור. באותו היום לא הביאו את ד"ר שייב. למחרת חכינו שוב. הפעם הובאו קלפים ואחדים מהבחורים ישבו לשחק. אחרים קראו עתונים או ספרים. מצאתי את הספר „אנשי פנפילוב" של אלכסנדר בק ובלעתי אותו בנשימה אחת. אחר כך הבאתיו לפניה. היא נהנתה מאוד מקריאתו. ספר זה היה לפי רוחנו. תוארה בו מלחמה עזה לחיים או למוות, בכל מערומיה. עד מהרה הופץ הספר בין אנשינו וכולם קראוהו.

כל אותו זמן ישנתי אצל פניה. עדיין לא התחלתי עוסק בענייני החטיבה. חכינו עד לאחר הפעולה — לפי ההוראה. רק מדי פעם בפעם נסעתי לגבעת־שאול, מקום שם התנהל קורס לנשק קל — כדי לבחון את ידיעות החניכים.

אחרי שבועיים של ציפיה לשוא — התחלנו מתייאשים: „כנראה שהאינפורמציה לא היתה נכונה", אמרו אחדים.

„נחכה כאן עד הסוף" נזף בהם דב. „בסופו של דבר — הוא מוכרח לבוא — ואף אם נחכה לו כאן שנה תמימה".

לא חיכינו שנה. למחרת הוא בא. הבחורה שעמדה בתצפית הופיעה כחץ מקשת: „סרג'נט ושוטר נכנסו אתו ושני שוטרים עם „טומיגנים" עומדים בחוץ, על יד הטנדר".

„אנשי עמדות החיפוי", פקד דב, „לכו למקומותיכם. אנחנו, בעוד שתי דקות — במכונית !"

יצאנו. הייתי מזוין בסטן שפרקתיו מקתו והסתרתי את שני החלקים בחגורה מתחת למקטורני — משני צדי הגוף. הגענו לחנות מצחצחי הנעליים. התישבתי והבטתי בכיוון לדלת. ראיתי את הטנדר ואת שני השוטרים לידו. מכוניתנו הגיעה. דב ירד לפני הסיבוב (במקום בו השוטרים לא יכלו לראות עדיין את המכונית), וחיכה. המכונית ירדה לאורך רחוב הנביאים, עברה את בית הרופא והבחורים ראו את המצב. אחר כך, המכונית הסתובבה בהצטלבות רחוב סנט־ג׳ורג׳ וחזרה. היא נעצרה ליד בית הרופא, סמוך לטנדר. הסניטרים, כביכול, הוציאו את הפצוע המדומה ונכנסו פנימה. שני השוטרים המזויינים בתת מקלעים ניגשו, מתוך זהירות, ועמדו משני צדי השער. „כנראה שנצטרך להתערב", חשבתי. לפתע עברו מספר חיילים בריטים מזויינים ברובים ונעצרו בקרבת השוטרים.

„יש לי רושם שהם יסוגו, מבלי לבצע את הפעולה", אמרתי לשני חברי. אך לפתע ניגש דב אל שני השוטרים, שלף את אקדחו, פרק מהם את התת־מקלעים והכניסם לחצר פנימה. השוטרים הרימו את ידיהם. הדבר נעשה במהירות כה גדולה, עד שהחיילים בחוץ, לא הרגישו במתרחש.

כשהבחורים נכנסו אל הרופא, שניות אחדות לפני כן, ראו את השוטר יושב בחדר ההמתנה, בצלאלי, החולה המדומה, עמד לפתע על רגליו, זרק מעליו את השמיכה והסדין ומתחתיהם נתגלה אקדח. הוא פרץ לחדר הרופא, בו ישב אלדד עם הסרג׳נט ובאקדח שלוף קרא: „הנדס אפ". הבריטי ניסה לתפוש בטומי שהיה מונח על השולחן, אך בצלאלי הקדימו וירה בו ופצעו בירכו. באותו רגע נכנס דב ואתו שני השוטרים: „קחו ממנו את האקדח!" פקד, בהצביעו על הסרג׳נט הפצוע. באותו רגע כבר רץ אלדד החוצה, אל בחורינו. הוא היה בריא בהחלט ורק המשיך לשחק תפקיד של חולה, כדי שלא יפסיקו להביאו אל הרופא. כולם יצאו החוצה, נכנסו למכונית ונסעו. השוטרים רצו החוצה בצעקות. אחד החיילים ירה. יריה אחת לעבר המכונית ומהמכונית נורתה יריה אחת לעבר החיילים. זה היה הכל. מכוניתנו נעלמה. גם אנו התלקנו ומסרנו את הנשק.

הייתי שיכור משמחה. רצתי לחדרה של פניה. כשנכנסנו — הבינה מיד, לפי מראה פני, שהפעולה הצליחה. התנשקנו. פניה היתה מאושרת.

לפתע הרצינה ואמרה: „ואם יקרה להם משהו בדרך? הלא רבים ראו את המכונית".

„אל תדאגי, הרגעתי אותה: ראשית כל — לפני שיצאו מירושלים — יעברו למכונית אחרת, שתחכה באחת הסימטות. שנית, הם נוסעים דרך רמאללה ויצאו לכביש, ע״י לטרון, גם אחר כך לא יסעו לתל־אביב, בדרך הרגילה,

כי אם יסעו דרך כביש לוד ויבואו מצד פתח־תקוה". כן היתה התכנית. במכונית נסעו עמו דב עצמו ודרורה.

עד מהרה הופיעו גם נפתלי וראובן, לחצנו ידים. השמחה היתה כללית. הבאנו לפניה עוגות ושתינו תה. אכן, יום חג היה לנו אותו יום.

(עד כאן דברי עלי)

אלדד הובא ישר לבני־ברק, לדירתו של „יוסקה" (יצחק גורנשטיין), הם עברו אותה דרך שנבדקה והוכנה בזמנו לברירת הבתורים מבית הסוהר המרכזי בירושלים.

ביום הפעולה נפגשתי עם דב ברחוב בלפור בתל־אביב. הוא העתיר עלי נשיקות, הוציא מכיסו את האזיקים, שבהם היה כבול אלדד. אותם ישמור למזכרת.

בפעולה השתתפו — נוסף לצעירים הירושלמים שעזרו — אורי (משה רודמיסלסקי) בתפקיד סניטר; בצלאלי — בתפקיד פצוע, שנאנח בלי הרף: „אוי, אוי וואו זענען די גויים?" (הוי, הוי, היכן הגויים?); מיכאלי, עלי ונפתלי. הנהג היה אריה רוזנבוים, שעבד עמנו כל הזמן. תאריך הפעולה — ח' בסיון תש"ו.

וכך הושלם שוב ה„קומפלט" של המרכז.

אצלנו — למען האמת — היתה באמת הגהגה קולקטיבית ולא דיקטטורה אישית. אלא שלרוע המזל, כפי שכבר הוזכר פעם, לא ניתן לשלישיה הזאת: גרא, מיכאל, אלדד, להנהיג יחד זמן רב. כמעט תמיד היה אחד בידי האוייב. גם הפעם לא נועד לשלישיה זמן רב לעבוד בצוותא.

פעולת בתי־המלאכה

הפעולה בבתי המלאכה במפרץ חיפה, היתה מהגדולות שביצענו, אך גם מהחמורות ביותר בשבילנו בתוצאותיה.

כאשר הביא המרכז לפני מטה „תנועת המרי" את תוכניתנו, לפגוע בצומת עצבים זה של התחבורה: בתי המלאכה של הרכבות בחיפה, הופתעו נציגי ה„הגנה" מעצם ההצעה שלנו. הם ניסו להניאנו ממנה, ייתכן שרצו לשמור אותה כאובייקט רציני לעצמם, אולם מכיוון שעמדנו על כך, היא אושרה.

אולם — היא אושרה כשלישית בשורת הפעולות במשך שבוע ימים.

בליל י"א בסיון פעל האצ"ל בקווי תחבורה, ביצע שלוש התקפות בקווים לוד—יפו, ירושלים—לוד ולוד—חיפה. הרכבות נעצרו, הנוסעים הוצאו, קטרים וקרונות פוצצו.

בליל י"ז בסיון, כלומר לילה לפני הפעולה שלנו, ביצעה ה„הגנה" את הגדולה שבפעולותיה: פיצוץ שמונה גשרים בקרבת גבולות הארץ, וביניהם גשר „אלנבי", גשר בנות־יעקב, גשר הכביש בואדי־עזה. בשורת פעולות זו ארע אסון גשר אכזיב, שעד היום לא נפתרה כליל חידתו. היחידה שפעלה בפיקודו של יחיעם וויץ נעלמה, ולא נודעו עקבותיה.

אין צורך לומר, שפעולה בממדים כאלה העמידה על הרגליים את כל הכוחות הבריטיים במרחבי הארץ. ולא קשה היה להם גם לנחש, שלאחר אצ"ל ו„הגנה", בא התור של לח"י, כמובן שאין זה אומר, שידעו גם את מקום הפעולה, מכל מקום, שאננים ובוטחים לא היו.

מעולם לא השקענו בפעולה פחות כוחות מאשר יכולתנו, תמיד העפלנו במעט מול הרבה.

מיטב הכוחות רוכזו לפעולה זו, והיא היתה פרי תכנון מדוקדק ביותר.

נוסף להכבדה העיקרית שבתאריך שלמחרת „ליל הגשרים", ארעו שתי תקלות קטנות אחרות.

שישה ימים לפני הפעולה ארעה התפוצצות בבית המלאכה שלנו למוקשים ברחוב מזרחי ב' בתל־אביב, בבית המלאכה של אליהו אלוני (המכונה „התרנגול"). שם הורכבו המוקשים, הדרושים לפעולה. בנס לא נפגע איש, אך לא היה זמן

להכנת מוקשים חדשים. אלוני, מאז עבר ל„מחתרת", השתתף בפעולות ומילא תפקידים אחראים אחרים.

יומיים לפני כן ביקשתי לערוך נסיון עם לבנה של ט.נ.ט. ובתוכה בקבוק קטן עם חומצה ונפץ. עם שבירת הבקבוק תישפך החומצה ובמגע עם הנפץ יתרסק החומר.

הנסיון הצליח, ובמהירות של הרגע האחרון, הושגה כמות גדולה של לבני ט.נ.ט. אלה היו המוקשים, שנועדו לעצור את תגבורת האוייב. המחלקה הטכנית גם הכינה מטענים בצורת קופסות פח.

התקלה השלישית היתה ברגע האחרון.

רגילים היינו לכל פעולה, להכין מונית, שהיתה נוסעת במרחק־מה מהמכונית הגדולה, הנושאת את הלוחמים, אם לפעולה ואם בחזרה. המונית היתה „כשרה" לחלוטין, ובהיתקלה בכוח של אוייב, היה עליה לאותת אחורנית ואז היה המפקד מצווה על פיזור האנשים בשטח.

גם הפעם הוכנה מונית כזאת. אך ברגע האחרון לא הופיע הנהג. נראה שנרתע בפחדו, ולא היתה אפשרות להכין מונית אחרת.

אין בטחון, כמובן, שאילו היתה מונית כזאת בעת הנסיגה מן הפעולה, היו האנשים נחלצים מהמלכודת. מכל מקום — היו מוזהרים מפניה דקות מספר לפני שעלו ישר על הטנק החוסם את הכביש. ברגע האחרון קיבל ממני מפקד הפעולה, בועז, הוראות מתאימות לאפשרויות נסיגה אחרות, מכיוון שהמונית לא הגיעה, אך הוא פעל כאשר פעל. פרטים על מבנה בתי המלאכה קיבלנו מפי דאק אלקלעי, שעבד שם, על כן אני מוסר את רשות הדיבור לו עצמו. אני מביא את דבריו, כמו את דברי עלי לעיל, במילואם, גם על הפרטים, שאינם נוגעים לעצם הפעולה. מכיוון שיש בהם עדות לדמויות שונות ומופלאות של לוחמינו, הראויות להנצחה בספר זה.

פעולת בתי־המלאכה של הרכבות בחיפה — מפי אלקלעי:

„בועז בא לחיפה והתקשר עמי, כדי לתכנן את הפעולה. זכות זאת נתגלגלה לידי, מאחר שעבדתי בבתי המלאכה עצמם, והכרתים ככף ידי. הצעתי לבועז שנבחר ב„אוביקטים" לפיצוץ מתקנים וחלקי־קטר שקשה למצוא להם תחליפים וחלקי־חילוף בארץ, למען נפגע ברכבת הארצי־ישראלית, פגיעה, שלא במהרה תתאושש ממנה. בועז, שהיתה לו פעולה זאת הפעולה החשובה הראשונה שפיקד עליה, שאף להשיג את מיטב התוצאות, ולאחר שיקול ובדיקה מרובים קבלנו כאוביקטים עיקריים את „גשר הקטרים" המסתובב, המכניס את הקטרים לבתי

מלאכה, והמהווה מיתקן שאין אפשרות לקיים עבודת תיקונים בלעדיו: את המנופים (ה„וינצים"), שבעזרתם היו הבריטים מפנים קטרים וקרונות רכבת שנוקשו ותסמו את המסילה; וכן את הקומפרסורים ואת הצילינדרים של הקטרים, אשר יימצאו בתוך שטח בתי המלאכה. בחירתנו היתה נכונה, כפי שנתברר אחר־כך, משרותי הרכבות סבלו מאוד מחוסר הקומפרסורים, אשר הושמדו בפעולה ההיא.

בועז חש באחריות שהוטלה עליו בכל כובדה. פעולתו עתידה היתה להיות שיא הפעולות של התנועה, הן מבחינת היקפה והתוצאות הגדולות שניבאו לה, והן מבחינת המספר הרב של המשתתפים, שדרש ביצועה. היא היתה כרוכה בסיכון רב. בתי המלאכה של הרכבת נשמרו על ידי נוטרים ערביים מזויינים, והשתרעו בלב אזור גדוש מחנות צבא, יחידות משטרה, ומיתקני צבא ותעשיה, שהיתה עליהם שמירה מעולה. בבחרה את בתי המלאכה כמטרה להתקפתה, הטילה למעשה התנועה על כף מאזני המלחמה הבריטיים כוחות, שאבדנם עלול היה להנחית לנו מכה גדולה יותר מכל מכה שינחית אבדן בתי המלאכה לבריטים. אך כולנו חשנו בצורך הדחוף לבצע פעולה מקיפה וגדולה, והחלטת המרכז אך ביטאה את הרגשת הכלל.

כל זה לא הקל את משא האחריות שהוטלה על בועז. נדרש ממנו לממש את הצורך הדחוף הזה בפעולה גדולה, ועם זאת להימנע ככל האפשר מאבידות.

בתקופת סיורי־ההכנה שימשתי „מורה־דרך" לבועז ולאחדים ממפקדי המשנה שלנו, שהכנסתים לפי הוראותיו לבתי המלאכה, מוסווים כפועלים שחורים, העובדים במקום. חלק מאזור־הפעולה שלנו אפשר היה לראות מחלון רכבת העוברת במסילה המקשרת את חיפה עם הצפון. איש־איש ממפקדי המשנה הכיר מקרוב את האובייקט שיפוצץ ואת הקטע שבו יפעל. „נוחיות" זאת בסיורים המוקדמים שלפני הפעולה היתה פיצוי־מה לקשיים העצומים שנכונו לנו בביצועה. היא איפשרה מדידה מדויקת של ה„אובייקטים" שנועדו לפיצוץ, רישום תבניתם וכתוצאה מכך — קביעה נכונה של כמותו וצורתו של חומר הנפץ המיועד לאובייקטים השונים.

בועז מיצה עד תומן את הידיעות שהיו לי, כעובד בבתי המלאכה, והוא ערך את תכניתו במתכונת של פשיטה צבאית, המבוססת על ידיעה שלמה של אזור המטרה. כל הנתונים הדרושים לתכנון היו בו, לדעתי — הוא לא זנח שום אפשרות או הזדמנות לבצע מראש דברים הדרושים לפעולה, והביא בחישוביו כל פרט קל ערך, שהיה עלול לסייע לנו או להקל על הביצוע. לפי הוראותיו נסעתי לתל־אביב, לפגוש מספר בחורים שנועדו להשתתף בפעולה, ולהראות להם

בתחנת הרכבת של תל־אביב אילו הם חלקי־הקטר, שאותם יפוצצו בפשיטה לבתי המלאכה. מעשה זה היה עתיד לחסוך לנו זמן יקר ולמנוע אותנו מלטעות בשעת הפיצוצים.

נסעתי לתל־אביב, ובשעה שנקבעה לי, עמדתי ליד קולנוע „שדרות", מתבונן בתמונות ומחזיק עתון בידי. השאלה בסיסמת ההתקשרות היתה „סלח לי, אתה צבי מחיפה?". — השתוממתי כששמעתיה יוצאת מפי נערון רזה ונמוך במכנסים קצרים, שנראה לי כתלמיד בית ספר עממי. בעודני עומד ומסתכל בו, בלי לדעת אילו מילים לומר לו, הקדימני הוא, ובקול מבוגר ומביע החלטיות פנה אלי: „חבר, ניגש לעניינים, אין זמן. בעוד חצי־שעה עליך לפגוש כאן עוד זוג בחורים, לפי אותה הסיסמה".

התנערתי מתמהוני והלכתי עמו ועם בחור שהצטרף אלינו, לעבר תחנת הרכבת הסמוכה. תוך דקות ספורות נשתנתה כליל דעתי על ה„ילד". שביכלתו להשתתף בפעולה הטלתי ברגע הראשון ספק רב. בפגישותינו הבאות ובשבתנו בבית־הכלא, נזדמן לי להכיר מקרוב, את המרץ העצום ואת הרוח הסוערת שמלאו עד אפס מקום ממש את גופו הדק של בני (פרחי כהן) אך כבר באותה הפגישה חשתי במשהו מהצפון בתוכו. המשפט הראשון שאמר לי בעמדנו לראשונה, זת מול זה, לימדני, כי אינני מדבר עם ילד, אלא עם גבר הבקי ב„ענינים" ומסוגל ליטול את היזמה לידיו, כשדרושה פעולה מהירה. אחר־כך, בעמדנו ליד קטר, הקשיב להסברים שלי ושאל שאלות ענייניות אחדות, בלי להרבות להג. הוא קלט מיד את השיעור הקצר, ומשנפרד ממני, נותרה בי הרגשה, שעמדתי לפני אישיות חזקה, פשוטה ומעניינת כאחד.

הסברתי את מבנה הקטר לבחורים נוספים שפגשתי, ואחר נסעתי לחיפה.

ההכנות לפעולה הלכו ונשלמו, יכשהיתה התכנית בשלה לביצוע, נדחתה הפעולה פעמיים. התקשינו בבחירת מקום הריכוז שממנו יצא הכוח לפעולה. בתחילה נבחרה לשם כך בנימינה, אך היא נפסלה בגלל ריחוקה מבתי המלאכה. לבסוף שכרנו דירה ריקה בקרית־חרושת, שנמצאה בטווח מתאים מן המטרה. בדירה זאת נקבע כדייר שאול פרחי. הוא עשה בחיפה למן סוף שנת 1945, והיה בעיר ללא מכר וללא קרוב משפחה. בפגישותינו היה שואל אותי, אם ידועה לי איזו מסעדה, שבה מגישים מאכלים ספרדיים מבושלים בנוסח בולגריה, כאילו ביקש למצוא בטעם המאכלים, את טעמו של בית אמא. המלצתי על מסעדות אחדות, אך אף אחת מהן לא השביעה את טעמו. בביתי היתה אמי מבשלת את המאכלים שביקש כל־כך. אך מחמת הקונספירציה, לא יכולתי להזמינו לשולחננו, על־אף רצוני העז. שבת אחת, היה עלי לנסוע אליו לקרית חרושת בענין ההכנות

לפעולה. אמרתי לאמי, שיוצא אני ל„פיקניק" וביקשתיה להכין תבשילים ספרדיים. באתי לקרית־חרושת ועמי נערה חברת־התנועה, ושנינו נושאים בצנצנות קישואים באורז ובבשר, עגבניות ממולאות ושאר מטעמים, שהיה בהם כדי להשביע שלושה אוכלים רעבים. בראות שאול את תכנן של הצנצנות, אורו עיניו ופיו נתמלא ריר. הוא התנפל עליהן וניקה את השיריים בפרוסות לחם, עד שהבהיקו כרחוצות. כל העת היה מכריז: „זה מזכיר לי את אמא!" הנערה ואני ויתרנו ברצון על חלקנו ל„בולגרי" המאושר.

יום הפעולה נקבע סופית לי"ח בסיון, תש"ו. ריכוז הכוח בדירה שבקרית־חרושת, נעשה ללא תקלה, על אף החיפושים ההמוניים, שנערכו בדרכים, אחרי פעולת־הגשרים של הפלמ"ח. מעולם לא נאספו לותמים רבים כל־כך במקום־ריכוז אחד, לא הכרתי בבת־אחת פנים חדשות רבות כל־כך, בין תל־אביבים הבחנתי בבני הקטן ובעוד חברים שפגשתים בקשר לפעולה. היו גם בנות אחדות — החובשות שלנו.

הנשק שרוכז קודם־לכן בדירה במספר „העברות", חולק לנו. אחרי הצהרים הסביר לנו את הפעולה האחראי למבצעים של התנועה — הוא מזל.

בחדר שררה דממת־ההקשבה ואלה מאתנו שלא השתתפו בסיורים וב„חדירות", שמעו לראשונה את מטרת התקפת הלילה: לחבל בבתי המלאכה של הרכבות, שבעמק זבולון. מזל סקר בעזרת תרשים את השטח, הצביע על שדה התעופה הצבאי שממזרח לבתי־המלאכה, על מחסני־הצבא ובתי הזיקוק שמדרום להם, על משטרת קרית־חיים, על מחנה „נושאי־ברן" שלידה, על המשטרה הניידת במכוניות שריון שבשפרעם הסמוכה, ועל מחנות הצבא שבדרך הנסיגה. בתכנית היתה — ניתוק בתי המלאכה משארית האזור באמצעות מיקוש הדרכים המוליכות אליהם והצבת מארבים־חוסמים שיחפו על המוקשים שנזרעו. לשם ביצוע החסימה ייעזרו החוסמים בחיל־הדוקרני המונח בשולי הדרך במקומות שהמשטרה והצבא נוהגים להקים חסימות המכוונות נגדנו. חוליות מניחי־המוקשים, המפוזרות במקומות־החסימה, תקבלנה את המוקשים בשעה שבע בערב ממכונית, שתעבור מנקודה לנקודה, שלטי אזהרה יוצבו לפני המוקשים, כדי למנוע אבידות בין בשבע ושלושים יעלה הכוח התוקף על המכונית, יסע מקרית־חרושת לעבר בתי המלאכה. ההתקפה הראשונה תתחיל. המכונית תעצור ליד מוסך־פח בסמוך לשער הכניסה הראשית ושניים, מחופשים כשוטרים בריטים, יתקרבו לשער ויתגברו על משמר הנוטרים הערבים העומד בו. אם לא יצליחו להתגבר עליו בשקט, יפרצו את השער בחומר נפץ. משיכבש השער, יפרוץ דרכו כל הכוח, וכל חוליה תשתלט על האזור המיועד לה. כל מפקדי החוליות בקרו בבתי־המלאכה

הכירו את אזוריהם. המחפים יחפו והחבלנים ישימו את חומר הנפץ במקומות שנקבעו מראש ויפעילוהו. חולית תבלה תפרוץ את הגדר המקיפה את בתי־המלאכה, ותכשיר בה פתח לנסיגה. אות הנסיגה יהיה שריקות קצרות, ובהשמעו, ינועו כל החוליות אל הכירצה שבגדר. משם יסוג הכוח אל מקום המיפגש עם המכונית, שתסיע אותו חזרה לבסיס. החובשות ימתינו במכונית ויטפלו בנפגעים.

המכונית, מכונית משא בעלת סככה, הוכשרה לנסיגה, תוך חילופי יריות. צופן במכונית, אשר יהיה מופנה בשעת נסיעת־הנסיגה, לעבר מחנות־הצבא שבדרך, שוריין בלוחות פלדה.

ההסברה נסתיימה בשעות בין הערביים. הוספנו להמתין בדירה עד שהחשיך. בועז, המפקד, התעסק בבדיקת הנשק והציוד. הוא הציג לכל אחד מאתנו שאלות על תפקידו בפעולה. התשובות הוכיחו לו ולנו, כי היטבנו לשנן את תפקידנו. הייתי חבלן, וציודי כלל תרמיל כבד של תומר־נפץ ואקדח. „בני" הקטן והדק היה חבלן אף הוא, ונשא מה שנשאתי אני".

(עד כאן דברי אלקלעי)

על הפעולה עצמה ועל מה שהתרחש לאחריה, כולל המשפט והעמידה בו — אף הן מהפרשיות המזהירות ביותר שבמלחמת השחרור — לא אני אספר, כי אם אלימלך. אני מוסר בזאת לדפוס את החוברת „ולא חזרנו לבסיס", כמות שהופיעה בשנת תש"ז, כבר לאחר נפילתו של מחברה.

חוברת זו, חוברה על־ידיו, בכלא עכו. הוא הקריאה באזני חבריו השבויים, אשר השתתפו במילוי ותיקון הפרטים, כך שיש לראותה כמוסמכת ביותר, והיא אחד המיסמכים המזעזעים והנשגבים בתולדות לח"י.

על כן תדבר היא עצמה:

„ולא חזרנו לבסיס"

אנו יוצאים לפעולה

יום שני, י"ז בסיון תש"ז

...ערב. השמש שוקעת, החדר מחשיך. אך זה נסתיימה ההסברה. הוסברה ללוחמים מטרת ההתקפה והוסברה תכנית הביצוע. מטר תהתקפתנו הלילה היא: חבלה בבתי־המלאכה של הרכבות בעמק זבולון, והריסת הקטרים החונים שם. מפקדי החוליות מכירים את המקומות היטב. זה מספר ימים נערכו תצפיות ובדיקות במקום, ולפיהן נקבעה התכנית. כל איש יודע היטב את תפקידו. דממה. איש איש נשקו בידו והנפש מוכנה...

השעה 7. עתה עוברת המכונית מסעת־המוקשים, מחוליה אחת של מניחי המוקשים לשניה ומחלקת להם את ציודם בעמדותיהם.

אנו יודעים: הפעולה קשה הפעם ונועזה ביותר: משמאל לבתי־המלאכה — שדה־תעופה צבאי; מולם — מחסני הצבא ובתי־תזיקוק, שבהם חונים כוחות־צבא בריטיים וחיילי הלגיון הערבי. לא רחוק משם — משטרת קרית־חיים, ומחנה של נושאי־„ברן" על ידה. בדרך נסיגתנו — מחנות צבאיים. והמשטרה הניידת בשפרעם על מכוניותיה המשוריינות.

מפקד הפעולה בודק מחדש את ציודו של כל לוחם. שוב נשאלות שאלות. הכל יודעים את תפקידם כראוי. עוד מעט ונצא. המכונית, אשר תסיע אותנו „לשם", כבר עומדת לפני הבית. אנו מחכים שיתעבה קצת החושך. אין אנו רוצים שירגישו התושבים שבמקום בתנועותינו, בהיכנס קבוצה גדולה של בחורים ונערות במלוא תחמושתם למכונית.

השעה 7.30. לשמונה נועדה התחלת התקפתנו. המפקד מוסר את סיסמת הקרב: „חבל־באוויב". לפי סיסמה זו נדע להכיר, מי לנו — ומי לצרנו. ואכן, יש צורך בזאת. שטח הפעולה גדול, ואנו נתפזר. ומשנחזור להתחבר בעת הנסיגה — חייבים אנו לדעת מי המתקרב. ועל כן הסיסמה, אשר יענה בסיסמה — לנו הוא.

חוליה אחר חוליה, לפי התפקידים, עולים אנו למכונית. ראשונים עולים החבלנים. הם יצטרכו לזנק האחרונים מתוך המכונית. תפקידם אך לחבל, לפוצץ ולהרוס. לפניהם תתקדמנה יחידות התפרצות וחיפוי, אשר תפקידן „לנקות" את השטח מהאויב. לכן: החבלנים ראשונים הם, בעומקה של המכונית. אחריהם עולה יחידת־החיפוי. ואחריהם — בפתח המכונית ממש — יחידת ההתפרצות. אלה לבושים מדי־משטרה בריטיים וחמושי תת־מקלעים ורימונים. עליהם לפרוץ את שער בתי־המלאכה ולהתגבר על המשמרות המזויינים, השומרים על השער.

המכונית זזה. צפופים יושבים אנו בתוכה, מסתכלים איש ברעהו. הדמויות נראות אך במטושטש. במוח הולפת המחשבה: „מי מאתנו לא יחזור?" הפעם ודאי כי יפלו מאתנו. אולם פעולה זו, שאנו עומדים לבצע הערב — ערכה רב מכמה בחינות: הנזק הכספי שייגרם — גדול. ופעולה זו תהיה שלב נוסף במטרת התקפותינו: לשתק את תחבורת הרכבות בארץ; תחבורה המשמשת את השלטונות הצבאיים בהעברת אספקה, ציוד וצבא בין בסיסיה בארץ ישראל לבין בסיסיה בארצות השכנות. אנו לוחצים איש ידי רעהו ומאחלים הצלחה זה לזה. בעברנו על גשר ליד כפר־חסידים, מנפנפים לנו ידים לשלום ולאות, כי הדרך פתוחה. חולית מנחת־המוקשים, אשר תפקידה לחסום את המעבר על הגשר, עומדת הכן. ליד

בתי־הזיקוק אני מורידים שתי חוליות אחרות של מניחי־מוקשים. תפקידם: חסימת כביש הקריות וכביש צבאי המקביל לו. תפקידם קשה. התנועה על הכביש רבה. הזרקורים של בתי־הזיקוק עוקבים אחר כל תנועה חשודה. לצידי הכביש מונחים מספר גלילים של חוטי תיל־דוקרני. אלה הוכנו על־ידי הצבא לשם חסימת הכבישים בעת חיפושים או עוצר. את חוטי התיל הללו יהיה על מניחי־המוקשים למתוח לרוחב הכבישים, ולהניח שתי שורות של מוקשים בסדר של קוביות לוח־שחמט — לפני התיל.

המכונית ממשיכה בנסיעה. רחש של תכונה עובר במכונית. „עוד מעט" — מפליט מישהו.

...עוד מעט ונגיע. עוד מעט ונהיה באש־הקרב. עוד דקות מספר והמכונית נעצרת. הגענו. המכונית נעצרת מתחת לסככה. הנמצאת כ־50 מטר לפני שער בתי־המלאכה. הסככה מסתירה את ירידתנו מהמכונית ומעלימה את ההתקפה הממשמשת ובאה.

בשטח בתי המלאכה

המתפרצים, שני לוחמים, יוצאים מאחורי הסככה ומתקדמים בהליכה רגילה וטבעית על הכביש המוביל לשער. אנו עומדים מאחורי הסככה. מצפים. בקרב זה רוצים אנו למנוע קרבנות. אין אנו רוצים להרוג ערבים, והשומרים ליד השער — נוטרי רכבת ערבים. מרחוק נשמעת הקריאה: „הו אינ־דהיז?" (מי שם?) — שומרי השער קוראים. המתפרצים עונים: „פרנדס" (ידידים). רוצים הם להתקרב לשער ולצוות על הנוטרים לפתחו ללא התנגדות. אולם כנראה הרגישו הנוטרים במשהו והענין חשוד בעיניהם. ומיד הם פותחים באש. ליד השער יש להם עמדה של שקי־חול — ומשם הם יורים.

עתה הזמן יקר. קוינו שנצליח להיכנס לבתי־המלאכה בלי קרב, בלי יריות, ושנוכל להטמין את מטעני תומר־הנפץ מבלי שהצבא והמשטרה ידעו על ההתקפה. ורק עם ההתפוצצויות יעמדו על המתרחש. אולם עתה אסור לאבד זמן ליד השער. במחנות מסביב ניתנים עתה בודאי אותות אזעקה. אנו פותחים בהתקפה ישירה, בחיפוי עצי האקליפטוס, הנטועים לצידי הדרך. מתקדמים אנו לעבר השער. צרורות מספר מתת־מקלעים ורימון שנזרק לעמדה אינם מאפשרים לנוטרים להוציא את ראשם. בחיפוי האש מתקדם אחד המתפרצים וקושר מטען טנ"ט של קילו לשער. מפעילו ומשתטח על הארץ במרחק מה, מאחורי עץ. עוברת דקה ונשמעת התפוצצות. השער נפרץ. אנו מסתערים קדימה. הנוטרים עוזבים את עמדתם ובורחים. תפצי־חיים הם.

עם כניסתנו לשטח בתי־המלאכה, עלינו להתפלג לחוליות־חוליות. לעמדותיהן השונות. חולית חיפוי אחת ושתי חוליות־חבלנים מוקצות לבתי־המלאכה. שתי חוליות חיפוי תופסות עמדות בשתי נקודות קיצוניות משמאל לבתי־המלאכה. שתי חוליות־חבלנים רצות לקטרים. החונים משמאל לבתי־המלאכה ולגשר הקטרים. האגף שלי — שתי חוליות־חיפוי, וחולית־חבלנים אחת — מתקדם ימינה. חוליות־החיפוי צריכות לתפוס עמדות בשתי נקודות קיצוניות, ביכין בתי המלאכה. אנו מתקדמים תוך כדי ריצה בשביל צר. משמאלנו בתי־המלאכה ומימיננו — שורת קרונות משא ועצי אקליפטוס; אחרי ריצה של עשרות מספר של צעדים אנו מוצאים הדרך חסומה בחמור ספרדי. יש צורך לסלקו. חולית־חיפוי אחת מנסה לסלק את המחסום ואנו תופסים עמדות מאחורי קרונות המשא. בהתקרב האנשים למחסום, נפתחה עליהם אש מתת־מקלעים מתוך קרון משא. אנו משיבים באש. ותוך היריות שומעים אנו את קריאתו של פ ת ח י ה: „הוא פגע בי — הרגו אותו!" א ר י ה רץ קדימה וצועק: „בסדר". מכוון את אקדחו ויורה. ופתאום רואים אנו אותו צונח ארצה. גם הוא נפגע. אנו זורקים רימון לקרון המשא ויורים מספר צרורות נוספים. היריות מהקרון נפסקו. המחסום טולק. אנו ממשיכים בהתקדמותנו.

מתוך משרד־ההנהלה של בתי־המלאכה נורות ראקטות מאירות — לגלות אותנו — וראקטות אדומות, הקוראות לעזרה.

תפסנו את עמדותינו. עוד דקה או שתים נמשכות היריות מצד שמאל—ואחר משתררת דממת מוות. יודעים אנו: עתה אנו השולטים בכל השטח הרחב הזה של בתי־המלאכה. עתה מטמינים החבלנים את מטעניהם. הם עוברים מקטר למשנהו, ממכונה אחת לשניה ומומנים את חומר־הנפץ. עוד רגעים מספר ולהבה עצומה, העולה מהאגף העיקרי של בתי־המלאכה, מאירה את פני כל השטח, ולאחריה מחרידה את הכביבה התפוצצות אדירה. אכן, התכנית מוצאת אל הפועל. עתה פיצצו את הקומפרסורים. מתחילה שורת התפוצצויות חזקות יותר והחלשות יותר. לעתים הפסקה של רגעים מספר בין התפוצצות אחת לשניה; ולעתים — שתים־שלוש התפוצצויות בבת־אחת. הכל לפי המקום, בו מופעלים המטענים. בעקבות אחת להבות, העולות והמבשרות את ההתפוצצות. רואה אני בדמיוני את הלוחמים, כשהם מפוצצים את הקטרים ואת המכונות. — הנה, עתה מטפס צ. על המנוף הגדול וקושר אליו את המטען בן 20 קילו טנ"ט. עתה מניח י. את המטען בן 25 קילו — מתחת לגשר הקטרים. הנה הוא מפעילו.

עם ההתפוצצות הראשונה — ממהרת חולית החבלה שלנו לגדר המקיפה את בתי־המלאכה. הגדר בנויה עמודי־ברזל, התקועים באדמה ופסי־ברזל

מחברים ביניהם. בגדר זו עלינו לפתוח פתח. דרכו תחל נסיגתנו. אנו קושרים לגדר שני מטענים של טנ"ט ומפעילים אותם. כעבור רגע — והדרך פתוחה לפנינו. עתה אנו תופסים עמדות מאחורי עצי־האקליפטוס אשר ליד הגדר. עלינו לשמור על פתח זה. בו תלויה נסיגתנו. כאן אנו מצפים לחברינו, עד אשר יסיימו את תפקידם. ההתפוצצויות מתמעטות והולכות. אני מעיף עין על שעוני, השעה 8.50. כבר קרוב לשעה אנו שוהים כאן במלוי תפקידנו. מרחוק שומעים אנו מפעם לפעם התפוצצות. „המוקשים שלנו. העלתה עליהם תגבורת צבאית? או שמא עומדים הם מרחוק ומפוצצים אותם ביריות. הן ברצותנו למנוע קרבנות מצד אורחים — העמדנו שלטי אזהרה לידם וכך קל היה להם לגלותם". שוב שומעים אנו משק שרשרות־טאנק מקשקשות בזחילה על הכביש. „כנראה כבר הצליחו לפנות את המוקשים. ועתה הם מסתובבים על כביש־הקריות ומחפשים אחרינו. הנסיגה תהיה קשה ובעיקר — לחצות את הכביש" — עוברת מחשבה במוחי.

נשמעות שריקות קצרות. אות הנסיגה. אני עונה בשריקות קצרות לסמן לאנשים את כיוון פתח הנסיגה. מספר אנשים מתקדמים לעומתנו. אנו מכוונים את נשקנו ושואלים לסיסמה. הם עונים כראוי. אנשינו הם. קבוצה אחר קבוצה מתאספים לידינו. אנו מתפקדים. שנים מאתנו נפלו: א ר י ה ו פ ת ח י ה. אולם הסרים עוד מספר אנשים. אין לסגת מהמקום, מבלי לברר את אשר קרה להם. שמא פצועים הם ואינם יכולים להגיע אלינו. מפקד־הפעולה שולח חוליה אחת לחפש אחרי החסרים. „לא נתחיל בנסיגה, עד אשר נמצא אותם". החוליה חוזרת לבתי־המלאכה. אנו שובבים בעמדותינו ומצפים בחרדה. „שמא נפלו אף הם"? אחר כעשר דקות חוזרת החוליה המחפשת ומביאה את החסרים. מרעש ההתפוצצויות לא שמעו את אותות הנסיגה. הוקל קצת על הלב. נאספים פרטים אצל האנשים. כן אריה ופתחיה נפלו. „פתחיה! אשתו ובנו בן מספר חדשים יצפו לשוא לשובו. והוא כה אהבם. לוחם אמיץ ונועז היה. תמיד היה אומר: במקרה זה יצאתי שלם — אולם באחד הקרבות אפול! בעצם כל אחד מאתנו חושב ויודע זאת. כזו היא המלחמה. אריה! זה לו אך הקרב השני. בן־יחיד. למד בטכניון. מהנדס־בנין רצה להיות. רצה לבנות. אולם הבין וידע, כי אי אפשר לבנות בתנאים אלה. ויצא להרוס. לפוצץ את השעבוד. כי לבנות את חיי עמו רצה, ולא בסיסים לזר־הכובש"...

„אין לנו אפשרות לקחת את גויותיהם אתנו. עוד שלשה פצועים אתנו"...

הנסיגה החלה...

כל כך הרבה דם...

יצאתי קדימה עם שני גששים. בשהיחידה כולה הולכת במרחק כ־20 מטר מאתנו. חצינו את שדות־החול, כשפנינו מועדות לעיר־גנים. מפעם לפעם עלינו ליפול ארצה — כשראקטה מאירה את הסביבה ומשמחשיך שוב, מיד אנו ממשיכים בדרכנו. הולכים אנו במהירות — כל רגע יקר עתה. אולם גם בהליכתנו המהירה נזהרים אנו. אפשר מאחורי גבעת חול זו אורב האוייב. אפשר מאחורי הגבעה ההיא. במרחק כ־100 מטר לפני מחסני־הצבא אנו פונים שמאלה. ירדנו לכביש המוביל ל־אי. סי. אי. לאורך כביש זה נטועות שתי שורות של עצי אקליפטוס. חוסים בצלם, אנו מתקדמים לעבר כביש הקריות — כדי לחצותו.

לפתע שומעים אנו משק שרשרות־טאנק. שוב עובר משמר חיילים המחפשים אחרינו. תפסנו עמדות הגנה בשכיבה מאחורי העצים, כשהתת־מקלעים והרימונים מוכנים. בלב מפעמת השאלה: „הרגישו בנו אנשי הטאנק?" אין ברצוננו לבוא אתם בקרב עתה. זמן רב מדי שהינו בבתי־המלאכה. ועתה — כל רגע יקר. עוד לנו מהלך שעות בנסיגתנו. אסור לנו עתה לבוא בקרב — גם אם נוכל להם. הטאנק עובר. דמויות החיילים הניצבים ליד שני מקלעי „ברן" נראות לנו בברור. ישנו רצון עז להצליף בהם מתת־מקלעים. אולם אסור. טוב כי לא הרגישו בנו. צל העצים ונסיעתם המהירה העלימו אותנו מעיניהם. בלב מורגשת הקלה. אנו מתרוממים ועוברים בזניקה את הכביש. ושוב אנו מתקדמים בשדה. הזרקורים מהכרמל מאירים את הסביבה. אנו מסבים את פנינו אחורה. מבתי־המלאכה עולה אש. באחת ההתפוצצויות האחרונות הובערה הנגריה. אכן! הרס וחורבן השארנו שם.

הגענו למכונית. היא נראית מרחוק כגוש שחור. קשה להבחין בה, כי היא עומדת בצלו של בית. מסביבה עומדים מספר אנשים. שני נהגים ומניחי המוקשים. זה למעלה משעה הם מצפים כאן בחרדה לשובנו. ועתה הנה באנו. אנו לוחצים ידים. „הצלחנו" — אומר מי מאתנו. דומה, כי כן הוא. דומה, כי עיקר המלאכה כבר נעשתה. דומה, כי מחצית הנסיגה, הקטע הקשה ביותר לנסיגה, כבר מאחורינו. מכאן שולחים אנו את הפצועים לתחנת עזרה־ראשונה. אין אנו יכולים לקחתם אתנו בנסיגתנו הארוכה והקשה. אנו מאחלים להם הבראה ונפרדים מהם.

עולים למכונית. אני יושב בעומקה, ליד תא הנהג. עלי לשמוע את הוראותיו של מפקד הפעולה, היושב ליד הנהג.

המכונית זזה. ביריעה המכסה אותה, נפתחים פתחים. דרכם משקיפים החוצה. התת־מקלעים עומדים הכן. המכונית נוסעת רגעים מספר. שקט.

„ודאי יצאנו כבר מחוץ למסגרת הצבא, המקיף את בתי־המלאכה". לפתע נותן מפקד הפעולה פקודת הכן. אנו נזכרים: עתה עוברים אנו ליד מחנה צבאי קטן. כמעט ודאי, כי שומרי המחנה יצוו עלינו לעמוד, ויהיה עלינו לבוא בחילופי יריות אתם. אולי אין הם מהווים מעצור רציני, ונתגבר עליו. ואמנם, אנו שומעים — „סטופ!" שני חיילים, העומדים בצד הכביש, נותנים פקודה זו. מכוניתנו עוברת לידם וממשיכה בנסיעה. החיילים יורים עלינו מספר צרורות, ואנו משיבים להם באש.

דומה, כי עברנו את המעצור הזה, ושוב פתוחה הדרך לפנינו. פתאום מרגישים אנו, כי מכוניתנו נוטה שמאלה ומתנגשת במכה עזה. התנגשנו בטאנקים החוסמים את הכביש. אין אנו מספיקים לחשוב מה קרה, ומטר של יריות ממקלעים, תת־מקלעים ורובים ניתך עלינו. אנו שומעים את פקודתו של המפקד: „לקפוץ מהמכונית!" ומיד לאחר זה מתמלא ההלל בקריאות וגניחות של אנשים, שנפגעו ביריות. אנו משיבים אש — לאותו כוון, ממנו באות היריות. מי מאתנו משליך רימון. הקרובים לפתח המכונית, מתחילים לקפוץ מתוכה... האש הניתכת עלינו מתגברת. עתה היא באה משלשה כיוונים. משמאלנו — מצד השדה הפתוח; מאחורינו, ומלפנינו. הקלגסים מחופרים בשדה בשלוש שורות. את קולו של המפקד איני שומע יותר. „ודאי קפץ כבר מהמכונית, מתא הנהג קל יותר לקפוץ". חושב אני. אני מנסה לקום ממקומי ולהתקדם לפתח המכונית — אולם קשה. מישהו נלחץ אלי, פורץ בזעקה עם תנועתי הראשונה. פצוע. ברגלי אני נתקל בגוף שני. אף הוא גונח. לראותו איני יכול. החשכה שולטת בכל. אני נתקל בו וגופל, כשידי לפנים. מרגיש אני, כי הן שוקעות בנוזל סמיך וחם. „דם!" עוברת מחשבה במוחי. כל כך הרבה דם. אני קם ומנסה בכל זאת להתקדם. אולם עם כל הזזת רגל, מרגיש אני תחתי בשר חי, הזועק מכאב. דומה, כי אני היחידי השלם בגופי. האמנם לא נפגעתי? הייתכן? ושוב אני טובל בדם. מרחץ דמים. האין כאן איש שלם, מבלעדי?

*

...היריות נדמו. ובשקט שנשתרר נשמעו אך אנקות וזעקות של פצועים וגוססים, עולות ובוקעות מתוך המכונית ומתוך התעלה שבצידי הכביש. בליל קריאות זעם וכאב, צווחות ובקשות. צעקה: „לבי. בלבי פגעו!". ונוח מצוה תוך גניחה: „הרגוני, כי פגע בי האוייב. מסרו לאחי, שימשיכו במקומי". ולאחר זאת — פורצת מפיו שירת „חיילים אלמונים". ודממת הליל כאילו עונה לו בהד: „המשיכו בדרכי — חיילים אלמונים".

לאחר קום המדינה: על קברי האחד־עשרה מ„בתי־המלאכה"

אור הזרקורים הופנה אלינו. במכונית מוטלות גופות על גבי גיפות. בחלקם הגדול מתים, בחלקם — פצועים קשה. רובם — תת־המקלעים והאקדוחים בידיהם. כך לחמו באוייב וכך נפלו. שקועים הם בשלולית דם בעומק אצבעות אחדות, והדם ניגר ומטפטף על הכביש. שם, על הכביש, מוטלים עוד חברים הרוגים, ודם נגע בדם. אי־שם מזדעזעת גופה — פרפורי גסיסה אחרונים.

אי־פה אי־שם נשמעות שוב יריות בודדות. פקודות נשמעות באנגלית: „הזהרו!" „הרימו ידיכם!" בזהירות ניגשים החיילים לגופות הפצועים והמתים. שמא אין זה אלא פח טמון להם? הכידון נוגע בגופה. דוקר. לא! הגופה אינה זזה. הרגל מונפת. הופכים את הגופה. כן! הבטן רטושה. מחסנית של „ברן" הורקה לתוכה. חיוך צר ואכזרי עולה על פני הקלגס: נצחון!

הזעקות נדמו. עיני חאוייב מביטות אלינו. בולשות הן, מחפשות הן. רוצות הן לראות את הפחד מבצבץ מעינינו. השפתים מתהדקות. מחניקות את קריאות־הכאב. עברו רגעי התדהמה הראשונים. מן המכה אשר הוכינו. לא עוד אנשים מוכים. שוב אנו לוחמים עברים גאים, המכירים ויודעים את דרכם. היודעים את האוייב, המכירים בצו המלחמה ובקרבנות שהיא דורשת. שוב לא ישמע האוייב אנקת כאב!

ואשר לא נפלו...

קבוצות קבוצות, בנות 3—4 אנשים, מובלים אנו לתוך המחנה הצבאי, משני צדי הדרך שורות של קלגסים ו„סטנים" בידיהם, מכוונים אל הקבוצה העוברת. מאחורי כל קבוצה — 5—6 קלגסים, רוביהם המכודנים מוכנים ליריה.

תכופות נשמעות קללות באנגלית. כל קבוצה מוכנסת למקום אחר. מסוכן מדי, כנראה לרכז 20 איש, פצועים בחלקם, במקום אחד. עמוס, ההולך בקבוצתנו, פצוע בכף ידו, בכתפו ובאבר המין, ידיו אינן מורמות כראוי. קלגס מצוה עליו להרים ידיו, אולם הוא אינו יכול. נורתה יריה בטוננו כלפי הכביש. הכדור מתנפץ לרסיסים. חלקם נתקעים בזרועו של עמוס.

אנו ממשיכים ללכת. הפצועים כמעט ונופלים. אולם הולכים. הוכנסנו לחדר. חמשה אנו כאן. שלושה מאתנו פצועים. הראשון פצוע באבר המין, השני — פיקת־הברך נתרסקה לו. כיצד הצליח להגיע עד הנה — לאלוהים פתרונים. השלישי — שלשה כדורי „ברן" חדרו לחזהו. הימשיך לחיות?

מעמידים אותנו ליד הקיר, כשידינו מורמות. מולנו התיצבו חמשה חיילים עם תת־מקלעים, מחשש שמא נברח. הקצין מצוה לחייליו לירות בנו עם כל תנועה קלה מצדנו. הוא מסתכל בפנינו, לראות כיצד אנו מתרשמים מדבריו. אין כל רושם. קללה נפלטה מפיו: „הארורים! רוצה הייתי לדעת מי מאלה רצח את חברי בתל־אביב, הייתי הורגו מיד". בינתיים צונחים הפצועים ארצה. יותר לא יכלו להחזיק מעמד. כבר מחצית השעה עומדים אנו כאן, כשידינו מורמות. החיילים עייפו להחזיק את נשקם מולנו. משעינים הם אותו — מי על כתפו, ומי על שולחן. אינם גורעים עין מאתנו. מפעם לפעם מכוונים הם את נשקם לטוון מעוין, כמוכנים לירות. רוצים הם לראות את הפחד בעינינו. הו, כמה רוצים הם בזאת! אולם ללא הועיל: מחייכים אנו למראה נסיונותיהם.

הגיע חובש צבאי. מרשים לנו לשבת. אולם עלינו להחזיק את ידינו מעל ראשינו, ואת רגלינו — פשוטות. חובשים את הפצועים. כך יושבים אנו עוד כשעתיים. לבסוף מוציאים אותנו, מעלים אותנו על מכונית־משא צבאית. 7—8 בכל מכונית, וכמספר הזה חיילים מולנו. על פעולה זו מפקח מאיור זקן. אנו צוחקים בקרבנו על התכונה הרבה הזו.

מעבירים אותנו למשטרת קרית־חיים. כאן, באחד החדרים, רואים אנו את ההרוגים, שכובים על אלונקות ומכוסים בשמיכות. חדר מלא. מכניסים אותנו אחד אחד לחדר. השאלה צצה מעצמה: „חקירה? עינויים?" וההחלטה איתנה: לא עינויים, לא איומים ולא הבטחות. יביאונו לאמירת דברים. בחדר

נמצא מרטין. שאלותיו הן פורמליות גרידא. אולם הפח טמון בהן. השאלות לכתובת נתקלו אצל רוב החברים בתשובה סתמית: „ארץ־ישראל". השאלות אינן עוברות את גדר הפורמאליות. האם התיאשו. לנוכח תשובותינו הלגלגניות, מלסחוט מאתנו משהו? או שמא יהא זה בשלב השני?

כעס עצור נראה על פניו של מארטין. בזעם תופס הוא את כף היד. כדי להטביע את האצבעות. מספר פעמים נשנה נסיון־ההטבעה. אולם ללא הצלחה. האצבעות מחליקות מעל הנייר. הטביעה מטושטשת. אין כאן כל כוונה להתנגד לטביעת האצבעות, אולם באורח אינסטינקטיבי היתה זו תגובה לאורח תפיסתו את כף־היד. הוא מבין ולוקח עתה את היד ביתר עדינות. ההטבעה הצליחה. יבושם לו.

נגמרה החקירה. את החפצים, שמצאו אצלנו, מכניסים לתוך מעטפות מסומנות בשמותינו. מנשה הבחין בשעונו, שבעת החיפוש הורד ממנו והוכנס למעטפה — שנשמט והוכנס לכיסו של אחד הבלשים. סוף־סוף צריך למהר לפני שיסגרו את המעטפה.

אנו, הבריאים, מרוכזים כולנו בחדר אחד. החדר ריק לגמרי. שמיכות אין נותנים לנו. אנו יושבים על הארץ, מכונסים במעגל. זו הפעם הראשונה מאז המקרה, אנו שוב יחד. יש רצון להחליף מספר מלים. לנחם איש את רעהו. אולם אסור, יש אזנים לכותל. ולנחם בעצם גם אין צורך. רואה אני בעיני האנשים: אמנם הוכינו, אך רוחנו איתנה. אתנו גם חברה אחת. שלוש האחרות שוכבות בחדר השני; פצועות קשה. אחת, הפצועה בעמוד השדרה — סמוך לאגן הירכיים — גונחת מפעם לפעם.

מסתכל אני ביעל. חברה נהרג. היא קרבה אלי ומספרת. לא! אין היא בוכה. בשקט היא לוחשת, וכל לחש חותך בלב. כל לחש — קריאת מלחמה ואמונה בנצחון. „לאור הזרקורים ראיתיו. עיניו פקוחות, ומבטו מחייך. ניגשתי אליו. „אורי!" אני לוחשת לו. אולם אין תשובה. אני נוגעת בו. — איננו מרגיש. לפתע רואה אני — כתם דם קטן על החולצה. כדור אחד פלח את לבו". היא משתתקת. היש לנחמה? לא. אין היא צריכה לתנחומים. „טוב לפחות, שאתם חיים", היא לוחשת. כן, כיצד קרה ונשארנו בחיים? כיצד קרה ושנים־עשר מאתנו לא נפגעו? הן מטר האש היה כה כבד, כה מרוכז. אנו מביטים סביבנו. כולנו — בגדינו אדומים, כאילו עלינו זה עתה ממרחץ־דמים. אכן! מרחץ־דמים!...

אנו מתרחקים איש מרעהו. אין מה לדבר עוד. איך נדבר ובלב כאב צורב. דמויות הנופלים עוברות לנגד העיניים. חסונים, אמיצי־לב, עזי־רוח.

עזבו בית־אמם, הלכו לקנות חרות למולדת, חופש לעמם — בדמם, במותם. מחר תבכה אם על בנה יחידה, אשה על בעל נעוריה ותינוק מיותם בזרועותיה... ועולות וצפות ההרגשות: המלחמה קשה היא, אכזרית, ממושכת. רבים יהיו הקרבנות, רבים, רבים יעלו לגרדום. אולם זהו צו יעודנו. קיבלנוהו ונמלאנו.

ב„קישלה"

השחר מבקיע. מוציאים אותנו אחד אחד. אנו עולים על מכוניות־משא צבאיות, שלוש מכוניות, המשמר כבד. לפנינו מכונית משוריינת. לאן? ניחושים והשערות. לירושלים? לחיפה? או אולי למקום אחר? אנו צמאים־רעבים. החיילים היושבים מולנו שותים, מעשנים ואוכלים את ארוחת־הבוקר שלהם. אנו בידי האוייב.

הגענו. המכוניות נעצרות בפתח ה„קישלה". שתי שורות צפופות של תת־מקלעים מסתדרות מהמכונית עד לפתח הכלא הזמני. קצין צבאי, אקדח „וובלי" בידו, מפקח על העברתנו. ה„ברנים" של המשוריינים מחפים על הפעולה. עשרות ערבים סקרנים מבין העוברים ושבים מצטופפים סביבנו. נשמעות לחישות: „ג'וּמעת איל שטרן". אנו יורדים מן המכוניות, כשבת־צחוק על פנינו. נכנסים ל„קישלה". גם בפנים, קציני משטרה ואקדחים בידיהם, חיילים עם תת־מקלעים. סכנה! זהירות!

ב„קישלה" עורכים חיפוש בכלינו, שמא טבעת על ידך שעון או איזה חפץ שוה־כסף. יש חשש, שמא תשחד את שומריך. התאים קטנים. מושיבים אותנו ששה־ששה בתא. את יעל מפרידים מאתנו, מעבירים אותה לאגף הנשים. מביאים לנו מים לתאים וגם שמיכות. אנו יושבים על הארץ ומביטים איש ברעהו — ובסריגים. בית־סוהר. אנו פורצים בשירה. הערבים תמהים.

ארוחת צהרים. פותחים את התאים. רק אותנו מוציאים עתה לחצר. אנו מתרחצים ומקבלים את ארוחתנו. אוכלים תוך כדי גמיעת מים. אך אף כי רעבים אנו, אין איש אוכל יותר מרבע פיתה. סיימנו אריחתנו, שוב נסגרו התאים. האנשים רוצים סיגריות. „סרג'נט"־אסיר ניגש לחלוננו. הוא נהנה מהופש־תנועה בבית־הסוהר. הוא גם יוצא לשוק בעצמו. לעמי יש טבעת. המו"מ נמתיים. הטבעת עברה לרשות הערבי. כעבור שעתיים, אנו מקבלים סיגריות. הכל אפשר להשיג כאן. אולם נחוץ כסף.

לארוחת־הערב אנו מקבלים פיתה וזעטר (מין עשב טחון ריחני). יעל ציצקת כי קיבלה התקפת אפנדציט. עוברות שעות ורופא אין — הרופא יבוא מחר, כך מבטיחים. כעת לא יתכן, כי יבוא. אנו סגורים בתאינו. אתא לילה. שוב

אנו שרים. הדיבור עדיין קשה, וגם לא כדאי, שמא יש מקשיבים לדברינו. אחר שעה או יותר משתרעים אנו על ה„בורשים" (מין מזרונים מטולאים מסמרטוטים. איש איש שקוע בהגיגיו... התא מספיק בגודלו בדיוק לשלושה אנשים שוכבים. לילה ראשון בבית־סוהר.

בוקר. מעירים אותנו. אנו יוצאים לעשות צרכינו. מסתובבים קצת בחצר. ה„חצר" — גודלה 5 על 4 מטרים. אנו מדברים עם יעל תוך קריאות מעבר לחומה. בינתיים מנקה אסיר את חדרנו. אחר מחצית השעה קוראים לנו לאכול ארוחת־בוקר: פיתה ובצל. אנו לוגמים את „תה־הבוקר": מים. לזאת קוראים אנו „תה", או „בירה קרה".

עוד אנו אוכלים ואורח בא. מארטין, „ידידנו משכבר". בידיו צרור התעודות־הזהות שלנו. הוא בא לזהות את האנשים. הוא מקריא כל שם, ומחפש לפי התמונה את האדם המתאים. הוא שואל את מנשה לכתובתו. התשובה: „בכל מקום ובשום מקום". מארטין לוטש את עיניו ומביט בתמהון. אט אט הופך תמהונו לצהוב ערמומי: „או יס, אי אנדרסטנד", מסנן הוא בין שיניו. הוא מראה לנו את תמונות ההרוגים. מישהו ביניינו מפליט: „... — מת". „או; יס, הי איז דז", חוזר מארטין בנעימת לגלוג. אוסף את התעודות ויוצא. „שלום"!

נשבענו בלבנו. אם נצא מידי האוייב ביום מן הימים, תהא ראשית מעשינו: לחסל את מארטין, חיית טרף אכזרית וקרה זו — אם לא יקדימונו אחרים... לאחר מספר שעות מוציאים אותנו למשרד. יש לרשום מחדש את השם, הכתובת, הגיל וכו' — לארכיון בית־הסוהר. הפקיד מוצא משום־מה להפחית את גילנו. את כולם הוא רושם בגיל 18, כולם רווקים.

לארוחת הצהריים קבלנו לחם, חמאה, גבינה ונקניק. המצרכים נשלחו לנו מועד הקהילה בחיפה. אנו תמהים. אוכלים בתיאבון, אחר יומיים של רעב למהצה.

שעה 4 אחה"צ. יום רביעי. מצווים עלינו לצאת. אנו מועברים. לאן? אין יודע. יש אומר ללטרון, יש אומר לירושלים. חושבני, לעכו. כובלים את ידינו ואת רגלינו באזיקים — זוגות זוגות. המאיור ברומפילד. מנהל את העברתנו. בידו אקדח „פ.נ.", ואצבעו על ההדק. „זה יהיה נסיונכם האחרון לברוח" — הוא מתרה בנו. האם לועג הוא לנו? או שמא באמת חושב הוא כי אנשים כבולים בידיהם וברגליהם, מלווים תת־מקלעים, יכולים לברוח? אין זאת, כי אם באמת חושש הוא מפני בריחה. התנהגותו מעידה בו. הוכנסנו לשתי מכוניות משא משטרתיות גדולות, מכוסות ביריעה. מולנו שוטרים ו„סטנים" בידיהם. משמר מכוניות משוריינות מלווה אותנו מפנים ומאחור. אנו

פורצים בשירה. הגויים משתדלים לעקוף יישובים עבריים ונוסעים במהירות של 80 ק"מ לשעה.

מבצר עכו

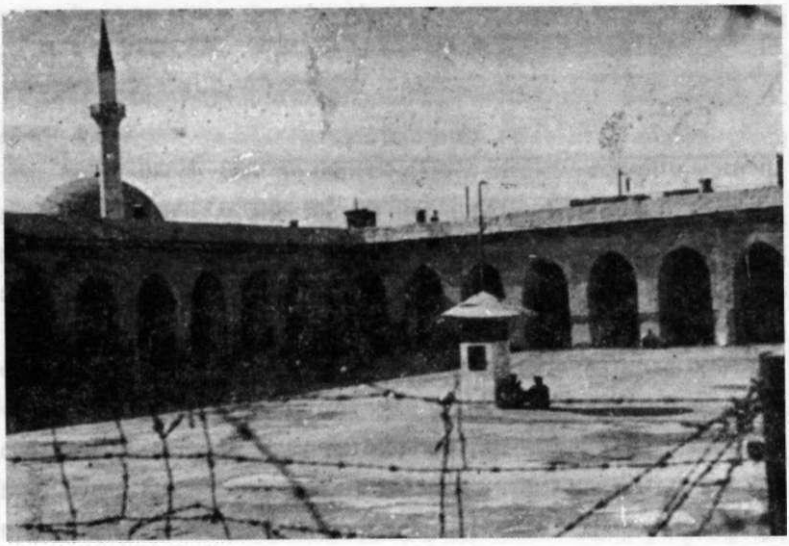
שערי הברזל הכבדים נפתחים לפני המכוניות. מכוניותינו סגורות. מסתכל אני מבעד לחלונות של תא הנהג. קלגס בריטי מזויין בתת־מקלע, פותח את השערים וסוגרם מאחורינו. אנו קצת נרגשים. „מבצר עכו", נפלט מתוך פינו.

מבצר עכו. מה רבות שמענו עליך בחוץ. כמה נסיונות נעשו בין כתליך לשבור את רוחו של הלוחם העברי. מימי ז'בוטינסקי, עד ימי בן־יוסף ועד ימינו. אולם העלו חרס בנסיונות אלו. להיפך, כאן חושלה ההכרה. עכו! סמל הדיכויים וההשפלה, העינויים והסאדיזם. עכו! סמל מלחמת החופש. כאן נתלה העברי הראשון תחת שלטונו של הבריטי. מה צפון לנו בין כתלים ותומות אלה? עינויים? חקירות? לשבור את רוחנו? — אם כך — לשוא עמלכם, הזרים! לא יעלה בידכם. רוחו של הלוחם העברי חזקה היא מכתלי המבצר, ואהבת החרות — גם חבל התליה לא יחניקנה.

...המכוניות נעצרו. ליד הגשר, העובר לפני התעלה המקיפה את המבצר. שוב מסתדרות שורות קלגסים, מהמכוניות עד לפתח בית־הסוהר. אנו עוברים ביניהם. פורצים בשיר: „הבאנו שלום עליכם". אכן, באנו! כשבויים נתפסנו. ובכל זאת „הבאנו שלום" לחברים. הבאנו להם מרית המלחמה. בואנו מסמל את המלחמה ההולכת ומתפשטת.

מכניסים אותנו לחדר קטן. כאן נמצא מאיור גראנט, מנהל בית־הסוהר. נמוך קומה, צולע ברגלו האחת. פניו מפיקים אכזריות. לידו מספר שוטרים ערבים. מסירים מאתנו את הכבלים, עורכים חיפוש. עלינו לפשוט את בגדינו. גראנט מפקח על החיפוש. לאחר סיום החיפוש הוא אומר לנו מספר מלים: „לא מעניין אותי מי אתם, ועל מה הובאתם הנה. אתיחס אליכם בסדר ואשתדל להקל את ישיבתכם כאן, עד כמה שחוקי בית־הסוהר מרשים זאת. גם עליכם להתנהג בהתאם לחוקת בית־הסוהר". נאום גראַנט.

מכניסים אותנו לחצר בית־הסוהר. החצר, אורכה כ־60 מטר. חדרי האסירים מסודרים בצורת ח' מול הכניסה. אנו מסתכלים לכל עבר במבטים תוהים. במספר חלונות רואים אנו פני אסירים עברים, העומדים צפופים ליד השבכות, מנופפים לנו בידים. אין אנו מכירים כאן איש לפי מראהו. השומרים מאיצים בנו להכנס לחדרנו. החדר האחרון בטור החדרים מספרו 28. אורכו

חצר בית־הסוהר בעכו

כ־15 מ' ורוחבו כ־7 מ'. לא כך תיארנו לנו את תאי בית־הסוהר. דורשים אנו רשות לצאת לחצר ולהתרחץ. בגדינו אדומים מדם. זה יומיים נושאים אנו אותם על גופותינו והם רוויי דם חברינו. אין הם מטילים עלינו פחד, או הרגשה לא נוחה. יודעים אנו: דמים אלו שטבלנו בהם — לא לחינם נשפכו. דמים אלה פי מאה ייקמו!

התרחצנו ליד הברזים אשר בגרכז החצר. מכל עבר שומעים אנו קריאות: „בתי־המלאכה של הרכבות". אי מפה קוראים לי בשמי. אני נושא עיני. מאנשי שוני הצועקים. ידידים מימים עברו. חדרם מספר 27. שכנים הם לנו. מסתכלים הם בנו, בצורתנו החיצונית, בקרועי בגדינו ובכתמי הדם. יודעים כבר כאן מי אנו ומה קרה אתנו. אין שואלים אותנו לפרטים, רק מסתכלים ומסתכלים. כנראה מוזרים אנו בעיניהם בבגדינו אלה. אולי מוזרה בעיניהם התנהגותנו. ייתכן כי חשבו — תיארו לעצמם את בואנו כבוא אבלים. לא! לא כך באנו. עומדים אנו בחצר בית־הסוהר, רוחצים חצי גופנו ורגלינו ומצטחקים איש לרעהו. לא מדוכאים אנו באבלנו, יודעים אנו: זו המלחמה ונקבלנה בנפש שקטה על כל מאורעותיה. אם אבלים אנו על אחים־קרובים שנפלו — אבלנו בלב פנימה מקונן. אשריהם, כי במלחמת החרות נפלו — ולא כשיות לטבח, בכבשני־אש.

מי מאתנו שואל על ס.: היכן הוא? אני שואל על מ. אנשי־שוני מורים לנו ס. בהדר מס׳ 21. מ. בחדר מס׳ 11. אנו נושאים עינינו, לסריגי הדלת עומד צמוד אדם בעל זקן חום, מנפנף לנו בידיו. הכרתיו רק עתה. לידו עומד בהור שני, אף הוא צמוד לדלת ומנופף בידו. אנו קוראים אליהם: „שלום״. יותר מכן אין אנו יכולים לומר להם. רחוקים אנו. מה מאוד רוצים אנו לגשת אל כל אחד מהם. אולם אי־אפשר. השוטרים מביאים לנו אי־משם, מחדריהם של האסירים העברים, מגבות. מאיצים בנו להתנגב ולחזור לחדרנו.

ריקוד העולים מן הדם

הדלת נסגרה מאחורינו. חושבים אנו, כי מעתה שוב אנו בודדים לנפשנו כב.קישלה״ בחיפה. לא. אין הענין כך. טרם הספקנו להחליט היכן נערוך את המזרונים ללינת הלילה הראשון בעכו, זה עתה הודלקו מנורות החשמל, ופתאום רואים אנו: — אחד השוטרים קרב לחלון. בידיו חבילות: מכנסים וחולצות, לבנים, שוקולד ומשחת שינים. קבלת־פנים זאת — מאנשי־שוני ומחדר מס׳ 21. דבר זה נוגע ללבנו. מרגישים אנו עזרת לוחמים. אין אנו יודעים כיצד להודות להם. ופתאום שומעים אנו את קריאתם: „בואו לחלון האחורי, משם נוכל לשוחח״. אני ממהר לחלון. מישהו צועק משם. „רוצים אתם לעשן?״ אני תמה. סיגריות מניין? ואש? „יש לנו מספיק סיגריות וגם אש נעביר לכם. חכו רגע קט״. מחכים אנו. עוברים מספר רגעים. והנה מועברות אלינו סיגריות וחתיכת בד בוערת. החברים יושבים בצותא ומעשנים. אנו מתחילים בשיחה. מתכנים אנו את סדר יומנו הבא. ושוב קריאתם: „אנו מעבירים לכם משחקים, לבלוי זמן. גם נייר ועפרונות״. ומיד מביא שוטר את המשלוח. כיצד נודה?

שואלים אותנו על הנעשה בחוץ, על החברים. אנו מספרים. נמצא, כי יש לי מכירים רבים ביניהם. משוחחים קצת. בסופו של דבר הם מודיעים, כי ודאי לי מכרים רבים ביניהם. משוחחים קצת. בסופו של דבר הם מודיעים, כי ודאי עייפים אנו. מחר נמשיך. אני יושבים ופותחים בשירה, יודעים אנו, כי שם, בחדרים האחרים, תאבים לדעת, האם נפלנו ברוחנו. אנו שרים שירה מלוכדת. השירה קוראת לריקוד. לא! רוחנו לא נפלה. היא איתנה משהיתה. היא עמדה במיבחן קשה, ועמדה בו. שוב רוקדים אנו ושרים בכל לבנו. „דוד מלך ישראל — חי וקיים!״ ונדמה, כמו הד עונה ממרחק — מכל קצוי הארץ, מכל קצוי תבל. „דוד מלך ישראל חי וקיים!״ באמונה זו נפלו אבותינו בשבעים גלויות. באמונת

זו לחמו מכבי ובר־כוכבא. באמונה זו מתו אחינו בגלות אירופה. אמונה זו לא תכבה. „דוד מלך ישראל חי וקיים" אי בעולם רוקדים ריקוד כזה? ואף אנו... האם אי־פעם רקדנו כבר ריקוד כזה? העולים מן הדם...

...שוב דופקים בהלון. שומר ובידיו חבילות מאנשי בירה. אנו לוקחים מידיו: סוכריות ושוקולד, דבלים ועוגות. בחבילה פתק: „מאנשי ביריה — ללוחמי החרות". קוראים אנו את הפתק, חוזרים וקוראים. הלב מתמלא שמחה. אחוות־לוחמים. היכן היא בחוץ? טוב, כי בכלא. לפחות יודעים את ערך האחווה. טוב כי לפחות בכלא אין אנו „פורשים"... מרגישים אנו: שי זה נשלח בכנות. קבלנוהו בתודה ובברכה.

השמש שוקעת... על הגגות הודלקו הזרקורים. יושבים אנו על הארץ. מישהו מאתנו חוזר ומספר את פרשת הלילה. שוב שומע אני: „ברוריה ברחה מהמכונית, והיא פצועה. נשאה ראשה לשמיים עטורי כוכבים ואמרה: מה יפה מולדתנו — כדאי למות בעדה!" והיא אך שבועות מספר במולדת. וחודרות המלים וחותכות כסכין בלב. נזכרים אנו באותם שנפלו. בצאתם לקרב זה ואחר — תמיד בת־צחוק נסוכה על הפנים. המיד אותו השקט הנפשי, איתה נכונות ההקרבה.

הקיש הגונג. השעה תשע. עוד רגעים מספר — והאור כבה. שוכבים אנו איש על מזרונו, שקועים בהרהורים, ובלב מהדהד עוד ריקוד העולים מן הדם.

„שבוע טוב"...

בוקר. השעה 6. אנו ערים זה כבר, מצפים לאפשרות להפגש עם חברינו, לשוחח אתם. השומרים פותחים את דלתות החדרים. עתה יוצאים האסירים לעשות צרכיהם ולהתרחץ. ב־7 מתחילים בעבודותיהם השונות. את דלת חדרנו אין פותחים. אנו שואלים לסיבה. „אתם אינכם שפוטים" — עונים לנו. אתכם יוציאו לחצר אחר שהשפוטים ילכו לעבודתם. אין להפגיש שפוטים עם אסירים שלא נשפטו עדיין. האם באמת לא נוכל להפגש עם אחים לנשק ולרעיון? אנו מחפשים דרך כיצד להפגש אתם. אולם אין אנו מוצאים. עדיין „ירוקים" אנו בכלא. בינתיים החלה בחצר „התעמלות" הבוקר של האסירים. זוגות מסודרים בתור ארוך מסובבים את החצר בהליכה אטית. מסתובבים הם במהופך לכיוון השעון, להחליף את הכיוון אסור. השוטרים עינם פקוחה על חדרנו.

הביאו לנו תה ממטבח האסירים העברים. זוהי ארוחת־הבוקר של

בית הכלא. אם רצונך לאכול ארוחת־בוקר, עליך לשמור לעצמך פיתה אחת, שקיבלת אתמול אחרי הצהריים. מסבירים לנו את סדר הארוחה בבית־הסוהר. בבוקר, לפני ההליכה לעבודה — תה. ב־11, כששבים מהעבודה, פיתה אחת לאיש, עם זיתים, או ריבה, או „לבניה", תמרים וכו'. בשלוש אחה"צ מקבלים מרק (שלוש, ארבע פעמים בשבוע — עם בשר) ושתי פיתות, שאחת מהן יש לשמור לתה של מחרת בבוקר. תנאי רעב. להחזיק את האדם במצב של רעב מתמיד, של צפיה לפת הלחם הקלוקל. בזה צריכים להתרכז מחשבותיו של האסיר. ומשיגים זאת. ויש כי תראה אצל ה„שכנים", כשהאחד סוחב מהשני את הפיתה. אין אנו רעבים. שוטר הביא לנו לחם, גבינה וריבה מאת האסירים העברים, מאנשי־שוני וביריה. להם יחס מיוחד. הם מקבלים אוכל מבחוץ.

...השעה 7. צלצול הגונג. ממהרים לעבודתם. חולפים רגעים מספר, השוטרים עוצרים את המסתובבים עדיין בחצר. שואלים לפתק מאת הרופא או החובש, המשחרר מהעבודה לאותו יום. החצר ריקה. עתה פותחים את דלת חדרנו וחדרם של ערבים בלתי־שפוטים. עתה עלינו לסובב את החצר זוגות זוגות. בחצר מסתובבים מספר אסירים עברים, שעבודתם בחצר; אחד מהם עובר לידנו ואומר: „הכנסו לבית־הכסא; מ. מחכה שם". אנו מגיעים בסיבובנו לבית־הכסא וחומקים לתוכו. בית־הכסא מסודר בצורת מחראות לעמידה, לאורך ארבעה קירות של חדר בגודל של 10—8 מ'. מחיצות לבנים בחצי הגובה של אדם חוצצות בין מחראה למחראה. הכניסות פתוחות לרווחה. באמצע החדר — ארבעה קירות בגובה של אדם. היוצרים מעין תא פנימי — והמסתיר את הראיה מצד אחד של החדר לעברו השני. אנו רואים את מ., כשהוא מסתתר מאחורי אחד הקירות. אנו ניגשים אליו, לוחצים ידים. ידיו מלוכלכות בבצק. הוא הסתלק באמצע עבודתו במאפיה. הסכקנו להחליף מספר מלים, והנה שוטר נכנס בקריאה: „מ. — לעבודה". אנו נפרדים ממנו והוא מודיע, כי מחרתיים — ביום השבת — נוכל להפגש. עלינו לדרוש, כי ינתן לנו להתפלל עם כל האסירים העברים. סוף־סוף נוכל להיפגש לשעה שעתיים.

אנו מחכים בקוצר רוח ליום השבת...

עברו שלושת רבעי השעה לסיבובנו. שוב צלצל הגונג. סוגרים אותנו בחדרנו. לבקשתנו, הביאו לנו ספרים. אחה"צ בא שומר והודיע לנו, כי עלינו לקחת את חפצינו ולעבור לחדר מס' 23, כי הביאו קבוצה גדולה יותר של יהודים. אנו עוברים. החדר קטן בהרבה מהחדר הקודם. אולם מספיק בהחלם לשיכון של 12 איש. אנו שכנים לאנשי ביריה הנמצאים בחדר מס' 22. כעבור

שעתיים בערך הגיעו החדשים: אנשי קיבוץ „מצובה". הם נאספו ביום השני, לאחר חיפוש שנערך בקבוצה ונמצא בה בחור פצוע. הוא חשוד בהתקפה על גשר אכזיב בלילה הקודם. הקיבוץ העברי בכלא־עכו גדל כפליים תוך יומיים...

שבת. השכמנו מבעוד בוקר. מצפים אנו כבר לבואו של השומר לפתוח דלתנו, ללכת לחדר מס׳ 28, שם בית־הכנסת. אנו נרגשים במקצת. כיצד תהיה קבלת הפנים. על מה תסב השיחה. שוב על הפעולה? קשה. דומה כאילו מחטט אתה בפצע טרי מדי פעם בפעם, נראה. השוטר הופיע. פותחים את דלת חדרנו ומוליכים אותנו לתפילה. שם כבר נמצאים שאר אנשינו. אנו לוחצים ידים ומתוודעים איש לרעהו. שלושה דורות עומדים אנו במעגל שהצטופף בפינת החדר: מדריך, חניך, וחניך־החניך.

הם מבינים למצב רוחנו. הם שואלים שאלות על המצב בחוץ. סוקרים אנו בינינו את ההתקדמות שהושגה מאז שנאספו הם. שוב עולים וצפים ימי רדיפות־אחים, ימי הסגרות והלשנות. מוזר, עתה נמצאים אנו „אתם" בחדר. אף „הם" — טירוריסטים. עולים וצפים ימי התמסרות־לכלא מרצון. ולעומתם — ימי יצירת היש מאין, ימי הסבל וההתמדה. עולה ויציבת ההכרה שחושלה. הנכונות להקרבה. — לעומת ימי הרפיון והתוהו בלא־דרך. עוברים אנו במבט מהיר על היצירה שיצרנו: את רוממות ההכרה, את ההבנה והנכונות המלחמתית. את הכוח הלוחם.

דוד המאירי ניגש לתיבת הש״ץ. אנו אומרים „קדיש" לזכר חברינו. הן יש בהם, אשר לא קרוב וגואל להם. אומר הוא את ה„קדיש" ולבותינו ריטטים — „אחים שנפלו במלחמה לחרות המולדת"... האחרונים? לא! קשה היא המלחמה, ועדיין היא לפנינו, בכל מוראה...

ארכה היום התפילה יותר מאשר בכל שבת אחרת. רוצים אנו לשהות בצוותא עם חברינו שעה ארוכה ככל האפשר. גם הם רוצים בכך. חושבים הם כי בדידותנו מעיקה עלינו. במקצת. עדיין עטופים אנו יגון. קשה, קשה מאוד להשלים עם האבידות. מדי פעם חושב אתה, שמא טעות כאן, או חלום. מחשבים אנו מפעם לפעם וחוזרים ומחשבים את האנשים שהשתתפו בפעולה. עדיין אין אנו יודעים בדיוק מי הם 11 ההרוגים. משתדלים אנו לברר. ושוב חוזר כל אחד ומספר את אשר ראו עיניו. האין זה חלום? חלום בלהות. הייתכן? האמנם כל אותם האנשים המוזכרים נפלו?... נושאים אנו עינינו: חבילת בגדינו הטבולים בדם, עדיין מונחת בפינה.

...העריב היום. שבוע חדש עומד בפתחנו. מישהו מאתנו שואל, אם חושבים אנו כי החקירות נסתיימו כבר. דעותינו מחולקות. ישנם הסוברים, כי

לא יחקרונו כבר. ההוכחות מספיקות בהחלט. אחרים סוברים, כי יחזרו לחקרנו. אנשי ביריה סיפרו, כי שבועיים ויותר לאחר מאסרם עדיין נחקרו. אין לדעת.

...הודלקו האורות. „שבוע טוב". משום מה נמשכים אנו כולנו לפינת החדר. אחד פותח בשיר. השירה מלוכדת. דומה, כי מוצאים אנו כולנו בשירה דרך לביטוי רגשות, הפורצים ומתגברים. רגשנות? — ייתכן. ובכל זאת, עד כמה מבטאת השירה את רגשותינו. ועולה היא וגוברת. „אם קוצים זרועה הדרך... לא יכרע אף פעם ברך נין המכבים"... ומסיימים: „מדרכנו לא נחזורה — לעולם, לעד".

שבוע טוב!

ימים

יום שני, כ"ה בסיון, תש"ז.

הבוקר, בהיותנו בקסדרה (סיבוב בחצר) פרצה קטטה בין אסיר עברי לערבי. שניהם ניגשו לברז לקחת מים באותו זמן. ומדין־ודברים עברו למלאכת־ידיים. מיד התפרצו כל הערבים מהמטבח, מהמאפיה ומחדריהם, כשבידיהם פחים, מקלות, מטילי־ברזל, והחלו מכים ביהודים, שהסתובבו בחצר. כל יהודי היה מוקף עשרות ערבים מזוינים בנשק קר. בראשונה התנגדו, אולם כוחם היה מבוטל לעומת ההמון הערבי המשתולל. האסירים העברים החלו נסוגים לחדריהם ומסתגרים בהם. בינתיים ניתן על־ידי השוטרים אות־אזעקה. הופיעו שוטרים נוספים, שסגרו את הערבים בחדריהם. בסך הכל נפצעו 3 יהודים פצעים די קשים ו־4 נפצעו קל. זו כבר ההתקפה השניה על האסירים העברים כאן, במשך מחצית השנה האחרונה. ציפו לה מזמן. ידעו כי זה מספר ימים בתנהלת הסתה על־ידי המנהל בין הערבים. („הפרד ומשול": בבית־הסוהר כבחוץ).

החלטנו לנצל את המקרה הזה לתביעת בית־סוהר נפרד לאסירים העברים. נציגי החדרים נפגשו והוחלט להתחיל בשביתת שבת — בדרישה להקים בית־סוהר נפרד. ועד הקמת בית־סוהר כזה, לרכז את כל האסירים העברים במקום אחד.

מעתה יוצאים כל היהודים רק אחר הצהרים, לאחר שסוגרים את הערבים בחדריהם. ויש לנו האפשרות להפגש עם אנשינו.

...היום מתחיל משפטם של 31 אנשי־אצ"ל, שנתפסו בבת־ים. אנו מחכים לראות את מהלך המשפט. רוצים אנו לראות כיצד יופיעו הם למשפטם. עדיין אין אנו יודעים כיצד יתנהל משפטנו.

יום חמישי, כ"ה בסיון, תש"ו.

היום ביקר כאן קולונל האקט, המנהל הכללי של בתי־הסוהר. משנכנס לחדרנו, שאל את גראנט — מי אנו. זה ענהו: „מבתי־המלאכה של הרכבות". האקט החל מחייך. השתדל לדבר בטון שקט ורך. שאלנו למקום מגורינו ולמשלוח־היד. כל אחד מסר שם; מקום מגורים: ארץ־ישראל. — מקצוע: לוחם חרות, לא הבין את הענין. גראנט הסביר לו. בראותו את צורת התשובות, התיאש מהמשכת השאלות, ועזב את חדרנו.

לאחר שעה, הזמין אליו את נציגי האסירים העברים, שוחחו בענין השביתה. הוא היה מוכן לסדר את כל הסידורים, כדי שלא יישנה המקרה. אולם הנציגים עמדו על דרישת בית־סוהר נפרד. הוא הציע את שכם. לזאת לא הסכימו, מקום אחר, כנראה, אינו מהאים לתנאי־הבטחון.

יום שבת, ל' בסיון, תש"ו (29 ביוני).

אחר הצהרים נודע לנו על החיפושים הנרחבים בארץ. בהתרגשות שומעים אנו את הידיעות על מאסר „האישים החשובים". בלב מפעמת השאלה: האמנם? התהיה זו סוף סוף התחלת המלחמה? ולעומתם מברסם הספק בלב. כלום די הזקה „תנועת המרי" ברוחה? — האם חזקים „המנהיגים" ברוחם ובהכרתם? האם לא יסוגו ויכנעו לאחר כל זאת? אין לדעת. בינתיים משמשים בנפשנו תקוה ואכזבה בערבוביה. מדי רגע גוברת ההכרה האחרת. לימים יבואו פתרונים. אולם אין לנו ספק, כי הגיעה תקופת משבר ביחסים. — אם יכנעו ויגלו קלונם, אפס נכונותם, אפס הבנתם, או — ישיבו מכה, ותחל המלחמה, מלחמת העם, מלחמת ההמונים.

השעה מתאימה. העת כבר הגיעה. היבינו?

בערב שומעים אנו על ביקורו של וייצמן אצל הנציב העליון, ומתחיל היאוש לכרסם. על מכה שוב עונים המנהיגים הזקנים בשתדלנות גלותית. אך הרגישו את ידו של השלטון, וכבר רץ ה„זקן" לפייסו. ללא בושה.

ובכל זאת, היבין הנוער? היתפרץ עתה הזעם, שהצטבר בלבותיהם זה שנים? היכירו לדעת סוף־סוף את מזימות הכליון של האוייב?

למשרדי הסוכנות התפרצו בכות. השמידו רהיטים, החרימו תעודות ומיסמכים. הלא זוהי „ממשלתם". הרי „הם" צבא „הממשלה בדרך". היוכיחו זאת בפועל? הידע הצבא לענות במלחמה — משהוכרזה עליהם מלחמה?

...יום שני, והחיפושים עדיין נמשכים. ישנה התנגדות פסיבית. אולם מוליכים למכלאות כצאן. אלפים נאסרים. הפצועים רבים. גם ששה הרוגים. יתגובות הן: אסיפות המוניות. שוב אותה שיטה ישנה נושנה להפגת זעם

ההמונים. שוב אותן אסיפות המוניות, בהן עולה הנואם ומלהיב את הקהל במליצות נבובות ומסיים בקריאה לקהל להתפזר בשקט. על אף האספות המאורגנות, דומה כי שוררת מבוכה ותוהו בקרב אלה החייבים ברגע זה להכריז על התחלת המלחמה ולהעמיד את עצמם בראשה.

זה ימים שדובר גבוהה־גבוהה אצלם על התנגדות מוויינת לחיפושים. הזראות ניתנו על ימין ועל שמאל. התפקידים חולקו זה כבר. והנה בא הרגע. — ואפס־המעש בולט בכל.

יום חמישי, ה' בתמוז, תש"ו

היום, לאחר ארוחת הבוקר, בא סרג'נט לקחת שנים מאתנו, בטענה כי לוקחים אותם לחתום על כתב האשמה. שלחנו שני אנשים, אשר קבענו ביניגו כי ילכו ראשונים. חששנו, כי לוקחים אותם לחקירה ולעינויים. זה כבר ההזירונו משיטות־כזבים של אנשי הבולשת. התכוננו כי ינסו לפלג אותנו לקבוצות קטנות, לבל נוכל להתנגד. משחזר הסרג'נט כעבור רבע שעה לקחת שנים נוספים, מבלי שהחזיר את הראשונים, סירבנו ללכת. רוצים אנו תחילה לראות את השנים ולדעת מה אתם. הסרג'נט הלך וחזר כעבור רבע שעה עם מאן־דהוא מן הבולשת. תחילה איימו עלינו, כי יקחו אותנו בכוח. בדרך זו רצו להשפיע עלינו. משהודענו, כי נתנגד בכוח, הציע, כי נשלח שנים נוספים — והוא עצמו (איש הבולשת) ישאר בידנו כבן־ערובה. היתה זו הצעה מגוחכת. וקשה לקבוע, אם חשב אותנו לטפשים עד כדי כך, או שהוא עצמו טיפש היה. כשנוכח, כי הענין קשה משתיאר לעצמו, הסכים לחכות עד שיוחזרו השניים. הם חזרו לאחר חצי שעה נוספת. מפיהם נודע לנו, כי נלקחו לתחנת המשטרה בעכו, כדי להחתימם על כתב האשמה. לא היתה כל חקירה ונהגו בהם בנימוס. כיבדו אותם בסיגריות, אולם הם סרבו לקחת.

כתב האשמה הכיל חמישה סעיפים, שחתום עליהם הסרג'נט הופס. מעתה לקחו אותנו שנים שנים, למשטרת עכו, המרוחקת כ־300 מטר מבית־הסוהר, במכונית טכסי, כשידינו כבולות ושלושה אנשי בולשת, מזויינים בתת־מקלעים, שומרים עלינו. הקריאו לנו את כתב האשמה באנגלית. סרג'נט עברי, שימש כתרגמן. התנהגותנו נקבעה מראש: ישבנו מבלי להתעניין לגמרי בכתב־האשמה; חלק מאתנו, משנדרשו לחתום, כי הוקרא לפניהם כתב־האשמה, לא פתחו את פיהם לגמרי. לא חתמו — ולא דיברו. מספר אנשים הודיעו, כי הם אינם מכירים בחוקים — כיון שחקק אותם שלטון־כיבוש זר, שאין אנו מכירים בו. הודעה זו צורפה לכתב־האשמה.

יום ששי, ד' בתמוז תש"ו

היום הגיע א. הוא נפצע בידיו ועד עתה שכב בביה"ח בחיפה. היתה זו דרישת־השלום הראשונה מאת פצועינו. זה ימים חרדים היינו להם, להתנהגותם. מצפים היינו לאיזו שהיא ידיעה: מי הם שנשארו בחיים. ועתה הנה הגיע קשר חי. כולנו מקיפים אותו בשאלות. קשה לשוחח אתו. עדיין אינו מבין את הלשון העברית, ויש צורך לתרגם כל שאלה לשפתו. אנו שומעים דבריו תוך התרגשות ידועה. נודע לנו כי ע. וח. שהשבנום בין הנופלים — חיים ומבריאים. ח. אמנם ספג 3 כדורים בחזהו, קרוב ללב, אולם לבו לא נפגע. ושוב עומדים אנו לפני השאלה המכרסמת: מי הם החללים? אין הוא מכיר את האנשים בשמותיהם. ואי אפשר לברר, מי הם הפצועים.

...חולפים הימים, ימי כלא אפורים ומשעממים. משתדלים אנו להעסיק עצמנו בקריאה, אולם ללא הצלחה. כלפי חוץ דומה, כי אנו שקטים. כי המכה עברה עלינו ללא השפעה על הנפש. לא! אין זה כן. משתדלים אנו, עד כמה שאפשר, להיות שקטים. אולם קשה. קשה להתרכז בקריאת ספר. קשה להתרכז בעיבוד תכנית־לימודים. נפשנו זועזעה מדי, משאפשר יהיה תוך ימים או שבועות מספר לחזור למצב נפשי שקט. המכונית עמוסת הדם, דמויות ההרוגים, אנקות הפצועים, אינן משות מנגד עינינו. דומה, כי שאיפה אחת דבקה כאן בכולנו: לצאת ולהשיב לאוייב מכה תחת המכה אשר הוכינו. יטבול הוא בדמו, ירחצו הם בדמי חבריהם, כאשר רחצנו אנחנו. יודעים אנו, ומבינים אנו: אין מלחמתנו, מלחמת נקם. זוהי מלחמת שחרור — החייבת להיות נטולת־סנטימנטים אישיים־פרטיים. אך, בכל זאת — קשה, קשה מאוד להשתלט על תאוות הנקם הבוערת.

— אין כל דבר המעניין אותנו, רק הידיעות מהחוץ, לבנו שם. ומה שמחים אנו בקראנו „שלם — נשלם", אכן אין זאת, כי גם בחוץ, מבינים לרגשותינו.

לקראת המשפט

מתכוננים אנו לקראת משפטנו. יודעים אנו יפה, כי כל סעיף מחמשת סעיפי האשמה נגדנו — צופן בתוכו פסק־דין מות. מתנהלים ביניגו ויכוחים, כיצד יתנהל המשפט. אנו מבינים, כי פסק־הדין קשור במצב הפוליטי ובחישובים פוליטיים. סבורים אנו, כי חלק מאתנו ידונו למות, וחלק — למאסר. אין אנו מאמינים, כי יעיזו לתלות כה רבים. אולם אין ספק אצלנו, כי את האנשים אשר ידונו למות — יתלו. יותר מדי שפוטים למוות ניחונו. ובפרט שנ'חונו שני

אנשי־אצ"ל — עקב חטיפות הקצינים. חושבים אנו כי יביאו בחשבון את התגובה, במקרה של תלייה. וכדי לשמור את הפרסטיז'ה שלהם — ייתכן כי לא ידונו למוות — אך אם ידונו — יתלו.

כיצד נתנהג במשפט? יש הצעות שונות. לדעתנו, הופעת 25 איש, בנאומים, בתנאים שלנו — אין לה כל ערך, וגם אינה ניתנת לביצוע. אחדים מציעים, כי אחד או שנים מאתנו ימסרו הצהרות בשם כולם. רובנו סבורים, כי עברה בכלל עת הנאומים. ההצעה היא, כי לא נשתתף לגמרי במשפט. על כל שאלה, לענות: "חרות או מוות". ההצעה, בעיקרה, מתקבלת — אולם הסיסמה אינה מתאימה, לדעתנו.

קבלנו בגדים מהחוץ, חולצות לבנות, גרבי חאקי ומכנסים. בזאת נופיע במשפט. גם נתקבלה כבר ההחלטה, כיצד עלינו להופיע במשפט. שוב עומדים אנו לפתוח דף חדש במלחמתנו. בצפיה מחכים אנו לקבלת ההודעה על התאריך. הרגשות מעורבים. הנדע לעמוד? הנדע להופיע כראוי? לאן אין אנו רוצים את ר ו ש ם ההופעה. אך רוצים אנו, כי ירגישו את רצון החרות, המפעם בנו. לוחמים עברים אנו. על עיקרי מלחמתנו נעמוד. גם אם מוות צפון בו.

קיים חשש, שמא אין הבנות יודעות כיצד יהא מהלך המשפט. והפצועים מה יהא עליהם? היפלגו אותנו לשתי קבוצות, שכל אחת תישפט לחוד?

...שניים מהפצועים בחיפה — הגיעו. אין מכניסים אותם לחדרנו. מהי הסיבה, אין אנו יודעים. דבר זה מקשה על הכנותינו למשפט. ייתכן, אמנם, כי זוהי סיבת ההפרדה.

*

מדי ערב בוקעים מחדרנו — מלות השירים, אשר אנו משננים לעצמנו.

...מלון המלך דוד פוצץ. האבידות בקרב אנשי האדמיניסטרציה הגבוהה — כבדות. פעולה מצויינת, ואנו מקדמים אותה בברכה. אין אנו יודעים מעשה מי היא, אך אין ספק, כי זוהי מכה קשה לאדמיניסטרציה.

...תלייתנו נעשית בעינינו ודאית. אין ספק, סוברים אנו, כי עתה תוכל הממשלה להגיב תגובה נמרצת בתלייתנו. להוכיח, כי היא תדכא את ה"טירור". דומה, כי גם היישוב מוכן כעת לתגובה נמרצת. היתחילו גם "הם" ב"דיכוי"? מה מאוד דומה תגובת היישוב עתה לתגובתו לאחר הוצאתו להורג של הלורד מוין. כאן, כן עתה, הפחד בלב "אנשי המוסדות". כאן, כן עתה, פוחדים מפני התגובה ומוכנים למצוא שעיר לעזאזל. אין ספק, תלייתנו ודאית.

הובאו עוד שלושה פצועים. באלונקות הובאו, והועלו לבית־החוליה.

עודם זקוקים לטיפול רפואי, ובאן — הטיפול אפסי. מבעד לסריגים ראינו בשעה שהביאו אותם. כשיצאנו להצר, נסינו לדבר אליהם. — לצעוק אליהם. אולם אסרו זאת עלינו וסילקו אותנו מקרבת בית־החולים. אסור לנו להפגש אתם. בכל זאת, הצליחו למחרת אחדים מאתנו לגשת אליהם, למיטותיהם, באמתלות שונות. משהרגישו בזאת — גרשו אותם. אולם מצאנו אפשרות להתכתב אתם. יודעים אנו כבר בדיוק מי הנופלים.

והנה קבלנו את ההזמנה למשפט. בשעה 10 נכנס אלינו סרג'נט קובל, כשבידיו תיק התביעה. התישב לו בהרחבה ליד שולחננו והחל מדבר אלינו, כאילו היינו ידידים ותיקים.

„הרוצים אתם לעיין בכתב האשמה?" אמר.

„השאר טופס אחד, נעיין אחר כך". ענינו לו.

הוא מקריא את שמות האנשים, כדי להתחימם על ההזמנה למשפט. אין אנו חותמים.

„הא, אינכם חותמים?" הוא מתחיל להסביר לנו, כי הבין מראש שלא נחתום, אולם זו חובתו. באיחולי הצלחה במשפטנו, הוא נפרד מאתנו... צבוע!

בצאתו — מתאספים אנו לקרוא את כתב־האשמה. הוא דומה לזה שהוקרא לנו במשטרת־עכו. אולם בכל זאת נדמה, כי משהו שונה כאן. ברגע הראשון, אין אנו תופסים זאת. אולם תוך קריאה נוספת, אנו מבינים את השינוי. בכתב־האשמה הקודם היה כתוב: „אתה היית מתוך קבוצה של 34 איש, שירו על נוטרים, הטילו מוקשים, זרקו רימון, נשאו נשק, וירו על חיילים, במטרה לגרום אבידות..." שם כללו את ההרוגים בכלל האשמה. ואילו כאן, בכתב־אשמה זה, מוזכרת קבוצה של 23 איש. כאן הורידו את ההרוגים מן המנין. בעינינו נראה הענין, כאילו רוצים הם להשמיט מתוך מהלך המשפט שהם מתכוננים לערוך. את ענין הריגת 11 החברים.

סוף סוף יודעים אנו את תאריך משפטנו: ט"ו באב (12 באוגוסט 1946). אנו ניגשים במרץ לעיבוד תכנית ההופעה, לכל מקרה שלא יקרה. אנו מחלקים את התפקידים בכל מקרה שינסו להפסיקו בכוח. אם יצליחו להפסיק את המצהיר בדבריו, יקום שני. אם ישתיקו גם אותו, יקום שלישי. במקרה שינהלו את המשפט ביחידות, אחד אחד, נפריע את מהלך המשפט על־ידי שריקות או שירת יחיד. ושוב מפעמת בלב השאלה: הנעמוד בסדר? — יודעים אנו: עיני רבים נשואות אלינו. עיני אחים לוחמים, הרוצים לראות בהופעתנו ובעמידתנו — עמידת בני־כוח התנועה הלוחמת.

גם שונאים נושאים עיניהם, בתקוה שמא נכשל — שמא תשבר רוחנו

וישימו לקלס את הרוח המפעמת בלב הלוחם העברי. הנעמוד? אט־אט משתרשת בנו האמונה. בטוחים אנו בהופעתנו — בעמידתנו במשפט — כי תהיה כיאה לקבוצת־קרב של לוחמים עברים.

...קבלנו מכתבים מבית־החולים. קיים חשש, כי בגלל פצעיהם לא ישתפום במשפט. ז"א, כי ישפטו אותם לחוד. אין הם רוצים בזאת. מודיעים אנו, כי נתנגד ללכת למשפט, אם לא יביאו אף את הפצועים. צ. עדיין בבית־החולים בחיפה. אי־אפשר להורידו מעל המיטה. ביחס אליו אי־אפשר לסדר את הענין. דורשים אנו מהרופא לתת תעודה, כי הפצועים יכולים להשתתף במשפט. הוא נותן. גם מנהל בית־הסוהר התקשר עם התביעה הצבאית. לאחר יומיים מודיעים לנו, כי גם הפצועים יהיו נוכחים במשפט. מוגים אנו את הימים העוברים: עוד יום חלף, אנו במצב רוח של פעולה. אכן, יודעים אנו את הערך שיש להופעתנו בבית־הדין. לא נכזיב!

סיוע נפים

יום שני, ט"ו באב, תש"ו.

...היום משפטנו...

מהשכמת הבוקר מצטחצחים אנו לקראת הופעתנו במשפט. מתוחים אנו ודרוכים לקראת ההתמודדות, שתהיה בעוד שעות מספר.

אכן, תביאונו למשפטכם, מרצחים! אך לא כאשר חשבתם וחפצתם יהיה. מסתכלים אנו איש ברעהו: התלבושות עושות רושם. מה מחר בעינינו לראות פלוגה של 15 איש, מאנשינו, בתלבושת אחידה. אין אנו רגילים לראות זאת בשורותינו. אך חייבים אנו להופיע במשפט, כגוף אחד. והתלבושת מסמלת זאת כלפי חוץ.

מהמטבח היהודי הביאו לנו כריכים — לאכילה בהפסקת־הצהריים של המשפט. מתכוננים הם כי יארך משפטנו.

הגיעו המכוניות. מוציאים אותנו מחדרנו. מחדרי האסירים העברים מנופפים לנו בידים לברכה, קוראים לנו להיות חזקים. אנו חזקים למדי.

בחדר המשמר של בית־הסוהר מחלקים אותנו לשתי קבוצות. זוגות זוגות אנו נכבלים בידינו וברגלינו. שלשלת ארוכה מקשרת את הזוגות של הקבוצה. „זהירות! הם מסוכנים!!"

ליד הגשר עומדות שתי מכוניות־משא גדולות של המשטרה, מכוסות ביריעה. מכניסים אותנו, קבוצה־קבוצה למכונית. מחכים אנו לראות, כיצד יעבירו את הפצועים. ודאי באמבולנס — חושבים אנו. לא. הנה הם. הם נראים

לנו בפתח המבצר — כשהם הולכים באטיות, כששני אסירים תומכים בכל אחד. יותר נכון — הם נישאים באטיות למכונית. גם אותם מושיבים על הספסל במכונית המשא, לכל מכונית מכניסים אלונקה ושלשה־ארבעה שוטרים, מזויינים באקדוחים — על כל צרה...

אנו מתפלאים. היכן המשמר? הייתכן כי יובילונו לחיפה — בלי משמר? מי שהוא מעיר לי: „מאיור צבאי עומד כאן, לצד המכונית". אכן, עומד שם מאיור, כשבידו אקדוח, ולידו — חייל מזויין בתת־מקלע. ודאי מפקד המשמר. אולם, היכן המשמר?

עם כניסתנו למכונית, אנו פותחים בשירה. מבית־החולים וממשרד בית־הסוהר מסתכלים בנו האסירים והפקידים הערביים. פניהם — תמהון. כנראה קשה להם לתפוש. אחד האסירים הערביים העובד בחוץ — עובר לידנו ואומר: „אתם שמחים; יודעים אתם, אתכם לא יעיזו לתלות — כאשר תלו אותנו".

אין הוא מבין, הברה ואמונה, נכונות והקרבה — מה הם.

גם הקלגסים במכונית, יושבים כגלמים. אף הם אינם מבינים; אנשים אלה מובלים למשפט קשה, ומצב רוחם מרומם. ואולי מתחילים הם להבין עד מה קשה תהיה מלחמתם בנו, שירתנו הסבירה להם זאת בבירור.

קצין משטרה, בעל שני כוכבים — האחראי להובלתנו — מצוה לכסות את פתח המכונית. — מחשש „עין־הרע". בתוך המכונית דולקת מנורה חשמלית קטנה. אנו מסתכלים מבעד החלונות של תא־הנהג. המסע החל.

בצאתנו מהשער אנו רואים את משמרנו: שתי מכוניות שריון, שלש מכוניות צבאיות וג'יפ. על כל מכונית מוצב מקלע. מכוניותינו נעצרות לרגע קט, מסדרים את צורת המשמר. מכונית־משורינת ומכונית־צבא בראש. בין המכונית שלנו למכונית־המשטרה השניה, — מכונית צבא. ובסוף — מכונית צבא ושריון, הג'יפ, שהיו בו, כפי הנראה, הקצינים, נוסע פעם לפנינו — ופעם מאחורינו. אכן שיירה כבדה. בהצטלבויות הדרכים עומדות מכוניות משוריינות כבדות של הדיביזיה המוטסת, כשהחיילים במצב הכן. הם מאותתים למשמר, כי אפשר לעבור. אין סכנה נשקפת. ומכוניותינו מתקדמות במהירות של 85—80 ק"מ לשעה.

אכן, זהירות, רבותי; ענין מסוכן. שמונה עשרה „טירוריסטים" מובלים למשפט! כקילומטר לפני חיפה פונות מכוניותינו ועולות בכביש בשכונה ערבית, בדרך המובילה לתל־עמל. כאן חסום הכביש בתיל דוקרני לרוחבו. משמרות של אנשי הלגיון הערבי וחיילים בריטים על מלוא התחמושתם שומרים

על המחסים. הסימטות, הפונות לכביש זה, חסומות על־ידי טאנקים קלים, שעליהם מקלעי־„ברן" במצב הכן. המכוניות נעצרות כ־600—500 מ' לפני האזור העברי. כאן בית הלגיון הערבי. הוא מוקף גדרות־תיל ועמדות של מקלעים. משמרות של תת־מקלעים סביבו. הדרך לתל־עמל חסומה אף היא בתיל, וחיילים שוכבים לצד הכביש בעמדות של מקלעים. אכן, חזית ממש!!

רגשותינו מעורבים. רגע מסתכלים אנו בחיילים, בכל התכונה הזאת ומתמלאים גאווה. רואים אנו את הפחד מבצבץ בכל מעשיהם. אכן, לא שלווה תהיה מנת־חלקכם — הכובשים! רגע שני ורגשותינו מופנים לכוון אחר: אפשר וההורים יהיו נוכחים במשפט! תהא זו פגישתנו הראשונה עם בני־המשפחה מאז נפלנו בשבי. מה משתוקקים אנו לראותם. כיצד עבר עליהם משבר נפילתנו, כיצד הטביע מקרה זה את חותמו עליהם?

ואולי לא ירשו להם להיות נוכחים במשפט? הן גם לבקרנו בבית־הסוהר לא הורשה להם, אף כי לבלתי־שפוטים ישנה הרשות לקבל ביקור אחד מדי שבוע! מי ידע זדונות האוייב. ודאי רוצים הם להחזיקנו בלי כל קשר עם החוץ! בעתון לא פורסם תאריך משפטנו שמא אין ההורים ובני־המשפחה יודעים כי היום הוא.

ההרהורים נקטעים. המכוניות נעצרות, הקלגסים פותחים את מסך־המכונית — ומצווים לרדת. הירידה איטית. השרשרת המקשרת אותנו מפריעה לרדת מהאוטו. מולנו עומדת קבוצת עתונאים וצלמים המצלמים את בואנו. אנו צוחקים: „אכן, תהיה סנסציה לעתונות הבריטית. 22 מאנשי כנופיית־שטרן במשפט"... לאו מלתא זוטרתא היא.

כנות צעדו...

אנו נכנסים לבית־המשפט. בכניסה לאורך המסדרון עומדים חיילי הלגיון הערבי, כשבידיהם תת־מקלעים או רובים מכודנים. מסתכלים הם בנו במבט של שמחה לאידנו. הקצין שמולנו — אקדחו בידו — מכניסנו לחדר ריק. כאן מסירים מאתנו את הכבלים. ליד החלונות הפונים למסדרון מתאספים מפעם לפעם חיילים בריטים וערבים — לחזות בנו. מהפשים אנו כה וכה. רוצים אנו לדעת היכן הבנות. ההביאון למשפט?

לפתע שומעים אנו קול שירה בוקע ועולה מהחוץ. הבאנו שלום עליכם". הנה הן: הבנות. מכוגית משטרה משוריינת קרבה לשער. מתוכה יוצאות הבנות. שתים מהן נתמכות ע"י שוטרות. גם הן לא הבריאו עדיין. גם אותן מצלמים. אולם הן אינן מפסיקות את שירתן. מחייכות הן אחת לשניה. הן נכנסות לבנין

בנות לח"י מובאות למשפט

ונעלמות מעינינו. עוד רגעים מספר ודלת החדר, בו אנו נמצאים, נפתחת. הבנות נכנסות.

מאז נפלנו בשבי, היינו דואגים להן: מארבעתן — אך אחת וותיקה. שלוש האחרות, אך לפני זמן לא רב הצטרפו לשורותינו. ובמכונית, נפצעו שלשתן. התוכלנה לעמוד בחקירות, בעינויים, והן פצועות? האם לא תעורער, ולו אצל אחת מהן, הרוח הלוחמת? זה להן הקרב הראשון. האם לא תמחוץ אותן המכה אשר הוכינו? — במשך זמן שבתנו בבית־הסוהר ועד עכשיו לא היתה לנו האפשרות לקבל אילו ידיעות על מצבן, הלך־רוחן — והרגשתן. ועתה, הנה נפגשנו.

שירתן שבקעה ועלתה מן החוץ — ענתה לנו על השאלות שנקרו במוח. עתה ידענו: הן עמדו בנסיון. הן חזקות ברוחן כשהיו. חבקנו להן. היתה זו הביקת אחים — לאחיות לנשק ולרעיון; אחיות הלוחמות מלחמת עמן, ששמרו על כבודן.

מיד ניגשנו לסדר את ענייננו. עוד מעט ונעמוד במשפט. אנו מסבירים להן את מהלך המשפט, את התנהגותנו. הן מבינות ומסכימות לדעתנו: אין להשתתף במשפט המבויים על־ידי שלטונות־הכיבוש נגד הלוחמים.

עוד מעט יחל המשפט. מוציאים את הבנות מהחדר. מורידים אותן לאולם בית־הדין. כעבור רגעים מספר מורידים גם אותנו בליווי של שלושה חיילים

מזויינים בתת־מקלעים. על המדרגות, היורדות לאולם, ניצבים חיילים מזויינים. (כאן נהגו הקלגסים כג'נטלמנים, גבירות — קודמות).

„אינטריו"

...אולם בית־הדין נמצא בקומת הקרקע של הבנין, בעומק של שני מטרים בתוך האדמה. מבעד לחלונות, הנמצאים בקו־ישר עם הקרקע, רואים אנו את המשמרות הסובבים את הבנין, דומה, כאילו הם מהלכים מעל ראשנו. במרכז האולם ניצבת במה מוקפת מעקה, מול הבמה ארבע שורות של ספסלים וכסאות. ב מ ת ה נ א ש מ י ם. ממולה — דוכן השופטים. מאחורי הבימה — שורות ספסלים בשביל הקהל. אנו יושבים לפי הסדר שרשמונו בכתב האשמה. מקומי בשורה השניה, בקצה הימני של הבמה. במתנו מוקפת משלושת עבריה שורות של שוטרים בריטים ואַלות בידיהם. הצד הימני — לעתונאים.

בכניסתנו האולם ריק עדיין. רק לאחר שישבנו במקומותינו, הוכנסו העתונאים. לידי יושב עתונאי ועתונאית אמריקנים, ולידם — עתונאי צבאי. שני עתונאים אנגלים, ומספר עתונאים עברים. מיד לאחר מכן — החלו בהכנסת ה„קהל": מספר הורים ומספר קציני משטרה.

משישב הקהל על מקומו, הוחל בהכנסת ה„מוצגים", ובכניסת הקטיגורים והתרגמנים. המוצגים ממלאים שק, מזוודה וארגז קטן. רואים אנו את נשקנו. התת־מקלעים והמוקשים מונחים על שולחן הקטיגור — כשאיש הבולשת שומר עליהם, ובידו תת־מקלע במצב הכן. כנראה חוששים הם, שמא נזנק אל נשקנו.

העתונאי האמריקני פורש לפנינו את „פלשתיין־פוסט", לשוחח אתנו, אסור להם. ולכן, ברצותו להפנות את תשומת לבנו — הוא פונה לעתונאית שכנתנו: „הקראת? שוב נתפסה אניית מעפילים?" ובו בזמן הוא מצביע באצבעו על ידיעה זו...

לידי יושב ח., היודע אנגלית. אני מבקשו, שישים לב לעתון, רוצים אנו לדעת את החדשות. בראות העתונאי, כי הופנתה תשומת לבנו אליו, הוא שואל את שכנתו „מה תוכלי לספר בקיצור?" הוא מסב את עיניו לראות, אם אין הקלגסים המופקדים עלינו מרגישים בו. משוחחים אנו: אני עונה, וח. מתרגם: „מלחמתנו תימשך עד שיסתלק הכובש הזר מאדמת מולדתנו — ותכון המדינה העברית". והעתונאי רושם זאת. מספר אנשים, שהורידם נוכחים במשפט, מנסים לשוחח עמהם. אולם הקלגסים מפריעים ומאיימים, כי יוציאו את הקהל, במקרה שתימשכנה השיחות.

גם שיר הוא נשק

„קאורט !"... נשמעת קריאה מפי הקצין האחראי במקום. הכל קמים על רגליהם. אנו מוסיפים לשבת. לא לנו לתת כבוד לאלה, הבאים לשפוט לוחמים, כשפוט פושעים. לא לנו לתת כבוד לאלה, המפירים את כבוד הנשק, וכבוד הלוחם. לא לנו לתת כבוד לכובשי מולדתנו — למחזיקים בה בכוח הנשק. לא לנו לתת כבוד לסוגרי השערים במולדתנו — לרוצחי אחינו.

אנו רק במגע אחד יכולים לבוא אתם — במגע הקרב. ובנפלנו בידיהם, אך לבוז יכולים אנו להם — לשפלותם. אך לבוז לאיומים, לענשים, גם אם באיצטלת החוק ילבישום...

נכנסים ה„שופטים". שלושה הם. בראשם הקולונל פל. „ידענוך, קולונל פל הנכבד. אתה הוא שאמרת במסיבת רעיך, כי יש לעשות ליהודים בארצנו, כאשר עשו ליהודים בגרמניה, ואז תוכל אתה לשוב לביתך, לאנגליה, בשלום. אתה, המתיימר להיות שופט־צדקנו".

ה„שופטים" יושבים, והקהל יושב אף הוא. התרגמן העברי ניגש לדוכן העדים, מניח את ידו על התנ"ך, ומתחיל בשבועה.

א. קם ועומד על רגליו. העתונאים נותנים בו עיניהם בתמהון ושואלים: „מה קם זה — והמשפט עדיין לא החל?" הוא מחכה רגע. באולם השתרר שקט. התרגמן מפסיק את שבועתו ונושא את עיניו בתמהון. א. מצהיר:

„אנו לוחמים שנפלנו בשבי. משפט של שבויים הוא התעללות או הצגה. אין אנו רוצים להיות קרבנות להתעללות — ולא משתתפים בהצגה. אנו דורשים לבטל את המשפט, ולהעניק לנו זכויות של שבויי־מלחמה!"

הוא יושב. התרגמן רוצה לתרגם את דבריו לשופטים. אולם קולונל פל מפריעו. „אין צורך", הוא אומר לתרגמן.

התרגמן השני (ערבי) ניגש לדוכן להישבע. מקוה הוא עדיין, קולונל פל, לנהל את משפטנו כרגיל. הן אנחנו בידיו. זכותו לשפוט, וחובתנו לשתוק — כך חושב הוא. אולם לא כך חושבים אנו. אנו לא נישפט כהישפט פליליים. לא אנו נעמוד במשפט. אתה, רעיך וממשלתך, קולונל פל, עומדים במשפט־ההיסטוריה. ופסק דינה ניתן: האימפריה הבריטית הולכת ומתפוררת.

אנו כולנו קמים ושרים „חיילים אלמונים". שוב הופסק מהלך המשפט. קולונל פל פונה לשופטים, היושבים לידו. הוא לוחש דבר־מה באזנם, כשבת־צחוק של ביטול על פניו ודאי חושב הוא: יסיימו את הימנונם ואנו נמשיך במשפט.

סיימנו את הימנוננו וישבנו. שוב ניגש התרגמן להקריא את כתב־האשמה. אנו פותחים בשירה תוך כדי ישיבה, בשירת „חיים אנחנו במחתרת". בת־צחוק מרחפת על פני העתונאים. עתה מבינים הם, כי החלטנו להפריע את מהלך המשפט. מתיחות משתררת באולם. הקלגסים עומדים דרוכים. מצפים הם להוראות להשתיקנו בכוח. הקהל והעתונאים מצפים לראות את תגובת השופטים. קולונל פל פונה לשני השופטים, מדבר אליהם מספר מלים, קם ויוצא, ושני השופטים האחרים אחריו. דממה באולם.

העתונאים פונים אלינו לקבל את נוסח ההצהרה. אין מוסרים להם אותה בעברית ובאנגלית. תוך כדי שיחתנו אתם רואה אני את העתונאי האמריקני מכסה בעתון את פנקסו. אנו מסתכלים לצדדים. מצד שמאל קרב הקצין האחראי באולם בית־המשפט. הוא הרגיש, כי העתונאים משוחחים עמנו. בהליכה מהירה הוא ניגש אל סופרת „המשקיף" ותולש מתוך פנקסה את אשר כתבה אודות המשפט. „תקבלי זאת לאחר שייבדק" — הוא מודיע לה ומזהיר את הקלגסים, כי ייטיבו לשמור. בפנקסיהם של העתונאים האנגלים והאמריקנים — לא העיז, כנראה, לפגוע. מעשה זה מעורר התמרמרות בין העתונאים. העתונאית האמריקנית אומרת לשכנה: „חופש העתונות בארץ־ישראל". אכן: זה החופש בארץ־ישראל בכלל. בלי ספק — התנהגות לפי סעיפי ה„צ'ארטר האטלנטי".

חולפות דקות מספר. נכנס מאיור ברומפילד, סגן מפקד המשטרה הפלשתינאית. הוא קרב אלינו, מתיצב קרוב למעקה, מולנו — ואומר: „בית־הדין יאפשר לכל אחד מכם לומר את אשר בלבבו. בתנאי, שתתנהגו לפי חוקי המשפט. תהיו שקטים, ותאפשרו לנהל את המשפט".

מוזר. זו פעם ראשונה שמודיעים לנאשמים בבית־דין צבאי בארץ־ישראל, שירשו להם לומר את אשר עם לבבם. במשפט, שהיה שבועות מספר לפני משפטנו, משפטם של 31 אנשי אצ"ל, השתיקו בכוח את האנשים, אשר הצהירו הצהרות פוליטיות. וכאן, מבטיחים לחת לנו לדבר את כל אשר עם לבבנו. הה! מה רוצים הם לנהל את המשפט בפרוצדורה הרגילה שלהם. בכל מאודם רוצים הם לשמור על מסוה־החוק, שלא יוסר מעל פניהם. מבינים הם, כי דעת־הקהל תרגיש את המשונה והמגוחך שבדבר: לשפוט אנשים, הנמצאים בידי השלטון — שלא בנוכחותם.

מ. עונה לו: „אנו יכולים לחזור על הצהרתנו הקודמת". ברומפילד מהרהר רגע ועונה: „או־קי" בהבעת פנים מאוימת — ויוצא.

בחוץ, כנראה, נערכת התיעצות בין עורכי־המשפט. הקטיגור נכנס,

מסיר מעל שולחנו את ספרי־החוקים, ויוצא. חולפת כרבע שעה. — ושוב נשמעת הקריאה: „קאורט"! ה„שופטים" נכנסים. קולונל פל נותן הוראות להמשיך במשפט. אנו פותחים בשירה אדירה, המשתיקה את דבריו ואת הקראת כתב־האשמה. עתה אין הוא מהסס הרבה. הוא מאבד את קור־רוחו ואת השליטה על עצביו. בכעס הוא תופס את כובעו, חובשו, ויוצא במהירות מאולם בית־הדין. כששני השופטים האחרים רצים אחריו.

שוב עוברת רבע שעה של התייעצויות והתרוצצויות בחוץ. נכנס ברומפילד. ניגש אלינו, ובקול מאיים הוא מודיע: „בית־הדין יכול לשפוט אתכם שלא בפניכם, אם אתם תמשיכו להפריע במשפט. הברירה בפני כל אחד מכם: להיות נוכח במשפט ולשבת בשקט. או — להשפט שלא בפניו". ש. מודיע לו: „אנו שבויים — ואנו דורשים לבטל את המשפט ולהעניק לנו זכויות של שבויים". ברומפילד שואל כל אחד מאתנו לחוד, אם הוא מזדהה עם דברי ז. — כולנו עונים: „כן".

כעבור דקות מספר מוציאים את הקהל מהאולם, אחריהם את העתונאים. אותנו מעלים לחדר, בו היינו לפני התחלת המשפט. מצב רוחנו טוב. עמדנו בנסיון. השגנו את אשר רצינו — משפטנו יתנהל בלעדינו.

שוב כובלים אותנו בשתי קבוצות, בידינו וברגלינו. ליד השער אנו רואים את ההורים, כשהם עומדים מרחוק. נפנופי־ידים — ואנו נכנסים למכונית. תוך שירה אנו חוזרים למבצר עכו.

כך נולד „חוק"

יום שלישי, ט"ז באב תש"ו.

משעות הבוקר נפוצו שמועות על העברת המעפילים שנתפסו — לאניות גירוש. שומעים אנו, כי בחיפה הוכרז עוצר. יש גם שמועות על מהומות, הפגנות, ונסיון לפרוץ לשטח הנמל.

ביחס למשפטנו — קוינו, כי הוא יתנהל כבר שלא בנוכחותנו. אך הנה ב־11 לפני הצהרים מודיעים לנו, כי עלינו להתכונן לנסיעה לחיפה למשפט. בעוד מחצית השעה יבואו לקחתנו. השערותינו מחולקות. יש המשערים, כי הפעם ינסו להשתיקנו בכוח. יש הסבורים, כי יכניסונו למשפט ביחידות: אולם המתקבל ביותר על הדעת, כי ינסו מחדש לנהל את המשפט כביום אתמול.

ב־11.30 באו לקחתנו. שוב אותו סדר־ההובלה, אולם אך הגיעו מכוניותינו לקצה עכו, נתקבלה הוראה לשוב. אין אנו יודעים עדיין, משום מה. ייתכן, כי ההתנגשויות בחיפה לבשו ממדים רציניים ואי־אפשר לנהל את המשפט. על כל

פנים, מחזירים אותנו למבצר. כשמסירים מאתנו את הכבלים, מודיעים לנו, כי עלינו להיות מוכנים לנסיעה בשעה שתים. כנראה — דחיית־המשפט.

כשהובלנו בשעה שתים לחיפה, היו הדרכים המוליכות אליה חסומות בגדרות־תיל. מדי פעם עצרונו משמרות צבאיים לבדוק את זהותנו. בעיר היה עוצר.

...ושוב אותה הפרוצדורה בהכנות למשפט. ב־3 אחה"צ נכנסו ה„שופטים". הקולונל פל מצוה על התרגמן להקריא את כתב האשמה. אנו פותחים בשירה. לא עברו רגעים מועטים ושוב עוזב ה„שופט" את האולם. מיד לאחר צאתם שב ובא אלינו המאיור ברומפילד ומודיע: „אמש הוצא על־ידי הנציב העליון בארץ־ישראל חוק, המייפה את כוחו של בית־הדין הצבאי העליון לדון נאשמים שלא בפניהם — אם הם מפריעים את מהלך המשפט. הברירה בידכם: להשאר בבית־הדין, או — להשפט שלא בפניכם. בית־הדין יראה זאת כאי־הודאה באשמה. אתם תקבלו אינפורמציה מלאה על מהלך־המשפט. אם אחד מכם או כולכם תרצו בהמשך־המשפט להשתתף בו, תודיעו על כך לבית־הדין ותינתן לכם הרשות לכך".

ח. עונה לו: „אנו יכולים לחזור על הצהרתנו הקודמת". מיד ניתנה פקודה להוציא את הקהל והעתונאים מהאולם ולהחזיר אותנו לכלא. אנו נפרדים מהבנות. חושבים אנו, כי זו פגישתנו האחרונה. עתה בטוחים אנו, כי משפטנו ייערך שלא בפנינו. צוחקים אנו על דרכיה הנלעגות של האדמיניסטרציה הבריטית. את הכל היא רוצה להלביש באיצטלה של החוק ומשהוכרחו לנהל את משפטנו שלא בפנינו, הוצא ה„חוק" הזה במשך הלילה. ויהי ערב ויהי בוקר — ויהי — חוק.

מעשה בכובעים שחורים

יום חמישי, י"ז באב, תש"ו.

היום „זכינו" במבקרים. בית־המשפט בא לעכו. זו הפעם הראשונה, שבית־דין צבאי מנהל את ישיבותיו במבצר־עכו. הם באו בשיירה של כ־15 מכוניות משורייינות ונושאות־צבא. (נראה שהגיעו למסקנה, כי יותר בטוח בואם אלינו, מאשר העברתנו אנו, מפעם לפעם לחיפה).

אתמול העידו עדי־הקטיגוריה. 52 במספר. כל אחד מהם אמר את אשר אמר: לא נחקר על־ידי איש. היתה זו עבודה קלה לקטיגור ולשופטים גם יחד. (הודעה על מהלך המשפט, כאשר הובטח לנו, לא קיבלנו. אולם קראנו על כך דו"ת קצר בעתונים). היום הם באו עם עדי הקטיגוריה, כדי לזהות את ה„נאשמים". וכך נערך הזיהוי:

הושיבו אותנו בשורה ארוכה, לפי הסדר, בו אנו רשומים בכתב־האשמה: 22 נאשמים. אחד אחד נכנסו עדי־הקטיגוריה, חיילים וקצינים, הסתכלו כה וכה, והצביעו על מספר אנשים כראות עיניהם. אנשים אלה צויינו על־ידי השופטים כאנשים שזוהו כמשתתפים בהתקפה. יצויין, כי קצין אחד לא הצביע אף על אחד מאתנו ושניים מאתנו לא זוהו כלל. לאחר שהחיילים והקצינים גמרו את „עבודתם", נכנס לזהותנו סרג'נט הבולשת מרטין. הוא החל מהראשון בשורה, ועבר מהאחד לשני, כשהוא קורא בשמו. לא היתה זו עבודה קשה כלל וכלל ללמוד על־פה 22 שמות לפי הסדר של כתב־האשמה.

כל אותה שעת הזיהויים — ישבנו אנו ושרנו, לעגנו לזיהוי. — כי אכן היה זה צחוק. אך יש להודות: „הם" שיחקו את תפקידיהם למופת. רצינות למופת, אף היוך קל...

משנסתיים ה„זיהוי" והחילונו יוצאים, אמר לנו המאיור ברומפילד, שעמד כל שעת ה„זיהויים" ליד השופטים: „לא הרבה זמן תצחקו עוד". גם מארטין עמד בחוץ, על־יד הפתח, והראה בידו כלפי גרונו, כמראה חבל־תליה: „הכל מאלוהים", אמר... החושבים הם לאפחידנו? לשוא! בהתנדבנו למלחמת עמנו, ידענו את הצפוי לנו מידי הכובשים. היינו נכונים לכך תמיד. וגם עתה אנו נכונים.

אולם, היבינו האדונים ברומפילד, מארטין ורעיהם, כי לא בידיהם החיים והמוות של עמנו, וכי גם ההיסטוריה אומרת את דברה?

יוס ששי, י"ט באב, תש"ו.

בבוקר חזר ובא בית־המשפט לעכו. אותנו הוציאו לחדר המשמר. שם החזיקונו במשך שעתיים, עד שנסתיימו התיעצויות השופטים. משנסתיימו ההתיעצויות — בא אלינו ברומפילד בשליחות בית־המשפט. אותה שעה היינו עסוקים באכילה חטופה של ארוחת 11, שניתנה מבית־הסוהר, שהכילה תה וריבה. משנכנסנו וראינו בידו גליון נייר, חשבנו: הנה „פסק־הדין". אולם איש מאתנו לא הסב אליו את תשומת לבו. רק משהתיצב באמצע החדר והחל מקריא מתוך הגליון את הכתוב והתרגמן העברי מתרגם את דבריו, פתחנו בשירה. חלק מאתנו שר, כשהם יושבים על אדני החלונות, והאחרים הסתובבו בחדר ושרו. את הקראתו בדיוק לא שמענו. התוכן גם לא עניין אותנו. אם פסק־דין הוא, נוכל להוודע עליו אחר־כך. אך מקטעי־הדברים אשר שמענו, הסקנו כי התיעצויות השופטים שנסתיימו, מצאו אותנו אשמים, וכי כל מי שיש לו למסור עדות להגנתו, יכול להופיע ולהעיד. לא זיפינו אותו בכל תשובה שהיא. והוא הסתלק.

בעבור מחצית השעה, הכניסו אותנו לאחד מצריפי השומרים, שפונה כאורח מיוחד לשמש אולם בית־הדין. ידענו כי עתה יוקרא פסק דיננו — לחיים

או למוות. שמענו, כי בנוהג בתי־הדין הצבאיים הוא, כי כשהנאשם נדון למוות — מונח על שולחנו של ראש השופטים, כובע שחור, אותו הוא חובש בשעה שהוא קם להקריא את דין המוות*). לא! רק כובעיהם הצבאיים של השופטים היו מונחים על השולחן. הייתכן? איש מאתנו לא נידון למוות? קשה לשער.

הושיבו אותנו כשידינו כבולות בשני טורים לאורך קירות הצריף. מאחורינו ישבו קלגסים מזויינים. מעניין, עד כמה הם נזהרים. ואנו, הרי במבצר עכו אנחנו, ובחצר, במרחק של 50 צעד, עומדות מכוניות ושריונים טעוני חיילים.

...ישבנו דקות מספר. העתונאים, שישבו בצד, בקרבת דוכן־ה„שופטים" — פניהם הביעו מתיחות וציפיה. דומה, כי הם — הנידונים. ואילו אנו ישבנו שלווים, ציחקים איש לרעהו, מתלוצצים לפחדנות המופרזת של „חיילי הוד מלכותו".

מישהו שואל: „אין כובעים שחורים על השולחן. החושב אתה כי אמנם אף אחד מאתנו לא נדון למוות?"

„ייתכן כי לא ינהגו לפי הנוהג המקובל". עניתי.

שני משיב: „אנו פגענו בכבודם — ועתה הם ישיבו לנו באי נתינת כבוד לנדון למוות".

השיחה הופסקה לקול הקריאה: „קאורט!" נכנסו ה„שופטים" במהירות, כמעט בריצה. ישבו לשולחנם. ומיד, בטרם הספיקו לשבת כראוי, מבלי לחבוש את כובעו על ראשו, פתח קולונל פל בהקראת „פסק־הדין".

אנו פתחנו בשירה. „אם אמות פה בצל הבור..." מה מתאים השיר לרגע זה. היתה זו תשובת האמונה בנצח ישראל, בשעה שייתכן כי שוורים לך את חבל תליה.

את הקראתו של הקולונל פל, ותרגומו של התרגמן — לא שמענו. אולם ראינו את פני העתונאים העברים — והנה הם מחווירים והולכים. הן ודאי מאסר עולם קיבלנו. האם בגלל זאת החווירו פניהם? דומה, כמו נדים הם לנו. ואולי למיתה דנונו? אולי... אך הן הקולונל לא קם, וגם כובע שחור לא חבש לראשו. אין לדעת...

להרהורים רבים, לא ניתן לנו פנאי. עם גמר הקראת „פסק־הדין" עזבו ה„שופטים" את החדר, וצוו להחזירנו לבלא. נסינו להפרד מהבנות, ניגשנו ללחוץ ידים, וכאן החלו הקלגסים הודפים אותנו החוצה. בכל זאת אנו מתאמצים לגשת אליהן. מיד ניתנה פקודה, ומההוץ פרצו קלגסים נוספים מזויינים, שנכנסו אף הם ל„מערכה". כאן נתגלתה „גבורת" הכובשים בכל הודה. כ־5—4 קלגסים

---

* רק לאחר שבועות מספר נודע לנו, כי אין אמת בשמועה זאת.

מזויינים באקדוחים, היו הדפים כל זוג מאתנו, הכבולים בידיהם, באין כל אפשרות להתגונן.

לחצר בית־הסוהר נכנסנו תוך שירה. מיד הקיפונו כל האסירים, לדעת את פסק־הדין. אך — אמנם, משפטנו נסתיים, פסק־דיננו ניתן, אולם אנו עדיין איננו יודעים את גזר הדין... התלטנו להאזין לראדיו. בחדשות־הערב ודאי נשמע.

„אם אמות פה בצל הבור"

עם ערב, ב־5, יצאנו לחצר. מצפים היינו בקוצר־רוח לסדרת החדשות. חברינו הביעו את חששם, כי ייתכן מאוד ופסק דיננו מוות. כולם היו מתוחים, והורגשה אוירה מעיקה. פה ושם הופיעו אסירים ערביים יחידים, העובדים בחצר (מחוץ לבית הסוהר) והודיעו, כי שמעו מפי שוטרים, שפסק־דיננו, מוות. רבים מהאסירים העברים לא רצו להאמין. רבים היו שאמרו „הם לא יעיזו". „לתלות 18 איש בבת אחת, בפעם הראשונה — לא! זה לא ייתכן!!..." רבים היו שציפו, כי החדשות ישחררו אותם מההרגשה המעיקה של מוות, של נדונים לתליה, במבצר עכו...

הראדיו נתן את אות הזמן. השעה 6. נתאספנו סביב המקלט. שקט השתרר בחצר. מתוחים יושבים אנו — ולבות כולנו רוטטים. דומה, כאילו רק עתה יחרץ פסק דיננו. רק עתה, עם ההודעה שנשמע. לא הבנתי בדיוק את ההודעה האנגלית. אולם נדמה היה לי, כי אני שומע, „דאד". הרגשתי כאילו פסקה לרגע הלמות הלב. אני מזויר. נשאתי עיני לראות, כיצד מגיבים המאזינים על ההודעה. שמא טעיתי. נדמה לי, שידעתי בבירור, כי לא טעיתי, אפשר היתה זו רק אשליה שמתחת לסף ההכרה. רצון החיים.

דממת מוות השתלטה על הקבוצה המכונסת ליד המקלט. הפנים החליפו צבעים: האדימו, החוירו. אולם איש לא זע. ידעתי: אכן, מות!

הדממה ארכה כרגע. אך היה זה רגע שנמשך בלי סוף. רציתי לשמוע מלה מפי מישהו, מלה, שתפר את דממת המות. במקום זאת ראיתי מבטי עצב ורחמנות... הלב, שדומה כי פסק להלום — החל לפתע הולם במהירות. חום עבר בגוף, ומחנק הורגש בגרון. ודומה, כי ברגע זה עשיתי את חשבון חיי, כאשר לא עשיתי מעודי במשך 21 השנים שחייתי.

הכדאי? שאלה זו לא הוצגה לפני. תמיד חושש הייתי, שמא ברגע זה יאכל הספק את לבי: הכדאי? עודני צעיר. החיים עדיין לפני. רצון החיים תוסס בי. וכשאעמוד מול הכרה ברורה של מות ודאי — האם לא תתעורר השאלה בכל קיצוניותה? זוכר אני בצאתי לפעולת־קרב בפעם הראשונה. גם

אז דומה כי נפרדתי מהקרובים לי. גם אז פעמה הרגשה בלבי: ייתכן כי תפול. אולם, לא! אין זו אותה הרגשה. שם הנך נסחף בסערת־הקרב. החושים, ההכרה, המחשבה, הכל נתון לביצוע המשימה, להוצאתה לפועל. כאן הנך ניצב מול קצב חסר־אונים. עומד ומצפה ליומך הקבוע — בו תיתלה. קשה היא ההרגשה. האדע לעמוד?... והנה בא יום זה. והשאלה אינה מוצגת לפני בהכרתי. אמנם קשה, קשה לעמוד בעינים פקוחות ולצפות למותך, לאותו רגע בו יגש קלגס, רוצח ברישי, וישים את חבל־החנק על צווארך. קשה להפרד בהכרה ברורה זו מן החיים, מהקרובים לך, מהיקר לך. קשה להחדיר להכרתך, כי אכן כאן מסתיימת מלחמתך — עוד ימים או שבועות מספר ותוצא מתחום היש.

חיפשתי בעיני את החברים אשר עליהם נגזר המות. רציתי לראות, כיצד פעלה ידיעת־המוות עליהם. הם ישבו דוממים. חיפשתי על פניהם צל של חרטה, של פחד. אף צל. בהתקל מבטנו, החילונו מחייכים. דומה, ברגע זה נסתיים חשבון הנפש. מעתה אנו מחכים לבאות, כשבת־צחוק על פנינו.

מ.ס. קם על רגליו. היה בקימתו זו משהו משל־אדם, שהובה מכה קשה. נשאנו אליו עינים: היאמר מה? בקול שקט, רווי כאב, אמר: „רע, חברים, כולכם מוות!" חשבתי, הישפיע דבור זה? אולם נדמה, כי טולנו גמרנו את חשבונותינו.

דממה השתררה בין האסירים העברים. יחידים ניסו פה ושם לנחמנו: „לא יעיזו". אולם דוקא מלות־ניחומים אלו הכבידו על הלב. רוצים היינו באותו רגע להיות בודדים לנפשנו, למחשבתנו.

ה„טיול" בחצר נסתיים. נכנסנו לחדרנו. משום מה תקף אותנו רגש העליצות. מתלוצצים היינו ביניגו, כיצד ניראה בבגדינו האדומים. כיצד ניראה על הגרדום. אט אט התפתחה שיחה רצינית יותר — על התוץ. איזו תגובה תהיה לתליתנו. „חבל כי לא נראה את התגובה אשר תבוא אחר מותנו". מי מאתנו הפליט ואמר, כי היה רוצה להיות נוכח בהלויתו.

מחדרי האסירים העברים החלו השומרים מביאים צרכי אוכל, פירות ושוקולד. רוצים היינו להקל עלינו את סבל הצפיה...

אתא ליל. ליל שבת. ובחדרי חברינו האסירים שקט. אין קול זמרה בוקע מהם כמקובל. אבלים הם. 18 לוחמים עברים בצל התליה. בחדרנו ערכו התורנים את השולחן בכל טוב. משישבנו לשולחן, שוב פתחנו בשירה. דומה כי רוצים היינו לפתוח לעולם את לבנו. שם בחדרים האחרים שם הרדים לנו, כיאבים לנו. האוירה השתקנית מעיקה עלינו ועליהם. כנראה אין הם מבינים, כי חזקים אנו ברוחנו מספיק, כדי לקבל את המוות בנפש שקטה.

השירה הוציאתנו מתחום הרגשת המוות. כי השירה דיברה מתוך לבנו. כי חרדים הם לנו. אין הם רוצים לפגוע בנו בשירתם. ועל כן פתחנו בשירה: „אם אמות פה בצל הבור...“ — היא מסתיימת. „אשבור יד זדון נוגשת“ — ואנו בצל התלית. התבינו לאמונתנו?

עם בוקר. בצאת כל האסירים העברים להתרחץ ולעשות צרכיהם, לא ניתן לנו לצאת. עדיין עמדו דמדומי־השחר והראייה לקויה. ודאי חוששים הם, כי ביאושנו ננסה לפרוץ ולהימלט בחיפוי החשיכה. על הגגות ניצבות קבוצות חיילים במקלעים ותת־מקלעים, כדי לשמור בפני אפשרות של נסיון למלטנו.

ב־7.30 הורשה לנו לצאת. החילונו את סיבובנו בחצר בקבוצה. בחדרי היהודים עמדו צמודים לסריגי החלונות והדלתות, וקראו לנו שלום. אנשינו עמדו והסתכלו בנו דוממים.

הערבים, שהסתובבו בחצר או עמדו קבוצות קבוצות, היו מורים עלינו באצבעם בהתפעלות, כאומרים: „אילו נידונו למיתה, וראו בהתנהגותם“. הסתובבנו כשאנו משוחחים ביניינו וצוחקים, כאילו לא קרה דבר. אולם בלב פנימה העיקה הרגשה משונה, ומבטי העצב והרחמים, שעקבו אחרינו בכל מקום, הגבירו את המועקה.

משישבנו בחדרנו, לאחר מחצית השעה, לאכול את ארוחת הבוקר — נשארה כמעט כל הארוחה. הנגיסה הראשונה שנגסנו נשארה תקועה בגרון.

ב־9 הלכנו לתפילה. שוב הקיפונו במלות־עידוד. זה בכה וזה בכה. כולם ניסו לשכנענו בהסברות ומענות שונות — כי נקבל חנינה. תוך כדי דיבורים אלה התפתח ויכוח קצר ביניינו לבין המזכיר והמוכתר של יגור, ויכוח על מלחמה ומאבק, על אימפריאליזם ועל חלוקה, כמיטב הויכוחים, במיטב הנימוקים...

...בחצר מסתובב ערבי שנידון למיתה. הוא לבוש בגדים אדומים. ידיו כבולות והוא מסתובב בעצבנות בולטת. הוא נמצא בצינוק התלייה זה שלושה חדשים. הוא מחכה לתוצאות ערעורו לפני מועצת־המלך. הצפיה המותחת הזאת במשך ימים ארוכים, גורמים לו זעזוע־עצבים ממש. בהסתכלנו בו מתעוררת אצלנו השאלה, אם אין כוונתם של האנגלים להחזיקנו בבני־ערובה — למניעת פעולות־המחתרת, באיום, כי אם יפעלו — ניתלה.

עוברים הימים בצפיה מתוחה, מלווה רגש מועקה בלב. מבטי החברים, שיחותיהם המכוונות לנחמנו — מעיקות עלינו יותר ויותר. בימים אלה רוצים היינו להיות לבדנו, עם עצמנו. אולם עדיין אין מעבירים אותנו לצינוק־

התליה. עדיין לא תפרו בגדים אדומים בשבילנו. ומספר כה רב של בגדים אדומים אין, כמובן, במחסן בית־הסוהר כמיטב המסורת הבריטית, ללא הכנות...

ההרגשה המעיקה וההרהורים, מונעים מאתנו את האפשרות לקרוא בספר, או לעסוק באיזה שהוא דבר אחר. החברים מרבים לעשן, וחברינו האחרים משתדלים לספק לנו סיגריות ממנותיהם. מבית הסוהר אין אנו מקבלים עדיין סיגריות, כמגיע לנידון למוות. עדיין לא הודיעו לנו באורח רשמי מהנהלת בית־הסוהר, כי דנו אותנו למיתה.

בגדים אדומים

יום שלישי, כ"ג באב, תש"ו.

בערך ב־9 בבוקר נכנס אלינו סרג'נט קובל. הוא מברכנו ב„בוקר טוב" ומודיע לנו, כי עלינו לגשת למשרד לשם חתימה על תעודות אלו שהן. השבנו שמא הגיע כבר האישור לפסק־דיננו. או שמא פסק־הדין עצמו הגיע לבית הסוהר. בכל זאת התכוננו, שמא יקחו אותנו לחדר־התליה. החבאנו אצלנו חתיכת עפרון. שמא לא נוכל לקבל זאת בצינוק, ולא נוכל להתכתב עם חברינו בחצר. משיצאנו מחצר בית־הסוהר והגענו למשרד, אמר לנו קובל, כי לקחונו כדי להלבישנו בבגדים אדומים. נתברר, כי מחשש שמא לא נסכים ללכת להחליף את בגדינו (בעקבות הכרזתנו, כי אנו שבויי־מלחמה) הוציאונו במירמה.

החילונו מודדים את בגדינו. רובם תלויים עלינו כשקים. בראותנו את הראשון יוצא מהמחסן לבוש בגדיו האדומים, לא התאפקנו ופרצנו בצחוק. הוא נראה בעינינו כאותו לוחם במלחמת־שוורים בצאתו לזירה ובידו מטפחת אדומה. לחזור לחצר, לחדרנו — לא הורשה לנו. מכאן הוליכונו לתאים שהוקצו לנו. ששה תאים מסודרים בצורת חי"ת, שבמרכזם חצר די גדולה, המשמשת כפרוזדור. מן הפרוזדור אפשר לראות את הנעשה בתוך ששת התאים. אותנו הכניסו ל־4 תאים. 2 תאים, אשר חלונותיהם פונים לחוץ — הושארו ריקים, מטעמי בטחון. מול חלונותינו, הפונים אל התעלה המקיפה את בנין בית־הסוהר, הוצבה עמדת מקלע. ומול החדרים הפונים החוצה הוצב מקלע שני. בלילות הואירו חלונותינו בזרקורים, והחשמל בתאים נשאר דולק במשך הלילה.

כאן, בתאים אלה, עלינו לצפות עד לאישור פסק־הדין או — לחנינה. עם ערב, בשש, הוחלף הקורפורל הערבי, אשר שמר עלינו מאז הבוקר, בקלגס בריטי, אשר הוחלף כל 3 שעות. בשקוע השמש קרבנו כולנו לדלתות

התאים — כך שיכולנו לראות את כולם. פתחנו בשירה. הקלגס הבריטי פקח את עיניו בתמהון. תמה היה על נידונים למוות, השרים בקצב ובדבקות כזאת.

משישבנו לאכול את ארוחת הערב שלנו, נגש הקלגס — בחור כבן 23 ופתח בשיחה עם ת.

והרי תוכן השיחה:

— אתם מקביצת־שטרן?

— כן.

— אני חושב שלא יתלו אתכם. לא יעיזו לתלות אתכם.

— לא איכפת לנו, אם יתלו. רק חבל שבזה נפסקת מלחמתנו בכם. אולם אתה הרי תמות כאן — אם לא תמהר למולדתך... ולך, הכדאי הדבר? ראה אנו לוחמים לחרותנו, לקיומנו, לכבודנו — ואתה? לנו אין מה להפסיד, זוהי מערכת חיינו. ואילו לכם זוהי מלחמת כיבוש אימפריאליסטית. הן יודע הנך, כי מלחמתנו אך התחילה, ועם רבות הימים, ירבו חלליכם מאוד.

— יודע אני, כי אם תיתלו, תהיה תגובתכם קשה. חושבני, כי במקרה כזה לא אעזוב את מבצר עכו במשך זמן ממושך.

— זכור! גם אם לא ניתלה תתרחב מלחמתנו ולא יעמדו לכם מבצריכם. נכה בכם עד שתסתלקו מכאן. האם לא כדאי לך לשמור על חייך? ודאי גם לך מצפה אי־שם אחות או אהובה, הרוצה לראותך חוזר חי. היש לך בשביל מה להקריב את עצמך? הכה יקרה לך שמירת ארצות זרות, שאליהן שולחים אותך למות?

השיחה הופסקה. נכנס הקצין לבקורת והקלגס חשש לדבר אתנו בנוכחותו. הקצין בודק את המנעולים. חילופי משמרות.

בבוקר מופיע מאיור גראַנט. הוא בא לראותנו. שואל, אם אין לנו דרישות. אנו דורשים את מנת הסיגריות המגיעה לנו מבית הסוהר. (אסיר בצינוק התליה מקבל 20 סיגריות ליום). גראַנט מסביר לנו, כי לפני יום־יומיים יצאה פקודה מאת המנהל הכללי של בתי הסוהר בארץ, בה הוא מבטל את ה„דורון" המיוחד הזה, הנותן לאסיר בצינוק התליה, כל עוד לא אושר פסק־דינו. כשהסברנו לו שאם היחס אלינו הוא כאל שפוטים רגילים, כל זמן שלא אושר פסק־דיננו — הרי אנו דורשים את בגדינו האזרחיים — ואת האזרתנו לחדרנו. להיותנו יחד עם כל האסירים העברים. לאחר משא־ומתן ממושך, הוא הואיל בטובו לצוות לתת לנו 5 סיגריות ליום. „בתנאי, שאם יבא האקט — לא נספר לו על כך, כי זה בניגוד החוק". כמו כן יורשה לנו להביא סיגריות בכספנו המונח במשרד.

יום יום מצפים אנו לקבלת האישור לפסק דיננו. כל אימת שאנו רואים מחלון תאינו מכונית קצינים צבאית מתקרבת, חושבים אנו — „הנה!" את העתון אנו מקבלים בקביעות יום־יום, ואנו עוקבים בהתעניינות אחרי תגובת דעת־הקהל העברית והעולמית למשפטנו. לעתים, בשעת הקראת העתון, אנו פורצים בצחוק, בראותנו מה הן הסיבות, שבגללן מבקשים על נפשנו. מבינים אנו יפה, משום מה רוב הפניות לדעת־הקהל ולמוסדות הממשלה להתערב למען חנינתנו באה דוקא מחוג מתנגדינו. הפחד מהתגובה שתלייתנו תעורר מבצבצת מכל שורה ושורה ממאמריהם.

מוזר! כן, בהיותנו בינינו לבין עצמנו, הננו שלווים יותר מאשר בחצר. הרגשת המוצקה, אשר העיקה עלינו שם — חלפה. תאבוננו רב ומוחנו פנוי בהחלט לקריאת ספרים ולימודים. הרוב מבלים את זמנם בקריאה ולימוד מתמטיקה ואנגלית. „צידה לדרך" מי יודע שמא גם „שם" זה מועיל... מפעם לפעם מקבלים אנו מכתבים מחברינו בחצר.

באחד הימים, בא אלינו לשמירה אותו קלגס בריטי, אשר שוחחנו אתו בלילה הראשון. הוא מספר לנו, כי הלוחמים בחוץ הודיעו, שיהיה מרחץ־דמים אם ניתלה. ועתה הוא בטוח, כי לא יתלו אותנו. שאלנו אותו היכן שמע שמועה זו. הוא ענה, כי בין השוטרים והחיילים הבריטים מספרים, כי כך הודיעו. אנו מקבלים הודעתו זו בשמחה. לפי סיפורו רואים אנו איזה רושם עושה ידיעה זו בין השוטרים והחיילים. יודעים הם בודאות, כי האיום יוצא לפועל. — והם אחוזי חרדה...

בשבת דרשנו, כי יעבירו אותנו לתפילה יחד עם כל היהודים. אין מרשים זאת. אסור להוציאנו לחצר. אולם מורידים אלינו את שלושת פצועינו, ומרשים לשני אסירים עברים להיכנס אלינו עם ספר־התורה. אנו מקבלים דרישות־שלום וידיעות מהחוץ.

אמו של ע. באה לביקור. הרשו לה להיכנס. רק דלת מרושתת הפרידה ביניהם בביקור. היא מוסרת לנו על מאמצי ההורים להשיג בעבורנו חנינה. אותות הימים האחרונים נראים על פניה. משראתה אותנו מחייכים ובמצב רוח טוב — הוטב גם מצב רוחה.

שוב חולפים ימי־צפיה. יום דומה למשנהו. אך הצפיה הולכת וגוברת מיום ליום. כבר קרוב לשבועיים מיום מתן פסק־דיננו, והאישור עדיין לא הגיע. בלבנו מתחזק החשש, כי מחזיקים אותנו כבני־ערובה למניעת פעולות מצד המחתרת. ומה שמחים אנו, בקבלנו יום אחד הודעה, כי המחתרת תמשיך

במלחמה. ואם יתברר, כי אכן מחזיקים אותנו כבני־ערובה, תמצא המתתרת אמצעים, כדי לשים לאל נסיונות אלו.

ט ו ב

הבוקר, בצאתנו לעשות צרכינו, ניגש אחד האסירים הערביים העובדים כאן לאחד מאתנו, וסיפר לו, כי שמע אמש בראדיו שניתנה לנו חנינה. בשבתנו לארוחת הבוקר סיפר זאת הבחור כבדיחה. איש מאתנו לא האמין בזאת. בראשונה חשבנו, כי חברנו „מותח" אותנו אולם בהבטיחו, כי אכן כך מסר לו הערבי, לא ידענו מה להשוב. דעות שונות נתעוררו בנו. ייתכן, כי זוהי שמועת־שוא.

ב־8 בא שוטר אירי, אף הוא עם שמועה זו. לשאלתנו, היכן שמע זאת, אמר, כי סרג'נט קובל שמע על כך ב־12 בלילה בראדיו לתדון. לא רצינו להאמין. היה בנו איזה רגש דוחה. פחדנו שמא נשלה את עצמנו בתקות־שוא. ולכן התיחסנו לזאת בחשד ובהססנות. מצפים היינו לעתון עברי, כי יגיע. אך באילו להכעיס, מאחר העתון להגיע ביום הששי. השוטר האירי, בראותו את אי־אמונתנו, הבטיח לצאת לחדרי השוטרים הבריטים ולהביא לנו את „פלשתיין־פוסט" שלהם. אף הוא חפץ לראות, אם אמת הדבר. הוא חוזר כעבור כמחצית השעה והודיע, כי לא מצא את העתון, פקפוקינו גברו. החילונו מאמינים, כי אין זו אלא מזימה שפלה לשחק בעצבינו. וכי גם הוא, השוטר האירי, מעורב בשפלות זו.

שלחנו את הבחור המשרתנו לחצר, באמתלה של הבאת אוכל מהמטבח. ביקשנוהו שישאל את החברים אודות השמועה. לאחר זמן מועט הוא חוזר ומודיע, כי אף הם שמעו שמועה זו, אולם מייעצים לנו לא להאמין בזאת. אנו נרגשים במידה רבה. עצבינו מתוחים. קשה כבר לעיין בספר. מצפים אנו בקוצר רוח לעתון. רוצים אנו לדעת כבר את הנכון.

העתון הגיע. אנו פורשים אותו ברטט. דומה כי עוד רגע קט ואותיות העתון יחרצו את דיננו. בעמוד הראשון, בטור החמישי והשישי — ידיעה קטנה — בכותרת גדולה — המודיעה כי —

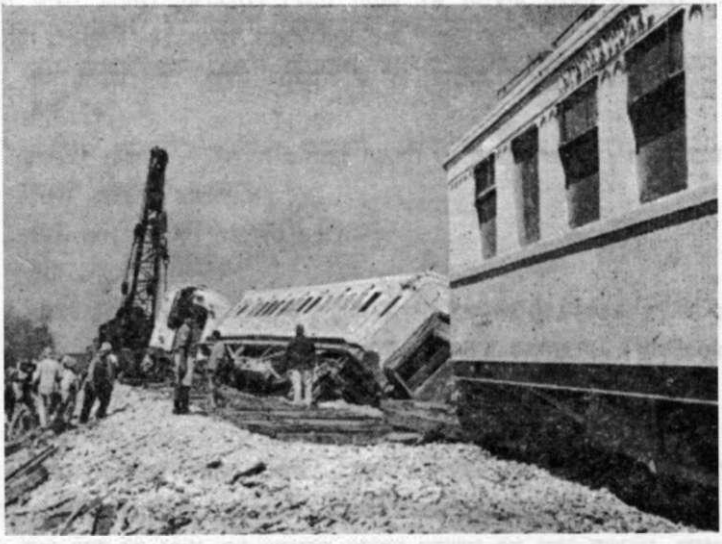
„המפקד הראשי החליט לחון את 18 אנשי לח"י, שגידונו למות"...

ואלה שמות הנדונים:

יוסף ישראלי, שלמה שלזינגר, שמשון וילנר, כהן בנימין, שמעון סינואני, אברהם בכר, חיים אפלבוים, יוסף פרנקפורט, נסים פנסו, אשר רצון, ידידיה מטרני, זאב פוקס, פרידה ברלין, אסתר גרינשטין, נחום מזרחי, יוסף דאר, יצחק

מרקוביץ, ישעיהו גרין, גבריאל וורקשטל, נסים גרשון, מלכה גרנביץ, יהודית יחזקאל.

פגיעות ברכבות

אחד הגיע לפגישה...

ובינתיים אצלנו בתל־אביב:

בערך בשעה שש וחצי לפנות ערב עזבתי את קרית־חרושת. בדרך עוד ניגשנו למקום ריכוז המוקשים וחוליות האבטחה. בדקתי סופית את הכנותיה ויצאתי לתל־אביב, ליתר דיוק — לבני־ברק, לחורשה „שלט". כאן חיכתה מחלקה נוספת (מה רבה היתה גאוותנו על האפשרות להוציא בבת אחת שתי מחלקות לפעולה) בפיקודו של צפוני, צליה הוטל להתקיף רכבת נפט ולהבעירה. המקום — סביבות קלקיליה. הלוחמים — רובם צעירים, שאך עתה הועברו לחטיבה הלוחמת.

לחורשה הגיעו גם שלשה „זקנים": יורם (אהרוני), בצלאלי ודב. שלושתם מלאי חימה, על שלא צירפתי אותם לפעולה הגדולה.

אני נפרד מאנשי המחלקה, היוצאים לעבר קלקיליה, ואני יודע, כי בשעה זו כבר בוצעה או מבוצעת הפעולה. אני כאן — אך הלב, המות, הדאגה והתרדה — כולם שם.

חיכינו — אני ושלושת הבחורים — יורם, בצלאלי ודב — בחורשה עד חצות.

צפוני חוזר עם המחלקה שלו. הפעולה לא בוצעה. ברגע האחרון חל כנראה שינוי במהלך הרכבות: רכבת הנפט לא הגיעה. הצעירים מאוכזבים. אך „הטיול" הלילי על הציוד המלא הוא פיצוי־מה.

אני מחפש עוד בלילה בתחנות שידור שונות, שמא יודיעו משהו. אין דבר.

בעתוני הבוקר — ידיעה סתומה וקצרה מן הרגע האחרון: התפוצצויות עזות נשמעו מאיזור המפרץ.

ובכן, אות ראשון: הפעולה בוצעה.

עתה נחכה לאנשים.

נקבע שעל החוזרים להופיע למסור דו"ח בשעות 18.16.14.12.10 במשך יומיים, „בכניסה ב'", זה הכינוי לכניסה לגן־מאיר מצד רחוב דבורה הנביאה.

השעה 10 — אין איש.

השעה 12.

הנהו המבשר: אחד, יחידי, חיוור, רועד, רצוץ: עוזי הגינגי (דב ברמן) ובפיו החמור מכל האפשר: הרוגים, פצועים, כולם... נאסרו...

הוא בנס לא נפגע. אך הפגיעה בנפשו נשארה עד יומו האחרון, כשנפל בקרב נגד הערבים על ירושלים.

חזר גם ריל הפצוע קשה. שניהם קפצו מהמכונית והצליחו לזחול ילהתרחק ממקום הטבח. את דיל מצאה לפנות בוקר נילי (חנה מרפיש) כשהוא שוכב ליד שיח בתוך שלולית דם וישן ובידו מחבק חזק את ה„טומיגן".

עוד פצועים אחדים, ובתוכם ברוך קוטליצקי, דני הקטן — שרה (חנה ערמוני) ונילי מצאו מקלט בכפר־אתא. הבריטים היו בטוחים לאחר הטבח המאסר, שבכל הסביבה לא נותר עוד אחד מהמשתתפים, ולא יצאו כלל לערוך חיפושים.

„המאזן האיום":

11 הרוגים, 22 אסירים, ביניהם 4 בנות. בין האסירים — פצועים, והם: נסים גרשון, גבריאל ורקשטל, יצחק מרקוביץ, יעקב (ג'ק) אלקלעי, נחום מזרחי, יוסף דאר, יהודית יחזקאל ומלכה גרניבץ.

מחלקת הפעולות של לח"י ספגה מכה מחרידה.

והמלחמה נמשכת.

והצו הוא: להקימה מחדש. והיא קמה —

המאבק מגיע לקיצו

מאחדות הלוחמת ללא יסוד מוסרי

על מכאב האיום של החתך בבשרנו נוסף כאב אחר:

התנכרות המוסדות הישוביים, המסתתויים מאחורי „תנועת המרי", **לדם** זהוא.

„קול ישראל" אינו מזכיר את הפעולה בבתי־המלאכה ומתעלם מקרבן־הדם האיום.

איש מ„הישוב המאורגן" אינו נקרא להשתתף בהלוויות ה־11, בעוד שכל קרבן של „ההגנה" מלווה בהלוויה הפגנתית גדולה. אין קוראים את העם להתאבל עליהם. נציגי המוסדות ביקרו אצ להפצועים השבויים, אך למחרת פירסמה הודעה, שביקור זה היה בטעות. המבקרים לא ידעו, שאלה הם פצועי לח"י...

„המעש" גליון ד' כתב:

ביגון ובגאון

ביגון נעלה את זכרם של לוחמים, שנפלו בקרב עם האוייב.

ביגון, כי דמנו נשפך עם דמם, כי בשרנו נקרע עם בשרם.

ביגון, כי מלחמת חייהם באמצע נפסקה.

ביגון ובגאון.

בגאון, כי לא נפלו כצאן טבחה, כי לא היו קרבנות רצח משפיל ומדכא; כי נפלו עם הנשק ביד, כי היו לוחמים.

ואך לשוא ניסו צרי־לב וצרי־מות להפחית מכבודם, למעט את קומתם, במנעם מהם הלוית־המונים.

לשוא — צרי־מוח וצרי־לבב.

כי לא בליווי המתים הוא כבודם של לוחמים, הנופלים בקרב כי אם בליווי החיים, הממשיכים במלחמת התרות.

ואת החיים, הממשיכים במלחמת החרות, ילוו **ההמונים**, על־כרחכם ילוו, כי דרך אחרת — אין; כי כל דרך אחרת, כל דחיה נוספת, כל השהיה

יהיסוס — אשליות־שוא הן, רצח הן, רצה אחינו בגולה ורצח עתידנו בארץ.

כבר היום עליתם בדרך המלחמה. ועוד בהיסוסים רבים; ועוד ברחמים רבים כלפי אוייב, שאינו יודע רחמים; ועוד בסייגים רבים כלפי שונא, שאינו יודע סייג. ועתידים אתם לעלות לדרך המלחמה המלאה, דרך לוחמי חרות ישראל, כי דרך אחרת — אין.

וזה יהיה כבודם של אחד־עשר האלמונים, אשר צרי־מוח וצרי־לב רצו למנוע מהם — כבוד לוחמים.

זה יהיה כבודם; ובכבוד אחר — לא רצו.

הכבוד להיות מהראשונים להכרה הברורה, ראשונים למסקנות הברורות. קטני־השגה ותכסיסני־כיתות עוד מפלים בין דם לדם. בשעה שהאוייב איננו מפלה, בשעה שהאוייב מכין כליה לכולם.

ועל־כן כולם ילוו, בהכרה ילוו, את לוחמי החרות החיים.

כי דרך אחרת — אין.

ביגון נעלה את זכרם של לוחמים שנפלו בקרב עם האוייב.

בגאון נעלה את זכרם של נופלים עם הנשק ביד במלחמת החרות.

הדרך לחרות זרועה סבל ודם ויגון.

הדרך לחרות היא דרך מלחמת גאון.

וזו הדרך לנצחון:

יגון — גאון — נצחון.

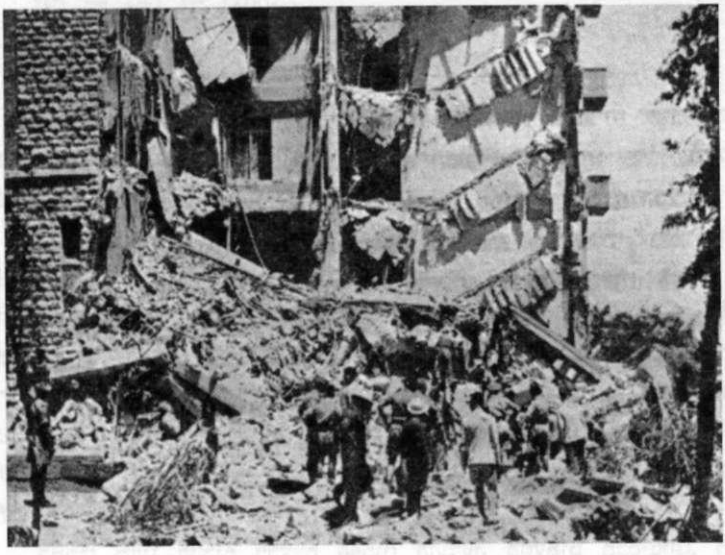
כשיא הריתחה הישובית

הימים שבין „ליל הגשרים" ו„השבת השחורה". לאחריה פיצוץ מלון „המלך דוד" על ידי האצ"ל, היו ימי הריתחה ימי השיא של „המאבק" המשותף, וימי השבר ב„תנועת המרי" וההתנגדות הפעילה של ה„הגנה".

סימנים ראשונים לראשית הנסיגה של הסוכנות „הנאבקת", נראו במשא ומתן על עליית „מאה אלף"! הסיכנות היהודית הציגה תביעה לעליה של מאה אלף יהודים. הממשלה הבריטית הודיעה, שהיא תהיה מוכנה לדון בפתרון בעיית הארץ, לאחר שהיישוב העברי יתפרק מנשקו. במטה „תנועת המרי", שבו השתתף גם נציגנו ונציל אצ"ל, הועלתה בעייה זו לדיון. לאה־ליבון המצב הוחלט, כי „תנועת המרי" תפרסם הודעה, שהיא לא תפריע את השקט, הדרוש להעלאת מאה אלף יהודים מיושבי המחנות. תביעת הבריטים להתפרקות מנשק לא עלתה אף לדיון, כי לא עלתה על הדעת.

המרכז שלנו הסכים להצעת פרסום ההודעה מטעמים תכסיסיים. ודאי

שהמלחמה שלנו היתה עקרונית: לגירוש השלטון הזר, אולם במשק הכוחות הפנימי ילטכח גל ההבנה הרבה שעלתה למלחמה בבריטים, היתה סכנה מסויימת בדחיית ההצעה. אילו היינו דוחים אותה, היו מגלגלים עלינו את אשמת אי־קבלתה על ידי הבריטים, ומגוללים עלינו את האחריות להמשך עינוייהם של שרידי המחנות.

נוסף לכך, קיים היה בטחון מלא כמעט, שהבריטים הם שידחו את ההצעה כפי שנוסחה בהסכמתנו. ואז — לא תהיה עוד ברירה בידי הסוכנות וראשי ה„הגנה", אלא להמשיך ולהחמיר במאבק. ראשי ה„הגנה" גם הסבירו, שהסכמתנו נחוצה, כדי לסייע בידיהם לגבור על מתנגדי ה„מאבק" בכלל, שבראשם עמד ויצמן והוא נתמך ע"י „השומר הצעיר".

וגם זה היה נימוק. העדפנו מלחמה מסויגת אך מקיפה את כל העם, מאשר בלתי־מסויגת, אך עשויה בידי חלק מהעם.

„קול ישראל" שידר ביום ה' באייר תש"ו את ההודעה של „תנועת המרי", שניתנה בשם שלושת הארגונים הלוחמים.

בלח"י, נמצאו אנשים, אשר התמרדו על הסכמה מסויגת־תכסיסית זאת, וגרא נזקק לכל כוח הגיונו כדי לשכנע אותם בנכונות הצעד שנעשה.

והנה התברר מהר, שהחישוב של המרכז היה נכון. הדחיה באה מצד בריטניה, ש„הצילה" שוב ברשעותה את מלחמת השחרור. מדי פעם נדמה היה, שיחול בה מפנה וינצח המיעוט ה„פרו־ציוני" מסוגו של צ'רצ'יל, שהיה מסכים לבצע את „הבית הלאומי", כלומר: ליצור גיטו יהודי „עצמאי" בתוך פלשתין, שלתוכו לא יוכלו ממילא להיכנס יהודים במספר רב; או להרשות עלייה של מאה אלף במשך חמש שנים. ובמחיר זה „לקנות" את השקט. ויותר מזה — את שיתוף־הפעולה המלא מצד הסוכנות „וההגנה" נגד הפורשים, כלומר מלחמת־אחים למעשה.

לפי שעה נמנעה סכנה זאת. רשעותו של בווין ניצחה. הצעת מאת האלפים נדחתה. האווירה היתה מחושמלת.

כך נמשך בהכרח ה„מאבק". חדשי סיוון ותמוז הביאו להתנגשויות חריפות ביותר בין היישוב והשלטון הבריטי.

בסוף סיוון מתקיימים דיונים בדרג צבאי גבוה ביותר, בלונדון. לורד אחד מאיים בהפיכת תל־אביב לתל־חרבות.

ובל' בסיון תש"ו בא היום שנרשם כ„שבת השחורה". מאסר אלפי אנשים, ובתוכם ראשי הסוכנות וה„הגנה", הרב מימון, יצחק גרינבוים, משה שרתוק, דב יוסף, דוד הכהן ועוד.

במשק יגור נתגלה, בעקבות הלשנה, מחסן נשק עצום. הוקמו מחנות מעצר גדולים. היו גם הרוגים.

„תנועת המרי", ה„הגנה" למעשה פרסמה כרוז ובו הודעה שהמאבק ימשך.

האצ"ל פרסם תביעה להקים ממשלה יהודית חפשית.

„המעש" כתב: תנתן תשובה לוחמת.

ותשובה לוחמת אמנם ניתנה.

כין דוד ל„דייוידס"

פעולת מלון „המלך דוד" היתה הסוף לשיתוף הפעולה בין שלושת האירגונים. קיצה של „תנועת המרי" היה ממילא בא באחד הימים. ה„הגנה" רק נאחזה בפיצוץ מלון „המלך דוד" כבתרוץ, אף־על־פי שהפעולה נעשתה לא רק בידיעתה כי אם גם לפי הוראותיה של מטה „המרי". „המאבק" שלהם נסתיים למעשה עם מאסר המנהיגים. הם החלו לוחצים על הפסקת הפעולות. כל הכרזותיה של גולדה מאירסון „לא ניכנע" נאמרו כבר מתוך ידיעה ברורה, שזה סוף „המאבק". בסופו של דבר, מעולם לא היינו בטוחים בה ב„הגנה", שהיא תילחם עד הסוף.

גרוע מזה היה קלקול היחסים בין שני ארגוני המחתרת, בין אצ"ל ובינינו, ולאו דוקא בגלל חילוקי דעות עקרוניים.

וזו פרשת הסכסוך.

אנו הכינונו תכנית פעולה בירושלים — נגד בניין, שידוע היה בשם „דייוידס בילדינג" והוא בקצה רח' המלך ג'ורג', לא רחוק מבניין מלון המלך דוד. בבניין זה מרוכזים היו עשרות משרדים של השלטון הבריטי. אך מכיוון שבשעות היום המה המשרד מתנועת אזרחים — יהודים וערבים — באה בחשבון פעולה רק לפנות בוקר, לפני פתיחת המשרדים.

הבנין מוקף היה גדר תיל סביב, ורק בשני מקומות היה מעבר חפשי: האחד לכניסה הראשית והשני — למגרש החנייה. ליד כל כניסה עמד שוטר ערבי מזויין ברובה.

מכיוון שהפעולה לא יצאה לפועל, אין חשיבות בתכנית, אך זו היתה פשוטה ולא קשה: שיתוק המשמר על ידי „שוטרים בריטים", הכנסת חומר הנפץ והסתלקות ביציאה השגיה.

את התכנית הכינו עלי ודב, שהועברו באותו זמן לירושלים לעמוד שם בראש מחלקת הפעולות. על הפעולה צריך היה לפקד עלי.

עדיין היה בתוקפו ההסכם של „תנועת המרי", והתכנית הצריכה אישור עקרוני ואישור התאריך.

אך לפתע נתגלה מכשול:

האצ"ל הכין את תכנית מלון „המלך דוד". בין המרכז שלנו והמפקדה של אצ"ל הוסכם עקרונית לבצע את שתי הפעולות ביום אחד. על קציני המיבצעים משני הצדדים הוטל לתאם את הזמן בפרטים. ועל כך דנתי עם „גידי". (עמיחי פגלין)

והנה הובהר, שקל יותר להחליט החלטות עקרוניות.

כאמור, סבורים היינו תחילה, שעלינו לבצע את הפעולה בשש בבוקר. אצ"ל יכול היה לבצע את פעולתו רק ב־11 לפנה"צ.

אנו, כמובן, לא יכולנו להכחיש, שמבחינת המשקל המדיני, עדיפה הפעולה של מלון „המלך דוד" — מושב המזכירות הראשית. אולם לקח בתי־המלאכה במפרץ לא התיר לנו להסכים שוב לביצוע פעולה אחרי פעולה קודמת של ארגון אחר. הן בבתי־המלאכה שילמנו מחיר יקר מדי על היותנו האחרונים בזמן.

הגענו במשא ומתן להסכם, שהאחד מאתנו — אצ"ל — יפתח בפעולתו שלוש דקות מוקדם יותר, והביצוע יחול יחד. רבים היו החששות שלנו; בעיקר התנגד האחראי לסניף ירושלים, ראובן (שלמה יעקבי), שלא רצה בירושלים חזרה על „בתי־המלאכה"!

אך ההסכם נעשה.

וכאשר הגיע האישור לשתי הפעולות מצד הנהגת „תנועת המרי", יצאתי בבוקרו של כ"ב בתמוז תש"ו, הוא יום הפעולה, לירושלים במונית מיוחדת. וכרגיל, בשעה שאדם ממהר — קורה נקר. נתעכבנו בדרך כשעה. ואני בוער כולי: שם הכל מוכן. אולי אמצא ברגע האחרון איזה מוצא, שבכל זאת לא תסכן ראשית הפעולה של אצ"ל את חיי בחורינו. דב מחכה שם להוראות אחרונות.

הגעתי לירושלים בשעה 9.

והנה אפתעה ראשונה: דב מודיע לי, שבפקודתו של ראובן, האחראי לסניף, בוטלה הפעולה שלנו, והאנשים שרוכזו כבר, פוזרו.

הצד הפורמאלי היה נהיר לי: האחראי לסניף לא היה רשאי לפקד על האחראי לפעילות במקום. אבל דבר זה לא היה לרוחם של ראשי הסניפים.

אך במקרה זה, אני יודע בבירור: המרכז רוצה בפעולה, אני נותן

קשות בדב ומצווה עליו מיד לשוב ולרכז את האנשים ולהפגיש אותי באירח דחוף ביותר עם גידי.

גידי מופיע, ושנינו במתח עליון. אני מציע לדחות את הפעולה ביום אחד, כדי למצוא במשך היום מוצא לביצוע הפעולה בבת־אחת. מבחינה מדינית — טוען אני — הדחיה איננה משנה ולא כלום. מבחינה צבאית — יהיה תוקף־מישנה לביצוע שתי פעולות בנקודות מרכז עצבים של האדמינס־טרציה. הזכרתי לו, שבפעולה בשדות־התעופה הסכמנו לבקשת אצ"ל לדחות את פעולתנו בימים אחדים.

גידי טוען, שאין הדחיה ניתנת לביצוע עוד.

אני דיברתי בתקיפות רבה. לבסוף הוא אמר, שאין הוא רשאי לשנות דבר ללא אישור מגבוה. השעה 9.30, הפעולה נקבעה לשעה 11.30. קבענו פגישה לשעה 10.15.

דב הצליח לרכז בינתיים את האנשים. ראובן ממשיך להתעקש ולהתנגד לפעולה. אם תבוצע שלוש דקות לאחר שאצ"ל יפתח בפעולתו שלו. אני ודב מחכים במתח לשובו של גידי. שלושת רבעי השעה עברו כהרף עין.

גידי איננו. מה מתרחש שם אצלם. מהססים? עברה שעה, שעה ורבע.

ברור: גידי לא יבוא עוד.

5 דקות לפני 11.30: אני ודב נכנסים למונית ויוצאים מירושלים, כדי לא להיתקע בעיר. הדי ההתפוצצויות האדירות שמוטטו את בנין המלון, ולא מעט מהאדמיניסטרציה האזרחית, הגיעו אלינו בהיותנו כבר מחוץ לתחומי הבירה.

לא הסתרנו את הרוגז שלנו, למרות ההנאה מהמכה שהונחתה על ראשי השלטון הבריטי.

תקופה ממושכת לא קיימנו פגישות בין ראשי המטות. המרכז שלנו ומפקדת אצ"ל הגיעו לאחר מכן לידי הסכם מצומצם; על פעולות נפרדות, תוך כדי הודעות מוקדמות על אוביקט הפעולה וזמנה, כדי למנוע הפרעות הדדיות ואפתעות.

מאסרו של מיכאל

„השבת השחורה" היתה תגובה על ליל הגשרים. תשובה על פיצוץ מלון „המלך דוד" ניתנה בפקודת יום של גנרל בארקר, שנוסחה בסגנון אנטישמי, מלאה גידופים ל„גזע" היהודי, שיש להכות אותו על הכיס. ומיד, מבחינה מעשית, קבע הגנרל הבריטי את כל מקומות השעשועים היהודיים.

בתי הקפה, מסעדות, וגם חנויות רגילות — „מחוץ לתחום" לכוחות הוד מעלתו.

נוסף לכך הוקפה תל־אביב על ידי 20.000 חיילים בריטים, הוכרז על עוצר מוחלט למשך ארבעה ימים והוחל בסריקה מבית לבית, מחדר לחדר, על מנת לגלות את ראשי המחתרות ומבצעי הפעולות.

העוצר הוחל במפתיע באישון ליל, ואכן לא מעט אנשים החלו מתקיגים עצמם ל„חיסול".

היו לנו ידיעות על עוצר גדול של מכוניות אונו. על כן גם הורה מיכאל להעביר את אלדד לפרדס חנה. אולם באותו לילה נקלעו מיכאל וגרא לתל־אביב לרגל פגישה עם בגין ולנדאו, שנמשכה עד שעה מאוחרת ולא כדאי היה לצאת מהעיר בשעה כה מאוחרת. כך נתקעו שניהם.

וכך בוצעה הסריקה: היו מוציאים את כל דיירי הבתים, מוליכים אותם למקומות חקירה, שם ישבו בלשים מומחים והציצו בפניו של כל אחד ואחד. דרך אגב, כמובן, חיפשו גם מחסנים, ואכן שנים נתגלו; אחד של ה„הגנה" בבית הספר „תחכמוני", ואחד — שלנו — בבית הכנסת הגדול. שמש בית הכנסת נאסר.

צפור ראשונה שפרחה להם, לבריטים, מהכלוב ההרמטי ששמו היה תל־אביב — היה דב. הוא חמק דרך כל המשמרות והמסננות והגיע אלי. גרתי בבית גפן ברמת־גן, מאחורי בית החרושת פלאלום, שהיה מקום מחוץ לתחומה של רמת־גן. ועל כן יכולתי משם לראות חיילים שמים מצור על רמת־גן, ואלי לא הגיעו.

בואו של דב אלי חשף אותי, כי במקרה נודמן לבעל־הבית שלי בן־משפחה שלו, שזיהה את דב והודיע על כך לבעל־הבית. מיד ניתכו עלי גידופים — „טרוריסט" וכדומה — ומיד לאחר העוצר נאלצתי לחפש מקום אחר ולעזוב את המקלט הבטוח שלי.

בינתיים נמשכה הסריקה בתל־אביב, מדרום לצפון, לאט־לאט „שוחררו" שכונות הדרום ומיד חידשנו קשרים, כדי לדעת מי נעצר ומי נותר לחיים ומלחמה.

פחדנו שמצפון, כלומר מצפון תל־אביב, תיפתח הרעה.

משלושת חברי המרכז, היה אלדד מחוץ לתחום. הוא גר ברמת־גן, גם כן סמוך לעלית, והועבר מיד לפרדס חנה אל משפחת ברזילי. מיכאל וגרא גרו בצפון תל־אביב.

למיכאל לא חששנו כלל. איפורו היה נפלא. שמו — הרב שמיר, ואף

נראה כרב לכל דבר; ולאו דוקא רב ריפורמי, כי אם עטור זקן ארוך כהלכה, ולבוש בגד ארוך.

החשש היה לנתן פרידמן־ילין, הוא גרא. ידענו שבדירה בה הוא נמצא אין „בונקר". ידענו שאין איפורו משובח, הוא קצר־ראי, ומשקפיו עלולים להסגירו.

אנו עוקבים במתח אחר מהלך החיפושים. אנו יודעים את מקום מגוריהם, של שניהם. ומה רבה השמחה ומה רבה האפתעה כשמגיעה הידיעה: גרא — בסדר.

החוקר שאל אותו למקצועו.

והנה ספורו של גרא:

זוהיתי ע"י הבריטים ונשלחתי הביתה

1. במלכודת

רמקול לתוך אוזני. את המלים אינני יכול להבחין. כן אינני יודע, אם ער אני או ישן עודני. חלום אני חולם או קול ממש אני שומע?

כרגיל, אחרתי לשבת בלילה. שעות מועטות נשארו לשינה עד עלות השמש. החיים עצמם הם דמיוניים ומנצלים את כל החושים, לחלום לא נשאר עוד כל תפקיד. שעות הלילה המועטות מיועדות לשנת־מנוחה, וגם בעת השינה הכל מוכן „לכל צרה".

הרמקול תוקע לתוך לאוזן. מה הוא מכריז? האם החליט פתאום שר־החלום לפקדני?

אמש הגעתי העירה לפגישה. בניגוד לחוקי־הזהירות ההגיוניים. מאז „המלך דוד" הגיעו ידיעות על פעולת־מצור נרחבת, שמכין הגנרל בארקר. הפעולה תכוון בעיקר נגד תל־אביב. מוטב, איפוא, לעזוב את העיר עד עבור זעם. לא פעם היו ידיעות בגון אלה מתבדות. על כן, משעבר שבוע ודבר לא קרה, נעניתי להזמנה לפגישה. בדרך העירה לא הורגשה כל תכונה. גם הביקורת של ה„כלניות" לא היתה קפדנית מאשר ביום רגיל. אפשר היה לעקוף את עמדותיהם בנקל. אולם לצאת מן העיר בשעה מאוחרת בלילה — מסוכן יותר. נשארתי, איפוא, ללון אצל משפחת ידידים, בצפונה של תל־אביב. למחרת, בבוקר השכם, אחזור ל„חולדה" כאשר קראנו למושבה אחת קטנה. לא הרחק מן העיר.

אתמול היה יום שני בשבוע. גם עובדה זו הרגיעה. עד כה היו פעולות

המצוד והעוצר נקבעות לסוף השבוע, לשבת. כנראה מתוך השעות: להשבית את מנוחת השבת. האם הפעם יחרגו מן המקובל ו„יכבדו" יום אחר בשבוע, יום חול רגיל?

אולם לעומת כל נימוק של ארגעה צומח החשש: אולי יפתיעו? אולי דווקא הפעם ישנו את כל סדריהם? ניסיתי להפריך כל חשש, שכבתי לישון רוגע ושקט. והתרדמה לא אחרה לבוא. אך ייתכן, כי החששות שכבשתי, נתעוררו עם שחר והם תוקעים באוזני כברמקול.

הקיצותי. עוד הדהדו באזני התקיעות המשונות. אך הנה אני עד ואיני שומע שום קול יוצא מן הכלל. כנראה חלום. אבל לא ארדם עוד. בעוד רבע שעה עלי לצאת לדרך. השמש רק עתה זרחה, אגיע ל„חולדה" ללא תקלות.

אולם טרם הספקתי לשלוח את ידי אל בגדי, ואזני קלטה שוב את כרזות הרמקול. הפעם במציאות. וגם מלים אני יכול להבחין עתה:

„עוצר. משעה שש בבוקר עד להודעה חדשה. כל היוצא מפתח ביתו עלול להיירות".

ובכן — אשר יגורתי. עוצר, חיפושים, זיהויים. מה אפשר לעשות? העוד נשארה אפשרות להיחלץ? המחשבות רצות חיש מהר. אני מתבונן בשעוני. לשעה שש עוד נשארו למעלה מחמש עשרה דקה. אולי עוד אצליח לצאת את העיר. לא אחכה למלווה. אלך ברגל.

לא ידעתי כי אוכל להיחפז כל־כך בעת הצורך. בפחות משתי דקות הייתי לבוש לדרך. במסדרון נתקלתי בבעל הדירה. גם הוא נתעורר. הודעתי לו: „אנסה לצאת". הוא עמד על כך שיוכל ללוותני. לא היה זמן להגיאו. הסכמתי.

שמנו פעמינו לעבר רחוב ז׳בוטינסקי. לא הרחקנו לכת, כי הדרך היתה חסומה. ניסינו להסביר לחיילים: אנו חייבים להגיע לעבודה מחוץ לעיר. ללא הועיל. איש לא ייצא מן העיר. והטומיגן שבידיהם, והאצבע על ההדק מעידים: בדרך זו לא אצא.

עוד נגסה בדרך בזל. גם שם חסום. ויש מחסום ליד כל שביל המוליך אל מחוץ לעיר. התקווה האחרונה: הירקון. אולי סמכו שם על רצועת המים. אנו מחישים צעד. אולי נספיק. אבל הפעם עשה בארקר מלאכה יסודית. מזה ומזה לירקון שרשרת של „כלניות" על נשקם וכלי־רכבם.

בל העיר הוקפה. אין יוצא ואין בא. אין טעם לנסות עוד. צריך לחזור אל בית־המארחים ולראות כיצד יפול דבר.

ההרגשה גרועה: במלכודת.

התפקידים מתחפים לעתים במלחמה זאת. על פי רוב הם רודפים עד צואר. הם מתהלכים ברחובות העיר מבוהלים, מתחככים בקירות, חוששים מפני היד הנסתרת, העלולה להשתלח בהם במפתיע. היום ריכזו כוח ענקי. היום הם החזקים. ואנחנו מתרוצצים, מבקשים חור, סדק שבעדו נוכל להתחמק.

למה נכחד? ההשוואה האמתית היא: כעכברים במלכודת.

זה משפיל. אך גם מעורר זעם. זה נותן טעם מוחש מאוד למלחמה: לגרשם, עד האחרון בהם. למען לא נהיה עוד כחיות, אשר פחד הציידים עליהן תמיד.

2. „מבית לבית, מדירה לדירה"

מארחי שומרים על השקט הנפשי. הם יודעים היטב, כי אם יגלוני בדירתם, לא ינוקו אנשים צעירים הם. וטוב כי אין להם ילדים עדיין. האמנם טוב הדבר? אילו היה ילד בבית, לפחות לא היו נוגעים באם לרעה. אף כי אין בטחון בכך. „הם" כבר לא היססו להפקיר תינוקות, בכלאם את אמותיהם.

מארחי הגיעו ארצה לא מזמן, מרומניה. שם עברו עליהם מוראות המלחמה. גיטאות וחיסולם. וסכנת „טראסדניסטרה". הם שבעו פחדים וראיית־המוות. ואף־על־פי־כן פתחו את דלתות ביתם לפני סכנות גם כאן. האם שקטים הם כל כך, מפני שלבם נעשה גס במוות? כמה מעטים היו כמותם בארץ, בין אלה אשר לא סבלו ולא ידעו סכנה מעולם!

בעלת הבית עוד הספיקה לקנות לחם. היא מזמינה לארוחת הבוקר הדלה. כיאה לעולים חדשים, שלא זכו ליהנות משפע ה„פרוספריטי" של שנות המלחמה; כיאה לאנשי־מחתרת, ש„עסקיהם" היו מלחמה ובתי־סוהר, מחנות ריכוז ומרתפים.

חיילים מועטים נראים בסביבה. עמדות ליד גדרות־תיל הוצבו לאורך רחוב ז'בוטינסקי. דרומית ממנו רבה תנועת הקלגסים. ואנו — בצפון. האם אנו מחוץ לתחום של איזור החיפושים? זה יהיה מעניין. והרי ייתכן הדבר. לא זו הפעם הראשונה, ש„הם" מטילים עוצר על העיר כולה ומחפשים רק באזורים מיוחדים.

אבל גם דרומית לקוו ז'בוטינסקי עלולה להתרחש פורענות. שם גרים מרבית אנשינו האחראיים. אם יקרה מה לאחד מהם — תסבול העבודה בעתיד. כמה חדשי עמל מושקעים בכל אדם, עד אשר הוא מתמחה בתפקיד המוטל עליו. ובכל פעם בא האויב ונוטל את הטובים ביותר, הפעילים והנחוציב

ביותר. ושוב צריך להתחיל מחדש. האם גם הפעם יצליח האוייב להוציא את מישהו מן המערכה? הלב חרד.

טוב, שהסכנה איננה צפויה לכל אנשי המרכז. אלדד, שעדיין לא עברו שלושה חדשים מאז הברחתו, נמצא במקום בטוח, בשומרון. טוב שנמנעה ממנו מתיחות עצבים זו. אך ודאי הגיעה כבר אליו השמועה על הנעשה בעיר והוא לא ידע מנוחה עד אשר תגיע אליו הידיעה, כי הכל עבר בשלום. — מעבר ל„קוו דיבוטינסקי" קרוב למדי, נמצא מיכאל, כל כך רגיל אתה, שהוא ידאג לאחרים, לבטחונם של כל אנשי־המחתרת, עד כי קשה להעלות על הדעת, שאף הוא עלול להיות בסכנה. הוא מגדל זקן. מראהו כאברך בן־טובים. בין דרי־הבית הוא ידוע כרב. האם יתייחסו גם הבלשים אל „כבוד הרב" בכבוד הראוי? אני מרגיע את עצמי: למיכאל אין לדאוג. הוא יודע להסתדר בכל מצב. ואולי גם אליו לא יגיע. אולי יצומצמו החיפושים רק לאזורים הדרומיים של העיר.

בינתיים אפשר לעיין בספר. סדר היום הופרע ממילא. אמנם, קשה להתרכז. אך גם לגבי המארחים מוטב שלא לגלות סימני־דאגה. ואולי באמת הסכנה איננה נוגעת לנו?

כך עבר מחצית היום, בשקט יחסי. ובשעה אחת באה הידיעה מרדיו לונדון:

צבא רב כבש את חוצות תל־אביב. כל תושבי העיר נלקחים לזיהויים. הצבא עיבר מרחוב לרחוב, מבלוק לבלוק, מבית לבית, מחדר לחדר. האנשים נלקחים למקומות זיהוי מיוחדים. לא יישאר אדם אחד, אשר יתחמק מזיהוי, אף אם הפעולה תאריך ימים אחדים.

3. שתי תכניות הצלה שנמוגו

לא נותר מקום לאשליות. „הם" לא יפסחו על שום איזור. „הם" יבואו גם לכאן.

האלד לזיהוי? אם אלך — כמעט בטוח, שלא אחזור עוד מידיהם. הזיהוי הוא אינדיבידואלי. ודאי ריכזו את מיטב הבלשים מכל הארץ. ודאי נמצאים כאן „מיודעי" משכבר הימים: מבולשת־יפו, ממזרע, מלטרון, אם במקרה, יזדמן לעומתי סרג'נט קובל — האם לא יכירני? יש לו „ראש יהודי", לקובל זה. יודע את כל שירי „ויטשפל" ומעורה בין יהודים. בליל־האפלה הוא הכיר ברחוב את אברהם ארנבלט, מבורחי לטרון ואסר אותו. האם לא יכיר אותי לאור היום?

אכן, מאז „התראינו" בפעם האחרונה — בערב הבריחה דרך המנהרה— נשתנה המראה שלי.

אז הייתי צנום, בשנות הישיבה במחתרת, ללא תנועה מספקת, שמנתי. העליתי שנים. ונוסף על כך צבעתי את שערותי בההירות בצבע שחור. את שפמי הרחבתי ואף אותו צבעתי בשחור. מכרים, שאתם נפגשתי במקרה, לא הכירוני עד אשר התהלתי מדבר. אך קובל ודומיו — הם גם הם יתקשו להכיר אותי!

אני מסתכל במראה: שערות הראש אינן מעוררות חשד. הן נראות טבעיות מאוד. אך לא כן שפמי. מאז צבעתי אותו, עברו עשרה ימים. ליד השרשים נראה צבע אחר, בהיר אדום, שפמי עלול לעורר חשד. אם יתבוננו בו בתשומת־לב. אלא אם כן יתרצו בזאת, שאני רוצה להעלים את שיבתי מעיני ארושתי הצעירה... הייתי מנסה לתקן את הצבע, אבל השארתיו בחולדת.

אך האם נגזר עלי להופיע לזיהוי? האין דרך להתחמק? בדירה ישנה עלייה. אני יכול לנסות ולהסתתר שם בעת שיבואו החיילים. אולם במקרה שיגלו אותי שם, אפסה כל תקווה. על ידי כך אני עוזר להם לזהותני.

לאחר יישוב הדעת החלטתי על שתי תכניות, שעל אחת מהן נראו הסיכויים גדולים מן הסכנות. שתיהן ניתנות להגשמה רק ברדת הלילה. האחת: לעבור לבית־החולים „אסותא" הנמצא במרחק של מאתים מטר בערך מדירתי, שם לגלות את זהותי לרופאים ולבקשם שינתחו אותי במעי־העוור. סבור הייתי, כי בדיקת החולים לא תהיה קפדנית ביותר, ובייחוד לא יקפידו לגבי החולים, שזה עתה נותחו.

התכנית השנייה היתה פשוטה יותר: במרחק של ארבעים מטר בערך נמצא בית בבניינו. שערתי, כי החיפושים בבתים כאלה יהיו שטחיים, לא יקשה חשבתי, למצוא פינה חבויה ואפילו בבור־הסופג. אוכל לשבת שם בשקט עד גמר העוצר. שומר הבניין, יהודי זקן ודאי לא יתנגד, שאמצא לי מחסה במקום זה.

לפנות ערב נתרבו החיילים בסביבה. חששתי שמא יגיע תור בתינו עוד באותו יום. חיכיתי בקוצר רוח לרדת הלילה. השמש התחילה שוקעת. אפלולית כיסתה את פני הארץ. אך לפתע אלומות אור של עשרות זרקורים. הם התחילו בולשים כל מגרש פנוי, כל רחבה בלתי בנויה. מתקופת לטרון ידעתי, כי זרקור הוא נשק פסיכולוגי יותר משיש בו ממש. אבל ביני ובין בית החולים „אסותא" הפרידו גם גדרי תיל ומשמרות קלגסים. תכנית אחת הוצאה מכלל חשבון. נשארה ה„תכנית" השנייה לבדה: לעבור אל הבניין הסמוך.

בעלת הבית הכינה צידה: צפחת מים ומספר פרוסות לחם. למרות הפצרותי, הלך עמי גם בעל הבית ללוותני. וחלנו בין שיחים. אור הזרקורים החליק על גבינו וחלף. וכך התקדמנו לאט־לאט לבל ירגישו החיילים בתנועה החשודה. כך הגענו לבניין. נדמה היה לי, כי ניצלתי.

באחת הפינות הבליח אור של מנורת נפט. ליד שולחן קטן ישב יהודי זקן לפני ספר פתוח. הוא היה שקוע באמירת פרקי תהלים. ניגשנו אליו. הוא הרים את משקפיו על מצחו ושאל: מה רצונכם כאן?

הסברתי לו: אני מעפיל. ירדתי לפני שבועיים מספינה מבלי שאתפס על ידי הבריטים, אין לי כל תעודה. אם יתפסוני, עלולים להשליך אותי לבית־הסוהר ואולי אף לגרשני מהארץ. על כן רצוני להסתתר בבניין הזה.

היהודי השיב: לא אוכל להסכים לכך. אם יתפשו אותך כאן, אני אענש.

נסיתי להבטיח לו: גם אם אתפס, אטען, כי לא ידעת כלל על הימצאי כאן. נכנסתי בלי ידיעתך. ואיזה עונש צפוי לזקן שכמותך?

הוא בשלו: אם יביאוני להעיד בשבועה, אצטרך להגיד את האמת. לעולם לא נשבעתי לשקר. ואדם זקן — כלום נעים לו להירקב ולבלות את שארית ימיו בבית־הסוהר?

השיחה נסתיימה בכשלוני. עם חמת המים ופרוסות הלחם חזרנו כלעזמת שבאנו. שוב זחלנו בין השיחים ואלומות האור. היה חשק לקלל „זקן אשמאי" זה, האומר פרקי תהלים ולעזור ל„פליט" איננו מובן. הוא הכשיל את תקוותי היחידה.

אולם למחרת היום בירכתיו. מטה של גדוד „כלניות" קבע את מושבו דווקא בבניין זה. ובטרם התיישבו בו, ערכו חיפוש מדוקדק. לא השאירו פינה. אילו היה השומר הזקן בעל „לב טוב", כבר הייתי מובל בידי ה„כלניות". ותודות לרוע־לבו עדיין יש לי תקווה. עוד מספר שעות של חופש.

4. זיהוי ראשון: הכירוני!

מארחי לא ישנו כל הלילה. אני התאמצתי להרדם בהקדם. כיוון שלא נשארה עוד אפשרות לעשות משהו, לא יועילו גם מחשבות של חצות. רציתי גם לנוח כדבעי, כדי לעמוד בשקט ככל האפשר במתיחות של יום המחר.

הצירני אור הבוקר. וגם צעדי החיילים בחוץ. מאות מהם נראו בסביבה. הם הניחו סלילי תיל באמצע הרחוב. היו מהם שעברו על פני המגרשים הריקים בסביבה עם מכונות לגילוי נשק. במרחק מה התחילו מוציאים אנשים מבתיהם ולרכזם ברחוב. הטבעת הלכה והתהדקה. הלכה והתקרבה אל

שקדתי על הגילוח יותר מן הרגיל. אסור שיבצבץ שער לא שחור. טרחתי שלבושי יהיה נקי ומגוהץ. משהסתכלתי בראי, כמעט הניחה הבבואה שנשקפה מתוכו את דעתי. אני יכול לשחק את התפקיד שנטלתי על עצמי.

עדיין לא הספקתי לגמוע מן התה, שהגישה בעלת הבית וכבר נשמעה במסדרון שעטת פרסות הקלגסים. תחילה דפיקה על הדלתות בקתות הרובים. הדלת נפתחת וסמל מודיע: „כולם החוצה", יצאנו למסדרון. אל תוך הדירה נכנסה קבוצת חיילים והחלה בחיפוש בארונות, מתחת למיטות, בחדרי השימוש, בעליות.

כל דרי הבית ואנשי הבתים השכנים — עשרות במספר — הובלו תחת משמר לרחוב סמוך. ליד שולחן ארוך ישבו שם שוטרים ובלשים, זוגות ובשלושה. על־פי־רוב שוטר יהודי, ששימש גם תרגמן לבלש בריטי.

ילדים וזקנים הופרדו מיד ונשלחו הביתה. נשארו רק נשים וגברים ב„גיל הטירור". אחד ניגש לאחד הזוגות והגישו לשוטר את תעודת הזהות. הוא פשפש ברשימות ופנקסים. באותו זמן עקב הבלש אחרי כל תנועה בפניו של עומד לזיהוי.

הגיע תורי. הגשתי את תעודתי. היא היתה מזוייפת, כמובן. היא הוכנה בשבילי לאלאחר בריחתי מלאטרון ועמדה לא פעם בבדיקות מקריות. התעמוד גם הפעם? נשאלתי פרטים על זהותי. עניתי ככל שהיה כתוב בתעודה. לפי התעודה שמי הוא: אשר וולינסקי. עד כמה שידוע לי, אין השם נפוץ בארץ ואף אחד בשם זה אינו נמצא ברשימת ה„טירוריסטים". הבלש האנגלי שליד השוטר תקע בי את עיניו. הוא הביט בי ולחש משהו לשוטר. זה גרם לי עצבנות. הרגשתי, כי לבי מתחיל הולם בחזקה. ידעתי, כי לא טוב הדבר. אך ידיעה זו עוד הגבירה את מתיחותי. שוב חשבתי, כי הגידים בצוארי ובצדעי מתוחים כחבלים, מלאים דם והם דופקים בקצב חזק. מארחי סיפר לי אחר־כך, כי גם פני הצהיבו אותה שעה.

אני נשאל שאלות נוספות ומשיב. והבלש איננו גורע עין ממני ולוחש על אוזן השוטר. התאמצתי לתפוש משהו מלחישתו, אך לא הצלחתי. השוטר פותח פנקס תצלומים, מסתכל בי ובפנקס, שיחה בינו ובין הבלש בלחש, ולבסוף הוא מודיעני:

„הכנס למכונית, המחכה בצד. תוסע מכאן למקום אחר".

„והיכן תעודתי?"

„היא תישלח בדרך אחרת למקום שאליו אתה נוסע".

שמתי צעדי אל המכונית. הרגשתי בעורפי את מבטו של הבלש. לא היה עוד ספק בלבי: הכירוני! המשחק נגמר.

מעתה אין עוד מקום לעצבנות של חששות. כיוון שהכירוני אין עוד לשנות דבר.

ביחד עם מספר אנשים אחרים הולכתי לבית־הספר נורדאו ברחוב הירקון.

5. הכירוני? — זיהוי שני וחקירה

מאות אנשים רוכזו בגינת בית־הספר, המוקפת גדר תיל. העפתי מבט מסביב. בכל פינה חפירה ובה חיילים מזויינים במקלע. אין לחלום על בריחה מכאן.

מזמן כבר לא ראיתי ריכוז כה גדול של אנשים. הכל נראה מוזר בעיני. נראה שאני מוזר גם בעיניהם. רבים מסתכלים בי ומתלחשים. האם מפני שאני בין המועטים הלובשים מעיל בשרב של יום־תמוז? ואולי נמצא כאן מי שהכירני והידיעה נפוצה בין הקהל.

מצאתי מקום פנוי בצילו של עץ וישבתי. כדאי לשקול עוד הפעם את כל הפרטים: ההכירוני או לא? עודני מהרהר, ואל השער התקרבה מכונית צבא מפוארת. מתוכה יצא גנרל בריטי ופמלייתו ונכנסו לבניין בית־הספר. האם יש עוד צורך לשקול. הנה הוכחה. ודאי הספיקו להודיע לו, כי נתפס "טירוריסט מסוכן מאוד" והוא בא לחזות בהצגה.

ראיתי כבר לנגד עיני את עיתוני האוויב מפרסמים סיפורים על יעילותה של הבולשת בפלשתינה. בטוחני, כי המחתרת תכה בהם ותשבית את שמחתם. ואף־על־פי־כן — חבל שלא אהיה עם חברי בחוץ. שוב יהא צורך לחפש דרכים לבריחה. אך הפעם ודאי תהא השמירה מעולה יותר. ודאי יטיסו אותי למרחקים. ומשם עדיין איש לא הצליח להסתלק.

כיצד אתנהג, אם יקראוני בשמי הנכון? השארתי בבית מארחי מספר דברים. אם אדה מיד יבואו לערוך חיפוש. אם אכחיש זמן־מה, אולי יספיקו בינתיים לסלק. אולי יצליחו להתקשר עם חברי. מוטב. איפוא, שלא להזדרז בהודאה.

גם זכר אשתי עלה בהרהורי. ארבע שנים ומחצה עברו מאז מאסרה. למרות מחלתה מטרבים לשחררה. עדיין היא משמשת בידיהם כבת־ערובה. עתה, כנראה, יגלו "רוחב־לב" וישלחו אותה לחפשי.

בין קהל המחכים לזיהוי אני רואה פני מכרים. האחד, הנעתי עמו

ארצה באנייה אחת, והנה נערות, שגרו בשכונתי מיד לאחר בואי לארץ. הם רואים אותי, אך אינם שמים לב. מה זה? החוששים הם לברכני לשלום או שלא הכירו אותי? מוזר: הם שנפגשתי אתם לא פעם, אינם מכירים ובלש שלא ראני אף פעם, הכירני מיד.

ארבעה־ארבעה נקראים האנשים זיהוי, הנה אני שומע גם את שמי — השם הרשום בתעודת־הזהות המזוייפת. אני ראשון ברביעיה, אחרי מתייצבים עוד שלושה. חייל מיסר לכל אחד מאתנו את תעודתו ומוליכנו לאחד החדרים. ליד ארבעה שולחנות יושבים זוגות קציני בולשת. אני שולח מבט מהיר לעבר כל השולחנות ופונה לשולחן הקיצוני משמאל. היושבים לידו אינם נראים קפדניים ביותר. שוב התעורר בי זיק של תקווה.

אני מושיט את תעודת הזהות שלי. האחד מסתכל בפני, מסתכל בתמונה שבתעודה ומתחיל לדפדף בספר גדול. דף ראשון: תמונה בגודל של גלוית דואר; ד"ר סנה, דף שני: שוב תמונה באותו גודל: מנחם בגין. עתה המבחן: הוא הופך את הדף ואני רואה תמונה שלישית באותו גודל: נתן פרידמן ילין. לפי תמונה שנלקחה מאת אשתי בזמן מאסרה. האם יימצא דמיון בין התמונה הזאת ואותו אדם אשר וולינסקי, העומד לפניו. הקצין השהה את מבטו על התמונה שניות מעטות יותר מאשר על הקודמת, בעיני נראו השניות ארוכות מאוד. עתה עקבתי אני אחרי כל תנועת פניו ואצבעותיו. הוא אחז את הדף והפכו... לא התעייניתי עוד בתמונות. הן היו רבות, בגודל של חצי גלוית דיואר וקטנות יותר. הוא דפדף עד שהגיע לדף האחרון. הספר נסגר וסולק הצידה.

גם בדיקת השם ברשימת החשודים עברה בסדר. שום וולינסקי בארץ לא חשק לעסוק ב„טירור".

הגיע תורו של הקצין השני. הוא שאלני:

„האם תוכל להשיב באנגלית או שעלי להזמין תרגמן?"

לא רציתי, שיבוא עוד בלש שלישי. מי יודע, מה עלול להביא בלש זה. אך גם לא רציתי, שהחקירה תהיה שוטפת יותר מדי. על כן השיבותי:

„חושבני שתרגמן אינו נחוץ, אם תדבר לאט, אני מקווה כי אבין אותך ואתה גם תבין את תשובותי".

„טוב. מה שמך?"

„אשר וולינסקי".

„בן כמה?"

„ארבעים ואחת" (הוספתי לי שמונה שנים).

„היכן אתה גר?"

„ברחוב סוקולוב".

„בתעודה כתוב, שאתה גר ברחוב בן יהודה".

„שם גרתי מקודם. כידוע לך נאלצים אנשים בארץ להחליף את דירותיהם לעתים קרובות".

„כן, אני יודע זאת. מתי הגעת ארצה?"

בשנת 1936".

„מהיכן?"

„מבוקובינה ברומניה".

„מה מקצועך?"

„ככתוב בתעודה, מורה".

„היכן אתה עובד?"

„בבית ספר פלוני".

„מיהו המנהל?"

„קראתי בשם המנהל".

„ומורים אחרים באותו בית־ספר?"

„קראתי בשמות".

החקירה ארכה כעשר דקות. על כל השאלות עניתי תשובות מספקות. הפעם הייתי שקט למדי.

מבט אחרון והנה מושטת לי תעודת הזהות ואני שומע:

„בסדר גמור. אתה יכול ללכת".

קשה להאמין, כי הכל נגמר בכי טוב. אני מיתמם:

„לאן ללכת?"

„אתה יכול ללכת הביתה".

יצאתי מן החדר ופניתי ימינה אל עבר היציאה. שני זקיפים מזויינים עצרוני:

„לאן?"

„הקצין אמר לי, כי אני יכול לשוב לביתי".

„הה, כן, עליך לפנות שמאלה, אל חדר ההתעמלות. שם מחכים רבים למכוניות שיסיעו אתכם לבתיכם".

פניתי שמאלה אל אולם ההתעמלות.

6. "הבית ה"

ראשון שנתקלתי בו בהכנסי לאולם היה יאן. בביתו הייתי נפגשים בתקופת ה"מרי" עם נציגי ה"הגנה". הוא ברכני ואף הסביר לי את פשר ההתעניינות שעוררתי בין הקהל כשהובאתי למקום: רבים הכירו בי את ד"ר סנה. טוב שלא ידעתי זאת לפני החקירה. אחרת הייתי חושש, שאצטרך להוכיח לא רק שאינני פרידמן ילין, אלא שגם ד"ר סנה איננו.

עברתי בהצלחה. אך עד שאגיע הביתה, עדיין אין בטחוני שלם. כאן, בין מאות אנשים, עוד עלולה להתרחש איזו תקלה. ישבתי בפינה. הרגעים ארכו מאוד. אך סוף־סוף הגיעה המכונית. צבא "הוד מלכותו" הובילני עד קרבת הבית. משירדתי, ראיתי את מארחי צועדים לעומתי. פניהם זהרו משמחה. השכנים כבר הספיקו לומר עלי צידוק הדין: האורח ודאי לא ישוב. והנה שבתי.

ביום ששי בצהרים בוטל העוצר. עמדתי לצאת אל מיכאל. לא הספקתי לצאת מפתח הבית ואשתו הופיעה. מפניה קראתי את הבשורה הרעה:

מיכאל הוכר ונאסר. דווקא הוא!

היתה זו מכה קשה למחתרת. את מקומו אי־אפשר יהיה למלא. אך אין ברירה.

ומה קרה לאחרים? הגיעו קשרים. כמעט כולם בסדר.

המעשה הראשון: לברר את פרטי מאסרו של מיכאל. האוייב עזר לנו בזה. עיתוני לונדון מסרו את כל הפרטים. קצין הבולשת מארטין הכירו. יש לו טביעת־עין, ימח־שמו! כעבור שבועות מועטים נמחה שמו מבין החיים. הוא הוצא להורג בחיפה.

(עד כאן דברי גרא)

ומה קשה המהלומה ומה רבה האפתעה:

מיכאל זוהה!

ליד שולחן החקירה ישב סרג'נט מרטין, אחד המומחים ל"מחתרת", יורשו של ווילקינס. הוא הכיר את מיכאל מימי שבתו במחנה "מזרע". הוא הכירו על פי גבותיו העבות המיוחדות לו.

מטוס צבאי מיוחד הטיסו כעבור ימים אחדים לקניה.

ולמיכאל — אין תחליף בתנועה. הוא הקים את הארגון ממש בעשר אצבעותיו, בכשרונו הארגוני.

גרא נוטל לידיו את ריכוז העבודה הארגונית, כשאלדד מרכז בידיו

יותר את עבודת הכתיבה וההסברה. יתר התפקידים הארגוניים, שהיו בידי מיכאל, מועברים אלי.

התשבון עם מארטין

אמנם, מזמן הפסקנו את המלחמה בשוטרים מיוחדים, ומאז חיסול וילקינס, אף לא חשבנו על פעולות מעין זו. אף־על־פי־כן החליט המרכז לטפל באורח מיוחד בסרג'נט מארטין זה. עוד לפני המצור וזיהויו של מיכאל קיבלנו ידיעה מעכו, שהוא היה „למחותן" הראשי בשמחת מאסר האנשים שפעלו בבתי המלאכה והסתובב בלי הרף בחקירותיהם. הוא גם אשר אסר את ארנון בחיפה. לאחר שזיהה את מיכאל, הועלה בדרגה, קיבל אות הצטיינות והתכונן לטיול לחו"ל שניתן לו כפרס.

הוא נעשה מסוכן. כדאי לפגוע בו, ודרך אגב לרמוז לאחרים, שלא יהיו להוטים כל כך אחר „הצטיינות". אלא, שלפי שעה אין לפעול. יש להסתפק באוסף ידיעות. כי לפי שעה עומדים 18 הבחורים שלנו, שנידונו למוות במשפט בחיפה ואח"כ בעכו — בסכנת הגרדום. הוסכם גם עם אצ"ל שעד אשר יוכרע גורלם — נמנע מפעולות.

לפי שעה לא רק כותבים ב„המעש", שהאוייב ירחץ בדמו אם, יבצע את פסק דין המוות על שבויי המלחמה, כי אם מתכננים פעולות חריפות ביותר.

על רצח — ירחץ האויב בדמו

(„המעש", גליון י"ב)

האוייב הפושע עשה את חשבונו. על פשעיו המרובים הוא עומד עתה להוסיף את הפשע המתועב ביותר, את הגבלה המזוהמת ביותר: להעלות לגרדום לוחמים שנפלו בשבי.

הלוחמים בצעו את התפקיד שהוטל עליהם בפקודת תנועת החרות הלוחמת. הם ביצעו תפקיד קשה ומסוכן. הם עמדו בקרב מול כח עדיף מהם במספר ובציוד. חלק נפל בקרב, אחרים נפלו בשבי־האוייב. מי העיז לשפוט שבויים ולהוציאם להורג? העיזו הנאצים. עתה עומדים לעשות זאת גם הבריטים. סופם יהא דומה לקצם של פושעי־המלחמה־הנאצים (לא אלה שהשמידו יהודים; את אלה אין ה„שופטים" הבריטים מזדרזים להוציא להורג).

האוייב הפושע עשה את חשבונו. את הרוח הנסערת של הצבור העברי,

לרגל גרוש המצפילים, הוא רוצה להעסיק ב„פסק־הדין", שהעמיד 18 לוחמים בצל הגרדום.

גם כאן טועים הפושעים. אנחנו לא נשכח, לא את פשע הגירוש ולא את פשע ה„משפט". כי לא נשכח את הפשע הראשוני, את הפרובקציה המתמדת של קיום שלטון זר, עקוב־דם, במולדתנו. לא נשכח ולא נשקוט, החשבון שלנו הוא ארוך ונשמתנו ארוכה. נגבה את החשבון עד תומו. על הדם ועל החרפה, על הדמעות ועל ההשפלה, על הסבל ועל ההתעללות.

18 עומדים בצל התליה. הם פורקו מנשקם. התליין יכול להדק את עניבת־החנק מעל צווארם. הם לא יוכלו להתנגד, כי שבויים הם וידיהם ריקות. אך יזכור האוייב:

חבריהם של השמונה־עשר חפשים הם. והם רבים. ונשקם לא פורק, ידם מחזיקה בנשק. אצבעם על ההדק. והם ישלמו בדם תחת דם. בכדורים ותליות תחת כדורים ותליות הרבה פגרים של האוייב יתגוללו בשדות ארצנו. אם הוא החליט להעלות את שבויינו לגרדום, עליו להתחיל מיד בכריית קברים לקלגסיו. תהא לו עבודה מרובה בשטח זה.

ולשמונה־עשר העומדים בצל הגרדום שלוחה ברכתנו:

חזקו ואמצו, לוחמים דגולים! במבחנים רבים עמדתם עמידה מפוארת. עתה בא לכם המבחן האחרון. תעמדו גם בו. תעמדו בעוז. זכרו את דברינו:

או שחבל־התליה ינתק, או שראשי־התליינים יותז!

*

(עד כאן „המעש")

כל היחידות בארץ מרוכזות מסביב לדבר אחד הזה: מרחץ דמים לאוייב במקרה של גרדומים, בכל מקום, ובכל שעה, וללא סייג. מרחץ — פירושו מרחץ. ובכן: הוכנו גם מוקשי ענק בחופי נתניה ובת־ים, שהחיילים היו באים להתרחץ שם.

השמונה־עשר, ואחרי כן גם ז'ק אלקלעי, שנידון בנפרד בגלל פצעיו הקשים — נחונו.

ועמם נחונו, כנראה, גם מאות חיילים בריטים. אך החשבון עם מארטין — קויים, ומוצא לפועל.

מארטין — להורג

לכל מחתרת נשקפת סכנה של הסתבכות בתגובות־נגד. לפעמים, מתוך שאיפה לתגמול ונקם על מעשי פשע מצד האוייב, עלולים הלוחמים לשכוח את האסטרטגיה של המלחמה בקוויה הארוכים. הרצון העז לנקם דורש סורקן.

ואז קיימת סכנה, כי רצון זה ידחוף לפעולות בלתי מחושבות. הגורר עמו דלדול כוח ומחליש בסופו של דבר את המלחמה.

לוחמי חרות ישראל ידעו להתגבר על תולשה זו. כלפי־פנים, בחינוך הלוחמים, הוסבר בקביעות, כי מלחמה מביאה הצלחות וכשלונות, וצריך לדעת ל"עכל" את אלו ואת אלו, מבלי לשקוע בשביעת רצון שטחית לנוכח נצחונות חלקיים ומבלי להיפגש במרה שחורה בגלל מפלות ומכות. מן התקופה שלאחר רצח יאיר למדנו לקח. השאיפה לנקם מידי הוליכה את קומץ הנאמנים בחוץ בדרך של פעולות בלתי־מוכנות, שהיו בבחינת נסיונות נפל. הכשלונות הגבירו את רגשי היאוש וזרעו אי־אמון בין לוחם ללוחם.

ואף־על־פי־כן היו מקרים, שאי־אפשר היה לדחות את התגובה לזמן ממושך. דוקא החישוב הפוליטי והאסטרטגי ציוו להקדים פעולות לאחר מכות מצד האוייב, להזדרז ולהנחית מכות נגד, כדי שלא תטושטש תמונת המלחמה. לפעמים היה גם צורך בפעולה נמרצת לסילוק אנשים מסוכנים מצד האוייב, כדי למנוע מהם אפשרות להוסיף ולפגוע במחתרת.

מצב כזה היה, לאחר ה"עוצר הגדול" בתל־אביב. המיבצע המקיף של האוייב הטביע את רישומו על הרגשת ההמונים. שיתוק כל החיים למשך ארבעה ימים כליאת מאות אלפי תושבים בבתיהם תוך שימוש בכוח צבאי גדול, הטילו את מוראם על הציבור. מי יודע מה עוד צפון לנו בחיק העתיד? אלה מסוגלים להחמיר את שיטות הדיכוי.

היה הכרח להראות להמוני העם, כי המחתרת אינה נרתעת מפני דיכוי של האוייב, וכי נחרצה החלטתה להמשיך במלחמה עד הסוף. העם צריך היה להרגיש, כי המחתרת היא יותר עקשנית מן האוייב ודרכיה ברורות.

זאת ועוד: "בעיצר הגדול נאסר מיכאל. מי שהכירו בלבושו ה"מסורתי" ומגחל זקן, הוכיח כי יש לו טביעת עין למופת וסכנתו מרובה. אם יורשה לו לפעול גם להבא באין מפריע, עלול הוא להמיט עלינו אסונות נוספים.

"מהלקת הפעולות" — קיבלה, איפוא, הוראה להכין ולבצע:

חיסול קצין הבולשת מארטין לשם בטחונה של המחתרת;

לא עברו שבועות מעטים אחרי ה"עוצר", והפעולה בוצעה.

את הפרטים המדוייקים עליו סיפקה מחלקת הידיעות. תאורו, הרגליו, מקום עבודה, שעות צאתו ובואו לביתו וכו'.

מטה המבצעים עיבד לפיהם תכנית לנסיון וקבע את המבצעים.

החלו התצפיות של המבצעים לשם הכרת הפרטים, בדיקתם ואימות התכנית. אחד אחד היו מטיילים במעלותיה ומורדותיה של עיר הכרמל, בלווית

גערה ממחלקת הידיעות. בשעות הקבועות היו נפגשים בקצין מארטין ומזהים אותו. המטיילים המוסווים נראו טבעיים כל־כך, מבלים להנאתם, עד כי עיט החדה של הבלש שהכירה את מיכאל במבט ראשון, לא הבחינה הפעם בסכנה.

הבדיקות הקיפו את כל אזור מגוריו ודרכו לעבודה, כדי לקבוע את המקום המדוייק לביצוע הפעולה. חשוב היה לדעת מי הם תושבי הסביבה ואם יש בה משטרה וצבא, מה הן הדרכים הקצרות ביותר, שבהם עלולה להגיע המשטרה הניידת.

מארטין היה גר במושבה הגרמנית בחיפה. הוא היה רגיל ללכת למשרדו לעבודה בכל בוקר. לאחר תצפיות ועיקובים של ימים מספר הושלמה תכנית הפעולה:

בקרבת ביתו יש מגרש טניס. בלכתו לעבודה הוא רגיל לעבור על יד המגרש. הלוחמים יכולים לארוב לו במקום זה, אם יהיו מחופשים כשחקני טניס.

ברגע שהבלש יתקרב, הם יוכלו לעזוב את מכשירי המשחק ולאחוז באקדחים הטמונים אתם. לא היה כמעט ספק, שמטרת הפעולה תושג. מארטין לא יתחמק מן הכדורים המוכנים בשבילו. אולם קיימת גם מטרת־משנה: הכל צריך להעשות, כדי שהלוחמים יוכלו לסגת בשלום למקום בטוח. לשם כך נקבע, כי בעיר, למטה, יתהלכו חברים אחדים לשם פעולת הסחה, בהישמע היריות מן המושבה הגרמנית צריך כל אחד מהם להשליך רימון רעש. במהומה שתקום עליהם להסתלק יחד עם קהל העוברים ושבים. המשטרה ודאי תחוש למקום ההתפוצצויות ובאותה שעה יספיקו המתנקשים לגשת אגב ריצה למכונית שתסיע אותם הרחק ממקום הפעולה. מובן מאליו, כי על המכונית התנוססו מספרים מזוייפים כדי שלא יוכלו לגלותה, במקרה שמישהו מן הקהל ישגיח במספר וימסור אותו למשטרה. כל הדרכים לנסיגת המתנקשים ברגל ולנסיגת המכונית — נבדקו לפרטי פרטיהן. לא היתה כמעט אבן בסביבה, שלא הכירוה.

התכנית היתה שלמה. המבצעים נמצאו במקומותיהם הקבועים. אך גם במקרה זה, כמו לרוב בשאר פעולות מאותו סוג, לא בוצעה הפעולה במועד הראשון שנקבע לה. עברו ימים. „שחקני הטניס" הופיעו יום יום ליד המגרש. הם לא עלו על המגרש, כי לא ידעו את הספורט הזה. (הם עסקו כל ימיהם ב„ספורט" אחר, של מלחמת המחתרת). העמידה ליד המגרש נעשתה יותר ויותר מסוכנת. היה חשש, כי יהא הכרח להסתלק מן התכנית הזאת ולהתחיל את הכל מחדש. אך בטרם הוחלט על כך סופית, בוצעה הפעולה:

מארטין לא אחר הפעם. הוא יצא מפתח ביתו ופנה בכיוון מגרש־הטניס. הוא הבחין בשני השחקנים כשהיה קרוב אליהם ותקע בהם את מבטו החודר. בעיניו נצנץ ברק מיוחד במינו, ודאי הכיר בפנים המתוחים של ה„שחקנים" כי לא למגרש־הטניס נתון לבם. אך ה„טניסאים" לא השאירו לו זמן למחשבה ולהחלטה. באורח איסטינקטיבי נמשכת ידו אל עבר האקדח התלוי לצדו. אך אותה שעה כבר הריקו שני אקדחים את מטענם במטרה.

גם הפעם היו אלה אקדחים תופיים, המבטיחים פעולה מהירה, מדוייקת ומונעת כמעט אפשרות של מעצורים. אך נוסף על כלים אלה עוד היו ברשות הבחורים אקדחים אוטומטיים ורימונים, לשם הגנה והבטחת הנסיגה במקרה של צורך.

ההתפוצצויות של רימוני הרעש בחלקי העיר השונים גרמו למהומה גדולה. הלוחמים נסוגו בסדר ובמהירות. פיסקה (אפרים פירסטנברג) — שנהרג במעלה עקרבים, כנהג האוטובוס, שהותקף ע"י הערבים — הוא חיטה במונית שלו שהעבירה את ה„טניסאים" למקום מבטחים.

מרחוק עוד נשמעה יללת אשתו של הבלש, שבכתה על גורל בעלה. הוא התבוסס בדמו. עיניו החודרות היו כבויות. הוא לא יוסיף עוד לסכן את שלומה של המחתרת ולא יסכל את מלחמתה.

מלחמה ולא מאבק

ואותו יום עצמו היה יום חידוש המלחמה בבריטים מתוך למסגרת „תנועת המרי", ששבקה חיים לכל חי.

לשוא. הקו של וייצמן היה על העליונה.

עתה הוגבר עלינו ועל אצ"ל הלחץ לא לפתוח בפעולות עצמיות, שהרי עכשיו עמקה האיבה לשלטון הבריטי, ונתעוררו רוחות המלחמה בקרב הבחורים, והיתה סכנה גדולה, שרבים לא ישאו את הנסיגה ויצטרפו למחתרת הלוחמת.

אך הלחץ לא הועיל.

בי"ב באלול, על סף שנת תש"ז, שהיתה שנת ההכרעה, הכרעתו של השלטון הבריטי, בוצעו הפעולות הראשונות מתוך למסגרת „תנועת המרי".

אצ"ל יצא לפעולה נגד קוי התחבורה קודם במטילות הברזל, ולמחרת היום בעורקי הטלפון והטלגרף התת־קרקעי. ואנו פיצצנו את משרדי האינטליג'נס במחוז תל־אביב.

פקד על הפעולה דב.

חולייה ראשונה צריכה היתה להשתלט על שני הנוטרים הערביים. אך

הללו הבחינו כנראה במתקרבים ופתחו ראשונים באש, וכבר עמדו אנשי החולייה לסגת, כאשר מאחוריהם זינק במלוא עוזו דב וקפץ קדימה בקריאה: „קדימה! אחרי!" והציל את הפעולה.

הזקיפים חוסלו, ותחת חיפוי אש לעבר כל הדלתות והחלונות הוכנס חומר־הנפץ. מפקד האינטליג'נס, דורן, יצא למרפסת ופתח באש מאקדוחו. צרור מתת־מקלע שיתק אותו לעולמים. איש הקומנדו הבריטי לשעבר, ידע להשתמש בו כהלכה.

חומר הנפץ הופעל, הבנין כולו, על כל המיסמכים שבו, נהרס.

פיצוץ בניין האינטליג'נס ביפו

המלחמה נמשכת

עוצר סמוי המחתרת

אחד האמצעים של השלטון הבריטי לדכא את היישוב העברי במריו ולהכריחו לשתף פעולה עמו נגד המחתרת — היה עוצר בדרכים. עם רדת החשיכה נאסרה כל תנועה של כלי רכב. אמנם, הבריטים עשו זאת גם כדי לשמור על מחנותיהם, שהותקפו בזה אחר זה. אך דרך אגב הטילו בדרך זו את מרותם על דרכי הארץ.

הבאתי אז בפני המרכז הצעה להטיל עוצר עליהם, מכיוון שבשעות הלילה נעו רק מכוניות האוייב—לא היה חשש שיפגעו יהודים. והעוצר הפך לחרב פיפיות — אפשר לזרוע מוקשים אוטומטיים, או לארוב ליד מוקשי־מגע, ולהפיל בהם כמעט לילה לילה.

ואכן: אומרים ועושים.

כליל העוצר הראשון שלנו, בראשית תשרי תש״ז, פיזרנו בעשרות מקומות בכל כבישי הארץ הראשיים קופסות קרטון ריקות של נעליים שקשורות היו זו בזו במרחק 30 ס״מ זו מזו. חמש קופסות כאלו הספיקו לניתוק הכביש לכל רוחבו.

פעולה זאת נמסרה בעיקר לידי הנוער, שמצא סיפוק רב ביציאה זו להכות באוייב.

אמנם, המכות הראשונות לא היו לפי שעה אלא פסיכולוגיות. לשעות רבות נעצרה תנועת הרכב הצבאי הבריטי למראה הקופסות ורבבות כדורים נורו בכל מקום, כדי לפוצץ מרחוק את „המוקשים״.

למהרת חזרנו על „המשחק״, אלא הפעם, אחת מחמש הקופסות היתה מוקש של אמת. הבריטים הם עם אמפירי כידוע. הם לא נפלו שנית ב„פח״. הפעם ירדו חיילים מהמכוניות, כדי לזרוק פשוט את הקופסות הריקות הצידה, וכך נפלו חללים ראשונים שלהם מ„עוצר״ מקורי זה. וגם מכוניות אחדות עלו בגלגליהם על מוקשים אמתיים.

ראשית העצבנות.

לאחר מכן עברנו לשיטת המוקשים החשמליים. לצידי הכבישים הוטמנו

מוקשים בצורה של אבן־דרכים, לבנה או חבית, העומדת כרגיל לצד הכביש. מהמוקש הוליך חוט חשמלי באורך עשרות מטרים אחדות, ושם, במקום חבוי, ישב המפעיל את המוקש על ידי לחיצה.

הפעלנו גם שיטת מלכודת.

ניתקנו כבל תת־קרקעי. למחרת העמדנו תצפית לראות, כיצד יתוקן הכבל. הם היו חופרים לכל אורך הקו בין מרכזיה — למרכזיה, כדי למצוא את מקום הניתוק, מכיוון שאחרי הניתוק היינו חוזרים ומכסים את המקום באדמה. לאחר כך חיברנו לכבל המנותק מוקש וכשהמתקן הרים את החוט כדי לחברו, הופעל המוקש ו„המומחה" התרסק.

או: פשוט נקבע מארב ליד מקום הניתוק, וכשהגיעה יחידת הבדק, פתחנו עליה באש.

לבסוף מצאנו דרך לחבל בכבל התת־קרקעי, מבלי שיצליחו למצוא במהירות את מקום החבלה. לתוך הכבל קלענו חוטי ברזל, כך שלמעשה לא נותק הכבל כי אם נתבלבלו התחנות.

עוצר זה שהוטל על ידי המחתרת, נתן פרי מהיר. מאות פעולות כאלה של אצ"ל ולח"י במשך ששה שבועות של תשרי וחשון, אילצו את השלטון להודות בתבוסתו.

עוצר הדרכים בוטל.

אך לא בוטלה כמובן מלחמת המחתרת.

באמצע חשון מת גם באורח רשמי „המאבק".

ראשי הסוכנות שוחררו.

בוויכוח החמור שהוחל בו מעל הקירות ומעל העתונות, תוך הסתה מחודשת נגד „הפורשים" ותוך הכנות מחודשות לפעול נגדם, פרסם לח"י חוברת בשם „מלחמה ולא מאבק", שבה מנותחות יסודית הבעיות של השעה.

נציגם של „תומכי" הציונות בקרב המדינאים הבריטים עמד בפרלמנט בלונדון וסיפר בגלוי על מאות אנשי המחתרת, שהסוכנות היהודית סייעה בתפיסתם. וכהצדקה לשחרור ראשי הסוכנות הודיע מיניסטר המושבות הבריטי, שהסוכנות הבטיחה בישיבת־ועד הפועל הציוני מיום 29 באוקטובר 1946 „להסתייג לחלוטין ממערכת האלימות ולעשות הכל כדי לעקור מהשורש את הרע הזה".

שנה נמשכה ההפוגה בשנאת האחים. עוד מעט ונעמוד שוב בפני חזית מבית ומהוץ. ואף־על־פי־כן לא נרתענו.

על חורבותיו של מבצר בריטי

מעתה אין כמעט יום או לילה, שלא יותקף האוייב. בכבישים, ברכבות, במשמרות. בכל אשר ימצא.

בחשוון תש"ז מגיעה גם יד האצ"ל לחו"ל; פוצץ בנין השגרירות הבריטית ברומא. עם ההתנקשות בלורד מוין הרחיב לח"י את תחומי המלחמה והציא אותה אף מחוץ לגבולות הארץ. ומיד אחרי שחרור צרפת מידי הכובש, הוקם כוח לוחם שמרכזו בפאריס, קרוב יותר לבירת האוייב, קרוב יותר ללונדון עצמה.

"גנרל כרקר והבובה"

לאט לאט יצא השלטון מידי הנציב העליון והאדמינסטרציה. כמאה אלף חיילים בריטים חונים בארץ, ומפקדם הוא האנטישמי הגזעני בארקר.

והם שולטים בארץ. הארץ — ובמיוחד היישוב היתודי בה — נתונים למעשה לשלטון הצבאי.

וכשם שלטשנו בעבר עיניים וכלים על הנציב העליון, החלנו עתה לוטשים עיניים וכלים ועוד יותר — תוכניות, נגד צורר זה. הפעם: שוב בשיתוף עם אצ"ל.

הגנרל כמובן לא סמך על חסדינו והוא נזהר מאוד. לעתים קרובות החליף את המכוניות שלו. וגם מספרי כלי הרכב שלו הוחלפו מדי פעם. אי־אפשר היה גם להשיג ידיעות על תנועותיו, פרט —

פרט לתנועת קבע אחת.

בוקר־בוקר, בדייקנות למופת, בשעה 8, עשה את הדרך מבית מגוריו למשרדו ברגל ומשרדו היה בחלק הבנין של „המלך דוד", שנשאר עומד על תלו.

כעשרה מטרים לפניו הלכו שני סרג'נטים מהמשטרה הצבאית ו„טומיגנים" בידיהם. אחריהם הגנרל בליווי שליש ושומר ראש. ושוב שני שוטרים מזויינים בתת־מקלעים. חוצים היו את רחוב המלך ג'ורג' ונכנסים בסימטה למשרד המטה. לצד הסימטה היה מגרש ריק, ובמגרש ישבו זוגות של ערבים בלבוש בדואי. אלה היו חיילי הלגיון הבריטי־ערבי בלבוש אזרחי. וגם להם תת־מקלעים.

כך שמרו עליו.

עצם בדיקת כל הפרטים האלה היתה בגדר פעולה. התצפיות היו קשות מאוד.

ערך אותן לנו תנחום. הוא גר בקרבת מקום, והיה נוסע מדי־בוקר באוטובוס אל מורו ללמוד נגינה בכינור. במרחק קטן ממקום חציית הרחוב על ידי ברקר ופמלייתו היתה תחנת האוטובוסים, שבה היה ממתין, כך ניתנה לו אפשרות לכוון את צפייתו ואת הצפייתו לשעה 8.

התוכנית הראשונה, שהציע אצ"ל, היתה התקפה ממכונית־משא, שתעבור בדיוק באותה שעה. המכונית תהיה משוריינת ויותקנו בה שני תאים מכוונים אחורנית. בתאים ישכבו שני בחורים עם מקלעי ברן. נסיעתה תכוון בדיוק הדקה, וכשתעבור הפמליה, הם יפתחו באש עליה.

התוכנית בוטלה משני נימוקים:

א. אין כל בטחון בפגיעה מנשק אוטומטי בהולכי־רגל, במיוחד, אם הכוונה לאחד מהם, ובשטה עירוני בנוי — אם לא פגע בו צרור ראשון, יוכל האיש לחמוק ולתפוש מחסה.

ב. הנסיגה כמעט בלתי אפשרית. אין אפשרות לקפוץ בקלות מהתאים. תיתפש המכונית או יחול קלקול קל במכונית — והם אבודים.

הצעה שניה שהוצעה, היתה שכירת דירה בבית ליד מקום המעבר. והיה בית מתאים כזה ברח' המלך ג'ורג'. מסיבות טכניות בוטלה גם תוכנית זו.

ואז צפה במוחי תכנית, שהוכנה, ורק בדרך מקרה לא הוצאה לפועל.

חישבנו את הזמן, עד לשניות, של חציית הרחוב עד לחדר המדרגות של אותו בית שבפינה. אדם העומד ע"י חדר המדרגות רואה יפה את חציית הרחוב על ידי הפמליה. מחדר־המדרגות זה היה מעבר לחצר ומשם, דרך מגרש ריק, לרחוב המלך ג'ורג'.

וזו היתה התכנית:

ליד הבית, קרוב מאוד לחדר המדרגות תטייל, החל מ־7.50, «מטפלת» עם עגלת תינוק. «המטפלת» תהיה לבושה, כמובן, בחלוק לבן. בעגלה תהיה מונחת בובה גדולה ויפה, ולא מעט טרחנו עד שמצאנו בובה חמודה כזאת. העגלה כולה תהיה מוקש אחד גדול. הוטענו בה 40 ק"ג חומר נפץ ו־20 ק"ג «ניטים». הפעלת המוקש תהיה חשמלית. בידית הותקן «סויץ» מיוחד, שאי־אפשר להבחין בו בעין. «המטפלת» יכולה להפעיל אותו ביד שהיא מחזיקה בעגלה.

ברגע שתראה את ראשוני השומרים התוצים את הרחוב, היא תלחץ על «הסויץ'». תשאיר את העגלה ותיכנס בשקט לחדר המדרגות, כאילו שכחה משהו בבית. דבר זה לא יעורר כל חשש, משם תעבור דרך החצר והמגרש ותסתלק מהמקום במונית, שתחכה ברח' המלך ג'ורג'. בקרבת מקום תהיינה גם שתי חוליות חיפוי, מצויידות פצצות עשן ורימוני רעש, כדי לאבטח את נסיגתה של «המטפלת».

ובינתיים יפעל «הסויץ'». הוא ידליק פתיל באורך 60 סנט. כלומר יבער 60 שניה עד להפעלת המוקש. ובדיוק אז — לפי החישוב — יימצא ברקר במקום הקרוב ביותר לעגלה.

עוד בעיה טכנית עמדה לפנינו: כיצד יודלק הפתיל, מבלי להוציא עשן שיעורר חשד. גם על כך התגברנו ובנסיונות הצלחנו להדליק פתילים באורך מטרים רבים מבלי שיוציאו עשן החוצה, זו היתה הצלחה מיוחדת למחלקה הטכנית.

ל«מטפלת» נבחרה יעל. (חיה בן־דב).

פעמיים חיכתה עם עגלתה, אך כלהכעיס, לא הופיע ברקר בשני ימים אלה.

והיו אלה ימים של עבודה קשה ביותר. שהרי לא דבר קל היה זה אף לבחור כ„דני הזקן" ועוריו להביא את „העגלה" שמשקלה קרוב לשבעים קילו, להטעינה, להורידה ולמסרה ליעל. אילו היה בפנים תינוק חי ולא מוקש, היה דני ודאי מרגיש יותר טוב.

והרי גם השעה הזאת, לפני שמונה, אינה שעה מתה. בה רבה התנועה של אנשים היוצאים לעבודה, תלמידים הולכים לבתי הספר. אי־אפשר לחזור על המעשה פעמים רבות יותר מדי. סוף־סוף יתעורר מישהו על העגלה המשונה הזו.

וכבר ביום ראשון ארעה תקלה.

יעל מוליכה את העגלה. לידה עוברת גברת ישישה, „יקית", היא ניגשת לעגלה, מתכופפת ואומרת ברחמים רבים ובגרמנית: „בשם אלוהים, עם תינוק קטן כזה בקור שכזה"?, ומבט מלא זעם היא שולחת לעבר „המטפלת" קלת הדעת.

עד תשע טיילה יעל עם תינוקה אותו בוקר. בתשע הוחלט לא לחכות עוד.

דני בא לתל־אביב ומסר לי דו״ח על כשלון ראשון זה. הוריתי לו לשוב ולנסות שנית למחרת.

ביום השני הורגשה תכונה רבה בסביבת המקום. לאורך כל הסימטה המיועדת, שבה תטייל יעל, הועמדו חיילים מהלגיון. הקצין שלהם רוכב על סוס ומוסר הוראות. במגרש הריק יושבים כבר ה„בידואים".

לפי התכנית אין ספק עוד: הוא יופיע.

יעל שקטה כלפי חוץ, מלאת חן, מטיילת לה בין חיילי הלגיון. איזו מטפלת חיננית.

מה פלא שחייל אחד ניצב לידה ואינו גורע עין ממנה. התינוק, כמובן, אינו מעניין אותו. דני נמצא קרוב וכולו מתח לא־ישוער.

חמש־עשרה דקות חלפו. אין דבר.

ופתאום מופיע שוב הרוכב הנ״ל, נותן פקודות חדשות ו„הלגיונרים" עוזבים את המקום. עוזבים גם „הבדוים".

ברור: לא יבוא.

יעל חזרה לתל־אביב. החלטנו לא לסכן עוד את ה„תינוק" ואת „המטפלת" שלו. עיקר שכחתי: העגלה ניתנה כמתנה לבצלאלי, לרגל הולדת בנו. אף־על־פי־כן לא נתיאשנו עדיין מחיסולו של ברקר.

הוא נסע לקהיר להיפגש עם המפקד הבריטי העליון למזרח־התיכון.

ידענו את תאריך שובו, רק את הדרך בה ישוב לא ידענו. ממקור בלתי מוסמך נודע לנו, שהוא יגיע ללוד ומשם יעלה לירושלים.

עוד באותו לילה הכינונו מוקש רציני, חבית לבנה, מאלו העומדות בצידי הכביש. במונית העברנו אותה לאחד הסיבובים ליד ליפתא, בחבית 60 ק"ג חומר נפץ ו־30 ק"ג "ניטים". די בה להעיף את כל השיירה.

העמדנו את החבית. החוטים נמתחו למרחק של עשרות מטרים. בבוקר הגיעו שני "ערבים", הלא הם שמשון (דב כהן) איש אצ"ל שפיקד אחר־כך על פעולת פריצת כלא עכו ו"פתקה" (מנחם כהן), איש לח"י.

כמעט יום תמים ישבו במקום בסבלנות ערבית באמת. כל אותו יום סיירו משוריינים בריטיים בכביש. ובכן, בכל זאת הוא עומד לעבור?

אחד מהם כנראה גם הבחין בשני "ערבים", היושבים זמן ממושך מדי. שוטר אחד ירד ובדק בעין בוחנת את הכל סביב סביב.

אי־אפשר להשתהות, אך אי־אפשר גם להשאיר סתם כך את החבית. פת־קה מציע להפעילה על רכב בריטי צבאי סתם.

כעבור חצי שעה עובר ג'יפ ובו ארבעה חיילים. הם מחליטים ללחוץ.

הג'יפ על כל נוסעיו התרסק, ושרידיהם הועפו למאות מטרים. אכן, זה היה מיועד למישהו "גבוה" מהם.

והצורר הגדול — ניצל שוב.

מאנגליה מגיעות בכיות אמהות אנגליות על בניהם המתרסקים על ידי טירוריסטים "פראים" יהודים בפלשתינה!

"המעש" כ"ה, יש בפיו תשובה לאם אנגליה זו:

"האם האנגליה מבכה את בנה, כי איננו, כי נהרג בדרכי ציון היקושות. ויען כי אני היא, אני בת ישראל, אני היא שיקשתי את הכביש בציון ומוקשי הוא המוקש שנתרסק בו בנך, פונה אני אליך אם אנגליה.

יען כי אם את; ולא יען כי אנגליה את.

יען כי בדם ילדת את בנך, כאשר ילדתי גם אנכי.

יען כי מבשרך נקרע בנך, כאשר נקרע גם בני.

יען כי רותחה דמעתך על בנך, כאשר דמעתי רותחת.

למען אותו דם־אם, למען איתו בשר־אם ולמען אותו דמע־אם מדברת אני אליך וקוראה:

קחי את בנך מעלי!

קחי את בניך מעלי!

כי אני כואבה ודוויה. כי אני פצועה ושכולה.

שכולה מרוב בני שנהרגו ונתרסקו, נטבעו ונשרפו, הורעבו ונקפאו, ועדיין נהרגים ומתרסקים ונטבעים ונשרפים ומורעבים ונקפאים בכבישי־העולם.

אני בת ישראל, אני אם ישראל, דוויה ושכולה, קוראה אליך מעמקי דמי:

קחי את בניך מעלי!

יען כי מנפצים הם את שרידי עוללי אל סלעי אבדון.

יען כי אורבים הם כחיתו־טרף אל גוזלי הרכים, אל אחרוני יתומי.

ואני, שכולה ודוויה, אין דמי מדמך, אין בשרי כהם מבשרך. רק כאבי ואסוני גדולים מכאבך ועמוקים מאסונך.

למען לא אראה עוד את אחרוני גורי מושלכים לשדות קטל, מופקרים לטרף־עמים, מתהום יסורי אני קוראה אליך:

קחי את בניך מעלי!

כי את כל חמת צפרני, מורעלי־שבולי, מוארסי־יגוני, אתקע בבשר בניך. אתקע וארטש. ללא רחם. ללא רחם.

רחל אני לבני ולביאה טורפה לבניך.

ולמען בני אטרוף ולא אחמול, ארסק ולא אחוס. כאשר לא ידעו רחמים על בני, לא אדע אני על בניך. כאשר לא רוכך לבכם על גוזלי, לא ירוכך לבי על נעריכם.

ואם אֵם את, תגיע נא לדמך המיית דמה של אֵם עבריה, זעקת בשרה הדווי:

קחי את בניך מעלי!

הלל הזקן בצל ההשגחה העליונה

את פעולות המיקוש והמלכודות בירושלים בתקופה זו ניהל עלי.

לאחר שבדק את מקומות המשמרות הקבועים המוצבים לשעות עוצר בעיר, טמן בשעות היום מוקשים, שהופעלו על ידי שעון מיד לאחר שתפשו אנשי המשמר את המקום.

מלכודת אחרת, שהצליחה היתה זו שתכנן אותה פת׳קה. הפחד בפני חיפושים או בפני התפוצצויות גרמה לעתים קרובות, שאנשים שהבחינו באיזה חפץ חשוד הזעיקו את המשטרה.

וזו המלכודת שהתקינו עלי, דב ופת׳קה: כדי חלב היו כידוע מקום

אחסון אידיאלי לכלים שונים. על כן מילאו כד כזה חומר נפץ. הפעלתו היתה כפולה, גם על ידי הרמה, גם על ידי פתיחת המיכסה.

הכד כאילו הוטמן באיזו תורבה בשכונת הבוכארים, אך הוטמן כך שייראה, סביב פוזרו גם כדורים. כל זה עשה רושם, כאילו עבדו פה אנשי מחתרת ורצו להחביא או להוציא מחסן. אך הובהלו ונמלטו.

בירושלים היה מצב צבאי ועוצר. פתאום מטלפנים למשטרה „דיירים" מהסביבה ומספרים שראו כד חשוד מאוד וכדורים מפוזרים.

ביום ט"ו בחשון יצאה חוליית שוטרים למקום. הדבר התקבל על הדעת, מכיוון ששכונת הבוכארים לא היתה מ„הכשרות" ביותר בעיני הבריטים, ממש כ„כרם התימנים" בתל־אביב. על רחביה הם סמכו יותר. על כן מיהרו לתפוש את ה„מציאה" בטרם יסלקוה הטירוריסטים.

באו שלשה שוטרים עם מומחה לחבלה. התוצאה היתה: ארבעתם נתרסקו עד דוק.

ובתוך שכונת בוכרים זו היה אחד המחסנים החשובים שלנו בירושלים מתחת לגג בית־כנסת. וקשורה בו אחת הדמויות המעניינות ביותר בלח"י, הלל הזקן, עליו מספר עלי.

הלל הזקן מירושלים

דב נסע. התחלתי לרכז את החטיבה. ריכזתי שני תאים של בחורים בגיל שמונה־עשרה עד עשרים, אחד הטובים ביותר היה בחור בשם משה ברזני, שכנויו בתנועה היה בן־ציון. הוא עבד בבית חרושת לגזוז והיה בא לפגישותי בבגדי עבודה וידים אדומים ממיץ. הוא גיים את שני אחיו הקטנים לתנועה.

בזמן הראשון התגוררנו, שנינו, אני ואשתי, אצל פניה. כעבור שבועות אחדים השגנו חדר בשכונת הכורדים.

ערכנו קניות נשק קטנות אצל ערבים מהסביבה ובשטח זה היה לנו יוסף אבו־גוש שעמד אתנו בקשרים הדוקים, לעזר רב.

חפרנו מחסנים, והטמנו בתוכם את הנשק והתחמושת שרכשנו במשך הזמן ויחד עם זה התחלנו מכינים פעולות.

באותם הימים הכרתי טיפוס מעניין מאוד: יהודי בגיל חמשים, אב למספר ילדים, שהיה שמש בבית כנסת קטן בשכונת הבוכרים. הוא הצטרף לתנועה והסכים לאחסן אצלו כמות נשק ותחמושת. נתנו לו כינוי: הלל הזקן. הוא היה אדם נמוך ורזה, אדמוני, בעל זקן ופאות ארוכות. תמיד התנשם

בכבדות אך היה זריז בתנועותיו. את הנשק החביא מתחת לרעפים על גג בית הכנסת. פעם באתי להוסיף עוד חבילה.

„נעשה את זה בלילה, מאוחר" אמר לי הלל.

מדוע מאוחר?, שאלתי — הרי אנחנו יכולים לסדר זאת מיד עם חשיכה?.

הלל הסביר: „כעת תקופת ירח מלא. בערך עד שעה שתים־עשרה יהיה הירח מצד זה של הבית. אם נעלה על הגג — יוכלו לראות אותנו מבית הספר לשוטרים. אבל אחר חצות יעבור הירח לצד השני של הבית ואז נוכל לעבוד בצל" והביא את אצבעו אל מצחו כאלו רוצה לאמר: „צריך מוח".

הוא התחבב עלי מאוד בשל כך ובשל התנהגותו גם בעתיד. רציתי ללכת.

„מה? אתה חושב שבחצות תסתובב ברחובות? אני לא ארשה לך. תשאר ללון כאן ואני אעיר אותך בשתים־עשרה". „צווה" עלי הלל. מילאתי את „פקודתו". בחצות העיר אותי.

„קום!" אמר „נשתה כוס קפה שחור וניגש לעבודה".

ראיתי שהקומקום כבר שפות על האש. הלל הכין בעצמו את הקפה. בני משפחתו ישנו במנוחה. כששנינו — ניגשנו לבית הכנסת. הלל חלץ את נעליו. „שש..." השמיע כלפי. הוא העמיד סולם מול האשנב הפונה לגג. עלה ופתח את הדלת הקטנה. לקחתי את החבילה (שק ובתוכו ארגז תחמושת כבד מאוד) ורציתי לעלות בעקבותיו. „חכה, חכה", אמר הלל. הוא ירד, נטל מידי את השק ועלה בסולם בזריזות מפליאה כשהשק בידו האחת ובשניה נעזר בשלבי העץ. „מנין לו הכח הזה?" חשבתי. עליתי בעקבותיו. הלל הזקן עבר על פני הרעפים המשופעים בגמישות לא רגילה ולא מתאימה כלל לגילו — צעדיו היו קלים וחרישיים כצעדי חתול. לפתע עמד, הרים שני רעפים והניחם בצד. ניגשתי אליו ולקחתי מידו את השק. הוא נעלם בתוך החור האפל — מתחת לרעפים. והנה הופיעו שתי ידיו. מסרתי לו את החבילה. כעבור שניות אחדות — כבר היה בחוץ. הרעפים הוחזרו למקומם וירדנו.

בביתי של הלל היה מין חדרון ששימש מחסן לחפצים ישנים. רצינו לשכור את החדר.

„מה זאת אומרת לשכור?" התרגז הלל — „ביתי — ביתכם. עשו כאן מה שתרצו". לא הסכמנו מכיוון שמצבו הכלכלי היה רע.

"ידידי, כוונתך טובה מאוד, אמרנו לו, אבל הברירה בידך: או שתקבל כסף ואז נשתמש בחדרך — או שלא תקח כסף אז לא נשתמש בו. אלו היינו מוצאים חדר כזה אצל מישהו זר — היה בלי ספק מבקש סכום כסף גדול, וטוב לנו שבכסף זה נשכור חדר אצל אדם בטוח, משלנו".

הוא לא ענה. קשה היה לו להחליט. הנימוק וה"איום" שבצדו — סתמו את פיו.

עד מהרה התמלא החדר ארגזים, חבילות בגדי צבא ומשטרה, אקדחים ורובים.

כשנערכו חיפושים בקרבת מקום, באתי במרוצה ואמרתי לו: "הלל, תעביר הערב את כל החבילות לגג בית הכנסת, יכול להיות שיחפשו כאן".

"אין צורך", ענה לי בשלוה נפשית גמורה, "בבית הזה לא יחפשו. אם יחפשו — לא ימצאו כלום".

"מה יש", נסיתי ללגלג, "ביתך יוצא מהכלל?"

הלל הביט בי בפנים רציניות מאוד ואמר, כמורה לתלמיד: "דע לך, שבמקום שאלוהים משגיח עליו — לא יכול לקרות כלום. ולכן — סמוך עלי ואל תדאג. ותזכור מה שאני, הלל, אומר לך".

כאשר האצ"ל חטף קצין בריטי, כבן ערובה לאשבל ושמחון, שנידונו למוות, ושחררוהו, נערכו חיפושים בכל שכונות העוני. חיפשו חדר, אשר תיאורו יתאים למקום מאסרו של הקצין ובתקרתו יהיה פתח. הבריטי לא הכיר את ירושלים ולא יכול היה להצביע על סביבת מאסרו. לכן החלו חיפושים במקומות רבים בבת־אחת.

חששתי שמא יחפשו בביתו של הלל — ואנו הכנסנו למחסן הקטן שני ארגזים גדולים מלאים חומר נפץ, שהיו מיועדים לפעולת פיצוץ גדולה.

"לפחות החבאתם את הארגזים?" שאל נפתלי.

"לא, היום רציתי להתחיל בהרכבת המטענים", עניתי.

"בוא, נראה מה נשמע שם".

נסענו בטקסי עד סמוך לביתו. החיפושים כבר נפסקו.

נכנסנו. אשתו של הלל יצאה לקראתנו:

"אלו ידעתם, אמרה ותפשה את ראשה בשתי ידיה, הם באו, כחמשה שוטרים ואיתם חיילים, והם חיפשו פה — כמעט וגילו את המחסן, אוי ואבוי..."

לפתע הופיע הלל. הוא היה שקט בהחלט.

"היכנסו הביתה", אמר לאשתו בטון מצווה.

"אתה רואה, אמרתי לו, תמיד צריך להעלות את החומר על הגג."

„מדוע?" שאל כמתפלא.

„הרי אתה בעצמך רואה. רק במקרה ניצלת. בדיוק כשם שלא מצאו זאת — יכלו גם למצוא — ואז..."

הוא הפסיקני:

„זה לא במקרה. אמרתי לך פעם ואני אומר לך עוד פעם, ותזכור מה שהלל אומר לך: בבית הזה לא יקרה שום דבר. שיבואו מאה פעמים. שיביאו אלף שוטרים. זה לא בנס, זו השגחה עליונה". הוא נתן תוקף מיוחד לדבריו באימו עלי באצבעו, כמורה הנוזף בתלמיד.

דצמבר שני של דב

הפעולה הכספית האחרונה שלנו היתה החרמת יהלומים בשווי —35.000 לא"י בבית החרושת אשר בפרדס־כץ. הפעולה בוצעה בסיון תש"ו, וכרגיל בפעולות אלה — מתוך בטחון של היות בתי־חרושת מבוטחים בחברה בריטית.

מאז — תקופה די ארוכה כדי להרגיש שוב מחסור כספי. תקופת ה„בנקים" הגדולה עדיין לפנינו. לפי שעה נדרש משהו קל ומהיר. עיקוב מצד מחלקת הידיעות העלה תוכנית של החרמת בסף מידי פקיד פולני, שהיה בדרך מבנק ברקליס לבנק פ.ק.או. הפולני, שניהם ברחוב אלנבי. את הפקיד היה מלווה שוטר יהודי.

מכיוון שהפעולה נראתה לנו פשוטה ביותר, הטלנו אותה על דב עם מספר בחורים צעירים בלתי מנוסים.

ביום י' בכסלו תש"ז נפגשתי בחדרי ב־8 בבוקר עם דב וסיכמנו את דרך הביצוע של הפעולה וקבענו פגישה בשעה 10 ברחוב יבנה, ליד בנין ועד הקהילה.

אני מגיע מרמת־גן ובלב שקט פונה למקום הפגישה. כשלפתע אני רואה את גדעון (אברהם ליברמן) רץ בכל כוחותיו. אני עוצר אותו והוא ממלמל בקושי: דב... פצוע... בבית חולים...

אחר כך התברר:

דב ניגש עם הבחורים לפקיד, שלפו אקדחים ואיימו עליו. מבלי לחשוש כלל לשוטר היהודי.

השוטר — שאחר כך התנצל וטען שהתבלבל — שלף אקדוחו וירה ישר בדב, ופגע בבטנו. דב ממשיך להחזיק את אקדוחו בידו וצועק: „אל תירה ביהודים, אל תירה!" אך השוטר ממשיך ותוקע בדב כדור נוסף. „דני הקטן"

רוצה לירות בו, אך דב, כשהוא מתמוטט, צועק: „דני, לא!" בינתיים פגע גם כדור אחד ברגלו של מוטקה.

הפקיד הפולני ברח, השוטר נבוך, דב רובץ בדם. הבחורים מרימים אותו ונושאים אותו ל„מגן דוד אדום" ברחוב מזא"ה.

בהגיעי לשם כבר לא מצאתיו. מודיעים לי, שהוא הועבר במצב קשה לבית החולים „הדסה". אנו באים לשם: בית החולים כבר מלא שוטרים יהודים.

אני שולח את גדעון פנימה, שיגש לקצין היהודי ויאמר לו בפשטות: זה איש לח"י. באנו לקחת אותו בטרם יבואו הבריטים. הוא צפוי למשפט צבאי. תעודתו נמצאת בידיהם מאז פיצוץ הבולשת בירושלים.

בינתיים הגיעו עוד מספר אנשים שלנו. הידיעה פשטה במהירות הבזק. כעבור דקות מספר, יוצא גדעון ועמו הקצין. הקצין לא ידע איך לנהוג — בעיית „הנאמנות הכפולה" — ועל כן החליט לא לעשות כלום והסתלק מהמקום.

ברגע זה החלטתי לא לשמור על ה„קונספירציה" שלי ולהיכנס פנימה, אף־על־פי שרבים היו בבית החולים שהכירו אותי ולא חשדו בי שאני „פורש" ונוסף לכך מלח"י.

אני רץ במדרגות למחלקה הכירורגית. בפרוזדור עומדים חמשה שוטרים יהודים ובראשם סמל. אני ניגש אליהם ומסביר להם את המצב. בחור זה צפוי לתליה, בלי ספק. אני מדבר בתקיפות, אינני מבקש, אני מודיע: אנו נוציא אותו בכל מחיר. בית החולים מוקף אנשים שלנו. אם יגיעו הבריטים — יתפתח קרב.

ברגע זה עלו וניצבו לידי רמי ודיל. פקדתי עליהם להביא לי אקדח ולחלק נשק בין האנשים הנמצאים למטה, בעיקר רימוני רעש. על דיל הטלתי להביא מונית עם נהג שלנו מתחנת „חשמונאים".

והנה מעבירים את דב מחדר ההמתנה לחדר הניתוחים. הוא קצת מבולבל, בראותו שוטרים. אני מתכופף עליו ולוחש לו שאנו לידו ויהיה בסדר.

אני ממשיך בשכנוע השוטרים. הם נבוכים וטוענים, שמצדם זה בסדר, העיקר שהקצין יסכים, והקצין — איננו.

אני מציע להם לביים השתלטות עליהם, בערב נחזיר להם את נשקם. הם מהססים. אני שואל אותם: ומה הייתם עושים, אילו נכנסנו, בלא אומר ובלא דברים, באקדחים שלופים ופוקדים: „ידיים למעלה!"

„זה עניין אחר" — הם מגמגמים, המסכנים. בינתיים, בפנים — הניתוח.

מפעם לפעם יוצא ד"ר אליוטין, כשחלוקו הלבן אדום מדמו של דב, המנתח הוא פרופ. מרכוס.

ופתאום עולים מולי במדרגות שני אנגלים בלבוש אזרחי.

אני טופח על שכמו של הסמל ואומר לו בקול רם: „שלום, דרישת שלום לרבקה". (מי יודע, אולי יש לו איזו רבקה?) ובאידיש אני מוסיף: „מיר לייגן זיי אוועק" (אנו משכיבים אותם), ויורד בשקט מהמדרגות.

האנגלי פונה לסמל ושואל, מי הוא האדם הפצוע. באותו רגע — כנראה — החליט הסמל לצד מיהו: לנו ולא לצרינו. והוא עונה: האדם הפצוע מת. האנגלים יורדים לחדר המתים להפשׁ את המת, ואכן נמצא שם הרוג: עובר אורח שנפגע.

אך זמן רב לא יעבור, והטעות תתברר להם והם ישובו. כעת נסתיימו כל הוויכוחים. מספר השוטרים גדל בינתיים. אך אני מניח שהם לא יעיזו להפריע. הנה עולים כבר הבחורים שלנו. גם המונית מחכה וגם הנשק ישנו.

ורק הניתוח הזה עדיין נמשך. 50 דקה נמשך.

סוף סוף נפתחת הדלת ודב מוצא על אלונקה, על עגלת בית החולים.

עכשיו הגיע הרגע לפעולה. הבחורים שלפו אקדוחים ופיקדו על כל השוטרים להרים ידיים. השוטרים רוכזו בפרוזדור השני. אם בינתיים ישובו האנגלים — ידפקו בלי היסוס.

אנו לוקחים את האלונקה מידי הסניטרים המבולבלים. פרופ' מרכוס מודיע, שאין הוא נושא עוד באחריות לחיי הבחור, אסור לטלטלו. דב, כמובן, ישן שינה עמוקה, בהשפעת הנרקוזה.

אנו יורדים לחצר, פותחים את השער. המונית נכנסת אחורנית. השער נסגר. לא בקלות אנו מצליחים להכניס את האלונקה למונית.

ובכל זאת: דב הועבר למקום מבטחים ושם קיבל את הטיפול מידי הרופאים שלנו.

דב נזכר: בדיוק לפני שנה, בדצמבר, הוא נפצע קשה בפעולה בירושלים. תאריך ביש בשבילו.

עכשיו יש זמן להיפנות לפצוע קל, ל„מוטקה". הוא הועבר לביתו של ציסקה (אפרים פירסטנברג), הרי זה רק פצוע ברגל.

וכמהלומת פתע מגיעה הידיעה: לפנות ערב נפח מוטקה (מנחם ריבנבך) את נשמתו.

מסעיו של גואל

מריטת עצבים היא אחד האמצעים של מחתרת, שאין בכוחה לצאת בחזית או בזמן.

פעולת אפתעה כזאת, שחשוב יותר משקלה כמעצבנת מאשר בקרבנות, היתה החדרת הפצצה לתוך המחנה הצבאי המרכזי בארץ — סרפנד.

נודע לי על איש לח"י, גואל (יעקב פנסו), העובד כנוהג במחנה צבאי זה. הפגיש אותי אתו «אדם» (עמנואל הנגבי) שהיה קשור עמו. פגישה ראשונה, כדי לתהות על קנקנו בכלל, על כושר ההתמצאות שלו, ואחר כך — גם על האפשרות להטיל עליו פעולה אינדיווידואלית.

ואכן, הבחירה עלתה יפה. תחילה ביקשתי ממנו לבדוק את מקום המושב של מפקדת המחנה, ומה הן האפשרויות להעמיד לידה מכונית.

והנה מה שהודיע גואל: המפקדה שוכנת בשלשה צריפים. על יד הצריפים מגרש חניה, במרחק 30 מטרים מהם. אילו היה מדובר בבנייני אבן, לא היו יכולים להפגע ממרחק זה, אך הרי כאן מדובר בצריפים.

שלב שני היה — הנסיון להעמיד את המכונית שלו באותו מגרש, כדי לעמוד על מידת הביקורת הנהוגה אצל הזקיפים, השומרים על המפקדה: האם בודקים הם כל רכב, אם יש לו רשיון לחנות במקום.

שעות רבות עמדה מכונית של גואל במקום, ואיש לא התעניין לדעת מי־זמה: ללמדך שוב, שהאנגלים הם עם אמפירי, נסיוני מובהק. אין הם חוששים לדבר בטרם נתנסו בו. כמעט שלא עלה בדעתם לשמור שמירה מעולה על מקום, שטרם הותקף, מה פתאום?

עתה נותר עוד לברר שני דברים: מה הן השעות, בהן מצויים קציני בריטים רבים ככל האפשר? ומתי האפשרות שלו, של גואל, לצאת מהמחנה ברגל?

לאחר שכל זה הובהר, הביא גואל את המכונית הצבאית לתל־אביב. הוטמן עליה מטען של 200 ק"ג חומר נפץ. תעודות כניסה ויציאה עם רכב היו, כמובן, בידו.

והוא נכנס עם המטען בשקט גמור ללוע האריה הבריטי, ואנו חיכינו לו, במתח עצום, במונית בכביש הראשי.

הפעולה בוצעה ב־י"ב בכסלו תש"ז. החומר הופעל בעזרת שעון. ואף־על־פי שהספקנו, יחד עם גואל, ל«טוס» כברת דרך בכיוון לתל־אביב, שמענו ממרחקים, את הד ההתפוצצות האדירה. כ־40 קצינים וחיילים נהרגו ונפצעו. מעולם לא פירסמו הבריטים את מספר ההרוגים באמת בפעולה זאת, שהרי המדובר היה במפקדה של מחנה צבאי.

ולאחר נסיון מוצלח זה, הוכנה פעולה שניה בשביל גואל. מאותו סוג, אם כי מסוכנת יותר.

מעתה היינו בטוחים, שבמגרש החנייה שליד מפקדת הצבא בסרפנד, הוצבה

מפקדת מחנה סרפנד ההרוסה

שמירה מעולה מפני כל מכונית חשודה. אם כן, נחפש מקום חדש בשביל מכוניתו של גואל.

והמקום נקבע: בנין מרכז המשטרה בחיפה, ברחוב המלכים. בבנין ענק זה שכנו כל משרדי המחוז של המשטרה ומפקדותיה.

חצר סגורה היתה לבנין, וסמוכים לה שורת מבנים קטנים. הרכב המשטרתי חנה בחצר. הכניסה לחצר זאת צרה, דיה למכונית אחת בלבד. המעבר חסום בגדר תיל הידועה בכינוי „חמור ספרדי", וליד הגדר, שוטר ערבי מזוין בסטן. כל התצפיות שלנו, וגם האינפורמציה שקיבלנו מבפנים, אמרו, שמעולם אין הוא בודק, זקיף זה, את רשיון הכניסה של בעל הרכב הנכנס. ובצדק! שהרי רק רכב משטרתי נכנס פנימה, וכל רכב משטרתי ממילא רשאי להיכנס. ובכן — הבדיקה למה?

ובכן, הדרך ברורה: עלינו להחדיר מכונית, שתהיה בכל מראיה זהה עם מכונית משטרתית. וכמובן, שדין הנהג כדין המכונית. יתר על כן: על הנהג להיות שוטר, כמובן; ו„עוד איזה" שוטר! שוטר אנגלי, כי „נייטיב" ערבי לא יעז פניו לפנות אל שוטר אנגלי ולשאול אותו לרשיון.

עם הכניסה פנימה לא תמו הבעיות. יש לדעת היכן וכיצד להעמיד את המכונית ב„אורח טבעי" ביותר, מבלי לעורר חשד כלשהו. הרי יתכן שלכל מכונית יש מקום קבע. וכן יש לדעת מה יעשה הנהג לאחר שירד מהמכונית:

לאן יפנה שמא עליו להודיע למישהו. וכמובן — שאלת השעה: מה הזמן הרצוי ביותר מבחינת יעילות הפגיעה ומבחינת הבטחון?

על שתי מחלקות הוטלו תפקידי הכנה: מחלקה ו, היא מחלקת הידיעות שלנו, מכינה את המיסמכים המתאימים; והמחלקה הטכנית — את המטענים. מטען הגון הקצבנו לכבוד משטרת מחוז חיפה — עם חיפה יש לנו חשבונות דמים לא־מעט: 400 ק"ג. שהרי כאן אין צריפי עץ, כי אם בניין ענק, ושוב קבענו הפעלה על ידי השעון. אולם מכיוון שתתכן — אפתעה — מישהו ירגיש במכונית, או תקלה אחרת — התקנו גם פתיל לשעת חרום. באין ברירה, ידליק הלוחם את הפתיל; כלומר: יפעיל את מכונית התופת מיד, עם כל הסיכון לחייו, או ליתר דיוק: עם הבטחון המלא כמעט, שלא יוכל לצאת עוד מהלוע. מכל מקום, אנו נצייד אותו גם בנשק. יסוג או יפול — חלילה — תוך קרב.

ביום כ' בטבת תש"ז אנו ניגשים לביצוע.

על העברת המטענים אחראי רמי. הם בארגזים. הוא מוציא את הארגזים מהמחסן ומעלה אותם למכונית המשא. עכשיו הוא — עם עוזריו — פונים לשוק לוינסקי. שם הם קונים שקים של תפוחי זהב. את תפוחי־הזהב הם מפזרים בערימה גבוהה, ואף בצידי המכונית, כך שהם מכסים את הארגזים. והרי העונה, היא עונת הקטיף, ומכוניות טעונות תפוחי־זהב משוטטות בכבישים למאות.

כך הם נוסעים עד לחורשה "שלנו" בבנימינה. בשם שיש לנו חורשה בבני־ברק, בשביל גוש דן, כן יש "לנו" חורשה בבנימינה, בשביל השומרון.

ואותה שעה נוסעים לאותה חורשה במכונית "סטיישן קאר" כחולה, הדומה ביותר למכונית משטרה: גואל, ה"קולחוזניק", ראובקה (ראובן אייזיקוביץ), שמואל ועלי.

העבודה הקדחתנית מתחילה כאן. הללו פורקים את תפוחי־הזהב ופותחים את הארגזים.

הפעולה של הטענת "המכונית המשטרתית" איננה קלה. והמקום, גם אם הוא חורשה, איננו ג'ונגל, שאפשר להסתתר בו מעין כל. ועל כן, המהירות מעל לכל. הבחורים עובדים כ"שדים". מתקינים את השעון ואת הפתיל.

בגואל מטפל עלי. הוא הופך אותו לשוטר אנגלי "ממש", מלביש אותו במדים ומלמד אותו לבטא כהלכה משפטים אחדים, העלולים להידרש תחת לשונו.

"ראובקה" מטפל ב"דומם". הוא צייר, ויש לקביע במכונית את הסמלים משני הצדדים וכל שאר הפרטים, שנבדקו תחלה יפה־יפה.

ומכיוון שאין זה נאה והולם להוליך למפקדת המשטרה תפוחי־זהב,

הוטעני על המטענים שמיכות משטרתיות וכל מיני אפסנאות משטרתית אחרת.

גם פתיל נקבע ליד דלת היציאה של הנהג, כדי שיוכל להדליקו במקרה שאי־אפשר יהיה להשתמש בשעון.

ועתה הכל מוכן.

השיירה מתפרקת: ה„קולחוזניק", שמואל, עלי, רמי וראובקה חוזרים במשאית דרומה, לתל־אביב. עיניהם דבוקות בו, בגואל היושב בתא הנהג עם „חבילה" שכזאת, ארבע מאות ק"ג, ופניו צפונה, לתוך מערת הפריצים, פנימה. ולבם חרד מאוד. מלווה אותו פיסקה במונית הריקה שלו. הוא מחכה לו אחרי הנסיגה, מאחורי תחנת „אגד" הישנה.

גואל מגיע עד שער הכניסה, נעצר כדין ליד הזקיף. השוטר הערבי פונה אליו בחיוך „יו וונט גאו אין, ג'וני?" („אתה רוצה להיכנס פנימה, ג'וני" — וגואל חושב: אוי ואבוי, מנין הוא יודע את שמי?) והשער נפתח.

גואל ממשיך בביטחה פנימה ופונה למקום, שתואר לו כמקום חנייה פנוי. והנה תאפתעה הראשונה (וכי בוצעה אי־פעם תוכנית ללא אפתעות?): החצר מלאה מכוניות, משוריינים, ניידות ואף מכוניות של קציני־מטה גבוהים.

מה זה היום? ישיבת־חירום לכבוד המאורע העומד לבוא?

אף מטר אחד אינו פנוי במקום החנייה. אין ברירה. גואל אינו חושב הרבה ומעמיד את ה„אוצר" שלו באמצע החצר, בניגוד לכל המותר וההגיוני.

ובדיוק באותו רגע, כאילו לפי הזמנה, יוצא הקצין־התורן מהבניין ואחריו מספר קצינים גבוהים ועורכים סקירה ביקורתית במגרש החנייה ו... תוזרים לבניין. כיצד לא ניגשו לברר, מה עושה מכונית זו באמצע?

אך אין לו לגואל זמן להרהר בנס. הסמל־התורן יוצא מיד וניגש ישר אליו ופותח בקללות (אותן גואל דוקא מבין) על „הבלאדי" הזה, שהעמיד את המכונית באמצע, בדיוק בשעת ביקורת. ואין הוא, הסמל, מסתפק בקללות. הוא ניגש ישר למכונית ופותח אותה בחזקה. גואל — שירד בינתיים, כדי להסתלק ולסמוך על פעולת השעון — ניגש מהצד השני לדלת שבה מחובר הפתיל ומחליט לא לסמוך עוד על ניסים. הסרג'נט שואל, מנין מכונית זאת. גואל עונה: מתל־אביב (למה לשקר?). ובעת מתן התשובה פשוט מדליק את הפתיל.

הפתיל בוער.

הסרג'נט לוטש עיניים: מה מתרחש פה? גואל יודע: כעת אין לאבד זמן. הכל גלוי. הוא שולף את אקדוחו ויורה. מחטיא. הסרג'נט תפש הכל. שלף גם הוא את אקדוחו ופתח באש אל גואל, הבורח לעבר השער.

השוטר הערבי איבד את עשתונותיו — מה פתאום שני ג'ינים יורים זה

בזה. וטרם הספיק לתפוש משהו, תפש גואל את ה„סטן" שעל כתיפו וסיבב אותו סביב־סביב. השוטר התהפך, וגואל קפץ מעל לשער.

בחוץ ירד גשם. האנשים מעטים, ואיש לא תמה על „שוטר אנגלי" שרץ; לא רוצה להרטב. הד היריות לא הגיע. גואל רץ ישר לתוך המונית של פיסקה. המנוע שלה עבד כל הזמן, לא איבד אף שניה.

דרומה!

הספיקו לנסוע מאות מטרים וכמעט שהם עצמם התהפכו מעוצמת ההתפוצצות.

אגף שלם של הבנין נהרס. מהרכב בחצר לא נשאר דבר שלם. בהודעת הרשמית דובר על ששה הרוגים ועשרות פצועים.

בחיפה הוטל עוצר. עשרות נעצרו.

ואנו חבקנו בזרועותינו את גואל, שעתיים לאחר המעשה, כבר בתל־אביב.

האצ"ל מלקה וחוטף

בחדשי טבת—שבט תש"ז באה שוב התפתחות דרמטית וחריפה ביותר במלחמה נגד הבריטים. מכל מקום, מבחינת מלחמת־העצבים ומכת הפרסטיג'ה, היו אלה מהחדשים הקשים ביותר לשלטון הבריטי.

גם אם לא פסקו ההתקפות שלנו שבוצעו כמעט יום־יום ולילה־לילה על אובייקטים שונים, כבישים, טלפונים, צנורות נפט, רכבות וכדומה, הרי במרכז תשומת לב בארץ וגם בעולם הועמדו שתי פעולות: ליל ההלקאות והטיפת בני־ערובה.

כתגובה על 18 מלקות, שהולקה איש אצ"ל יצאו יחידותיו לכבישים, ובכל אשר נזדמן להם עצרו קצינים וחיילים בריטים והלקום.

יחידה אחת כזאת, שיצאה להלקות באיזור השרון, נתפשה. אחד האנשים נהרג וארבעה נאסרו, כשברשותם נשק ושוט. הארבעה היו: יחיאל דרזנר, אליעזר קשאני, מרדכי אלקחי וחיים גולובסקי.

הלקאת הקצינים גרמה לזעזוע באנגליה ולצחוק בכל רחבי העולם. רבים בעולם נהגו ממכת הפרסטיג'ה של ה„ג'נטלמנים" הבריטים, שהם ג'נטלמנים מאוד באנגליה אך גסים מאוד במושבות. הפעם נתקלו בעם מגזע אציל יותר מהם, אשר השיב מכה אחת אפיים.

עונש מלקות שהוטל על אסיר לח"י, כוטל חיש מהר על ידי הנציב העליון. יחד עם זאת נתקיים דיון בדרג הצבאי הגבוה ביותר באימפריה על אמצעי חירום חדשים. אולם אלה לא הוצאו לפועל אלא לאחר ההתפתחות הנוספת.

כעבור שלושה ימים נדון למוות דב גרונר, שנמצא פצוע קשה לאחר התקפה על משטרת רמת־גן. לאחר שהגנרל ברקר אישר את פסק־הדין — ביום ב' בשבט — חטפו אנשי אצ"ל פקיד ממשלה אנגלי, בירושלים, ושופט אנגלי בתל־אביב, כבני־ערובה.

סמוך לכך נידונים למוות גם דרזנר, קשאני ואלקחי. ורגעים מספר לפני צאתו מן הארץ, אישר הגנרל ברקר את פסק־הדין.

ובאותם רגעים אחרונים ממש הכינונו אנחנו התנקשות אחרונה עליו.

הוכנה חבילה־מוקש, שנועדה לאוירון שלו. התקשרנו עם אחד העובדים המרכזיים בשדה־התעופה בלוד, שהיתה לו גישה חפשית לכל אוירון, כולל אוירון צבאי. האיש קיבל את החבילה ומוכן היה להכניסה לאוירון, אולם ברגע האחרון — וגם זה לא במקרה, כי אם מיתר זהירות ואחר פחדם — שונתה התכנית וברקר יצא משדה־תעופה אחר.

גל הפעולות של שני הארגונים הלוחמים אינו פוסק, ולעומת זאת פותחת ה„הגנה" בפעולות נגד. אורבים למדביקי כרוזים. איש אצ"ל אחד נתפס, אולם שוחרר מיד לאחר שנתפס גם איש „הגנה" על־ידי אצ"ל. העתונות הרשמית מאיימת בלי הרף בהשמדת המתתרת „המסכנת את התקווה הציונית".

אלא שבינתיים נתבגר העם. לא רק שימי שבט תש"ב, ימי בידודו של יאיר ואנשיו, אינם הוורים, כי אם אף לא ימי ה„סיזון" מתש"ד. לבו של רוב העם הוא עם הלוחמים. ועל כן מצליחה ה„הגנה" למנוע פעולות מסויימות, מצליחה להציל חיי בריטים רבים ובזאת לדחות את שעת ההכרעה המדינית, אך אינה מצליחה לגרום להפוגה ממושכת.

לחץ במצב הצבאי

עתה הוצאה לפועל התוכנית שהוכנה מזמן. הוכרז משטר צבאי באזורים גרחבים, בעיקר בגוש המרכזי של תל־אביב והסביבה, וכן בשכונת מאה שערים בירושלים. כרבע מיליון יהודים נכללו בתחום המשטר הצבאי, בו הוקמו בתי־דין של שדה, נסגרו בנקים, בתי־קולנוע, צומצמה התנועה וכו'.

האיום היה להמשיך במשטר הצבאי עד אשר יסכים הישוב להסגיר את „כל הטירוריסטים" ואין צורך לומר, שהבריטים בטוחים היו, שההרס הכלכלי שיוּבא על הישוב היהודי, שרובו כמעט מנותק מן העולם, יביא ללחץ על המחתרת להפסיק את פעולותיה.

אולם מה שלא פיללו לו היה ודאי זה, שלמרות המשטר הצבאי ובכל התנאים, נמשכה המלחמה. בעצם ימי המצב הצבאי.

כיצד נתארגנה אצלנו, כמעט בין לילה, מחלקת־פעולות מחוץ לתחום האזור־הצבאי, על כך מספר עלי:

„לאחר בחינה בקורס ברענגה, שהסתיימו אותו יום, ואנשיו חזרו לבתיהם, הלכתי למשפחת קרובי ברמתיים, ללון שם. בבוקר, כשהתכוננתי לחזור לתל־אביב — שמעתי מהרדיו על הכרזת המצב הצבאי. לא ידעתי עדיין מה אעשה. על כל פנים לא היתה כל ברירה. צריך להשאר בבית ולהכות. משהו מוכרח להתרחש. ובינתיים אחשוב.

ברור היה לי שאין כל אפשרות להשיג קשר עם המרכז בתל־אביב. על כל פנים. לא באותו יום. באזור השרון הכרתי את אנשינו האחראיים. כמובן שלא רצוי לגשת אליהם בשעות היום. צריך להמתין עד רדת הלילה.

לפני הצהריים בא אלי דרור (נרדכי בן עוזיהו), שהיה באותה תקופה

האחראי על אזור רעננה—הרצליה—כפר־סבא—מגדיאל ורמתיים. שאלתו הראשונה לכשראני היתה:

„יש קשר?"

„עוד לא", עניתי.

ישבו יחד והחילונו מבהירים לעצמנו את המצב: לפי ידיעתנו, נשארנו אנו שני האחראים היחידים באזור זה. קשר עם המרכז — אין. לדרור יש כמות נשק קטנה ומספר עשרות ק"ג חומרי נפץ. האנשים מוכנים. כל הקשרים תקינים.

נראה היה לנו שאין סיבה להמתין, צריך לפעול בכוחות שיש תחת ידינו.

החלטנו שדרור יכין את האנשים והנשק כדי לצאת בהקדם האפשרי לפעולה ואילו אני אטפל בהשגת קשר עם המרכז, ואם אפשר יהיה — בתעמולה. ידוע היה לשנינו שישי נמצא בביתו בסביבה ושנוכל למסור לידיו את הטיפול בתעמולה. אם הכל ילך למישרין — מחר בערב נוכל לצאת לפעולה הראשונה: להתקיף את המשמר הבריטי החונה על גשר הירקון צפונית מפתח־תקוה. אחר שקבענו פגישה לשעות הלילה המאוחרות — נפרדנו.

במשך אחר־הצהריים הצלחתי לאסוף אצל אוהדינו כשתי עשרות לירות להוצאות השונות לימים הקרובים. עם ערב הלכתי אל ישי. הוא קרן משמחה כשפגשני.

„מאחר שאין לנו קשר עם המרכז"... פתחתי...

„יש קשר", הפסיקני, כולו להט.

„כיצד יש?" הופתעתי.

„אלדד נמצא בסביבה. הערב יהיה כאן המקשר שלו. אסדר פגישת ביניכם". אמר בנשימה אחת.

הרגשתי הקלה רבה למשמע דברים אלה. ובכן, אם לא כל המרכז, לפחות אלדד נמצא מחוץ לתחום הסכנה. וכאן, בקרבתנו.

שוחחנו ארוכות על השתלשלות הענינים בארץ, על סיכויינו לעתיד והפלגנו קצת בחלומות על ימים טובים שיבואו אי־פעם, תוך צפיה לבואו של המקשר.

הוא בא בשעה תשע.

„סדר לי פגישה עם אלדד", בקשתיו. „במהירות האפשרית".

„עם אלדד אינני יכול להפגישך כעת", ענה. „אבל בוא עמי ואפגיש אותך עם מישהו אחר".

„עם מי?"

„עם גרא".

„גרא פה?" התאמצתי שלא תתפרץ השאלה בצעקה מגרוני. לכל הרוחות. הרי שהכל בסדר. לא תארתי לעצמי. גם אלדד וגם גרא. בודאי גם דאגו לקשר עם תל־אביב. וכבר צעדנו בתוך הפרדסים, בשבילי חול שההליכה קשה בהם ומייגעת. קיללתי את החול על שמנע בעדי מלהתקדם במהירות גדולה יותר. רציתי שתשאני רוח חזקה ואגיע אל גרא, אציג בפניו את כל הקשרים שיש תחת ידי והתכניות שדרור מציע לבצע והעבודה תתחיל בכל המרץ.

התברר שאלדד הועבר מבעוד זמן לכפר שמריהו, שם שכר לו דירה אליהו אלוני, לאחר פיצוץ בית המלאכה שלו. וגרא הצליח להסתנן ולצאת מתל־אביב עם הכרזת המצב הצבאי והגיע לשם ב־2 אחר־חצות.

אפתעתי ושימחתי גברו עוד יותר כשפגשתי את גרא בחברת מתתיהו. רבון העולמים — גם מתתיהו. הרי לך כח עצום באזור זה. נוכל לחולל גדולות.

גם גרא היה במצב רוח טוב. היא לא חשב שכה רבים מאתנו ייקלעו במקרה לסביבה. קשר עם תל־אביב עוד אין, אך הסיכויים רבים, שבמשך יום המחרת תושג אפשרות של מגע מסויים. ברור, שצריך מיד לפעול בכל הכיוונים.

„דבר אחד עליך לדעת", אמר לי גרא, כששאלתיו: „אלה פעולות עדיפות" — „ברגע זה הכל מותר. הכל מותר. העיקר לפעול".

יום המחרת היה מיועד להכנות הסופיות ויציאה לפעולות. אולם, גם אכזבות נכונו.

בבוקר, בדרכי חזרה הביתה, לאחר פגישה עם דרור, אשר דאג לי אמש כשלא הופעתי לפגישה עמו, ניגש אלי, ליד תחנת האוטובוסים ברמתיים בחור מוכר. לראשונה לא היה ברור לי מי הוא, אך כשהתקרב, הכרתי בו את גואל. ידעתי שהוא עובד בחיפה. לא הבנתי מה סיבת נוכחותו כאן, שהרי לבטח לא ידעו בחיפה על הימצאותם של גרא ואלדד באזור.

„יש לך קשר?" שאל גואל.

לפי נימת קולו הרגשתי שמשהו אינו כשורת.

„יש. קרה משהו?"

„פנצ'ר גדול". אמר, „אמנון, נפתלי ושתי בנות. נאסרו. באתי לחפש קשר".

הפעולות נמשכות

„וצלאלי?" שאלתי, בידעי שהלה נמצא גם־כן בחיפה.

„הלא בצלאלי נאסר כבר בשבוע שעבר", ענה בתמיהה.

„לא ידעתי".

הולכתי את גואל לחדרו של דרור, כדי שיעזור בהכנת המוקשים, עד שאביא לו הוראות בערב, לאחר פגישתי הבאה עם גרא.

יגאל, שנשאר אחרי הקורס בקרבת מקום, הצטרף אליהם. ושוב אפתעה נעימה: לפגישה עם גרא הופיעה מכונית ובתוכה דב. אכן, זו היתה סנסציה. דב הצליח לצאת את תל־אביב, בהסתננו דרך קו המשמרות הבריטיים בבוקר אותו יום, והגיע לירושלים. לאחר שנתן הוראות, להכנת פעולות מספר, השיג מכונית עם נהג ובא לשרון, בנסעו דרך וילהלמה וראש־העין.

דב ישנו — ובכן, פעולות תהיינה — ללא ספק.

עוד באותו לילה לקח דב את גואל ונסעו לחיפה.

למחרת היו כבר פעולות מוכנות בירושלים, בשומרון ובחיפה.

העבודה נכנסה למסלול.

חלף שבוע מאז הוכרז המצב הצבאי. עוד רבים מהלוחמים הצליחו לצאת את ה„אזור". מירושלים, שעל שכונותיה העבריות הוטל עוצר, הגיע עוזי הגינגי. יציאתו היתה כפלא בעיני אנשי ירושלים שמחוץ לעוצר.

פשוט יצא — ובא.

איך יצאת? שאלוהו.

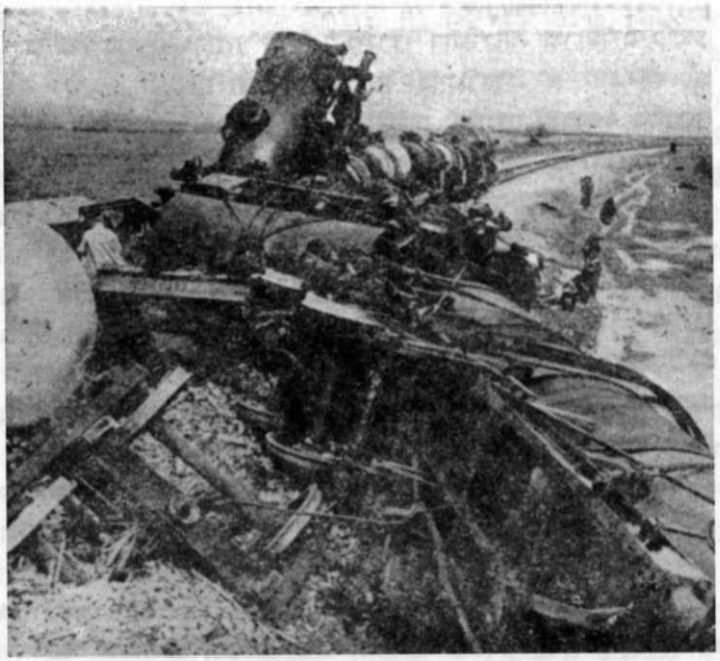
„בעצמי איני יודע" — ותוך חיוך צנוע הסביר: „החלטתי שצריך לגשת למסעדה הגונה לזלול ארוחה בריאה... ויצאתי".

כבר מזמן הילכה בינינו ההלצה שעוזי הגינג'י מסוגל לעבור בראשו דרך קיר אטום. וכמעט שלא הגזימו. קור רוחו של הבחור היה מוזר במקצת. המיד נראו פניו כמכוסים במסכת שעוה בעלת גוון בלתי משתנה, עינים שקטות, חיוך תמים במקצת ועם כל אלה בטחון, מהירות פעולה, זריזות ושכל הגיוני ופשוט בגוף שאף פעם לא עבר בו רעד.

עוזי השתתף כמעט בכל פעולה נועזת ומסוכנת.

בכחות אלה, דב, יורם, דני הזקן, עוזי, גואל ואחרים, החלו פעולות כמעט בכל מקום בארץ.

בבית הקורסים בין רעננה והרצליה התחיל יגאל מדריך קורס חדש, שהיה מורכב כולו מאנשי הסביבה.

רכבת־נפט ממוקשת, ע"י קלקיליה

מתל־אביב והאזור הגיעו ידיעות משמחות על התקפות שונות, מוקשים, רמונים, יריות. — כאן פועל מזל. הכחות הבריטיים נעשו יותר ויותר עצבניים ומצבם הפך למגוחך: מצד אחד הם מטילים עוצר ומצב צבאי על מחצית האוכלוסיה העברית בערך, ומצד שני הם מותקפים יותר מאשר לפני הטלת המצב הצבאי הזה.

מצב הרוחות, שהיו מודאגות לראשונה, היה מרומם כעת.

(עד כאן דברי עלי)

כשלון המצב הצבאי

שלשה שבועות נמשך המשטר הצבאי. שלשה שבועות קיים היה למעשה גיטו יהודי סגור, בו ממש חולקו מזונות לאוכלוסיה. מאה אלף חיילים בריטים מרוכזים בארץ. מרביתם מציפים את כבישי האיזור של המשטר הצבאי ואת רחובות תל־אביב, רמת־גן, בני־ברק, פתח־תקוה, אלה מרכזי ה„טירור". ובאותה עת פועלים כוחות לח"י ואצ"ל בכל מקום.

בתוך האיזור הצבאי. העמדות הבריטיות רועדות מכל משב רוח קל וקול צעדים. מחוץ לאיזור הצבאי, הרכב הבריטי נע כמעט על גבי מוקשים המתפוצצים בלי הרף.

בחיפה חודרת יחידת לח"י ל„משרדי ההערכה", בירושלים מבצע אצ"ל התקפות על גיש הבטחון הבריטי המכונה „בוינגראד".

ובאותם הימים אנו פותחים בפעולות בלונדון עצמה: בלונדון פוצץ „המועדון הקולוניאלי הבריטי". וגם אם האבידות בנפש לא היו רבות, היה זה זעזוע פסיכולוגי עצום. עד לב האימפריה מגיעים ה„שטרניסטים".

מפקד הדיביזיה הראשונה, גנראל גייל, האחראי למשטר הצבאי, מודיע שהגיע הקץ ל„טירוריסטים". לא יובלו להמוק מהטבעת הצבאית. לא נותר להם אלא הים — ושם ידאג להם הצי הבריטי.

כעבור שנה דאג הצי הבריטי הלזה לפינוי הכוחות הצבאיים של כל הגנרלים הבריטים, שרוכזו פעמים לא מעט ל„דיכוי" סופי של ה„טירור".

באנגליה שרר באותו חודש מרס 1947 קור איום. נצטרף לכך חוסר ידיים עובדות במכרות הפחם, כי מאתיים אלף „ידים אובדות" עסוקות היו ב„דיכוי הטירור" ובמניעת עליית מעפילים לארץ ישראל.

הצגה אחרי הסרס

אחת ההוראות שניתנו ביתי המצב הצבאי היתה מעין „אוטונומיה" בפעולות. לא צריך עוד להגיש תוכניות לאישור המרכז. הרשות ניתנת לכל

יחידה לפעול מיד. אין לאבד אף יום ואף לילה, יש להכות באויב בלי הרף וכל המרבה להכות הרי זה משובח.

במסגרת הוראה זו בוצעה, למשל, הפעולה על מחנה הצבאי בפרדס חנה, אחר צאת החיילים מהצגת קולנוע. בתל־אביב והאיזור נסגרו בתי הקולנוע והללו כאן „יבלו"? אין זה צודק. הבה ונעשה להם הצגה. פעיל במיוחד בשטח זה הוא יורם (יעקב אהרוני), והוא אחראי על הפעולות בשומרון.

על הפעולה הזאת, בה נפלו 11 בריטים ו־18 נפצעו, מספר עלי:

מארב בפרדס חנה

„מאחר שבעבודתי הנוכחית כמעט שלא הייתי מעורב באורח אישי בפעולות, מצאתי הזדמנות להצטרף למארב שיורם תיכנן על־יד פרדס חנה.

בין שני מחנות מרוחקים זה מזה במאות מטרים אחדות, השתרע אזור מחסנים ובתוכו בית קולנוע צבאי. כביש חיבר את שני המחנות ועבר ליד המחסנים והקולנוע. גדר תיל, משני צדי המחסנים — לאורך הכביש — היוותה כעין פרוזדור מוגן בין שני המחנות, האחד ממזרח והשני ממערב. צפונה מהגדר השתרע פרדס, אשר גבל עם גדרו של המחנה המזרחי. לאורך הפרדס מצפון הוליכה דרך מזרחה ישר לתוך שער המחנה. ליד השער שמירה בעמדה מבוצרת. משחצית את הדרך הזאת נפגשת במספר בתים ערביים כפריים שבחצרותיהם הסתובבו כלבים נבחניים. זה היה מקום התורפה ברצותך להתקרב למחנה, או להתרחק ממנו. נביחת כלבים עלולה לעורר את תשומת לב המשמרות, על תנועת אנשים זרים בשטח. ומאחר שלא היתה דרך אחרת היינו עתידים לעבור בנקודה זו גם בדרך לפעולה וגם בנסיגה. אמנם עקרונות הטקטיקה של מלחמה זעירה המתנגדים לרוב, לנסיגה באותה הדרך, בה התקדמת — אך לא היתה ברירה.

אבל הצרה היתה עוד יותר גדולה באשר מאחורי הבתים הערביים האלה היינו מגיעים לשטח שדות פתוחים, רחבי ידיים, המשתרעים בין פרדס־חנה, בנימינה והרי זכרון יעקב.

להכנס לבנימינה — שטות — בודאי אחרי פעולת התקפה כלשהי היה הצבא מטיל בה עוצר ועורך חפושים.

את בעיית ההתקדמות פתרנו בצורה מסוכנת במקצת: להתקדם בזחילה לאורך גדר המחנה תחת מחסה עצי הפרדס ולהמנע על־ידי כך מלעורר את הכלבים לנביחות. אולם אין כל אפשרות לחזור ולסגת בדרך זו. לא היתה ברירה: נחצה במהירות האפשרית את הפרדס, ונעבור את הדרך ואת הבתים

הערביים, הכלבים ינבחו. נניח להם לנבוח ונמשיך בשדות בכיוון למזרח. לקחנו בחשבון שצבא הוא גוף כבד ומסורבל. יעבור זמן עד שיזוז. לשדות לא ירדו בשיירה כי אם ישלחו פטרולים רגליים קטנים — אם ישלחו. אם יהיה הכרח — נפתח באש משני תת־מקלעים מטיפוס טומי, שיהיו עמנו, ונטיל רימונים.

מטרת הפעולה: להתקרב לגדר, במקום הסמוך ביותר לבנין הקולנוע, לשכב ולהמתין לסיום ההצגה, כשהחיילים ינהרו החוצה — לפתוח באש אוטומטית מלווה במספר רימונים — ולסגת. נקודת המוצא: בנימינה. הנסיגה: לזכרון.

פגשתי את יורם באחת החורשות בבנימינה. הוא ישב עם אבשלום (חיים רבינא) ושמיר (שצמן). שלושתם ניקו את הנשק המיועד למארב. הצטרפתי. יורם קבע שהוא עצמו ואבשלום ילכו עם תת־מקלעים ואלו שמיר ואני — עם רימונים — ואקדחים להגנה עצמית, במקרה הצורך. לקחנו שלושה רימונים כל אחד. שניים להטלה, ואחד לרזרבה „על כל צרה שלא תבוא".

המכה צריכה להיות קצרה ומפתיעה: פתיחת אש משני תת־מקלעים, הטלת ארבעה רימונים, נסיגה.

בקחתנו בחשבון שהצגת קולנוע מסתיימת סמוך לשעה תשע בערב, וכי ההליכה וההמתנה תערוכנה כשעה וחצי — יצאנו לדרך אחרי השעה השביעית, עם חשיכה.

הדרך עברה ללא תקלות.

סמוך לשעה שמונה וחצי, לאחר הליכה שקטה ואיטית בין הפרדסים, הגענו לאזור המסוכן — גדר המחנה.

יורם, שהלך בראש, התכופף תוך כדי הליכה והאט צעדיו, בהימצעו מלדריך על ענפים ולהקים שאון בלשהו. עשינו כמוהו. הלכתי אחריו בהרגשת בטחון מלא. הכרתיו היטב וידעתי שאפשר לסמוך עליו בפעולה ללא סייג. הוא ניחן בכושר התמצאות, ערנות מצד אחד ומוח שקט ושיקול־דעת מצד שני — תכונות חשובות מאוד למפקד צבאי. ובאמת — פעולותיו של יורם היו תמיד מוצלחות.

יורם האט את צעדיו. עתה — כל פסיעה היתה מדודה. לפעמים העמדת את רגלך על הארץ ועברו עשרים, שלושים שניות, עד שהרמת את הרגל השניה.

אימצתי את עיני: בעשרה מטרים לפני — גדר־תיל. מאחורי הגדר — כביש. קצת שמאלה, מעבר לכביש — בנין גדול מאורך — הקולנוע. קולות נגינה ודבור מקוטעים נשמעו בחשכה — הסרט. „תשארו כאן", לחש יורם.

והתקדם, כשאבשלום עמו, נשכבו בסמוך לגדר כשפניהם אל הקולנוע. שנינו, הרמנים, נשארנו מספר צעדים מאחוריהם ושכבנו בתוך „צלחת" אדמה.

החלה הציפיה. כל דקה, כשעה. ושוב מחשבות שתורות חולפות: ומה אם יבחינו בנו בטרם תסתיים ההצגה? ואם, כשנפתח באש — תזדמן למקום מכונית — משוריינת, או משמר חיילים נע? או לשמע היריות יצאו פטרולים מהשער וניתקל בהם בצאתנו מהפרדס — בשעת הנסיגה? אנו בשני תת־מקלעים ואלו הם — יפתחו באש ממקלעים — ויהסלו אותנו.

צעדים. חייל בודד הולך ומתקרב על הכביש. דיבור. כנראה שהם שנים. הנה הם מתקרבים. מתקרבים. עוברים. הם משוחחים בעליזות. אינם יודעים שאנו כאן. ולמעשה אין זה נוגע להם. הרי הם כבר יהיו רחוקים. בהם לא יפגעו כדורינו. אילו ידעו האחרים — אלה הנהנים כרגע מההצגה.

הנגינה בקולנוע מתגברת. המולה. כנראה שההצגה נסתיימה. הדלתות נפתחו לפתע והחוצה פורץ בליל צעקות — שריקות — צחוק פרוע ושיחות בקול רם.

לראשונה יצאו בודדים, זוגות ושלישיות. בחלקם פנו שמאלה והתרחקו לעבר המחנה השני ובחלקם ימינה — ועברו על פנינו. כעת לא היתה סכנה שירגישו בנו בחשכה הגמורה וברעש שהם הקימו.

יורם עוד לא יורה. כנראה שהוא מחכה לקבוצה גדולה יותר. המטרה צריכה להיות „בעלת ממדים". השטח גדול. לשמע היריה הראשונה יתפזרו לכל רוח. לא ישאר במי להטיל רמונים. „האצבע מגרדת" — רוצים ללחוץ ולהסתלק. כל רגע במקום הזה נהיה יותר ויותר קשה. חז"ל אמרו: „איזהו גבור — הכובש את יצרו". כמה צדיקו. ויורם אמנם כבש את יצרו. הוא חיכה עוד מעט, עוד רגע.

כעת זרם האנשים הולך וגדל. קבוצות קבוצות בנות עשרה עד חמשה עשר חיילים מתקדמות לכוונינו.

יורם מתרומם וכורע על ברכו. אבשלום אחריו. אני דוחף במרפקי את שמיר. הוא מושך בשרוולי. אנו מוציאים איש איש רימון. נושכים את הפין הנוצר. מכניסים את האצבע לתוך הטבעת.

עוד שניה, עוד שניה — יורם יורה צרור קצר ואחריו יורה תת־מקלע אחד בלבד. אין פנאי לחשוב. שנינו קופצים ומטילים את הרימונים. מיד נשכבים. החיילים רצים לכל עבר. חלקם נשכבים בתעלה ליד הכביש. עוברת שניה — שתים — שלש — ארבע — התפוצצות רימון ואחריה התפוצצות שניה. הרסיסים שורקים מעל לראשים. תת־מקלע החליף מחסנית. הוא יורה

שמיר מטיל שוב רימון. אני מושך בפין הרימון שלי. הוא לא יוצא. אני נושך בחזקה — מסובב אותו בכח הנה ושוב. לא זז. הרימון השלישי מתפוצץ.

אין ברירה. מאמץ אחרון להוציא את הפין. כברק חולפת מחשבה להוציא מהתרמיל את הרימון הנוסף, אך לא — שלושה חברי כבר רחוקים כעשרים צעדים. אני מוותר על הרימון, רץ אחריהם.

כעבור דקות מספר אנו בקצה הפרדס. צריך לעבור את הגדר. מעבר לה — דרך הכניסה למחנה. זהו המקום המסוכן בנסיגה. אנו עוברים את הגדר ונשארים בסמוך לה. ואז — „הופ" — כולנו בבת אחת חוצים בקפיצה את הדרך. דבר לא אירע.

הכלבים נובחים. אנו נכנסים לתוך חצר המשק הערבי. נשים מבוהלות נכנסות בחפזון לתוך הבית. גבר ערבי מציץ בעד דלת פתוחה, שאור עששית קלוש בוקע מתוכה.

ברור שלא יעיז לנקוף אצבע, אבל הוא מסוכן, באשר יורה את דרך נסיגתנו לחיילים העלולים להזדמן לכאן ולחקור אותו. הכרחי להתרחק חיש מהר. בפסיעות קלות עוברים את הגדר — במקום בו היא רצועה ביותר וכבר משתרעים לפנינו שדות מעובדים. הירח טרם עלה. במרחק, לפנינו, משחירים הרי הכרמל הדרומי. זכרון יעקב. אנו חותכים דרך השדות צפונית־מזרחית בקשת רחבה.

אני צועד אחר יורם.

„מה קרה עם התת־מקלע?" לוחש אני. „מדוע ירה רק תת־מקלע אחד?"

„תרמיל נתקע בבית־הבליעה. הכדור השלישי. אי־אפשר להוציאו".

„תן לי לנסות".

יורם מוסר לידי את התת־מקלע. אני דורך את הסדן. השן החולצת אינה חולצת את התרמיל. כנראה משופשף או מעוך.

במקום מיועד מראש, מחכים לנו שנים מבחורינו, לשם קבלת הנשק מידינו והטמנתו. הם עומדים על שקים פרושים. הבחורים התקדמו עשרות מטרים בלכתם על שקים ולאחר קבלת הנשק מידינו — חזרו וקיפלום בנסיגתם. שמיר הצטרף אליהם. אם ילכו מאחרינו גששים עם כלבים — לא יצליחו לגלות כל מגע בינינו לבין המושבה בנימינה — בה מוטמן הנשק. עקבותינו יוליכום אחרינו לזכרון יעקב ואולם אם ידביקונו עתה — ניתפש בידים ריקות והבריטים לא יצליחו לגלות לאן נעלם הנשק, כי לא ימצאו בדרכנו כל סטיה או הצטלבות צעדים. אם ניתפש לא יוכלו להעמידנו לדין, אך ברור שלא יניחו

אנו ממשיכים לסגת בכיוון לזכרון. אחרי הליכה נוספת של חצי שעה מתיישבים להנפש מעט בתוך ערוץ לא עמוק, וכאן מבצעים את הדבר האסור — המנוגד לכל חוק צבאי: מעשנים סיגריה. יורם מתכופף עד לאדמה, אנו מכסים את ראשו וכתפיו במקטורן והוא מצית את הסיגריה הראשונה. לא נראה כל אור. אנו מעשנים כשהסיגריות חבויות מתחת לבגדים ולכל מציצה דוחקים את הפנים אל מתחת לדש. אסור. אבל אחרי חתיכת עבודה כזאת... ומה עוד ש„מים גנובים ימתקו!".

הלילה שקט. השמים צלולים. מרחוק נראים אורותיה של בנימינה. מסביבנו צרצרים, עופות לילה. וחוץ מזה — דממה.

שיירה כבדה מתנהלת בלאט על הכביש בדרכה צפונה. כשלשה קילומטרים מפרידים ביגינו לבין בנימינה אך אנו שומעים ברור את תנועת השיירה ואף רואים את אורותיה. הנה המכוניות הראשונות מגיעות אל המושבה. נכנסות. ולפתע נעצרות.

„חברה" — לוחש יורם, „כנראה שיקיפו את בנימינה. כבו את הסיגריות ונמשיך".

הירח זרח כשהגענו לרגלי הכרמל הדרומי. נזהרנו שלא להתבלט על קו־הרקיע ולהתהלך על הסלעים. כמו־כן השתדלנו לנוע הרחק מהכביש המוליך מבנימינה לזכרון — ורק בהיותנו קרובים מאוד למושבה, עלינו עליו.

סמוך לחצות, דפקתי על דלתו של אחד מאנשינו. הוא יצא כשהשינה נסוכה על עיניו. במלים מספר הסברתי לו שאנו זקוקים למקום לינה.

„מיד אצא אליכם — רק אתלבש", אמר.

חזרתי אל יורם ואבשלום.

„מצאת אותו?" שאלוני.

„כן, מיד יבוא".

הוא הופיע עם החבילה ובה עוגה, מאפה בית.

„אכלו, זאת עוגה. דבר אחר לא מצאתי"...

„נאכל אחר כך", אמר יורם, „קודם כל צריך להכנס לאיזה שהוא מקום".

„בואו", אמר.

הוא הוליך אותנו לחדר קטן בו ישן בחור על מיטה בנויה מארגזים.

„החברה באים מפעולה", הסביר לבחור. „הם צריכים לישון אצלך".

(עד כאן דברי עלי)

חיפושי האורחי

בימים אלה של מצור ומצב צבאי, של חיפושי־פתע וסריקות ברחובות,

לא די היה לו לאדם שהיה מצוייד בתעודת זהות כשרה או מזוייפת. האנגלים החלו מתעניינים בהתעסקותו הפרטית של הנחקר. עבודה מסודרת היא מבחינה מסויימת, ערובה לכשרותו האזרחית של אדם. מי שעובד במשרה או בבית חרושת או אם בעל־עסקים הוא, אין זמנו וראשו פנויים ל„טירור", וכמובן שלא די בהודעה כתמית. השוטרים או הבלשים לא היו מתעצלים והיו מנסים לגשת עם העצור, או בלעדיו, למקום העבודה, לברר את אמיתות הודעתו.

בימים ההם הייתי בנסיעות כמעט באורח מתמיד. וחיפוש־פתע היה צפוי תמיד. על כן דאגתי למקום תעסוקה „מתקבל על הדעת".

והנה נמצאתי אוהד בעל משרד לעסקי קרקעות ובניין בחולון. שמו היה ע. גפנר (הוא נהרג עוד לפני קום המדינה בתאונת דרכים, נדרס על־ידי מכונית ערבית). הוא ערך חוזה אתי, לפיו הייתי סוכן המשרד שלו. וליתר תוקף נרשמו ב„טאבו" מספר עסקות ש„עשיתי". ואם נשתמרו באיזה מקום מיסמכי ה„טאבו" האלה, ודאי רשום שם כמה מגרשים העביר מר יעקב בנאי וכמה דמי קומיסיון קיבל.

גם בצורתי החיצונית השתדלתי לשוות לעצמי דמות הולמת את המקצוע: מגבעת קש ששוליה מורמים מעל למצח, בתיק העור שלי ניירות, מפות, פנקסי־קבלה וכו'.

באותו התיק עצמו היה כיסון חבוי ובו מעטפה עם פתק אחד בלבד, שעליו רשומים העניינים הסידוריים הדחופים ביותר של המחתרת. פתק זה היה קטן ככל האפשר, כדי שבשעת חירום, אפשר יהיה לאכלו מבלי להחנק.

אולם הקריירה שלי כסוכן קרקעות לא האריכה ימים, בגלל אותה תאונת דרכים, בה נספה „נותן לחמי". לא ידעתי אם שותפו למשרד י. אשר, היה ב„תוך העניינים", אם ידע על הפיקציה, ומה יאמר, אם יבואו לפתע שוטרים אנגלים וישאלו אותו על הסוכן שלו „יעקב בנאי". על כן החלטתי להחליף את המקצוע, ונהפכתי לסוכן ספרים. גם פה נמצא לי אוהד, בעל חנות ספרים ידועה בתל־אביב. ושוב התמנו תוזה, ובתיק הופיעו במקום מפות — ספרים, קטלוגים וכדומה.

ורק בימים אלה, כשאני מעלה זכרונותי על הנייר, ונזדמן לי לקרוא על ד"ר משה פלדנקרייז, שהעמיד את דוד בן גוריון על הראש, נזכרתי שכיתתי את רגלי למצוא מילון עברי־צרפתי בשביל אמו, שהיא ידועה כ„אמם של יוצאי ברנוביץ'", ורצתה לתמוך ביוצא ברנוביץ ולקנות על־ידיו את המילון. גם מכרתי לה את המילון בהנחה של 20%, ושני הצדדים נהנו מהעסק. בתה של הגב' פלדנקרייז, הנמצאת בצרפת, קיבלה במתנה את המילון הנ"ל.

„המקצוע" האחרון שלי היה סוכן של „דונג" לצחצוח נעלים. ובין פגישה אחת להכנון פעולת־קרב, לפגישה שניה לפעולה ארגונית של לח"י, נכנסתי לחנויות נעליים ולסנדלריות כדי למכור את סחורתי.

לבסוף, מכל המקצועות האלה, הפכתי — להיות חבר „אגד".

דם ונפץ במפרץ חיפה

ראשיתו של חודש ניסן עמד בסימן גירושים אכזריים של אניות מעפילים.

ביום ח' בניסן נגררה לחיפה אניית המעפילים „תיאודור הרצל", ובה 2000 מעפילים. שלוש שעות נמשכה התנגדות המעפילים להעברתם לאניות גירוש. שלושה מעפילים נהרגו ו־15 נפצעו.

יומיים לאחר מכן, ב־י' בניסן, חזר המחזה ונשנה עם מעפילי „מולדת". בגאזים השתלטו הבריטים על המעפילים, והעבירום לאניות גירוש.

אולם, בין שני ימים אלה, בט' בניסן, ביצעו שלושה אנשי לח"י, גואל (יעקב פנסו), גלעד (צפניה שוילי) וחיים (אלברט), פעולת חבלה בשטח חברת הנפט האנגלו־עיראקית במפרץ חיפה.

גואל היה אחראי על הפעולה. על־ידי המהלקה הטכנית הוכנו שלושה מטענים, שכל אחד מהם, הכיל 25 ק"ג ט. נ. ט. ועוד חצי ק"ג אבק־שריפה בשקיק מיוחד, וגם מנגנון הפעלה בעזרת שעון.

למעשה התכוננו לפוצץ רק שלושה מיכלים והיתר כבר יודלקו מבעירת הראשונים.

שלושת הלוחמים, התלבשו בבגדי פועלי־רכבת, שכל אחד מהם מחזיק בידו סל עם אוכל ובפנים ילקוט צד עם המטען.

מתחת למעיל, אקדח ורימון, להגנה עצמית.

הם עלו באוטובוס האחרון, לפני כניסת העוצר — מחיפה לנוה־שאנן. ביד בהחלת השכונה ירדו השלושה ואפילו עוררו את חשדותיו של הקהל, שהרי בזמן הכירו איש את רעהו, ומוזרים היו להם שלושת „פועלי הרכבת", שהגיעו לנוה־שאנן לקראת העוצר.

לאחר המתנה של שעתיים בערך, התחילו השלושה לרדת ברגל לכיוון מכביש הראשי. על המכביש סיירו משמרות העוצר.

ברגע המתאים חצו השלושה את המכביש ופנו לעבר הדרך המובילה לבית־חרושת „שמן".

הם עברו את פסי הרכבת והמשיכו צפונה עד שהגיעו ל„מזבלה".

שם נשארו גלעד וחיים, עם כל המטענים, וגואל ניגש לבדוק את הגדר הראשונה של שטח אי.פי.סי.

כל השטח היה מואר כמו ביום. כל כמה עשרות מטרים היה עמוד חשמל ועליו מנורה גדולה.

גואל מנסה לחתוך את הגדר הראשונה, שהיתה בצורת רשת. כל חתך עורר רעש מוזר וחשוד, בתוך הדממה מסביב. גואל חותך וממתין, חותך וממתין, לאחר זמן ממושך, עלה בידו לחתוך פתח מתאים לכניסה פנימה.

ברגע שנוצרה אפשרות החדירה, הצטרף אליו גלעד, עם המטענים. והשניים נמצאים בתוך השטח של האי.פי.סי.

בהתקרבם למיכלים, הם נתקלו בתעלה עמוקה ובתתיתה מים. התעלה הקיפה את כל השטח של בתי־הזיקוק.

הם עברו את התעלה ובהתקרבם עוד יותר למיכלים, נתקלו הפעם בגדר רצינית ביותר והיא, רשת רגילה כדוגמת הקודמת, אבל בתוספת שלושה סלילים של תייל דוקרני. את כל זה היה צריך לחתוך ולהגיע עד המיכלים הראשונים.

כאן התחילה עבודה מפרכת. גואל חותך וגלעד מחפה עליו. שקט מוחלט שורר בסביבה. נוסף לאור המנורות, סורק כל כמה דקות, זרקור ענק, את כל הסביבה. לאחר מאמצים רבים וזמן רב, הצליחו השניים לעבור גם את הגדר המסובכת. איש לא הרגיש בהם עד עתה.

הם מתקרבים למיכל הראשון, גם כאן הם רואם סולם, שבעזרתו עולים אל המיכל, ולאחר מכן יורדים בעוד סולם, עד לתחתיתו של המיכל הענק.

וכך, למטה, בתחתית, ישנו פתח המיכל, שאליו מתחברים הצנורות הגדולים של הנפט. שם, למטה, ליד הפתח — הוא המקום המיועד לחומר־הנפץ. הילקוט עם החומר מותאם כמעט בדיוק לפתח, והחומר נצמד יפה לדפנות

גלעד שומר למעלה וגואל מתקין את המטען ומכוון סופית את השעון — לשעה אחת־וחצי אחרי חצות.

לאחר שגמר את המלאכה במיכל הראשון, עובר גואל לשני, ולאחר־מכן לשלישי. בשלשתם אותה הירידה העמוקה ואותה צורת התקנת חומר־הנפץ. החומר הוטמן במקומו, וכעת יש להתחיל בנסיגה.

וכאן ארעה להם תקלה, הם לא זכרו בדיוק היכן נמצא פתח־היציאה בתוך הגדר, וזה גרם להם לא מעט עצבנות ואיבוד־זמן יקר. אך לבסוף יצאו מהגדר הקרובה למיכלים, עברו שוב את תעלת המים ואחר כך גדר הרשת ושם ב„מזבלה", חיכה להם חיים.

הנפט הבריטי בוער, מנני עשן בשמי חיפה

שוב הלכו שלושת „פועלי־הרכבת" — הפעם כבר חזרו הביתה לאחר ה„עבודה".

בעברם את הכביש הראשי, עבר על־פניהם במפתיע, משוריין־משטרה, ולמרות שאלה שעות העוצר, ושעת חצות, — משום מה לא נעצרו.

הם עולים לנוה־שאנן ומשם ברגל ישר לחיפה.

בעיר מתפזרים השלושה. גואל לוקח מהם את הנשק והסלים ומכניסם לחדרו של יואב. זה היה חדר ששימש גם מחסן. לאחר זאת חוזר גואל לחדרו. שם חיכתה לו כבר נילי (חנה מרפיש) גואל הרגיש קצת בכאב־ראש. הוא מתרחץ ובזמן שהוא לובש את הפיז׳מה, נשמעת התפוצצות אדירה ובעקבותיה עוד שתיים, ואחריהן נדלקו שמי חיפה באש, שמי שחזה בה, לא ישכחנה לעולם. המיכלים הודלקו בזה אחר זה. אחד־עשר מיכלים עמדו בלהבות. שלושים אלף טון חומר־דלק, בשווי של מיליון לירות שטרלינג, הושמדו.

ארבעה ימים נמשכה הדליקה. -- והיה הדבר כתשובה למעשה האכזריות כלפי המעפילים.

ועמדו מעפילים מוכים ומעונים על סיפוני אניות והזינו את עיניהם בהנאת נקמה ושמחה. שירת „התקוה" פרצה מפיהם בראותם את הדליקה העולה ממיכלי הנפט, זה מרכז האינטרסים האימפריאליים הבריטיים.

כאשר, כעבור שנה, הופיעו שתי משלחות מארץ־ישראל, משלחת מק״י

ומשלחת מפ"ם, בפני דימיטרוב, מנהיג הקומוניסטים בבולגריה, וכל אחד מהם רצה להוכיח כי הוא אנטי־אימפריאליסט טוב יותר, שאל אותם דימיטרוב:

"מי מכם הציל את מיכלי הנפט בחיפה"?

פגיעות קטנות יותר, באובייקט חיוני זה, הקרוי "נפט", היו לא מעטות גם בעבר, אולם בממדים כאלה טרם היו.

העין של לח"י, העין אשר פקחה יאיר, בראיה מדינית ובינלאומית רחבה ביותר, להבין את חשיבותה של הארץ בשביל האימפריה, ואת הנובע מזה לפעילות לוחמת ומדינית — עין זאת לטושה היתה למרכז הזיקוק בחיפה מראשית. משה"לה בר־גיורא נכשל ומת מות־גיבורים. גואל, צפניה וחיים, הגשימו את הפעולה. דמו של ישראל (בר־גיורא), בער בנו ולא נרגע, עד אשר הובערו מיכלי הדלק של האוייב.

השלטון הבריטי מתמוטט

ניצוץ מתקיימת נבואה

בשנת תרצ"ז, עשר שנים לפני מאורעות הגבורה שמסופר עליהם בזאת, סופגים היינו בקנגי בית"ר את תורת מלחמת־הכיבוש שבשורות שירתו של **אורי צבי גרינברג**:

„ארץ נכבשת בדם
ורק הנכבשת בדם, מקודשת לעם
קדושת הדם".

והנה אנו עומדים בעצם מלחמת קודש זאת ובעצם מראות הגבורה. אולם עוד נבואה נהדרת־הוד־אימה, הכלולה ב„ספר הקטרוג והאמונה" ודוקא בעמוד האחרון־האחרון של ספר זה נתגשמה:

„אני רואה בתי־כלא עבים, תליות —
בירושלים, ביפו, בעכו — ופני
סיקריקין יהודים נדונים למיתה.
אני רואה איך הללו הולכים למיתה
ושחרית ירושלים בשעת פניהם".

ובחודש ניסן תש"ז ראתה הארץ את התגשמותה של נבואה זו, כאילו היה זה חוק מלחמת שחרור.

עד כה ידעה מלחמת השחרור העברית, גרדום אחד: שלמה בן־יוסף, שעלה לגרדום בשירה וגבורה בשנת תרצ"ח, על שבירת ההבלגה, ודמותו היתה לאגדה בנפשנו.

ממרחקי הזמן ידוע ידענו את הגרדום של יוסף לישנסקי גבור גיל"י בדמשק, וממרחק המקום, הזהירו פניהם של שני גבורי לח"י בקהיר: אליהו חכים ואליהו בית־צורי. והנה הגיע תורה של עכו.

חדשים רבים עמד בצל המוות דב גרונר, איש אצ"ל, שנפל בשבי האנגלים בשעת התקפה על משטרת רמת־גן. הוא נפצע קשה בלסתו, נותח וסבל עינויים כל הזמן, עמד במבחן פיתויים לבקש חנינה. ראשי עם ומדינאים באנגלית התאמצו להצילו ממוות. הוא גם נודע כלוחם אמיץ בבריגדה.

הכל לשוא.

גנראל ברקר, ברגעים האחרונים לפני צאתו את הארץ, אישר את פסק דינו ואת פסק דינם של יחיאל דרזנר, אליעזר קשאני ומרדכי אלקחי, בני הערובה, אשר אצ"ל חטף והחזיקם ימים רבים, שותרו בינתיים בלחץ אנשי ציבור ובהבטחות מרמה, שרק מטעמי פרסטיג'ה אין הבריטים יכולים לחון את הנידונים לפני שחרור בני הערובה. אך מיד לאחר שאלה ישוחררו — כך הבטיחו — ייחונו גם הנידונים.

מרמה בריטית כמובן. בפעם השניה, כאשר נידונו למוות אבשלום חביב, מאיר נקר ויעקב וויס, לא נתפתה עוד אצ"ל להבטחות שוא, החזיק בשני סרג'נטים בריטים ותלה אותם לאחר שנתלו הבחורים.

ולא היה גרדום בירושלים

ימים מספר לאחר עלייתם לגרדום של דב גרונר, יחיאל דרזנר, אליעזר קשאני ומרדכי אלקחי, אושר פסק דינם של משה ברזני, איש לח"י, ומאיר פינשטיין, איש אצ"ל. בניגוד לקודמים, הם לא הועברו מירושלים לעכו, והתליינים הבריטים התליטו לתלותם בירושלים.

אולם הפעם ציפתה להם אפתעה. הפעם נרשם דף חדש בתולדות גבורת עברים לוחמים, דף אשר מעטים כמוהו בתולדות מלחמות השחרור. על פרשת זו מספר אנשל שפילמן, שהיה כלוא אז בירושלים:

"בהקופת העוצר והאימים, שהטילו הבריטים בארץ — ובעיקר בירושלים, מקום משכנם של מפקדי הצבא וראשי השלטונות האזרחיים — אחרי שהגנרל ברקר הכריז ש"טוב ומועיל להעניש את היהודים בכיסם".

באחד מאותם הימים הובא לבית־הסוהר בירושלים בחור צעיר, שקט וכנוסם, מאופק ומכונס בתוך עצמו. מיד עם הופעתו הכרנו שזה לא סתם אסיר — בהתנהגותו היפה הכרנו, שזה אדם שלנו.

לא בנקל עלה בידינו לדובב אותו — רק לאחר שנוכח לדעת אל נכון את זהותנו, סיפר, שבזמן העוצר, נעצר עם רימון בכיס בגדיו, בכביש שגנרל ברקר היה צריך לעבור שם עם מלוויו... לא היו, דרושים פירושים להודעתו זאת, ידענו שצפוי לו עונש מוות.

החלטנו, למען הזהירות ולמען שלומו, לא להכניס אותו לחדרינו, לא להתרועע אתו ואולי על־ידי כך, שיגור בחדר של פליליים — ויימצאו אילו

שהן אפשרויות במשפטו, לזכותו או להקל על עונשו ובלבד שיינצל מפסק־דין מוות, מאחר שלא יעשה רושם של טירוריסט.

עד סמוך למשפטו, קיימנו אתו קשר חשאי בבית הסוהר — עד שהתברר לנו ולו, מצבו הרציני ושאין כל סיכויים להנצל מפסק דין המוות, הניתן לכל אחד הנתפס בנשק ושנחשד כטירוריסט — ובעיקר אחרי משפטו של דב גרונר — איש אצ"ל, שעמדתו האיתנה ומלאת כבוד וגבורה נפשית ואחרי המכות הנמרצות, שהונחתו על ראשי הבריטים בתקופה ההיא. הם יצאו מכליהם, מעוצבנים ושואפי נקם — ובכל מחיר חיפשו קרבנות על מנת להפחיד את לוחמי החופש העברים, לעודד את עצמם על־ידי מעשים אכזריים, ולסגק את תאוות הנקם שלהם, כדי להרגיע את עצביהם הממורטים, מאז חדשים רבים בלי הרף, ולהשקיט את פחדם הגדול התוקף אותם. מכל צל עובר, מתחת לכל גדר תיל, המציץ מכל חלון במשרדיהם־קסרקטיניהם ודירותיהם, בכל כביש, ועל כל שביל, משם היו מופיעים הלוחמים ומכים בהם נמרצות.

לא היה טעם עוד, להופיע במשפט עם נאומי הסברה. אחרי כל המשפטים של אנשי לח"י שהתקיימו עד עכשיו, גם בלתי אפשרי היה להפריע את מהלך המשפט, באותם האמצעים שנקטו ה־18; כי מה יעשה לוחם אחד בין כל הקלגסים הרבים הסובבים אותו בבית־המשפט, — כי יוציאוהו מאולם בית המשפט וישפטוהו שלא בפניו.

גם אנשי אצ"ל נקטו כבר במשפטיהם האחרונים אותן השיטות.

הקשר עם המרכז בחוץ היה מנותק עקב העוצר. קיימנו התיעצות עם משה ברזני והחלטנו שהודעתו במשפט תהיה שונה במקצת מההודעות במשפטים שעד עכשיו. עליו להצהיר קצרות על יחסו השלילי ואי הכרתו במשפט מכיוון שהוא שבוי מלחמה, והכרזה ואזהרה על מלחמת לוחמי חרות ישראל באוייב עד תרמה.

וכך התכונן משה למשפט: מגוהץ ומצוחצח, נקי ומסודר, שקט ומחייך, שני טורי שניים יפות ובריאות נוצצות מבין שפתיו המלאות הורודות, בלחייו מבהיק סומק קל, עיניו הגדולות והנוצצות בניצוץ של הוד ושמחה עצורה — בגלל ההתלהבות הגדולה, הממלאה את ליבו הצעיר וההם, לב טוב של נער ממש, המתכונן לקרב האחרון עם האוייב השנוא והבזוי כל כך, אשר אין פשרות ביחסינו אליו, אין סיג למלחמה נגדנו, ממש עד הרמה. ככה מאמין משה וככה מוכן הוא להופיע, ושמח הוא לקראת פגישה זו של פנים אל פנים עם האוייב, בפעם הראשונה ובגלוי — ואילו גם בפעם האחרונה. ולכן התעלה

משה חביב זה, בלהט מרצו ובהכרתו זאת והיה מאושר לקראת גורלו מלא ההוד והגבורה.

כולנו חוורים מהתרגשות. נפרדנו ממשה — והסתכלנו אחריו דרך סורגי החלון. הוא נפרד מאתנו בנפנוף יד ובחיוך הרחב והנעים על שפתיו. הבריטים העלוהו למכונית המשוריינת והשיירה, מוגברת בלויית נשק רב, נעו מחצר בית הסוהר לתוך מגרש הרוסים לכוון בית המשפט.

בית המשפט היה מוקף משמרות חזקים של צבא וטנקים והיה מלא אנשי צבא בריטים. לא היו אורחים תושבי ירושלים מלבד משפחתו של משה.

עם הקראת כתב האשמה, בו נאשם משה בנשיאת רימון־יד ובכוונה להתנקש באישיות גבוהה של מוסדות הצבא בארץ, קם משה והצהיר קצרות:

„העם העברי רואה בכם אוייב ושלטון זר במולדתו. אנו, אנשי לוחמי חרות ישראל, לוחמים בכם לשחרור המולדת. במלחמה זו נפלתי בשבייכם ואין לכם כל רשות לשפוט אותי. בתליות לא תפחידונו, ולהשמידנו לא תצליחו. עמי, וכל העמים המשועבדים לכם, ילחמו באימפריה שלכם עד חרמה!"

משה חזר וישב במקומו, על ראשו שם כיפה, הוציא ספר תנ"ך קטן — ועיין בו לא התעניין כבר במהלך המשפט. פסק־הדין היה „מוות בתליה בצווארו עד שתצא נשמתו".

אחרי הקראת פסק־הדין — קם משה על רגליו ושר את „התקווה" בקול רם. החיילים ששמרו עליו, כבלו את ידיו ורגליו. משה נפרד מהוריו והרגיע אותם לבל ידאגו לו ויהיו חזקים. ואכן, התנהגו הוריו למופת ולא בכו, אולי מתוך שלא רצו לצערו, ואולי מתוך רגש של הכרה וכבוד לבנם הגבור, הנלחם למען כבוד עמו וארצו. אביו, הרב, ברך אותו, ומשה נלקח מהם בחזרה לבית הסוהר, לתא הצינוק לבוש אדומים — בגדי הנידונים למוות. בצינוק זה ובסמוך לו, נפגש עם דוב גרונר ועם מאיר פיינשטיין, אנשי אצ"ל. (פיינשטיין נעצר לאחר התקפה על תחנת הרכבת בירושלים). לפני המשפט קבענו סידורים לקשר עם משה, אם יעבירוהו לצינוק התליה ולא נוכל לראותו עוד. הקשר התקיים באמצעות בננות, היינו שוברים במקצת את הקליפה השחורה של ראש הבננה והיינו תוחבים לתוכה את הפתק שהיה כתוב באותיות זעירות ובקוד מסויים, על נייר דקיק ביותר, ועטוף בגומי דקיק שיחסום את חדירת הרטיבות (אורכו 1½ ס"מ ועוביו שן של מזלג, בערך). ומיד סוגרים ומהדקים בזהירות

את ראש הבנינה ככה שלא ניכר כלום, ואף החיפוש המדוקדק ביותר באוכל, שהיינו שולחים אליהם לצינוק התליה, 3 פעמים ביום, באמצעות אחד הפלילים (כי לאסיר פוליטי לא ניתן לגשת אליהם) לא יכול היה לגלות את מקום הסתר הזה. כמו כן על־ידי אותו סידור בחתיכות בשר, היינו חותכים בבשר התך עמוק וצר, על־ידי דקירה עם סכין קטנה או אפילו באמצעות שן של מזלג, ומחדירים לתוך סדק זה את הפתק וסוגרים בעדו ומהדקים את הבשר ושום דבר לא ניכר בו. גם בתוך הידית של סל נצרים בו היינו מעבירים את האוכל. הקשר בחזרה אלינו היה מגיע בתוך אותו סל ובאותה הדרך, או שהיו מדביקים אותו בתוך הקומקום הריק, מבפנים, מתחת לקיפול העליון שאי אפשר לראות זאת, אפילו אם מתאמצים להסתכל פנימה. לא פעם החזירו לנו בננות... מתוך אמתלה שהם שבעים וזה כבר מיותר, ואז לבטח ידענו שיש דואר בתוכן.

מיד אחרי המשפט, התחילו המשפחות ועורכי־הדין מבקשים ולוחצים על הנדונים, שיסכימו לבקש חנינה על חייהם, וכאן הם נתקלו בסרוב מוחלט מצד שניהם, בהסבירם שאין הם פושעים שיבקשו על נפשם. הם דרשו יחס של שבויי־מלחמה ולא הכירו בפסק־דין מוות, בהיותם משוכנעים שאין לצפות ליחס כזה מצד הבריטים, היו מוכנים למות בכבוד ובלבד לא להשפיל את עצמם ולהתחנן אצל הבריטים על חייהם. אי־בקשת חנינה הפכה לחוק ללוחמים מאז סירובו של מתתיהו שמואלביץ. הבריטים, שרצו לשבור את רוח הלוחמים היו מאד מעונינים שיבקשו חנינה — ובעיקר אחר עמידתו האיתנה של דוב גרונר, כאשר התערבו כל גורמי היישוב, הרבנות ובעלי השפעה אחרים, לא היה טעם לשנות את הקו המלחמתי של השבויים העברים — ולגרום נחת רוח לבריטים שיוכלו להתפאר, שהלוחמים, אחרי נפלם בידיהם, מיד הם מתחרטים, ומתחננים. הם רצו לשנות את הרושם העז שעשו השבויים בהודעו־תיהם במשפטים, בקרב היישוב וברחבי העולם, באומץ לבם ובעוז רוחם. בזה הוכיחו גם את צדקת מלחמתם. משה ברזני ומאיר פיינשטיין גם לא נתנו אימון ברמזים ובהבטחות שרמזו עורכי־הדין, שאם יבקשו, יקבלו חנינה, ולכן לא הסכימו להפצרות בני משפחותיהם מדי פעם, בבואם לבקרם. אזולאי, שנשפט יחד עם פיינשטיין וישב בתחילה יחד אתם בצינוק התליה — ונחון למאסר עולם (מכיוון שהשתתף במשפט על־ידי הופעתו בעזרת עורך־דין והכחיש את השתייכותו לכל), סיפר לנו, אחרי שעזב את תא־המוות — כי המשפחות עושות הכל, לשברם ולשכנעם שיבקשו חנינה. היתה מי שבאה לבקר אצל פיינשטיין, ואולי היתה היא הנפש היקרה לו ביותר בעולם, ודיברה סרה בחבריו הלוחמים בחוץ ובארגון בכלל, בדברים כגון אלה: „חבריך עושים חיים בחוץ, רוקדים

ושמחים ואתכם שכחו, ורק אתם, הטפשים, רוצים למות, בעד מה? בעד מיז הכדאי לכם זאת, אם תיתלו, אני אנקום את דמכם, באקדח בידי, מידי חבריכם ולא מידי הבריטים". דברים אלה וכדומיהם, היו מנת חלקם לשמוע מדי פעם בפעם. מאיר היה חוזר מפגישה כזאת דרך סריגי החלון הסבוכים, רצוץ ושבור, — כי הפגישות האלה פעלו הרסנית על נעימתו ועצביו שהיו מתוחים בלאו הכי; במקום לבוא לנחמו ולעודדו במצבו הקשה, עשו את ההפך מזה, הכל מתוך רצון עז להציל את חייו. משה היה חזק כסלע והיה מעודדו בתא הצינוק ומחזק את לבו. ושוב היינו מקבלים מהם פתקים זעירים מלאי אמונה בנצחון המלחמה, ושבודאי ינקמו את דמם.

הם היו מעודדים אותנו ומברכים אותנו בחזק ואמץ, בהכרה מלאה שהם הולכים את דרכם האחרונה, הלכו אותה בגבורה עילאית ובנפש שקטה. את הפתקים כתבו במשותף ובסירוגין, פעם זה ופעם השני, מאיר רשם גם כל מיני סיסמות בספר הקריאה שהיה עמו.

דבר אחד ביקשו מאתנו, 2 רימונים שנשלח להם, באיזו צורה שהיא, 2 רימוני יד.

הם רצו להשליך אחד על תליניהם, בעת שיבואו לתלותם, ובשני לפוצץ את עצמם ולא ליפול בידי התליינים בעודם בחיים, ולקיים בזה את הסיסמה "תמות נפשי עם פלשתים". זאת היתה בקשתם האחרונה וממנה לא הרפו. משה כתב לנו: "תעשו עמי את החסד האחרון — זאת שאיפתי האחת והיחידה".

לא קל היה לנו למלאות את בקשתם זאת. התיעצנו ביגינו. מאחר לא קיבלנו קשר מהחוץ בימים המתוחים האלה והיו שערערו "אם מותר לנו לעשות דבר כזה ולעזור להם לקחת נפשם בכפם" — אבל ההגיון והידיעת הברורה שמוטב "מות שמשון" מאשר מיתה בחנק על־ידי תליינים מזוהמים. כי למעשה זאת היתה תשוקתי שלי בזמן מאסרי, לו יכולתי להמית ולמות יחד עם שובי, הרי שהייתי שמח בחלקי. ואחרי שגם חבריו של מאיר הגיעו למסקנה כזאת, החלטנו: נשלח רק בתנאי אחד, שהם ישתדלו להחביאם עד הרגע האחרון — כשיקבלו את ההודעה שבערב מסויים יבואו לתלותם. — כי הבריטים היו נוהגים להודיע לנדונים את מועד תלייתם, ומזמינים רב לאותו יום, שיבלה אתם את רגעיהם האחרונים, על מנת שיתפללו ו"שיתוודו על עוונותיהם" — לפי חוקי השלטון ומנהגי הדת. ענינו בחיוב לבקשתם, ומאז היו שמחים ומתוחים לקראת משלוח "המתנה", כפי שהם קראו לרימונים.

אך מילוי בקשתם היתה כרוכה בהרבה קשיים.

חומר נפץ, קליפה, נפצים, קבלתם אפשרית מהחוץ, איך להרכיבם בביח

הסהר ואיך להעבירם אליהם, מאחר ואין לנו גישה אליהם, וכל אוכל נדקר, נבחש ונבדק בתשע עיניים על־ידי האנגלים, לפני הכנסתו אליהם.

הרבה חשבנו והרבה ניסינו, עד שהגענו למוצא:

כאן אמסור את רשות הדיבור לאליעזר בן־עמי, שהכין את שני הרימונים:

הכנת הרימונים

„הוטל עלי להכין את הרימונים מטעם האחראי על לח"י במקום, וזאת מפני שהרעיון להרכיב רימונים בתוך תפוזים היה שלי, ונוסף לכך הייתי מקובל על החברים כבקי בשטח החבלה וכלי המשחית מסוג זה. את נסיוני רכשתי במחלקה הטכנית של לח"י, עוד בהיותי בחוץ, וכן המשכתי בו עד לפני התגייסותי לצה"ל.

כדי לממש את הרעיון נטלתי על עצמי שלב נסיונות מוקדמים להכנת הקליפה של הרימון, מקליפת תפוז שתוכנו הורק ע"י חתוך הקליפה והוצאת הפלחים בעזרת כפית. לאחר יומיים של נסיונות הצלחתי לפתוח תפוז ולסוגרו, כך שקשה להרגיש שקליפתו נחתכה והנו ריק. בד בבד עם הנסיון, הזמנתי מבחור שלנו שעבד במסגריה של בית־הכלא שברירי מתכת „ניטים", שהיו צריכים להוות רסיסים של הרימון ושמתפקידם היה לפגוע בנוכחים בצינוק־התליה ובטקס־התליה וכן בבחורים עצמם.

לכל רימון הכנסתי שני נפצים המחוברים עם שני פתילים בעלי ראש הדלקה אחד, כך שלא תהיינה ספיקות ותקלות בהפעלת הרימון. היות ולרשות הבחורים עמדו שניות בודדות לשם הפעלה, או נכון יותר, לא יותר משלש שניות, היה צריך להתקין פתילים בעלי השהיה של שניה וחצי עד 2 שניות, ומובן שלשם כך היה עלי לחתוך את הנפצים ולקצר את הצינורית הריקה עד להתחלת המילוי ולחתוך פתילים שאורכם היה כ־12 מילימטרים. 2 קצוות הפתיל החפשיים נפרמו קצת וליבותיהם הוצמדו, וביניהם הושמו חתיכת חומר־נפץ פלסטי ו„סבון שקדים" — כפי שנקרא בפי ההבלנים. וכל הראש נעטף בגומי דק, ונקשר היטב בחוט תפירה חזק ונכרך מסביב לפתילים. זאת עשיתי לשם מניעת חדירת לחות ללב הפתיל ומניעת התפזרות אבק השריפה שבלב הפתיל הפרום.

באשר לרסיסים ולחומר הנפץ עצמו הרי שהתהליך היה כזה:

דרך הפתח שפתחתי בתפוז הכנסתי רסיסי ברזל שונים, וכן שבריר זכוכית, והשקעתים בתוך קליפת התפוז, כך שהם הוחזקו בצורה כדורית. את הרסיסים פיזרתי מסביב במידה שוה, פרט לחלק העליון הסוגר את הרימון. כדי

לחזק את הרסיסים במקומם ושלא יפלו על־ידי טלטול הרימונים, הכנסתי מקטעי כדור מפח דק מאד המשמש ככיסוי ולסגירת קופסות «נס קפה» ו«קווקר».

וכדי למנוע את נפילת המקטעים האלה — הכנסתי מיד את חומר־הנפץ הפלסטי לתוך החלל הכדורי שנוצר, ודחסתי אותו פנימה. חומר־הנפץ הזה היה «גיליגנייט» ממשפחת הדינמיטים.

לתוך חומר־הנפץ הכנסתי את מערכת ההדלקה והייזום (את 2 הנפצים עם הפתילים וראש ההדלקה המשותף) ולאחר זאת סגרתי את התפוז, עם המכסה שחתכתי תחילה. ההפעלה היתה ע"י רשף סיגריה שהיתה לבתורים לעשון.

חבור המכסה לתפוז נעשה על ידי סיכות עץ דקות ורבות ככל האפשר יבכוונים שונים, כך שאפשר היה להרים את הרימון בהחזיקך רק במכסה.

עשיתי שני רימונים כאלה, עם כל כללי הזהירות, האבטחה בפינות התא, כששני הברים צופים לתנועה במסדרונות הכלא.

לשם בקורת עשיתי תפוז שלישי בלי חומר־נפץ והשארתיו על המדף בחדר והוא שימש כבבואה לשני הרימונים. על ידי כך יכולתי לדעת באיזה מצב נמצאים הרימונים: היות וכעבור מספר שעות מתחילה הקליפה להתייבש בחתך ומתזיל לבצבץ חריץ ההולך ומתרחב ויש סכנה לגילוי הרימון.

לאחר גמר ההכנה נקרא «קבצן» (אליעזר סודיט) מהמטבח ונאמר לו שיכניס לחדר את סל האוכל של הצינוק עם מספר ניכר של תפוזים.

ערכתי בזהירות את הרימונים בין התפוזים, ואי אפשר היה להבחין בין תפוז־חי לרימון־חי, כמובן שאם היו חושדים שרימון נמצא בתפוזים, אפשר היה להבחין בו על ידי כך, שמשקלו עלה על משקל תפוז רגיל השווה לו בגודלו.

בתכנון סמכנו שקשה להבחין על ידי מבט כשבודקים את התפוזים ואפילו על ידי הזזה ביד, כל זמן שאין חשד מבוסס על מציאות דבר כזה".

ואנשל ממשיך לספר:

איך הועברו ה"תפוזים" לצינוק־התליה?

כפי שציינתי כבר, העברנו שלוש פעמים ביום דברי אוכל לנידונים למוות. באמצעות אחד האסירים הפליליים, שהיה מביא את הסל עם האוכל למשרד, בו היו האנגלים בודקים בשבע עיניים כל דבר ודבר, בוחשים במרק, חותכים את הלחם, הפירות, הנקניק, תפוחי־הזהב כדי למנוע העברת "דברים אסורים לפי החוק" אל הנידונים למוות. תא הנידונים נמצא באגף של הערבים ואחרי שפרצו מהומות בינינו לבין הערבים, מבלי שהיתה לנו אפשרות של גישה למקום לא היתה לנו ברירה אלא להסתפק בקשר הזה כפי שכבר תארתי. החלטנו

שנשלח את האוכל מוכן וחתוך לחתיכות ובזה להרגיל את האנגלים, שאין עליהם לעשות מלאכה זו בזמן הבדיקות והבקורת ולאט לאט להרגילם ולהוציא כל חשד מלבם בכיוון זה, חתכנו כל דבר (מלבד בננות) ותפוחי זהב ששלחנו. מדי יום ביומו ובכמות שאפשר היה לרכז, העמקנו לחתוך מסביב בקליפות, חתכים התכים, המאפשרים לפרק את התפוזים לפלחים פלחים או לקלפם בקלות.

במשך הזמן חתכנו פחות עמוק בקליפות עד שהיינו רק מסמנים בסכין חיתוכים שטחיים מאוד, אך הנראים היטב לעין.

רק אז החלטנו להתחיל בהעברת 2 „התפוזים" שבחיצוניותם היו דומים בכל, לכל יתר התפוזים, חקרנו גם במשך הזמן מי מהאנגלים מקפיד יותר בביקורת של האוכל ומי פחות, ואחרי אשר הגענו למסקנות, שלחנו את 2 „התפוזים" בסל האוכל, אשר בין היתר היו גם תפוחי זהב רגילים, כולם חתוכים סביב סביב בסכין, ואי־אפשר היה להבחין ביניהם.

זה היה לפנות ערב, עם הארוחה האחרונה — וסמל בריטי בשם צ'רצ'יל היה האחראי באותו לילה.

צ'רצ'יל זה, היה בעל ממדים גופנים עצומים, תמיד היה הרושם, בלכתו במסדרונות הכלא, שעוד מעט והוא יתפוצץ מרוב שומן, ושרק התלבושת והחגור עוצרים את הגוף מלהתפרק. עם זאת היה אדם בעל לב טוב ותמיד היה מחייך ומתלוצץ. לא פעם היה נעמד לדבר אתנו דרך סריג הדלת, והיה קורן משמחה ונהנה שמישהו היה עונה לו — במיוחד התייחס יפה לאסירים הפוליטיים ולאנשי לח"י מכיוון שהיו הוותיקים ביותר בכלא ירושלים, ומכיון שחברינו בחוץ הטילו פחדם על כל בריטי המתהלך ברחובות, או בא במגע עם יהודים, הוא בודאי חשב שאנו נמליץ עליו ועל טוב לבו בפני חברינו בחוץ.

שמרנו יחסים טובים עם צרצ'יל זה. בחגים היה מקבל מתנות בצורת חבילות שוקולד למכביר, מה שאהב ביותר. הוא לא היה גורם צרות לאסירים הפוליטיים ויש לציין שעזר במה שיכול היה, אבל רק במסגרת החוקים הקיימים, והעלים גם עין מדברים אסורים קלי־ערך. יצחק הביא את הסל עם האוכל ומסרו לצ'רצ'יל לבדיקה. זה הסתכל פה ושם, וכרגיל, לא היו דברים מיוחדים שיעוררו את חשדו, החזיר את הסל לידי יצחק וליווה אותו אל תא הנידונים למוות, פתח את הדלת והכניס פנימה את הסל עם האוכל...

ברגעים האלה שבין מסירת הסל ליצחק, בדיקתו וחזירתו למקום, אחרי שהכל כבר היה בפנים, היינו במתיחות גדולה, ועצבנות חזקה אחזה בנו, למרות שכלפי חוץ היינו שקטים ורוגעים כרגיל, לבל יורגש הדבר ולבל יעורר חשד. המתיחות עברה לאט לאט, והפכה לדאגה עמוקה לבחורים שקיבלו את

ה„מתנה", לה ייחלו כל הזמן, מחשבות מעיקות עברו במוח ובלב. בידענו, שהגה שלחנו חומר, העלול לקטול את חיי 2 החברים שלנו.

אבל לא היתה ברירה אחרת. אנו אסירים ואין בידינו לעשות מאומה, מלבד למלא את בקשתם, לאפשר להם למות מות גיבורים, עם קריאת „תמות נפשי עם פלשתים", ברגעים האחרונים שלהם.

ודוקא ברגע שיבואו „לתלותם בצוארם"... יראו במותם של אחדים מאויביהם ואולי עשרות מהם, ובראשם התליין בעצמו ובכבודו...

דאגתם של משה ומאיר רק התחילה. כיצד לשמור על הדבר היקר להם ביותר, בימים של ציפיה, בימים גורליים וארוכים אלה, שאין להם התחלה ואין להם סוף, הנמשכים בצורה מותחת ומעייפת — מורטת עצבים והורסת, שרק אנשים חזקים בעלי אופי, יכולים לעמוד בהם ולא לכרוע תחת עומס הדאגה המעיקה עליהם, „האם באמת יתלונו?" ספק זה ותקוות אור, היו מתגנבים ללבם בחשכת צינוק התליה בלילות של נידודי שינה ובימים של בדידות מוחלטת — בכל זאת החזיקו הבחורים מעמד, היו במצב רוח מרומם, התלוצצו עם השוטרים, ועל חשבון השוטרים. צ'רצ'יל סיפר לנו: שעוד לא פגש בחייו בחור אמיץ כזה כמו משה ברזני.

כולם היו משתאים על אומץ לבם וגבורתם של שניים אלה, שלמרות שהם יודעים, שבאחד מן הימים הקרובים יוצאו להורג בתליה, בכל זאת אין הם מדוכאים כלל — ואף אחד מכל אלה לא ידע את סודם:

הסוד של „תמות נפשי עם פלשתים".

משה ומאיר דאגו וחרדו, שמא יחפשו אצלם בתאם או בכליהם ובכיסיהם באחד הימים, וימצאו את נשקם היקר והמכריע הזה, עוד לפני הכל. כי הרי החיפושים הם שם דבר שבשיגרה, בבית־הסוהר מחפשים בכיסים, במזרונים ובכל פינה אחרת, וכל תכניתם עלולה להתבטל מבעוד מועד. חלומם להתנקם באויביהם ברגע האחרון של חייהם עלול לא להתגשם, דוקא כשהוא כה קרוב וכה מציאותי. ידענו, שבצאתם לחצר לטיול, מחפשים במזרוניהם ואף מחליפים אותם, יעצנו להם, בדואר הרגיל שלנו, שיחזיקו את התפוזים בכיסיהם — כל אחד ותפוז בכיסו, כאילו שהם לוקחים אתם „צידה לטיול", וכך היה.

באחד הימים עלה בידי לראות את דוב גרונר, אבשלום חביב, יעקב וייס, מאיר נקר, מאיר פיינשטיין ומשה ברזני ולדבר אתם כמעט פנים אל פנים. החלונות של תא מס. 30, בו השתכנו הפליליים, פנו לחצר הפנימית, לשם הביאו את הנדונים למוות לטיול קצר, אחר שהתקלחו — זה היה לפנות ערב, אחרי שכל האסירים היו כבר סגורים בתאיהם. ביקשתי את השומר שיפתח לי

את הדלת ויתן לי להכנס לתא מס. 30 למספר רגעים, על מנת לחלק ספרים לאסירים, מספריית בית־הסוהר.

בהכנסי פנימה כבר מצאתי את יהושע טמלר — מפקד אצ"ל במקום, יושב על אדן החלון ומציץ החוצה. עליתי גם אני על אדן החלון השני, והנה התחילו מופיעים הבחורים, אחד אחד בחצר, אחרי המקלחת, עם מגבותיהם על צוארם, מסתרקים — משוחחים ביניהם, צוחקים ומתלוצצים. אנו פתחנו בשיחה עמהם. הם היו במצב רוח מרומם. הראשון שראיתי היה דב גרונר; קראתי לו. החלפנו ברכות. הוא דיבר והתענין בכל. שאלתיו על משה, איך הוא מרגיש ואיך הוא מחזיק את עצמו, מאחר שהוא היה הצעיר בחבורה נהדרה זאת. גרונר אמר לי, שהוא בחור נהדר, ומחונך היטב, ובכלל הוא "ברזל". גרונר עבר לחלון השני ודיבר עם יהושע, והנה הופיע משה; בחיוך רחב על שפתיו התחיל שואל על כולם. השוטרים ששמרו עליהם היו מעוצבנים, כי אסור לדבר אתם, אבל הם לא העזו להפריע בעדנו, ועל כן התחילו מזרזים את הבחורים שיכנסו כבר. לזה מצאנו עצה: אלה שעוד התקלחו, לא מיהרו לגמור מהר ובאורח מיוחד השתהו במקלחת יותר זמן. באופן זה איפשרו לנו את השיחה. קראתי גם לאחד השומרים, שוטר ערבי שהיו לנו קשרים אתו (כי היה מקבל מאתנו מתנות), שיניח להם ושיהיה יותר "אדיש" למצב. זה גם פעל את פעולתו.

משה ביקש למסור שלום לאחיו (הם היו חברי לח"י) ושינקמו את דמו. כמו כן ביקש למסור ד"ש לגאולה כהן בצירוף "נשיקות חמות" — על בריחתה הדרמטית מבית החולים של בית־הסוהר. משה היה שקט ובמצב רוח מרומם, קרא אלינו שנהיה חזקים ושלא נדאג. זה היה עוד לפני קבלת "המתנות". כזכור, הועברו דב גרונר, אבשלום חביב, מאיר נקר ויעקב וייס, לעכו, בה הועלו לגרדום, משה ומאיר נשארו בצינוק בירושלים, מחכים לגורלם שלהם.

הרב אריה לוי, רב האסירים, או כפי שקראנו לו, אבי־האסירים — האדם הקדוש והמסור הזה, שהיה מבקרנו מדי שבת בשבתו ובחגים, מתפלל אתנו בצוותא, והיה מכניס אוירה ביתית ואהבה בתוכנו. כולנו היינו מחכים ליום בואו אלינו בשמחה הוא היה גם מבקר מדי שבת אצל הנידונים למוות, מבלה אתם ומעודדם ובצאתו משם, היה לבו נשבר עליו מרוב צער. הוא היה מספר לנו שהם גיבורים ואמיצים.

זה 20 שנה היה הרב מבקר בבית הסוהר ואינו מחסיר פעם אחת, ואפילו בימי עוצר וזפרעות, כשהסכנה מרחפת על מי שמעז להסתובב ברחוב, גם כשהיה קודח מחום, לא וויתר לבקר אצל "בניו" בכלא. רק במקרה אחד וויתר וסירב למלא את בקשת הבריטים. זה היה כשקראו לו לבוא לנידונים־למוות בליל

עלותם לגרדום, לקרוא אתם את הוידוי ולהתפלל. לבו לא נתנו, ולא עמד בו — בנסיון מזעזע כזה. הוא אמר שלא יחזיק מעמד, וחס ושלום יקרה אסון במעמד זה. „וכי הם חטאו?" שאל. „ועל מה יש להם להתוודות?" „וכי יש צדיקים יותר גדולים בעולם מאלה, העולים לגרדום, למען קידוש השם וישראל?"

ואחרי אשר לא ישן לילות, רץ והתרוצץ, הזעיק והתחנן, שיבטלו את פסק הדין ולא עלה בידו הדבר, היה לבו שבור.

התנדב הרב גולדמן, רבה הרשמי של הועד הלאומי, לתפקיד בבתי־הסוהר. הוא בא לפנות ערב לתאם של משה ומאיר, בילה אתם זמן מה בשירה, בתפילה, ובשיחת רעים. באותו יום הודיעו להם על אישור פסק־הדין ועל הוצאתו לפועל, שיתקיים באותו יום.

הם קיבלו את ההודעה בשקט ואולי גם בשמחה, כי הנה הגיע היום, יום הנקם הגדול. הרב גולדמן סיפר אחר־כך — וכן גם השוטרים, שהם שרו, התפללו, דיברו והתלוצצו. הרב גולדמן עמד ללכת וקשה היתה לו הפרידה מהם. הוא אמר להם שיחזור בלילה על מנת לראות אותם ברגעיהם האחרונים... הם ביקשוהו שלא יבוא, שידלוהו בכל מיני נימוקים כי זה מיותר ושלא יבוא. הוא חשב שבקשתם זאת נובעת מתוך נימוס גרידא, ואולי רצה לראות את הגבורים האלה בעלותם לגרדום, כי הוא רק יהודי יחידי בין כל הגויים, הקצינים הגבוהים, נציגי הצבא, המשטרה, והשלטון האזרחי והתליינים יהיה העד הנאמן למעמד נורא ונשגב זה.

הוא נפרד מהם תוך הודעה מוחלטת שיחזור. הם לא גילו לו את סודם, ואת סיבת הפצרתם בו, שלא יבוא. הם התכוננו לפעולה ולא רצו שהוא ייספה בה, ולגלות לו, פחדו, שמא יגלה את סודם לממונים עליו ואלה לשלטונות.

וכאן פרץ המשבר והפסיחה על שתי השעיפים של משה ומאיר, ובגלל זה אני מתאר לעצמי, היו להם רגעים אלה הקשים ביותר בחייהם.

כל רגע היו צריכים להופיע התליינים וכל „הפמליה הכבודה" בראש, וכן הרב גולדמן ביניהם. אם יזרקו את הרימון עליהם הרי שגם הרב גולדמן ייפגע. הלב של ליחם החופש רועד עם המחשבה שיהודי יפול מידו, ובידיעה מראש, ואיזה רושם זה יעשה בחוץ, ביישוב ובעולם? המותר להם לעשות כדבר הזה?

„האם זה לא יעשה את הרושם ההפוך למה שהם מתכוונים בפעולתם האחרונה והנועזה הזאת? „ובודאי יקומו חוגי הרב גולדמן ומתנגדי המחתרת וישמיצו אותם אחרי מותם", ואת ההרגשה הזאת שלהם יכול להבין, רק מי

שמבין את הנפש העדינה, של לוחם מחתרת, אשר בגינה התנדב למחתרת, הסתכן ועלה למעלת גבורה עילאית כזאת, שאין נעלה מזה בחיים.

ההרגשה הזאת כלפי יהודי שרק לפני שעות מספר ישב אתם, שר אתם, העביר ד"ש ליקיריהם, לחבריהם ולמשפחותיהם, העד היחידי האחרון שראה אותם ברגעיהם האחרונים, והוא ימות יחד עם אויביהם?

זה הכריע כנראה את הכף.

כשקבלנו את הידיעה על אשור פסק הדין ועל קביעת התאריך לבצועו, ידענו, שבית החולים הממשלתי אשר במגרש־הרוסים הוא המקום היחידי — אשר לשם יביאו את הפצועים וההרוגים מפעולתם של משה ומאיר — ורק שם אפשר יהיה לראות את התוצאות, ייתכן שמשה ומאיר רק ייפצעו ובודאי יביאו אותם לשם, לתא האסירים החולים אשר בבית חולים זה. התחלתי וביקשתי את רופא בית־הסוהר, שהיה ידיד לנו, שיעביר אותי לשם, לבדיקות, וכך היה. הובאתי לשם, ומשמר של שני שוטרים ערביים הושם עלי, סגרו עלי את הדלת המסורגת.

ממולי בחלון, היה חלונו של מייגיור ברומפילד, סגן מפקד בתי־הסוהר. במשרדו זה נקבע כנראה מטה התלייניים. האור לא כבה במשך כל שעות הערב. קציניים גבוהים וכל מיני אנגלים נכנסו ויצאו משם. ישבתי על אדן החלון והסתכלתי לעבר חלון זה. מייגור ברונפילד נראה מתוח ורוגז. הוא צעק לעברי שארד מהחלון, לא ירדתי, והוא איים עלי באצבעו.

הייתי מעוצבן ומתוח מאד. בידעי שהלילה יפול הדבר, לא יכולתי לשכב ולהרדם. הסתובבתי מהדלת לחלון ובחזרה. האסירים והשוטרים שאלו לפשר הדבר ועניתי להם שיש לי „כאבים".

השעות זוחלות לאיטן. בינתיים ובחוץ הכריזו עוצר ואלה שלא צייתו נורו. הנה הביאו יהודי שנורה על־ידי האנגלים במרפסת ביתו; הוא מתבוסס בדמו וגוסס. הבניסו איתו לחדר, ממול, ורופא ערבי ואחיות ערביות עומדים ומתלוצצים ונהנים מהמחזה הזה.

הפצוע לא קיבל טיפול מתאים וכנראה בכוונה תחילה. הוא נאנח וגסס. הרופא יצא ועל פניו חיוך ציני. הוא נתקל במבטי הזועים, תרצין והסמיק, עבר על פני ויצא מהאולם.

השעה אחרי חצות — ופתאום מופיע מפקד בית־הסוהר בליווי 4 אנגלים, מזיינים בטומיגנים. הוא נראה מבוהל. פניו חיוורים, מוריד את הערבים מה"שמירה", ובמקומם הוא מעמיד את האנגלים — מצביע עלי באמרו, „זהו האיש"

והסתלק... האנגלים נשארו עומדים דרוכים והכלים בידיהם — ואינם מסבים עיניהם מעלי.

לא הבינותי את פשר הדבר, ומאוד התפלאתי כשראיתי את מפקד בית־הסוהר כאן — חיכיתי להבאתם של פצועים, הרוגים, מבין התליינים האלה. והנה אין רואים דבר. האור בחלונו של ברומפילד לא כבה עדיין. התרוצצות רבה ובלתי רגילה בתוך המשרד הזה.

האחיות הערביות מתרוצצות ומסתודדות בעוברן על יד חדרי. על שאלותי אין עונים לי ועוברים וחומקים על יד הדלת. הייתי המום. הבינותי שקרה משהו שלא לפי התכנית...

אלף מחשבות התרוצצו במוחי, לא יכולתי לפענח את התעלומה. בשעות הבוקר המוקדמות באה האחות למדוד את החום אצל החולים. האנגלים פתחו את מנעול הדלת ונכנסה אחות צעירה יהודיה — שאלתיה ברמזים מה קרה? והיא השיבה ברמזים, שאסור עליה לדבר.

עם בדיקת המדחום אמרה "הם התפוצצו שניהם".

יותר מאוחר שמעתי רעש בחצר. העולה מתחת לחלון התא. עליתי על אדן החלון והסתכלתי למטה — קצינים, צבא ומשטרה התרוצצו. מפקד בתי הסוהר בארץ, ומשוריין הגיע. ידעתי שלמטה זה חדר המתים — ואולי מכניסים או מוציאים את גויותיהם של משה ומאיר. הצמדתי את פני לרשת החלון, והנה ראיתי את הרב לוין חיוור כסיד, כפוף ורצוץ עומד הוא על־יד אביו של משה ברזני. הבינותי שמכינים את ההלויה. פתאום שמעתי קול אשה פורצת ביללה. זאת היתה אמו של משה, ובעלה מרגיע אותה. שמעתי עוד אשה בוכה. כנראה ממשפחתו של מאיר פיינשטיין. לבי המה וגעש. רציתי לזעוק זעקה מרה, ולקלל את האנגלים, ולהודיע להם שהנקמה בוא תבוא. אבל מחנק היה בגרוני ועיני זלגו דמעות; לא יכולתי להוציא הגה מפי.

— — — — — — — — — —

אחרי ההלויה הוציאוני מבית החולים והחזירוני לכלא.

התייצבנו במיסדר־אבל משותף לאנשי לח"י ואצ"ל. לא אמרנו כלום. לא הספדנו. חרקנו שיניים. עמדנו ושתקנו.

— — — — — — — — — —

וכך היה המעשה: כאשר קרבה הפמליה של הקצינים, אל דלת התא של הנידונים, כדי להוציאם משם לחדר הגרדום הסמוך — קמו השניים לעשות את מעשם.

משה ומאיר עמדו חבוקים אחד בידי השני, בידו של משה היו הרימונים, כי ידו האחת של מאיר נקטעה לו בפעולה אשר בה נשבה — הרימונים היו בין חזיהם, מול לבותיהם. מאיר עישן סיגריה בה הצית את הפתילים וככה התרסקו, והוציאו את נשמותיהם בלי עינויים. ומתו מות גבורים.

ומנעו את חרפת תלית יהודים בירושלים העיר.

16

על גרדום בעכו

על התליה בעכו, לא זו הראשונה, כי אם זו שבחודש מנחם־אב, מצוי מיסמך מזעזע של משה סבוראי, שהיה אותה שעה כלוא שם, והוא מספר על אותן שעות אחרונות של עולי הגרדום, והוא עדות על חוויות לוחם חרות ברגעי אימה קדושה זאת; מכתב זה כותב סבוראי, אסיר רחוב דיזנגוף 30, מאז תש"ב, לאשתו טובה, העצורה בבית לחם, בעוד שילדתם, חרות, מתחנכת על ידי סבתא. וגם זו פרשה מפרשיות גורלם של לוחמי חרות ישראל.

ואלה דברי משה סבוראי:

אור ל"ב מנחם־אב, תש"ז

„תחיה יקרה! בין כה וכה לא אישן הלילה, זה ברור לי בהחלט, ובמקום לבלות בשכיבה ובהרהורים בפני עצמי, בחרתי בישיבה ובשתופך את, בהרהורי. חבר אחד שאלני זה עתה: „איך תוכל לכתוב", עניתי לו שזהו ענין של טעם ואפשר שפשוט כך יותר קל לי לעבור את הזמן הזה מעתה ועד 5 בבוקר, בודאי שלא תביני מכל זה מאומה... אנסה על־כן להסביר ולבאר.

עוד בשעה 5 לפנות ערב, כשחזרנו מן הרחצה, הודיעוני חברי לחדר, שבשעת הטיול על הגג הוא השגיח בבואם של קציני משטרה גבוהים במכוניתו של מושל המחוז. גם אנו השגחנו מכאן, בבואן של „כלניות" ובהסתובבן בחצר. ולא ידענו מה התנועה הזאת, אבל בלבנו הרי היה תמיד החשש לגורל השלשה בצינוק־התליה ומיד הוסבה, כמובן, המחשבה עליהם עתה. בשעה 9.15 בערב כבר ברור שהם ייתלו הלילה. עתה כבר ברור בהחלט... בשעה 3 פחות מספר רגעים עוד דיברתי אתם ממרחק. כעשרה מטרים מבדילים בינינו ודברנו בצעקות הדדיות. מילתם האחרונה היתה „תודה". האין זה משונה, מילתם האחרונה היא המילה „תודה", כמה פשוטה וצנועה!

אך עלי, למען ההבהרה, לספר, לפי הסדר, ולא לקפוץ, כפי שהמחשבות קופצות.

הרגשנו בתכונה, אבל לא האמנו. לא האמנו עד הרגע האחרון; אחד אמר, שתכונה כזו יכולה להיות רק במקרה של תליה או הטסת האסירים מכאן, כי גם מכונית מלאה בריטים הגיעה וגם מכונית רדיו ונושאת מכונות יריה, והלב רצה להאמין שאפשר וזה „רק" הטסה ובהלתנו היא לשוא. מלבדי ומלבד חברי, הרי כולם כאן אזרחים בעלי פשעים רגילים, אבל המתיחות אפפה את כולם. רצנו מן החלונות אל הדלתות וההשערות הטובות הלכו והתנדפו. התכונה הגיעה גם לצינוק התליה. — הביאו לפני הצינוק 4 מזרנים חדשים ו־4 כרים חדשים... והנה כשאנו דבוקים אל הדלת האחת, שדרכה אנו רואים את הדרך לצינוק, רואים אנו שמוציאים את הבגדים האדומים שלהם, יאף את המגבות... ועד כה וכה הנה רואים אנו שפותחים את המעבר הפנימי לצינוק הענשים — בו מענישים את האסירים על עברות בבית־הסוהר. מיד אנו משערים, שמכאן יועבר הנידון למוות הרביעי — רוצח, שרצח את בעל אחותו — לצינוק הענשים, כדי שלא יהא נוכח בזמן ההוצאה לפועל. השערתנו מתאשרת כעבור מספר רגעים, עזיז מועבר על־ידנו. הוא רוצה לומר לנו שעומדים לתלותם, אבל אנו כבר יודעים ומבקשים ממנו שיודיע זאת לחדרים היהודים שבחצר. אכן, את אשר שיערנו מראש הוא מאשר. אם־כן, אין כבר הצלה? אין לעשות למענם דבר! הרגשת אין האונים, הרגשת האפסות של האדם לבוא לעזרת הנדונים למוות, הנמצאים רק כ־15—20 מטר ממך ובעוד מספר שעות יוציאום לתליה, ירצחום מפני שהם לוחמי־חופש, ואתה אין בידך לעזור ואפילו במשהו — הרגשה זו כאילו קוטעת את רגלינו. הראש כאילו הפסיק את פעולתו. ריקנות איומה אופפת ומשחקת את הכל. אם כן מה? עינים תמהות, מצח מכווץ, פה פעור למחצה, כאילו המלה נעצרה בקצה הלשון ואין בך די כוח להוציא מפיך, להשמיעה לעצתך או לחבר שבקרבתך. אך מהי המלה שרצית להשמיעה? מה יש בכלל להשמיע? הנה כאן בקרבתך, יבוצע בקרוב רצח, רצח „חוקי", ואין בידך לבוא לעזרתם.

ששה שוטרים בריטים הוכנסו לצינוק, כנראה כדי לשמור את הקרבנות מפני אפשרות של התאבדות. הם עודם זוכרים היטב את המקרה עם ברזני ופיינשטיין ואינם רוצים שיחזור... והם עתה, השלשה, מה הם עושים?... הם שרים... הם עתה, כאשר כבר מובטח גם להם היטב כל התכונה הזו, שרים את השיר „עלי בריקדות", בנוסח שמחוז ששינה את המילים בצינוק התליה בירושלים, במילים אחרות מאלו של דוד המאירי „עלי בריקדות ניפגש, ניפגש.

עלי בריקדות חרות נישא בדם ואש"... אין ביניהם כאלה היודעים לשיר «כראוי», אבל יש בהם כוחות נפשיים מספיקים כדי לשיר והם שרים, ברגש ובהרגשה. האחד קולו עולה על האחרים השניים. אני משער שזהו קולו של אבשלום חביב. יעקב וויים והשלישי, מאיר נקר, קולותיהם יותר עדינים. אבשלום הצעיר ביניהם ונדמה שקולו עוד לא קיבל את צביונו הגמור, עוד לא התבגר מספיק, אף שקולו רם, הריהו נוקשה במקצת.

השעה כמדומני 7 פחות רגעים אחדים. שירתם נדמה: הם מחליפים ביניהם מספר מלים, שרק הדם מגיעה אלינו, אך קשה להבחין מה הן המלים בבירור. ואנו צמודים מי אל הדלת, מי אל החלונות החיצוניים. והרגעים חולפים עוברים בדממה אילמת, שרק צריחת עופות הערב שבקרבת הים מפריעה אותה.

בשעה 7 ועשר דקות נכנס אליהם קצין בריטי אחד עם תיק. כפי שראיניהו מגבו נראה שזה היה הקט, שהאנשים ראוהו לפנות ערב, בבואו לבוש אזרחית, אל מנהל בית־הסוהר. ותוך כדי יציאתו, אנו שומעים את שירת התקוה מן הצינוק. הנידונים לתליה שרים את התקוה...

עתה זה כבר ברור ולמעלה מכל ספק. הגרון, כאילו אחזוהו באיזה חבל וחנקוהו. הם שרים לאט, כך בכל אופן נדמה. ואינם שרים יחד. הורגש שהם אינם מצויים יחד, כי אם בתאים נפרדים. עוברת מחשבה, שיש להצטרף לשירתם, אבל קשה, קשה לשלוט על הגרון, על העצבים, ואם לא התחלנו עמהם יחד, אל נפריע אותם, נשיר אחר־כך לחוד, אולי הם מתקרבים אל סוף «התקוה», הזהו גם סוף תקותם? — להיות עם חפשי בארצנו, ארץ ציון ירושלים... ושוב המילים האלו והקול הרם העולה על השאר, ציון ירושלים! כאילו תופף על חזה גופך. רחש עובר ביניגו, גם האזרחים אומרים שצריך לשיר, שידעו לפחות שאנו עמהם, נושמים אתם יחד את הנשימות האחרונות, במחשבה הננו עמהם, האין הדבר כעידוד להם בשעות האחרונות לחייהם? שמונה הננו כאן, אך קשה מאד להתחיל, השעה 7.25; אנו עומדים כולנו בקרבת הדלת הקרובה ביותר אליהם ואינני יודע להתחיל, משהו מעכב, ולבסוף התחלתי אני, אני, שמעולם לא ידעתי לשיר, והפעם אין זו שירה כי אם צעקה לפי הקצב, כאשר אני בקושי עוצר מפני הגוף מלרעוד; למה בא הרעד, ההרגשה הזו של עוית האיחות בך. חולשה? כן, כולנו הלשים וכה חסרי אונים. אבל קולנו רם משלהם ובודאי הגיע אליהם למרות שני הפרוזדורים המעוקמים ולמרות הטרטור המחריש אזנים של הרדיו. ושוב: להיות עם חפשי בארצנו, ארץ ציון ירושלים... כיימני. המתיחות הגופנית פגה במקצת. ופתאום קריאה משם, מקדש הקדשים של היום: שלום חברה! — אנו עונים במקהלה: שלום. ושוב משם: תהיו חזקים! האם אזני

לא הטעוני? מיד חולפת מחשבה זו בראשי. הם מחזקים אותנו. ושל מי היה הקול? — של יעקב ויס כנראה. הוא האצילי והעדין במראהו החיצוני ובנפשו פנימה, מחזק אותנו. אכן! האין זה משונה. כנראה שהוא מבין מה היא הרגשתנו; ואפשר אין זה מכוון כלל, אלא לחבריו בחוץ, ללוחמים, תהיו חזקים, מברככם חבר העולה בעוד שעות לגרדום. כך, כך מתקבל יותר על הדעת. ברגעים אלו הם חושבים לא עלינו, כי אם על אלפי הלוחמים בחוץ, תהיו חזקים! והנה אני שומע את קולו של חביב: "כבר הודיעו לנו על התליה, זה יהיה משעה 4—5 בבוקר", מאיר מתערב ומבאר, ב־4 הראשון, אחר־כך 4.30 ואחר־כך 5". וכאן אבשלום ממשיך: "לפי הסדר הזה: הראשון אבשלום חביב", וכאן אני שומע את קולו של יעקב וייס: "ואחריו יעקב" ומאיר גומר: "ובשעה 5 מאיר נקר". קולו של יעקב היה קצת מרוסק, ואפשר שהוא שכב אז ועל כן נשמעו מיליו במין זרות כזו, ואפשר שזרות זו היא קולו של אדם עדין נפש, שהציל רבים ממוות, רבים מבני עמו! ועתה, עם התקרב שעתו למסור נפשו שלו, למען עמו וארצו, והוא עודנו במיטב שנותיו — ועל כן, קולו כה מוזר. משהו לא ארצי, עילה מקולותיהם. ואנו נאלמים, שותקים ומצפים לדבריהם והנה הם מוסיפים: להם כוח מספיק כדי לחשוב ולמסור צוואה לחבריהם; הם, שגמרו כבר את חשבונותיהם הארציים, להם כנראה יותר קל לדבר מאשר לנו, לענות... "תמסרו לחברים שינקמו", מגיע אלינו קולו של אבשלום. ויעקב ממשיך: "שינקמו בעד דמנו! ועוד מי מהם מוסיף: בעד כל אחד עשרה! ואנו עודנו שותקים. רצינו לשמוע עוד ועוד. על שתיקתנו באה הקריאה מצדם: שמעתם? — כן, שמענו, עניתי, שמענו ונמסור. ועתה מה דוד אומר להם, כל המילים אין להן ערך ולא יביעו מאומה, ואת המילים צריך גם לדעת למצוא. שיביעו משהו, שיביאו נחמה. אך נדמה שכל המילים הן בנליות ולא תבענה מאומה. "חזקו ואימצו בחורים!" פרצה הקריאה מפי ולא הוספתי. הם ענו משהו, כולם ענו. נדמה שיכולתי להבחין, "אנו חזקים, לא נבייש". אבל איני בטוח בזה, כי כל אחד מהם צעק וכל אחד לחוד. אך נדמה לי שזהו מה שהצלחתי לקלוט ולהבין. שיחתנו נפסקה, כי הפריעוני, ובעצם מה יש עוד להגיד, מה יש להם עוד לאמר. שתיקה, שתיקה מכבידה. גם הערבים, הנמצאים אתנו, והיודעים מה מתרחש, שותקים ומראים הבנה. ופתאום עולה מן הציונק: שירו של בן יוסף. בן יוסף היה הראשון שעלה כאן לגרדום, הוא הראה להם ולאחרים, לבני עמו ולזרים, אויבים, כיצד עולה נוער עברי שואף חרות לגרדום, והם שרים את השיר עליו. קול יחיד נשמע בבירור ושנים העוזרים לו, הם שרים באיטיות ונדמה גם מתוך הנאה; אפשר שכך נדמה לי ואפשר שאיטיות זו בשירתם טעמה אחר לגמרי, ואפשר שתוך

כדי שירתם הם מתיחדים עם רוחו של בן יוסף ועם רוחם של אלפי העולים האחרים לקדוש השם? מי יודע את המתרחש בלב אדם המכין עצמו לעלות לגרדום בעוד שעות מספר? בודאי שרוחותיהם של שאר גבורים עברים, לוחמי ישראל מכל הדורות, אופפת עתה את הנידונים — בודאי הם מרגישים בזה ואפשר שמכאן גם טעם ההנאה שאני מרגיש בשירתם. היא חגיגית? לאו־דוקא. יש בזה משהו אחר לגמרי, אך איני יודע כיצד לבטאו, לתארו.

עם המשך השירה נדמו קולם של שנים — ורק הקול הרם נשמע. האחרים כנראה שקעו בהרהורים, הם מכינים עצמם לדרך... והנה גם שירת האחד הגיעה לסופה. עתה השתררה דממה. הדומיה כה כבדה, גם טרטור הרדיו פסק, וכעבור מספר רגעים שוב: עלי בריקדות ניפגש! זה הוא חלומם של לוחמים, בשעה שהם הבושים בכלא. אך זהו כנראה גם חלומם של לוחמים בשעות האחרונות לפני סיימם את מלחמתם בעליה לגרדום; עינינו מנסות להדור בעד הקירות העבים ולהציץ לרגע לצינוק הנדונים, להימצא יחד עמם, ללחוץ ידם, לראות את שלות ירושלים על פניהם, את לעגם האחרון לכובשים הרוצחים...

עוד הבוקר ראינום, צעירים ורעננים. צינוק המוות לא השפיע על בריאותם, פריחת פניו של יעקב ותויהם העדינים לא כמשו בצינוק. בכל יום שראיתים בבוקר וכשהחלפנו עמהם את המילים הסטורות שאפשר להחליף תוך כדי הליכה של 5—4 צעדים, התפלאתי מה פורחות פניו של יעקב; תמיד בת צחוק נסוכה עליהם ועם קריאת השלום אומרות פניו כל־כך הרבה. היום עוד הרהרתי, אפשר שהצבע האדום של מכנסיו הוא גם שנותן לפניו צבע ורדרד, אך לא, שפתיו באמת ורודות ולפניו הבהירים ועיניו התכולות הרי הן מוסיפות גוון מיוחד, ביהוד כשבת־צחוק של טוב־לב מתפשטת עליהן, ועתה? רציתי מאד לדעת מהי הרגשתו? רציתי מאד שידע גם הוא גם האחרים, שאני עמהם, שאין הם בודדים בצינוק, ש כו ל נו עמהם, לצדם.

הגיעה השעה 7.50, עוד מעט יוציאונו לעשות צרכינו. אך האם יוציאונו? הרי בזה נתקרב אליהם ב־5 מטרים! — בבית החולים כבר יודעים על הכל. מסרנו להם. התקשרנו עמהם דרך חלונות וצעקות. גם בחדרים שבחצר כבר ידוע הדבר. כי מבית־החולים התקשרו עמהם. אנו שומעים מפעם לפעם את הקריאות של מ. ושל פ. המדברים ביניהם. מרחוק יכולים אנו להבין את צלליתו של פ. הצמוד לחלון חדר 28. הכדאי לצעוק אליו. מבית החולים קורא לי יצחק, היש חדשות? — אין. אין חדשות: מה מצב רוחם, מה יכול אני לענות לצער הזה? מה יודע אני על מצב רוחם של הנידונים? אך בכל אופן אני עונה: הם שרים, מצב רוחם מרומם! — נזהרתי בדברי, כי יודע אני

שמהצינוק אשנב לתעלה — שדרכה אנו מתקשרים אל בית החולים. ואף שהאשנב סגור בחלון, בכל אופן אפשר שישמעו את דברינו ואפשר שמישהו יפגע בהם. אך לא, הם לא שמו לב לדברינו. שוב אנו על יד הדלת, שומעים את שירתם. שירתם? — לא. שירת יחיד: „יש לי רעה והיא חולה....“ שיר עצוב, ודרך המסדרון האחד והשני הניצב לו, וקול היוצא מצינוק צר — הרי שיר עצוב זה נשמע עוד עצוב שבעתיים. שיר זבו הרבה בתים והוא שר אותו בשקט, באיטיות. האם עלה זכר רעיתו לפניו, ואפשר היא באמת חולה? ואפשר אין זו רעה כלל, כי אם אחות או אם? או הכל ביחד, במילים אלו הוא מוצא הבעה לכל, לכל היקרים לו בלב ונפש, שזכרם עולה לפניו, שעות אחדות לפני המוות. גם שמעון הי"ד זכר את בני משפחתו בשעת גסיסתו. „גרמתי להם צער רב... להורי הזקנים“, ואפשר שגם זה, השר, שאיני יכול להכיר בקולו, גם הוא מעלה את בני משפחתו היקרים עתה ורוצה היה לראותם על ידו, להפרד מהם, לתת נשיקה אחרונה לרעה אהובה, לאחות יקרה, לאם מסורה, ולאב יקר. אך הכובש המרצח כבר דאג לכך שזה לא ינתן להם. הרי אלה אינם פושעי מלחמה, הרי אלה אינם רוצחי מיליונים, להם אין זכות להפרד מקרוביהם. ועל כן הם נפרדים מהם מרחוק, במחשבה, בעיון ובהרהור. כן. השר קולו הולך ויורד, אנו שומעים בעיקר את המנגינה, במילים קשה להבחין, כי הוא שר בשקט וכנראה שהוא שוקע יותר ויותר בהרהורים. והוא מסתכל, אפשר אל נפשו פנימה או מעביר ברוחו את היקרים לו לפני עיניו וגם שירתו זו מגיעה לקיצה והשתיקה משתלטת. הנה מתקרב הקורפורל הערבי למחלקתנו, האם הוא בא לפתוח לנו כרגיל. כנראה שכן. אבל הוא פותח רק לשנים שנים. בצאתי, אני מנסה להתקרב אל החיץ המסורג, כך שרק 5 מטרים מבדילים בינינו לביניהם. הקורפורל דוגו ומתחנן: הוא יסבול מזה, אני מבטיחו שרק מילים מספר אגיד. רק מילים מספר. מה אומר להם עוד? אני פותח בקריאה הרגילה שלי: „שלום בחורים!“ אבל הקול, הקולי הוא? הם עונים לי במקהלה „שלום משה!“ הם הכירוני, הכירו קולי וגם ענו כרגיל. כרגיל הייתי מודיע להם בשעה זו, 8.15—8.00 על חדשות אם ידעתי, ועתה? אמרתי להם: „בחורים, כל החברים כאן עמכם,“ ואחד ענה לי: תודה!

יעקב הוא שענה, ואני הוספתי עוד: „ואתם יחד אלפי חברים בחוץ“. קולי בגד בי הפעם וכנראה שבגד בי יותר. הם לא הבינו את המשפט הזה. חזרתי ואמרתי: „ואתכם יחד גם אלפי החברים שבחוץ“, עתה ענה לי שוב אחד בהרגשת סיפוק ובשמחה: תודה! מי אמר מילה יחידה זו עוד הפעם, איני יודע, אך מה חשוב. האם לפחות הבעתי להם את אשר בלבנו, בלב כל אחד מאתנו

כאן ובלב האלפים בחוץ? האם עורר הדבר להם משהו נעים? האם הסירו מילים אלו במקצת את הרגשת הבדידות האופפת אותם בצינוק המוות, שעות מספר לפני המוות? נדמה שכן מילתם היחידה „תודה", אמרה לי שהבינו, שהרגישו, שאין הם בודדים, שאת מלחמתם ימשיכו אלפי אחרים, שדמם יינקם שבעתיים ינוקם! זוהי המלה האחרונה ששמענו מפיהם. הם מודים. הם אומרים: תודה! ובזה נפסק הקשר עמהם, אפשר הקשר האחרון. אפשר עוד נשמע את שירתם האחרונה ב־2—4 לפנות בוקר, אפשר נראה את השלשה בבגדים האדומים מטיילים בחצר הסגורה, באולם הסגור ולא נשמע עוד את קולם בשאלם על החדשות, על גורל הפליטים שגורשו, על פעולת שנעשו, על אויבים שנפלו... לא נשמע עוד את קולם, את צחוקם, את הלצותיהם, את חלומותיהם... מעתה כבר ברור בהחלט, שבעוד 4 שעות ו־42 דקות יעלה אבשלום הצעיר לגרדום, בן המזרח, הבריא והרענן, המחייך בשפה מלא שינים לבנות ומבריקות מציצות מתוכו וכולו אומר פשטות של בן חייל המוכן לכל. ואחריו יעקב — בן־אירופה, שנלחם בנאצים, במחתרת באירופה הארורה, הרקובה מדם ועתה נותן הוא חייו בעד עמו, ורוצחו הוא בן העם האנגלי ה„נאור", הכובש הזר שבגד בהתחיבויותיו החגיגיות. ואחריו, בשעה 5.00, יעלה מאיר אל הגרדום, מאיר קצר הקומה ורחב הכתפים שרצינותו אֶפיינית לו ומזכירה בהרבה מתוי פניו, משהו מדוד רזיאל, שהליכתו בטוחה ואומרת: יש על מי לסמוך. הוא הרציני בין שלושתם. מניין באה רצינות זו לבחור צעיר בן 24—23? האם זה בא בגלל התפקיד, בגלל החלק שלקח במלחמה עד כה, או אפשר פשוט בגלל הכרתו וידיעתו את מצב עמו הוא? — ואנו עומדים, מסתובבים או יושבים דומם וחסרי אונים. כמה ההכרה הזאת בחוסר יכולתך, משגעת! לא, לא רק משגעת, היא מדהימה. משתקת ומדכאת. אך אין עצה, אין לעשות מאומה. ההרהורים חולפים מנושא לנושא, מענין אחד לאחר, דומה לו ומהשבותיך נושאות אותך לזמנים אחרים בשעה שיכלת לעשות משהו, ללחום, לפעול, להתנועע, לעזור, לנקום. ועתה גב זה לא, יכול אתה לכסוס צפורניך מעצבנות, מכעס. להתנועע בד' אמות של חדרך ולמדדו מקיר אל קיר מאות פעמים וזה הכל; ואתה יודע כי מקיר זה, במרחק של לא יותר מ־20 מטר, ואפשר עוד פחות, שוכבים עתה 3 שנדונו למוות, שבעוד שעות מספר כבר לא יהיו בין החיים וידיעה זו וחוסר אונים זה להצילם, להביא להם עזר כל שהוא, להנעים להם במשהו את שעותיהם האחרונות, אינם נותנים לך מנוחה. ממילא נזכרים בקודמיהם, שעלו לגרדום במלחמה למען עמם וארצם, — כשהשנים בקהיר עמדו בצל הגרדום היינו כבר בעכו. יום יום צפינו לחדשות, וערב ערב נרדמנו במחשבה, מה יביא לנו המחר.

בחוץ אפשר השבו על כך, רק הורים וחברים מסורים, אך אנו האסירים, היינו עמהם בקירות הכלא הזר, וידענו שהם בודדים, כה בודדים. ברוחנו היינו עמהם, והם בודאי ידעו שלמרות המרחק הגיאוגרפי, הרי לפתוח חבריהם לרעיון מצפים כל רגע לשמוע ידיעות משם ועמהם יחד עוברים את ימי חייהם האחרון בצינוק. לא האמנו שיינצלו מן התליה, מצרים המשועבדת לאנגליה, וצ'רצ'יל המרצח בלונדון, לא יוותרו על קרבנותיהם. אך על כל פנים אין להשוות את המצב אז, למצב עתה. בכל אופן המרחק הבדיל ביגינו; בכל זאת לא ידענו אימתי יקרה האסון ודריכותנו היתה על כן בהרבה פחות. ואחריהם, אחרי השנים מקהיר? באו הרבה פסקי דין מוות, באה ציפיה לאשור או ל„חנינה", ואיתם דיונים על סיכויים מבחינות פוליטיות ואחרות. ה־18 לא ייתלו! ה־18 כן ייתלו וייתלו! ייתלו רק חלק! וכדומה. ואחר־כך באה „חנינה" והיתה שמחה, ירדה מתיחות ודאגה ותפסו מקומם שלוה ושמחה. אוי לאותה שמחה — 22 אסירי עולם! אך ידענו שלא ישבו לעולם! לוחמים לא ישבו לעולם במאסר. האנגלים לא יאריכו ימים פה. נמרר להם את חייהם כאן, עד שיצאו מכאן. האסירים יברחו, ימשיכו במלחמתם. אך בעיקר: אם נשאר הלוחם בחיים, יש לו תקוה שיחזור לשורות. אולם המוות... לא הפסיק מלרקוד בכתלי בית־הסוהר את מחול הרצח המתועב. ואז בא הרצח השפל של הארבעה. רק למחרת בבוקר נודע על רציחתם, וכמה הדהימה הידיעה! מן הפה יצאה רק מלה אחת למשמע הרצח, „מה?!" וכך, כעבור מספר רגעים, המשיכה המחשבה: הן זה לא יתכן!!! הן רק אמש לפנות ערב דברנו עמהם, התלוצצנו על דא ועל הא! אך בכל אופן כנראה שזוהי אמת. אין זה יותר בגדר שמועה, זוהי אמת לאמתה החודרת במשמעותה עד עמקי נפשך. רצח מתועב, במרמה עשו מעשיהם, במחשכים, בהסואה ובפחד. היש סימנים יותר מובהקים לחולשתם ולמוסריותם השפלה? הפתאומיות שבדבר לא נתנה גם מקום למחשבות הרבה; מעשה השפלות הפחדני הזה הדהים כל כך שהכאב שבא עמו לא נמשך זמן רב. איני מבין מדוע זה כך, אבל על כל פנים כך היה, וכך היתה השפעת המעשה על האחרים, לא רק עלי.

ולבסוף התחלנו מרגישים שגם לזה אנו מתרגלים. כך נדמה לנו. והנה „מתנחמים" כבר אחדים: עוד תבואנה הרבה תליות... ואחר האומר: בלי תליות לא נשיג את המטרה; ואחר מפרש ומוסיף: הדרך לשחרור זרועה חללים ותליות... ואנו ידענו כל זה. והנה זה בא! זה גם מוכיח שכבר התקדמנו כברת דרך; ובלב מתעוררת השאלה: הרבה עוד הדרך? הרבים הם הקרבנות? האם לא די בכל מה שהקרבנו? האם דמם של ששה מליונים יהודי אירופה אינו מספיק? — אך לא, כנראה שלשוא מתו, נחנקו ונשרפו. לשוא! דרוש קרבן

עולה ממין אחר, דרוש לותם חרות ולא „צאן לטבח יובל", ואת החרות אין להשיג בלי מלחמה, בלי קרבנות קרב ותליות־רציחות מיד הכובש המתעלל. אך הוא צריך לשלם עבור כל קרבן ביוקר, ביוקר רב, בפרט עתה, כאשר כה רבים מבני עמנו נספו. והשאלה, האם נדע לשלם? כי לא הנקמה העיקר, זאת ידענו, אך בכל אופן, כל אחד היושב כאן והרואה את מעשי הרצח שלהם ממרחק צעדים בלבד ממך, משתוקק לנקמה, לנקמה בלבד, לנקמה בראש וראשונה. מה זה, האם זהו צמאון דמים? והאם יש להתבייש בזה? לא! אין להתבייש בזה כלל, דם יקר מאד הם שופכים, דם שרידי משפחות, דם שרידי עם מעונה ומושפל זה אלפיים שנה, השואף לחרות, הרוצה בפינה משלו תחת השמש, הרוצה בגאולה ובחרות, בהצלת השרידים ובבנין מולדת מחדש. והלב קורא: נקם, נקם ושילם באוייב הכובש המרצח ההורג את אחיך השרידים, המונע ממך את השגת השחרור, הגאולה לעם והחרות במולדת! ואחרי רצח הארבעה לא באה הנקמה, אחרה לבוא, נדחתה, משום מה? מדוע? אכזבה מרה, אוכלת, צורבת. אך המאורעות רודפים והלב המאוכזב מתפנה להאשים אחרים, לעניינים חדשים. והנה השנים בצינוק המוות בירושלים. הם ידעו שעות לפני כן על מותם והתכוננו לו יפה... ואם כבר נגזר עליהם למות, ימותו בידי עצמם ולא יתנו למרצח את סיפוק תאוותו הרצחנית. הם גזלו בידיהם את ספל הדם העברי שהמרצח הכין עצמו לשתותו. ובאיזו מבוכה שקעו התליינים? הם התכוננו להנאה, למעשה רצח מטוקס ולשכר, והנה מה רבה האכזבה. משה ומאיר מנעו מהתליינים את ההנאה הגדולה ביותר מכל מעשי האכזריות שלהם בארץ הזאת. משה ומאיר לא נתנו לתליינים את ההזדמנות לטמא בידיהם המגואלות בדם אחים עברים את גופם הקדוש. ועלו בטהרה השמימה!!

ועתה אלו השלשה: השעה כבר 12.30. הסרג'נט, שעבר זה עתה בביקורת, סיפר שבגדיהם האזרחיים כבר הובאו אליהם מן המחסן. שלשה אנגלים שומרים עליהם. מצבם טוב. שנים מהם ישנים, יעקב ומאיר, ישנים את שנתם האחרונה עלי אדמות במנוחה גמורה. אבשלום אינו ישן; הוא עודנו ער, אפשר לא סיכם עדיין את חשבונותיו עם החיים. אפשר קשה לו, לצעיר שביניהם להפרד מן החיים. אפשר נשא בחובו עוד חלום שעדיין לא הגשימו? והסרג'נט מוסיף „איט איז נות אי סימפיל זיוב". ומי יודע מה נעשה בנפשו? — הרב עוד לא בא אליהם, אפשר יבוא ואפשר לא יקרא כלל. אמנם ייפגע במקצת הטקס לגבי התליינים. אבל בואו של הרב יכול גם להפריע אותם להתעלל בקרבנות ברגעי חייהם האחרונים, כאשר התעללו בגרונר והאחרים. הרב גולדמן בקניה, את הרב אריה לוין לא יביאו מירושלים, אף שיהודי יקר זה

בודאי היה רץ, בשארית כוחותיו, כדי להמצא עם קדושים אלו ברגעיהם האחרונים, לקרוא עמהם פרקי תהילים ולהקל עליהם במשהו. ההיה לבו הרגיש עומד בכך? זוהי שאלה אחרת, אבל בודאי היה עושה זאת. לפני שבועיים, כשביקר אצלנו, וכמובן ביקר גם אצלם, לא ידע כיצד להאריך את שהותו עמהם. וכשיצא משם, מצינוק הנידונים למוות, היה שבור ורצוץ ממש. אך זה לא מנע ממנו מללכת לבית החולים לחולי רוח (הוא המבקר היחידי שעשה זאת, נוסף לד"ר בלומנטל!) ולבכות שם בדמעות ממש, למראה שני תלמידיו לשעבר, מאחת הישיבות בירושלים. אבל הרב לוין בודאי לא יבוא. מין תענוג שכזה, אין התלינים מוכנים לזמן לקרבנותיהם בשעות חייהם האחרונות. ואם כן, אפשר שיביאו את הרב המקומי. אך הוא בודאי יסרב לבוא. מפני שאין בכוחו לעמוד בזה ואינו יודע כיצד לעמוד בזה.

אני מוכרח להפסיק, מפני שאני שומע ביקורת מתקרבת, ודומה שאני שומע לשונם של התליינים, וקול צחוק מסתתר. אפשר שהם זה עתה קמו משולחן ייגות וויסקי, ואפשר שזוהי סתם שמחה המפעפעת בלבם ומוצאת להם מוצא בקול צחוק? איני יודע, יקירתי, אם תביני, לשם מה כתבתי כל זאת. ההוקל לי בזה ששיתפתי גם אותך בכל? איני יודע אם תקראי זאת כלל. אך כל זה אינו השוב. המחשבות כה משגעות במרוצן ובדומיתן הפתאומית; הן מקפצות מענין לענין וכל זה מסביב לאותו פצע — חסר אונים, אפסותנו ואי יכולתנו לעשות. דבר. ובעוד שלוש שעות וחצי הרי אבשלום, שקשה לו עתה להרדם, יעבור כבר לעולם האחר, יעזוב אותנו, יעזוב עולם שפל ועקוב דם זה, וירדם בשנת עולמים. ואני יושב כאן, לא הרחק ממנו, ואיני יכול לעשות מאומה. המבינה את מהי הרגשה זו, מה נבזית ומכאיבה הרגשה מחפירה זו! ואין לעשות מאומה. באמת אין בידי לעשות דבר מלבד להתיחד עמהם, לחיות עמהם שעותיהם האחרונות; ונדמה שזאת מיטיב אני לעשות בכתיבתי. אני מעכב בעד המחשבות מלהתרוצץ כך, ואני מתיחד עמהם, עם נפשם והגיונותיהם האחרונים. אך האם יכול אני לתאר לעצמי מה עובר במוחו של אבשלום, הצעיר הזה, בריא הגוף והרוח? האם יכול אני באמת להרגיש את הזיכוך והטהרה שעוברים על נפשו, לפני שיוצאת היא מגופו ועוזבת את עולמנו לאנחות? אני מוכרח להפסיק, כי הם באים וקשה להפרד מן הנייר והעט, כי קשה לתת למחשבות חופש פעולה שנייר ועט זה גוזלים מהן. השעה 12.45. הם באים, התליינים השיכורים. עתה הם שיכורים מיין ובעוד מספר שעות יהיו בודאי שיכורים מדם עברי; הנבלים, הישלמו עבור שכרון זה לפחות בהייהם הנבזיים?

השעה היא אחת פחות רגעים אחדים. מחוג הרגעים נע לאטו. הבקורת

עברה ואלינו לא הגיעה כלל. אינני יודע מה נעשה בחצר, אבל בטחיב אנו שגם היהודים האחרים אינם ישנים ובודאי בחדרים 27, 28 דבוקים לחלונות ומציצים כלפי הצינוק. שלשת הנידונים הם מרכז כולם. האון מתאמצת לתפוש כל רחש מהנעשה אצלם. אך אין שומעים דבר. ותוך כדי הרהורים אלו יורה תותח הרמאדן וקורא ל"מאמינים" לסעוד את סעודת ההפסקה. אף שאני יודע שצריכה לבוא ירית תותח זו, ששמעתיה זה מספר ערבים בשבוע האחרון — בכל אופן החרידתנו היריה מאוד. היא הוציאתני מהרהורים מרוחקים והחזירתני שוב אל הצינוק, אל השלושה. האם גם הם שמעו? בוודאי שמעו והתעוררי משנתם; חבל, חבל שהופרעה שנתם, ואפשר שדוקא עתה נרדם אבשלום ולקול היריה התעורר! אבשלום, יעקב ומאיר, יצאו עם חבריהם האחרים לשחרר לוחמים מן השבי, ועתה הם מחכים למותם... ממילא עולה זכרונם של כל היקרים שנפלו בהתקפה זו; עוברים הם אחד אחד לפני עיני, שורה ארוכה. רק ששה מהם הכרתי, חיבבתי והוקרתי. והם אינם. תשעה קרבנות נפלו, מהם שלושה מחבריו של יעקב, אבשלום ומאיר, שיחד עמהם באו, פרצו את חומות הכלא ושחררו עשרות בחורים. אך מה מרובים היו הקרבנות, ומה יקרים. כל אחד וסגולותיו המיוחדות. וביצרונות מרים כל כך, ומעצמן חוזרות הן אל השלשה, הישנים עתה הם את שנתם האחרונה בכלא. פתאום כבה אור החשמל. החושך כיסה את כל בית הסוהר. אין שום תכונה מיוחדת. אני מסתכל בשעון, השעה 01.15. איזה שוטר עובר בחשכה מן השער הראשון, בכיוון למבצר. ואחרי רגע או שניים נשמע הד התפוצצות רחוקה. שבר ניצוץ של תקוה מתעורר בלב וגווע מיד. האפשר שידוע הדבר בחוץ שהשלושה ייתלו הבוקר? לא, זה בלתי אפשרי. גיבורי האימפריה הבריטית עושים מעשיהם במחשכים ולא יודיעו על מעשה הרצח מראש. הם יודיעו לאחר מעשה, לאחר שהכל יעבור "בסדר", לפי הטקס. לא, אין זה אלא דבר שבמקרה. התפוצצות זו, אפשר הוא מעשה לוחמים, ואפשר שזהו סתם פיצוץ על־ידי האנגלים לשם ביזה ושוד בשעות העוצר בהדר־הכרמל. אור החשמל הידלק בכל בית־הסוהר מחדש, אך בו ברגע נשמע הד של התפוצצות רחוק יותר. עולה במחשבה שאפשר ואולי הן פצצות־עומק לפני הפלגת אניות־הגרוש מנמל חיפה, אניות המגרשות את המעפילים ה"14" ו"שיבת־ציון". השלטון הבריטי עובד במרץ, שם גרושים וכאן תליות ובמקומות אחרים בארץ חיפושים, שוד ומעשי רצח. שלטון הכיבוש מעסיק את עשרות אלפי חייליו בכל שטחי פעולותיו בארץ. וברגע זה כבה החשמל שנית. עתה מרגיש אני בתנועה מבית המנהל לבית־הסוהר. מישהו רץ או הולך במהירות רבה לקראת המבצר. כנראה שרגשו במקצת התליינים במסיבתם ושלחו לברר

מה קרה? הפעם אני מכיר בתנועות הידים וההליכה שההולך הוא הקצין הבריטי פבין. בהגיעו לעמוד החשמל באמצע הדרך חזר האור והאיר: מתברר שהוא רץ רק בגופיה לעורו. עם האר החשמל הפסיק ועמד, חשב רגע וחזר על עקבותיו.

השעה כבר אחת וחצי. שקט ודומיה בכל. נשמעו רק נחירות מספר אסירים בתאים הסמוכים ושנתו הבלתי שקטה של החבר בחדרנו. הוא מסתובב מצד אל צד בשנתו ונאנח. הוא נרדם מרוב עייפות באחת עשרה, ובכל פעם, כאשר נשמע מהלך השוטרים או פתיחת דלת ברזל זו או אחרת, הרים ראשו ונעץ בי את עיניו הגדולות, כשואל: נו מה? ושוב נרדם. בשתים פחות עשרה הופיע הסרגנט שנית, סרג'נט ערבי נוצרי. ניגשתי לדלת, שאת מנעולה הוא בדק וכשברכני ב„סבח אל כיר" שאלתיו מה נשמע. אין חדש הוא אומר, „הם ישנים". לשאלתי, אם בא הרב או יבוא, הוא ענה שהוזמן הרב הראשי מחיפה, אבל מבקשני שלא אספר על כך לאיש. למי אני יכול לספר ולשם מה? בקולו משתקף הצער, על מה הוא מצטער והאם השתתפות זו היא משהו פנימי אמיתי, או חיצוני בלבד, איני יודע, ואיני רוצה גם לדעת, אך יודע אני שלא הם בלבד עולים לגרדום, כולנו, כל הנמצאים אתם כאן, בין חומות ארורות אלו, עומדים יחד עם ההם, לפני הגרדום. אך בכל אופן הם יהיו העולים ואנו נשאר אחריהם, אנו — כה חסרי אונים, כה מחוסרי כל יכולת לעזור ואפילו במשהו להם, לשלושה, והרגשה זו מכרסמת ומחלחלת עד מוח העצמות. שקעתי שוב בדמדומים בהקיץ. חברי התעורר, אינו ישן עוד, שוכב ער כמוני. מסתכלים אנו חליפות בדלת או בחלון, התרנגול של הבית השכן החל קורא. אשמורת שלישית. ליל שמורים לנו וליל חינגה ושמחה בבית המנהל. שם התאספו ראשי התליינים מכל הארץ. לקול התרנגול עונה אחר, מבית מרוחק במקצת ולאחריו עוד אחד, מבית מרוחק, עוד יותר. ועתה עונה התרנגול של שכננו מחדש, ובצרימה כואת, המעבירה רטט בכל הגוף העייף ושעצביו מתוחים לכל קול. מתי יפסיק כבר התרנגול לקרוא? אני מרגיש שעייפותי מתגברת עלי יותר ויותר. אני שוקע בדימדומים ואיני יודע עוד אם אני ער או ישן. אני שומע את קולי הקורא לחברי שיעירני, אם ישמע משהו. כי אני חושש שאדם. לאחר שאמרתי לי זאת כנראה שנרדמתי, אך תרדמתי לא נמשכה זמן רב, כי כעבור מספר רגעים, אפשר אפילו רבע שעה, קרב אלי ואמר לי: „הם שרים". ישבתי במיטתי, והקשבתי: נכון, הם שרו בשקט, במנוחה רבה. בבוקר נתברר שבאותה שעה ביקר אצלם הרב הספרדי מחיפה או אולי מתל־אביב. אין לדעת. ומה הם שרים? לפי המנגינה הם שרים „עלי בריקדות", את המילים אין לשמוע, למרות

השקט. העודם חולמים על בריקדות ואפשר מתיחדים הם פשוט, ברגעיהם האחרונים, עם הלוחמים בארץ, ומבקשים מהם ומצווים עליהם, הלחמו, המשיכו עד הסוף, עד הנצחון?! על תא קירם הם רשמו: תליות לא יפחידונו! ואמנם אין הם פוחדים מפני התליה, המצפה להם במרחק מטרים שניים. ועל כן הם שרים. האם גם המלאכים אומרים עתה שירה? הרי שירת הבוקר מתקרבת, השעה כבר בודאי אחרי 3. אמנם כן — 3.20; רגעיהם האחרונים מתקרבים והולכים והם שרים בשקט ובנחת... אנו עומדים צמודים לסריגי הדלת, דוממים, אפילו במחשבה. גם היא עייפה, כגוף עצמו, ואינה פועלת עוד; על מה עוד אפשר לחשוב? על לא כלום, על הכל, על הנצח ועל החיים. אך איננו חושבים על דבר, רק אזנינו קשובות לכל רחש מן הצינוק. הרגעים זזים והולכים. המחוק הגדול כבר הגיע לספרה עשר והוא מתקדם והולך למרות דממתנו, למרות הדממה הכללית שנפלה על הכל. אך פתאום שומעים אנו צעדים, צעדיהם של אנשים רבים, אפשר 7—8, לפי הקול אנו פה מבחינים שהולכים הם מן הכניסה אל הצינוק, אסיר שבתא הקרוב, שדלתו היא מול הדלת החיצונית של האגף מאשר זאת. אך לשאלתנו הוא עונה בקול כה שקט, שאין להבינו. זה כמובן מעצבן מאד ואני משתיקו. השעה היא 4 פחות 5 רגעים, כשהם נכנסו לצינוק, כאשר שתי דקות של רחש בלתי מובן עברו, נשמעת שוב ש י ר ת ם, וקולו של אבשלום בראש. הפעם הם שרים שוב את "התקוה". לשירתם הצטרפו כל החדרים של היהודים וגם אנו כאן, שירת היהודים, חבריהם, מהדהדת בכל בית הסוהר הישן את שנתו. אך חבריו לא ישנו כל הלילה, מן החלונות של החדרים, מבית החולים ומכאן, עולה שירת "התקוה". הם בודאי שמעו את שירתנו ויודעים הם שעמהם אנו, ששומעים אנו את שירתם בעת נשימתם האחרונה, ששמענו את צוואתם ונמסור אותה למקום הדרוש. את דפיקת הדלתות שנפתחות מתחת לרגלי הנידון לא שמענו הפעם, כי השירה של כולם החרישה דפיקה זו. והשירה נפסקה לבסוף, כששוב עולה קול צועדים במסדרון, צעדיהם של התליין ובני לויתו, הרופא הצבאי, מנהל בתי הסוהר ומספר סרג'נטים ושוטרים בריטים. קלאו יצא בראשם כשם שנכנס, כנראה הוא הוא המוציא לפועל. בסופם יצא הקט. כך מוסר האסיר שמן התא הסמוך. איני יודע מה הרגשנו או, לאחר השירה. בזמן השירה היו מחשבותינו אתו, עם אבשלום, רצינו שישמע ויידע שאנו שרים יחד עמו, השמע, הידע? ועתה ריקנות, דממה וכאב צורב. בחוץ הולך ומתקדם הבוקר. צללי העצים הולכים ומתבהרים. השמים מעוננים ומכבידים, אבל גם הולכים ומתבהרים. עורב בודד קורע את הדממה בצרימה: ק ר ר ע! ואחרי כן שוב בשלוש אחרות, קצרות יותר וחדות יותר:

קרע—קרע! ונעלם לו אי שם בחוף הים. האם עלו דמעות בעינים? לא! רק דעך משהו בהן ובגרון מחנק נורא. לא העזנו להסתכל איש ברעהו, הששנו שמא נתפרץ בבכי, בזעקה. צפורי הבוקר הראשונות החלו מצייצות; ילדו של השכן משמיע את בכי הבוקר שלו ובלבנו פנימה חושך ואפלה. לבסוף זזנו קצת ממקומנו והתחלנו מתנועעים בין המיטות, צלליים מתנועעים עם עלות השחר. ב־4 ו־17 דקות נשמעים שוב צעדי אנשים. אנו מאמצים אזנינו והאסיר השכן את עיניו. אנו משערים שהם הלכו להוריד את הגויה הראשונה. ואמנם כך גם מאשר זאת האסיר כשראה את האלונקה והגויה עליה מוצאת. השעה מתקרבת ל־4½, ויעקב יעלה הפעם. איננו עוזבים כבר את הדלת, מפני שאפשר והם לא יחכו בדיוק לשעה 4½, אפשר רוצים הם להפטר מזה יותר מהר. ואמנם ב־4.26 הם נכנסים שוב לצינוק וכעבור שתי דקות שוב עולה שירתם — שירת השניים. אנו מצטרפים אליהם מיד. עתה אני שם לב במיוחד לעקוב אחרי קולם של השניים. קולו העדין והרך של יעקב נדם עם הגיעו למלה בלבב... הוא הספיק רק לומר „כל עוד בלבב"... ונדם. שירתו נפסקה על ידי הרוצחים שהניעו את המנוף שפתח ברגליו את התהום והביא את המחנק בגרונו... הם לא נתנו לו אפילו לגמור את שירו. עתה ברור שגם עם הראשון עשו כך, אבל אז לא יכולנו להרגיש בזאת, מרוב התרגשות. עתה נדם קולו וגופו עודנו מפרפר כלא משלים עם המוות, אבל הכרתו כבר אינה עמו, נשמתו כבר פרחה ועלתה והתחברה עם זו של אבשלום חברו, עם זו של משה ומאיר, של דב וחבריו, של אליהו חכים ובית־צורי, של בן־יוסף וכל יתר גיבורי ולוחמי החרות. עווית תוקפת גופי. אני מרגיש שקשה מאד למים אפילו את הבית הראשון והפזמון. השרירים רועדים מעצמם, הרטט מקיף את כל אברי הגוף, האם לא תבוא התמוטטות? באזנים עוד מצלצל סלסול המנגינה של העולה לגרדום, כל עוד בלבב... והמנגינה נפסקה, שירת חייו נפסקה „בלבב" לא שר עוד ולא ישיר, לא ילחם עוד, לא יראה עוד את אחותו היחידה ששרדה מכל בני משפחתו והיא לא תראהו עוד בחיים. יעקב סיים את חייו והוא הרי לא חי כמעט, כמעט — רק סבל, רדיפות ומלחמה היו מנת חלקו! אך אפשר ואלו הם החיים היפים ביותר לצעיר עברי בימינו!

צללי הלילה נסוגים עתה במהירות רבה יותר. הטבע מתעורר לקראת יום חדש. שוב קרב העורב ועמד על גדר האבנים שממול והצריח בקולו רק פעם אחת — ק ר ר ר ע! משק כנפים נשמע מעבר לחלון, בודאי איזה שחף עזב את קנו לקראת ציד בוקר ראשון.

זקן משתעל בבית טמוך ובודאי אינו יודע כלל שזה עתה בוצע רצח שפל

ביותר, רצח בדם קר. יהטקס „חוקי" של משעבד וכובש. התרגול קורא שוב ושוב ואינו נותן מנוח. „עורו ישנים לעבודת הבורא"! אך אנו איננו ישנים כלל, אנו ערים מאד: צריחתו מרעידה כל עצב רוגש. והוא אינו חושב כגראה כלל לסיים. בחוץ כבר אור כמעט. רואים כל תנועה שעל הכביש המוליך מן השער הראשי אל המבצר. אך התנועה מועטה. התליינים עוד לא סיימו את תפקידם, עוד לא הרוו את צמאונם לדם עברי. עיניהם עוד לא שבעו בפרפורי הגופות הצעירים על חבל התליה. והנה בין כה וכה הוצאה גם הגויה השניה והשעה כבר 5 פחות דקות אחדות. התליינים יצאו ושוב נכנסו ואנו הרהורינו העבירונו את שעת הצפיה ולא הרגשנו כיצד עברה חצי שעה זו. שמענו את סגירת הדלת מאחוריהם ודבקנו בדלת הברזל.

הפעם עולה רק קולו של מאיר, קול ברור ועמוק. „כל עוד בלבב"... אנו לא חיכינו כבר, כי רצינו שישמע שלא שכחנוהו, שידע בשניות האחרונות של חייו שלבנו דופק עם לבו את דפיקותיו האחרונות, והמשכנו מיד בשירה־קריאה: „פנימה"! עם דפיקת הבנג של דלתות הגרדום נעצתי עיני בחברי שעמד על ידי ושר־צעק כמוני. זהו הסוף, זה הסיום של פרשת השלישיה. הוא הבינני. שירת הבחורים מכל יתר החדרים הצטרפה לשירתנו. מבית החולים נשמע היטב קולו של מ. ומחדר 28 קולו של פ. הצרחני. גם נשמתו של מאיר עולה יפורחת ומתחברת אל נשמות חבריו. גם לו, למאיר, לא הניחו לשיר את שירת „התקוה" עד הסוף. בגורלו נפל החלק הקשה ביותר, ללוות את האחד ואת השני; לדעת שיעקב זה שקדמו, מפרפר במרחק שני מטרים ממנו על חבל התליה והוא יחידי בין צרים ואויבים. הם בודאי מצפים שישבר, שיפול ברוחו. אך לא זכו לכך. שירתו היתה כה צלולה ושקטה; היא הביעה את כל עוז רוחו וטוהר נפשו. הוא בז להם לשומריו, לרוצחיו והוא שר: כל עוד בלבב פנימה...

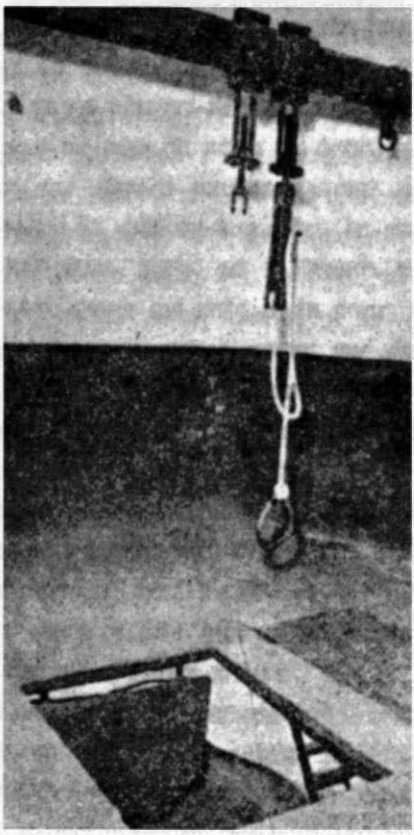
עכו לא זכתה עוד לשירת בוקר כזו. ארץ־ישראל לא זכתה עוד בימינו אלה לשירת גבורים כזו. ליל שירה היה הלילה והבוקר הביא עמו שוב שירה... המתארת את לעצמך טעמה של שירה זו? ובלב עולה רק משאלה אחת, שחברי הביעה במלה „נקמה"! הידעו לנקום? הידע הנוער להמשיך? היצטרף בהמוניו למלחמת החרות, לגרוש האויב משערי ארצנו?

התליינים מתפזרים אחד אחד. בראשם הולך קלאו. הוא הובא כנראה במיוחד משכם לשם כך. כובעו מורם במקצת ביהירות האפיינית ל„גיבור" האימפריה ובבוז גמור לכל הבריאה כולה והוא צועד לקראת כוס הויסקי שלו. לעבור 10 דקות נראה הקט היוצא מן הגשר שליד המבצר כשרק מעיל של משטרה וכובע בידו, אך מבנסיו אזרחיים. הוא כאילו מדוכא. מסתכל ארצה.

צעדיו כבדים. האפשר שהתנהגות הבחורים נגעה בנפשו? היש לו נפש בכלל? היכול גם לגופו המסורבל לחדור משהו קדוש וטהור כזה?

ב־5.30 החלה המשטרה עוזבת בשיירה את המבצר. משאית מלאה שוטרים, הובילה כנראה גם את הגוויות. מכונית של קציני הכלניות ושוב טנדר. רעש רב נשמע מחוץ לשער הראשי. תנועת מכוניות וטרטורן. כנראה שהגויות מובלות למנוחתן האחרונה.

גם דלתותינו נפתחות, אך אין חשק לקום ולצאת, אין חשק לראות פני חבר, יש רק רצון להתבודד ולידום. המתיחות מצצה את שארית כוחות הגוף והנפש ויש רצון כביר לשקוע בתרדמה, במנוחה, אך המחשבות, ההרגשות וכל שאר התויות אינן מניחות, על כן שוב פניתי לכתיבה. כי קשה מאד לפגוש

הגרדום במבצר עכו

בעיני חברים, שואלות ודורשות, הדיברת אתם? מה דיברת? מה אמרו? ושוב להחיות כל אותן החויות שהשאירו עקבות כה עמוקים בלב.

איני יודע עדיין מה יביאו ידיעות העתון. השעה כבר 7.15, אך אין אפשרות לשמוע את חדשות הבוקר, כי אין מרשים לפתוח רדיו. האם ידע הישוב מה מתרחש כאן הבוקר? הידע מבעוד לילה? האם עשה משהו? מלבד עזרתו למציאת החטופים, להצלת חיי האנגלים, מרצחי הילדים והנשים? הידע גם לעשות משהו למען בניו העולים לגרדום, למענם ולמען ארצם? הידע לעשות משהו, מלבד פניה־בקשה אחרונה מן העריץ בארמון?

על כל זה נדע רק מעתון הבוקר. אך כל זה בעצם כבר אינו מעניין. הם, המוני הישוב העברי לא הצילום, כשם שהצילו את השוכנים בבית הדר? קרבנות לא הקריבו למען אחיו־לוחמיו. קרבנות הם הקריבו למען חיי מרצחים בריטים. הם, השלושה, כבר אינם בין החיים, רק רוחם מרחפת כאן ובכל מקום. משאלתם האחרונה בודאי שתתמלא, על ידי חבריהם לנשק ולרעיון, על ידי אלה הלוחמים העברים לחרות עמם. הנקמה תשולם לא רק בדם אויב, כי אם בהשגת המטרה שלמענה נפלו; הנוער העברי הלוחם לא יכזיב, אתים יקרים, בזאת הייתם בטוחים לפני מותכם וצדקתם בחשבכם כך.

שבו, בוקר, י"ב במנחם־אב, תש"ז

כל דרך, טובה לך — חרות

לבריחות של אנשי לח"י יצאו מוניטין מאז הבריחה של ה־20 דרך המנהרה. בסמוך לה חלה בריחתם של לבשטיין ובר־גיורא, כמסופר לעיל, וגם היא בריחה מקורית ביותר.

„כיצד יוצאים מכאן?" היה היתה מחשבתו הראשונה של כל איש לח"י בכניסתו לתא אסירים. אך, כפי שמוכיחה גאולה כהן־הנגבי, לא רק של כל איש לח"י, כי אם גם של כל אשה בלח"י. ואם אני מעלה כאן, ליד שם הנעורים שלה כהן, גם את השם הנגבי על שם בעלה עמנואל הנגבי, הרי מפני שיש לזה שייכות־מה לבריחתו של בעלה לעתיד; שניהם ברחו מאותו מקום, מבית החולים הממשלתי שבירושלים, לשם הובאו, הוא ממחנה העצורים בלטרון והיא מבית הסוהר לנשים בבית־לחם. יתר על כן: אף הוא ברח לאחר שנכנס בלבוש בית־חולים לבית־השימוש, ויצא משם זקוף־קומה, לבוש אזרחית והזקיף לא הבחין בו. והיא — בערך באותה תחבולה, אלא שבעזרת — ערבים, וגם בכך היה חידוש גדול בתולדות הבריחות של אנשי לח"י.

כדאי גם להזכיר, שלפני נסיון מוצלח זה ניסתה גאולה פעמיים לברוח מבית הסוהר בבית־לחם בכוחות עצמה, ופעם אף הגיעה כבר לכביש הראשי, אך נתפשה.

והנה פרטים על בריחתה המוצלחת, הקשורה בסיפור, שהוא היום פנטסטי ממש, על קבוצת ערבים מהכפר אבו־גוש, שהיו פעילים בלח"י:

משהוחלט לשחרר את גאולה כהן ממאסרה, בעת שהותה בבית־החולים הממשלתי, עמדו לפנינו מספר בעיות קשות, שהיו קשורות בעצם מעשה השחרור. בבואה לבית־החולים הממשלתי, נמצאה גאולה תחת משמר שוטרים בריטים מזוינים, שלא הניחו לשום עברי להכנס למקום בלי לברר יפה־יפה את זהותו, ובלי לערוך חיפוש בבגדיו ובחבילותיו. לעומת זאת קלה היתה כניסתם ויציאתם של ערבים. עובדות אלו הניעו אותנו לפנות ליוסף אבו־גוש בהצעה, שהוא יחדור לבית־החולים ויבריח משם את גאולה, לבושה בבגדי ערבית.

יוסף אבו־גוש קיבל את ההצעה בהתלהבות. הוא ראה את עצמו כחבר תנועה לכל דבר, והיה לוחץ עלינו ללא־הרף, שנשיג את אישורו של המרכז לארגון קבוצה ערבית, אשר תעביר את המלחמה לשטחי הארץ, שידינו אינה מגעת אליהם. המרכז דחה את הצעתו, ויוסף אבו־גוש נאלץ לחבוק ידיים, לרוב צערו. שיתופו בפעולת שיחרורה של אחת מאסירותינו, נחשבה בעיניו להזדמנות להוכיח מהו החומר ממנו קורץ.

התכנית התבססה על ידיעות שסיפקה לנו אחות בביה"ח, אוהדת שלנו, שעבדה בבית־החולים הממשלתי. בבית־החולים, שכבה ערביה זקנה, חרשת־אילמת, וחולה מאד. קבענו שיוסף אבו־גוש ייכנס לבית־החולים בשעה מסויימת ועמו בחורה תימניה שלנו, לבושה כערביה, אשר תעמיד פנים כאשתו. הם יעשו עצמם כמבקרים אצל אותה זקנה ובהזדמנות זאת תטמין הבחורה שלנו חבילת בגדי ערביה בחדר השימוש של בית־החולים. האחות האוהדת שלנו תוציא את גאולה ממיטתה ותוליך אותה לעבר חדרי השימוש, כאילו נזקקת החולה לעשות את צרכיה. מובן, כי השוטר הבריטי, שישמור על תנועותיהן, ייאלץ להמתין במסדרון.

בעת שגאולה תהיה שוהה בחדרי השימוש, יצאו יוסף אבו־גיש ו"אשתו" למסדרון, ובו בזמן יופיעו שני דודניו של יוסף, אף הם מסורים ונאמנים לעניניה של התנועה, ויפתחו בתיגרת ידיים ביניהם לבין עצמם, בקרבת השוטר הבריטי — במטרה להסיח את תשומת לבו מהנעשה בחדרי השימוש. כאשר תוסח תשומת לבו של השוטר, תשמיע "אשתו" של אבו־גוש קריאה: "יה־בי!". לשמע הקריאה תצא גאולה מחדרי השימוש והיא לבושה בבגדי הערביה

שהוטמנו שם, תצא משטת בית־החולים ותיכנס למכונית „טכסי", שתמתין לה. האחרים יסתלקו בעקבותיה.

בעיית הסתרתה של גאולה אחרי שחרורה, היתה לא פחות חשובה מעצם מעשה השחרור. ציפינו לעוצר ולחיפושים נרחבים מבית־לבית. בחרנו בחדרו של ציון החולה כבמקום המקלט, מאחר שסטודנט היה וכסטודנט, עשוי היה לעורר פחות חשדות בלב המחפשים. במיטתו הרחבה הותקן מקום־סתר, שלתוכו היה על גאולה לחמוק במקרה של חיפוש בחדר.

התוכנית, שהיתה מושתתת על תיאום גמור ושמירה על לוח זמנים של שניות, נתבצעה כמתוכנן, בשינוי קל אחד. שני הדודנים לא הסתפקו בהצגת תיגרה, אלא משכו את תשומת לבו המלאה של הזקיף הבריטי, בהתנפלם עליו ובחלקם לו מהלומות נאמנות. גאולה עברה על פניו בשלום ונסעה לחדרו של ציון. לא היה אדם מאושר מאבו־גוש, אותה השעה. הוא חש עצמו כלוחם חרות בכל.

שני הדודנים נאסרו, כמובן, ועונו קשות בבולשת. לאחר מכן נאסר גם יוסף אבו־גוש.

גאולה שכבה בחדרו של ציון עד שהחלימה ממחלתה, במידה שאיפשרו לה לנסוע במונית. אז הבאנו ספר, והוא צבע את שערותיה. מתל־אביב עלתה ירושלימה משפחת אוהדים שלנו, על ילדיה, וחזרה תל־אביבה ועמה גאולה, מוסווית כאם לתינוק.

ובהזדמנות זו רוצה אני לתת את רשות הדיבור לאחת הבנות של לח"י, אולי הוותיקה בהן, שנפל בגורלה לא ליהנות מהנאת ימי המלחמה, כי זמן קצר לאחר נפילת יאיר, נאסרה גם היא ובילתה את השנים הגדולות בבית הסוהר בבית־לחם.

פרשת חיי האסירים והעצירים של המחתרת זכתה לתיאורים לא מעט, ואף לספרים שלמים. לעומת זאת קופח חלקו של הסבל, שסבלו הבנות האסירות והעצירות. סבל זה נוסף לסבל כלואים רגיל, היה כפול בגלל הבידוד שלהן, שנגרם גם על־ידי מיעוט הבנות, באורח יחסי כמובן, שבבית־הסוהר וגם — ואולי זו הסיבה העיקרית — ריחוק מקום מאסרן, בבית־לחם שבסביבה ערבית טהורה, שהקשה על מגע יום־יומי.

תמונה מחיי הבנות הלוחמות, בתוספת ביטוי למרירותן על „השיכחה" שנשכחו, על כמיהותיהן לבריחה, ניתנת על ידי ג'ולי (חוה טורנברג).

ואלה דבריה:

„בבית־הכלא מצאתי „יושבות", ארבע עצירות שלנו. העצירות ה„פוליטיות" היו פטורות מלעסוק בעבודות בית־הכלא, והן היו רשאיות ללבוש בגדים אזרחיים. אולם מיסיס גרהם, אשתו של ג'וני גרהם, מנהל בית־הכלא, שהיתה מנהלתו הבלתי־רשמית והאמיתית של הכלא, עשתה ככל יכולתה להציק ל„פוליטיות" שלנו. היא איכסנה אותן באגף בתי־השימוש ותאי־המשוגעות של בית־הכלא. מכאן הצחינו צחנתם באפינו המחראות ומכאן יללו וזעקו וצרחו באזנינו המשוגעות האומללות — גם ביום וגם בלילה.

העצירות סחו לי כי ניהלו מלחמה קשה עם מיסיס גרהם, ודרשו וחזרו ודרשו כי תעבירן לאגפו השני של בית־הכלא. אולם מיסיס גרהם טעמה ונימוקה היו עמה. האגף נשקף אל הכביש הראשי, וניתן לאותת מאשנביו אל העוברים ושבים...

מלבד ה„עצירות המדיניות" שלנו, היו כלואות בבית־הסוהר ה„עצירות המדיניות" הקומוניסטיות. הן היו חיות בטוב הודות לחבילות השמנות שקיבלו מן החוץ. אגב, הן הסתייגו מאתנו וקשרו קשרים עם הערביות בלבד. אשה ערביה שנאסרה והביאה עמה לבית־הכלא תינוק בן שנה, ילדה בבית־הכלא תינוק נוסף. התינוקות גדלו בבית־הכלא. הקומוניסטיות בנות־ישראל הרבו להלעיט את התינוקות האלה מן הטוב שבחבילותיהן.

לימים הובאה לבית־הכלא אסירה עבריה. בעלה היה כלוא בבית־הכלא, כעולה בלתי־חוקי, ובבואה לבקרו, האשימוה באותה אשמה ואסרוה. עמה הביאו את בנה בן מחצית השנה, שלא היה אדם בחוץ שיטפל בו ויגדלו. לאחר זמן קצר והתינוק, שניזון באבקת־חלב בלבד, חלה בהרעלת־קיבה. הקומוניסטיות לא הקציבו לו מעולם ירק טרי או פרי מחבילותיהן. הוא לא היה בן־ערב.

רוב מנינן של האסירות, היו ערביות, שפשעו פשעים שונים ומשונים. היו גם ביניהן שפוטות מימי המאורעות, שנידונו על עזרתן לכנופיות. הן היו מכובדות מאד בקרב האסירות. היו בקרבן אם ובתה, שרגמו באבנים למוות, את מחזרה הבלתי רצוי של הבת. האם היתה ממשפחה ערבית נודעת, ואפילו השוטרות היו מנשקות את ידה. בדרך כלל שררו יחסי ידידות בין העצירות והאסירות הערביות. אולם היה על העצירות להיזהר ולהישמר מפני הערביות הלסביות הרבות שחמדו אותן. היתה ביניהן אשה אימה למראה ואלימה מאד, חטופה שמה, וכשמה כן היתה.

אולם הרע שברע בבית־הכלא לנשים בבית־לחם, היה ריחוקו מאזורי היישוב העברי. בנו, העצירות, נתקיים במלואו הפסוק — „מה שרחוק מן העין רחוק מן הלב." נשכחנו ממש, והרע מכל — נשכחנו גם מלב אנשי התנועה...

ב־1942, בימי השבתת נשקו של האצ"ל, יצאה גזירה להבדיל את עצירי האצ"ל, שנותרו בבתי־הכלא, מעצירי הלח"י. לעצירי לח"י בוטלה זכות קבלת מבקרים וכתיבת מכתבים. לד"ר אלטמן, ממנהיגי הרביזיוניסטים הורשה מטעם שלטונות הכיבוש לערוך ביקורים במחנה־המעצר בלטרון ובבית־הכלא לנשים בבית־לחם, כדי לראות במו עיניו כיצד נהנים עצירי האצ"ל מזכויות־יתר. בעת ביקורו בבית־לחם כבר מנינו ארבע־עשרה עצירות — עשר בנות לח"י, שתי בנות אצ"ל ושתיים שאשמתן לא היתה ברורה, ושטענו כי היו מעורבות בעסקי ה„הגנה". אולם כלפי השלטונות היינו כולנו עצירות בלתי מוגדרות.

הביקור של ד"ר אלטמן סייע לבריטים ל„מיין" אותנו. הוא שוחח רק עם שתי העצירות „שלו", ואלינו לא שם לב.

לפי הגזירה החדשה הוטל על בית־הכלא להבדיל את שתי עצירות האצ"ל מן העצירות האחרות. עד כה התגוררנו חלוקות שווה בשווה בשלושה חדרים, כשבאחד החדרים שוכנות ארבע בלבד. נצטווינו, איפוא, לפנות חדר אחד לשתי המיוחסות ולהדחס, תריסר בנות, בשני החדרים הנותרים.

הדבר אירע בשנת 1942. מני אז ועד שנת 1944 לא הורשינו לראות פני קרובים, וניטלה מאתנו זכות־כתיבת המכתבים. הדבר האחרון היה המכביד ביותר. ניסינו בכל מיני אמצעים להתקשר עם החוץ, בדרך כלל היינו מתחבלות כל היום תחבולות — כיצד לשפר את תנאינו, כיצד לרכוש את שיחותיהן של השוטרות, כיצד להמלט מן הכלא. אך עיקר מחשבתנו היה נתון להברחת מכתבים החוצה. לבסוף עלה בדעתה של אחת מאתנו, בתו של סנדלר, הרעיון המוצלח לפרום את ריפודה של הנעל מבפנים, להכניס פתקים בין העור והריפוד, לתפור את הריפוד ולשלוח את הנעל אל מחוץ לכתלי בית־הסוהר, לשם תיקונים...

בבית־הכלא מתחדדים החושים, נדרכים העצבים, המחשבה נעשית בהירה וקולעת. האדם עירני תמיד, רגיש לכל, מגיב מיד על כל תופעה — והוא הופך לכזה, ללא מאמץ מיוחד. את התפיסה המופלאה, שהוכיחה וירה פיגנר במכתביה מבית־הכלא, אני מסבירה בעצם היותה כלואה. בבית־הכלא בבית־לחם, קראתי במכתביה והבינותי לרוחם יפה־יפה.

החלפנו מכתבים עם מרכז התנועה בעניין חילוצנו ממעצרנו. המכתבים לא נשאו פרי. הגיעה אלינו עצירה חדשה, חיסיה שפירא, אחת הלוחמות הוותיקות, שהכרתיה יפה בעבודת התנועה. היא נתקבלה בזרועות פתוחות. אגב, אין שמחה גדולה יותר בבית־הכלא, משמחת קבלת פני עצירה חדשה. אין לשמחה זו ולא כלום לגבי עצם מעצרה, — על זאת הצטערנו בכנות. שמחנו על החידוש ועל החדשות הטריות.

הגיעה אלינו עצירה חדשה, שליכלוכה והתנהגותה ענו בה שאין היא חברת־מחתרת, אלא פרוצה. ברם היא טענה כי יש לה יד בהברחות־נשק של ההגנה, והזכירה את המשפט רייכלין—סירקין, שהתנהל באותם הימים ושעורר הד גדול בעתונות וברחוב. דבריה שיכנעו אותנו בתחילה, והתייחסנו אליה יפה. לבסוף נודע לנו שהיא משמשת עדת־מלך במשפט זה.

אחת מחברותינו עמדה להשתחרר בימים הקרובים. הכינונו מכתב לעו"ד זליגמן, אשר ניהל את ההגנה במשפט רייכלין־סירקין, ובו תיארנו את הסתודדותם של הבלשים עם עדת־המלך, ואגב הוספנו ופירטנו פרטים שנראו לנו כבעלי חשיבות במשפט. חברתנו נסעה מבית הכלא ישר לבית־הדין, ומסרה את המכתב לתעודתו. בחקירת שתי־וערב נמרצת גילה זליגמן את העובדות שכתבנו, והצליח לבטל את „עדת־המלך" ואת עדותה.

אז צץ בי הרעיון, שעורך־דין טוב עשוי לעשות משהו למעננו. כתבתי לעורך־דין זליגמן, דרך הבולשת, ובקשתיו לטפל בענין שחרורנו. זליגמן ענה, כי הוא מתעתד לבקרנו בבית־הכלא.

ביום שנקבע לבואו, אחזה בנו, רוח תזזית. התכוננו לפגישה, משל היה עורך־דין זליגמן אביר חלומותינו. התהלכה אצלנו הבדיחה שאם לא נפיק מן הפגישה כל תועלת של ממש, נשהה לפחות זמן־מה בחברת גבר הדור, וויינו בכך. כל אחת מאתנו העלתה מגרתיקה את שמלתה הנאה ביותר, ומי שחסרה שמלה כזאת, שאלה מחברתה.

חילקנו ביניגו את הנושאים, שיש לדון בהם עם עורך־הדין. עלי הוטל לדבר על בעיית התשלום. ברדתי אל המשרד, פגשתי בזליגמן, שהיה נאה ומגולח למשעי והשיר עלי מריח העולם החופשי והמענג. הסברתי לו, כי אנו מחוסרות אמצעים, וכי אין שום גוף ציבורי או מוסד שיממן את הוצאות טיפולו בעניננו. אבל, אמרתי כנשבעת, משנשתחרר, נעבוד ונעשה ככל יכולתנו לשלם את שכר טירחתו. זליגמן האזין בחיוך, והודיענו, שאין הוא פועל למעננו על מנת לקבל פרס.

הודות למאמציו הועברנו מבית־הכלא לבנין סמוך. שהיה בעבר ביתו של שייך ערבי. כלאנו החדש היה כארמון ממש לעומת משכננו הקודם באגף המחראות ותאי המשוגעות. הוא כונה בפינו „החוילה".

חברינו מבית־הכלא הירושלמי הודיעו לנו, כי ערבי יישלח לעיתים קבועות מירושלים לבית־לחם, לבדוק את סריגי בית־הכלא לנשים; הוא יקשר אותנו.

הערבי הלה הופיע יום אחד בתאנו — זקן, צנום וערמומי כנחש. הוא

בדק את סריגי האשנב שלנו בנוכחות שתי שוטרות, מפקחת אחת, ושוטר, יתחת שמונה עיניהם הבולשות היה מצליח תמיד להגניב לידינו את חבילת הפתקים או להטמינה באיזה מקום בתא.

כיסיו הרחבים סייעו לנו לשים בתוכם את «הדואר החוזר»...

משה בר־גיורא היה מציף אותנו במכתבים. יכולת לחוש בעליל, שאנו קרובים ללבו יותר מללב המתהלכים חופשיים בחוץ. קיוינו כי יצליח להמלט בהקדם, שכן בו תלינו את מיטב תקוותינו. משה לא יאכזב, אמרנו.

כשהתרבו בנות האצ"ל ואף נוספו אחדות משלנו, וגם ה«הגנה» תרמה את חלקה במעצר, ומספרנו עלה לעשרות אחדות, התחלנו תובעות זכויות נוספות מהנהלת הכלא, ומשלא נתמלאו תביעותינו — נתמרדנו.

עפרונות, מספריים ועוד פרטים חשובים של עצירים היו אסורים בהחזקה. גם חזיות נאסר עלינו ללבוש. גזרנו, איפוא, חזיות מסדיני המיטות. לעיתים היינו נענשות בשל כך בכליאה בצינוק. היו שוטרות מחמירות והיו שוטרות מקילות. הנפלאה מכולן היתה סית מריה, ערביה נוצריה, עדינת הליכות. היא התייחסה אלינו באהבה גלויה, ורק הידיעה כי מוסר־שוטרת שלה מושרש ביותר, מנעה אותנו מלפנות אליה בבקשה, שתשמש קשרת שלנו.

מן הכלא היינו עוקבות אחר התפתחות המלחמה בארץ. התנועה התקדמה בפעולותיה. אחריה בא האצ"ל, שפעולותיו הלכו והחריפו. גם ב«הגנה» ניכרה התעוררות. קשה היה לשבת בכלא ולחוש, שמעבר לחומות אנשים לוחמים, סובלים, מתלבטים, נושאים פניהם לעלילות גדולות ומגשימים אותן בעמל זבדם, ועם זאת סופגים את מלוא ההנאה שבעצם המאבק והחתירה המעשית למטרה, בעוד אנו מנותקות מן החיים האלה ומשולות לבר־מינן בקברו. רעיון הבריחה לא הרפה ממני.

כשנמלט משה בר־גיורא מבית־הכלא בירושלים, התלקחה בנו התקוה. ידענו, כי יעשה ככל יכולתו ולמעלה מיכולתו לשחרורנו.

משה כתב לנו כי נוכח לדעת שאין הבריחה עולה בקנה אחד עם תוכניותיה השוטפות של התנועה. היה זה מכתב ארוך, רווי עצב נסתר, ובין השיטין יכולת לקרוא בו מפח־נפש עמוק. אף כי אמר לנו במפורש, שבינתיים אין בידו לעשות למעננו דבר, נתלינו עוד בתקוה שיחולל מיפנה ביחסה של התנועה כלפינו.

התשוקה לברוח הגיעה לשיאה בפרוס שנת 1945, השנה הראשונה של פעולותיה של «תנועת המרי». היישוב נחלץ זו הפעם הראשונה למלחמת תנופה בבריטים, והאוירה החדשה של שיתוף־פעולה בין הארגונים הלוחמים חדרת

לבית הכלא שלנו ושילהבה את הרוחות. דומה היה לנו שהגורל מתעלל בנו, שעה שנודע לנו, כי קרבנה הראשון של תנועת המרי בפעולה הראשונה שלה — הנסיון לפוצץ את בתי הזיקוק — היה משה ברי־ניורא. במותו נסתם הגולל על תקותנו לשחרור".

(עד כאן דברי גולן)

כך מסעירים את שרונה

ההדגשה שבמלה „כך", באה כדי להטעים את העקרון שאנו דגלנו בו: מלחמת המחתרת נגד השלטון הבריטי איננה ענין של הפגנות. היא ענין של הוצאות מעשיות, ותוצאות מעשיות פירושן: מכות באוויר בכל דרך, להרוג ולא ליהרג. לאוויר עודף כוחות לוחמים, עודף נשק, עודף עמדות וכל מה שנבע מהיותו שליט, נוסף להיותו שליט אימפריה.

בימי „המאבק" ניסו, כזכור, אנשי ההגנה להתקיף את שרונה. שרונה היא מבצר המשטרה הבריטית, ששלט על מבואות תל־אביב. המתקיפים הצליחו להגיע עד לגדר התיל ולהסתנן פנימה, אולם מכיוון שניתנה להם הוראה לבצע פיצוץ מבלי לפגוע בחיי בריטי, לא השיבו באש, וארבעת המתקיפים נפלו.

אנו לא גרסנו לא „אבירות" זאת ולא „רומנטיקה". ההגדרה הבהירה של האוויר, שהגדיר יאיר, הביאה בעקבותיה ובעקיבות להגדרה ברורה של המלחמה.

ועל כן הצלחנו אנו במקום שלא הצליחה ההגנה.

והנה פרטים על הרעיון וההכנות לפעולה: אוהד שלנו, שעבד כמנהל עבודה בדואר, הציע לחדור למחנה המשטרה־הניידת הבריטית בשרונה — בהסוואה של עובדי שרות הדואר והטלפונים.

הוא הציע להשתלט על מכונית קטנה של מחלקת הטלפונים, להחרים את תעודות נוסעיה, ולאחר „תיקונים מתאימים" בתעודות — להחדיר שניים מאנשינו, באמתלה שבאו לתקן איזה קו־טלפון מקולקל. אחד האנשים ימלא תפקיד של הנהג הערבי, והשני ישמש בתור בעל המקצוע, העוסק בתיקונים.

המכונית הנ"ל, לפי הידיעות, שנמסרו לנו — מרבה להכנס לשרונה, ולעובדיה יש גישה חפשית כמעט לכל מקום במחנה.

כנהוג, יש במכוניות מחלקת הטלפונים — סליל־ענק של חוטים.

חומר־הנפץ יוכנס ל„סליל" כזה של חוטי הטלפון. בתוך בית־הקיבול הנ"ל נטמין 400 ק"ג.

הכנת החומר ו„הסליל" — היו מתפקידה של המחלקה הטכנית.

לעומת זה הפעילה מחלקה ו' את קשריה, להתקנת חותמות הדואר.

בעל התוכנית המציא לנו מפה מפורטת של שרונה, ולפיה למדנו את כל פרטי המחנה, וקבענו את הנקודה, שבה יש להחנות את המכונית. לתפקיד מנהל העבודה נבחר יעקב (יששכר הוברמן) ולתפקיד הנהג הערבי — ג'ימי (רחמים אלבלק).

שבוע ימים לאחר הגרדום בעכו והתאבדות הגבורה בירושלים, ביום ה' באייר תש"ז, לפני הצהרים, השתלטה חוליית אנשי לח"י על מכונית הדואר, הורידה את מנהל העבודה היהודי ואת הנהג הערבי ואחרי חבישת עיניהם הובילה אותם לחורשתנו בבני־ברק. תעודותיהם נלקחו מהם והמכונית הועברה למקום בו הוטמן המטען. זהו סליל חוטי־דואר, בעל ממדים גדולים ובתוכו 400 ק"ג חומר נפץ. בו בזמן עסקו „המומחים" בהתאמת התעודות. תעודת הנהג עברה כמות שהיא לידיו של ג'ימי ועל פי תעודתו של יעקב תיקנו את הפרטים בתעודתו של מנהל העבודה.

המכונית נגשה ישר לשער שממול שכונת מונטיפיורי. יעקב נכנס בשיחה עם הזקיפים שבדקו את התעודות, בעוד שהנהג ישב ומעמיד פני מטומטם שכל פניה אליו אינה אלא איבוד זמן.

נכנסו בשלום, הגיע השלב השני, ניגשו למגרש החניה ליד בנין המפקדה והעמידו את המכונית בין בנין המפקדה לבנין הקשר, סמוך למכוניות השריון. יעקב נכנס בבטחון מלא למרכזת הטלפונים של המפקדה והודיע שעליו לתקן קווים מסויימים שנתקלקלו. הוא נתקבל בלי כל חשש והרשות ניתנה לו. הוא חזר למכונית והוציא ממנה מכשירי עבודה שונים. הנהג יורד גם הוא ולוקח את הסולם המתקפל. לכאורה, הגיע הזמן להפעיל את המנגנון. אך לא, החלטנו לפעול עד קצה גבול האפשר בבטחון מלא. שני הבחורים התקרבו לשער היציאה ועדיין לא הפעילו את המנגנון. הם רצו לראות את התנהגותם של הזקיפים לגבי שני „העובדים" של הדואר שנכנסו במכונית ויוצאים ברגל. קרבו לשער, כדי לבדוק, כביכול, את הקו מבחוץ. השער נפתח בפניהם שוב בלי שאלה כלל, שהרי „ברור" ש„המנהל" חייב לעבוד בקווי הטלפון משני עברי השער.

אך בו ברגע שנפתח בפניהם השער „נזכר" לפתע ה„מנהל" שהנהג המטומטם שכח את השפופרת, ולעיני הזקיפים ולאזניהם הוא פורץ בגידופים

על ה"טמבל" הזה. הזקיפים מחייכים בהנאה והנהג המטומטם רץ בחזרה, כל עוד נשמה בו, אל המכונית ומוציא מתוכה את השפופרת. אך הפעם אין הוא שוכח כלל להפעיל את מנגנון הפיצוץ על ידי לחיצת כפתור קטן בצורת סוויץ'.

הזמן עד להתפוצצות — רבע שעה.

הפעם אין ג'ימי זוחל, כי אם רץ אל ה"בוס" שלו ומנפנף מרחוק בשפופרת. הוא יוצא מהשער מעמיס שוב על שכמו את הסולם ועתה הם שניהם נועצים עיניהם בחוט הטלפון. לצד הכביש הראשי החליטו לעלות על העמוד והשעינו אליו את הסולם. אך מכיוון "שעבדו" כל כך קשה, החליטו, בטרם טיפסו בו, לגשת לקיוסק שמעבר לכביש לשתות כוס גזוז.

בעמדם ליד הקיוסק, שתו, כשעיניהם בודקות את הזקיפים. לא, הללו כבר הסיחו דעתם מ"המנהל" ו"נהגו המטומטם".

השניות חולפות מהר — הבחורים משלמים, יורדים אל החצר שמעבר לקיוסק ומשם יצאו לרחוב ראש־פנה. שם חיכתה להם מונית. המונית זזה.

11.15

ההתפוצצות הרעידה את תל־אביב.

קצינים ושוטרים נהרגו — רבים נפצעו. משרדים, מכוניות ומחסן נשק נהרסו. ויותר מכל — הפרסטיג'ה של מבצר "שרונה".

תאור עצם הפעולה אני מניח ליעקב והוא יששכר הוברמן ז"ל:

"התרחצתי, התלבשתי, אכלתי כרגיל ואמרתי לאמא, וגם זה כרגיל: "אמא, אני הולך לשאול בנוגע לעבודה. אחזור בערך לצהריים, שלום!" אני מחליט לשמור הבטחתי לאמא ולחזור.

הרגשתי, למען האמת, לא היתה רגילה. היתה זו הרגשה חגיגית, אשר אולי ארגישנה עוד פעם, כשאלך לחופה... דרכי הראשונה היתה לחנות לקנות... מגבעת. מגבעת ראשונה בחיי. משם — למקום הפגישה. החברית מחכה כבר עם המוקשים. אנו מחכים עוד לג'ימי הוא יצא לסייר אחרי מכונית מתאימה. והנה הוא בא, שקט ומחייך על־יד איזה הגה.

"הא, ג'ימי? מבסוט? מהחיים? והחיים מבסוטים ממך?"

ניגשים להטענה. לא השתתפתי בה. עמדתי מהצד ובמוחי מתרוצצות המלים האנגליות המקצועיות אשר ודאי אזקק להן.

עוד הסברה אחרונה על אופן הפעלת המוקשים. עוד לחיצת ידים אחרונה לפני ה"מה שמו". ג'ימי ליד ההגה, אני לידו. אנו נוסעים. וההרגשה? בטחון

גמור בהצלחה. גם עכשיו אני עדיין מתפלא מניין בא הבטחון הזה. אולי הגביר אותו הצילום שראיתי ב"משמר": קלגס בריטי מסובב את ידו של מעפיל.

נוסעים. אינני סופר ואינני מסוגל לתאר הרגשה זו שמרגישים כשנוסעים לכיוון שרונה במכונית שנחטפה, אשר אולי כבר מחפשים אותה, ובמכונית "משהו" מהמין המצלצל.

בשער.

"גוד מורנינג, אני ממחלקת הדואר והטלפון. אנו צריכים לתקן איזה קו".

אני מראה את התעודות. כנראה שאין הן מוצאות חן בעיני החייל. הוא נכנס לפנים המחנה. אני חוזר למכונית. אך טרם הספקתי לשבת, חזר החייל.

"הי, הי אתה, אתה רוצה להכנס ל'גארד'?"

הלכתי אחריו. ההרגשה? לאו דוקא נוחה ביותר. "ברן" בפינה. שוטרים למעלה, למטה, בצדדים. הוכנסתי לאיזה אוהל.

"גוד מורנינג".

באוהל כחמשה חיילים, אחד סרג'נט וקצין אחד.

"גוד מורנינג", החזיר הסרג'נט.

"אני ממחלקת הדואר והטלפון. באתי לתקן קו".

"אפשר לראות את הניירות?"

"בודאי, הנה הם.

כנראה שהוא היה מלומד גדול יותר מהחייל שעל השער. לא מצא כל פגם בניירות ופנה לשאלות בעל פה: מה הקו שאני רוצה לתקן, עם מי באתי, כמה זמן אני עובד בדואר, כמה זמן תימשך העבודה, באילו שטחים שבמחנה אסתובב ועוד ועוד.

התכוננתי יפה לענות על שאלות אלה, ובכל זאת, נס הוא כיצד עברתי שדה מוקשים זה.

תמו כל השאלות.

"אוק, סרג'נט?" אני שואל.

"אוק, אתה יכול להכנס".

יצאתי והודעתי לחייל: "אוק, אתה יכול לפתוח".

אך פילוסוף זה עדיין מפקפק ושואל בצעקה לעבר האוהל:

"אוק, סרג'?"

והסרג'נט עונה: "אוק!"

"השער נפתח. דומני ללא חריקה.

משום מה התחלתי מפזם: „רע טוב היה לי, הרמוניקה".

ניגשנו ל„חשוב ביותר". מרכז הטלפונים, מחסן הנשק, חדר המשמר העיקרי. עצרנו את המכונית. נכנסתי פנימה לראות פחות או יותר את המצב. לכל הרוחות! באיזה שקט סרוחות להן הגבילות! אני עולה, למעלה ליד המרכזיה, יושב הטלפוניסט.

„גוד מורנינג, הקווים בסדר?" (והלב אומר: חכה חכה, עוד מעט תקבל קשר עם אשמדאי!)

„לא כולם, שניים אינם פועלים.

„אילו?"

„שש ועשרים וחמש".

„טוב, חכה רגע, אני אתקשר אתך בחוץ. נבדוק יחד. ואם במקרת תתחלפנה המשמרות, מסור מיד את השפופרת, כי יתכן שאצלצל".

„גוד, אני מחכה".

„תודה" (ובלב: חכה, חכה!).

רק עכשיו יכולנו להתחיל לחפש דרך נסיגה. אחרי הצעות שונות החלטנו לערוך סיורים בתוך המחנה ואחרי זמן־מה נצא להמשיך בתיקון הקו מבחוץ. ג'ימי יחזור להביא שפופרת ואני אחכה ליד השער. הוא יפעיל את השעון ויצא.

לקחנו סולם, חוטים ושפופרת והתחלנו בבדיקת ה„קו". על פנינו חלפה קבוצת שוטרים. הייתי מנומס שלא כרגיל.

„גוד מורנינג". רק אחד או שניים נענו. בינינו דיברנו ערבית. ומכיוון שהחלק הקל ביותר בלשון זו הן הקללות, הרבינו בקללות.

שוב על יד השער. הפעם מבפנים.

„אנחנו יוצאים לרגע לבדוק את הקו בחוץ. האם זה בסדר?"

„או־קיי!"

השער נפתח, והקללה החריפה ביותר שידעתי ניתכה על ראשו של ג'ימי.

„את השפיפרת שכחת! לך הבא מיד את השפופרת!"

החייל משתתף בכעסי. ג'ימי חוזר, ואני עוד רותן:

„יקחהו השד! היום יום ששי, אני ממהר והוא שוכח כל דבר. יילינו עוד לבדוק את הקו ליד משטרת רמת־גן.

בינתיים אני „מבלה" עם החייל הבריטי והנוטר הערבי. על מה מדברים ועל מה אין מדברים? פרנסה — אין. אשה וילד — יש. צרות יש. טירור יש. „כולו מן אללה".

וטנקים ומשוריינים נכנסים ויוצאים ונוסעיהם מביטים עלי מגבוה. טוף סוף. ג'ימי נראה מרחוק.

„מהר, טמבל שכמותך! לא נספיק. יום ששי היום!

הוא יוצא. את השפופרת לא שכח. אנו תופסים את הסולם וצועדים. אינני יכול להתאפק ושואל:

„כמה?"

„עשר דקות".

העמדנו את הסולם ליד עמוד טלפון. אנו עוד במטחווי הראיה של החייל העומד ליד השער. ניגשנו לקיוסק לשתות כוס גזוז. „לחיים". סבתא מוזגת, אך לתמהונה אנו אומרים: „סליחה, סבתא, אין לנו זמן". סבתא איננה מבינה למה שילמנו ולא שתינו. כי מה סבתא זאת יודעת בענין טביעת אצבעות שעל הכוסות וכדומה?

ואנו הולכים. מתחילים לאט ומרחיבים צעד. עוד מעט ואנו רצים, קופצים, משתוללים. ואת המגבעת הראשונה בימי חיי אני מטיל בכל כחי לתוך המכונית המחכה ו...טסים.

לוחמי חרות ישראל

ה ו ד ע ה

ביום א, כ' בשבט, בשעה 8 אחה"צ התקיפו לוחמינו את מפקדת הצבא, מפקדת המשטרה ומרכז תבולשת של האויב

ב ח י ב ה

על אף השמירה המעולה ואמצעי־הזהירות הקפדניים של האויב, הצליחו לוחמינו להדור לתוך השטח המבוצר, להכניס משקן נרוך של חומר־נפץ ולהפעילו לעיני הזקיפים ותחת מטר של יריות.

תוך הלומי־יריות נסגו כל לוחמינו חזרו בשלום לבסיסם.

לוחמי חרות ישראל

לוחמי חרות ישראל

ה ו ד ע ה

ביום ששי, ה' באייר תש"ז, בשעה 11.15 בבוקר, הותקף ע"י לוחמי חרות ישראל מבצר המשטרה הבריטית בשרונה, ע"י תל־אביב.

לוחמינו חדרו לתוך המבצר על אף השמירה המשולה מצד כוחות־האוי"ב. שהו בתוך המבצר כשעה והניחו מטענים גדולים של חומר־נפץ בין מעשרי המחוה לבין מרכז הטלפונים והאלחוט

בהתפוצצות האדירה נהרסו המשרדים, מחסן־נשק, מכוניות־אלחוט ומרכז הטלפונים. לאוי"ב נגרמו אבידות בנפש רבות יותר ממה שמסופר ב„הודעות הרשמיות" הכוזבות.

לוחמינו חזרו בשלום לבסיסיהם.

מבצר המשטרה בשרונה משמש מרכז לפעילות־האיבה של הבריטים נגד העיר העברית. משרונה יצאו לא פעם פלוגות שלמים מזויינים להתקפות פרועות ולהתעללות באזרחי העיר

לוחמי חרות ישראל

הודעות המחתרת

הספקנו להגיע עד רחוב מוא"ה.

הקו הופעל.

ההתפוצצות הרעידה את תל־אביב.

קצינים ושוטרים נהרגו — רבים נפצעו. משרדים, מכוניות ומחסן נשק נהרסו. ויותר מכל — הפרסטיגה של מבצר "שרונה".

נפרצו חומות

בי"ד באייר, הקרוי בלוח ישראל "פסח שני", פרצו מכלא עכו עשרות לוחמים עברים, מי לחרות — ומי למוות.

היתה זו אחת הגדולות מפעולות אצ"ל נגד השלטון הבריטי. מבצר עכו הפך להיות לשם נרדף למקום בלתי־חדיר. גם כאן הסביבה זרה, ערבית, ללא עורף וחסות של בתי יהודים.

עכו היתה לזוועה באזני כל אסיר מחתרת. שמה של עכו חבוי היה בזכרוננו כמקום מאסרו של זאב ז'בוטינסקי לאחר ימי הגנת ירושלים בשנת תר"פ. הוא נידון להיכלא שם 15 שנה, אך בזכות רצונם של הבריטים לפייס את הערבים ולשחרר את חג' אמין אל חוסייני, "זכה" גם ז'בוטינסקי לחנינה מידי הנציב היהודי, הרברט סמואל, והוא שוחרר.

בשנת תש"ג, הועברו לעכו שבעה מטובי עוזריו של יאיר, וביניהם נפתלי לובינצ'יק, והוחזקו שם בבידוד גמור מהעצירים במזרע. מכאן הוטסו לגלות אריתריאה ונפתלי מת שם במחלה, מכיוון שכל טיפול לא הוגש לו. ה"שבעה" בעכו היו בעינינו סמל הסבל של נאמני יאיר.

ומאז, היה השם "עכו" כשוט בידי הבריטים על אסירים במקומות אחרים: אם לא תהיו ילדים טובים, נעביר אתכם לעכו. פירוש הדבר: פחות ביקורים, לא־כלום מכתבים, אפס תקווה לבריחה.

ואכן, פעמים אחדות נערכו העברות כאלה של "מסוכנים" לעכו.

ואחר כך באו ימי הגרדום ועכו קודשה בקדושה חדשה.

עד בוא יום י"ד באייר תש"ז, ונפרצו חומות הכלא בעכו.

בפעולת מחץ בצהרי היום השתלטו אנשי אצ"ל, במדים בריטיים, מבחוץ, בעוד שאנשי אצ"ל ולח"י מבפנים פורצים פירצה מבכנים.

אלא שגם הפעם אירעה תקלה דומה לזו שאירעה לנו בפעולת בתי־המלאכה של הרכבות בחיפה.

הצלחה בפעולה — אסון בנסיגה.

יחידה אחת של הפורצים נתקלה בכוח בריטי מקרי — חיילים שהתרחצו

כים עכו והוזעקו לשמע ההתפוצצויות — ולאחר קרב קצר נפלו מבין הפורצים ומבין הבורחים, ונפל עמם שמשון (דב כהן) מפקד הפעולה. בין הנופלים גם שמש (שמשון וילנר), איש לח"י, שברח מהכלא. אלה שלא נפלו, נשבו שנית ובתוכם מתתיהו שמואלביץ ויוסף דאר, אנשי לח"י.

כל אלה היו במכונית אחת. טוב היה גורלן של שתי מכוניות אחרות, שהצליחו לפרוץ את שרשרת הצבא, אך בכדור רודף אחד נפל חיים אפלבוים, הוא אלימלך, איש לח"י, מחבר החוברת על פעולת בתי־המלאכה.

מבין אנשינו אשר הצליחו לברוח ולא נפגעו, היו: יהושע זטלר, דוד המאירי־בגין, אברהם בכר, יהושע בקר, נסים גרשון, יצחק סתניץ ויוסף פרנקפורט.

בפעולה זו, בשעת המהומה הגדולה, הצליחו לברוח גם למעלה מ־200 ערבים, אך רובם נתפסו מהר.

לזכרם של חללי עכו נכתב ב„המעש" מ"ד:

רִבּוֹן הָעוֹלָמִים,
אַתָּה צִוִּיתָנוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ לִסְפֹּר סְפִירַת הָעֹמֶר כְּדֵי לְטַהֲרֵנוּ מִטֻּמְאָתֵנוּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת, מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה, שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם. כְּדֵי שֶׁיִּטָּהֲרוּ נַפְשׁוֹת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מִזֻּהֲמָתָם. כֵּן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ד' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁבִּזְכוּת הַסְּפִירָה שֶׁסָּפַרְתִּי, יְתֻקַּן כָּל־מַה שֶּׁפָּגַמְתִּי, וְאֶטָּהֵר וְאֶתְקַדַּשׁ בִּקְדֻשָּׁה שֶׁל מַעְלָה. אָמֵן סֶלָה.

תפלה בסדר ספירת העמר

„בזמן שבית המקדש היה קיים — שהיה עצנו שתול על פלגי מים — שהאדמה היתה עונה את השמים, שאלו השמים בגשם, ענתה האדמה ביבול — היינו מניפים לך את עומר התנופה. היינו מביאים לך את אביב פירותינו, זהב תבואה, דם ענב.

ובשמחה היינו נותנים, ובשמחה היינו סופרים ממתן עומר התבואה עד מתן ביכורים. וטיהרנו את נפשותינו מזהם החימור, מתאוות הבצע. מלנו את בשרנו, מלנו את לבנו, מלנו את הוננו. במעשר, בעומר, בבכורים.

ושמחנו מאוד בשמחת הספירה בזמן שבית המקדש היה קיים.

שהיה עצנו שתול על פלגי מים.

ועתה שמקדשנו הרב — ועתה שעלי עצינו נידפים בכל רוח — ועתה שענפי גזענו שטים על הים — ועתה שהאדמה שואלת והשמים אינם עונים — עתה אבלים ימי הספירה.

ובכל זאת סופרים אנו. כדי לטהר את נפשותינו מזהם הגלות. כדי לטהר את אדמתנו מזהם העבדות. סופרים אנו.

את אביב בנינו אנו מניפים לפניך עומר התנופה. את בכורי בנינו אנו מעלים בטנא — מלחמת מצוה.

*

בכל מצרים שבעולם שוקעו בניגו בחומות עכו"ם — בכל בבל שבעולם לשנו בדמנו את מלט מגדלם — ועתה אנו מקדרים את זהם עכו ואקרא.

בגופנו. בדמנו.

ואנו סופרים את ימי הספירה תש"ז.

הנפנו על גרדומים ארבע אלומות זהב. העלינו באש קרבן־עולה שני בכורים בירושלים.

עתה הבאנו בעמק זבולון טנא דם.

כדי לטהרנו מטומאת הגלות —

כדי לטהרנו מטומאת הגלות — כדי לטהרנו מזהם השעבוד.

כדי שייטהרו נשמות כל ישראל מזהם סיר הבשר — אנו סופרים. בשמחה אנו סופרים ובעצב. בשמחת המתן ובעצב הדם.

*

ובזכות הספירה שספרנו יתוקן כל מה שפגמנו.

האדמה שואלת בדם.

יענו השמים.

שבזכות הספירה נהיה שוב מניפים את עומר התנופה כבימי קדם בשמחה ללא עצב. במתן בלא דם. בירק בלא אש. בזכות הספירה שספרנו.

*

אלכסנדר רובוביץ — מדביק הכרוזים

כפי שנאמר באקדמתי, אין ספר זה יכול להכיל אלא חלק אחד ממעשי לח"י, בעיקר פעולות המלחמה בנשק. בין השטחים שאינם נכנסים לגדר ספר זה הוא גם שטח פעולות ההסברה. הדפסת החומר, פירסומו והפצתו, מימי הכרוזים הראשונים בסטנסיל רע, מימי "החזית" האינטלקטואלית ועד ימי

„המעש" שבדפים כשבועון קבוע — הרי זו פרשה עצומה של התפתחות ושכלול, זהו מעש לכשעצמו על סכנותיו, בעיותיו, על טיפוסיו.

ואם אעלה כאן שתי פרשיות הקשורות במלאכת ההסברה, הרי זה בגלל דמותו של הנער הירושלמי, אלכסנדר רובוביץ, אשר נפל בחזית צנועה ובלתי ידועה זאת של הפצת ספרות המחתרת. פרשה זאת זכתה להד רב בעתונות בארץ ובחוץ־לארץ, והיו לה גלגולים נוספים, וכן ראויה לציון פרשת שמשון (שלמה נחשון).

(לפי „חזית הנוער")

כשהתחילו הקלגסים הבריטים לחטוף ולירות במדביקי הכרוזים, הוחלט להגן עליהם. על כל קבוצה הופקדה שמירה מזויינת. באחד הימים האחרונים של חזית זו, לחופש הדיבור במולדת, יצא גם שמשון, עם קבוצת מגינים. ליד משטרת הצפון בתל־אביב נתן מפקד הקבוצה פקודת נסיגה, כי בקומה ב' של בנין המשטרה השגיח במשמר בריטי אשר אי־אפשר היה להתקיף אותו, בשעה שלהלה היה חופש פעולה. אולם שמשון התחמק בעת הנסיגה, נטל את אקדחו והחליט לחסל את הקלגס הבריטי שעמד על־יד הכניסה וטומיגן בידו. מראה הקלגס באמצע הרחוב העברי וכלי־רצח בידו דחף את שמשון למעשהו, לגשת, לירות, ולקחת שלל את הטומיגן. והוא ניגש ירה, פצע פצעי מוות את הקלגס וחטף את הטומיגן. אולם כאשר חשש מפקד הקבוצה, כן היה. מלמעלה ניתך צרור יריות. שמשון נפל חלל.

מראהו של הקלגס ברחוב העברי... אך לא מראה בלבד, עוד משהו התחולל ברגעים אלה בלבו של שמשון, עוד משהו דחף אותו להעיז, למרות הפקודה לסגת. ועל עוד משהו זה בהודעת המשטרה למחרת סופר, כי ה„טירוריסט" שנפל היה בעל תיק פלילי. הוא נתפס פעם בגניבה.

והעתון „דבר" ידע עוד לשקר שקר מתועב אחר על קברו של הגבור: שלמה נחשון רצה לעזוב את לח"י, אך הוכה קשות והוכרח בכוח להשאר...

מאחורי שתי הודעות אלה חבויה פרשה טרגית ועילאית כאחת. וטוב שידע הקורא העברי וטוב שילמד עליה ויקח לקח. לא „רומן" של ויקטור הוגו הוא זה, לא „רומן" של דוסטויבסקי, זה ספור חיי צעיר עברי בתוככי העיר העברית.

אכן, היה לו תיק פלילי לשמשון, לאחר שאביו נהרג ביום ההפצצה האיטלקית על תל־אביב. הוא הוטל לרחוב, והוא רעב. ומתוך חרפה זו אשר שמה: העוני האיום בשכונות העיר העברית, הוא גם שלח יד לגניבה. כי מי דאג

לילדי עוני אלה בעיר העברית? הרי לא היה לו כרטיס מפלגה הדרוש לקבלת העבודה. מי שדואג לכך שלא תהיינה שכונות רעב ועוני בעירנו, הוא גם דאג לשלמה נחשון היתום. איש לא דאג. והוא היה ישר וטוב באופיו, אלא שלגופו היה טבע שכזה: רצה לאכול, ואולי גם להביא לאמו. טבע שכזה.

וביום מן הימים נתקל בצעירי לח"י והודלק באשם. והצטרף. ורק אחרי זמן ארוך מאוד, במסבות שהוא עצמו מספר עליהן להלן, אירע לו הדבר ועלה בדעתו שוב לבצע מעשה גניבה. אך למחתרת נודע הדבר, הוא נתפס בשעת מעשה, הועמד לדין, הוכה והוצא מהתנועה.

כעבור שביעות מספר הוא מעביר מכתב למרכז התנועה. "לוחמי חרות ישראל" אינם קסרקטין; היינו מראשית היינו תנועה חינוכית, תנועה המחנכת לוחמים מהפכנים, תנועה המעלה את האופי. ומכיון שכך, לא רק שראינו למותר לשנות את ההחלטה ולקבלו, ראינו זאת כחובה, כחובת קודש חינוכית, כי ראינו בו את הניצוץ הטהור. אולי רצה לכפר על חטאו, אולי רצה להוכיח כי ראוי הוא, כי נאמן הוא. והפר פקודה, את נאמנותו הוכיח, ושילם במחיר חייו. ואם סלחנו לו את חטאו הראשון, קשה לסלוח לחטאו השני.

ולנוכח ההשמצה שהושמץ זכרו הקדוש וכדי שידע הציבור העברי והנוער העברי כמה ניצוצות קדושים ויקרים חבויים שם בשכונות העוני העבריות, החלטנו לפרסם את מכתבו למרכז התנועה ללא סגנון ותיקון. כמות שהוא:

לכ...

אני החתום מטה (שמשון) שלמה נחשון כתובת גדרה 6 מבקש רשות לשגר את מכתבי זה ל... אך אינני יודע במה להתחיל, ובמה לסיים, במה לנגוע ומה לנטוש. אך את אשר הניעני לשגר את זאת רצוני להדגיש. אך ירא אנכי פן ישימני מכתבי זה לקלס ולשמצה אך את אשר עם לבבי בנוגע לאינצידנט האחרון רוצה אני להביע. להביע את תודתי לאותן הידים אשר הלמו ברקתי, ומנעוני מלבצע את זממי הנתעב אך אין אנכי יודע במה להצטדק ובמה לפייס את... מבין ומתאר אנכי לעצמי את הקלון אשר יכולתי להמיט על התנועה במקרה שהייתי מבצע את זממי עם כשלון כמובן.

מבין אני כי יכולתי להרעיד ולהרוס כל אשר בניתם ועמלתם (תוך) במשך שנים מספר. יודע אני כי במקרה כגון זה הייתם יורדים שני שלבים מעמדתכם הנוכחית. רק עתה הוברר

לי כי במקרה שהייתי נכשל לא רק שהייתם עלולים לאבד את חנכם בעיני הבריות אלא שגם יכלתי לגרום לכך שיכנו את התנועה בשם של חבר גנבים.

אך אחרי הכל רצוני גם להצטדק, רצוני לפרט לכם על מה ולמה הסיבה אשר הניעתני לחשוב על רצון כה נתעב.

בימים ההם כשחשבתי להוציא לפועל את מזימתי חיי לא היו חיים, ומאד רעבתי ללחם ורק הלחם אשר היה בעוכרי, הרעב הציק לי במדה כזו שלא יכלתי להתאפק. והורתי הזקנה תש כחה, לא היה ביכולתה לפטמני כפטם איש את בהמתו.

לעתים אינה כובכת בגדי מפאת זה שאינה מרגישה את עצמה בטוב.

ואנכי אפילו אחרי מקרה כה רציני (ושאנכי ראוי לו) אזי הבעת פני היא שבעתיים יותר טובה. אנני אומר את זאת מפני שרצוני לקבל שוב מכות, לא, חלילה, אומר את זאת אנכי מפני שרצוני להוכיח עד כמה רעבתי ללחם אז.

אבל כיום מראה פני בלבד יוכלו להביע ולגלות את תנאי החיים אשר הייתי נתון בהם אז.

אך מקוה אנכי כי במכתבי זה יהיו הגיגי נפשי גלויים ושטוחים לפני... ומקוה אנכי לשאת חסד ורחמים מלפני...

ואנכי לא בלבד שקבלתי את ענשי באהבה וברצון, אלא שגם ידעתי שאנכי צפוי לעונש כה מריר. לא יראתי את ענשי, העדפתי שקלעים יפלחו את לבבי ובלבד שיכפרו על עוני.

וכשהצטרפתי לשורות הלוחמים הצטרפתי ביתר ששון לתנועה מפני שידעתי שמר יהא לי במקרה שאנסה לבצע פשע כה נתעב.

ושמחתי מבחינה זו שאוכל לכבוש חלק מקום בין משחררי הארץ מידי קלגס אכזר.

הצטרפתי בשמחה לשורה כי ידעתי כי רק בדרך זו תוסר מעלי אות קין והיא אות העבר.

אין ברצוני לנחש מה ישאו תוצאות מכתבי זה. ירא אנכי פן ישא מכתבי בכנפיו בוז (מי יתן ולא).

זכעת רצוני רק להדגיש מהו אשר הניעני לכתוב את מכתבי זה ולא להלך סחור סחור. כי אילו ידעתי שמכתבי באמת

ישא פרי, כי אז הייתי משנה ומחדש ומתקן ומסגנן כל אות ואות ובלבד שתעתרו.

כי ידעתי שערכי ירד פלאים, וכותב אנכי את מכתבי זה בלי כל רצון להאמין, כי אשא חסד לפניכם.

למדתי אנכי שיר, שישנו שם קטע שאומר בהצלחה לא להתרגש, ובכשלון לא להתיאש. אינני יודע למה מכוון שם הכשלון לכישלון בקרב או בכלל כשלון. מנסה אנכי לא להתיאש ומנסה את השנס האחרון והמזל האחרון.

אנא אל תשיבוני ריקם מלפניכם. אספוני אליכם ואאסף, וחדשו ימי כבעבר. ועתה שאו נא חטאתי אך הפעם למען יראו צרי ויכלמו. יהי רצון מלפני השמים שאשא חסד ורחמים בעני... מאת המצפה בהכנעה גמורה.

ש מ ש ו ן

על פעולת ההדבקה בירושלים ועל מקרה רובוביץ מפי המדריכה:

„...את פעילותו בתנועה התחיל חיים (אלכסנדר רובוביץ), בהדבקת כרוזים. אכן, בהדבקת כרוזים התחיל ובהדבקת כרוזים סיים. הדבקת כרוזים בירושלים בימים ההם, נחשבה כפעולה מסוכנת. העיר היתה שורצת בלילות משוריני משטרה מצוידים בזרקורים וכיתות־„כלניות" בנעלי גומי של סיירים. האחרונים היו בשבילנו הסכנה הגדולה ביותר. לא שמענו אותם בהתקרבם. הם היו מאומנים כיחידת גייסות־מוטסים, וידעו פרק בהלכות קרבות־רחוב. צמודים לקירות הבתים, בחיפוי הדדי משני עברי הרחוב, נעו בסימטות החשוכות וארבו בכניסות הבתים.

ככל שהלכה וגברה פעילותנו הצבאית, ככל שהפכה ירושלים לנקודת הכובד במלחמת המחתרת בבריטים, ככל שהתרבו חללי האויב ופצועיו, ככל שנתרסקו בתיו, מצודותיו, מיתקניו, מכוניותיו ורכבותיו, כן הלכה וכבדה המערכה בין מדביקי הכרוזים שלנו ובין המשוריינים וכיתת הציידים הנזעמים, שארבו לנו. הבריטים מצאו מוצא לזעמם בהתמודדות עם מדביקי הכרוזים. כאן היו כמעט אפשרויות שוות לשני הצדדים באשר לאפתעה, לניצול „פני השטח" — כלומר, רחובות העיר, מוצאיה ומבואותיה, — וכן היה להם לבריטים יתרון בלתי מבוטל על יריביהם מהנוער שלנו — הבריטים היו חייבים לארוב בלבד, ואילו המדביקים היו חייבים גם להדביק. כרוזים „טריים" היו העקבות הטובים ביותר, שהוליכו את הרודפים במהירות ובביטחה אל הנרדפים.

תאי־הנוער של התנועה נשאו, איפוא, בעול הדיפת מהלומות־הנגד של הבריטים. לא אחת פתחו הבריטים באש על המדביקים, אולם החבריה חמקו תמיד לתוך הסימטות וחזרו בשלום להודיע שביצעו את המשימה.

היה זה משחק הדומה למשחק המתנהל בין החתול והעכבר. המשחק דרש מאתנו עורמה ותכסנות במידה רבה. בלילות היו רחובות ירושלים מתרוקנים מאדם: באשמורת האחרונה של הלילה, בטרם שחר, היו נערי התאים ונערותיהם יוצאים מבתיהם לנקודות המפגש, לקבל את הכרוזים, את הדבק, והוראות באשר לגזרות־ההדבקה. משמרות בריטים עצרו אותם לעיתים קרובות, ואז היה על הנעצרים להחלץ בעזרת לשונם או בדרך אחרת. התשובה בפינו לשאלה, „לאן אתם הולכים?" היתה — „לתחנת האוטובוסים, לתפוס מקום בתור". לאור קשיי התחבורה היתה התשובה מתקבלת על דעתו של המשמר.

יחזקאל, הוא פטקה, היה האחראי על מבצע־ההדבקה. הוא דרש שנדביק לפנות בוקר. מדוע עמד על כך, אינני יודעת. לדעתי היו שעות הערב המוקדמות נוחות יותר למדביקים, כי איפשרו להם להתבולל חיש בעוברים ושבים בשעת מצוד פתאומי, בעוד שברחובות הריקים של שעות הלילה האחרונות היתה לבריטים אפשרות גדולה יותר לגלותם. יתכן שהניעה לכך את יחזקאל הדעה, שהמון העוברים ושבים מסוכן למדביקים אף הוא, כיון שהוא מכיל אנשי ש"י מההגנה וסתם מלשינים.

הוא, יחזקאל, היה תמיד יוצא־דופן ביניהם, האחראים, בהשקפותיו על ייעודה ותפקידיה של התנועה. אנו שאפנו לקשור קשר הדוק עם העם, מתוכו לצאת ואליו לחזור, זאילו הוא האמין שעלינו להסתייג מהתפתחות גדולה ומהרחבה של השורות, להתכנס בתוך עצמנו ולהוות כח־מחץ, שכוחו באיכותו ולא בכמותו. ב„איכות" התכוון ללוחמים נועזים ורבי תחבולה. הוא ביכר, איפוא, שמדביקיו יתמודדו עם הבריטים בחוצות ירושלים, באפלולית שעות הלילה האחרונות, פנים־אל־פנים.

תחת ידו הקשה של יחזקאל החמירו והלכו תנאי המדביקים. רשת המארבים של הבריטים השתרעה על פני כל העיר והמשורינים הסורקים את הרחובות התרבו. הם אילצו אותנו לפעול במהירות ובטקטיקה של „פגע וברח". אלה מהתנועה שעסקו בהדבקות בערי הארץ האחרות לא הכירו מצבים כגון אלה. בירושלים לא נעשתה ההדבקה תוך כדי הליכה ברחוב, מריחת איזה קיר שהוא בדבק והדבקת הכרוז עליו. מכיון שהיא הוליכה ישירות למעצר או לבית הקברות. לא הדבקנו שפע כרוזים, אך המועטים שהודבקו התנוססו במקומות ציבור ובפינות רחוב הומיות. היינו מתרכזים במרכזו של מבוך־סימטות,

ובהינתן האות היו צוותי המדביקים מזנקים משם לרחובות הראשיים, ישר אל המקומות שנקבעו מראש להדבקה. רגע לא בוזבז לשוא בשעת ההדבקה. כל איש ידע ידיעה שלמה את התפקיד המוטל עליו. אחד מורח, השני מדביק חת־שתיים, וחזרה למבוך־הסימטות, בעוד ברחוב נשמעת חריקת הבלמים של משוריין בריטי, וטפיחת רגלי ה„כלניות" הרצים, מלוות קללה צורמת של בלש מאוכזב, שזרפו נמלט מפיו.

זכור לי לילה תמים, שבו הגיע כל התא למקום הריכוז — „ישיבה" אחת — על אף שעת לפנות השחר המסוכנת ועל אף הידיעה שה„כלניות" יכולים לעקוב בנקל אחר כל אחד לפי טביעות רגליו בשלג ברחובות השוממים.

התגברות פעילות המחתרת הביאה עלינו את ה„מצב הצבאי". העוצר בירושלים החל בשעה חמש לפנות ערב ונמשך עד הבוקר. ברור, שלא באה בחשבון הדבקה עם שחר. ביצענו את ההדבקות בחמש הדקות האחרונות שלפני תחילת העוצר, בתוך הקהל החש לבתיו. היו אלה ימים של מתח רב, וחיים וחבריו עמדו בהם והדביקו כל כרוז במקום שנקבע לו. כשהייתי עוברת בחיפזון ברחוב ובודקת את תוצאות ההדבקה חייתי מוצאת בכל פעם, שהמלאכה בוצעה בשלמותה.

הבריטים נואשו מן המצב הצבאי, ונקטו דרך חדשה של מלחמה בנו. הם העמידו „מחתרת" כנגד המחתרת. גיבורם היה הקצין רוי פאראן, שזכה באות הצטיינות גבוה בשרותו ב„יחידות מיוחדות" של הבריטים במלחמת העולם השניה.

שיטתו היתה נבונה. הוא וחבריו לבשו בגדי אזרחים. במונית רגילה שוטטו ברחובות בשעות המועדות להדבקה. הם היו „רואים ואינם נראים". מאחר שאין באפשרות המדביקים להזהר מפני כל מכונית עוברת ושבה, נראה היה שהשיטה הזאת תישא פרי הילולים.

יתרון נוסף היה בה בשיטה הזאת. „אזרחים" במכונית אזרחית החוטפים אדם אינם חייבים להחשב כבריטים דוקא. למעשה יוכלו לענות אדם זה ולעשות בו כרצונם, והשלטונות ירחצו בנקיון כפיהם.

רובוביץ, (חיים), שנמנה על התא שלי, הצטיין בפעולות הדבקה. הוא למד המלאכה עד כדי כך, שיכולתי להפקיד בידיו את כל ההכנות לפעולה.

המתנתי ערב אחד בגן ציבורי, ברחביה. לחיים. עליו היה להביא אלי את הכרוזים כדי שאחלקם לצוותי המדביקים, הפזורים בפינות שונות של הגן. השעה שבע, היא השעה שנקבעה לפגישתנו. לתמהוני לא הופיע למועד. חלפה

מחצית השעה. הביטתי שארעה לו תקלה. בשעה תשע שלחתי את אנשי התא למקומות שונים בעיר. לברר שם אם ראוהו.

בבואי לביתי ניגש אלי בחור שלא הכרתיו. הוא הודיעני כי חיים נחטף. אשה המתגוררת ברחוב המוליך לגן הציבורי ראתה אותו נכנס בחיפזון לחצרה וחבילת כרוזים בידו. בראותו אותה נסוג לרחוב, שם עצרה לידו מונית. מתוכה זינקו עליו אזרחים בריטים, תפסוהו ואילצוהו להיכנס למכוניתם.

ידענו שחטיפה מסוג זה פירושה חקירה תוך עינויים — "טיפול" בלתי־רשמי בנחטף. חיים לא היה בסופו של דבר, אלא נערון צעיר. היעמוד בעינויים? כמה זמן יעמוד? יתכן שכבר הוציאו מפיו חוטפיו את כתובותינו, את מקומות הריכוז שלנו, את מחסנינו. כל אחד מאתנו, שחיים ידע את כתובתו, נזהר שלא להתגורר עוד בביתו. כן העברנו את המחסנים שידע למקומות אחרים, וחדלנו להשתמש במקומות הריכוז שנודעו לו. עברו עלינו ימים אחדים של דאגה איומה.

לבסוף מצאה מחלקת הידיעות, בעזרת קשריה בבולשת, את זהותם של החוטפים, ופאראן הוקע כמנהיגם.

הבריטים לא הכחישו את הודעתנו, אך את הנחטף לא גילו. משחלף שבוע ימים ואיש מאתנו לא זכה לביקור של בריטים בביתו, ידענו כי חיים עמד בעינויים ומת, בלי לגלות להם דבר.

*

על־פי ידיעות שלא אושרו, צרב הפושע פאראן, בברזל מלובן, סימן צלב־קרס בחזהו של הנער, שסרב לגלות דבר.

הפושע נתגלה הודות למקרה. בעת מעשה החטיפה נשמט מראשו כובעו, ומתוך סימנים בכובע זה נתבררה זהותו על ידי מחלקה ו' שלנו. התחוללה סערה בדעת הקהל, ובלחץ זה הודו הבריטים, שבמשטרה נוצר גוף־"מחתרת" בראשותו של אוהד נאצים גלוי, פאראן, לפעולות "טירור" נגד יהודים. כעבור חדשים בוצעו פעולות פיצוץ בסוכנות היהודית, ברחוב בן־יהודה וב"פלסטין פוסט", והן יוחסו לאותה כנופיה.

הבריטים נאלצו לעצור את פאראן, בויימה בריחה שלו, שוב הוחזר, הועמד ל"דין", כביכול, וזוכה "מחוסר הוכחות".

גוייתו של הנער לא נמצאה עוד. ועד היום לא ידוע אפילו היכן בוצע מעשה הרצח. היתה שמועה שגופו נשרף לאפר.

אולם לח"י לא שכחו את הנער.

באחד הימים קיבל פאראן, בביתו בלונדון, ספר, שהיה למעשה "מעטפת

מתפוצצת". אך אתרע המזל ואחיו סבור היה שהחבילה נועדה לו ופתחה. המנגנון הופעל והוא נתרסק.

רק בנס זה ניצל רוצחו של הנער אלכסנדר רובינזין. הלוחם בחזית ההסברה של לח"י.

*

קורספונדנציה מפוצצת

אגרת נקם זו, שנשלחה לבית פאראן, לא היתה אגרת־"אהבה" יחידה, שלחו"י שלחו לאוייב. הם שיגרו לנו מזמן לזמן ספרים לבנים ואנחנו להם — מכתבי־נפץ.

זה היה ממש "פטנט" של לח"י.

אולם ענין זה מעבירנו אף הוא לשטח, שאינו שייך לספר זה, והוא מצריך עיבוד שלם על ידי מי שבקי בו והשתתף בו: פעילות לח"י בחוץ־לארץ.

אותם ימי קיץ תש"ז היו גם ימי פשיטת אנשי לח"י בעולם, אם לשם פעולות מלחמתיות ממש, אם לשם מגע מדיני עם גורמים בינלאומיים, אם לשם יצירת עורף וסיוע כספי. כי בעקבות העובדה, שמאחורי אצ"ל עמדה רוב רובה של התנועה הריביזיוניסטית האזרחית, ניתן פרסום יתר לאצ"ל וכך נוצר עורף חזק ל"ארגון", כפי שהוא נקרא בקצרה בלשון יהודים וגויים בחוץ־לארץ. בארה"ב הוקם הועד של פיטר ברגסון (אז עוד הלל קוק), ואף כי באורח רשמי הוא דיבר בשם המחתרת הלוחמת, למעשה, בגלל הקשר האישי, ייצג יותר את הארגון ואף תמך בו. אנו תבענו חלק מן הכספים הנאספים בחו"ל בשביל כל הכוחות הלוחמים, שהרי היהודים בעולם תרמו בלהט רב למחתרת הלוחמת ללא הבחן וללא אפליה. אך אצ"ל לא נענה לתביעתנו זו. לא היתה לנו דרך אחרת, אלא לפתוח בפעולת התרמה עצמית בהו"ל, במקביל להתרמה שהתנהלה בארץ.

גם הקו המדיני החיצוני ש"המעש" החל מטיף לו: "נייטרליזציה של המזרח התיכון" הצריך פעילות מדינית עצמאית. מדיניות־החוץ של אצ"ל מעולם לא היתה מוגדרת הגדרה קונקרטית; עדיין ביצבצו שרידי התקוה הז'בוטינסקאית, שאנגליה תשוכנע שאנו הכוח שכדאי להתקשר עמו, ולא הערבים.

הועברו אנשים טובים לשטחים שונים, מי לפעולות, מי לקשרים מדיניים, מי לגיוס אוהדים, מי לאוסף כספים. מפאריס נשלחו זרועות לבלגיה, לאנגליה ולארה"ב. רשד"ל (עו"ד ירדור) ריכז את כל הפעילות. פסח פייבל ז"ל פעל בתחום הכספי. צפוני, פעל בבלגיה, גפנר, עבר לארה"ב. בפאריס

גוייס „שיר", הנודע היום כ„דוש". יהודה וייס — בהונגריה, הרצל עמיקם — באיטליה, דוד בלאו — בעירק ובצ'כיה, חרותי — באנגליה, מירקין — בבולגריה. כן מצא גם שדה פעולה עקיבא ברון, מותיקי „הבריונים", וכן ריכז את ענייני הכספים באירופה — ואירופה הוה אומר אז — פאריס — צבי מרסה (ידידיה), שריכז בארץ קודם לכן את המחלקה הרפואית.

אולם לגבי הנושא העיקרי של ספר זה חשוב שמצא לעצמו שדה פעולה מי שהיה בתקופה מסוימת האחראי למחלקת הפעולות, אביאל, הוא יעקב לבשטיין („ישקה"). הוא הקים שם מחלקה טכנית, מצא אנשים מספר לעזרה, וביניהם בחורה אמיצה ממשפחת קנוט הנודעת.

מה רבה על כן התדהמה בלונדון, כאשר ביום 16 באפריל 1947 נתגלתה במקרה, בחדר בית־השימוש בבנין מיניסטריון המושבות בטרפלגר סקויר שבלונדון, פצצה שהיה בכוחה להרוס את הבנין כולו.

מעתה אין עוד שלווה לאוייב בבית.

ועוד פעולה של אותה מחלקה, אשר רושמה היה גדול, אף כי נכשלה מבחינה טכנית. נשלחו מעטפות נפץ לראשי השלטון הבריטי. ושוב נתגלתה במקרה אחת מהן, והמלכודת לא פעלה.

פעולה שלישית, שהוכנה ונכשלה, היתה זו של האוירון של ראביי קורף.

ראביי קורף היה אוהד לח"י מארה"ב, שהשתתף בזמנו גם בועד של פיטר ברגסון. הוא שהביא לסניף שלנו בפאריס טייס אמריקני ש„התנדב" לפעול בשביל לח"י מעל לשמי בריטניה.

והוא שהיה פשוט שליח האינטליג'נס. האוירון כבר היה מוכן והחבילות גם־כן וגם — משטרת פאריס.

עם כל האהדה שהיתה בפאריס לפעולות המחתרת — מתוך שמחה לאיד של בריטניה הבוגדת, אשר גרשה את צרפת מהליבאנט — לא יכלה פאריס שלא להיענות לדרישת הבריטים לחסל את הבסיס „הטירוריסטי" של לח"י בפאריס. כל עוד יכלה לטעון שאין היא מוצאת את האנשים, ניחא, אך הנה הוגשה להם ממש רשימה שלמה של רוב האנשים והכתובות.

לאחר נסיון זה — שקדם לו מאסרם של ישקה ובטי לזרוס־קנוט ברכבת כבלגיה עם חומר נפץ — כמעט ששותקה עבודתנו בחלק זה של אירופה.

מלחמת התמד

קשה לקבוע מה השפיע יותר על החלטת הבריטים לפנות את הארץ: הפעולות החד־פעמיות הגדולות במרכזי העצבים שלהם, כגון ההתנקשות בלורד

מויז, פיצוץ מלון המלך־דוד, פיצוץ שדות התעופה, הצתת מיכלי הנפט הענקיים בבתי־הזיקוק וכדומה או המכות לפרסטיג'ה שלהם: מלקות, תליית הסרג'נטים כתגובה על גרדום לאנשי מחתרת, פצצות בלונדון או אותה מלחמה זעירה ומתמדת שכמעט־כמעט וירדה מהכותרות הראשיות, כדי להכנס לכרוניקה היום־יומית. דרך משל, ימים אחדים מתוך לוח השנה הגדולה הזאת תש"ז:

א' במנחם־אב.

בירושלים, חיפה וליד כפר ביל"ו — הותקפו מכוניות צבא בריטיות ומוקשים על־ידי יחידות לח"י. חייל בריטי ושוטר בריטי נהרגו, 11 חיילים ושוטרים בריטים נפצעו.

ב' במנחם־אב.

בחיפה נורו מספר שוטרים בריטים על־ידי יחידת לח"י. שוטר בריטי נהרג, ושני נפצע. הוטל עוצר בחיפה.

ג' במנחם־אב.

ליד רעננה פוצצה על ידי יחידת אצ"ל מכונית צבאית. חייל בריטי נהרג ושלשה נפצעו.

ד' במנחם־אב.

יחידות לח"י תקפו מכוניות צבאיות ושוטרים בריטים בחיפה. ששת שוטרים בריטים נפצעו.

במהנה הצבאי תל־ליטוינסקי התקיפה יחידת אצ"ל את מפקדת הדיביזיה הראשונה. שני קצינים וחייל בריטי נהרגו, 11 קצינים וחיילים נפצעו.

יחידות לח"י התקיפו מכוניות צבאיות וחיילים בריטים בחיפה. חייל בריטי נהרג ו־4 נפצעו.

ובאותו יום:

דובר ה"הגנה" הודיע על עזרתה בחיפושי הצבא אחרי שני הסרג'נטים הבריטים.

ובאותו יום:

התקפת יחידת אצ"ל על מחנה צבאי ברחובות סוכלה על ידי ה"הגנה".

ואלה היו ימי הגירוש האכזרי ביותר מאז "סטרומה" שביצעו הבריטים: אניית המעפילים "יציאת אירופה תש"ז" ובה 4,550 איש, פליטי הגיהינום של המהנות, הוחזרו לגרמניה.

איש "הגנה" ניסה לחדור למחסן נשק של האצ"ל בחיפה ונהרג במוקש.

איש "הגנה" נהרג בשעה שניסה לחדור למנהרה שהקים האצ"ל מאחד הבתים מול בית הדר, מקום מושב הפיקוד הצבאי לאיזור תל־אביב.

"המעש", גליון אב תש"ז כתב:

"מי שלא הצליח למנוע אף השתוללות בריטית אחת, מראה כשרונות בילוש מצויינים למנוע פעולות אנטי־בריטיות.

אולם גם מעשי הסיוע האלה מצד ה"הגנה" לא השפיעו.

השלטון הבריטי ניסה להטיל אימה על האגף האזרחי של הישוב, שראה בו עורף למחתרת. נאסרו ראשי הערים של תל־אביב, נתניה, רמת־גן ועשרות עסקנים אזרחיים אחרים.

לשוא!

יחידות לח"י ואצ"ל פעלו בלי הרף יום־ולילה.

גם במבצריהם הצבאיים "המשטרתיים", האדמיניסטרטיביים, לא ידעו עוד הבריטים מנוחה.

הוא אשר אמרנו: קשה לדעת מה השפיע יותר על החלטת ממשלת המנדט למסור את "בעיית ארץ־ישראל" לידי האומות המאוחדות.

מכל מקום, למלחמה הזעירה הזאת, היום־יומית וליל־לילית בכל דרכי־הארץ, בכל מחנות הצבא, בכל מבצרי "טגרט" — חלק גדול ביותר בקריעת מרכזי העצבים שלהם. יום־יום קראו אבות ואמהות בלונדון על בניהם הנהרגים ולא ראו טעם כלשהו ובסיס מוסרי כלשהו למות ילדיהם.

עם מסירת הבעיה לידי או"מ ניראו הסימנים הראשונים למיפנה ההיסטורי.

פעשה בחשמלאי, בקילי ובעשרים שנות מאסר

חדשיים לפני החלטת או"מ להקים שתי מדינות — יהודית וערבית — בארץ־ישראל המערבית המחולקת, וחודש לפני הודעתו של מיניסטר המושבות הבריטי, שאנגליה מוכנה לפנות את ארץ־ישראל, נידונו שני אנשי לח"י — אבנר (חיים אקהייזר) ודני (אליהו דהאן) לעשרים שנות מאסר.

לשמע פסק־דין זה שאל אבנר את השופטים: האם אתם באמת חושבים שתשבו עוד עשרים שנה בארץ הזאת?

על מה נאסרו ונידונו אבנר ודני?

מאסרם קשור בפרשה ארוכה של התחקות אחר איש בולשת בריטי מפורסם, שכל אסיר ועצור מחתרת ידעוהו: קילי. זה היה מין וילקין חדש, ש"התמחה" במחלקה היהודית והועבר לחיפה, מאז רבו בה הפעולות נגד מרכזי הרכבת, הנפט והגמל, מקום הדם והדמע של מעפילים.

אך בטרם אבוא לספר על ההתנקשות בקילי, אתן את רשות הדיבור לזהבי (צבי ז'בנר) איש מחלקת המודיעין, שבדרך חיפושיו אחר קילי נתקל באיש מודיעין יהודי, וראויה הפרשה להספר, שכן היא מעלה דברים שהיו מתרחשים מאחורי פרגוד מעצרים ושחרורים. וכמו כן יתגלה גם שמץ מדרכי העבודה של מחלקת המודיעין שלנו, שנודעה בשם „ליגה וי". וזה סיפורו של זהבי:

„עבדתי כטכנאי קצין במחנות הצבא הבריטי. עבודה זאת היתה כרוכה בנסיעות לכל חלקי הארץ ובכניסה לשטחים שנחשבו „מחוץ לתחום" לאזרחים בכלל ולדוברי עברית בפרט. באתי במגע עם קצינים בריטים ועם אנשי יחידות שונות — וראיתי ושמעתי רבות. הצעתי לאחראי על התא שלי, שיקשר אותי עם מחלקת הידיעות של התנועה, כדי שהיא תדריך אותי להעביר ידיעות הדרושות לה או המעניינות אותה.

הופגשתי עם האחראי על מחלקת הידיעות. הכרתיו היכרות שיטחית כחבר אצ"ל קודם הפילוג. אחרי הפילוג לא ידעתי אנה פנה — אחרי יאיר או אחרי רזיאל. ראיתיו לעיתים רוכב על אופניו ברחובות העיר ובגדים בלויים עוטים את גופו הדק. כשנפגשנו היינו מברכים זה את זה ב„שלום" מסתייג. הוא נראה כאדם חסר חשיבות לחלוטין. אני סבור, שרק הודות למראהו החיצוני המטעה הזה, נחלץ מכמה וכמה מצודים של הבריטים. מראהו החיצוני היה מטעה, כי לאמיתו של דבר ניתן במרץ שאין לו גבול ובכושר ארגון עצום, במחשבה מנתחת ובשכל ישר. מותר לומר עליו בפה מלא, כי עשה מאין יש — את מחלקת הידיעות שלנו.

אותה תקופה היתה ליגה ו' בחיתוליה. אך זה עברה עליה תקופת ה„סיזון" הראשון והיא נפנתה לפתח ענפי־ידיעות חשובים — כגון ענף הבולשת — אשר עד כה הוזנחו מחמת לחץ ה„עבודה" נגד הש"י וחוסר כח־אדם. ראש המחלקה מצא בי סימנים של איש מודיעין טוב, והחליט לספח אותי ל„ליגה" לצמיתות. באשר לי, הייתי מוכן ומזומן לכך, כי מחלקת הידיעות וכל הכרוך בה, קסמו לי מאד. אך מצד שני חששתי שאפסיד בשל כך השתתפות בפעולות להימה. התניתי לו, על כן, תנאי: אעבוד בליגה, אך אשתתף בפעולות. הוא הסכים לתנאי בחצי־פה. הוא הסביר לי, כי לאנשי ה„ליגה" אסורה השתתפות בפעולות מפאת האפשרות הדלה למצוא להם ממלאי מקום מתאימים אם יפלו בקרב. לאחר שצורפתי לליגה הצלחתי להשתתף בשתי פעולות־של־ממש בלבד — פיצוץ גשר והתקפה על מחנה־צבאי, אחרי־כן נאסר עלי הדבר לחלוטין. אלא שחדלתי לקנא במזלם הטוב של חברי ממחלקת־הפעולות; ל„ליגה" היה קרב

משלה. קרב־מוחות תמידי בינה ובין מוסדות־המודיעין של האוייב — ובראש וראשונה בינה ובין הבולשת. קרב זה היה מרתק די והותר.

האחראי על המחלקה הטיל עלי, כתפקידי הראשון, לחקור חשמלאי אחד, החשוד בשיתוף־פעולה עם הסרג׳נט קילי, מהבולשת של מחוז לוד.

הבלשים הבריטים מצאו לעצמם מקור פרנסה צדדי, אך שופע. הם היו אוסרים בני עשירים או בני־אמידים, באשמת השתייכות למחתרת, ואחר־כך היו מבטלים את האשמה, אם ניתן להם שוחד מכיסה של המשפחה. לעיתים היו נוקטים דרך קרה יותר. הם היו יודעים מראש אימתי ישוחרר ממעצרו עציר שהחקירה נגדו לא העלתה דבר, והיו פונים לבני המשפחה ומודיעים להם, שיש ביכלתם לשחרר את בנם תמורת כך וכך לירות. המשפחה היתה מקבצת את הסכום הדרוש, ומשלמת את מחיר שחרור בנה; בהשתחררו היתה המשפחה מאמינה, כי אלמלא השוחד שנתנה, היה מעצרו של הבן נמשך עד אין־קץ.

לצורך המגע והמשא־ומתן עם בני המשפחה נזקקו הבלשים הבריטים למתווך. ל„ליגה" נודע, בדרך מן הדרכים, כי החשמלאי הנדון משמש מתווכו של הסרג׳נט קילי, וחולק עמו את רווחיו. כן נודע לליגה, כי החשמלאי הזה הוא בעל עבר פלילי כזייפן. מתוך בעלי העבר הפלילי הרבים, מאנשי העולם התחתון, גייסה הבולשת הבריטית מלשינים, מודיעים ומתווכים, שישרתו אותה במלחמתה במחתרת ובעוד ענינים שונים „נושאי רווחים". הבלשים הבריטים והפושעים היו „מתפשרים" — הראשונים היו מפחיתים מעונשם של האחרונים או מבטלים אותו כליל, והאחרונים היו משמשים לראשונים עינים ואזנים ביישוב, או מתווכים לסחיטות כספים.

כל בלש בריטי התאמץ לרכוש לו מודיעים משלו מן הסוג הזה, ו„ההתפשרויות" היו נושאות במקרים אופי פרטי, בלתי רשמי. הבלש הבריטי לא רצה לחלוק את „מודיעיו" עם חבריו בבולשת, מכיון שחשש כי מאסר חשוב שיבוא עקב הידיעות, לא יזקף לזכותו. כל הבלשים הבריטים חלמו על הצטיינות ועל עליות בדרגה.

קילי הצטיין במודיעיו הרבים ובבקיאותו בנעשה ובנשמע ביישוב. הוא נחשב על כן לאחד המסוכנים שבחבורת הבלשים של מחת לוד. נראה היה שאותו חשמלאי נפל לידיו בשל איזו עבודה, ושהשניים „התפשרו" לפי הנוהג המקובל — ועסקיהם פורחים.

כל הדברים האלה נודעו לי מפי ראש ה„ליגה". הוא הוסיף, כי ידוע שלפחות במקרה אחד של מעצר איש אצ״ל שימש החשמלאי תחילה כמלשין

ואחר־כך כמתווך בין אבי העצור והסרג'נט קילי. עלי היה לברר מה היה חלקו בעוד פרשות של מעצר ושחרור, שהסרג'נט קילי היה מעורב בהן.

ביקרתי כחמשה עשר בתים, שהתגוררו בהן משפחות אשר בניהן נעצרו במרוצת השנה האחרונה. בכל משפחה נסיתי לברר את נסיבות המעצר ואם נעשה נסיון לתווך בין המשפחה והבולשת כדי לשחרר את העצור תמורת שוחד. בכל המשפחות, פרט לאחת, נתקלתי בסירוב גמור לדון עמי בעניין זה. לא האמינו לדברי שאני, איש המחתרת, וחשדו בי שבאתי מטעם הבולשת לטמון להם פח.

המשפחה האחת שבה קבלני האב בלא חששות התגוררה בבית בו התגורר החשמלאי. הוא סיפר לי, כי אחד משני בניו, שהיה בזמנו חבר בית"ר, נאסר על ידי קילי, עקב „מסירה" של החשמלאי, שנראה מסתודד עם הבלש.

עדות אחת ויחידה זאת לא הספיקה לראש הליגה כהוכחה לאשמתו של החשמלאי. הוא החליט לשגר אותי אליו כדי שאחקור אותו אישית.

„הליגה" הבדילה סוגים שונים של משתפי־פעולה. היו מלשינים שלא על מנת לקבל פרס, דינם היה תמיד מוות, שכן לא היתה אפשרות להחזירם למוטב. הם עשו את שעשו מאהבת הבריטים או משנאתם אותנו, והם היו מסוכנים ביותר, שכן באו בדרך כלל מחוגי מפלגות וגופים ציוניים המעורבים בחיי היישוב.

היו מלשינים בשכר. אף אלה דינם היה מוות, שכן הם היו בוגדים מפורשים במולדת. אך יש ו„הליגה" היתה „מתפשרת" עמם, כמעשה הבלשים הבריטים ממש, ומעניקה להם חנינה זמנית, בתנאי שישרתו את „הליגה" שירותים שונים.

אחד השירותים האלו היה מתן ידיעות כוזבות ומטעות לבולשת הבריטית. ידיעות ש„הליגה" או התנועה היתה מעונינת להביאן לידיעת האוייב. שירות אחר היה שמוש במשתף הפעולה לשם הבאת הבלש הבריטי למקום מסויים, בו יחסלוהו אנשינו.

הוטל עלי לנהל את חקירתו של החשמלאי במגמה של „התפשרות", כדי שנוכל להשתמש בו הן למסירת ידיעות מטעות לאויב והן לחיסולו של קילי, בבוא העת.

כדי להגיע ל„התפשרות" זאת, היה עלי, בראש וראשונה, לסחוט מפי החשמלאי הודאה באשמתו. התברר שהוא אגוז קשה.

באתי לביתו והצגתי עצמי לפניו כחוקר מטעם המחתרת. כך נאלצנו לעבוד אז. לא היו לנו לא הכלים ולא הרכב ולא מקום הסתר הדרושים לחטיפת

חשיד, להחזקתו במעצר ולחקירתו בתנאים ובשיטות ההכרחיים לחקירה ראויה לשמה. לא נותר לנו אלא לסמוך על שמנו "הנורא" ועל פחדו של הנהקר, שלא יהין לטמון פח לחוקרו, מחשש נקמת המחתרת.

החשמלאי הכחיש כליל את כל האשמות שיוחסו אליו. נסיתי להכשילו בלשונו בכל האמצעים שידעתי ושלימדוני, אך הברנש היה ערום מאד, וחישב יפה כל משפט שאמר. הוא "אדם לאומי", אמר, "בעל לאשה ואב לשני ילדים. עובד כחשמלאי ומתפרנס אך ורק מעבודתו. באשר לקשריו עם קילי — להד"ם!"

ביניתיים הכרתי את שאול (מאיר פוני). ראש המחלקה העריכו וראה בו כוח עולה המבטיח רבות. חשתי בזאת בלי שיאמר לי דבר. הוא הפגישני כדי שנטפל בחשמלאי בכוחות משותפים. שאול החליט להערים עליו. הוא הורה לי לקבוע לו פגישה ברחוב, ולהוליך אותו דרך קטע רחוב מסויים.

החשמלאי הסכים להפגש עמי ברחוב. הוא הדגיש תמיד שאין דבר מעיק על מצפונו הלאומי, ושהוא נכון לעשות כל מה שנטיל עליו, כפטריוט נאמן. הוא הרגיש, כנראה, שאין אנו אלא "מגששים" אותו, ללא ידיעה מוסמכת על אשמתו. מעוניין היה, איפוא, להיראות כאדם תמים־דרך, שאינו ירא מפני פגישה עם איש מחתרת בראש־חוצות.

עד כה הפתעתי אותו בביתו, בלא שידע מראש את מועד בואי. הפעם ידע יפה אימתי ובאיזה מקום אמתין לו. אילו רצה, היה מתקשר עם קילי וטומן לי פח. הבאנו זאת בחישובינו. לפגישה הזאת לא הופעתי. הוא הופיע והמתין לי שעה ארוכה, כשתא צעירים, השייך לליגה, ומרדכי (מנחם ריבנבך) בראשו, מסייר בסביבה אחר מארב של בריטים ופוקח עליו עין.

למחרתו באתי אליו והתנצלתי על העדרי. קבעתי לו פגישה נוספת. הוא בא למועד, וכשניתן לי אות, שאין מארב בריטי באזור, ניגשתי אליו. הלכתי עמו באותו קטע רחוב שקבע לי שאול. בעברנו צילם אותנו מרדכי מכניסה של בית.

שאול פיתח את התמונה, גזר ממנה את החלק המכיל את ראשו וכתפיו של החשמלאי, ואת המיותר השמיד. את התמונה הצמיד לטופס חתום בחותמת ה"סי.אי.די.", אשר נאמר בו כי המצולם הוא "מודיע מס' 6" של הבולשת. לבסוף צילם שאול את ה"מסמך" כולו.

הבאתי את צילום "המסמך" לחשמלאי, והסברתי לו כי הצלחנו לצלמו בארכיון הבולשת. הוא קפץ ממקומו כנשוך נחש. "ימח שמם!" צעק. "כך הם שומרים עלי!" משהרגיש כי נוקש בלשונו, החויר וניסה לטשטש את דבריו... ההוכחה הדרושה לאשמתו נמצאה לנו סוף־סוף. מכאן ואילך התעתדנו

לכפות עליו את תנאינו, ולחסל באמצעותו את קילי. שאול ואני ניגשנו לשלב הסופי של החקירה.

אלא שהחשמלאי הקדים תרופה למכה. יום אחד מצאתי את דירתו ריקה. הוא נטל את משפחתו, נסע לסוריה, ומשם טס לארצות־הברית.

יותר משהתכעס שאול על החשמלאי שברח, חרה לו שקילי מוסיף לשבת שאנן בבנין הבולשת. הוא היה אחד מטובי הבלשים הבריטים, וחיסולו היה מסיר אבן נגף מדרכה של התנועה.

קילי נחלץ מידינו פעם נוספת, ושוב בלי ידיעתו. כשנה לאחר בריחת החשמלאי נודע לנו תאריך צאתם של הבלשים הבריטים מיפו לואדי רובין, למטווח הנשק־הקל השנתי שלהם במתקני־המטווח שהקים שם הצבא הבריטי. שאול כבר היה אותה תקופה בחיפה, לשם נשלח כדי לארגן בעיר הנמל את סניף מחלקת הידיעות.

החלטנו להטמין מוקש למכוניתם של הבלשים הבריטים הנוסעים למטווח. תיאור המכונית נמסר לנו בפרוט, ואיש „ליגה" יצא עם אנשי מחלקת־הפעולות שעליהם הוטל לבצע את הפעולה, כדי ש„תועף" דוקא מכונית זאת, ולא אחרת דומה לה. החבריה הטמינו את המוקש בדרך לוד־רובין, בקירבת מקום לבית החרושת ללבני סיליקט, מערבית לראשון־לציון. היו להם תקלות. אזרחים באו להעמיס זיפזיף על המכונית שחנתה ליד המוקש הטמון, והיתה הסכנה שיעמיסו בתנופת העבודה גם את המוקש בכבודו ובעצמו.

בינתיים עברה לה מכונית הבולשת בשלום, והחבריה קיללו את מזלם הרע. לא נותר להם אלא לצפות שהאזרחים יעקרו משם, ול„העיף" מכונית צבא איזו שהיא, שתזדמן למקום. הם הניחו לג׳יפים וקומדנקרים אחדים לעבור בשלום; לבסוף הופיעה שיירה בת שלוש מכוניות צבא, עמוסות „כלניות". הם „לחצו" בהגיע המכונית האמצעית למוקש. העתונות הודיעה כי נפצעו קשה שלשה חיילים. מודיע שלנו מסר, כי לבית החולים הצבאי בצריפין הובאו שמונה־עשר פצועים, שנסעו במכונית האמצעית ובמכונית שאחריה.

(עד כאן והבא)

●

ועתה המשך הפרשה, שהביאה לידי מאסרם של אבנר ודני — ולפסק־הדין המגוחך של עשרים שנות מאסר, חדשים אחדים לפני צאת הבריטים.

לאחר שנקבע על־ידי מחלקת הידיעות שקילי סועד במסעדת האו בחיפה, התחלט לפגוע בו שם.

דני (אליהו דהאן) ומתי (נסים נגר־לוי) ייכנסו ישר למזנון וירו בו ובחבריו הסועדים עמו. בחוץ ישבו במכונית אבנר (חיים אקהייזר), גואל (יעקב פנסו), זמיר (דוד שנייוייס) וגלעד (צפניה שוילי) וברשותם פצצות־עשן ואקדחים.

אולם בדרך ארצה תקלה.

בספסל האחורי שבמכונית הנוסעת למקום הפעולה ישב דני, כנגד כל חוקי הזהירות, הכניס את רימון הרעש לאותו כיס, שבו היתה קופסת גפרורים. גם רימוני־הרעש היו בצורת קופסת־גפרורים עם ראשי מדלק.

בהגיעם למרכז הדר־הכרמל הרגיש פתאום דני בבעירה בכיסו, ופרץ בצעקה: „הפטרדה נדלקה!"

הוא שלף את קופסת הגפרורים האמיתית מכיסו, במקום את הרימון. אחור פאטלי, חזר והוציא את הרימון, אך לא הספיק לזרוק אותו. הוא התפוצץ במכונית.

דני נפגע בידו ובשוק הימנית. אבנר נפגע בראשו. האחרים לא נפגעו וקפצו מהמכונית.

אבנר הנהג, הגביר את המהירות, כדי להסתלק מהמקום, אבל הפצע בראשו היה קשה מדי. הוא כמעט עלה במכונית על המדרכה. הם נעצרו, ירדו וניסו להתחמק. אבנר נכנס לאחד הבתים, התרחץ והתחיל מחליף בגדיו בבגדים שניתנו לו על־ידי דיירי הבית הזרים, אולם לרוע המזל השגיח בו זקיף מבית־המשפט. כעבור דקות ספורות הגיעה המשטרה.

דני לא הצליח לברוח בגלל הפצע בשוק. הוא לא הצליח להגיע לקילי, אך קילי הגיע אליו, מבלי לדעת, כמובן, שאותו בחור היה בדרך אליו. דני נלקח לבית־החולים ומשם לבית־הסוהר ולבית הדין, ל...עשרים שנות מאסר.

חודש לאחר מכן נכנס עוזי הגינגי למשרד הנסיעות „פטרה" שבקומה השניה לאותה מסעדה. בחצר המסעדה, ליד שולחן, ישב קילי. עוזי ביקש כרטיס נסיעה. תוך כדי כך הוציא מנרתיק־כינור, חלקים של תת־מקלע מפורק, הרכיבו, לתדהמת הפקידים ניגש לחלון וירה צרור ארוך ומדוייק בקילי; גמר, יצא ונסע במכונית שחיכתה לו.

קילי נפצע „פצעי מוות", כפי שהודיעו בעתונים. אך בדרך נס נשאר בחיים ו„זכה" לפנות את הארץ כעבור חדשים אחדים.

בר־מול היה, מכל מקום יותר מידידו קונקויסט, ראש הבולשת במחנה הצבאי אשר כדורי לח"י פגעו בו וחיסלוהו (ז' בתמוז תש"ז). פעולה זו בוצעה בפעם הראשונה בשיטה חדשה: מתוך מכונית נוסעת נורו יריות מתת־מקלע טומי.

ההתנקשות בקונקויסט

זמן די ממושך חיפשנו את קונקויסט. הוא נקט אמצעי זהירות רבים. היה מחליף מכוניות, משנה זמני־מיפגשים, ומחליף גם את תלבושתו לעתים קרובות. מסוכנים נהיו גם מקומות התצפיות עליו, שהגיעו לשיא עם מאסרו של פ'תקה (מנחם כהן), שהיה מחופש כמצחצח נעליים ערבי.

לא נשארה ברירה אחרת, אלא לעקוב אחריו מתוך מכונית. וימים רצופים היו נוסעים שני הלוחמים ג. וי. בתוך מונית, ומחפשים את קונקויסט.

עברו ימים של נסיעות בכל רחובות חיפה, על־יד כל משרדי הבולשת, המשטרה, משרדים ממשלתיים וכדומה.

המתנקש, לפי התכנית, היה צריך להיות י. הוא שולט יפה בתת־מקלע, כי רכש נסיון רב בשטח זה, בזמן שרותו בקומנדו הבריטי. זו הפעם הראשונה טומיגן יבצע התנקשות אינדיבידואלית, במקום ה"גנן" המסורתי.

ביום ו' באייר תש"ז (26.4.1947), נראה קונקויסט יוצא מבנין הבולשת בחיפה, ונכנס למכונית צבאית. שבה ישב עוד קצין בריטי. אנשינו נסעו אחריהם. קונקויסט נסע מרחוב המלכים, ועלה בשדרות הכרמל. בעקבותיו נעה המכונית שלנו. הוא נעצר בערך מול החנות של "ספינס".

קונקויסט בעצמו ירד מהמכונית, חצה את הכביש ונכנס לחנות. הקצין השני נשאר במכונית הממתינה. גם המכונית שלנו נעצרה במרחק קטן אחריהם. ואז נוצרה התכנית במקום: ברגע שייראה קונקויסט יוצא מחנות "ספינס", יהיה עליו לחצות כביש ולהגיע למכוניתו. ואז תתקדם המכונית שלנו ותעקוף את המכונית הממתינה, בזמן זה יהיו אנשינו קרובים אליו ביותר ויפתחו עליו ביריות, תוך כדי נסיעה. ג. נהג במכונית וי. — דרוך עם "טומיגן".

הפעולה בוצעה ממש לפי התכנית. כעבור דקות ספורות נראה קונקויסט יוצא מחנות "ספינס", ומחזיק בשתי ידיו חלות, מספר בקבוקי יין וכן קופסות שימורים.

הוא הלך לאט־לאט, לכיוון המכונית הממתינה לו. ואז, באותו רגע, עברה המכונית שלנו, כאילו עולה לכוון הדר־הכרמל, ובהיותה קרוב לקונקויסט הריק י. את ירוב מחסנית ה"טומיגן" במפקד הבולשת. הוא נהרג במקום.

אנשינו המשיכו במהירות לעלות את שדרות הכרמל. בפינת רחוב עצמאות, ישנה פניה חדה שמאלה, ואז כנראה חל קילקול במכונית, או

השלטון הבריטי מתמוטט

לוחמי חרות ישראל

ה ו ד ע ה

הפושע א. א. קונקויסט –

ראש הס' אי. די - אחד מארגון־השיבור הברי"ם במולדתם
למחוז חיפה.

אחראי לשורה ארוכה של פשעי־מלחמה כלפי המחתרת
העברית הלוחמת -

ה ו צ א ל ה ו ד ג

בחיפה, ביום ר' באייר תש"ז

בשחרור
ר' שוחר השלום

לוחמי חרות ישראל

הודעת המחתרת

מהירות הנסיעה היתה חזקה מדי; העיקר: הפניה שמאלה לא עלתה יפה, ומכונית נתקלה באי־תנועה. היה הכרח לעזוב אותה ולהמשיך את הנסיגה ברגל.

עוד בהיותם במכונית הדוהרת, רדפו אחריהם מכוניות צבא והמטירו אש לעברם. ג., הנהג, נפצע בגב, אבל המשיך בנהיגה מהירה. גם הפצע בגב תרם לא במעט בתקלה שארעה למכונית. שני הבחורים נפרדו כל אחד לכיוון אחר, מבלי לדעת מה עלה בגורל חברו. הם רק ידעו מקום מפגש לאחר הפעולה.

הראשון שהצליח להגיע למקום המפגש היה י. הוא מסר שג. נהרג, כי הוא ראה אותו בהיפצעו, ולפי האש שניתכה עליהם היה לו הרושם כי ג. כבר איננו בחיים.

ג. בינתיים רץ בחצרות וניסה להיכנס לאחד הבתים, כדי לרחוץ את הפצע. הוא דופק על דלת מסויימת. הדלת נפתחת ונסגרת מיד בחזרה, במהירות יבפחד. הוא ממשיך ומנסה את מזלו בשנית. והפעם נתקל בקבלת־פנים שונה. אדם זר הכניסו הביתה, מבלי לדבר אתו דבר, כיוונו לאמבטיה, רחצו, רחץ את כתמי־הדם על חולצתו, נתן לו צמר־גפן עם תחבושת, גם כוס קפה קר, עזר לג. ללבוש בחזרה את חולצתו הרטובה, ונתן לו ללכת הלאה.

ג. יצא החוצה ופילס לו דרך בין חצרות ורחובות לכיוון מקום המיפגש, שהוא השער השני של חצר הטכניון. שם חיכתה נילי, ומה רבה היתה אפתעתה כשראתה את ג. ה"מת" מופיע לפגישה לאחר הפעולה. עכשיו, כמובן, ניתן לו טיפול על־ידי המחלקה הרפואית שלנו, עד שהוא יחלים מפצעיו.

הרוצח פאראן, על קברו של אחיו

שליפות תחבולה

סיפרתי על הקורס לשליפה מהירה של כלי. אולם לא תמיד, בעת סכנה, היה כלי לשליפה. לא תמיד היה רצוי לשלוף כלי, ואז לא נותרה ברירה אלא לשלוף איזו תחבולה זריזה כדי לחמוק מידי מאסר. אין צריך לומר ש„קורס" לשליפה זאת לא נערך. זה היה עניין של כשרון אינדיבידואלי, צירוף של זריזות המחשבה, כוח הברקה והרבה מאוד חוצפה.

והרי דוגמות מספר ל„שליפות" כאלו.

יש וזריזות האמצאה שקולה כנגד נשק. הנה, למשל, כיצד נחלץ פעם עמנואל הנגבי ממקרה דומה:

בלש יהודי עקב אחריו בסימטה. הנגבי נתן לו להתקרב, הסתובב לפתע, תפש בו והחל מרביץ בו מכות נאמנות. שכנים יצאו והקיפו אותם, אך לפני שהספיק הבלש לומר דבר, צעק עמנואל: „אתם רואים את החבל הזה? הוא סחב גרביים שהיו תלויים פה!" מעתה, הנגבי לא היה דרוש יותר, והוא הסתלק לו בנחת, בעוד הדיירים של הסימטה, מסיימים את מלאכתו...

●

יחיאל (שלמה פוזנר), נקלע פעם להתקהלות אנשים ברחוב. לפתע הגיעו מכוניות משטרה. השוטרים קפצו, הקיפו את הקהל ופתחו בחיפושים וזיהויים. זה היה למחרת ההתנקשות בקצין בריטי, כתגובה על רצח אלישע. משום־מה העדיף יחיאל לא להיבדק. וכשכל היהודים נענו לפקודה והרימו ידיים, הוא התחיל מחלק פקודות... לאנגלים. הצביע מפעם לפעם על יהודי אחר ופקד: „טייק היס" „טייק היס" („קח אותו", „קח אותו"), כאילו הוא קצין בולשת לבוש־אזרחית, הממונה על מעצרים. ברגע הראשון התרשמו השוטרים מהבטחון העצמי הזה ומילאו אחר הפקודות. אך כעבור דקות מספר התחילו חושדים בו והחליטו שזה... אינו שפוי בדעתו, וכדי שלא יפריע, גרשוהו, בתוספת קללות עסיסיות.

*

בימי העוצר הגדול בתל־אביב, כשהאנגלים ערכו את הסריקה מבית לבית, מחדר לחדר, ניצל דב בעזרת חבית. זו עמדה בחצר ביתו, והיא ישנה וחלודה. כשהתקרבו הסורקים לבית, ירד דב לחצר, נכנס אל מתחת לחבית וישב שם, עד שנסתיים החיפוש.

לאחר הפעולה שלנו נגד בנין האינטליג'נס בתל־אביב, נסוגו דב, דן (יעקב גרינברג) ושרוני (יוסקה וילנר) לרמת־גן, והתרכזו בחדרו של דב, בסביבת גן־הנצחון, לפנות בוקר הוכרז עוצר והחלה סריקה מבית לבית. לא היה ספק, שייכנסו לחדר, ולא היה ספק, שאם ייכנסו המחפשים לחדר זה יזוהו השלושה; מכל מקום, יזוהה דב, וזה מספיק.

דב נכנס מתחת למיטה, דן לתוך ארון, ואת המצב יציל יוסקה וילנר. הוא התעטף בחלוק של לאה (אשתו של דב), לראשו כרך מטפחות, שם קצת צבע על שפתיו והחל מסתגל לגורלה של אשה זקנה למדי. מכל מקום לא יפה ביותר, לבל יגרה את יצרם של החיילים...

כשנשמעה הדפיקה בדלת, הציץ יוסקה־„האשה" בדלת וענה בקול חלוש ומיסכן על השאלה, אם יש מישהו בבית.

החיילים העייפים מהטיפוס במדרגות, לא התעודדו למראה ה„יפהפיה" והסתלקו להם, מבלי לערוך חיפוש בחדר.

הברירות האחרונות

אם דרושה תחבולה כדי לא להאסר, על אחת כמה וכמה שדרושה תחבולה, כשאדם מנסה לפרוץ את תאי כלאו ולצאת מהמאסר. כבר סופר בספר זה על פעולות בריחה גדולות ונועזות ומכריעות לגורל המתחרת, כבריחתם של

מיכאל ממזרע ובריחת העשרים במנהרה מלטרון. בפרק זה אני רוצה לצרף כיפוריהן של שתי בריחות אוריגינאליות ואינדיבידואליות.

אנשל שפילמן מספר על בריחתו:

עברו עלינו שנים רבות של חיי בית־סוהר. לא פה המקום לספר על סבל היינו בכלא. היו צלליים ואורות גם יחד, זעזועים שהרסו את הסדרים הקבועים, ואת החוקים המוזרים והברבריים בבית־הסוהר. עוד משפ״ים היו. פסקי־דין של מוות, תליות, מכות ומלחמה לקיום. שביתות־רעב ותכניות בריחה, חפירת מנהרות ונסיונות שנכשלו. כל מאמצינו לברוח עלו בתוהו, עד שסוף סוף הצלחתי — ולדאבוני הרב — לבדי.

החלטתי לצאת בתור ערבי מנקה ארובות. השגתי בגדים מתאימים לכך: חולצה מלוכלכת היטב, קרועה וטלואה, מכנסים רחבים מאד, ממש מכנסי ערבי. כובע של גנב שימש לי לכיסוי על הראש. וסמרטוטים ממזרון — שימשו לי לאבנט ולכפיה. לכלכתי בצבע חום כהה את פני, צוארי, ידי ורגלי. גזחתי שערות מראשי, ועשיתי שפמים שלא היו מתאימים. עד שלבסוף הצליח אחד השפמים משערות ראשו של אסיר לת״י, יוסף קורח. מתחת לאחת המיטות אשר בחדרנו התחפשתי, כשחברי עומדים על המשמר בכל הנקודות „האיסטרטגיות", וחכיתי לסימן: מתי הזמן המתאים ביותר ליציאה מהחדר.

יומים לא יצא הדבר לפועל. הייתי צריך להתפשט מידי פעם ולהתרחץ שעות על שעות, כדי להסיר את כל סימני הצבע. ביום השלישי החלטתי ללכת ויהי מה.

התלבשתי והתלכלכתי, וברגע שהסרג׳נט הבריטי צ׳רצ׳יל הציץ לאחד התאים המרוחקים מתאנו — התחילו חברי דופקים בדלת, כסימן שרוצים לצאת. השוטר פחד לפתוח, בגלל הסרג׳נט הבריטי. אבל כשהפצירו בו היטב — פתח להם, ואני, הערבי מנקה הארובות — ביניהם. הייתי במסדרון ארוך ופניתי לדלת של המשרד.

דפקתי על דלת המשרד ודיברתי ערבית. השוטר שאל אותי משהו, עניתי לו והוא פתח מיד. כשראה את פרצופי החויר ונשאר נשען בקיר, כשידיו תלויות לו באין אונים. כנראה שהרגיש במשהו חשוד. על כל פנים לא הכיר אותי, כי אני עצמי לא הכרתי את הפרצוף המלוכלך כשהסתכלתי בראי.

גם דלת שלישית ורביעית נפתחו לפני בצורה זאת. הייתי כבר בחצר ומשם עברתי על־יד הכניסה הראשית, כשאני נדחק בין המפקד וסגנו וכל הפמליה שלהם — הבריטים והערבים. הם פינו לי את הדרך מחשש שיתלכלכו.

לא היו לי כל תעודות. חברי בחוץ לא הספיקו לשלוח. ולא יכולתי לצאת בשער. ניגשתי אל דלת צדדית, הנפתחת לעתים רחוקות בלבד, והתחלתי מקלל את השוטר הערבי בערבית — שיפתח מהר; השוטר נעלב מאד וענה בקללות, הרים את מקלו ואיים להכותני. „איך זה מעיז ערבי מלוכלך כזה להתחצף כלפי שוטר המלכות?" בסוף פתח את הדלת ודחף אותי החוצה. הייתי על־יד ביתו של המנהל. משם יצאתי בכיוון השוטרים השומרים על הבית. הם חשבוני למנקה ארובות ולא עצרוני.

המכשול האחרון בדרך לחופש, היה מגרש הרוסים. שום פתח אחר ליציאה, פרט לאותו שער, שנשמר על־ידי הכלניות, לא היה. התיצבתי בין ערבים וערביות העומדים לצאת בדרך זו. נמאס על הכלניות לבדוק אותם. הכלניות היו מרימים רק את צעיפי הנשים שמא טירוריסט הוא המתחבא מתחת לצעיף. עברתי עם כולם.

כיוון שיציאתי היתה פתאומית ומפתיעה — לא היכו לי חברי בחוץ. הסתובבתי על־כן לחפש לי מקום להסיר מעלי את הבגדים. אבל יהודים פחדו להכניס אותי לבתיהם, מתוך חוסר אמון, ואולי מתוך פחד. החלטתי, איפוא, ללכת לרב השכונה. „הרי לא יגרש אותי מביתו", אמרתי בלבי. ואף אם ירצה לגרש אותי — אסיר קודם־כל את הסמרטוטים, ובינתיים תתברר זהותי.

פגשתי ילדה צעירה, בבת חמש־עשרה, שאלתיה למקום מגוריו של הרב. היא נבהלה תחילה, ולבסוף הצביעה על בית מסויים. אני המשכתי בכיוון

אסירי לח"י לשעבר — בשער כלא ירושלים, הרוס.

ההוא והיא נשארה עומדת ומסתכלת אחרי, מתוך חשד. הסתכלתי אחורנית והרהרתי: אולי לפנות לילדה זו ולבקשנה שתכניסני לבית אמה? עיניה השחורות והתמימות רכשו את אמוני. החלטתי לפנות אל התום. היא חקרה אותי ארוכות, אם אני יהודי ואם אינני גנב. לבסוף הכניסה אותי לאמה, ואחרי בירור דברים ארוכים, התברר לי שהנערה חברת לח"י, כוכבא, חברת הנוער בתנועתנו. גיליתי לה את זהותי והשמחה היתה שלמה. היא קשרתני עוד באותו יום עם סגן מפקד ירושלים. אכן, לעתים מתגלה "אליהו הנביא" בדמות ילדה צעירה, חברת לח"י.

עזרת שוטר בית־הכלא, שהיה בקשר עם המחתרת

אחד הקשרים הבולטים שלנו היה שוטר בית־הסוהר הירושלמי, ושמו נחמן גרומן.

גיורא (יהודה פדר) היה האיש שיצר את הקשר אתו. לראשונה התבקש השוטר להעביר לחברינו האסירים מספריים נגד תיל דוקרני.

יש לציין, שגם לשוטרים מ"הגיטיבס", היו האנגלים עורכים ביקורת בכניסה, על יד השער הראשי של בית־הסוהר.

השוטר נחמן הכניס את המספריים לתוך שקיק עם פירות, כאילו זת לארוחה קלה, ובזמן החיפוש ליד השער אף כיבד את האנגלי במישמיש.

בשתי פעמים העביר השוטר בגדים של ערבי לצורך בריחתו של אנשל שפילמן. מתחת לבגדיו הרשמים הוא לבש מכנסיים ערביים רחבים, קשר אותם עם חבלים, שלא יבלטו, וכן חולצה ערבית מיוחדת.

בהיותו בספריה, בזמן שהיתה ריקה, הוא פשט את כל הבגדים האלה, והשאירם בפינה. אליעזר בן־עמי היה אז אחראי בספריה, והוא דאג שבגדי הערבי יועברו לתאו של אנשל.

לבחורים היתה דרושה תכנית הביוב של אזור בית־הסוהר. השוטר העביר להם זאת. הוא השיג אותה בעזרת מנהל עבודה במחלקת העבודות הצבוריות, שגם הוא היה מאוהדינו — ארליך שמו.

את הדיאגרמה לבית־הסוהר היה מעביר בתוך "הקולפק" שלו, בפנים בין שני הקרטונים. לאחר־מכן הוכן על־ידי אליעזר בן־עמי מקל שוטרים מיוחד ומדוייק בצורתו החיצונית, שהיה חלול בפנים. מקל כזה היה שייך לציודו האישי של כל שוטר. העברת הדיאגרמה נעשתה על־ידי החלפת המקלות.

בזמן חפירת המנהרה היה צורך בסוללות לפנסים, כדי להאיר בתוך

המנהרה. ואז חיבר השוטר שלנו בטריות עגולות בצורת מקל, הכניסן לכיס, כאילו המקל בתוך הכיס (זו צורה מקובלת של החזקת המקל). בחוץ בלטה איפוא רצועה של עור וראש המקל המקורי.

בזמן עבודות החפירה היה נחמן משתדל לעבוד בלילות ולהיות אחראי על הפרוזדור הפנימי במשך שעות הלילה.

*

וכך ברח עוזי הגינגי

עוזי השתתף בפעולה הגדולה על בנק ברקליס. בשעת הפעולה ברחוב, הבחינה בו אשה אחת. היא הופתעה עד מאוד, שהרי הכירה את עוזי כבחור "טוב", חניך "השומר הצעיר". כנראה שאפתעה זו זעזעה אותה, והלכה והודיעה במקום שצריך. בעקבות ההודעה הגיעה משטרה ישר לביתו של עוזי ועצרה אותו. להעמידו למשפט לא היה חומר מספיק, אך לשם־כך הרי יצרו האנגלים את לאטרון. הוא הועבר למחנה העצורים וישב שם... שני ימים רצופים.

למה רק שניים? כי כך הודיע בפירוש לחברים שמצא אותם במעצר: "לא אשב יותר מיומיים: חרות או מוות".

אמר ועשה. הוא השיג צבתית, כדי לא להכביד, הסתפק בגופיה כהה ותחתונים כהים לגופו וניגש לעבודה בחשכת הליל.

הוא חותך גדר אחר גדר. הוא נצמד לאדמה כשעובר משמר וממשיך עוד גדר ועוד גדר.

בהגיעו לכביש הוא עוצר מונית. הנהג ערבי. עוזי מספר לו מעשה בשודדים שהתנפלו עליו ולקחו ממנו את הכל והשאירוהו רק בגופיה ותחתונים.

נכמרו רחמי הנהג הערבי על השדוד והסיע אותו עד חולדה. בחולדה הוא מקבל בגדים, ולמחרת בבוקר הוא מתייצב בתל־אביב.

המנהרה מבית הסוהר המרכזי בירושלים

משה סבוראי מספר:

ב־29 בנובמבר 1947 נמצאנו בכלא עכו. מהחדשות, ששמענו ברדיו, על המתרחש בארץ ובעולם, התכוננו להתפרצות האסירים הערבים נגדנו. ידענו, שאם לא נהיה מוכנים כדי להתגונן, ישחטונו האסירים הערבים, מבלי ששלטונות בית־הסוהר ינקפו אצבע.

הצטיידנו, ברגלי שולחנות ומיטות, בכלי עבודה וכלי מטבח, וחיכינו להתפרצותם. תכניתנו היתה לרכז את כל האסירים העברים בחדר מס' 28,

בי עבדנו בפריצת המנהרה, ורק מתיחות הימים האחרונים גרמה לעיכובים ולזהירות משנה.

לפנות ערב באה ההתפרצות המתוכננת של האסירים הערבים. נסוגנו, תוך התגוננות, לחדר הגדול והתבצרנו בו, בעזרת שולחנות, ספסלים וימיות. הערבים שרפו את הספריה והתפרצו לחדרים האחרים והשמידו מכל הבא ליד. אולם לא יכלו לפרוץ לחדר המבוצר מבפנים. פצצות־דמע ופלוגת שוטרים בריטים, גרשה אותם חזרה לחדריהם. ואז העבירונו לחדרים של בית־הכלא החיצוני, שעמד ריק. היתה זו הרגשה איומה לחיות במצב זה ששרר אז — בכלא בין 500—600 פושעים ורוצחים ערבים, ונתונים לחסדם של שוטרים בריטים שונאים ושנואים. מקום מגורינו החדש היה צר מדי, ועד שהסתדרנו החילונו לחשוב על עתידנו.

התחלנו לדרוש את העברתנו מעכו; תחילה הפצרנו, שכנענו ולאחר־מכן איימנו; הודענו החוצה על מצבנו החמור ודרשנו התערבות פעילה להעברתנו. כך חיינו כ־3 שבועות, עד שהעבירונו ירושלימה, לכלא הישן, שכל חדריו ומבואיו ידועים ומוכרים לנו.

את הכלא מצאנו חצוי לשנים (כפי שאת הארץ ביתרו לשניים), וקיר בטון מבדיל ביניהם. בכלא היהודי היו שוטרים וקצינים יהודים, אך השוטרים שעמדו על הגגות, היו ערבים. חזרנו לחדרים הידועים 23, ו־18, אשר הרבה שנות סבל בילו בין כותליהם לוחמי המחתרת. שם גם פגשנו את צעירי הלוחמים, זה מקרוב באו לכלא, וביניהם צעירים בני 18—17, שכומתות אסירי־עולם מעטרות את ראשיהם. אחרי עבור השבוע, התחלנו בחיפוש תוכניות לבריחה.

התלין „דובר העברית" קלאו, היה מנהל בית־הסוהר, על שני אגפיו, היהודי והערבי שבו. וכמעט שלא נראה היה בפנים בית הסוהר. הביקורת נעשתה על־ידי הקצינים היהודים, שהאחד מהם היה שווילי והשני, איש ה„הגנה", ברייטפלד. קל יותר לתכנן בריחה בין גויים, מאשר בין יהודים.

ראינו במצבנו סכנה לחיי כל האסירים היהודים. בית־הסוהר בירושלים היה בתוך „בוינגרד", מוקף בכל מיני מוסדות השלטון הזר ומרכז המשטרה בארץ, כשמצד אחד רחוב יפו, בחלק הסגור למעבר יהודים, ומאתוריו השכונות הערביות. בחלק מן הבתים בסביבה היו מוצבים ה„ברנים" של אנשי הלגיון. היו שמועות שאיש לא יכול לאשרן או להכחישן, שאת האסירים המסוכנים עומדים להוציא מן הארץ. בין הקצונה הבריטית היו קצינים מסוג פאראו, מורטון ורוצחים אחרים, שיכלו, בשעת־כושר, לעשות נקמה בלוחמי־המחתרת הכלואים.

א"י הבריחה, המהירה והכללית מבית־הכלא ראינו כמעשה הכרחי ודחוף, לא רק כדי להצטרף למלחמת־השחרור, שהדיה הגיעו אלינו בלילות־הסוהר האחרונים, כי אם גם כצורך להצלת חיינו. ידענו שבכותות משותפים, עם אסירי ההגנה, ניתן כל זה לביצוע, בלי אף יריה אחת. אך בלעדיהם יקשה הדבר ועלול להיות כרוך בקרבנות.

מתתיהו שמואלביץ האחראי מטעם לח"י, ואליהו סנד ז"ל, איש האצ"ל, ניהלו משא־ומתן עם האחראי מטעם ה"הגנה", אריה קלפר. אני כשלעצמי, ורבים אחרים, הטלנו ספק רב באפשרות שאנשי ה"הגנה" יצטרפו לבריחה. ידענו שהם מחכים יום־יום לשיחרורם, כפי שכל חבריהם שהיו כלואים בעכו שוחררו ב"חגינה" של השלטון הזר, בהזדמנות זו או אחרת. אף לא האמנתי לרגע, שמישהו מהם מבחוץ, יאשר פעולת בריחה. חששנו גם, שעצם ההתיעצות אתם, תגרום לקשיים בביצוע התוכנית מבפנים — אך המטרה של שיחרור כל האסירים, כולל כ־50 אסירים פליליים, הכריעה לטובת נסיון זה. תוצאותיו היו, כמובן, שליליות, ואף להסכם כלשהו, לצורך תוכנית משותפת, למקרה התגוננות לא הגענו. לעומת זאת החלו לעקוב אחרינו: אנשי ה"הגנה" התחילו להתידד עם חברינו, לשחק שח, להכנס לחדרינו בכל הזדמנות.

אך אנו לא ביטלנו זמננו לריק. נוצר קשר עם כמה מן השוטרים היהודים, ועל־ידיהם נוצר קשר הדוק עם מפקד לח"י בירושלים — יהושע זטלר. יהושע, שלא שכח עדיין את טעם המאסר ואת התשוקה לחופש, הודיעני שהוא רואה את הבריחה שלנו, כאחד מתפקידיו החשובים. באותם הימים היה לח"י פעיל מאד בירושלים. ולא קל היה להיסיף גם תפקיד זה על שכמו של יהושע — אולם הוא קיבל תפקיד זה על עצמו, לא רק כדבר המובן מאליו, כי אם מתוך הכרת החובה של השעה. וכך נוצר הקשר עם ארליך, מנהל מחלקת העבודות הציבוריות, שהיה יוצא ובא לבית־הסוהר ובעזרתו בשלה התוכנית.

אסירי לח"י התרכזו בחדר 23, שהכיל אז כ־15 מיטות כפולות, אחת על גבי השניה. קיר החדר החיצוני גבל עם חדרי השוטרים הבריטים. וקיר אחר גבל עם סימטה צרה שהובילה מבית־הסוהר למגורי הבריטים. מעבר לסימטה צרה זו היה גדר חוטי תייל. ולאחריהם החצר הגדולה של מגרש הרוסים, שבמבואותיה היו ניצבים תמיד משמרות שוטרים בריטים וערבים הבודקים כל יוצא ובא. בעזרתו של ארליך הומצאה התוכנית של בניית "ספטינ:" לצינורות הביוב העוברים דרך מגרש הרוסים, והנמשכים עד למבואות רחוב "סנט פאול", המוביל ל"מאה שערים".

התוכנית המקורית היתה לעבור דרך צינורות ביוב ארוכים אלה, עד

לרחובות היהודים. הצינורות היו בגודל 40—30 ס"מ, מלאים גזים מרעילים. אם ייפתחו בורות ה"ספטינג" המותקנים לכך, יתכן להפחית את שעור הגאזים. לשם כך יש ללמוד לזחול. ולקראת כך התחלנו להתאמן בזחילה מתחת למיטותינו, שהיו במקרה 30 סנטימטרים מעל לפני הריצפה, וקיימנו תרגילי התעמלות ומשחקי כדור־סל בחצר הכלא.

ה"ספטינג" היה כ־5—6 מטרים מן החלון הקיצוני שבחדר 23.

למודי־נסיון מן העבודה בעכו, התחלנו במרץ בחפירת הבור מתחת למיטתי, שהיתה הקיצונית בחדר והקרובה ביותר לחלון וליעד — ה"ספטינג". מתי עסק בעיקר בקשרים עם החוץ ועם האזרחים והשוטרים ואת העבודה המעשית ביצענו כולנו, בעזרתו הפעילה של אליעזר בן־עמי.

אליעזר, בעל הידים הזריזות והראש גדוש האמצאות, עמד בכל הקשיים שנתקלנו בהם. ההתחלה היתה קשה באופן יחסי. התקננו כעין פלטה של ביטון מחוזק בחוטי ברזל, שעליה הצמדנו את האבנים הירושלמיות האדמדמות, שמהן היה מרוצף תא־הכלא, שחוברו יחד והוו את הפתח. בפלטה הותקנו שתי ידיות מברזל, שלאחר גמר העבודה הושקעו פנימה וכוסו במרג צבעוני, כצבע המלט. ולאט־לאט נמשכה העבודה של החדירה פנימה. ככל שנתרבה החומר, שנאלצנו להרחיק, אדמה ואבנים, נתגלו קשיים בסילוקם. נתברר שכול שהעמקנו חפור, נתקלנו באבנים ולא יכולנו להמשיך ולהעמיק. היתה סכנת מפולת מדפנות הבור שנתהווה. נאלצנו להתקין קירות בבור ולהעמיקם כלפי מטה.

ומה לעשות בעפר הרב? אז צץ הרעיון של התקנת פינה בחדר, שבו ירוכזו מי השטיפה. באותה פינה, על־יד דלת־הכניסה לחדר, עמדו גם ה"קארדלים" אלו דליי־השופכין הגדולים, בהם השתמשו האסירים לצרכיהם.

המנהל הסכים לכך וראה בזה פעולה להטבת המצב הסניטרי והנקיון הכללי בחדר. וכך, על־כל מריצה אחת של עפר יאבנים "ליגאלי", הוצאנו עוד שתי מריצות של חומר, שכרינו מן המנהרה. עבדנו במרץ בלילות, והתקדמנו במהירות. ארליך סיפק לנו מלט, כלי עבודה ופנסי חשמל. את העבודה בפינת החדר משכנו זמן ניכר, בכדי שנספיק לסלק הרבה חומר. הבחורים עבדו בשקט, במשמרות ובהרגשת אחריות, האפיינית לאסירי מחתרת. המתיחות היתה רבה, אך זה לא מנע מהבחורים לעסוק בלימודים בחוגים שונים בתנ"ך, היסטוריה, בידיעת הארץ ואנגלית. כלפי־חוץ לא יכול איש להרגיש בדבר. בבתי־המלאכה השונים של הכלא היו לנו אנשים משלנו שעזרו לנו בביצוע. בין השוטרים האנגלים היה סמל אחד שתפקידו היחידי היה פיקוח על בריחות אסירים. אמרו שהוא בעל נסיון עצמי רב מימי שביו בגרמניה. בחדרים ערכו יום־יום ביקורת על הסריגים בחלונות.

ביקורות אלו נעשו על־ידי הסמל הבריטי והאחראי על המסגריה הערבי. ככל שהעמקנו, נערמו על דרכנו קשיים. חייבים היינו להגיע לעומק של 2 וחצי מטרים. וככל שהעמקנו רדת, פחת האויר. אליעזר התקין מפוח ובעזרתו קיבל העובד בבור אויר. ככל שהתקדמנו גדלו חששותינו לגבי הקיר החיצוני. לפי עביו למעלה, הרי הגיע ל־70 ס״מ. ומהו עביו בעומק, 2 מטרים? וכיצד הוא בנוי?

יום אחד הגענו עד לקיר החיצוני וראינו את האבנים. בשעות הראשונות התיאשנו. אלו היו בגודל של 30X50 ס״מ, מבלי לדעת עבין לתוך הקיר פנימה. אולם ההכרח והמאמץ מתגברים על הכל. או עוד עבדנו בלילות. והשעות הקשות ביותר היו משעת כיבוי החשמל ואילך — כאשר שקט נשתרר בחדרים.

עם גמר העבודה בשעות הבוקר, באחד מן הימים שבהם התחלנו לטפל בקיר החיצוני, נרדמתי בהרגשת פחד מחריקות כלי העבודה. ואכן, זה מצחיק עכשיו, חלמתי שעורכים חיפוש, שמחפשים מתחת למיטתי ודופקים בריצפה בכלים שונים, כשאנו כולנו מוקפים בשוטרים. התעוררתי בצעקת זוועה שהחרידה את הבחורים. זו לא היתה הפעם הראשונה והבחורים צחקו לי. לא יכולתי שלא לספר לאחד או שניים על חלומי הקשה. גם אלה צחקו לי באותה שעת בוקר מוקדמת. אולם מה נדהמנו כשבשעה 11—10, באותו יום, נכנסו מספר שוטרים בריטים וקצין לחדרנו והחלו בחיפוש יסודי בעזרת מכשירים בקירות ובריצפה. לא יכולתי לעמוד בסיוט הזה, המשך מסיוט החלום. יצאתי לחדר 18, כדי לא להיות נוכח בכשלון תקוותנו. מתי נשאר עם הבחורים בחדר ובכוחות על־אנושיים עמד ״שעת כל החיפוש והתלוצץ עם השוטרים והקציניים, צחק מהם וממומחיותם והוכיח להם בחשבון קר ש״טפשות כזאת, כבריחה, כמה חדשים לפני עזוב הבריטים את הארץ — לא עלתה על דעתנו״. כן לעג להם והפך אותם לצחוק וללעג. לי ולאחרים שהיו אותה שעה בחדרים אחרים נמשך זמן החיפוש כשנים.

בסופו של דבר הגיעו המחפשים למסקנה שלא כאן המקום ויתכן שהערבים הם העובדים ב״מנהרה״, על־מנת לפוצץ את חדרם של ״גמעת שטרן״. בו במעמד הוסכם על חלופי ״אינפורמציה״ בין הצדדים לצורך עקוב על הרעש שהאנגלים שמעו בלילות. ואמנם מיד עם בוא הלילה, הודענו לסמל הבריטי התורני על רעש משונה מן החלון בחוץ — זו היתה חתול אשר משום־מה נמשכה לחלונות האסירים וטיפסה על מחיצות העץ שכיסו על חלונותינו מבחוץ.

החיפוש גרם לכך ששינינו את שעות עבודתנו במנהרה והתחלנו לעבוד ביום. זה הביא להפסקות בעבודה בשעות המיפקד היומי של האסירים והאריך את זמן הביצוע.

מן החוץ שלחו לנו מצלמה, על מנת שיוכלו בתמונותינו להכין תעודות

זהות מזויפות. כשבוע אחרי שהוצא הפילם החוצה, הסתבר שהוא בכלל לא קלט אף פרצוף. ועל־כן העבירו לנו מבחוץ כמאת תמונות ו„התאמנו" לעצמנו תמונות. בחלקי נפלה תמונה של איזה סטודנט בעל אף גמלוני שאפילו אפי הארוך נראה סולידי בהחלט לעומתו. לא היתה ברירה, תהא תמונה זו ולואי והיא תעזור ליציאה.

ב־20 לפברואר נקבעה שעת הביצוע. בחורים מן החוץ היו צריכים להגיע ל„ספטינג" של הביוב ולהביא אתם כלי עבודה שונים ולעסוק כביכול, בניקוי צינורות הביוב. וכך אמנם היה. מיד אחרי מיפקד האסירים הרגיל, התחלנו בהכנות הסופיות. הוחלט שהבחורים יערכו משחק כדור־עף בחצר שימשוך תשומת לבם של כל האסירים והשוטרים שעל גג בית־הסוהר. אחרים יעמדו על המשמר בכניסה לחדר 23 ואחרים ישמרו על בואם וצאתם של שוטרים וקצינים מן המשרד.

בבריחה הוחלט לשתף אנשי אצ"ל ביחס של שליש הבורחים. מתוך הנסיון שנעשה באחד הערבים, כאשר שלחנו שני אנשים שינסו להגיע למרחק מקסימלי בצנורות הביוב — נתברר שבצנורות עצמם לא נוכל להרחיק יותר מ־12—10 מטרים וזה בעיקר בגלל הגזים. אחד מן השנים שהשתתפו בנסיון כמעט ונחנק. נאלצנו על־כן לותר על בריחה דרך הצנורות והוחלט לצאת דרך ה„ספטינג" לחצר ומשם להמשיך „כפועלים" ולחמוק דרך המשמרות של „בוינגרד".

בשעה 7 ירדו מתי שמואלביץ ואליהו סנד ז"ל למגהרה עד ה„ספטינג" וחיכו לאות מן הפועלים, שכבר הגיעו מן החוץ עם הכלים השונים, סלים, חבלים, עצי במבוק צנורות ועוד. אני הייתי השלישי אחריהם. מסתבר שמישהו העיר תשומת לבו של הקצין שוילי שמתי „נעלם" ודברים בגו. זה החל לחפשו ואמר לבחורים שאם לא ימצאנו תוך רגעים יזעיק את השוטרים לעריכת מפקד. היה כנראה מי שהרגיש בדבר משום שהוא הגיע ממשרדו באפן פתאומי ובהליכה מהירה. נאלצתי לצאת מן המגהרה, כשאני כבר לבוש סרבל עבודה שאלתיו: מה רצונך הקצין שוילי? — „אני רוצה את מתי!" היתה תשובתו. אמרתי לו שמתי איננו, אולי אוכל אני לעזור לו. על־כך ענה לי שהוא מיד מזעיק את השוטרים. משכתיו פנימה לחדר 23, הבאתיו למטה שמתחתה היה פתח המגהרה והרמתי את השמיכה ואמרתי: ה' שוילי אתה רואה, זוהי מגהרה, עבדו עליה קרוב לחדשיים, אם יברחו לא יאשימו אותך, הבחורים יוצאים מפני שבחוץ הם דרושים למלחמה השחרור. מה אתה רוצה? הוא התחיל לרעוד ובקול חנוק ענה לי: „אתם הורסים אותי". אמרתי לו — ה' שוילי יש לך משפחה בהי"ן ויש לך ילדים — בחורים אלי יצאו להגנת משפחתך ולהגנת משפחות אחרות, אם אתה רוצה

לגמור את הכל בכי טוב — עשה מה שאומר לך, לך לחדר 31, ושב לשתות כוס קפה, ותשהה שם עד שיגידו לך שזה מספיק.

בליווי שני בתורים לפניו ואחוריו הלך הקצין שוילי לחדר 31 הפונה לחצר והבחורים קבלו הוראה להכין באמת קפה ולזמן לשם כל שוטר שיכנס לפרוזדור כולל הסמל הבריטי. ואני ירדתי למנהרה. זמן קצר אחרי זה התחמקו מתי ואליהו. עשר דקות לאחריהם יצאתי אני, לאחר שהטבלתי את סרבלי במי השופכין שריחם נדף למרחוק, סל בידי האחת ונשען כביכול על מוט במבוק שרכתי דרכי לאיטי למשמר הפונה לצד רחוב הנביאים. בהתקרבי לשוטר הבריטי שמעתי רק רטון "גו־און גו־און". הבינותי שהריח של בור השופכין עשה את שלו, לא היה צורך להציג את תעודת זהותי. בחוץ במרחק עשרות מטרים בלבד חכתה לי אריאלה (לאה פריזנט ז"ל), שהביאתני לחדר ברח' הסולל. הייתי בחוץ־בחופש. כעבור זמן קצר החלפתי בגדי ואריאלה הנחמדה, הלוחמת האמיצה (שנפלה במלחמת השחרור, אחרי מספר חדשים בלבד), לוותה אותי שנית במכונית לדירת אוהד ברחביה. בית יהודי חם ולבבות חמים ואוהדים קבלוני בסבר פנים וטיפלו בי בחביבות. זכרתי את הימים של שנת 1942... מאז נפל יאיר עברו רק 6 שנים. חלום המדינה שהיה כל כך בלתי מציאותי ב־1942 עמד בעצם התגשמותו!

שעות לאחר הבריחה ספרו הבחורים מספר קוריוזים. כל אחד משלו. האחד מהם היה מוצלח ביותר. יוזי (יוסף אריה) וניצ'קו (ניסים ראובני) נראו כחשודים בעיני השוטר שעמד בפתח בית־הסוהר. הוא עצרם ושלח אותם אל מנהל בית־הסוהר קלאו. הם היו אובדי עצות וחשבו שהם מוחזרים לכלא. השוטר שליווה אותם טען שהם חשודים כבורחים. אולם "ריח הניחוח" של בגדיהם, הלכלוך שעל פרצופיהם ותנועות ידיהם וראשם וכן הבטוי "מי נו אינגליש" שכנע את קלאו יותר מכל דבר. הוא גרש את השוטר ואת השנים מחדרו בצעקות והבחורים יצאו מן הכלא ב"לווי" שוטר עד פתח בית־הסוהר ולבם רחב מרוב אושר. בחוץ קבלונו יהושע ופוצי, שדאגו לכל פרט קטן וגדול. היינו בידים נאמנות.

ירושלים המתה משוטרים בריטים שערכו סיורים והפושים. רק כשבוע לאחר מכן, לאחר הפצצת רח' בן יהודה ע"י הרוצחים הבריטים, הסתננו לתל־אביב.

בין אנשינו שהצליחו לצאת במנהרה הזו היו:

מתתיהו שמואלביץ, יוסף דאר, נסים ראובני, יוסף אריה, פרחי כהן, מאיר גולן, יהודה פדר ומשה סבוראי.

אליהו סנד, מנדל בלקובסקי, משה סלומון, ויוסף שמחון — אנשי אצ"ל.

בימי מבצע „תוהו ובוהו"

עם החלטת הפינוי והחלטת האומות המאוחדות, נפתחה פרשה ארוכה של ששת חדשי תוהו־ובוהו בכל החזיתות.

פעולת רכישה ברחובות

נעשתה פעולת רכישת נשק על־ידי תא צעירים, ברחובות. באחד מבתי הקפה ברחובות היו באותו זמן מספר חיילים בריטים. בפנים ישבו ליד השולחן שלשה חיילים ולידם שלשה תת־מקלעים.

הבחורים פרצו פנימה וציוו על החיילים להרים את הידיים.

דני הקטן (יעקב רוט) ויהושפט (שאול סינואני) שמרו על החיילים ושאול (רפאל ז'ול), אוטו ופתחיה — החלו אוספים את השלל. הם החרימו את התת־מקלעים ומספר רימונים.

לאחר זאת יצאו הבחורים והתחילו רצים לעבר הפרדס, שהיה במרחק בערך מאתיים מטר. באותו זמן הגיע במקרה ג'יפ צבאי ליד בית־הקפה הנ"ל, בראות החיילים את חבריהם ה„שדודים", נחלצו מיד לעזרתם, והחלה רדיפה אחרי הבחורים.

כולם הצליחו להגיע לפרדס, רק שאול עוד היה מטרים ספורים בשדה הפתוח, ובידו שק עם חלק מהשלל. החיילים פתחו באש וצרור פגע בשאול. הוא נפגע בגבו ונפל במקום.

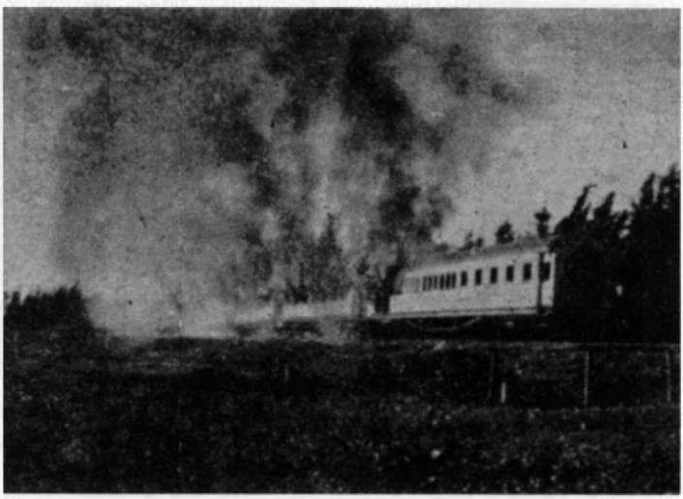
החברים הספיקו רק לקחת את השק, אך לצערם הגדול היו נאלצים להשאיר את שאול (רפאל ז'ול) במקום.

*

החזית הערבית לא בבת־אחת נפתחה. הבריטים שימשו להם אמנם למגן וסיפקו להם נשק, אך עדיין ההתנגשויות עמם היו לא של מלחמה, כי אם של פעולות ופעולות־תגמול. לעומת זאת נקטו הבריטים דרכי־רצח של מי־שאין־לו־עוד־מה־לאבד. לאחר הכשלון המדיני החרוץ, לא שלטו עוד הנציב והמוכיר הראשי, ואולי אף לא מפקד הצבא. הרשות ניתנה ל„פאראנים". בזה

אחר זה בוצעו פעולות טירור בחסות השלטון, אם לא בשליחותו: פיצוץ „פלשטיין פוסט" ופיצוץ רחוב בן־יהודה עלו ב־150 קרבנות ומאות פצועים.

על פעולות אלו השיבה המחתרת בפעולות־נקם. הוכרז על הפקר־דם־כל־בריטי. התגובה החריפה ביותר היתה פעולתנו בפיצוץ רכבת צבאית ליד רחובות (כ"ב באדר תש"ח), בה נהרגו 28 חיילים בריטים ו־35 נפצעו. את הפעולה ביצע בדייקנות עוזי הג'ינג'י.

הרכבת המופצצת ליד רחובות

אולם עוד לפני „טירור" בלתי־רשמי זה ביצעו הבריטים מעשה רצח ברענה.

בבית מבודד התקיים קורס של נוער, מתאי לח"י. בעקבות הלשנה, הקיפו הבריטים את הבית. ואף על־פי שלא נפתחה אש עליהם, לא הסתפקו במאסר הלכודים, כי אם ירו בהם והרגו חמשה צעירים. היתר נפצעו ונאסרו.

ואלה שמות ההרוגים: יצחק מוסקוביץ (יגאל); לאה גינצלר (רות); יהודית כהן (אורה); שלום מחרובסקי (אריאל); שרה בלסקי (חמדה).

למחרת רצח ילדי רעננה יצאו בחיפה גואל, (יעקב פנסו) זמיר (דוד שנייוייס), אליהו ה„פרטיזן" ושלמה — להתקיף מקום ריכוז של שוטרים ובלשים בריטים. הפעם נבחר למטרה זו קפה „אסטוריה". ארבעתם נכנסו למכונית וסיירו בחיפה, לאתר מקומות ריכוז של בריטים, המתאימים להתקפה זו. אליהו ה„פרטיזן", מזויין בטומיגן, זמיר — בסטן, שלמה — רמן, וגואל הנהג.

מודעות אבל

לשם בדיקת הנוכחים, נכנס גואל פנימה, והזמין כיסית קוניאק מהמזנון, ואז הוא החליט, שכרגע תבוצע כאן הפעולה. כשחוזר גואל אל המכונית, יצאו ממנה שלושה לוחמים. גואל מתניע את המכונית ומחזיק את המנוע במצב של פעולה, למקרה של צורך בנסיגה מידית. שלמה עובר לעמדתו ומתפקידו להשליך רימונים על האנגלים, במקרה שינסו לרדוף אחרי זמיר והפרטיזן, — שהם למעשה יהיו המתקיפים בפועל.

במהירות מכסימלית מתפרצים פנימה זמיר והפרטיזן, ופותחים מיד ביריות על השוטרים. צרורות־צרורות של תת־מקלעים ניתכים על האוייב, ובית־הקפה נהפך למרחץ דמים בריטי.

השניים יוצאים מיד החוצה ונכנסים מהר למכונית. וכאן תקלה ראשונה ורצינית ביותר: המכונית כבתה, ואין גואל מצליח להתניעה. אין שומעים התפוצצויות הרימונים של שלמה ולעומת זה פרצו עשרות אנגלים מבית־הקפה החוצה וכולם התנפלו על המכונית הקטנה, ויורים לתוכה, מכל כלי־הנשק שברשותם ובמכונית — שלושה לוחמים, גואל, זמיר והפרטיזן.

בעזרת אקדחיהם האישיים פרצו השלושה החוצה. לא יתואר ממש איך הצליחו השלושה להתחמק. זמיר נפצע בגב, הפרטיזן נפצע ביד, וגואל יצא שלם. בהיפוי הלילה התפזרו השלושה, כשכל אחד מפלס לו דרך לעצמו ומנסה להתגבר על כאביו, על פצעיו ועל מצבו המיוחד. הפצועים הגיעו למקומות איסוף פצועים, והרופאים והאחיות טיפלו בהם בנאמנות.

בפעולה זו מצאו את מותם אנגלים רבים, הם שילמו בעד הפשע המחריד שעוללו חבריהם ב„ילדי רעננה" שלנו.

מעשה בתזמורת ג'ז ירושלמית

בימים שדמינו רתחו בנו על רצח „הילדים", כפי שנקראו בפינו הצעירים בני 15—16 אשר נרצחו ברעננה, הובאה על־ידי מחלקת הידיעות שלנו תוכנית לחיסול חד־פעמי של כל המחלקה „היהודית" של הבולשת הבריטית בירושלים.

מחלקת הידיעות קיימה, בתוקף תפקידה, גם קשרים עם פרוצות. ש„פרנסתן" הביאה אותן במגע מתמיד עם אנשי הבולשת הבריטית. לא ניכנס בזאת לקבוע את המניעים, שהניעו אחת מהן — זו שידובר בה כאן — לשתף־פעולה עמנו: אם מפחד מפנינו, אם מטעמים „פטריוטיים". היא סייעה בידינו ליזהות את קציני הבולשת לבושי אזרחית, ואף לצלם אחדים מהם.

פעם הצענו לה לערוך מסיבת „יום הולדת" ולהזמין להילולה את כל המחלקה „היהודית", כ־30 במספר, שיבואו לבלות עמה ועם „חברות למקצוע" שלה. בהצעתנו נאמר לה, שהכוונה היא, שאנשי המודיעין שלנו יעמדו בקרבת מקום ויכירו את כל הפרצופים. זה דרוש לנו, כמובן, לשם בטחוננו.

הקצבנו לה 200 לא"י לעריכת המסיבה. זהו סכום ניכר כמובן, שהרי המדובר בלירה הפלשתינאית.

ואכן, בכספי המחתרת (לא לגמרי, שהרי היו אלה כספים, שזה מקרוב הוחרמו בבנק ברקליס), בילו הבלשים לילה מצויין וחזרו לבתיהם בריאים ושלמים, בניגיד לכל מה שתוכנן והוכן. כי אכן הוכן גם מוקש ענק שהיה מחסל את כולם.

ברגע האחרון צף מכשול: תזמורת ג'ז הוזמנה, וכל חברי התזמורת היו יהודים. לא מצאנו כל הצדקה לפגוע באנשי התזמורת. שליח מיוחד התקשר עם המרכז, שהחליט לבטל את הפעילה.

בזכות „כלי־זמר" יהודים ניצלו 30 גויים מסוכנים.

אך כל אלה חרגו כבר ממסגרת מלחמה לגירוש השלטון הבריטי. הוא החל מפנה את כוחותיו. כשכל תקוותו בכך, שמלאכתו תיעשה על ידי האחרים, על־ידי הערבים.

וכך נאלצנו בבת אחת — ויש להודות: לאפתעתנו הרבה — להעביר יותר ויותר תשומת־לב וכוחות לחזית הערבית.

אך למרבית הצער עוד נותרה חזית שלישית, שבניגוד לכל הגיון ומוסר מדיני החריפה דוקא באותם חדשי תוהו־ובוהו: החזית הפנימית עם ה„הגנה". לכאורה הן הוברר למעלה מכל ספק, שצדקה המחתרת במלחמתה, אשר אילצה את הבריטים לוותר על שלטונה לאחר 30 שנה. ואף־על־פי־כן מצאו ראשי ה„הגנה" בחדשים האחרונים את הזמן והכוחות לשם פגיעה באנשי המחתרת.

כבר סופר לעיל על שני מקרים בהם קיפחו שני בחורי „הגנה" את חייהם בגילוי מחסנים ומנהרות של אצ"ל.

בפעולה אחרת הטילו אנשי „הגנה" פצצות רעש בכפר „מוגרבי", שם אספו אנשי אצ"ל כסף ל„קרן הברזל" שלהם. עשרות אנשים נפצעו.

והנה קרה שבאחד הימים ביצענו החרמה של משלוח מטבעות כסף, שהובל משדה התעופה בלוד בטקסי קופל. המטען הובא למקום סתר. הפלוגת המיוחדת של ההגנה נצטוותה לדלוק אחר המכונית שנעלמה. לפתע נזכרו שבקרבת בית־המטבחיים, סמוך לואדי מוצררה, קיים בית, התפוש על־ידי לח"י. שמא הוטמן המטען שם? הם פרצו פנימה, וכשלא מצאו את מבוקשם, החרימו כמה ביולטינים של המדור הערבי במחלקה ו'. (התומר העיקרי הוצא מהמקום קודם־לכן ונותרו ביוליטינים, שהכילו ידיעות חשובות על המתרחש בחזית ערב. דרשנו ממטה „ההגנה" את החזרת החומר, אך תשובתם היתה שלילית. לא יכולנו להבליג על פגיעה זו ומיד ניתנה התוראה: לפגוע במרכז העצבים של ההגנה. וימים לאחר מקרה ההחרמה שבוצעה על־ידי הפלוגה המיוחדת, פרצו בחורינו למרכז קשר של מטה ההגנה והחרימו מטען גדול של מסמכים. הקשר בין המטה והמפקדים האיזוריים נותק. מיד ביקש גלילי ממרכז לח"י את החזרת החומר ובעיקר את החזרת „מפתח" הקשר של המטה. המיסמכים הוחזרו, לאחר שהוחזר החומר שלנו.

ההתנגשות החריפה ביותר אתנו ארעה לרגל חטיפתם של ארבעה אנשי לח"י בחיפה על־ידי ההגנה.

באחד הלילות פרצו עשרות אנשי ההגנה מזוינים לתוך דירותיהם של נדב (ורמוני), שמעון שימנסקי, יפה ועזרא תבואה, השתלטו עליהם, עטפו אותם בשמיכות והכניסום לטנדר שחיכה בחוץ.

תחילה הביאו אותם לבית אחד בנוה־שאנן. שם „הופגשו" החטופים עם חוטפיהם, כמובן שלא פנים אל פנים. השיחה התנהלה, מבלי שהנחטפים ראו את חוטפיהם.

נאמר להם שנחטפו כדי למנוע פעולות באיזור חיפה. אם יבטיחו לא לפעול, ישוחררו. נדב, שהיה האחראי לסניף, השיב בתוקף, שהסניף המקומי פועל על דעת המרכז ולא יימנע משום פעולה, אלא אם־כן יקבל הוראה ממרכז לח"י.

עתה הועברו החטופים לקיבוץ בית־אורן. שם הוחזקו בחדר מיוחד, כשתריסר שומרים מזויינים עליהם. אלה היו אנשי פלמ"ח, שהיו באימונים בבית־אורן.

היחס היה טוב וגם האוכל.

נדב זיהה את אחד השומרים כאחיה של אחת הבנות שלנו. הוא ביקשו בלחש למסור דרישת שלום לבחורה. ובדרך זאת נודע לנו בחוץ מקום הימצאם של הנחטפים.

למחרת ניסה יורם בראש קבוצה להגיע לשטח הקיבוץ ולשחרר אותם. אולם טנדר של הקיבוץ הבחין במונית חשודה, חזר מהר למשק. הושמעה צפירת אזעקה וכל אנשי הקיבוץ יצאו לעמדות.

התוכנית סוכלה. יורם ואנשיו חזרו לחיפה.

עתה הועברו החטופים לקיבוץ משמר־הים. שם הוחזקו יומיים ושוחררו, לאחר שביצענו פעולת־תגמול.

ארבע חוליות מטעם מחלקת־הפעולות יצאו לציד. לכל חוליה צורף איש מחלקת הידיעות, אשר הכיר את ה„אובייקטים" לפעולה הנגדית.

בשעה 6 בבוקר הוצאו מבתיהם ארבעה מפקדי „הגנה" גבוהים, מהם יצאו ב„טוב", מהם נלקחו בכוח. הם הועברו לאחד הבסיסים שלנו בזכרון־יעקב. שם הוחזקו בשמירה מעולה, ואין צריך לאמר שהיחס אליהם היה טוב. רק „בני־ערובה" היו.

בין החטופים היו: יוסף רוכל, הוא אלוף אבידר היום, ציר ישראל במוסקבה; ומנחם ברבש, מראשי שירות המודיעין של ההגנה בתל־אביב.

ההסכם עם סינדיקט יהלומים

ולפני שנסיים פרשה זו של סיפור מלחמות לח"י בשלטון הבריטי, אספר עוד על פרשה אחת והיא: החרמת כספים בשביל המחתרת.

אפשר, ואולי גם צריך, לכתוב ספר על נושא תקציב מחתרת לח"י, החל

מימי הכשלונות הראשונים בשנות תש"א—תש"ב, שגררו אחריהם אסונות לא מעט, דרך ימי הרעב בפרדסים ו„תקציב" של 5 גרושים ליום, עד — לשיא חפעולות הכספיות: —200.000 לא"י, שהם כמיליון לירות בכסף ישראלי — ההחרמה האחרונה בבנק ברקליס. ולא לשכוח באמצע אותה פעולה בחנות תכשיטים ברחוב אלנבי, בה הוחרמו תכשיטים ברבבות לירות ואשר הוחזרו כולם, לכשנודע שהחנות לא היתה מבוטחת.

כי ענין זה של ביטוח, ולרוב ביטוח בחברות בריטיות, הפך להיות חלק אינטגרלי של המיבצעים הכספיים. כמובן, אין ברצוני לאמר שמלכתחילה יצאנו למעשים שכונו בשם „שוד", כדי להזיק לחברות־הביטוח הבריטיות. אך בבואנו לערוך פעולה כספית, דאגנו לכך, שהמשק היהודי לא יסבול מכך. ושמחנו על כך, שגם בתחום הכלכלי יכולנו לפגוע באויב, אשר נהנה הנאה כספית לא־מעטה מהישוב היהודי המפותח. בכספי היהודים בוצעו פעולות נגד העם היהודי.

שכיחות מאוד היו כידוע הפעולות בבורסות או בבתי־החרושת ליהלומים. ענף כלכלי זה היה „מולאם", שכן חלק גדול מהיהלומנים היו אוהדי המחתרת, ועוד יותר מזה: רוב־רובם של פועלי היהלומים היו חברי המחתרת.

והפעולות נגד יהלומנים נעשו כה תכופות, עד שחברות הביטוח הודיעו על הפסקת ביטוחם של יהלומים בארץ.

ואז הציעה מחלקת הכספים שלנו לראשי סינדיקט היהלומים בארץ הסדר: הם יפרישו לנו את הסכומים, שהיו משלמים לחברות הביטוח הזרות, ואנו נקיים שמירה מתמדת עליהם בפני מעשי שוד. המשא ומתן התקדם בהצלחה, עד אשר נמצא איזה „פורש" מראשי הסינדיקט הנוטים לנו, וגילה את הסוד על המשא ומתן למי שגילה, ואז נאסר על היהלומנים להגיע לידי הסכם עמנו, ותמורת זאת הופעלה „הפלוגה המיוחדת" של ה„הגנה": ברחוב אחוזת־בית, בקומה השלישית, הוא מרכז סחר־היהלומים, הוצב משמר קבוע, של כ־20 אנשי „הפלוגה", לשמור על הבית ועל היהלומים. גם בקומה השניה היה משרד ליהלומים, ועליה שכחו „השומרים" או שולחיהם, ובשעה שלמעלה ישבו 20 אנשי הפלוגה המיוחדת, ישבנו אנו שעתיים במשרד בקומה השניה. עצרנו כל סוחר ויצרן שנכנס, עד שנצטבר אוצר בשווי של 40.000 לא"י.

בנק ברקליס או „בנק לח"י"

אולם חיבה יתירה נודעה מצד לח"י לבנק ברקליס, זה הבנק הבריטי המרכזי.

והנה סיפור של ארבע פעולות החרמה בברקלייס בנק, החל מכשלון וכלה בהצלחה מופלאה.

פעולה מספר א':

נסיון לחדור פנימה בפעולה שקטה. היה לנו קשר עם יהודי, שהציג עצמו — ואולי גם היה — מומחה לפריצת קופות. מקצוע שכזה. מילא. אם מיתר להשתמש בפרוצה, משום מה יהיה אסור להשתמש ב„פריצה"?

אולם בטרם ינסה לפרוץ את קופות בנק ברקלייס, עליו לנסות באולר קטן שבידו את טיב הפלדה, ואז יחליט אם מכשירי הקידוח יוכלו להם לקירות חדר הקופות.

הקופות בברקלייס, הן במרתף מרוכזות בחדר אחד. החדר סגור בדלתות פלדה, שעוביין למעלה מ־10 סנטימטרים. הדלתות נסגרות בדפנותיהן העשויות אצבעות פלדה, הנשלבות זו בזו משני חצאי הדלתות.

לחדר זה שני מפתחות: אחד בידי המנהל הראשי והשני בידי הקופאי הראשי. (ואני נזכרים בפרשה של הבנק הערבי בירושלים בשנת 1941, שם הובשלנו בגלל שני המפתחות, ליתר דיוק: בגלל אחד, כי האחד, זה של המנהל הראשי, היה בידינו, יחד עם המנהל).

כיצד חודרים לשם בשקט?

גם על כך השגנו את כל הפרטים. השומר הראשי מופיע בערב על אופניים, מתקרב לדלת הצדדית שבחצר, דופק דפיקה מוסכמת וקורא לשומר הנמצא בפנים. הקריאה קבועה ואף השעה קבועה.

זה מספיק. שלושה אנשים שלנו התקרבו לדלת הצדדית שבחצר, דקות אחדות לפני השעה הקבועה. האחד קרא את הקריאה המוסכמת, הקיש את הנקישה המוסכמת, והיכה.

לא עבר זמן רב, השומר מבפנים לא הירהר כלל ולא חשש ופתח את הדלת. שלושת הבחורים שלנו פרצו פנימה, שמו מהסום לפיו של השומר המיסכן, הורידו אותו למרתף סמוך לבתי־השימוש והופקד עליו אחד לשומר. השניים הנותרים חזרים לדלת, ומחכים לשומר הראשי. הם פותחים, ובלי אומר ודברים מצרפים אותו אל השומר השבוי הראשון. ואף־על־פי ששניהם אינם יכולים לדבר, לא ישתעממו בשניים ולו גם בשיחת עיניים מבוהלות ומיואשות בלבד.

שלב שלישי: מכניסים את המומחה „שלנו". הוא שולף את אולר־הקסמים שלו, נובר בפלדה והורץ משפט אחד ושתיים: זה בסדר גמור.

שלב רביעי, והוא אולי המסוכן ביותר: בקרבת מקום רוכזו המכשירים.

באלונים וכיוצא בהם מכלי הפריצה המשובחים, שאף את שמותיהם איני יודע. כאן גדולה הסכנה, פן ירגיש מישהו.

ואכן, החשש מוצדק. איזו אשה מבית שכן, רואה תכונה בלתי רגילה מהצד האחורי של הבנק, צללים יוצאים ונכנסים ויוצאים וסותבים, והיא פורצת בצעקה היסטרית:

„גנבים!!"

אמנם זה שקר, אבל הצעקה היא צעקה. מיד נכנסה חוליה לדירתה כדי להרגיע אותה. למראה הבחורים, תקפה אותה היסטריה כפולה ומשולשת. כנראה חשבה, שנוסף לכספי ברקלייס נסחוב גם אותה. בעלה ניסה להרגיעה. אנו הצגנו את עצמנו במלוא השם. זה השפיע. ואף־על־פי־כן לא סמכנו לגמרי על רגש הפטריוטיות שלהם והשארנו אדם אחד, שימנע מהם להתקשר עם המשטרה.

במאמצים לא מעט ופחדים עוד יותר, הכנסנו סוף־סוף את מכשירי הפריצה.

ועתה נדמה שהתגברנו על השלבים המסוכנים ביותר.

אנו בבנק. הכל מסביב שקט ודומם. אנו שומעים אף את קול ה„ניידות" של המשטרה המסתובבות ברחובות. ודאי גם מסתכלים לעבר הבנק. הכל שקט. בסדר גמור.

המומחה פותח במלאכה. המקדח כבר עובד.

והנה: רק שניות מספר הוא עובד והנה התפוצצות קלה. המכשיר כבה. הוא מנסה שוב ושוב. התוצאה אחת: התפוצצויות חוזרות ונשנות.

מבחוץ מודיעים לנו, שהד ההתפוצצויות מגיע החוצה. אף־על־פי־כן איננו מתיאשים, מנסים שוב ושוב.

אחת־עשרה שעות רצופות ישבנו בתוך ברקלייס בנק באותו לילה חורפי ארוך וקדחנו וקדחנו, ו„קדחת" הוצאנו.

מילימטרים אחדים בלבד הדר המקדח.

היה ברור: בקירות הפלדה עורבב חומר מיוחד, שאינו מתיר קידוח רגיל ומגיב בהתפוצצויות.

על הפעולה פוקד דב. מן הרגע הראשון אין לבו שלם, אף כי היה הדבר לחוק אצלנו: אין „עבודה שחורה". כל מה שעלול להביא תועלת למחתרת ומלחמתה — טוב ויפה, ואין לוחם רשאי להשתמט ממלאכה, ותהי אשר תהי!

אולם הפעם ברור: בדרך זאת לא נוכל לו לאוצר הבריטי.

דב, שציווה לפנות בוקר „לסגת" ולהוציא את כל המכשירים, עתיד לשוב הנה בסגנון אחר, בסגנונו הוא.

הפעולה השניה בוצעה בפיקודו של יואב, בצהרי היום.

בשעה 11 פרצה חוליה ראשונה פנימה. כל אחד קפץ אל אשנב אחר ובאקדח שלוף שיתק את הפקיד היושב מאחוריו. מיד פורצת חוליה שניה, עוברת בקפיצה את המחיצה ופשוט גורפת מהשולחנות, האיצטבות והמגרות הפתוחות את הכסף.

בחוץ לא הורגש דבר, אף כי גם שם ניצבים אנשי האבטחה, אך ללא כלים גלויים. הכל נמשך כהרף־עין.

התוצאה: 14.000 לא"י לקופת מלחמת השחרור.

הפעולה השלישית שוב בפיקודו של דב.

קיבלנו ידיעה על העברה קבועה של כספים מהבנק. בחוץ מחכה משוריין. שוטרים נכנסים לבנק, מוציאים מתוכו את השקים ומכניסים אותם למשוריין. באחד הימים מודיעים לנו בדיוק על השעה, בו תבוצע ההעברה. יהיו שני שקים. האחד גדול ובו קרוב ל־45.000 לא"י, השני קטן ובו כ־105,000 לא"י. התקופה — ראשית שנת תש"ח. הצרכים מתרחבים. אך הסכום כלל לא מבוטל.

שטח הפעולה: רוחב המדרכה בין המשוריין והכניסה לבנק.

הסימן: יציאת השוטרים נושאי השקים בדרכם למשוריין.

כוח האוייב: שלשה שוטרים עם השקים.

שוטר רביעי נהג. ומן הצריח של המשוריין ניבט ה„ברן".

י"ב בתשרי תש"ח, בצהרי היום ברחוב אלנבי ההומה.

שני בריטים גושאים שקים יוצאים מהבנק, מאחוריהם שומר שלישי. ברגע אחד נופלים שלושתם מכדורי בחוריו של דב.

דב עצמו קופץ לצרית, לאחר ש„נדפק" גם השוטר הרביעי, הנהג.

דב מוציא פשוט את הברן מן הצריח ומלווה עם ה„ברן" ביד את ה„סבלים" שלנו, נושאי השקים.

פתאום מגית מרחוב אחד־העם משוריין בריטי נוסף.

דוקא נושאי השק הגדול, הכבד, הספיקו להגיע ראשונים אל ה„טנדר" המחכה להם. מבלי לחשוב הרבה פוקד אחד מהם על הנהג: סע! וההוא „טס". ועל ידי כך הפסיד א ו ל י את השק השני, אך הציל ו ד א י את השק הראשון עם הבחורים.

ה„סבלים" עם השק הקטן, בעל הסכום הגדול (105,000) נכנסו לחצר של בית סמוך והטמינו שם במהירות רבה את אוצרם.

בינתיים פתח המשוריין הבריטי באש. דב תפס עמדה עם ה„ברן" שלו

(הוא „שלו" כבר חמש דקות) וחיפה על הנסיגה. רק לאחר שנעלמו מעיניו אחרוני המשתתפים בפעולה, נסוג גם הוא ובידו השלל: הברן.

ובטרם הספיקו האנשים לשוב ולחפש את השק השני, הוא נמצא על־ידי הבריטים שסרקו את כל הסביבה.

בידינו נותרו — 45.000 לא"י.

זו הפעולה הרביעית, והגדולה מכולן, ואף הגדולה מכל הפעולות הכספיות בארץ, והיא ממש בימים האחרונים של השלטון הבריטי:

פעולה זו היתה מעין פעולת צירוף של דרכים שונות.

הפעולה בוצעה בשעה 8 בבוקר, חצי שעה לפני פתיחת הבנק. האנשים „חדרו פנימה" שוב בעורמה ובשקט. אולם במקום לסמוך על מומחה ועל מקדח, צורפה השיטה של „הבנק הערבי": המנהל הראשי והקופאי הראשי הוצאו מבתיהם והובאו למקום והוכרחו באיומים, לפתוח את הקופות. דב עם אנשיו פועלים בפנים ואוספים את הכסף מהקופות הפתוחות.

אותה שעה אני ונגבי מחכים בחוץ לאות. וכשבאה האות מבפנים, ששם הכל בסדר, אני פוקד על אנשי לעצור את כל התנועה ברחוב אלנבי.

נעצרו אוטובוסים ומוניות, נעצרו אנשים משני הצדדים, וכל השטח פונה אל הבנק קרבה מכונית אחת, וסביב לה עשרות לוחמים מזויינים.

החוליה שבפנים יוצאת ומביאה עמה את השלל הרב ביותר:

מאתיים אלף לא"י.

שבועיים לאחר מכן הוכרז על הקמת מדינת ישראל.

הנשג נצחון חלקי בחזית האחת: גורש השלטון הבריטי.

הדגל הבריטי מורד...

שחרור הבנות

באחד מאותם הימים ביקרתי בקורס בפרברי פתח־תקוה. שם שמעתי מפי אחד השכנים, כי בערך לפני שעה הביאו למשטרת פתח־תקוה את חמש הבנות, שהיו שפוטות למאסר עולם, לאחר פעולת בתי־המלאכה של הרכבת בחיפה. אחת מהן היא אסירה לאחר רצח ילדי רעננה. היא הייתה ממשתתפי הקורס שם.

הבנות הן: מלכה גרנביץ, יהודית יחזקאל, אסתר גרינשטין, פרידה ברלין ורבקה לבשטין.

בלבי התעורר מיד החשש, שיתכן והאנגלים זוממים להעביר אותן לבית־לחם, ערב ביצוע חלוקת הארץ ואז גורלן יהיה מר. לאחר שברקתי את אמיתות הידיעה, חשתי מיד לשייך מוניס. שם היה מחנה שלנו והחזקנו מספר מחלקות קרביות בתנאי "הכון".

באותו זמן חזרה "המחלקה הירוקה", בפיקודו של דב, מאחת הפעולות בשרון.

בפעולה זו נהרגו שבעה בריטים, נשקם נלקח, וגם הוהרם זחל משוריין, אותו זחל שהבאנו אחר־כך לצה"ל.

עוד הבחורים שמחים ועליזים מהצלחת פעולתם זו, הם לא מספיקים להתפזר והנה אני מודיע להם, שחמש בנות שלנו, השפוטות, נמצאות כרגע במשטרת פתח־תקוה. לא ידוע כמה זמן הן תשהינה במקום. ייתכן שעוד הלילה יעבירו אותן רחוק, ועל כן אין זמן. אנחנו נוסעים מיד לפתח־תקוה — לשחרר את בנות לח"י.

תוכנית הפעולה נוצרה במקום. נטלתי את הפיקוד על הכוח. יצאנו לדרך.

היתה עוד סיבה למהירותנו, וזו — הוצאות הפעולה הקודמת, שבוצעה במרחק קטן מפתח־תקוה, צפונית מרעננה. בודאי הם מרכזים כוחות לחיפושים. וכאן אנחנו בלב אם־המושבות — מנסים להשתלט על המשטרה.

מיד נחסמו הכבישים על־ידי עמדות אבטחה שלנו. כוח פורץ נכנס לתוך הבניין. לא היו כבר שם בריטים. נתקלנו בהתנגדות מפקד המשטרה. הוא סירב להרשות לנו לשחרר את הבנות. היינו נאלצים לאיים עליו בכוח הנשק ואילצנו את אחד השוטרים, שיראה לנו את התא, בו כלואות הבנות.

השוטר הוליכנו אל תא כלאן, והנה ראינו את חברותינו מבעד הסורג. בראותן אותנו, אינן מבינות מה מתרחש כאן. לפתע זועקת יעל: "הרי זה מזל!"

אני מברך אותן בשלום, ובאותו רגע מצווה על השוטר לפתוח מיד את דלת כלאן. השוטר מהסס, אך פותח.

הבנות יוצאות אחרינו. בחוץ מחכים "הג'יפים הירוקים".

ניתנת פקודת נסיגה והשיירה זזה לכיוון שייך מוניס. שם נערכה סעודת חגיגית, בנוכחות חמש האורחות הנכבדות.

באותו ערב נפגשתי עם גרא, והפתעתי אותו בהודעתי על שחרור הבנות.

שחרורני חברותיו עתובים...

לח"י בחזית המלחמה בערבים

אולם לפני שפורקה החטיבה הלוחמת של לח"י, שעליה הייתי ממונה בשנים האחרונות, ומעשיה הם עיקר עניינו של ספר זה, עוד בוצעו על ידיה, בתקופת הביניים שבין ראשית ההתנגדות הערבית ועד העברת התפקיד הצבאי לידי צבא ישראל, פעולות לא מעט בחזית חדשה זו.

למען האמת, לא היינו מוכנים ביותר לחזית זאת. מתוך ריכוז כל כוח המחשבה והמעש נגד האוייב הבריטי, ושלטונו האימפריאליסטי, נוצרו הלכי רוח ומחשבות על שיתוף רצוי ואפשרי עם הערבים נגד האוייב הבריטי „המשותף". ב„המעש" הופיעו מאמרים, שהבחינו בין ההמונים הערביים השלווים ובין „פורעים" ו„מסיתים".

הודעת הפינוי וההכנות להקמת המדינה בחלקה של הארץ, הביאה לחילוקי דעות גם בשטחים אחרים, והם כללו את כל התנועה. אולם המציאות היתה כה חד־משמעית, שלפי שעה נדחו כל הוויכוחים בפני הצורך להפעיל את הכוחות בחזית חדשה זו.

המון ערבי מוסת, פותח במהומות בירושלים.

התחלת המהומות ביפו

בחדשי חורף תש"ח, ועד להקמת המדינה, שימשו, איפוא, בערבוביה, פעולות נגד הבריטים ונגד הערבים.

ומכיוון שהיו פעולות נגד הערבים, שמשקלם היה לא מעט, נפרט באחדות מהן:

זב ואנשיו עם ה"שורצלוזה", ע"י קאקון הערבית

דב ויזרם (יעקב אהרוני), הרכיבו שתי מחלקות ויצאו לפעולות נגד כפרים בשרון ובשומרון. עוד בטרם הושג הסכם רשמי בין ארגוני המחתרת ומפקדת ה"הגנה", צורפו שתי מחלקות אלו באורח בלתי רשמי לגדודו של צבי גרמן, ואף קיבלו גיזרה מסויימת במשולש, בסביבות קאקון, וכפר יעבץ.

כאן ביצעו אנשינו שורת פעולות, כיבושי כפרים או הענשת כנופיות.

וביפו —

יפו סגורה באותם הימים מכל עבר. רק הכביש הדרומי נותר לה, ועל כן הוא עמוס מאוד.

החלטנו לנצל תנועה רבה זאת ולהחדיר בכביש זה מכונית עמוסה תבות פרי־הדר. העונה היא עונת ייצוא ההדרים, ובכן הזדמנות לפגוע בנמל יפו החיוני.

בדקנו בדיקה מדוקדקת כל פרטי המכוניות הערביות המובילות פרי. גודל הארגזים, הכתבות וכו'. הבדיקות נערכו בכביש הראשי, בסביבות נס־ציונה. הוכן ארגז, שהכיל במקום פרי־הדר — מוקש ובו שני מנגנוני הפעלה, האחד בשעת ההרמה, השני בשעת הפתיחה.

אך כיצד מטעינים ארגז־מוקש זה למכונית ערבית?

בקטע מסויים בכביש נס־ציונה עצרנו מכונית ערבית כזאת. הורדנו את הצוות הערבי "לחקירה". בעיקר מצטיין כאן שמואל הלוי, בעת חקירתו, החלפנו מהמכונית שלו ארגז אחד עם פרי־הדר בארגז־המוקש, כך שלא ירגיש בחילופין.

סכנה... מיפו.

אנחנו „חוקרים" את הערבי. בינתיים המחלקה הטכנית עובדת: הארגז שלנו הוכנס פנימה, מתחת לשכבת ארגזים רגילים.

בינתיים „הוברר" לחוקרים שהנהג אינו חשוד, ביקשו את סליחתו ושיחררוהו. כמובן שלשמחתו לא היה קץ. כבר לא האמין שיצא מידי ה„יהודים".

חיוך מאושר משתפך על פניו, והוא מסיע את מכוניתו.

מה אירע בדרך, אין אנו יודעים, ורק זאת, שמשום־מה התפוצץ המוקש, בטרם הגיעה המכונית לנמל.

בין עובדי נמל־יפו פרצה בהלה, כי הם הבינו שה„מתנה" היתה מיועדת לנמל.

גם סניף לח"י בחיפה החל פועל נגד הערבים. בית הנג'אדה, על יד גשר רושמיה פוצץ על־ידינו.

הפעולה החשובה ביותר שבוצעה בחזית הערבית בשפלה, היא פיצוץ ה„סאראיה" ביפו. ה„סאראיה" היתה מקום מושב מפקדת הכנופיות. מכונית עם הומר־נפץ הועמדה ליד הבנין, בהריסות מצאו את מותם שבעים ערבים, ובתוכם מפקדי כנופיות גבוהים. וזה תיאורה המפורט של הפעולה:

פעולת הסאראיה ביפו

תחילה הוטלה הפעולה על יחיד, על „ריגולטו" (חכמוב).

„ריגולטו" חדר מספר פעמים ליפו לשם סיור, ובהתאם לכך נקבעה התכנית ותאריך הפעולה. התצפית האחרונה שבה נקבעו סופית כל פרטי הביצוע היתה שלושה ימים לפני התאריך המיועד לביצוע הפעולה. ואז נקבע: המכונית תיכנס מאחור בסימטה הצרה שבין „הסראיה" ו„ברקליס בנק". בהתאם לכך סודר מטען חומר הנפץ בצד שמאל — שיפנה אל הבנין. בצד ימין סודרו ארגזי פרי הדר כהסוואה וכ„סתימה" לפיצוץ.

ביום המיועד לפעולה נסע „ריגולטו" בעצמו, ובבואו למקום, נוכח שהסימטה נחסמה על־ידי שני עמודי ברזל. בלית ברירה ניסה להעמיד את המכונית מול חזית הבניין, למרות שכך היה צד ימין (עם הפרי) מכוון מול הבית. אך כשניסה להעמיד את המכונית, צעקו עליו נהגי טקסי שיזוז ולא יחסום את התנועה. הוא התקדם והחל מסתובב במקום, לחפש אפשרות אחרת, וכך עורר השד, ומכונית קטנה החלה עוקבת אחריו. כשהמשיך לנסוע, נחסמה פתאום הדרך על־ידי משאית שחנתה מול בית־קפה. „ריגולטו" ניסה לעקוב את המכונית וצלה על המדרכה. ערבי, מיושבי הקפה, קפץ והחל להכותו בכסא. „ריגולטו" שלף „כלי" וירה בו ופצעו. הוא החל דוהר עם המכונית ביפו, בכיוון לשד'

ירושלים, כששיירה של מכוניות קטנות רודפות אחריו תוך יריות. משמרות הגבול הערביים חשבו שהמכוניות הקטנות הן יהודיות ופתחו עליהן באש, תוך כדי כך הצליח "ריגולטור" לצאת מיפו לתל־אביב. בתחילה לא האמנתי לסיפורו אך נוכחתי, כי המכונית היתה מלאה נקבי כדורים. על־כל־פנים הוחלט לצרף אליו, בפעם השניה, עוד אדם, את "אבו־דורה", הוא אלישע איבזוב (אברהם כהן).

לאחר סיורים נוספים ונסיונות של הסוואת חומר הנפץ בצורה אחרת, סודר בכל זאת כי המכונית תהיה טעונה ארגזי פרי. הם חדרו עוד פעם ליפו, אך בבואם למקום, ראו שסידורי הבטחון שונו שוב, וחזרו לתל־אביב מבלי לבצע את הפעולה. אולם הפעם הוחלט לבצעה ויהי־מה.

אנשי המחלקה הטכנית חיכו במקום המיפגש למסירת הדו"ח (במקרה שתחול שוב תקלה). הללו שינו את מקומו של חומר הנפץ, והמכונית חזרה מיד ליפו — ואז בוצעה הפעולה.

באותו זמן ירד גשם שוטף וזה איפשר להם להעמיד את המכונית בצד הבנין ולרדת, כאילו גם הם מסתתרים מהגשם. לפני רדתם הפעילו את ה"סויץ", שהיה קבוע בתא הנהג. כשהיו במרחק מספר מאות מטרים, נשמעה ההתפוצצות, והחלה היללה הגדולה. הם הלכו בכיוון אבו־כביר והגיעו עד עמדות ה"הגנה".

בנין ה"סאראיה" וברקליס בנק הערבי ביפו — הרוסים

היו להם תעודות הובלה וכניסה לנמל יפו, בתור ערבים מלוד. אחר העמדת המכונית, היו צריכים לגשת אל תחנת האוטובוסים הנוסעים ללוד, וכך לצאת מיפו, לרדת לאחר־מכן באחת התחנות. אך הם בחרו בכל זאת לסגת בצורה שתוארה.

בשכונות הגבול הערביות היתה להם תקלה, היו שחשדו בהם, אבל הודות לערבית השגורה בפיהם, והודות להתערבות ערביה זקנה, עזבום לנפשם.

קשה במיוחד היתה התקרבותם, בתור ערבים, — אל העמדות היהודיות. והם עמדו במבחן וזיהו את עצמם.

וכעבור זמן הגיע אלינו דו"ח קצר מהש"י הערבי של ההגנה, ובו כתוב:

„הנידון, פיצוץ הסראיה: ע"י לח"י.

את הפעולה ביצעו „ריגולטו" (חכמוב) ואלישע איבזוב, שחדרו ליפו בתעודות כניסה מזוייפות.

אחראי מטעם מפקדת הלח"י, על הפעולה, היה מול".

*

הדים לפעולה זאת נשמעים מתוך דו"ח מחלקה ו' שלנו, אשר הקימה מחלקת האזנה, והנה מה שקלטה ההאזנה:

שיחה בין עתונאי מיפו לבין מערכת „א־דיפע" ב־4.1.1948.

א. אין אני יכול למסור לך פרטים מדוייקים. עוד מעבירים פצועים באוטובוסים. חושבים שיש הרבה אנשים תחת המפולת. החייל המשוחרר, בעל המיספרה, נמצא תחת המפולת, יחד עם המיספרה שלו. מיסכן. אין הנות אחת בכל הרחוב, שהדלת לא נעקרה בה ממקומה. כל בעלי החנויות מתכוננים להוציא את כל הרכוש שלהם מהחנויות, מחוסר דלתות וחלונות.

ב. יא־שיך! עוד שתי פצצות כאלה ולא ישאר זכר מיפו! איפה כל השמירה שלנו?

א. תשאל את הכלב ד"ר הייכל, ימח שמו וזכרו. הוא קיבל רשות להחזיק 50 איש מזויינים לשם שמירה על העיר. הוא לקח לעצמו 25 איש שישמרו על הבית שלו, ויתר ה־25 הוא הואיל בטובו להפקיר על כל העיר. חבל שלא פוצצו את ביתו של הדיקטטור המנוול, או את ביתו של רפיק תמימי.

א. מה קרה למשרדי הועדה הלאומית?

ב. ימח שמם וזכרם. מלאך־המוות אינו פוגע בביתו ובעצמו. הכלבים

יצאו חיים משם. הלואי והם היו נהרגים במקום המורה, בתו של זין. עכשיו אנו צריכים להזהר מאד שלא יפציצו את המערכת שלנו. הדבר הוא לא רחוק מן המציאות. אחרי ההפצצה של היום.

*

שיחה שהוקלטה בשעה 16.00, בין עלי דבאג (בביתו), לבין רפיק תמימי (בביתו)

א. איפה נפגשים האנשים הערב?

ב. בקלוב האורתודוכסי, מה נשמע? מה קרה במשרדי הועדה הלאומית?

א. בדרך נס יצאנו חיים. התקרה נפלה עלינו, למזלנו התקרה עשויה קרשים והגג רעפים, אסעד נפצע קל וחג מחמוד אל־שריף נפצע קשה. הרבה אחרים שהיו אז במשרדים נפצעו קל משברי הזכוכיות. פרטים מדוייקים לא אוכל לאמר לך כי היתה מהומה כזו, שכל מי שיכול לעמוד על רגליו ברח החוצה. כולנו נתפזרנו. אינני יודע מאומה על חברים אחרים. האם חושב אתה להתקשר עם המופתי?

ב. אני לא יודע מה לעשות, מה דעתך? עלי להתקשר אתו?

א. בטח, אתה צריך להודיע לו על המקרה. ועוד אתה צריך ללחוץ עליו שישלח עזרה מהירה ובפרט עכשיו, אחרי שישנם כל־כך הרבה הרוגים ופצועים. תהיה לנו עבודה גדולה מאד, ונצטרך להגיש עזרה למאות אנשים.

ב. אילו בתים נהרסו עוד?

א. אגף שלם של בנק ברקליס, אגף שלם של בנק האומה, ועוד שלושה בתים בקרבת מקום. מחסני אבו־לבן גם־כן נהרסו והסחורה עלתה באש. נודע כי בתו של אבו־לבן נהרגה.

ב. ואיך זה הצליחו הפושעים האלה? איך זה לא הכחינו בהם?

א. אינני יודע.

*

שיחה שהוקלטה בשעה 17.45 — בין רפיק תמימי (בביתו), לבין חג' אמין אל־חוסיני, טלפון 60994 (בקהיר)

א. ב־1.30 אחה"צ היום באו מ"הפושעים" היהודים בשתי מכוניות לתוך יפו, לבושים בתלבושת צבאית בריטית. מכונית אחת מלאה חמרי נפץ נעצרה בין בנק האומה הערבי ובין ברקליס בנק. נהג המכונית הזו עזב אותה והלך למכונית ג'יפ שניה, שחיכתה לו

מפקדי הכנופיות מנשקים את ידי מנהיגם, המופתי חג' אמין

על־יד בית־הסוהר, ושניהם נסעו לכוון תל־אביב. כעבור מספר דקות נתפוצצה המכונית, ושני הבתים, משני צדי המכונית נהרסו כליל, בית הועדה הלאומית גם־כן ניזוק ותקרתו התמוטטה. ישנם 9 הרוגים ולמעלה ממאה פצועים ועוד כ־15 איש עדיין תחת המפולת. המצב ביפו הוא בכל רע, קשה לתארו. בין הפצועים קשה נמצא חג' טאהר אבו־לבן.

ב. למה לא באת הנה עד עכשיו?

א. אני שלחתי את הפספורט שלי לועד הערבי העליון לירושלים על־ידי הדואר, וכנראה שהוא אבד יחד עם כל הדואר והחפצים שנשדדו מהרכבת ולא הגיע אליהם. יתכן שאצטרך לחכות עוד חמשה־עשר יום.

ב. לא. אתה צריך לבוא לפני־כן.

א. אעשה כל מה שבאפשרותי להקדים. רציתי עוד לאמר לך ש„המאזן שלנו ירוד בהרבה ואני מבקש אותך לסדר לנו משהו כדי לתקן את המאזן".

ב. שלחתי כבר, יתכן שתקבלו את זה מחר או לכל המאוחר מחרתיים.

א. כן? תודה, באמת זה דרוש לנו מאד, היות ועכשיו יש עלינו הרבה תפקידים.

ב. טוב, יהיה בסדר.
א. אילו הוראות?
ב. לא, לילה טוב.

אלישע איבזוב בדרך לשכם

הצלחתה של פעולה זו, העלתה את הרעיון הנועז לחדור במכונית, עם חומר־נפץ לשכם, נעזרנו בערבי, שהומלץ עליו כידיד, אשר הסכים להביא את אברהם כהן (אלישע איבזוב) למקום, ולאבטח את הנסיגה.

מפקדי כנופיות — וביניהם קצינים בריטים

ערבי זה היה תחילה מספק לנו ידיעות על הנעשה בין האנגלים בתחום המשולש המאוכלס ערבים. גם נשק היה קונה שם ומביאו לנו. הוא לא היה מהטיפוס של יוסוף אבו־גוש, שהצטרף אלינו מתוך ידידות ואמונה בנו. הוא עשה את הכל תמורת כסף טוב.

ודאי שאצל הערבים יש ערבוביה בין עניינים פוליטיים ואישיים. כידוע, טושטש לעתים קרובות אצלם הגבול בין שודדים סתם לבין כנופיות פוליטיות. יש וכנופיה של שודדים העמידה עצמה לרשות המופתי, ראש התנועה

קאוקג'י סוקר את חייליו

הלאומית הערבית בארץ. ויש וחבורה אחרת מרקה מעליה את עולו וחזרה להיות כנופית ריוצחים ושודדים סתם.

הערבי „שלנו" טען, שהוא מתנגד לחוטיינים, ועל כן ריצה הוא לעזור

מפקדי כנופיות ערבים ואנגלים

לנו לפעול נגדם. פעם אף הביא הצעה — זה היה עוד בראשית שנת 1947, בימי המערכה נגד הבריטים: להכניס שתי מזוודות עם חומר נפץ, לאחת המפקדות של התוסיינים. אך המרכז שלנו דחה את ההצעה. לא היינו מעונינים בחזית ערבית.

למרבית התמיהה המשיך בקשר עמנו, גם עם פרוץ ההתנגשויות עם הערבים, והתנדב להוביל את אלישע לשכם, גם דאג לתעודת מסע להעברת תפוחי־זהב.

ובכן, חזרה על תוכנית סאראיה. הטענת מכונית־משא בתפוחי־זהב ומתחתיהם 500 ק"ג חומר נפץ. הותקנו שני מנגנונים: האחד — כפתור חשמלי, אשר יפעיל את השעון במנגנון הפיצוץ; כשיגיעו למקום ילחץ אלישע על הכפתור, ותהיה די שהות לשניהם להסתלק מהמקום ואף לעזוב את שכם. ומנגנון שני, למקרה שהמכונית תיתפס, יופעל כאשר המחפשים — וחשבנו על ערבים, כמובן — יגעו בו.

כדי להוביח לנו שאין הוא בוגד, הודיע הערבי שהוא יסע במכונית עם אלישע, בביתו של אוהד בפתח־תקוה נפגשנו. לשם הובאה מכונית־המשא. המחלקה הטכנית טיפלה בהרכבת המטענים והחיבורים החשמליים. אחר כך הובאו תפוחי הזהב והוטענו על המכונית. את התעודות המזויפות — שתים, אחת יהודית, לשטח היהודי ושניה, ערבית, לשטח הערבי — הכין עלי. נוסף לתעודת הזהות סידר עלי גם רשיונות נהיגה.

הערבי לא היה במקום, כמובן. למה לו לדעת על מקום הבסיס שלנו. אנו נפגשנו ברעננה. הוא בדק את אלישע בידיעותיו בערבית. הוא בחן אותו, אם יודע הוא לגלגל טבק בסיגריה, כדרך הערבים. לא שכח להזיז את השעון שעה אחת קדימה, בהתאם לזמן בשטח הערבי. ובכן, כל הסימנים טובים היו. נאמן האיש, לפני צאתם עוד צולמו שניהם, כשהם עומדים ליד המכונית. עד כפר יונה ליוותה אותם מכונית קטנה שלנו. משם הם יצאו ישר, בדרך המוליכה לשכם. הערבי הוא בעל המכונית, ועל כן הוא יענה על כל השאלות של משמרות. אלישע אינו אלא נהג שכיר, ואינו יודע דבר.

לכאורה הכל כשורה.

אני ישבתי במשרדי בתל־אביב וחיכיתי לשובו של עלי. הוא הגיע ומסר דו"ח מפורט. הוא היה אופטימי. הערבי עשה רושם טוב.

על מה שהתרחש אחר־כך אסף ידיעות אחיו של אלישע. העתונות הערבית ידעה רק על מכונית־תופת, ששני מומחים בריטים ניסו לפרק אותה ונהרגו. סיפוק רב גרם הפרט, ששני מומחים אלה היו מהכנופיה הבריטית

למעלה: המכונית עם חומר־הנפץ בדרך לשכם
למטה: אלישע איבזוב, בלבוש ערבי, לפני צאתו לשכם

שפיצצה את הבית ברחוב בן־יהודה בירושלים. והנה הדו"ח של אחיו, שלום איבזוב:

„לפני הפרידה מהחברים, אמר להם: „אם אני לא אחזור, אין לי מה להצטער, כי העיקר יש לי בן ובני ימשיך אחרי". את המלים האלה אמר

ויצא עם האוטו. ולפי התכנית היו צריכים לחכות עד שבוע ימים עד שאלישע יחזור. כיון שהוא לא חזר, לא הוא ולא הערבי, היו בטוחים שהם הוצאו להורג. ומאז לא הגיעו כל חדשות בנוגע לאלישע. לאחר זמן קצר היו כל מיני שמועות, שהוא הוצא להורג יחד עם הערבי. אחר־כך היו שמועות סותרות, שהערבי הוצא להורג תיכף ומיד והוא לא. לא ידענו בדיוק מה עלה בגורלו. אני, אשר לא מצאתי מנוח לנפשי לאחר העלמו של אחי, החלטתי לחקור מה עלה בגורלו של אחי. והנה, באחד הימים של שנת 1948, הגיע ארצה הנציג של הצלב האדום הבינלאומי. וכאשר נודע לי הדבר, מיד התקשרתי אתו ומסרתי לו את כל הפרטים אודות אחי וגם את תמונתו מסרתי, כי הוא ביקשה. הנציג ענה לי: „בסדר, הענין יסתדר". כעבור חודש ימים, מקבל אני תשובה בזו הלשון: „אברהם כהן הוצא להורג".

תשובה קצרה זו לא היתה מספיקה, רציתי לדעת יותר.

למחרת חזרתי לנציג הצלב־האדום ודרשתי ממנו שיחזירו לנו את הגווית. הנציג ענה: „הערבים לא יודעים איפה הגוויה". אז הבינותי שהם אינם רוצים למסור את הגופה. ומאז מתחיל אני שוב לחפש, יחד עם אבי, את גופתו של אחי. התחלנו מתקשרים עם כל מיני מוסדות הנוגעים בדבר, וכן ניגשנו למשרד־הבטחון ואפילו הצלחנו להגיע לועדת שביתת־הנשק הישראלית־ירדנית. גם שם הבטיחו שהענין יסודר, אבל גם הם לא יכלו לעזור לנו, היות ומקום קבורתו לא היה ידוע והערבים לא רצו לגלותו. וכך חזרנו גם הפעם בראש מורד הביתה. ואז החלטנו לחפש דרכים אחרות בעצמנו. לבסוף הצלחנו לגלות, את מקום הגופה האומללה של אלישע היקר, אשר שפך את דמו למען מולדתו.

וכך היה הדבר. ביום בהיר יצאנו, אני ואבי לכפר „טייבה" שבמשולש, אשר בשטח ישראל, ושם נודעו לנו כל הפרטים מפי אחד התושבים של הכפר.

הערבי סיפר שהוא עצמו היה קצין בצבא השחרור של קאוקג'י. וכן היה הוא אחד מחוקריו של אלישע, כי הוא ידע היטב עברית. לפי דבריו הוא „לצדנו". הוא היה בקשר עם היהודים ורצה מאוד לעזור לאלישע להסתלק, אבל לא היה לאל ידו לעשות זאת. כל הפרטים הללו אמר הערבי בנוכחותו של המושל הצבאי של הכפר טייבה וכך הוא מספר: מכונית־התופת הגיעה יחד עם אלישע ומורה־הדרך שלו, אשר בגד בו, לקלקיליה. אחרי שעברו מספר מחסומים נעצרו, מורה הדרך מבקש את אלישע לחכות לו עד שהוא יברר מה מתרחש שם, כדי שימשיכו הלאה, כי באותו היום היו הרבה אנשי כנופיות. ואלישע מחכה. מורה הדרך ניגש למפקדת הכנופיות ומוסר להם שיש לו כאן קורבן יהודי ומיד הוא חוזר אל המקום. אבל אלישע מרגיש שחל שינוי ניכר בפני

הערבי. אלישע מבקשו שיתניע כאן את המכונה. היות ויש כאן מחנה גדול של הכנופיות. הערבי מסרב. לא, לא, אלישע, האם אתה מפחד? הרי אתה לבוש בגדי ערבי ואין לך מה לפחד. ואלישע באמת היה בחור אמיץ. הוא לא פחד משום דבר והחליט להמשיך הלאה, ביחד עם הערבי".

כאן מפסיק הערבי מ"טייבה" לספר ואומר: "אלישע עשה כאן שטות והמשיך הלאה. הוא הרגיש שמשהו אינו כשורה. יכל לגמור עם הערבי, כי היה אצלו כלי ושני רימונים ולהסתלק לכפר־סבא הערבית ומשם לשטח ישראל. אבל כנראה שהגורל רצה כך". הערבי ממשיך לספר: "מקלקיליה הם ממשיכים הלאה לדרכם. בהגיעם לכפר טייבה חיכו להם פה מספר לא קטן של קצינים וחיילים והעבירום אל המפקדה שבמקום". הערבי מראה גם את המקום ובית שם נתפש. מכפר טייבה מעבירים אותו לכפר אחר בשם "קבטיה" ושם התלו חוקרים אותו. שאלוהו "מי אתה?" ענה להם, "אחד מחברי המחתרת". "איזו מחתרת?" שואלים בצעקות. "לוחמי חרות ישראל", ענה להם. "מה זה, לוחמי חרות ישראל? שואלים אותו. "זה קבוצת שטרן, ככה, מה?"

לאחר מכן העבירוהו למפקדה העליונה בנור־אל־שמש ושם עינוהו קשות. הם רצו להוציא מפיו סודות, אבל לא עזר להם במאומה והוא לא גילה דבר. בקשו ממנו לפרק את המכונה והוא לא רצה. הוא אמר להם שמוכן להחזיר אותה, אבל לא לפרק. כמובן שבזה הם לא רצו. בין המענים היו שם שני ברימים ממניחי מכונית־התופת ברחוב בן־יהודה בירושלים, אשר שרתו כמומחים לנשק של הכנופיות.

בדרך מנור־אל־שמש לשכם ישנו כפר בשם חנין. כאן הם נעצרו. המומחים אמרו שהם יפרקו כאן את המכונה. אך הם לא הצליחו, כי לא ידעו איך ומה, וכאשר הם התחילו פורקים את חומרי הנפץ, התפוצץ המוקש. ואז נהרגו שני הברימים. כך נקם אלישע את נקמת החללים אשר נהרגו בבן־יהודה בירושלים. יחד אתם נהרגו קרוב ל־15 קצינים ערביים והרבה ערבים מחשובי המקום, אשר באו לחזות בפירוק מכונת־ההופת. אחרי המקרה הזה הביאו מיד את אלישע בפני בית־דין צבאי. דינו יצא להורג. ומספר הערבי כי אלישע טמון שם באחת הפינות בכפר חנין.

אימותו של פרט זה מוכיחה שכל הסיפור נכון הוא.

אחרי ששמענו את כל הסיפור הזה חזרנו אני ואבי הביתה ומיד התקשרנו עם ועדת שביתת־הנשק וגם עם הרבנות הצבאית הראשית ומסרנו על מציאת מקום הגופה. והם הבטיחו לטפל בענין ומאז עברו מספר חדשים. עד שקיבלתי ביום בהיר אחד, מהרבנות הצבאית, שהייתי בקשר מתמיד אתם, תשובה, שהלכו

להביא את גופתו של אלישע. זה היה ביום י"ז בתשרי תש"א (28.9.50). צלצל אלי הרב הראשי לצה"ל הרב גורן וביקשני לבוא ולזהות את הגופה. כמובן שלזה חיכיתי שנתיים וחצי בדיוק. רצתי מהר לבית־העלמין, כי לשם הביאו את הגופה וזיהיתי את גופתו של אחי אלישע היקר, שהקריב את עצמו, את כולו, את נשמתו למדינה הצעירה. אבל לא ראה אותה במו עיניו.

ואלה הדברים אשר אמר לי הרב גורן ביום נסיעתו להביא את הגווית. הוא מספר "נסעתי לבדי אל הכפר חנין בלוית 5 לגיונרים, כי כך הוסכם עם שלטונות הלגיון הערבי. הגענו למקום. שם קיבל אותי מוכתר הכפר, אדם מכובד מאד, כי כל האדמות שבסביבה של שני הכפרים הסמוכים לחנין, כפר דיר וכפר לקפיר הם שלו. כיבד אותי יפה והזמינני אליו הביתה על כוס קפה. לאחר מכן ניגשנו למקום הגוויה. הגוויה נמצאת במערה בתוך בור והיתה מכוסה מעט עפר וקש. הוצאתי את הגופה במו ידי ובדקתי אותה ומצאתי בה את הסימנים שמסרתם לי".

וכאן אמר לי הרב, שזה לו הפעם הראשונה שהוא מביא גופה במצב טוב כזה, כי גופתו של אלישע היתה שלמה. עד עכשיו הביא מספר גופות של חללים וכולם רק פירורים של עצמות. ואז מספר לי הרב גורן, שעל־יד המערה עמד חייל ושמר עליה, כי תושבי הכפרים שמעו לפני שבועיים שרוצים למסור את הגופה ליהודים. רצו לחטוף את הגופה. "אני, מספר המוכתר, שמתי משמר ליד המערה יומם ולילה. תושבי הכפר התכלו בי בעינים אכזריות. אבל לא יכלו לגשת, כי המשמר שמר עלי". "אתה רואה?" אומר לי המוכתר. "התכל בהם ותראה. כמעט אין משפחה בכפר שלא קרה נשהו. או קרבן או בעל־מום לכל החיים, מהתפוצצות מכונית־התופת, כי בשעת הפירוק ההאספו כל תושבי הכפרים לחזות במו עיניהם על האוטו של אנשי 'שטרן' ואז קרה האסון. ולכן הם רצו להטוף את הגופה ואני שמרתי אותה, יען כי הוא עשה מה שעשה. הוא כעת מת ולמת צריך לתת כבוד. כך נהוג אצלנו".

ועוד מספר הרב גורן: "המוכתר אמר לי, דבר אחד לא מבין, איך הגבור הזה העיז ללכת לשכם. בימי שלום אם יהודי היה בא לשכם היו הותכים אותו לחתיכות, לא כל שכן בימי מלחמה. אני לא יכול להבין. אז עניתי לו: אתה רואה, ככה הם הבחורים שלנו. אמיצים הם לשעת הצורך. "באמת, אמר הערבי, נכון, ורק מפני זה ניצחתם אותנו במלחמה וזה מגיע לכם".

זוהי הפרשה על גבור שכם, אלישע איבזוב (אברהם כהן) וגיבור "הסראיה" ביפו, אשר יצא לשכם ביום כ"ד באדר א' תש"ח, יום שישי, 5

במרץ 1948, והוצא להורג ביום כ"ו באדר א' תש"ט, יום ראשון 7 במרץ 1948, על־ידי בית־דין־שדה־צבאי של האויב, בכפר חנין, 3 כדורים נורו בראשו".
(עד כאן דברי אחיו)

פרשת חיה זיידנברג

ועוד פעולה אחת של לח"י, לא כפעולת קרב, כי אם פעולה, שמנעה אסון גדול וקרבנות רבים בתוככי תל־אביב, והיא פרי עבודתה של מחלקת הידיעות שלנו.

באחד מלילות שבת של שבט תש"ח נכנס לביתי (באותה תקופה כבר היינו חיים במצב של יציאה חלקית מן המחתרת המוחלטת) — דוד המאירי־בגין, האחראי למחלקת הידיעות, ומראה לי דו"ח על שיחה טלפונית, שנקלטה על ידי מחלקת ההאזנה שלנו.

השיחה היתה באמצעות מרכזיית יפו ובין אשה בשם חיה. האשה הבטיחה להחדיר ביום א', כלומר בעוד יומיים, פצצה למרכז תל־אביב.

המשוחח, היה דאוד יאסמיני, קצין הארגון הערבי של נג'אדה. בשיחה הוזכר גם שמה של בתורה בשם הניה משכונת בורוכוב.

לפנינו רק יום וחצי למניעת האסון. פתחנו בעבודה קדחתנית לגילוי זהותה של חיה זו. דבר ראשון שנודע לנו הוא, שגם ה"הגנה" קלטה שיחה זו וכבר עורכת חיפוש בשכונת בורוכוב אחר הניה זו, כדי להגיע על־ידיה לחברתה ה"חמודה".

מפי עתונאי צרפתי, שעמד עמנו בקשר, נודע לנו על טלפוניסטית אחת במרכזיית יפו בשם רוז, המאוהבת בקצין דוד יאסמיני. היא קיבלה בחיה זו, שהיתה מתחרה רציונית על אהובה ומוכנה היתה לנקום בה.

אך את שם משפחתה של חיה אין היא יודעת, ורק זאת ידוע לה, שלאמה הנות ירקות בחולון.

כל המחלקה הועמדה על הרגליים והחלה בחקירה בחולון. כל האוהדים שלנו נתבקשו למצוא מהר ככל האפשר, בעלת חנות־ירקות, שיש לה בת בשם חיה.

ו.יענו.

נתברר שהיא עובדת כאחות בבית־חולים ממשלתי, אשר בדרך בין בת־ים לחולון, ואף ידועה כ"ידידה" של ערבים זה שנים רבות. גם את כתובת האם קיבלנו, אך יחד עם זאת נאמר לנו, שאין היא מבקרת אצל אמה אלא לעתים רחוקות.

החלטנו לחפש א זה במקומות אחרים, אך גם לא להניח את הבית.

ואכן, שוב האירה לנו ההצלחה את פניה.

ליד הבית בשדרות דוב הוז הצבנו משמר. בבוקר השכם, בשעה 4.30 נכנסו אנשינו פנימה והציגו עצמם כאנשי "משמר העם". זה היה כינויה האחרון של ה"הגנה".

וכאן חיכתה לאנשינו אפתעה נעימה. חיה היתה בבית.

ביקשנו ממנה להתלבש ולצאת עמנו למפקד של "משמר העם", לשם "בירור". היא התלבשה ויצאה עמנו. הוכנסה למונית והובאה למושבה הדר שבשרון, שם היה לנו בית בודד בפרדס, שכמעט כל המשפטים והבירורים המיוחדים התקיימו בו. רק בדרך גילו האנשים את זהותם, והודיעו לה שהיא מובלת למשפט בפני לוחמי חרות ישראל.

תחילה ניסתה להכחיש הכל. אך כשהוקראה לה השיחה הטלפונית הודתה, שיאסמיני הוא אהובה. אמנם הבטיחה לו להחדיר את הפצצה, אך לא התכוונה לעשות זאת באמת. ביום ראשון היתה מודיעה לו על "חרטתה".

היא כתבה הודאה זו בכתב ידה:

"אני, חיה זיידנברג, הגרה בחולון, שד' דב־הוז שב' עם, מודה בזאת שעמדתי בקשרים עם ערבי בשם דוד יאסמיני. הבטחתי לו באחד הימים להכניס פצצה לתל־אביב. ערבי זה הוא אהובי במשך שש שנים רצופות. הייתי מבקרת אצלו לעתים תכופות ביפו. לאחרונה קבעתי אתו פגישה ביום א' 1.2.48. חיה זיידנברג

ואלה פרטי השיחה הטלפונית, שגילתה את המזימה ופרטי החקירה האחרונה:

שיחה שהוקלטה בשעה 19.00, בין חיה, תל־אביב, לבין דייויד "מלון קונטיננטל" יפו

א. חיה; ב. דייויד.

א. אני יוצאת לעבודה.

ב. מדוע לא נשארת בבית?

א. ומאין אקח כסף? אמא לא תתן לי. מתי אוכל לראות אותך?

ב. אמרתי לך כבר, אתראה אתך בתנאי שתעשי מה שאמרתי.

א. מה אתה רוצה?

ב. אני רוצה שתעבירי פצצה לתל־אביב. אני אסדר את הכל. עליך רק להניח אותה במקום שאגיד לך.

א. אני אהשוב על זה. אני רוצה לראותך.
ב. לא תראי אותי אם לא תסכימי.
א. טוב. אמור לי עכשיו, מתי אראה אותך?
ב. אם תעני לי קודם על התנאי שלי, אומר לך.
א. (לאחר השהיה קצרה) טוב. אעשה מה שאמרת.
ב. המסכימה את?
א. כן.
ב. טוב. אני אסדר הכל, ואמסור לך.
א. הרוצה אתה, שאבוא אליך עכשיו? אני יכולה לבוא ליפו.
ב. לא, אל תבואי. לא אראך עד שנסדר את הפצצה לתל־אביב.
א. טוב, הרוצה אתה שאטלפן אליך ביום ראשון לפני שאבוא ליפו, בשעה 10.00 לפנה"צ?
ב. טוב, תצלצלי למפקחת רוז והיא תקשר אותך עם הבית, אחרת לא הקבלי כל מספר ביפו, עכשיו את יכולה ללכת לאן שתרצי.
א. אני אטלפן אליך ביום ראשון, בשעה 10.00 ואתה תכין את הכל. אל תצא לשום מקום ותחכה לי.
ב. בסדר!

חיה הודתה ופרצה בבכי. היא הודתה שהיתה מוכנה לעשות הכל עבור מאהבה דאוד, לא עמד בה הכוח להתנגד לו. היא הודתה ששיקרה ושפעמים מספר בילתה אתו ביפו. דאוד שבר אותה, הכניע אותה. היא יודעת שעמדת לעשות מעשה פשע נגד היהודים, איננה ראויה לחיים.

לשאלת החוקר, למה שיקרה, ענתה חיה: שיקרתי, כי פחדתי לגלות את האמת. אני פושעת. מסרתי לדאוד ידיעות על עמדות ההגנה בחולון ובת־ים ואף ציירתי לו במו־ידי את העמדות. הוא דרש ממני ואני נכנעתי לו בכל. בזה נסתיימה החקירה.

פרשת חיה הובאה לידיעת המרכז. בית־דין־שדה דן את חיה למות ביריה.

פסק־הדין הוצא לפועל במקום, כדין מצב מלחמתי וכדין בוגדים. באותו בוקר יום א' הגיעה אף ה"הגנה" לביתה בחולון. אך היא איחרה.

הוצאנו מודעה על הוצאתה להורג של הבוגדת. גיפתה נמסרה לחברת קדישא, וחפציה האישיים, לאמה.

בחזית ירושלים

תוכנית ה„חלוקה", שהוחלט עליה באו"מ, הוציאה, כזכור, את ירושלים מתחום מדינת־ישראל, וקבעה לה מעמד של איזור בינלאומי. דוקא היא, ירושלים, לב־לבה של הארץ, לב־לבה של הכמיהה הלאומית, אלפי שנים.

למן החלטת החלוקה, שעמה החל השלטון הבריטי לאט־לאט מקפל את שילי שלטונו, החל מתהווה בירושלים מצב שונה מכל הארץ. בשפלת החל מתארגן מנגנון המדינה והוחל בהקמת הכוח הצבאי הממלכתי. אולם בירושלים היה המצב המדיני מעורפל. ראשי הסוכנות, שהתכוננו להקים הנהגת־עם ממלכתית במדינה — „מדינת השפלה", כפי שקראנו לה בעתונות שלנו — תבעו לשלוח צבא בינלאומי, שיהיה אחראי לשלומה של ירושלים, שיגן על „האיזור הבינלאומי".

מסדר של יחידת הלגיון

ובינתיים פתחו הערבים במעשי־איבה בירושלים, העלו באש את המרכז המסחרי, ולא נמצא כוח שיגן ויציל.

מצב מדיני זה, וגם עובדת ניתוקה של העיר מפעם לפעם, וליתר דיוק, ניתוקה המתמיד, תוך כדי פתיחת הדרך מזמן לזמן, יצרו למעשה מעין אוטונומית של ההטיבה הירושלמית.

הג׳יפ הראשון מטפס ועולה בהרים ב״דרך בורמה״.

הג׳יפים של לח״י עו־לים לירושלים ב״דרך בורמה״ ומעבירים מזון ותחמושת לעיר הנצורה.

נצטרף לכך גם גורם אישי מסויים.

כשברח יהושע זטלר מכלא עכו, בעת פריצתו, הוטל עליו התפקיד של ראש מחלקת־הפעולות. יהושע — מראשוני האנשים שהיו עם יאיר בימי

אנשי פלמ"ח מעבירים חבילות מזון לירושלים הנצורה

הפילוג, מקבוצת האריות המעטים והנועזים של אותה תקופה של בדידות והירואיות אישית.

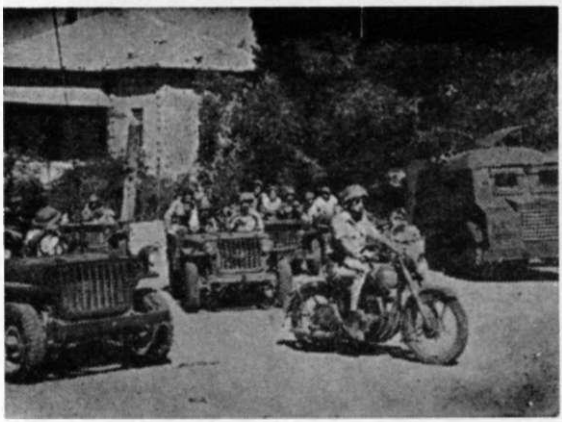
עלי הוטלו יותר ויותר תפקידים ארגוניים טהורים, שגברו יהלכו בגלל התרחבות השורות וריבוי המחלקות והסניפים. הכספים שנתעשרנו בהם, הודות למספר פעולות, פתחו גם הם אפשרויות ארגוניות חדשות. אולם בינתיים התחוללו התמורות הגדולות, והוחלט לפזר את החטיבה הלוחמת. מאיר (יהושע זטלר) התנגד לכך. הוא הודיע על נטישת התפקיד, ואף חשב על עזיבת התנועה.

אלדד העלה בישיבת המרכז, את ההצעה, להעביר את מאיר לירושלים, כאחראי לסניף לח"י שם. ההצעה נתקבלה. פעילותו של מאיר בירושלים הטביעה לא מעט את חותמה על המאורעות שארעו שם עד פירוק לח"י. כי בעוד אשר בשפלה היה ברור, שכל הנוער יצטרך להתגייס לצבא, שהקמתו החלה, היה המצב בירושלים שונה. שם הוסיפו להתקיים כל שלושת הארגונים בנפרד, כחטיבות צבאיות עצמאיות, כי עדיין לא החליטה גם הממשלה הזמנית, בחדשי קיומה הראשונים, להכניס את ירושלים — אף זו המאוכלסת אוכלוסיה עברית, אל תחת כנפי המדינה. לחטיבת לח"י בירושלים ניתנה, איפוא, האפשרות לבצע פעולות צבאיות.

ואם נרצה היום לסקור את המצב ששרר אז, אפשר לומר, שבחזית הערבית, חלקה של חטיבת לח"י בירושלים היה הרבה יותר גדול מחלקנו בשפלה. בשפלה היינו מסייעים לחזית הכללית, ובירושלים ביצעה החטיבה שלנו שורה של מיבצעים, שהצילו את העיר.

אריאלה בפעולה

חטיבת לח"י הממונעת, בדרכה לפעולה

גליון אדר ב' (א), הוא גליון ע"ח של "המעש", הוקדש כולו לחזית ירושלים. בגליון תאור כל הפעולות שביצעה חטיבת לח"י הירושלמית. על רקע מצבה הכללי של העיר.

הקרב על ירושלים

(מתוך „המעש" ע"ת, אדר ב' תש"ח)

בירושלים נלחמים על כל שעל אדמה, כי לפעמים נסיגה קטנה היא הרת־תוצאות לגורל שכונה שלמה. במצב הקיים, לנוכח התוכניות להפיכת עיר־הבירה לשטח „בינלאומי", אבדן שטח כל שהוא, יכול להיות בכיה לדורות. בירושלים — השכונות העבריות והערביות משמשות בערבוביה; ורבות גם השכונות המעורבות. עזיבה או נסיגה משכונה אחת, מסכנת מיד את השכנות.

המעמד היהודי בעיר הורע עוד בימי מאורעות 39—1936. מאז נעזב על ידי היהודים אותו חלק של רחוב יפו, הגובל עם שער יפו בחומת העיר העתיקה. באותם המאורעות שהולידו את ה„הבלגה" — מסוה לחוסר תבונה והעדר אומץ־לב — אבדנו גם את הישוב העברי בחברון אחרי הרצח האכזרי של תושביו. את חשיבותו של קיום ישוב עברי בחברון מתחילים להבין רק עכשיו, אחרי הקרבות האכזריים בגוש־עציון.

ה„גבורים" הערבים מתעלקים בגופות חללינו

המאורעות פרצו בירושלים למחרת ההצבעה באו"ם, בסביבת המרכז המסחרי החדש. לו השכילו אז אנשי ה"הגנה" להבין את המצב לאמתו, והיו משיבים מנה אחת אפיים במקום לחזור על הסיסמות השיגרתיות: "לכבות את השרפה", "לאתר את המאורעות" — (אנחנו מצטטים מכרוזי "החומה" הראשונים על "ההבלגה" לא חזרו הפעם. יותר מדי הושגאה המלה הזו על הנוער) והיינו מצליחים להפוך את התקפת האספסוף הערבי לתבוסה גמורה. במקום זה התנהגנו "בשיקול" והתוצאה היא, שלמרות כל ההכרזות המפוצצות על "אי־פינוי" המרכז המסחרי, היה למעשה פינוי והתרחקות נוספת מן העיר העתיקה הנתונה במצור.

אותה תמונה חזרה כמעט בכל מקום. השכונות של שמעון הצדיק ונחלת־שמעון, החולשות על הכביש להר־הצופים, משכן האוניברסיטה ו"הדסה", נעזבו גם הם מתושביהן היהודים. אנשי ה"הגנה" מחוסר המעש שלהם, לא הצליחו להשתלט על הבהלה שהתפשטה, ולולא לוחמי חרות ישראל, שגם כאן היו מפלסי הדרך, מי יודע מה היה מצבנו היום. ה"הגנה" ניסתה מאוחר יותר ללכת בדרך שלוחמינו הצביעו עליה מלכתחילה. אבל היה כבר מאוחר מדי, וה"הגנה" נתקלה גם בבריטים ולא היה לה האומץ, על אף הנסיונות המרים, לנהוג בהם כבאויבים.

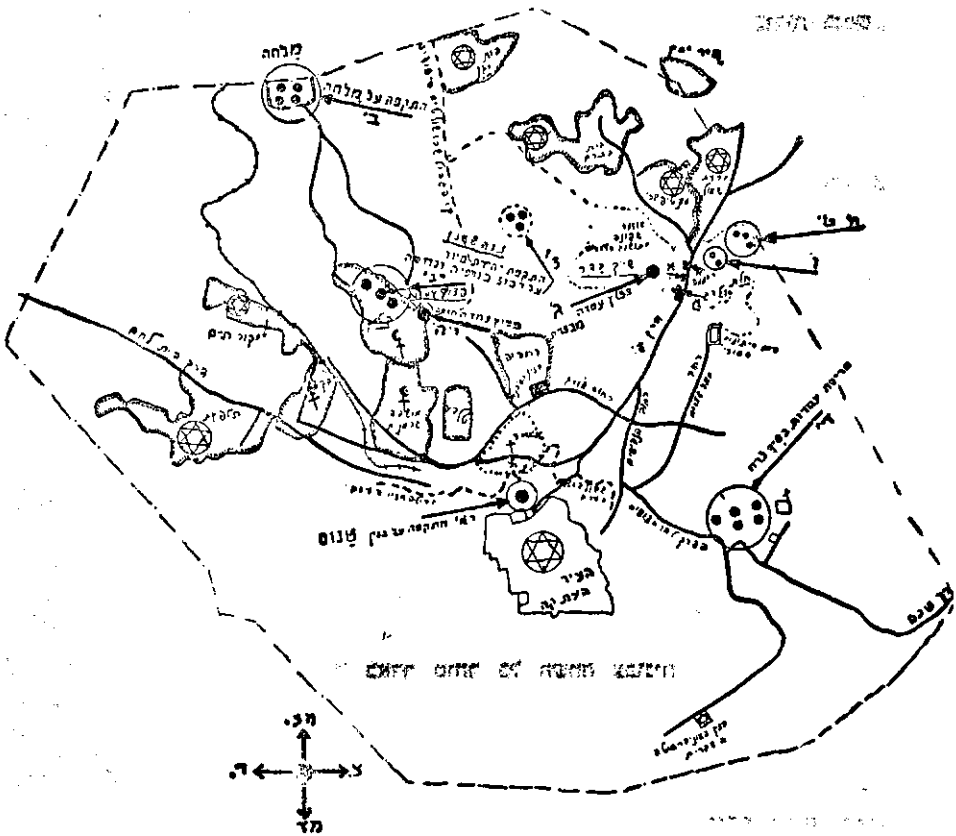
הטעולה ברוממה

המפנה לטובה חל בצפון־מערבה של ירושלים, מקום שנמצאת השכונה המעורבת רוממה. דרך השכונה הזו עובר הכביש לתל־אביב, ומכאן פעלו המודיעים הערבים של הכנופיות, שהיו מאותתים לכנופיות, שפעלו בהרים, לאורך הכביש, על יציאת שיירות עבריות לתל־אביב.

היהודים היו כאן המיעוט. ולאחר שהושלך רימון על אוטובוס יהודי, החליטו לפנות את השכונה. ה"הגנה", "מסיבות תכסיסיות", לא התנגדה לפינוי. פינוי כזה היה מנתק את השכונות העבריות ממערב גבעת־שאול, מונטיפיורי, מושב זקנים, עץ חיים, שכונת בן־ציון החדשה, שכונת "המקשר", הג'רז', בית־הכרם, יפה־נוף, בית־וגן — מלב ירושלים העברית.

אילו הוגשם הפינוי הזה, והיתה הדרך לשכונות האלה לשדה־קטל בשביל יהודים, כדרך לתלפיות ו"הדסה" היום. לוחמי חרות ישראל החליטו, שיש להציל את המצב.

קבוצות לוחמים התקיפו בתי־קפה ערביים, ששימשו בתי־יועד לכנופיות, בתת־מקלעים וריימוני־יד. (השטח מסומן במפה בנקודות שחורות בתוך עיגולים).

מפת הפעולות של חטיבת לח"י בירושלים

התוצאה לא איחרה לבוא. השטה המסומן במפה ב"א" פונה כולו מיושביו הערביים. וכדי למנוע מאנשי הכנופיות את אפשרות ההשתלטות על הבתים, ניתן לבעלי הבתים הערבים ברוממה אולטימטום: או שהם מקבלים דיירים יהודים, או שבתיהם יופצצו. הערבים נכנעו והסכימו לקבל דיירים, לפי שכר דירה שנקבע על־ידי מוסדות עבריים. ביום גרים ברוממה רק יהודים. ברובם פליטים משכונות אחרות.

הפעולה במלחה

רבות סבלו תושבי בית־יוגן מקלעי הכנופיות, שקבעו להם מקום בכפר הערבי מלחה. קבוצת לוחמים חדרה לכפר מצד ההרים, בעורף האויב, בדרך

בה מתנהלות הכנופיות. הפעולה הנועדה הצליחה ונגרמו לאוייב אבידות בנפש וברכוש (ראה השטח המסומן ב„ב").

אנשי מלחה פנו לעסקני ה„הגנה" בבית־וגן וביקשו לכרות ברית־שלום. הברית נכרתה ועד היום הזה אין יורים ממלחמה אל ירושלים העברית!

הפעולה בשייך באדר

אחרי שרוממה פונתה מתושביה הערביים, התרכזו בנופיות ערביות בשכונה הערבית שייך באדר, דרומה מרוממה. היו שמועות, שהערבים מתכוננים לכבוש את רוממה ולגרש את היהודים מתוכה. הוחלט לטהר את שייך באדר ולהבטיח את החלק הצפוני־מערבי של ירושלים מהכנופיות.

יחידה חזקה של לח"י חדרה לבית, שבו השתכנה הכנופיה. הבית מוקף גדר אבנים והיה צורך לעבור כ־50 מטר בשטח גלוי. הלוחמים כבשו את הפתח והניחו בו חומר־נפץ. הבנין נהרס, ואנשי כנופיות רבים נקברו תחת ההריסות. בהריסות נמצא נשק. התוצאה: השכונה פונתה כולה ויהודים נכנסו לגור בבתים. ה„הגנה" הציבה עמדות שמירה. (ראה במפה השטח המגודר בנקודות והחץ המוביל מ־„ג").

עם הפעולה בשייך באדר טוהר כל השטח צפונית־מערבית מירושלים. והכביש התיוני עובר עכשיו כולו במבואות ירושלים בשטח עברי.

הפעולה בשייך ג'יראח

בית־ישראל, השכונה היהודית הגובלת בשיך ג'יראח, סבלה קשות מהתקפות אנשי הכנופיות שנתמכו כאן על־ידי הלגיון הערבי. ה„הגנה" פינתה את העמדות בגבולות. אנשינו תפסו את העמדות ותחזיקו בהן כשבועיים. הקלעים הערבים הוסיפו לפגוע בשכונה. והוחלט לעבור להתקפה נגדית. הכפר הערבי שוכן כאן על גבעה החולשת על הסביבה. בקירוב מקום נמצא בית־הספר לשוטרים המצוייד בזרקור ועמדות מקלעים. (מסומן במפה ב־X) בקירוב מקום נמצא גם מחנה צבא, עם פלוגה הנמצאת בתמידות במצב הכן.

הוחלט לפוצץ ששה בתים ועל־ידי כך להרחיק את הכפר הערבי מהשכונה היהודית. הונחו מוקשים, שמנעו מהצבא והמשטרה לגשת למקום. הפעולת בוצעה. ארבעה מבין ששת הבתים פוצצו. הצבא והמשטרה שתפסו עמדות בכפר, מנעו את גמר הפעולת.

תעולה בקסטון

מכאן נפנו לוחמינו לדרום, בדרום שוכנת השכונה המעורבת קטמון, והיא בעלת חשיבות מיוחדת. בצפון היא גובלת ברחביה — לב ירושלים העברית, ומדרום־מזרח, במקור־חיים. בשכונה זו נמצאו שני בתים של בריטים. מלפורד ובראונינג, שחלשו על רחביה וקרית שמואל. האנגלים פינו את הבתים, זבו ביום נראתה בהם תנועה חשודה של ערבים. הוחלט לפוצץ אותם, לפני שתהיה לערבים שהות להתבצר בהם. הפעולה בוצעה, אך הבתים ניזוקו רק בחלקם (ראה המקום המסומן ב־"ה"). הפעולה הזאת שימשה דוגמא ל"הגנה" לפעולות דומות שהיא ביצעה אחרי כן. (פיצוץ מלון "סמירמיס" וכו').

הפעולה בליפתא העלית

עם פינוי רוממה מתושביה הערבים, התבצרו הכנופיות בגבול השכונה היהודית במקום הנקרא חלת־אט־טרחה, ובעברית, ליפתא העילית. הוחלט להרחיקם. הפעולה בוצעה בהצלחה. הערבים התרחקו והכפר נתרוקן מתושביו (ראה החלק המסומן ב־"ו").

קרב עם כנופיה בהרים

בהרים, על־יד נוה־שאנן, נתקלה קבוצת סיור שלנו בכנופיה ערבית שמנתה 12 איש. התפתח קרב על־יד הבתים המסומנים ב־"ח". רוב אנשי הכנופיה נהרגו, היתר ברחו. לאנשינו לא נגרמו אבידות. הבתים הערביים ב־"ח" פונו. כתוצאה מכך — הורחק קו הגבול, שבו שולטים היהודים בהרים מדרום עד לעבר נוה־שאנן (ראה במפה הקו השחור העובר דרומית מבית־וגן).

מארב לכנופיות

נתקבלו ידיעות שהכנופיות חודרות בלילה לתוך בתי ליפתא העילית, שפונתה מתושביה. הוחלט לשים להם מארב. יחידת לח"י נכנסה לכפר ובדקה את כל הבתים והבקתות שנמצאו ריקים. אחר־כך תפסה היחידה בית החולש על הסביבה והתבצרה בו. היחידה שכנה בכפר משעה שש בערב עד חמש לפנות בוקר. ב־4.35 לפנות בוקר נראתה כנופיה מתקרבת לבית, ובראשה גשש. הוחלט ללכדו חי, כדי לא להבהיל את הכנופיה. במקרה הרעיש אחד האנשים והכנופיה נמלטה להרים, כשהיא מלווה ביריותינו.

השמועה על סיורינו פשטה בתוך הכפרים הערביים בסביבה, וגרמה למבוכה ופחד.

נכבדי הכפר הערבי „דיר יסין" פנו לראשי גבעת־שאול וביקשו לכרות ברית לאי־התקפה. הברית נכרתה ונשמרה עד עכשיו.

ליפתא נפקדת שנית

אחרי זמן־מה התאוששו אנשי ליפתא וחזרו לכפרם. נתקבלו ידיעות, שנשלחה אליהם תגבורת של אנשי כנופיות. הוחלט לפוצץ את הבית, שבו שכנה קודם יחידת לח"י כל הלילה, בית סמוך לו, החולש על הכביש לתל־אביב, ואוטובוס צבורי שהיה מביא את אנשי הכנופיות לכפר. הבתים נהרסו כליל.

הערבים פנו לועד־הקהילה בבקשה שהיהודים יתפשו את בתיהם. כיום גרים בליפתא הרצחנית, שהתפרסמה לשימצה, עוד במאורעות הקודמים — יהודים. גם בתי־שנלר בסביבה, שהם רכוש האוייב, ושבהם גרו ערבים, פונו מתושביהם ובקרוב יכנסו לגור בהם יהודים. (ראה במפה ח' וט').

קסטון בשנית

יום לאחר שהערבים ביצעו התקפה על קטמון היהודית, הוחלט לגמור את העבודה שהוחל בה פעם, ולהרוס את הבתים הענקיים של מלפורד ובראונינג. המטרה היתה להרחיק את הערבים מהשכונה, ועל ידי כך להבטיח את העורף של רחביה ולשפר את מצב היהודים הגרים בטלביה.

הפעולה בוצעה, והבתים נהרסו כליל.

התקפה על בנין טאנוס

ההתקפה על בנין טאנוס, הנמצא בלב ירושלים הערבית, יירשם בקרבות עיר־הבירה, כאחד המיבצעים הנועזים ביותר שנעשו אי־פעם. בבנין הזה נמצאת מיפקדת הכנופיות האזוריות ועל מבואותיו שומרות עמדות ערביות רבות. על ידו נמצאות גם מצודות בריטיות רבות, המצוידות בזרקורים.

יחידתנו עברה את השטח אשר עליו תולשים הערבים בזחילה. שעות זחלו לוחמינו ומטעני־הנפץ על גבם, בתוך שטח ערבי טהור, ולשלומם התפללו ולעוז רוחם התפללו לא רק חבריהם, אלא גם אנשי ה„הגנה" בעמדותיהם. היה זה יום גדול ליהודי ירושלים לכשנודע להם, שבנין טאנוס פוצץ והועלה באש.

קטמון בשלישית

בשלישית נפקדה קטמון הערבית, ממקום שלא ציפה האוייב, שמשב צפויה לו סכנה: מההרים. בפעולה זו פוצץ בית על חמשה־עשר אנשי־הכנופיות ששכנו בו. שני בתים אחרים הותקפו. התחיל פינוי המוני של הערבים מקטמון.

גם ה"הגנה" התעוררה למטשים. אחרי שאשה יהודיה הותקפה בטלביה, פקדה ה"הגנה" על הערבים לפנות את השכונה.

כאן התערבו ה"נייטראליים" והכניסו את טלביה לשטח הבטחון... גם קטמון גודרה וחולקה לשניים, לחלק יהודי וערבי. עובדה היא, שערביי קטמון מתנגדים עתה לחדירת הכנופיות, מפחד מעשי־תגמול.

ייהודן של קטמון וטלביה הוא הכרחי, אם ברצוננו להבטיח את התחבורה למקור־חיים ותלפיות. על־ידי סלילת כביש מקטמון למקור־חיים ומשם לתלפיות, היו נמנעים מלנסוע דרך בית־הדפוס הממשלתי (סביבת תחנת הרכבת), שהוא מקום מועד לפורענות.

הקרב על ירושלים ולקחו

יש לקח מקורות הקרב בירושלים. לקח מכשלונות ולקח מהצלחות. בכל מקום שאומץ־לב ועוז־רוח פעלו, האירה גם ההצלחה את פניה. ובכל מקום שהאנשים הסתבכו בשמירה, היו לנו כשלונות.

ואין להגיד שהבריטים מפריעים. ודאי שמפריעים, הלא אויבינו הם. ובלב שקט יותר אפשר לכבד אותם במנת עופרת, מאשר את הערבים המוסתים, שסוף־סוף הגם רק מכשיר בידיהם.

אילו היתה ה"הגנה" מתנגדת למסירת נשקה, מן היום הראשון; אילו היתה עוברת להתקפה למחרת התחלת הפרעות — היה מצבנו בירושלים אחר משהוא היום. לא אנו היינו אז במצור — אלא הערבים.

במיוחד נכון הדבר ביחס לשכונותינו בצפונה־מזרחה של ירושלים. כל זמן שלא נשתלט על שייך־ג'יראח, תעלה לנו התחבורה עם הר־הצופים בקרבנות מרובים. וכל עוד שלא נשתלט על צפון־מזרח ירושלים כולה, יישאר הכביש הערבי לשכם פנוי לתנועה חפשית של הכנופיות.

בירושלים היה לח"י למורה דרך לנוער העברי. לא במלים, אלא במעשים, הראה את דרך מלחמתנו היחידה נגד הרוצחים מן הכנופיות, ומגיניהם הבריטים.

כה לחי!

דו"ח זה מסתיים בראשית אדר ב', ועדיין לא תמה פרשת פעולות לח"י בבירה המבודדת והמוזנחת.

בסוף אדר יצאו אנשי לח"י בירושלים, בשיתוף עם אנשי אצ"ל, לכיבוש הכפר דיר־יאסין. כיבושו של כפר זה נתפרסם בעולם כולו. בקרב מבית לבית נהרגו כ־250 ערבים. הידיעה פשטה חיש בכל הארץ, ומאז החלה בריחה המונית של ערבים, כל אימת שהתקרבו כוחות ישראליים. כפי שהודו אחר־כך הערבים, ימקורות חוץ־לארץ, היתה לפרשת דיר־יאסין, השפעה מכריעה לבריחתם של חצי מיליון ערבים מהשטחים שנכנסו לתחום מדינת ישראל.

קרבנות אחרונים במחנות ירושלים

(מפי עדי ראיה)

בירושלים היה קיים מחנה לח"י נפרד. בהתקפות האחרונות על העיר העתיקה השתתפו יחידות לח"י. אך פקודת הפסקת־האש על־ידי ברנדוט נתקבלה על־ידי ה„הגנה", והכוחות נסוגו, אף על־פי שכוח הפריצה של אצ"ל כבר חדר לעיר העתיקה.

במחנה לח"י בירושלים, בפיקודו של מאיר (תקופה מסוימת ישב שם גם אלדד) אורגנו יחידות־קרב, ואומנו צעירים, מתוך תקווה, שבאחד הימים תינתן האפשרות לכבוש את העיר העתיקה. — בהכנות אלה נפלו קרבנות: בהתפוצצות שחלה במחסן, נהרגו אריאלה, זמיר, כוכבה, מיכאל, ועוזי.

לא ה„מדוע" של נפילת הלוחם, משפיע כל־כך על הנותר בחיים. ה„איך" — צורת הנפילה — משפיעה יותר. חברינו נפלו בצורות שונות ומשונות, למן הגרדום ועד מוות משחפת, בהשפעת תנאי המחתרת. והיו גם מקרים, מיעטים ביחס, בהם נפלו חברים, כתוצאה מפליטת־כדור, או התנפצות רימון.

מקרים כאלה הכאיבו במיוחד. נדמה היה לנו לעתים, שהיה זה מוות חינם. רק אחר כך, כאשר נתקרבנו לתנאי קרבות בחזית, כאשר פגשנו חיילים ותיקים, נודע לנו, שאחוז גבוה מאלה „הנופלים בשדה הקרב", נופלים מכדור תועה, או בדומה לזה ו„במלחמה כמו במלחמה". אפשר לצמצם מספר והיקף של מקרים כאלה, אך למנעם, אין בידי איש. מטבעם של כלי מוות להמית.

הקרבנות האחרונים במחנות בירושלים, אריאלה, זמיר, כוכבה, מיכאל ועוזי, שנפלו ב"ח בתמוז תש"ח ורפאל מנשל — בכ' בתמוז תש"ח — היו קרבנות אסון, או קרבנות המלחמה, שחייבה אותנו לאגור נשק, ולהתהלך חמושים.

י"ח בתמוז, בעצם ימי ההפוגה השנייה, מסתובבת אריאלה, המפקדת

האהובה — זו שהיתה מפורסמת בירושלים, בקרב כל הגופים הלוחמים, כלוחמת ומדריכה למופת — בבסיס. אריאלה מנסה לעלות על גיפ, כדי ל„פלוש" לשפלה, בדרך בורמה ולראות את הוריה. משום־מה היא דוחה נסיעתה ו„בינתיים" ניגשת לעזור בסידורים במחסן התחמושת.

זמיר, המדריך — איש מחתרת, שהשתתף בקרבות נגד הבריטים ונגד הצבאות הפולשים — הולך גם הוא לעשות משהו בינתיים במחסן, אותו יום, אחר־הצהריים, עליו להתחיל בהדרכת ה„חדשים", שבאו למחנה. החדשים הללו וותיקים שבוותיקים המה, חוזרי קניה, אך ידיעתם בהלכות לחימה נתיישנו מעט, בשנות המאסר הבריטי. עתה יש ללמדם שימוש בנשק חדיש ובשיטות לחימה חדשות.

ועוד עוזרת שם כוכבה, הלוחמת הצעירה, שהספיקה בימי חייה הקצרים גם לשבת במאסר בריטי וגם להיפצע בשעת ההתקפה על העיר העתיקה.

ועוד שניים: מיכאל, הנשק, צנוע, לא מתבלט, ועוזי בן הלל, כמעט ילד והוא מסתובב במחנה. בן־בית הוא יותר מן הגבוה שבמפקדים. בכל מקום יש לו „פרוטקציה". איש אינו עומד בפני קסמו. עם השומר משתתף הוא בשמירת לילה, למרות ההוראות (מי יתנגד לו?).

ולמחסן איך הגיע? קל להאשים לאחר מעשה. אך גם הקשוח שברבי־הסמלים, לא היה עלול למנוע כניסתו שמה ומה גם שעוזי הצעירון, נהג באחריות, ואנו תקופה ארוכה מאוד לא ידענו כמעט אסון בחמרי־נפץ, עד שידענו...

איך קרתה ההתפוצצות, לא נודע, וגם לא נוכל לדעת. הארבעה — זמיר, כוכבה, מיכאל ועוזי נמצאו מיד מתים. אריאלה נשארה בחיים עוד מספר שעות, אך גם מפיה אי אפשר היה להציל דבר ברור.

יומיים אחר־כך, בכי בתמוז, נפל רפאל מגשה. הוא היה עתונאי צעיר, וזמן קצר לפני כן נשא אשה. חדש היה בשורותינו, וחברים אהבוהו, כי חשו, שבחיפוש אחר האמת והיושר הגיע אלינו. אנין־דעת היה ומסוגר, מעין טיפוס כל־כך לא „צברי", בחברה התוססת שלנו. ולמרות זרותו, אהוב. הטילו עליו להיות סופר „מברק" בירושלים, ויום־יום היה משדר מירושלים לתל־אביב. אחר מותו נמצאה בכיסו רשימה על יהודי אמריקה ויחסם לירושלים. רשימה זו נתפרסמה אחר־כך ב„מברק".

יהי זכר הששה ברוך ונשמתם צרורה בצרור לוחמי ישראל.

ירושלמי

דרור, מרדכי בן עוזיהו, ירושלים, כ"א באייר, תש"ח

רבות הפעולות שהשתתף בהן, ומכולן יצא שלם. תפקידו במחתרת היה מתכנן פעולות. בימי השלטון הזר היה מדריך ומחנך נוער של המחתרת. היה יוצא לכבישים, מניח מוקשים וממרחק־מה מפעיל אותם בשעה שעברה במקום מכונית אנגלית. רבים הפיל בדרך זו. ואחר־כך, בירושלים, השתתף בכיבוש השכונות המערביות של העיר. היה בליפתא ובקאטמון ובדיר יאסין.

הוא נהרג במקרה אסון, באופיו היה מדריך ומחנך ובתפקיד זה נפל. בשעת אימונים נפלט כדור ופגע בו.

הקרב על עין־כרם (מותו של עוזי הג'ינג'י)

זה לא מכבר נתפרסמו רשימותיו של מצביא אמריקאני. והוא ציין שלא פעם קורה שיחידה צבאית נחלה נצחון גדול בקרב ולא ידעה על כך... החיילים מאוכזבים ובושים, נדמה להם שנכשלו.

כדבר הזה קרה ליחידת לח"י, בראשותו של "עוזי" הי"ד, שיצאה להתקפה במשותף עם ה"הגנה", על המשלטים המגינים על עין־כרם, שהיתה או כפר ערבי. היחידה לא הצליחה לבצע את המשימה הטקטית שהוטלה עליה ונסוגה אחר קרב של שעות, שבו מצאו מותם חמישה לוחמים, ביניהם המפקד עוזי, האנשים שנסוגו לא ידעו אז שהם משכו אליהם את כל כובד אש האויב ואיפשרו ליחידה השניה (של ההגנה) לבצע את משימתה. הם גם לא ידעו שבשעה שהם נסוגו הרי בעבר השני הסיקו הערבים מסקנה מההתנגדות העקשנית, שאין ביכולתם שלהם (של הערבים) להחזיק מעמד. הם נמלטו, בהיוודע להם שבהתקפה השתתפו אנשי לח"י.

והנה דברי חביב שמעוני, שהשתתף בהתקפה ולחם בשורות היחידה של ה"הגנה":

"בזמן כיבוש עין־כרם, לא הייתי חבר לח"י והשתתפתי בהתקפה בשורות ההגנה. מצב זה מאפשר לי לדון בחלקם של לח"י מתוך אוביקטיביות מוחלטת. ראיתי אותם בפעולה שלא הצליחה היות ולא השיגה את משימתה, אף כי למעשה ניצחו. מבחינה צבאית אי־אפשר היה לדון אותם לכף חובה, ומבחינת יציבות רוח הלוחמים, אי־אפשר היה שלא לתמוה לה — רוח הלוחמים לא ירדה מחמת הכשלון. היה ניכר שהאנשים רגילים להצלחות ולכשלונות כאחד, וכל בר־דעת מוכרח להכיר, שתכונה זאת היא רכוש צבאי, שרק חיילים מנוסים שחושלו בקרבות מגיעים אליו.

עין־כרם שוכנת בתוך תומת ביצורים מורכבת מארבעה משלטים, שהוקמו על ראש גבעות רמות, ושמהם רק אחד נמצא בידינו, המשלט הרם ביותר והנוח מבחינה אסטראטגית היה מיס־קרי (מאחורי עין־כרם). משני צדדיו נשאי המשלטים „חירבת־אל־חממה" ומשלט שקראנו לו „צריף הפח". עוד לפני מספר חדשים כמעט ששותק המשלט „חירבת־אל־חממה" על־ידי פעולות הפלמ"ח, או פוצץ ה„בית הלבן" אשר שימש בסיס לעמדותיהם של הערבים. למשלט זה לא היתה חשיבות רבה לערבים. היות והגישה אליו, מצידם, הצריכה טיפוס במעלה גבוה ותלול. למעשה יצא שהמשלט היה שטח הפקר.

לא כן „צריף הפח" ששלט על הקשר בין עין־כרם והכפרים האחרים. ההשתלטות על משלט זה היתה קלה לערבים, מאחר שהוא נמצא באותו מישור, עליו נמצא גם משלט מיס־קרי, ולכל המשלטים הערביים שבאותה סביבה גישה קלה ונוחה אליו. כיבוש משלט זה היה משתק כל אפשרות של הגשת עזרה והבאת תגבורת לעין־כרם מכל צד שהוא.

זאת ידעו הערבים יפה ומשום כך השקיעו בו את מיטב כוחותיהם ושקדו על ביצורו ושמירתו. ההגנה על משלט זה לא היתה דומה להגנה על משלטים אחרים שבידם וההבדל הורגש בבירור. כפי שנוכחנו אחר כך היה כיבוש המשלט גורם גם לכיבוש מיס־קירי. הוא גם חסם לפנינו את הדרך לעין־כרם ונמצא במקום שקל היה להשתמש בו כמשלט־נגד למשלטים ערביים אחרים.

המטרה והמשימה העיקרית היתה, איפוא, כיבוש „צריף הפח" ואילו ההתקפה על „חירבת־אל־חממה" באה לשם הסחה וכדי למנוע ריכוז כל כוחות האויב בהגנה על „צריף הפח".

משקיבל הלח"י על עצמו את כיבוש „צריף הפח", הרי שהפכו לציר הפעולה ועיקרה. כולם הבינו זאת וההרגשה בין אנשי־הצבא, שהשתתפי בפעולה, בתוכם גם אני, היתה מרוממת. וכאן רצוי לעמוד על צד פסיכולוגי שבדבר: עצם השתתפות לח"י בפעולה הכניסה, משום מה, בטחון באנשים. היכנסה בהם הרגשה שהפעולה מוכרחה להצליח. יש לזכור, שבתקופה ההיא, מעטים היו בצבא חיילים שהשתתפו בפעולות של ממש ושנתנסו בתהפוכות המלחמה. אף המתנגדים ראו את לח"י כראות לוחמים שצורפו בכור הקרבות ושהוכיחו בעליל שיש בכוחם לבצע מעשים נועזים. לא היתה זו כל התבטלות עצמית מצד אנשי צבא ההגנה, אלא הכרה בעובדה וישר־לב.

אשר לציוד אנשי לח"י, היה מספיק במקרה זה, ואשר לאנשים, היתה בהם החלטה נחושה להצליח ויהי מה. ובכל זאת היה פגם. לפי דעתי שורש

השגיאה היה שמפקדי לח"י, בניגוד למפקדי הצבא, לא קיבלו הסברה מספקת על כוח ושיטות מערכת ההגנה של הערבים.

הפעולה החלה אחרי חצות. המשלט חירבת־אל־חממה נכבש כמעט ללא התנגדות. רק בשלב הסופי נורו מספר יריות מרובי־ציד ונזרקו רימונים. עד כהרה, תחת לחץ הצבא, ברחו הערבים הבודדים, שישבו בעמדות, אל הכפר. אמנם, אחר כך ניסו בהתקפת נגד להוציאנו מן המשלט, אולם כאמור לעיל, מצריכה הגישה אליו טיפוס במעלה תלול, שכך מן הנמנע היה שיחזרו שנית למשלט זה...

לא כן ב„צריף הפח". אמנם, בתחילה התקדמו אנשי לח"י, אולם עד מהרה הבחין בהם האוייב וריכז כוח רב בעמדות מבוצרות לפי תכנית יעילה. ריכוז האש היה חזק והקרב קשה. גם האוייב ידע את מה שמצפה לו עם כיבוש „צריף הפח" והחליט להגן עליו בעקשנות. ובכל זאת היתה התקדמות אטית. הלוחמים רותקו לקרקע. לערבים זרמו תחמושת ואנשים, אך אל אנשי לח"י היה מן הנמנע להעביר תחמושת. בהכרח ניתנה הפקודה לחסוך בכדורים ורימונים.

ושעת הבוקר קרבה. השטח הלך והתוויר. אם לא תסתיים הפעולה לפני שעת הבוקר המוקדמת, ייחרץ גורל הפלוגה לכליון גמור. השטח היה גלוי לאוייב והלוחמים שכובים לעיניו בלי־מסתור. היה צריך לפעול במהירות.

עוזי נתן את הפקודה להסתערות. אם הג׳ינג׳י פקד, אין להרהר אחר דבריו. הלוחמים הסתערו והגיעו כמעט עד לעמדת האויב. כאן התנקם בלוחמים חוסר האינפורמציה שלהם על השטח. הם לא ידעו ולא הכירו את שטח המוקשים שהשתרע מספר מטרים לפני עמדות הערבים. עוזי, שהיה המוח המכוון, עלה על מוקש ונהרג. במצב שנמצאו בו, קשה היה על אחר לקבל את הפיקוד. היה זה רגע רגיל בקרבות — הרגע הקריטי. עתה יכלו לכבוש את המשלט, אבל הפתעת התפוצצות המוקש, ואותה דקה הדרושה והמתבזבזת, עד שאחר מקבל לידיו את הפיקוד, עצרה את הסתערותם. הם לא ידעו היכן נמצאים מוקשים וכה רבצו במקומם וירו. גם האוייב לא נח במבטחו. הוא לא השיר שהות בידם להתארגנות מחדש. אנשים נוספים נפלו וחיש מהר אזלה התחמושת. לא היתה כל ברירה, החלה הנסיגה...

ודוקא ברגע זה הושגה המשימה. למעשה נכבש המקום בזאפס־יד. כמעט באותו זמן שהם החלו נסוגים החלה, בעת ובעונה אחת, אף נסיגת הערבים. האוייב נטש את ביצוריו וברח מנוסת בהלה למיס־קרי. הוא אף לא ניסה לחזור, כי כנראה היה בטוח שאנו תפשנו את העמדות. רק לאחר מספר ימים חזר וכבש את המשלט, כמעט בלי התנגדות.

הפועל יוצא הוא, שפעולת לח"י הצליחה — האוייב נס ונטש את עמדותיו. ואילו נסיגת לח"י היא בעיה לחוד: היא היתה תוצאה טבעית של פעולה בתנאים כאלה. חוסר פיקוד, תחמושת ועזרה. לא היתה כאן מפלה צבאית וגם נפילה ברוח לא היתה. עם קצת עזרה ומילואים, היה המשלט נשאר בידינו.

כדי לעמוד על אפיים המחושל של האנשים, צריך לראיתם לאחר הפעולה. פניהם הביעו עצב איום על איבוד חברים, ונסיגה, אך לא ייאוש. הם היו מוכנים לצאת שנית. אילו הוגשה להם עזרה ברגע הקריטי, אין ספק שגם חוסר מפקד השפיע, היו ממשיכים ומצליחים.

לא הכרתי הרבה מאלה שהשתתפו בפעולה, אולם הרגש הרגשתי, ששם, על המשלט, מופקרים לעין השמש, חמש גופות של לוחמים טובים.

המקום עליו צנחו, חופשי הוא ומשוחרר כאשר איוו.

(עד כאן דברי חביב שמעוני)

•

הארבעה על גג המוית

ב־כ' באייר תש"ח, עלה יששכר הוברמן, מפוצץ שרונה, עם קבוצת לוחמים, לגג בית סמוך לחומה. הם השתלטו על הבניינים, שהיו בידי האנגלים. והנה, מעבר לחומה, נראו היהודים הנצורים שם, לוחמים ומבקיעים להם דרך אל העיר שבידי היהודים. בין הערבים שם החלה בהלה. וראה יעקב וחבריו שכעת אפשר להחזיר את עיר־דוד לעם־ישראל. אלא שהלוחמים מועטים מדי, מיד ביקשו עזרה. מי שיכול היה להגיש את העזרה, לא הבין את ערכה של השעה הגורלית וסירב. ואז, מרוב רוגז ויאוש, החליט יעקב לנסות לבדו. בראש קבוצה קטנה של לוחמים אמיצים התפרץ לעבר החומה. ואז הוא, עפרה, יהושע וגבריאל נפלו. יחד אתם נפלה גם העיר העתיקה בידי הערבים. ועוד דם רב רב נצטרך לשפוך כדי להחזירה לעמנו.

הם נפלו על כף הכרות המדינה. אך הם רצו במולדת שלמה ולמענה נפלו.

• • •

גם אנשי לח"י, במסגרת הצבא, קיוו כי יינתן להם להלוך בחזית ירושלים.

בינתיים נמשכו ההפוגות בין קרב לקרב, ובינתיים תיכנן הרוזן ברנדיט תוכניות חדשות לקריעת חלקים, שכבר נכבשו מידי כוחות ישראל, וביחוד לגבי ירושלים

אחרי ההתנקשות בברנדוט, בא הקץ על היחידה העצמאית האחרונה של לח"י. המחנה פורק, המחסנים הוחרמו, אנשים נעצרו.

בימי ההפוגה

בין מחתרת לצבא

מבחינה פוליטית ורעיונית החל המשבר בלח"י, עם החלטת או"ם ועם ראשית התרקמות הכלים הממלכתיים של מדינת ישראל בארץ־ישראל המחולקת. בספר זה לא ידובר באותן בעיות ובאותם חילוקי דעות על דרכי התנועה לעתיד. מכיוון שהנושא העיקרי בו הן הפעולות המלחמתיות של לח"י. דבר אחד ברור היה: שבמסגרת מדינת־ישראל, לא יהיה מקום לארגון לוחם נפרד. עוד היו אנשים שדרשו — ביחוד לאחר „אלטלינה" להעביר את מרבית האנשים והנשק לירושלים, שאין מרות המדינה עליה, כדי להמשיך שם במלחמה עצמאית על שלמות הארץ. אך גיוסם לצבא של רובם המכריע מבין אנשינו, מנע אפשרות זאת. וכאמור, גם השריד האחרון של האוטונומיה בירושלים חוסל.

ב„המעש" מס. ס"ט, סמוך להחלטת האומות המאוחדות, ניתן ביטוי לעמדת לח"י לגבי המדינה העתידה לקום.

למפנה ביחסי־סנים

„מי שיסתכל אחורנית, וינסה לסכם את היחסים, בין המוסדות הרשמיים של ה„ישוב" ובין המחתרת, ימצא בנקל את קו הפונקציה.

בה במידה ששררו יחסים ידידותיים בין המוסדות ובין השלטון הבריטי, גברו יחסי האיבה והרדיפה למחתרת. והרי טרם נשכח שיתוף הפעולה הישיר והגלוי עם הבולשת הבריטית.

בה במידה שהחריפה המחתרת את מלחמתה בבריטים, רבו הצעקות והתגובות מצד המוסדות וה„הגנה". והרי טרם נשכחו התביעות והאולטימטומים והאיומים, שחזרו ונשנו כלפינו אחרי כל פעולה אנטי־בריטית.

את המסקנות שיש להסיק מפונקציונליות זו, יסיק כל איש בעל שכל ישר. אנו ראינו זאת תמיד וכינינו תמיד את ה„ילד" בשמו הנכון.

לאור עובדת הפינוי הבריטי וההערבות או"ם, יעשו מנהיגי המוסדות ומפקדי־ה„הגנה" בעומק מצפונם (לא כלפי־חוץ חלילה, קטנים הם למדי, שיעיזו לגלות ולהודות בפומבי) את החשבון: האם כדאי היה להפריע את המחתרת העברית במלחמתה? האם כדאי היה להסגיר בחורי לח"י ואצ"ל לבולשת?

ומעתה — כלפי ההווה והעתיד.

„אניה" אחת גדולה צוללת וטובעת להם לאנשי המוסדות. כל אותן השגים הם חיפו על העזרה לשלטון הבריטי בחיפוי השקר: ה„פורשים" אינם מתכוונים להילחם בבריטים; כל כוונתם — שלטון פנימי; כל כוונתם להשתלט בכוח על ה„ישוב". כל מנגנון התעמולה פרט בכל אצבעותיו על נימים אלה. ואם לא רבים האמינו, הרי בלב רבים כרסם הספק: מי יודע?... שמא...

והנה באים הימים — אנית השקר המכוער והזדוני שוקעת.

היום עומדים אנו, קבל עם ועדה, ומודיעים:

היינו תנועת מחתרת־לוחמת־בנשק, אך ורק כלפי האוייב הזר, השלטון הזר. ואם עוד רבה הדרך להגשמת החזון העברי; ואם עוד גדולה הארץ מעבר לשטחי השלטון העברי; ואם עוד זמן רב ישלוט כאן אימפריאליסם במאות אמצעים סמויים ומוסווים — מכירים אנו ומקבלים אנו את מרות העצמאות העברית. לא הכרנו ולא קבלנו מרות של הסתדרויות שונות, שחסו בצל שלטון כריטי. מכירים אני ומקבלים אנו מרות של שלטון עברי ממש.

לא הכרנו בסוכנות, נכיר בממשלה.

לא הכרנו ב„הגנה", נכיר בצבא.

לא הכרנו במוסדות שנבחרו בחסותם של שלטון בריטי צבאי, משטרה שלו ובולשת בריטית, כשלא היה חופש דיבור, כשהיו מחנות־עצורים ובתי־כלא לעברים לוחמים.

נכיר במוסדות שנבחרו בארץ חפשית; שאף אנו לא נהיה צפויים בת לכלא ולמעצר ולהדבקת־כרוזים בסכנת־נפשות.

היינו בלתי־חוקיים כלפי זרים. היינו בלתי־חוקיים כלפי חוקים זרים, כלפי אותם החוקים, שהיו רק חלק מספר התחיקה האנטי־עברית.

בצער יש לציין: אכן, גם מפני יהודים היינו נזהרים, היינו כעין „בלתי־חוקיים". גם עתונים עברים כתבו עלינו כעל „בלתי־חוקיים". ובזה נתנו אישור לספר־החוקים הבריטי. ולחוקיות שלטונו ותחיקתו. ובמידה שגברה הקירבה ביניהם, עמקה המחתרת שלנו גם כלפי יהודים.

אולם שלטון עברי, כל שלטון עברי, טוב או רע, שמאלי או ימני, כל שלטון עברי, שישלוט בדרכי הדימוקרטיה, רשאי לתבוע את המרות, והוא גם ישיג אותה.

תמיד תבענו מהמוסדות, שיוכיחו את „ממלכתיותם". אנו פחות מכל מחכים דוקא לרגע הפורמלי של הברזת המדינה, הממשלה והצבא. יותר מכל

רוצים אנו לראות את העצמאות הזאת של ממש לפני המוסדות. כבר היום נמחול להם את העובדות שהם עדיין נבחרי התקופה של הכידון והטומיגן והכלא הבריטיים.

במידה שהחוק יהיה חוק עברי, נהיה אנחנו מציותים לחוק.

במדינה חפשית אין כל צורך ואין כל הצדקה לא למחתרת ולא לארגונים צבאיים ולא למלחמת־נשק בתוככי המדינה. ו„הגנה", שתפקידה אינו לחטוף לוחמים עברים ולמסרם לבולשת בריטית, לעקוב ולערוך רשימות ולמסרם לבולשת בריטית, להוריד כרוזים של לוחמים אנטי־בריטים, לסכל פעולות אנטי־בריטיות — „הגנה" שתטול על עצמה תפקידים של צבא חפשי, הדואג לטובת האוכלוסים החפשים במדינה החפשית, — בשורות הגנה זו ימצא כל אזרח ועל אחת־כמה־וכמה כל לוחם חרות ישראל, שראה את עצמו מזמן אזרח חפשי וחייל של צבא הפשי.

וכשמרות למוסדות לא יהיה עוד פירושה מרות בעקיפין למשטר בריטי זר, כי אם מרות למדינה עצמאית; וכשלא תתנופף מעל לראש חרב עכו, לטרון, קניה, עוד יווכחו רבים לדעת מיהו דימוקרט אמיתי ומיהו שומר־חוק נאמן, כשהחוק איננו חוק זר, אימפריאליסטי, משעבד, כי אם חוקו של עם חפשי במדינה חפשית.

אנו היינו חפשים בו ברגע שירדנו למחתרת. זה היה החופש האפשרי היחידי במשטר זר.

ובמידה שהמרות העברית תהי מרות עצמאית, חפשית — נהיה אזרחיה נהיה חייליה".

(עד כאן „המעש").

●

היציאה מן המחתרת היתה שלבים שלבים, כשם שהפינוי הבריטי התקדם שלבים שלבים, על דרך פינויים של אזורים. לאט־לאט התפוררו חוקי הקונספירציה. בשבט תש"ח נוסד העתון היומי „מברק", תחילה בעריכתו של ד"ר לובוצקי ואחר־כך בעריכתו של אליהו עמיקם. העתון היה בטאונו הרשמי־למחצה של לח"י, אף כי חברי המרכז גרא ואלדד, שהיו משתתפים בו בקביעות, לא היו באים למערכת. המרכז והאחראים הראשיים למחלקות נשארו עדיין במחתרת למחצה. דירותיהם לא היו ידועות, אף כי גם הם החלו מעיזים לצאת לפגישות רבות יותר עם יותר אנשים. „המעש", עתון מחתרת, ו„מברק", עתון

גלוי, משמשים בערבוביה — מחתרת ופרטיזניות משמשים בערבוביה — אוביקטים ערביים ואוביקטים בריטיים משמשים בערבוביה.

כאופיני וכביטוי לאותה תקופת־מעבר, הוא מחנה לח"י בשייך מוניס.

שלב־מעבר — שייך מוניס

להלכה אנחנו עוד מחתרת. בחלקים רבים של הארץ עדיין אנו פועלים נגד הבריטים. אין אמון מלא, שאכן הם יוצאים. בבתי־הסוהר עדיין כלואים אנשינו. מעפילים עדיין מגורשים מחופי הארץ.

ואף־על־פי־כן, כבר מוקם בחודש מרס מחנה לח"י רשמי־למחצה בשייך מוניס.

כפר זה משתרע בין תל־אביב, רמת־גן ופתח־תקוה. מצבו זה אמנם מחייב אותו להתנהג בתבונה ובשקט, אך קיים מגע מתמיד בין הכפר ובין ריכוזי הערבים.

שמואל הלוי מציע לכבוש את הכפר. אנו פותחים בצעדי הכנה. נערך סיור הפגנתי. השתתפו בו ששים אנשים. עברנו את הכפר ואף השתדלנו שידעו שאלה הם מ„ג'מעת שטרן". אימה נפלה עליהם.

הצעד השני היה: הזמנה למוכתר שיבוא למחרת היום לפגישה בגשר מוצררה, במבואות תל־אביב. לפגישה הופיעו שני מוכתרים. זה של שייך מוניס ואחד מהכפר ג'ליל. הם באו רכובים על סוסים ולבושים חגיגית. שמואל הלוי הודיע להם, שתוך 24 שעות עליהם לאסוף את כל הנשק שבכפר ולהביאו למקום המיועד. הם טענו שאין בידיהם אלא נשק אישי, אקדחים.

אך די היה בשתי הופעות אלו, בסיור ובפגישה, כדי להטיל עליהם פחד. הם החלו נוטשים את המקום.

המשכנו ללחוץ על ערביי הכפר. בינתיים ארעה פרשת אלישע איבוב (אברהם כהן), שנתפש במכונית־התופת בדרכו לשכם. תחילה היו ידיעות, שהוא עדיין בחיים. חטפנו ארבעה מנכבדי שייך מוניס והחזקנו בהם כבני־ערובה.

התערבה ה„הגנה". בשמה הופיע גד מכנס, שהיה פעיל כל השנים בחזית הערבית ואליו פנו ערביי הכפר כאל ידיד.

הגיעו אלינו ידיעות, שה„הגנה" ריכזה יחידה כדי לשחררם בכוח. תחילה החזקנו אותם בפתח־תקוה, ואחר־כך העברנום לבסיס בתל־אביב. הודענו לגד מכנס, שאם ייעשה נסיון כזה, ודאי שהארבעה לא ישארו בחיים. זה פעל. הם הודיעו, שאין כלל בכוונתם לשחרר את הארבעה בכוח. כמו־כן הודיעו שהם עצמם מתכוננים להכנס לכפר.

הכפר נעזב יותר ויותר. השארנו להם דרך יציאה, רובם נדדו עם חפציהם על גמליהם בכיוון טול־כרם וקלקיליה.

לאחר ארבעה ימים שחררנו את ארבעת הנכבדים, כי נודע לנו שאלישע איבזוב הוצא להורג, מיד לאחר שנתפש ונחקר, עוד לפני שחטפנו את הארבעה, ועל־כן לא ראינו אותם כבני־ערובה.

שייך מוניס התרוקנה, ואנו קבענו שם מחנה לח"י גלוי.

כאן התחלנו מארגנים את היחידות הצבאיות שלנו. אפשר היה לקיים קורסים בתנאים "קצת" שונים מאלה אשר קיימנו בעבר בחולות, כמתואר בתחילת ספר זה. הקמנו ריכוז רכב ודלק. מכאן יצאו המחלקות הראשונות שלנו לפעולות צבאיות נגד ערבים. מכאן יצאה התגבורת שלנו לירושלים הנצורה.

הוקם מחנה אימונים לנוער.

שייך מוניס הוכרה כ"מבצר לח"י".

*

"רמת יאיר", מחנה לח"י בשייך מוניס

לפני ההתקפה של האצ"ל על יפו, הוצע לנו שיתוף. דב "בער" ממש לפעולה זו. אך המרכז החליט לא להשתתף.

בישוב המתארגן לחיים ממלכתיים פועלת לשכת הגיוס המכינה את מסגרת הצבא. משא ומתן מתנהל בין מרכז לח"י וראשי מנהלת העם ומפקדת הגיוס, לוי אשכול וישראל גלילי. המשא ומתן הוא על צורת התגייסות אנשינו לצבא. צורה זו היא גם נושא לדיונים פנימיים. יש גורסים גיוס קולקטיבי בכוח של גדוד, על מפקדיו, יש דורשים פיזור החטיבה הלוחמת והתגייסות אינדי־

בידואלית. יש נימוקים לכאן ולכאן. אני ודב ועוד אחדים מאנשי החטיבה דורשים גיוס בצוותא. הנימוק שבפינו: הבחורים נלחמו יחד בשנים הקשות של המחתרת, הם קשורים זה לזה ורוצים להמשיך יחד.

למרות ההחלטה הראשונה של המרכז, על גיוור וגיוס אינדיבידואלי, באה רביזיה והחלטה חדשה על הרכבת גדוד. עם הגיוס אנו מעבירים לידי הצבא מלאי גדול של פגזים, שנפל בידינו בפעולה, נגד רכבת צבאית בשומרון.

באחד הימים קיבלתי הוראה להופיע בביתו של ד"ר מ. א. קורץ, ברחוב בר־כוכבא 12, הוא חבר המרכז לגיוס, וגם ידידי האישי של אלדד וביתו שימש פעמים רבות למקום מיפגש בין אנשי המרכז ובין ראשי ה"הגנה". שם עלי להיפגש עם נציג המטה הצבאי לשם תיאום הסידורים הטכניים להעברתנו למגסרת הצבא.

לפגישה הולך עמי דב. ומה רבה היתה אפתעתי, כשכנציג המטה הצבאי הופיע דוד כהן, בן עירי, מברנוביץ'. עוד יותר גדולה היתה אפתעתו, שכן מעולם לא העלה על דעתו, שאני במהתרת בכלל ובלח"י בפרט.

כיום העברת כוחותינו לצבא, נקבע יום 29.5.48, כשבועיים לאחר הכרזת המדינה. עלינו להתייצב במחנה הקלט בקרית־מאיר. סוכם שנופיע על תקן מלא של גדוד חיל רגלים. קיבלנו את התקן המודפס והרכבנו גדוד על כל פלוגותיו ושרותיו.

עם העברת האנשים, העברנו את הרכוש אשר בידינו: כשלושים כלי־רכב, כולל משוריינים וזחל צבאי בריטי, האפסניה שהעברנו לצבא הספיקה לציודה של חטיבה שלמה, החל מחותלות וכלה בסרבלים של טייסים אמריקנים. בן הועמדו לרשות הצבא שני בתי מלאכה שלנו, האחד לסטנים, השני לחמרי נפץ, על־פי פטנט שלנו.

וביום 29.5.48, נערך הכנס הגלוי הראשון והאחרון של כל אנשי לח"י. זו היתה העליה הרשמית מהמחתרת. במגרש הגדול בשייך מוניס נערך המיפקד. בפעם הראשונה התיצבו כל אנשי לח"י יחד, ובשורות ולעיני השמש, בפעם הראשונה ראו מאות בעיניהם את השלישיה של מרכז לח"י — כי שבועיים לפני כן חזר ארצה מיכאל, שברח מגלות אריתריאה והגיע לצרפת ומשם לארץ. את תיאור המיפקד אני מצרף בזה:

מיפקד החטיבה הלוחמת, לפני צאתה למחנה צבא — מפי משקיף

כבר מן השעות המוקדמות של הבוקר נתמלאי הכבישים מכוניות מכל הסוגים ובתוכן קבוצות לוחמים, הנוהרים ל"בסיס".

בשעה 7 בבוקר החלו ההכנות למיפקד.

כל קבוצה עברה על־יד שולחן, בו נרשמו ונלקחו מהם פרטים. עדיין מורגשים ההרגלים הישנים, הרגלי המחתרת. כמעט כל אדם, משנשאל „מה שמך וכתובתך", מהסס רגע, ולאחר מכן מבין, שיש צורך בפרטים אישיים אלה בצבא. הוא מתכופף ולוחש את שמו וכתבתו, כדי שלא יישמע על־ידי זרים. קשה להתרגל לא להיות חייל אלמוני.

אנשי לח"י מגלים את זהותם לקראת גיוסם לצה"ל

ההכנות נסתיימו בשעה 11 לפני הצהרים. אחד המפקדים של החטיבה, בן־אברהם (יעקב שיינקמן), מסדר את המיסדר, היחידות, על מפקדיהם וסמליהם, הסתדרו במגרש גדול תחת השמש הלוהטת, בצורת „ח". בצד הפתוח נקבע רמקול ודרכו מוסר המפקד את פקודותיו. תורן להנפת הדגל נקבע בחבלים על מכונית ג'יפ צבאית, אחת מהמכוניות שהוחרמו על־ידי המחתרת מידי קלגסים בריטים.

פקודת „דום", ומזל, מפקד החטיבה, מקבל את המיסדר.

מזל קורא למפקדי היחידות ומוסר הוראות אחרונות. על־יד תורן הדגל נקבע משמר כבוד, מורכב ממפקדי פלוגות. הפיקוד על הפלוגות עובר לידי סגניהם.

דומיה. בעוד רגע יופיעו אנשי המרכז. זו הפעם הראשונה יתגלו בפני אנשי ההנועה. גם מספר רב של אורחים מוזמנים, עומדים ומחכים במתיחות.

הצלם מתרוצץ בתוך השדה ומסרים את המיפקד. עיני כל מופנות לחורשת, אשר ממנה צריכים להופיע אנשי המרכז.

פקודת „דום".

אנשי המרכז צועדים אל מפקד החטיבה. המפקד מוסר ופורט:

„גדוד לוחמי חרות ישראל לפקודתך!"

דממה ורצינות.

הונף הדגל.

הגדוד שר „חיילים אלמונים".

מורגש היה, שאנשים אלה לא באו ממועדוני־נוער, בהם לומדים שירה. השירה היתה חרישית אך נוקבת. אם האזנת לשירה זו, שבפעם הראשונה אולי הושרה בפי לוחמים כה רבים בבת אחת, נדמה היה, שאיזו אגדה מופלאה מסופרת כאן ובא ממרחקים.

קשה לדעת מה התרחש בקרבו של כל לוחם בעת שירה זו. קשה לדעת מה הן תמונות העבר שעברו בפני עיניו של כל לוחם, בזמן שבחלל האויר ניסר קילו של אלדד, אשר קרא דברי אזכרה ליאיר וללוחמים שנפלו בשנות המלחמת עד עתה.

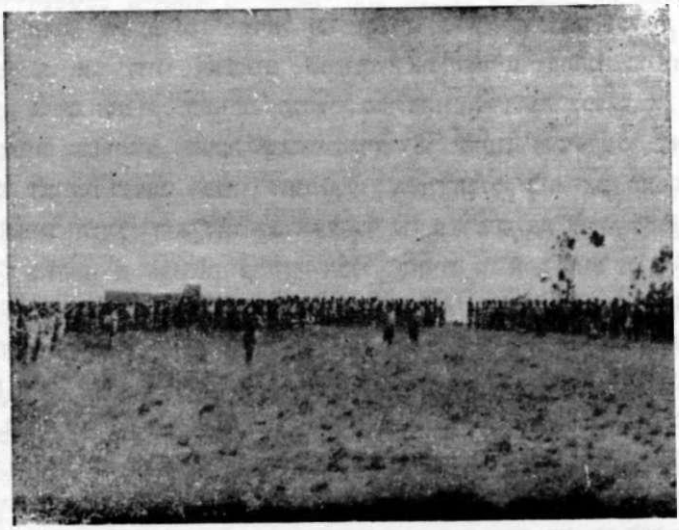
זכור את יאיר אשר חולל אותנו בבינתו הבהירה
אשר יצק אותנו בנפשו הפלדית,
אשר הוליד אותנו בדמו הקדוש,
זכור את יאיר,
זכור את כל תלמידיו־לוחמיו, אשר נתנו את דמם
על חרות המולדת,
אשר קידשו את גופם לרעב, לעינויים, לכדורים, לגרדומים
עורקיהם פתוחים לעורקינו.
דמם זורם בדמנו.
חייהם, גבורתם ומותם הם האש אשר בנו בוערת.
אש זו תשרוף אויבים.
אש זו תיקד בלבו של מקדש שלישי,
אשר בלבה של ירושלים החפשית,
אשר בלבה של מלכות ישראל.
זו האש של יאיר,
אשר נתנו ואשר נותנים את דמם הטוב במלחמת הקודש.
זכור את יאיר ואת כל הלוחמים אשר נפלו.

בגמר קריאת האזכרה נופלת הפקודה:

„לזכרם אש!"

כיתת קלעים במדי צבא וקובעי פלדה יורים שלוש אלומות אש.

אל הרמקול ניגש גרא וקורא את פקודת היום:

המיצקר בשיך מוניס

פקודת היום

לוחמים!

היום נפתח פרק חדש בתולדות מלחמתנו. את עברנו, רב הסבל והגבורה, הזכרנו וסיכמנו לפני שבועיים. עתה נשואות עינינו אל העתיד.

באה תקופה חדשה, והיא תוצאה של הדם אשר נשפך ושל המחץ הרעיוני והפוליטי של תנועתנו. מציאות חדשה ותנאים חדשים נולדו מתוך הסערה, אשר חוללו לוחמי חרות ישראל. וככל תנועה מהפכנית, אנו מצווים לחשל את כלינו הארגוניים בהתאם לתנאים המשתנים.

עד היום היינו „חיילים אלמונים, בלי מדים". היום אתם פושטים את אלמוניותכם ותלבשו מדים, אולם הדגל, המתנופף מעל ראשנו — לא יוחלף. המטרה לא השתנתה. ואמת הם דברי יאיר, בהמנון אשר הושר על ידינו: „כולנו גייסנו לכל החיים, משורה ישחרר רק המוות".

בעוד שעות מספר אנו נפרדים מכם פרידה גופנית, לתקופה קצרה או ארוכה. לא פרידה היא ברוח. קשרכם עם התנועה איננו ניתק ואיננו מתרופף. נהפוך הוא: אתם יוצאים בשליחות התנועה, כי היא שליחות העם.

כאן כן עתה אתם יוצאים למלחמה. זאת השליחות, אשר להגשמתה התגייסתם לשורות המחתרת. וההמשך הוא — לתקופה קצרה או ארוכה — בשורות הצבא של מדינת ישראל. כי האוייב פלש למולדתנו וכל העם קם להילחם בו. אנו היינו ראשונים, שהגדרנו את האוייב ופתחנו בו במלחמה. בשבילנו אוייב הוא כל כוח זר, השולט במולדתנו או רוצה לכבוש אותה. אנו ראינו אוייב בבריטים, בשעה שאחרים ראו בו שלטון חוקי. על כן נאלצנו להילחם בכוחות עצמנו, מבלי לחכות עד אשר הכלל יכיר את האמת שלנו. היום האוייב הערבי הוא גלוי לכל. על כן אנו מצרפים את כוחנו למלחמה בו, כל עוד מלחמה זו מנוהלת על־ידי הכלל. בחזית זו אתם תוסיפו את רוחכם האיתנה, את מסירותכם ואת רצון־הקרב. תכו באוייב בכל כוחכם, בכוח הנשק אשר יהיה ברשותכם. בחזית זו, נגד האוייב החיצוני, אין סייגים ואין רחמים. המטרה היא: השמדת כוחו הצבאי של האוייב וגרושו מעל אדמת מולדתנו.

אולם לא זזית יחידה תהיה לכם. מטרת מלחמתנו ברורה. בשבילנו המושג מולדת הוא ערך קבוע וגבולותיה אינם משתנים. באדמת המולדת הזאת אין אנו מספסרים ואין אנו מוותרים אף על שעל ממנה. זו היא הרגשתו הטבעית של כל צעיר עברי. אך ההנהגה הזקנה, אותם אנשים אשר התנגדו למלחמתנו לפני שנים — להם ברור הדבר הזה. הם וויתרו בעבר ויהיו מוכנים להתפשר גם בעתיד. הנוער הלוחם מסוגל למנוע כניעה וויתור, אם הוא ידע את דרכו, אם הוא יהיה מוכן להילחם עד הסוף.

עליכם לשאת את רעיון המלחמה עד הנצחון המלא אל שורות הנוער, אל שורות הצבא, להפיצו בתוך היחידות, אשר תתקלו בהן בדרככם. בחזית זו, הפנימית, תילחמו במיטב הנשק העומד לרשותכם — נשק האמונה והכרה הפוליטית.

וחזית שלישית לכם — מלחמה עם עצמכם. שנות המחתרת נטעו בכם הרגלים של אינדיבידואליסם. זה הבשיל לנו בעבר פירות מפוארים. העמידה בקרב של בודדים, ללא קבלת פקודה מיוחדת, העמידה בפני בתי־הדין של האוייב ובצל הגרדום — כל אותם פרקי הגבורה, אשר שימשו דוגמה וחישלו את הנוער העברי — הם פרי החינוך הזה, חינוך האופי של הפרט. אולם בשלבי המלחמה העומדים לפנינו, בין בשורות הצבא ובין בתנאים העלולים להיווצר בעתיד לא עוד נוכל להסתפק במלחמת יחידים, ואף לא בקבוצות קטנות. נצטרך לצאת

לקרב ביחידות גדולות יותר, במחלקות, בפלוגות ואף בגדודים. למטרה זו לא יספיקו עוד מסירות והקרבה, הכרה ואמונה של הפרט. אותם גדודים אנו צריכים למלא באימון קיבוצי, ברכישת ידיעות בתורת המלחמה, באיסטרטגיה ובטקטיקה המלחמתית. בכל גילויים של אינדיבידואליסם מופרז יהא צורך להילחם. את המשמעת, הנובעת מתוך הכרה, יש להשלים במשמעת המכנית של הצבא. מיזוג השניים יתנו את הצבא הלוחם, את צבא המהפכה העברית, אשר לא תסתיים אלא עם הגשמת מטרתנו ההיסטורית.

בבתי־ספר שונים למדנו בעבר. אפיינו חושל במרתפי־המחתרת, בתאים המבודדים של בתי־הכלא, בצריפים של מחנות הסגר בארץ ובגולה. עתה נוסף לנו בית־ספר חדש, הוא הצבא. יש לנצל כל אפשרות, כדי להפיק מבית־ספר זה את התועלת הגדולה ביותר. תורה זו, אשר תרכשו בצבא, תורת הלחימה הקיבוצית, תהיה אחד מכלי־הנשק החשובים ביותר בשביל המלחמה בעתיד. אותה ננצל בבוא העת, כדי להנהיג את המוני העם ואת הנוער למלחמה הסופית לשחרור המולדת כולה.

בהיותכם בצבא, תהיינה מופנות אליכם עינים רבות. עינים מעריצות וגם שונאות. ראשונים יבקשו מכם השראה. אחרים יצפו לכשלונכם. אל תכזיבו את הראשונים. היו לדוגמה ולמופת! ידע העם כולו, כי במקום שמופיעה יחידה של לוחמי חרות ישראל, שם ישנה המלחמה העקבית, שם אין נסיגה, שם יש נצחון. אז ייסכר גם פיהם של שונאים ומקטרגים.

זכרו את המטרה השלמה! זכרו, כי יש ערובה אחת לנצחון המכריע, קיומה של תנועתנו הלוחמת. אשור הרימה ראשונה את דגל המלחמה והיא לא תוציאנו מידיה עד אשר יתנופף בכל פינה במולדתנו, בגבולות הרחבים, שצוינו על־ידי ההיסטוריה; שבלעדיהם לא תהא לנו חרות. אתם, שליחי התנועה, אתם חייליה, אתם גייסיה בכל מקום שתימצאו — קרבו את המוני החיילים אל התנועה, הכניסו אותם לתוך שורותינו!

התאספנו כאן ביום, בו הגיעה הבשורה המרה על כיבושה של ירושלים העתיקה בידי אוייב. כשלון זה נגרם לא רק בגלל עדיפות כוחו של האוייב. אשמה גם הנהגת ה„הגנה" בירושלים. בדיוק לפני שבועיים בתחו לוחמינו בהתקפה, וגרשו את צבא הפולשים עד לשערי העיר העתיקה. בזינוק אחד אפשר היה לפרוץ את החומה, להנחיל תבוסה לאוייב ולשחרר את קודש קדשינו הלאומי. רק חיפוי של אש כבדה היה חסר ללוחמינו, וזה לא ניתן על־ידי ה„הגנה". הרגע המתאים הוחמץ, האוייב הספיק להתבצר ולהרעיב את לוחמי העיר העתיקה במצור.

את החרפה הזאת נסיר. נסיר אותה בדם האויב. יעשו זאת לוחמינו המנוסים בירושלים. ואף אתם — כל דרכי המלחמה, בהם תעברו, יוליכו אתכם לירושלים. לחרותה אתם נלחמים ולתפארתה. כי היא לב המולדת. מי שישלוט בירושלים, ישלוט במולדת כולה.

לוחמים!

את המסדר הזה, בטרם צאתכם לקרבות, אנו מקיימים בשפלת־החוף. הרבה דם עוד ישפך. אולם תנועתנו, לוחמי חרות ישראל, תזכה לסיים את המערכה ההיסטורית על גורל העם והארץ במצעד נצחון על הרי־ירושלים, המטוהרת משיקוציה ומחלליה.

משורה ישחרר רק המוות! **ה מ ר כ ז**

ניתנה במחתרת, ביום כ' באייר, תש"ח.

*

כמפקד החטיבה הלוחמת (לאחר העברת מאיר [יהושע זטלר] לירושלים, קיבלתי שוב על עצמי תפקיד זה) וכמפקד הגדוד הראשון של לח"י במסגרת הצבא, קיבלתי את המיפקד בטקס צבאי ומסרתי אותו לידי שלושת חברי המרכז: גרא, מיכאל, אלדד.

עוד מסדר קצר של המועמדים לקורס קצינים.

מסגרתה המחתרתית של לח"י מתפרקת.

אנשי לח"י מתגייסים לצבא ישראל.

בכניסה לקלט

בדרך לקלט

לח"י במסגרת צבא הגנה לישראל

משיק מוניס הועברנו באוטובוסים למחנה הקלט בקרית מאיר. כל מגנון הקלט הועמד ביום זה לצורך קליטתנו המהירה.

ביחידות של צה"ל

בניגוד לגיוסם של אזרחים רגילים, לא היו כאן כמעט „בעיות". לא היו בקשות לשחרור מטעמים משקיים או בריאותיים, לא היו „ארטיסטים".

יצחק שדה ו„גבור ישראל" גאנה סימן־טוב, ב„נוה־יאיר"

בערבו של אותו יום הגיע למחנה מי שעתיד להיות מפקד החטיבה, זו חטיבה 8: יצחק שדה. הוא ביקש להיפגש עם מפקדי לח"י מכל הדרגות.

באמונים בצה"ל

כינסתי את המפקדים ממחלקת הפעולות ואת כל אלה שמילאו תפקידי פיקוד בפעולות שונות.

בפעולות קרביות

יצחק שדה רצה לעמוד על עברו המלחמתי ונסיונו של כל אחד מהמפקדים. היו פעולות שעניינו אותו באורח מיוחד ושאל לפרטיהן.

בתום הפגישה הודיע לנו על הקמת החטיבה, שתפקידיה העיקריים יהיו תפקידי פשיטה ועל כן נבחרו אליה אנשי לח"י. לחטיבה צורף גם גדוד שריון.

בתוך המחנה

בדרך ליעד

החטיבה היתה מורכבת כולה מאנשי: לח"י, פלמ"ח וכן מספר אנשי אצ"ל. אנשינו חולקו לפי בקשתנו בין גדוד השריון מס' 82 וגדוד הפשיטה מס' 81, לאחר מכן 89, בפיקודו של משה דיין.

יצחק שדה אמר לי, שהוא מקווה כי לאחר הקרב הראשון תיעלמנה המחיצות שחצצו בין האנשים בעבר.

על חלקם של אנשי לח"י בקרבות החטיבה מסופר בספר על חטיבה 8, וכן בספרו של איש לח"י אברהם ורד — "סנה בוער באש", ובו פרקים מיוחדים על מותם של לוחמינו בקרב.

• • •

ס י ו ם

כְּבֵי שִׁנְעוֹן הַמַּלְכוּת. לוּחֲמֵי הַחֵרוּת בַּמּוֹלֶדֶת
ה' צְבָאוֹת, מְקֻדָּשׁ מִשְׁמָה, רַכָּב־אֵשׁ
— אֲלֵיךָ בְּכוֹר יִשְׂמַאֵל, בְּשִׁלְכַת תִּקְוָה הָאוֹבֶדֶת
בְּרוּכָה נְתַפֵּלֵל, בְּמְכוֹנַת יְרִיָּה, בְּמוֹקֵשׁ.
(יָאִיר: „לְכַנּוּפִיוֹת הַמְּטַרְפִים").

יְהִי דָמָם
מֶרְכָּב אָדֹם בְּרְחוֹבוֹת
וְעַל מֶרְכָּב זֶה מְחוֹתֵינוּ
נְשׁוֹשִׁנִּים הַלָּכָנוֹת.
(יָאִיר: „סַיִם אֲנַחְנוּ בַּמַּחְתֶּרֶת").

אכן אדום, אדום מאוד, ספוג דמים רבים הוא המרבד אשר לרגלי החוגגים היום את חג המדינה, וודאי עוד יישטחו מרבדים אדומים נוספים, עד אשר נגיע לכסא הגאולה השלמה. זה חוק. אולם אין זה חוק, שעם ישכח את אלה, אשר בדמם סללו את הדרך ורקמו את המרבד לחרות. שבאים מעטים, תמיד מעטים ראשונים, ומורים דרך והם חלוצים בזעה ובדם ובחזון ובהגשמה, והם נראים כמטורפים בעיני הרבים — גם זה חוק. אולם אין זה חוק, שגם לאחר זמן, גם לאחר שהרבים נוכחו לדעת, שחזונם של המעטים הוא בר־הגשמה, שהמעש של ה„מטורפים" היה מעש של חלוצי מלחמת חרות — שלא יועלה שמם ולא ייפקד זכרם ולא יינתן כבוד להם.

רבים גיבורי ישראל בימינו וגבורת יהודים היא לפלא בעיני רבים בעולם. אולם איש לא יעז לאמר, שדומה גבורתו של עולה לגרדום, לגבורת חייל משתער בקרב. איש לא יעז לאמר, שגבורתם של מעטים, של עשרות אנשים העומדים מבודדים, מושמצים, מוסגרים, מושנאים על ידי שאננים או תמימים, עומדים בחזי רעב ורדיפות ואימה וצלמוות, חיילים אלמונים באמת — איש לא יעז לאמר, שגבורת מלחמתם לחרות אינה עולה על גבורת צועדים בשורות צבא גלוי, אהוב, מחומש, מאומן ומוכר.

הגאולה השלמה טרם באה, ועל כן לא רבים עוד אשר יודו בכך, שלא רק בהגדרת השלטון הבריטי כשלטון זר, שיש הכרח ויש אפשרות לגרשו, צדק יאיר, כי אם גם ככל חזונו שגדולי האומה מהעבר וגדולי השירה וההגות בהוה חזוהו.

אולם גם על אלה הפקפקנים הנצחיים, גם עליהם החובה להודות, שכוח קטן זה שהתלכד לחיי־מלחמה ולמוות, סביב יאיר, והמשיך בדרכו לאחר נפלו, שקומץ זה הוא אחד הפלאים, אחד האורות שבקעו מקרב האומה בימי פרעות ודמים — מכאן, ושאננות והליכה בתלם — מכאן, בלילות אדומים ושחורים של העם.

עין של שוחר אמת, מן ההכרח שתבחין בדמים אלה של שבט תש״ב ובדמי לוחמי חרות ישראל, שנפלו ראשונים במלחמתם נגד השלטון הבריטי — את דמדומי השחר של השחרור.

ועוד יקומו היסטוריונים ועוד יקומו סופרים ומשוררים ומטריטים וציירים ופסלים ויתנו ביטוי מדעי ואמנותי לאמת זאת, לגבורה זאת, ליופי זה, אשר שמו היה:

לוחמי חרות ישראל, חייליו, תלמידיו וחבריו של אברהם שטרן — יאיר.

הערות:

הפרק „בצל מלחמת אחים" על השיתוף אינו על דעת העורך.
העדות בעמ' 327 אינה מפי יוסי העדות בעמ' 364 אינה מפי נורית

רשימת הפעולות

משנת תש"ז

י"ג באלול תש"ז 9.9.1946
יחידת לח"י התקיפה והרסה בפצצות את משרדי האינטליג'נס הבריטי של מחוז תל־אביב. הקצין האחראי דורן ושני נוטרים ערבים נהרגו. שמונה אנשים נפצעו. הבית נהרס.
קצין הבולשת מרטין, האחראי למחלקה היהודית בחיפה נורה ונהרג ע"י אנשי לח"י.

ד' בתשרי תש"ז 30.9.1946
חיילים בריטיים בשתי מכוניות צבאיות נורו על ידי אנשי לח"י, בכביש לוד, ובכביש חיפה. ארבעה חיילים נפצעו.

ו' בתשרי תש"ז 1.10.1946
סרג'נט בריטי נורה ונפצע ליד פתח תקוה ע"י אנשי לח"י.

י"ג בתשרי תש"ז 8.10.1946
במקומות שונים בארץ נורעו מוקשים בכבישים ע"י יחידות לח"י שהיו מכוונים נגד המכוניות המשוריינות הבריטיות.

י"ד תשרי תש"ז 9.10.1946
יחידת לח"י התקיפה רכבת צבא בריטי בקו חיפה קנטרה. הקטר והמסילה ניזוקו. מכונית משטרה עלתה על מוקש ונפגעה. ששה שוטרים נפצעו, בכביש יפו רמלה.

כ"א בתשרי תש"ז 16.10.1946
בדרך לחיפה פוצץ כבל הטלגרף התת־קרקעי של הקו הצבאי ע"י יחידת לח"י, בשעת תיקון הקו גם התפוצצו מוקשים.

כ"ב בתשרי תש"ז 17.10.1946
מכונית צבאית בריטית עלתה על מוקש שהוטמן ע"י אנשי לח"י, ליד בית ליד, שלשה קצינים בריטיים נפצעו.

כ"ג בתשרי תש"ז 18.10.1946
מכונית צבאית בריטית עלתה על מוקש ליד פתח תקוה. שני חיילים בריטים נפצעו. כן מוקשו כבישי בנימינה וחדרה.

כ"ה בתשרי תש"ז 20.10.1946
מכונית ג'יפ צבאית עלתה על מוקש ליד ראשון לציון. קצין בריטי נפצע. חבלה נוספת בכבל התת קרקעי ליד חדרה. הוטמן מוקש מלכודת על ידי אנשי לח"י שהתפוצץ בשעת תיקון הקו. קצין בריטי נפצע.

כ"ז בתשרי תש"ז 22.10.1946
יחידת לח"י פצצה רכבת בסביבות ירושלים בעזרת מוקש. קרון המשמר והקטר ירדו מן הפסים. המסילה ניזוקה.
בסביבות חיפה הותקפה וניזוקה מכונית צבאית.

כ"ח בתשרי תש"ז 23.10.1946
יחידת לח"י התקיפה מכונית צבאית בסביבות חדרה. המכונית נתרסקה והחיילים נפצעו.

כ"ט בתשרי תש"ז 24.10.1946
יחידת לח"י הטמינה מבעוד יום מוקשים בנקודות המשמר הצבאי בירושלים, שהתפוצצו עם כניסת שעת העוצר בתוקפו, — 11 חיילים בריטיים נפצעו. המוקשים התפוצצו ברחוב יפו, המלך ג'ורג', ומאה שערים.

כ"ט בתשרי תש"ז 24.10.1946
נוימן, שמש בית הכנסת הגדול בתל־אביב, הנאשם בהחזקת מחסן נשק של לח"י במרתף בית הכנסת, נידון לשנה מאסר. יחידת לח"י ניתקה קוי טלגרף צבאי ירושלים בירות וירושלים קהיר.

א' במרחשון תש"ז 27.10.1946
שמונה עשר חיילים בריטיים נפצעו ושנים נהרגו בעלות השיירה על מוקשים שהוטמנו ע"י יחידת לח"י, בירושלים, מוקשה כאן שיירה שחוזרה משמירה על העוצר.

ד' בחשון תש"ז 29.10.1946
מכונית צבאית פוצצה ע"י מוקש ליד רעננה. קצין בריטי נפצע. המוקש הוטמן על ידי אנשי לח"י.

ו' בחשון תש"ז 31.10.1946
שני חיילים בריטיים נהרגו ושנים נפצעו בעלות מכוניתם על מוקש שהוטמן על ידי אנשי לח"י ליד כפר וילהלמה.

ז' בחשון תש"ז 1.11.1946
יחידת לח"י פצצה את מסילת הברזל, ליד קלקיליה. הרכבת ירדה מן הפסים ומספר קרונות ניזוקו, כן הותקפה מכונית צבאית ליד חיפה. המכונית ניזוקה.

ט' בחשון תש"ז 2.11.1946
יחידת לח"י התקיפה שיירה של מכוניות צבאיות בכביש יפו־לוד, שתי מכוניות נתרסקו, שמונה עשר חיילים בריטים נפצעו.

י' בחשון תש"ז 4.11.1946
יחידת לח"י נתקה את קו הטלגרף הצבאי בין חדרה ופרדס חנה.
שתי רכבות הורדו מן הפסים וניזוקו בפעולות מוקשים של יחידות לח"י.
האחת ליד ראש העין והשניה ליד ביתר, הנזק נאמד ב־20.000 לא"י.

י"א בחשון תש"ז 5.11.1946
יחידת לח"י התקיפה ליד קלקיליה רכבת משא. ההתקפה בוצעה תוך קרב עם יחידה צבאית שהופקדה על שמירת הרכבת.

י"ב בחשון תש"ז 6.11.1946
רכבת עלתה על מוקש בקרבת תחנת ביתר. המוקש הופעל על ידי יחידת לח"י. הקטר וקרונות אחדים ירדו מעל הפסים. יחידת לח"י ניתקה את הקו הטלגרפי בשני מקומות בסביבת זכרון יעקב.

י"ג בחשון תש"ז 7.11.1946
יחידת לח"י ניתקה קו הטלגרף הצבאי, ירושלים — בירות, בשני מקומות בסביבת זכרון־יעקב.

ט"ו בחשון תש"ז 9.11.1946

לפי ידיעה טלפונית שנתקבלה במשטרה יצאו שוטרים בריטיים לשכונת הבוכרים בירושלים לגלוי מחסן נשק. במחסן נתקלו במוקש מלכודת שהתפוצץ. ארבעה שוטרים בריטיים נהרגו. המוקש הוטמן ע"י אנשי לח"י, בין ההרוגים שני סרג'נטים בריטיים איסטון והלדט היו מן המומחים החשובים ביותר במרכז הבולשת למלחמה בארגוני המחתרת וממונים על החיפושים בבתים, והזיהויים ברחובות הבירה.

ט"ז בחשון תש"ז 10.11.1946

הכבל התת קרקעי של המפקדה הצבאית הראשית, ירושלים-ביירות, חובל על ידי אנשי לח"י, בין חדרה ופרדס-חנה.

י"ז בחשון תש"ז 11.11.1946

נותק קו הטלגרף הצבאי, ירושלים בירות בסביבות רעננה. יחידת לח"י פוצצה את פסי מסילת הברזל לאורך 80 מטר בקו חיפה-לוד, בסביבות קלקיליה.

י"ח בחשון תש"ז 13.11.1946

יחידת לח"י הטמינה מוקש ברחוב סנט ג'ורג' ליד תחנת המשטרה במאה שערים שהופעל בשעה שעברה מכונית משטרה. עשרה שוטרים בריטיים נפצעו קשה. מוקש שהוטמן ע"י יחידת לח"י על מסילת הברזל בין ירושלים ולוד. ריסק קרונית בקורת, שני שוטרים בריטיים וארבעה שוטרים ערבים נהרגו. רכבת משא עלתה על מוקש שהוטמן ע"י יחידת לח"י במסילת-הברזל יפו-לוד. הקטר ומספר קרונות הורדו מן הפסים ונזוקו. מסיק הקטר, ערבי, נפצע קשה. נעקרו פסים באורך של 40 מטר.

כ"א חשון תש"ז 15.11.1946

יחידת לח"י התקיפה רכבת משורינת של דיביזית הטאנקים הראשונה בקו-חיפה-לוד דרומית לבנימינה, משמר הרכבת היה מזוין בשני תותחים ומכונות יריה כבדות מסוג "בראונינג" המשורינים הועפו באויר ונתרסקו על-ידי המוקשים שהוטמנו לאורך המסילה. נשמעו התפיצוציות של פגזי תותחים וכדורים. שלשה חיילים בריטיים נפצעו.

כ"ג בחשון תש"ד 17.11.1946

ליד שרונה פוצץ ג'יפ צבאי על ידי לח"י. שלושה שוטרים וקצין בריטי נהרגו.

י"ב בטבת תש"ד 4.1.1947

אנשי לח"י הטמינו מוקשים בדרכים. ברעננה עלתה מכונית צבאית על מוקש וחמישה חיילים נפצעו. בכפר סירקין עלה ג'יפ צבאי על מוקש חשמלי. נוסעיו נפצעו.

כ' בטבת תש"ז 12.1.1947

מכונית טעונה חומר נפץ, נהוגה בידי גואל (יעקב פנסו) איש לח"י. אשר היה לבוש במדי שוטר, חדרה לתוך חצר מרכז המשטרה בחיפה. בהתפוצצות המוקש נהרס אגף של בנין המשטרה. עשרות אנגלים נפצעו ונהרגו.

כ"ד בטבת תש"ז 16.1.1947

כבל טלגרפי תת-קרקעי פוצץ ליד חדרה ע"י אנשי לח"י. בירושלים

כ"ו בטבת תש"ז 18.1.1947
בירושלים נתגלה מוקש חשמלי בעל כח נפץ עצום. המוקש הוטמן ע"י אנשי לח"י.

ל' בשבט תש"ז 20.2.1947
חוטי טלפון בדרך ירושלים־רמלה נחתכו ב־14 מקומות ע"י יחידת לח"י.

ר' באדר תש"ז 26.2 1947
„בית הדר" בתל־אביב, מקום מושב של המפקדה הצבאית האזורית, הותקף ביריות ע"י אנשי לח"י. משרדי חברת אניות בריטיות בחיפה פוצצו על ידי יחידת לח"י, שני אנשים נהרגו וחמישה נפצעו.

ח' באדר תש"ז 28.2.1947
יחידת לח"י הפציצה את משרדי „חיפה שיפינג אייגנסי" סוכנות מיניסטריון הצבאי הבריטי המטפלת בגירוש מעפילים ומשרד התשלומים הצבאי בבנין בנק ברקליס בחיפה, שני המשרדים נהרסו, קציני וחיילים בריטיים נפצעו.

ט' באדר תש"ז 1.3.1947
חוכרז מצב צבאי.

י' באדר תש"ז 2.3.1947
בחדרה עלתה מכונית צבאית על מוקש שהוטמן על ידי אנשי לח"י. שלושה חיילים בריטיים נפצעו, שלושה חיילים בריטיים נפצעו בעלות מכוניתם על מוקש ליד ראשון לציון.

י"א באדר תש"ז 3.3.1947
מחנה צבאי בחיפה הותקף ביריות ורימונים על ידי לח"י.

י"ב באדר תש"ז 4.3.1947
מכונית משא צבאית פוצצה במוקש חשמלי על יד ראשון־לציון, שלושה חיילים בריטיים נפצעו. ליד בת־גלים, בחיפה, נתגלה מוקש שלא התפוצץ.

י"ג באדר תש"ז 5.3.1947
ברחוב חסן שוקרי בחיפה פוצצו אנשי לח"י את משרדי ההערכה הממשלתיים יחד עם עמדת מכונת יריה על גג הבנין, שמתפקידה היה לשמור מגרש חניית מכוניות של הדביזיה המוטסת. התקפות שונות בוצעו על ידי יחידת לח"י בירושלים, משמרות הצבא שבכנסיות המבוצרות של „המצודה הבריטית", ברחביה הותקפו ביריות. מכונית המשטרה הצבאית הותקפה ברימונים. שוטר בריטי נפצע. מכונית אחרת הותקפה ברימונים ליד אזור הצבאי, שני שוטרים בריטיים נפצעו.

ט"ו באדר תש"ז 7.3.1947
בבנין משרד המושבות הבריטי בלונדון התפוצצה פצצה שהוחדרה ע"י אנשי לח"י בגולה. חיילים בריטיים אחדים נהרגו. יחידת לח"י התקיפה מכונית מטה צבאית בקרבת חדרה. שני קציני צבא נהרגו ושנים נפצעו.

ט"ז באדר תש"ז 8.3.1947
לוחמי חרות ישראל ביצעו שורה של התקפות ברחבי הארץ: בשרונה הותקף ברימונים מחנה המשטרה הניידת, חייל בריטי נהרג ושנים נפצעו.
„בית־הדר", מושב המפקדה האזורית בתל־אביב, הותקף בנשק אוטומטי כל הכבישים בסביבה נזרעו מוקשים.

מכונית צבאית פוצצה ליד בית המדידות בתל־אביב. הותקף המחנה הצבאי בחדרה. ליד אבן יהודה הותקפה שיירת משוריינים, המחנה הצבאי על שם „אלנבי" בחיפה הותקף ביריות. שני חיילים בריטיים נפצעו, נזרקו מוקשים ליד המחנה ומכונית צבאית עלתה על מוקש, קצין וחייל בריטי נפצעו. הותקפו משמרות האזור הבריטי בירושלים. שלשה חיילים נפצעו.

י"ז באדר תש"ז 9.3.1947

משה ברזאני, איש לח"י, נאסר בירושלים, כאשר בכיסו רימון. יחידות לח"י התקיפו בנשק אוטומטי ורימונים את מחנה הצבא מס' 72 ליד פו"ס־חנה. 11 חיילים בריטים נהרגו, 18 נפצעו.

י"ח. באדר תש"ז 10.3.1947

ליד רמת־גן עלתה מכונית צבאית על מוקש. שהוטמן בידי יחידת לח"י.

י"ט באדר תש"ז 11.3.1947

יחידת לח"י התקיפה באש יריות כלי־רכב בריטי ליד אבן־יהודה. נוסעי המכונית נפגעו.

כ' באדר תש"ז 12.3.1947

מכונית צבאית עלתה ליד שרונה על מוקש שהוטמן על־ידי יחידת־לח"י. חייל בריטי נפצע.

כ"א באדר תש"ז 13.3.1947

רכבת שהובילה דלק הותקפה על־ידי יחידת לח"י בין ראש־העין לקלקיליה. הקטר נתגלגל וניזוק קשה המסילה נהרסה בהתפוצצות מוקשים חשמליים. שבע־עשרה קרונות־מיכלים של נפט נורסקו.

יחידת לח"י התקיפה מכונית צבאית ברימונים בדרך יפו תל־אביב התקפה שניה של יחידת לח"י על הרכבת בוצעה על ידי בית־צפפה בירושלים. הקטר ניזוק. הקרונות נערמו זה על זה, חיילי המשמר הבריטי נפצעו.

כ"ב באדר תש"ז 14.3.1947

יחידת לח"י הטמינו מוקשים במסילות הברזל. שלושה מוקשים התפוצצו מתחת לרכבת ליד רחובות. הרכבת ניזוקה קשה. ליד באר־יעקב ניזוקו קשה רכבת והמסילה בהתפוצץ שני מוקשים.

כ"ג באדר תש"ז 15.3.1947

פסי הרכבת ליד רחובות נחבלו בהתפוצץ מוקש שהוטמן על־ידי יחידת לח"י. יחידת לח"י התקיפה ביריות את האזור המבוצר בירושלים.

כ"ד באדר תש"ז 16.3.1947

בירושלים עלה ג'יפ צבאי על מוקש. שלשה חיילים נפצעו.

כ"ה באדר תש"ז 17.3.1947

משה ברזאני, איש לח"י, נאסר בתאריך 9.3.1947. במקור־ברוך בירושלים, נאשם בהחזקת רימון יד, נידון על ידי בית־הדין הצבאי למוות בתליה. הנידון לא השתתף במהלך המשפט ולא הכיר בסמכותו של בית הדין. עיין בשעת מהלך המשפט בספר התנ"ך. עם השמעת פסק הדין שר את „התקוה".

כ"ז באדר תש"ז 19.3.1947

בזכרון יעקב הותקפו ביריות על ידי יחידת לח"י חיילים ושוטרים בריטיים. שוטר אחד נהרג וחמישה חיילים נפצעו.

ג' בניסן תש"ז 24.3.1947
27 אלף לא"י הוחרמו ע"י לח"י בבנק דיסקונט בת"א.

ד' בניסן תש"ז 27.3.1947
נכשל נסיון יחידת לח"י להתנקש בחיי הסרג'נט הבריטי וויגהורן. האחראי למחלקה היהודית בבולשת בתל-אביב. שוטר יהודי ושוטר בריטי

ט' בניסן תש"ז 30.3.1947
יחידת לח"י חדרה לתוך שטח שנשמר בקפדנות, השייך ל"חברת הנפט אנגלו עיראקית" בחיפה והניחה מטענים של חומר נפץ לפריצת מיכלי הנפט והבנזין ולהבערת הדלק. המטענים הופעלו בשעות הלילה. אחד עשר מיכלי נפט פוצצו והדלק עלה מיד באש. הושמדו שלושים אלף טון חומר דלק, הנזק נאמד במיליון לירות. הדליקה נמשכה ימים רבים.

י' בניסן תש"ז 31.3.1947
יחידת לח"י התקיפה ליד סרפנד ביריות קבוצת שוטרים בריטיים.
על הר הכרמל בחיפה עלתה מכונית צבאית על מוקש חשמלי. שלושה חיילים נפצעו קשה, על הר הכרמל הוכרז עוצר.
לח"י הוציאו לפועל פסק דין מוות נגד יוסף פרומקין בעוון קשריו ושיתוף פעולה עם האינטליג'נס הבריטי.

כ"ג בניסן תש"ז 13.4.1947
גאולה כהן, הקריינית של המשדר החשאי של לח"י, אשר נתפסה בשעת שידור ונידונה לשבע שנות מאסר, ברחה ממאסרה מבית החולים הממשלתי בירושלים, אשר שכבה בו לרגל מחלת דלקת הריאות.

כ"ו בניסן תש"ז 16.4.1947
שתי מכוניות צבאיות הועלו בשעות הערב באש בתל-אביב. בבנין מיניסטריון המושבות הבריטי בלונדון נתגלתה בחדר בית השימוש פצצה שהיה בכוחה להרוס את הבנין כולו. הפצצה הונחה על-ידי אנשי לח"י בחו"ל.

א' באייר תש"ז 21.4.1947
מאיר פיינשטין איש האצ"ל, ומשה ברזאני איש הלח"י, שנמצאו יחד בתא המוות שבבית הסוהר המרכזי בירושלים, פצעו את עצמם על-ידי רימון שהיה מוטל על חזיהם כאשר הם חבוקים יחד, שעות מספר לפני שעמדו לעלות לגרדום.

ב' באייר תש"ז 22.4.1947
ליד רחובות פוצצה על-ידי לח"י רכבת צבאית שבאה ממצרים. חמישה חיילים בריטיים נהרגו, עשרים וחמישה נפצעו. הנזק נאמד במאה אלף לא"י

ה' באייר תש"ז 25.4.1947
מרכז המשטרה הבריטית בשרונה פוצץ על-ידי אנשי לח"י. שני אנשי לח"י חדרו לתוך המחנה במכונית דואר שבתוכה הוטמן חומר נפץ לאחר שהציגו את עצמם כעובדי מחלקת הטלפונים. המכונית הועמדה בין משרדי המחנה לבין מרכז הטלפונים והאלחוט, והתפוצצה דקות מספר לאחר ששני המתנקשים הצליחו לצאת מן המחנה. קצין ושלושה שוטרים נהרגו. חמישה נפצעו. נהרסו משרדים, מהסן נשק, מכוניות אלחוט ומרכז הטלפונים.

ו' באייר תש"ז 26.4.1947
מפקד-הבולשת הבריטית במחוז-חיפה הקצין קונקווסט נורה והומת על-ידי אנשי לח"י.

י"ד באייר תש"ז 4.5.1947
האצ"ל פרץ את מבצר כלא עכו.
ואלו שמות אנשי לח"י אשר שוחררו בזמן פריצת עכו. דוד המאירי־בגין, אברהם בכר, יהושע בקר, נסים גרשון, יהושע זטלר, יצחק סובין, יוסף פרנקפורט.

ט"ז באייר תש"ז 16.5.1947
אלכסנדר רובוביץ, צעיר בן 16 מלח"י, נחטף ברחוב בירושלים, בידי קצינים בריטים ונרצח. גופתו לא נמצאה.

כ"ב באייר תש"ז 12.5.1947
שני שוטרים בריטיים נורו ונהרגו בירושלים על־ידי יחידת לח"י.

א' בסיון תש"ז 21.5.1947
מוקש חשמלי התפוצץ מתחת למכונית משטרה בקרן הרחובות הרצל־סלמה בת"א. איש לא נפגע. משטרת פריז אסרה חמישה צעירים חברי לח"י וברשותם כרוזים המודיעים על פיצוץ מועדון המושבות בככר טראפאלגאר בלונדון.

ט"ו בסיון תש"ז 3.6.1947
מעטפות המכילות חמרי נפץ נשלחו ע"י אנשי לח"י למיניסטרים ופקידים חשובים אחרים.

ט' בתמוז תש"ז 27.6.1947
יחידות לח"י התקיפו ביריות קציני צבא וחיילים בריטיים ברחובות תל־אביב וחיפה, שלושה חיילים נהרגו ושנים נפצעו בתל־אביב. קצין אחד נהרג ושלושה חיילים נפצעו בחיפה.

א' במנחם־אב תש"ז 18.7.1947
בירושלים, חיפה וליד כפר ביל"ו הותקפו מכוניות צבא ביריות ומוקשים על־ידי יחידות לח"י. חייל בריטי ושוטר בריטי נהרגו. אחר עשר חיילים ושוטרים בריטיים נפצעו.

ב' במנחם־אב תש"ז 19.7.1947
בחיפה נורו מספר שוטרים בריטיים על־ידי יחידת לח"י. שוטר בריטי ושני נפצע. הוטל עוצר בחיפה.

ג' במנחם־אב תש"ז 20.7.1947
ליד רעננה פוצצה על־ידי יחידת לח"י מכונית צבאית. חייל בריטי נהרג ושלושה נפצעו.

ד' במנחם־אב תש"ז 21.7.1947
יחידות לח"י התקיפו מכוניות צבאיות ושוטרים בריטיים בחיפה. ששה שוטרים בריטיים נפצעו.

ה' במנחם־אב תש"ז 22.7.1947
בירושלים הותקפה מכונית צבאית בריטונים. מכונית חיל התעופה הותקפה ביריות, חייל אחד נפצע. משמר חיילים שמתפקידו לבדוק תעודות זהות במבואות העיר הותקף בפצצות, שתי מכוניות של חיל התעופה הועלו באש על־ידי פצצות תבערה.
מעונות שוטרים בריטיים הותקפו ביריות. בחילופי היריות נפצעו חמישה יהודים עוברי־דרך. בחיפה נפצע סרג'נט בריטי בפצוץ מכונית על־ידי מוקש חשמלי.

ו' במנחם־אב תש"ז 23.7.1947
שלושה חיילים בריטיים נפצעו בעלות מכוניתם על מוקש בדרך להר הכרמל. ליד אחוזה בחיפה פוצצה מכונית צבאית. ארבעה חיילים נפצעו קשה. ליד ראשון לציון פוצצה מכונית צבאית קצין וחייל נפצעו קשה. ליד רעננה פוצצה מכונית. ארבעה חיילים נפצעו. ליד תל־צור פוצצה מכונית. חייל אחד נפצע. ליד עזה פוצץ קרון רכבת.

ז' במנחם־אב תש"ז 24.7.1947
בכביש בית הכרם בירושלים עלתה מכונית משטרה על המוקש. שלושה שוטרים נפצעו קשה. בקרבת מקום פוצצה מכונית שניה. שוטר אחד נפצע. גשר רכבת בין בנימינה לזכרון־יעקב פוצץ. הופסקה תנועת הרכבות למצרים.

ח' במנחם־אב תש"ז 25.7.1947
מוקשים שנזרעו בחיפה נתגלו על־ידי הצבא. נורו יריות על משמרות הצבא והמשטרה הבריטית. שני חיילים ושני שוטרים בריטיים נפצעו.

ט' במנחם־אב תש"ז 26.7.1947
על יד מוצא, ירושלים, נהרגו שני חיילים בריטיים מחיל המאותתים כאשר עסקו בתיקון כבל טלגרף. לכבל היתה מחוברת פצצת מלכודת שהוטמנה ע"י אנשי לח"י. שמונה חיילים בריטיים נפצעו. גשר עץ שהוקם במקום הגשר שפוצץ בין בנימינה לזכרון־יעקב, הועלה באש ונשרף.

י"ב במנחם אב תש"ז 29.7.1947
שוטר בריטי הותקף ביריות בחיפה על־ידי אנשי לח"י ומת מפצעיו.

כ"א במנחם אב תש"ז 7.8.1947
ליד עזה חובלה על־ידי יחידת לח"י מסילת הברזל. ליד חיפה פוצצה על־ידי יחידת לח"י רכבת. שנים עשר קרונות נפט ניזוקו. המסילה ניזוקה באורך של 250 מטר. מכונית משא צבאית ומכונית שדה פוצצו על־ידי יחידת לוח"י ליד חדרה. שני קצינים בריטיים. שני סמלים וארבעה חיילים נפצעו.

כ"ג במנחם־אב תש"ז 9.8.1947
שני מוקשי מגע שהונחו על־ידי יחידת לח"י התפוצצו תחת קטר הרכבת הצבאית שבאה מקהיר, בקו־לוד־חיפה. ששה קרונות ירדו מן הפסים והמסילה נהרסה. נהג הקטר נהרג. מספר חיילים בריטיים נפצעו.

כ"ה במנחם־אב תש"ז 11.8.1947
יחידות לח"י התקיפו ביריות שלוש מכוניות צבאיות בדרום.

ה' באלול תש"ז 21.8.1947
מכונית צבאית בריטית עלתה על מוקש דרכים ליד נתניה. שני חיילים נפצעו.

כ"ד באלול תש"ז 10.9.1947
בירושלים נתגלה על־ידי המשטרה מחסן נשק של לח"י.

י"ב בתשרי תש"ח 26.9.1947
אנשי לח"י ביצעו פעולת התרמה בבנק בארקליס בתל־אביב. תוך חילופי יריות עם משמר שוטרים בריטיים. נהרגו ארבעה שוטרים בריטיים. שוטר בריטי ושלשה יהודים נפצעו. הוחרמו 45.000 לא"י.

ט"ו בתשרי תש"ח 29.9.1947
ליד כפר סירקין עלתה מכונית צבאית על מוקש. ארבעה חיילים נפצעו על יתר החיילים ניתכה אש אוטומטית מצדי הדרך.

ט"ז במרחשון תש"ח 30.10.1947
יהושע צרפתי נורה בירושלים על־ידי אנשי לח"י ונפצע פצעי מוות. הוצא נגדו פסק דין מוות בעוון שתוף פעולה עם הבולשת הבריטית.

כ' במרחשון תש"ח 3.11.1947
שני עצורי לח"י שנעצרו בתל־אביב על־ידי משמר שוטרים בריטיים בשעת הורדת השלט „רחוב אלנבי", שוחררו מתא הכלא של משטרת אפ"ק על־ידי חבריהם. הנשק פורק מעל השוטרים הבריטיים והוחרם. שלום גורביץ, סרג'נט הבולשת נורה ונהרג על־ידי אנשי לח"י. הוצא נגדו פסק־דין־מוות בעוון פעולתו נגד המחתרת.

כ"ח במרחשון תש"ח 11.11.1947
ברעננה הקיפו חיילים ושוטרים בריטיים בית, אשר בו התאמן בנשק נוער של לח"י. הצעירים נסו להמלט, אך החיילים הבריטיים פתחו עליהם באש. מדריך הקבוצה יצחק מוסקוביץ יהחניכים לאה גינצלר, יהודית כהן, שלום מחרובסקי ושרה כלסקי נהרגו. היתר נפצעו ונאסרו.

כ"ט במרחשון תש"ח 12.11.1947
בפעולות גמול על מעשה רעננה התקיפו אנשי לח"י ביריות קבוצת אנשי משטרה בחיפה. סרג'נט בולשת נהרג. שני סרג'נטים ושוטר נפצעו.

א' בכסלו תש"ח 13.11.1947
על קפה ריץ בירושלים, מקום בלוי לבריטים, הטילו אנשי לח"י רימונים 28 שוטרים וחיילים נפצעו. בחיפה נורו ארבעה פקידים בריטיים על־ידי אנשי לח"י, כתגובה לרצח ברעננה.

ב' בכסלו תש"ח 15.11.1947
שני שוטרים בריטיים נהרגו ושני סרגנטים נפצעו לאחר שהותקפו על־ידי אנשי לח"י בירושלים.

י"ז בכסלו תש"ח 30.11.1947
במחנה העצורים בלטרון נתגלתה מנהרה באורך 100 מטר שנחפרה בידי אנשי אצ"ל ולח"י.

כ"א בכסלו תש"ח 4.121947
ארבעה חיילים בריטיים הותקפו ביריות על־ידי אנשי לח"י, ונפצעו. נשקם נלקח.
לח"י מתחיל גם לפעול נגד הכנופיות הערביות.

כ"ג בכסלו תש"ח 6.12.1947
התקפת רימונים על משרדי „אל ואחדה" עתון החוסיינים, בירושלים. העובדים לא חזרו לעבודתם, והופעת העתון הופסקה.

י"ב בטבת תש"ח 15.12.1947
הותקף כלי רכב של הלגיון בירושלים כתגובה על רצח 14 יהודים בבית נבאללה. לגיונר אחד נהרג, כמות נשק הוהרמה.

י"ג בטבת תש"ח 26.12.1947
כלי רכב של הלגיון היתקפו על הר הכרמל, חיפה.

ט"ו בטבת תש"ח 28.12.1947
הותקפו רוממה וליפתא בירושלים. הותקפו שלושה רכוזים ופוצצו בתים. נגרמו אבידות רבות — התוצאה — פינוי רוממה ע"י הערבים.

י"ז בטבת תש"ח 30.12.1947
הותקף כפר יעזור בדרך ת"א־ירושלים. פוצצו בתי־קפה.

י"ז בטבת תש"ח 30.12.1947
שני אנשי בולשת בריטיים נהרגו ביריות בשעה שניסו לעצור ולפרק את נשקם של אנשי לח"י.

י"ח בטבת תש"ח 31.12.1947
נותקה המסילה ליפו, והופסקה תחבורת הרכבת אליה.

י"ט בטבת תש"ח 1.1.1948
הותקף ופוצץ בית בסוק־אל־יאהוד, במגשיה, ששימש בעמדה ליריות על תל־אביב.
הותקפו קטמון ומלחה בירושלים. פוצצו מספר בתים.

כ"ב בטבת תש"ח 4.1.1948
פוצץ בנין ה"סאראיה" ביפו, אשר שימש כמושב מפקדת הכנופיות באיזור. שבעים ערבים ובתוכם מפקדי הכנופיות נהרגו.

כ"ג בטבת תש"ח 5.1.1948
קו הרכבת ליפו פוצץ שוב, מיד לאחר שתוקן ולפני שתחודשה תנועת הרכבת אליה.

כ"ט בטבת תש"ח 11.1.18
פוצצו שני בתים בשיך באדר, אשר שמשו כעמדות צלפים ליריות על פרברי ירושלים.

ג' בשבט תש"ח 14.1.1948
פוצצו שני בתים במגשיה, בגבול של תל־אביב־יפו. הותקפה שכונת שיך ג'ראח בירושלים.

ח' בשבט תש"ח. 16.1.1948
פטרול סיור של לח"י, נתקל בכנופיה ערבית ליד נוה־שאנן בירושלים. התפתח קרב, מספר ערבים נהרגו.

ז' בשבט תש"ח 18.1.1948
עשרה בתים פוצצו באיזור מנשיה — אשר משם נורו יריות לעבר תל־אביב.

י"א בשבט תש"ח 21.1.1948
פוצצי בתי "מלפורד ובראונינג" בקטמון — ירושלים.

י"ג בשבט תש"ח 1948 23.1.1948
הותקפה ליפתא העילית. פוצצו הבתים המשמשים עמדות והתולשים על הכבישים.

ט"ו בשבט תש"ח 25.1.1948
פוצצו שלושה בתים באיזור מנשיה, בגבול תל־אביב.

י"ט בשבט תש"ח 29.1.1948
חייה זיידנברג, אשר הסכימה להכניס פצצה לתל־אביב, ועמדה בקשר עם הכנופיות הערביות — הוצאה להורג.

י"ט בשבט תש"ח 29.1.1948
פוצצו בתים בליפתא.

כ"ב בשבט תש"ח 1.2.1948
פוצצו ונהרסו כליל שני בתי „מלפורד ובראונינג" שניזוקו בפיצוץ ביום 21.1.1948.

כ"ז בשבט תש"ח 6.2.1948
נורה ונהרג חייל בריטי בירושלים.

כ"ח בשבט תש"ח 8.2.1948
הותקף ופוצץ בנין טאנוס, אשר שימש מרכז לכנופיות. הבנין נמצא במרכז של ירושלים הערבית. אנשינו נתקלו באש חזקה משומרי הבנין וגם ממקלעי הבריטים.

ל' בשבט תש"ח 10.2.1948
פוצץ בית חנא טאול בקטמון.

א' באדר א' תש"ח 11.2.1948
הוחרם סכום כסף מחברת החשמל הירושלמית, במחנה יהודה.

ד' באדר א' תש"ח 20.2.1948
מבית הסוהר המרכזי בירושלים נמלטו 8 אנשי לח"י ו־4 אנשי אצ"ל. דרך המנהרה שנחפרה מתא האסירים לעבר חצר מגרש הרוסים.

י"ב באדר א' תש"ח 22.2.1948
יחידות לח"י התקיפו מכוניות צבא בריטיות בירושלים. 10 בריטים נהרגו 25 נפצעו. הפעולה בוצעה כתגובה מידית על פיצוץ הבריטים ברחוב בן־יהודה בירושלים.
מוקשה מכונית צבאית ברחוב יפו, ע"י שכ' רוממה. עוד מיקוש מכונית ברחוב שמואל הנביא, נורו יריות על מכוניות צבאיות ע"י ביה"ח האיטלקי.
הותקף ביריות מעון השוטרים, „מוסטשפה", במחנה יהודה, נהרגו 2 שוטרים בריטיים ונפצעו 16.
מיקוש מכונית צבאית ברחוב סנט פאול, נהרגו שבעה חיילים.

י"ג באדר א' תש"ח 23.2.1948
מוקשה מכונית צבאית ברחוב יפו פנת רח' הטורים. נפצעו שני חיילים בריטיים, לאחר המיקוש נזרק על החיילים רימון.

י"ט באדר א' תש"ח 29.2.1948
בהמשך פעולות התגובה על רצח ברח' בן־יהודה בירושלים, בוצע פיצוץ רכבת צבאית ליד רחובות. שני קרונות נתרסקו. 28 חיילים נהרגו. 35 נפצעו.

כ' באדר א' תש"ח 1.3.1948
יחידת לח"י התקיפה את כפר קניר בשומרון. בתים רבים פוצצו, ואנשי כנופיות רבים נהרגו.

כ"ב באדר א' תש"ח 3.3.1948
בחיפה פיצצו אנשי לח"י, בית ששימש מושב למפקדת הכנופיות. 14 ערבים נהרגו, 30 נפצעו. בנין העיריה הישן נהרס כליל ובנין סאלמה נפגע קשה.

כ"ג באדר א' תש"ח 4.3.1948
הותקף ע"י לח"י הכפר ביר־עדס ע"י מגדיאל, הכפר היה עזוב והוא נמחק מעל פני האדמה.

כ"ג באדר א' תש"ח 4.3.1948
פוצץ אוטובוס ערבי והותקפו בתים ערביים בליפתא העליונה.

כ"ד באדר א' תש"ח 5.3.1948
שמונה אנשי לח"י ואצ"ל נמלטו ממחנה העצורים בעטלית.

כ"ד באדר א' תש"ח 5.3.1948
אברהם כהן (אלישע איבזוב) איש לח"י, אשר השתתף יחד עם ריגולטו (חכמוב), בפיצוץ הסאראיה ביפו — ניסה לחדור בלבוש ערבי לשכם, בנהגו מכונית טעונה חומר נפץ, המכונית היתה מיועדת לפיצוץ מפקדתו של קאוקג'י, בשעת כנס כל קציניו.
ליד קלקיליה הוסגר אלישע ע"י ערבי אשר ליווהו והוצא להורג. ארבעה בריטים ושמונה קצינים עירקיים אשר ניסו לפרק את המוקש שבמכונית — נהרגו.
בין הבריטים שניים ממשתתפי ההתנקשות ברח' בן־יהודה בירושלים והם: ג'ורג' אנטוני וייט. והשני ויליאם אלפרד האריסון.

כ"ח באדר א' תש"ח 9.3.1948
פעולת פיצוץ נרחבת בקטמון.

ב' באדר ב' תש"ח 13.3.1948
פוצץ בית שאהין בקטמון, הבית נהרס.

ג' באדר ב' תש"ח 14.3.1948
הוחלפו השמות הלועזיים של הרחובות המלך ג'ורג' וצ'רצ'יל — לשמות עבריים.

י"ט באדר ב' תש"ח 30.3.1948
במחנה העצורים בעתלית נערך חיפוש ונתגלה נשק, תומר נפץ וכרוזי מחתרת של אצ"ל ולח"י.

כ"ג באדר ב' תש"ח 3.4.1948
מיקוש מכוניות ערביות בכביש בית־לחם.

כ"ז באדר ב' תש"ח 7.4.1948
אנשי לח"י דוד ינאי ושלמה־בן־שלמה, יחד עם יעקב מרידור, ראובן פרנקו, יעקב הלל, ניקו גרמנט, אנשי אצ"ל, נמלטו ממחנה העצורים בקניה והגיעו באווירון לפריס.

כ"ט באדר ב' תש"ח 9.4.1948
כוחות אצ"ל ולח"י כבשו את הכפר דיר יאסין ליד ירושלים. 245 ערבים נהרגו. מבין המתקיפים נפלו בקרב: יוסף יגן (אלדד) איש לח"י וברנס עמוס, יעקובי אפרים, מגות גרשון, יהודה סגל — אנשי אצ"ל.

כ' בניסן תש"ח 28.4.1948

יח"ד לח"י החרימה בבנק ברקליס בת"א מאתיים אלף לירות.

הודעת מיניסטריון החוץ והמושבות הבריטיים:

"84.000 היילים שלא קבלו כל עזרה מהעדה היהודית, לא הספיקו לשמור על החוק והסדר מול גל של טרוריזם שבוצע על ידי חיילים יהודים מאורגנים יפה ומצוידים בכל מיני נשק של חיל רגלים מודרני. החל מגמר המלחמה נרצחו 338 נתינים בריטיים בארץ ישראל ובאותו זמן עלו כוחות הצבא כאן למשלם המסים הבריטי 100 מיליון לירות. התחדשות מעשי האלימות הערביים לאחר הכרזת החלטתן של האו"ם על חלוקת ארץ־ישראל והכוונות שעליהן הכריזו הקיצונים היהודים הוכיחו כי אבידות נוספות של חיי הבריטים היו בלתי נמנעות.

בנסיבות אלו החליטה ממשלת הוד מלכותו להוציא את כל הצבא מארץ ישראל ולהביא לידי סיום את המנדט שלה ב־15 למאי 1948.

ד' באייר תש"ח 15.5.1948.

נסתיים השלטון הבריטי.

קמה מדינת ישראל

רשימת הבורחים

ואלה אנשי לח"י שברחו מבתי־סוהר ומחנות הסגר

ממשטרת הצפון בת"א: יהושע זטלר, יעקב פולגי.

מרופא שיניים בחיפה: משה סבוראי.

מהרכבת, בזמן שהועבר מיפו לעכו: ז'ליג ז'ק.

ממזרע: יצחק שמיר, אליהו גלעדי.

מבית החולים הממשלתי בירושלים: עמנואל הנגבי, גאולה כהן.

ממחנה לטרון דרך המנהרה:
נתן ילין־מור, אריה בויקו, מנחם שיף, יהודה בן־דוד, שלמה יעקבי, סיומקה מרקוביץ, מתתיהו שמואלביץ, משה ערמוני, אברהם ארנבלאט, ברוך מוסיוביץ, פנחס אוירבוך, בנימין גרשוני, יצחק אבן־זוהר, יצחק סימן־טוב, הרצל עמיקם, שמואל בילקה, אברהם יהודאי, יהודה ויס, שאול הגלילי, שלום זורבין.

מהרכבת ברחובות: אריה שלם.

ממרפאתו של ד"ר מרוז בירושלים: ד"ר שייב.

מכלא עכו: דוד המאירי בגין, אברהם בכר, יהושע בקר, נסים גרשון, יהושע זטלר, יצחק סוזביץ, יוסף פרנקפורט.

מלטרון: דב ברמן.

מאריתריאה: יצחק שמיר.

מקניה: שלמה בן־שלמה, דוד יבאי.

מבית הסוהר המרכזי בירושלים:
ישקה לבשטיין, משה בר־גיורא, אנשל שפילמן, משה סבוראי, מהתיהו שמואלביץ, יוסף דאר, נסים ראובני, יוסף אריה, פרחי כהן, מאיר גולן, יהודה פדר.

ממשטרת פתח־תקוה: מלכה גרנביץ, יהודית יוזקאל, אסתר גרינשטין, פרידה ברלין, רבקה לבשטין.

ממחנה עטלית: אשר רצון, שמעון סינווני, ז'ק אלקלעי, משה דגני.

כ"ה בשבט -
יום הזכרון לחללי לחי - גבורי מלחמות החרות

ביום כ"ה בשבט תש"ב
נפל ומכורי השלטון הזר

יאיר

מנהיג, מחתרת, הגירות, הגבור
מראשוני מחכרי לחאר חרות ישראל

ביום כ"ה בשבט יחד הגם את לחצר גבוריו!

כבוד לזכרם!

אברהם שטרן (יאיר)	נרצח ע"י הבריטים בכ"ה בשבט תש"ב
אברהם אמפר (חרותי)	נרצח ע"י הבריטים ב"ד בשבט תש"ב בת"א
זליג זק (סעדיה)	נרצח ע"י הבריטים ב"ד בשבט תש"ב בת"א
פסח לוי (שהורי)	נפל בכסלו תש"ג בתל-אביב
יוסף מרדכי	מת במעצר במנחם-אב תש"ג
יצחק סימן טוב	נפל בקרב בז' חשון תש"ד ע"י רעננה
יהודה לנג (נמרוד)	נפל באלול תש"ד ע"י פתח-תקוה
תמאירי (גיוני)	מת בחשון תש"ד בתל-אביב
ירחמיאל אהרונסון (אלישע)	נפל בקרב בכ"ד באדר תש"ד בתל-אביב
יוסף רוזנבוים (ברוך)	נפל בקרב בי' בניסן תש"ד בחיפה
שבתאי דרוקר (ציון)	נפל בקרב בי"ג בניסן תש"ד כיבניאל
מנחם לונץ (אליעזר)	נפל בקרב בי"ג בניסן תש"ד כיבניאל
ניסן מנדלקורן (חיים)	מת במעצר בי"ז באייר תש"ד בלטרון
אליהו בית-צורי (זבולון)	עלה לגרדום בח' בניסן תש"ה בקהיר
אליהו חכים (בני)	עלה לגרדום בח' בניסן תש"ה בקהיר
צבי הדרי	מת בסיון תש"ה בתל-אביב
משה בר גיורא (ישראל)	נפל בקרב בכ"ה בחשון תש"ו בחיפה
צבי אהרוני (שמואל)	נפל בקרב בכ"ז בטבת תש"ו בירושלים
שאול הגלילי (ארנון)	נרצח ע"י הבריטים בט"ו בשבט תש"ו באריתריאה
אריה בויקו (אמציה)	נפל באדר תש"ו בתל-אביב
נפתלי לובינציק (שאול)	מת במעצר בניסן תש"ו באריתריאה
בן-עמי יולוביץ, (בועז)	נפל בקרב בי"ט בסיון תש"ו בחיפה
משה רדומיסלסקי (אורי)	נפל בקרב בי"ט בסיון תש"ו בחיפה
חיים ריבנבך (פתחיה)	נפל בקרב בי"ט בסיון תש"ו בחיפה
אברהם יהודאי (אלחנן)	נפל בקרב בי"ט בסיון תש"ו בחיפה
ישעיהו פרחי (יוסף)	נפל בקרב בי"ט בסיון תש"ו בחיפה
אריה לנדוור (עוזי)	נפל בקרב בי"ט בסיון תש"ו בחיפה
יוסף יפת (חיים)	נפל בקרב בי"ט בסיון תש"ו בחיפה
שמואל צוקרמן (אריה)	נפל בקרב בי"ט בסיון תש"ו בחיפה
דוד עדני (שלמה)	נפל בקרב בי"ט בסיון תש"ו בחיפה
משה ארטל (צבי)	נפל בקרב בי"ט בסיון תש"ו בחיפה
אשר פלדמן (נדליה)	נפל בקרב בי"ט בסיון תש"ו בחיפה
משה ברזני (בן-ציון)	פוצץ עצמו בב' באייר תש"ו בכלא ירושלים
מנחם ריבנבך (מאיר)	נפל בקרב בי"ב בכסלו תש"ז בתל-אביב
שמשון וילנר (שמש)	נפל בקרב בי"ד באייר תש"ז ע"י עכו
חיים אפלבוים (אלימלך)	נפל בקרב בי"ד באייר תש"ז ע"י עכו
אלכסנדר רובוביץ (חיים)	נרצח ע"י הבריטים בט"ו באייר תש"ז בירושלים
פניה דסקין (מרגלית)	מתה במנחם-אב תש"ז בירושלים

אליהו רבינוביץ	מת בכ"ז מנחם־אב תש"ז בחיפה
שלמה נחשון (שמשון)	נפל בקרב בכ"א בחשון תש"ח בתל־אביב
יצחק מוסקוביץ (יגאל)	נרצח ע"י הבריטים בכ"ט בחשון תש"ח ברעננה
לאה גינצלר (רות)	נרצחה ע"י הבריטים בכ"ט בחשון תש"ח ברעננה
יהודית כהן (אורה)	נרצחה ע"י הבריטים בכ"ט בחשון תש"ח ברעננה
שלום מחורובסקי (אריאל)	נרצח ע"י הבריטים בכ"ט בחשון תש"ח ברעננה
שרה בלסקי (חמדה)	נרצחה ע"י הבריטים בכ"ט בחשון תש"ח ברעננה
מאיר פוני (שאול)	נפל בקרב בכסלו תש"ח בבית־עפה
שלום צדוק (יואב)	נפל בקרב בכ"ז בכסלו תש"ח בתל־אביב
רפאל זול (שאול)	נפל בקרב בי"ב בשבט תש"ח ברחובות
ציון אבוגוב	מת בי"ב בשבט תש"ח בירושלים
אלישע איבזוב (שמואל)	נפל בקרב באדר תש"ח בשכם
יוסף יגן (אלדד)	נפל בקרב בכ"ט באדר תש"ח בדיר־יסין
אהרון פררה (דן)	נפל בקרב בד' בניסן תש"ח בירושלים
רחמים זילקה (יואב)	נפל בקרב בי"ח בניסן תש"ח בירושלים
יששכר הוברמן (יעקב)	נפל בקרב בכ' באייר תש"ח בירושלים
רחל זלצר (עפרה)	נפלה בקרב בכ' באייר תש"ח בירושלים
נסים מ. הלבר (יהושע)	נפל בקרב בכ' באייר תש"ח בירושלים
רפאל ממיה (גבריאל)	נפל בכ' בתמוז תש"ח בירושלים
מרדכי בן־עוזיהו (דרור)	נפל בכ"א באייר תש"ח בירושלים
יצחק פרנקו (יהודה)	נפל בכ"ו באייר תש"ח בתל־אביב
יחזקאל יזדי (אביגדור)	נפל בכ"ח באייר תש"ח בירושלים
יעקב רוזנברג (יואב)	נפל בד' בסיון תש"ח ביהודיה
יצחק מיצמכר (ישראל)	נפל בכ"א בסיון תש"ח בראשון לציון
דב ברמן (עוזי)	נפל בקרב בתמוז תש"ח בירושלים
צלח מזרחי (יצחק)	נפל בקרב בתמוז תש"ח בירושלים
יעקב ערב כהן (אמנון)	נפל בקרב בתמוז תש"ח בירושלים
בן ציון ירושלמי (ברזילי)	נפל בקרב בתמוז תש"ח בירושלים
אברהם לוי (ארנון)	נפל בקרב בתמוז תש"ח בירושלים
אברהם פירכט (ברוך)	נפל בקרב בו' בתמוז תש"ח בבית־נבללה
יעקב גולדברג (בן ציון)	נפל בקרב בו' בתמוז תש"ח בבית־נבללה
משה מזרחי (בן דוד)	נפל בקרב בו' בתמוז תש"ח בבית־נבללה
משה טננבוים	נפל בקרב בו' בתמוז תש"ח בבית־נבללה
אהרון מזרחי	נפל בקרב בו' בתמוז תש"ח בבית־נבללה
נצני שרעבי	נפל בקרב בו' בתמוז תש"ח בבית־נבללה
ישראל סנדרוביץ	נפל בקרב בו' בתמוז תש"ח בבית־נבללה
בת־שבע אלטשולר (דינה)	נפלה בקרב בג' בתמוז תש"ח בלוד
דוד מנחם (גדעון)	נפל בקרב בתמוז תש"ח בלוד
אהרון מזרחי (שלום)	נפל בקרב בתמוז תש"ח בלוד
לאה פריזנט (אריאלה)	נפלה בי"ח בתמוז תש"ח בירושלים
דוד שניוויים (זמיר)	נפל בי"ח בתמוז תש"ח בירושלים
אסף בן אברהם קראוני (עוזי)	נפל בי"ח בתמוז תש"ח בירושלים
בנימין שלום (מיכאל)	נפל בי"ח בתמוז תש"ח בירושלים
מרים פריד (כוכבה)	נפלה בי"ח בתמוז תש"ח בירושלים
רפאל מנשה	נפל בכ' מנחם־אב תש"ח בירושלים
נדסי אהרון	נפל באלול תש"ח בבית־נבללה
כן שמואל	נפל בכ"ז מנחם־אב תש"ח בבנימינה

שלמה קרבני	נפל בכ״ז באב תש״ח בכפר־סבא העתיקה
אשר ישראלי	נפל בפעולת יואב בתשרי תש״ט
מנחם כהן (נפתלי)	נפל בקרב בכ״ד בחשון תש״ט בבית־ג׳וברין
רפאל אביגד (אהוד)	נפל בקרב בכ״ד בחשון תש״ט בבית־ג׳וברין
רבינוביץ שלמה	נפל בקרב בכ״ד בחשון תש״ט בבית־ג׳וברין
מאיר לוינגר (אהרון)	נפל בקרב בכ״ד בחשון תש״ט בעיר־סוידאן
אמנון אבהר (ספיר)	נפל בקרב בכ״ד בחשון תש״ט בעיר־סוידאן
שמואל וים (אהרון)	נפל בקרב בכ״ד בחשון תש״ט בעיר־סוידאן
שובלי סעדיה (עמיקם)	נפל בקרב בכ״ד בחשון תש״ט בעיר־סוידאן
משה הוך	נפל בקרב בכסלו תש״ט בנגב
יעקב גרנק (דב)	נפל בקרב בכ״ה בכסלו תש״ט בעוג׳ה־אל־חפיר
צבי קסלר (יחיאל)	נפל בקרב בכ״ה בכסלו תש״ט בעוג׳ה־אל־חפיר
נסים טרגנו (אבנר)	נפל בקרב בכ״ה בכסלו תש״ט בעוג׳ה־אל־חפיר
יוסף זלוצ׳בסקי (אבישי)	נפל בקרב בכ״ה בכסלו תש״ט בעוג׳ה־אל־חפיר
משה ליפשיץ	נפל בקרב בכ״ה בכסלו תש״ט בעוג׳ה־אל־חפיר
בן שלום תעיזי (שמואל)	נפל בקרב בכ״ה בכסלו תש״ט בעוג׳ה־אל־חפיר
עמנואל אזולאי	נפל בקרב בכ״ה בכסלו תש״ט בעוג׳ה־אל־חפיר
יעקובי דוד	נפל בקרב בכ״ה בכסלו תש״ט בעוג׳ה־אל־חפיר
יעקב רוסינק (עמי)	נפל בקרב בכ״ה בכסלו תש״ט בעוג׳ה־אל־חפיר
פרחי כהן (בני)	נפל בקרב בכ״ה בכסלו תש״ט בעוג׳ה־אל־חפיר
ישראל פיפקו (עוזי)	נפל בקרב בכ״ז בכסלו תש״ט בעיר־סוידאן
מאיר גרוס	נפל בקרב בטכת תש״ט בגליל
מאיר ניידיץ׳	נרצח ע״י ערבים בכ״ח באב תש״ט ע״י נוה־יאיר
פנחס כהן	נרצח ע״י ערבים בא׳ טבת תש״י ע״י נוה־יאיר
יצחק בלושטיין (יוסי)	נרצח ע״י ערבים בא׳ טבת תש״י ע״י נוה־יאיר
אפרים זטלר	נפל באלול תש״י בבית ג׳וברין
יוסף טמפלהוף, (אומו)	נפל בבית ג׳וברין
חיים מורי	נפל ברפיח
שלמה עטרו	נפל כרפיח
דוד שרעבי	נפל בעוג׳ה־אל־חפיר
פירסטנברג אפרים (פיסקה)	נפל במעלה עקרבים בי״ב אדר תשי״ד
פירסטנברג חנה	נפלה במעלה עקרבים בי״ב אדר תשי״ד
ישעיהו בקמן (שייקה)	נפל בקרב על עזה בתשרי תשי״ז
כהן יוסף (אמנון)	נפל בקרב על אבו־עגילה בכ״ח חשון תשי״ח

דעת העתונות על הספר

...על ספרות המחתרת, דלת הכמות, נוסף עתה חיבור רחב מימדים, הלא הוא ספר מבצעי לח"י "חיילים אלמונים" ליעקב בנאי (מזל), מפקד החטיבה הלוחמת של לח"י. אכן, זכות גדולה היא ללוחם, אשר גם לאחר שהניח את הברזל המנצח מידו, מצא לו נשק יעיל אחר – הוא נשק הכתב, לקדש בו את חבריו, את זכרם של אלה אשר נפלו. יצויין איפוא, מעשהו של המפקד לברכה ולשבח, כי רב הוא...

...לכאורה, הרי זכרונות הם אלה. אולם בספרו אותם ברציפות ובמהימנות של עד־ראייה, אשר פעל בהן פעילות מתמדת, בגוללו אותם על פני רקע זמנם ובלווי הסברים כוללים ובעשותו תוך כדי כך את כל מה שהיווה את יחודה של לח"י, את דמות ראשיה ולוחמיה – ודרכי פעולותיה, מקבלים זכרונותיו אלה משקל היסטורי לא מבוטל. ומה גם שהוא מרבה לשלב בתוך זכרונותיו אלו, את עדויותיהם של לוחמים אחרים המשלימות אותם בכל מקום הדרוש השלמה.

...בדרך כלל כתב המחבר את דבריו ברוח טובה, ומצד החיוב כלבד...

...כל אותה שורה של לוחמים ויאיר הי"ד בראשם, עולי הגרדום, אורח חייהם במחתרת, במחנה המאסר ובבתי־הכלא, ומעשי גבורתם העילאית, מלחמתם העשויה ללא חת, בריחותיהם מידי רודפיהם ומעניהם, המתוארים פה ביד אח ורע, בפשטות ובכנות ובהרבה לב – כל אלה מוסיפים על ערכו ההיסטורי של הספר, גם ערך חינוכי ראשון במעלה.

שלמה מקולסקי ("חרות")

...עתה זיכה אותנו מר יעקב בנאי, מפקד החטיבה הלוחמת של לח"י, בספר מרתק על מבצעי ארגונו, עד להתמזגותו בשורות צה"ל, ב־1948...

...מר בנאי עשה עם ארגונו את הדרך הקשה, שטרם הוארה באור מלא. הוא חושף הרבה פרטים חדשים, הנקראים בנשימה עצורה, כשלרשותו עומד סגנון מתון, ללא עוקץ או מרירות.

...ספרו של יעקב בנאי יוכל לשמש, בידי היסטוריון שקול, משוחרר מפניות מפלגתיות, נקודת־מוצא רבת משקל לחקר אותו צד של מלחמת חרות יהודית, שאותו מנסים עדיין לטשטש ולדחות לתהום הנשיה.

חביב כנען ("הארץ")

...הספר מתאר את דרך מלחמתם של אנשי לח"י – כיצד חזר והפך קומץ נערים נרדפים אולם חדורי אמונה, לכוח מגובש, שהתקפותיו על השלטון הבריטי בארץ הדהימו את העולם בעוז הרוח, בכושר ההמצאה ולעתים גם – באכזריות שבהם.

...אנשי לח"י היו הראשונים שהכריזו על הבריטים לא רק כעל שלטון עויין אלא כעל שלטון כיבוש שיש לגרשו מן הארץ, וכשהועמדו לדין, סירבו להכיר בסמכות בתי המשפט הבריטיים, הם הפכו מנאשמים למאשימים, למרות סכנת הגרדום המרחפת עליהם...

...המחבר נותן לעובדות לדבר בעד עצמן, ואכן פרשיות רבות מרתקות ממש, כסיפור בלשים...

אלחנן קרמר ("הבקר")

...הספר המקיף הזה הוא גם אוסף של תעודות היסטוריות חשובות, ששזורות בהן פרשיות של מעשי גבורה. הספר כתוב בגוף ראשון, שכן המחבר היה מראשי המבצעים של לח"י, והוא מתאר את תנאי המצב, שבהם נמצא הישוב ואת הרקע המדיני הלוקלי והגלובלי מנקודת מבט שלו וליתר דיוק של לח"י ודוקא סובייקטיביות זו מוסיפה אינטימיות לספר, המצודדת את הקורא...

...בהיותו מנהל מחלקת הפעולות של לח"י, לא היה מיבצע שבנאי לא ידע עליו מראש. הרבה מבצעים אף תיכנן בעצמו וכאחרים השתתף במו גופו...

...בפעולות שלא השתתף בהן מובאים סיפורים ותיאורים חיים מפי המבצעים. לרוב, מכילים תיאורים אלה פרטים חדשים שלא היו ידועים עד כה...

אשר נהור ("ידיעות אחרונות")